

M. EMINESCU
O P E R E

X
PUBLICISTICĂ

1 noiembrie 1877 - 15 februarie 1880

„TIMPUL”

CU 16 REPRODUCERI

DUPĂ PUBLICAȚII ȘI MANUSCRISE

1989

EDITURA R.S.R

EDIȚIE CRITICĂ ÎNTEMEIATĂ

DE

PERPESCIUS

CU 16 REPRODUCERI

DUPĂ PUBLICAȚII ȘI MANUSCRISE

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ DE UN COLECTIV DE CERCETĂTORI

DE LA MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

Coordonator

DIMITRIE VATAMANIUC

EMINESCU LA „TIMPUL” (1877—1883),
„ROMÂNIA LIBERĂ” (1888) ȘI „FĂNTÂNA BLANDUZIEI”
(1888—1889)

I. CONSIDERAȚII GENERALE

1. *Fondarea „Timpului” și schimbările în orientarea sa politică.* Cotidianul bucureștean este întemeiat în 1876, ca organ de presă al Partidului conservator, de sub conducerea lui Lascăr Catargiu, la guvern din 11 martie 1871. Adunarea deputaților discută în martie 1876 situația financiară a țării și se produc mari neînțelegeri în sinul guvernului conservator. V. Boerescu, Gr. G. Cantacuzino, D. Ghica și alți membri marcanți ai Partidului conservator se retrag din guvern pe motiv că acesta devenise al „nouvei direcțiuni din Iași”. Grupul dizident ia cu el și „Presa”, organul oficial al Partidului conservator, întemeiat de V. Boerescu în 1868. Partidul liberal, în opoziție, avea două ziare centrale — „Românul” și „Alegătorul liber” — în timp ce Partidul conservator, la conducerea țării, nu dispunea de un organ central de presă. Conservatorii consideră că o asemenea „lacună” nu putea rămâne neamplinită și hotărășă scoată „Timpul”, organ guvernamental, care începe să apară în 15 martie 1876. Guvernul Lascăr Catargiu se retrage de la conducerea țării în 3 aprilie 1876, ca să-i ia locul un guvern de tranziție condus de I. Em. Florescu (4/16 aprilie — 26 aprilie/8 mai 1876), căruia îi urmează guvernul de coaliție liberală (27 aprilie/9 mai — 23 iulie/4 august 1876). La alegerile din iunie 1876, Partidul liberal obține o majoritate covârșitoare și în 24 iulie/5 august 1876 se formează guvernul liberal, care rămâne la conducerea țării până în martie 1888.

Schimbările la conducerea țării determină și orientarea politică a „Timpului” care, din organ de presă guvernamental, devine ziar de opoziție. Conducerea majorității conservatoare considera că „Timpul” putea aduce servicii Partidului conservator și hotărăște să-l susțină prin cotizații ale membrilor săi. P.P. Carp și T. Rosetti se declară împotriva scoaterii, mai departe, a ziarului întrucât constituia o povară pentru membrii Partidului conservator, trecut în opoziție, și nu se întvedeau nici foloasele imediate ce le putea aduce. Deși unii membri marcanți ai Partidului conservator se desolidarizează de majoritatea conservatoare, aceasta hotărăște totuși să scoată în continuare ziarul. V. Pogor este însărcinat cu strângerea contribuțiilor de la ieșeni, susținătorii mai importanți, sub raport financiar, ai cotidianului bucureștean.

În manuscrisul 2264 se păstrează mai multe *Anexe* (288, 289, 290), nu știm la ce document, cu numele „membrilor fondatori” ai ziarului. Transcriem această listă întrucât unele din aceste nume se întâlnesc și în articolele poetului: L. Catargiu, I. Em. Florescu, P. Mavrogheni, G. Manu, C. Suțu, A. Lahovari, T. Maiorescu, T. Știrbei, V. Pogor, G. Filipescu, N. Drosu, Gr. Păucescu, G. Băleanu, L. Paciurea, A. Catargiu, G. Triandafil, P. Millo. Cel din urmă îndeplinește și funcția de casier în redacție.

Conducerea Partidului conservator face cunoscut în 18 noiembrie 1876 că într-o adunare numeroasă se hotărășă se încredințeze redactarea ziarului lui Grigore H. Granda, cunoscut

V

prin atitudinea sa antiliberală (88, p. 109—114). Cu câteva zile mai înainte, în 10 noiembrie 1876, „Timpul” înscrie pe frontispiciul său : „Ziar politic, comercial, industrial și literar”. Gruparea junimistă din Partidul conservator îl suspectează pe Gr. H. Granda pentru faptul că nu făcea suficientă propagandă „Convorbirilor literare”, revista ieșeană. Maiorescu îi scrie lui I. Negruzzi în 17/29 ianuarie 1877 că de la „Timpul” nu se putea aștepta nimic câtă vreme îl redacta „fleacul cela de H. Granda” (38, I, p. 7). „Timpul” informează cititorii în 27 ianuarie/ 8 februarie 1877 că se înmulți numărul membrilor în redacție și că înceta rezerva lui P.P. Carp și a „amicilor” săi față de ziar. Interesant de observat că de la această dată se suprimă și subtitlul ziarului. Schimbările acestea arată că „Timpul” trece din mâinile majorității conservatoare în cele ale grupării junimiste.

Conducerea „Timpului” o ia T. Maiorescu care rămâne în fruntea ziarului până la sfârșitul lui aprilie 1877. „De la sfârșitul lui ianuarie — scrie Maiorescu în Jurnalul său — pînă la ultima aprilie (3 luni), am redactat «Timpul», mai toate articolele de fond ale mele din acest interval” (28, I, p. 276). În redacție intră și I. Slavici, care își asumă răspunderea pentru partea literară și politica externă.

Maiorescu se retrage de la conducerea ziarului ca urmare a complicării situației internaționale. În iulie 1877 părăsește redacția și Gr. H. Grădăreanu, spre a scoate „Războiul”, cotidian cu ilustrații care se bucură, încă de la început, de o mare popularitate. Redactarea „Timpului” rămâne în sarcina lui Slavici și a lui G. I. Pompilian, profesor la Școala normală pentru învățătura poporului român. „Mă vei crede că nu ți-am scris pînă acum — îi mărturisește Slavici lui I. Negruzzi în 5 august 1877 — fiindcă mi-a fost peste putință să găsesc câteva momente de liniște sufletească. Sînt vreo 14 zile de când aproape nimeni nu mai vine pe la redacția «Timpului» încât singuri doi inși, eu, și Pompilian, trebuie să-i umplem coloanele. Grădăreanu lucrează la «Războiul» fiindcă la «Timpul» nimeni nu-l mai plătește și omul vrea să trăiască. Nici eu n-am luat de 3 luni de zile bani. La comisia istorică unde urmez cu lucrările, cu toate că [nu] am fost șters din buget, de 6 luni nu am fost plătit. Trăiesc numai eu știu cum, corecturi, reviste externe, notițe de prin ziare, varietăți, aceasta e zilnica mea hrană” (35, II, p. 280). Slavici îi scrie din NOU lui I. Negruzzi în 31 august 1877 și arată că în condițiile în care era pus să lucreze nu-i rămânea decât să se retragă din redacție (35, II, p. 282). V. Pogor trimite pentru redacția „Timpului” în 2 septembrie 1877, 3616 lei noi. În scrisoarea către Maiorescu se scuză că nu putuse aduna mai mult întrucât unele persoane lipseau din Iași și „multe din cele din Iași s-a refuzat a plăti” (72, p. 213). Se confirmă opinia lui T. Rosetti că susținerea ziarului va fi o povară pentru gruparea junimistă.

2. *Intrarea lui Eminescu în redacția cotidianului bucureștean.* Condițiile critice în care era pus să scoată „Timpul” îl determină pe Slavici să-l cheme pe Eminescu de la Iași, unde redacta „Curierul de Iași”, din mai 1876 (113, p. 101—107). Poetul intenționa să vină la București încă din decembrie 1876, cum reiese dintr-o scrisoare a lui I. Negruzzi către T. Maiorescu (72, p. 215). Slavici angajează „Timpul” în polemica în jurul *Logicei* lui Maiorescu, pentru a crea o atmosferă favorabilă intrării poetului în redacție. Acum apare, pentru prima dată, numele său în ziarul bucureștean (OPERE, IX, 770). Eminescu îi scrie lui Slavici, în 12 octombrie 1877, că era pregătit să vină la București, dar că nu avea bani de drum. „Dacă m-ar hotărî cineva să viu la București — scrie Eminescu — ai fi tocmai tu [...]. Dar n-am cu ce veni. Asta m-a făcut să-mi țin gura pînă-acuma — 100 de fr. am pe lună ; din ce dracu să plec ? Am și bagaje : cărți, manuscripte, cioboate vechi, lăzi cu șoareci și molii” (OPERE, XVI, 184). Poetul îi scrie și lui Maiorescu, în germană, în 15 octombrie 1877 și face o prezentare critică a Junimii ieșene (OPERE, XVI, 184-185).

Din documente se desprinde că Eminescu intră în redacția „Timpului” între 25 octombrie și 2 noiembrie 1877. Judecând numai după ultimele articole din „Curierul de Iași”, care îi pot fi atribuite și care apar în nr. 118 din 30 octombrie 1877 (OPERE, IX, 438—439), s-ar părea că poetul părăsește Iașul între 30 octombrie și 1 noiembrie 1877. Dar articolele publicate în 30 octombrie reproduc informații din 24 octombrie 1877 și chiar de mai înainte de această dată. Este de mare însemnătate și un alt amănunt. Numărul 118 ar fi trebuit să apară, ca al doilea din săptămână, miercuri 26 octombrie 1877. Cum însă în această zi era sârbătoare și ziarul n-a apărut, numărul urmând să iasă vineri 28 octombrie 1877 și nu duminică în 30 octombrie 1877. Plecarea lui Eminescu produce însă perturbări în redacția „Curierului de Iași” și în săptămâna 23—29 octombrie ziarul nu apare de trei ori, ca de obicei și nici măcar de două ori, ci o singură dată și atunci cu articole întocmite cu mult înainte. Putem susține, pe baza acestor date, că Eminescu părăsește Iașul între 25—27 octombrie 1877 — nu mai devreme și nici mai târziu. Se verifică și documentar informațiile lui Slavici care fixează Sf. Dumitru data sosirii lui Eminescu în București (92, p. 168). Nu poate fi împărțită, sub nici un motiv, opinia privind prezența

VI

lui Eminescu în redacția „Timpului” înainte de 27 octombrie 1877. Înainte de această dată nu i se pot atribui articole fie și numai pentru motivul că poetul nu se afla în redacția cotidianului bucureștean.

II. EMINESCU LA „TIMPUL”

1. *Periodizarea publicisticii eminesciene.* Eminescu își începe activitatea la „Timpul” efectiv la începutul lui noiembrie și o încheie la sfârșitul lui iunie 1883. Publicistica din acești ani o tipărim în patru volume : X, noiembrie 1877 — februarie 1880 ; XI, februarie 1880 — decembrie 1880 ; XII, ianuarie 1881 — decembrie 1881 și XIII, ianuarie 1882 — iunie 1883. În ultimul volum includem și colaborările, puține la număr, la „România liberă” și „Fântâna Blanduziei”, din 1888 și 1889. În periodizarea noastră ținem seamă de statutul poetului în redacția cotidianului bucureștean. Eminescu este, între noiembrie 1877 și februarie 1880, simplu redactor, asemeni lui I. Slavici, I.L. Caragiale, Ronetti Roman. Conducerea ziarului o avea un comitet de redacție, reprezentat de I.A. Cantacuzino, în calitate de redactor responsabil. Materialele se discutau în redacție și chiar dacă fiecare din redactori venea cu o notă personală, se impunea să nu depășească anume limite, fixate de comitetul de conducere. Cercetătorii operei lui Eminescu sînt călăuziți de ideea că prezența poetului în redacția „Timpului” trebuia să producă, încă de la început, un reviriment în coloanele ziarului. Acest lucru nu se întâmplă și primele articole pe care i le atribuim le trecem la incerte. Explicația stă în faptul că Eminescu intră în redacția „Timpului” într-un moment când soarta războiului din Balcani nu se decisese, și se impunea ca ziarul să discute cu mare prudență problemele politice. „«Timpul» în sfârșit îl citești în toate zilele — îi scrie Slavici lui I. Negruzzi în 14 decembrie 1877 — dacă îl citești. Ordinul de zi este rezerva —, astfel încât fiecare cuvânt se cumpenește de trei ori și cel mai bun articol este, în care nu se zice nimic. În curând vom începe o campanie strașnică” (35, II, p. 285). Campania de presă la care se referă Slavici este inaugurată de poet cu articolul *Dorobanții*, iar de prozator cu *Sărmanii viteji de la Plevna*. Ea este îndreptată împotriva Partidului liberal și nu sînt cruțați nici conservatorii. De aici și conflicte cu I.A. Cantacuzino care cere, în mai multe rânduri, sprijinul comitetului de conducere. Dintr-o scrisoare a sa către T. Maiorescu, din 19/31 octombrie 1878, luăm cunoștință că Eminescu nu ținea seama de îngrădirile impuse de comitetul de conducere. „Soyez bon pour revenir — scrie I.A. Cantacuzino — a la charge aupres de lui; je lui ai parle moi-meme aujourd'hui; faites-le aussi. Sans rien lui dire qui puisse eveiller sa susceptibilité ou sa sensibilité, obtenez de sa part, non pas de ne pas dire la verité, mais de n'en dire qu'une faible partie” (38, V, p. 122). Vina care i se aducea lui Eminescu consta în faptul că stăruia să facă din „Timpul” un organ personal de presă („il persiste a faire du «Timpul» l'organe personnel”).

Cucerirea independenței deschide o epocă nouă în istoria noastră națională și partidele politice trec la elaborarea de noi programe pe baza cărora să-și desfășoare activitatea. Conservatorii înființează, la începutul anului 1880, un club politic, cu un comitet de conducere și se declară partid politic constituțional. Conservatorii activară până la această dată ca formațiune politică în sânul căreia se distingeau câteva grupări, mai importantă fiind cea junimistă. Aceasta îi avea în frunte pe T. Maiorescu, P.P.

Carp și Th. Rosetti. Existau însă și între aceștia deosebiri de vederi în multe probleme de politică internă și externă. Președinte al Clubului politic și al Partidului conservator este desemnat Emanoil (Manolache) Costache Epureanu, care întocmește și noul *Program* al Partidului conservator. Clubul politic preia și conducerea ziarului „Timpul” și-l numește pe Eminescu redactor-șef, la propunerea lui Emanoil Costache Epureanu, care îl prețuia pentru activitatea scriitoricească. Poetul conduce cotidianul bucureștean ca redactor-șef între 16 februarie 1880 și decembrie 1881. Este epoca de maximă intensitate în activitatea sa ziaristică. Eminescu o inaugurează cu suita de articole *Studii asupra situației* și dă orientarea politică a ziarului, care nu concordă adesea cu cea a Partidului conservator. Articolele publică, cu puține excepții, ca al doilea editorial și ele se succed număr de număr. Problemele care stau în atenția sa privesc, cu precădere, viața politică internă. Ținând seama de schimbarea în statutul personal al poetului în redacție s-ar fi impus ca publicistica din acești ani să fie cuprinsă într-un singur volum. Amploarea ei, puțin obișnuită, face să-i consacram două volume. Insistăm asupra acestui aspect spre a atrage atenția că, deși repartizată în două volume (XI și XII), formează o singură secțiune în ansamblul publicisticii eminesciene.

Partidul liberal își consolidează poziția politică după proclamarea regatului în martie 1881 și gruparea junimistă din Partidul conservator se orientează spre liberali. P.P.Carp primește să reprezinte guvernul liberal, ca ambasador la Viena, P. Mavrogheni trece, în aceeași calitate, la Roma, iar T. Rosetti preia președinția Curții de Casație. Eminescu conveni să lase conducerea

VII

„Timpului” în seama lui Grigore G. Păucescu, ca urmare a acestei orientări a grupării junimiste spre Partidul liberal. Fondator al revistei „Dreptul” (1871) și mai târziu redactor la „Epoca” (1886—1888), Gr. Păucescu aduce în redacție unii din colaboratorii săi apropiați. Poetul este prim-redactor pentru partea politică, dublat de N. Christescu, venit de la „Dreptul” și care îl înlocuiește în timpul absențelor din redacție. Eminescu dă trei articole pe săptămână și urmărește presa străină, îndeosebi cea germană. Activitatea sa publicistică nu mai apare la fel de susținută, ca în epocile anterioare. Schimbarea statutului în redacție nu este singura explicație pentru această constatare. Elaborează acum *Luceafărul* în forma definitivă și trece pe al doilea plan colaborarea la cotidianul bucureștean. De altfel „Timpul” devine, din ianuarie 1883, organ de presă al „opozității coalizate” formată din conservatorii orientați spre liberali și „Liberalii sinceri”, gruparea lui G. Vernescu din Partidul liberal. Se explică de ce scade interesul său pentru ziar și activitatea sa se încadrează în limitele obligațiilor redacționale. Sânt momente când se hută să-și dea chiar demisia. „Permiteți-mi a vă declara — îi scrie Eminescu lui Lascăr Catargiu în 16 februarie 1883 — că mie unuia nu mi-e încă indiferent cu cine împărtășesc onoarea de-a colabora la una și aceeași publicațiune” (OPERE, XVI, 195). Scrisoarea este și o mărturie a dezacordului lui Eminescu cu orientarea politică ce-o da Grigore G. Păucescu ziarului. Semnificativ este și faptul că Grigore G. Păucescu nu va include în ediția sa din publicistica poetului la „Timpul” nici un articol din 1882—1883. După ce devine organ de presă al „opozității coalizate”, „Timpul” este în declin evident și Maioreșcu deplânge „limbajul la care se coborâse” (28, p. 212). De altfel, „Timpul” fuzionează în 17 martie 1884 cu „Binele public” și în locul lor apare „România”, organ de presă al „Partidului liberal-conservator”.

Eminescu își începe publicistica politică cu o polemică cu presa din Imperiul austro-ungar în sprijinul revendicărilor românilor de sub stăpânirea acestuia și o încheie la „Timpul”, în ajunul prăbușirii sale intelectuale, tot cu o polemică, cu aceeași presă, în care condamnă asuprirea națională și practicile demagogice în viața politică.

2. *Epilogul publicisticii eminesciene*. Colaborarea lui Eminescu la „România liberă”, în noiembrie 1888, marchează reintrarea sa în gazetărie, după o întrerupere de mai bine de cinci ani. Cotidianul „tinerilor liberali” se declară, încă din 16 ianuarie 1885, organ de presă al grupării junimiste din Partidul conservator. Eminescu pledează și aici pentru schimbarea „relațiilor” de muncă spre a veni în sprijinul „celor nemulțumiți”. De la „România liberă”, Eminescu trece la „Fântâna Blanduziei”, la care colaborează în decembrie 1888 și în ianuarie 1889. Poetul se pronunță și aici în sprijinul ridicării „stărei igenice și materiale a cultivatorilor”. Colaborarea la aceste publicații se înscrie ca un epilog în ansamblul publicisticii eminesciene.

III. PUBLICISTICA DE LA „TIMPUL” ÎN EDIȚIILE CRITICE

Există opinia potrivit căreia edițiile întocmite de I. Crețu din publicistica lui Eminescu *Opere*, în patru volume, din 1939 și *Opera politică*, în două volume, din 1941, cele mai cuprinzătoare din proza politică eminesciană ce le avem până acum, ar fi abuzive în sensul că s-ar fi inclus în ele un mare număr de articole ce nu aparțin poetului. Se are în vedere nu atât publicistica din „Albina”, „Familia”, „Federațiunea”, „Convorbiri literare”, „Românul” și „Curierul de Iași”, tipărită de noi în OPERE, IX și din care I. Crețu include în ediție numai 20 de articole, cât mai ales cea de la „Timpul” din care tipărește vreo 320 de articole. Dintre acestea figurează în edițiile anterioare vreo 60—70 de articole. Edițiile lui I. Crețu tipăresc, cum nu este greu de observat, un număr considerabil de articole rămase îngropate în coloanele cotidianului bucureștean, fapt ce, la vremea aceea, apare drept abuziv.

Problema se pune însă în cu totul alți termeni.

În perioada noiembrie 1877 și iunie 1883, când Eminescu lucrează în redacția „Timpului”, apar din acest ziar 1631 de numere. Din calculul întreprins se impune să fie scoase numerele pentru două luni din vara anului 1878, când poetul traduce, la Florești, în Oltenia, primul volum din tratatul lui Eudoxiu Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumanen*, apoi numerele din iunie 1882, când pleacă la Constanța, într-un concediu și, de asemenea, numerele pentru câteva săptămâni din același an, când știm că a fost internat în spital. Mai trebuie observat că în perioada 1882—1883 poetul avea obligația, ca prim-redactor pentru partea politică, să dea câte trei articole pe săptămână. Procedând cu o maximă strictețe limitativă, Eminescu nu colaborează în jur de 200—230 de numere. Mai rămân în discuție vreo 1400 de numere din „Timpul” la care poetul avea obligația să colaboreze, în raport cu funcțiile pe care le deținea în redacție.

Ediția lui I. Crețu, *Opera politică*, două volume, din 1941, reproduce din „Timpul”, cum am văzut, 320 de articole. Mai multe articole din ediția lui I. Crețu nu sânt însă de Eminescu.

Unul dintre acestea se întinde, cum se va vedea mai departe, pe nu mai puțin de 20 de numere. Rămân în discuție vreo 290 de articole. Cu aceste articole Eminescu ca redactor, redactor-șef și prim-redactor nu ar acoperi nici măcar numerele pe un singur an din cotidianul bucureștean.

„Timpul” apare în 1880 și 1881, când Eminescu îl conduce ca redactor-șef, în 290 de numere și respectiv 296 de numere. Raportând cele 290 de articole din ediția I. Crețu la cele 1400 de numere, la care trebuia să colaboreze poetul, rămân descoperite 1110 numere. Apare de neașteptat pentru care motiv Eminescu, cu o activitate prodigioasă la „Curierul de Iași”, intrat în redacția „Timpului”, s-ar fi mărginit numai la câteva articole pe lună și aceasta vreme de aproape șase ani. Nimeni nu ar fi menținut un redactor, necum un prim-redactor, și cu atât mai mult un redactor-șef, numai cu o asemenea contribuție în susținerea unui cotidian politic.

Publicistica lui Eminescu este judecată cu o optică îngustă și în recuperarea ei din cotidianul bucureștean s-a procedat selectiv și nu exhaustiv. S-au reținut, astfel, numai articolele de cea mai înaltă ținută jurnalistică, îndeosebi sub aspect polemic. Poetul face însă la „Timpul I” gazetărie cotidiană. Îi aparțin, astfel, comentariile operative pe diferite teme la ordinea zilei, notele redacționale, introducerile la materialele reproduse din alte publicații. Îi aparțin, de asemenea, traducerile din presa străină, cu precădere cea germană. Nimic nu justifică omiterea lor dintr-o ediție integrală. Orânduirea strict cronologică și a acestor texte, în suita celorlalte articole, oferă unica posibilitate în cunoașterea exactă a diversității preocupărilor lui Eminescu și a desfășurării, în timp, a publicisticii sale. Alte ediții, de alt tip, se pot limita să preia numai anume texte și să le orânduiască după alte criterii.

Ziaristica nu reprezenta pentru Eminescu numai o obligație de serviciu, ci răspundea structurii personalității sale. Ea constituia pentru poet, cu alte cuvinte, modalitatea prin care întreținea dialogul public cu contemporanii. Eminescu susține acest dialog cu o devoțiune rar întâlnită și o dăruire ce merge până la sacrificiul de sine.

Eminescu îl informează pe Iacob Negruzzi în februarie 1878 asupra muncii sale în redacția cotidianului bucureștean. Poetul se scuză că nu putuse răspunde la scrisorile primite de la ieșeni. „Dacă n-am scris multora din ei cauza e că la «Timpul» am fiice zi de umplut o coală de tipar (împreună cu Slavici) și această masturbație intelectuală ne face incapabili de-a ne aduna mințile” (OPERE, XVI, 348). Situația aceasta nu se schimbă nici mai târziu. Poetul îi scrie tatălui său în 18 martie 1881, că nu-i putea îndeplini rugămintea să vină acasă, fie și numai pentru câteva zile. „Aș dori din toată inima să vin acasă, să văd dac-aș găsi vr-un om de încredere, care să-mi ție locul, căci negustoria asta, pe lângă că n-adeuce nimic, nici nu te îngăduie să închizi o zi dugheana și să mai iei lumea în ca p, ci toate zilele trebuie omul să-și bată capul ca să afle minciuni nouă” (OPERE, XVI, 188—189). Eminescu ținea să adauge că îi era „acru de cerneală și condei”. Poetul îi scrie și Veronicăi Micle în 11 ianuarie 1882, că deschiderea Parlamentului îi ocupa tot timpul (OPERE, XVI, 190). Veronica Micle îl învinuia, în scrisoarea din 28 februarie 1882, că nu avea altă preocupare decât activitatea de la ziarul bucureștean (OPERE, XVI, 637). Eminescu se referă la activitatea sa la „Timpul” și în scrisoarea către Lascăr Catargiu, din 16 februarie 1883, în care arată că îi aparțineau în anii când lucrează la redacția ziarului „nenumărate coloane” (OPERE, XVI, 195—196). I. Slavici ne informează, la rândul său, că Eminescu practica o gazetărie cotidiană și combătea „m ultele rele ce se iveau în fiecare clipă împregiurul lui” (92, p. 114).

Judecând publicistica lui Eminescu în contextul acestor mărturii, apare ridicol să o reducem la 300—400 dc articole pe întinderea a aproape șapte ani.

Coala de tipar cuprindea la „Timpul” formatul obișnuit de ziar în patru pagini, cu cinci coloane de pagină. Se tipăreau, obligatoriu, în prima pagină, telegramele externe, care acopereau, în general, o jumătate de coloană, un editorial, în care se tratau probleme de interes general, pe m ai multe coloane, și cel puțin un comentariu privind evenimentele cotidiene interne și externe. Eminescu introduce, ca redactor -șef, și un al doilea editorial, pe care îl întocmește, cu puține excepții, tot el, pe tot parcursul anilor 1880—1881. Două pagini ale ziarului, a doua și a treia, erau destinate cuvântărilor din Aduarea deputaților și din Senat, reproducerea din presa română și străină și informațiilor din viața politică și culturală. Ultima pagina se destina reclamelor.

Examinând activitatea lui Eminescu la „Timpul” în concordanță cu mărturiile sale, cu ale lui I. Slavici și cu ale altor contemporani, ar trebui să-i atribuim în jur de 2000 de articole. Noi tipărim în secțiunea publicisticii la „Timpul” (vol. X—XIII) în jur de 1200 de articole certe și vreo 70 de articole incerte. Alăturăm la acestea 124 texte, concepte și extrase, transcrise din manuscrise, neincluse în edițiile anterioare. Ediția de față vine, față de ediția I. Crețu, cu un spor de vreo 1100 de articole. Această creștere spectă culoasă apare de neașteptat pentru cine nu ține seama de conștiința profesională a poetului, împinsă, cum arată contemporanii săi, până la ultimele limite.

IX

Creșterea de 1100 de articole se explică prin includerea textelor din manuscrise, prin noi iden tificări și prin traducerile din presa străină, foarte numeroase, ce nu se tipăresc în edițiile anterioare. Cu toate acestea, activitatea ziaristică a lui Eminescu la „Timpul”, așa cum este cuprinsă în ediția de față, este departe de-a ilustra întreaga muncă ce-o desfășoară poetul în redacția cotidianului bucureștean. Se constată, astfel, o diferență foarte mare (peste 900 de articole) între numărul celor tipărite de noi și numărul celor ce bănuim a rezulta din umplerea, zilnic, împreună cu Slavici, a unei coli de tipar. Activitatea lui Eminescu la „Timpul” nu constă însă exclusiv din elaborarea de articole originale. Ea include și reproducerea din alte publicații, importante pentru cunoașterea opțiunilor poetului. Aceste texte nu pot figura într-o ediție a scrierilor sale.

Pornind de la aceste constatări, convenim ușor că edițiile anterioare din publicistica lui Eminescu — inclusiv cele ale lui I. Crețu — sânt, în adevăr, abuzive, însă nu prin ceea ce cuprind, ci prin ceea ce omit, fie datorită principiu lui selectiv, fie datorită dificultăților întâmpinate în identificarea articolelor, fie cu bună știință din alte considerente. Să ilustrăm cu câteva exemple. Studiul *Creditul mobilier* este inclus atât în ediția din 1914, cât și în edițiile lui I. Crețu din 1939 și 1941. Ne oprim la acest studiu pentru faptul că el se păstrează și în manuscrisul 2264, în două caiete compacte, încât nu se pot ridica obiecții cu privire la paternitatea eminesciană. Studiul face parte dintr -o familie de texte, cum se vede din manuscrise, din care edițiile amintite mai sus nu tipăresc decât două. Au rămas îngropate în coloanele „Timpului” alte cinci articole din această familie de texte, care nu figurează în nici o ediție anterioară. Asistăm, pe de altă parte, și la omisiuni cu b ună știință. I. Crețu nu rețipărește în ediția sa din 1941 articole ca [„« Spre răsărit și nu spre apus » ... ”] și [„Mulțămită împrejurărilor ... ”], fără să dea explicații pentru excluderea lor. În primul, Eminescu critică în termeni necruțători politic a expansionistă germană „Drang nach Osten”, iar în al doilea face aprecieri elogioase cu privire la evreii care înțeleseseră să pună interesele țării mai presus de interesele personale.

Publicistica eminesciană, dezgropată din coloanele cotidianului bucureștean în integralitatea sa, permite să se dea o judecată dreaptă și definitivă asupra acestui sector din activitatea sa, cu nimic inferior, cum arată G. Călinescu, creației literare.

IV. PATERNITATEA ȘI UNELE ASPECTE ALE METODEI DE LUCRU

Eminescu nu-și semnează articolele din „Timpul”, cum se proceda în presa vremii, și dă chiar explicații asupra acestei practici. Articolele nesemnate reprezentau orientarea generală a ziarului și -l angajau în fața organelor administrative. Procesele de presă sau de al tă natură se intentau redactorului-șef, cum se întâmplă și în cazul cotidianului bucureștean. Articolele semnate se consideră că exprimau puncte de vedere personale și răspunderea revenea numai autorului lor. Numele lui Eminescu apare prima dată în cotidia nul bucureștean în septembrie 1877, când I. Slavici îi reproduce, cum am arătat mai sus, articolul *Observații critice*, publicat în „Curierul de Iași”. Semnează, apoi, *Scrisoarea III*, reprodusă din „Convorbiri literare”, poem în care unii contemporani văd un pamflet în versuri îndreptat împotriva liberalilor. Poetul semnează cu

numele său, cât lucrează în redacție, un singur articol, *Materialuri etnologice*, răspunsul pe care îl dă lui N. Xenopol și cu inițiale recenzia la prozele lui I. Slavici *Novela din popor* și o alta la culegerea lui E. Băican, *Literatura populară*, reprodusă de acesta ulterior și ca prefață la antologia sa. Eminescu se folosește și de un pseudonim, Fantasio, cu care semnează) trei articole, *Babele au trecut*, *Un răspuns d-lui C.A. Rosetti* și *Al doilea răspuns d-lui C.A. Rosetti*, toate din 1882. Pseudonimul Fantasio este folosit și de alți colaboratori ai cotidianului bucureștean. Nu -i pot fi atribuite nici articolele semnate Cenzor, Nemesis sau cu alte pseudonime. Să precizăm, tot aici, că în epoca anterioară gazetăriei de la „Timpul” Eminescu semnează cu numele său, cu inițiale și cu pseudonimul Varro 16 articole și documente, acestea din timpul pregătirilor pentru Serbarea de la Putna, din august 1871. Să mai notăm și faptul că la reintrarea, în gazetărie își semnează numai cu inițiale toate cele 6 articole publicate în „România liberă” și în „Fântâna Blanduziei” în 1888—1889.

Judecând articolele semnate în ansamblul publicisticii eminesciene nu este greu de observat că ele ocupă, ca număr, un loc neînsemnat. Se impune să ținem seama și de faptul că articolele semnate sânt dispersate pe parcursul întregii activități gazetărești a poetului și chiar dacă oferă elemente prețioase în stabilirea paternității, acestea nu sânt totuși suficiente să cuprindem toată publicistica eminesciană. Situația se complică și mai mult în epoca gazetăriei la cotidianul bucureștean pentru care avem de altfel și cele mai puține articole semnate. Mărturiile contemporanilor arată că articolele se citeau în redacție, cel puțin între 1877—1879, încât expresiile

X

luate în considerare singure nu mai constituie un criteriu atât de sigur în stabilirea paternității. I. Slavici evocă munca în redacția cotidianului bucureștean în pagini memorabile. „Luaserăm adevărat Eminescu și eu — scrie prozatorul — încă de la Viena obiceiul de-a citi împreună tot ceea ce fie unul, fie altul avea de gând să publice, și eu îi citeam ceea ce a scris el, iar el îmi citea ceea ce am scris eu.

Acum, Caragiale, adevărat mare maestru în ale citirii, citea atât cele scrise de noi, cât și ceea ce scria el însuși. Citea mai întâi articolul în întregimea lui, ca să ne putem da seama despre «impresiunea generală».

Urmău asupra vederilor generale discuțiunii, care se-ntindeau foarte departe, pătrunzând din politică în economia națională, în etică și-n estetică, în scrutarea firii particulare a poporului român, a istoriei lui și a stărilor în care se află azi țara, discuțiunii vii și variate, care nu se mai puteau sfârși [...]

— Manuscript! striga băiatul din zețarie, ivindu-se în prag. Eminescu lua la goană pe imbecilul soios care îndrăznea să turbure prin prezența lui discuțiunea.

— Bine — ziceam eu — dar ziarul trebuie să fie distribuit pe la patru.

— Dă-o dracului gazeta ! întâmpina Caragiăli. Nu merită publicul să ne stricăm chefel de dragul lui.

Treceam cu toate acestea la a doua citire și se-ncepea discuțiunea pe amănunte, frază cu frază, propozițiune cu propozițiune, vorbă cu vorbă” (92, IX, p. 156—157).

T.V. Ștefanelli arată, la rândul său, că Eminescu lasă ca un articol început de el să fie continuat de Caragiale, cu „ce-i va plesni prin minte” (25, p. 160).

Metoda de lucru a celor trei scriitori explică faptul că unele articole sânt atribuite, rând pe rând, lui Eminescu, Caragiale și Slavici. Articolele lui Slavici depășind în unele perioade pe cele ale lui Eminescu, ca număr, cuprind suficiente elemente, cum arătăm mai departe, pentru identificarea autorului lor. Caragiale dă puține articole și ele se disting prin critica micii burghezii orășenești și structura discursului critic ce ne îndrumă spre „momentele” sale. Dramaturgul este mai activ în susținerea părții literare din cotidianul bucureștean.

Există opinia că articolele tratând probleme economice, bancare, financiare, ar aparține ÎN exclusivitate unor persoane anume însărcinate să se OCUPE de aceste domenii. Se aduc în discuție numele unor membri marcanți ai Partidului conservator. „Scriau articole pentru «Timpul» membrii Partidului — ține să precizeze Slavici — când erau «înspirați», însă aceștia numai rar de tot aveau timp pentru «Timpul» și inspirațiunile erau și ele rare, «băieții» rămâneau de capul lor, ceea ce pe ei nu-i supăra deloc” (92, IX, p. 94, 95). Se explică de ce în absența unor redactori de specialitate Eminescu se vede silit să abordeze domenii, aparent străine de pregătirea și preocupările sale. Nimic nu ilustrează mai bine această situație decât familia de articole *Creditul mobilier*, încercate de cifre și o terminologie de cea mai strictă specialitate.

Cînd examinăm publicistica lui Eminescu la „Timpul” ținem seama de concepția social-politică a poetului și de întreaga desfășurare a activității sale gazetărești. Pornim, cu alte cuvinte, de la privirea de ansamblu asupra ei. Nu există o graniță strict delimitată între publicistica de la „Curierul de Iași” și cea de la „Timpul”. Problemele puse în discuție în studiul *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, publicat în „Convorbiri literare” în 1876, revin în zeci de articole din cotidianul bucureștean. Simpatiile și antipatiile poetului, din publicistica din perioada ieșeană, exemplificările și chiar expresiile tipice se întîlnesc și în articolele din cotidianul bucureștean. Creația literară oferă și ea elemente pentru cadrul general în stabilirea paternității.

Materialul de bază de la care pornim în stabilirea paternității îl constituie manuscrisele. Eminescu își elabora editorialele acasă, cum rezultă din amintirile lui Slavici și din alte izvoare, și în redacție întocmea prezentările pentru articolele și materialele reproduse din alte publicații. Poetul păstrează o bună parte din articole sau concepte parțiale. Un manuscris miscelaneu, **2264**, însumând aproape 450 de file, reunește texte de această natură, însă ele sânt risipite și prin alte caiete. Poetul își face, pe de altă parte, un mare număr de extrase din diferite tratate științifice. Conceptele din manuscrise au corespondent în peste 100 de articole din cotidianul bucureștean. Extrasele sânt și ele integrate în articole, formând armătura lor științifică. Manuscrisele oferă, sub acest aspect, indicații surprinzătoare și câteva rânduri dintr-o notă, aparent fără însemnătate, conduc la stabilirea paternității unei familii de articole eminesciene din cotidianul bucureștean. Două fragmente răzlețe, [„În articolul nostru ...”] și [„Îndată ce ...”], păstrate în manuscrisul miscelaneu **2264**, **357r**, **395r**, conduc la stabilirea paternității pentru 6 articole, [„Abia apucărăm să zicem ...”] din 31 octombrie 1879, [*Persoane onorabile* ...”] din 3 noiembrie 1879, [*În articolul nostru* ...”] și [„Primum de la d. Fleva ...”] amîndouă din 6 noiembrie 1879, [„Mare supărare am cauzat ...”] din 10 noiembrie 1879 și [„La ce servește discuția ...”] din 14 noiembrie 1879. Eminescu practică aici, cum procedează în numeroa-

XI

se împrejurări, sistemul trimiterii de la un articol la altul. Din această familie de texte s-a tipărit în volum numai cel din urmă, însă nu în edițiile lui Eminescu, ci ale lui Caragiale. Un alt fragment, [„Și pe cei ce se-ncercău ...”], din manuscrisul **2264**, **291r**, conduce la stabilirea paternității articolului *Studii exegetice asupra unei parabole care lipsește în Sfânta Scriptură*, din 12

decembrie 1878, care cuprinde elemente prețioase pentru stabilirea paternității serialului *Scrisoarea unui ministru* din noiembrie 1880. Conceptele din manuscrise stau la baza stabilirii unor familii de texte, ca în exemplele de mai sus, neincluse în nici o ediție anterioară. Merită să consemnăm și faptul că unele din aceste articole ne relevă și o față „caragialeană” în publicistica eminesciană. De altfel, „caragialeană” este și scrisoarea poetului către tatăl său, din 18 martie 1881, în care prezintă gazetăria „negustorie de gogoși și de brașoave”.

Pornind de la manuscrise spre textele de bază din „Timpul”, tipărim în secțiuni separate și textele din caietele poetului. Procedând în felul acesta, poate fi urmărită mai bine interdependența dintre textele din manuscrise și articolele publicate în cotidianul bucureștean.

Paternitatea eminesciană este în afara oricărei discuții pentru cele 33 de articole, din 1880-1881, cuprinse în ediția lui Gr. G. Păucescu din 1891. Gr. G. Păucescu luând în 1882 conducerea redacției a lucrat, în continuare, cu poetul până în 1883. Ediția oferă elemente prețioase în stabilirea paternității pentru un mare număr de articole, din anii când Eminescu conduce „Timpul” ca redactor-șef. Deși luăm ca bază ediția lui Gr. G. Păucescu, articolele nu le reproducem de aici, ci direct din cotidianul bucureștean întrucât editorul nu tipărește integral textele.

Contemporanii ne-au lăsat mărturie importante pentru identificarea articolelor lui Eminescu. I. Negruzzi este cel dintâi dintre junimiști care atrage atenția asupra suitei *Icoane vechi și icoane nouă*, iar T. Maiorescu dă în jurnalul său indicații prețioase în legătură cu activitatea lui Eminescu la cotidianul bucureștean. Criticului îi aparține și precizarea potrivit căreia studiul său, *Despre situația politică a României*, se publică în „Timpul” în traducerea poetului, în ultimul număr din 1880.

Statutul multor articole este stabilit de editorii anteriori, cu argumente asupra cărora nu încapem discuții. Acesta este și motivul pentru care indicăm prima apariție în volum, fără să reluăm și motivarea din edițiile respective. De altfel I. Crețu, care stabilește statutul pentru cel mai mare număr de articole, trimite și la manuscrise, din care reproduce însă numai fragmente. Noi le tipărim și pe acestea, cum am mai arătat, integral și însoțite de un aparat critic.

La stabilirea paternității textelor eminesciene, ne călăuzim după principii care au stat, în parte, și în atenția editorilor anteriori. Găsim potrivit să facem o prezentare a lor, spre a ilustra și mai bine complexitatea și dificultățile întâmpinate în această operație de recuperare a scrisului eminescian din presa vremii.

Publicistica lui Eminescu la „Timpul” este orientată spre viitor și poetul, preocupat de destinul poporului nostru, oferă contemporanilor, permanent, „icoane noi” și „icoane vechi” prin care exemplifică mersul societății românești. Poetul judecă desfășurarea evenimentelor istorice ca ireversibile și, când evocă „icoane vechi”, se oprește numai la acele epoci caracterizate prin stabilitate și progres în toate domeniile. Eminescu declară categoric că România se impunea să iasă din stadiul de țară agrară și să devină țară industrială. Poetul apreciază că instituțiile introduse la noi din țările apusene, instituții numite „forme fără fond”, reprezentau o realitate istorică. Pentru acest motiv nu pledează pentru înlăturarea lor, ci pentru investirea cu un conținut real, prin ocuparea tuturor funcțiilor cu oameni cu pregătire, devotați și cinstiți. Eminescu nu-și teoretizează sistemul de gândire, însă acesta este perfect articulat și implicat în publicistica sa. Concepția privind natura statului, rolul capului statului, al organismelor statului este definitiv structurată încă din primele articole pe care le publică în „Federațiunea” în 1870. Aceasta are la bază primatul muncii, de la care nu face nici o concesie pe întreg parcursul activității sale ziaristice. Rațiunea de-a fi a statului, cu toate organismele sale, și a partidelor politice, sta, cum arată în zeci de articole, în apărarea forțelor productive și în îngrădirea elementelor improductive. Poetul vede asigurată viitorul poporului nostru numai în funcție de apărarea și dezvoltarea „claselor pozitive”. Orientarea spre viitor, permanenta alternanță între „icoane noi” și „icoane vechi”, afirmarea, uneori cu violență, a primatului muncii și condamnarea necruțătoare a improductivității sub toate aspectele oferă tot atâtea elemente care disting net articolele poetului de ale celorlalți redactori.

Importante în stabilirea paternității sânt, în egală măsură, incursiunile în istoria națională, pentru care găsim însemnări și în manuscrise. Figurile istorice pe care le invocă sânt Mircea cel Mare, Alexandru cel Bun, Matei Basarab, Ștefan cel Mare. Sânt figuri istorice la care se oprește și în studiul *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, publicat în „Convorbiri literare” în 1876. Poetul aduce în discuție aceleași argumente care se referă la stabilitatea domniilor respective și progresul realizat în toate domeniile vieții sociale și politice. Din istoria națională mai nouă, Eminescu se oprește la Alexandru Ioan Cuza, pe care îl cunoaște și personal,

XII

în timpul studiilor la Viena. Eminescu vine cu o intuiție a istoriei naționale care depășește pe cea a specialiștilor din vremea sa. Poetul demonstrează, astfel, ca actul lui Mihai Viteazul privind „legarea de pământ” privea numai populația „flotantă” și nu și razeșii și alte categorii sociale. Măsuri asemenea celei a lui Mihai Viteazul se iau, arată poetul, și în alte țări ori de câte ori vicisitudinile istorice fac ca populația să-și părăsească așezările în fața invaziilor străine.

Examenul stilistic folosit cu precădere de editorii anteriori îl extindem asupra întregii publicistici eminesciene, nu numai a celei de la „Timpul” și îl corelăm, permanent, cu sistemul de gândire al poetului și cu celelalte elemente la care ne referim mai departe. Sânt specific eminesciene un număr de vocabule cu frecvență în manuscrise și în publicistica din „Curierul de Iași” și în cea din cotidianul bucureștean. Dintre acestea notăm câteva : aserțiune, blagomanii, cabală, chezașui, cenușer, concese, erija, factice, feneanți, gera, ignominii, ilot, inic, inept, logomahii, malonest, palinodii, pană (condei), paralogism, pehlivănie, predmet, preexistență, premis, prevaricațiuni, problem, procede, prorupe, proviant, malonestitate, semibarbarie, sibarit, sibila, silogistic, sinalagmatic, sofismă, spurii, transige, turpitudini, urieșesc, xenocrație. Sânt de consemnat și câteva expresii tipice, unele și cu mare frecvență: apucături sofistice, bandă de exploatație, ban roșu, bani calpi, bob numărat, canale de scurgere, capacități problematice, caracter problematic, cavalere de industrie, căldărea patimilor momentane, cenușa din vatră, cheltuială de fraze, civilizație calpă, clasă pozitivă, clina concesiilor, cocoterie offenbachiană, cod al șiretlicului gazetăresc, coji indigeste, companie de exploatație, conspirători nocturni, cordon al ordinului Sfintei Cânepe, cupiditate de clică, cusur subțire, dinastie moșneană, docilitatea conștiinței ciracilor, documentele în mână, dovadă pipăită, elasticitatea conștiinței ciracilor, erijată în titlu de merit, expresii lunecoase, fenomenologia frazei advocătești, finețe bizantină, fraze franțuzești, gheșefturi de toată mîna, hidoasa pocitură, industrie de palavre, judecata răzășească, limbă păsărească, mlaștina de scurgere, mucul condeiului, neagră calomnie,

neagră mulțime, neagră străinătate, negustori de principii, oameni speciali, onestitatea nu se mânâncă cu lingura, organul sibariților, palavre politice, patrioți de industrie, patrioți de meserie, patrioți de toată mâna, păsăreasca gazetarilor, plebea postulanților, procedări de codru, reputații uzurpate, sămânță de vorbe, scabroase afaceri, scoată la maidan, societăți de exploatare, socoteală răzășească, stele pe cerul țării, suflete problematice, tagma patrioților, tertipuri uzate, titluri de recomandație, târzi la minte, trăsătură de condei, vatra strămoșească. Specific eminesciană este numirea secolelor: suta a... (paisprezecea, cinsprezecea etc.). Expresia preferată a poetului este însă : naturi catilinare, cum voia să-și intituleze romanul Geniu pustiu din tinerețe. Expresia este folosită frecvent și în publicistică sub mai multe forme : bande catilinare, clică catilinară , gunoi al catilinarismului, naturi catilinare, perversitate catilinară.

Eminescu manifestă o adevărată predilecție pentru dictoanele și expresiile latine și le întâlnim în aproape toate articolele sale. Marea majoritate a acestor dictoane și expresii erau însă de circulație generală. Notăm câteva folosite de poezie mai des : a priori, ab antiquo, ad absurdum, ad hominem, ad referendum, ad rem, calumniare audacter casus belli, de facto, de jure, de mortuis nil nisi bene, ejusdem farinae ex professo, Hannibal ante portas, in abstracto, in suspensio, manu propria, mutatis mutandis, occasio legis, persona grata, petitio principii, post festa, pro forma, res nullius, si nequa non, tale-qualis, ubi bene ibi patria. Întâlnim și dictoane și expresii care, în contextul expunerii, mai ales istorice, și în asociere cu alte elemente, oferă indicații în stabilirea paternității. Notăm câteva din ele : de nobis sine nobis, distinguendum est, ex ungue leonem, foetor caprinus, glebae adscriptio, jure gentium, jure olachale, laudatores temporis acti, manu militari, non idem est si duo dicunt idem, per fas et nefas, plebs scribax, quod licet Jovi non licet bovi, sapienti sat, stat pro ratione voluntas. Dintre acestea face parte și titulatura lui Mircea cel Bătrîn :

Dei gratia Fogaras et Omlas Dux, Severini Comes, Terrarum Dobrodiciis Despotas. Întâlnim și expresii latine confecționate ad hoc de poet : post republicam Ploestensem.

Eminescu își face pregătirea intelectuală la instituțiile germane de învățământ și se păstrează și în manuscrise numeroase însemnări în această limbă. Poetul folosește pentru termenii românești echivalente germane, trecute și în paranteză. Să exemplificăm : consiliu economic (Volkswirtschaftsrath), dobândă (Kostgeld), procură (Vollmacht), reprezentatiune executivă (Vorstand). Nu este însă mai puțin adevărat că, expresii ca Bin nun so klug als wie zuvor, pentru sânt atât de cuminte cum am fost și mai înainte, sau Nationalitätenschwindel pentru panglicăria naționalităților nu puteau ieși decât de sub pana poetului. Slavici folosește și el expresiile germane, însă destul de rar și cu precădere din domeniul educației și învățămîntului.

Publicistica eminesciană la "Timpul" oferă un spectacol neașteptat prin utilizarea largă, a expresiilor în limba franceză. Transcriem câteva : a la vapeur, apres nous le deluge, ballon d'essai, car tel est notre bon plaisir, car telle est la raison d'etat, coute demi-monde, faisons-les tout dire, mais ne les laissons pas tout faire, jeunesse doree, morgue espagnole, mot d'ordre, mot de patrie, noblesse oblige, pied de nez, raison d'etat, raison suffisante, par excellence, sans peur et sans reproche, savoir faire, savoir vivre. Eminescu folosește și pentru operațiile bancare terminologia franceză. Să exemplificăm : a decouvert, a outrage, a tout prix, baisse, depart, en detail, en gros, hausse,

XIII

haut-banque, haut-finance, lettre de charge, recouvrement de traites. Asemenea termeni și alții din acest domeniu se întâlnesc, fără excepție, și în manuscrise. Dintre termenii în alte limbi se întâlnește mai des euglezescul *self-gouvernement*.

Eminescu apeleză în caracterizarea unor personalități din vremea sa la epitete care oferă și ele indicații în stabilirea paternității. Carol I este „Carol îngăduitorul” și „Rampsint îngăduitorul” pentru lipsa de autoritate în viața statului. I.C. Brătianu este numit pentru politica dictatorială „Cancelarul de la Măgura” și „Cancelarul de pe malurile Dâmboviței” ; C.A. Rosetti este „pocitură” și „hidoasă”. Excepție fac numai epitetele atribuite lui C.A. Rosetti, care sânt preluate de la V. Alecsandri, însă devin „eminesciene” prin largă utilizare. Să mai notăm câteva asemenea caracterizări pentru alte persoane : Gh. Chițu („Preașfinția sa musiu Chițu”), V. Boerescu („marele om de stat”), I.C. Fundescu („Ionel Cocîrdel”), Simeon Mihălescu („Simeon Cucernicul”), „Simion Cuviosul”), B.H. Stroussberg („regele Stroussberg”), A.M. Warsavsky („ilustrul Warszawsky”). Poetul îi compară pe unii oameni politici cu Hoedel și Nobiling, cunoscuți prin atentatele puse la cale în Germania. Un element de recunoaștere a articolelor lui Eminescu îl constituie și onomastica creată de poet: Caradale, Ghirițopoli, Costinosti, Grădișteni, Mărgăritești, Pătărlăgeni, Stănești, precum și numirile ce le dă unor ziare : „Pseudo-Românul” pentru „Românul”, „Cobza lui Faraon”, „Daraua lui Faraon”, „Vocea lui Faraon” pentru „Telegraful”. Mai notăm, tot aici, numirile ce le dă României din vremea sa : America dunăreană, America Orientului, Californie, Eldorado, pentru a defini o situație de colonie a țărilor apusene.

Elemente pentru stabilirea paternității oferă și unele „ticuri stilistice”, pe care le luăm în considerare, de asemenea, cu multă prudență. Notăm câteva din ele: *cată* să ... (admitem, să fie etc.), *cu asupra de măsură*, *cu de prisos*, *nici au ceva* (de învățat, de spus etc.). Se întâlnește mai frecvent: *în fine*, chiar în deschiderea editorialelor, ca să fie reluat de repetate ori în desfășurarea discursului critic.

Probleme importante ridică și ortografia, care nu era normată și în legătură cu care se purtau discuții între specialiști. Ziaristi foloseau ortografia publicației la care colaborau. Eminescu nu face excepție. Publicistica sa din epoca studiilor universitare este cea a presei transilvănene, care caută să se emancipeze de etimologism. Eminescu folosește la „Curierul de Iasi” și la „Timpul” ortografia fonetică, care era și a „Convorbirilor literare”, și pledează pentru introducerea ei și în presa transilvăneană. Perturbări se produc în paginile cotidianului bucureștean din 1882, când vine la conducerea ziarului Gr. G. Păunescu și intră în redacție colaboratorii săi de la „Dreptul” și apoi și de la „Binele public”. Ortografia singură nu oferă elemente certe în stabilirea paternității în publicistica dinaintea de ianuarie 1882 și cu atât mai puțin după această dată. Sânt epoci întregi când poetul nu supraveghează tipărirea articolelor și sânt de presupus imixtiuni ale tipografilor. Să mai notăm că un ziarist ca N. Basarabescu, criticat de Eminescu pentru lipsa de talent, întocmește editoriale cu „expresii eminesciene”, pe care le trimite direct la tipografie. Acesta este și motivul pentru care poetul îi scrie lui Lascăr Catargiu cum am arătat mai sus, că intenționa să-și dea demisia din redacția cotidianului bucureștean.

Mai importante decât particularitățile ortografice sânt în stabilirea paternității acele expresii din publicistică — și nu puține

— pentru care avem echivalențe și în creația literară. Să dăm și aici câteva exemple : *au început a lua fața pământului românesc pe copitele lor, a spera mereu într-un mâne, trăind mereu într-un vecinic azi, capiștea minciunii, copiii bătrâni și plini de patemi, enigmă nesplicată, forță urieșească, idolul de fier cu picioare de lut, lumina unor stele ce s-au stins de mult călătorește încă în univers, mulțimea săgeților române întunecând văzduhul, neam vine și neam trece, pieri în umbra vremilor, privitori numai ca la teatru, puteri urieșești, se nasc spre a muri și mor spre a se naște, Sfinte Brahm, Sybaris, și-a întins umbra puterii asupra a trei continente, temnițele destul de largi.* Avem însă aici și mărturii privind organicitatea scrisului eminescian.

Luăm în considerare, cu rezerva cuvenită, și unele elemente de conjunctură. „România liberă”, organul de presă al „tinerilor liberali”, comentează cu simpatie editorialele lui Eminescu, dă extrase din ele și trece peste cele care știa că nu aparțin poetului. Explicația stă în faptul că redactorii de la „România liberă”, în parte transilvăneni, țineau legături strânse cu cei de la „Timpul” și comentau editorialele. Să mai notăm că prețuirea ce-o arată poetului redactorii „României libere” vine să explice și colaborarea sa la acest ziar în 1888.

Prezența articolelor în edițiile anterioare nu o luăm în considerare în stabilirea paternității. Excepție fac ediția lui Gr. G. Păulescu și cea a lui I. Crețu din 1941, pentru motivele și cu rezervele arătate mai sus. Publicistica de la „Timpul” o reexaminăm din nou, cum procedăm și cu cea din epoca ieșeană. Multe articole din edițiile anterioare, inclusiv cea a lui I. Crețu, nu figurează și în ediția noastră. Pentru toate articolele omise facem mențiune la locurile respective și indicăm argumentele pe care ne întemeiem. Este și motivul pentru care nu insistăm asupra tuturor omisiunilor. Mai importantă este însă lăsarea în afară a studiului *Bucovina și Basarabia*, inclus de I. Crețu ÎN edițiile sale și tipărit și în volum separat. Studiul este o parafra-

XIV

zare a documentelor Hurmuzaki și aparține lui I. Slavici, care îngrijea tipărirea lor. Discursul critic este elaborat în topica frazei și vocabularul tipic prozei slaviciene.

Deși folosim în stabilirea paternității ceea ce am numi metoda combinată, coroborând cât mai multe elemente — niciodată unul singur —, rezultatele nu sânt întotdeauna cele așteptate. Identificăm articole cu dublă paternitate, fără însă să putem delimita partea de contribuție a lui Eminescu, motiv pentru care le trecem la incerte. Am crezut potrivit să reținem în această secțiune toate articolele pentru care avem fie și numai câteva elemente pe baza cărora să le putem atribui poetului. Am procedat în felul acesta ținând seama de stadiul înaintat de uzură în care se găsește „Timpul”, încât pândește primejdia unor pierderi ireparabile. Din colecția „Timpului” de la Biblioteca Academiei Române lipsesc numerele 1, din 1—3 ianuarie, 100, din 16 mai, 330 din 14 iunie, toate din 1879, nr. 2, din 2 ianuarie, nr. 3, din 3—4 ianuarie, nr. 6, din 7—8 ianuarie, nr. 56, din 9 martie, nr. 57, din 11 martie, nr. 58, din 12 martie, toate din 1880, nr. 69, din 28 martie, nr. 85, din 18 aprilie, nr. 97, din 5 mai, nr. 99, din 8 mai, nr. 101, din 11 mai, nr. 113, din 28 mai, nr. 277, din 17 decembrie, toate din 1882. Materialele din nr. 69, 85, 99, 101, 113 și 277 din 1882 au fost recuperate din colecția de la Biblioteca Municipală din Piatra Neamț. Investigațiile pentru recuperarea materialelor din celelalte numere nu au fost încununate de succes. Sânt pierderi ireparabile și este o datorie să folosim toate căile pentru întregirea patrimoniului nostru cultural.

V. ASPECTE GENERALE ALE PUBLICISTICII LUI EMINESCU LA „TIMPUL”

Eminescu face la „Timpul”, cum am mai arătat, publicistică cotidiană și răspunde, prin însăși natura lucrurilor, la problemele la ordinea zilei. Se explică de ce chestiuni prioritare într-un anumit moment nu mai formează, după trecerea sa, obiect de discuție, ci cel mult pretext pentru o simplă referință la o etapă depășită. Publicistica sa se organizează însă, indiferent de problemele la ordinea zilei, pe câteva coordonate care pot fi urmărite pe întinderea întregii sale activități ziaristice. Poetul considera că în politica externă România se impunea să păzească cea mai strictă neutralitate. Situată între trei mari imperii, cu interese divergente în această parte a Europei, România nu putea să manifeste simpatii pentru unul din ele fără să-și pericliteze însăși existența ca stat. Eminescu merge așa de departe în afirmarea acestui principiu, încât se desolidarizează de teza lui Maiorescu cu privire la apropierea României de Imperiul austro-ungar. Poetul pledează, în plan intern, pentru primatul muncii și ia apărarea „claselor pozitive” împotriva exploatării lor de către „pătura superpusă”. Acest principiu nu avea o bază rasială, ci una strict economică. Aceasta explică de ce discută toate problemele în funcție de primatul muncii.

Evenimentele de politică internă și externă sânt comentate cu viziunea ziaristului de geniu. Demersurile sale se impune să fie examinate din aceasta perspectivă. Expresiile nedorite, în accepția noastră de azi, întâlnite în publicistica sa aparțin, în general, limbajului ziaristic din presa vremii. Eminescu nu atacă niciodată grupuri sociale sau indivizi, principii sau instituții, moravuri sau năravuri în afara idealității în care își înscrisese, cu o incomparabilă și cu totul dezinteresată dăruire, întreaga activitate de ziarist în slujba dreptului la existență națională al poporului nostru.

XV

LĂMURIRI ASUPRA EDITĂRII PUBLICISTICII DIN ACEST VOLUM

I. CADRUL ISTORIC

Activitatea lui Eminescu la „Timpul” începe în toamna anului 1877, o dată cu ultimele evenimente importante ale războiului cu Imperiul otoman. Evenimentele mai importante sânt. căderea Griviței și a Rahovei, a Opanezului, capitularea lui Osman Pașa și ocuparea Smârdanului. Tratatul de pace, care se încheie la San-Stefano în martie 1878, recunoaște independența României, Serbiei, și Muntenegrului, precum și autonomia Bulgariei. Congresul de la Berlin din iunie-iulie 1878 recunoaște României independența, sub rezerva modificării Articolului 7 din Constituție, și stipulează schimbări în componența teritoriului național. România își extinde granițele firești, prin reintegrarea Dobrogei în teritoriul național, după o lungă stăpânire otomană, însă este obligată să cedeze Imperiului țarist cele trei județe din sudul Basarabiei, Bolgrad, Cahul și Ismail, anexate de imperiul vecin în 1812 și reintrate în componența teritoriului românesc prin Tratatul de la Paris din 1856. Se alătură la aceasta și faptul că României nu i se acordă despăgubiri de război pentru sacrificiile făcute de statul român în susținerea războiului din 1877-1878.

Dobrogea intră oficial în componența statului român în octombrie 1878, în schimb în jurul Articolului 7 din Constituție se iscă o vie polemică înăuntrul vieții parlamentare din țara noastră, la care participă și presa de toate orientările politice. Guvernul liberal inițiază tratative cu marile puteri semnate ale Tratatului de la Berlin menite să obțină o temperare a condițiilor impuse pentru recunoașterea *de jure* a independenței de stat. România era însă independentă *de facto* încă de la proclamarea ei în Parlamentul român la 9 mai 1877. Revizuirea Constituției are loc în octombrie 1879, în termenii care fac ca recunoașterea deplină a independenței să fie acordată de Anglia, Franța și Germania abia în februarie 1880. Germania condiționează recunoașterea independenței și de răscumpărarea căilor ferate române construite cu capital german.

Activitatea publicistică a lui Eminescu din anii 1877—1880 se desfășoară, în principal, în funcție de situațiile și problemele acestei perioade. Poetul lipsește din redacție în timpul lucrărilor Congresului de la Berlin, din iunie-iulie 1878, când traduce la Florești, în Oltenia, primul volum din cele cinci ale tratatului lui Eudoxiu de Hurmuzaki, *Fragmente sur Geschichte der Rumanen*, care se tipărește cu titlul *Fragmente din istoria românilor* în anul următor. Se explică de ce publicistica lui Eminescu din acest volum nu acoperă și lunile de vară din 1878.

Problemele puse în discuție de Eminescu reprezintă realități istorice dintr-o epocă. frământată, în dezbaterea cărora este antrenată întreaga presă românească. Deosebirile constau numai în orientarea politică. Eminescu se situează pe poziții contestate privind politica externă și internă a Partidului liberal, poziții care coincid, în parte, cu cele ale Partidului conservator. Poetul ia atitudine împotriva liberalilor, pe care îi acuză de cecitate în politica externă și de demagogie în cea internă.

XVI

Oamenii politici din Partidul liberal sânt prezentați diferențiat. I.C. Brătianu este privit ca adevăratul reprezentant al liberalilor din țara noastră, însă prizonier al propriului său partid, D. Brătianu, fratele său, cu care poetul face schimbul de scrisori din timpul Serbării de la Putna din 1871, este liberalul de curaj în exprimarea celor mai crude adevăruri. C.A. Rosetti este prezentat încă din articolele din anii 1877—1880 ca părintele demagogiei din țara noastră, iar „Românul”, organul său de presă, mijlocul prin care o promovea în publicistica românească. M. Kogălniceanu este înfățișat, în schimb, ca un mare om politic, deși făcea parte din Partidul liberal. Alături de aceste personalități, toți ceilalți membri ai Partidului liberal sânt Caradale, Chirișopolii, Pătărlăgenii.

Eminescu îi critică pe conservatori de situarea pe poziții străine intereselor poporului nostru în chestiunea evreiască. Poetul considera că Partidul conservator era reprezentat de un număr mare de personalități politice, în raport cu cei din Partidul liberal. Îi are în vedere pe T. Maiorescu, P.P. Carp, L. Catargiu, T. Rosetti, P. Mavrogheni, fapt care explică și acordarea unui spațiu extins cuvântărilor unora dintre ei în coloanele cotidianului bucureștean. Partidul conservator nu avea însă o bază socială largă, asemeni Partidului liberal, ceea ce va duce la îngustarea progresivă a autorității sale pe măsură ce marile personalități părăsesc scena vieții politice. Deși privește Partidul conservator din perspectiva marilor personalități care îl reprezentau, poetul este extrem de măsurat în aprecierile laudative la adresa lor. Maiorescu și P.P. Carp — să-i numim numai pe aceștia — se consideră profund vexați de opiniile poetului privind poziția conservatorilor în viața politică a țării. I. Slavici serie pe bună dreptate că Eminescu nu ezită să-i critice pe conservatori și să laude adversarii politici. „Eminescu nu era cruțător nici cu membrii partidului — arată memorialistul — când se nemerea ca ei să cadă în vreun păcat, ba era în stare să laude faptele bune și dacă ele erau săvârșite de adversarii politici” (92, IX, p. 95).

Când Emanoil Costache Epureanu întocmește noul *Program* al Partidului conservator, publicat în „Timpul” în 16 februarie 1880, participă la elaborarea lui numai Th. Rosetti, iar T. Maiorescu, P.P. Carp și alți membri marcanți ai „partidei conservatoare” adoptă o poziție de expectativă, pe motiv că Emanoil Costache Epureanu nu era persoana cea mai indicată să-i reprezinte în viața politică. *Programul* său venea însă să definească poziția Partidului conservator în contextul recunoașterii independenței de stat a României de marile puteri. Eminescu îl urmează pe Emanoil Costache Epureanu și i se încredințează conducerea „Timpului”, cu care începe cea de-a doua epocă a gazetăriei sale la cotidianul bucureștean.

II. DIRECȚIILE PRINCIPALE ȘI ALTE ASPECTE ALE PUBLICISTICII DIN ACEST VOLUM

Publicistica lui Eminescu din anii 1877 (noiembrie-decembrie) — 1880 (ianuarie-februarie) este orientată în trei direcții principale care formează și obiectul dezbaterilor parlamentare și din presa noastră. Ea se deschide cu o primă expunere sistematică a lui Eminescu, *Icoane vechi și icoane nouă*, în care întreprinde examenul critic al vieții social-politice din România. Este a doua privire de sinteză a poetului după *Influența austriacă asupra românilor din Principate* din 1876, orientată însă, de astă dată, cu precădere asupra vieții politice interne. Prin acest serial este remarcată și prezența poetului în redacția ziarului, cum arată mărturiile contemporanilor.

1. *Chestiunea modificărilor de frontieră*. Problema aceasta formează obiectul unui studiu amplu, *Basarabia*, care este un răspuns, pe bază de documente, pe care îl dă ziarului „Le Nord” din Bruxelles, organul de presă al centrului panslavist din Belgia. Ziarul panslavist de limbă franceză susține dreptul marilor puteri în raportul lor cu statele mici. Diplomația țaristă pornește în chestiunea Basarabiei numai de la anexarea ei la imperiul vecin în 1812. Diplomația țaristă da, pe de altă parte, o interpretare în interesul Imperiului țarist prevederii stipulate în Convenția din aprilie 1877 prin care acesta se obliga să respecte integritatea teritoriului țării noastre. Potrivit acestei interpretări obligația stipulată în convenția din aprilie 1877 privind această

chestiune avea în vedere numai raporturile dintre România și Imperiul otoman și nu și raporturile CU Imperiul țarist.

Poziția lui Eminescu este clară. Marile puteri nu puteau încheia tranzacții cu teritorii ce nu le aparțineau, intrate în stăpânirea lor prin anexiuni, în diferite conjuncturi politice. Dobrogea nu putea reprezenta o compensație, cum arată de altfel și Tratatul de la Berlin. Eminescu demonstrează pe bază de documente, că reprezenta teritoriul românesc uzurpat de Imperiul otoman. Provincia dintre Prut și Nistru reprezenta, în chipul cel mai necontestat, o componentă străveche a statului nostru, anexată de Imperiul țarist în 1812. Studiul lui Eminescu demonstrează

XVII

tocmai acest lucru și este o replică la atacurile cercurilor panslaviste și ale diplomației țariste, care discutau chestiunea Basarabiei numai ca anexată Imperiului țarist.

Eminescu se angajează în această dezbatere publică în contextul politic internațional al momentului istoric respectiv, și ea nu poate fi proiectată asupra altor epoci, a unui alt tip de relații internaționale și asupra altor rațiuni de stat. De altfel, dezavuarea politicii țariste în acest plan este făcută CU clarviziune de înșiși clasicii socialismului științific, care, nu numai că au denunțat cu energie caracterul profund reacționar al Rusiei imperiale și au văzut în țaria „capii reacțiunii europene” (K. Marx-Fr. Engels. *Opere alese*, I, București, 1966, p. 7) și în Rusia de atunci „un puternic bastion al reacțiunii europene” (*ibidem*, II, p. 311), ci s-au pronunțat în chipul cel mai explicit și în chestiunile teritoriului dintre Prut și Nistru, contestând drepturile țarilor asupra lui. „Prin Tratatul de la București (1812) Rusia a obținut pentru ea însăși cedarea a aproape 1/2 din Moldova, provincia Basarabia” (K. Marx. *Însemnări despre români*, București, 1964, p. 174). *Tratatul din 28 mai 1812*. Poarta renunță la Basarabia. Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea pentru că Poarta n-a fost niciodată suverană asupra Țărilor române [...] deoarece capitulațiile nu-i confereau decât un drept de *suzeranitate*” (*ibidem*, p. 106). Politica țaristă prin care își extinde cuceririle și asupra Basarabiei este condamnată și de o serie de învățați ruși cu argumente economice și demografice (107, p. 396—414).

2. *Chestiunea modificării articolului 7 din Constituție*. Constituția noastră prevedea restricții la acest articol pentru obținerea cetățeniei de către persoanele străine. Maiorescu scrie, pe bună dreptate, că „nechibzuita redactare a articolului 7 trebuie să se pedepsească odată” (28, p. 16). Constituția prevedea formalități pentru obținerea cetățeniei chiar și pentru românii din provinciile aflate atunci sub stăpâniri străine. Constituția era, sub acest aspect, nu numai antisocială, ci și antinațională. Eminescu insistă asupra acestui aspect și se pronunță categoric pentru modificarea ei. Acest act politic ținea însă, în opinia sa, exclusiv de competența statului român, fără imixtiunea marilor puteri.

Eminescu ia apărarea evreilor stabiliți în țară de multă vreme, vexați în drepturile cetățenești de prevederile Constituției. Poetul se pronunță împotriva încetățenirii în masă a evreilor stabiliți în țară de dată relativ recentă, ca urmare a persecuțiilor îndreptate împotriva lor în Rusia și în Polonia. Se declară pentru încetățenirea individuală, cum se proceda și în cazul românilor imigrați din provinciile românești de sub stăpâniri străine. Considera însă că nu erau îndreptățiți să primească cetățenia română evreii care se puneau sub protecția puterilor străine și a consulatelor din țara noastră, practicau îndeletniciri neproductive și se solidarizau ca Alianța izraelită în acțiunile îndreptate împotriva țării noastre. Poetul salută, în schimb, până și cele mai modeste gesturi ale cercurilor evreiești din țara noastră, care recunosc spiritul de toleranță al poporului nostru.

Eminescu este profund nemulțumit și de faptul că Germania, cu o populație numeroasă și cu un număr mic de evrei, lua măsuri legislative restrictive împotriva lor, în vreme ce impunea României, între alte condiții, și deschiderea granițelor țării noastre pentru cei alungați din Imperiul german. Corpurile legiuitoare modifică Constituția în termenii discutați și de Eminescu și de alți intelectuali ai vremii. Problema evreiască nu mai formează, sub acest aspect, obiect de dezbatere în publicistica eminesciană.

3. *Chestiunea răscumpărării căilor ferate*. Eminescu susține cu energie politică neamestecului străin în treburile interne ale statului român. Concesiunea construirii căilor ferate și a condițiilor impuse pentru răscumpărarea lor constituia pentru Eminescu ilustrarea cea mai evidentă a amestecului străin în treburile interne ale țării. Guvernul german al lui Bismarck se declara gata să rupă relațiile cu România la sfârșitul anului 1879 dacă nu se satisfăceau interesele concesionarilor germani. Guvernul român se vede silit să procedeze la răscumpărarea căilor ferate în condiții oneroase pentru statul român, condiții prin care se consolidează capitalurile străine. Eminescu scrie pe bună dreptate că răscumpărarea căilor ferate constituia „un bun bacșiș acționarilor de la Berlin”.

4. *Alte aspecte*. Eminescu înfățișează războiul de independență în două ipostaze, aspect pierdut adesea din vedere de comentarii opere sale. Poetul evocă la „Curierul de Iași” eroismul ostașilor români pe câmpul de luptă și-și manifestă indignarea împotriva gazetărilor care diminuau contribuția „moldovenilor” în victoriile din Balcani. Publicistica de la „Timpul” se deschide cu înfățișarea oștirii române în momentul întoarcerii de pe câmpul de luptă. Evocării eroismului îi ia locul descrierea suferințelor îndurate de ostași și discursul critic îmbracă forme de-

XVIII

violența încă neântâlnită în articolele sale. Guvernul liberal este învinuit pentru lipsa de interes față de oștire, care reprezenta în opinia poetului țărănimea, „clasa pozitivă” cea mai numeroasă. A contribuit la înrăutățirea situației oștirii și iarna, deosebit de grea. Poetul avea și alte motive să fie indignat împotriva guvernului liberal. C.A. Rosetti întâmpină oștirea română, la întoarcerea de pe câmpul de luptă, cu o cuvântare în care o avertiza că mai avea de cucerit „Plevna internă”. Poetul nu poate uita aceste cuvinte, rău inspirate, și le reamintește în numeroase articole. Dacă judecăm evenimentele în perspectivă istorică, acea „Plevna internă” o reprezenta, în realitate, guvernul liberal, la conducerea țării, și a cărui pricepere politică nu putea fi comparată, cum arată Maiorescu, cu „glorioasele fapte de război”.

Eminescu angajează „Timpul” în campania de presă împotriva lui I.A. Warszawsky, cunoscut de contemporani prin afacerea rechizițiilor pentru armată. Poetul face loc în coloanele ziarului documentelor prin care denunță opiniei publice aspectele întunecate ale acestei afaceri și practicile incorecte în cercetarea unor demnitari implicați în ea. Afacerea Warszawsky reedita, în

opinia poetului, afacerea Stroussberg, prin daunele aduse poporului român și implicațiile politice.

Publicistica din acest volum se încheie cu denunțarea Partidului Centru, întemeiat de V. Boerescu, după ce părăsește Partidul conservator în martie 1876. Eminescu demonstrează că un asemenea partid nu avea bază socială în țara noastră. Aprecierea sa se va dovedi întemeiată. V. Boerescu se apropie de liberali și i se încredințează în 11/23 iulie 1879 conducerea Ministerului de Externe, în fruntea căruia rămâne până în 9/21 aprilie 1881. Eminescu dezaprobă conduita politică a lui V. Boerescu și pentru faptul că se pronunță împotriva politicii interne promovate de Al. I. Cuza în scurta sa domnie. Poetul îl considera însă pe Al. I. Cuza una din cele mai mari personalități ale istoriei noastre naționale.

III. TEXTUL

1. *Corpus și organizare.* Orânduirea textelor se face strict cronologic, cu închiderea la locurile respective și a traducerilor. Textele din manuscrisele le tipărim în succesiunea utilizărilor în articole, iar cele nedatate le trecem în partea finală a acestei secțiuni, într-o succesiune ipotetică. Articolele le publicăm cu titlurile date de Eminescu, iar când acestea lipsesc, le dăm noi, după sintagma inițială care, chiar dacă nu este revelatorie întotdeauna, reprezintă în fond un titlu ce aparține poetului și ne ferește de subiectivism. Unul din marile falsuri operate de editorii anteriori îl constituie tocmai improvizarea de titluri ce induc în eroare. Însoțim fiecare text cu indicarea datei apariției, practică cu o tot mai largă extindere în edițiile academice.

2. *Stabilire și transcriere.* În stabilirea textului și a variantelor, cât și în transcrierea sa, ne călăuzim după principiile enunțate în OPERE, VII (p. 47 — 69), cu completările din OPERE, IX (p. 55—56). Tipărim textele integral după prima apariție în „Timpul” și după manuscrise, cele pe care le transcriem din caietele poetului. Reproductorile din publicațiile românești, integrate de Eminescu în comentariile sale, le tipărim cu corp de literă mai mic, drept, iar traducerile din presa străină, cu același corp mic, cursiv, spre a face distincție între textul original și reproduceri sau traduceri. Notele, culese cu același corp de literă ca textul lui Eminescu, aparțin poetului. Parantezele drepte [] marchează întregirile introduse de editor iar < >, segmentele necontextuale, pe care editorul nu s-a crezut îndreptățit să le elimine.

IV. COMENTARIILE ȘI ANEXELE

1. *Comentariile.* Fiecare text este însoțit de comentarii care cuprind o secțiune bibliografică, unde consemnăm prima apariție în „Timpul” și facem mențiune dacă articolul este semnat. Indicăm locul ce-l ocupă în paginile cotidianului bucureștean (Editorial, Al doilea editorial, *Din afară*, *Cronică dramatică*) informații importante pentru cunoașterea încadrării textului respectiv în dezbaterile cotidiană. Consemnăm, de asemenea, reproducerea în publicațiile românești și străine, cum nu fac edițiile anterioare. Oferim în felul acesta și o imagine asupra circulației

XIX

publicisticii eminesciene în presa vremii. Facem mențiune despre prima tipărire în volum, fără însă să trimitem și la titlurile din edițiile anterioare.

Comentariile cuprind, cu puține excepții, și o a doua secțiune în care prezentăm problemele legate de textul respectiv și dăm informații asupra ecoului stărnit în presa românească și în cea de limbă franceză și germană din țară. Se situează pe primul loc „România liberă”, care prezintă aproape toate articolele poetului și dă extrase din ele. În atenția noastră stă și presa românească din provinciile aflate atunci sub stăpâniri străine.

Publicistica cotidiană pe care o practică Eminescu la „Timpul” îl obliga să revină asupra aceluiași probleme în suite de articole. Expunem tezele principale acolo unde se pun mai întâi în discuție, ca la reluarea lor să prezentăm numai chestiunile de istorie literară.

Eminescu semnează, cum am arătat mai sus, numai câteva articole, pentru care facem mențiune, iar celelalte, pentru care nu dăm asemenea indicații, apar fără semnătură. Pentru textele transcrise din caietele lui Eminescu indicăm manuscrisul și paginile, iar când este cazul, prima publicare. Dăm informații despre așezarea în pagină, grafie, mențiunile poetului, fie pentru datare, fie pentru cunoașterea stadiului de elaborare.

Presa noastră din secolul trecut folosea în datare calendarul Iulian. „Timpul” nu face excepție, însă în unele perioade folosește și dubla datare. Am menționat datarea și datările din ziar. Să mai precizăm că „Timpul” folosește, ca și celelalte ziare românești ale vremii, datarea anticipativă cu o zi. De aici și deosebirea între datarea exactă a editorialelor (*București, 9/21 decembrie 1877, București, 8/20 august 1878, București, 27 martie/8 aprilie 1879*) și cea anticipativă a numerelor respective (10 decembrie 1877, 9 august 1878, 28 martie 1879). Când trimitem la publicațiile străine, care folosesc calendarul Gregorian, dăm amândouă datele, pentru a evita confuziile în succesiunea evenimentelor.

Comentariile noastre au un caracter strict orientativ și informativ. Atragem atenția și cu acest prilej că ele nu sânt destinate să se substituie exegezei publicisticii eminesciene.

2. *Anexele volumului.* Volumul este prevăzut cu *Lista siglelor publicațiilor periodice, Bibliografia generală a publicisticii, Indice de nume* și *Lista ilustrațiilor*. Pentru *Tabloul edițiilor* trimitem la OPERE, IX (p. 63-75), cu completările din *Bibliografia la OPERE*, XI (p. 605), OPERE, XII (p. 645), OPERE, XIII (p. 553) și volumul de față (p. 713-716). *Bibliografia exhaustivă a operei lui Eminescu* și implicit și a publicisticii este elaborată de Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

V. ADDENDA

Tipărim aici traducerile aferente volumului IX, neincluse acolo întrucât intenționăm, inițial, să le rezervăm un volum separat, în care să le cuprindem și pe cele din cotidianul bucureștean. Metoda aceasta de lucru a apărut arbitrară și, ținând seama de sugestiile ce ni s-au făcut, integrăm traducerile din „Timpul” în suita cronologică a publicisticii eminesciene. Tipărim aici și câteva texte din periodice și din manuscrise, aferente volumelor anterioare pentru care ne-a lipsit documentarea

necesară la timpul potrivit.

VI. DIFICULTĂȚI

Editarea integrală a publicisticii eminesciene este îngreunată considerabil de situația periodicelor în bibliotecile noastre. Marea majoritate a ziarelor străine, din care traduce Eminescu sau la care trimite, nu se păstrează sau se păstrează colecții incomplete sau numere disparate și pentru ani ce nu privesc publicistica eminesciană. Din colecția „Timpului” de la Biblioteca Academiei Române, unica în țară pentru anii 1877—1883, lipsesc, cum am arătat mai sus, mai multe numere încât articolele publicate aici reprezintă pierderi ce nu mai pot fi recuperate. Nu au putut fi văzute numere din „Bacăul”, „Independența română”, „Războiul”, „Ștafeta”, „Steaua României”, „Suceava”, „Unirea”, „Vocea Covurluiului”. Considerațiile lui Eminescu pe marginea acestor publicații ce nu se păstrează în bibliotecile noastre, sau se păstrează în colecții incomplete, se înscriu ca texte de referință pentru istoricul de astăzi al presei românești.

XX

VII. CONSIDERAȚII FINALE

Spectacolul publicisticii eminesciene la „Timpul” nu este așa de variat ca cel de la „Curierul de Iași”. Nu-l întâlnim și aici pe cronicarul de politică externă de la foaia ieșeană, pe cronicarul cultural și nici chiar pe cronicarul dramatic de acolo. Capătă extindere, în schimb, dezbaterea de politică internă, iar celelalte domenii, care formau la „Curierul de Iași” preocupări dominante, sânt abordate intermitent și puse în relație tot cu politica internă. Discursul critic cunoaște o desfășurare spectaculoasă, cu incursiuni adesea în istoria națională și cu o vervă polemică rar întâlnită în presa noastră. Publicistica de la „Timpul” ocupă, prin problematică și amploare un loc important în definirea personalității lui Eminescu în contextul ziaristicii românești din anii 1877—1880. Poetul dă prin publicistica sa, orientată spre viitor, cea mai înaltă expresie a luptei poporului nostru pentru apărarea ființei sale naționale și independenței statului unitar român în condițiile din secolul trecut.

D. VATAMANIUC

„TIMPUL

1877

[„ROMÂNUL» CONTINUĂ ȘI ACUM ...”]

„Românul” continuă și acum acea ciudată polemică cu „Presa” care consistă în întoarcerea de cuvinte, asemănări de cifre, certe asupra marginilor frazelor întrebuițate și alte asemenea. Obiectul acestor dezbateri fără de folos este pe de o parte numărul ostașilor căzuți cu ocazia asaltului Angelescu, pe de alta dreptățile cari le-au avut guvernul pentru a intra în război. Noi se înțelege că ne abținem de a ne rosti în aceste întrebări, care nu se pot hotărî aici cu vorbe, nici cu întorsături istorice. Va veni ziua în care și pietrele vor vorbi adevărul, în care cartea faptelor petrecute va sta deschisă și se va citi atât de lămurit încât toată doctrina paralogismelor nu va fi în stare să-i întunece înțelesul.

[2 noiembrie 1877]

CONSPIRAȚIILE DIN CONSTANTINOPOL

Acum de câteva zile s-au văzut lipite pe zidurile Constantinopolului placarde care provocau poporul să omoare pe Mahmud-Damat, soțul sultanului, învinuindu-l că voiește să facă pace și să vândă Turcia Rusiei. Mahmud-Damat învinui iarăși din parte-i pe exsultanul Murad că conspiră în contra fratelui său; în urma căreia acuzări sultanul Abdul-Hamid ordonă ducerea lui Murad în seraiul vechi. 40 de servitori ai exsultanului se împotrivesc la această măsură și fură sugrumați, deși gazetele turcești zic c-ar fi fost exilați. Într-adevăr exilați, dar din viață și fără întoarcere.

De atunci exsultanul petrece în Top-Kapu, păzit ca un prizonier de stat, și viața sa se crede a fi în primejdie.

În aceeași vreme au fost arestați o mulțime de partizani de ai lui Midhat Pașa. S-au făcut încercarea de-a învenina pe Mahmud-Damat, care a fost scăpat numai prin inteligența medicului său. Astfel mine și contramine se încrucișează în viața publică de la Cornul de Aur, turburarea populațiilor e foarte mare și crește prin vestea tendențioasă ce s-a răspândit că prorocul s-ar fi arătat sultanului și i-ar fi poruncit să facă pace.

Sânt dar în Constantinopol două curente opuse, unul pentru pace, cellalt pentru război. Mahmud-Damat, care voiește mai cu seamă ca sultanul actual, ginerile său, să rămâie în locul pe care-l ocupă, pentru ca alături cu tronul ginerelui să-nflorească roiuul de creaturi de serai ale socrului, ar voi într-adevăr pacea și spre acest scop cheamă din noaptea vremilor umbra prorocului și-i pune în gură porunca de a încheia pacea. Sigur însă că într-un oraș așa de mare ca Constantinopolul, unde se-nvrtește un amestec din toate popoarele Europei și din multe ale Asiei, lumina e prea mare pentru ca populaținea de jos să mai creeze în apariținea prorocului. Deci sânt esplicabile placardele îndreptate contra vieții lui Mahmud-Damat.

Până când armatele turcești vor mai avea perspectiva unei împotiviri cu folos până atuncea gloatele fanatizate ale Bizanțului vor fi contra păcii.

[4 noiembrie 1877]

ARBOROASA [ÎN «NEUE FREIE PRESSE» NE-A ÎNTÎMPINAT...]

În „Neue freie Presse” ne-a întâmpinat uimitoarea știre că o comisie judecătorească s-au dus în seminarul Mitropoliei Bucovinei (din Cernăuți) și au arestat pe patru candidați interni de teologie, sechestrând totodată averea și hârtiile societății dizolvate „Arboroasa”. Membrii acestei societăți erau studenții români de la Universitatea din Cernăuți și dările de seama a tinerei reuniuni erau atât de serioase, atât de departe de orice veleități politice, încât într-adevăr ne mirăm auzind această veste neașteptată și nu știm cărui împrejurări

3

Frontispiciul ziarului „Timpul”, redactat de Eminescu începând din noiembrie 1877.

avem a atribui măsurile aspre ale guvernului provinciei vecine. Neînsemnatul fond de bani, ni se pare că vro 400 de galbeni, datorit în mare parte munificenței românilor de la noi și de dincolo de Carpați, biblioteca, compusă din vreo sută și câteva tomuri, sunt confiscate, mai mulți dintre studenții facultății teologice au fost arestați și li se intențează se vede proces criminal.

Care va fi crima de care să se fi făcut vinovați studenții români de la Cernăuți de au fost un motiv destul de puternic pentru a risipi mica lor avere de strânsură și centrul lor de activitate spirituală?

Nu știm până astăzi decât numai două abateri ale studenților de la Cernăuți, care însă, departe de a constitui o crimă în ochii noștri, nu le-am putea lua în nume de rău decât dintr-un exagerat punct de vedere al poliției statului, natural poate în vremi de liniște, nenatural însă când spiritele tinere sunt agitate de luptele până acum glorioase ale conaționalilor lor. Afară de aceea, aceste două abateri de până acuma, pe care le vom espune mai la vale, au fost provocate prin necuviințe mult mai grave comise de coloniștii din Bucovina, încât resentimentul tinereime românești au fost firesc. Guvernul învecinat ar trebui să fie chiar mândru de aceste acte de rezistență, pentru că ele dovedesc teimeinicia și valoarea educativă a școalelor din Austria. Dacă școalele de acolo ar deștepta numai mintea, lăsând simțirile inimei în paragină, dacă tinereime ar fi crescută numai pentru a-și căuta de interese personale, a se târa înaintea puternicilor zilei și a săruta mâna care-i lovește, atunci desigur că acte de rezistență n-ar avea loc defel și-ar fi o dovadă puternică că Austria e pe deplin jidovită, ceea ce ne place a n-o crede în chiar interesul vecinilor și al luminetei clase domnitoare:

On s'appuie, Sire, sur ce qui resiste. Nu elementele moi ca ceara, cari cedează fără murmură oricărei întipăririi, nu indivizi mânâți de interese mici și lesne de îndoit după vânt, nu capete cari se pleacă cu înlesnire ori în ce parte, numai puternică să fie, ci inima neînfrântă, răstăcită fie chiar, este temelia puterii unui stat.

4

Războaiele pe care Austria le poartă, izvoarele muncii și averii, brațele puternice și inimele viteze nu se găesc în clasele de trântori semiți, ci tocmai în acele naționalități cari nu se pleacă raselor dominante, dar sânt totdeauna gata să-și dea sângele și averea pentru pământul care le poartă, pentru coroana de la care așteaptă tot binele și căreia le place a atribui tot binele ce le vine cândva.

După acest preambul, care ni s-a părut trebuincios pentru a nu lăsa nici umbră de îndoială asupra bunelor noastre intenții,

vom veni la cele două cazuri cari vor fi fost poate motivele dizolvării societății „Arboroasa”.

Se știe că mai cu seamă elementul evreiesc din Bucovina au stăruit să facă serbarea de o sută de ani a întrupării Bucovinei cu Austria. Aceasta s-a făcut în ajunul încheierii unui tratat de comerț cu noi și a fost o demonstrație în contra mântinerii îngrădirilor prescrite de legile noastre vechi, pe cari, după îndelungate stăruințe, guvernul conservator a izbutit să le mântie și în convenția austro-română.

Fost-a demonstrația pentru a ne atinge pe noi și a ne arăta lumii ca semibarbari, precum binevoiește a ne numi d. Carl Emil Franzos, fost-a un mijloc de presiune morală asupra noastră, sigur este că serbarea a fost pripită cu trei ani înaintea sutei cuviincioase și-a fost glorificarea unui centeniu de 97 de ani, la care s-a adăos în vederea cametei 3 la sută. Nu discutăm legitimitatea serbării. Fiecare are drept să se bucure sau să nu se bucure de o întâmplare istorică; caracteristic pentru cel ce o aranjază este numai motivul.

Cedarea Bucovinei nu este o frunză de dafin în istoria Austriei și, tocmai fiindcă voim bună pace, ne abținem de a cita documentele ce ne sânt bine cunoscute și cari ar dovedi că acel act istoric n-a fost vrednic să fie serbat decât tocmai de neamul acela care crede că toate bunurile acestei lumi se câștigă prin târguială. M. Sa Împăratul, ale căruia sentimente nobile și cavaleresti sânt cunoscute de toată lumea și de la care, întrucât privește persoana Sa, românii n-au cunoscut până astăzi decât numai bine, au refuzat politicos însă semnificativ de a lua parte la jubileul din Cernăuți, căci, dacă prescripția și puterea consfințesc un act ca cel pomenit mai sus, nu rămâne mai puțin adevărat că la acea serbare s-a accentuat tocmai originea celui drept, care origine nu se va fi găsit tocmai vrednică de nobila inimă a împăratului. Afară de aceea Mai[e]statea Sa ar fi trebuit să vie la marginea statelor sale și, precum este obiceiul, M. Sa Domnitorul ar fi avut să-l întâmpine sau în persoană sau prin delegațiune, ceea ce, ne va concede oricine, ar fi fost în împrejurările date un lucru foarte gingaș, dacă nu de-a dreptul cu neputință. Guvernul conservator, în înțeleapta sa rezervă și simțind, se-nțelege, că nu poate să joace rolul unui stat mare, au tăcut la măsurile cernăuțene, dar au răspuns capitala Moldovei prin o contrademonstrare impuitoare, care de atunci se repetază în fiecare an. Românii din Bucovina erau însă mult mai umiliți decât noi chiar, pentru că se serba acolo, pe pământul lor clasic, pierderea înrăuririi lor politice. Dacă ideea serbării ar fi pornit de la români desigur ca nimenea nu zicea un cuvânt. Ar fi fost un semn de iubire mai mult pentru Casa moșteana de Austria; dar atingător era ca acea serbare să pornească de la elemente colonizate în părțile de miază-noapte ale provinciei. Acum, în anul al treilea de la serbare, vro câțiva studenți din Bucovina au trimis cu ocazia panahidei lui Grigorie Vvd. Ghica o telegramă către primarul de Iași și tot în aceeași vreme, ni se pare, d. profesor Schiffner de la facultatea de drept din Cernăuți, care ține prelecțiuni asupra „dreptului românesc”, și-a permis a face observațiuni puțin cuviincioase asupra statului nostru, pentru care a fost fluierat de studenții români.

Aceste sânt oare cauzele dizolvării "Arboroasei"?

Nu discutăm dreptul guvernului vecin de a lua masuri contra abaterilor studenților. Punctul nostru de vedere, ca organ autoritar, ne învață că un stat face cu supușii săi ceea ce crede că e bine și cu cale în interesul lor mai cu seamă.

Discutăm numai oportunitatea măsurilor prea aspre. Nu știm dacă glasul nostru va fi auzit, dar ne permitem a aduce aminte că România este în război, că, abstrăgând de la înrudirea națională, boierii din Bucovina precum și satele de la margine sânt încusurate cu românii de dincoace de Molna, că mulți bucovineni au rude de aproape pe câmpul de război, încât abaterile unor tineri ce nu cunosc pe deplin greutatea pe care legile pozitive [0] dau unor asemenea manifestări nu pot fi puse tocmai în cumpănă de aur.

Din acest punct de vedere numai ne permitem a face observațiile noastre asupra unei afaceri care pare a se fi înfundat în unica telegramă a „Nouă prese libere” și asupra căreia organele vieneze păstrează o îngrijitoare tăcere.

[11 noiembrie 1877]

5

VISUL DOCHIEI, POEM ÎNTR-UN ACT. - OȘTENII NOȘTRI. COMEDIE (?) ÎN TREI ACTE

Piese *Visul Dochiei* și *Oștenii noștri* le datorim penei d-lui Frederic Damé. D-sa au mai comis până acuma scrieri dramatice „originale”, care însă, stingându-se de mult de moarte bună, credem a putea face abstract de la ele, de vreme ce uitarea, în care au căzut cu drept cuvânt, e o critică mai bună decât ar putea fi aceea a penei noastre. Apoi, chiar dacă ne-am fi luat osteneala de-a face cu draga inimă pomelnicul celor morți, totuși n-am prea fi avut ce sa spunem în rău sau în bine. D. Frederic Damé ca om are calitatea de a crede ca proprietatea literară se stinge dincolo de marginile Franței. Sosit la noi și având, se vede, în geamantan câteva piese franțuzești, le-au supus unui tratament pe care au avut ocazia de a-l învăța în chiar țara noastră. D-sa s-au folosit de lecțiile marelui autor național, a aceluia care este Ponsard, Tacitus și Max Müller al României într-o persoană, istoric, arheolog, autor dramatic, prelector la Ateneu, academic, profesor de universitate, director de liceu privat etc. etc., care fiind dus la congresul arheologilor ca delegat tocmai la Stockholm și-au îndeplinit delegațiunea trimițând lista de bucate de la banchet, cu un cuvânt d. Damé au avut de la cine învăța meșteșugul de a deveni autor fără de a fi învățat carte, poet fără a fi poet, profesor de universitate fără a ști să scrie și literal român fără a ști românește.

Asemenea adunări de mărimi algebraice se fac multe la noi. Astfel de ex. să ia numele unei vechi și vestite familii boierești din Moldova, câteva piese din Lope de Vega, bucăți de filologie de ale lui Ascoli și vedem cum din Cozmița iese la lumină cu totul altceva.

Dar, în sfârșit, trebuie să ne bucurăm. Românii, coborători ai romanilor, sunt nație cuceritoare, trebuie deci să se bucure de achiziția oricărui bucăți de pământ bulgăresc, chiar dacă aceasta s-ar prezenta sub forma foarte modificată de strănepot al lui Traian.

Prin urmare de ce oare Balzac, Sardou ș. a. adunați la un loc n-ar suna pe românește: Damé? Traducere liberă, foarte liberă, dar oare nu trăim în țară liberă? „Patrie”! se chiamă pe românește „Mihnea cel Rău”, „Mercadet” = „Gheșeftarii”, Balzac + Sardou + x + y = Damé; Lope de Vega + Goldoni + Ascoli + listă de bucate + vornicul Grigorie Urechi = Cozmița.

Noi într-adevăr nu știm pe cine să admirăm mai mult, pe d. V. A. Popovici sau pe d. Damé? Pe maestru sau pe elev? *Noumenon* sau *phenomenon*? Prototipul sau clișeu?

Odată ne-ntrebam cu uimire:

Și cine oare-n lume să poată sta păreche
Cu-al geniiilor geniu, cu Popovici- Ureche?

Dar astăzi am găsit perechea și n-o mai căutăm. E d. Damé.

D-sa e un tânăr inteligent și pricepe oamenii, înțelege veacul în care e astăzi România. Căci nu toate țările Europei trăiesc în același veac. Anglia putem zice ca e-ntr-al douăzecelea, Austria într-al douăzeci și nouălea, adică în veacul fâgăduit de *Biblie* jidanilor, unde se zice ca ei vor stăpâni pământul.

Dar fiindcă România merge totdeauna în fruntea civilizației, fiindcă unitatea Germaniei și a Italiei nu-i nimic mai mult decât simplă imitare după unitatea noastră, revoluția franceză — imitația revoluției lui Horea, constituția franceză — o imitație a constituției noastre, Göthe — ciracul lui Văcărescu, Thiers — un clișeu a d-lui C. A. Rosetti și Gambetta — îngânarea vie a d-lui Flevea, de aceea „România” trăiește în veacul cel mai înaintat, în veacul de apoi, spre venirea lui Antihrist. Cuvintele însemnează astăzi tocmai contrariul de ce însemnau odată, cel nebun trece de cuminte și cel cuminte se ia drept nebun, cel învățat trece de carne cu ochi și viceversa, autorii trec drept plagiații și plagiații drept autori, cel cinstit e hoț și hoțul cinstit, averea trece drept furt, furtul drept avere.

Pe de alta parte oricine are dreptul de a presupune că e și o țară sălbatică, unde nu se mai controlează nimic, și fiindcă cine vine să facă negustorie cu pălării din Paris poate să ia asupra sa și misiunea de a civiliza capetele pe care acele pălării se vor așeza, să puie paie în căpățâna acoperită cu paie și să introducă cultura „picantă” în sălbatecul popor de la Dunăre; de aceea e foarte natural ca cineva să caute glorie când o poate căpăta așa de ieftin. Modul de a deveni mare e scurt. Iei o scriere franțuzească, ștergi titlul și scrii altul, ștergi numele autorului și pui pe al tău. Apoi deschizi cartea : unde vezi Jean pui Toader, unde vezi Ana pui Safta și s-a mântuit, ești deja autor. Îți mai rămâne s-o pui pe românește, pentru care treabă rogi pe un prieten și opul e gata. Bună glorie — și nu-i scumpă.

Această precuvântare nu ni s-au părut de prisos pentru a ști în ce mediu intrăm când vom vorbi despre nouăle produse ale muzei d-lui Damé.

6

Piesele amândouă au fost aplaudate de public și chiar nici nu ne îndoiam de aceasta. Dar cu ce preț oare?

Visul Dochiei este o tarara lungă de declamații asupra lui Ștefan, Mircea, Mihai Viteazul, care se sfârșește prin defilare de dorobanți și vânători. Am urmărit cu atenție toată declamația și, o mărturisim cu plăcere, n-am aflat o singură idee originală care să nu fi fost cuprinsă în primul București a „Telegrafului” și a „Reformei” ; de nicăieri nu răsare icoana caracteristică a vremilor trecute, n-am auzit nimic decât istoriile ce ni se spun de sute de oameni cari nu știu istoria. Niciodată nu ne-am adus aminte mai cu vioiciune de zisa lui Gothe : „ceea ce numiți spiritul vremilor nu este decât spiritul acelor domni în care vremile se oglindesc”. Rea oglindă. Ceea ce ne-a înduioșat însă până la lacrimi este rara grație cu care se pomenește de armată, făcându-o chiar să defileze în persoană, fără ca să se pomenească cu un cuvânt de creatorul ei, de acela a cărui viață pare consfințită acestei unice grije, de M[aiestatea] Sa Domnul.

Se vorbește de vitejia armatei, nicăieri însă că cu aceeași vitejie Domnul însuși s-au espus focului dușman și că ghiulele zburau împrejurul capului SĂU. Republicanismul nu poate merge departe.

A doua piesă, *Ostenii noștri*, consistă din următoarele peripeții și conflicte cumplite de dramatice. Un ofițer asupra însurătorii pleacă la război. Mai întâi ia adio de la tatăl său și plâng, apoi ia adio de la iubita sa și plâng, apoi de la mama sa și plâng, în fine de la tot personalul piesei și plâng. Actul întâi.

Actul al doilea are două scene. În cea dintâi ofițerul scrie acasă. În a doua are ziua nămiaza mare o viziune și începe un atac turcesc cu mult foc de puști și s-au mântuit.

Al treilea act se petrece la ambulanța din Turnul Măgurele. Vine un soldat rănit din ale cărui vorbe se poate deduce că ofițerul a murit, iubita plânge, află tatăl și plânge, află mama și plânge și mai râu, află toți și plâng. Dar iată că armata se întoarce glorioasă în țară (întoarcere pe scont, înainte de a se fi întors) și ofițerul asemenea, teafăr și sănătos. Plânset general și defilare de trupe; cortina cade impresionată până la lacrimi.

Și aceasta-i dramă ?

Dar să zicem că prin multele sale piese bune d. Damé ar fi câștigat dreptul să ne dea una rea. S-o zicem, deși nu admitem.

Este permis ca un scriitor rău să se folosească de nenorocirile țării pentru a atrage pe public la ... panoramă ? Este permis ca un război, nesfârșit încă, să fie pus pe scenă, pentru ca agitația naturală a publicului să dea salve de aplauze pe care autorul în împrejurări normale nu le merită ?

Dar la Gorni Etropol, la Bivolari, la Plevna, la Rahova comedie se joacă ? Soldații, cari sunt meniți poate a merge în foc, sunt aduși pe scenă, pentru ca, spre petrecerea publicului, să-și arate meșteșugul, ca gladiatorii vechi. *Plaudite Quirites !* Limba traducerilor e bună și jocul artiștilor era de un avânt demn de piese mai bune. Publicul aplauda cu mare zgomot și defilările dorobanților și vânătorilor.

Ca observație finală adăugăm că bucățile de muzică la sfârșitul *Visului Dochiei* erau frumoase, numai nu eroice. Cântecele soldatului era sentimental, corul cu mult sopran, numai pe la capăt am auzit câteva acorduri mai adânci, de caracter religioase.

Rele sau bune, ca text, cântecile de la urmă cereau un avânt eroic, care putea culmina apoi în acorduri religioase. Dar avântul a lipsit, ceea ce însă nu ne oprește de a recunoaște pe deplin frumusețea muziceii, deși caracterul ei nu era propriu scenei în cestiune.

[12 noiembrie 1877]

[„ROMÂNUL» DEAPĂNĂ DIN NOU...”]

„Românul” deapănă din nou cuvinte ca să dovedească că „Presa” ar fi dovedit că avem nevoie de război cu turcii ca de apă și că mari lucruri a trebăluit d-nealor până acuma.

Pe noi nu ne interesează apucăturile „Românului” decât numai din punctul de vedere al stilului și a curăției de inimă.
4 - C. 832

7

Iată un pasagiu din acest șir de articole în care grecii besmetici din Strada Doamnei se identifică ca totdeauna cu nația, dar într-un mod cu totul invers. Dacă nația n-ar vrea cumva ceea ce vor d-nealor, atunci ea-i tâmpie și coruptă :

Partita care se numește acum << centru >> susține, chiar în programa ce făcu mai deunăzi, că guvernul a făcut acest răzbel „fără voia națiunii”.

A susține aceasta este a insulta, în cel mai mare grad, cinci milioane de români.

Dacă aceasta este credința acestor bărbați politici, ei „arată cel mai mare dispreț pentru națiune.” Ea nu are, după dâșii, alt simțimânt decât d-a se supune oricărui va voi să-i poruncească; „degradarea și tâmpirea națiunii merge”, după dâșii, până a o face să se supuie chiar când cel care este la guvern o trâmite la moarte și încă nu numai la moartea cu arma în mână, dar și la o pieire generală și ilegală (?); căci ei susțin că națiunea se pierde în întregul ei prin acest răzbel, fără voia ei făcut.

Și dacă ei, iluștrii bărbați politici, spun Europei, chiar printr-o programă, că mama lor este atât de „tâmpită” și de „coruptă”, cine nu vede că puterile străine sunt îndemnate, silite de a desprețui această națiune și a o repune sub un jug oarecare?

Așadar d-lor susțin că, dacă guvernul ar fi putut face războiul fără voia nației, atunci această din urmă e tâmpită și coruptă.

Cine, Doamne iartă-ne, le dă voie acestor domni să se gereze drept nație românească? Redactorul „Românului”, om acumă cu un picior în groapă, ar trebui să spuie odată verde :

„Oameni buni, noiăștia, liberalii, voim să vă facem a crede că voi împingeți mașina lumii, dar în faptă sunteți împinși de dinafară. Când era rușii să pornească război asupra turcilor era un guvern în țară care mi se prea dădea în apele orișicui. Noi, liberalii, pe atunci eram prieteni cu turcul și țineam sfaturi cum să răsturnăm domnia. Jucam cum ne cânta Mazar Pașa. Iată că războiul era aproape să izbucnească și țara era asupra intrării a o jumătate de milion de ruși. Noi amenințam domnia și țara cu turburare, pe când [î]i era omului mai greu, pentru că puțin ne pasă nouă dacă merge și țară și domnie pe apa Sâmbetei, numai nouă să ne meargă bine. Domnia, văzând că tocmai la vreme de cumpănă am putea face turburări, ne-au chemat la ministeriu, pentru că domnia cunoștea pe conservatori și știa că sunt oameni de treabă și, fie sau nu fie la putere, turburări n-or să facă. Astfel dar, pentru a înlătura un pericol, pentru a astupa gurile flămânzilor liberali, pentru a evita ca proletariatul de ciocoi și cenușari să intre în înțelegere cu dușmanul, ne-au adus pe noi ciocoi și cenușarii de liberali la putere și într-adevăr schimbarea în noi s-au făcut iute-iute. Din antidinastiei ne-am făcut dinastiei, din turcofilii turcofagi, din rusofagi rusofili, și în sfârșit ne-am face orice-ar pofti M. Sa, numai la putere să se îndure să ne lase — că, Doamne mare, mulți suntem și numai statul, cu miile lui de locuri și locușoare încape toată liberalimea, cu nevastă, cu copil, cu nepot, cu strănepot ș. a.”

Așa ar trebui să vorbească redactorul „Românului”. Au fost aduși la putere pentru că sunt elementul acela care trebuia liniștit CU „pita lui Vodă”, pentru că, în vremea războiului între ruși și turci, ei ar fi făcut turburări în țară exploatând nemulțămirea altfel naturale ale oamenilor.

Dar ce are a face nația românească cu trebile d-nilor liberali nu înțelegem. Nația e împrejurul domnului ei și luptă într-adevăr împreună cu dânsul, pe când liberalii fac vorbe că fost-a războiul necesar sau ba?
[16 noiembrie 1877]

[„«PRESA» ARATĂ DEOSEBIREA...”]

„Presa” arată deosebirea care este între lucru aievia și făgăduințele ce le-au fost făcut liberalii nației înainte de a fi ajuns unde au ajuns, vede-i-am și mai sus. Arată cum toate serviciile sufăr, cum dările, în loc să dea înapoi, s-au sporit și alte multe greutăți pe capul oamenilor.

Înainte vreme era o zicală care spunea de pe ce se cunoaște nebulul. Nația românească au uitat zicala asta, se vede : „Bătrânii vorbesc ce a făcut, tinerii ce fac, nebunii ce au de gând să facă”. Liberalii totdeauna vorbesc de ceea ce au de gând să facă. Rău a făcut cine s-au uitat în

8

gura lor, nu ei, că bine e cunoscut că din coadă de câine sită de mătase nu poți face. Ce se putea aștepta de la elemente fără de avere, fără știință de carte și fără onestitate, cari în toate țările formează contingentul demagogiei orășenești?

[16 noiembrie 1877]

[„«ROMÂNIA LIBERĂ» VORBEȘTE DESPRE POLITICA INTERNĂ...”]

„România liberă” vorbește despre politica internă a Franței și pe „arena ziarelor” ne dă și nouă răspuns la revista învoinții dintre d-nu Cogălniceanu și colegii săi în predmetul arenzii unei moșii.

„R.L.” constată că sânt trei păreri, și anume : „R.L.” crede că legea nu-i calcată, „Timpul” crede contrariul, „Presa” — c-ar fi mai de preferit ca tranzațiunea să se facă prin lege. Tocmai vorba noastră ; *quot capita tot sensus*. De aceea am și zis că singurul loc unde avea să se hotărăscă e Camera. Nu mai întrebăm de ce „R.L.” crede că legea nu s-au calcat. Pentru că „Fericiti cei ce cred !”

[16 noiembrie 1877]

SITUAȚIA DIN FRANȚA

Rareori au stat față în față în vreo țară partide atât de extreme ca acelea din Camera franceză. Alături cu elemente istorice, cu nume cari se citează de câte ori se citează istoria Franței chiar, cu oameni cari reprezintă trecutul plin de glorie și de avuție al acestei mari nații, vedem numiri cari nu însemnează nimic și pe care o egalitate rău înțeleasă i-au adus să hotărască soarta averilor, a păcii, a civilizației franceze. Carey, ni se pare, spune că toată civilizația omenească se află într-un vecinic pericol. Împrejurul micului cerc de oameni într-adevăr luminați și binevoitori sânt milioane de oameni pe cari dorința de câștig, ambiția și invidia, dacă nu instincte și mai de rând, îi face totdeauna gata de a răsturna tot ce există. Căci masele n-au niciodată alte tendințe decât negative. Niciodată poporul de jos al orașelor, și acesta face zgomot în țări industriale, nu știe ce vrea, numai ceea ce nu vrea. Prea puțin culte pentru a face abstracție de la guvern și de la persoanele ce-l compun și a căuta cauzele relelor mult mai adânc, în stări nesănătoase economice sau sociale, clasele cari n-au ce pierde, conduse de oameni cari n-au ce pierde ar fi în stare de-a pune orișicând existența statului, întreaga istorie și onoarea lui în joc, numai pentru a-și ridica în sus clovnii lor ridicoli, semizeii lor efemeri, pe acea plebe intelectuală pentru care orice merit și orice capacitate este o insultă. Între aceste elemente turburi și invidioase pe de o parte și între elementele culte, avute și istorice ale Franței este astăzi o luptă hotărâtoare, de la rezultatul căreia va atârna atât civilizația și dezvoltarea pacinică cât și prestigiul militar al Franței.

Mareșalul Mac-Mahon nu este vreo mare inteligență politică, dar în politică plătește adesea caracterul drept și inima într-adevăr binevoitoare mai mult decât o inteligență cât de naltă în serviciul unui caracter corupt. Apoi el cunoaște pe deplin câtă răspundere are față cu întreaga istorie a țării sale și știe că e chemat a fi reazimul elementelor de consistență în contra elementelor de disoluțiune, cari par astăzi a întrece prin număr părțile sănatoase ale organismului social.

Dar pe de altă parte nu e tăgăduit că mareșalul dă pas cu pas înapoi Cabinetul Broglie, strict conservator, au făcut loc unui minister de afaceri, care nu are altă misiune decât de a conduce mai departe serviciile publice, lucrul cum s-ar zice curat mecanic al statului.

9

Acest guvern neutru se credea că va împăca pentru câtăva vreme insolenta majoritate a Camerei, care, știind bine că atât Senatul cât și capul statului e în contra ei, voiește să impună totuși voința maselor inculte, din cari au ieșit, voinței luminate a claselor superioare.

Senatul a decis a asculta, înainte de a alege un nou senator, programa cabinetului Rochebouet. Ministrul prezident, generalul Rochebouet, a făcut deci în Senat următoarea declarație :

În urma dezbatărilor ultime din amândouă Camerele, mareșalul-prezident a încredințat ministeriul unor oameni al căror program este de a rămânea afară de cercul luptelor politice. Noi vom păzi cu credință legile țării și-i vom da mareșalului-prezident ajutorul ce-l cere de la noi.

După un lung period de agitație, Franța are nevoie de pace, în această parte a anului e absolut de nevoie de a se ușura comunicația comercială și de a pregăti espoziția anului 1878.

Ne vom da toată silința de a face ca gestiunea, afacerilor să fie cât se poate de bună, ceea [ce] pentru noi e datoria cea mai imperativă și mijlocul cel mai sigur pentru. a readuce concordia între puterile publice.

Vom respecta constituția republicană care ne dirige și-i vom câștiga respect. Constituția va trece intactă din mâinile noastre în ale următorilor noștri în momentul în care prezidentul va crede că a sosit momentul de a încredința puterea unui ministeriu ieșit din Parlament. Până atunci ne vom sili de a mănține ordinea și pacea. Prezidentul cere de la d-voastră ca să ne ajutați în opera liniștirii și se întemeiază pe patriotismul d-v.

În Senat această declarație au fost urmată de aplauze.

Ministerul s-au prezentat și Camerei, dând aicea aceeași declarație. Aicea însă Marcère au anunțat de îndată o interpelație în privirea formării cabinetului. Ministrul Welche declară că stă la dispoziția Camerei, dar ar dori ca interpelația să fie mai precisă, iar dezbateră să aibă loc abia mai târziu. Camera au respins propunerea ministrului și-au hotărât dezbateră imediată, după care d. Marcère și-au dezvoltat interpelația. Deci s-au încins o discuție vie, în care Marcère, Floquet și Germain au vorbit contra, Welche și Baragnon pentru guvern, după care apoi s-au primit următoarea ordine de zi, propusă de Ferry:

Considerând că ministeriul de la 23 noiembrie, prin compunerea și originea sa, e o negațiune a dreptului parlamentar al poporului și poate numai îngreua situațiunea, Camera declară că nu poate intra în relații cu el și trece la ordinea zilei.

Pentru au votat 323 de deputați, contra 208. Marcère își dezvoltă interpelația sa astfel.

Până acum Camera au fost în fața unui ministeriu, în care n-avea încredere. Acest ministeriu s-au retras în uram unui vot al Senatului, dar din Senat nimeni n-au voit să-i ia moștenirea. Miniștrii sunt oameni „plini de merite”, însă, ca miniștri, oricine are dreptul să-i întrebe ce caută în Parlamentul republicei. Politica mareșalului atârna în aer. Ce reprezintă ministeriul dacă nu guvernul personal? Ministeriul ia asupra-și responsabilitatea celui din urmă cabinet de rezistență.

Franța lucrează de șapte ani contra acestei rezistențe, care la 26 februarie părea învinsă, dar au reînceput la 16 mai. Au început de mult ziua în care ar fi trebuit să se constituie un ministeriu parlamentar, căci țara vrea pace. Este aceasta cu puțință în starea actuală de necontinuitate? Singurul mijloc e întoarcerea la starea de drept. Toate interesele sunt amenințate. Țara vrea o soluțiune, guvernul nu dă nici una.

Majoritatea nu voiește să sacrifice nimic din drepturile poporului ; și de ar și voi, știe ca cine stă dindărătul miniștrilor, cari singuri n-o știu? Țara așteaptă cu răbdare. Ministeriul, ce posedă încrederea marelui, ar face bine să-i spuie adevărul, căci ar putea să înconjure o nenorocire, pe care au voi s-o numesc.

Welche răspunde:

Nu voi să apăr cabinetul trecut; dar avem un drept să fim aicea conform constituției. Și aiurea au fost ministerii estraparlamentare; ne numim prieteni ai datoriei și ai patriei.

După Welche a vorbit Ploquet:

14 octombrie, zise el, au fost îndreptat contra guvernului personal; d-voastră îl reînnoiți. Sunteți viitorul conflict, precum cabinetul retras e conflictul trecut. Îndărătul incapacității d-voastră revăd pe vechii oameni ai conflictului. Voiți ca Camera să-și dea din mână singura armă pe care o are, să vă voteze bugetul pentru a crea loc pentru conflicte. Voiți falimentul onorii Franței angajate față cu străinătatea prin Esposizione universală. Vă propun altceva, convocați un congres și lăsați-l să hotărască o stare definitivă pentru ca să se încheie criza. D-voastră însă nu schimbați nimic din criză, căci sunteți de-a dreptul un cabinet de conflict, cabinetul politice personale. N-aveți nici încredere provizorie, nici definitivă, tot așa de puțin puteți conta pe sprijinul nostru. Nu ne veți putea înșela nici pe noi, nici țara: vouă nu vă vom face plăcerea de a înlătura toate greutățile, ci noi cerem o soluțiune definitivă. Majoritatea vă zice vouă, noilor miniștri, că sunteți de o mie de ori vinovați, primind conflictul; în această oră și înaintea tuturor sunteți osândiți.

Baragnon:

Aveți obiceiul de a condamna înainte; propun ordinea de zi simplă pentru a protesta în contra principiilor d-voastră, după cari pot să piară toate afacerile, numai d-voastră s-ajungeți la putere.

10

Tocmai din cauza aceasta s-au creat Senatul, pentru a nu atârna de o majoritate cum este a d-voastră. Încercați numai a întrebuița arma d-voastră. bugetară și veți vedea că nu puteți dezbrăca pe președintele republicii de puterea sa.

Germain:

Sunteți ministeriul afacerilor lui 16 mai, noi voim afacerile națiunii. Predecesorii d-voastră au împiedecat toate afacerile, toate reformele, construirea unei a treia rețele de drum de fier și stați a susține că voiți a favoriza afacerile, fiind de aceeași origine personală ca și cabinetul trecut?

Apoi au urmat votarea cu rezultatul de mai sus.

Oricine poate înțelege unde va ajunge Franța dacă d-ni ca Floquet ar ajunge s-o guverneze.

[18 noiembrie 1877]

ARBOROASA [PE CÂND AM REPRODUS...]

Pe când am reprodus și comentat știrea despre dizolvarea societății „Arboroasa” nu cunoșteam deloc amănunțele afacerii, dar am presupus îndată că telegrama trimisă de studenți cu ocazia serbării comemorative a lui Grigorie Vvd. Ghica va fi fost unul din cele mai de căpetenie cauze pentru procederea, repetăm, prea aspră, contra tinerii reuniuni.

Telegrama adresată primarului de Iași e următoarea :

Cernăuți, 13 octombrie.

D-lui primar de, Iași,

„Arboroasa”, Societatea junimei române din partea detruncheată a vechei Moldove aduce condolența membrilor săi pentru domnitorul decapitat.

Comitetul.

Curierul Balassan" comunică următoarele detalii:

Telegrama aceasta fu întrebuințată ca mijloc pentru a învinui pe Societatea ce lucrează pentru răzvrătirea ordinii, pentru pregătirea unei răscoli și a[tele]. Procurorul și comisarii se transportară în localul „Arboroasei”, unde găsiră prezenți pe mai mulți membri. Procurorul începu percheziția, confiscă toate dosarele, actele și biblioteca societății, precum și întreaga ei avere în suma de vreo 5000 fl. v. a. sau 10000 fr.

Procurorul terminându-și percheziția și confiscarea, declară arestați pe toți membrii prezenți a „Arboroasei”, iar comisarii-i conduseră la penitenciar, unde fură aruncați, fiecare aparte, în câte o temniță singulară.

Parchetul Tribunalului din Cernăuți nu se mulțumi numai cu atât, ci începu a urmări pe toți studenții români de la Universitatea de acolo, a face percheziții pe la casele lor, precum și pe mulți alți români notabili din Cernăuți și Bucovina. Procurorul intentă „Arboroasei” și membrilor ei proces de „naltă trădare” fiindcă:

1. Comitetul trimisese telegrama sus-citată către primarul Iașului.
2. Că, cu ocazia unei mici serbări, membrii „Arboroasei” rădicară toaste în sănătatea românilor, a domnitorului Carol I și a vitezei armate române.
3. Că au fluierat în clasă pe profesorul de dreptul roman când își permise acesta să insulte națiunea română, și
4. Fiindcă Societatea „Arboroasa” a stat în corespondență cu Ministerul Instrucțiunii Publice din România spre a obține o subvențiune, ce i s-a acordat în suma de 250 lei noi pentru a-și înavuți biblioteca.

Arestați au fost: d-nu Varonca, stud. teolog și în filozofie în anul III; Popescul, stud. scol. și filoz. din anul IV; Porumbescul (Golembiovski), stud. în filozofie anul II; Coca, absolvent de teolog.; Stoian, absolvent de teolog. și student în drept și Sireteanu, student teolog și în drept.

În acelaș timp au fost urmăriți și alți studenți, din cari mulți au fost siliți a se refugia.

Totodată s-a făcut percheziții și la societatea academică România jună din Viena.

Nu avem nevoie a repeta că punctele 2, 3 și 4 nu pot forma în nici un caz puncte de acuzare. Austria este un stat constituțional și cetățenii ei sunt liberi a-și manifesta simpatiile lor pentru popoare sau suverani cari trăiesc în pace și în bună înțelegere cu împărăția. Cităm drept dovadă manifestările ungarilor pentru turci, ale slavilor pentru ruși ș. a .m.

11

Fluierarea profesorului Schifner este iarăși o abatere prevăzută de legile academice și pedepsirea ei e de competența rectorului, în fine subvențiunea, nu cerută, ci acordată de Cameră, după propunerea d-lui Grădișteanu și numai pentru scopuri de cultură, nu constituie nici un fel de abatere. A fost poate o imprudență din partea Camerei liberale de a-și dura „popularitate” făcând zvon și discuție publică din asemenea lucru, dar pentru studenți nu este nici im-prudent măcar de a primi sume ce li se dăruiesc.

Cât despre punctul întâi, am adus în unul din numerile trecute părerea noastră, pe care credem a o putea repeta în câteva cuvinte.

Telegrama aceasta au fost provocată de necuviințe mult mai grave din partea jidanilor din Bucovina. Acești turcofilii exagerați și cititori înfocați ai „Nouăi prese libere”, cari sunt în stare să creadă orice rău despre români, vor fi manifestat în mod prea vioi simpatiile lor transdanubiene și tinerii au răspuns. Elementul german, care joacă rolul de moderator în Austria, ar fi trebuit să înțeleagă aceasta. O admonițiune severă din partea rectoratului ar fi fost de ajuns credem. De aceeași părere este și „Presse” din Viena și ea spune că n-ar trebui să se deie o importanță prea mare acestei manifestări.

Tinerilor le-am da sfatul de a nu mai face manifestări politice, de a nu compromite prin mișcări precoce munca lor intelectuală și roadele pe cari le va da odată această muncă chiar pentru nația românească. Românul e de soiul lui înzestrat cu mult bun-simț, el are cuminția popoarelor care au suferit multe, cuminția omului pățit. E imoral de a spune neadevărul, dar nimeni nu e obligat de a spune adevărul când vremea e așa că el nu folosește nimănu. C-un cuvânt, a minți e oprit, a tăcea — nu.

Va veni vremea — și poate că nu-i tocmai departe — în care cercurile influente din Viena se vor încredința că este în interesul monarhiei ca românii din Bucovina să fie lăsați în seama liberei lor dezvoltări, vreme în care tinerii de astăzi vor fi bărbați și când tocmai la ei se va face apelul de a lucra după voința inimei lor curate. N-ar fi păcat ca rezultatele acelu moment mai fericit să fie compromise de pe acuma prin ieșirea din rând și espunerea luptătorilor în hărțuieii încinselor nelavreme?

[18 noiembrie 1877]

FRANȚA [„CA ȘI CONFRAȚII LOR...”]

Ca și confrății lor de pretutindenea, radicalii din Franța au o ciudată manieră de a privi statul. Lucrul de căpetenie pentru dânșii e ca să ajungă la putere, precum a zis prea bine d. Baragnon în Cameră, iar țară și popor pot merge pe apa Sâmbetei, puțin le pasă. Radicalii reprezintă în mod unilateral interesele claselor de jos, sau mai bine zicând se reprezintă pe ei înșii, exploatând nemulțămirea acelor clase. În zadar răsare din istorie figura bătrânului Menenius Agrippa, care prin alegoria cu stomacul și mădularile arăta că clasele lucrătoare nu pot trăi fără organul distributiv, fără cele superioare, că buna-stare a unui popor se întemeiază tocmai pe armonia de interese pe care statul e menit a o face să domnească între părțile organismului social. Geaba li s-ar repeta vechea alegorie, radicalii cred că fără știință de carte, fără avere și fără muncă mai cu seamă, casta oratorilor lor de uliți și stâlpii lor de cafenele sunt chemați a domina lumea. Dar guvernul nu este deloc, după cum definesc d-lor, epistatul întrunirilor electorale. El are în toate țările un rol organic, pe care nu-l poate îndeplini un vătaf. Oare un liberal este în stare să-și scoată creierii din cap sau mușchii inimei pentru a pune alții la loc fiindcă epistații vieții sale organice nu-i mai plac? Căci nu mecanismul parlamentar e lucrul principal. Misiunea de a crea legi le-au avut în deosebite rânduri instituții deosebite. Consiliul de stat, regenți cuminți, comisii de oameni speciali numite de însuși stăpânitorii țării au scris și introdus adeseori legi mai bune, mai practice, mai drepte decât parlamentele. Apoi e asemenea constatat că funcționarii aleși nu lasă în genere nimic de dorit în privința ... netrebniciei lor. Astăzi Franța se află în ajutorul unei expoziții universale, din cauza agitațiilor radicale negoț și industrie merg rău, și mareșalul prezident a format cabinetul Rochebouet, compus numai din oameni de resort, din oameni cu totul speciali, despre cari însuși radicalii zic că au merite adevărate, în fine un cabinet de care toată lumea zice că ar conduce mult mai bine afacerile decât oricare minister parlamentar.

Și declară oameni în bună conștiință că nu fac și nu vor face politică militantă, că vor respecta constituția republicană și vor face să fie respectată, cumcă numai trebuințele

12

reale ale țării, ușurarea negoțului, pregătirile pentru expoziție i-au făcut să-și părăsească ocupațiile lor științifice pentru a se deda cu mizeria politice franceze, arată că ei sunt mâna de împăcare pe care le-o întinde mareșalul-prezident, că în momentul în care d-nii radicali vor fi în stare să dea un minister parlamentar ei se vor retrage — dar cine-i ascultă?

Marcère din centrul stâng au atacat ministerul, dar cel puțin în mod cuviincios; d. Floquet, prin termeni necuviincioși, osândindu-l și numindu-l incapabil.

La primirea pe care mareșalul a făcut-o la 12 l. c. el și-au rostit de mai multe ori intențiile. La formarea cabinetului a avut de gând a propune pace partidului radical. Camera i-au răspuns printr-o declarație de război. În Consiliul de miniștri de la 13 c. el a vorbit tot astfel, deci s-au luat hotărârea ca miniștrii să ocupe locurile lor în Camera și în Senat. Se crede apoi că Senatul va fi întrebat să se pronunțe asupra votului Camerei, care e cu totul neconstituțional, căci, prin Constituție, prezidentul republicii are hotărât dreptul de a-și compune ministerul din persoane cari nu fac parte din Parlament. Cum se va mai rezolva și acest nou conflict nu putem ști.

[20 noiembrie 1877]

[„ROMÂNUL» ÎȘI FACE OBICEIUL...”]

„Românul” își face obiceiul, rupând din nou pasage din contest și după plac din „Presa” și comparându-le cu opiniunile emise de „Presse” din Viena. Deci găsește că maniera de a vedea a centrului și a jurnalisticii austro-ungare este identică.

În fine, „Românul” vine la concluzia:

1. că bărbații din centru se unesc în privirea intereselor comerciale și politice ale României cu bărbații din partida radicală din Ungaria; 2. că radicalii din Ungaria, uniți cu foștii colegi și amici ai d-lui Catargi simt și înțeleg mai bine decât guvernul interesele României; 3. ca, după radicalii din centru, România ar fi câștigat încrederea împăratului Rusiei dacă oștirea noastră nu mergea la Plevna; 4. că Austro-Ungaria, mai cu seamă, ar fi avut pentru, națiunea română stimă dacă stătea la malul Dunării. „Românul” e de o opiniune contrarie. Ușoară treabă să susții antiteza când ți-ai așezat teza de combătut după plac.

Întâi deducerile din articolele „Presei” sunt trase de păr; al doilea, nu este adevărat, o mai repetăm pentru a zecea oară, că amicii d-lui Catargiu ar fi susținut vreodată ca armata română să stea la Dunăre, „să ceară pomană de la împăratul Rusiei și ajutor material de la Austro-Ungaria (*ipsissima verba* ale „Românului”).

Toate aceste insinuațiuni de leznațiune și de înaltă trădare, făcute pentru a poneгри pe protivnicii politici, ar fi absurde dacă ... n-ar răsări dintr-un izvor și mai rău, din rea-credință.

[24 noiembrie 1877]

[„ROMÂNIA LIBERĂ» VORBEȘTE...”]

„România liberă” vorbește despre deschiderea Parlamentelor, se bucură că nu s-au validat de-ndată alegerea a doi deputați, în sfârșit ajunge la proiectul de răspuns pe care Camera-l pregătește Prea Înălțatului nostru Domn. Ca formă, zice „E. L.”, este o bună compunere retorică în stilul cronicarilor, ca fond e o parafrază a mesajului tronului. Drept că autorul răspunsului au oblicit cum se scarpină și tușesc cronicarii, este întrucâtva materialul lor de cuvinte, nu însă spiritul lor.

13

Bătrânii noștri erau oameni cuminți, ei spunea simplu, fără încunjur și fără vorbe late ceea ce știau și simțeau într-adevăr. De unde și până unde pot ci aduce câtuși de puțin cu stilul afectat și căutat a lui Lope de Vega al României ?

[24 noiembrie 1877]

2. Frontispiciul ziarelor care se alătură campaniilor de presă susținute de Eminescu între 1877 și 1880.

UNDE DAI ȘI UNDE CRAPĂ

La 21 a curgătoarei luni garda cetățenească din București a fost strânsă să facă paradă, fiind menită a i se întâmpla onoarea de a fi revizuită de-a lungul de domnu[1] inspector. Cu mare ce s-au adunat oamenii, unii de pe [la] 7 dimineața, alții de pe la 8 și, în sfârșit, au ieșit la maidan, comandați de grade superioare, alese pe sprinceană. În acea zi caii sacagiești au avut căutare, iar gospodarii din linie au avut de ce face haz. Ici am recunoscut pe respectabilul sir John Falstaff, care de un veac nu și-a văzut genunchii de grosimea inimii, mânuind cu mândrie frigarea, călare pe un cal schiopătător și semănând mai mult a saltea de puf îmbrăcată militarăște; dincolo altul spișelat și întreprinzător, aducând ca două picături de apă cu eroul lui Cervantes de Saavedra.

În sfârșit din hop în hop, cu chiu cu vai, mai cu opintele, mai cu sughițuri, s-au înjghebat oastea de strânsură a lui Berlicoco Voievod, așteptând cu nerăbdare ceasul cel de fericire când d. inspector va răsări ca Făt-frumos din poveste, spre a o muștrălui. Bietul Papură Vodă ! Cum s-ar fi bucurat el, cum și-ar [fi] unit mânele pe burtă privind „această” a patra putere în stat și a cincea roată la car !

Linia făcea aluziuni perfide asupra șefilor aleși

14

„La plăcinte înainte, da' la război înapoi !”. „Tată am prins un tătar. — Adu-l încoa, fătul meu ! — L-aș aduce, da' nu mă lasă !” „Ia-l de pe mine că-l omor !” Și câte altele.

Așa-s oamenii, bată-i norocul. Când văd cu ochii, parcă dracu le-ar fi șoptit-o la ureche.

Astfel, d Germain e la opt dimineața și până la cinci seara oamenii au fost luați de la prăvălii, de la interesele lor, pentru ... ? Pentru ca inspectorul să vie, să se uite câteva minute la ei, de li-s frumoși ochii și-apoi să plece cu Domnul, fără a comanda cea mai mică mișcare, fără a face nici un fel de exercițiu.

În fine iată și d. inspector. Inspectează d-lui cât inspectează, până ce ajunge la d. Nacu, profesor la universitate, căruia-i ține un evlughion bine simțit, recunoscând că înțelege a-și face datoria cu scumpătate. După ce-au făcut și trebuoara asta, d. inspector se duce în ... treaba sa.

Adevărat ! Bine-și făcuse d. Nacu datoria și cu bună rânduială i se făcuse laude. Tocmai cu un ceas mai înainte îl adusesse un sergent pe sus și cu nepusă-n masă la îndeplinirea sfintelor datorii liberale.

Vorba lui Sandu-Napoilă : „De, boieri d-v., pe lângă bejănie și caraghioslăc !”

[25 noiembrie 1877]

O LĂMURIRE [„O FOIȚĂ FABRICATĂ...”]

O foiță fabricată în oficina „Românului” se supără foc pe descrierea comică ce am făcut-o unei reviste a gardei cetățenești. N-avem de gând a răspunde acelei foi, pentru că n-ar fi în stare să ne înțeleagă. Dar pentru lămurirea punctului nostru de vedere e important să mai venim iar asupra acestei întrebări, spre a arăta cum instituția, în modul în care roșii au realizat-o, nu poate fi decât stricăcioasă. Înainte de toate nu este exact că garda poate fi numită câtuși de puțin o instituție ostășească în modul în care ea ni se prezintă. Același principiu fatal al tuturor radicalilor stăpânește garda, ca și toate câte fac d-lor, principiul că forma goală (fie chiar uniformă) poate înlocui fondul lucrului.

Pentru a căpăta un rang în armată trebuie să fi muncit, să fi câștigat cunoștințe, să fi servit multă vreme, să te fi luptat în războaie; pentru a avea rang în gardă nu-ți trebuie nimic decât „agrearea” din partea d-nilor liberali sau alegerea din partea unor cetățeni cari, prin ocupațiunile lor pacinice, nu sunt în stare de a judeca asupra meseriei ostășești, căci este o meserie și încă grea, unită c-o mulțime de cunoștințe. De la un caporal sau sergent în armată se cer mai multe garanții de capacitate decât la gradele

superioare din gardă. Orice câștig fără muncă în viața publică este însă imoral. E un nonsens ca un om care nu știe meseria războiului să fie ales a comanda un corp de armată. Această dilemă e clară pentru oricare cititor, a fost clară pentru oricare gardist din linie, cari ei înșiși improvizau aluzii adesea foarte spirituale asupra unor șefi improvizati.

A înregimenta oamenii sub comandă de ostași înțelegem, și ar fi de discutat dacă e practic ca orașele să fie militarizate; dar în orice caz discuția ar atinge fondul lucrului și ar avea de obiect o măsură serioasă.

Dar a lua oamenii de la afacerile lor și a-i purta pentru gustul celor ce vor să pozeze, fără a se face exerciții, fără ca să fie evident pentru ce se fac asemenea primblări, e curată jucărie copilărească, pe care seriozitatea ce trebuie să domnească în viața de stat nu o poate justifica. Din două lucruri unul: sau militarizați în regulă orașul, sau lăsați pe oameni în pace să-și vadă de trebi. În faptă, toate jucăriile noastre fac bine numai străinilor. Pe când negustorul nostru e de la 7 dimineața până la 5 după amiazi cu pușca la umăr, fără a deprinde mânuirea armelor și manevrarea, pentru că n-are de la cine le învăța, tot pe atunci străinii, cari n-au îndatorirea de a lua parte la serviciu, vând, cumpără și câștigă. Oricare zi de paradă zadarnică îi costă pe oameni din șiruri 8—10000 de lei noi, dar un ban de ar fi numai, totuși el nu e răsplătit deloc prin zadarnica pierdere de vreme a unui corp care afectează esteriorul oștirii fără a fi oștire.

Dar când noi vedem lucrurile clar și cumpănim toate acestea cu mintea cu aceeași lămurire cu care am cântări o greutate materială, atunci suntem răi români, se-nțelege, și combatem tot ce e românesc.

15

Am dori tuturor liberalilor să fie așa de buni români ca și noi. Altfel ar sta țara noastră atunci. Dar a aproba jucării copilărești nu însemnează încă a fi bun român.

Precum un negustor pune în negoț un ban ca să câștige doi, tot astfel statul pune în acțiune puterea vie a cetățenilor săi pentru a câștiga un folos, nu spre a o irosi în parade. Militarizând orașul și puindu-l sub comanda de ostași în regulă, statul ar avea 5—6000 de ostași mai mult, prin cazul c-ar avea nevoie de ei. Ce se câștigă însă prin gardă? Pierdere de vreme pentru oameni, iar pentru nație nimic.

Repetăm încă o dată că încă în gând n-avem ca să răspundem cu această ocazie foițelor liberale. Sunt puncte de vedere acestea cari trec dincolo de priceperea lor. Dar punctul nostru de vedere trebuia stabilit. Astfel cum este, garda e o instituție hibridă.

[27 noiembrie 1877]

[„«ȚARA ÎNTREAGĂ CUNOAȘTE...»"]

„Țara întreagă cunoaște curatul izvor al reprezentațiunii sale de astăzi”, începe „Românul” și apoi arată după ce chip și asemănare sunt Adunările și cum nici „reacțiunea” nu prea cutează să zică că ele nu sunt sincera și fidela expresiune a națiunii. Le-am zice noi pe nume și încă ceva pe deasupra dacă ar fi vremea vreme și țara pe pace. Dacă tăcem, nu de răul și frica radicalilor tăcem.

După aceea arată cum conservatorii au combătut războiul ofensiv și au crezut că și Camerele or fi contra lui, și cum s-au înșelat, căci națiunea, mai ales cea oacheșă de tot, reprezentată de d. Fundescu, au fost pentru război până în pânzele albe.

Un singur lucru uită „Românul”. Națiunea, care urmează totdeauna porunca Domnului ei, precum se și cade, și înconjură steagul țării, oriunde va fi dus, acea națiune nu stă din gardiștii de București, cari fac copilării și parade aici pe loc și la căldură, ci din țărani de la munte și de la șesuri. Arate-ni-se în Camerele „liberale” un singur țaran care să vorbească în numele satelor și să zică „da, românul vrea să facă război cu turcii”. Ziarul radical vine însă cu vecinica minciună în gură: reprezentanții națiunii vor războiul. Spună mai bine dreptul și verde : reprezentanții orașelor, ș-atunci vom ști cu cine avem a face. Ș-atunci am sta la vorbă și am arăta în ce mod s-au fabricat reprezentanții orașelor de societatea de exploatare a roșilor și cum M. Sa, dorind ca la vreme de turburare de dinafară să aibă liniște înlăuntru, i-a chemat pe d-lor la putere, care c-o zi înainte s-adunau la Mazar-Pașa, răsturnau domnia și voiau să dea ajutor turcului în contra Rusiei. Țaranul zice azi ca și înainte de trei sute de ani: Vodă au poruncit, să trăiască Vodă !

Va fi știind Măria Sa cum, unde și pentru ce ne duce. El nu mai cercetează și urmează unde-l cheamă steagul țării și Domnul. Aceasta-i națiunea despre care radicalii să dovedească că, dacă le-ar fi spus verde ce vor d-lor, ar fi zis : Da, voim și noi.

Pe cine vrea „Românul” să înșale cu reprezentațiunea națiunii adunată în fabrica de palavre din Dealul Mitropoliei ? Pe noi desigur că nu ne poate.

[8 decembrie 1877]

[DRUMURILE S-AU TROIENT..."]

Drumurile s-au troient și comunicația telegrafică pare întreruptă, nici o știre din străinătate nu vine să ne lumineze asupra situației, tocmai acum când toate celea par a atârna de-un fir a păr. Câmpiile albe se ntind împrejurul Bucureștilor și se pierd în zarea despre miazănoapte, unde a plecat împăratul Rusiei, în zarea despre miazăzi, unde stau oștirile noastre; spre răsărit și spre apus, unde se cumpănesc sorțile Europei. În această izolare în care ne

16

pune bătrâna iarnă, aceeași pe vremea craiului Decebal, când țaranul dacic, îmbrăcat în cojoc mișos, trecea Dunărea-nghetată, aceeași astăzi, când Vodă ține Dunărea cu oștirile românești, în această izolare ne apasă mai cu greu gândirea la ce rău loc ne-au așezat Traian împăratul pe această muchie de lume, la cest vad de popoare carile ne privesc pe noi numai ca pe un fel de gard pe

deasupra căruia se ceartă.

Dar de am fi noi măcar oameni ca oamenii, de-am fi știut să ne îngrădim, încât să nu poată juca nimeni pe stăpânul în casa noastră, de-am fi rămas atât de exclusiviști precum erau părinții noștri, tot ar fi fost cum ar fi fost și tot o mai puteam duce cu bine de pe o zi pe alta.

Dar așa ne-am dezgrădit, făcând drum lung unei civilizații pripite, unei pospăieli apusene care, în schimbul păturilor bogate ale brazdei noastre, ne împlie cu trebuințe de cari n-am fi avut trebuință; prin legiuiri de un caracter cosmopolit pe cari liberali obicinuesc a le numi „tot ce e românesc”, am făcut din țara noastră o nouă Americă, în care se grămădește superfluența populațiilor apusene, cărora le convine foarte bine teoria de „om și om” de egalitate, libertate și fraternitate pe socoteala noastră.

Nevoind sau neputând cunoaște că orice stat are nevoie de clase puternice, am ridicat din temelie toate puterile vechi ale țării, fără a socoti că o casă veche de piatră, dar cam strâmtă, e totuși mai bună pentru vreme de iarnă și pentru nevoi de cât un palat de ... hârtie franțuzească. Noi am făcut în statul nostru ceea ce se face în școlile noastre. Învățători cari nu știu nici a scrie bine dau în mâna copiilor cărți scrise într-o limbă pe cari ei n-o înțeleg și-i pun să învețe filă cu filă lucruri pe cari ei nu și le pot închipui, încât, când băieții au ajuns la capăt cu învățătura, rămân cu capul plin de cuvinte al căror înțeles nu l-au știut niciodată și, neputându-se folosi nici într-un fel de acele cunoștințe moarte și fără de preț, rămân cu zilele încurcate și tăind cânilor frunză, până ce, prin intrigi și umiliri cari dărâmă și restul de caracter ce le mai rămăsese dat de la natură, ajung persoane publice spre a continua asupra generației viitoare sistemul vechi de stricare a minții și a inimii.

Astfel demagogii noștri crescuți în străinătate, văzând nevoile poporului nostru, l-au învățat pe de rost cuvinte deșerte și c-un înțeles negativ numai, socotind că prin cuvinte se întemeiază binele unui popor. Numai pe cele mântuitoare : „munca” și „economia” întru ale lor și ale statului nu l-au învățat pe popor niciodată.

Astfel țăranul dacic, care trecea în cojoc mișos Dunărea-nghețată în vremea craiului Decebal, avea mai multă perspectivă de viitor pentru limba și obiceiurile lui și pentru felul lui de a fi decât țăranul lui Vodă Carol, care se reântoarce la vatra sa și nu mai găsește nimic din felul lui de a fi, ci numai așezăminte franțuzești, negoț jidovesc, industrie austriecească, limbă păsărească și liberali cari nu muncesc nimic și trăiesc din exploatarea ideilor politice.

Dac-am fi la loc bun, ca Spania sau Anglia, ne-am bate-n capete și tot vechile năravuri românești ar pluti deasupra ca untdelemnul pe apă. Dar, pe acest vad de popoară, din cearta noastră numai dușmanul câștigă.

[11 decembrie 1877]

ICOANE VECHI ȘI ICOANE NOUĂ

I. ACTUALITATEA

Sociologia nu este până acum o știință, dar ea se întemeiază pe un axiom care e comun tuturor cunoștințelor omenești, că adică întâmplările concrete din viața unui popor sunt supuse unor legi fixe, cari lucrează în mod hotărât și inevitabil. Scriitorii cari în privirea ideilor lor politice sunt foarte înaintați au renunțat totuși de-a mai crede că statul și societatea sunt lucruri convenționale, răsărite din libera învoială reciprocă dintre cetățeni: nimeni afară de potaia de gazetari ignoranți nu mai poate susține că libertatea votului, întrunirile și parlamentele sunt temelia unui stat. De sunt acestea sau de nu sunt, statul trebuie să existe și e supus unor legi ale naturii, fixe, îndărătnice, neabătute în cruda lor consecință. Deosebirea este că în viața constituțională lupta pentru existență a grupurilor societății care știu puțină

17

carte găsește răsunet, pe când în statul absolutist acea luptă e regulată prin o putere mult mai înaltă, a monarhului adică, al cărui interes este ca toate clasele să steie bine și ca lupta dintre ele să nu fie nimicitoare pentru vreuna.

Nimic nu arată mai mult că spiritul public nu e copt decât discuții asupra teoriilor constituționale. Această copilărie a spiritului nostru public se arată de la începutul dezvoltării noastre moderne, din zilele în care cei dintâi tineri rău sau deloc preparați s-au întors din Paris, unde, uimiți de efectele strălucite a unei vieți istorice de o mie și mai bine de ani și uitând că pădurea cea urieșească de averi, știință și industrie are un trecut foarte lung în urmă-i, au socotit a introduce aceeași stare la noi, introducând formulele scrise ale vieții publice de acolo. E o zicală veche că, de-ai sta să numeri foile din plăcintă, nu mai ajungi s-o mănânci. Drept că e așa, dar cu toate acestea acele foi există. Și dacă n-ar exista n-ar fi plăcintă. Asemănarea e cam vulgară, dar are meritul de a fi potrivită. Condițiile plăcintei noastre constituționale, a libertăților publice, de care radicalii se bucură atâta, sunt economice; temelia liberalismului adevărat este o clasă de mijloc care produce ceva, care, puind mâna pe o bucată de piatră, îi dă o valoare înzecită și însutită de cum o avea, care face din marmură statuă, din in pânzătură fină, din fier mașină, din lână postavuri. Este clasa noastră de mijloc în aceste condiții? Poate ea vorbi de interesele ei?

Clasa noastră de mijloc consistă din dascăli și din ceva mai rău, din avocați.

D. X bunăoară e plătit de stat ca să învețe pe studenții de la universitate limba română din punct de vedere filologic și istoria românilor, două obiecte pe cari nu le cunoaște deloc.

Să ne-nțelegem. Nu avem pretențiune ca profesorii noștri să fie genii. Departe griva de iepure. Dar, în împrejurări normale, acest domn ajuns din întâmplare profesor s-ar fi pus pe-nvățat carte și, fiindcă nu este cu totul tot mărginit, încât să aibă nevoie de a fi instalat într-un spital de nevolnici, ar fi ajuns să poată împărtăși studenților ceea ce au aflat alții, de ex. învățații străini, despre limba română, le-ar fi arătat calea bună și bătută de oameni mai cuminiți, încât s-ar fi împlinit teoria unui pedagog francez, că un școlar poate învăța de la profesorul său mai mult decât știe acesta însuși. Atunci nu l-am fi auzit susținând pe d. X autenticitatea croniceii lui Hurul, autenticitatea unei scrieri care, pentru filologi elementari chiar, e o galimatie deplină și un falsificat greoi, pe care-l cunoști ca atare la cea dintâi vedere.

Dar împrejurările nefiind normale d. X nu învață nimic, ci face politică. Drepturile imprescriptibile, libertatea alegerilor, responsabilitatea ministerială, suveranitatea poporului sunt cuvinte care se-nvață pe de rost într-un sfert de ceas și care-l ridică pe om la noi în țară, făcând de prisos orice muncă intelectuală. Căci natura comună nu muncește decât de silă. Silit de împrejurări normale, d. X ar fi devenit un profesor mediocru; nesilit de nimenea, se simte în sat fără câni și umblă cu mâinile în șolduri, lasă școala pustie și vine la București ca să-și facă mendrele și să-și deie o importanță pe care natura n-au voit să i-o deie.

Tot astfel e d. Y și bună parte din cumularzii universităților. Am luat profesori de universitate pentru că un institut înalt de cultură poate ilustra mai clar starea noastră de decadentă. Și cine plătește oare pe acești domni din clasa de mijloc a căror mâni și inteligențe nu produc valori de un ban roșu măcar? În linia din urmă munca țaranului care, ca dorobanț moare pe câmpul de război, ca muncitor se spetește plătind dări, pentru a ținea pe umerii lui o clasă de trântori netrebni.

Ce să mai zicem de advocați ?

Întorși din străinătate, ei nu și-au dat silința să-nvețe legile și datinile pământului, să codifice obiceiurile nației românești, ci au introdus pur și simplu codicele pe cari le învățaseră la Paris, ca și când poporul românesc a fost în trecut un popor de vite, fără legi, fără obiceiuri, fără nimic, și trebuia să i s-aducă toate celea de-a gata din cea mai renumită fabrică. Dar în genere advocații sunt inteligențele cele mai stricate din lume. Căci, într-adevăr, ce credințe poate avea un om care azi susține, mâini combinate unul și același lucru, un om a cărui meserie este să dovedească că negru-i alb și albu-i negru? Oricât de bună morișcă intelectuală ar avea, ea se strică cu vremea și devine incapabilă de a afla adevărul. De aceea cele mai multe din discuțiile Adunărilor au caracterul de cărciocuri și apucături advocățești, de căutare de noduri în papură, de vorbe înșirate și fire încurcate.

Acestea sunt elementele cărora legile noastre franțuzești le dau în stăpânire țara. Plebea de sus face politică, poporul de jos sărăcește și se stinge din zi în zi de mulțimea greutăților ce are de purtat pe umerii lui, de greul acestui aparat reprezentativ și administrativ care nu se potrivește deloc cu trebuințele lui simple și care formează numai mii de pretexte pentru înființare de posturi și paraposuri, de primari, notari și paranotari, toți aceștia plătiți cu bani peșin din munca lui, pe care trebuie să și-o vândă pe zeci de ani înainte pentru a susține netrebnicia statului român.

Ce caută aceste elemente nesănătoase în viața publică a statului? Ce caută acești oameni cari pe calea statului voiesc să câștige avere și onori, pe când statul nu este nicăieri altceva

18

decât organizarea cea mai simplă posibilă a nevoilor omenești? Ce sunt aceste păpuși cari doresc a trăi fără muncă, fără știință, fără avere moștenită, cumulând câte trei, patru însărcinări publice dintre cari n-ar putea să împlinescă nici pe una în deplină conștiință? Ce caută d. X profesor de universitate, care nu știe a scrie un șir de limbă românească, care n-are atâtea cunoștințe pozitive pe câte are un învățător de clase primare din țările vecine și care cu toate acestea pretinde a fi mare politic și om de stat?

Ce caută? Vom spune noi ce caută.

Legile noastre sunt străine; ele sunt făcute pentru un stadiu de evoluțiune socială care în Franța a fost, la noi n-a fost încă. Am făcut strane în biserica naționalității noastre neavând destui notabili pentru ele, am durat scaune care trebuiau umplute. Nefiind oameni vrednici, cari să constituie clasa de mijloc, le-au umplut caraghioșii și haimanalele, oamenii a căror muncă și inteligență nu plătește un ban roșu, stărpiturile, plebea intelectuală și morală. Arionii de tot soiul, oamenii cari riscă tot pentru că n-au ce pierde, tot ce-i mai de rând și mai înjosit în orașele poporului românesc, căci, din nefericire, poporul nostru stă pe muchia ce desparte trei civilizații deosebite : cea slavă, cea occidentală și cea asiatică și toate lepădăturile Orientului și Occidentului, grecești, jidovești, bulgărești, se grămădesc în orașele noastre, iar copiii acestor lepădături sunt liberalii noștri. Și, când lovește în ei, zic că lovești în tot ce-i românesc și că ești rău român.

Într-adevăr, d. Serurie, care a scris un volum de poezii „grecești”, d. Andrunopulos, care batjocorește armata noastră puind-o să joace la circ, d-nii C. A. Rosetti, Carada, Candiano, tot nume vechi de care foiește textul cronicelor României, sunt singurii români adevărați, iar noi țărani, mici și mari, căci, la urma urmelor tot țărani suntem, noi bășinașii din țările acestea suntem străini cari vindem țara cui ne dă mai mult pe ea.

Liberalii sunt smântâna și temeiul României, noi suntem niște rămășițe din vechile populațiuni autohtone, cari nu merită să fie băgate în seamă. De ! iertați-ne, boieri, Arionești și Cărădești, că ni s-a părut și nouă biet că trăim în țara noastră ai avem de zis o vorbă. Iertați-ne pentru că nu băgasem de seamă că suntem în Bulgaria, iertați-ne apoi că n-am voit să ne batem pentru bieții greci și bulgari.

Nu vedeți că ne-am supus stăpânilor? Nu vedeți că ne-am trimis copiii la jungchiere pentru că d. Anghelescu să poată culege lauri pe pielea lor? Ba au ajuns ca până și cioro-horò, rumânaș de laie, alb ca pana corbului, să scoată gazetă, în care să ne batjocorească în toate zilele. Nu vă e destul, milostivi stăpâni?

Dar acum, de ne veți fi iertat sau nu, să stăm la vorbă gospodărească și să vă întrebăm ce poftiți d-voastră ? Și, ca să știm că aveți dreptul de a pretinde, să întrebăm ce produceți ? Arătați-ne în Adunările d-voastră pe reprezentanții capitaliilor și fabricelor mari, pe reprezentanții clasei de mijloc care să se deosebească de fabrica de mofuri ale „Telegrafului”, și ale „Românului” și de fabrica d-voastră de palavre din Dealul Mitropoliei! Căci nu credem să puteți cere ca noi să confundăm mătăsăriile de Lyon cu blagomaniile d-lui N. Ionescu, nici postavurile de Manchester cu istețiile d-lui Popovici-Ureche.

Ciudată țară într-adevăr ! Pe cei mai mulți din acești domni statul i-au crescut, adică i-au hrănit din internate, ca după aceea să-și câștige, printr-un meșteșug cinstit, pâinea de toate zilele.

Dar statul a ajuns la un rezultat cu totul contrar. După ce acești domni și-au mântuit așa-numitele studii, vin iar la stat și cer să-și căpătuiască, adică să-și hrănească până la sfârșitul vieții. Dar nu-i numai atâta.

Domnia lor vor să facă pe boierii. 3—4—500 de franci pe lună nu-i liniștesc și nu-i fac să se puie pe muncă pentru a deveni folositori nației de pe spinarea căreia trăiesc. Sunt născuți pentru lucruri mai înalte, pentru deputații, ministerii, ambasade, catedre de universitate, scaune în Academie, tot lucruri mari la cari cinstiții lor părinți, care vindeau bragă și rahat cu apă rece sau umblau cu patrafirul și sfiștocul din casă-n casă, nici nu visaseră și nici n-aveau dreptul să viseze, căci nu dedese naștere unor feți-frumoși cu stele-n frunte, ci unor băieți groși la ceafă și târzi la minte, de rând, adesea foarte de rând.

Căci din două una. Sau acești oameni sunt toți genii, și prin „calitatea” muncii lor intelectuale merită locul pe care-l ocupă, sau, neproducând nici o valoare, nereprezentând nici un interes general decât pe al stomahului lor propriu, trebuie reîmpinși în întunecul ce li se cuvine.

Țărani? Nu sunt. Proprietari nu, învățați nici cât negrul sub unghie, fabricanți — numai de palavre, meseriași nu, breaslă cinstită n-au, ce sunt dar? Uzurpatori, demagogi, capete deșerte, leneși cari trăiesc din sudoarea poporului fără a o compensa prin nimic, ciocoi boieroși și fudui, mult mai înfumurați decât coborătorii din neamurile cele mai vechi ale țării.

De acolo pizma cumplită pe care o nutresc aceste nulități pentru orice scânteie de merit adevărat și goana înverșunată asupra elementelor intelectuale sănătoase ale țării, pentru că, în momentul în care s-ar desmetici din beția lor [de] cuvinte, s-ar mântui cu domnia demagogilor.

19

Într-adevăr, cum li s-ar deschide oamenilor ochii când unul le-ar zice: „Ia stați oameni buni! Voi plătiți profesori cari nici vă învață copiii, nici carte știu; plătiți judecători nedrepti și administratori cari vă fură, căci nici unuia dintr-înșii nu-i ajunge leafa. Și aceștia vă ameteșc cu vorbe și vă îmbată cu apă rece. Apoi ei toți poruncesc, și nimeni n-ascultă. Nefiind stăpân care să-i ție în frâu, ei își fac mendrele și vă sărăcesc, creându-și locuri și locușoare, deputății, primării, comisii și multe altele pe care voi le plătiți peșin, pe când ei nu vă dau nimic, absolut nimic în schimb, ci din contră vă mai și dezbracă, după ce voi i-ați înțolit. N-ar fi mai bine ca să stăpânească cei ce n-au nevoie de averile voastre, având pe ale lor proprii? Sau cel puțin oameni care, prin mintea lor bine așezată, vă plătesc ce voi cheltuiți cu dâștii?”

De aceea alungați turma acestor netrebnici cari nu muncesc nimic și n-au nimic și vor să trăiască ca oamenii cei mai bogați, nu știu nimic și vreau să vă învețe copiii, și n-au destulă minte pentru a se economisi pe sine și voiesc [să] vă iconomisească pe voi toți”.

II. PARALÉLE ECONOMICE

Trebuie să admitem că între anii 1830 și 40 vor fi existat abuzuri și neajunsuri îndestule în țările noastre, pentru că neajunsurile se țin de natura lumii aceștia, încât oricând ne putem ruga, ca bătrânii, ca să nu dea Dumnezeu omului atâta necaz cât poate duce. În epoca aceea în care s-a născut Regulamentul și-au ivit capul și cele dintâi idei liberale și, ca totdeauna, relele de atunci au fost atribuite claselor stăpânitoare. Dacă mergea lumea rău, boierii erau de vină. Căci lipseau garanțiile, lipsea suveranitatea poporului, lipsea controlul, abuzurile erau la culme, toți furau și liberalii ziceau; Dați-ne nouă țara pe mână și veți vedea ce om face dintr-înșea, cerul pe pământ, nu altceva! Ca și acum, ei făgăduiau marea cu sarea, ca și acum cauza tuturor relelor era că clasele privilegiate domneau, că dispuneau fără control de averile țării, că jupeau lumea și-și făceau de cap.

Bun. S-au dus privilegiile. Astăzi națiunea controlează tot ce se face. Nu mai există abuzuri, nici hoții, suntem stăpâniți de legi absolut drepte, cari ne garantează toate libertățile ce sunt cu putință.

Să facem deci izvodul averilor noastre.

Avem în avere: Camere, consilii comunale și județene, primari, notari, avocați, profesori de universitate, academii etc. etc., toate plătite cu bani în numărătoare.

Avem la datorii: o jumătate de miliard de franci datorie publică, o scădere regulată atât a muncitorilor agricoli cât și a breslașilor, o despoiere mai neîndurată a țăranului, ba sărăcirea claselor de sus, produsă prin sărăcirea generală, iar negoți și meserii în mâni străine.

Am admis legiuiri străine? Ei bine, nu le-am admis pentru român, cu trebuințele căruia nu se potriveau, ci pentru elemente economice cu care se potriveau și cari știu a se folosi de dâșnele. Am creat o atmosferă publică pentru plante exotice, de care planta autohtonă moare.

Căci azi avem cele mai înaintate instituții liberale. Control, suveranitatea poporului, codice franțuzești, consilii județene și comunale. Stăm mai bine pentru aceasta? Nu, de zece ori mai rău, căci instituțiile nouă nu se potriveau cu starea noastră de cultură, cu suma puterilor muncitoare de cari dispunem, cu calitatea muncii noastre, încât trebuie să le sleim pe acestea pentru a întreține aparatul costisitor și netrebnic al statului modern.

Suntem țărani, curată socoteală, și țărănește ar fi trebuit să gospodărim. Țăranul, oricât se la rărunchi ar avea, bani n-are, și statul modern are nevoie de bani. Un pas pe care-l face deputatul în Cameră, o prostie care o zice, costă pe țară bani și banul e muncă. Un șir scris de un ajutor de ajutor de primar la sat costă bani și banul e muncă. O prelegere rea ținută la universitate costă bani și banul e muncă — în sfârșit banul este pretutindenea reprezentantul și tălmăcirea citeață a muncii, într-însul e sudoare și putere musculară și, precum arătătorul pe ceasornic spune la numărul cutare câte ceasuri au trecut, asemenea suma din buzunarul meu arată cât s-au muncit pentru mine în societatea omenească.

Dar va zice cineva: Ei și? Cu munca românului nu pot face stat constituțional cu libertate, egalitate, fraternitate și suveranitate? Franțujii sunt farmazoni de au putut-o face, — și noi să nu putem? Nu suntem noi oameni și nu putem să ne luăm după dâștii? Adică ei să fie mai cu cap decât noi?

Adevărat. Franțuzul nu-i mai cu cap decât noi ... dar mai este un cusur la mijloc, care ne-mpiedică sau ar fi trebuit să ne-mpiedice.

Franțuzul ia o bucată de metal în preț de 50 de parale și-ți face din ea un ceasornic pe care ți-[l] vinde cu doi napoleoni; d-ta îi vinzi ocaua de lână cu un franc și el ți-o trimite înapoi sub formă de postav și-ți ia pe aceeași oca 20 de franci; franțuzul ia paie de orez, care nu-l țin nimica, și-ți împletește din el[e] o pălărie pe care nevasta dumitale dă trei sau patru napoleoni.

20

Nu-i mai cu cap, pentru că mintea nu se mănâncă cu limba, ci o moștenește omul de la tată și de la mamă, încât un mocan poate fi tot atât de isteț și deschis la cap ca și un ceasornicar din Paris, numai vorba e că mocanul n-au deprins meșteșugul și de aceea câștigă într-un an cât câștigă meșterul din străinătate într-o zi.

De aceea însă meșterul din Paris are de unde plăti Camere, universități, teatre, biblioteci, ba chiar brânză de iepure, de ar avea poftă de dansa, poate s-o aibă. Dar noi, popor de țărani, nu le putem toate acestea decât cu-ncetul, și unde franțuzul e cu dare de mână noi trebuie să legăm paraua cu trei noduri, pentru că ceea ce un popor agricol nu are niciodată sunt banii. Căci ce se-

ntâmplă într-adevăr?

Ai vândut ocaua de lână cu un frac, pe care-l ai în mână și-l poți da iar, dar ea, când ți-a venit înapoi, te ține nu unul, ci 20 de franci. Cu ce-mplinești cusurul de la unul până la 20, de unde mai iai încă 19?

Neapărat că din alte produse și nu din lână, deci din grâu. Dar grâul se produce cu osteneală multă și spor puțin. Spre a produce un fir de grâu [i]-ți trebuie o vară-ntreagă, și atunci încă atârnă de la ploaie și de la vânt de se va face sau nu, pe când meșterul străin au lucrat ocaua de lână și i-au dat o valoare înzecită în câteva ceasuri. De acolo vine că țăranul trebuie să muncească o vară pentru a plăti un obiect de lux comandat din străinătate.

Calitatea muncii industriale e alta. Un zugrav face o icoană bună, o vinde și trăiește cu-ndestulare 10 ani de pe dânsa; un tăietor de lemne muncește zi cu zi și abia-și ține zilele de azi pe mâne. Și apoi ce deosebire între muncă și muncă! Unul muncește ușor și cu plăcere sufletească și câștigă mult, cellalt muncește din greu și câștigă puțin. Este vreo asemănare între unul și cellalt? Poate tăietorul de lemne, a căruia muncă prin calitatea ei prețuiește așa de puțin, să se măsoare vrodată cu zugravul?

Dar așa-i și nația. O nație care produce grâu poate trăi foarte bine, nu zicem ba, dar niciodată nu va putea să-și îngăduie luxul națiilor industriale înaintate.

Neapărat că nu trebuie să rămânem popor agricol, ci trebuie să devenim și noi nație industrială, măcar pentru trebuințele noastre; dar vezi că trebuie omul să-nvețe mai întâi carte și apoi să calce a popă, trebuie mai întâi să fii nație industrială și după aceea abia să ai legile și instituțiile națiilor industriale.

Să zicem, bunăoară, că cineva are un palat cât al lui Vodă, și venituri numai de pe un petec de cincizeci de pogoane. Va putea el să ducă trai de Domn, să ție slugi multe de pe petecul lui de moșie?

Și ce-i într-adevăr o nație agricolă pe lângă una industrială? Cât un răzaș, oricât de vrednic fie, pe lângă un boier cu 100 000 de pogoane într-un hotar.

Poate să fie răzașul cât de isteț, cât de bun de gură și cât de harnic, să ducă traiul boierului tot nu-l țin curelele, pentru că de unde nu-i nici Dumnezeu nu poate lua. Acuma poate înțelege oricare om cu minte ce fel am putut introduce la noi instituțiile străinătății.

Păpușării, cari, ca păpușării chiar, sunt cumplit de scumpe pentru noi, căci de-a putere-a fi tot n-am putut face nimic.

Acuma, după ce am văzut că suveranitatea, libertatea, egalitatea și fraternitatea ne ține o jumătate de miliard datorie și optzeci de milioane de franci pe an, să vedem cât ne ținea pe noi, popor sărac, ocărnuire[a] jefuitoare a boierilor.

Douăzeci și vro două de milioane pentru amândouă țările cu două scaune domnești. Dar acești bani poate erau cheltuiți în zadar. Populația săracă și rău administrată poate că se stingea mai rău decât astăzi și la o vreme de foamete, Doamne păzește, mureau oamenii pe uliți?

Ia să vedem. Deschidem „Curierul românesc” de la 1840, no. de la 5 august, și citim următoarele :

În anii 1837. 38 și 39 s-au născut 139263, au murit 90207 - Vă să zică în trei ani au fost 43993 de oameni spor în populație, sau țifra rătundă 50 000 numai în Muntenia; să punem pentru Moldova 40000, căci populația se-nmulțea acolo în același mod regulat ca și dincoace.

Dar populația se-nmulțește în pătrat, nu în progresiune aritmetică. Dacă ținea tot guvernul jefuitor al boierilor, astăzi aveam 8000000 de locuitori, pe când n-avem nici patru bune — din contra populația românească a țării noastre e azi mai mică decât la 1840.

Dar ce mai citim încă în „Curierul românesc”?

În magaziiile de rezervă se află depuse în vreme de trei ani din urmă 4441106 chile porumb 299700 chile mei.

Ce avem astăzi în magaziiile noastre de rezervă? Tot pe atâtea chile de palavre liberale.

Dar ce mai citim încă?

Capitalul „cutiilor satelor” din Principate s-au văzut în catagrafia din urmă la 2357483 lei.

Câți lei avem noi în cutiile satelor? Datorii cită frunză și iarbă, căci astăzi și comunele rurale sunt datoare cu câte 10—20000 de fr[anci], precum statul e dator cu cinci sute de milioane.

Dar boierii prădau și erau răi, zic liberalii. Haide să le facem pe plac și să zicem și noi că erau para focului și varga lui Dumnezeu; zicând-o, pe noi nu ne ține parole, iar liberalilor le facem o plăcere.

Nu rămâne însă mai puțin sigur că populația se-mulțea, că ea, întâmplându-se ani răi, nu era espusă să moară de foame, că erau nunți și cumetrii multe și prohoade puține, încât și popa era mai câștigat, pentru că la nunți și cumetrii mai mult chef se face decât la prohoade, și toate erau cu spor, până și cărările, pentru că părintele când se-ntorcea de la vrun botez, în loc de a umbla pe una, umbla pe cinci.

Dar poate avem azi mai multe garanții de dreptate? Ia să vedem.

Stan găsește azi o pungă înainte de a fi pierdut-o Bran. Care-i urmarea judecătorească?

Se disocore lucrul și Stan mănâncă mai întâi bătaie de la primar și de la subprefect, apoi e închis preventiv, pierde zece zile de lucru, câte un franc, fac zece franci. Judecătorul de instrucție își pierde ziua cu dânsul, în loc de-a se ocupa c-un delict mai complicat, deci punem leafa lui zece franci, fac 20. Judecata tribunalului corecțional ține 10, fac 30. Stan e închis pe două luni de vară, câte un franc ziua fac 60, la un loc 90. Stan se întoarce acasă și-și găsește ogorul pârloagă și via pârugină, pierzând munca unei veri, fac zicem 100, la un loc 190. Stan găsește dările neplătite și-și angajează munca pe un an, ca să le plătească ș.a.m.d., c-un cuvânt: Stan e ruinat pe câțiva ani, pentru c-au găsit o pungă înainte de-a o fi pierdut Bran, bez bătaia primarului și subprefectului pe deasupra.

Cum era înainte?

Bran pâra pe Stan la boier și-și primea punga îndărăt, iar Stan căpăta în schimbu pungi cinci bețe sănătoase, pe care le ținea minte, și-apoi se ducea să-și vadă de tebi. Scurt drept și ..., gratis. Azi mănâncă două-trei bătaii și-și pierde și tot rostul. Dar apoi îndeobște legi franțuzești ne-au trebuit nouă? Pentru împresurarea ce pătimizește un loc despre megieși, pentru pescuirea unui iaz, pentru neîngăduirea la posesie, pentru a li se alege părțile, pentru un vad de moara ș. a. trebuiau legi franțuzești, în care

să se vorbească despre „lapini”, trebuiau miile de avocați, miile de primari și ajutoari de primari, notari, consilii și paraconsilii!

Asta e curată socoteală de mofluz.

Și ce avem în schimb? Poate o cultură mai mare?

De loc. Dacă cultura se judecă după scriitorii, atunci vom trebui să constatăm, cu părere de rău, că Eliad și Asachi știau de zece ori mai multă carte decât d-nii C. A. Rosetti, Costinescu, Carada și Fundescu, că Anton Pann era un scriitor cu mai mult talent și mai de spirit decât o sută dintre officoșii cari fac astăzi „esprit” prin gazete, că singura comedie „Buna educație” a lui C. Bălăcescu, e mai originală decât toate scrierile d-lui V. A. Ureche la un loc; apoi să nu uităm că de generația aceea a urgisiților boieri se ține pleiada scriitorilor noștri celor mai buni: Alexandri, C. Negruzzi, Bolintineanu, Donici, Bălcescu ș. a., că oamenii știau o limbă frumoasă, vrednică și înțeleasă de opincă ca și de Vodă.

Apoi esista autoritate și ascultare. De zicea Vodă un cuvânt, era bun zis; iar azi... ?

Azi poruncește cânelui, cânele pisicei, pisica șoarecelui, iar șoarecele de coadă își atârnă porunca.

Azi găsești prin sate ordine ministeriale cărora nu li se dă nici o urmare, deși d. primar au scris pe dânsle: „se va urma în conformitate cu ordinele d-lui ministru”. Azi se împlinesc ordinele numai când d. prefect sau subprefect voiesc să se răzbune asupra unui conservator.

Statul e azi mașina prin mijlocul căreia cei lași se răzbnă asupra protivnicilor lor politici.

Iată la ce hal am ajuns cu suveranitatea poporului, libertatea, egalitatea și fraternitatea.

Apoi bune sunt? Bune, numai au un cusur: Nu se potrivesc.

III. BĂTRÂNII ȘI TINERII

Cu greu pricepe o minte de rând că nu este în lumea aceasta nici o stare de lucruri și nici un adevăr social vecinic. Precum viața consistă din mișcare, așa și adevărul social, oglinda realității, este de-a pururea în mișcare. Ceea ce azi e adevărat, mâine e îndoielnic, și pe roata acestei lumi nu suie și coboară numai sorțile omenești, ci și ideile. În această curgere obștească a împrejurărilor și a oamenilor stă locul numai arta, adică, ciudat lucru, nu ceea ce e-n folosul oamenilor, ci ceea ce este, spre petrecerea lor.

22

Citim azi cu plăcere versurile bătrânului Omer, cu care petreceau odată neamurile de ciobani din Grecia, și imnele din *Rig-Veda* pe care păstorii Indiei le îndreptau luminei și puterilor naturei, pentru a le lăuda și a cere de la dânsle iarbă și turme de vite. Tot așa privim cu plăcere plâsmuirile celui mai mare poet pe care l-au purtat pământul nostru, plâsmuirile lui Shakespeare, și ne bucurăm de frumusețea lor atâta, ba poate mai mult încă decât contemporanii lui, și tot astfel privim statuetele lui Fidias și ale lui Praxiteles, icoanele lui Rafael, și ascultăm muzica lui Plestrina. Tot astfel ne bucură portretul pe care-l face Grigorie Ureche Vornicul lui Ștefan Voievod cel Mare, încât simțim și azi plăcere citind ce vrednic și cu virtute român a fost Măria Sa.

Dar nu tot astfel sunt gândirile cari ating folosul oamenilor, bunul lor trai și petrecerea lor unul lângă altul fără a se prigoni și fără a-și amări viața ei în de ei.

Introducând legile cele mai perfecte și mai frumoase într-o țară cu care nu se potrivesc, duci societatea de râpă, oricât de curat ți-ar fi cugetul și de bună inima. Și de ce asta? Pentru că — întorcându-ne la cărarea noastră bătută — orice nu-i icoană, ci viu, e organic și trebuie să te porți cu el ca și cu orice alt organism. Iar orice e organic se naște, crește se poate îmbolnăvi, se însănătoșează, moare chiar. Și, precum sunt deosebite soiuri de constituții, tot așa lecuirea se face într-altfel, și, pe când Stan se însănătoșează de o buruiănă, Bran se îmbolnăvește de dânsa și mai rău.

Cum numim însă pe aceia cari zic c-au descoperit o singură doftorie pentru toate boalele din lume, un leac fără greș, care, de ești nebul, te face cu minte, de-ai asurzit, te face s-auzi, în sfârșit, orice-ai avea, pecingine, chelie, ciupituri de vărsat, degerătură, perdea la ochi, durere de măsele, tot c-o alifie te unge și tot c-un praf te îndoapă ?

Pe un asemenea doftor l-am numi șarlatan.

Ce să zicem acum de doftorii poporului românesc, care la toate neajunsurile noastre tot c-un praf ne îndoapă, care cine știe de ce o fi bun?

Da'-i șoseaua rea, încât ți se frânge caru-n drum? Libertate, egalitate și fraternitate și toate vor merge bine. Dar se îmulțesc datoriile publice? Libertate, egalitate și fraternitate dă oamenilor, și s-or plăti. Da'-i școala rea, da'nu știi profesorii carte, da' țaranul sărăcește, dar breslele dau înapoi, dar nu se face grâu, da'-i boală de vite ? ... Libertate, egalitate și fraternitate, și toate or merge bine ca prin minune.

Am arătat, într-un rând, că aceste prafuri și alifii ale liberalilor le-am luat de ni-i acru sufletul de ele și tot rău.

Or fi bune ele buruienile acestea pentru ceva, dar se vede ea nu pentru ceea. ce ne lipsește tocmai nouă.

Să vedem acuma cum au ajuns liberalii la rețeta lor, bună pentru toate boalele și pentru nici una. În veacul trecut au fost în țara franțuzească tărăboi mare pentru ca statul încăpuse prin risipa curții crăiești într-atâtea datorii încât se introduseseră monopol până și pentru vânzarea grâului. Ajunseseră cuțitul la os prin mulțimea dărilor și prin tot soiul de greutatea pe capul oamenilor, încât nu mai era chip decât să dai cu parul și, sau săi scapi, sau să mori, decât să duci așa viață.

La noi, Vodă Știrbei pleacă din domnie lăsând 16 milioane în visteria țării și 3 milioane în cutiile satelor. Nu se potrivește!

În Franța toate dările erau date în antrepriză, și antreprenorii storceau toate clasele societății, pentru a hrăni curtea cu trântorii ei. La noi, dările se strângeau mare parte de-a dreptul, iar Vodă era boier cu stare, care trăia de pe moșiile lui și nici nu făcea vrun lux de-acătărea. Iar nu se potrivește!

În Franța locurile de judecători și din armată se cumpărau cu bani, și dreptatea asemenea, la noi fiecare, după câtă carte învățase și minte avea, putea să ajungă alături cu coborătorii din neamurile cele mai vechi ale țării. Iar nu se potrivește!

În Franța nemulțumirea economică era la culme: căci fiecăruia îi trebuia mai mult decât avea. Luxul și modelele istoveau averile cele mai mari. La noi boierul moștenea o blană de samur de [la] străbunu-său, un șal turcesc de la bunu-său, un antereu de citarea de la tată-său, având de gând să le lase toate și nepotu-sa ca să se fudulească și el cu dânsle și fiecare avea strânsură pentru iarnă și parale albe pentru zile negre; c-un cuvânt fiecare avea mai mult de cătu-i trebuia, căci pe atunci toată țara era

„conservatoare”. Iar nu se potrivește!

Oare ce făcuseră moșnegii ca să merite urgia liberalilor? Ce să facă? Ia pe cât [i] ajunsesse și pe ei capul. Biserici/mănăstiri, școli, spitale, fântâni, poduri, să li se pomenească și lor numele când va crește iarba de-asupra lor... și încă una, pe care mai că era s-o uităm. Mulți din ei au scos punga din buzunar și au trimis pe băieții ce li s-au părut mai isteți „înlăuntru”, ca să-nvețe carte, să se procopsească spre fericire neamului. Și-au crescut șerpi în sân cu alte cuvinte.

23

Căci acest tineret s-au fost dus într-o țară bolnavă în privirea vieții sociale. Clasele superioare putred de bogate au ajuns acolo la o rafinare de plăceri nemaipomenită în alte colțuri ale pământului, producerile sănătoase în literatură și artă făcuse loc picanterilor de tot soiul, în sfârșit orișice era mai căutat decât apa limpede și răcoritoare de izvor. Apă ca parfum, apă cu zahăr, apă cu migdale, apă cu otravă, tot ce poțesteți, numai apă de izvor nu.

Acolo, în loc să-nvețe lucruri folositoare, adică cum se ară și se samănă mai cu spor, cum faci pe copii să priceapă mai bine cartea, cum se lecuiește o durere de stomah, cum se țese pânza și se toarce inul, cum se fac talpe trainice la cisme și alte lucruri folositoare de acest soi, s-au pus aproape toți pe politică, să afle adică și să descopere cum se fericesc neamurile și cum se pun la cale țările, adică au adunat multă învățătură din „Figaro”, „Petite République Française” și, cu capul gol și punga item, s-au întors rânduri — rânduri în țară, ca să ne puie la cale. Această tinerime veselă și ușoară trăiește în România și se trezește în Franța, trăiește într-o țară săracă și au deprins cu toate acestea obiceiurile bogatei clase de mijloc din Franța, are trebuințe de milionar și bani mai puțini decât cinstita breaslă a ciobotarilor din acele țări. Acest tineret, ce se caracterizează prin o rară lipsă de pietate față cu nestrămutata vrednicie a lucrurilor strămoșești, vorbind o păsărească coruptă în locul frumoasei limbi a strămoșilor, măsurând oamenii și împrejurările cu capul lor strâmt și dezaprobând tot ce nu încapă în cele 75 dramuri de creier cu care i-a-nzestrat răutăcioasa natură, acest tineret, zic, a deprins ariile teatrelor de mahala din Paris și, înarmat cu această vastă știință, vine la noi cu pretenția de a trece de-a doua zi între deputați, miniștri, profesori de universitate, membri la Societatea Academică, și cum se mai cheamă acele mii de forme goale cu care se-mbracă bulgăria de la marginele Dunării!

Căci cei mai mulți din acești lăudați tineri sunt feciori de greci și bulgari așezați în această țară și au urmat într-o romanizare a lor următorul recept: ia un băiat de bulgar, trimite-l la Paris și rezultatul chimic e un june „român”.

Pe la 1840, Eliad bătrânul, pe când încă nu se numea „Heliade-Rădulesco” adică pe când nu-l ameteșe încă atmosfera Parizului, scria marelui ban M. Ghica următoarele:

Sunt tată de familie, n-am unde să-mi cresc copiii decât în aceste așezământe (ale țării) pentru că, și de-aș avea mijloace a-i crește aiurea, gândul meu nu este ca să-i cresc străinește și ei apoi să trăiască românește; voi să fac din ei români și trebuie să știe cele românești, și legi și obiceiuri. Ticăloși au fost părinții și ticăloși fiii cari orbește s-au crescut pentru „alt veac” și pentru „altă țară” și au trăit apoi în „alt veac” și în „altă țară”.

În mod mai precis abia se poate arăta ce lipsește acelor indivizi pe cari geograficește, și pentru că ei o spun, îi numim români. Le lipsește simțul „istoric”, ei se țin de, nația românească prin împrejurarea că s-au născut pe cutare bucată de pământ, nu prin limbă, obiceiuri sau manieră de a vedea.

Astfel vin pătură după pătură în țara noastră, cu ideile cele mai ciudate, scoase din cafenelele franțuzești sau din scrierile lui Saint-Simon și alte altor scriitori ce nu erau în toate mințile iar formele vieții noastre de astăzi au ieșit din aceste capete sucite cari cred că în lume poate exista adevăr absolut și că ce se potrivește în Franța se potrivește și la noi. Când au sosit la graniță, bătrânii-i așteptau cu masa-nținsă și cu lumânări aprinse, habar n-aveau de ce-i așteaptă și de ce belea și-au adus pe cap. Bucuria lor că venise atâția băieți tobă de carte scoși ca din cutie și frumoși nevoie mare!

Dar ce să vezi? În loc să le sărute mâinile și să le mulțumească, ei se fac de către pădure și încep cu libertatea, egalitate, fraternitatea și suveranitatea, încât bătrânii-și pierd cu totul călindarul. Parcă se pornise morile de pe apa Siretului. Și le povesteau câte în lună și în soare, câți cai verzi pe pereți toți, c-un cuvânt câte prăpăștii toate. Cum să nu-i ametească? Cap de creștin era acela, unde se mai pomenise atâtea asupra lui? Apoi s-au pus pe iscodit porecle bătrânilor. Ba strigoi, ba baccele, ba ciocoi, ba retrograzi, ba câte altele toate, până ce au ajuns să le zică că nu sunt nici români, că numai d-lor, care știu pe Saint-Simon pe de rost, sunt români, iar bătrânii sunt altă mâncare. Vorba ceea: nu crede ceea ce vezi cu ochii, crede ceea ce-ți zic eu! Și, cu toate acestea, ei nu fuseseră decât tocmai numai români.

De aceea, la dreptul vorbind, nici nu pricepeau bine acuzarea ce li se făcea. Neam de neamul lor trăit în țară, nepricepând altă limbă decât cea românească, închinându-se în această limbă, vorbind cum se vorbește cu temei și sănătos, ei auzind *-țunile* și *-ționile*, *imperatoarele*, *redaptorele*, *admisibilele* și *propriamentele*, au gândit în gândul lor: „De, frate, noi om fi fost proști. Noi socoteam că, dacă știm ceaslovul și psaltirea, cum se ară gospodărește un ogor, cum se cresc vite și cum se strâng banii, apoi știm multe. Da' ia auzi-i, că nu știm nici măcar românește”. Și, în loc să ia biciul din cui să le arate care li-i popa lor, au zis: „De, dragii moșului, așa o fi. N-om fi știind nici românește... Dar de acuma mult au fost, puțin au rămas, și în locul nostru voi veți stăpâni lumea și veți orândui-o cum vă va plăcea vouă”. Și, luându-și ziua bună de la lume ca de la cel codru verde, s-au strecurat pe rând acolo

24

unde nu le mai zice nimenea că au fost răi români, mai fericiți decât noi, cari am fost meniți să ajungem zilele acestea de ticăloșie, în care țara se înstrăinează pe zi ce merge în gândire și-n avutul ei, și când toți se fălesc de a fi români fără a mai fi. Uimitoarea putere a frazelor, împrejurarea că mulți dintre liberali erau chiar copiii de-ai lor, cari așteptau numai ca ei să închidă ochii pentru ca să bată la tâlpi averea moștenită, credința că cei ce venise tobă de carte ar fi mai folositori țării decât dâșii, patriotismul lor din totdeauna încercat și dovedit prin cinci veacuri de când au stăzut stâlpi acestor țări, i-au făcut să tacă molcum și să se retragă din viața publică fără zgomot, fără opoziție, fără mânie.

I-au tras liberalii pe sfoară, cum îi trăsese c-un veac și jumătate înainte fanariotul Mavrocordat. Acest domn șiret nu putea

pune biruri grele pe țărani pentru că erau vecini și peste cîsla, care-i ajungea pentru plata dării către Poartă, prea puțin mai ieșea. Ce va fi fost vecinătatea aceea nu știm bine nici astăzi, dar, tocmai pentru că n-o știm, ni se pare că trebuie să fi fost o măsură luată de Domni, după vremi de mare turburare și de invazii, ca să statornicească oamenii, să nu umble din loc în loc cu bejănia. De-ar fi fost vrun rău pe capul oamenilor ne-o spuneau cronicarii, cari totdeauna revarsă cuvinte de mînie asupra orînduielelor ce asupreau norodul. Precum liberalii le ziceau boierilor „strigoi” și alte celea, asemenea le-au zis și domnul fanariot că sunt vînzători de sclavi, tirani etc. și le au luat ochii, încât ei s-au adunat și, cu mitropolitul în frunte, au ridicat vecinătatea și s-au legat cu jurămînt că neam de neamul lor n-a mai înființa-o. Atît au și așteptat domnul.

Nemaifiind oameni boierești, erau a nimăruia și de a doua zi le-au pus biruri ce nu le mai avuse niciodată, biruri pe cari apoi le-au încincit și înzecit preste câțiva ani.

Și, ca și la începutul veacului trecut, urmările bunei lor credințe au fost cumplite. Bătrânii aveau gură de lup și inimă de miel; au venit liberalii cu gura de miel, plină de cuvinte amăgitoare, dar cu inima de lup. Ce-au făcut, vom vedea mai pe urmă.

IV. ILUSTRĂȚII ADMINISTRATIVE

Daca i-au apucat liberalii pe boieri înainte, se-nțelege că opinia publică din țară s-au pornit asemenea asupra lor.

Nu înțelegea nimenea atunci la noi, și abia acum au început să înțeleagă pe ici pe colea, că temeiul unui stat e munca, și nu legile. Nu înțelegea, asemenea, aproape nimeni că bogăția unui popor stă, nici în bani, ci iarăși în muncă.

Banul „reprezentează” numai munca, nu este ea însăși, și, aducând bani mulți cu ciubărul într-o țară în care munca lipsește, vei ajunge să plătești o zi de lucru c-un napoleon, o pereche de cisme cu cinci, și-ncolo tot povestea veche, adică tot sărac, dovadă țările cu mine de aur din America. Căci dintre cel ce câștigă 10 și cheltuiește 11 și cel ce câștigă 2 și cheltuiește 1, acest din urmă e cel bogat, iar cel dintâi e sărac. Apoi se mai răspândise încă o părere greșită, care era, ba mai este încă aproape generală, că țara noastră e cumplit de bogată și că poți cheltui din greu, ea tot o să aibă de unde plăti. Nu-nțelegea nimeni că bogăția nu este în aer sau în pămînt, ci în brațe și că, unde lipsesc brațele sau calitatea producției e, proastă, nu poate fi nici vorbă măcar de țară bogată.

Deci în țară săracă am voit să introducem de-a gata toate formele civilizației apusene.

Trebuiau școli. Prin ce le puteai înființa ? După cum am spus, buruiana noastră de leac --- prin muncă. Trebuia ca școalele puține, câte erau, să se ridice la cel mai înalt grad de dezvoltare cu putință, precum se și-ncepuse treaba în vremea în care d-nii Laurian, M. Cogălniceanu ș. a. nu erau decît simpli profesori de liceu. Pentru atîta treabă erau și buni. Generația ce le-ar fi urmat ar fi făcut altele mai bune și mai multe și, în treizeci de ani cîți sunt de atunci, aveam astăzi școli destul de multe și bune și o generație sănătoasă care ar ști să gîndească limpede și cu temei și să-nșire două cuvinte potrivite pe hîrtie.

Aceasta ar fi fost calea de dezvoltare prin muncă. Am luat calea contrară. Pe vechii profesori de liceu i-am prefăcut în profesori de universitate, deși nu se potriveau de loc, căci nu se ocupase toată viața c-un singur obiect, apoi am făcut o mulțime de școli secundare, pe cari le-am umplut cu care cum ne-au eșit înainte, apoi mii de școli primare, la numirea personalului cărora chiar de cap ne-am făcut. Afirmăm că sunt sute de învățători cari nu știu să despărță cuvintele unul de altul, nici să puie punct și virgulă unde trebuiește. Nu mai pomenim de sin-taxă sau de ortografie, căci în privirea aceasta e vavilonie curată, și fiecare crede că poate scrie cum îi place.

Ne-au trebuit o administrație mai bună. Boierii -- își procopseau vechilii de moșie făcîndu-i zapcii. Rău și fără cale, n-o tăgăduim, dar ce au făcut liberalii ? Au numit pe orișicine, numai să fi știut a înnoda două slove, adică tot pe acei vechili, numai că le dădură dreptul

25

de a juca pe autoritatea statului față cu foștii lor stăpâni. Ce treabă avea însă zapciul vechi ? Să îngrijească ca oamenii să-și semene toți pămîntul, să deuipe partea lor în coșarele de rezervă și, din când în când, îi mai scotea și la câte un drum a cărui facere o poruncise domnia.

Bun, rău — atîta treabă știa să facă.

Dar se mai potriveau ei cu noua stare de lucruri, cu cerințe mai mari ? Cătu-i lumea și pămîntul nu. Căci, fiind astăzi omul liber de a nu ținea coșare de rezervă și de a nu-și semăna ogorul propriu, adică liber de a muri de foame cît i-o plăcea, subprefectul, care azi nu are o idee mai clară de ceea ce trebuie să facă decît predecesorul lui, nu mai are nici o treabă, ci e curat un agent de corespondență între prefectură și primărie; iar prefectura este un biuro de corespondență între minister și subprefecturi și, în linia din urmă, primăria e un biuro de corespondență între autorități și particulari, o treabă pe care serviciul poștal [0] îndeplinește mai bine și mai repede. Afară de aceasta mai sunt încă ceva, agenți electorali față cu cei care-și vînd votul.

Li s-au luat atribuțiunile simple pe cari le aveau zapcii vechi și li s-au dat altele, pe care nu le pricepeau deloc, căci administrația este o știință, iar subprefectul de azi nu știe mai mult decît a scrie neortografic și a încurca slovele tipărite pe hîrtie fără a ști ce zice într-însele.

A administra ? Dar întrebătu-s-au vroun din geniile universale ale liberalismului ce va să zică a administra ? Ce va să zică a privi bunăstarea populațiunii ca pe un lucru încredințat înțelepciunii și vegherii tale ? Să gîndești pentru cel ce nu gîndește, să pui în cumpănă dările comunale, să le deschizi oamenilor ochii ca să nu puie dări peste dări, ba butucărit, ba stupărit, ba văcărit, ba câte comedii toate îi trec prin cap primarului pentru a stoarce și cea din urmă picătură de sînge din țaran!

Ce era mai firesc decît ca liberalii să se întrebe ce însemnează a administra. Îndată ce și-ar fi făcut această întrebare ar fi văzut ce lucru gingaș e administrația și cît e de necesar ca un subprefect să știe atîta carte cît și un profesor de administrație și de economie politică, și pe lângă aceasta îi trebuie și o deprindere cu locul în care trăiește, pentru a ști să aplice ceea ce știe.

Excepție făcînd de țara noastră, administratorul pretutindenea e un adevărat părinte al populației rurale. El are să judece, cînd scade populația, de ce scade; cînd dă îndărăt producția, de ce dă; cînd e un drum de făcut, pe unde să-l facă; cînd e o școală de înființat, unde s-o așeze mai cu folos, și în sfîrșit el e autoritatea care cu vorbă bună poate convinge pe țaran că trebuie să aleagă de primar în sat pe cel mai harnic, mai de treabă și mai cuminte român, iar nu pe cel mai hărtăgos, mai bun de gură și mai rău de treabă; el vede daca notariul și învățătorul știu carte și daca popa își vede de biserică ș.a.m.d. Pentru sarcina de subprefect se cere

atîtă știință, atîtă dezinteresare, atîtă patriotism pe cât le poate avea numai un om cu multă și temeinică cultură. Cumcă vor fi între cei de azi și oameni cumsecade admitem, dar, în orice caz, o cultură temeinică și o experiență lungă sunt o garanție mai mare decît nici o cultură și nici o experiență.

Dar fiindcă la aproape toate posturile din țară poate aspira oricare cenușer, de aceea fiecare care a-nvățat două buchii lasă plugul, cotul și calupul în știrea lui Dumnezeu și rîvnește a se face roată la carul statului. Ș-au făcut ei, nu-i vorbă, mii de locuri în care să încapă, dar nu-i încap pe toți, încât acuma au de gînd să mai scoată la maidan alt moft, decentralizarea și electivitatea funcționarilor publici, ca, cel puțin pe rînd, să încapă în pita lui Vodă; adică vor să creeze un guvern de zece ori mai scump, c-un personal de zece ori mai numeros și mai netrebnic decît cel de azi, care să se schimbe din trei în trei ani și să se sature toți, căci numai cu libertatea, egalitatea și fraternitate s-adea nu se cîrlesc toate coatele rupte.

Dar să nu ne uităm vorba. Oameni cari nu știu bine scrie și citi în țara noastră sunt mulți și vor fi din ce în ce mai mulți. Toți au dreptul de-a fi funcționari ai statului sub diferite forme și toți aspiră ca măcar subprefecți să li dea Dumnezeu s-ajungă. De acolo au interes ca liberalii să vie la guvernul central, pentru c-atunci se mătură țara de la [un] capăt pînă la altul, atunci e vremea ca un avocat fără pricini să se facă director de școală secundară, un altul primar de oraș, un al treilea revizor de școli, un al patrulea prefect. Dar, odată intrați în pîne, ei au interes să fie mult guvernul liberal și, fiindcă acesta atîrnă de Camere, deci de alegeri, ei se fac luntre și punte ca să-și scoată prietenii deputați. Dar prietenii în mare parte sunt sau ei înșii arendași ai statului, sau rude cu arendași, sau antreprenori de lucrări publice, sau advocați de antreprenori, sau au procese cu statul, deci caută să fie aleși, ca să tremure ministrii de dînșii și să le facă treburile. Băcanul, negustorul, preotul, cari nu știu istoriile astea, își dau votul, pentru că „libertatea” e în primejdie și mai ales pentru că liberalii promit totdeauna că nu se va mai plăti nici o dare; nici timbru n-are să mai fie în vremea lor, nici capitație, nici monopol de tutun, nici armată, nici dări pe băuturile spirtoase, ci numai posturi multe, în care să încapă toți, și Paștele Domnului, Paștele libertății de la un capăt al țării la altul.

Acuma, cumu-i omul, de se gîndește mai întîi la sine, el nu vede legătura în care stau toate lucrurile cu munca și punga lui, nu vede că toți liberalii nu speculează decît să trăiască de la dînsul, pentru că n-au nimic și nu știu nimic, ci crede ce-i spun gazetele, cari ies ca ciupercile asupra alegerilor în tipografia jidovești, tipărite pe datorie, și astfel omul, besmeticit, alege cinstitele obraze propuse și se-njgheabă Camera liberală.

Acum adunătura de gheșeftari din Dealul Mitropoliei se pune să judece lumea. Mai întîi toți din guvernul trecut, fie miniștri, fie funcționari, a fost cel puțin hoți, stabilesc d-nia lor.

De aceea, proces tuturora, iar funcționarilor — destituire. Dacă unuia nu-i găsești nici măcar cusurul pe care-l are soarele și daca are mai multă știință decum s-ar cere pentru serviciul lui, îi desființezi deocamdată postul pentru că trebuie făcute economii, apoi [î]l reînfințezi cînd țara e iar bogată și-ți pui ciracul în locul găsit vacant, ca din întâmplare.

În predmetul alegerilor li se face primarilor cu ochiul de a protegia la muncile agricole pe cei ce țin cu guvernul, pe rudele miniștrilor și prefecților, iar la ceilalți rechiziții și perchiziții și ordin verbal, ca nu cumva țaranul să le lucreze pe moșie. Pentru acest scop se desființează legea tocmelilor, pentru ca cel ce au dat bani țaranilor să n-aibă lucrători, iar cel ce n-au dat să-i angajeze cu te miri și mai nimica, cu înscrisuri pline de clauze penale, pe cari apoi tot subprefectul liberal le judecă în absența împriecatului țaran și-l condamnă să-i dea arendașului liberal pînă și cenușa din vatră.

Familii ultraliberale s-au deprins și cu treaba asta. Au tras la sorți să vadă, care dintre ei să fie „conservator”, și apoi acela face treaba celorlalți cîndu-s conservatori[i] la putere, iar restul roșu face trebile celui unul, cînd sunt liberalii la putere.

Și astfel mii de oameni rîvnesc în țara aceasta să capete avere și onori pe calea statului sau cel puțin să trăiască de la dînsul. Prin ideea curat negativă a libertății, care nu însemnează nicăieri alta decît ca să nu fiu oprit de a munci, adică de a produce bunuri reale, liberalii din România au ajuns la ideea pozitivă că libertatea trebuie să le dea și de mîncare și încălțăminte și lux și tot ce le poștește inima, iar clasele muncitoare? ... Pe apa Sâmbetei meargă ! *Après nous le déluge*. Cît lumea n-avem să trăim, nu-i așa ? Cît vom trăi, să ne curgă laptele-n pîsat ... După aceea, bun e Dumnezeu și va avea grijă de clasele pe care le sîrăcim și le stoarcem.

Acesta e liberalismul la noi în țară. Cei care nu sunt nimic, nu reprezintă, nimic, nu au nimic formează o societate pe acții (un abonament la „Românul” sau la „Telegraf”), formează apoi comitete prin județe, un fel de filiale, cu liste exacte a domeniilor statului și-a funcțiilor existente, deschid jurnale în care arată „națiunii suverane” că libertatea e în pericol, amăgesc mulțimea, care totdeauna se luptă cu greutatea vieții, făcînd-o să creadă că ei sunt mîntuirea, fac alegerile și-apoi, cînd ajung sus, ... țin-te bine.

De la un capăt al țării pînă la altul se corupe orice simțire curată, orice om onest. Ici unul e aruncat pe uliți cu o familie grea, pe care o ținea de pe o zi pe alta cu leafa lui, pentru ca să vadă pus în locu-i pe un om care știe tot atîta sau și mai puțin decît dînsul; dincolo un arendaș e dat afară de pe moșia statului, pentru că, deși are o avere întregă băgată în semănături, n-a plătit la termen și un deputat vrea să ia moșia cu prețul jumătate și să se folosească și de semănăturile omului ... și tot așa *in infinitum*.

Conservatorii au încercat ani îndelungați de zile a cîrpi o clădire a cărei temelie chiar e o mare greșală. Astfel i-am văzut că, înspăimîntați de delapidările de bani publici, de plastografiile liberale ș. a. au botezat crimele delictive, ca să vie înaintea tribunalelor, adică înaintea unor oameni cari avea conștiința greutății crimelor; au voit să reducă prefecturile, au redus primăriile la sate, pentru a putea controla mai de aproape pe primari, notari și perceptori, erau pe calea de-a înființa școli reale și de meserii, în care să intre progenerita acestei generații corupte și să-nvețe ceva cu care să se poată hrăni... Aș ! De-a doua zi cum au venit liberalii, au suflat în ele și au dispărut ca și cînd n-ar fi fost de cînd lumea.

De cîte ori le arăți toate isprăvile zic : „Apoi noi n-am fost decît foarte puțin la guvern”. Dar un palat zidit în zece ani se strică în două zile, d-nii mei, și dac-ați fost în stare să treceți într-o bună dimineată cu buretele preste toată dezvoltarea istorică a țării, cu cît mai mult veți izbuti întru aceasta, neavînd de risipit decît reparaturile făcute cu greu de conservatori.

V. DIN ABECEDARUL ECONOMIC

De cîte ori un creștin s-apucă la noi să scrie un rînd ca să lumineze neamul — presa este lumina, după cum zic d-nia lor — de atîtea ori pune mîna-n raft și scoate la iveală o carte nemțească sau una franțuzească și răsfoiește pînă ce găsește ce-i trebuie. Precum ni s-aduc toate d-a gata din străinătate și n-avem alt chin decît să băgăm mînilor în mînicile paltonului venit de la Viena și piciorul în cizma pariziană, fără a ne preocupa mai departe din cîte

elemente economice se compun lucrurile, tot astfel facem și cu cunoștințele; le luăm frumos din cărți străine, le așternem pe hârtie în limbă pășărească și facem ca negustorul care nu-și dă nici el seama de unde-i vine marfa, numai să se treacă. Chiar învățații noștri, când vor să polemizeze, polemizează cu citate. Cutare minune a străinătății, d. X sau Y, a vorbit cutare lucru, deci trebuie să fie neapărat adevărat și să se potrivească, pentru că au ieșit dintr-o minunată morișcă de creier.

Să fie d. X sănătos, împreună cu toată casa, dar de se potrivește, e altă căciulă !

La gazetarii români, mai ales la cei liberali, lucrul e și mai simplu. Își pune mai întâi degetul în gură și vede câte „cuvinte” îi vin în minte. La chemarea aceasta se deschide dicționarul nepaginat al capului, compus din prea puține file, pe care stau scrise libertate, egalitate, fraternitate, legalitate, suveranitate și alte cuvinte tot cu atâta cuprins material și după aceea le-nșiră, mai puind pe la soroace și câte un Ștefan sau Mihai Viteazul, din buzunările cărora scoteam ce ne poștește inima.

Bietul Ștefan Voievod ! El știa să facă fărâme pe turci, tătari, leși și unguri, știa nițică slavonească, avuse[se] mai multe rânduri de neveste, bea bine la vin vechi de Cotnar și din când în când tăia capul vreunui boier sau nasul vrunei prinț tătăresc. Apoi descăleca târguri de-a lungul râurilor, dăruia panțirilor și dărăbanilor locuri bune pentru pășunarea hergheliilor de cai moldovenești, a turmelor de oi și de vite albe, făcea mănăstiri și biserici, și apoi iar bătea turcii, și iar descăleca târguri și iar sensura, până ce și-au închis ochii în cetate la Suceava și l-au îngropat cu cinste la mănăstirea Putnei. Ce-și bătea el capul cu idei cum le au d-alde gaze-tari de-ai noștri, ce știa el de subțietura de minte din vremea de astăzi ?

Până la fanarioți n-am avut cod, un semn că nici trebuia! Ce-i drept și ce-i strâmb știa fiecare din obiceiul pământului și judecată multă nu se-ncăpea. Țară săracă, stăpânire puțină, biruri mai de loc, cară cu două oiști, să se poată înjuga boii la venirea tătarilor și dintr-o parte și dintr-alta, după cum l-apura pe om vremea pe cale de munte, case de vâlătuci acoperite cu paie, pentru a li se da foc la călcarea dușmanului, ba se da foc ierbeii și se-veninau fântânele, pentru ca să moară dușmanii de flămângiune și de secetă, iar oamenii se trăgeau la munte și lăseau câmpul limpede în urma lor, până ce venea Vodă de-i amăgea pe dușmani prin glas de buciume în văi și prin codri, și-apoi vai de capul lor !

Îi mersese vestea voievodului românesc și moldovenilor că nu sunt deprinși a sta pe saltea turcește, ci sunt totdeauna gata de război, oameni vâtoși, cari nu știa multă carte dar au multă minte sănătoasă; averi mari iar n-au, dar nici săraci nu sunt. Și tot astfel au fost până-n vremea noastră, până la Regulament, cea dântâi legiuire importantă și plăsmuită. Românii au fost popor de ciobani și, dacă voiește cineva o dovadă anatomică despre aceasta, care să se potrivească pe deplin cu teoria lui Darwin, n-are decât să se uite la picioarele și la mâinile lui. El are mâini și picioare mici, pe când națiile cari muncesc mult au mâni mari și picioare mari.

De acolo multele tipuri frumoase ce se găsesc în părțile unde ai noștri n-au avut amestec cu nimenea, de-acolo cumînția românelui, care ca cioban au avut multă vreme ca să se ocupe cu sine însuși, de acolo limba spornică și plină de figuri, de acolo simțământul adânc pentru frumusețile naturii, prietenia lui cu codrul, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo povești, cântece, legende, c-un cuvânt de acolo un popor plin de originalitate și de-o feciorească putere formată prin o muncă plăcută, fără trudă, de acolo însă și nepăsarea lui pentru forme de civilizație care nu i se lipesc de suflet și n-au răsărit din inima lui.

Au venit grecii, ș-au domnit o sută de ani. Când au ieșit din țară, nici urmă n-a mai rămas prin sate. Parc-ai fost trecut cu buretele peste kolakiile și bizantinismul acestor damblagii. Poporul nostru au rămas nepăsător la reformele grecești, rusești, franțuzești, și nu-și dă nici azi bucurii copii la școală, pentru că simte ce soi de școli avem.

Ci înainte acest sentiment de sănătoasă barbarie era predominant.

Radu Vodă cel Mare adusese în țară pe sf. Nifon patriarhul, ca să ne puie la cale. Se-ntreba și el ce-o mai fi și civilizația și voia s-o vadă cu ochii. Dar sfântul, venind, începu să dea sfaturi pentru schimbarea legilor și obiceiurilor, pentru introducerea paragrafelor ș. a., încât Vodă-i zise într-o zi; „Ia slăbește-ne, popo, că ne strici obiceiurile”. Sfânt, nesfânt, vedea el pe cine nu-l văzuse de nu pleca în țara cui l-au fost avut!

Acesta-i sentimentul oricărui popor sănătos căruia-i propui să-i altoiești ramuri străine pe când el e dispus a-și produce ramurile sale proprii și frunzele sale proprii încet și în mod firesc. Un asemenea popor însă își impune feliul lui de a fi și vecinilor. Ce ar zice liberalii de la noi dacă le-am spune că, pe când ei introduc istorii franțuzești în instituții, limbă și datine,

¹ Pravilele lui Vasile Lupu și ale lui Matei Basarab nu s-au introdus niciodată, decât în partea lor canonică.

tot pe atuncea în Rusia de amiazăzi se introduc pe zi ce merge datinele românești pintre malorosieni, care au îndrăgiti feliul de a fi al românului ?

Dar aici se ivește totodată întrebarea : cui i-au putut veni în minte de a introduce toate formele costisitoare de cultură ale apusului într-o țară agricolizată, abia pe la anul 1830 ? Sigur că numai oameni cari nu-și cunoșteau țara deloc.

Oare crezut-au reformatorii că lucrurile acestea nu vor ținea bani ? Și, dacă știau că vor ținea, n-au știut de unde, cum și cine îi va plăti ? Nu știa absolut nimenea cum stat, armată, biserică, cultură, c-un cuvânt tot ce e comun al nației, se plătește numai și numai din *prisosul* gospodăriei private, cumcă din acel prisos se hrănesc toate formele civilizației și că, dacă istovești pre acesta, atunci începi a mânca însuși capitalul de muncă al oamenilor, condițiile existenței lor private, și-i ucizi economic, deci trupește și sufletește ?

Apoi de ce muncește omul ? Ca să aibă *el* din ce trăi. Dacă ascultă vioara sau petrece sărbătorile, cheltuiește prisosul timpului și banilor lui, nu însă ceea ce-i trebuie pentru ca să-și ție sufletul lui ș-al copiilor.

Dar puterea fizică a unui om e restrânsă, căci natura n-au făcut calculul că această putere va avea de hrănit din prisosul ei liberali, advocați, pierde-vară și alte soiuri de paraziți, ci i-au dat fiecăruia atâta putere ca să se poată ține bine și să mai puie și ceva la o parte, pentru ca mâine să poată reîncepe munca cu mijloace mai multe. Va să zică prisosul pe care muncitorul îl poate pune la dispoziția civilizației și a junilor creșcuți la Paris e foarte mic. Dar ce le pasa d-lor de aceasta ! Liberi nu sunt de a sărăci lumea?

D. C. A. Rosetti, în cuvântul său de la circ, vorbea cu dispreț despre calitatea cea mai bună care o aveau boierii. „Țara ?” — întreba d-lui — „40 de boieri mari, 40 de boieri mici, iată țara pe când eram eu tânăr”. Ținem seamă de aceste cuvinte. Țara n-avea pe umerele ei decât 80 de oameni, încât la 30 000 de suflete venea un boier, și încă și acela cu trebuințe foarte mici; adică 80 de oameni cari îmblau cu zilele în palmă și țineau neatârnamarea țării prin isteție și adesea prin sacrificiul persoanei sau al averii lor, adică compensau pe deplin munca socială care-i purta.

Astăzi avem zeci de mii de liberali cari nici îmblă cu zilele-n palmă, pentru că nici turc, nici leah, nici ungar nu caută să-i taie, nici de vrun duh așa de subțire nu se bucură, nici compensează prin ceva muncă socială, pe care o istovesc din rădăcini, mâncând chiar condițiile de existență a claselor producătoare, nu prisosul lor.

Moțul din Ardeal e un negustor foarte cuminte, lui nu-i trebuie la negoț nici un fel de samsar, nici chiar banul. El face ciubere și donițe, trece în Țara ungurească și nu se mai încurcă, ci le schimbă de-a dreptul pe ... grâu. Atâtea donițe de grâu pe o doniță de lemn, atâtea ciubere de grâu pe un ciubăr de lemn.

Dacă am face și noi socoteala moțului din Ardeal am zice : Atâtea mii de chile de grâu ne ține o chilă de fraze liberale, atâtea chile ne țin mărfurile importate din străinătate, atâtea chile ne țin tinerii ce-și pierd vremea prin străini, atâtea mii de chile ne ține Constituția, atâtea ne țin legile franțuzești, cu un cuvânt toate liberalismurile.

Prisoasele economiilor individuale constituiesc o sumă certă. Dacă vei hrăni cu ele câteva mii de stărpituri liberale, de unde îți mai rămân condițiile pentru întreținerea unei culturi sănătoase și temeinice ? Două sute de nebuni mănâncă desigur mai mult decât un singur înțelept.

Deci abecedarul nostru economic zice :

Natura i-a dat omului putere mărginită, socotită numai pentru a se ținea pe sine și familia.

El produce ceva mai mult decât consumă. În acest „ceva” mai mult, în acest prisos sunt cuprinse : întâi ceea ce-i trebuie pentru a reproduce, va să zică condițiile muncii de mâni, și încolo un prea mic prisos, care-l poate pune la dispoziția societății sub formă de dare. Din acest prea mic prisos al gospodăriei producătorului trăiește toată civilizația națională.

Dacă hrănim cu acest prisos străinătatea de idei, de instituții și de forme lipsite de cuprins al căror complex liberalii au apucat a-l numi „tot ce este românesc”, atunci nu ne mai rămâne nimic pentru ceea ce este *într-adevăr* românesc, pentru cultura națională în adevăratul înțeles al cuvântului.

VI. FRAZĂ ȘI ADEVĂR

Nimic n-ar părea mai natural decât ca oamenii să ia lucrurile așa cum sunt și să nu caute în nouri ceea ce-i dinaintea nasului lor.

Cu toate acestea tocmai calea contrară urmează.

Înainte de-a da exemple din țară dăm unul din străinătate.

29

Socialistul Bebel, în foaia sa „Volksstaat”, anul 1873, spune următorul lucru: „Sau există Dumnezeu, ș-atunci suntem trași pe sfoară, sau nu există, ș-atunci putem face ce-om pofti”. Fraza întoarsă nu va fi nici mai clară și mai cuprinzătoare de cum e. Să zicem : „Sau nu există Dumnezeu, ș-atunci suntem trași pe sfoară, sau există ș-atunci putem face ce-om pofti”.

Tot astfel sunt toate frazele radicalismului. Oricum le-ai întoarce, cuprinsul lor nu s-adaogă, pentru că nu-l au; ba adesea contrariul lor coprinde mai mult adevăr decât ele înșile.

„Luminează-te și vei fi”. Poate contrariul e adevărat. „Fii și te vei lumina !”. Căci o existență lungă și sigură va avea drept fruct al ei cunoștința, adică lumina. Tot așa-i și cu „Voiște și vei putea !”. „Să poți, și-atunci vei și voi”, căci omul vrea ceea ce poate, iar când vrea ceea ce nu poate nu-i în toate mințile.

Dar, fie cum o fi, cu vorbe nu-l încâlzești pe nimenea și vorbe rămân toate abstracțiunile și, cu cât mai abstracte sunt, cu atât sunt curată vorbă de clacă.

Dar cu asemenea cultură din gazete au început reformatorii noștri. Căci nu mai este îndoială că n-au învățat mai nimic de la străini decât să vorbească subțire, să se îmbrace subțire și să puie lumea la cale cu fraze. Cultura frazelor o puteau învăța bine din gazetele străine.

Oamenii scot acolo gazete în toate zilele și neavând ce spune, abstracțiunile le vin foarte bine la-ndemână, căci prin mijlocul lor poți scrie coale întregi fără să spui nimic. Să nu ne înșelăm. Beția de cuvinte din gazetele românești e numai întrecerea beției de cuvinte din cele străine. Mai puțin culți, deci având mai puține de împărțit decât străinii, gazetarii noștri au și mai multă nevoie de gură decât de cap, dar și în străinătate lucrează în mare parte gura, fără ca crierii să știe mult despre aceasta. Ci în străinătate în genere nu prea iau oamenii gazetele în serios întrucât s-atinge de partea lor intențională. Se știe că sunt făcute pentru a trezi patimele societății și a crea în public atmosfera ce-i trebuie guvernului sau adversarilor săi spre a inaugura suirea unora și coborârea altora; în sfârșit presa nu-i cu mult mai mult decât o fabrică de fraze cu care fățarnicie omenească îmbracă interese străine de interesul adevărat al poporului.

Căci ce este statul și ce scop are el ? Nu din carte — aieva.

Iasă cineva pe uliță sau la câmp și va vedea îndată ce e. Colo unul vinde, altul cumpără, unul croiește, altul coase, un al treilea bate fier[ul] până-i cald, la câmp se ară, se samână, se seceră, colo meliță cânipa, țes, tund oi și numai în zi de sărbătoare stau mânilor și lucrează crierul. Atunci se folosește omul de prisosul liber al unei vieți de muncă, merge la biserică, după aceea la horă, în sfârșit săptămâna toată e a stomahului, sărbătoarea e a creierului și a inimei.

Materia vieții de stat e munca, scopul munci bunul trai, averea, deci acestea sunt esențiale. De aceea se și vede care e răul cel mai mare : sărăcia.

Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor din lume; boala, darul beției, furțișagul, zavistuirea bunurilor altuia, traiul rău în familie, lipsa de credință, răutatea, aproape toate sunt câștigate sau prin sărăcie proprie sau, atavistic, prin sărăcia strămoșilor.

Sărăcia trebuie luată în înțelesul ei adevărat.

Sărac e cel ce se simte sărac, căruia îi trebuie neapărat mai mult decât are.

Că este așa ne e dovadă suma de cuvinte cari însemnează relele morale prin cuvinte împrumutate sărăciei și boalei. Mișel, altă dată însemna sărac, azi înseamnă lipsă de calitate morale. Tot astfel, „misérable” francez și „elend” german. Odată voievozii românești dăruiau prin hrisoave pe „mișei” în înțelesul lor, astăzi mișeii în înțelesul nostru stăpânesc toată țara de la un capăt la altul.

Calitățile morale ale unui popor atârnă — abstrăgând de climă și de rasă — de la starea sa economică. Blândețea caracteristică a poporului românesc dovedește că în trecut el a trăit economicște mulțămît, c-au avut ce-i trebuia.

Deci condiția civilizației statului este civilizația economică. A introduce formele unei civilizații străine fără ca să existe corelativul ei economic e curat muncă zădarnică.

Dar așa au făcut liberalii noștri.

În loc de a-și arunca privirile la răul esențial ai societății s-au ținut de relele accidentale și fără însemnătate.

În veacul nostru se-nmulțeau trebuințele, deci trebuia înmulțită producția și brațele producătoare. Din contră am urmat. Numărul producătorilor, cari în țara noastră sunt absolut numai țaranii, dă îndărăt, deci e supus la o trudă mult mai mare decât poate purta; și se-nmulțesc — cine ? Cei cari precupețesc munca lui în țară și în afară și clasele parazite. La țară putrezesc grânele omului nevândute, în oraș plătești pâinea cu prețul cu care se vinde la Viena sau la Paris. Căci firul de grâu trece prin douăzeci de mâni de la producător până la consumator și pe această cale se scumpește, pentru că cele douăzeci de mâni corespund cu cinci zeci de guri cari, având a trăi de pe dânsul, produc o scumpete artificială.

Va să zică, înmulțindu-se trebuințele, trebuiau înmulțite izvoarele producției și nu samsarlăcul, căci la urma urmelor tot negoțul nu e decât un soi de samsarlăc între consumator și

producător, un fel de manipulare care scumpește articolele. În această manipulare nația agricolă totdeauna pierde, pentru că produsele ei sunt uniforme în privirea valorii și, dacă constituiesc o trebuință generală, nu e mai puțin adevărat că sunt cel mai general articol de producțiune, adică acela care se face pretutindena.

Pe când nația agricolă plătește atât transportul cât și vama și câștigul comerciantului la cumpărătura unui articol industrial, tot în aceeași vreme vamă, transport și câștigul comerciantului se scad din prețul cu care nația agricolă își vinde produsele, va să zică ea păgubește dublu în toate tranzacțiile ei, la vânzarea produselor ei, la cumpărătura celor străine. Apoi e cumplit de mare diferență între valori. Încercând 500 de vagoane cu grâu capeți în schimb o jumătate de vagon de obiecte de lux. C-un cuvânt nația agricolă e expusă de-a fi exploatată de vecinul industrial, ba de-a pierde pe zi ce merge clasele sale de manufacturieri, cari, neputând concura cu fabrica, devin proletare.

Dovada cea mai bună pe continent e chiar poporul nostru. Samsarlăcul care mijlocește schimbul între produsele noastre și cele străine încape pe zi ce merge în mâinile străinătății. Oameni bătrâni n-ar avea decât să asemeneze fizionomia de azi a Bucureștilor cu aceea pe care o avea înainte de cincizeci de ani. Nu-i vorbă, nu erau așa de străluciți Bucureștii pe atunci, dar erau românești; azi ...? Ce să mai zicem de Iași și, în genere, de orașele Moldovei ?

Toate împrejurările acestea însă nu se schimbă prin fraze, ba nici măcar prin școli profesionale. Căci profesiile lipsesc, pentru că lipsesc condițiile lor de existență.

Dar aceste împrejurări nu se schimbă nici prin legi civile, cari regulează modul în care are a se face tranzacțiunea X între indivizii A și B; nu se schimbă prin axiomul că toți oamenii sunt liberi prin drept înăscut și imprescriptibil, nici prin regula căi toți sunt născuți egali, mici prin participarea tuturor la afacerile guvernării.

Evl mediu avea o formă pentru păstrarea fiecărei ramuri de producțiune, și-aceasta era autonomia breslelor și îngrădirea lor față cu orice agresiune de din afară. La noi evl mediu au ținut până mai ieri-alaltăieri, și mulți bătrâni vor fi ținând minte epoca în care un străin nu putea fi breslaş. Nu mai pomenim că pricinele dintre breslași se hotărau la staroste și se întăreau numai de Vodă; nu mai pomenim apoi că instituția au fost atât de puternică încât împărăția, totdeauna foarte diplomată, a Austriei și-au introdus consulatele în țară sub numele și forma de „stărostii de breaslă”.

Deci *salus rei publicae summa lex esto*. Puțin ne pasă pe baza căror principii metafizico-constituționale s-ar fi putut realiza bunul trai al claselor României, destul că avem dovadă că pe valea liberalismului mergem tocmai demprotivă.

Căci statul are nevoie de clase puternice, și liberalismul le-au adus la sapă de lemn. Înainte de 30—40 de ani aveam o clasă puternică de țărani, nu bogată, dar cuprinsă, și începuturile unei clase de mijloc.

Azi țaranul scade pe zi ce merge, proprietarul, ale cărui interese sunt identice cu ale țaranului, asemenea, bresle nu mai avem, negoțul încape pe mâini străine încât, mâine să vrem să vindem ce avem, găsim cumpărători străini chiar în țară și am putea să ne luăm lucrurile în spinare și să emigrăm la America. Chiar ar fi bine să ne luăm de pe acuma o bucată de loc în Mexico, în care să pornim cu toate ale noastre, când nu vom mai avea nimic în România.

Să nu ne facem iluzii. Prin atârnarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce or pofti, să atârne mai mult ori mai puțin de înfrâuriri străine. Nu doar c-ar sta în relații cu consulii, această acuzare ar fi prea gravă pentru ca s-o facem cuiva. Ne înnegrim unii pe alții — vorbesc de naturile mai nobile, fie ele în orice parte, nu de stărpituri — ne înnegrim, zic, unii pe alții, pentru că simțim că starea poporului românesc e nesuferită și că ne-am încurcat rău. Dar în această încurcătură vina istorică și blestemul urmașilor să cază asupra celor ce-au făptuit tot răul, asupra liberalilor de orice nuanță, care au format cadre goale, în care au intrat tot gunoiul societății, au creat guvern reprezentativ pentru ca să-l împle oameni ce abia știu a îndruga două cuvinte, au făcut ca clasa de mijloc, în loc de a căuta să muncească și să înflorească, să se azvârle toată asupra puterii statului, ca să domnească.

Răul esențial au fost că se-mulțeau trebuințele fără a se înmulți producția sau fără a se urca în mod considerabil valoarea ei; inegalitatea claselor și nelibertatea, apoi neparticiparea la guvernul țării erau rele cu totul neesențiale.

Dați-mi statul cel mai absolutist în care oamenii să fie sănătoși și avuți, îl prefer statului celui mai liber în care oamenii vor fi mizeri și bolnavi. Mai mult încă, în statul absolutist, compus din oameni bogați și sănătoși, aceștia vor fi mai liberi, mai egali, decât în statul cu legile cele mai liberale, dar cu oameni mizeri. Căci omul are pe atâta libertate și egalitate pe câtă avere are. Iar cel sărac e totdeauna sclav și totdeauna neegal cu cel ce stă deasupra lui.

[11, 13, 14, 18, 21 și 23 decembrie 1877]

31

[MULTE AM AVUT DE ZIS...]

Multe am avut de zis când ai noștri au trecut Dunărea și cu grijă am întrebat de tocmele de zapis și chezașie, ca Stan pășitul, care nu crede cu una cu două câte i se spun, ci vrea să aibă iscălitură la mână, ca să poată apoi să se judece răzășește până-n pânzele albe când ar fi să aibă gâlceavă cu boierii cei mari, că până la împăratul rabzi încăieratul având înscris, dar încă fără dânsul.

Dar de s-a putut, de nu s-a putut, e altă întrebare; numai noi știam vorba ceea : „La tocmeală dușmănește, dar la plată frățește” și o țineam una și bună cu zapisul nostru. Cu toată cinstea ce ni se făcea, noi ne făceam că nu pricepem și iar mai aduceam vorba la înscris. De s-a făcut, de nu, guvernul știe și treaba lui e.

La vreme de pace vom mai avea noi o vorbă de vorbit împreună și socoteli de descurcat și multe de pus la cale, nu de alta decât de dragoste pentru d-nii din Dealul Mitropoliei, că nu le-i asta întâi și n-am voi să-i trecem poliță la nimeni, ci tot pe seama noastră să rămâie.

Azi însă le punem toate la o parte și mulțămim lui Dumnezeu că vedem pe M. S. vesel și sănătos în mijlocul nostru și că-l putem întâmpina cu „Bun sositul între noi!”.

Căci cât despre partea M. Sale, netăgăduit este și va fi că ce-a stat în puțința unui om cu bine și cu noroc au împlinit. Cel nevoiaș, norocul lui când nu întâlnește dușmani în drum;

iar cel voinic, norocul dușmanilor că nu-l întâlnesc pre el. Și n-au avut acest noroc dușmanii, căci odată lucrul hotărât, nu mai încăpea multă vorbă și viteaza noastră oștire, cu minte de bătrân, putere de tânăr și îndrăzneală de nebun, au trecut Dunărea și s-au așezat zid, unde era primejdia mai mare și mai multă laudă de câștigat. Căci n-au întrebat câți dușmani sunt, ci unde sunt și la vreme de mare cumpănă au aruncat sabia ei într-o parte. Decât un an corb, mai bine o zi șoim ! și-au zis voinicii, și unde trebuia vitejie, cu vitejie, unde trebuia bună chibzuială, cu chibzuială s-au purtat. Datoria lor au împlinit-o cu strălucire și nu dorim decât ca tot așa să rămâie.

Nu dar din mândrie deșartă, nici pentru ochii vecinilor lăudăm pe-ai noștri, căci nimeni nu trăiește în lume numai pentru ca vecinul să aibă părere bună despre dânsul.

Creadă vecinii ce-or pofti, numai să ne știm noi că suntem în toată virtutea și că avem ce ne trebuie. Căci soarta armelor este-n mâinele lui Dumnezeu și, dacă s-au îndurat să răsplătească dușmanului relele ce le-am suferit în trecut, nu trebuie să ne mândrim mult, ci să ne bucurăm în liniștea sufletului c-au ieșit gâlceava la capăt bun pentru noi și s-avem nădejde că în curând vom avea pace, căci „pace preste pace” zice Domnul prin Isaia prorocul, și cine cunoaște ce dar are ea cu nimeni nu se sfădește.

[10 decembrie 1877]

HORAȚ JIDAN

Directorul liceului comunal din Triesta, d. dr. Wilhelm Braun, a făcut ciudata descoperire filologico-confesională că poetul roman Quintus Horatius Flaccus, favoritul împăratului August și amicul lui Mecena, e adică jidan din naștere. D. director și-au espus *per longum et latum* ideile într-o broșură italiană tipărită la Triesta. El susține că tatăl lui Horaț a fost un jidan evlavios și învățat care l-au crescut pe fiu-său în credința și înțelepciunea părinților.

De aceea filozofia vieții pe care Horaț o rostește în poemele sale este aceeași pe care-o copriind cărțile sfinte ale evreilor, cunoscute sub numele *Cartea înțelepciunii*, și anume *Proverbele*, *înțelepciunea* și *Isus Sirah*. Această teorie d. Braun caută s-o dovedească prin numeroase citate.

Apoi el găsește că epicureismul și umorul lui Horaț constituiesc o trăsătură caracteristică a jidanului și într-această privire îl compară cu ... Heine !

Citalul cunoscut din satire *Credat Iudaeus Apella* d. Braun îl esplică și zice că Apella nu-i nimic alta decât „Abeles”. Dar atunci și Horatius Flaccus trebuie să se fi chemat Horatius Flekeles.

[16 decembrie 1877]

32

DOROBANȚII

Au sosit în București dorobanții de pe câmpul de război. Acești eroi, cu care gazetele radicale se laudă atâta, sunt, mulțumită guvernului, goi și bolnavi. Mantalele lor sunt bucăți, iar sub manta cămașa pe piele, și nici cojoc, nici flanelă, nici nimic. Încălțați sunt tot atât de rău, unul c-un papuc ș-o opincă, altul c-o bucată de manta înfășurată împrejurul piciorului, toți într-o stare de plâns, într-o stare care te revoltă în adâncul inimei.

O spunem de mai nainte, nici o scuză, nici o justificare, nici o explicație nu ne poate mulțami față cu această mizerie vădită și strigătoare la cer. Canibali au fost acei ce i-au trimis iarna la război în asemenea stare? Nu mai întrebăm de au fost români sau nu. Suntem de mai nainte siguri că numai români n-au putut fi aceia cari i-au trimis pe țărani noștri în asemenea stare în Bulgaria. Dar am fi putut crede ca să fie cel puțin oameni. Turcii, despre cari se zicea că mor de foame și de frig, au sosit la București mai bine îmbrăcați și mai îngrijiți decât soldații noștri. Rușii cari pleacă la câmpul de luptă sunt toți îmbrăcați bine, cu

cojoc și cu manta sănătoasă, și bine încălțați; la ai noștri îmbrăcămintea e curat ironia unor haine, e goliciunea parafrazată. Și astfel au petrecut aceste victime ale radicaliei, ca să nu zicem un cuvânt mai rău, în zăpadă și în ger, nemâncăți, neîmbrăcați, decimați mult mai mult de frig și de lipsă decât de gloanțele dușmanului. Nu sunt în toate limbile omenești la un loc epitete îndestul de tari pentru a înfiera ușurința și nelegiuirea cu care stăpîniturile ce stăpînesc această țară tratează cea din urmă, unica clasă pozitivă a României, pe acel țaran care muncind dă o valoare pământului, plătind dări hrănește pe acești miserabili, vărsându-și sângele onorează această țară. Și pe când acești cumularzi netrebnci, această neagră masă de grecotei ignoranți, această plebe franțuzită, aceste lepădături ale pământului, această lepră a lumii și culmea a tot ce e mai rău, mai mincinos și mai laș pe fața întregului univers face politică și fanfaronadă prin gazete și se garează de reprezentanții unei nații ai cărei fii aceste stăpînituri nu sunt și nu pot fi, tot pe atuncea soldatul nostru umblă gol și desculț, flămând și bolnav pe câmpiile Bulgariei, îi degeră mâni și picioare, de cad putrede de pe trupul viu al omului și, veniți înapoi în țară, cad pe drumuri în țara lor proprie de frig și de hrană rea. Și tot în această vreme vezi greci obraznici în mijlocul Bucureștilor refuzând de a-i primi în cartier. Am ajuns cu teoria de „om și om” așa de departe încât fiecă grecoți, fiecă veni-tură, fiecă bulgăroi e mai om în această țară decât acel ce-și varsă sângele pentru ea. Scuzabil n-au fost acest război, dar esplicabil putea să devie purtat în condiții normale, dar în modul în care s-au purtat, cu oameni goi și flămânzi, au fost o adevărată crimă, un omor de oameni prin foame și frig.

Consistă această țară din călăi și din victime?

[30 decembrie 1877]

1878

[„«PRESA» REPRODUCE...”]

„Presa” reproduce o serie de articole din 1870—1871 prin care se demonstrează în modul cel mai pipăit că inițiativa ideii independenței aparține *partidului conservator* al căruia „Presa” era pe atunci unicul organ. Această măreață și nobilă idee care a fost pusă înainte de *conservatori*, aplicată de dâșii prin încheierea tratatelor de comerț și al cărui triumf definitiv se datorește oștăriei, organizată, instruită și armată tot de un ministru conservator, soarta oarbă și nedreaptă a voit ca să se realizeze, grație unor împrejurări extraordinare, sub guvernul acelor care nu numai n-au făcut nimica pentru dânsa, dar au luptat din rășputeri ca să-i împedice realizarea. Ei au combătut-o în ziaarele lor, ei au ridiculizat-o în pamfletele lor¹, ci au atacat tratatele de comerț și, printr-o aberațiune, o îndrăzneală nemaipomenită, au cutezat să înfățișeze ea operă de trădare una din cele mai strălucite victorii diplomatice care s-a obținut vreodată ; ci au combătut cheltuielile pentru armată, concentrările și tot ce a făcut din soldații de paradă de altădată armata de la Plevna și de la Grivița. Ei, în fine, proclamau necesitatea de a ne ține legați de Turcia, inventau o pretinsă politică occidentală, care de la 1870—1871 nu mai exista, ei trimeteau la Constantinopol pe Mazar Pașa; ei felicitau sus și tare prin acte publice pe un ministru turc care se împotriva din toate puterile, cum era datoria lui de turc, estensiunei drepturilor și privilegiilor națiunii române guvernate de conservatori.

¹ Oricine își aduce aminte *regatul cu apă rece*, demn de cugetul patriotic și de spiritul distins care s-au răsplătit cu medalia Bene merenti.

33

Ajunși la guvern, desființau armata prin buget, suprimau recrutațiunea într-un an ca 1876 și anunțau vânzarea prin mezat a efectelor de îmbrăcăminte, peste puțin poate și a armelor pe care le țineau mâni de români. În câteva luni însă ordine, se vede venite din afară, și dorința de a se menține cu orice preț la acea putere, izvor de beneficiuri bănești pentru clica catilinară pe care o reprezintă, îi făcea să schimbe cu totul politica turcească în numele căreia ajunseseră la putere. Însă, ca toate ființele servile conduse de interese, iar nu de principii, ci fură tot așa de esagerați filoruși cît fuseseră de supuși și umili filoturci. Intrară în răzbel, fapt care se putea foarte bine aproba și sprijini, dară intrară cu o armată nepregătită cu nimic, grație ineptei și culpabilei lor administrațiuni, și fără nici o convențiune stipulînd și marginea sacrificiilor și întinderea beneficiilor pentru români, mulțumită închinății lor diplomații. Întrebați de presa conservatoare dacă au vreun tratat cu împărăția alătura de care luptau, ei răspunseră cu cutezanță că acea împărăție nu putea să trateze cu un stat care este încă vasal și, adăogînd la această umilă mărturisire lingușiri fațarnice pentru puternicul suveran ce ocupa România și Turcia cu cinci sute de mii de oameni, adăogau că ei nu fac insultă generosului țar a-i cere *zapis*, *amanet* etc.; cu aceste îndrăznețe cuvinte ei au voit să închiză gura conservatorilor, puindu-i între necesitatea de a tăcea și pericolul de a vorbi, displicînd astfel împăratului atotputernic care ține în mâinile sale destinurile Orientului. *Parada* (apărarea) era dibace, demnă de acea slugărească abilitate în care cei mai mulți dintr-înșii au fost crescuți. Niciodată însă nu s-a pus înainte o tactică mai basă și mai ineptă. Dacă eram un stat vasal cu care nu se putea trata, de ce Rusia a făcut cu noi tratatul de comerț subscris sub ministerul Lascar Catargi de însuși Maiestatea Sa împăratul Alexandru alătura cu M. Sa Domnitorul? Știm că s-a făcut pentru aceasta mari dificultăți. Însă insistența respectuoasă, dară fermă a conservatorilor a învins atuncea scrupurile cancelariei rusești și apelul făcut la mărinimia împăratului a fost ascultat, și cînd? Cînd Rusia tratînd cu noi ne acorda o concesiune diplomatică pur și simplu, fără să ne ceară în schimb nici aur, nici sînge.

Dacă eram stat vasal, de ce înainte de intrarea noastră în acțiune guvernul rus a iscălit cu noi convențiunea pentru trecerea armatei în care se stipulează condițiuni curat politice, cum este integritatea teritoriului? Iată ce s-a făcut când era vorba din partea noastră de o neutralitate binevoitoare.

Și astăzi, când M. Sa Țarul împărțește cu oștirea română pericolele și privațiunile războiului, când primește decorațiunea și medalia Virtuței a statului român, când acordă suveranului nostru distincțiuni care nu se dau decît suveranului unui stat independent, când ni se prodigă onorurile și decorațiunile (*Trop de fleurs, trop de fleurs* am putea striga), diplomația roșie ne declară că sîntem stat vasal și că nu putem trata. Așadară când vine vorba de interese pozitive, la un tratat în formă, d-nii Cogălniceanu și Rosetti ne spun neted, unul la tribună, altul în ziar, că nu putem trata, că sîntem un stat vasal și că ce este mai prudent este să ne încredem generozității M. S. Țarului. Și noi avem cea mai deplină încredere în această generozitate și bunăvoință proverbiale. Însă este oare sigur că bunăvoința personală a Majestății Sale va putea totdeauna fi triumfătoare de dispozițiunile guvernului său, de interesele Imperiului, de timiditățile diplomației, de opinia poporului rus? Nu ne-a declarat însuși „Românul”, care de la un timp încoace are aerul d-a se face „Monitorul oficial” al simțimintelor celor mai intime și celor mai personale Majestății Sale, că Majestatea [Sa] dorea acest răzbel și că a ced[at] [miș]cării generale a opiniei în [aceasta]?

Iată dară un punct în care [vo]ința personală a M. Sale a cedat unor înalte considerațiuni. Pe lângă aceasta, organul ultraconstituțional al d-lui C. A. Rosetti găsește comod de a adăposti responsabilitatea guvernului roșu la niște înălțimi unde crede că este greu de a veni cineva să o caute. Însă această tactică lașă nu trebuie să izbutească.

Românii cunosc pe M. Sa ca un nobil și generos suveran. Asemenea cunosc guvernul rusesc ca guvernul unei puteri amice. Însă nimic mai mult. Ei n-au nimic a face nici cu o personalitate prea înaltă ca să fie pusă în joc și a[!] cărui nume în aceste cestiuni ne-a silit să-l pronunțăm numai fățarnicia care nu respectă nimic a d-lui C. A. Rosetti. Asemenea românii n-au nici o vorbă cu guvernul rusesc care este, credem, însărcinat cu interesele Imperiului și ale poporului rusesc, iar nicidecum cu afacerile României. Românii au a face cu guvernul românesc, cu d. Brătianu, ministru de răzbel, cu d. Cogălniceanu, ministru al afacerilor străine, cu d. C. A. Rosetti, președinte al Camerei și inspirator al guvernului.

Aveam dară dreptul să-i întrebăm și erau datori să ne răspundă: Ce măsuri ați luat? Ce convențiuni ați încheiat? Cum credeți la încheierea păcei să apărați interesele țării? D-lor ne-au răspuns curat și simplu că *nici una* și ne-au trimis să ne adresăm la *generozitatea unui guvern străin*. Ni se pare că răspunsul a fost categoric. Ne pare și nouă bine, *căci istoria îl va înregistra*. Dacă dar România nu va ieși din acest răzbel cu nici un avantaj, sau cu avantagiuri disproporționale cu riscurile și cheltuielile sale, responsabilitatea va privi pe acești miniștri inepti și slugarnici, care n-au știut a vorbi și a stipula în numele unui popor liber și

stăpîn pe sine. Dar dacă, din contră, România va cîștiga ceva sau în privința teritoriului sau a drepturilor sale, dacă va ieși pentru dînsa de aci integritatea sa ca teritoriu și ca națiune, *o independință asigurată și garantată*, atunci iarăși nu avem nici o recunoștință pentru miniștrii de astăzi, căci ei înșiși au declarat că n-au făcut nimic pentru aceasta și că toate sînt datorite generozității unei puteri străine. Pentru dînsa dară în acest caz va fi recunoștința țarei.

[3 ianuarie 1878/

3. Frontspiciul ziarelor cu care polemizează Eminescu între 1877 și 1880.

[„ROMÂNUL» CONCEDE...”]

„Românul” concede că soldații au petrecut pe cîmpul de război ruți și desculți, dar cu toate acestea ei s-au purtat vitejește; adică din nou confundă meritul dorobanțului cu meritele guvernului. Că soldatul a fost rupt, desculț, rău îngrijit, adesea rău condus e meritul guvernului; că el s-a purtat bine și vitejește este meritul soldatului. *Distinguendum est*.

Apoi se scuză liberalii că nu erau pregătiți, că voiau neutralizarea teritoriului ș.a.ș.a. Si noi ne aducem aminte de ineptia d-lui Nicolae Ionescu, ne aducem aminte de ministrul Slăniceanu, care strîngea soldații când era a pace și le dădea drumul când era a război. Ne aducem bine aminte că liberalii, veniți la putere în urma flămîngiunii lor, n-aveau nici plan, nici idei, nici credit; c-a făcut tocmai contrariul de ceea ce promisese; că din prieteni turcilor s-au făcut dușmani lor; că din contrari războiului s-au făcut războinici nevoie mare, în sîrșit, că n-au urmat cărare hotărîtă de mai nainte.

Aczuzarea că conservatorii i-ar fi condus pe soldați la starea de sclavi ai străinilor, la disprețul general și altele de același calibru, le-[o] întorcem d-nilor liberali cu mulțumită înapoi. Dacă țara aceasta există pînă astăzi are s-o mulțamească elementelor conservatoare, care, cu mijloacele lor minime, espuindu-și numai capetele lor proprii, nu viețile a mii de oameni, au

ținut țara neatârnată prin mijlocul tuturor nevoilor, de stă pînă în ziua de astăzi. Slavă Domnului, cu grecoții din Strada Doamnei ne putem măsura orișicînd.

[4 ianuarie 1878]

PRO DOMO [„IATĂ «SIMȚIMINTELE, IUBIREA DE ADEVĂR...»"]

Iată „Simțimintele, iubirea de adevăr, bună-creștere și limbagiul ales al nobilei și ilustrei partide a conservatorilor”, exclamă „Românul”, reproducînd notița noastră asupra dorobanților din numărul de vineri 30 decembrie.

Nobili, nenobili — știm că-i ustură rău cînd le spunem pe nume și arătăm cîtă deosebire este între frazele liberale, între exploatarea simțirilor celor mai sfinte ale nației românești și între realitatea crudă pe care au creat-o țării.

Martor ne e unul Dumnezeu c-am fi dorit să n-avem cauză de a arunca în fața radicalilor acele epitete pe cari, din nefericire, le merită pe deplin. Dar scriitorul acestor știri e însuși neam de țaran și priveștița acelor jertfe ale frazelor liberale l-au durut. Radicalii trebuiau să știe că războaiele nu se fac cu palavre, ci cu bani, și că vorbele goale din Dealul Mitropoliei nici îl îmbracă nici îl încălzesc pe dorobanț.

Iară dacă e vorba despre cuvintele aspre, apoi tot lucrul are numele său. Ticălos nu e decît acela care ticăloșește pe oamenii ce în-adevăr nu sînt ticăloși; a le spune însă ticăloșilor că ticăloși sînt nu e nici o cesticie de „creștere”, nici cesticie de „limbajiu”, ci o foarte tristă datorie a tuturor oamenilor care a luat neplăcuta sarcină de a judeca despre netrebnicțiile ce se fac în lumea aceasta.

Ba o foiță care-și macină palavrele tot la moara „Românului” ajunge să se anine pînă și de persoana colaboratorilor „Timpului”. Ba unul e ungurean, ba cellalt a fost corist la teatru. Despre asta nu e supărare, pot să înșire mult și bine asemenea filozofii și să se intereseze prea cu de-amăruntul de viața noastră privată, în care nu vor găsi nici umbră de faptă rea. Că unu-i român din Ardeal, că cellalt în copilărie a legat cîtăva vreme cartea de gard și și-a făcut mendrele printre actori nu dovedește nimic rău nici în privirea caracterului, nici în privirea inteligenței lor. Dacă vor cerceta și mai departe vor găsi că unul a legat araci în via părintească și celălalt a ținut coarnele plugului pe moșia prințească și, la urmă, că amîndoi sînt viță de țaran românesc, pe care nu-l faci străin nici în ruptul capului și pace bună.

Cine n-a simțit pînă acum că în mucul condeiului nostru e mai multă naționalitate adevărată decît în vinele tuturor liberalilor la un loc acela sau suferă de boala din născare ce nici un leac nu are sau [î]și închide ochii cu de-a sila și nu vrea să vadă.

Cînd d-lor ne zic nouă că nu sîntem români rîde lumea care știe că ne ținem grapă de părinți ce neam de neamul lor au fost români; dar cînd le zicem noi d-nealor că sînt rămășițe și pui de fanarioți atunci îi ustură rău, pentru că e adevărat și se știu cu musca pe căciulă.

[5ianuarie 1878]

[„D-L CANDIANO POPESCU...”]

D-l Candiano Popescu, între atîția generali și ofițeri care onorează armata română, a fost ales pentru a purta marelui duce Mihail cordonul ordinului Steaua României.

Eroul din noaptea de 11 februarie care a intrat cu revolverul în camera de culcare a suveranului său, răsculătorul de la 11 august 1866 care a proclamat pentru două ore ridicula republică de la Ploiești este dară ales pentru a înfățișa pe lîngă ilustrul comandant al armatelor ruse din Asia disciplina și virtuțile ostășești ale armatei române. Frumoasă și nemerită alegere ! Dacă nu ne înșelăm, este a șasea răsplată pe care a obținut-o d-l Candiano de la începutul campaniei; să numărăm : 1. Gradul de maior, 2. Virtutea militară, 3. Crucea S-tului George, 4. Steaua României, 5. Gradul de locotenent-colonel, 6. Misiunea la Tiflis.

Fericită idee a avut d-l Candiano de a proclama, acum șapte ani, detronarea suveranului său ! De altminterea, ce este drept, reprezintă foarte bine pe guvernul care-l trimite.

[6 ianuarie 1878/

O NOTIȚĂ STRĂINĂ RELATIVĂ LA LITERATURA ROMÂNĂ

Cetim în „Vossische Zeitung” din Berlin, numărul de duminică, 2 decembrie 1877 :

Rumaenische Skizzen, introducere și traducere de d-na M. Kremnitz (București, 1977 la Socek și C,-ie) este tillul unei cărți puțin voluminoase, care însă în limitele ce și le-a tras ne face sa vedem cu o deosebită claritate situația intelectuală și morală a României. Introducerea ne dă un scurt prospect istoric despre starea de mai-nainte și despre starea de astăzi a țării și arată marea influență a elementului coreligionar în trecut, care însa în prezent nu mai are puterea ideilor moralizatoare. După introducere urmează un fragment din critica lui Titu Maiorescu *In*

contra direcției de astăzi în cultura română,, în care se combat cu o asprime fără cruțare și cu o logică incisivă dar totodată din impulsivitatea celui mai înalt patriotism formele superficiale, lipsite de fundament organic, în dezvoltarea intelectuală a României.

Aici urmează citat în traducere pasagiul de la pag. 334 și 335 din cartea d-lui Maiorescu *Critice*.

Însă țara judecată cu această asprime posedă în literatura ei mai nouă talente de o necontestabilă însemnătate, precum dovedește alegerea următoare de novelete și de schițe din pana a diferiți autori români. Aceste șapte schițe, narațiuni și povești sunt toate ținute în ton popular și izvorâte din iubirea poporului și a naturii lui adevărate! Unele din ele, precum este *Crucea din sat* a d-lui Slavici, sînt de o frumuseță încântătoare și scrise cu atîta poezie încît se pot compara cu cele mai eminente produceri ce le are literatura tuturor popoarelor în sfera concepțiilor poetice populare.

Cartea d-nei Kremnitz cuprinde, pe lîngă citata narațiune de I. Slavici, încă o istorie sătească (*Popa Tanda*), de același autor, două „copii de natură” (*Popa Gavril și Cucoana Nastasia*) de I. Negruzzi, o novelă (*Mihnea cel rău*) de A. I. Odobescu, o novelă de N. Gane (*Șanta*) și povestea populară a *Gemenilor cu stea în frunte*. Cu cît humor este scrisă și cu ce plăcere se citește d.c. simpla istorie sătească a d-lui Ion Slavici ! Popa Tanda, prin caracterul lui cam prea drept, își atrage defavoarea mai marilor lui și se vede strămutat în mizerul și sălbăticitul sat Sărăcenii din Valea-Seacă. Aici preotul începe în anul dintîi să predice poporenilor săi cu multă seriozitate Evangelia îndreptării. Cînd vede că predica e în zadar încearcă în anul al doilea batjocura și în anul al treilea dojana.

Toate însă sînt degeaba; în mijlocul sărăciei și lenei obștești-se și vede pierdut în mizerie cu nevastă și copii cînd, într-o dimineață, gîndindu-se ca amar la starea lui în mijlocul bisericii aproape ruinată [i] vine deodată ca o inspirație de sus : el începe a munci însuși, se pune pe lucru cu propriile sale brațe, [i]și reparază casa preotească, [i]și așează un gard în jurul curții, [i]și lucrează ogrorul, [i]și sădește o grădină. Poporeni la început dau din cap și zic că e al dracului popa, dar încetul cu încetul se pun pe gînduri și în scurt timp fac unul

după altul ceea ce au văzut că face popa. De abia trece un an și satul a-a schimbat la față și acum cînd ajunge un călător prin Valea-Seacă, pe șoseaua cea bună, și întreabă de satul cel frumos pe care-l zărește cu mirare, află că este satul Sărăcenii, adevăratul azil al săracilor.

[12 ianuarie 1878]

ORIGINEA ROMÂNILOR

La 4/16 ianuarie d. dr. Fligier a ținut la adunarea Societății antropologice din Viena o conferință prin care a combătut părerea românilor că poporul lor s-ar trage de la vechii romani. La intrarea lui Victor Emanuel în Roma au venit felicitările municipalităților București și Iași, în cari se zicea că Italia este muma comună și a românilor, deci cu ocazia aceea mai mulți învățați italieni s-au pus să cerceteze originea lor. Rezultatul a fost că, precum formațiunea craniului la români este cu totul deosebită de aceea a italienilor, tot astfel nu este nici o înrudire între aceste popoare. Originea susținută de români de la coloniști soldați din Italia e un fantom, căci războaiele civile depopulase Italia însăși încă înainte de Traian și e istoric constatat(?) că, spre a coloniza țările de la gurile Dunării, s-au luat populațiuni semitice (?) din Asia Mică, din Siria ș.a. Dacă românii ar avea cuvînt să-și deducă originea de la coloniștii romani, atunci ar fi înrudiți prin sînge cu italienii, ci cu jidanii (?). D.. Fligier polemizează contra lui Mommsen și a altor învățați, cari iau limba română drept, dovadă a originii italiene, și el susține că românii sînt coborîtorii direcți ai vechilor traci. Dintre popoarele Traciei însă au primit și altele limba latină, și d-sa a sprijinit această teză, arătînd că și alte popoare barbare, cu care cele dintîi au venit în contact în vremea migrațiunii, și-au apropiat cu ușurință limba latină.

La teza aceasta a d-lui dr. Fligier vom răspunde numai prin cîteva observări.

1. Limba română e unica în Europa care n-are proprie-vorbind dialecte. Pe-o întindere de pămînt atît de mare, despărțiți prin munți și fluvii, românii vorbesc o singură limbă. Prin urmare elementele din cari s-au zămislit poporul românesc n-au putut să fie decît numai „două”. În orice caz însă semiții d-lui Fligier ar fi lăsat în limbă o urmă cît de slabă care însă nu se găsește deloc. Să presupunem că toate cuvintele semitice au dispărut, n-ar fi dispărut însă gîtlejul, cerul gurii și părătușul lor, deci am găsi urme de „fonologie” semitică în limba română, caz care asemenea nu se-ntîmplă.

Am trebui să avem azi o limbă latină pronunțată jidovește. Toți știu însă că jidanii moderni de ex., chiar de-o sută de ani să fie în țară, nu sînt în stare să pronunțe românește.

3. Nu știm cum e istoric constatată că coloniștii ar fi fost semiți. *Ex toto orbe Romano* a lui Entropius (singurul loc ce vorbește despre colonizare) nu poate fi interpretat prin Siria Asia Mică ș.a.

4. Dacă coloniștii ar fi fost străini, ei n-ar fi putut vorbi decît limba latină clasică.

În limba română se găsesc însă tocmai elementele unei latinități arhaice, ce nu se putuse păstra decît tocmai numai în Italia și nu la cei ce-n-vătau limba clasică a statului. Cine-nvață azi franțuzește sau nemțește învață limba scrisă, nu cea vorbită prin

ținuturi depărtate, în care s-au păstrat urmele limbii vechi.

5. Coborîrea din traci o negăm pur și simplu. *Affirmanti obstat probatio*. Dacă n-ar exista această regulă salutară a logiceii elementare, ne-am bălăbăni vecinic cu sute de mii de păreri. Poate c-am ieși la urmă și chineji și turcomani și tot ce ar pofti cineva. Prin simplă afirmare nu se dovedește nimic.

Cine a[ul] fost dacii, care au fost limba lor nu se știe nici pînă astăzi. Sigur s-ar putea deduce numai un singur lucru. La popoarele din Dacia, neesceptînd pe cel român, trebuie să se afle urme de fonologie dacică.

[13 ianuarie 1878]

DIN VEACUL AL ZECELEA

Șesurile dintre Volga, Nistru și Prut au fost totdeauna bogate în populațiuni războinice și neliniștite cari, negăsind piedici pînă în Carpați și pînă în Balcani, părăseau locuințele lor și porneau în lume spre a cucerii alte țări. Istoria Daciei vechi după colonizare consistă

aproape numai din călcările roiiilor de popoare din răsărit, istoria Moldovei înscrie asemenea mulțime de războaie întii cu tătarii, apoi cu cazacii, în fine istoria noastră nouă — cine n-o cunoaște? Cine nu știe cîte invazii despre răsărit am avut de la Petru cel Mare încoace?

Dar nu erau țările noastre ținta cuceririlor. Precum popoarele germanice tindeau la Roma, cetatea pe șapte munți de lîngă Tibru, așa popoarele slavice, care au primit religia creștină din Bizanț, întindeau odinioară mîna lor spre Roma nouă, cetatea pe șapte dîmburi de lîngă Bosfor. Descendentul lui Rurik au făcut război Bizanțului la anul 907, dar n-au putut să coprindă puternica cetate. Un alt duce, Igor, au pornit pe cîteva mii corăbii mici de la gurile Dniprului ca să ia Bizanțul cu asalt, însă asemenea în zadar.

Sub urmașul lui Igor, Svetoslav, rușii au trecut Dunărea, însă în alte împrejurări.

Nicefor, împăratul bizantin, au fost atacat de către româno-bulgarii de dincoace de Balcani; deci se văzu silit de-a cere de la Svetoslav ajutor contra regelui bulgar Petru. Împăratul bizantin le trimise rușilor 1500 livre de aur (cam 2 și jumătate milioane de franci) drept subsidii de război, și în vara anului 968 rușii intrară în Bulgaria, cuceriră și dărîmară multe orașe și se întoarseră încărcăți de pradă în țara lor. Dar țara dintre Balcani și Dunăre le plăcu atît de mult încît la anul 969 se întoarseră iarăși în Bulgaria, hotărîți de-a se așeza aici și de-a apăra țara cucerită chiar și contra bizantinilor. Regele bulgar, Petru, murise; fiii săi nevrîsnici, Roman și Boris, căzuse în mîinile marelui duce rusesc, deci cucerirea provinciei părea asigurată și ei se așezară în Bulgaria.

După moartea lui Nicefor au stătut împărat Bizanțului Ioan Cimisce, un armean. Acesta trimise lui Svetoslav solie să deșerteze fără întîrziere țara, fiind parte a împărăției romane. Svetoslav zise scurt că în curînd îi va răspunde împăratului sub chiar zidurile Constantinopolei.

Svetoslav adună oaste mare de slavi; cîteva mii de unguri și de pecenegi se uniră asemenea cu dînsul și astfel trecu Balcanii, arse orașele și satele în drumul său, iar locuitorii luară cîmpii, fugind care încotro. Rușii luară Filipopol puind în țepă 30000 de greci și de bulgari și își așezară tabăra între Adrianopole și Constantinopole, cam în locul în care se afla astăzi orașul Ciadal-Borgas.

Împăratul bizantin trimise împotriva lui pe arhistrategul Bardas, c-o oștire mică, însă bine disciplinată. Prin marșuri bine chibzuite, Bardas [i]i ținu pe ruși în loc, amăgi cîteva detașamente din tabără afară și le bătu despărțite. Pe lîngă această mai veniră preste ruși foametea și boalele, încît Svetoslav se văzu silit să se-ntoarcă iar dincoace de Balcani. El nu s-ar fi întors nesupărat dacă Bardas n-ar fi fost trimis în Asia Mică să întîmpine o răscoală ce se ivise acolo.

Dar țara între Balcani și Dunăre, Bulgaria actuală, rămase totuși în mîinile rușilor. Împăratul bizantin, temîndu-se de-a-i avea pururea în atîta apropiere, hotărî să-i atace din nou și anume din două părți. Flota grecească, de 300 de corăbii, avînd proiectile de foc grecesc, merse spre gurile Dunării, purtînd provizii multe pentru oastea ce se strîngea [la] Adrianopole, iar în primăvara anului 972 împăratul merse însuși la Adrianopole și trecu Balcanii pe la strîmtoarea apuseană numită Poarta lui Traian, nepoposind decît dincoace de Balcani, pe un șes înălțat dintre două ape, precum povestește Leon Diaconul.

După popas oastea bizantină apucă drumul spre Șumla de astăzi (Prestlava pe atunci). Svetoslav crezuse atacul flotei mult mai primejdios decît pe acela al oștirii grecești, deci rămăsese cu partea cea mai mare a oștirilor sale lîngă Dunăre. El se întărise în Silistra de azi (pe atunci Dorystolum) lăsînd numai o garnizonă mică la Prestlava.

Rușii din Prestlava facură o ieșire, fură însă respinși. În Joia mare, 4 aprilie 972, bizantinii porniră asalt, suiră pe scări valurile întăriturilor și siliră pe ruși a se retrage în castelul întărit și despărțit de oraș. Dar fiindcă acest castel era în mare parte durat din bîrne, grecii-l aprinseră cu proiectile arzătoare. Siliți de foc, rușii (7000 la număr) ieșiră la larg și căzură în luptă pînă la

unul.

Cimisces reclădi zidurile Prestlavei și o numi Ioanopoli, făcu Paștele aci și apoi plecă spre Dorystolum, unde Svetoslav se întărise în capul a 60000 de oameni. În lupă grecii nu i-au putut învinge. Dar flota grecească, intrînd în albia Dunării, le tăie aprovizionarea, boalele se răspîndiră între ruși, încît în mijlocul verei, în iulie, Svetoslav trimise un sol la împăratul, propunîndu-i pace.

Rușii se legară a ceda împăratului Dorystolum, a libera prizonierii, a părăsi pentru totdeauna Bulgaria; iar grecii se obligară a nu-i supăra în retragere, a le da provizii și a trata bine pe negustorii ruși cari vor petrece în Bizanț.

Din 60 000 de ruși nu mai rămăsese în Dorystolum decît 22 000 cu viață.

Acestora Cimisces le dădu provizii îndestule.

5 - c. 832

Dar abia trecură Dunărea spre a se întoarce în țară și locuitorii de dincoace, mai cu seamă pecenegii nomazi, năvăliră asupra lor și-i uciseră împreună cu ducele lor Svetoslav. Din suta de mii, cu cîți venise întîi Svetoslav, prea puțini își revăzură patria.

Deci în veacul al X-lea, și anume între anii 907—970, rușii au încercat de trei ori a cuceri împărăția bizantină, dar fără să poată izbuti. De la cea dintîi încercare sînt o mie fără treizeci de ani. Ce față vor avea oare aceste țări cînd mia de ani va fi împlinită? Căci pe aceleași locuri prin care stăteau odată arcașii lui Svetoslav sînt astăzi regimentele împăratului Alexandru II, dar în mai mare număr și încununate de izbîndă. Din vechiul Mare Ducat de la Kiev au înflorit astăzi cea mai întinsă împărăție a istoriei nouă, alte ape duc Dunărea, alți stăpîni sînt la Bizanț, alți dușmani găsește Rusia în cale. Dar va veni o vreme cînd alte neamuri, ce dorm în sînul viitorului, vor înlocui în lumea veciniceii schimbări și pe învingător și pe învins, cînd vremea ce curge acum va fi o depărtată poveste, cînd nu va fi rămas nici urmă din toate cîte ne mișcă acum, din toate cîte dorim.

[20 ianuarie 1878]

[„ÎN SFÎRȘIT VEDEM LIMPEDE...”]

În sfîrșit vedem limpede. Generalul Ignatieff a propus guvernului nostru retrocedarea Basarabiei în schimbul a nu știu căror petice de pămînt de preste Dunăre. România este singurul stat care azi e în primejdie de a fi dezmembrată de chiar aliatul ei, după ce au încheiat cu el o convenție prin care i se garantează integritatea teritoriului. România vede zburînd ca pleava în vînt asigurările unei convenții a cărei iscălituri sînt încă umede și pe care a încheiat-o c-o împărăție mare, pe a cărei cuvînt se credea în drept să se întemeieze.

Și ce zice Austria la aceasta, Austria, pentru care gurile Dunării sînt o condiție de existență mai mult decît poate pentru noi? După cît auzim, ea nu are nimic de zis dacă i se asigură neutralitatea întregii Dunări de Jos.

Dar cum să se asigure această neutralitate? Printr-un tratat? Ridicol! Tratatările se scriu astăzi pentru ca să fie călcate de-a doua zi.

Dar cu ce drept pretinde Rusia bucată noastră de Basarabie, pe care am căpătat-o înapoi, drept din dreptul nostru și pămînt din pămîntul nostru? Pe cuvîntul cum că onoarea Rusiei cere ca să se ia o bucată din România. Va să zică onoarea Rusiei cere ca să se ia pe nedrept o bucată din România și aceeași onoare nu cere respectarea convenției iscălită de ieri. Ciudată onoare într-adevăr!

Și pe ce se-ntemeiază acest *point d'hon[n]eur*?

Fost-au Basarabia cucerită cu sabia? Nu. Prin tratatul de București de la 1812 s-a făcut această cesiune, nu ca preț al păcii, căci Turcia n-avea nevoie de pace, ci tocmai Rusia.

Napoleon era asupra intrării în Rusia și trupele rusești se-ntorceau în marș forțat, în rușul capului, luînd fața pămîntului românesc pe tălpile lor.

Cine i-a văzut întorcîndu-se, căzînd pe drumurile țării de osteneală, nu putea zice că aceasta era o armie învingătoare, nici nu putea crede că peste curînd succesele acelei armii aveau a-i cîștiga o provincie. Se știe că diplomația engleză, împreună cu vînzarea beiiului grec Moruzi, a fost cauza cesiunii Basarabiei.

Beiiul grec și-au pierdut capul. Anglia e pedepsită abia astăzi. Și cînd Moldova au căpătat îndărăt o parte din pămîntul ce pe nedrept i se luase, atunci s-a atins onoarea Rusiei și acea onoare cere ca să se ia îndărăt de la noi ceea ce pe nedrept ni se luase?

Căci prin ce păcătuise Țările românești Rusiei? Nu le-am hrănit într-aftea rînduri oștirile, nu erau țările noastre adăpostul lor, doveditu-ne-am vreodată dușmani ai ei? Într-adevăr nu găsim cuvinte pentru a califica această pretențiune, necum împlinirea ei. Oare puterea cea mare a Rusiei i-ar da dreptul de a-și bate joc de lume, de noi, de ea însăși?

Pe cîtă vreme presa rusească comitea necuviința — căci altfel n-o putem numi — de a vorbi despre reluarea Basarabiei, pe

atîta vreme am ignorat glasul unei prese care ştiam prea bine că n-are nici o însemnătate şi este liberă a se ocupa în mod platonice de toate cestiunile pe cari le permite poliţia de a fi discutate, fără de a-i creşte cuiva prin aceasta peri albi.

Dar astăzi nu mai este presa rusească care vorbeşte, ci guvernul, care acolo este tot.

Astfel dar am pierdut 15000 de oameni şi cîteva zeci de milioane cheltuieli de război, ani ajutat pe „mandatarul Europei” în îndeplinirea sacrei sale misiuni, pentru ca la urmă tot noi să fim cu pagubă, tot noi să plătim războiul Rusiei cu pierderea unei provincii?

Pînă acuma noi am refuzat orice schimb, ne astupăm urechile la orice propunere de schimb în această privinţă. Drepturile noastre asupra *întregei* Basarabii sînt prea vechi şi prea bine întemeiate pentru a ni se putea vorbi cu umbră de cuvînt de onoarea Rusiei angajată prin Tratatul de Paris. Basarabia întreagă a fost a noastră pe cînd Rusia nici nu se megieşa cu noi, Basarabia întreagă ni se cuvine, căci e pămînt drept al nostru şi cucerit cu plugul, apărat cu arma a fost de la începutul veacului al patrusprezecelea încă şi pînă în veacul al nouăsprezecelea.

Mandatarul Europei vine să mîntuie popoarele creştine de sub jugul turcesc şi începe prin a-şi anexa o parte a unui pămînt stăpînit de creştini, în care nu-i vorba de jug turcesc? Ciudată mîntuire într-adevăr.

Cuvîntul nostru este: De bunăvoie niciodată, cu sila şi mai puţin.

Într-unul din numerii trecuţi am înregistrat zgomotul că în Basarabia s-ar fi luat deja măsuri administrative din partea Rusiei, care trec dincolo de marginile convenţiei încheiate. Cerem lămurire guvernului. Convenţia nu trebuie să rămîie literă moartă şi orice trecere peste ea trebuie respinsă în orice moment. Nu e permis nimănui a fi stăpîn în casa noastră decît în marginile în care noi îi dăm ospetie. Dacă naţia românească ar fi silită să piardă o luptă, va pierde-o, dar nimeni, fie acela oricine, să n-aibă dreptul a zice c-am suferit cu supunere orice măsură i-a trecut prin minte să ne impună.

Dar toate acestea sînt consideraţiuni făcute faţă cu o eventualitate asupra căreia stăruim a fi în îndoială.

Oricît de mulţi oameni răi s-ar găsi în această ţară, nu se găseşte nici unul care ar cuteza să puie numele său sub o învoială prin care am fi lipsiţi de o parte din vatra strămoşilor noştri. Guvernul rusesc a putut să facă o încercare, a trebuit însă să se încredinţeze că în zadar a făcut-o.

Mai departe nu va merge !

Noi nu pretindem, chiar nu cerem nimic de la puternicul nostru aliat; atît însă şi numai atît. Voim să păstrăm bune relaţiuni cu vecinii.

Ei bine! Rusia nu se va face vinovată de o faptă care ar fi pentru dînsa o vecinică pată în ochii lumii; ea nu va lua ce noi nu voim să dăm.

[25 ianuarie 1878]

[„FĂRĂ A PREJUDECA HOTĂRÎRILE ADUNĂRILOR...”]

Fără a prejudeca hotărîrile Adunărilor, credem cum că linia de purtare a conservatorilor va fi următoarea.

N-avem nici un schimb de făcut cu Rusia în particular şi nu-i dăm nimic ei, precum nu pretindem nimic de la ea în special decît ca să consfinţească cuvîntul împăratului ei. Numai toţi semnatarii Tratatului de Paris, care va servi de bază a deliberărilor Congresului, ne pot da ceva — lua nu ne pot nici ei nimic.

Se zice cumcă argumentarea unei părţi ar fi următoarea: împăratul nu voieşte să-şi calce cuvîntul şi, în marginile voinţei sale individuale, nici nu-l calcă vreodată, dar voinţa poporului rusesc cere reluarea Basarabiei.

Dar cu modul acesta orice tratat încheiat între două state se poate nimici. Caracterul individual al monarhului nu este decît o garanţie mai mult pentru respectarea unui tratat, nu este însă unica lui garanţie. Convenţia a fost încheiată între guverne, adică între oameni cu plenipotenţe din partea poporului lor, şi tocmai voinţa popoarelor este angajată prin convenţie. Deci nu înţelegem ca o voinţă angajată să vrea ceva contra angajamentelor ce le-au luat în mod formal. Ce deosebire mai este atunci între popor, ca personalitate juridică, şi nişte bande neorganizate?

Dacă am făcut odată greşala de a încheia convenţie cu ea, n-am încheiat-o pentru a servi politica rusească în special. Însărcinată de Europa de a regula cestiuni ce nu ne privesc pe noi, nu i-am cerut decît să ne garanteze ea în special ceea ce toate puterile ne-au garantat

prin Tratatul de la Paris: integritatea şi neatîrnarea teritoriului nostru *actual*. Poate să fie în alte locuri obicei să se precupeţească pămîntul patriei şi cetăţenii statului, noi nu cunoaştem aceste obiceiuri şi nici voim a le cunoaşte.

Dacă Rusia ne propune un schimb — nu-l primim. Ba orice ne-ar propune Rusia îndeosebi nu primim.

Noi nu cunoaştem în ea decît pe mandatarul Europei, care n-au declarat război Turciei pentru a schimba soarta noastră, ci pe

aceea a bulgarilor, sîrbilor, muntenegrenilor, în sfîrșit a popoarelor de care a fost vorba la conferențe. De noi n-a fost vorba la conferență; războiul ce l-am purtat au fost poate o imprudență ce se iartă unui popor tînăr și arzător, și alianța de fapt o măsură care să ne asigure succesul armelor *noastre*, iar încolo n-avem a împărți nimic cu Rusia nici în clin, nici în mîncă. Poate din partea noastră să cucerească toată țara turcească, dacă o vor lăsa alte puteri, cu noi n-a avut război, deci n-are a ne lua nici pămînt nici a ne da cu sila ceea ce nu-i cerem ei. Dacă avem a cere, nu Rusia este aceea de la care vom primi.

Nu cerem nimic, nu primim nimic, nu dăm nimic.

Vrea Rusia să ne dea independența? ,N-o primim de la ea.

Vrea să ne dea Dobrogea? Asemenea n-o primim.

Cu un cuvînt, de la Rusia nu primim nimic. N-avem nevoie de patronajul ei special și nu-i cerem decît ceea ce sîntem în drept a-i cere ei, ca oricărui om de rînd, cu fața curată : să respecte pe deplin convenția încheiată cu noi. .Nici s-a bătut pentru noi, nici n-am poftit-o să se bată; deci nu are dreptul de a trata cu Turcia în numele nostru. Nici ea s-a luptat pentru noi, nici noi pentru dînsa, ci fiecare pentru sine și ale sale; ea pentru a împlini mandatul Europei și pentru confrății ei de peste Dunăre; noi pentru noi.

Deci încă o dată: Nu voim s-auzim de nici<de>un aranjament cu Rusia, nu-i concedem dreptul de a trata în numele nostru, căci n-am însărcinat-o nici noi cu aceasta, nici puterile europene.

[28 ianuarie 1878]

REPREZENTAȚIILE ROSSI

La 24 curent s-au reprezentat *Hamlet*. Dacă în București am avea dreptul de-a fi exigenți și n-am trebui să fim mulțămitori din inimă pentru orice scînteie de arte adevărată, am avea observații de făcut, nu lui Rossi însuși, ci asupra reprezentației ca întreg. O piesă, dar mai cu seamă una de Shakespeare, este un op de arte în care toate caracterele sînt atît de însemnate încît merită jucate de artiști mari. Se înțelege de sine însă că nu se va găsi poate niciodată o trupă care să întrunească în sine atîția artiști escelenti încît întregul op de arte să se poată privi ca un bas-relief din care nici o figură să nu răsără prea afară de marginile care despart statua izolată de bas-relief. Deosebirea între trupă și Rossi este prea mare, încît, pentru a stabili unitatea concepțiunii shakespeareiene, am trebui să scădem mult din Rossi sau să adăugăm mult trupei.

În trupă avem "un orchestră în care un singur instrument prevalează cu mult. Nu-i vorba, celelalte instrumente acompaniază bine și cu măsură, dar totuși partitura unui singur instrument răsare mai mult. E o statuă izolată înaintea unui bas-relief. Cu multe schimbări făcute scrierii asemenea am trebui să nu fim înțeleși. Dar mulțămitori precum sîntem pentru orice arte adevărată, renunțăm de mai nainte de a-l vedea pe Shakespeare interpretat ca întreg, așa îl văd ochii sufletului nostru și ne declarăm cu asupra de măsură învinși de jocul puternic al marelui maestru italian.

[28 ianuarie 1878]

ARBOROASA [„CITITORII NOȘTRI..."]

Cititorii noștri își aduc desigur aminte de seama ce am da[t]-o despre procesul intentat tinerilor români, membri ai Societății Arboroasa de la Universitatea din Cernăuți.

Procesul s-a petrecut înaintea Curții cu jurați trei zile de-a rîndul, și anume de la 20—23 ianuarie st.v. (1—3 fevr. st.n.). Tinerii au fost achitați cu „unanimitate” de voturi.

Pînă acum nu s-a mai întîmplat în Cernăuți un proces de asemenea natură, din care cauză publicul se îmbulzea nu numai în sala de ședințe, ci și pe uliți, încît, pentru a păzi ordinea și de teamă de turburări, ulițele era percurse de patrule de agenți polițienești.

Arestul preventiv al tinerilor ținuse unsprezece săptămîni. În ziua achitării ei au fost puși pe picior liber.

[4 februarie 1878]

CONTESTAREA ALEGERII D-LUI MAIORESCU

Colegiul I din Iași au ales deputat în Cameră pe d. Titu Maiorescu și aceasta din cauze binecuvîntate. Politica oarbă a roșiilor au adus soarta româniei întregi la marginea prăpăstiei. Prin buna chibzuință și înțelepciunea generației reprezentate de Negri, Alesandri, Grigorie Ghica Vodă și alții, Moldova a recăpătat acea bucată de pămînt din teritoriul ei strămoșesc care

stăpânește gurile Dunării și o parte a Mării Negre, Basarabia. Poporul românesc — deși destul de numeros pe fața pământului — a rămas însă în urmă economic și în cultură, deci nu putea să întreprinză lupta pentru existență decât sub scutul unui rol istoric, recunoscut de Europa și congruent cu interesele ei. Misiunea statului român în afară era ca să formeze o despărțire între trei civilizații deosebite, între Austria și Rusia pe de o parte, între Rusia și Turcia pe de altă. Iar cât despre rolul intern, el e mai cu samă un rol de cultură temeinică, care să se răsfrîngă asupra tuturor românilor, oriunde ar fi trăind ei, și să formeze oarecum stratul de căpetenie al unei culturi naționale comune. Partidul conservator din Iași, știind pe deplin că acel petec de pământ de la Dunăre este rațiunea de a fi a statului român din punctul de vedere al Europei și cunoscând fățărnicia liberalilor, cari sînt în stare să joace comedia protestării pentru a o da totuși rușilor în schimbul unor foloase personale de tot soiul, au ales cu majoritate absolută pe d. Maiorescu în aceste momente grele, dînd astfel un vot de neîncredere purtării îndoielnice a guvernului și a Camerei. Afară de aceia d. Maiorescu mai însemnează și altceva : tendența pentru răspîndirea unei culturi naționale și uniforme la țaranul românesc. Pedagog și fiu de pedagog, el a văzut cu ochi limpede beția de fraze și lipsa de cultura pozitivă a clasei de cenușeri din România și n-au găsit un alt antidot mai puternic contra epidemiei spirituale decât cultura țaranului. Dar pentru aceasta era de nevoie ca limba țaranului, fie el în România, fie în Ardeal, să fie pusă iar în scaunul de onoare ce i se cuvine, în locul în care o pusesese cronicarii și biserica. În lupta pentru limbă și adevăr și contra jargoanelor franțuzite sau nemțite și a beției de cuvinte, d-sa a rămas învingător; autorii loviți de pana sa energică nu mai cutează a se întoarce la obiceiul lor de a înșira cuvinte nouă în loc de idei adevărate; limba, și împreună cu ea mintea, se curăță și se lămurește, căci numai o limbă în care cuvintele sînt împreunate c-un înțeles hotărît de veacuri este clară și numai o cugetare care se servește de o asemenea limbă e limpede și cu temei.

Colegiul I de Iași a știut dar ce face cînd a ales pe d. Maiorescu. Organe — în genere foarte bine informate — din străinătate vorbesc că guvernul ne trădează. În memorandumul colonelului Wellesley către lordul Derby cu data de 17 iulie 1877 se zice deja că împăratul Rusiei vrea să ia Basarabia.

„Correspondența politică" spune iar că măsura de a mobiliza pe toți cîți poartă arme în România (în contra Rusiei, dragă Doamne) e cu totul de prisos, căci, după informațiunile ce le are, „guvernul român, cu toate manifestațiile de formă" va da consimțirea la îndeplinirea dorințelor Rusiei.

Simțind deci că în dosul vorbelor d-lui V. Alexandrescu și a altora nu e decât frază și comedie, vechea capitală a Moldovei și-a pus încrederea într-un om care nu se lasă amăgit nici prin lacrămile de crocodil ale d-nului C. A. Rosetti, nici prin declamațiile d-lor Holban & Comp.

La știrea că Maiorescu și Florescu sînt aleși, Camera de astăzi, în care nu sînt decât vro doi-trei conservatori, a rămas înmărmurită de frică. Dosarul alegerii venise fără umbră de contestație, comisiunea de verificare n-a putut găsi motiv de invalidare nici măcar cît e negru sub unghie, deputatul trebuia proclamat. Ca cel ce se-neacă, Camera d-lui C. A. Rosetti trebuia să s-anine de un pai, de prerogativa de-a contesta fără motiv o alegere. Trebuia să se puie din nou în joc orice calomnie, orice nerușinare, doar s-ar găsi un pretext pentru amînarea acestei alegeri fatale frazei și minciunii.

Cu misiunea de a contesta alegerea s-au însărcinat — cine?

Răspundem indirect spre caracterizarea lucrului. Meargă în Adunare un om care nu cunoaște pe nici un deputat și uite-se de jur împrejur cari sînt oamenii cei mai urîți fizicește — nu mai vorbim de suflet — și dacă va găsi figuri a căror vedere să-i strice dispoziția pentru o săptămînă de zile, atunci să puie mîna pe ei. Căci numai chipuri cu totul neizbutite ale naturii se pot însărcina cu caricarea unui adevăr limpede ca lumina zilei

D. Holban a contestat alegerea, susțîind că, deși biuroul electoral n-ar fi îndeplinit toate formalitățile, d-sa ar trece cu „indulgență" peste aceasta dacă n-ar fi alte considerații, de „moralitate", care să-i dicteze contestarea.

Motivele sale sînt :

- 1) Listele electorale sînt tot cele vechi, făcute de conservatori, deci false.
- 2) D. Carp votează alternativ cînd la Iași, cînd la Vaslui, după cum [i]i convine și d-sa a influențat de astă dată alegerea de la Iași.
- 3) D. Dim. Rosetti, care a declarat prin buletinul primăriei că n-are decât un cens de 78 de franci, a votat asemenea în colegiul I, deși se cerea un cens de o sută de franci.
- 4) D. Maiorescu aparține unei școale filozofice periculoase, căci Schopenhauer și Max Stimer spun că „forța primează dreptul" etc. Aicea d-sa citează o frază în franțuzește ce avea acest cuprins. Întrebat de un deputat cine susține aceasta, d-sa răspunse : „Schopenhauer".

5) Primăria de Iași n-au făcut prin foaia oficială și guvernul n-au făcut prin „Monitor" convocarea alegătorilor cu 21 de zile înainte de termenul alegerii.

La toate acestea vom răspunde rînd cu rînd, reproducînd în parte reflectările d-lui G. Vernescu.

1) Dacă listele electorale sînt false, toți deputații trebuie să plece acasă, căci toți au fost aleși după ele.

2) D. Carp își poate declara domiciliul politic atît la Iași, cît și la Vaslui, de vreme ce are avere imobiliară atît într-un loc, cît și într-altul. N-au votat însă niciodată în două locuri pentru una și aceeași alegere.

În faptă d-sa a făcut totdeauna parte din colegiul I din Iași și, dacă i-a convenit o dată să voteze la Vaslui, a renunțat la colegiul de Iași. „Însă deja de la august 1877, adică șase luni înaintea alegerii”, au optat din nou prin buletinul primăriei pentru colegiul ieșan.

În fine Carp e un om cu avere și-am înțelege ca d. Holban — care are atît pe cît știe, adică nimic — să intre vătăf de moșie la Carp și să-i asculte ordinele; dar nu-nțelegem ca un om cu neafirmare economică ca d. Carp, care n-are nevoie să ia în arendă cu prețuri scăzute după hatîr moșiile statului, să asculte de poruncile d-lui Holban și să-și fixeze domiciliul politic acolo unde voiește a i-l [î]nsemna acest *curiosum* al naturii.

3) D. Dim. Rosetti, după cît știm, n-a votat deloc. Dar, de ar fi votat, era în dreptul său, și acest drept încetează abia la formarea nouăi liste electorale. Un om poate într-un an să scază sau să se urce de zece ori în avere—pînă ce se constată aceasta prin noua listă electorală rămîne alegător în colegiul în care e înscris. Dacă mișcarea averilor omenești ar putea fi *în orice moment* un motiv de contestare a dreptului de alegător s-ar întîmpla ca țara să rămîie într-un moment dat fără putință de-a fi reprezentată. Listele electorale constată și stabilesc dreptul de alegători. Cu afișarea lor înceată drepturi vechi, prin împuținare de avere, și încep altele nouă, produse prin înmulțire de avere. D. Holban a încercat să suspicioneze caracterul prob al d-lui Dim. Rosetti, deci au calomniat.

4) E absolut neadevărat că Schopenhauer ar fi zis vrodată în vrun pasagiul a numeroaselor sale scrieri că „forța primează dreptul”. D. Holban a citat în franțuzește un pasaj din Max Stirner și cu nerușinare l-a atribuit lui Schopenhauer, spre a amăgi o Adunare incultă, ce mi-i putea controla nici ignoranța sa nici reaua sa credință.

Max Stirner, pseudonimul sub care un oarecare Caspar Schmidt (născ. la 25 oct. 1806), este hegelian, fost teolog, cunoscut prin traducerea *Economiei politice* a lui Say și a cărții despre *Bogăția națiunilor* a lui Adam Smith. După credințe politice, acest filozof al egoismului, al dreptului ca creațiune a forței, este „liberal radical”. Ca filozof au scris o caricatură ironică a filozofiei lui Fr. Feuerbach, în care neagă morala în favoarea egoismului (*Vezi Der Einzige und sein Eigentum*, Lipsca, 1845).

Schopenhauer, care numește pe Hegel șarlatan și școala sa o adunătură de stîrpituri, susține tocmai „contrariul” de la cele zise de acest Caspar Schmidt.

Schopenhauer zice:

Dreptul poate fi suprimat prin forță, niciodată nimic (blos unterdrückt nie aufgehoben) (*Vezi Lumea ca Voință și idee*, vol. II, pag. 680) și fiecare are dreptul a face tot ce nu atinge pe altul (*Parerga*, vol. II, pag. 257).

*Aplicarea dreptului pur se face adesea cu privire la împrejurările deosebite ale poporului. Dar numai atunci cînd legile pozitive s-au făcut în esență și preste tot după conducerea dreptului pur și numai cînd pentru fiecare dispoziție a lor se poate găsi o rațiune în dreptul pur, numai atuncea legile sînt un „drept” pozitiv, iar statul o societate juridică. La din contra legile pozitive nu sînt decît „o nedreptate” pozitivă, o nedreptate proclamată în public și susținută cu d-a sila. Astfel este orice „despotie”, constituția celor mai multe state mahometane, ba chiar multe părți din alte constituții, precum sclavia, claca ș.a.a. (v. Schopenhauer, *Lumea ca voință și idee*, vol. I, pag. 409).*

Rolul pe care cugetătorul îl dă forței brute este următorul: într-o lume plină de ființe rele și mincinoase precum este a noastră dreptatea este slabă și trebuie susținută cu puterea, iar tot geniul politic, toată munca seculară a statelor consistă numai și numai într-o singură țintă: a face ca dreptatea să stăpînească preste putere, iar nu puterea preste dreptate.

D. Holban atribuie deci lui Schopenhauer ideile pe care acesta le numea șărlătănești și ideile de stîrpituri, insultă memoria unui geniu al cărui nume nu e vrednic să-l pronunțe, dă o idee mincinoasă despre scrierile filozofului pentru ... pentru a contesta alegerea colegiului I de Iași.

A atribui lui Schopenhauer ideile lui Schmidt înseamnă tot atît ca și cînd Praxiteles, sculptînd statua lui Apollo, ar fi luat drept model umerii d-lui Pantazi Ghica și fizionomia d-lui Holban.

5) Art. 46 al Legei electorale zice: „Colegiile electorale se convoacă prin decret domnesc. Ministrul de interne comunică aceasta *primarilor orașelor de reședință*, cari, prin înțelegere cu primarii din celelalte comune ale districtului, convoacă pe alegători cu 21 de zile înainte de termenul fixat pentru alegeri”. Convocarea prin placate, iscălite de d. Scarlat Pastia primar de Iași și deputat, s-a făcut într-adevăr cu 21 de zile înainte de termen. Dar, de s-ar fi făcut în urmă, ce-ar dovedi alt decît reaua-credință a guvernului și a primarului de Iași, pentru a pune piedici unei alegeri al cărei rezultat îl știau mai dinainte?

Cu chipul acesta pot scăpa de orice opoziție. N-are decît să convoace totdeauna cu cîteva ceasuri mai tîrziu colegiile cari i-ar da deputați opoziționali și-atunci toate alegerile neplăcute ar fi nule.

Vă rugăm creați asemenea precedente!

După ce motivele d-lui Holban au fost combătute de d-nii Vernescu, P. Grădișteanu ș.a., d. Pantazi Ghica le-au mai rumegat încă o dată și în urmă d. Holban a depus la biuroul următoarea propunere:

Contest alegerea d-lui Maiorescu, nefiind expresia adevărată a colegiului I de Iași și nefiind conform art. 46 a legii electorale, și conclud la invalidarea ei.

Iscălit Holban și alții de aceeași teapă.

Această propunere s-a votat cu majoritate însă nu cu 2/3.

Ce urma?

Validarea alegerii, căci, oricând se votează o propunere motivată, concluzia ei se votează. Dar altfel sună logica Parlamentului român. Nu s-a invalidat alegerea, ci s-a contestat numai.

Și, fiindcă d-nia lor nu știuseră ce votase, s-au suspendat ședința pe 10 minute pentru a reveni asupra votului. D. Holban și-a schimbat propunerea în mod radical, apoi s-au pus din nou la vot și s-a votat — Dumnezeu mai știe cum — căci mulți deputați susțineau în gura mare că numai vro trei-patru liberali ridicaseră câte amîndouă mîinile, pentru a părea mulți. Dar ar fi o naivitate a crede că prima propunere a d-lui Holban ar fi fost făcută astfel numai din prostie. Dacă ea întrunea voturile a 2/3 dintre deputați alegerea se invalida; neîntrunind atîtea, ea s-a contestat cel puțin. Va să zică n-a fost numai prostie, ci și viclesug la mijloc. Proștii sînt totdeauna vicleni. Apoi s-a trecut la ordinea zilei, adică la verificarea alegerii d-lui Marghiloman (Buzău).

Aici erau 21 de alegători contestați. Termenul era tocmai cel pus la alegerea d-lui Maiorescu, dar fiindcă era alt creștin, Adunarea n-a recunoscut absoluta identitate a cazului, ci, puindu-se la vot contestarea aceasta, a rămas nehotărîtă, din cauza parității de voturi.

Nu putem mîntui fără a mostra cum se cuvine încă o necuviință a d-lui Holban.

Citînd cazurile Carp și Dim. Rosetti, d-sa s-a rugat de miniștrii să aibă indulgență, să nu dea în judecată pe acești doi domni.

Bunătatea d-sale !

Mai bine vorbea însă de scîrba pe care trebuie s-o producă în orice om întreg indulgența d-sale. Căci a suferi indulgența cuiva înseamnă a fi „inferior” celui indulgent. Ce urît, ce mărginit, ce scîrbos ar trebui să fie omul care ar avea nevoie de indulgența d-lui Holban !

Nouă ne pare rău că d. Vernescu își sacrifică talentul său oratoric voind să ridice nivelul acelei Adunări. D-sa își înobilează contrarii, înjosindu-se de a disputa cu ei, căci e vrednic de contrarii mai buni și de ... amici mai buni. De ce nu-i lasă în știrea Domnului să se zvîrcolească

după plac în mlaștina lor ? O sută de oameni cari nu știu ce votează și după vot se întrebă un sfert de ceas că oare ce-or fi votat în absență ... de spirit, cari apoi răzvotează o altă propunere, contrarie celei dintîi ? ... E o superfluență de bunătate de a-i lua în serios. Și toate acestea ... de „frica” unui singur om.

[8 februarie 1878]

[*À TOUT SEIGNEUR, TOUT HONNEUR!...*]

À tout seigneur, tout honneur ! Cedăm astăzi primul loc în fruntea ziarului iubitului nostru poet V. Alexandri; trimițîndu-i în aceste puține rînduri tributul admirațiunei noastre, ne simțim datori totodată a-i cere iertare dacă pe dînsul, care n-a așteptat și n-avea nevoie ca „indignarea să-1 facă poet”, îl coborîm astăzi la prozaica meserie de prim-bucureștar.

[9 februarie 1878]

[„CESTIUNEA RETROCEDĂRII...”]

Cestiunea retrocedării Basarabiei cu încetul ajunge a fi o cestiune de existență pentru poporul român.

Puternicul împărat Alexandru II stăruiește să cîștige cu orice preț stăpînirea asupra acestei părți din cea mai prețioasă parte a vetrei noastre strămoșești.

Înțelegem pe deplin această stăruință, deoarece, la urma urmelor, pentru interesele sale morale și materiale, orice stat face tot ce-i stă prin putință: Rusia este o împărăție mare și puternică, iară noi sîntem o țară mică și slabă; dacă dar țarul Alexandru II este hotărît a lua Basarabia în stăpînirea sa, pentru noi, Basarabia e pierdută.

Dar dacă ne dăm bine seamă, nici nu e vorba să pierdem ori să păstrăm Basarabia : vorba e *cum o vom pierde ori cum o vom păstra*.

Neorocirea cea mare ce ni se poate întîmpla nu este că vom pierde și rămășița unei prețioase provincii pierdute; putem să pierdem chiar mai mult decît atîta, *încrederea în trăinicia poporului român*.

În viața sa îndelungată niciodată poporul român nu a fost la înălțimea la care se află astăzi, cînd cinci milioane de români

sînt uniți într-un singur stat.

Mihai Viteazul a izbutit să împreune sub stăpînire sa trei țări și să pregătească întemeierea unui stat român mai puternic; a fost însă destul ca Mihai Viteazul să moară pentru ca planul urzit de dînsul să se prăbușească. Statul român de astăzi a trecut însă prin mai multe zguduirii și rămîne statoric, fiindcă are două temelii: conștiința românilor și încrederea marilor națiuni europene.

Dacă vom cîștiga de trei ori atît pămînt pe cît avem și vom pierde aceste temelii, statul român, fie el oricît de întins, va deveni o creațiune trecătoare; iar dacă ne vom păstra temeliiile de existență socială, Rusia ne poate lua ce-i place și pierderile ne vor fi trecătoare.

Astăzi e dar timpul ca să întărim, atît în români, cît și în popoarele mari ale Apusului, credința în trăinicia poporului român.

Rusia voiește să ia Basarabia cu orice preț : noi nu primim nici un preț.

Primind un preț, am vinde; și noi nu vindem nimic !

Guvernul rusesc însuși a pus cestiunea astfel încît românii sînt datori a rămînea pînă în sfîrșit consecuenți moțiunilor votate de către Corpurile legiuitoare; nu dăm nimic și nu primim nimic.

Românul care ar cuteza să atingă acest principiu, ar fi un vînzător.

[10 februarie 1878]

[„FIINDCĂ NOI SÎNTEM...”]

Fiindcă noi sîntem atît de orbiți încît nu sîntem în stare de a vedea lămurit poziția în care ne aflăm față cu Rusia și cu cererea ei pentru retrocesiunea Basarabiei, „Gazeta St. Petersburg” de la 2 (14) februarie are bunăvoință a ne lumina asupra acestor împrejurări.

Iată articolul.

Care-i motivul părerii negative a românilor în privirea cesiunii părții de sud a Basarabiei; interesul real al țării și al mîndriei naționale? Înainte de toate trebuie să relevăm că Rusiei nici prin gînd nu i-a trecut de a spolia România, că nu poate fi nici vorba măcar de pierderi materiale ale Principatului. Dacă România aprețiază fruntarii naturale și rătunzite, dacă înțelege că ignorarea acestor condiții în dezavantagiul unui vecin puternic nu duce niciodată la un bun rezultat final, atunci nu trebuie să fie zgîrcită cu cîteva mile pătrate de pămînt plin de lacuri și malștine. Și nouă ne trebuie o frontieră naturală ca și României și aceasta nu se poate stabili altfel decît primind noi Basarabia de sud, iar nu cedînd pe cea de nord, precum cerea mai deunăzi o foaie românească. Dacă pentru România e o cestiune de onoare națională și militară de-a păstra partea respectivă de țară, e și pentru noi o cestiune analogă de a restabili granițele noastre precum erau ele înainte de 1856.

Să admitem că de amîndouă părțile e amor-propriu la mijloc: dar un amor-propriu este acela al unui popor de 80000000, și cellalt a unui popor de patru-cinci milioane.

Presa românească se laudă fără folos cu conclucrarea României la război, cu jertfele sale, cu ajutorul ce ni l-a adus. În faptă, România ne-a adus folos real, dar și-a folosit sieși cu mult mai mult încă. Au cheltuit zece milioane de franci cu războiul, dar armata noastră a plătit cu zece, ba cu douăzeci de milioane mai mult în România pentru toate necesitățile vieții. Nu voim să relevăm întrebarea care din cele două state e datornic celuilalt; dar i-am sfătui pe conștrații noștri din București să n-o releveze nici ei. Dacă România se arată implacabilă față cu noi, ea contează desigur pe sprijinul puterilor; e apoi posibil ca să-și găsească un asemenea sprijin chiar la amicii noștri cei mai buni, cari sînt totdeauna gata de a nedreptăți pe Rusia; asemenea se poate ca Rusia să nu insiste asupra acestor pretenții, întîmpinînd rezistență din partea fostului ei aliat. Frontiera noastră naturală trebuie s-o avem, acum ori mai tîrziu; de cîțiva ani mai mult ori mai puțin nu ne pasă.

Ce se va întîmpla însă atuncea cînd, în momentul unor stipulațiuni internaționale, Rusia insultată nu va face nici un fel de pretenții în favorul României? Anglia și Austria se vor face din proprie mîrinimie procuratorii României? Anglia, care pledează atît de mult pentru rămășițele puterii sultanului, Austria, care e contra unor state nouă și puternice la marginile sale? Sîntem departe de a amenința pe români, și amenințările nici n-ar folosi nimic față cu un popor viteaz care a dovedit lumii întregi îndreptățirea neatîrării sale. Am voi să punem numai întrebarea pe baza ei justă și s-o liberăm de complicațiunile care se creează prin presa română, ce se lasă a fi tîrîtă prea departe.

Noi, pentru a contribui asemenea la restabilirea întrebării pe bazele ei adevărate, vom răspunde următoarele :

1. Cestiunea Basarabiei, care poate fi pentru Rusia o cestiune de onoare militară, deși după a noastră părere rău înțeleasă, este pentru noi nu numai o cestiune de onoare, ci una de existență. România, pierzînd pămîntul ce dominează gurile Dunării, devine un stat indiferent, de-a cărui existență sau neexistență nu s-ar mai interesa absolut nimenea.

Acest interes ar fi indiferent dacă am fi destul de puternici sau dacă cel puțin am avea noi margini naturale spre vecini cari să ne înlesnească apărarea. Dar, cu țara deschisă spre nord și față cu un vecin cu precovîrșire puternic, tăria noastră nu poate consista decît în interesul economic pe care Occidentu-l are pentru drumul pe apă al Dunării și Mării Negre. Deci pentru acest

petec de pământ în stînga Dunării, care-a fost al nostru de la 1300 începînd și pe care Rusia nu l-a posedat decît 44 ani, nu există nici un echivalent.

2. Presupunînd că din parte-ne n-ar fi decît amor-propriu (ceea ce, în treacăt vorbind, nu e), nu înțelegem de unde ziarul rusesc ia ciudata teorie că un popor de 4—5 milioane trebuie să aibă mai puțin amor-propriu decît unul de 80 de milioane? Statele, ca personalități politice, sînt egale de jure și deosebirea facto stă numai în puterea pe care o dezvoltă într-o stare nejuridică și anormală de lucruri, adică în război, și în înfrîurirea pe care o exercită prin frica ce inspiră cu amenințarea puterii fizice. Dar dacă e vorba ca puterea fizică a statelor să domnească, atunci nu mai e vorba nici de amor-propriu, nici de neamor-propriu, ci pur și simplu de care pe care va bate. Dacă Rusia vrea să ia cu de-a sila ceea ce i se refuză de bunăvoie, vom rezista, ne va bate și va lua ceea ce e al nostru, dar cel puțin nu ni se va putea imputa că am fost atît de decăzuți încît, de bunăvoie și cunoscînd limpede una din principalele noastre condițiuni de viață, am dat-o de înjosiți ce sîntem în mîinile Rusiei pentru ... bani sau altele.

3. Plîngerea că armata rusească ar fi plătit 10—20 de milioane mai mult decît se cădea pentru trebuințele ei și cumcă țara s-ar fi folosit din aceasta e o plîngere foarte nelalocul ei de vreme ce nimenea nu poartă vina ei morală. E o lege economică, în China, Rusia, Anglia, ca și-n România, că, îmulțindu-se cererea unor obiecte, se urcă prețul lor. De se folosește sau

nu o țară dintr-aceasta este indiferent pe de o parte față cu chestiunea internațională de care e vorba, și neevitabil pe de alta.

Turcii asemenea iau mai scump de la ruși pentru obiectele ce le vînd. Oare turcii au cauză de a fi mulțămitori Rusiei pentru aceasta? Nu ne credem în drept a da lecții de economie politică ziarelor rusești, dar într-adevăr ne minunăm cum ni se poate face nouă o vină din trebuințele armatei rusești, pe cari, dacă și le procura din Rusia, le plătea și mai scump. Acest pretins cîștig al negustorilor din România nu constituie o pierdere pentru Rusia dacă ea, procurîndu-și obiecte de trai din alte locuri și nu din România, le-ar fi plătit și mai scump. Apoi să nu uităm că parte din aceste pierderi ale soldaților, individual vorbind, erau de atribuit neștiinței lor de-a se orienta, iar pe de alta că și traiul românilor s-a scumpit, fără ca producțiunea să se mărească în mod considerabil. Din contra încă. Afară de aceea cheltuielile statului român ca atare, după cît știm noi, nu sînt de 10, ci de 260 de milioane, ceea ce e o mare deosebire.

4. Cît despre granițele naturale ale Rusiei, să ne deie voie confrății noștri să le-o spunem că cu teoria granițelor naturale departe mergem. Granițe naturale îi trebuiesc unui stat slab ca România, ce are nevoie de ajutorul configurațiunii teritoriale spre a se apăra. Dar ce granițe naturale îi trebuiesc puternicei Rusii contra periculoasei și amenințătoarei Români? Iar granițele naturale ale sistemului de stepe de peste Nistru sînt Carpații și Dunărea, adică România întreagă. Dacă Rusia voiește într-adevăr să realizeze teoria granițelor naturale, atuncea ar trebui să anexeze toată România, dacă cerința de granițe naturale ar fi... un drept. Noi știm că sub pretextul de-a avea graniți naturale s-ar putea cuceri universul întreg.

Din parte-ne ni se pare însă că nici onoarea de stat și cea militară a Rusiei nu poate pretinde de a se lua de la un popor un pământ care de cinci sute de ani este al lui și pe care de bunăvoie nu voiește să-l dea, nici Rusia n-are nevoie față cu ... amenințătoarea noastră putere de așa-numitele granițe naturale, c-un cuvînt că nu e nici un motiv plauzibil pentru a face o asemenea cerere, pe cînd noi avem grave, foarte grave motive de a o refuza.

[14 februarie 1878]

[„DE CÎTE ORI S-A FĂCUT ÎN PARLAMENTUL NOSTRU...”]

De cîte ori s-a făcut în Parlamentul nostru întrebări guvernului asupra adevăratelor condiții de pace ale Rusiei, de cîte ori s-a ridicat prin presă chestiunea Basarabiei, de atîte ori guvernul răspundea că nu știe nimic, căci și celelalte guverne nu știu nimic despre acestea, iar în privirea Basarabiei ne răspundea „Românul” : Calomniile de ale conservatorilor, ca să discrediteze guvernul, scorniri ca să amăgească opinia publică, cai verzi pe păreți și invențiuni cari pun la îndoială loialitatea înaltului nostru aliat, fum care se va risipi la cea dintîi rază de adevăr.

Iată în fine că sosi generalul Ignatiev, pentru a ne spune nouă tuturor că Dumnezeu a făcut lumea la 1812 și că pentru Rusia numai aceea e drept ce s-a făcut de atunci încoace. Deci, fiindc-au anexat Basarabia la 1812, trebuie să reanexeze astăzi pîrticica ce-am recăpătat-o noi cu mare greu la 1856.

Știindu-se că lumea nu-i făcută la 1812 și Basarabia a fost a noastră din veacul al patrusprezecelea, ba poartă chiar numele celei mai vechi dinastii românești, a dinastiei Basarabilor, care luase partea de loc de la tătari într-o vreme în care nu prea era vorba de împărția rusească și fiindcă guvernul nostru știe importanța împreună cu această cucerire a lui Mircea cel Bătrîn era natural ca guvernul nostru ... să nu știe nimic, absolut nimic despre intenția Rusiei, ba, mai mult încă, atît era de neștiutor asupra acestui punct, pe care celelalte puteri îl știa înaintea trecerii Dunării[i] a armatelor rusești, încît au intrat și în război pentru ruși. Ca să arătăm cîtă dreptate avea guvernul că nu știe absolut nimic reproducem pasagele de mai jos din nota pe care contele Șuvalof a comunicat-o lui Lord Derby deja la 8 iulie 1877.

Această notă dă asigurări cumcă interesele engleze nu vor fi atinse nici în Egipt, la Canalul de Suez, nici la Golful Persan, nici în Dardanele, pentru că Rusia pune mare preț pe neutralitatea Angliei. Apoi spune condițiile unei păci care s-ar încheia înainte de a trece rușii Balcanii. În aceste condiții se prevede reforma Bulgariei, răstunjirea frontierilor Serbiei, noua poziție a Bosniei și Herțegovinei și în sfârșit vine la România și la pretențiile proprii ale Rusiei.

Cît despre România, care și-a proclamat neatîrnarea, împăratul e de părere că aceasta e o cestiune ce caută să fie regulată prin înțelegere comună.

Aceste condiții fiind primite, cabinetele ar putea să exerciteze o presiune comună asupra Porții, spuindu-i că, în caz de a refuza, rămîne răspunzătoare pentru toate urmările războiului.

Dacă Poarta ar cere pace și ar primi condițiunile pomenite mai sus înainte de a fi trecut armatele noastre Balcanii, Rusia ar primi pacea, dar și-ar păstra dreptul de a condiționa pentru sine cîteva foloase ca compensațiune pentru cheltuielile de război. Aceste foloase n-ar întrece retrocesiunea Basarabiei cedată la a. 1856 pînă la malul de Nord al Dunării (esceptîndu-se așadar Delta Dunării), și cedarea Batumului împreună cu teritoriul. învecinat.

În asemenea caz România ar fi despăgubită prin înțelegere comună sau prin proclamațiunea neatîrnării sale, sau, „rămîind vasală”, prin cesiunea unei părți din Dobrogea. Dacă Austro-Ungaria ar cere asemenea o compensație, fie pentru cîștigurile Rusiei, fie pentru siguranță contra reformării făcute în favoarea principatelor creștine din Peninsula Balcanică, atunci Rusia nu se va împotrivi ca Austro-Ungaria să-și afle această compensație în Bosnia și, în parte, în Herțegovina.

Acestea sînt bazele pe care le-ar aproba împăratul cu intenția de a stabili o înțelegere între sine, Europa și Anglia și de a ajunge în curînd la pace. Conte Șuvalof e împuternicit de a cerceta părerile lordului Derby în această privință, fără de a-i tăgădui cîtă valoare pune cabinetul imperial pe păstrarea bunei înțelegeri cu cabinetul din Londra.

Încolo Rusia amenință că, dacă Turcia nu s-ar învoi cu aceste condiții înainte de a trece oștirile rusești Balcanii, atunci condițiile vor deveni mai grele etc.

Din aceste destăinuirii aflăm două lucruri aproape cu siguranță. Întîi că Anglia a știut condițiile adevărate de pace încă de la iulie 1877, al doilea că Austria le-a știut asemenea, de vreme ce i s-a propus, drept compensație pentru cîștigurile rusești, Bosnia și parte din Herțegovina, al treilea că deja din iulie 1877 Rusia ceruse pentru sine Basarabia. Este verisimil ca Austria, care nu voiește Bosnia și Herțegovina, și Anglia, care ține la existența Turciei, fără a face o cestiune capitală din această existență, să nu fi spus nimica ministeriului nostru de externe despre aceasta?

Dar să zicem, *posito sed non concessio*, cumcă într-adevăr nici una din puteri, nici binevoitoarea Italie, nici indiferenta Franță n-au avut de zis nici un cuvînt în privirea integrității României și c-am rămas cu totul izolați. Se potrivea oare cu rolul guvernului românesc să tăgăduiască acest lucru și să ne joace pînă acuma trista figură a unui înșelător înșelat?

Ceea ce am fi cerut e ca guvernul liberal, presupunîndu-l chiar compus din oameni înstrăinați, să spuie sincer pericolele în care plutește țara și să se ducă în întunerecul din care a ieșit, pentru a lăsa să lucreze oamenii a căror nume de la a. 1870 încoace e legat cu însuși destinatele țării și a căror cea mai mare glorie ar fi ca să moară pentr-o țară a cărui trecut și mărire ei au creat-o. Prin urmare elementul istoric din România ar fi trebuit să predominescă în aceste momente, în care istoria întreașă a României e primejduită. Și crează-se că cel din urmă răzaș din vremea lui Ștefan Vodă sau ai măriților Basarabi are mai mult simț istoric și mai multă iubire de țară decît veniturile cari decid astăzi asupra țării românești.

[15februarie1878]

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE VINERI...”]

În numărul nostru de vineri am publicat o corespondență din București a ziarului „Nordul” Opinia acestui ziar este importantă. El reprezintă în Europa ideile și tendințele politice rusești. El este pe lîngă aceasta un jurnal oficios, adică prudent și cumpătat. Vom observa că mai întîi a păstrat asupra cestiunei Basarabiei cea mai adîncă tăcere și numai după ce această cestiune a fost pusă oficial la ordinea zilei a diplomației el în sfârșit a deschis gura despre dînsa.

Nu putem a ne îndoii un moment că această corespondință să nu reproducă în mod fidel nu numai ideile, dar chiar limbajul guvernului rusesc.

Ce zice dar organul cabinetului din St. Petersburg? Cum face istoricul cestiunei și în ce mod poleiește hapul pe care vrea să facă să-l înghită România? Argumentațiunea sa pare solidă pentru cei ce nu cunosc cestiunea, atitudinea sa pare binevoitoare României și poveștile sale părintești: *Le seigneur Jupiter sait dorer la pilule*. Mai întîi stabilește că Basarabia a fost cucerită de ruși în 1812 de la populațiunile sălbatice locuind sub corturi, asemănaute cu cerchezii, și că. în 1856 ea n-a fost dar restituită legitîmilor săi proprietari.

Atâtea cuvinte, atâtea erori istorice. Basarabia în 1812 făcea parte integrantă din Moldova, de care fusese alipită în curs de mai bine de *patru sute de ani*. Ea a urmat pînă la 1812 soarta acestui principat, a cărui a const[it]uit aproape jumătatea. Independentă la început, ca Moldova, și sub dinastia Bogdanilor, a susținut acea luptă eroică și disproporționată în contra islamismului învingător a cărei culme strălucitoare au fost victoriile lui Ștefan cel Mare, lupta care, cu mult înainte de aparițiunea politică a Rusiei pe scena lumii, a oprit la Dunăre, parte prin arme, parte prin înțelepte tractate, progresele spăimîntătoare ale Semilunii. În sfîrșit, împreună cu Moldova, a intrat cu înalta Poartă în acele relații rău definite pe care diplomația modernă, în lipsa de alte cuvinte, le-a caracterizat prin numirile împrumutate dicționarului feudalității, de *suzeranitate* și *vasalitate*, dar care în drept constituiau mai mult un fel de independență a celui slab protegiat de cel tare, în schimbul a cîtorva îndatoriri precise. Se va zice poate că în limbajul Porței otomane, la acea epocă, Valahia și Moldova formau parte din Imperiul otoman cu toate privilegiurile și imunitățile lor. Este adevărat. Dar nu trebuie a se uita că atunci padișahul lua titlul de împărat al împăraților și considera tot pămîntul cunoscut ca fiind proprietatea sa, cel puțin în drept dacă nu în fapt. Orișicum, în 1813, ca în tot cursul istoriei sale, Moldova cu Basarabia împreună formau un stat deosebit, cu legile și prințul său, și se aflau supuse numai la ceea ce diplomația a numit impropriu *suzeranitatea Porței Otomane*. Basarabia fiind în această situațiune în 1812 a fost, în *actul oficial de cesiune, dobîndită de către Rusia de la Poarta, otomană*, dar în realitate răpită de la legitimul și adevăratul său proprietar, care era Moldova, și transmisă de către acel ce nu avea drept s-o cedeze la acel ce nu avea drept s-o ia. În nici un caz n-a fost *cucerită*, căci Rusia, atuncea chemată îndărăt de invaziunea napoleoniană, se retrăgea în grabă, și încă și mai puțin cucerită de la populațiunea *musulmană-tătărăscă locuind sub corturi*.

Se poate ca în sudul Basarabiei, precum în Crimeea și sudul Rusiei, precum în Dobrogea, să se fi aflat pe atunci cîteva pîlcuri de bandiți nesupuși, tătari musulmani ce înfruntă autoritatea guvernelor regulate ale acestor localități, care era, atunci ca și acum, Moldova, Poarta otomană și Rusia. Însă se poate oare serios susține că de la dîșii Rusia a cucerit Basarabia, dacă este vorba de cucerire? Și că dînsa revendică această provincie astăzi ca legitima lor moștenitoare? *Populațiunea musulmană-tătărăscă locuind sub corturi*, formînd o entitate politică în mijlocul Europei și la începutul secolului al XIX-[lea], este o ingenioasă descoperire a corespondentului „Nordului”, pentru care ar trebui să solicite un brevet de invențiune.

În orice caz, dacă se aflau în mlaștinile Deltei Dunărei cîteva triburi vagaboande de tătari, imensa majoritate a populațiunii era compusă de *români agricultori* cu portul, cu limba, cu tradițiunile române. Chiar astăzi ei formează în Basarabia rămasă rusă o populațiune compactă de aproape 700 000 locuitori.

Iată pentru ce susținem că mica parte de Basarabie pe care o posedă România a fost într-adevăr restituită legitimului sau proprietar. Iată răspunsul nostru în privința dreptului României asupra Basarabiei.

Dar, adaugă corespondentul „Nordului”, chiar așa să fie, alta era în 1856 a da Basarabia micului principat al Moldovei, și alta este a o lăsa astăzi în mîinele *unui puternic stat* de al doilea ordin, ca România. Va să zică motivul Rusiei principal ar fi temerea ce i-ar insufla puternica Române, al cărei teritoriu n-are nici sferul din întinderea celei mai mici *guvernii rusești* care are astăzi 4 milioane și jumătate locuitori, cam împuținați la fiecare zece sau 15 ani prin răzbelările frecvente dintre vecinii săi puternici. Acest stat ar înspăimînta în viitor pe puternica Rusie, care numai astăzi numără 80 milioane de locuitori.

Pe lîngă aceasta se mai constituie în Orient pe flancul acestei teribile Românie două principate slave, *Serbia și Bulgaria*, tot atît de importante fiecare din ele ca însăși România. Și cu toate astea România este de temut și în contra ei trebuie luate măsuri de siguranță ! Nu cre-dem a putea caracteriza mai bine un asemenea raționament decît lasîndu-i numele ce însuși corespondentul „Nordului” simte că-l merită, adică acel de *panglicărie dialectică*.

Dacă România a violat Tratatul de Paris, adaugă ingeniosul corespondent, de ce Rusia să-l respecteze? Apoi oricine poate opune României acest raționament, afară de însuși Rusia. Dacă România nu viola Tratatul din Paris, apoi Rusia putea să treacă Prutul fără opunere, chiar armată? Apoi toate resursele României erau să fie puse la dispozițiune Rusiei? Apoi însuși armata română era în drept să treacă Dunărea și să sosească sub întăriturile Plevnei, la un moment destul de oportun? Toate astea nu s-au putut face desigur fără violarea Tratatului din Paris. Dară Rusia, care a cerut aceste călcări de la România și care s-a folosit de ele, este ea în drept astăzi să le reproșeze României și să se bazeze pe ele spre a o dezmembra? Scrupulurile nu sînt prea la modă în diplomația de astăzi, dară toate au o margine în lumea asta și chiar dreptul celui mai tare trebuie încă să se razime pe o umbră oarecare de rațiune și de morală.

Sîntem siguri că diplomația rusească o va înțelege în cele din urmă. Cît pentru cuvîntul de *ingrătitudine* pe care corespondentul Nordului îl strecoară la sfîrșitul articolului său, sînt

multe de zis în privința aceasta. Nu negăm îndatoririle ce avem către Rusia, cînd acum vreo cincizeci de ani ea a făcut să reînvieze privilegiurile noastre călcate în picioare de Poartă, aceasta n-o uităm; însă, din nenorocire, trebuie să ne aducem aminte că această binefacere a fost răsplătită prin pierderea Basarabiei, care este a treia parte din teritoriul României, și din care bucățița restituită la 1856 este astăzi încă obiectul poftelor cabinetului din St. Petersburg. Pe lîngă asta, de cîte ori de atunci n-am plătit

acest serviciu ?

Țara noastră a fost călcată de vreo patru-cinci ori în acest secol de către Rusia; din această cauză comerțul și agricultura noastră au trebuit să sufere niște catastrofe aproape periodice, cari la fiecare zece-cincisprezece ani ne fac a pierde tot fructul muncii noastre. Noi sîntem baza de operațiuni a Rusiei în contra Imperiului turcesc. Noi îi servim de grînar, de cazarmă, de pozițiune înaintată. I-am dat în aștepta rînduri bogăția noastră, fructul muncii noastre; de astă dată i-am dat și sîngele nostru.

Daca s-ar trage o socoteală, nu știm care ar rămîne dator, marea Rusie, sau mica Românie ? Însă noi nu insistăm asupra acestei comptabilități politice. Nu credem în proverbul francez că *les bons comptes font les bons amis*. Astăzi ne oferă o tocmă ală, o compensațiune, Dobrogea în locul Basarabiei. Darurile sale ni se par primejdiioase.

Misiunea României este pe malul sîng al Dunărei, n-are ce căta pe malul drept, unde, deși locuiesc mulți români, totuși majoritatea populațiunii este de ginte slavă. A ne lăsa ceea ce avem, iată ce cerem de la stricta dreptate a Rusiei. De la echitatea și înțelepciunea ei și a Europei am putea cere numai Delta Dunărei, care a fost a noastră, și indemnitatea pentru pagubele noastre de răzbel. Atîta și nimic mai mult. Dacă nici atîta nu putem obține, ei bine, aceasta se va adăoga la partea activului nostru de recunoștință și vom avea cel puțin mîndria de a fi îndatorat gratis o mare, bogată și puternică împărăție.

[19 februarie 1878]

[„DE CÎTEVA ZILE LIMBAGIUL ZIARELOR LIBERALE...”]

De cîteva zile limbagiul ziarelor liberale s-au înăsprit preste măsură; ele bat tolba cea mare și ne învinovătesc — ca totdeauna — că unica noastră țintă este de a compromite și răsturna ministerul în momente atît de grele. O acuzare și mai gravă este că, cu ajutorul Rusiei, am voi să înlăturăm Constituția și că pierdem ocazia de a ne recomanda învingătorilor, cedîndu-le Basarabia și primind în schimb ... o altă constituție.

În „Corespondința politică” găsim apoi știrea că M.S. Domnul va abdica în caz daca rușii ar insista în cererea lor pentru Basarabia, iar rușii propun candidat pentru domnie pe prințul Grigorie Mih. Sturdza. Prințul Grigorie Mih. Sturdza este însă unul din cei cari au subsemnat petiția de la Iași.

Alăturînd „Corespondența politică” cu acuzațiunile „Românului” vedem că știrile acestea trebuie să aibe unul și acelaș izvor.

De aceea vom discuta punct cu punct aceste știri, nu pentru a răspunde „Românului”, pentru că, o spunem de mai înainte, cine ne crede pe noi rîi români, rîi naționaliști și rîi patrioți nu merită ca sa discutăm cu dînsul. Cine este în stare să creadă că partidul conservator, a cărui existență este legată de existența țării, a cărui istorie pînă ieri [era] însăși istoria țării, ar fi în stare să dea astăzi mîna cu rușii, după experiențele făcute cu Cantemir Vodă, după fanarioți, după vînzarea Bucovinei, care s-a făcut printr-un general rus, după răpirea Basarabiei, făcută asemenea prin cumpărarea lui Moruzi, după Regulament, care au introdus începuturile de statornicie economică și socială în clasele istorice ale țării, cine ar crede deci că noi, cari vedem limpede toate înfrîuririle rele și toate dezastrele urmate din alianțele cu Rusia, am da astăzi mîna cu ea pentru a schimba legile interne ale țării, acela ar trebui să-și zică pe față :conservatorii sînt străini, trădători de țară și trebuie esterminați. Aceasta-i singura concluzie ce se poate face din acuzarea „Românului” și-i rugăm s-o facă. Dar repetăm că asemenea acuzator nu merită nici un răspuns.

Noi le vom aduce aminte două lucruri. Cînd s-au anexat Bucovina nu s-a găsit un singur boier accesibil mituirii, cînd s-au răpit Basarabia asemenea nu s-a găsit nici unul care să fi consimțit cu rușii. Protestul Divanului de la 1812 e față.

Dar la ce să mai răfoim istoria, a cărei pagine sînt pline de sîngele și de lacrimile noastre și în care sînt înscrise vremi cînd neamul d-lui C.A. Rosetti petrecea sub cerul fericit al Greciei, iar a d-lui Voinov prin Bulgaria. Să venim la acuzările actuale.

Voim să schimbăm[m] Constituția, zice „Românul”, confom cu stipulațiunile petiției de la Iași.

Petiția de la Iași era făcută în vreme de pace, cînd nu era vorba de invazie rusească: a fost adresată Măriei Sale Preaînălțatului nostru Domn, ca o formulare de dorințe a căror realizare se căuta tot pe calea prevăzută de însuși Constituțiunea țării. De atunci încoace opiniile noastre s-au adîncit și în orice caz repetarea acelei petiții ar avea acelaș spirit, dar nu se știe dacă ar mai conține aceleași puncte sau și altele. Dar, dacă ea s-ar repeta, o spunem de mai-nainte, că aceasta s-ar întîmpla numai în vreme de pace și, de voim o schimbare, e numai urmînd calea legiuită. Sîntem contra lovirilor de stat, pentru că ele împuținează conștiința de drept a poporului, ba o nimicesc chiar. Această conștiință, atît de rău încurcată prin introducerea a sute de legi traduse din franțuzește, nu trebuie nimicită prin răsturnarea de legi fundamentale pe cari M. Sa Domnul a jurat. M. Sa Domnul trebuie dezlegat de jurămîntul său prin aceleași puteri cari l-au legat cu jurămînt, deci tot prin nația românească. Precumpănirea pe care Constituția actuală o dă advocaților fără pricini și claselor nepozitive asupra claselor istorice și pozitive nu ne place desigur nouă, căci într-un popor de țărani, mari și mici, am dori ca clasele țărănești, fie sub forma de proprietar mare, fie sub forma de răzaș, moșnean, împrorietărit, să aibă de zis cuvîntul cel dîntîi și cel de pe urmă. Am dori asemenea o poziție materială

mai bună pentru preoțime și pentru învățătorul sătesc, cu un cuvânt toate ramurile de activitate câte au în vedere ridicarea și emanciparea prin cultură a claselor agricole am dori să se bucure de o deosebită atenție, ceea ce astăzi nu se întâmplă, căci Constituția a creat un povârniș fals, pe care se mișcă mai mult ori mai puțin toate guvernele. Am dori apoi statornicia în toate ramurile administrației și justiției, neatârarea funcționarului onest și inteligent de capriciile ministrului, și toate acestea nu se pot introduce fără o schimbare a mecanismului actual, născut sub dictarea Constituției.

Dar de la aceste dorințe, pe care sperăm le putea împlini pe calea prescrisă de lege și în vreme de liniște și pace, pînă la înțelegerea cu Rusia ca să ne ajute a face lovire de stat și să-i dăm drept recompensă Basarabia, este deosebire cît cerul de pămînt. Rusia e prea puternică pentru ca s-o putem birui, dar Rusia nu e destul de puternică pentru a ne face să-i dăm de bunăvoie o palmă de loc din pămîntul patriei sau să-i cerem ajutorul pentru schimbarea legilor interne ale țării.

Venim acum la știrile „Corespondenței politice”.

Dacă M. Sa voiește să abdice nu putem ști, deși am putea-o înțelege. După ce M. Sa s-a purtat atît de cavalereste cu Rusia și spera a fi tratat pe un picior egal, cum se și cuvine coborîtorului nobil dintr-o familie care și-a amestecat sîngele cu acela a lui Carol Magnu și caro e mai veche și istoric mai însemnată decît cea de Holstein (Romanof), înțelegem ca inima M. Sale să fie jîgnită de cererea Rusiei, care nu se poate justifica din nici un punct de vedere. Dar opinia noastră nu este ca M. Sa să abdice. Fratele M. Sale, care ar urma în mod firesc la tron, nu ar avea acele experiențe dureroase ale M. Sale cari l-ar prezerva pe viitor de experimente primejdioase a partidului extrem, compus din oamenii ce nu știu nimic și nu au nimic, care nu cunosc istoria țării lor, nu au averi de pierdut, nici un nume istoric de păstrat și cari nu riscă decît cel mult ridicola lor personalitate individuală supuind țara la cele mai grele încercări.

Cît despre candidatul rusesc, care ar fi prințul Gr. M. Sturza, credem că știrea e o pură calomnie răspîdită poate de chiar inamicii naționalității noastre pentru a discredita pe aceia cari se opun astăzi mai mult pretențiilor Rusiei.

Prințul face parte din partidul conservator; prin urmare e dinastie și apoi e de-a dreptul absurd de a crede că ar primi să fie recomandat de ruși pentru junghiarea propriei sale patrii.

Noi avem credința că nu vom pierde Basarabia. Cererea Rusiei e strigătoare la cer, nemaipomenită, apoi pămîntul de care e vorba nu e rupt din trupul Rusiei, precum le place a susține, ci al nostru de pe la începutul veacului al patrusprezecilea, și n-a fost nici cincizeci de ani sub dominație rusească. Putem dovedi oricui cu documente și cu istoria în mînă că n-a fost nici cucerit cu sabia de ruși. Prin influență engleză, turcii au cedat un drum rușilor, pe care drum rușii, prin „mituirea” comisarilor turci l-au prefăcut într-o țară. E aceeași istorie ca și în Bucovina, numai sub alte împrejurări. Că comisarii turcești au vîndut pe ruble un pămînt ce *nu* era al lor nu e motiv ca românii să-și vînză pe ruble pămîntul patriei lor străveche.

Prin urmare vom ieși din război c-o mulțime de experiențe dureroase, care vor servi de învăț M. Sale, cu pierderi de oameni și bani, ruinați poate — dar nu vom pierde Basarabia, și desigur nu cu bunăvoia noastră.

[21 februarie 1878]

[„VENIM ÎNCĂ O DATĂ ASUPRA SCRISORII...”]

Venim încă o dată asupra scrisorii adresate directorului ziarului „Le Nord” de către un domn X. din București. Deci reproducem textul francez, ca să nu fie îndoială de autenticitate și ca să vedem argumentele de care se servește pentru a justifica cererea Rusiei.

De quoi s'agit-il en effet? De la restitution à la Russie d'un territoire qu'elle a du céder à la suite de la guerre de Crimée...

Je rechercherai l'histoire de ce lambeau de terre, qui n'a pas été arraché à la Russie par la force des armes, ni conquis par la Roumanie...

La Bessarabie a été conquise à une grande époque et par des généraux au renom populaire, Roumiantsof, Soumarof, sur une population musulmane, tatare, campant sous la tente et reproduite assez fidèlement de nos jours par ces odieux Tcherkesses... Ainsi conquise sur ces peuplades à demi sauvages, la Bessarabie, a „aucun point de vue”, n'a pu être considérée par le Traité de Paris „comme restituée à ses possesseurs légitimes”.

Înainte de toate un preambul. „Basarabia” este numele medieval al Țării Românești și vine de la numele dinastiei Țării Românești, a Basarabilor. În secolul al patrusprezecelea Mircea cel Bătrîn, vestitul domn al Țării Românești și despot al Dobrogei, domn al Silistrei și al țărilor tătărești pînă la mare, cel care a luat parte la bătălia de pe șesul Kossovo, la bătălia de la Nicopole, între luptătorii creștini între cari erau conetabilul Franței, regele Ungariei și marele prior Frideric de Hohenzollern, acest Mircea și-a întins domnia pînă în Nistru, de unde partea aceea de loc care e în posesiunea noastră a păstrat numele de Basarabia de la Mircea Basarab. Va să zică „le vrai possesseur” este Țara Românească, *Valachia magna*.

Ceea ce se numește Basarabie rusească au binevoit rușii s-o numească astfel, dar aceea, afară de părțile de la sud, e Moldovă curată și anume jumătatea țării Moldovei.

A cui a fost însă Basarabia noastră pînă în Nistru în veacul al patrusprezecelea? A unor tătari pe cari generalii vestiți (și ce

trece oare peste un general vestit?) i-a cules de sub corturi, „roiuri” pe jumătate sălbatece, zice d. X.

Nu vorbim de ziua de astăzi. Românii sînt în majoritate absolută în Basarabia noastră și străinii sînt colonizați de Rusia de la 1812 încoace.

Să-i vedem pe tătarii d-lui X de la 1400-1500.

La anul 1407 Alexandru cel Bun regulează prin o convenție închieiată cu negustorii din Lemberg negoțul de import, esport și tranzit. Acolo se zice :

Esportînd mărfurile spre părțile tătărăști (Crimeea) se va plăti de la 12 cîntare: în Suceava 1 rublă de argint, în Iași 30 groși, în *Cetatea Albă* (Akkermann) jum. rublă de argint; iar mergînd nu prin Cetatea Albă, ci prin *Tighina*, se va plăti aicea vama Cetatea Albe.

Alexandru cel Bun era tatar!

La anul 1420, ierodiaconul rusesc Zosima, călătorind către Sfintele Locuri prin Moldova, spune următoarele:

De la Kiev, cu neșugători și cu boieri mari, am mers treizeci de mile, iară o milă e ceva peste cinci verste, și am ajuns departe la un fluviu numit Bug, unde stă orașul Braslav, și am stătut acolo o săptămînă. De aci am purces prin cîmpul tătăresc, mergînd cincizeci de mile prin acel șleah tătăresc numit drum spre Dunăre; iară lîngă locul Mitirevi-kămini am dat peste fluviul numit Nistru. Aici fu trecătoare și graniță moldovenească; din cealaltă parte a Nistrului se plătește pentru trecătoare moldovenilor, iar din ceastă parte marelui duce litvan Vitold, adecă totalitatea dării se ia din partea din care se începe trecerea și apoi moldovenii și litvanii și -o împart pe jumătate. De acolo cale de trei zile pînă la Cetatea Albă pe teritoriul Moldovei. Șezurăm la Cetatea Albă două săptămîni. De la Cetatea Albă pînă la mare este o distanță de nouă verste. Chiar la gura Nistrului stă un stîlp numit Fonar (fănar), aci e șchelea pentru corăbii.

Publicat de Saharof în *Skazaniia russkavo naroda*, Petersburg 1849.

Cetatea Albă era deci ... tătărăscă !

La anul 1421 cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasador din partea regelui Franciei Carol VI și a regelui Angliei Enric V, descrie în cartea sa *Voyages et ambassades de Messire Guillebert de Lannoy en 1399 1450* întîlnirea cu Alexandru cel Bun și călătoria la Cetatea Albă. Mergînd, a ajuns la *une ville fermée et port sur la ditte mer Majour, nommée Mancastré ou Bellegrad ou il habitent Genevis, Wallakea et Hermins* adică a ajuns la Bielograd (Cetatea Albă) unde locuiesc genoveji, români și armeni. Cavaleriul, prădat de hoți lîngă apa Nistrului, se adresează lui Alexandru Vodă, „care este Domn al Cetății Albe”, și este satisfăcut, căci hoții prinși au fost aduși cu lanțuri de gît înaintea cavalerului și i-au înapoiat banii.

Deci tot tătari sub corturi ... din Genova, Moldova și țara armenească.

Ciudați tătari !

La anul 1453 Alexandru Vodă, fiul lui Iliăș dăruiește prin hrisov din Suceava mănăstirii Pobrata mai multe regalii. Hrisovul e iscălit și [de] d-nia lui Stanciu, pîrcălab de Cetatea Albă. Tot tatar!

La anul 1475 un arhitect grec, anume Theodor, face, din porunca lui Ștefan cel Mare și sub privegherea pîrcălabului, un turn nou și un zid la Cetatea Albă. El o spune aceasta prin o inscripțiune grecească *care stă și ASTĂZI pe rămășițele vechilor țării din actualul Akkermann*. Textul pe zid zice : „Această cetate s-a zidit în zilele preavlaviosului Domn Io Ștefan Voievod prin îngrijirea magistrului provinciei și comandantului cetății (TOU pi&TtCTTpou T?^ a<psvTi&(; xalTW ItaCTTpOU eTtl.TTaTOU).

Ștefan Vodă se știe că-i tatar, iar magistrul era asupra unei *provincii* tătărăști și comandant peste o cetate de tătari din Genova.

La anul 1480 Ștefan Vodă întărește prin hrisov lui Mișu Buzatul o moșie. Iscălit e hrisevul de d-nia lor Gherman și Oană *pîrcălabi de Cetatea Albă* Ivașcu și Maxim, *pîrcălabi de Chilia*. Boierii aceștia sînt tătari, ca și Ștefan Vodă!

Anul 1513. În cartea geografică publicată de Essler și George Ubelin, la Strassburg, și intitulată *Tabula moderna Sarmatiae sive Hungariae, Poloniae, Russiae, Prussiae et Valachiae* (reprodusă de Lelewel în *Géographie du Moyen-âge*) se vede toată Basarabia pînă la mare, deci Moncastró (actualul Akkermann), Istropolis (Kilia) ca făcînd parte din Moldova.

Dar Strassburg e în Tataria !

Prin urmare:

La Bessarabie, à aucun point de vue , n'a pu être considérée par le Traite de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes.

Dar, adevărat, dacă a fost la mijloc niște generali așa de vestiți ca Rumianțof și Sumorov, cum să nu se poată?

Ei au luat cu sabia țara de la populațiuni sălbatică cari nu existau. A te bate cu inamici ce există este faptă omenească de general, dar a te bate cu inamici ce nu există ... asta-i meșteșugul, și numai generali așa de vestiți ca Rumianțof și Sumarof a putut s-o facă.

Dar încă una foarte actuală. D. baron Stuart a iscălit convenția renumită alături c-un tatar, căci Cogălniceanu, al cărui bun e cronicar moldovenesc, s-a sălbăticit în urmă ș-a trebuit cules de sub corturi de vestiții Rumianțof și Sumarof de lîngă apa Cogălnicului, care curge de-a lungul prin mijlocul părții de sud a Basarabiei.

Et voila, comment on recherche l'histoire de ce lambeau de terre!
[22 februarie 1878]

[„ARGUMENTUL DE CĂPETENIE...”]

Argumentul de căpetenie care ne întâmpină, atât în „Le Nord”, cât și în „Viedomosti”, întru cât privește cestiunea de drept a Basarabiei este următorul: rușii nu a luat Basarabia de la Moldova ci de la turci și de la tătari, nu prin convențiune, ci cu sabia; la 1856 nu a dat-o înapoi adevăraților ei proprietari, ci Moldovei, n-au pierdut-o prin sabie, ci prin o stipulațiune care azi și-a pierdut rațiunea de-a fi și în fine Moldova n-a contribuit întru nimic la acea cesiune, ci Basarabia i-a fost anexată numai pentru că ea era cea mai apropiată vecină și cel mai inofensiv stat. Dacă Moldova era un stat puternic, Rusia nu ceda Basarabia etc.

Îngustimea spațiului nu ne permite să dezbatem în mână. Într-unul din numerile viitoare vom face-o însă. Deocamdată ne mărginim a schița cestiunea astfel.

Înșuși numele „Basarabia” țipă sub condeiele rusești. Căci Basarabia nu însemnează decît țara Basarabilor, precum Prusia înseamnă țara rușilor, România țara românilor. Pe la 1370 Mircea I Basarab, care se intitula *Despota Dobrodicii* adică despotul Dobrogei, Domn al Silistrei și al țărilor tătarești, întinsese marginile domniei sale pînă la Nistru de-a lungul țărmului Mării Negre, cucerind aceste locuri de la tătari. Pentru capătul veacului al *patrusprezecelea* stăpînirea Valahiei asupra acestor locuri e necontestabilă.

La începutul veacului al *cincisprezecelea*, sub Alexandru cel bun avem dovezi sigure și autentice că Basarabia era a Moldovei. Și pentru ca să nu fie nici un fel de îndoială asupra acestei stăpîniri, întîmplarea a vrut ca întreg cursul veacului pîrcălabii Cetății Albe, a *Chiliei si a*

Hotinului să iscălească alături cu Domnii țării hrisoavele Sfatului coroanei moldovenești. Hotinul e însă tocmai în vîrfurile cel mai spre nord al Basarabiei actuale rusești. Cetatea Albă se află la gurile Nistrului. Chilia la gurile Dunării, încît orice document din acea vreme rezumă în aceste trei nume cartă Basarabiei întregi și proprietatea Moldovei asupra-i.

În veacul al șaisprezecelea Moldova intră sub protecția Porții. Tot în acest veac această țară are nenorocirea că se stinge dinastia Dragoșizilor, cum o numește Dim. Cantemir, a Mușatinilor, dacă ne luăm după cercetările mai nouă.

Cu fiii lui Petru Rareș se stinge sau, mai drept zicînd, se-nstrăinează chiar linia nelegitimă a familiei domnești. Se-ncepe în Moldova o vreme neliniștită, un veac de turburări care a permis turcilor de a lua în posesiune — nu în proprietate — Cetatea Albă și Chilia. Voind să-și întărească drepturile asupra Moldovei ei își crează două puncte de razim în aceste două cetăți, în care au garnizoane turcești și pentru a căror hrănire ei însemnează și un raion împrejurul cetăților. Dar atît în raion cît și în cetate vechile autorități civile moldovenești funcționează mai departe.

Poseziunea locurilor era uzurpată de turci, proprietatea Moldovei nu era contestată nici acum.

La începutul veacului al șaptesprezecelea în fine, turcii își crează un al treilea razim, atît asupra Moldovei cît și în contra Poloniei, ocupînd militărește cetatea Hotinului. Această cetate trece ades în mîinele moldovenilor, apoi iar o reocupă turcii, dar proprietatea și a acestei cetăți n-a fost înstrăinată prin nici un tratat formal. Tot în acest veac Domnii moldovenești colonizează ei înșii o parte din Basarabia, adică *Buceagul*, cu tătari, pe o întindere de *două* ceasuri lățime. Acești tătari se așază însă cu condiția de a se judeca singuri ei între ei, numai avînd judecări cu moldovenii să aibă a se judeca înaintea autorităților moldovenești.

În veacul al optsprezecelea nefericitul Dimitrie Cantemir se aliază cu rușii. Toma Contacuzin, generalul de cavalerie al Domnului Valahiei, trece asemenea la ruși. Turcia pierde încrederea în Domnii pămînteni și trimite *fanarioți*. Această alianță cu Rusia ne-a făcut să pierdem Domnia, armata, dezvoltarea noastră intelectuală și economică. Domnii fanarioți sînt numai umbrele domniei vechi. Atunci turcii pun țările noastre sub o atîrnare foarte grea. Deși ele aveau autonomia lor veche în toate punctele esențiale, deși proprietatea lor n-a fost alterată, totuși, lipsiți de armată, adică de puterea fizică, lipsiți de domnia națională, adică de puterea noastră morală, noi nu puteam rezista loviturilor ce ni le da Poarta.

Deși la pacea de la Passarowitz Poarta declară că nu poate ceda Austriei Moldova, fiind țară închinată, nu supusă cu sabia, totuși ea mai tîrziu cedează Bucovina, iar în anul 1812 Basarabia, adică ținutul Hotinului, o parte bună a Moldovei, și Basarabia proprie pînă în Dunăre.

Cu sabia n-a fost luată însă nici Bucovina de austriaci, nici Basarabia de ruși, ci prin fraudă.

Pentru Bucovina s-a cumpărat delegații turci și un general rus, pentru Basarabia asemenea; căci delegații Rusiei primise ordin din San-Petersburg să-ncheie pace cu orice preț, de vreme ce intrase Napoleon I în Rusia. Dragomanul Porții, fanariotul Moruzi, cumpărat și sperînd a veni la domnie prin ajutorul Rusiei, a-ncheiat pacea de la București. Moldova întregă n-o putea ceda rușilor, că atunci n-ar fi avut unde domni, cedă deci jumătatea ei dintre Prut și Nistru.

O flotă engleză stătea în Bosfor și sili pe sultan să încheie pacea de la București. Sultanul ridică mucusul condeiului de pe tratat și trecu pe o altă hîrtie : sentința de moarte a lui Moruzi.

Iată în cîteva linii generale cestiunea de drept pe care ne-o rezervăm a o espune pe larg în alte numere.

[1 martie 1878]

UN RĂSPUNS RUSESC

Un cititor rus al gazetei „Le Nord” din Bruselles trâmte acelei redacțiunii o scrisoare deschisă, ca răspuns la scrisoarea asemenea deschisă, pe care d. locotenent-colonel Alecsandri a adresat-o principelui Gorciacoff în privirea cererii de reanexare a Basarabiei.

C. 832

Foaia noastră a fost una din cele dintîi cărora d. locotenent-colonel a binevoit a comunica acea scrisoare și pe care am și publicat-o românește la vremea ei. Acum reproducem mai la vale și răspunsul cititorului rus și observăm numai că acestuia i s-a întîmplat un lapsus, adică a alunecat a adresa răspunsul său poetului Vasile Alecsandri, pe cînd autorul scrisoarei către principele Gorciacoff e fratele poetului, Ioan Alecsandri.

Confundînd pe poet cu omul politic, cititorul rus crede că, fiind însuși om politic, poate da lecții poetului, de aceea răspunde cu un ton oarecum magistral, pe cînd în adevăr i s-ar fi convenit mai de grabă tonul colegial a unui om ce voiește să măsore argumente, nu să împartă învățăminte. Relevăm acest lapsus, nu din altă cauză, ci numai pentru că el e obiectul unui fin paralogism. Cititorul rus voiește să zică că, fiind Alecsandri poet, adică mișcîndu-se pe un teren paralel, nu congruent cu acela al politicii, răspunsul din pana diplomatică ar fi oarecum superior adresei din pana cea de poet.

Ne permitem a releva că acest punct de plecare, pretinsul paralelism între poezie și politică, nu este exact. Poeți se găsesc foarte rar — politici cît frunză și iarbă.

Bunătatea sau netrebnicia unui om politic atîrnă de împrejurări, de mediul social, de constelațiunea puterilor cari își țin echilibrul. Un om mediocru poate fi un politic mare în împrejurări date, dar un om mediocru nu va fi sub nici o împrejurare un poet mare.

Politica este a crea sau stîrpi condițiunile de existență a unei culturi; lucrul în sine însă al dezvoltării intelectuale consiste ea în arte, consiste în știință, se naște și crește neatîrnat de politică și politici. Ar fi grozav a admite că activitatea cea mai pură și mai nobilă a omenirii are aceleași ținte și se servește de aceleași mijloace fără scrupul, de cari se servesc și politici.

Stabilim deci că, dacă autorul rus e într-adevăr om politic, el răspunde asemenea numai unui om politic, nu poetului, care atare se bucură pe scara omenirii de un rang înmăscut atît de mare încît pe lîngă dînsul mulți dintre principii cei reali sînt numai niște bieți comediași și tragi-comedia mizeriei, înjosirei și meschinătății omenești, al căror corelat în politic este răpirea prin putere și amăgirea prin cuvînt.

[2 martie 1878]

BASARABIA

I. NUMELE ȘI ÎNTIDERA EI

În toate întîmpinările de pînă acum, în scrisoarea d-lui X, din „Le Nord”, în articolul puțin politicoș a gazetei rusești „Viedomosti”, în răspunsul unui rus către Alecsandri găsim repetîndu-se cu stăruință că Basarabia este din numărul provinciilor cucerite de ruși cu sabia de la tătari și de la turci. Convingerea noastră este însă că, din veacul al patrusprezecelea începînd, Basarabia n-a fost nici întreagă, nici în parte a turcilor sau a tătarilor, ci a unui stat constituit, neatîrnat, deși slăbit și încălcat în posesiunile sale, a Moldovei. Moldova era proprietarul locului și dacă reprezentanții statului moldovenesc, Domnii, ajunseseră atît de slabi încît dreptul nostru era dezbrăcat de putere și nu putea să se apere aceasta nu e o dovadă că Moldova a renunțat vrodată la dînsul. Căci un drept nu se pierde decît prin învoirea formală de a-l pierde. Dar fie această învoire smulsă cu de-a sila, fie dictată de rațiuni de stat, fie izvorîtă din orice alte considerații, nu se modifică și nu se nimicește decît din momentul în care renunțăm la el.

Cumcă aceasta nu e numai opinia noastră, ci chiar aceea a diplomației rusești se dovedește din istoria celor din urmă 150 de ani. De cîte ori Rusia stipula ceva în favorul Principatelor în tratatele ei cu Turcia, ea se provoca totdeauna la drepturile

imprescriptibile, *ab antiquo*, la capitulațiunile Principatelor. Același *Rumianțof* de care d. X pretinde c-ar fi cucerit Basarabia de la tătari realipește Basarabia și Hotinul la Moldova, Giurgiu și Brăila la Valahia.

Rumianțof se învoiește cu desființarea mitropoliei Proilabului (Brăila), creată de greci pentru părțile pe cari, din cauze militare, turcii le ocupase, și permite mitropolitului Moldovei să alipească din nou, precum era din vechime, Basarabia la eparhia Hușilor, Hotinul la eparhia Rădăuților, Giurgiu și Brăila la eparhia Rîmnicului.

Prin urmare Rumianțof, contimporan cu acele cuceriri, el însuși cuceritorul, știa mai bine ale cui erau acele locuri, știa mai bine că tătarii n-ar fi avut nevoie de mitropolit și de episcop, știa cu un cuvînt că locurile erau ale Moldovei. Cumcă această conștiință de drept nu s-a stins niciodată în Moldova vom avea ocazia de a o dovedi pas cu pas. Pas cu pas vom dovedi totodată că ocuparea părților din Moldova și Țara Românească n-a fost decît militară, că ea avea cel mult caracterul administrației trecătoare pe care și rușii o introduc în campanie prin provinciile inamice și că, oriunde erau a se hotărî cestiuni de proprietate unde puterea juridică a statului se manifesta, statu moldovenesc hotăra pe acest pămînt ocupat de turci. Cazurile de reclamații sînt tocmai cu tătarii ce locuiau în Buceag, cărora domnia Moldovei le hotăraște locul unde le este învoit a fi așezați, măsură acel loc și-l hotărînicește, deși domnia era fanariotă, deși slabă, deși locul era ocupat de trupe turcești.

Dar pînă a sosi la capătul veacului al 17-lea și la începutul veacului al 18-lea, la slăbiciunea statelor noastre sub fanarioți, a cărei cauză e tocmai Rusia și alianța nefericitului Cantemir cu Petru cel Mare, vom stabili mai întîi drepturile țărilor pentru timpii în cari nu era vorba de precumpănire turcească la noi.

Acest petec de pămînt, precum îl numesc corespondenții ziarului „Le Nord”, locuit de tătari sub corturi și de alte neamuri pe jumătate sălbatece, care-și datorește scoaterea lui din întuneric unor generali d’*un renom populaire*”, ca Rumianțof și Sumarow, are cu toate acestea un nume care țipă sub condeiele rusești.

A rosti numele *Basarabia* e una cu a protesta contra dominațiunii rusești. Numele *Basarab* și *Basarabeni* exista cu mult înaintea vremii în care acest pămînt devenise românesc; acest nume singur este o istorie întreagă.

D’Ohsson, în *Histoire de[s] Mongols* (T. I, p. XXXV), ne spune că existau în arhivele hanului mongol din Persia fragmente istorice de o recunoscută autenticitate, scrise în limba și cu caractere mongole, pe cari însă prea puțini oameni le puteau citi. Pentru ca aceste fragmente să fie pricepute și de public, sultanul Mahmud Gazon Khan au voit ca ele să fie adunate într-un trup de istorie și au însărcinat cu această lucrare în anul 1303 pe medicul Fazel-Ullah, poreclit Rasid.

Medicul Fazel-Ullah-Rasid compilează deci cronica lui după fragmente mongolice, și sub anul 1240 povestește următoarele :

În primăvara anului 1240 principii mongoli trecură munții Gadîții, pentru a intra în țara bulgarilor și a ungarilor, Orda care merge spre dreapta, după ce a trecut țara Aluta, îi ieși înainte Bazarab-ban cu o armată, dar e bătut. Cadan și Buri au mers asupra sașilor și i-au învins în trei bătălii. Bugek trecu din țara sașilor peste munți, intrînd la Kara-Ulaghi și a bătut popoarele ulaghice.

Așadar principii tătari au bătut pe Kara-Ulaghi, adică pe negri-valahi (Kara-iflak piaup6<; p^a^o<);?, ba înaintea unuia i-a ieșit o armată comandată de *Basarab-ban*.

În *Annales Polonorum vetustiores*, scrise se vede între anii 1248 1282 (publicate întîi de Sommersberg, analizate de Lelewel) se găsește însemnat pentru anul 1259 :

Tătarii, după ce subjugaseră pe besarabeni, pe litvani, pe ruteni și alte neamuri, au luat cetatea „Sandomir”, sau, latinește; Thartari, subjugatis Bessarabenis, Lithvanis, Ruthenis etc.

Regele maghiar *Carol-Robert*, într-o diplomă din a[nul] 1332, povestește bătaia ce o pășise de la Basarab, fiul lui Tugomir, în țara noastră: *In terra transalpina per Bazarab, ilium Thocomery* (Féjer VIII, 3, 625).

Din acest *Tugomir-Basarab*, care trăia pe la 1300 și ceva, s-a născut Alexandru, cel pomenit în diploma de mai sus, care a trăit pînă la 1360; din Alexandru s-a născut Vladislav și Radu Negru, din Radu Negru Dan și *Mircea cel Mare* (—1418).

Cam într-o sută de ani, de la Tugomir pînă la capătul domniei lui Mircea, Țara Românească ajunsese la cea mai mare întindere teritorială, căci cuprindea Oltenia, Valahia Mare, ducatele Făgărașului și Omlășului din Ardeal, mare parte a Bulgariei, Dobrogea cu cetatea Silistra, Chilia cu gurile Dunării și țări tătărești nenumite mai de aproape. În această vreme Valahia întreagă, împreună cu toate posesiunile ei, se numea în bulele papale, în documentele cele scrise latinește ale domnilor, în scrieri contimporane : *Basarabia*. Una din aceste posesiuni a fost și acest *lambeau de terre* de pe care Rumianțof și Sumarow pretind a fi cules tătari de sub corturi.

E destul a pomeni că, deși acea familie de Domni s-a stins în linie bărbătească, numele vechi domnesc de *Bassaraba*, se mai poartă și astăzi prin adopțiune de cătră un boier mare din Țara Românească.

Tot în vremea aceasta a înfloririi voievozilor Basarabi și a țării Basarabia, *id est* Valahia Moldova poseda teritoriul de la Hotin pînă în Cetatea Albă, căci la începutul veacului a

cincisprezecelea cavalerul *Guillebert de Lannoy* se întîlnește cu Alexandru cel Bun, merge la Cetatea Albă, care e a Domnului

moldovenesc și găsește aici un oraș stăpânit de un pîrcălab (Burggraf) moldovenesc și populat cu geneveji, moldoveni și armeni.

Dar despre acestea mai târziu.

Destul numai că, într-o vreme în care abia era viață istorică prin împrejurimi, Basarabia actuală era pămînt românesc stăpânit de Domni români. Și ace[a]sta n-o deduc numai istoricii de astăzi, ci Miron Costin însuși; cronicarul cel învățat și mare logofăt în Moldova povestește aceasta în versurile dedicate regelui Poloniei.

Pentru a nu anticipa, reproducem acestea numai pentru a explica numele și a arăta că el este puțin ceva mai vechi decît tătarii de sub corturi ai lui Rumiantof, iar pe acest general rus îl vom găsi, cum am zis, la vremea lui, susținind cu act iscălit de dînsul tocmai teoria contrară celei espuse de corespondenții ziarului „Le Nord”.

Dar lăsînd Valahia de o parte, ce se numește astăzi Basarabia?

Trăgînd o linie de la Hotin, din Nistru pînă în Prut, avem o lature, de la amîndouă capetele ei tragem cîte o linie pînă în Marea Neagră, una de-a lungul Nistrului, cealaltă de-a lungul Prutului; iar capetele acestor două linii le încheiem cu o a patra linie formată prin țarmurii Mării Negre. Acest quadrilater cam neregulat se numește azi *Basarabia*, deși fără cuvînt.

După ce Ștefan cel Mare a luat de la Valahia, între anii 1465—1475, părțile de sud, cîte le aveau Basarabii între Prut și Nistru, aceste părți a păstrat numele distinctiv a dinastiei *primae ocupantis*, a Basarabilor. Deci *nu* întreaga țară dintre Prut și Nistru e Basarabia, ci aceasta e numai o fișie spre sud, hotărîtă și mică, așa cum ne-o arată Cantemir în *Descriptio Moldaviae*.

Iată deci marginile reale ale Basarabiei reale : Trage o linie curmezișă de lîngă Nistru de la Bender pînă în vîrfurile lacului Ialpuș la Bolgrad și ai o lature, apoi ia-o de la Bolgrad pînă în Reni, ai a doua lature, de la Reni pe Dunăre în sus pînă la Chilia, a treia lature, apoi luînd malul Mării Negre pînă la Cetatea Albă la gura Nistrului, a patra lature; apoi în sus pe Nistru de la Cetatea Albă pînă la Bender, a cincea lature. Numai pămîntul cuprins între aceste cinci linii s-a numit cu drept cuvînt Basarabie; tot ce-i dasupra e Moldovă curată, războtezată de la 1812 încoace.

Pămîntul cuprins între aceste cinci linii era împărțit în patru ținuturi: *Bugeacul*, *Cetatea Alba*, *Chilia* și *Ismail*. Numai în ținutul Bugeacului au locuit tătari cu învoirea Domnilor Moldovei, în celelalte se vor fi răsfirat cîte unul-doi, căci nimeni nu poate opri în mod hermetic trecerea unui om, mai ales tătăr fiind, peste marginele moșiei lui; dar în sfîrșit numai în Bugeac tătarii colonizați s-au bucurat de oarecare privilegii, concese de proprietarul locului, care era statul Moldovei.

Cu acest pămînt ne vom ocupa în numerii viitori. Statornicind, după cercetările mai noi, *originea numelui* după *Cantemir*, marginele pămîntului de care e vorba, vom arăta ce soi de tătari a putut culege de sub corturi generalii ziarului „Le Nord”, de la anul 1400 începînd și pînă la 1812, adică în curs de patru sute și mai bine de ani. În trecut ne vom ocupa și cu cetatea Hotinului.

II. VEACUL AL CINCISPREZECELEA

În n[umă]rul nostru de la 20 februarie am răspuns deja unui domn X, care adresase din București o scrisoare către directorul ziarului „Le Nord”, spuînd în ea că Rusia cucerise Basarabia de la niște cîrduri (*peuplades*) cari locuiau sub corturi și erau pe jumătate sălbatice, de la un soi de bașibuzuci odioși, și că din *nici un punct de vedere* Basarabia prin Tratatul de Paris n-a putut fi considerată ca fiind restituită posesorilor ei legitimi.

Prin documente publicate în mare parte în arhive slave chiar am arătat că tătarii d-lui X, cari ar fi fost în trecut *les possesseurs legitimes*, erau cam ciudați în felul lor.

În Suceava domnește Alexandru Vodă cel Bun, care prescrie la anul 1407 ce vămi au să plătească negustorii poloni la Tighina (Bender) și la Cetatea Albă (Akkermann). Tot în vremea lui Alexandru trece la 1420 ierodiaconul rus Zosima prin Cetatea Albă și ne spune că, voînd să treacă Nistrul, a trebuit să plătească pentru trecătoare un bir, pe care moldovenii și litvanii și-l împart la încheierea socotelor. Ierodiaconul șade la Cetatea Albă două săptămîni și apoi pleacă de la finarul așezat chiar la gura Nistrului pe o corabie către Sfintele Locuri.

Peste un an (1421) mai vine alt călător, cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasadorul a doi regi apuseni, care asemenea petrece în Cetatea Albă, ce este sub stăpînirea lui Alexandru Vodă, pe care l-a văzut și-l cunoaște cavalerul.

Ba cavalerul are și ocazia de a afla că moldovenii din Cetatea Albă sînt minunat de bine administrați, căci, singur călărînd pe lîngă Nistru, a fost prădat și poliția de atunci i-a aflat în cîteva zile pe hoți și i-au adus legați înaintea lui. Cavalerul, mirat de această justiție expeditivă, se roagă lui Vodă să-i ierte, căci i-au dat banii toți înapoi.

În fine, la a[nul] 1475, Ștefan Vodă cel Mare trimite la Cetatea Albă pe un arhitect grec, anume Teodor, ca să facă un turn nou și un zid nou la întăriri, iar arhitectul le spune acestea prin inscripții care stau și *astăzi* pe zidurile cetății.

Totodată vedem în hrisoavele domnești de pe acea vreme, iscăliți deodată cu Domnul regulat, pîrcălabii Chilie, ai Cetății Albe și ai Hotinului, cari erau *boieri mari*, încît se vede cumcă tătarii de sub corturi ai d-lui X aveau trecere pe atunci.

Numai numiri ciudate aveau acei boieri tătari. Pentru că vedem din hrisoave că lîngă boierul Manoil, pîrcălab de Hotin, și

Stanciu, de Cetatea Albă, sînt iscăliți d-nialor : Albul Spătar, Ioan Băiceanu, Hodco Crețul, Oanea Pîntece, Tudor Vascanu, Giurgea lui Gaură, tot nume ... tătărăști de boieri de a lui Alexandru Vodă.

Dar Cetatea Albă devine și mai ciudată prin o altă împrejurare. În așezămîntul ce-l dă Alexandru cel Bun la 1407 negustorilor poloni se vede și ce mărfuri importau acele *peuplades* à demi *sauvages*. Negustorii aduc din Lemberg *postav*, din Brăila *pește*, din Podolia *cai* și *vite albe* ; ce or fi aducînd ei oare din Cetatea Albă ? Poate corturi tătărăști ? Ei aduc din Cetatea Albă stofe cusute cu fir de aur, stofe de mătăsă și vinuri din Grecia, pe care prozaicul așezămînt le numește cvas grecesc. Erau luxoși tătarii din Basarabia.

Se știe că după moartea lui Alexandru cel Bun a rămas doi fii, Ștefan și Ilie, cari și-au împărțit țara în două. *Matci Strykowski*, în cronică sa polonă-litvană, tipărită întîi și întîi la Koenigsberg la 1582, ne spune cum și-au împărțit-o ei. *Ilie* a luat regiunea Nistrului, Hotinul, Suceava, Iașii, Hușii, Tecuciul etc.

Ce-i mai rămăsese bietului Ștefan?

Trei ținuturi : Cetatea Albă, Tighina și Chilia, care erau echivalente cu tot restul Moldovei. Se vede că Ștefan știa importanța acestui *lambeau de terre*, căci n-a cerut nici Iașii, nici Suceava, ci s-a mulțumit cu acești *tătari*, cari locuiau sub corturi și purtau stofe lucrute cu fir de aur și mătăsării, beau vinuri din Grecia și stăteau în relațiuni directe cu Genova și cu Veneția, Această împărțeală și împăcaciune între frați a pus-o la cale regele Poloniei la anul 1436.

Nu-i vorba de cronici, geografii și atlasuri. Nici una din ele nu contestă proprietatea deplină și neturburată a Moldovei asupra Basarabiei. Dar, avînd a face cu diplomați de soiul celor cari scriu în „Le Nord”, am adus, ca Toma necrediciosul, dovezi scrise de oameni trăitori în veacul al cincisprezecelea, oameni cari au vorbit cu Alexandru cel Bun, cu fiii săi Ilie și Ștefan, cu Ștefan cel Mare. Aici nu se poate spune că este o vreme ca aceea a lui Rurik sau a lui Oleg, în care istoria e mit și mitul istorie, ci, din contra, o vreme în care negustorul ce aducea pește de la Brăila trebuia să plătească vamă, importînd iepe și vaci plătea vamă, trecînd Nistrului plătea vamă; o vreme în care poliția de Cetatea Albă prindea pe tîlhari, încît, din contra, vremea de astăzi, cu nesiguranța ei caracteristică, e o licență poetică pe lîngă epoca sănătoasă a lui Alexandru Vodă cel Bun. N-avem a face cu povești și drepturi închipuite, ci cu oameni cari au fost, cum sîntem noi astăzi de ne vedem cu ochi, cari se îmbrăceau ei cu *postav* adus din Lemberg, iar cucoanele cu mătase din Cetatea Albă; și, de cîte ori voim a spune povești de tătari sub corturi și oameni jumătate sălbatici, protestează boierul Manoil, pîrcălab de Hotin, Stanciu de la Cetatea Albă și-mpreună cu ei Tudor Vascanu, Ioan Băiceanu, Oane Pîntece, Albu Spătaru și ceilalți.

Din acest triumghi format în documentele noastre de pîrcălabul de Hotin, cel de Cetate Albă și cel de Chilia nu te scapă nici un soi de subtilitate diplomatică, nici un soi de apucătură. Nu-i ieșire precum nu-i intrare și, pîgîn să fie omul, trebuie să zică: Adevărat, a Moldovei e Basarabia.

De cînd există românii pe pămînt, Basarabia noastră actuală, acest *lambeau de terre*, a avut și el onoarea de a forma un stat deosebit, deși foarte trecător, sub Ștefan, fiul lui Alexandru cel Bun. Altfel e pururea parte integrantă, sau a Vlahiei în veacul al paisprezecelea, sau a Moldovei din veacul al cinsprezecelea și pînă la luarea ei prin ruși.

Față cu aceste lucruri pozitive, cu acești pîrcălabi, stofe cusute cu fir, vămî plătite de negustori, turnuri și ziduri făcute de Ștefan Vodă, nu știm zău dac-ar mai cuteza cineva să zică cumcă *La Bessarabie à aucun point de vue n'a été considérée par le Traite de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes!*

Hotinul-nord extrem, Chilia-gura Dunării, Cetatea Albă — gura Nistrului și tot teritoriul dintre liniile ce le-am putea trage între ele a fost al nostru și este de drept al nostru și astăzi, căci *nu nouă* ni s-a luat, *nu cu noi* s-au bătut rușii, *nu pămîntul nostru* l-au putut ceda turcii.

Știm prea bine că diplomații sînt isteți întru prefacerea dreptății în terfeloage fără valoare. Dar tăria unui popor mic a stat totdeauna în *drept*. Oare nu-i era mai ușor la inimă d-lui X,

sau cititorului rus a lui „Le Nord”, dacă afacerea se regula între noi și noi renunțam la dreptul nostru de bună voie? Nu-i părea mai bine dacă tăceam molcom și jucam după cum ni se cînta?

Sigur că da.

De aceea, oricît de slab ar fi dreptul lipsit de arme și de putere, el e tot mai tare decît nedreptatea, tot mai tare decît neadevărul.

Cu un cuvînt tătarii d-lui X și ai lui Rumianțof (a cărui nume d. X îl citează fără cuvînt, pentru că acest general n-a susținut niciodată de a fi eliberat Moldova de sub tătari, ci din contra el a dat Moldovei, pe lîngă proprietatea și posesiunea liniștită a Basarabiei și a Hotinului, acei tătari n-au trecut, ci sînt pure invențiuni pentru a arunca praf în ochi Europei, neștiutoare de lucrurile noastre de la Dunăre.

Acest petec de pămînt pe care „Le Nord” ar voi să-l sacrificăm prieteniei noastre cu Rusia nu are pentru noi nici un echivalent în lume. El însemnează misiunea noastră istorică, tăria noastră.

La intrarea sultanului Mohamet în Țara Românească contra lui Vlad Țepeș Voievod se afla între ostașii lui și un sîrb, anume *Constantin Milialovicz de Ostrovița*. El ne spune că pe atunci opinia publică era că oricine s-ar război cu românii, chiar să-i învingă, numai pagubă are. Aceasta-i foarte natural, pentru că românii nu sînt popor cuceritor, de aceea și apără ce-i al lor cu îndărătnicie, pentru că ce au cu drept au și al lor este.

Oricînd însă turcii sfătuiau pe sultan să nu facă război cu românii, pentru că n-duce nici un folos, ci pier numai o mulțime de turci în zadar, atunci sultanul le răspundea : „Pînă cînd românii stăpînesc *Chilia și Cetatea-Albă*, iară ungerii Belgradul sîrbesc, pînă atunci nu vom putea birui pe creștini!” (Vezi *Sbior pisarzew polskich* sec. II. tom. V, Warszawa 1828).

Prin urmare sultanul Mahomet știa bine că acest *lambeau de terre* nu-i de desprețuit, și dacă el zicea aceasta la 1490, de ce să n-o zicem noi la 1878 ?

Mutatis mutandis zicem :

Pe cîtă vreme Basarabia este în mîinile noastre, Rusia nu va putea cuceri Orientul. Căci, după cît dăm noi cu socoteala din ciudatele teorii a frontierelor naturale, a barierelor ostile de învins și a victoriilor reputate la Cahul și Ismail, cam asta este intenția puternicului nostru vecin.

III. VEACUL AL ȘAISPREZECELEA

Pentru a înțelege tăcerea ce domnește în cronici în privirea Basarabiei în veacul al șaisprezecelea vom trebui să premitem cîteva considerațiuni de o natură mai generală.

Centrul vieții istorice sînt orașele, nu șesul dimprejurul lor, nici satele. Îndată ce turcii au pus mîna pe orașele Chilia și Cetatea Albă nu se mai vorbește nimic despre viața împrejurimilor lor.

Am încheiat articolul trecut cu cuvintele lui Mohomet II rostite la a[nul] 1462, că : „pînă cînd românii stăpînesc Chilia și Cetatea Albă, pînă atunci nu vom putea birui pe creștini”.

În dricul verii anului 1484 sultanul Baiazid II intră cu oști mari în țara Moldovei și bate Chilia și Cetatea Albă, pentru a realiza o politică oarecum tradițională. Miercuri, la 14 iulie, ia cetatea Chilia, comandată de pîrcălabii Ivașcu și Maxim, iar la 5 august acelaș an ia Cetatea Albă, comandată de pîrcălabii Gherman și Oană (la Urechi: Ioan).

și ar fi apucat și alte cetăți, că Ștefan Vodă la gol nu îndrăznea să iasă; ci numai la strîmtoare nevoia, de le făcea sminteală. Ci văzînd turcii ajutorul lui Ștefan Vodă din Țara leșească ce-i venise, sau însuși craiul, cum scriu unii, că au tras de la Rusia și de la Litfă țeara toată, de se strînsese oameni de treabă mai mult de 20000 și, trecînd craiul cu dinșii Nistrul sub Halici, au venit la Colomeia, de și -au pus tabăra, unde și Ștefan Vodă au mers de s-au împreunat cu craiul în anul 6993 septembrie 1 (1485). Și toate ce au avut mai de treabă au hotărît și apoi îi ospătat - au pe Ștefan Vodă și 3000 oameni i-au dat de oaste, cu cari s-au întors Ștefan Vodă la Moldova și, împreunînd oastea cea străină cu a sa, pe multe locuri au smintit pe turci, *de le-au căutat o ieșire din țară*.

Așa Ștefan Vodă au curățit țara de vrăjmași, iar cetățile care le -au luat turcii, *Chilia și Cetatea Albă, nu au putut să le mai scoată de la turci*, că ei mai înainte de ce au ieșit din țară le -au îngrijit cu oameni, cu puști și cu bucate de ajuns; și așa au rămas pe mîna turcilor pînă astăzi. (Urechi)

Tot în anul acesta 1485 Ștefan Vodă

dacă au scos vrăjmașii din țară și dacă au răcit vremea și caii turcilor au slăbit, au lovit pe Malcoci la Catlabuga (lac și rîu în județul Bolgrad) în 16 zile a luni noiembrie, de au topit toată oastea turcească.

Adaogăm numai că fiecare trebuie să se păzească de eroarea de a privi și judeca vremile trecute după împrejurările de astăzi, de a da numirilor ce există astăzi aceeași greutate pe care o aveau atunci. Puterea în istorie este o noțiune relativă. Veneția de ex. nu avea întindere mare, dar era una din puterile mari ale Europei. Acelaș Ștefan Vodă căruia turcu (pe atunci cea dintîi putere militară în Europa) îi iau Chilia și Cetatea Albă, acelaș Ștefan Vodă bate de-l stinge mai tîrziu pe regele Albert în Codrii Cosminului, încît rămîne proverb în țara leșească „în zilele lui Albert au pierit șleahta” și acelaș Malcoci a cărui oaste turcească Ștefan au topit-o în ținutul Bolgradului a pătruns mai tîrziu în Polonia și prădă și arse pînă la Lemberg fără ca regatul să-l poată opri.

De aceea trebuie s-o spunem de pe acuma că, oricît de viteaz să fi fost bătrînul domn al Moldovei, oricît de puternic să fi fost pentru vremea lui, în care alte state cu întindere de zece ori mai mare erau mai slabe decît Moldova, contra Turciei sau a Spaniei din vremea aceea n-ar fi putut rezista decît în defensivă, decît *nevoind la strîmtoare, pentru a le face sminteală*, căci la gol nu *îndrăznea*.

În sfîrșit, la anul 1504 Ștefan Vodă se coborî în mormînt, gîrbovit de greutate și de vîrstă, după 47 și mai bine de ani de domnie, iar poporul în urmă-i i-a zis cu dragă inimă și Bun și Sfînt și Mare, căci așa Domn nici n-avusese pînă atunci, nici poate că va mai avea de acum si pururi.

Deși în gîndul lui statornicise de-a închina țara turcilor, dar lui însuși, biruitorului tuturor vecinilor, nu i se cădea să se

plece ; vrea ca numele lui să însemne *însuși țiitor preste toată țara* ;ci numai

înaintea săvârșirii sale el chemă la sine pe boieri mari și alții cîți s -au prilejit, arătîndu-le cum nu vor putea ținea țara precum o au ținut el; ci socotind decît toți mai puternic pre turc și mai înțelept au dat învățătură să se închine turcului.

Într-adevăr, în anul :1511, Bogdan, voievodul Moldovei, încheie capitulațiunea întîia cu turcii. În această capitulațiune Poarta recunoaște :

(Arl. 1) că Moldova e țară liberă și nu cucerită; (art. 3) că Poarta e obligată de -a apăra Moldova contra oricărei agresiuni eventuale și de -a o mîntînea în starea în care se găsea de mai -nainte, fără ca să i se facă cea mai mică știrbire a teritoriului ei: (art. 6) că stăpînirea voievozilor se va întinde asupra *întregului* teritoriu al Moldovei; că (art. 8) turcii nu vor putea cumpăra pămînturi în Moldova, nici vor putea clădi geamii, nici se vor putea așeza în orice mod ar fi. Drept semn de supunere Domnii Moldovei vor da în fiecare an Porții 4.000 de galbeni turcești, 40 de șoimi și 40 de iepe fătătoare, toate însă sub titlu de dar.

Avînd Domnii Moldovei stăpînire pe toată întinderea țării, recunoscută *de jure* prin acest tratat formal, avutu-1-au și *de facto* ?

Pentru a lămuri și acest lucru consultăm tratatul lui Petru Rareș de la 1529.

Art. 5. Granițele Moldovei se vor păstra intacte în toată întinderea lor.

Art. 6 Exercițiul cultului musulman e oprit pe toată întinderea țarei.

Art. 7 Nici un musulman nu va putea avea, sub titlu de *proprietar* în Moldova, nici pămînt, nici casă, nici prăvălie.

Art. 9 Negoțul Moldovei e deschis pentru toate națiile comerciante .

Cu toate acestea turcii vor avea preferență înainte[a] celorlalte nații pentru cumpărarea de produse pe cari le vor tocmi în porturile *Galați, Ismail și Chilia* ; dar ei nu vor pătrunde *mai departe* înlăuntrul țarei, fără autorizarea expresă a lui Vodă. Aceasta e cestiunea de drept. *De jure* s-au restituit Moldovei toate cîte i se luase, s-a recunoscut că nici un turc nu poate fi *proprietar* al vrunii imobil în Moldova, *de facto* însă turcii au ținut ocupate militărește atît Cetatea Albă cît și Chilia.

Aceasta ne lămurește și atitudinea febrilă și neliniștită a lui Petru Rareș; tratatul lui secret cu marchizul de Brandenburg, subscris la Suceava [în] 1542 și motivat anume prin voința de-a recăpăta pîrticelele Moldovei răpîte de turci.

Tot în vremea lui Petru Rareș, la 1535, turcii ocupară și Tighina (Bender). Într-adevăr, ce să ne închipuim sub aceste ocupări turcești? O cucerire? Pentru a răspunde la această întrebare și a arăta totodată continuitatea dreptului Moldovei preste aceste locuri, vom întinde mîna pe deasupra veacului al 17-lea tocmai pînă la Ecaterina II, la stipulațiunile Tratatului de la *Cuciuc-Cainardgi*, 10 (24) iulie 1774. Ce se zice în el?

L'Empire de Russie restitue à la Sublime Porte toute la Bessarabie avec les villes d'Ackerman, Kilija, Ismail et avec les bourgs et villages et tout ce que contient cette province etc.

iar mai jos următoarea obligație pentru Poartă;

3) De restituer aux couvents et aux autres particuliers les terres et possessions ci-devant à eux appartenent, qui leur ont été prises, contre toute justice, situées aux environs de Brahilow, de Choczim, de Bender, etc. appelées aujourd'hui *Raves*.

TERRES ET POSSESSIONS CI-DEVANT A EUX APPARTENENT, QUI LEUR ONT ETE PRISES CONTRE TOUTE JUSTICE, iată adevărata definiție pentru toate ocupările turcești din trupul Moldovei o definiție făcută de chiar Ecaterina II.

Cumcă prin această restituțiune nu se înțelegea nimic mai puțin decît restituțiunea către chiar statul Moldovei vedem din corespondența ambasadorului austriac Thugut, care scrie aceste amănunțimi la Viena.

Într-un raport din *Pera*, lîngă Constantinopole, 3 dec. 1774, Thugut zice:

Între altele, Poarta e ocupată de a pune la cale obiectul cererilor deputaților moldoveni și munteni. Cu această ocazie voievodul Valahiei, Alexandru, și Iacovachi Rizo, în numele lui Ghica Vodă, au făcut de curînd propunerea ca Poarta să elibereze națiunilor amîndurora un așa -numit hațișerif, adică o scrisoare publică. iscălită de însuși sultanul, prin care să li se confirme Principatelor drepturile și prerogativele stipulate pentru ele prin cel din urmă tratat oarecum din propriul impuls al grației sultanului. Fiindcă această idee e sprijinită de pretextul aparent că în acest mod se va putea înconjura pe viitor stăruința Rusiei și amestecul ei în trebile nației moldovenești și valahiene, de aceea Poarta pare dispusă a primi această propunere și nu e alta la mijloc decît *Înlăturarea oarecăror greutăți*, pentru oarecare *întinderi cari pînă acum s-au ținut de fortărețele Ibraila și Hotin* și, cari conform coprinsului tratatului, trebuie să. se înapoiască locuitorilor Moldovei și Valahiei.

În alt raport de la 10 și 11 dec[embrie] 1775, Thugut spune cumcă, la delimitarea Bucovinei, Reis Effendi se împotrivesc de-a da o palmă de loc din ținutul Hotinului, căci, deși e stipulat expres „ca teritoriul Hotinului, a Benderului, a Brăilei etc. etc. să fie reîntrupate cu Moldova și Valahia ...” totuși Poarta stăruiește pe lîngă Rusia să nu fie silită a îndeplini acest articol.

În raportul de la 1776, 3 ianuarie, Thugut repetă clar :

Între piedecel ce se opun (delimitării Bucovinei) cea mai însemnată este că în cel din urmă tratat de pace cu Rusia s -au stipulat expres ca toate (sämmtliche) regiunile cetățîilor turcești de la graniță, Hotin, Bender, Ibraila etc., fiind părți cari din vechime (ursprunglich) s-au ținut de Moldova și Valahia, să fie reîntrupate(zuruckeinverleibet) cele două Principale. Poarta, precum am aflat cu *siguranță*, a fost silită de a introduce în hațișerifurile pe cari le-a dat moldovenilor și valahienilor în urma stăruinței Rusiei făgăduința expresă cumcă pretențiile Principatului valahian și moldovenesc asupra așa-numitelor ținuturi a Hotinului, Benderului, Ibrăilei etc. vor fi cercetate la vremea lor și cererile temenice vor fi satisfăcute.

În fine la 1784 sultanul și eliberează hatîșeriful în cestiune, care, afară de o mulțime de amănunțimi cari confirmă suveranitatea internă a Moldovei, repetă că nici un turc nu va putea avea avere imobilă în țările noastre și promite a restitui ținuturile în cestiune.

Aceste toate le dezvoltăm numai pentru a stabili un singur lucru. Dacă înainte de o sută de ani, pe la capătul veacului al optsprezecelea, drepturile Moldovei erau așa de tari că puteau fi dovedite de boieri și de mănăstiri, încît Turcia să recunoască prin Tratatul de la Cuciuc-Cainardgi și prin hatîșeriful de la 1784 temeinicia lor, dacă acele drepturi nu se învechiseră și nu se prescrisese atunci, pututu-s-au ele prescrie în veacul al șaisprezecelea, în vremea lui Bogdan cel Chior, lui Ștefan cel Tânăr sau în zilele lui Petru Rareș, voievodul bogat, influent și plin de învățătură?

Desigur că nu.

Ceea ce țineau turcii pe atunci erau cele trei orașe, Chilia, Cetatea Albă și Thiginea, *'avec les terrains affectées*, căci așa numește Thugut circumspecția militară a orașului spre deosebire de districtul lui. Aceste *terrains affectées* erau însă pentru păscutul cailor ienicerești și nu vor fi întrecut cu mult suta de pogoane împrejurul zidurilor cetății și poate vor fi ajuns atît de departe pe cît ajungea săgeata din arcul tătăresc și glonte din pușca ienicerului.

Într-adevăr, Matei Strykowski povestește, după cum văzuse însuși cu ochii, cum este d.e. Hotinul și de ce soi e ocupațiunea turcească.

Hotinul e o frumoasă și puternică cetate, așezată pe o stîncă, avînd aspectul fortereței Koekenhaven din Lifflanda, căci le văzui pe amîndouă. în 1574 găsii Hotinul deja în posesiune turcească; totuși domnul moldovenesc *mai păstrează acolo un pîrcălab*, ce-l reprezintă și carele ne primi de două ori în numele stăpînului său ...

E drept că Hotinul trece în urmă din nou în posesiunea Moldovei și abia în secolul al 17-lea turcii îl reocupă și-l întăresc. Dar, ca un fel de probă de cucerire și de *legitime possession*, putem cita acest caz, în care vedem doi stăpîni trăind alături într-unul și acelaș loc : Dommu Moldovei, stăpîn legitim, însă slab, alături cu sultanul, stăpîn neligitim, însă puternic.

Nu tăgăduim că o picătură de silă în dreptul limpede al Moldovei îl întunecă, precum o picătură de sînge întunecă limpezimea unui izvor; dar dreptul viu reîntinerește cu spor, pe cînd sila, tocmai contrariul lui, vremea o mîină cu sine și-o mistuie, de nu se mai cunoaște c-au fost.

De-a mirarea lucru cum s-au păstrat conștiința vie a dreptului pînă în ziua de astăzi prin vremi atît de turburate precum au fost pentru noi veacul al XVI-lea și al XVII-lea, căci jumătatea din urmă a celui dintîi si întreg al doilea nu sînt decît o lungă și sîngeroasă tragedie.

Din afară încep a veni tătarii și cazacii, de preste Dunăre vin turcii cu vecinicele lor războaie ba asupra unuia, ba asupra altuia; înlăuntru, după stingerea dinastiei, se împerechează boierii în partizi, rădică Domni efemeri spre a-i răsturna iarăși, iar din cînd în cînd cîte un tiran îneacă si revoltele, dar și dreptatea, într-o mlaștină de sînge și fărădelegi.

Și cu toate acestea, cu toată grozăvia acestor vremi, ele nu sînt nimic pe lîngă epoca fanarioșilor, în care toate acele patimi urieșești cari mistuiau pe oamenii din țară, în loc de a fi conduse într-o albie comună spre folosul țării, au fost secate, nimicite prin mișelie, moliciune, venalitate; în care toate instinctele barbare însă nobile au făcut loc instinctelor ipercivilizate ale Bizanțului, acelui amestec de viclenie meschină, răutate meschină și nespusă fățarnicie.

IV. VEACUL AL ȘAPTESPREZECELEA

Bugeac în limba tătărească — zice Cantemir — va să zică unghi, un colț de pămînt. Cam pe la anul 1568 se începe roirea tătărilor înspre țara Moldovei, precum ne-o spune Cantemir însuși, care era de origină din cea mai însemnată familie a tătărilor nohai din cîte s-au așezat în țara noastră, ba chiar, în vremea în care Dimitrie era Domn creștin în Moldova, în Bugeac stăpînea preste tătari asemenea un Cantemir.

Tătarii, după cum ni-i descriu cronicarii, nu se ocupau cu plugăria, ci se țineau cu turmele de cai și cu prădatul. Sate nu aveau, ci numai tîrguri, se hrăneau cu lapte de iapă și nu era nici una din țările învecinate cu care să nu aibă boeluc.

La începutul veacului al șaptesprezecelea Ieremia Movilă dăruiește lui Kazigherei han in din Crîm șapte sate în Bugeac, să-i fie de cișle, adecă de păscut și de strînsul fruptului, aceasta pentru a-l împăca pe han cu Polonia, căci Ieremia avea nevoie și de prietenia Poloniei și de mijlocirea hanului tătăresc pe lîngă Poartă.

Se vede însă că curînd după aceea tătarii Bugeacului, sub căpetenia lor Cantemir Pașa, au fost rechemați în Crîm.

Să nu uităm că cronicarii noștri trăiesc toți în veacul al șaptesprezecelea, că Nistor Ureche, de pe a cărui izvoade au scris fiul său Grigore, e boier mare la curtea lui Ieremia Movilă și partizan al Movileștilor, că Miron Costin moare de sabia lui Cantemir, că ei toți cunoșteau istoria colonizării tătărilor în Basarabia ; ba, Miron Costin vorbește de ei cu acel ton nepreo-cupat al contimporanului, care nu găsește de cuvi[i]nță a mai esplica lucruri cunoscute de toată lumea; precum am vorbi noi astăzi de

pahonții rusești prin gazete, fără a ne mai interesa cum au venit și cum se duc.

Destul că, după ce vedem cum la începutul veacului Ieremia Movilă le dăruiește nouă sate, aflăm că deja la 1637 ei nu mai erau în Bugeac și aceasta în urma unui tratat între Polonia și hanul de Crîm.

Iată ce zice Miron Costin:

Tot în același an (1637), Cantemir Pașa cu oardele sale, peste voia hanului, au ieșit din Crîm și s-au așezat iar în Bugeac, care lucru nesuferind hanul și mergînd dodăială și de la leși, care legase a doua legătură prin Koneț -Polski cu Mustafa Pașa vizirul, *să nu fie slobozii tătarii a locui în Bugeac*, făcînd dodăială crăiei lor. Au ieșit poruncă la hanul și la Vasile Vodă (Lupu), domnul țării noastre, și la Matei Vodă (Basarab), domnul muntenes, să meargă cu hanul asupra lui Cantemir. Deci au venit hanul cu oști și au purces și Domni cu îmbe țările asupra lui C. antemir care, temîndu-se de hanul, au fugit în Țarigrad, *iar oardele lui le-au luat hanul cu sine la Crîm*, și de pîra lui au pierit și Cantemir zugrumat în Țarigrad.

După ce-au pornit din Bugeac hanul pe tătari, au lăsat pe doi sultani, frați ai săi, să vi e cu dînșii; iară el au purces spre Crîm înainte. Iară cînd au fost la trecătoarea Niprului s-au ridicat nohail și au lovit fără veste pe sultani și i-au omorît pe amîndoi și după această faptă au purces cu coșurile sale spre țara leșească, pohtind *de la leși loc*

să se așeze sub ascultarea lor. Îmbla pre la fîrguri și prin sate toți cu cîte o cruce de lemn la piept, semn de închinăciune. Ci leșii așa loc deșert fără oameni mai înlăuntrul țării sale neavînd, le-au dat cîmp pre Nipru între Krilav și între Kodin: și era aproape de 20 000 de nohail oarda aceea.

Nu-i vorbă, peste un secol îi întîlnim iar în Buceag, cerînd acum loc de la moldoveni, cari, neavînd ce să-și facă capului, le măsura un petec de pămînt de 32 ceasuri lungime și două lățime tot pe locurile pe unde mai fusese înainte de un veac, iar mîrzacii toți se obligă printr-un lung înscris, dat la mîna lui Grigore Vodă Ghica, să plătească arendă pentru locurile de pășunat, iar de unde le-or spune pîrcălabii să se retragă cu turmele, de acolo să se și retragă fără a face bucluc. Dar despre acestea mai pe larg la veacul al optsprezecelea.

A vorbi despre acești oameni ca despre niște possesseurs legitimes ai Basarabiei ni se pare cel puțin curios și tot atît de curioasă este deci și teoria cumcă Basarabia s-a cucerit de Rusia de la turci și de la tătari.

Teritoriul pe care locuiau în Moldova le era dat în arendă, plăteau hacul pămîntului, cum zice învoiala, era o colonie de străini pe pămîntul moldovenesc, cari n-aveau proprietate, ba nici capacitatea juridică de a o avea.

Dar cea mai vie dovadă că în acest veac erau în Basarabia români este desigur existența eparhiei Brăilei. Vechiul Proilabum, a cărui nume turcii l-au prefăcut în Ibrăila, a încăput pe la jumătatea veacului al 15-lea sub domnia turcească, deci, nemaiputîndu-se administra bisericește de episcopia de Buzău, s-a format o nouă eparhie, atîrnătoare direct de patriarhul din Constantinopol, avînd sub sine toate cuceririle lui Mircea cel Bătrîn de pe malul drept al Dunării. Astfel, încă pe la anul 1622 un om al bisericeii, totdeauna conservatoare, înseamnă la finele mineiului lui iulie:

Să se știe că a venit părintele Ignatie de la părintele vlădica Calinic etc., care acest Calinic era mai înainte aici la Brăila Metropolit Drist(Dorystolum-Silistria) și Proilav (Proilabum-Brăila).

În anul 1641 părinții călugări de la mănăstirea Caracal, din Sfîntul Munte, cer de la Ioanichie, patriarhul Constantinoplei, permisiunea de a repara vechea biserică din Ismail.

Din actul eliberat de patriarh la 2 iunie 1611 se vede însă 1) că eparhia Proilaviei se administra de un mitropolit numit mitropolitul Proilavului 2) că biserica Sf. Niculaie din Ismail se învechise și se dărîmase, de vreme ce călugării din mănăstirea Caracal cer voie s-o reconstruiască.

Prin urmare, biserica din Ismail fiind cel puțin din veacul al 16-lea, și orașul a trebuit să fie fondat de moldoveni, încît Miron Costin în Descrierea Moldovei și Țării Românești (scrisă la 1674 în versuri polone) greșește cînd zice că Ismailul e de fundațiune turcească.

Cantemir nu comite această greșală, el zice lămurit: Ismail Moldavis olium Smil dictus..." Se vede că Ismailul a avut aceeași soarta ca și Brăila. Turcii au făcut din Smil Ismail, ca și din Proilabum, Ibrăila.

Dar să venim iar la vorba noastră, la mitropolia Proilavici.

De eparhia acestei mitropolii se ținea:

I. Silistra, Brăila, Chilia. Trăgînd o linie din Silistra la Marea Neagră ajungem tocmai la Chiustenge, încît întreaga Dobrogea a lui Mircea cel Bătrîn intră în eparhie.

II. Reni, Ismail, Aeherman (Cetatea Alba), Bender (Tighina). Trăgînd o linie de la Bender la Reni avem toată Basarabia în cestiune.

III. Toate satele și orașele românești dintre Nistru și Bug, adică din Podolia și Cherson. Citat anume e orașul Dubăsarii, dincolo de Nistru, care se ținuse de episcopia Hușilor. Dar la sud de Dubăsari sînt Mălaiești, la nord de ei e orașul Balta, apoi orașul Ocna și încă foarte multe sate, rămase pînă azi românești.

La Dubăsari — dincolo de Nistru — era la 1791 pînă și o tipografie românească din care au ieșit mai multe cărți bisericești.

Tătarii d-lui X devin foarte interesați. Ei au nevoie de mitropolit, de biserici, de cărți românești, ba pe la anul 1640 Vasile Vvd Lupul le zidește o biserică în Chilia, iar la 1641 călugării din mînăstirea Caracal le reparază biserica lor cea veche din

Ismail.

În faptă însă se vede și-n cursul acestui veac de ce aveau nevoie tătarii și de ce moldovenii. Tătarilor le trebuia pășune pentru cai, moldovenilor, poporul statornicit de veacuri și creștin, le trebuia biserici, cărți, mitropolit.

Ce ilustrație pentru fraza: „la Bessarabie à acun point de vue n'a pu être considérée comme restituée à ses possesseurs légitimes !”

Să mulțumim bisericii noastre care, prin dumnezeiasca liniște și statornicie pe care a avut-o în vremile cele mai turburate, ne-a păstrat prin însemnările ei acest argument zdrobitor față cu orice subtilitate diplomatică. Întrebarea posesiunii legitime nu mai poate fi controversată. Dar acest argument devine și mai tare în veacul al optsprezecelea, când graful Rumianțof

lui-même aprobă desființarea (deși numai trecătoare) a mitropoliei Proilavului și împarte eparhia, dând toată Basarabia până la Bender eparhiei de Huși, de care s-a ținut mai înainte, și Brăila eparhiei de Buzău. Dar despre acestea. mai târziu.

V. VEACUL AL OPTSPREZECELEA

Am zis într-un rînd că, oricîte picături de silnicie ar fi căzut în izvorul limpede al dreptului nostru istoric asupra Basarabiei, vremea a trebuit să le mistuie și să le așeze și că de la un rînd de vreme încoace, izvorul a trebuit să curgă din nou limpede, ca și mai înainte.

În veacul al 14-lea vedem pe Mircea întinzîndu-și domnia pînă la Nistru, în al 15-lea vedem pe moldoveni coprinzînd cu cetăți însemnate și avute întreg teritoriul dintre Prut și Nistru, în al 16-lea cetățile Chilia și Cetatea Albă sînt sub dominație turcească, însă numai cu circumscripția militară, în al 17-lea tătarii apar și dispar din Bugeac, iar, paralel cu viața călătoare și nestatornică a acestor nomazi, vedem cum românii din aceste locuri își urmează înaintea lor de popor statornic, avînd o mitropolie proprie la Brăila, zidind biserici, trăind cum trăiseră înainte ca proprietari legitimi ai acestor locuri.

Ce ne va mai dovedi veacul al optsprezecelea ?

Izvoarele istorice ale acestui veac apropiat trebuie să fie neapărat foarte limpezi și asupra oricărei îndoieli. Cronicarii noștri cari descriu acest veac au trăit în lăuntrul lui, ei nu sînt copiatori de izvoade bătrîne, ci martori oculari ai evenimentelor; luptele și învoielile Ecaterinei a II [-a] cu împărăția turcească stau deschise și pe față, nefiind nici un punct care ar admite controversă; în predmetul cesiunii Bucovinei avem corespondența dintre Thugut, ambasadorul austriac la Constantinopole, și Kaunitz, cancelariul Imperiului habsburgic; cu un cuvînt materialul se grămădește înaintea noastră și nu mai avem nevoie de a face judecăți prin analogie de cazuri, căci evenimentele înșile poartă pe ele pecetea valorii lor intrinsece, evenimente cari nu se pot nici nega, nici discuta chiar.

În acest *embarras de richesse* trebuie cu toate acestea să ne mărginim la puține.

La 1716 urmează cearta între Iorest, episcopul Hușilor, și Ioanichie, mitropolitul Proilavului, pentru *hotarele* eparhiilor acestor două scaune.

Cearta e anume pentru Dubăsari — dincolo de Nistru — și satele *Sultan-Cișlași* și *Musaip-Cișiași* din *Bugeac*. Numele satelor sînt evident tătărăști, dar populația e creștină, deci română, îndată ce vedem doi episcopi creștini purtînd proces pentru ele.

Dar înaintea cui se judecă procesul? Poate înaintea sultanului sau a ... hanului tătărăsc?

Ioanichie, mitropolitul Brăilei, vine la *Iași* și se tînguiește domnului *Moldovei* Mavrocordat în această chestie. Mavrocordat dă cazul în tratarea unei fețe bisericești, a patriarhului Samuil. Patriarhul, în prezența sfatului țării și a părților litigante, găsește cu cale că Dubăsarii, nefiind din hotarul *Moldovei*, să rămînă sub jurisdicția mitropolitului de Brăila, iar cele două sate din Bugeac să rămînă sub ascultarea episcopului de Huși.

Amîndoi episcopii își dau înscrisuri conform acestei hotărîri :

Iată înscrisul lui Iorest, episcop de Huși:

Venind Sfinția Sa Părintele Ioanichie aici la Iași au ieșit la Măria Sa luminatul nostru Domn Nicolai Alexandru Voievod (Mavrocordat) și Măria Sa ne-au poruncit să mergem la fericitul Părintele Papa și Patriarh de la Alexandria, Kyr Samuil, ca să ne îndreptăm și, mergînd înaintea Sfinției Sale, fiind acolo și *dumnealor boiarii cei mari* și luîndu-ne seama Sfinția Sa Patriarhul, ne-am așezat frățește și cu pace într-acelaș chip, cum pentru Dubăsari să lipsească de sub ascultarea a episcopiei de Huși și să rămîie sub ascultarea a mitropoliei de Brăila, *nefiind pe hotarul Moldovei*, nici să le dăm mirul, nici blagoslovenia. iară pentru Sultan-Cișlași și pentru Musaip-Cișlași ca să fie tot sub ascultarea Hușilor precum a fost și până acum, și așa am primit amîndoi pe această așezare de împărțeală etc.

Peste patrusprezece ani, la 1730, domnește în Moldova Grigorie Ghica bătrînul. În acest an urmează punerea la cale a tătarilor din Bugeac. Mangli-Gherei Han din Crîm cere de la Poartă să mijlocească pe lîngă scaunul *Moldovei* ca tătarii să capete Bugeacul în *arendă*, căci n-au nici un fel de rost. Printr-un înscris, iscălit de toți mîrzacii din Bugeac, adică de toate căpeteniile,

ei lămuresc raportul în care stau cu Moldova.

Pentru mai mare vădire a lucrului, reproducem întreg zăpisiul tătarilor nohai dat la mîna lui Grigore Vodă:

Pricina acestui zăpisi este precum în anul 1141 (al Hegirei, de la Hristos 1730) Măria Sa înălțatul și milostivul stăpînul nostru Mengli-Gherei Han, trimițînd arz la Împărăție *pentru ca să ni se orînduiască* din pămîntul Moldovei loc de așezămînt și de pășunarea bucatelor, după arzul Măriei Sale și *cu știința Măriei Sale*, Domnului Moldovei orînduindu-ni-se cu ferman împărătesc din pămîntul Moldovei 32 ceasuri de-a lungul și două ceasuri de-a curmezișul, care loc fiind din început chiar loc moldovenesc și de folosul și hrana pămîntului Moldovei: Măria Sa hanul împreună cu Măria

Sa pașa, păzitorul Tighinel, cu hatîșerif împărătesc au hotărît și au măsurat și au lămurit hotarul acestui loc mal sus pomenit; [au] orînduit pentru cei ce vor locui pe acel loc al Moldovei, 32 ceasuri de-a lungul și două ceasuri de-a curmezișul, să dea, oșebit de ușurul ce este obicinuit plată, chirie pentru loc. Care legătură noi am primit, adică pentru nohailor ce vor locui pe acel loc al Moldovei să-și dea ușurul și hacul pămîntului și toată plata deplin, și cu învoia noastră și a tuturor bătrînilor noștri făcuto-s-au și hoget după legea noastră, întru care s-au însemnat toate legăturile acestea cu carele noi toți ne-am legat și am primit; după cum însemnează hogetul, așezate fiind aceste tocmele și orînduiele, noi toți așezîndu-ne ca să locuim pe partea locului Moldovei unde ni s-au poruncit.

Însa cunoscînd noi că pentru pășunatul dobitoacelor noastre, om avea lipsă și strîmtoare, ajuns-am cu rugăminte divanul Măriei Sale hanului stăpînului nostru, rugîndînd și cucerindu-ne ca să ne isprăvească puțină nevoie numai pentru dobitoace, și păstorii noștri să se poată pășuna pe unde părți de loc a Moldovei de pe care ne-am rădicat noi, fiind acele părți de loc de această dată nelocuite de raiaua Moldovei, și, deșerte aflîndu-se acele părți de loc, ne-am rugat ca să avem voie a ne pășuna dobitoacele noastre o samă de vreme. Deci Măria Sa hanul, milostivindu-se asupra noastră, triimes-au către Măria Sa Domnul Moldovei cinste iarlicul Măriei Sale și despre partea noastră, a nohailor, pe Kaspolat-mîrza anume și pe Cantemir-mîrza și pe Iș-mîrza și pe sultanul Mambet-mîrza, împreună cu omul Măriei Sale, cu pofta pentru această ispravă; cari, împreunîndu-se cu Măria Sa Domnul Moldovei și arătîndu-se pofta și rugăminte noastră, răspunsu-le-au Măria Sa cumcă acele locuri sînt pentru trebuința locuitorilor Moldovei și pe urmă pe acele locuri este să se așeze și să lăcuiască raiaua Moldovei.

Într-acesta chip arătîndu-le Măria Sa Domnul Moldovei, marzaccii acei de mai sus pomeniți, vechilii noștri, răspunzînd într-acesta chip, s-au apucat, de vreme că acele părți de loc pe care noi să ne pășunăm dobitoacele se află deșerte de această dată de lăcuitori, pe acele părți de loc poftim să ni se dea voie de pășunat o samă de vreme; iară în părțile ce-or fi trebuitoare pentru lăcuitorii Moldovei să nu ne atingem, ce numai să pășunăm în părțile unde ne vor arăta ispravnicii și zăpcii marginilor Moldovei, iară peste voia lor să nu avem a călca aiurile, și despre car[e] ne-ar arăta ci că este de trebuință lăcuitorilor Moldovei îndată fără nici o întăzriere să avem a ne rădica dobitoacele.

Și, oșebit de aceasta, apucîndu-ne noi să dăm Măriei Sale Domnului Moldovei alîm îndoit pe bucatele noastre, Măria Sa plecînd către poftă și porunca (?) Măriei Sale hanului și sfătuindu-se la aceasta și cu ai săi boieri ai Moldovei, într-acest chip au dat răspuns, zicînd: precum pentru pășunea dobitoacelor de-om cumva pași noi peste legăturile și așezămîntul ce se însemnează mai jos, nici un ceas să nu ne lase dobitoacele pe locurile Moldovei să le pășunăm; așijderea și dobitoacele noastre să aibă a se pășuna numai pe acele părți de loc care ne-ar arăta domnealui sardarul și dumnealui căpitanul de codru și afară din cuvîntul acestor boieri a Măriei Sale nici un pas să nu pășim, nici să facem cît de puțină supărare cuiva, nici să cutezăm a face pe pămîntul Moldovei lăcaș au sălaș pentru păstorii noștri, ce numai să aibă a-și purta păstorii noștri după obiceul lor cîte o oba în care; iară din oba afară pe locurile acele să nu fim volnici a bate par sau țaruș, fără decît vitele noastre, fiind la iernatec și fiind trebuință pentru vițerii noștri, să stea supt acoperămînt, numai pentru vițerii noștri să avem voie, din ceputul iernii pînă în sfîrșit, a ne urzi pe locurile unde ne-ar arăta zăpcii Măriei Sale cîte o colibă ce se cheamă tătărește aran; noi singuri să avem a le urzi la începutul iernii și iară noi singuri să avem a le strica la sfîrșitul iernii. Iară de nu le-am strica pe cum ne apucăm oamenii Măriei Sale să aibă a le da foc și a ne ridica cu totul.

Așijderea și din stăpînii dobitoacelor, cari ar avea dobitoace la iernatic sau la văratic, mîrzacii fiind sau karatătari, fiind trebuință să-și cerceteze dobitoacele, de ar vrea să meargă la dobitoace să le vadă, să albă întîi a merge la boierii Măriei Sale dîregătorii marginilor, adică la serdarul și la căpitanul de codru și la pîrcălabul de Lăpușna, și, arătîndu-și nevoia și trebuința lor ca să meargă să-și vadă dobitoacele colo unde se pășunează, așa cu știința lor să aibă voie a merge, iară fără de voia și cuvîntul acestor boieri nimeni din noi să nu aibă voie a călca pe părțile Moldovei.

Iară de s-ar afla cineva din nohai cu pricina dobitoacelor să vie pe locurile Moldovei ori păstorii noștri cu vreun chip de s-ar ispiti a face vreun supăr odăilor sau fînațelor răielii locuitorilor Moldovei sau de s-ar afla cineva din nohai sau dintr-alții și s-ar ispiti a face cît de puțin val sau cît de puțină stricăciune fînațelor, odăilor, dobitoacelor, pînilor sau semănăturilor, unul ca acela să aibă a se prinde și legal să se trimiță la Iași și acolo să i se dea certare precum se cade.

Și pe locurile unde s-ar pășuna vitele noastre, oricînd ne-ar arăta și ne-ar zice boierii ce s-au zis mai sus cumcă părțile acele sînt trebuitoare pentru lăcuitorii Moldovei, îndată să avem a ne rădica dobitoacelor de acolo fără nici o întăzriere și price.

Iar pentru *alîmul îndoit* apucîndu-ne noi ca să dăm Măriei Sale Domnului Moldovei, Măria Sa n-au primit a ne lua alîm îndoit și ne-au arătat că gîndul M[ăriei] S[ale] nu este să ia de la noi alîm îndoit, nici să lăcomește a lua de la noi bani îndoiti pentru pășunatul vitelor noastre; ce numai pe cît însemnează în hoget atîta primește și Măria Sa să ia de la noi. Pentru care și noi ne-am apucat ca să dăm deplin precum însemnează în hoget, toate deplin fără nici o pricină și preget, și afară din hotarul acesta la nimic să nu pășim, nici *cîtu-i o palmă de loc*, nici prin dobitoacele noastre să nu avem a supune și a tăinui *dobitoacele răielii sau a negușitorilor*.

Și dintr-aceste legături, din toate cîte s-au pomenit mai sus, de-om păși cît de puțin și de n-am păzi aceste legături toate, să aibă voie Măria Sa a ne scoate toate dobitoacele afară de pe locul Moldovei.

Deci într-acest chip ca acela ce ne este nouă în folos după bună și înaltă socoteală a Măriei Sale Hanului, vechilii noștri viind cu răspuns înaintea Măriei Sale Hanului, înaintea divanului Măriei Sale noi toți am primit această legătură și acest răspuns ce ni l-au dat despre partea Măriei Sale Domnului Moldovei și toate le-am primit noi cu toți mîrzacii și bătrîinii nohailor și ne-am apucat că, de-om păși cît de puțin din hotarul acestui zăpis, *Măria Sa Domnul*

Moldovei să aibă a ne goni dobitoacele peste hotarul cel de două ceasuri. Într-acest chip ne-am legat cu toții cu acest temesuk al nostru, carele, pentru ca să fie tare și încredințat că cu știința și cu pofta noastră a tuturor s-au scris și s-au alcătuit și s-au dat la mîna Măriei Sale Domnului Moldovei lui Grigorie Vodă, la mijlocul luminei lui Sefer în anul 1142.

Iscăliți: Șitak-bci. Ismail-mîrza. Batîr-mîrza Kelmehmet. Dokuz-olu. Aslan-olu. Nevrut-mîrza. Hagi-bci-mîrza. Aslan-mîrza. Giaun-mîrza. Mamai-olu. Kazi-olu. Azamet-olu. Ali-olu. Iskender-mîrza. Iusuf-beior. Hagi-bei-mîrza. Kan-mîrza-olu. Mehemet-olu. Bei-mîrza-olu.

Din acest document neprețuit, plin de naivitate și de tautologie, se văd următoarele lucruri:

- 1) că tătarii erau supuși străini al hanului din Crîm;
- 2) că li se orînduiește loc de așezămînt și de pășunare lung de 32 ceasuri, lat de 2 ceasuri, drept care ei îi și zic Buceag, adică colț de pămînt;
- 3) că pînă la acest înscris ei plăteau Moldovei două dări numite : *ușurul si hacul*, fiind, din început chiar, loc moldovenesc și de folosul și hrana pămîntului Moldovei;
- 4) că de acum vor plăti deosebit și *chirie* pentru loc, va să zică o a treia dare;
- 5) că afară de aceste locuri de așezare (60 de mile pătrate) mai cer permisiunea de a pășuna și pe alte locuri deșerte și că pentru un asemenea beneficiu vor să plătească *alîm* îndoit;
- 6) că li se dă permisiune, însă să n-aibă voie a zidi lăcaș sau sălaș, nici a bate par sau țaruș în pămînt, ci numai sub *cort* să poată locui. Făcînd bordei pentru iarnă, să-l ridice primăvara, căci altfel diregătorii Domnului moldovenesc vor da foc bordeielor și-i vor alunga;
- 7) că fără voia dumisale serdarului și a căpitanului de codru să n-aibă voie nici să-și viziteze vitele;
- 8) că, îndată ce li s-ar porunci să părăsească pășunea, s-o și părăsească fără întîrziere și price;
- 9) că, făcînd stricăciune sau val fînațelor, dobitoacelor, odăilor, pînilor sau semnăturilor, să fie prinși, legați, trimiși la Iași și pedepsiți;
- 10) că nu vor mai tăinui (vorbă subțire pentru *fura*) vitele raielii gau negușitorilor;
- 11) că, oricînd n-ar îndeplini obligațiunile lor, dobitoacele lor să fie alungate peste hotarul cel de două ceasuri.

Ciudați possesseurs légitimes?

Sub aceste condițiuni grele tătarii rămîn ca arendași ai Buceagului, pe un petec de pămînt de 60 de mile pătrate, pentru care plătesc dări domniei Moldovei. Pe acest petec se judecă între ei, dar, făcînd neajunsuri cît de mici moldovenilor, sînt judecați la Iași de judecătorii ordinari ai țării. Pășunîndu-și vitele, n-au voie nici țaruș în pămînt să bată, necum să-și facă casă.

De aceea nu-i mirare că renumiții generali Rumianțof și Șumarof i-a găsit sub corturi. Numai cortul pe care-l ducea în car avea permisiunea de a-l întinde dincolo de petecul Bugeacului.

În sfîrșit rușii i-au dat pe bieții noștri arendași afară, făcînd astfel pagubă visteriei. Dacă exista pe atunci o administrație a domeniilor statului, ar fi protestat și i-ar fi luat sub scutul articolului cutăruia din Codul civil. *Dar* bietul Chiel-Mehmet, iscălit al patrulea în înscris, nu știa să-și ia advocați și să se judece pe la curți și tribunale; de aceea l-au și tuns rușii. E drept că Chiel-Mehmet nici n-avea mare cheltuială la tuns.

Dar să lăsăm pe tătari de o parte și să ne-ntoarcem la alt șir de idei. În veacul al optsprezecelea se începe înfrîurirea politicii rusești în provinciile turcești sau atîrnătoare de Turcia.

După ce Petru cel Mare cîștigase bătălia de la Pultava, Constantin Basarab Brîncoveanu trimite soli la dînsul și-i promite ajutor în contra turcilor. Constantin Brîncoveanu era în genere un om care promitea multe și voia să aibă în toate părțile razim. El sta în corespondență secretă cu toată lumea, pînă ce Poarta i-a aflat aceste din urmă uneltiri și a hotărît stingerea celor din urmă Basarabi. Dimitrie Cantemir, crescut la Constantinopol și crezut credincios turcilor, e trimis domn în Moldova ; dar acesta, în loc să lucreze în favorul Turciei, încheie cu Petru cel Mare un tratat de alianță, ratificat la Lusk (13 aprilie 1711). Prin acest tratat

de alianță Petru se obligă de a restabili vechile margini ale Moldovei. La 14 mai același an Cantemir publică proclamația sa, în care zice că Petru s-a obligat a restitui Moldovei părțile uzurpate de turci și a întreține cu cheltuiala sa o armată moldovenească de 10000 de oameni. Se știe ce trist sfârșit au avut acea campanie rusească, care s-au încheiat printr-o umiltoare pace prin care Rusia a consimțit a înapoia Azovul, a distruge portul de Taganrok, a risipi toate cetățile de la granițele Turciei.

Dar pe români i-a costat și mai mult pasul pripit al învățatului Cantemir. Constantin Brîncoveanu a fost tăiat împreună cu toată familia, iar de la 1716 încoace veni pentru noi veacul de tină al fanarioților. Tot în acest veac înfrurirea Rusiei în Principate crește din ce în ce.

Deja prin art. 2 al Tratatului de la Constantinople (5 noiembrie 1728) Petru cel Mare își asigură oarecare înfrurire asupra creștinilor din Orient. În vremea împărătesei Anei (1730—1741) emisarii marelui Munch răspîdesc aur și proclamațiuni prin provinciile Turciei, sub domnia Elisabetei (1741—1762) emisarii se înmulțesc, pînă ce în sfârșit, sub Ecaterina II (1763—96), politica rusească în Orient s-au copt cu desăvîrșire.

În 1769 Rusia declară război Turciei, Galițin ocupă Hotinul; în februarie 1770 boierii moldoveni și munteni jură credință Ecaterinei, în 1771 feldmareșalul Rumianțof stabilește cîte un guvern provizoriu în fiecare Principat, iar Ecaterina dorește unirea Principatelor sub un rege care era să fie *Stanislaus August Poniatowski*. În congresul de la Focșani din 1772 Rusia pretinde ca Principatele să fie declarate independente sub garanția mai multor puteri ale Europei. În fine la 1774 se încheie pacea de la Cuciuc-Cainargi, în care (art. 16) se stabilește că Principatele vor primi înapoi terenurile pe nedrept uzurpate de turci dimprejurul cetăților Hotin, Bender, Akerman, Chilia, Brăila ș.a.

În genere interregnumul din vremea ocupației rusești de la 1769—1774 e cel mai caracteristic pentru vederile de atunci a Rusiei. Ea voia o Românie *unită* care s-ajungă de la Nistru pînă în Carpați. Pe monetele bătute pentru Principate marca Moldovei și a Țării Românești sînt împreunate sub o *singură* coroană. Rusia cerea dărîmarea întăriturilor de la Hotin, Bender și Cetatea Albă și împreunarea acestor orașe cu Moldova, iar a Brăilei cu Țara Românească. Corespondența lui Thugut cu Kaunitz dovedește aceasta cu asupra de măsură, ca și tratările din congresul de la Focșani, ca și candidatura lui Stanislaus August care — *si fata favissent* — era să fie cel dintîi rege al României unite. Deosebirea numai e că României de pe atunci i s-ar fi lăsat cu dragă inimă petecul de pămînt de la gurile Dunării, pe cînd, celei de azi —nu.

Dar politica înaltă nu ne preocupă. Noi am urmărit pînă acuma firul roșu al dreptului neschimbat a Moldovei asupra Basarabiei întrucît el trăia în chiar conștiința țării. De aceea venim iar la mitropolia Proilavei. În vremea acestui interregnum, Gavril, mitropolitul Moldovei, în înțelegere cu Grigorie, mitropolitul Ungrovlahiei, desființează Proilavia și reintegrează vechile eparhii române. Ținutul Brăilei se dă episcopiei de Buzău; ținuturile Ismail, Reni, Chilia, Acher-man și Bender episcopiei de Huși, iar ținutul Hotinului episcopiei de Rădăuți. Mitropoliții au și aplicat hotărîrea lor, înainte chiar de a supune dispoziția și grafului Rumianțof, de la care însă a primit în această privință următoarea deslegare printr-o scrisoare (*românește* și rusește).

Prea Sfințite Arhiepiscopie și Mitropolite al Moldovei.

Al meu milostiv Arhipăstoriu,

După socotința înștiințărilor Preasfinții Tale și a Preasfințitului Mitropolit al Ungro-Vlahiei pentru eparhia Brăilei, și eu așa socotesc că, pînă se va face hotărîre de la marea stăpînire, povățuirea cea duhovnicească a acelor ținuturi, a Ismailului, a Renilor, a Chiliei, a Achermanului și a Benderului, s-au fost dat episcopului de Huși. Iar ținutul Brăilei, episcopului de Buzău. Deci întru împlinirea acestora și Preasfinția Ta să binevoiești a scrii celui mai mare povățuitor a eparhiei aceea, după hotărîrea bisericească și *politicească*. Iar eu pentru înștiințarea la comandirii acelor ținuturi am scris.

Al Preasfinției Tale plecat slugă:

1773, aprilie 25 subscris; Graf *Rumianțof*

În urmarea acestei epistole mitropolitul înștiințează prin enciclică pe toată tagma bisericească și pe toți creștinii ortodoxi din ținuturile anexate la eparhia de Huși (Ismail, Eeni, Achennan și Bender) că, după înțelegerea cu graful Petru Alexandrovici Rumianțof, ei pe viitor au a asculta de Inochentie, episcopul de Huși.

Iată dar o vădită continuitate de drept și în veacul al optsprezecelea și o dovadă că românii au persistat pe acele locuri, adică în Basarabia noastră de astăzi.

VI. VEACUL AL NOUĂSPREZECELEA. IZVOARE

În iunie anul 1812 Napoleon I stătea gata să treacă peste Niemen cu o armată cum n-o mai văzuse pămîntul pînă atunci, de 640000, (*zi sase sute patruzeci de mii*) de oameni cu 3370 tunuri (*zi una mie trei sute șaptezeci*).

Ce avea a le opune Alexandru I al Rusiei?

Barclay de Tolly stătea la Vilna cu 112000 de oameni, avînd a se împotrivi la peste de jumătatea de milion a armiei celei mari, comandată în prima linie de însuși Napoleon I.

În momentul acesta Rusia avea 53000 de oameni sub Cutusof în Moldova, cari-i trebuiau ca aerul pentru a nu fi înădușită și înecată de precumpănirea puterii lui Napoleon.

Spuie oricine drept: Era atunci Rusia în poziția de a anexa Basarabia ? Când delegații ei din București aveau avizul de a încheia pace cu orice preț, poate cineva visa că afacerea Basarabiei a fost curată, a fost o afacere de cucerire ?

Dumnezeu să ne ierte, dar nu știm într-adevăr cum ar trebui să fie conformat acel cap omenesc care ar putea să vadă în retragerea grabnică a oștirii rusești din Moldova o armată învingătoare. Oamenii bătrâni care au văzut pe atunci armata lui Kutusof povestesc că, demersurile forțate, bieții soldați cădeau în șanțurile drumurilor de țară și pe paveaua de lemn a Iașilor și, cu toată cumplita grabă, i-a trebuit patru luni ca să ajungă în fața aripei drepte a armiei împăratului francez; în fața corpului auxiliar de 34000 de austriaci de sub generalul Seliwarzemberg.

Noi am spus-o încă în cel dintâi articol că Anglia au stăruit pentru încheierea acestei păci, că ea a silit pe sultan s-o iscălească. O flotă engleză era în Bosfor, care a silit pe turci de a nu se folosi de cumplita poziție în care se afla Rusia atunci. Dar nici influența engleză n-ar fi fost în stare de-a cuceri Rusiei o provincie dacă nu era angajată o altă armă, rubla rusească și trădarea dragomanului Moruzi.

În orice caz, știind că adevărata putere care a silit pe turci să-ncheie pace e Anglia și nu Rusia, trebuie să admitem că diplomații engleji erau în deplină cunoștință de cauză și că ei ne vor da științele cele mai exacte despre această ... ciudată cucerire cu sabia.

Consulul general al Angliei de la București, W. Wilkinson, în cartea sa Tablou istoric, geografic și politic al Moldovei și Valahiei, ne dă o descriere clară a acelei cesiuni, făcute în împrejurări atât de nefavorabile Rusiei. Iată acea relațiune:

Galib Efendi care, după schimbările mari întimplale la Constantinople, reluse funcțiunile de ministru al afacerilor străine a fost principalul plenipotențiar la București în anii 1811 și 1812: însă prințul grec Dimitrie Moruzi, dragoman al statului, era față la negociațiuni, au dat direcție celei mai mari părți a lor și era în realitate revestit cu foarte întinse puteri. Ca și cei doi frați ai săi, el fusese cu neștrămutare atașat de partidul rusesc de la începutul carierei sale politice; și speranța ce o concepușe, de a fi înălțat la domnia unuia din cele două Principate, cel mai mare obiect al ambițiunii sale, îi părea foarte întemeiată după restabilirea păcii. Caracterul său public, serviciile la Congres, sprijinul Rusiei, erau într-adevăr considerațiuni care păreau a face sigură numirea lui.

Cesiunea Valahiei și a Moldovei nu putea în nici un fel să intre în vederile sale și el o combătu cu energie și succes; dar, făcând Porții un serviciu atât de important, era necesar ca, pe de altă parte, să deie Rusiei o probă de atașamentul său. Dacă el ar fi insistat să se restituie cele două Principate în întregul lor (restitution întegrale), plenipotențiarul ruși ar fi consimțit fără nici o îndoială, căci aveau ordin a grăbi încheierea păcii și de a o subscrie sub orice condiție care nu s-ar fi întins dincolo de această restituțiune. Dar Moruzi, care avea cunoștință perfectă despre aceste dispozițiuni, au hotărât definitiv condițiunile tratatului, cedând Rusiei cea mai frumoasă parte a Moldovei, care e siluată între râurile Nistru și Prut, și făcând astfel pentru viitor din acest din urmă râu linia de demarcațiune a frontierelor rusești.

Agenții vigilenți ai lui Buonaparte la Constantinople nu pregetară de a face cunoscută purtarea lui Moruzi. Când, după încheierea păcii, ei s-au văzut frustrați în speranța de-a determina pe Poartă să continue războiul au căutat să facă să cadă în dizgrație familia acestui prinț grec, pentru a putea cel puțin să hotărăască pe guvernul otoman de a pune în capul Principatelor persoane alese de dînșii. Ei îl arătară pe prințul Dimitrie că e trădător, căci fusese cumpărat (suborné) de Rusia pentru a-i servi interesele, în momentul în care era în puterea sa de a obține condițiile cele mai avantajoase.

Între acestea se-ncepură ostilitățile între Franța și Rusia; și Poarta, arătând rezoluția sa tare de-a rămîne neutră și nevoind să dea nici umbră de îndoială celor două puteri beligerante prin alegerea noilor hospodari, hotărî a o fixa asupra a doi indivizi a căror principii politice nu fusese niciodată în contact cu curțile străine (Scarlat Calimah pentru Moldova. Iancu Caragea pentru Valahia)...Dimitrie Moruzi, care se afla încă în Valahia cu Galib Efendi, află noutatea acestor două numiri într-un moment în care s-aștepta de-a primi numirea sa. Totodată el fu informat în taină că, întorcîndu-se la Constantinople, s-ar expune la cele mai mari pericole și i s-au dat sfatul de a se retrage într-un stat creștin. I s-a oferit un azil în Rusia, cu o pensiuie considerabilă din partea acestui guvern, însă, temîndu-se că fuga sa ar face pe guvernul otoman de a se răzbuna asupra familiei sale, care rămăsese în puterea turcilor, și în speranța de a justifica purtarea sa, pentru că toată responsabilitatea afacerilor tratate la Congres trebuia, proprie vorbind, să cadă asupra lui Galib Effendi, el se determină de a însoți pe acest ministru pînă în capitală. El era departe de a presupune că acest ministru turc, a cărui purtare fusese dezaprobată, ștersese din spiritul sultanului toate impresiile defavorabile pe cari le-ar fi putut concepe în socoteala lui, atribuind condițiile păcii ce le subscrie intrigilor și trădării lui Moruzi și că primise în consecință ordine secrete de a aresta pe acest prinț, îndată ce vor fi trecut amîndoi Dunărea și a-1 trimite prins marelui vizir, care avea încă cartierul său general la Șumla.

Moruzi, încurajat din ce în ce mai mult de protestațiunile de amicitie a lui Galib Effendi, părăsi Bucureștiul în luna lui septemvrie. Ajungînd la Rusciuc a fost condus cu escortă la Șumla; dar abia intră în locuința marelui vizir cînd mai mulți ceauși se aruncară asupra lui îl tăiară în bucăți cu lovituri de sabie. Capul său a fost trimis la Constantinopol

, unde a fost espus trei zile la porțile seraiului împreună cu capul fratelui său Panaiot Moruzi, care, în absența lui Dimitrie, suplinise postul (de dragoman) pe lângă Poartă și-a fost acuzat de a fi complice la trădarea sa în contra imperiului otoman.

Iată dar sfârșitul binemeritat al aceluia care a trădat Basarabia pentru ca s-ajungă Domn, povestită de un contimporan, de un consul general englez care era la București în vremea tratărilor și, fiind interesată chiar Anglia la încheierea acestei păci, e sigur că trebuie să fi fost în cunoștință deplină despre toate firele care se torceau și se țeseau la noi, pe socoteala noastră.

Este oare cu puțință de-a admite că onoarea marelui nostru vecin ar fi fost angajată în această ... cucerire? Posibil de-a zice astăzi cumcă împăratul ar lua-o ca o insultă făcută lui dacă această cestiune ar veni înaintea Congresului? Am înțelege ca ziaristica rusească să vorbească de interesul Rusiei de a o recăpăta; atunci discuțiunea s-ar învîrți pe un teren propriu și le-am opune asemenea arma interesului. Dar a mesteca în toată afacerea numele celui mai puternic monarc, pe care ne-am obicinuit a-l crede generos și bun întru cît privește persoana ga, noi, în simplitatea noastră, credem că nu se cuvine.

Toate elementele morale în această afacere sînt în partea noastră. Dreptul nostru istoric, incapacitatea juridică a Turciei de-a înstrăina pămînt românesc, trădarea unui dragoman al Porții, recăpătarea acelu pămînt printr-un tratat european semnat de șapte puteri și obligatoriu pentru ele, garantarea integrității *actuale* a României prin convenția ruso-română, ajutorul dezinteresat ce l-am dat Rusiei în momente grele, toate acestea fac ca partea morală și de drept să fie pe deplin în partea noastră.

Mai vine însă în partea noastră împrejurarea că acel pămînt nu l-am cucerit, n-am alungat pe nimenea de pe el, că e bucată din patria noastră străveche, este zestrea împărțitului și nenorocitului popor românesc.

Ni se scoate ochii cu binele ce l-am avut din partea rușilor. Pentru a răspunde și la aceasta ne-ar trebui să împlem un volum întreg. Destul numai să pomenim că alianța de la Lusc dintre Petru cel Mare și Dim. Cantemir ne-a costat domnia națională și un veac de înjosire și de mizerie, iar cea mai nouă alianță dintre Rusia și noi a început a aduna nouri grei deasupra noastră. Basarabia, mănăstirile închinat, mii de oameni pierduți în bătălie, zeci de milioane de lei aruncate în Dunăre și în fine poate existența poporului românesc pusă în joc, iată binele de care ni se cere a ne bucura și a fi mulțămitori.

Ce ni se opune?

Interesul a 80 de milioane de oameni față cu slabele noastre cinci milioane. Dar Temis e cu ochii legați spre a nu vedea părțile ce se judecă înaintea ei și, în loc de cumpănă în care să se cumpănească deosebirea de greutate între 80 și 5 milioane, ea ar trebui să ia cîntarul. De brațul scurt sau prezent al cîntarului ar atîrna în greu Rusia, de brațul cel lung al unei istorii de 500 de ani atîrnă România cu drepturile sale străvechi și nouă.

Înainte de a încheia, avem a împlini un act de grațitudine, nu pentru noi, asupra cărora nu pretindem ca să se reflecte meritul acestei lucrări, ci pentru țară în genere, căreia puținii lucrători pe ogorul istoriei naționale îi oferă azi mijloace de a se apăra.

Pentru veacul al XIV[-lea] și al XV-lea am cercetat cu mult folos *Istoria critică a românilor* de d. B. P. Hajdeu și *Arhiva istorica a României*, editată de același, apoi *Beitrag zur Geschichte der Romunen* V. Eudoxius, Frhrn. v. Hurmuzaki; pentru veacul al XVI-lea materialul cel mai prețios sînt capitulațiunile Domnilor moldoveni cu Poarta; pentru al XVII-lea, textul cronicelor editate de d. Mihail Cogălniceanu, iar, în privirea eparhiei Proilaviei, *Cronica Hușilor* de P.S.S. Părintele Melchisedec, episcopul Dunărei de Jos ; pentru al XVIII-lea aceeași colecție de cronici, cu deosebire însă cronica tradusă după ordinul lui Grigorie Vodă în grecește de un *Amiras*, în care e cuprins și textul autentic al înscrisului tătarilor din Bugeac, apoi colecțiunea de documente a lui Hurmuzaki, vol. VII; pentru veacul al XIX [-lea] în fine mai sus citata carte al consulului general englez Wilkinson. Asupra lui Amiras și Wilkinson ne-au atras atenția d. Al. Odobescu.

[3, 4, 7, 8,10, 14 martie 1878]

[„D. HASDEU NE TRIMITE O SCRISOARE...”]

D. Hasdeu ne trimite o scrisoare în care se plînge că, în articolele noastre despre Basarabia, nu constatăm că arsenalul nostru de citațiuni îl datorim *Istoriei critice* și *Arhivei istorice*. Rugăm din parte-ne să binevoiască a constata, întîi, că articolele noastre nu s-a sfîrșit încă, al doilea,

că meritul lor nu se reflectă personal asupra nimănui, al treilea, că e-n chiar interesul politic ai lucrării noastre de a cita la capăt toate izvoarele de care ne-am servit. Rugăm deci să ni se îngăduie de a cita izvoarele abia la capătul studiului nostru, care se termină cu cesiunea de la 1812.

[5 martie 1878]

CONCESIUNI ECONOMICE

O telegramă a agenției Havas ne vestește sosirea d-lui Brătianu în Viena, solicitarea sa pentru sprijinul Austriei în afacerile noastre și răspunsul Austriei, care se zice că ar fi egal cu încuviințarea aceluși sprijin, dacă i se vor face concesiuni economice. Nu putem ști nici de ce natură pot fi acele concesiuni, nici întru cât prim-ministrul nostru este în stare de a pricepe însemnătatea lor. Cu toate acestea, tărîmul economiei politice fiind circumscris și putîndu-se împărți în cele două ramuri mari ale producției brute și a celei industriale, e ușor de presupus că Austria va fi cerînd avantaje nouă pentru înlesnirea desfacerei industriei sale în România, avantaje pe care în mare parte le posedă și astăzi și le-a avut de mult.

Fără a prejudeca lucrurile, vom permite numai următoarea întrebare : Are Austria interes politic ca noi să existăm ? în decursul lungii și mult încercatei noastre vieți istorice am putut observa un lucru. De câte ori i se propunea Poloniei să anexeze Moldova, de atîtea ori Polonia răspundea că desființarea statului moldovenesc ar fi un pericol, pentru că această perdea între Turcia și Polonia era cel dintîi zid de apărare, cea dintîi stavilă de înlăturat în înaintarea armelor osmane. Pe atunci Turcia era cea dentîi putere militară în Europa, neîntrecută decît de Spania, care, sub Casa de Austria, ajunsese la culmea mărireii sale. Polonia avea un interes ca Moldova să existe, precum Ungaria avea unul pentru ca Valahia să existe.

Regii Ungariei și ai Poloniei aveau pentru Domnii acestor țări o deosebită bunăvoință. Cităm numai cîteva cazuri. Vladislav Jagello și soția sa Hedviga îl dăruiesc pe Vlad Dracul, fiul lui Mircea cel Bătrîn, cu foarte întinse posesiuni în Ungaria și în Ardeal, Petru Mușat căpătă de la poloni Pocuția pe o cale cu totul prietenească, Movileștii sînt principii egali în Polonia cu cei mai mari magnați ai acestei țări, lui Miron de pe Bîrnova (Barnoschi Vvod) i se dau, pentru ca pierduse Moldova, cîteva mici principate în Polonia, pe cari el domnește în acelaș mod semisuveran ca și ceilalți principii, c-un cuvînt marele regat slav căuta să întărească pe cît putea, prin simpatii, prin daruri, prin ajutoare contra turcilor și tatarilor perdeaua Moldovei și a Țării Românești contra puterii osmane. Cei ce vor să se încredințeze despre aceasta pot cerceta Tratatul de la Karlovitz, și anume stipulațiunile privitoare la Polonia și la Moldova.

Polonia își deschisese totodată o cale bătută și sigura pentru comerțul său cu înfloritele orașe italiene prin intermediul coloniilor genoveze din Cetatea Albă, Chilia și Tighina. Această cale comercială se ramifica lîngă Prut în două drumuri, al Dunării și al Mării Negre, respective a gurilor Nistrului.

Dar pe acea vreme industria omenească era mărginită la lucru cu mîna, produsă cu unelte care prefăceau în obiect de consumațiune tot numai putere omenească. Căci războiul pînzarului și al postavarului, ciocanul și dalta, gelăul și strugul sînt pîrghii și suprafețe înclinate care prefac la un capăt al lor în muncă industrială puterea omenească aplicată la cellalt capăt.

Afară de aceea, lipsind drumurile de fier, transportul scumpea marfa manufacturată în mod considerabil și o făcea accesibilă numai claselor bogate, încît alături cu industria subțire, care era pusă în schimb de o negustorime internațională, alături cu lucrarea capetelor culte a industrialilor străinătății, aceleași instrumente, aceleași război, ciocan, dalta, gelău produceau la noi cu folos o industrie groasă pentru trebuințele claselor de jos ale țării, producție care se dovedește prin organizarea medievală a breslelor din orașe. Românii aveau o clasă de mijloc nu atît de puternică ca cele din străinătate, dar în orice caz populația orașelor avea o piață în care să-și vînză munca, avea pînea de toate zilele cu îndestulare. Dacă domnea un deplin *liber* schimb între țările noastre și celelalte, el scădea poate ceva din bunăstarea clasei noastre de mijloc, dar existența ei modestă, traiul cu îndestulare [1] era asigurat, încît zeci de mii de brațe erau puse în mișcare printr-o muncă folositoare, care-i ferea în mod egal și de moleșirea produsă prin prea mari bogății și de istovirea și imoralitatea produsă prin sărăcie și lipsă. Animalul făcător de unelte, precum definește Aristotel pe om, era un animal liniștit și neturburat de grija pentru a doua zi.

În veacul nostru însă lucrurile iau o formă foarte amenințătoare pentru cel economic slab, pentru cel necult, cînd concurența e pe deplin liberă. Nu aducem exemplul nostru, dar pînzarii din Silezia, ba chiar băiașii din Boemia, care au găurit pămîntul mult mai adînc decît toți băiașii altor munți, fără ca munca lor să poată concura, cu toată greutatea ei, cu munca lesnicioasă a altora, sînt o dovadă demnă de plîns pentru tristele împrejurări ce se nasc cînd i se ia unei populații piața pe care să-și desfacă munca prin absoluta libertate de schimb între produsele omenești. Atîrnarea economică de altădată se schimbă din nefericire în veacul nostru în esterminarea economică a aceluia căruia locul unde muncește sau nivelul său de cultură nu-i dau aceleași avantaje ca vecinului său mai fericit.

Capătul pîrghiei, care odată era ridicat și plecat de puterea omenească, e astăzi pus în mișcare de o putere elementară, care nu ostenește niciodată, care se hrănește cu jărat, asemenea cailor năzdrăvani din poveste, care produce în minute ceea ce omul singur ar produce în ceasuri sau în zile, puterea oarbă a aburului întemnițată în cilindrul mașinei cu vapor ridică pîrghia la un capăt, iar cea ridicătură se prefac la cellalt capăt în rotațiune, în izbiri cu ciocanul, în imprimări în metal, în zbor de suveică, c-un cuvînt puterea individuală nu e mai nimic față cu această neadormită putere care n-are nevoie pentru hrana ei decît de cărbuni

și de apă. Unde apare produsul fabricii de postav sau de pînză, războiul postavarului și al pînzarului încetează. Ba Maiestatea Sa aburul și-a creat un anume popor în toate țările, o a patra clasă care, datorindu-și nașterea unei puteri oarbe și elementare, amenință c-o elementară orbire vechile clădiri ale civilizației omenești.

N-avem nevoie a o mai spune că România e asemenea în mare parte jerfa acestei întunecoase maiestăți. Breslașii, creștini și evrei, și-a zvîrlit uneltele la apropierea lui, cu deosebirea că creștinii fac politică, se sfișie și se mănîncă între ei și ridică în cer pe d. C. A. Rosetti, pe cînd evreii, mai practici și mai oameni de pace, știu a se despăgubi de stîngerea breslelor prin precupețirea întinsă a obiectelor de consumațiune, scumpind în mod artificial traiul zilnic.

Cumcă acest soi de viață economică nu poate duce decît la discompunerea deplină a societății române nu mai poate fi îndoială. Mai poate însă o asemenea societate să formeze renumita perdea polonă între Austria și ... grațiosul nostru aliat ?

Nu pomenim decît un lucru. Istovirea noastră economică ne-a oprit de-a avea o armată mai mare ; această istovire a făcut ca, cu toată vitejia și cu tot patriotismul celei ce o avem, ea să îmble goală și flămîndă în această campanie de iarnă în care răbdarea soldatului român a fost poate mai de admirat decît curajul său.

Noi credem că împărăția învecinată, care-nțelege atît de bine toate acestea, ar trebui să chibzuiască cu noi în această privire un *modus vivendi* care pe de o parte să ne facă cu puțință — nu zic să ne înlesnească — de a ne crea o piață pentru munca populațiilor noastre din tîrguri. *Leben und lehen lassen* este un bun proverb german care se filcuiește ; „Trăiește tu, dar lasă și pe altul să trăiască”. O deplină subjugare economică în condițiile de astăzi ale muncii e egală cu sărăcirea, demoralizarea și moartea.

Tocmai pentru că știm prețui înțelepciunea politică a oamenilor de stat din împărăția învecinată, de aceea nici credem că acele concesii cerute să fie de natură a compromite viitorul nostru economic.

[25 martie 1878]

[„NU DE MULT UN DOCTOR...”]

Nu de mult un doctor însemnat, director al unui mare stabiliment de alienați (adică, pe bună românească, de nebuni), a avut o idee din cele mai originale : voind a arăta publicului vienez bunătatea sistemului său de psihiatrie, el a convocat, fără alegeri, pe toți pensionarii săi la o adunare unde erau slobozi să facă toate după capul lor.

Cine a fost de față la ședința de simbăta trecută, 1 aprilie, a Camerei, a avut fericirea de a vedea o a doua edițiune, revăzută, însă nu îndreptată, a adunării din balamucul vienez. Cînd am aflat cele petrecute în Dealul Mitropoliei am gîndit deocamdată că, fiind 1 aprilie, este vorba numai de o glumă, cum se obicinuieste după o deprindere universală,

și a trebuit să citim darea de seamă *in extenso* din „Monitorul oficial”, pe care o și reproducem aci îndată, ca să ne încredințăm de seriozitatea lucrurilor.

La ordinea zilei era dezbateră raportului comisiei de cercetare parlamentară asupra alegerii colegiului I de Iași. D. raportor, Pantazi Ghica, dă citire raportului său, pe care d. Maniu îl califică de „Cîntul unei sirene”, confundînd astfel pe autorul cu o dihanie fabuloasă. Nu ne vom opri mult asupra analizării acestui document, lucrat cu „zel și eleganță de stil”, tot după d. Maniu, care este om competent. Singurul argument constituțional sau mai bine zicînd juridic, adică acel a nerespectării termenului de 21 zile pentru convocarea colegiului electoral, care se invocă, a fost de mai nainte răsturnat de ministrul și de cei puțini bărbați cu mintea sănătoasă ce s-au strecurat în această Adunare.

Considerațiunile *morale* invocate de acel raport le vom apreția cînd va veni rîndul d-lui Holban.

Ceea ce nu ne putem opri de a observa este că atunci cînd un om aduce atîta patimă în silințele ce-și dă pentru a culege motive de invalidarea alegerii unui adversar politic încît merge pînă a susține absurdă teză că d. Mîrzescu a influențat alegerea, acel om către lipsa de nepărtinire adaugă ipocrizia cînd, la sfîrșitul raportului său, zice că are „regretul de a conchide” pentru invalidare.

D. Maniu, care admiră forma stilistică a raportului, a avut vitejia de a combate fondul.

După aceea, un deputat, înzestrat cu o figură care reflectează ca o oglindă toate pasiunile înjosite ce-i frămîntă inima, unde stau întipărite în trăsuri idoase invidia și mai ales ura pentru tot ce este bun și frumos, d. Holban în fine, ia cuvîntul și atunci începe acea scenă burlescă care amintește scena citată mai sus de la institutul de alienați din Viena. Acel domn combate moralitatea alesului colegiului I de Iași pentru că : 1) d-sa este fondatorul *Direcției nouă*, care prin foaia ei „Convorbirile literare” a tratat pe d. Holban de *ignorant și de prost* ; 2) pentru că locuitorii *Lacului Sărat* nu se pot alege în Camera de la Washington (aici se zburlește președintele Adunării și protestează); 3) pentru că d-sa, adică oratorul, se teme de bătaia cu biciul, care este bună pentru sălbateci, iar nu pentru dînsul. Și, spre a întemeia toate argumentele sale, citește o scrisoare a d-lui P. P. Carp unde tînărul și spiritualul senator scrie comisiei de cercetare că : dacă ar fi știut că d. Maiorescu propagă ideile filozofice ale lui Schopenhauer, adică că este de opinie că d. Holban este un ignorant și un prost și că ar fi bine să i se poată aplica

penalitatea filozofică lăudată de Schopenhauer, niciodată nu ar fi votat pentru vechiul său amic.

Cerem iertare cititorilor „Timpului”, un ziar serios, dacă, pentru astă dată, am împrumutat tonul articolului nostru de la „Charivari” sau mai bine de la „Tintamarre”. Este întâia și cea de pe urmă oară că o facem; scuza noastră este că nu am putut urma altfel, de vreme ce aveam a da seama despre o comedie bufonă, ale cărei personaje de căpetenie erau d-nii Pantazi și Holban.

[5 aprilie 1878]

TENDENȚE DE CUCERIRE

Situația persistă a rămînea nehotărîtă, cu toate acestea noi credem că limba cumpenei înclină spre război. Într-adevăr, dacă Rusia ar face concesiunile cerute de Anglia, dacă ar supune deliberării Europei Tratatul de la San-Stefano în întregul lui, ea ar renunța la foloasele materiale în a căroră prevedere a declarat război. Căci cine va mai lua acum la serios declarațiile diplomatice făcute înaintea trecerii Prutului? Erau declarații îmbunătăitoare, de care noi credem că nimeni n-a fost înșelat decît acel ce au voit să fie.

Aceasta o spunem despre guverne, nu despre popoare. Guvernele au fost în stare să cunoască foarte bine politica rusească și țintele ce ea le urmărește de-o sută și mai bine de ani. Răsărită din rase mongolice, de natura lor cuceritoare, așezate pe stepe întinse a căror mon[on]otonie are înrîurire asupra inteligenței omenești, lipsind-o de mlădioșie și dîndu-i instincte fanatice pentru idei de-o vagă măreție, Rusia e în mod egal muma mîndriei și a lipsei de cultură, a fanatismului și a despotiei. Frumosul e înlocuit prin măreț, precum colinele undoiate și

munții cu dumbrăvi a țărilor apusene sînt acolo înlocuite prin șesuri fără de capăt. În tendințele de cucerire, în așa-numitele misiuni istorice cari-și caută marginile naturale nu e nimic dedesupt decît pur și simplu neștiința și gustul de spoliare. În zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie ceea ce-i lipsește în chiar sufletul lui; sub nici o zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat sau mai bine zicînd ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generații dedate la lucru.

Căci stă oare destoinicia unei nații în vrun raport cu întinderea teritoriului pe care ea-l ocupă?

Mica Veneție era odată o putere mare europeană prin cultura ei intensivă, prin arte, prin industrie, prin judecata sănătoasă a aristocrației ei. Dar toate aceste condiții de mărire erau cîștigate prin muncă îndelungată, deprinderea și priceperea se moștenea apoi din neam în neam, încît chiar astăzi ciceronii venețieni au păstrat mai mult gust în judecarea tablourilor decum au mulți profesori de estetică.

Un rol analog l-a avut Olanda în istorie, și astăzi încă sînt state mici care se bucură de-o înflorire extraordinară; pe un pămînt de mică întindere se află mai multe averi decît în Rusia întreagă. Astfel sîntem aproape siguri că în cumpăna economică Rusia, cîtu-i de mare, trage mai ușor decît mica Belgie.

De aceea ni se pare că din nefericire rușii sînt sub dominația unui desert sufletesc, a unui urît care-i face să caute în cuceriri ceea ce n-au înlăuntrul lor. Nouă ni se pare că cercurile culte, în loc de a stăvili acest *horror vacui*, în loc de a-l împlina prin muncă și cultură, îl sumuță contra Europei, pe care o numesc îmbătrînită și enervată, coaptă pentru a cădea întreagă sub dominația rusească.

Europa le pare astăzi în starea în care era Bizanțul la aparițiunea un[ui] neam asemenea mongolic, a turcilor.

În locul civilizației grece înflorit-au în Bizanț o cultură turcească? Deloc. Tocmai așa nu va înflori o cultură moscovită pe pămînturile supuse rușilor, pentru că lipsește rădăcina subiectivă a unei asemenea culturi. În Rusia chiar miezul culturii e în Ingermanland și în cele trei provincii baltice, în mînele și capetele a poate două sute de mii de oameni de origine germană, pe cînd populațiile străvechi a acelor provincii, leții, livii, crevinii și cum [î]i mai cheamă, nu se vor fi aflînd cu mult mai sus decum îi va fi găsit episcopul Albrecht la a[nul] 1200.

Astfel misiunea istorică de care se face atîta vorbă nu-i o misiune care-și are originea în afară, ea e rezultatul unui gol sufletesc, a unei barbarii spoite cu frac și mănuși, a unui deșert care, de-ar stăpîni pămîntul, tot nu s-ar umple.

Cerul deasupra-l schimbi, nu sufletul, marea trecînd-o.

Pot să treacă și Dunărea și Carpații și Adrianopol, să ia Roma veche, precum amenință pe cea nouă, pot să presure Europa întreagă cu cenușă și cadavre, nu se va naște din milioanele de oameni nici un Rafael, nici un Bethoven, nici un Kant, ba tocmai lipsa unor asemenea spirite de adîncă înțelepciune și de adînc sentiment pentru bunurile ce înobilează omenirea este cauza acelui gol sufletesc care-și caută compensație în glorie sîngeroase și în cuceriri.

De mult, dar mai cu seamă de o sută cincizeci de ani încoace, țința cuceririlor rusești sînt țările răsăritene ale Europei. Nu mai vorbim despre cuvîntul d-lui Aksalvof, care vede întinzîndu-se panslavismul în miezul Europei, în țările coroanei

habsburgice pînă la Marea Adriatică. C-un cuvînt în loc de-a desfășura activitatea înlăuntru, ochii vecinului nostru sînt pironiți cu flămîngiune asupra Apusului, cercurile culte umplu golul sufletesc cu fantasmagoria unui imperiu care ar ajunge de la Sibir pînă sub zidurile Veneției și apoi mai departe... tot mai departe.

Și această misiune tainică o împlinesc apoi diplomații și baionetele. Existe testamentul lui Petru cel Mare sau nu existe, el există în capetele a mii de oameni visători cari dau tonul în Rusia.

Războiul a fost declarat Porții pentru a elibera pe creștini — în formă — în fond însă pentru a cuceri întreg Imperiul otoman într-un mod care să poată fi înghițit, mai de voie, mai de nevoie, de Europa. După Turcia urmează Imperiul habsburgic, după dînsul cine mai știe cine. Scopul fictiv al războiului și scopul adevărat sînt diametral opuse.

Astfel se dăruie un regat splendid celui mai neînsemnat popor din Peninsula Balcanică, bulgarilor.

Se stabilește în Tratatul de la San-Stefano independența României și c-un rînd după aceea se stabilește c-un al treilea, fără de noi, *dreptul de a-și trece trupele prin țara noastră*, de a o ocupa cu alte cuvinte doi ani de zile. Doi ani — văzînd și făcînd — s-ar preface apoi în zece și în o sută, pentru că splendidul regat bulgar e plăsmuit așa de frumos pentru ca să rămîie proprietatea ohavnică rusească.

Se stabilește principiul ca Basarabia să fie cedată prin liberă învoială, ceea ce presupune că sîntem în drept de a o ceda sau de a n-o ceda. Ne hotărîm de a n-o ceda și Rusia *a ocupat-o astăzi pe deplin*.

În fine, susșiind dreptul nostru, vedem ivindu-se colții prieteșugului. Bucureștii sînt împresurați de trupe, în Vlașca cazacii își bat joc de populație dînd oamenii afară din case, trenurile noastre cu munițiuni sînt oprite în drum, c-un cuvînt Rusia a început a întrebuița mijloacele ci civilizatrice pentru a ne intimida.

Nu deprindem frica și pace bună.

Teamă ne e numai ca Imperiul habsburgic să nu cadă la învoială cu Rusia, căci despre Anglia nu e vorbă. Ea este în stare a ținea război pînă ce Rusia-si va fi zvîrlit în vînt cea din urmă rublă metalică.

Dar contele Andrassy a făcut propuneri de împărțeală și aceste propuneri prefac înțelegerea în complicitate și complicitatea cu Rusia e tot[dea]una fatală.

N-avem nevoie a pomeni exemplul nostru. Oamenii fără simț istoric, liberalii consmopoliți c-un foarte incolor sentiment de patrie s-au dat în apele Rusiei și a declarat un război care ne-a costat mii de suflete viteze, zeci de milioane și poate o provincie.

Zicem *poate*, pentru că Europa e interesată ca si noi în cestiune. Se poate ca Rusiei să i se întîmple soarta pe care ne-o pregătește nouă.

Guvernul a ales o politică pe care o aprobăm ca directivă, deși-l găsim foarte inept pentru a o executa. Guvernul liberal a intrat în ițele Rusiei și e prea angajat, încît vecinii se găsesc în drept de a se rosti nediplomatic față de cei ce reprezintă țara, coroana ei și pe augustul purtător. Aducem aminte convorbirile dintre principele Gorciacof și generalul Ioan Ghica, care convorbiri aveau un aer deja neînmănușat.

Nu mai vorbim de altele și mai rele, dar destul că, în momentul în care Gorciacof se răstește, cazacul pradă în Vlașca. Răstirile diplomatului se traduc în acte de brutalitate cînd ajung în rîndurile din urmă.

Deși nu s-a născut încă rusul care să fie în stare a ne insufla frică, grijă tot ne inspiră, ba putem zice siguranța că ne așteaptă vremi grele. Despre biruința cauzei drepte nu ne îndoim, precum nu ne îndoim că, oricare ar fi curentul ce se mișcă în contra civilizației, el trebuie să fie nimic cu vremea. Dar acea vreme e adesea foarte departe.

Deviza noastră este : a nu spera nimic și a nu ne teme de nimic. Nesperînd nimic, n-avem nevoie de a ne mai încrede în alții precum ne-am încrezut, ci numai în noi înșine și în aceia care sînt nevoiți să ție cu noi; netemîndu-ne de nimic, n-avem nevoie de a implora, generozitatea în locuri unde ea e plantă exotică.

[7 aprilie 1878]

DOMNUL HOLBAN ȘI ARTHUR SCHOPENHAUER

După ce d. Holban și-a primit platca de la noi cînd, în rîndul trecut, au atribuit în mod tendențios și pe față neadevărat niște fraze ale lui Max Stirner lui Arthur Schopenhauer, toate acestea pentru a combate o alegere, d-nia lui vine din nou și ajunge cu cutezarea de-a atribui din nou înțeleptului de la Frankfurt ideile lui Max Stirner, plîngîndu-se că, indicînd printr-o citațiune (mincinoasă) doctrinile (ce d. Holban voiește a atribui) candidatului, și-au atras critice și grațiozități incivile din partea noastră, taxîndu-l noi de ignorant.

Dăm din nou pasagele din cuvîntul d-lui Holban, întrucît ating această materie :

Intre considerațiunile cari le-am adus ca să combat această alegere am adus și oarecari considerațiuni morale și cred că, ori de cîte ori este vorba de o alegere de mandatar al țarei și de trîmțirea lui într -o Cameră care se numește Adunarea națională a u nui stat, este bine de a ști dacă

credințele lui sînt pentru mîntinerea naționalității poporului în cestiune, căci este absurd a se admite că un client și -ar alege un avocat care să fie inamicul cauzei sale. Ei bine, eu în privința aceasta mulțumesc onor d-lui P. Carp, care, în patriotismul său, a fost nevoit să declare că doctrinele d-lui Maiorescu sînt funeste societății românești și statului nostru politic... căci aceasta însemnează declarația sa, cînd zice că, dacă ar fi cunoscut mai înainte aceste doctrine, n-ar fi votat pentru d. Maiorescu. . .

D. Carp, ca om care-și iubește țara, s-a găsit nevoit să ne facă această declarațiune, care -i face onoare din toate punctele de vedere. Eu în rîndul trecut v-am indicat, *printr-o citațiune, care erau doctrinele aceluși candidat și* acea indicare mi-a atras critice și grațiozități incivile din partea d-lui Maiorescu într-o foaie a sa, taxîndu-mă de *ignorent*. D-lor,

nu voi să *trec nici de filozof, nici de învățat universal*, dar țin să constat că tot ceea ce zic este exact, țin să probez că am dat o interpretare justă, veridică, înaintea d-voastră în privirea doctrinei acestei școale funeste care în Moldova se numește Noua *direcție* și al căria d. Maiorescu este și fondatorul și marele profet. Iată am aicea evanghelia a acestei școale, „Convorbirile literare”, unde sînt traduse și propagate de d. Maiorescu principiile lui Schopenhauer. D. președinte: Nu știu dacă este bine să discutăm aci opiniunile filozofice ale alesului.

D. A. Holban: La această observație a d-lui președinte, aș voi să știu un lucru: dacă în Țara Românească ar fi o localitate care să se numească *Le Lac Salé* și dacă acolo ar trăi o sectă de mormoni ca în America și dacă prin rătăcire un colegiu electoral ar alege un mormon, s -ar găsi loc pentru el în Camera noastră, cînd în Parlamentul statului celui mai liberal, în Camera Statelor -Unite, n-a putut să intre niciodată un mormon?

Înainte de toate, partidul național democratic și liberal are de cea înfi datorie să apere *proprietatea, onoarea și castitatea familiei, patria...*, are de datorie să propage în popor *onoarea, moralitatea, virtutea...*, iară nu MATERIALISMUL a[b]jectului Schopenhauer, care propagă *concupinatul, dreptul bății cu biciul, disprețul amorului de patrie și sentimentelor de onoare...* Aceste lucrări sînt bune la sălbatici, nu la noi. . .

Înainte de toate constatăm că nu l-am taxat pe d. Holban *numai* de ignorant. Citînd fals, atribuind ideile lui Stirner unui alt autor, d-sa a fost de *rea-credință* și acest din urmă calificativ dorim să se cunoască. D-sa a spus neadevărul despre un autor cu renume european și l-a spus cu intenția de a-l spune. Ignoranța este o nenorocire, nu o vină, minciuna este o vină pozitivă; ignoranța arată că capul este deșert, minciuna arată că inima și caracterul sînt de nimic. Un om ignorant poate fi de treabă, unul c-un asemenea caracter niciodată.

D-nia sa, ținînd să constate și de astă dată că ceea ce a zis e exact, spune în fiecare vorbă ce-o pronunță un nou neadevăr, și aceasta știind bine că-i neadevăr.

D. Holban zice că filozoful în cestiune e contra *proprietății*.

Neadevărat.

Că e contra *castității familiei*.

Neadevărat.

Contra *onorii, a virtuții, a moralității*.

De trei ori neadevărat.

Și-n fine — *finis coronat opus* — d-nia lui mai susține că abjectul Schopenhauer e *materialist*. În șapte rînduri de șpalt a „Monitorului” d-sa aruncă 7 (zi: șapte) neadevăruri, nemaiauzite prin colosala lor sfruntare, prin lipsa de rușine a aceluia ce cutează să le pronunțe.

Schopenhauer e unul din cei mai aprigi apărători ai proprietății; castitatea o arată ca o virtute principală și ca temeiul familiei; sentimentul de patrie e-n ochii lui atît de mare încît în scara virtuților omenești sacrificarea pentru patrie e aproape de sfințenia deplină, de asceză; el cere aspre legiuiri pentru păstrarea onorii cetățenești, combate însă *le point d'honneur* al evului mediu, care-ți comandă să nu-ți plătești datoriile contractate legitim, ci numai pe cele de la jocuri de hazard, iar, cînd cineva îți spune adevărul, să-l uciți. În fine în veacul nostru nu există nici un singur filozof care să fi stabilit atît de înalte ideale de moralitate ca tocmai înțeleptul de la Frankfurt.

Disprețul amorului de patrie și a sentimentelor de onoare nu le-a propagat niciodată. Ceea ce combate este acea mîndrie deșartă națională care face pe niște secături să se laude c-o calitate la care cel mult părinții lor poartă meritul și pe care o împărtășesc cu alte milioane de oameni.

O dovadă ne dă însuși d. Holban. Într-o cumpănă pune 12 ani de muncă literară a „Convorbirilor” și într-alta ridicola sa personalitate, și, pentru că e român, crede a putea contesta meritul unor lucrări stăruitoare. D. Holban n-a produs nimic, nu știe nimic, nu însemnează nimic, cu toate acestea, fiindcă e român, ține cumpănă la toate.

Apoi nu e așa.

Ceialți sînt asemenea români — desigur că după origine, limbă și mutre mult mai curați decît d. Holban — dar pe lîngă acest așa-zis merit mai au și altele, pe care d. Holban nu le are.

În fine Schopenhauer e *materialist*.

Dar știu astăzi pînă și copiii, si orice enciclopedie îl poate lumina pe d. Holban, că Schopenhauer e *idealist pur sang*. Ceea ce produce iluzia în capul d-lui Holban e că d-lui își închipuiește că idealisti se numesc aceia care-și bagă degetul în gură și apoi scriu la cai verzi pe păreți.

Sch[openhauer] știa carte, asta e deosebirea între el și alții. El era în curentul științelor naturale, era fiziolog, era anatom și într-o viață lungă el totdeauna a căutat probe pentru teoriile lui idealiste în științele naturale. Dar faptul că Sch[openhauer] știe mai multă fiziologie decât mulți profesori de acest obiect nu-l prefac[e] încă într-un ..abject materialist.

Pedeapsa cu moartea a susținut-o pentru că el a dovedit că, cine e născut canalie și om de nimic, om de nimic și dușman omenirii rămîne întotdeauna. Tot prin această idee

însă el arată totodată că n-o primește pentru crime comise din nevoie sau din patimi mai puternice decât natura omului. Dar el nu voiește neapărat pedeapsa cu moartea. Lucrul principal este înlăturarea radicală a răului, deci propune în locul acestei pedepse : *scopirea*, pentru a nu se mai înmulți canaliile.

Este aceasta poate cauza din care d. Holban urăște pe Schopenhauer ?

[9 aprilie 1878]

[„ÎN AFACEREA HOLBAN-SCHOPENHAUER...”]

În afacerea *Holban-Schopenhauer* am uitat a releva o aserțiune inexactă a d-lui deputat. D-sa se plînge cum că d. Maiorescu, într-o foaie a sa („Timpul”), i-ar fi adresat epitete care în dicționarul de sinonime într-adevăr nu se găsesc sub vorba *compliment*. Dar tocmai împrejurarea aceasta ar fi trebuit să-l facă pe d. Holban să judece că articolele „Timpului” nu sînt și nu puteau fi scrise sau inspirate de d. Maiorescu.

Cel mai elegant scriitor român — care este fără contestare d. Maiorescu — se mișcă în genere pe un nivel pe care d. Holban nu e de găsit și fiindcă d. Maiorescu nu avea nici o trebuință să se coboare, precum nici d. Holban nu are puțința de-a se urca, rolul de a se ocupa cu *filosofia* d-lui Holban cade asupra altcuiva, mai puțin însemnat decât d. Maiorescu. D. Maiorescu se află, din contra, în poziția vrednică de invidiat de-a nu trebui să se ocupe deloc de ceea ce d. Holban, sau alții de aceeași țepă, zic sau fac.

[11 aprilie 1878]

PAȘTELE

Să mîncăm dis-de-diminețată și în loc de mir cîntare să aducem stăpînului, și să ve dem pe Christos, soarele dreptății, viața tuturor răsărind!

Și la sunetele vechei legende despre suferințele, moartea și învierea blîndului nazarinean, inimile a milioane de oameni se bucură, ca și cînd ieri proconsulul Pilat din Pont și-ar fi spălat mîinile și-ar fi rostit acea mare, vecinică îndoială a omenirii : „Ce este adevărul?”.

Ce este adevărul?

De două mii de ani aproape ni se predică să ne iubim, și noi ne sfișiem. De mai multe mii de ani Buddha-Cakya-Muni visează împăcarea omenirii, liniștea inimei și a minții, îndurarea și nepizmuirea, și cu toate aceste de tot atîtea mii de ani, de la începutul lumii, războaiele presură pămîntul cu sînge și cu cenușă. În locurile pe unde au înflorit odinioară cetăți frumoase pasc pe risipe turmele, și ceea ce necesitatea au ridicat, ura au dărîmat; ba, chiar în numele celuia care propovăduia iubire, s-a ridicat în nenumărate rînduri sabia și chiar astăzi aceiași cruce, același simbol de mîntuire e în ajunul de a încurca (ca pretest, nu negain) Europa într-un război al cărui sfîrșit nici un muritor nu-l poate prevedea.

La întrebarea ce și-o face David Strauss, scriitorul vieții lui Isus, de mai sîntem noi creștini sau ba, o întrebare la care răspunde negativ, noi adăogăm alta: fost-am vreodată creștini? — și sîntem dispuși a răspunde *nu*.

Mai adevărate sînt cuvintele lui Calist, patriarhul de Constantinopol, care, într-o fierbinte rugăciune pentru încetarea secetei, descrie caracterul omenesc :

Nu numai dragostea ta am lepădat, ci și ca fiarele unul asupra altuia ne purtăm și unul altuia trupurile mîncăm prin feluri de lăcomii și prin nedireaptă voința noastră. Deci, cum sîntem vrednici a lua facerile de bine ale Tale? Că Tu ești drept, noi nedirepți; Tu iubești, noi vrăjmășuim; Tu ești îndurat, noi neîndurați; Tu făcător de bine, noi răpitori! Ce împărtășire avem cu tine, ca să ne și împărtășim bunătăților Tale? Mărturisim dreptatea Ta; cunoaștem judecata cea de istov a noastră; propovăduim facerile Tale de bine; a mii de morți sîntem vinovați; iată, sub mîna Ta cea lucrătoare și care ținea toate petrecem. Lesne este mîniei Tale celei atotputernice ca într -o clipeală să

ne piarză pe noi și, cît este despre gîndul și viața noastră, cu dreptul este nouă să ne dăm pierzării, prea drepte judecătoriule! Dar... îndurării cei nebirute și bunătății cei negrăite nu este acest lucru cu *totul vrednic*, prea iubitorule de oameni stăpîne!

Rar ni s-a întîmplat să vedem șiruri scrise cu atîta cunoștință de caracterul omenesc :Tu ești bun, recunoaștem că noi sîntem răii-răilor, dar bagă de seamă că nu-i vrednic de tine să-ți răsplătești asupra noastră pentru că ai sta în contrazicere cu

calitățile tale de atotbun îndelung răbdător, lesne iertător.

„*Vide meliora proboque, deteriora sequor*”

„Vedem cele bune și le aprobăm, dar urmăm cele rele.”

Astfel, cu multă umilire strigăm :

Călcînd aceste porunci ale tale și în urma poftelor și a voilor noastre împlînd, tot păcatul în fieștecare zi cu osîrdie facem: clevetire, hulă, ținare în minte de rău, călcare de jurămint, vorba mincinoasă, v orbă de rușine firească și afară de fire, și ceea ce nu se află nici în dobitoacele cele necuvîntătoare, acestea foarte păgînește, de nou le izvodim. Stînsu -s-au întru deșertăciune zilele noastre; de ajutorul tău ne-am golit; batjocură și rîs ne-am făcut celor dimprejurul nostru; numele Tău cel prea sfînt și Inchinat prin noi a se huli de păgîn l-am făcut. Învechindu-ne în răutate; și în cărări neînțeleptește șchiopătînd, toți ne -am abătut, împreună netrebnici ne-am făcut; nu este cine să înțeleagă, nu este pînă la unul. Ciuma și robia și îmbulzeala și sărăcia și multe feluri de morți și dese pre noi de trei ori ticăloșii! ne-au despărțit ca prin niște bătăi ca acestea să *ne tragi la tine macar nevrînd noi*; ci nici așa nu s-au făcut ceva mai mult despre noi. Datu-ne-ai pe noi păgînilor spre robie și spre pradă și spre junghiere și spre jefuire celor fără de lege și nici așa n -am înțeles, nici ne-am depărtat de la vicșugurile noastre și de la fără -de-legile noastre. Nici prin cele de întristare, nici prin cele rele nu ne-am înțeleptit, nici prin facerile tale de bine și prin darurile tale nu ne -am făcut mai buni!

Și astfel a fost totdeuna.

În loc de a urma prescripțiunile unei morale aproape tot atît de veche ca și omenirea, în loc de a urma pe Dumnezeu, omenirea necorigibilă nu-l urmează deloc; ci, întemeiată pe bunătatea lui, s-așterne la pămînt în nevoi mari și cerșește scăpare. Si toate formele cerșirei le-a întrebuițat față cu acea putere înaintea căreia individul se simte a fi ca o umbră fără ființă și un vis al înșelăciunii. Conștie despre nimicnicia bunurilor lumii, înțelegînd că această viață cu trebuințele ei prime e deja destul de grea pentru a o mai îngreua cu alte scopuri deșerte decît cele pe care le are din natură, omul totuși pune o deosebită valoare pe împrurarea de a domni asupra altora, de a robi pe alții, de a-și întinde stăpînirea peste tot pămîntul, de s-ar putea.

Ce-i ajută lui Cezar c-a fost un om mare? Astăzi poate cenușa lui lipește un zid vechi împotriva ploii și furtunei.

Stau oare în vrun raport mijloacele ce le punem în mișcare cu rezultatele la cari ajungem?

Într-adevăr, privită prea de aproape, ce ne prezintă viața decît împlinirea normală a unor trebuințe din cele mai simple? A bea, a mînca, a dormi, a se îmbrăca, adică a-și hrăni existența și a o apăra contra intemperiilor. Conform cu acest scop, albina adună vara ca să aibă iarna; furnicile își zidesc locuințele lor simple grămădînd în ele merinde; bursucul își adună provizii pentru iarnă, și încolo fiecare din aceste animale lasă lumea lui Dumnezeu să fie precumu-i, neinteresîndu-se mai departe nici de politică nici de nimica.

Omul, pentru îndeplinirea tot a acestor trebuințe primare, are nevoie de un stat cu zeci de mii de funcționari, de o oaste cu sute de mii de oameni, de drumuri de fier, de cai de comunicație, universități și școale, diplomați, adunări legiuitoare, biruri, advocați, societăți academice, gazete, marșandemod, teatruri, bani de hîrtie, tunuri, corăbii, prafuri de dinti, mînuși, cîini de vînat, biblioteci, cazarme, filozofi, cafea, spitale și altele ca acestea.

Nu-i asta o socoteală de mofluz?

De aceea Faust, în care se întrupează omenirea cu poftete, ambiția și deșertăciunea ei, dar și cu geniul și setea ei de știință, sînd înaintea ultimei probleme, își toarnă venin dintr-o fiolă veche într-un pahar și voiește să-l bea... cînd iată că sună încet clopotele și cîntecele de la Înviere... și paharul îi cade din mînă...el e reciștigat pentru viață.

Înviere — renaștere ?

Paralel cu istoria reală a faptei, războiului, cruzimii și răutății, paralel cu acea țesătură de egoism, vicșug, tiranie de uliță și tiranie personală, din care cea din urmă e de preferat, alături cu voința acelu soi de oameni pe cari Calist îi descrie așa de bine în rugăciunea lui — trăiește creierul omenirii o mică parte din viață deosebită, nesupus nici politicei, nici diplomației, nici războaielor și, în acele puține momente ale lui proprii, el măsură depărtarea stelelor și adîncul mării, greutatea pămîntului și ușurința eterului, aude florile crescînd, întrupează în marmură frumusețea liniilor și în pictură a colorilor, discompune lumina soarelui, află limba ce au vorbit-o asirienii, numără biblioteca lui Ptolomeu și desleagă un vechi papyros ce cuprinde leacuri egiptene.

E în aceasta ... mîntuirea ?

Fi-va omenirea cultă, omenirea știutoare mai bună decît cea neștiutoare?

După cîte știm din trecut și vedem azi, nu.

Va rămînea într-adevăr un tezaur în urma generațiilor, însă totuși, omul armei și acela al vicșugului, ostașul și diplomatul, vor însemna mai mult în vremea lor, vor fi mai mult viețuind decît pictorul Rafael sau muzicantul Mozart sau astronomul Newton.

De aceea, la ademenirea muziceii cerești, Faust răspunde :

„Aud solia, dar îmi lipsește credința în ea!”

Vin zile de înviere și trec. Ici se salută oamenii cu *Surrexit ! Verc Surrexit !*", dincoace cu *Hristos Voscesres !*" și în toate limbele pământului se repetă acest cuvânt, dar noi zicem ca Faust:

„Die Botschaft hör'ich wohl, allein mir fehlt der Glaube !"

Ba credem c-a înviat în inimele sincere cari s-au jertfit pentru învățătura lui, credem c-a înviat pentru cei drepti și buni, al căror număr mic este ; dar pentru acea neagră mulțime, cu pretexte mari și scopuri mici, cu cuvânt dulce pe gură și cu ura în inimă, cu fața zîmbind si cu sufletul înrăutățit, el n-a înviat niciodată, cu toate că si ei se închină la același Dumnezeu. Tiranul ce mîna la moarte sute de mii fără de nici un scrupul, demagogul ce prin vorbe măsluite trezește patimile cele mai negre și mai uricioase ale mulțimii sînt adesea mai credincioși vechei legende religioase decît Faust; poate că, după orice crimă comit, s-aruncă înaintea icoanei și șoptesc cuvintele lui Calist, cerșind iertare de la lesne iertătorul Dumnezeu. Dar cu aceștia chemați, cari sînt mulți, nesfîrșit de mulți, nu sporește comunitatea creștină: puțini sînt cei aleși și puțini au fost de-apururi.

Dar rămîie datina și înțelesul ei sfînt, așa cum e de mult; și, de nu va sosi niciodată acea zi din care să se-nceapă veacul de aur al adevărului și al iubirii de oameni, totuși e bine să se creadă în sosirea ei, pentru ca să se bucure cei buni în „ziua învierii”., cînd ne luminăm prin sărbătoare și ne primim unul pe altul și zicem *frați* celor ce ne urăsc pe noi și iertăm pe toți pentru înviere, strigînd cu toții:

„Christos au înviat!"

[16 aprilie 1878]

ZIAR NOU [„VINERI 14(26) APRILIE AU APĂRUT..."]

Vineri 14 (26) aprilie au apărut primul număr al unui nou ziar german în București care promite a ieși în toate zilele (afară de luni) și poartă titlul „Deutsche Orient-Zeitung”. Pentru a însemna poziția noului ziar față cu politica dinlăuntru reproducem următoarele șiruri din articolul intitulat *'Zur Lage* (Situațiunea):

Presupuiind că aceste știri (despre o nouă cerere a Rusiei în privirea Basarabiei) s -ar confirma, am esprima guvernului dorința ca, intrînd în asemenea tratări, să puie la cale un aranjament care să (ie seamă nu numai de interesele țării noastre, ci și de onoarea ei, și așteptăm, după o eventuală învoiere cu Rusia, că și opoziția noastră va înceta cu tactica, puțin îndemînică, de pînă acuma, de a împunge și irita guvernul prin interpelații necontenite. Poate că pentru cazul nostru se potrivește exemplul micului stat al Belgiei, care, în. anul 1870, se afla într -o poziție atît de grea, dar a cărui opoziție din Cameră, judecînd drept greutatea crizei, se abținu cu totul de la orice amestec în politica esterna, punînd astfel binele țării mai presus de orice ură de partid. Noi, din contra, avem din nefericire trista convingere că fără de purtar ea lipsită de tact a opoziției noastre, care în ședința vestită a Camerei de la 26 februarie l -a silit pe minister să rupă tratările cu Rusia, pentru ca îndată după ivirea conflictului să atace mereu pe minister tocmai pentru îndeplinirea acestei dorințe a opoziției, fără cea purtare lipsită de tact zicem, relațiile noastre cu Rusia n -ar fi luat niciodată un caracter atît de acut dușmănesc, și dorim ca acuma, pe cît mai e vreme, să se imiteze exemplul nației belgiene.

Vestita ședință de la 26 februarie — să ne dea voie confrății noștri să le spunem —s-a petrecut într-o Cameră în care opoziția n-a deschis gura, ci a tăcut ca peștele — pentru că e prea puțin numeroasă.

Guvernul însuși și-a comandat interpelantul în persoana d-lui V. A. Urechia, recte Popovici, și după aceea a dus-o strună pînă ce i-o veni gustul să se scalde în alte ape.

Opoziția adevărată, care s-a luptat foarte serios contra tendințelor Rusiei și va lupta și de acum înainte, n-a întrebuițat niciodată contra puternicului vecin expresiile de cari foiesc tocmai gazetele guvernamentale. Opoziția a fost rezervată în cuvinte și puternică în argumente, presa guvernamentală a fost puternică în fraze și vorbe late și slabă în argumente.

Noi pe oamenii de la guvern nu-i credem pe atît de răi patrioți pe cît sînt de ușori, nu pe atît de ușori pe cît sînt de meschini și nu pe atît de meschini pe cît sînt de lași. Știm foarte bine că au avut nevoie de glasul opoziției pentru a zice *nu* în această cauză și i l-am dat pentru că singuri erau prea lași pentru a se rosti. Cu un cuvînt lașitatea e cea dentîi, patriotismul cea din urmă calitate a acestor oameni, care se înțelege că e bine să rămîie la guvern, pentru ca opoziția *adevărată*, (nu comandată) să nu fie silită a lua pe umerele ei o sarcină, pe care tocmai guvernul a creat-o prin ineptia lui și care azi întrece puterile oamenilor cari se respectă, căci acei cari au creat această situațiune a[u] abuzat[] de dînsa, pentru ca în opoziție, combătînd urmările faptelor lor proprii, să facă peste putință orice acțiune înțeleaptă și energică.

[16 aprilie 1878]

[„DE CÎTE ORI FĂCEAM OBSERVĂRILE NOASTRE..."]

De cîte ori făceam observările noastre asupra infructuoziității intrării în război a românilor contra Turciei, liberalii și alții de un gînd cu ei ne înșirau marile avantaje *morale*, pe care nația le-a cîștigat trimițîndu-și floarea fiilor săi ca să moară de frig, de

foame și de gloanțe înaintea valurilor de pământ a întăriturilor Plevnei.

Cînd le spuneam că o asemenea conlucrare, ce pentru ai noștri era un fel de martiriu, trebuia să fie ținut[ă] în cumpănă de foloase, chezășuite în scris și legate cu noduri, foile liberale rîdeau de zapis și chezășie, vorbeau de generozitatea aliatului nostru, de vitejia cu care se bat dorobanții, de „A ! bravii mei copii!” exclamat de cutare ori cutare ofițer străin, de laudele jurnalelor străine. Cu un cuvînt, amăgitoare glorie, vorbele mari la cari aplaudă necunosătoarea mulțime se îmflaseră ca rîul de munte, înecînd glasurile celor puțini cari, cunoscători ai istoriei naționale și a istoriei marelui vecin, prevedeau de mai înainte ce frumuseți or să se întîmple cînd vremile se vor limpezi.

Nu știm de ce, dar de cîte ori gîndim la războiul ce l-am purtat și la roadele ce le-am cules ne vine în minte vestitul monolog al lui Sir John Falstaff, în care el dă definiția onorii.

Gloria nu se bea, nu se mîncă, nu se îmbracă, ea nu vindecă oasele sfărmate de ghiulele, nu cîrpește mantalele rupte prin care suflă amorțitorul crivăț, nu-nlocuiește porumbul crud pe care l-au mîncat soldații noștri cu pîne caldă, c-un cuvînt gloria ce-o cîștigi e frumos lucru, dar pentru dînsa e bine ca omul să nu riște nici măcar degetul cel mic, necum zeci de mii de oameni și zeci de milioane de bani, storși la urma urmelor tot din spinarea muncii productive a țaranului.

La anul 1392 regele Sigismund al Ungariei încheiase alianță cu Mircea cel Bătrîn în contra turcilor. Sigismund trece Dunărea și ia Nicopoli, apoi, auzînd de turburări în propria lui țară, se întoarce cu oaste cu tot din campanie, lăsînd pe Mircea singur cu țara în fața dreptului ce-l aveau. turcii de a se răzbuna. Ce face însă Mircea ? Poate că, mișcat de nenorocirile nobilului său aliat, s-au despărțit cu lacrimile în ochi de dînsul, urîndu-i izbîndă bună în Ungaria ? Ba de loc. Mircea, întemeiat pe tratatul de alianță, îl somează pe rege să continue războiul, căci altfel va fi rău. Regele nu urmează, se întoarce prin Oltenia, e încunjurat de oastea ușoară a Țării Românești și scapă abia cu puțini oameni ca prin urechile acului în Ardeal. Stricatu-s-au poate prieteșugul pentru vecinicie prin acest act de răzbunare ? Ba nu, căci doi ani după aceea încheie o nouă alianță cu același rege al Ungariei. În sfîrșit această alianță îl duce pe Mircea din nou înaintea Nicopolei, unde în fața strălucitei oști creștine stătea Baiazid Fulgerul. După planul cuminte de război trebuia ca lupta s-o înceapă românii cu oaste ușoară și abia după aceea să intre în luptă greaua cavalerie franțuzească. Dar cavalerii franțuji, setoși de glorie și plini de ambiție, nu vor să stea în urma moldovenilor și muntenilor, ci vor în frunte să dea năvală vitejască, să spulbere pe turci. Ce face Mircea ? Recunoscînd

poate generozitatea cavaleriei, s-a plecat acestui plan glorios și s-a învoit să rămîie el în urmă? El a tuns-o binișor cu oaste cu tot peste Dunăre, lăsînd oastea Crucii în știrea lui Dumnezeu și a unei sorți pe care el o prevedea foarte clar. Și cum prezisese el în consiliul de război, așa s-a întîmplat.

Creștinii conduși de entuziasm, de dorința de glorie, de cavalerism și generozitate, au fost cumplit bătuți în urma planului pe dos, dictat numai de sentimente frumoase, iar Mircea și-a scăpat oastea sa intactă în urma planului său cuminte; o oaste mică, însă prețioasă, cu care peste un an el a stins pe același Baiazid care sfărîmase frumoasa oaste creștină, în care erau față cele mai nobile și mai glorioase nume ale Europei.

Dar Mircea era un biet român cu mintea coaptă, care știa că popoarele au lucruri mai scumpe de apărat decît gloria.

Nouă ni se pare deci că, de-am fi urmat cum urmau bătrînii, de ne-am fi păstrat pentru vremi în care într-adevăr existența țării ar fi fost în joc, mai bine am fi făcut. Apoi am mai adăoga că, în schimbul suferințelor reale, a morții reale, a banilor reali cheltuiți cu războiul, ar fi trebuit să cîpătăm bunuri reale, nu cuvinte frumoase prin gazete străine. Acesta-i lucru aproape de mintea omului, încît toate foloasele morale puse în cumpănă cu ceea ce am fi trebuit să cîștigăm după o campanie victorioasă sînt te miri ce și mai nimica.

Acum situațiunea e cu totul alta și mult mai nefavorabilă; o mulțime de lucruri sînt cu puțință. Se vorbește de o nouă convenție ruso-română. Această convenție n-ar avea pentru noi nici un folos real, dar mulțime de pagube. Presupunînd că, în schimbul unei nouă convenții, Rusia ar renunța la Basarabia, ce se va întîmpla ? Rusia învingătoare; va sta față cu Austria. armată și se va învoi să împartă și țara noastră; rușii vor lua Moldova, austriacii Țara Românească sau, în cazul cel mai bun, Austria le va lua pe amîndouă și vom fi buni-bucuroși că încăpem sub un stat în care cnutul nu joacă nici un rol. Rusia învinsă va trebui să renunțe ș-așa la Basarabia, silită de un al treilea, încît toate sacrificiile noastre de pînă acum și viitoare nu ne vor aduce decît ceea ce timpul ar fi trebuit să ne aducă prin puterea lucrurilor.

C-un cuvînt poziția noastră e mai grea decît orișicînd, dar aceasta ar fi foarte puțin dac-am fi știut a ne păstra și dacă n-am fi contribuit noi înșine de-a o-ncurca și mai rău.

[26 aprilie 1878]

[„DE CÎND GUVERNUL CONSERVATOR S-A RETRAS...”]

De cînd guvernul conservator s-a retras, partidul conservator observă o atitudine foarte rezervată, dar statornică. Înainte de a

fi izbucnit războiul, cu ocaziunea încheierii convențiunei, în cursul războiului, după încheierea păcii, în sfârșit totdeauna și față cu toate chestiunile mari, partidul conservator a combătut guvernul, dar niciodată nu i-a făcut greutăți. În deosebi „Timpul”, organul partidului conservator, a combătut mereu pe guvern, l-a combătut adeseori chiar cu multă amărăciune; niciodată însă nu a uitat că, fie oricît de rău, acest guvern din nenorocire reprezintă statul român.

Dovadă ne sînt coloanele acestui ziar. Ca opoziție, am dat părerea noastră asupra faptelor guvernului ne-am rostit asupra politicii ce credeam că este bine de a se urma din partea statului român și adeseori, plini de amărăciune, am muștrat pe aceia cari nu voiau să înțeleagă sfaturile bărbaților politici din partidul conservator.

Atunci cînd era vorba să se încheie o convenție cu Rusia, ne-am rostit în cuvinte lămurite că atitudinea statului român față cu Rusia trebuie să fie rezervată, plină de respect, dar demnă și hotărîtă.

Cu toate acestea guvernul a încheiat convenția de la 4 aprilie, care ne împunea imense sacrificii *morale* și, în urmă, a încheiat alianța morală, care ne-a impus imense sacrificii *materiale*.

Am combătut guvernul pentru aceste fapte, dar noi înșine am rămas consecuenți în atitudinea noastră față cu Rusia; totdeauna rezervați, plin[i] de respect, dar demni și hotărîți

În urmă, la încheierea păcii, s-au adevărit temerile noastre, exprimate încă din vreme cu atîta stăruință.

Guvernul și organele sale au căzut acum din o extremitate într-alta și au început să ieie o atitudine violentă față cu Rusia ; noi însă am rămas consecuenți, adică rezervați, plini de respect, dar demni și hotărîți.

„Românul” dezmința încă știrea despre cererea de retrocedare a Rusiei, predica încă cetitorilor săi încredere în generozitatea țarului, pe cînd, luînd act despre zgomotul răspîndit, noi puneam la îndoială temeinicia lui, dar în acea vreme declaram scurt, cuprinzător, cu demnitate și hotărît: „*Nu dăm nimic Rusiei și nu primim nimic de la Rusia. Voim să întreținem relațiuni de bună vecinătate cu rușii, dar nu putem jertfi nimic de dragul lor*”.

Iară atunci cînd organele rusești au început să pună la îndoială drepturile României asupra Basarabiei, nu ne-am pierdut răbdarea, nu am devenit insolenți față cu o puternică invazie, ci am răsfoit cărți, ne-am folosit de munca altora, am adunat dovezi și am arătat că poporul român niciodată nu a renunțat la drepturile sale asupra Basarabiei și că prin urmare nici astăzi nu are dreptul de a renunța.

De la început deci pînă în ziua de astăzi „Timpul” a umblat pe o cale croită de iubire de țară, de buna chibzuință și de cunoștința trecutului și prezentului acestei țări; de la început pînă în ziua de astăzi el și-a rămas consecuent și la 4 aprilie nu susținea decît aceea ce susține și astăzi.

Dovadă ne sînt coloanele acestui ziar.

De cîtva timp însă protivnicii noștri au adoptat programul nostru politic și, voind să-l aplice, nu numai îl duc *ad absurdum*, ci își mai dau silință de a încredința lumea că noi combatem acest program, în vreme ce nu combatem decît lipsa de capacitate a oamenilor ce vor să-l aplice.

Astfel „Românul”, în numărul de la 27 aprilie, arată cetitorilor săi cari sînt faptele patriotice ale guvernului. După aceea întrebă :

Ce făcură și ce fac în acest timp membrii și aderenții ministerului Catargi?

Membrii ai ministerului Catargi nu sînt decît bărbații politici al căror organ e „Timpul”, deoarece chiar o parte din partidul conservator a părăsit pe ministerul Catargi. Organ deci al aderenților ministerului Catargi e „Timpul” îndeosebi „Timpul”.

Ei bine! Ce au făcut „Timpul” pe cînd guvernul muncea pentru fericirea patriei?

Orice lovire din partea guvernului rusesc, susțin că cu dînsul este dreptatea și cu noi nedreptatea.

Așa zice „Românul” !

Am zis demult că oamenii cari scriu în ziarul „Românul” nu sînt vrednici de a sta de vorbă cu noi: nu-i mai putem dar muștra pentru grosimea obrazului lor. Ne cuprinde însă o uimire cu totul obiectivă cînd ne vedem față cu fenomenala îndrăzneală de a rosti astfel niște cuvinte atît de grave, cu toate că acela care le rostește trebuie să știe că ele cuprind un neadevăr.

„Ne cere Basarabia : BINE FACE, zic ei PRIN BROȘURE”.

Zic ei ?! —

În o singură broșură s-a zis ceva de asemeni, și „Timpul” a declarat scurt și lămurit că scrietorul acestei broșuri nu e membru al partidului conservator și că acest partid combate vederile cuprinse în acea *una* singură broșură.

„BINE FACE, zic ei prin ZIARE !” urmează „Românul”.

În care anume ziar însă? Cînd? Cum ?

Cu care anume cuvinte s-a zis din partea „aderenților ministerului Catargi” că „BINE FACE RUSIA DE NE CERE BASARABIA?”

Îndeosebi „Timpul”, adevăratul organ al „aderenților ministerului Catargi”, cînd anume a rostit cuvinte din cari ar putea

rezulta ceea ce zice organul sibiariților?

Ne se știe și nici nu-i nevoie să se știe : „Românul” nu voiește să producă decât un efect trecător.

Am dori însă ca în sufletul cetitorilor acest efect să fie temerea ca nu cumva „Românul” să-și facă socoteală astfel :

„Dacă vom face ca mulțimea să creadă că partidul conservator, fiind la putere, ar ceda Basarabia, ea va găsi că e mai bine să o cedăm noi, fiindcă sîntem mai buni patrioți”.

Dar nu credem de cuviință a mai spune unde ajung oamenii cu asemenea socoteli.

Fără îndoială ... nu la Panteon.

[30 aprilie 1878]

NOU A-B-C-DAR ROMÂNESC DE VASILE PETRI

Sibiui, 1878, Tipografia lui Ios Drotleff & Comp., 1 vol. 8° — Prețul 25 cr. v. a.

Abcedarul d-lui Petri e compus amăsurat cu cererile pedagogiei moderne. Urmînd principiile scriptologiei, adică a învățării citirii prin scriere, el cuprinde o parte (întîia) numai cu litere de scrisoare. Învățînd de timpuriu a scrie, și anume deodată cu cititul, școlarii sînt de-a pururea activi și, pe cînd învățătorul (mai ales cel sătesc) se ocupă cu cei mai înaintați, cei începători se pot pune la scris. Alt folos al învățării cititului scriind e că se face de prisos silabizarea și se introduce de sine insonarea.

Pe întîiele pagini sînt elementele desemnului și a scrisorii, adică puncte, linii drepte și figuri construite din linii drepte, apoi linii strîmbe și trăsăturile subțiri, cele groase și îndoite, cari constituie elementele materiale ale scrisorii. În urmă vin toate literile mici cu sonul *original*, rînduite genetic, adică astfel încît după cel mai ușor de scris, de ex. i, urmează o, apoi a, u, e, apoi din consoane n, m și a.m.d. Copilul nu citește nicăieri silabe izolate fără de înțeles, ci pretutindenea împreunează cu sunetele ce le rostește un înțeles concret, încît se evită învățătura mecanică. Rostind cuvinte cu înțeles concret, i se prezintă o icoană în minte; el învață cugetînd.

Abcedarul d-lui Petri e scris cu semne, adică cu ortografia de dincoace de Carpați. Zicem ortografie pentru ca să fim înțeleși, deși aplicat la modurile noastre de a scrie cuvîntul cuprinde o *contradictio in adjecto*. Cum se pot numi într-adevăr mai multe moduri de-a scrie ortografii cînd între toate nici una nu e bună sau exclusiv numai una ar putea fi bună?

Cauzele cari l-au făcut să admită scrierea de dincoace le spune însuși în prospectul alăturat cărții.

Ortografia, zice d-sa, este cea cu „semne” pentru că:

1. Așa scrie astăzi majoritatea românilor și nu avem presemne că ea se va acomoda minorității, iar unitatea „ortografică” este pentru noi românii un bun mare, la care trebuie să tindem cu toți cu orice preț.

2. În cărțile cu ortografie fără semne școlarii începători sînt nevoiți a ceti cuvintele cari conțin sonuri derivate „de două ori”, o dată așa cum ele se prezintă ochiului d. e. *saratura*, apoi așa cum le dictează azul românesc: „sărătura”. Chiar și etimologiști pronunțați ca d. Bariț încă recunosc „că pentru începători este greu a ceti fără semne” („Observatorul”, nr. 8).

3. Cuvintele nouă sau adecă „neologismii” se pronunță adeseori cu totul fals, mai ales cînd învățătorii nu știu latinește. Astfel am auzit însumi cum elevi și învățători pronunțau: *timpurii* în loc de *timpuriu*, *amiciiță* în loc de *amiceață* (*amiciițe*) etc., pentru că era scris, *timpuriu*, *amicetia*. Unii mai pronunțau „gerunz”, alți „gerundiu”, unii „concoarză”, alții „concordie” etc. Tot așa, de nu mai rău, o pățim cu *numele proprie*; R. D. canonic Șerban din Gherla cetea la un examen în Năsăud consecințe *Țișeni* în loc de *Titieni* (numele unui învățător).

Autorul ne spune și greutățile administrative cu care au a lupta cărțile românești dincolo.

O grijă deosebită am avut — zice — la compunerea acestui *Abcdar*, ca să nu cadă și el sub interdicțiunea guvernului, și am cuvinte a crede că mi-a succes a încunjura în pace această stîncă periculoasă. În adevăr insp[ectorul] r[egesc] de școală, d. Fr. Koos, din Bistrița, a publicat în ziarul „Kelet” din Cluș (nr. 284 de la 12 dec. 1877) asupra noului *Abcdar* o recenziune în termeni prea măgulitori pentru mine, terminînd prin a-l recomanda colegilor săi și autorităților școlastice cu toată căldura, ceea ce se poate lua drept „aprobare din partea guvernului”.

Recenziunea ziarului unguresc e următoarea :

Scofînd la lumină noul său abcdar — „*oprit în amîndouă edițiunile de mai înainte*” — autorul a eliminat cu îngrijire toate pasagele dificultate de guvern, manținînd însă, ba chiar emendînd împărțirea, pe care însuși guvernul a numit-o „metodică”.

...*Abcdarul* are două părți, una scrisă, alta tipărită. Cuprinsul și planul abcdarului vădesc îndată pe eminentul bărbat de specialitate. Exteriorul cărții este așa de elegant încît face onoare tipografiei Drotleff & Comp. Prețul e numai 25 cr., care cu privire la edițiunea elegantă și estetică este moderat. Din parte-mi recomand cu cea mai mare căldură colegilor mei inspectori și autorităților școlare acest *Abcdar*, cu atît mai vîrtos, căci, în cît știu eu, un *Abcdar* românesc mai eminent decât acesta nu există nici unul. Doresc, în interesul învățămîntului și al eminentului autor, cu această edițiune să treacă cît mai curînd.

Daca nu ne înșelăm, d. Fr. Koos, inspectorul școlar în ținutul Bistriței, este identic cu preotul maghiar care petrecea într-o vreme în București și a avut neplăceri cu chiar poporeni (maghiari) ai bisericii sale din cauza înfocării sale naționalism, care neliniștea viața pacinică a micii colonii maghiare din orașul nostru. *Tempi passati.*

Pe noi ne interesează mai cu seamă pasul ortografic făcut de autor.

Mergem mai departe și zicem că nu unitatea ortografică e un bun mare pentru români, ci unitatea limbei. Într-adevăr, pe la a. 1640 și ceva, în urma ridicării lui Luther, s-a introdus în bisericile reformate limba națională și această tipărire de cărți clericale în limbele deosebite a fost întrebuințată ca mijloc pentru a calviniza pe români. Atunci biserica română, în ramura ei cea cu totul neatârnată, mitropolia Moldovei și a Sucevei, a luat inițiativa unui sinod pentru părțile locuite de români și a admis, ca măsură contrarie reformatiunii, tipărirea de cărți românești ortodoxe, pentru a feri poporul și preoțimea de a se adăpa la izvoare eretice. Din reforma protestantă a răsărit această reformă în biserica română, care și-a imprimat pe de-a pururea urma ei binefăcătoare în dezvoltarea noastră.

Cel mai mare noroc pentru bătrâni a fost desigur acela de a nu ști latinește. Luând limba astfel cum crescuse ea în propria ei individualitate, bătrânii au creat o ortografie pentru români cum ea nu are păreche în nici una din limbile moderne. Înzeștrați cu o fineță nemaipomenită a auzului și cu un bun-simț de care noi ne-am înstrăinat de mult, ei au simțit care dialect anume — dacă putem numi dialecte deosebirile dintre noi — este acela ce trebuie cultivat. Moldovenii și muntenii au tipărit în veacul al șaptesprezecelea cărți care, ca oglindă a pronunției vie, admise ca clasică, nu lasă nimic de adaos și nimic de scăzut. Abia în epoca fanarioșilor, sub înfrurirea nimicitoare a lor, limba începe a-și pierde unitatea ortoepică și tinerețea ei naivă care strălucește în cronicari. Dar pe la capătul domniei fanariote românii de peste Carpați încep să învețe latinește și, mișcați de o ură neînțeleasă contra bietelor semne cari nu le păcătuise nimic și a bietelor cuvinte cu care poporul în curs de afteia veacuri își făcuse locuțiuni, proverbe, cîntece și povești, învățații au năvălit să stingă de pe fața pământului acea minunată operă la care contribuise milioane de capete, în mare parte foarte bine formate, și zeci de cărturari cu bun-simț și cu auz credincios.

Ce-a putut ieși dintr-asta decît o adevărată vavilonie?

Sîntem și azi încă departe de restabilirea vechei noastre unități ortoepice. Dar încercările de a ajunge la ea sînt multe, unele mai izbutite, altele mai slabe. Astfel vedem pe chiar autorul abecedarului întrebuințînd încă *o* și *é* în loc de *oa* și ea, deși în aceste unități sunetare partea pe care cade tonul e tocmai *a* și nu *o* sau *e*. *O* și *e* nu sînt decît 1/4 a sonului deplin, iar *a* e întreg. Aceste pătrimi de son au aceeași cantitate ca și *î* consonans în *iată*, *iapă* *zarbă*. Un semn că e astfel e pronunția vie, care a eliminat aceste pătrimi de sonuri; căci din *țeară* s-au făcut *țară*, din *feată* *fată*, din *afoară* *afară* ș.a.m.d.

Tot astfel de greșită ni se pare scrierea așa-numitelor sunete derivate cu semnul sunetului originar din care derivă. Așa *d* cînd avem echivalentul lui *în* *z* ni se pare de prisos. În genere întrebăm ce are a face *originea*, *etimologia* unui sunet cu scrierea lui? Nimic. Cum va scrie autorul — pentru a pune în evidență — sunetul *j*, cînd se derivă din *z* + *î* consonans? Astfel *englez* face pluralul *engleji*, verbul *o putrezi* dă naștere substantivului *putrejune*, verbul *a repezi* — substantivului *repejune*; apoi sînt mulțime de numiri colective cari se termină în *ez* sau *az* și au regulat *ej* la plural precum *genoveji*, *franțuji*, *olandeji*, *engleji*, *portugeji*, apoi *praz/praji*, *obraslobraji*, *viteaz/viteji* etc.

Un exemplu și mai ciudat. *Ch* (*x*) se prefăce în limba noastră înaintea lui *i* consonans în *ș* de ex.: *Leach*, *Leși*; *Ierarch*, *Ierarși*, ș.a. Dorim a ști cum ar scrie *d*. Petri pe acest *ș* ca să se vadă din ce sunet *originar* derivă.

Rezumăm opinia noastră în privirea ortografiei astfel. A cerceta vorbirea vie a poporului din toate părțile și a suma fenomenele sub legi generale fonologice e treaba filologiei române; tot astfel e treaba ei de-a căuta originile cuvintelor. Dar în ortografie ca atare n-are să se răsfrîngă munca filologilor, căci nu e treaba ei de-a oglindi originile cuvintelor. Ca oglindă a pronunției aceleia care s-a recunoscut de cătră poporul întreg ca ortoepică, și aceasta nu prin convenție, ci în mod *istoric*, ea trebuie să păstreze acest caracter. Filologia poate schimba întru-cîntva *ortoepia*, și atunci ortografia [*i*] urmează pe această cale. Mai departe nu merge, nu trebuie să meargă legătura între acea știință abstractă și-ntr-o scriere, care trebuie să fie accesibilă cu înlesnire poporului întreg.

Cu toate acestea noul *Abecedar* este un progres spre bine și de aceea-i dorim bună izbutire.

[28 aprilie 1878]

NECROLOG [DIMITRIE PETRINO]

Dimitrie Petrino, cunoscut și sub epitetul de bard al Bucovinei, a încetat din viață sîmbătă 29 aprilie la 1 oră după amiază în spitalul Brîncovenesc. Luni la 4 ore i s-a făcut înmormîntarea la cimitirul Șerban-Vodă, după un serviciu funebru oficiat în biserica Doamna Bălașa.

Familia sa e originară din Moldova, de unde trecu în Basarabia rusească și de aci în Bucovina, unde a fost născut Dimitrie.

Însurat foarte de tânăr cu frumoasa fiică a baronului de Buchenthal — boier român din Bucovina — fu adînc lovit de moartea soției sale, în amintirea căreia a scris cele dintîi și cele mai bune poezii: *Florile de mormînt*. Micei broșuri îi urmă în curînd un volum mai mare, *Lumine și umbre*, apoi un poem epic, scris sub impresia lui *Rolla* al lui Alfred de Musset, intitulat *Raul*. Puțin după aceasta trecu din Bucovina în Moldova. Un defect, rezultat din tifos, adecă surzirea deplină de amîndouă urechile, îl făcea impropriu pentru însărcinări publice de o activitate mai întinsă. Încă ministrul Maiorescu îl numise director al bibliotecii din Iași. Precum merg lucrurile la noi, unde orice talent, fie poetic, fie artistic în genere, e atras în vârtejul jucăriilor politice, tot astfel s-a întîmplat că și Petrino a fost ademenit prin făgăduințe, tîrît în vârtejul vieții politice și tot prin instigațiile coteriei politice care îl captivase, a fost împins la publicarea mai multor lucruri ce erau mai prejos de demnitatea unui adevărat talent. În această vreme a publicat două poeme din care una, *La gura sobei*, e bună, cealaltă, *Legenda nurului*, e slabă. Cea din urmă poezie a sa a fost publicată în „România liberă” și cuprinde o persiflare a unei poezii a lui Vasile Alecsandri, încît se vede că înrîurirea noilor săi amici îl duse din rău în mai rău. Dar, în sfîrșit, *de mortuis nil nisi bene*. Talent a avut, poet era ! Cît despre celelalte calități ale caracterului, nu a inteligenței, ele astăzi nu mai sînt. E bine chiar că de la cei mai mulți oameni cari se deosibesc întrucîva de turma cea mare și neagră, de turma celor răi și mărginiți totodată, nu rămîn în urmă decît faptele inteligenței.

Înmormîntarea poetului Dimitrie Petrino a fost simplă și tristă. Cîțiva amici politici și cîțiva stimatori ai talentelor lui, cu totul vreo douăzeci de persoane, erau adunate împrejurul cosciugului. D. N. Ionescu a rostit un discurs funebru plin de vervă declamatorie; a vorbit despre drepturile României asupra Bucovinei, despre regimentul al treisprezecelea de dorobanți, despre hotărîrea românilor de a nu ceda Basarabia; ne-a spus că răposatul, fost milionar de mai multe ori și născut baron, a risipit avere, a lepădat titlu și rang, și-a părăsit țara, fiindcă era democrat și voia să trăiască ca democrat, fiindcă desprețuia deșertăciunea lumească și își iubea națiunea.

Cît de trist e a vedea un poet mort și a-i asculta panegiricul, în care numai despre poet nu se vorbește ! ?

În o viață atît de bogată și atît de zbuciumată, d. N. Ionescu nu a găsit decît un hîrb democratic !

[4 mai 1878]

O RECTIFICARE [„RĂZBOIUL» ȘI DUPĂ DÎNSUL «PRESA»..."]

„Războiul” și după dînsul „Presa” publică urmatoarea poezie, pe care o atribuie răposatului Ioan Eliad :

Meritul astăzi e fără nume,
Plebeu, patriciu nu mai e-n lume,
Progresul toate le-a sfărmat
Și-ntr-un amestec le-a frămîntat.
Astăzi patricii sînt contracții,
Și vezi miniștrii pe toptangii;
Omul științei e bojogar

Și medic mare un potcovar'
Ateul astăzi e teolog,
Giuvargiul arheolog;
Azi ucigașul e dregător
Furul de frunte judecători;
Azi criminalul e virtuos
Și virtuosul om vițios;
Tot veneticul proprietar
Și răspopitul funcționar;
Vizionarii sînt diplomați
Și ceaslovarii mari literați;
Toți intriganții alegători,
Toți patentarii legiuitori,
Toți veneticii mari patrioți,
Toți fanfaronii Mircii nepoți,
Toți desfrînații mari moraliști
Și toți bancherii mari publiciști.
Toate veniră cu susu-n jos

Și lumea geme de mult folos.
Aceste toate nu sînt dovezi
De-naintare? ... Și-ncă să vezi!

Ioan Eliad (sau, după cum se numea mai tîrziu, Heliade-Rădulescu) a fost într-adevăr un om însemnat, dar poezia aceasta n-a făcut-o el. Ea e din pana lui C. Bălăcescu, scriitor cu mai puțin renume, dar cu mai mult talent poetic decît Eliad.

Poezia în original e intitulată *Progresul* și se află tipărită în biblioteca portativă editată de Eliad. E caracteristic pentru multe din reputațiunile noastre literare că toți îi citează dar nimeni nu-i citește.

[6 mai 1878]

[„DE-O SEAMĂ DE VREME...”]

De-o seamă de vreme „Românul” năvălește aprig asupra „Presei”, inculpînd-o că s-ar fi contrazicînd, că ar fi susținut odată primirea Dobrogei, iar azi pledează contra ei. Lucrul stă astfel. „Presa” în realitate nu s-a rostit pînă astăzi nici *pro* nici *contra*, dar a ținut seama de opiniile amînduror taberilor. În unul din ultimii ei numeri organul conservator a găsit de cuviință a da o deosebită atențiune moșatei moțiuni a celor patruzeci și șase din Cameră, spre a arăta, zice „Presa”, respectul nostru pentru orice opiniune care este rezultatul unei convicțiuni onorabile, iar pe de altă parte ca să supunem aprecierii publice modul de a vedea al unor barbați distinși asupra unei așa de grave cestiuini.

C-un cuvînt „Presa” nu s-a rostit încă, dar a comunicat publicului ei moțiunea, lucru ce-am făcut și noi, dar între ... varietăți. Opiniunea celor patruzeci și șase, departe de a fi rezultatul unei convingeri, e rezultatul friciei. Cei patruzeci și șase, cu puține excepții, fac parte din acel partid de cumularzi din Moldova numit fracțiune, oameni foarte viteji cînd e vorba de-a da năvală la posturile și la moșiile statului, foarte sfioși însă față cu orice împrejurare care ne-ar sili la muncă serioasă și la gîndire serioasă, iar în fruntea lor e iscălit d. Vernescu, adică un avocat bun, un om de ispravă și un orator simpatîc în dealtmintrelea, dar ale căruia calități ca om de stat sînt pînă acuma foarte problematice. După opinia noastră intimă d. Vernescu pare a fi singurul care a iscălit din convingere moțiunea.

„Românul”, căruia opinia celor patruzeci și șase din *orta motio belferorum* îi era foarte neplăcută, în loc de-a se lega de ei de-a dreptul, se leagă de „Presa”, ca și cînd „Presa” ar fi susținut ca ale sale opiniile d-lor Holban, Pantazi Ghica, Anghel Rachierui, Misail, Fulger Șoarec ș.a.

Vom lua și noi motivele acelei moțiuni precum sînt reproduse în „Presa” și credem că răsfrîngerea lor ne va fi foarte ușoară. Iată-le:

1) Ceea ce a făcut, ceea ce face importanța noastră politică și istorică în această parte a Europei orientale este că sîntem o națiune de rasă latină omogenă, ce rupem formidabila unitate a rasei slave.

Mergînd a ne pune în contact, a ne amesteca cu rasa slavă din Bulgaria, pierdem această importanță.

2) Serbia a protestat cînd armata română s-a îndreptat ca să ocupe Vidinul, formulînd pretențiuni etnografice și istorice asupra Vidinului. Nu mai este îndoială că guvernul Bulgariei va vedea cu un ochi foarte defavorabil ocupățiunea Dobrogei de către români; nu mai este îndoială că se vor ivi certuri continue între dînsul și guvernul român; Rusia, naturalmente, va interveni continuu ca să ne împace. Deci intervențiunea unui stat mare în afacerile unui stat mic, va să zică pierderea libertății și independinței de acțiune a acestuia din urmă

3) Pentru a ține în respect și în ordine populațiunile sălbatiche ale Dobrogei, ne va trebui să întreținem acolo o armată considerabilă.

O armată considerabilă în Dobrogea va să zică mai multe milioane ce se vor cheltui pe fiecare an, va să zică o cauză de slăbiciune economică a statului român.

4) Pentru a face șederea în această țară băltoasă posibilă, pentru a o face productivă, trebuie să cheltuim zecimi și poate sutimi de milioane. Cheltuielile ce vom face pentru Dobrogea vor fi mult mai considerabile decît veniturile ce ne va putea da.

5) Cînd, în fine, după 10 ani 15 ani, vom fi cheltuit sutimi de milioane pentru a face Dobrogea productivă, guvernul Bulgariei va găsi cu înlesnire un pretest ca să ne ceară Dobrogea și ... dacă aceasta va conveni și Rusiei ... Dobrogea ne va fi luată cu mult mai mare înlesnire decît ni se ia astăzi Basarabia.

Ad 1 observăm că neluînd Dobrogea nu mai întrerupem formidabila unitate a rasei slave și pierdem importanța noastră politică și istorică. Neluînd-o tocmai, lăsăm drum liber Rusiei în Peninsula Balcanică. Iar amestecul și contactul cu rasa slavă e nedovedit, de vreme ce Dobrogea nu e locuită de bulgari, ci în cea mai mare parte de români, turci și tătari.

Ad 2 observăm că pretențiunile etnografice și istorice asupra Vidinului formulate de serbi sînt naturale, dar nu sînt c-o iotă mai îndreptățite decît cele ale României. În special Vidinul, înainte de a deveni turcesc, a fost cînd sîrbesc, cînd românesc, cînd unguresc. Întreg malul drept al Dunării, de la Vidin pînă în Marea Neagră, turcii l-au luat de la români și nu de la bulgari, nici de la sîrbi. În bătălia de la Kossowo craiul Lazăr al Serbiei fusese pe deplin bătut (1389), pe cînd la 1390 Mircea cel Bătrîn e tot încă stăpînitor al malului drept al Dunării pînă în Marea Neagră, despot al Dobrogei și Domn al Silistrei.

Ad 3 observăm că populațiunile Dobrogei nu sînt sălbatece. Românii îndeosebi au mai multe mănăstiri în Dobrogea, în carii tagma călugărească e în mare parte chiar din țara noastră, au un mitropolit propriu (mitropolitul Proilaviei și al Dristului), iar tătarii sînt în cea mai mare parte emigrați din stepele Cubanului, adică din Rusia, și sînt agricultori, care chiar din epoca așezării lor produceau însemnate cantități de grîu pentru *export*, ceea ce dovedește o regulată muncă agricolă, ce întrece cu mult trebuințele zilnice. Cine lucrează însă pentru *export* și devine producător și consumator în economia întreagă a Europei nu poate fi numit sălbatec. Tot cu acești tătari o companie engleză a lucrat drumul de fier de la Cernavoda pînă la Kiustengé și tot acești sălbateci au înființat în cîțiva ani înfloritorul oraș Medgidie, care în mai puțin de 10 ani ajunsese la 20000 de locuitori și 5000 de clădiri. Dd. Holban și Șoarec sînt cel puțin de zece ori mai sălbateci decît acești tătari. În fine lui Mircea Vodă nu-i era rușine de a se numi Domn al țărilor tartarice, lui Carol Vodă asemenea nu-i va fi rușine de a fi în parte și *princeps Thartarorum Dobrodictii*.

Punctul patru nu dovedește decît sfiala de muncă a fracțiunii. Țara este deja productivă, și o administrație compusă din oameni speciali, nu din cumularzi, postulanți și diurnași, o administrație din oameni cu cunoștințe economice și tehnice nu va cheltui un ban peste ceea ce poate da provincia însăși și va ajunge totuși la rezultatele cele mai bune. Roșii se înțelege că sînt incapabili de a introduce o asemenea administrație, care să procedeze cu cumpăt și să introducă pe rînd și gradat reformele necesare, dar incapacitatea roșilor nu dovedește imposibilitatea lucrului.

Cît despre punctul 5 (că guvernul Bulgariei va găsi pretexte să ne ceară Dobrogea), el e copilăresc și ridicol. Mai întîi *quo jure* ar face-o aceasta invidiabilul guvern al Bulgariei ?

Bulgaria fino-tartarică a hanului Boris (Mihail) nu posedă Dobrogea, Asanizii au avut-o, dar Asanizii erau, precum se știe foarte bine, români, iar după stingerea Asanizilor malul drept al Dunării au fost al Țării Românești. Etnologiceste e o țară locuită de români, tătari și turci. Cîteșitrele elementele însă sînt opuse slavilor și formează la un loc tocmai bariera ce rumpe formidabila unitate etc.

Din punct de vedere istoric, dreptul nostru asupra Dobrogei e incontestabil. Romană în vremea împăratului August și loc de exiliu a poetului Ovid, bizantină în urmă, trecînd de la

Asanizi la Țara Românească, ea a rămas a Țării Românești pînă ce ne-au fost luata de turci și de nimeni altul. Dan II (1374—1386), după Engel unul din cei mai buni generali ai vremii sale, începuse război cu Șişman, regele cel din urmă al Bulgariei, pentru marginele adevărate ale Țării Românești de dincolo de Dunăre, un război căruia Mircea I [î] pune capăt printr-un tratat de pace primit și încheiat cu bună-credință. Mircea, bătut la Cossovo, ca aliat al gerbilor, de cătră Baiazid I Fulgerul, se supune osmanilor la 1391, păstrînd însă Silistra, Siștovul, Nicopole și Vidinul. În plină pace și fără nici un motiv, Baiazid ocupă la 1394 aceste locuri întărite, ceea ce-1 face pe Mircea să ia parte la cruciata pornită de regele Ungariei, unde însă creștinii fură pe deplin bătuți la 1396. La 1398 Baiazid trece Dunărea și intră în Țara Românească, dar, hărțuit într-una de oștirile românești, el se retrage cu rușine peste Dunăre. După moartea în prinsoare a lui Baiazid, ajunge în Europa împărat turcesc Suleiman, pe care Mircea îl subminează sistematic și-1 răstoarnă cu trupele și banii săi, puind în locu-i pe Musa, tot fiu al lui Baiazid, dar prieten personal și frate de cruce al lui.

În tot timpul acesta Bulgaria proprie este numai un vilaiet turcesc, desfîințată cu totul ca stat.

În fine, după ce Mohamed I învinge și omoară pe Musa, Mircea se vede silit a se pleca definitiv (1414) înaintea acestui Mohamed, a acestui Noe care a mîntuit chivotul împărăției turcești din potopul tătarilor și din stîncele sfîșierilor dinlăuntru. De la 1414 încetează deci formal stăpînirea malului drept al Dunării, și Mircea e redus iar numai la titlul de comite al Severinului, voievod al Valahiei și duce de Făgăraș și Amlaș ¹.

Cu toate considerațiile acestea sau mai bine zicînd tocmai în puterea lor nu înțelegem panglicăriile presei roșie.

Organul ministrului de externe vorbește de compensații suficiente. Noi am zis de la început că nu există compensații pentru Basarabia, precum nu există niciodată vro plată pentru o palmă măcar din pămîntul patriei. Aceste sînt lucruri sfînte, cari se pierd sau se cîștigă prin împrejurări istorice, dar nici se vînd, nici se cumpără, nici se schimbă.

Cumcă am ajuns de-a vedea trecut în protocoalele de la Berlin terminul umilitor de *schimb* e un fruct al domniei radicalilor care, nepuind nici un preț (amanet, cheazășie, zapis) pe sîngele vărsat al românilor, era neapărat ca ușurința lor să aibă drept urmare disprețul din partea Congresului. *Clara pacta, boni amici*. C-un tratat în regulă cu Rusia în momentul intrării în luptă nu mai era vorba de schimb, compensație etc., și Basarabia ar fi rămas a noastră împreună cu Dobrogea.

Dar asupra tuturor acestora vom reveni.

[2 august 1878]

¹ Cf. Eudoxius v. Hunnuzaki. *Fragmente zur Geschichte der Romanen*.

[„ȘTIM PREA BINE...”]

Știm prea bine că pînă acuma guvernării noastre nu au nici o idee clară despre ceea ce trebuie să facă în Dobrogea. Știm de ex. că înțelepciunea guvernamentală așteaptă ca englezii să organizeze Ciprul, austriacii Bosnia și Herțegovina, Rusia provinciile din Asia Mică și apoi să întrebe prin agenții săi diplomatici ce-au făcut aceste trei puteri, pentru ca apoi și guvernul nostru să facă un conglomerat eclectic de măsurile cele mai diverse, a căror binefaceri să le reverse cu de prisos asupra populațiilor Dobrogei.

Deocamdată ministerul mai are și alt proiect *in petto*. Mai mulți bancheri din Viena ar fi propus să cumpere pămînturile, numite ale statului, din Dobrogea, și să se parceleze între evrei, adecă să agricolizeze evreii precupeți din țară.

Nu ne îndoim că îndărătul acestei agricolizări mai sînt și intenții politice ale unei mari puteri care în virtutea împrejurărilor devine din zi în zi mai favorabilă atît statului român al Dunării cît și propriilor sale populații române. Această putere e Austria. De pe cînd încă gurile Dunării și Dobrogea erau turcești s-au făcut și repetat adesea cererea către Înalta Poartă de-a încuviința colonizarea deltei cu supuși austriaci, ceea ce Poarta a refuzat cu stăruință. Ținta politicii austriace de-a se întinde cel puțin cu influența sa politică de la Adria pîn'la Marea Neagră, necesitatea de piețe orientale pentru desfacerea mărfurilor sale, teama

justă de precumpănirea elementelor slăvenești, toate acestea sînt armonizabile cu instinctul de conservare al neamului românesc și, avînd conștiință limpede despre rolul modest ce sîntem meniți a juca în istoria acestei lumi din cauza izolării noastre depline de celelalte popoare romanice, e lesne de înțeles că razimul nostru viitor va fi o putere mai puțin exclusivă decît Rusia care, cu vrerea lui Dumnezeu și așa fiind scris în cartea sorții, ajungînd stăpînă pe Basarabia bunăoară, a știut să scoată pînă și din biserică limba românească, deși pravoslavia ar trebui să știe că un asemenea lucru e cu desăvîrșire anticanonice și necreștinesc. Nu e vorba, patriarhatul ecumenic al Constantinoplei au făcut tot astfel, biserica romană a urmat aceeași cale, dar urmările sînt cunoscute. Cu toate protestele și opunerea patriarhatului ecumenic „preoții greci», sfinții Metodie și Cyrill, au introdus limba slăveană la creștinatelor nații slave, iar scaunul roman au avut și mai grele înfrîngeri, căci biserica protestantă, în special Luther, au introdus în biserică limba națională. Și această respectare a limbii naționale în biserică e nu numai permisă, ci este de-a dreptul un postulat al Noului Testament. Națiile cari nu-l respectă ar trebui să șteargă din calendarul lor sărbătoarea *Coborîrii Sf. Duh* asupra apostolilor, care în frumoasa concepție a Noului Testament pluti în *limbi de foc* asupra lor, arătînd că în multe limbi vorbește *spiritul sfînt* al îngăduirii creștinești și al iubirii aproapelui. E cunoscut că după *Coborîre* apostolii au știut toate limbile pămîntului. Pomenim în trecut că noi românii în special am fost în toți timpii un model de toleranță religioasă : episcopiile afirmătoare de scaunul papal, al Siretului (mai tîrziu al Băcăului) și al Milcovului, petrecerea fără supărare a armenilor și evreilor în țările noastre, libertatea de cult, garantată acestora prin anume hrisov de către Ștefan cel Mare, dese raporturi ale episcopilor catolici despre desăvîrșita toleranță și respectul dovedit pentru cultul apusean de către popor, boieri și Domn (la sărbători mari Vodă și boierii luau parte la serviciul divin din bisericile catolice), toate acestea dovedesc că — cel puțin în această privință — n-am făcut niciodată ceea ce dorim să nu ni se facă nouă. E dar sigur că, în urma izolării noastre între elementele străine, acela din ele ne va părea mai preferabil și stîlp mai bun de razim pentru zile grele care respectează individualitatea noastră, altfel îndestul de inofensivă și tolerantă.

Cine ne alungă limba din biserică și din instrucția educativă (a școalelor elementare și secundare), cine nu ne lasă să fim ceea ce sîntem a rupt-o cu conștiința noastră națională și cu simpatiile noastre intime, oricît de bune ar fi relațiile lui internaționale cu statul nostru. Numai o sectă fără de patrie și fără de simț istoric, numai cetățenii liberi, egali și înfrății ai universului întreg, numai republica universală, reprezentată la noi prin urmașii fanarioșilor, C. A. Rosetti ș.a., a putut da mîna de ajutor unui element străin a cărui tendință este nimicirea noastră națională.

Am premis toate acestea nu pentru a repeta dreptele învinuiri contra republicanilor de la guvern, căci lucrul e știut de toată lumea și abia mai are nevoie de a fi repetat; dar pentru a arăta că, întru cît interesele Austro-Ungariei și României sînt armonizabile, neatingîndu-se nici una din rădăcinile existenței noastre, buna-înțelegere și o sinceră simpatie, bazată pe reciprocitatea intereselor, e nu numai cu putință, ci chiar foarte probabilă pentru viitor.

Așadar n-am avea nimic de zis în contra unei apropieri în relațiile statului nostru cu statul austriac. Lucrul însă de care ni e teamă este că guvernul radical, fără experiență și fără cunoștința lucrurilor după cum îl cunoaștem, în loc de a armoniza interesele Austriei de la gurile Dunării cu ale noastre, să nu ne strice și mai rău, făcîndu-i aceleia promisiuni cari nu va fi în stare să le țină, căci împrejurările din Dobrogea sînt departe de a fi atît de lămurite decum li se par capetelor seci de la noi.

Comparînd începuturile tuturor statelor, observăm la cel dintîi pas un lucru ce se repetă aproape în mod identic la toate și

pretutindena. Teritoriul întreg ocupat de un popor se privește ca aparținând statului. Așa sub regii romani și la începutul republicii tot pământul era considerat ca fiind al statului. Ceea ce aveau cetățenii romani era numai posesiunea bunurilor imobile. În vechiul stat germanic lucrul stă tot astfel. *Speculum saxonicum* și mai târziu *Sctiwaben-spiegel* păstrează în ordinea feudalității urmele unui drept originar conform căruia tot teritoriul era al statului, iar oamenii liberi stătea după o deosebită ordine în legătură cu capul suprem al statului, cu împăratul. În cronicile românești ne întâmpină asemenea memorabila frază: La început tot pământul țării era pământ domnesc. În țările slave lucrul e același, deși poate sub altă formă ... c-un cuvânt originea proprietății imobiliare e pretutindeni posesiunea conferită de stat, pentru servicii anumite, mai cu geamă însă războinice. În același spirit se aplica la noi bunăoară pînă mai ieri alaltăieri, adică pînă la introducerea orbească a Codului Napoleon, împărțea de pământ între membrii unei comunități răsărești care descindea adesea de-a dreptul dintr-o singură familie. Precum Căteștii, Bălșeștii, Sturzeștii nu sînt decît membrii unei familii răsărite din bătrînul Canta, Balș, Sturza, tot așa Bucureștii nu sînt decît membrii familiei lui Bucur, Stoieneștii ai lui Stoian, Floreștii ai lui Florea ș.a.m.d. Se înțelege că între membrii egali îndreptățiți ai unei familii care s-a înmulțit la 3—400 de inși trebuia să existe un alt

drept de moștenire decît acolo unde originea proprietății era cu totul alta, încît totalitatea moșiei răsărești era privită ca aparținând personalității juridice abstracte a bătrînului cutăruia ori cutăruia, iar membrii acelei personalități juridice, înrudiți de-a dreptul și răsărind dintr-o mamă și dintr-un tată, aveau părticelile lor de pământ *în posesiune numai*.

Această explicație lungă a fost de nevoie pentru a lămuri că românii, ocupînd noua provincie, să nu procedeze în mod barbar, apucînd și stîrbind rădăcina existenței economice a populațiunii, să nu creadă că ceea ce se numește pământ al statului e într-adevăr al statului, căci acolo proprietatea e în acel stadiu genetic în care statul e privit ca personalitatea abstractă a cărei proprietate e teritoriul întreg, pe cînd elementele proprietății individuale sînt reprezentate sub forma posesiunii, conferite de stat pentru servicii ostășești. E caracteristic pentru statele primitive, că numai persoane abstracte pot fi proprietare în sensul dreptului nostru civil: adică biserica și statul. În faptă lucrul stă astfel: a statului român sînt numai acele locuri care nu sînt a nimăru, *res nullius*; oriunde însă se ivește un posesor, fie colectiv, fie individual, la intrarea steagului român în acea țară el devine proprietar pe ceea ce posedă, rămînd a se regula numai *modus vivendi* pe proprietățile colective (pășuni, cișle etc.).

Astfel numai s-ar realiza de la cel dintîi pas în Dobrogea un progres real în viața juridică a poporului. Dar a procedea în mod barbar, a lua *vorba* turcească de proprietate a statului în înțelesul strict și definit al proprietății private a statului, precum stă lucrul la noi în România, a deposeda turci, tătari, români și bulgari pentru a parcela pământul lor, cîștigat cu sudori și cu sînge, la coloniști ar însemna a-și atrage de la început ura populațiunilor, ba a ajunge la conflicte sîngeroase chiar. Elementele turanice din Dobrogea ne trebuiesc tocmai pentru că nu sînt slave. Ele trebuiesc cruțate, trebuie să se simtă în patria lor veche, dar într-o mai bună stare, sub o mai bună administrație. Cumcă prin aceasta slavii de acolo n-ar fi nedreptățiți se înțelege de sine.

Din nefericire superficialitatea și pospăiala în toate a radicalilor, cunoscuta lor lipsă de respect pentru orice rezultat al unei dezvoltări istorice, cultura lor mai mică decît a lucrătorilor de rînd din Apus, ne dau și acum ca totdeauna o rea prevestire despre modul barbar în care vor procedea. Dea Dumnezeu să ne înșelăm noi și să fie ei mai buni de cum îi cunoaștem.

Acum venim iar la punctul de la care am pornit. Numai pe locurile acelea care nu sînt *într-adevăr* ale nimăru s-ar putea așeza colonii. Auzim că lumea noastră oficială e încîntată de propunerea bancherilor de la Viena și că guvernării noștri așteaptă proiectele de organizație ale Angliei, Rusiei și Austriei pentru a *aranja* administrația Dobrogei, care ar avea a se face de o comisie de *diurnași*.

Părerea noastră este alta. Ar trebui trimis un om cu foarte întinse cunoștințe administrative, financiare și economice, înzestrat cu puteri discreționare, care să unifice încet-încet țara cu patria mamă. Și ar trebui să fie un om mai în vîrstă, nu un Pache, Mache sau Sache, scos din cutia unei curtizane pariziene și cules de pe ulițele Bucureștilor "*pour civiliser en deux jours la sauvage Dobroudja*". Cel din urmă hamal turc ori tatar e un om mai prețios și mai folositor decît tot comitetul de redacție al „Românului” bunăoară, nemaivorbind de alte ziare liberale.

Alți oameni trebuiesc acolo.

[4 august 1878]

[„DIN PETERSBURG NE SOSEȘTE ȘTIREA...”]

Din Petersburg ne sosește știrea că în ziua de 4 (16) august, adică ieri, doi indivizi au tras cu revolverul asupra generalului Mezenzow, șeful secțiunii a treia (al înaltei poliții), și că generalul a fost greu rănit.

Știrea are nevoie de confirmare și noi ne îndoiim încă dacă s-a întîmplat într-adevăr acest atentat, care n-ar fi decît o repetare a celui comis asupra generalului Trepof de către Viera Sasulici, căci Mezenzow e urmașul în funcțiune al lui Trepof. Dar de s-a

întîmplat sau nu e deocamdată lucru secundar. Ceea ce e caracteristic sînt știrile tot de această natură de care e încărcat aerul. Mai zilele trecute ziarele pariziane și cele din Viena cuprindeau știrea că s-ar fi atentat asupra vieții principelui de Bismarck.

O serioasă turburare socialistă amenință Europa. Cetățenii liberi, independenți și înfrățiți ai republicii universale, cari la noi sînt reprezentați prin partidul roșu, încearcă a răsturna toate formațiunile pozitive de stat, și dacă n-o vor putea face aceasta, ceea ce e de mai nainte sigur, totuși vor încerca s-o facă pe calea lor obicinuită a atentatelor, scenelor de ulițe, turburărilor etc., iar acele încercări încep a-și arunca umbrele de pe acum.

Noi, cari sîntem siguri că victoria principiilor liberale-socialiste însemnează moartea oricărei culturi și recăderea în vechea barbarie, vom combate tendențele lor, ori în ce punct s-ar fi ivind. Lucrul stă astfel. Cultura omenirii, adică grămădirea unui capital intelectual și moral nu seamănă cu grămădirea capitalelor în bani. E drept că cei ce trăiesc astăzi se folosesc de rezultatele dobândite de alți cugetători înaintea lor, însă acele rezultate ei nu le capătă deodată, ca o strănsură părințească, ci trebuie să și le aproprieze prin o nouă muncă individuală, prin studiu. Civilizația omenescă se-ncepe oarecum din nou și din fundament cu orice generație nouă, care, dacă nu e silită a repeta anevoioasele cercetări făcute de părinți totuși trebuie să-și cîștige prin propria memorie și judecată cunoștințele lor. Prin urmare cercul de oameni într-adevăr culți cari conduc societatea și au fost în stare să-și aproprieze suma de cunoștințe grămădite de părinți, acest cerc e relativ foarte mic; împrejurul acestui cerc e unul mai mare, al publicului cult, care poate să priceapă și să aprecieze munca învățaților, fără însă de-a produce ceva pe acest teren. În afară de aceste cercuri e masa sau incultă sau pe jumătate cultă, lesne crezătoare, vanitoasă și lesne de amăgit, pe care oamenii cu cunoștințe jumătățite, gemidocti sau inculți cu totul, caută a o amuța asupra claselor superioare, a căror superioritate consistă în naștere, avere sau știință. Cultura oricărei nații e împresurată de-o mulțime oarbă, gata a recădea în orice moment în barbarie. Această mulțime nu se recrutează mai niciodată la țară, între țărani, ci tocmai în orașe, între acei oameni produși în condiții nefavorabile și trăind în ele, cari [sânt] crescuți închirciți fizicește și intelectual, cari n-au mintea clară și sănătoasă a omului născut și crescut în condiții normale. Chiar în orașe însă ei s-au înmulțit prin căderea micii manufacturi și victoria capitalului mare, reprezentat prin fabricile cu mașine de vapor.

Romanii și în vremea noastră englezii caută a înlătura aceste nevoi sociale printr-un sistem practic de colonizare, căci colonia e un canal de abatere a superfluenței populației care, rămasă în țară, ar îneca în valurile ei și statul și cultura.

În Rusia însă ne-ntîmpină ciudatul fenomen al tendențelor comuniste agrarii. Dacă socialismul orașelor industriale e esplicabil, deși nu justificat, cel agrar în vremile noastre nu are înțeles și mai ales nu într-o țară în care pământ nempărțit există cu prisosință și populația e rară.

Socialismul industrial pornește de la o iluzie economică. El ignorează pe deplin faptul că, chiar de s-ar împărți averea toată a claselor bogate între cele sărace, chiar de s-ar organiza altfel munca, mijloacele prime de existență nu se pot înmulți în infinit și că nevoile sociale trebuie neapărat să consistă în renumita disproporție formulată de Malthus, conform căreia populația se-nmulțește în progresie geometrică, adică în patrat, pe cînd mijloacele de trai se-nmulțesc numai în progresie aritmetică. Contra acestei legi, în temeiul căreia omul e condamnat la muncă aspră pentru a putea să-și întreție existența fizică, nu există remediu. Dar omul se distinge tocmai prin aceasta de lumea animalelor, că are o existență deosebită morală, că are o cultură a minții și a inimii ai cărui hrănitoare sânt puțin numeroasele clase avute. A le răsturna pe acestea sau a le face existența imposibilă însemnează a dărâma temelia culturii.

Iluziile economice a sectei socialiste s-a lătit însă și în state în care n-au rațiune de a fi.

În Rusia, comunismul are o mulțime de adepți, și unora dintr-aceștia pare a fi căzut jertfă și generalul Metzencow.

La noi în țară socialismul are asemenea adepți. A început a apărea foi periodice care, scrise fără ortografie și fără primele cunoștințe gramaticale, totuși cred că cu acest minim capital de creieri și învățatură se poate reforma universul.

Cumcă liberalii noștri se bucură de *progresul* ideilor lor se înțelege de sine.

Mai la vale comunicăm proiectul de lege îndreptat contra socialiștilor din Germania, proiect destinat a se propune Reichstagului, care e convocat deja pe ziua de 9 septembrie anul curent.

[6 august 1878]

[„ROMÂNUL» REPETEAZĂ MEREU...”]

„Românul” repetează mereu fraza pe care a rostit-o de, astă iarnă încă, cumcă la intrarea noastră în acțiune nu mai trebuia un alt tratat cu Rusia, de vreme ce convenția era cu totul suficientă și un nou tratat n-ar fi fost decât repetarea, *id est* un al doilea exemplar al convenției.

Discuțiunea, pusă pe acest teren; pe care-l pune „Românul”, desigur că nu va înainta deloc dacă nu se va arăta geneza convenției. În faptă hagiul de la Livadia sau c-a făcut promisiuni pozitive, cumcă Basarabia se va retroceda, sau c-a păzit o ținută îndoielnică, nici a zis *da*, nici *ba*, lucru ce trebuia neapărat să convie rușilor. În vremea hagiului la Livadia era ministru de externe d. N. Ionescu, cel de incapabilă memorie.

Acet om cu puține cunoștințe și cu mai puțin talent de om de stat, profesor slab și orator bombastic, în dealtfel prototipul tuturor acelor nulități din Moldova cari se botează fracțiune liberă și independentă, văzându-se pus în capul treburilor, începuse a împăna posturile diplomatice, câte sânt, cu feciori de popă cari toată viața lor se ocupaseră cu advocatura de mîna a doua pe la tribunale și judecătorii de pace din provincie și acum, fără știrea lui Dumnezeu, erau chemați să reprezinte maiestatea poporului român lângă celelalte maiestăți. În faptă politica d-lui N. Ionescu nu era nici una.

Politica externă a țării era în realitate purtată de d. I. C. Brătianu, iar d. Ionescu nici visa de ce se petrece la spatele sale și găsea numai că diplomația e un lucru plăcut și ușor chiar în vremi furtunoase. Cum începură a se limpezi lucrurile, d. Brătianu îi trimise d-lui Ionescu demisia scrisă gata acasă, neavînd domnia lui decât s-o iscălească, iar primirea acelei demisii din partea M. Sale era deja gata în buzunarul d-lui prim-ministru, înainte de a fi gândit d. Ionescu să și-o dea.

În această vreme în care la Ministeriul de Externe era o păpușă care nu știa nimic din cîte se petrec și care era pus în jețul de ministru tocmai pentru că nu știa să dea nici o informațiune, hagiul de la Livadia a compromis pe deplin cestiunea Basarabiei și a

României în genere. Purtarea d-lor pare a fi fost astfel încât Rusia era în drept de a-i considera sau mai bine de a-i deconsidera ca pe niște instrumente ale politicii rusești. Pe această clinică primejdioasă, ministerul român, nu din patriotism pe cât de ochii lumii, căuta un pretext ca să intre în acțiune, își oferea alianța etc. pe care Rusia o respingea cu stăruință. Ei bine, iată că sosi momentul, singurul moment avantajos în care puteau îndrepta colosalele greșeli ce le făcuse, puteau șterge promisiunile verbale ce le vor fi rostit, și liberalii noștri sânt din nou trași pe sfoară — cu voia lor proprie poate — puind temei pe vorbe măgulitoare în loc de-a încheia un tratat cu punctele pe i, în care să se garanteze fără înconjur și de-a dreptul Basarabia.

Acesta este istoricul pe scurt al fazelor cari au precedat misiunea Ignatief. Câtă vină și câtă greșală a fost în procederea guvernului va notări viitorul, noi putem ști numai atâta, că un tratat în regulă la intrarea noastră în acțiune era neapărat necesar, căci această intrare însemna alianța timporală cu Rusia, și acea alianță nu se putea face fără compensațiuni și fără garanta-rea, cu de-amănuntul stipulată, a integrității noastre teritoriale.

De aceea am strigat noi de pe atunci: zăpis, cheazășie, amanet. Tot de atunci încă am spus că Rusia e hotărâtă să ne ia Basarabia, iar „Românul” ne scoate ochii cu *generozitatea* aliatului nostru și cu *admirațiunea* care o are pentru armata și diplomația română.

E o adevărată nenorocire de-a prevedea tot și de-a nu putea împiedeca nimic. Tot ce s-a întâmplat în urmă am prevăzut și, încărcăți cu hulă și cu ocără din partea presei liberale, ne duceam păsul liniștiți, știind că vremea ne va da dreptate și cuprinși de durera că, puși afară din cercul vieții publice, nu puteam mișca nici degetul cel mic pentru a opri dezastrul.

[9 august 1878]

[„DIN ISTORIA MĂNĂȘTIRILOR INCHINATE...”]

Din istoria mănăștirilor închinare știm cită însemnătate avea odată pentru noi românii muntele Athos sau Sf. Munte, acea limbă de pământ a Peninsulei Chalkidice din Marea Egeică, care, purtând și astăzi numele unui gigant din mitologia grecească, a devenit în suta a zecea după Christos minunatul loc de conviețuire a mii de călugări. Republica de astăzi a călugărilor numără douăzeci de mănăștiri mari, 10 sate (skele), 250 de chilii izolate și la 150 de sihăstrie. Fiecare nație de lege greco-orientală are una sau mai multe mănăștiri, în care și azi vin în fiecare an vizitatori din Rusia, de la noi, din Ardeal, din Sîrbia, din Bulgaria, Grecia, Asia Mică, Constantinople ș.a. Gălugării înșii, astăzi în număr de 10000, între cari o *mie* de români, se recrutează din toate națiile de lege răsăriteană și trăiesc după regula Sf. Vasilie în deplină singurătate.

92

Sfântul Munte se bucură și astăzi de privilegiile foarte largi acordate de Murad II, pentru că i se supusesse încă înainte de luarea Constantinopolei. Astfel nici un musulman nu se poate așeza în sfântul ținut afară de Bostangi-Aga, care întreține relațiile între călugări și sultanul. Guvernul acestei republici eclesiastice în mîna Sf. Sinod din Karias, frumoasa capitală a peninsulei; acest sinod e compus din 20 de delegați (de fiecare mănăștire unul) și patru prezenți, cari în fiecă an se iau tot din alte patru mănăștiri. Acest sinod ține disciplina și dispune cele de trebuință pentru anevoioasa administrare a averii mănăștirilor. Toate mănăștirile sânt închinare Pururea-Fecioarei și se împart în cultul lor astfel încât fiecare stadiu al vieții Maicii-Domnului e mai cu seamă serbat în una din mănăștiri.

Din vremi nemaipomenit de vechi există însă o deosebire între guvernul și administrația deosebitelor mănăștiri. Unele, chinoviile proprii, au un egumen, iar membrii lor au renunțat la propria lor voință și la averea lor și trebuie să se supuie necondiționat; pe cînd celelalte mănăștiri, *monastira idiorhythma*, au constituție republicană, își aleg în fiecă an starețul și hotărăsc asupra afacerilor generale în soboare, la cari iau parte toți cei ce au dreptul de-a vota. În chinovii călugării trăiesc în comun, în celelalte mănăștiri trăiesc după plac, neprimind din partea mănăștirii decât pîne și vin. Altfel regula e-ndestul de aspră. Dar toate aceste sânt mai mult ori mai puțin cunoscute; ceea ce voim a face acuma este de-a atrage atenția asupra unei tendențe, ce merită toată lauda precum și toată încurajarea din partea publicului român.

După căderea împărățiilor ortodoxe a Bizanțului și a Trapezuntului, Sf. Munte a devenit obiectul unei deosebite îngrijiri din partea voievozilor români și a poporului românesc. N-avem decît a aminti că dintre cele 21 de abații mare, șase numai sânt fundațiuni ruso-bulgare, opt sânt fundațiuni românești și anume : *St. Grigorie, Caracal Dochiarion, Cotlomușul, Xeropotamul, Pantokratoros, S. Dionis de Trapezunt* și în fine însăși frumoasa și splendidă *Lavra*. Nenumărate moșii se dăruiseră de către Domnii și boierii din țările noastre, bani și odoare și cu toate acestea pînă astăzi nu s-a văzut o mișcare de viață intelectuală între membrii români ai marii comunități religioase.

Acuma pentru întâia dată ne întâmpină o tendență într-adevăr vrednică de toată lauda. S.S. Arhimandritul Chiriac, român născut în Botoșani, a întreprins o călătorie prin țările noastre spre a aduna mai cu seamă cărți pentru înființarea unei biblioteci la schitul Cotlomușului, al cărui stareț este.

„Războiul”, espunind pe scurt remarcabila biografie a arhimandritului, acesta a răspuns prin scrisoarea de mai la vale, pe care o reproducem și noi.

Domnule Redactor

Mai multe organe de publicitate, între cari stimabilul ziar ce redigiați mai cu deosebire, au avut bunavoință a vorbi de modesta mea persoană, anunțând venirea mea în țară și scopul pios și românesc ce m-a adus.

Este foarte adevărat, domnule redactor, că unica mea țință este să adun mijloace cu care să înavușesc biserica română cu hramul *Întîmpinarea Domnului*, în schitul Cotlomușului de la Sântul Munte al Athosului, unde pronia cerească a voit să fiu stareț.

Această faptă, pentru mine, nu constituie, domnule redactor, un mare sacrificiu, ci o mare datorie ce schima de monah și calitate[a] de creștin și de român îmi impun. Laudele, deci, ce mi se fac le privesc numai ca bunăvoință din partea presei române și încurajare pentru calea în care am pornit.

La rîndul meu, mă simt dator, domnule redactor, a exprima, prin stimabilul dv. organ, gratitudinea mea tuturor acelor domni

redactori, cari au găsit și vor mai găsi cuvinte binevoitoare pentru întreprinderea mea românească și creștinească și a vă ruga cu această ocazie, dacă este cu putință să luați inițiativa *ca unii din dd. redactori și oricari alți cetățeni de o valoare oarecare să formeze un comitet, unde să se adune tot ceea ce dărnicia românească, în bani, cărți și obiecte*, va contribui voluntar pentru biserica de la Sfântul Munte, română cu hramul *Întîmpinarea Domnului*.

Cred că cu modul acesta scopul se va atinge cu mai multă înlesnire. În adăstarea rezultatului propunerii ce lui curagiul a face, profit de ocazie, domnule redactor, a ruga Cerul să lumineze presa română ca să fie tot un focar luminător pentru scumpa noastră țară; iar d-voastră primiți binecuvântările duhovnicești.

de la smeritul în Hristos
Arhimandritul Chiriac,
starețul bisericii *Întîmpinarea Domnului*

Pînă la formarea unui anume comitet, care să se ocupe cu strângerea de bani, cărți și obiecte, redacția „Timpului” primește asemenea în păstrare cărțile, banii ș.a., pe cari cititorii noștri ori alte persoane din public ar dori să le ofere în folosul schitului și a bibliotecii, ce se va înființa.

Vom reveni asupra cestiunii.

[10 august 1878]

93

[„ANUNȚĂM CU PLĂCERE...”]

Anunțăm cu plăcere tuturor cititorilor cari se interesează personal de soarta bărbaților ce aparțin la opoziție că am scăpat și de astă dată cu pielea curată. Generoșii noștri adversari nu ne acuză de trădare, cu toate că ar putea s-o facă atît de lesne.

Este într-adevăr o plăcere de a avea a face cu adversari politici atît de nobili, atît de buni și, înainte de toate, atît de sinceri, cari-ți arată de mai nainte primejdia ce te amenință, cursa în care ai putea cădea. „Românul” în revista sa de alaltăieri dovedește lămurit că sîntem niște trădători, niște oameni fără nici un simțimînt de patriotism, și că nu ne sfiim a lucra fătîș și în toate zilele în interesul Rusiei, și cu toate acestea nu ne acuză de trădare, numai și numai din cauza patriotismului orb, căci este bun „Românul” ăla, bun patriot, atît de patriot, încît nu-i poate trece nici prin gînd măcar că ar putea exista trădători între români. Simți-minte atît de nobile, întotdeauna frumoase, chiar atunci cînd nu le poți înțelege. Căci trebuie să mărturisim că noi, asupritorii patentăți ai poporului, nu prea înțelegem de ce oamenii cari *au aruncat la picioarele contelui Andrassy cadavrul sîngerînd al României cu cunoscutul cuțit înfipt în pieptul ei pînă la miner* să nu completeze acuma și cu Rusia pentru a-i arunca și ei o bucată de cadavru.

Contele Șuvaloff a declarat el însuși

qu'il est fermement persuadé que la Roumanie elle-même est intéressée a ce que cette question soit résolue dans le sens des aspirations de la Russie ¹.

Adică guvernul radical și patriot a crezut de cuviință să-l convingă pe contele Suvaloff că România are un interes special a se lăpăda odată de blăstămata aia de Basarabia.

Contele Șuvaloff a înțeles-o după multă strădanie și a fost atît de bun să pledeze înaintea Congresului pentru interesul acesta eminent al României.

Opoziția susține acuma că guvernul n-ar fi trebuit să dea Basarabia; *ergo* lucrează în contra unui interes al țării. Oricine lucrează în contra unui interes al țării este un trădător; *ergo* opoziția este trădătoare. Orice trădător trebuie pedepsit; *ergo* opoziția trebuie pedepsită. Și cu toate acestea guvernul este atît de bun încît nici nu-i vine a crede că un român ar putea fi trădător.

Ce oameni buni! Ce inimi de creștin !

Foarte bine fac că ne iau așa dulce și cu bunătațe. Este mijlocul cel mai bun de a ne face și pe noi roși — roși de rușine și mînie despre nemernicia și îndrăzneala cu cari nu se sfîesc a ne imputa lucruri de cari sînt capabili numai ei.

Să ne acuze și de trădare ~ am avea ceva de rîs.

[12 august 1878]

¹ Protocol n°. 9 al Congr., ședința de 29 iunie.

TEODOR DÖRING

Alaltăieri, marți, toți artiștii din Berlin au condus pe un amic al lor la cel din urmă loc de odihnă. Oricine a trăit cîtva timp la Berlin trebuie să fi văzut o dată pe bătrînul Döring, unu din cei mai însemnați membri ai personalului Teatrului de Curte din Berlin, repre-zentatorul ilustru de caractere bine pronunțate, care sîmbătă, trei ceasuri după-amiază, căzuse victima unei suferințe ce-l ajunsese în vremea vacanțelor din anul acesta. În persoana lui se săvîrși din viață un actor a cărui ideal fusese a realiza întotdeauna intențiile scriitorilor drama-tici, o țintă pe care și-o și ajungea în mod neîntrecut, mai cu seamă în crearea rolurilor vesele. El s-a născut în 19 ianuarie 1803 la Varșovia. Părinții lui hotărîseră a-l face negustor, dar el părăsi în curînd cariera aceasta pentru cea spinoasă de artist dramatic. În anul 1825 debută în rolul *luliu* în piesa *Poetul sărac* ; în anul 1826 veni la Breslau și de aci la Mainz. Între anii 1832 pînă la 36 jucă la Mannheim, Carlsruhe și Hamburg. De la 1840 încoace a fost membru al Teatrului de Curte din Berlin.

Acu patru ani el serbă iubileul său artistic al unei activități de 50 de ani și cu ocazia aceasta a primit onoruri și distincțiuni nu numai din partea colegilor și amicilor săi, ci și din partea împăratului german, precum și din partea multor principii. La 15 iunie anul corent el jucă pentru cea din urmă dată rolul lui *Attinghausen* în *Wilhelm Tell*. În curs de aproape 54 de ani Döring a jucat aproape 300 de roluri deosebite, între cari cele mai principale sînt Mefistofiles, Natan, Attinghausen, Iust, Falstaf, Iago, Shylock, Șeva în *Evreul* lui Cumberland, Polonius ș.a.m. în vremea cît a stat la teatrul curții a jucat, după propria sa mărturisire, de 4900 de ori în 295 de roluri diferite. Teatrul Curții pierde într-însul unul din cei mai distinși actori, care va fi cu greu înlocuit.

[12 august 1878]

ANEXAREA DOBROGEI

În ajunul de-a pierde o parte din patria noastră, Basarabia, și a adaoge la pămîntul strămoșesc ținuturile de peste Dunăre ale Dobrogei, credem că cestiunea aceasta trebuie cercetată mai cu deamăruntul și din mai multe puncte de vedere.

Cunoscînd odată stipulațiunile respective ale Tratatului de Berlin, vom cerceta deci întru cît avem *datoria* și întru cît *dreptul* de a le urma.

Considerația care ni se impune chiar de la început este că actele noastre cari vor avea de obiect realizarea stipulațiunilor Tratatului sînt acte ce le vom face de astădată și pentru prima oară după sute de ani pe răspunderea noastră proprie. Oricîte ne-am fi închipuit în trecut despre drepturile noastre *ab antiquo*, fie cu, fie fără cuvînt, totuși marile puteri europene ne considerau parte ca pe niște vasali ai Turciei, parte ca pe niște epitropisiți ai Europei, și răspunderea pentru faptele noastre era adeseori ale suzeranului, dar și mai adesea ale epitropilor, așa încît părăntirea părințească a unuia ne scăpa adesea de supărul poate mai puțin părințesc al celuilalt din ei. Legați de-o împărăție pusă sub epitropie din cauza bătrîneții ei, noi, popor tînăr de ciobani, deveniți plugari abia de la 1830 încoace, croirăm cu ușurința ce ne caracteri-zează planuri de politică europeană și ne amestecărăm în certele celor mari, fără a pricepe poli- tica lor, urmărită de veacuri cu stăruință de fier și cu mijloace uriașe, cășunîndu-le, de nu primejdii serioase, ceea ce nu sîntem în stare, totuși însă vexațiuni pe cari ei le treceau cu vederea tocmai din cauza afirmării noastre relative.

Mai este însă același caz și astăzi ? Ca și fiul pierdut din parabola evangheliei, noi ne-am pierdut din calea istoriei noastre adevărate, am cheltuit în mare parte moștenirea părințească pe formele goale ale unei civilizații străine pe care n-am avut nici timpul, nici mijloace îndeajuns spre a ne-o apropria, și azi, cu mult mai săraci în puteri decît acuma douăzeci de ani, noi ne vedem puși înaintea unor întrebări, pe care *trebuie* să le dezlegăm, deși viața ușoară de pînă acuma nu ne-a înțelepțit decît prea puțin.

Nu e vremea de a ne face unul altuia imputări : cel puțin nu în această privire. Națiunea va judeca la momentul oportun pe cei ce merită să fie judecați și va muștra pe cei ce s-au jucat cu interesele ei. Noi, abstrăgînd deocamdată de la orice polemică, vom privi cestiunea cedării Basarabiei și luării în posesiune a Dobrogei într-un mod cu totul obiectiv și fără a face fraze.

Premisa de la care pornim și pe care credem că ne-o consiliază orice român cu minte este că trebuie să ne supunem Tratatului de Berlin, mai ales acum și după cîte s-a întîmplat. Ar fi fost mai demn poate dacă de la început urmam o altă cale și ne îndeplineam cu sfințenie și curaj misiunea ce ni se impunea de către Tratatul de Paris, ar fi fost mai cu minte poate de a face cauză comună cu popoarele de peste Dunăre abia atuncea cînd am fi putut regula cestiunea singuri și fără costisitorul ajutor de peste Prut, dar în sfîrșit în cartea sorții a fost scris, ca să fim împresurați de mreaja ademenirilor de dinafară și a vanității dinlăuntru și să jertfîm bunuri cîștigate și sigure pe bunuri necîștigate încă și închipuite poate. Înainte de un an eram poate în stare de a schimba multe din cursul evenimentelor; astăzi evenimentele petrecute în mod fatal ne silesc sub jugul lor. Ieri încă puteri egale își țineau cumpăna și micul nostru adaos ar fi înclinat limba într-o parte ori într-alta, astăzi nu mai avem nimic din importanța ce ne-o dăduse un moment mare și solemn din viața noastră. Nefiind ieri cu dreptatea, astăzi dreptatea nu e cu noi.

Deci să ne supunem certării, adecă Tratatului de la Berlin.

Întîi: Basarabia ni se dăduse pentru a ne indica rolul nostru la gurile Dunării și ținerea acelei fișii de pămînt era pentru noi o misiune europeană. Aceeași Europă care ne-a redat-o a găsit de cuviință să ne-o reia și ne-a oferit Dobrogea, reînnoind un mandat dat pe tăcute prin Tratatul de la Paris, mandatul adecă de-a păzi libertatea celei mai importante artere a negoțului răsăritean, nu atît prin puterea noastră proprie, pre cît prin lipsa de amestec a unei puteri mari, oricare ar fi aceea, a cărei preponderanță ar deveni hotărîtoare prin posesiunea exclusivă a gurilor Dunării. Meniți a fi proprietarii unui bun asupra căruia toate puterile mari vor să aibă servitutea liberei întrebuițări, slăbiciunea noastră e o garanție ; pe cînd o putere mare în locul

nostru, legată chiar prin tratate juruite, ar ști cu vremea să dispună în mod discreționar de un bun atât de prețios pentru toți sau cel puțin ar ține legați pe mulți și i-ar paraliza în acțiunea lor politică prin gingășia unei libertăți de navigație garantată numai prin șiruri negre pe hîrtie albă. Deosebirea între noi și dispuitorii Europei e că ei ne iau o provincie și ne dau alta, privind lucrul în sine ca foarte indiferent, pe cînd noi simțim cu vioiciune că ni se rupe o bucată din patria noastră străveche, lucru ce nu se poate compenza nici prin bani, nici prin drepturi nouă, nici prin cesiuni de teritoriu.

Durerea noastră e drept că nu mișcă pe nimeni, dar presupunem totodată că nici un om înțelept din diplomația europeană, nici chiar acia ce ne sînt contrari, nu ne vor lua a nume de rău un resentiment ce e natural și care-și poartă justificarea în sine însuși.

Vederat e asemenea că, deși stăm înaintea unor hotărîri a căror întregă răspundere cade asupra noastră, totuși libertatea noastră de deciziune și de acțiune e departe de a fi atât de largă precum ar cere-o gingășia momentului. Obiectele stipulațiilor Tratatului de Berlin, Basarabia și Dobrogea, sînt ocupate de trupele împărătești; ba chiar mijlocul țării e pentru un an calea deschisă pentru mișcarea din și înspre Bulgaria a acelor trupe. Și cu toate acestea trebuie să ne hotărîm. Mai mult încă. Pe cînd sîntem siguri de simpatiile populației noastre din Basarabia, nu sîntem încă siguri de acelea ale dobrogenilor, încît s-ar putea repeta și față cu noi scenele ce se petrec, cu austriacii în Bosnia, cu rușii în Lazistan și poate în curînd cu muntenegrenii în părțile anexate ale Albaniei, cu sîrbii în ținuturile locuite de moametani. Acest lucru ne-ar fi indiferent dacă noi, ca stat și ca națiune, am împărtăși punctele de vedere cari au hotărît acțiunea tuturor beligeranților în cestiune; dar noi — precum am declarat-o solemn de la început — n-am întreprins un război de cucerire trecînd Dunărea, ci am întins numai preste Dunăre acțiunea noastră defensivă. Dacă n-am putut fi consecinți în lucruri pe cari ni le-a impus alții, să fim cel puțin consecinți în lucruri în care sîntem liberi de a fi.

Deci dacă pe de o parte noi ne supunem și *primim* Dobrogea, pe de altă parte cestiunea *cum* s-o primim, adică a modului luării în posesiune, e mai grea decum s-ar pare la prima vedere, grea din cauza împrejurărilor, grea prin necesitatea de a fi consecinți cu declarațiunea făcută la intrarea în luptă, grea în fine prin modul de-a armoniza o anexiune de teritoriu pe care de aproape 500 de ani am pierdut-o către turci cu întreaga noastră manieră de-a privi lucrurile, cu moralitatea noastră politică, cu sentimentul nostru de dreptate.

Să nu se uite *un* lucru. Tratatul de Berlin însemnează într-adevăr o înțelegere între toate puterile cele mari, dar acea înțelegere e numai *formală*. Sub forma netedă a articolelor așezate pe o hîrtie care nici se supăra nici bănuiește fierb totuși dușmăniile și exclusivitatea intereselor; din cutele păcii, decretate în mod formal și solemn, se scutură însurgenții din Bosnia, liga albaneză, nemulțămirea din Rumelia, revolta lazilor, rezistența Porții contra cererilor grecești, iar pentru noi: concedierea cu nepusă în masă a colonelului Fălcoianu și repatrierea cerchezilor în Dobrogea. Să ne înțelegem. N-am fi avut nimic contra repatrierii sub auspiciile noastre sau sub auspiciile voinței liber exprimate a provincialilor dobrogeni, însă repatrierea energicului dar turburătorului element sub scutul ocupației rusești poate avea o altă semnificație cînd cunoaștem înlesnirea cu care acești oameni, mercenari de meserie, se pun la serviciul orișicui și cînd din cazurile citate, avem dreptul de-a ne îndoi despre sinceritatea omnilaterală a stipulațiilor Tratatului de Berlin.

Nu ne e frică de acești oameni, precum austriacilor nu le e frică de bosniaci sau rușilor de lazi, căci Dobrogea e departe de a avea prin natura ei fizică o atât de însemnată putere defensivă ca Bosnia și Lazistanul. Dar a împușca în oameni ar însemna a preface anexiunea pacinică în cucerire, ar însemna a împărtăși punctul de vedere a tuturor celor cari s-a lupta cu turcii în acest război, ar însemna a deveni complici cu ei și a consfinți prin această complicitate pierderea pe de-a pururea a Basarabiei. Cu ce drept ne-am plînge de-o nedreptate, pe care am comite-o noi înșine de a doua zi chiar? Cu ce drept ne-am plînge că poporul nostru se-mparte ca o turmă necuvîntătoare, cînd noi înșine am trata ca pe-o turmă necuvîntătoare părțile unui popor care și el are mari calități și mai cu samă o mare și nu tocmai neîntemeiată susceptibilitate națională? Sau poate turcii din Dobrogea, cu strălucitul lor trecut militar, ei, cuceritori în trei continente, se pot privi ca o turmă făr'de voință, căreia nu-i pasă sub ce stăpîn încape?

Într-alt număr al „Timpului” am anticipat cestiunea de principiu cași cînd ar fi fost hotărîtă deja, pentru că știrea, adusă de bine informată „Corespondență politică”, cumcă guvernul nostru umblă să precupețească de pe acum pămîntul Dobrogei, ne indignase. Același principiu moral care ne dictase respect pentru averea privată din Dobrogea ne dictează și șirurile acestea, cari ating modul politic al luării în posesiune. A face ce fac toți, adică a lua și stăpîni cu baioneta, e lucru ușor; a păstra însă acest Orient în miniatură, cu tot amestecul său de popoară, a dovedi că sîntem destul de drepiți și destul de cumpătareți ca să ținem în echilibru și în bună pace elementele cele mai diverse este o artă, este adevărată politică pe lîngă care politica forței brute e o jucărie.

Dar, înainte de a hotărî definitiv datoriile ce ni le impune nouă în special anexarea Dobrogei, ne abatem puțin pentru a arăta *dreptul* nostru la aceasta. Dreptul nostru este istoric. Dacă împrejurările sînt de natură a-l sprijini, cu atât mai bine; însă în orice

caz, fără acest sprijin, ar fi un drept nud, de a căruia întrebuintare ar trebui să ne ferim.

Într-adevăr, încă în vremea lui Herodot, Dobrogea era stăpînită de geți, cari, îngemănați într-un singur stat cu dacii, țineau amîndouă malurile Dunării. În vremea lui Cezar Dobrogea e în minile românilor, iar dacii și geții trecuseră de mult dincoace de Dunăre și se așezase definitiv aicea. Pe timpul împăraților Dobrogea era populată, în orașe, de comercianți greci, pe șes, de sciții plugari și făcea parte din provincia Moesia inferioară. Poate că în vremea aceasta a fost epoca dezvoltării celei mai mari a provinciei. Cosmografia anonimului din Ravenna, o compilație din veacul al 7-lea după Crist, dar a cărei autenticitate e fără de nici o îndoială, ne citează orașele *Dionisopolis, Bisoï, Timum, Tirissa, Callatis, Stratonis, Tomis* (locul de exil al lui Ovid), în fine *Istriopolis*, toate colonii grecești de negoț (Cf. *Ravennatis anonymi cosmographia*, IV. 6) iar Pliniu bătrînul citează ca orașe scitice *Afrodiaias, Libistos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania*. Pe itinerariul lui Antonin numărăm de la Silistra (Durostoro) pînă la Noviodunum (Tulcea) șase orașe mai însemnate ; *Transmarisca (Turtuoia), Capidava, Carso, Cio, Beroe, Troimis*; iar de la *Noviodunum* (Tulcea) pînă la *Callatis* (Mangalia?) două orașe : *ad Salices* și *Tomi[s] (Küstengè ? ?)*. Dacă mai adăogăm încă o parte din orașele Mesiei inferioare tot la Dobrogea, vom avea însemnatul număr de 20 de orașe în acea provincie, dintre cari cele mai multe a pierit fără de nici o urmă. Rămîind moștenire împărăției Răsăritului, Dobrogea a fost cucerită, ca și Principatele românești, de roiri de popoare, de huni, avari, pecenegi, cumani și în fine de tătari. Într-adevăr, pe la începutul veacului al XI-lea, cumanii sau polovții, un neam fino-tartaric, își părăsi așezarea de lîngă Volga și ocupă țările române, din cari au gonit pe chazari și pecenegi. Cumcă în veacul al unsprezecelea, cu mult în urma venirii bulgarilor, stăpînea în Dobrogea pecenegii se dovedește prin multe nume actuale de pîruri și localități. Scoși au fost pecenegii de cumani, aliații viguroși ai Asanizilor contra Bizanțului. În fine, în veacul al treisprezecelea, epoca fondării principatului Valahiei, cumanii sînt scoși din țară de către tătari, cari se așezară cu predilecțiune în Dobrogea și sînt pînă azi acolo. Existența lor în acele părți îl face pe Mircea I să se numească, prin crisoave, în toată forma, *domn al țărilor tătarești*. Astfel provincia a fost stăpînită succesiv de toate roirile de popoare barbare care a trecut prin țările noastre, deși această stăpînire n-au întrerupt continuitatea de drept a împărăției bizantine, care-și mîntînea garnizoanile și organizația provincială mai cu seamă în orașele țarmurene și în olatele mai mult puțin întinse ale acelor orașe. Cu succes au fost luate orașele țarmurene de către Asanizi, pe cînd șesul însuși pare a fi rămas tătarec. De la tătari a luat Mircea, domnul țărilor tătarești, Dobrogea, de la Șişman Vidinul și malul drept pînă la Silistra și le-a și ținut toate acestea, pînă ce la 1413 sultanul Mohamed I, ocupînd cetățile românești Isacceia, Silistra și Giurgiu, precum ocupase Nicopolul și Vidinul, puse capăt domniei Basarabilor pe malul drept al Dunării. În vremea lui Mircea populația Dobrogei se vede a fi fost în majoritate tătarască.

În vremea migrațiunii popoarelor, deci și în vremea venirii bulgarilor cît și mai tîrziu, atît Dobrogea și țările române se considerau ca aparținînd împărăției bizantine și anume Țara Românească și Moldova făceau parte, adesea numai nominală, din Mesia inferioară. Anonimul din Ravenna zice :

Asemenea peste fluviul Dunării sînt următoarele cetăți ale Mesiei inferioare; Porolissos etc., între cari *Sacidaba, Ponti Aluti, Romulos, Zarmisegethusa* ș.a. cari, după tabla Pentingeriană și după Ptolomei, se află fără contestare dincoace de Dunăre.

Urmași ai dacilor și romanilor și cei din urmă posesori ai Dobrogei înainte a cuceririi prin Mohamed I, dreptul nostru istoric este întemeiat; dar sprijinul cel mai bun al acestui drept sînt împrejurările chiar.

Într-adevăr, petițiunile uniforme ale bulgarilor din Rumelia, cari declară că nu vor a trăi alături cu mohametanii, și că or unii or alții trebuie să iasă din țară, aprobarea indirectă a acestor petițiuni cuprinsă în răspunsul principelui Dondukof-Korsakof ; vestita programă

despre organizarea Bulgariei, trimisă din Belgrad către „Norddeutsche Allgemeine Zeitung”, în care se stabilește confiscarea averilor geamiilor și vînzarea cu toptanul și pe prețuri de nimica a bunurilor imobile ale musulmanilor din Bulgaria, toate acestea sînt de natură a face pe mohametanii din Dobrogea să piardă orice gust de a fi lipiți de o provincie în care majoritatea generală ar estermina majoritatea locală.

Dar dacă dreptul nostru istoric și împrejurările sînt îndestul de puternice față cu Bulgaria și cu alte puteri, lucrul nu stă tot astfel față cu chiar populația Dobrogei. În privirea acesteia maxima *jus posterius derogat priori* e-n vigoare. Locuitorii Dobrogei sînt adevărații proprietari ai ei și dreptul nostru istoric alături cu posesiunea lor de fapt se poate compara cu un hrisov vechi domnesc alătura cu proprietatea reală, mai ales cînd n-a fost acest drept istoric cauza intrării noastre în război, mai ales cînd am declarat că nu trecem Dunărea ca să cucerim.

Afară de Delta Dunării și insulele, care sînt incontestabil ale noastre, căci ne-au fost hărăzite și prin Tratatul de la Paris și se țin de noi prin chiar natura teritoriului, apoi, fiind nelocuite, nu ne impun datoria de-a ține seamă de voința legitimă a altuia, celalalt teritoriu al Dobrogei îl primim într-adevăr, dar numai c-un titlu veritabil de drept, cu *consimțămîntul populațiunilor*.

Cum se vor întreba populațiunile, prin plebiscit sau pe altă cale, e o cestiune de detaliu. În orice caz n-ar fi o cestiune de dominare ci de conviețuire, căci nu e vorba de cucerire, ci de *uniune*.

Această atitudine credem că ar fi pe deplin corectă. Ar fi corectă din punctul de vedere al moralității politice, ar fi conformă

cu maniera de a vedea [a] unui popor care, fiind însuși în mare parte apăsător și supus sub popoare străine, nu vrea să facă și el ceea ce dorește să nu i se facă.

Apoi ni s-a dovedit în mod pipăit cum că stipulațiunea respectivă a Tratatului de Berlin e sinceră și în fine n-ar mai fi vorba de *schimbul* Basarabiei, cel puțin nu pentru conștiința noastră națională.

Se înțelege că nu dăm numărului lecțiuni de morală politică și de dreptate. Dar pentru un popor mic e primejdios de a imita procederea celor mari și singura sa tărie e dreptul, dreptul legătuitor, juruit, întărit cu șapte peceti.

Cazul consultării populațiunii în privirea aceasta nu e cel dintâi, deci nu e unic. Nizza și Savoia, cedate Franței printr-un tratat în regulă, au fost consultate și au primit a fi anexate; într-un mod asemănător se poate consulta Dobrogea. Sau, dacă acest mod s-ar părea nepotrivite cu starea Dobrogei, atunci se va găsi o altă formă legală corespunzătoare. Cu această ocazie s-ar dovedi totodată și dorințele speciale ale provinciei și prerogativele cari le-ar cere gințile deosebite pentru a-și păstra individualitatea.

S-ar dovedi c-un cuvânt modul de conviețuire pe care-l doresc populațiunile. Raționamentul nostru trebuie să fie următorul:

În război am pierdut o provincie și n-am câștigat nimic; să vedem acum dacă avem destul sentiment de dreptate și dacă inspirăm destulă încredere pentru a câștiga o provincie pe cale pacifică și numai pe cale pacifică.

Acesta e singurul protest pe care-l putem ridica fără a jigni pe nimenea, dar și fără a lovi în noi. Sentimentul de naționalitate a poporului român e prea viu pentru ca guvernul lui să poată face abstracțiuni de dânsul. Deci, constrânși a fi înțelepți în procederea noastră și independenți fiind acum, adecă liberi de a muri de arma celui mai tare, să păstrăm cel puțin pîn'în ultimul moment mîndria și sentimentul dreptății noastre, cari ne sînt absolut trebuitoare pentru momentul cînd existența noastră, de astă dată atîrnînd ca frunza pe apă, ar fi din nou pusă în cestiune. Greutatea e: de a împăca exigențele simțului nostru național cu susceptibilitatea, asemenea naturală, a fostului nostru aliat.

În cazul cînd populațiunile Dobrogei ar fi contra anexiunii în forma ei cea mai blîndă chiar, de ex. contra uniunii personale, atunci ar fi un semn: 1) că stipulațiunea Tratatului de Berlin relativă la aceasta a fost subminată de mult de contralucrările unei puteri mari; 2) că ni s-a preparat o mreață care să ne consume puterile și mijloacele în lupte sterile, al căror rezultat — cel mai bun chiar — ar fi cucerirea unei provincii c-un climat în mare parte nesănătos și care nu ne-ar aduce nici un folos pentru cincizeci de ani; căci n-avem nevoie a spune, ceea ce toți știu, cum că de cînd Dobrogea e cunoscută — adică de 2500 de ani aproape, de la Herodot și pînă azi — ea a fost o provincie mlăștinoasă, puțin populată, foarte fertilă, dar și foarte nesănătoasă, care numai sub cîrma de fier a poporului roman putuse ajunge la un grad de înflorire relativă. Dar cum a căzut cauza acelei înfloriri, adică Roma, toată suprafața Dobrogei, lăsată la discrețiunea agenților naturei, cari-o stăpînesc, redeveni repede pustiul care-a fost întotdeauna, un pustiu care atrage prin fertilitatea lui mereu colonii nouă, dar pe care le și stinge cu aceeași repezune cu care le atrage.

[19 august 1878]

[„AM SPUS-O ÎN NUMĂRUL TRECUT...”]

Am spus-o în numărul trecut că, pentru prima oară după sute de ani, sîntem chemați a hotărî cestiuni a cărora rezolvare va determina pe de-a pururea soarta nației românești în genere, a statului român îndeosebi. Cele trei mari întrebări: cestiunea Basarabiei, acordarea de drepturi politice evreilor, anexarea Dobrogei, afirmă ca o sabie cu trei tășuri asupra noastră, și va depinde de la înțelepciunea noastră de a le face inofensive în marginile puținței.

Știm foarte bine, pentru noi și între noi, întîi că Basarabia ce ni se ia e o parte străveche a țării Moldovei și c-a fost a noastră de la 1300 și ceva pînă la 1812, știm asemenea că evreii nici au fost nici sînt persecutați în țările noastre și că îngrădirile ce li s-au impus a fost dictate de un natural instinct de conservățiune.

Asupra cestiunii a treia știm că, întru cît poate fi vorba de drept istoric, continuarea Deltei de pe malul drept al Dunării, adică Dobrogea, e o dependență naturală a Țării Românești, care a și fost a Țării Românești curînd după întemeierea acestui principat.

Dar nu ajunge că le știm noi acestea.

Basarabia se retrocedează de Congres cu supoziția tacită că ar fi o parte a Rusiei ce i se luase pe nedrept; Dobrogea ni se dă în *schimb*; în fine restricțiunile îndreptate contra unei prea copioase imigrări a unor elemente cu totul străine Congresul le interpretează ca o restricțiune a libertății conștiinței și, sub condiția de a fi sau de a nu fi, ni se dictează de mai înainte hotărîrile ce trebuie să le luăm.

E cumplit de nedrept acest lucru, dar cu toate acestea nu e mai puțin adevărat că el ni se impune și că o rezistență de-a dreptul nu-i cu puțință. Pe de altă parte însă e tot așa de sigur că cu sistemul șovăririi, nedomiririlor, anxietăților și paliativelor nu vom ieși la nici un capăt și că ne vom crea numai izvoare de continue neplăceri, încît claritatea hotărîrilor noastre trebuie de astă

dată să înlătureze pe deapaură chiar pretextul pentru un viitor amestec al cuiva în afacerile statului român.

În privirea modificării art. 7 din Constituție, toată ziaristica recunoaște necesitatea convocării unei Constituante. Nu tot astfel e însă cu art. 2 din Constituție, care face obiectul unei discuții vii în ziaristică.

Noi facem deocamdată abstracțiune de la principiul convocării sau neconvocării unei Constituante și ne restrângem pentru astă una dată la răsfrîngerea polemică a argumentelor aduse contra convocării.

Constituția zice :

Art. 2. Teritoriul României este nealienabil.

Limitele *statului nu pot fi schimbate sau rectificate decât în virtutea unei legi.*

„Românul ” crede a putea comenta lucrul astfel:

Teritoriul României este într-adevăr sfînt și inalienabil, pînă la o palmă de pămînt, dar prin o lege votată de Camere limitele statului pot fi *schimbate sau rectificate*, ergo cesiunea a trei județe ale țării fiind o schimbare de limite, Camera ordinară poate s -o voteze.

Ciudată ideea de schimbare și rectificare are ziarul guvernamental!

Sofisma e atît de vederată și de pipăită încît un copil o poate duce *ad absurdum*. Căci într-adevăr, dacă cesiunea a trei județe întregi nu-i decît o *schimbare de limite*, atunci și cesiunea a 10,15,20 de județe nu-i decît o schimbare de limite, ergo rectificîndu-se și schimbîndu-se mereu limitele prin Camere ordinare, am putea ajunge să vedem rectificat teritoriul României la circumscripțiunea Fefeieiului.

Sofisma „Românului”, departe de a fi de o fineță deosebită, e din contra atît de ordinară încît, stabilindu-se odată clar și bine *status controversiae*, argumentațiunea „Românului” devine absurdă.

Stabilindu-se în mod absolut inalienabilitatea teritoriului României, e de sine înțeles că nu poate urma în alinea a doua o dispoziție care să facă iluzoriu principiul general, căci între două dispoziții contradictorii dintre care una susține inalienabilitatea cealaltă alienabilitatea, e sau una sau alta adevărată, nici cînd însă amîndouă dodată. Ar trebui să se admită ca legiuitorul n-a știut ce vorbește, că-n șirul de întîi stabilește un lucru pe care îl anulează prin șirul al doilea. Dar e cunoscut atît de oameni în genere, cît și de psihiatri în deosebi, că o asemenea anomalie, adică o contradicție, nu se poate petrece într-un cap sănătos omenesc și că toate contradicțiile sînt numai aparente. C-un cuvînt un om nu poate susține în aceeași vreme despre unul și același lucru că există, și nu există. Sferele inalienabilității și schimbării (rectificării) teritoriului nu pot fi deci contradictorii, ci una, inalienabilitatea, e sfera mare, care cuprinde în sine sfera a doua, a schimbării sau rectificării.

„Românul” ia *schimbare* și *rectificare* în sensul cel mai larg al cuvîntului, care sens larg exclude inalienabilitatea sau o preface într-o simplă frază banală; pe cînd legiuitorul o ia în sens restrîns. Omul e schimbător, va să zică că o mulțime de lucruri accidentale se modifică, rămîind totuși el ceea ce-a fost în privirea celor esențiale ale existenței sale. El rămîne identic același cu toate schimbările. Și moartea e o schimbare, și decompozițiunea organismului în elementele chimice e o schimbare, dar nu o schimbare în înțelesul tezei de mai sus.

C-un cuvînt inalienabilitatea teritoriului statului ca principiu general nu admite și nu poate admite decît schimbări sau rectificări *neesențiale*, nu însă esențiale, precum e pierderea a trei județe, a unei porțiuni din malul Mării Negre, a unei guri a Dunării.

Cari pot fi însă aceste schimbări neesențiale?

Teritoriul statului este *inalienabil*. Dar acest teritoriu, măsurat și hotărnicit de oameni ce pot *greși* nu e în toate punctele pe deplin *cert*. Se pot descoperi documente cari să arate că în cutare loc limita se întindea mai departe și a fost uzurpată, că dincoace era mai aproape și am uzurpat noi teritor străin. Aceste uzurpări pot fi mari sau mici; *mari* fiind aduc după sine schimbări de limite, *mici* fiind condiționează rectificări neînsemnate.

Asemenea schimbări sau rectificări au de presupunere fundamentală că statele învecinate au rămas *idealiter* proprietari ai locurilor *inalienabile* pe care le-a uzurpat unul de la altul. Deci nu e vorba de *schimb* (*échange*) al teritoriilor uzurpate, ci unul, recunoscînd prin bună învoială și cu bună-credință drepturile celuilalt, își rectifică granițele, restrîngîndu-le ici, lărgindu-le dincolo. Asemenea schimbări sau rectificări nu se fac însă niciodată pe locuri unde granița e bine determinată prin rîuri, prin valuri de pămînt etc., ci numai pe acolo unde semnele ce deosebesc un teritoriu de celălalt au fost deteriorate. Astfel granița între Austria și Moldova era însemnată la munte prin șir de stejari, în al cărora lemn era săpat bourul Dragoșizilor. Dar parte a crescut coajă peste săpătură, parte rău-voitorii au tăiat acei copaci, încît limitele, devenind nesigure, au trebuit rectificate. Posesiunea de fapt a cedat atuncea proprietății inalienabile de drept. Proprietatea statului asupra teritoriului său e inalienabilă, posesiunea de fapt poate fi uzurpată, deci schimbată și rectificată. Schimbare și rectificare presupun totdeauna o uzurpațiune.

Vedem deci că un teritoriu *inalienabil* nu se poate *aliena*. Ceea ce se poate aliena sînt *posesiuni uzurpate*.

Uzurpat-am noi Basarabia?

Sînt granițele atît de nesigure între noi și Rusia încît să aibă nevoie de așa o rășluitoare schimbare sau rectificare?

Tocmai contrariul e adevărat. N-am uzurpat Basarabia și granițele ei sînt foarte sigure.

De aci însă rezultă că teritoriul statului, declarat inalienabil de către o Constituantă, trei mari părți ale lui nu se pot declara alienabile decât iar printr-o Constituantă.

De va voi Constituanta s-o facă aceasta sau nu e altă chestiune, care desigur că e foarte grea și merită un studiu separat.

Pe lângă aceste întrebări mai vine o alta. În vremea alegerii actualelor Adunări erau cu totul alte chestiuni la ordinea zilei. Darea în judecată a cabinetului Catargiu, economia în finanțe etc.

Poporul român, consultat, a crezut de cuviință a-și rosti atitudinea față cu cabinetul trecut prin alegerea oamenilor ce ne reprezintă astăzi. Oare tot aceleași chestiuni sînt de hotărît astăzi ? Procesul contra foștilor miniștri a rămas fără acuzatori, economiile în finanțe au degenerat în cheltuieli de război etc. Fost-au oare alegătorii consultați în privirea unor chestiuni cari nu li s-au făcut încă și pe cari ei nici nu le presupuneau la începerea evenimentelor ? Apoi pot Camerele să se mai pronunțe în chestiuni pe cari le-au hotărît odată?

[20 august 1878]

[„ROMÂNUL» PUNE ÎN REVISTA SA..."]

„Românul" pune în revista sa de la 21 august următorul neadevăr:

Organele opoziției cer convocarea unei Constituante *care să introducă Dobrogea din capul locului fără nici o tranzițiune în viața constituțională a României ...* (opoziția) fiind sigură că nici un guvern nu va putea să aplice din capul locului în Dobrogea Constituțiunea și întreaga noastră legislațiune ; că prin urmare în această privire nici guvernul actual nu

va putea face astfel, ea începe de pe acum a cere imposibilul, pentru ca în urmă să aibă aerul de a fi mai liberală și mai constituțională decât partidă liberală și constituțională și să-și facă din această chestiune o armă de opozițiune.

Ziarul „Românul" spune pur și simplu neadevărul și-l spune cu intenție, știind că-l spune, cînd ne atribuie nouă panglicării de care el numai ar fi capabil.

Din contra, o repetăm că nimic din legile noastre nu se potrivește cu starea actuală a Dobrogei, pentru că instituțiile noastre sînt în parte nedrepte, sînt coruptorii, sînt creațiuni în mare parte a coteriei liberale, sînt un mijloc pentru exploatarea claselor de jos prin grecoțel vicleni, prin advocați fără pricină, prin dascăli proști cari fac politică, în fine, instituțiile noastre nepotrivindu-se cu România, sînt și mai departe de a se potrivi cu Dobrogea mai primitivă.

Dar faptul că instituțiile noastre, copiate de pe cele străine, care sînt rezultatul cu totul altor raporturi, nu se potrivesc, nu e deloc o dovadă cumcă noua provincie trebuie dată pradă aceluși soi de funcționari netrebnici, aceluși proletari cu cîte patru clase primare din care roșii vor scoate elita cu care-i va năpusti pe bieții oameni primitivi, secătuiindu-le toată puterea lor vitală prin spoliațiune, delapidare și venalitate.

Să cităm un exemplu d. Stătescu dă pe mai mulți judecători afară pentru că au judecat un proces după cum credeau că e drept. Aci în România împlicinații vor avea un adăpost în Apel, la Casație, în sfîrșit la oameni ai dreptului de care se sfiște acest palavragiu ministru să se atingă. Procedura d-lui Stătescu ne face a crede că d-nia lui va fi așteptat ca împlicinații să-l *mituiască* pentru a dispune el însuși pe judecători în favorul lor, dar, neîndeplinindu-se aceasta, d-sa a influențat contra lor.

Ce apărare ar avea însă populațiuni mai primitive a căroră justiție ar fi administrată de oameni de soiul d-lui Stătescu?

Iată dar sub ce *elită* liberală ar încăpea Dobrogea, și de aceea noi spunem că n-avem dreptul a o anexa decât cu consimțimîntul populațiunilor. Noi am fost cei dentii cari am susținut că în Dobrogea trebuie să se mănție intactă viața juridică și socială a aceluși populațiuni, pentru ca ei să se poată apăra în contra unor mutre de codru de soiul d-lui Stătescu și a clicei liberale. Noi în România avem încă mijloace de a ne apăra pacinic de instinctele unor oameni de nimic, populații mai primitive ar trebui să apeleze la apărarea cu pistolul și o spunem verde : le-am da tot dreptul să-mpuște în canalia liberală care-ar cerca să-i exploateze în modul barbar în care exploatează pe țaranul român.

A introduce starea noastră de lucruri în Dobrogea am zis de la început că ar fi o *barbarie*.

Să cităm un alt exemplu. În țara aceasta s-a făcut rechiziții și pentru ruși și pentru ... liberali. Nu zicem pentru armată, căci armata n-au văzut aproape nimic din rechizițiile roșilor. S-au întolit și din ele pe cînd armata umbla flămîndă și goală. Ei bine, rușii au plătit ceea ce au luat, grecoțelii barbari cari ne guvernă n-au plătit nimic decât la adepți de-ai lor. La mii de oameni le-au pierit boii, încît n-au cu ce ara la toamnă și sînt ruinați pe mulți ani înainte, și aceasta pentru că a fost siliți a merge în Bulgaria cu carul și cu boii, de unde s-au întors cu palmele, fără că mulți din ei să aibă măcar o fițuică pentru prestațiunile care-i costă bunăstarea lor economică.

E destul ca să-și închipuie cineva că și populațiile străine prin limbă și origine din Dobrogea ar fi supuse aceluși tratament barbar ca și poporul românesc pentru a putea prooroci ce ură ar prinde acei oameni primitivi în contra unei țări în care e cu putință ca s-ajungă a-i governa gunoaiele ulițelor, oamenii netrebnici al căroră prototip și cristalizațiune e Stan Popescu.

Dacă sîntem oameni onești am trebui să le-o spunem verde: „Băgați bine de samă, oameni buni, țara de care vă alipiți e locuită de un popor pacinic și de treabă, dar în orice pădure sînt și uscături. Ei bine, legile fundamentale a acestei țări permit ca din cînd în cînd să vie la putere *ulița*, așa-numiții roșii, adică oamenii fără de lege cari nu cunosc nimic sfînt în lume și cari ar fi în stare să vă despoaie ziua-n-amiază mare fără ca să găsiți nicăiri un razim, căci Domnul în țara aceasta nici are, nici voiește să aibă vreo putere. Se poate întîmpla ca s-aveți miniștrii cărora voi, privindu-le mutra numai, nu le-ați încredința nici cîinii voștri, necum soarta voastră”.

Se înțelege că toate acestea le spunem ca întîmpinare la obrăznicia „Românului” care, întorcînd lucrurile după cum îi convine, cearcă a arăta că noi voim să trecem de mai liberali decît liberalii, adică decît domnia lor. Da, într-adevăr sîntem mai liberali, dar din *umanitate*, nu din punctul d-lor de vedere, care voiește ca stîrpitura să stăpînească pe omul întreg, cel prost și bezmetic pe cel cuminte, cel sărac pe cel bogat, cel neștiutor pe cel învățat. Cultura liberalilor e însă cu totul egală cu cea a tătarilor din Dobrogea, iar caracterul liberalilor e cu mult mai corupt și mai netrebnic decît chiar al cerchejilor. Acești oameni prădători și pe jumătate sălbateci sînt adevărații confrăți ai liberalilor; ei sînt liberi, egali, frați și cu mare poftă după ceea ce nu e a lor.

Acestea ni s-a părut neapărate spre a pedepsi pe adversarii noștri pentru neobrăzarea de a ne atribui lucruri pe cari numai ei ar fi în stare a le face.

Acum *ad rem*. Dacă pe de o parte nu e vorba de a introduce spoiielele noastre franțuzești în Dobrogea, pe de alta oamenii aceștia — de se vor învoi a trăi alături cu noi — vor trebui neapărat să trăiască în raporturi bine hotărîte, legiuite, drepte. A stabili aceste raporturi însă nu e treaba unei Camere ordinare și încă foarte ordinare, ci a unei Constituante.

Camera de astăzi a fost aleasă sub alte împrejurări, alegătorii aveau în vedere cu totul alte chestiuni, nu cesiunea unei bucăți din pămîntul patriei, nu anexarea unui teritoriu de preste Dunăre. Întreg sistemul reprezentativ, dacă e vorba ca să nu fie numai un pretext de exploatație pentru o clică fără de patrie certă și fără de naționalitate certă, se bazează pe consultarea nației în cesiuni vitale. Ridicola dare în judecată a cabinetului Catargi, iată de ce a fost capabilă Camera actuală; cu cesiunile serioase a cărora hotărîre ni se impune acum ea nu are dreptul de-a se ocupa și nici capacitatea cerută.

[23 august 1878]

[„ROMÂNUL», DE CÎTE ORI SE ÎNFUNDĂ...”]

„Românul”, de cîte ori se înfundă cu sofismele față cu niște adevăruri limpezi ca lumina soarelui, aleargă numaidecît la mijlocul cel mai ieftin și totodată cel mai puțin onest de a discuta, la citate din autori străini.

În faptă citatele sînt de două feluri. De acelea cari în mod istoric (povestitor) sau descriptiv constată existența sau neexistența unui lucru, și atunci citatele se numesc *date* și, adunate cu conștiință, formează materialul științelor istorice și a celor naturale. Dar nu citate de acestea ia „Românul”. El ia *comentarii* străine (nu. fapte sau date) la constituțiuni străine și voiește a dovedi că *înstrăinarea a trei ținuturi ale țării nu-i decît o rectificare de graniță*.

Citarea de autorități dovedește însă trei lucruri: 1. lipsa de cugetare proprie 2. specularea asupra neștiinței publicului, căruia nu i se dă nici i se poate da cartea întregă cu spiritul ei, ci numai bucățele cari se potrivesc cu panglicăria argumentatorului 3. evidența adevărului combătut, de vreme [ce] ploaia de citate e egală cu capitulațiunea.

Citarea gîndirii altor oameni nu dovedește și n-a dovedit de cînd lumea nimic în privirea obiectului în discuțiune. Argumentațiunea trebuie să fie adevărată și evidentă prin sine însăși, fără ajutorul zeilor de teatru (*deorum ex machina*).

Noi am argumentat astfel: dacă înstrăinarea a trei ținuturi nu e decît o rectificare de fruntarii, atunci înstrăinarea a 4, 5, 10, 20 de ținuturi e asemenea o rectificare de fruntarii.

Contra acestei duceri *ad absurdum* nu poate sta nici o autoritate, nici Vatell, nici Moser, nici Martens, nici Bluntschli, nici Klüber, nici Hugo Grotius, cu un cuvînt nimenea.

Cît despre citatele din tratate străine, provocăm pe liberali să declare cu mîna pe inimă dacă la statornicirea Constituției noastre au fost un singur deputat care, votînd alinea a doua a aceluia articol, să-i fi trecut prin gînd măcar că schimbare sau rectificare de fruntarii va să zică pierderea a trei ținuturi, a unei porțiuni a Mării Negre, a unei guri a Dunării? Nimeni, absolut nimeni n-au gîndit la aceasta, ci fiecare au gîndit cel mult la rectificările de graniță cu Austria, nu la pierderea unei bucăți însemnate a țării.

A căuta în nori ceea ce-i dinaintea ta, a aduce sofisme și citațiuni unde lucrul e evident va să zică a arunca pulbere în ochii publicului. Scriitorii „Românului” nu cred ei singuri ceea ce spun cînd susțin că înstrăinarea *Ismailului*, *Bolgradului* și *Cahulului* nu-i decît o rectificare de fruntarii.

Totdauna la comentarea unui articol de lege trebuie să se fie seamă de intenția legiuitorului și de ocazia legii, de obiectul

care i-au dat naștere. Intenția Constituantei n-au fost de-a prevedea înstrăinarea Basarabiei, iar obiectul care au dat naștere celui articol n-au fost un război pierdut sau o provincie pierdută.

Acum trecem însă și mai departe. Ce are a face dreptul public european cu Constituțiunea noastră internă?

Dreptul public european e în mare parte ceva nedefinit, o știință el nu este pînă astăzi, ci cel mult încercarea unei științe. El cuprinde raporturile schimbăcioase între popoare, stabilite în mod trecător de tratate sau alte titluri de drept însă sînt totdeauna încheiate cu

clauzula tacită *rebus sic stantibus*, adică pînă ce lucrurile vor rămînea așa ca în momentul încheierii. Produse a unor împrejurări politice, ele sînt primejduite în orice moment.

Constituția noastră e o lege pozitivă internă care n-are a face nimic nici cu dreptul ginților, nici cu tractatele dintre puteri, așadar nici cu Tratatul de la Berlin.

Dar precum Constituțiunea esclude o cesiune de teritoriu, tot așa ea esclude o anexiune și mai cu seamă o anexiune complicată, care cere pentru Dobrogea o organizațiune specială.

Dar cine e în drept de a legifera principiul unei organizări speciale pentru o parte a țării ? Cine e în drept de a dispune ca locuitorii cutărei părți a țării să fie supuși cutăru sistem, iar ceilalți altui sistem?

Camera ordinară? Prevede oare Constituția ca o Cameră aleasă în împrejurări normale să decidă asemenea cesiuni?

E aproape de mintea omului că, națiunea română fiind chemată a se rosti în niște cesiuni cari-i ating Constituțiunea, răspunsul nu-l poate da decît un corp care ar avea puterea de a o modifica, de va voi. Se poate prea bine ca Constituanta să nu admită nimic din stipulațiunile Tratatului de la Berlin, se poate să admită pe unele, să respingă pe altele, se poate în fine să le admită pe toate; dar chiar pentru a le respinge pur și simplu trebuie convocarea unei Constituante, căci numai ea ar fi în drept a se rosti, fie pozitiv, fie negativ, asupra acelor stipulațiuni. Tot ce ar face o Cameră în această privire ar fi nul și neavenit.

C-un cuvînt, nici un fel de sofismă și de apucătură advocătească, nici un *argumentum (id hominem)*, nici o citare de autorități nu ne poate face să ocolim adevărul clar că aceste schimbări esențiale au nevoie de-a fi regulate în mod definitiv. M. Sa Domnul e legat prin jurămînt dinaintea țării de a mîntînea integritatea teritoriului și numai țara îl poate dezlega de acest jurămînt, chiar în caz de forță majoră, și țara printr-un organ care să aibă aceleași puteri pe care le avea organul înaintea căruia M. S. a depus acel jurămînt. Apoi e un act de înțelepciune politică de-a nu face ca noua stare a țării să ațîrde de Camere, cari votează, răzvotază și exvotază cu ușurința unor păpuși pe cari guvernul le ține de ațele arenzilor moșiilor statului și altor interese private. Trebuie ca noua stare de lucruri să fie clară, notărită, statornică.

[25 august 1878]

DR. BARBU CONSTANTINESCU, PROBE DE LIMBA ȘI LITERATURA ȚIGANILOR DIN ROMÂNIA

București, Tipografia Societății Academice, 1878, 1 vol. 8°, 112 pag.

De mult încă, eruditul slavist Fratz Miklosich, care în anii din urmă s-a ocupat cu deosebită atenție de dialectele și migrațiunea țiganilor, ceruse în convorbiri private și prin scrisori de la cunoscuții săi din România detalii asupra limbei țiganilor de la noi. Presupunem că și adunarea aceasta de cîntece și povești o datorim impulsului marelui învățat. Din introducerea foarte scurtă a cărții, aflăm că țiganii, emigrînd din India în timpuri necunoscute, se află locuind pe la noi din suta a paisprezecea încă și că din țările noastre au trecut în celelalte părți ale Europei. Limba lor are mare asemănare cu dialectele indice moderne, deși se găsesc într-însa multe elemente împrumutate de la acele popoare, cu cari ei au fost în contact. Parte din cîntece au fost publicate și prin „Columna lui Traian”. Apoi mai urmează o scurtă însemnare despre proveniența probelor și despre modul transcrierii lor, apoi imediat după această scurtă introducere, urmează cîntecele și basmele cu adnotațiuni.

Colecția e în sine prețioasă, dar cartea nu îndeplinește condițiunile care s-ar cere de la ea. Înainte de toate colecția de probe ar fi trebuit să formeze textul pus în urma unei gramatici elementare și urmat de un glosariu după alfabet și în toată regula.

În acest mod s-ar fi ușurat citirea nu numai pentru publicul mare, ci chiar pentru aceia cari ar voi să se ocupe mai de aproape cu acest obiect. Dacă am putea spera că d. dr. Constantinescu ar mai edita a doua oară cartea sa, am fi în drept să credem că d-sa va ținea seamă de acest consiliu și ne va introduce în textul colecției sale printr-o scurtă gramatică, care săi conție fonologia și flexiunea măcar, iar în urma colecției am trebui să găsim un glosariu alfabetic, lesne de mînuit.

[27 august 1878]

[„LA PROPUNEREA NOASTRĂ...”]

La propunerea noastră de a nu se anexa Dobrogea fără consimțământul populațiilor n-am găsit pîn-acuma întîmpinări decît din partea unui singur organ guvernamental, adică a „României libere”, pe cînd celelalte păzira o adîncă tăcere.

„România liberă” îndeosebi are norocirea sau nenorocirea de-a nu reprezenta nici un partid, nici un grup de oameni politici, ci numai păreri izolate a cîtorva tineri, păreri cari ș-acelea nu sînt de-o deplină statornicie.

Deși dar am avea dreptul de-a ignora opiniile emise de confracții noștri de la acea foaie, forma care li s-a dat și interesul prea general al lucrului ne face totuși să revenim asupra lor.

Nu vorbim de forma exterioară a stilului, ci de forma logică, rezultată din împrejurarea că ideea noastră a fost pusă între două acuzări, una privind trecutul, alta timpul de față. Întîi ni se fac complimente că noi, cari tocmai respect de personalitatea omenească și de voința cetățeanului român n-am avut, astăzi am făcut progres teoretic în această privire, iar a doua acuzare, cu toate că acoperită, e că ne-am pus pe terenul Rusiei.

„România Liberă” s-ar fi putut scuti de întîmpinarea noastră vehementă dacă ar fi voit a fi dreaptă. Ororile electorale despre care vorbește sînt departe de a fi o născocire a conservatorilor sau o metodă întrebuintată exclusiv de ei. Se știe că sub guvernul d-lor Brătianu et comp. s-a inventat și adus la perfecțiune alegerile cu reteveiul, și bandele electorale de retevești sînt părinții spirituali ai părintelui Tache, la care reteveiul lui Musceleanu se încîrjise în bîta. Nu ne e dat nouă a cerne mijloacele economicoase ale poliției bucureștene pentru influențarea alegerilor, mijloace cari rămîn aceleași sub toate guvernele, fie ele albe, fie roșii, dar existența lor atît de comună tuturor partidelor ne dă dreptul de a crede că nu tocmai individualitatea omenească și voința cetățeanului român au fost aceea ce n-am respectat noi. Din contra, existența unor asemenea mijloace dă și mai multă consistență ideei noastre fundamentale că poporul românesc nu este încă matur pentru libertățile sale constituționale și că alegerile, departe de a-i exprima individualitatea și voința, i-o falsifică, i-o întunecă și i-o corup. Era nouă a guvernului liberal a fost inaugurată cu un mijloc, dacă voiți, mai subțire, însă cu mult mai corupător, pe lîngă care reteveiul și bîta se bucură oarecum de privilegiul unei naive sincerități. Acest mijloc nou sînt așa-numitele comitete de salut public, acele adunături oculte de naturi catilinare cari țin liste de moșiile statului și de funcțiile publice și le împart azi la adepți ai partidului sau la cei cari plătesc o taxă mai mare, încît statul, care trebuie să fie impersonal, a devenit sub mîna liberală firma unei companii generale de exploatație care contractează orice principii, orice puncte noi de vedere cu prețul de-a rămîne la putere.

Din nefericire partidul conservator nu e asemenea decît un partid. Singurul său merit e că interesele membrilor săi sînt strîns legate cu chiar natura statului, cu mersul liniștit și regulat al afacerilor, cu ordinea și stabilitatea; apoi o cultură cu mult mai înaltă, efectul unei creșteri mai îngrijite și mai omnilaterale, e un accesoriu în viața statului care devine în practică esențial, în fine neatîrnarea economică a celor mai mulți îi face să nu fie lacomi de cîștig, să nu privească statul ca pe-o materie exploatabilă în interesul lor privat. Din aceste cauze partidul conservator nu se lasă amăgit prin fraze bombastice și declamațiuni ca și vecinic amăgitul popor de-a cărui simplitate se folosesc demagogii pentru a înnegri și a descredita tot ce se opune la instinctele lor de rapacitate înnăscută.

Prin sistemul minciunii constituționale, prin mascarea urelor și intereselor individuale cu masca intereselor statului, prin formarea de comitete de exploatare în tot lungul țării, statul român e cuprins de putrejunea unei adînci corupțiuni, ce roade în mod egal cercurile cele mai nalte guvernamentale pînă la cel din urmă postulant din sat. Chiar dacă sentimentul statului revoltă pe mulți din cei cu mîntea și inima limpede, poporul a pierdut de mult încrederea că lucrurile se pot schimba în mai bine și, cu acel fatalism al raselor nefericite, duce nepăsător greul unei vieți fără bucurie și fără ticnă.

Fără îndoială că nici un partid, tocmai pentru că e partid, nu e în stare de a pune capăt unei stări de lucruri care, văzînd cu ochii, apropie statul român de prăpastia unei depline descompuneri. Dar între partizi e desigur acela mai preferabil care nu amăgește pe nimeni, ale căruia interese sînt identice cu ale bunei orînduieli, care prin averea, dar mai cu seamă prin cultura sa, dă mai multe garanții contra coruptibilității. Un remediu radical ar fi numai o mîna de fier, dreaptă și conștie de țelurile ei bine hotărîte, care să inspire *tuturor* partidelor convingerea că statul român, moștenit de la zeci de generații care au luptat și suferit pentru existența lui, formează moștenirea altor zeci de generații viitoare și că nu e jucăria și proprietatea exclusivă a generației actuale. Acest sentiment istoric al naturii intrinsece a statului și trebuitoria mîna de fier lipsesc însă din nefericire, încît, departe de-a vedea existența statului

asigurată prin cîrma puternică și prevăzătoare a tot ce poate produce nația mai viguros, mai onest și mai inteligent, sîntem din contra avizați de-a aștepta siguranța acestei existențe de la mila sortii, de la pomana împrejurărilor esterne, cari să postuleze ființa statului român ca pe un fel de necesitate internațională.

Cumcă acea necesitate internațională n-are nevoie de-a ține seamă de sentimentele noastre intime, de existența rasei latine,

ci numai de un petec de pământ cuasi neutru lângă Dunăre ne-a dovedit-o cu de prisos Congresul. Ce-i pasă Congresului că se răpește o parte din patria străveche a neamului românesc ca atare? Ce li-e lor Hecuba? Ce-i pasă cine va locui pe pământul românesc? Materialul de oameni îi e indiferent, cestiunea europeană e ca să existe o fișie de pământ între Rusia, Austria și nouăle formațiuni ale foastei Turcii, încolo lucrul le e totuna.

Cînd guvernul conservator a crezut că trebuie să confunde interesul european cu acela al naționalității române, cînd bătrînul Lascar Catargiu, care simțise de mult că începuse a se pregăti ștreangul pentru gîtuirea Turciei, s-a opus, politicos însă foarte hotărîtor, la tentativele de a complica și România în politica orientală a Rusiei, soarta guvernului și a partidului conservator era hotărîită. Trebuia să cadă cu orice preț. Vecini cari privesc cu bucurie neașezarea și netocmirea vieții publice de la noi au știut să sîrmească cu mîna lungă acea furtună dinlăuntru și au știut să găsească instrumente mai docile pentru politica lor.

Mai avem nevoie a continua espunerea acestui argument? Promitem că, atunci cînd cerul nostru va fi mai senin, vom da istoria pe larg a acelor tentative. Deocamdată asigurăm — „România liberă” știe prea bine că noi în deosebi vorbim totdeauna adevărul — că cele relatate sînt pe deplin adevărate.

Dar relația noastră e totodată cel mai bun argument contra celor două acușări și o dovadă că numai pe terenul Rusiei nu putem sta.

[31 august 1878]

[„NU NE PARE BINE...”]

Nu ne pare bine că sîntem atrași pe terenul teoriilor elementare ale vieții statului, căci discuțiuni asupra unor asemenea materii dovedesc totdeauna nematuritatea politică a celor ce le pun pe tapet. Politicește nematur e oricine susține adevărul absolut al unor teorii aplicabile la viața statului, căci acele teorii, departe de a fi absolut adevărate, nu sînt decît rezultatul, cristalizațiunea, formula matematică oarecum a unei stări certe a societății, care stare iarăși e condiționată prin o mulțime de factori economici, climatici, etnologici ș.a.m.d.

Precum haina se îndreptează după climă și e în țările calde un obiect de lux, supus unor schimbări foarte fantastic, pe cînd la nord devine un apărător foarte neschimbat contra frigului, adaptîndu-se agenților naturii, tot astfel legile și instituțiile nu sînt decît espresia aceluia instinct de conservațiune al popoarelor, instinct în toate popoarele același și totuși manifestat în sute de forme deosebite, căci un popor, ca societate organizată prin natură contra agenților destructori ai naturii, are a se lupta ici cu arșița, dincolo cu apa mării, colo cu nefertilitatea pămîntului, colo iar cu invaziuni repetate, și avînd toate același scop, adică conservarea existenței proprii, popoarele se folosesc pentru ajungerea lui de cele mai deosebite mijloace.

Greutatea eu care viața organică se desface din moartea statornică a naturii anorganice, mulțimea de condițiuni pe care o are cea dîntî și lupta pentru cîștigarea lor, confirmă teoria neuitatului fiziolog Bichat despre caracterul negativ al vieții fiind o luptă contra morții ca ceva pozitiv și statornic. Tot ce vedem viu pe pămînt, începînd de la cele dentîi formațiuni organice cu condițiuni puține, pînă la organismul cel mai nalt, cu o mulțime de condițiuni de existență, omul, ne reprezintă miile de forme ale acestei negațiuni. Ceea ce o ființă *nu* vrea e lesne de știut, ceea ce vrea *pozitiv* e foarte greu de hotărîit. Tot astfel e, se înțelege, și cu popoarele, căci natura e una și aceeași pretutindenea și de-a pururea, cu toate formele ei atît de deosebite.

De aceea însă e clar că nici un popor nu e destul de sălbatic sau destul de civilizat pentru a nu mai ști ce *nu* vrea. Deosebirile mari se nasc abia acolo unde e vorba ca în fața negațiunii făcute să se stabilească o voință pozitivă bine formulată. Aci *quot capita tot sensus ...*

E în orice caz ciudat ca un organ de publicitate care se numește liberal și democrat ca „România liberă” să denege dobrogenilor pînă și această formă infimă a instinctului lor de viață, a voinței lor libere.

Trebuie oare să-i aducem exemple pentru a dovedi că suveranitatea unei populațiuni e pe calea *negațiunii* totdeauna sigură și hotărîită, și nehotărîită numai pe calea *afirmațiunii* ?

Germania nu vrea slăbiciunea, nu vrea împărțirea în state mici, nu vrea influența franceză în politica ei dinlăuntru. Această voință negativă, existînd în popor de mai bine de o sută de ani, s-a manifestat într-un mod strălucit prin războiul de la 1870. Știu însă germanii, cu aceeași siguranță ce vor? Nici un parlament nu e atît de împărțit în bucăți și nuanțe de bucăți ale voinței pozitive ca cel german.

Exemple mai apropiate de cercul nostru găsim în proximă vecinătate. Românii din Austro-Ungaria *nu* vor să fie absorbiți de elemente străine. Știu ei însă cu atîta siguranță ce vor? Pe terenul voinței pozitive întîlnim activiști, pasiviști, deakși etc.

Noi n-am voit a trece de rasă slavă. C-o ușurință foarte mare, negațiunea s-au introdus în scriere prin alungarea cirilelor, în limbă prin alungarea elementelor lexicale slavone. Știm însă ce voim? Din contra, cîți oameni, atîtea ortografii — sau mai drept vorbind cacografii.

Ni se pare deci că „România liberă” renegă cu desăvârșire principiile ei liberale și democratice când binevoiește a-mpărți neamul românesc în rase ce au privilegiul de a-si putea exprima voința și rase *sălbatece*, cari n-au acest privilegiu. Fiecine știe mai bine unde-l doare, și tătarul din Dobrogea știe mai bine decât confracții noștri dacă vrea sau *nu* vrea unirea cu România.

Cît de puternică și sigură e voința negativă se dovedește în mod foarte pipăit în Bosnia și Herzegovina. Poporul musulman nu vrea unirea cu Austria și îndată vedem cum cei mai vechi și aristocratici begi, mîna în mîna cu *Hagi Loio*, conducătorul fanatic al maselor, ș.a.m.d. Exemplele se pot înmulți în infinit pentru a dovedi că orice popor, sălbatec sau civilizat, e foarte sigur despre suveranitatea lui și se crede în drept, cu deplin cuvînt, a o manifesta pe cale *negativă*.

Toate cele zise dovedesc însă că, admițînd chiar cumcă populațiunea e sălbatecă — ceea ce noi, protestînd, nu admitem — totuși ea este consultabilă și cu siguranță consultabilă.

Acum vom cerceta mai de aproape afirmarea sălbăticiunii populației.

Populația Dobrogei consistă din români, bulgari, ruși, tătari nogai, turci (parte osmani, parte pomaci), cerchezi, germani din Basarabia și ținutul Odesei, greci, țigani, armeni și evrei (numai în orașe).

Aceste populațiuni foarte amestecate trăiau sub regimul așa-numitului *pateni de colonizațiune* al Înaltei Porți, una din legile cele mai *liberale* și mai *democratice* nu numai a Împărăției otomane, ci a Europei în genere.

Pămînturile se dau locuitorilor *gratis*. În cei dentii șase ani ai posesiunii locuitorii erau liberi de orice dare fonciară, ba chiar de darea numită a răscumpărării serviciului militar. După douăzeci de ani coloniștii devin proprietari definitiv ai pămînturilor ocupate. Trăind sub regimul unei absolute libertăți a conștiinței, puindu-li-se la dispoziție pămînturi roditoare fără de nici o plată, neavînd a plăti decît o dată pe an darea pentru turme, dobrogenii, după a lor proprie mărturisire, au avut sub guvernul Porții traiul cel mai fericit cu putință. Dacă aceasta n-ar fi fost astfel, n-ar fi emigrat moldovenii, ruși, germani, tătari cu miile în acele ținuturi. Iată dar sălbăticia afirmată de „R.L.”, redusă la o organizațiune foarte liberală și la o stare de lucruri fericită.

Românii (moldovenii 33000 plus cîteva mii de ardeleni) cuprind și orașe și sate. În Tulcea sînt 5000 și asemenea în număr mare sînt în Măcin (1000), Mahmudie, Isacce (Vadul lui Isac). În frumosul sat *Grecii* sînt 400—500, apoi aproape neamestecați sînt în marile sate *Niculitel*, *Topală* și *Rasova*. Aproape neamestecați mai sînt în satele: Saranus, Caraibel, Sarighiol (Lacul galben), Agighiol (Lacul amar), Calica, Sabangi, Cătăluu, Nălbant, Cîșla, Samova, Părchiș, Răchel, Lungavița; la munte în Țufirca și Iaița; în fata Galașilor în Văcăreni, Garbina și Jijila; spre sud de Măcin în Turcoaia, Satu-Nou și Peceneaga. Amestecați cu mocanii sînt moldovenii în marele sat Doienii, la Fîntîna Berbecelui (Koiunbunar), la Igrumat, Cemșiler, Araklar ș.a.m.d. Împrejurul Rasovei sînt curat românești Cocîrlenii și Satul-Român (Ohlakioi). Apoi se întind departe în țară amestecați mai mult sau mai puțin cu tătarii și bulgarii.

În fine ardelenii (mocani), întru cît sînt așezați și nu umblă cu turmele, ocupă satele Văruș, Gîrlice și Groapa-Ciobanului. Pe lîngă multe biserici și o seamă de școli române au două mănăstiri: *Cucoșul* și *Niculitelul*.

Tătarii formează majoritatea relativă a populațiunii din țară. Parte sînt așezați de mult, partea mai mare însă (60000) au fost izgoniți din Rusia la 1856 și au ocupat în Dobrogea un

teritoriu de vro patruzeci de mîle pătrate. Ei se ocupă cu plugăria, creșterea de cai și cămile și sînt chirigii pentru mărfuri dinlăuntru țării spre țărmul Mării Negre.

Osmanii sînt în pašalicul Tulcei abia vro 2500.

Cerchezii fuseseră aduși în număr de 20000; germanii locuiesc în patru sate: la Malcociu vro 30 de familii catolice din Germania de sud, [la] Cataloiu 20 familii, la Ciucarova 30 familii amestecate cu români, ruși și tătari, la *Falkenhain* (Atmage) 50 de familii cu biserică nouă și preot din Prusia.

Grecii nu sînt plugarii decît într-un singur sat, Alibeikioi, cam 30—40 de familii. Ceilalți sînt negustori, cîrciumari, cafegii în orașe și prin sate.

Rușii de toate cultele și bulgarii vor fi asemenea în număr de 22—23000; bulgarii se ocupă cu negoțul și plugăria, rușii în mare parte cu pascutul morunilor și prepararea icrelor.

Și o țară în care atîtea elemente trăiesc pacinic lîngăolaltă, sub regimul unor legi mult mai liberale decît cele din restul împărăției, o țară unde n-au fost conflicte sîngeroase, nici revoluții, unde populațiunea e în parte foarte bogată, „R.L.” o numește o țară sălbatecă. Dobrogea e o țară pustie și nesănătoasă, însă e departe de a fi sălbatecă. Pustie din cauza mlăștinilor, mocirlelor, din cauza frigurilor, cu un cuvînt o țară unde omul e mai mult decît înalte locuri expus agenților destructori ai naturii. Dar acest om care locuiește acolo nu e deloc sălbatec.

„România liberă” știe regula : *affirmanti obstat probatio*. Să probeze sălbătăcimea locuitorilor Dobrogei; noi o negăm și susținem din nou că populațiunea este consultabilă și că trebuie consultată.

De nu va voi să se unească cu noi nu e de loc probabil că va voi să se unească cu Rusia sau Bulgaria. Nu e îndoială cumcă formularea unor voințe pozitive e cu mult mai grea și mai șovăitoare decît aceea a voinței negative, însă nu credem că nagaica ce

domnește în Bulgaria, împreună cu fanatismul unei populațiuni reînviată la existență proprie, să exercite o atragere tocmai mare asupra dobrogenilor.

Părăsind terenul general al cestiunii, sîntem siliți a ne întoarce la discuțiile *pro domo*.

Punctul de vedere pe care ne-am pus în articolele noastre, neavînd a face numai cu interesele partidului conservator, ci cu acelea ale tuturor românilor, era natural ca să nu păcătuim prin reticențe, pentru a ne cruța pe noi, ci să spunem adevărul întreg. Dar cînd l-am spus și cu ocazia în care l-am spus am fi avut dreptul de a aștepta, ca și adversarii noștri, care ne reproduc știrile : 1. să ni le reproducă *întregi* și nu numai părți cari le convin; 2. să nu facă deduceri pripite și forțate, cari, nici sînt cuprinse în știrile noastre, nici ne-au trecut prin gînd. Nu aceasta însă pare a fi linia de purtare a confracților noștri de la „România liberă”, cari cu o fericită grabă, folosindu-se de pasaje din articolul nostru, stabilesc îndată că „«Timpul» nu neagă ororile electorale comise de conservatori”, drept care „România liberă” se miră din nou cum noi, cari am nesocotit voința cetățenilor din România, profesăm față cu Dobrogea principiul consimțimîntului poporațiunilor, apoi ziarul liberal mai afirmă monstruozițitatea că noi ne-am fi manifestat preferința pentru rețevei și bîta.

Mai întîi ce am avea de negat în privirea așa-numitelor orori electorale? Cumcă cutare ori cutare cetățean liberal n-ar fi mîncat bătaie de la cutare sau cutare cetățean conservator? Nici prin gînd nu ne-a trecut una ca aceasta. Oameni din popor și unii și alții, deosebirea e numai că sub d. Brătianu conservatorii erau tratați cu rețeveiul, pe cînd în urmă liberalii au fost tratați cu bîta. Am spus însă că tocmai existența unor asemenea mijloace electorale ne dovedește că nu individualitatea și voința cetățenilor e ceea ce n-am respectat noi. Dacă „România liberă” ar fi binevoit a reproduce întreg articolul oricine ar fi văzut că importațiunea cu deridicată de legiuri organice *străine* în mijlocul poporului românesc a introdus o corupțiune care nu poate fi atribuită întru nimic partidului conservator și anume nu i se poate atribui ca faptă *positivă*. Vina partidului nu este alta decît că nu s-a opus cu toate puterile la introducerea înnoiturelor ci, cedînd fără împotrivire, au contribuit fără de voie prin *păcat de omisiune*, la starea deplorabilă de astăzi. Cît despre preferința ce am dat-o rețeveiului, aceasta e o aserțiune cu totul gratuită. Comitetele de salut public sînt culmea imoralității, pe lîngă cari bîta și rețeveiul sînt mijloace naive. Atîta am susținut nimic mai mult. Amîndouă mijloacele însă sînt condamnabile. A deduce din zisele noastre preferența pentru vreunul din aceste mijloace este a imputa unui iurist că preferă furtul în locul tîlhăriei dac-a stabilit că cel dentîi e o crimă mai mică decît cea de-a doua.

[2 septembrie 1878]

[„ACU CÎTEVA ZILE...”]

Acu cîteva zile, anunțînd convocarea Corpurilor legiuitoare, „Românul” zise că afară de cestiile privitoare la executarea Tratatului de la Berlin, reprezentanții țării vor avea a se ocupa și cu *bugetul*.

N-am voit să-l întrebăm atuncea în ce legătură stă bugetul cu sesiunea extraordinară și cum se face că guvernul, care se îngrijește atît de mult de *interesele personale* ale domnilor deputați și senatori, mai cu seamă în momentul de față, cînd fiecare dintre acești domni are gîndurile sale acasă *la munca cîmpului*, să vie tocmai acum, cu două luni înaintea deschiderii sesiunii ordinare, impunînd oamenilor să renunțe, la *munca cîmpului* și la gîndurile lor și să se mai ocupe în treacă și *ex tempore* și de buget.

N-am vrut să-l întrebăm despre aceasta, fiindcă am gîndit că este mai bine să deschiză el însuși vorba pentru a nu putea zice în urmă că este iar o calomnie a opoziției. Văzînd că nimeni nu vorbește despre aceasta, „Românul” de azi atinge iar cestiunea.

După obiceiul lui învâluieste hapul amar într-o bucată mare de hîrtie acoperită cu literi negre, adică într-o revistă lungă.

Vorbînd despre anexarea Dobrogei, despre care, după părerea lui, Corpurile legiuitoare se vor pronunța în curînd, și enumerînd lucrările cari vor fi necesare în noua provincie, precum sunt construirea unui port pe mare la Chiustenge, o rețea de drumuri de fier, un pod peste Dunăre la Cernavodă etc., zice : „Acestea sînt primele lucrări publice de întreprins în Dobrogea. Pentru acoperirea lor, va trebui să se consacre nu numai tot *escedentul de venituri al acelei provincie, escedent care mulți ani nu va trebui să fie întrebuițat în întregul său decît numai pentru îmbunătățiri locale*, dar și o sumă oarecare din veniturile propriie ale României, căci întreaga țară va avea să retragă multe foloase din acele lucrări.”

Adică aci e buba : bani, trebușoare, un nou cîmp de exploatat.

Dar de ce atîta grabă? Nu va fi destul timp pentru aceasta în sesiunea ordinară? Sau nu este asta oare o momeală vădită pentru nevrîstnicii cu duhul, ca să voteze iute cedarea Basarabiei și primirea Dobrogei, pentru a găsi acolo un izvor de afaceri mai atrăgătoare decît, *munca, cîmpului*, care cea mai mare parte dintre deputații actuali îl are în lună, încît este foarte ostentor de a-l munci”?

Trebuie să se voteze doar imediat o sumă oarecare din veniturile proprii ale României, pentru executarea unei mulțimi de proiecte în Dobrogea, înainte de a ști măcar cum vom merge cu ocuparea ei?

Noi însă nu credem că sîntem deja atît de departe. Noi un credem că M.S. Vodă Carol I se va lăsa a fi condus de consilierii

lui actuali pînă a nu-și ține seamă de jurămîntul lui de a păzi *Constituțiunea și integritatea teritoriului românesc*.

Țara întreagă are jurămîntul lui, și numai țara întreagă, iar nu o mînă de oameni, îl poate deslega.

[6 septembrie 1878]

[„ROMÂNUL» ÎN NUMĂRUL DE VINERI..."]

„Românul" în numărul de vineri 1 septembrie începe prin a contesta buna-credință a organelor conservatoare, combate maniera noastră de a vedea în privirea modului de sancțiune al stipulațiilor Tratatului de la Berlin și în urmă vine în favorul teoriei sale, că o simplă Cameră poate ceda Basarabia și primi Dobrogea — cu citate din Bluntschli.

Noi am fost acia cari am susținut că citate de socotințe, păreri, opinii (*judgments Urtheile*) din autori străini dovedesc lipsa de cugetare proprie și abuzarea de buna-credință a publicului, căruia nu i se dă spiritul întregi cărți, prin urmare nici spiritul locurilor citate, ci numai petece de fraze ce se potrivesc cu ceea ce voim a dovedi.

Lăsînd doparte acuzările de rea-credință, vorba ceea: „el dă, el țipă", prin care „Românul" voiește să inducă de mai înainte pe public în eroare, prevenim numai pe confracții de la „Românul" de a nu ne sili să ne întoarcem la argumenta ad baculum cu cari am fost adesea nevoiți a ne servi față de acești iubitori de adevăr confracți. În fapt însă dacă renunțăm de a întrebuița o manieră mai viguroasă de a discuta n-o facem doar pentru că „Românul" ar fi încetat de a merita un tratament părintesc, ci pentru că ne-am săturat noi înșine de a mai îndrepta un lucru strîmb prin chiar firea lui.

Deci, lăsînd la o parte buna sau reaua-credință cu care discută „Românul", venim la citatele din Bluntschli:

Iată-le:

Fiindcă am invocat pe Bluntschli și fiindcă „Presa" a admis autoritatea acestui eminent jurisconsult, să ne referim din nou la dînsul:

În Dreptul internațional codificat Bluntschli zice :

„Art. 706. Cînd o parte de teritoriu este cedată printr-un tratat de pace, această cesiune este valabilă în dreptul internațional chiar dacă constituțiunea statului care cedează ar interzice acest act".

Dar se va zice că aceasta privește dreptul internațional și nu răspunde direct la dorința opozițiunii.

Să dăm dar „Presei" răspunsul otărător ce cere

Bluntschli, în Teoria generală a statului zice :

„Astăzi teritoriul e zis inalienabil și indivizibil: nu poate fi alienat decît printr-un mod excepțional și în formele dreptului public, în virtutea unei legi."

Și, ca comentariu, Bluntschli adaugă :

„Constituțiunea prusiană de la 1850, care stabilește inalienabilitatea teritoriului, otărăște la art. 2 că limitele teritoriului nu pot fi schimbate decît printr-o anume lege".

Iacă un autor, și un autor de o autoritate universale, care susține întocmai teza noastră. Așteptăm acum de la „Presa" să-și ție cuvîntul măcar o dată în existența ei.

Ca să ajungă la această eroică decizie, o rugăm să puie alături art. 2 al Constituțiunii prusiane cu art. 2 al Constituțiunii române și să-și aducă apoi aminte [că] acest articol n-a oprit de loc pe Prusia de a-și modifica de mai multe ori fruntariile fără să convoce pentru aceasta o Constituantă.

În privirea dreptului internațional codificat renunțăm de-a urma citatul: 1. pentru că „Românul" însuși prin fraza „dar se va zice etc." recunoaște că citatul nu e ad rem; 2. pentru că nu există nici un drept internațional, dar și mai puțin încă unul codificat (cartea lui Bluntschli nefiind decît o încercare individuală); 3. pentru că acel art. 706 spune cu drept cuvînt că, dacă noi am fi încheiat un tratat de pace, am fi legați prin el chiar dacă Constituția noastră ar interzice actul cesiunii. Noi neîncheind nici un tratat de pace cu nimenea, art. 706 din codificarea lui Bluntschli nu poate fi invocat în contra noastră.

Acum venim la opul pe care „Românul" îl numește Teoria generală a statului și al cărui titlu adevărat e Allgemeines Staatsrecht.

Vom reproduce întreg pasagiul din capitolul XXIV (pag. 223), ca să se vadă înc-o dată în ce fel „Românul" escamotează toate părțile cite nu-i convin, citînd numai bucățele cari, izolate, nu reprezintă spiritul textului.

Iată-1:

În fine înstrăinarea teritoriului statului sau a unor părți a lui în formele și după noțiunile dreptului privat, precum au obicinuit a o face în evul mediu toți regenții cari vindeau, amanetau, sau împărțeau¹ teritoriul lor ca niște moșii nu mai e astăzi compatibilă cu caracterul public al suveranității teritoriale. Dreptul public modern. mănține din contra ca regula² principiul nealienabilității și indivizibilității teritoriului statului. Numai prin excepție se poate admite o înstrăinare în forma dreptului

public, în temeiul unei legi sau în urma unor tratate internaționale, la cari se numără și încheierile de pace.³

Hugo Grotius mai cere după dreptul natural, dacă o parte a teritoriului statului are să fie înstrăinat, să nu fie de ajuns numai consimțimentul întregului corp al statului, ci și consentimentul locuitorilor acelei părți de teritoriu : o cerere foarte dreaptă, de vreme ce e vorba de întreaga existență de stat a acelor locuitori și de vreme ce e peste puțină ca ci să fie reprezentați într-un mod suficient în legislațiunea statului întreg, în momentul în care aceasta e dispusă pentru disoluțiunea comunității. Dar sila împrejurărilor va fi în cele mai multe cazuri de acest fel mai tare decât acel principiu al dreptului natural.

Nota 2. Rectificări de graniță nu cad sub noțiunea înstrăinării teritoriului statului. Prin ele nu se înstrăinează o parte a teritoriului statului, ci se determină numai mai de aproape cuprinsul adevăratului teritoriu al statului. Dar dacă, pentru

¹ Așa se-întîmplă și în anticitate, dar numai la statele a căror principii aveau putere absolută asupra țării și oamenilor. Cf. exemplele aduse de Hugo Grotius I, 3, 13.

" Constituția franceză de la 1791, II, § 11 „Le royaume e[s]t un et indivisible". Pentru statele germane vezi Zachariae *Deutsches Sta[af]ts-und-Bundesrech*, I, §83.

³ Constituția prusiană de la 1850, art. 2. „Frontierele acestui teritoriu de stat nu se pot schimba decât printr-o lege."

scopul arondării unui stat, se dezlipesc și se dau în schimb întregi întinderi de teritoriu, locuite mai cu seamă, cari fără de nici o îndoială au aparținut pîn-acum statului, atunci aceasta nu mai este o rectificare de graniță.

Iată dar cum citează „Românul" cu *bună-credință* pe Bluntschli și cum îl cităm noi cu rea-credință. Mai ales alinea ultimă triumfătoare a „Românului", în care ne provoacă să comparăm art. 2 al Constituției prusiane cu cea română, e un model de bună-credință.

În faptă Bluntschli cere ca *înstrăinarea* teritoriului statului să nu se facă decât în formele dreptului public, prin o lege.

Neapărat că prin o lege, căci și Constituanta face legi. Dar forma dreptului *nostru* public nu e o Cameră ordinară.

Constituția noastră nu dă competență Camerei decât în privirea rectificărilor de granițe. În nota 2 Bluntschli arată foarte clar ceea ce e rectificare de graniță, pe cînd „Românul" asuda s-arate din textul tratatelor că cedarea Basarabiei e o rectificare de graniță.

Noi am definit demult că nu e o rectificare sau schimbare de graniță, ci o înstrăinare a teritoriului statului, și că pentru o asemenea înstrăinare dreptul *nostru* public nu admite competența Camerei ordinare.

Cît despre art. 2 a Constituției prusiene, el poate fi oricît de identic cu art. 2 a Constituției noastre, argumentul „Românului" va fi tot absurd de vreme ce Prusia nici nu are altă cale de a hotărî decât aceea prin Camerele ordinare. Prusia n-a avut nici Constituante, nici Adunări de revizuire — puterea legiuitoare nu emană de la popor, ci de la *rege*. Camera Prusiei n-are dreptul de inițiativă, voturile ei de blam nu influențează puterea executivă a statului, a treia parte din membrii Senatului sînt numiți de *rege*, cu un cuvînt ori de cîte ori se naște vreun conflict între coroană și Adunări coroana face ce vrea și Adunările merg acasă, deși membrii acelor Adunări sînt oameni cari ar putea cu mai mult cuvînt să pretinză că sînt nația decât adunătura de stîlpi de cafenele și de cartofori din Dealul Mitropoliei.

[7 septembrie 1878]

CA LA NOI LA NIMENEA

Proverbul acesta, moștenit din moși strămoși, e rezultatul unui dureroase istorii, în cursul căreia poporul nostru, pierzând orice speranță de îndreptare, ia lucrurile mai mult în bătaie de joc, ca și cînd lui Dumnezeu i-ar fi plăcut să drapeze tragedia sorții noastre cu foarte multe scene comice.

Realitatea tragică a vieții noastre de stat e nespusa mizerie a populațiunilor de jos, e stoarcerea lor prin nemăsuratele clase improductive, compuse mai cu seamă din străini, e ușurința și lipsa de caracter în viața publică, e putrejunea bizantină a puilor de fanarioți care, sub masca interesului general, fură de sting, fie pe calea diurnelor și lefilor nemeritate, fie prin arendarea moșiilor statului, fie pe alte mii de căi. Comedia consistă însă în minciuna vecinică a constituționalismului, în pretextarea diferitelor libertăți publice, a civilizației și a altor mofturi pentru a acoperi unica tendență a acelei negre mulțimi de liberali care nu caută, nu visează decât puterea statului, pentru ca prin mijlocul ei să prade.

O mulțime de oameni mari se mișcă pe această scenă bizară, pe care toate sînt cu puțință afară de un singur lucru : *onestitatea*.

Autori cari nu știu a scrie o frază corectă (vezi Pseudo-Ureche), oameni de stat cari nu pot justifica nici săvîrșirea școalei primare, advocați fără știrea lui Dumnezeu, pictori orbi și sculptori fără de mîni, generali cari nu știu citi o hartă, subprefecți ieșiți din pușcărie, legiuitori recrutați dintre stîlpi de cafenele, jucători de cărți și oameni cu darul beției, caraghioși cari înaintea

erei liberale vindeau bilete la *café chantant*, iată banda ocultă care guvernează azi România, bandă care, pînă mai ieri republicană pînă la comunism, astăzi crează decorații, împărțindu-le între ei cu profuziune ; ieri voind să răstoarne pe Domn, azi îl titluiesc rege; ieri proclamînd republică la Ploiești, azi joacă cu aceeași măiestrie pe lingușitorii Curții.

Din focarul Bucureștilor putrejunea morală și socială se mănține metodic asupra întregii țări; din painjinișul *hidoasei* pocituri se-ntind firele în filialele societății de exploatație ce au forma de comitete de salut public. Pe cînd nici o îndreptare nu se face nici școlii, nici bisericii, nici ramurilor de producțiune materială, tot pe atunci presa vecinicei minciuni, presa radicală, discută subtilități despre cea mai bună organizare a statului. Militari cari au pus pistolul în

pieptul lui Vodă Cuza azi au reintrat în rangurile lor militare și sînt decorați; omul care a proclamat la Ploiești republica și l-a detronat pe Vodă e-naintat, primește decorații și reprezintă azi pe monarhul pe care l-a trădat ieri înaintea altor principii. *A-și călca jurămîntul a devenit în România un titlu de înaintare*. Plebea de sus, slugarnică cătră cei mari, de neomenoasă cruzime și trufie cu clasele de jos, exploatează poziția ei oficială în interesul ei privat. Un meschin egoism, o lăcomie de cîștig ca orice mijloace, lipsa de buna-credință în afacerile publice și în cele private, fățarnicia și amăgirea ca busolă a presei, iată cumplinele efecte ale unui guvern liberal de cîțiva ani. Încă alți cîțiva ani și societatea va începe a plesni din toate încheieturile.

Elemente străine vor inunda România ca valurile potopului, după ce vor fi subminat terenul pe care hidoasa pocitură conduce ca regisor comedia meschină jucată de bufonii partidului său.

Mai mult încă. Noi credem că mîni-poimîne, desființîndu-se și justiția, va începe deplina anarhie.

„Românul?” crede de pe acum că trebuie să-și pregătească terenul pentru a lovi în judecători și a aduce din nou pe delapidatorii de bani publici înaintea juraților.

Cumcă radicalii se pregătește a nimici orice garanție în contra urmării hoțiilor ce le comit ei în prezent se dovedește din articolul de mai jos al "Românului". Cu fățarnicia cu care e scris s-ar crede că pe foaia bizantină o doare inima de interesele țării. În fapt însă judecătorii nu-i plac și vrea să vază iar reintroducîndu-se tratarea proceselor pentru delapidare de bani publici în mîna juraților, unde totul se va face mușama. Condamnarea de către tribunalele ordinare a vestitului Arion îi stă „Românului” și azi pe inimă, el știe ce soartă ar avea corelegionarii lui politici înaintea tribunalelor ordinare.

Să ne așteptăm dar curînd la desființarea justiției, la darea frîului slobod tuturor hoțiilor, la corupțiunea deplină, sub pretext că tribunalele sînt părtinitoare. Oricît de părtinitoare ar fi însă, ele sînt mai bune decît curțile cu jurați, căci în orice caz e mai preferabilă o justiție nedeprișă încă bine cu cercetări criminale, deci îngăduitoare, decît nici o justiție. Jurații însă nu sînt nici o justiție.

Articolul tendențios al „Românului”, vro inspirațiune a d-lui Stătescu, cel care permută și destituie judecătorii pentru opiniile lor, cel care a propus grațiarea de vinovați fățiși, dar exercită presiune asupra judecătorilor ca să condamne oameni nevinovați, merită a fi reprodus ca un model de fățarnicie, amăgire și lipsă de pudoare.

Iată-l dar:

Administrațiunea unei țări formează un tot nedivizibil; diferitele ei ramure fac parte din aceeași sistemă și sînt neapărate una alteia tocmai după cum o bucată a unei machine este neapărată celeilalte și mecanismului întreg. Cînd o bucată a mecanismului merge rău, toată sistema din care face parte suferă.

Această observațiune, de mii de ori repețită și devenită un loc comun din cele mai mult întrebuintate, dar totdeauna adevărat, ne-am făcut-o vîzînd ce fel de concurs dă justiția, pentru înfrînarea delapidărilor, hoțiilor, bățăilor de tot felul.

Ne-am plîns de escesele și de abuzurile comise în armată, ne-am plîns de cele comise în administrațiune; ar fi trebuit poate să începem prin a ne plînge de modul în care justiția, și mai cu osebite juzii instructori înțeleg a-și face datoria față cu delapidatorii, cu hoții, cu cei ce comit felurite abuzuri, și pe care celelalte ramure de administrațiune îi trîmit înaintea tribunalelor.

Ar fi trebuit, zicem, să începem prin a ne plînge de justiție, fiindcă un delapidator, un hoț dovedit, trimis înaintea justiției și achitat sau liberat prin ordonanță de neurmărire, este o mare încurajare, un puternic îndemn pentru alți hoți, pentru alți delapidator

Ne plîngem că unii subprefecți fură și bat, că unii vameși fura, că unii perceptori și casieri fură. Așa este, din nenorocire. Dar, pe de altă parte, meargă oricine la ministerul de financie, și vază cîți funcționari culpabili au fost dovediți și dați de aceste administrațiuni în judecată, și cîți au fost condamnați.

Faptul e deplorabil; el arată o tristă stare morală, chiar la aceia a căror instrucțiune ne dădea dreptul să-i privim ca pe agenții cei mai activi și mai luminați ai rădicării nivelului moral în țară.

Sînt cîțiva ani, guvernul trecut luă pe delapidatori de la juriu și-i dete tribunalelor. Care fu rezultatul ? Astăzi, delapidatori condamnați mai că nu se mai vād ; nu numai că tribunalele îi achită și-i absolv cu cea mai mare ușurință, dar mai înainte de-a ajunge la tribunale, juzii instructori sînt aci spre a găsi mijlocul de-a declara că nu e caz de urmărire.

Vom face în alt număr o enumerare mai lungă de funcționarii culpabili dați judecății de diferite administrațiuni și achitați, absolviți, sau făcuți scăpați sub toate formele de către justiție. Pentru astăzi, ne vom mărgini a cita numai câteva cazuri.

Nu vom face decât să amintim că chiar o bandă de hoți, cu căpetenia lor, s-a prins în toamna trecută în județul Putna și a fost liberată prin ordonanță de neurmărire.

Nu de mult se descoperă la Vama Predeal hoții enorme. Vameșul, dovedit culpabil, este dat judecății; faptele sînt constatate, judele instructor nu poate da ordonanță de neurmărire, dar tribunalul colorează hoția astfel încît absolvă pe culpabil, sub cuvînt că „*nu e articol de lege*” în temeiul căruia să se poată rosti condamnarea.

În județul Prahova, administrațiunea descoperă că un subprefect a comis o faptă odioasă de a alcătui liste de subscripțiune de la sine și de a aduna bani de prin plasa sa, sub cuvînt de subscripțiune pentru răniți sau pentru cumpărarea de arme. Faptul se dovedește pe deplin de administrațiune; ea silește pe subprefect să înapoieze o parte din sumele adunate, îl destituie și îl trimite naimea justiției.

Judele instructor declar[ă] ca *nu e un caz de urmărire*.

În fine, chiar zilele trecute, după cum este știut, se dovedește la Ploiești, de către procuror și de către președintele juraților, că directoarele penitenciarului bate crunt cu biciul pe arestați. Ministrul de interne suspendă pe director, rămînînd ca justiția să-și facă datoria. Însă, după cît ni se asigură, și de astă dată judele instructor ar fi declarat că *nu e caz de urmărire*.

Această procedură ar fi atît de cutezătoare din partea judeului instructor, în urma svonului ce s-a făcut asupra bățăielor, încît stăm la îndoială a-i da crezămînt și așteptăm o nouă confirmare.

Atragem luarea aminte a d-lui ministru de justiție asupra acestei deplorable și penibile stări de lucruri. Sîntem încredințați că d-sa se va gîndi serios la mijloacele de vindecare, căci, atunci cînd justiția nu-și face datoria, nu există justiție în țară, prin urmare nu există nici moralitate, nici progres real.

[12 septembrie 1878]

CU OCAZIA PREMIULUI ACADEMIC...

Societatea Academică e-n ajutorul de-a conferi premiul Năsturel de 4000 franci pentru cea mai bună carte tipărită în cursul anului acestuia.

Auzim — ceea ce se și putea presupune — cumcă concurenții vor fi numai membrii de-ai Academiei. O putem presupune, pentru că ne cunoaștem țara. În oricare altă țară din lume conferirea de premii între colegi ar fi o monstruoziție, la noi ne așteptăm ca toți membrii Academiei pe rînd să fie împodobiți cu premiul Năsturel și la sfîrșitul șirului să se-nceapă *da capo*.

Astfel numai se poate păstra acea unitate în instituțiile noastre publice, cari, cu prea puține excepțiuni, sînt societăți economice-comerciale de exploatare. Just ar fi fost ca asemenea premii să se confere unor autori cari nu fac parte din Academie, iar în caz cînd asemenea autori n-ar exista, să nu se dea defel, ci să se treacă la economii. Dar o asemenea măsură justă nu se potrivește cu instinctele renumitului Pseudo-Ureche, de ex., care anume cu scopul de-a cîștiga cei 4000 de franci a și început în anul acesta publicarea operelor sale *spurii*.

Pentru a reîmprospăta în memoria cititorilor noștri judecata despre valoarea prezumtivilor premianți retipărim parte din studiul de patologie literară intitulat *Beția de cuvinte*¹.

[12 septembrie 1878]

¹ *Beția de cuvinte*, în „Revista contemporană?”. Studii de patologie literară de Titu Maiorescu. Iași, 1873.

[„ASTĂZI SE DESCHIDE ADUNAREA...”]

Astăzi se deschide Adunarea din Dealul Mitropoliei Guvernului, precum a zis-o organul fanariot, deși pregeta a-și aduna deputații săi ocupați cu interesele lor private, se vede totuși silit a apela la patriotismul lor și a-i convoca, deci iată că toți și-au părăsit interesele, unul

stosul, altul proslăvirea zeului Bacchus, moșiile pe cari nu le au și tacurile de biliard, pentru a se aduna și a dezbate interese grave. Aci capetele și inimele cultivate la focariul canțonetelor alcazarului Ionescu, frunțile înăsprite la cruzimile de hazard ale jocului cu cărți măsluite, diurnașii și cumularzii, oamenii ce nu știu nimic, nu au nimic, nu cred în nimic, naturile catilinare scoase la maidan de comitetele de salut public, indivizi a căror nume dovedesc în mare parte că nu aparțin nici unei țări certe,

nici unei națiuni certe se vor aduna ca să consfințească pierderea unei bucăți a patrii noastre românești, ei, cari n-au patrie, n-au lege, n-au Dumnezeu și cari consideră pământul nostru ca lucru străin, ce-l pot precupeți numai să rămîie la putere.

În zadar am spus că asupra unei întrebări atît de grele țara trebuia consultată din nou, căci aceștia, veniți la putere prin influența Rusiei, primiseră cu buchete de flori pe aceia pe cari pururea i-am numit inamicii naturali ai poporului românesc. Nu. Aleșii comitetelor de salut public se cred în drept a hotărî din nou și în senz contrariu cestiuni pe cari, de ochii lumii și de zgomotul nostru, au fost *siliți* de-a le rezolva în mod negativ.

Acuma însă, cînd cred că opinia publică e-ndestul de amețită prin frazele și minciunile lor, acuma cînd prin Tratatul de la Berlin poporul românesc e legat și de mîni și de picioare, ei cred de cuviință a-i pune și căluș în gură, pentru ca fără protest să se consume o vînzare de țară convenită de mult.

Cînd s-a luat Bucovina nu s-a găsit un singur român, de la Domn pîn-la plugar, de la mitropolit pîn-la pupa cu opinci care să consimtă a o da, încît guvernul austriac s-a văzut silit să dispenseze pe români de jurămîntul de fidelitate către împăratul.

Cînd la 1812 rușii au luat Basarabia nu s-a găsit un singur român carele să fi căzut sub ispitele Rusiei. Un fanariot a vîndut-o, trădînd Poarta și Moldova totodată.

Un fanariot, C. A. Rosetti, o dă și astăzi muscalilor sub o ploaie de decorații rusești; dar n-o dă singur. Azi puii de fanarioți și tot ce ulița au avut mai corupt si mai înrăutățit se unesc spre a consfinți în mod îndoit vînzarea pămîntului patriei.

Da, în mod îndoit. O dată prin învoire, apoi prin luarea în mod silnic a Dobrogei, fără a ținea seamă de dorințele populației, făcîndu-se țara noastră nevinovată complicea Rusiei, justificînd răpirea prin răpire, dînd drept Rusiei de-a ne trata și pe viitor așa cum ne tratează astăzi.

Ce-i pasă fanariotului al cărui tată nu știa o vorbă românească, ce-i pasă lui că se vinde un pămînt pe care el, cosmopolitul, cetățeanul universului, antichrist, s-au născut din *întîmplare* numai?

Nu sînt dezmoșteniți cei cari prin munca mînilor lor contribuie la înflorirea unei societăți naționale, a căreia cultură și vază se răsfrînge și asupra lor; nu sînt dezmoșteniți acei ce se pot lăuda că au o patrie de iubit, un popor de apărat, o cultură de înaintat. Nu-s dezmoșteniți acei cari iubesc trecutul poporului lor, cei cari au în suflet tezaurul de amintiri care îl face pe omul singuratec să se simtă și el o parte, un rezultat al istoriei țării sale. Dezmoșteniți sînt acei ce nu mai cred în nimic, dezmoșteniți sînt acei cetățeni ai universului întreg, ce, neavînd patrie, își aleg pe cea mai ieftină din toate : *universul*; cei cari neavînd popor, își aleg pe cel mai lesne de avut: *omenirea toată*.

Ce le pasă lor că se ia o bucată din Țara Românească Patria lor, universul, rămîne intact. Ce le pasă că se robește o parte a poporului românesc? Poporul lor, omenirea, rămîne intactă. Ce-i pasă fanariotului, ce nu este nici grec, nici român, nici francez, nici neamț, că se rupe patria *noastră* în bucăți, poporul *nostru* în fișii? A găsi destui de o seamă și de o origine cu dînsul cari, pentru diurna de doi galbeni pe zi, vor fi salahorii votanți ai monstruoșităților sale.

Dar nu-i numai atîta. Între dușmanii noștri și între ei s-a pus la cale ca România să sîngere din nou. Nu destul s-au purtat soldații noștri degerați și flămînzii pe cîmpiile Bulgariei, nu destul că și-au vîrsat sîngele pentru cauze și interese străine; acum România e menită a intra în cuibul de viespi pregătît în Dobrogea, unde tot după zisa fanariotului se vor vîrsa milioanele noastre pentru a face șosele pe apă și poduri pe uscat, căci visteria geme de bani, birnicul nostru nu mai știe ce să-și facă capului de mulțimea bogăției și nu mai avem altă treabă decît de a răspîndi civilizația, reprezentată prin vestitul Chițu sau prin Pseudo-Ureche, plagiatorul, și prin alte multe celebrități de soiul acesta.

Tot pentru această sesiune estraordinară se mai păstrează și un alt proiect: acela al emisiunii de *bani adevărați de hîrtie*, de astă dată prin crearea unei așa-numite *bance de fițuici*. împrumutul silit cu bilete ipotecare nu ajunge pentru acoperirea colosalelor rezultate politice obținute de radicali. Mai trebuiesc 60—70 de milioane de fițuici fără de nici o garanție, emise de guvern chiar, printr-o bancă înființată de el, cu guvernator și viceguvernator ca la banca Londrei.

Fiindcă nimeni nu va primi fițuicile noastre în străinătate, tot numerariul din țară va fugi pe mărfurile industriale ce ne trebuiesc, încît vom rămînea numai cu gologani de aramă

și franci de hîrtie ; căci modelul după care se formează banca e cel din Austria, unde-ntr-adevăr nu te mai învrednicești să vezi cîrînd galbeni de aur și fiorini de argint și unde există mii de oameni bătrîni cari nu țin minte să fi văzut vrodată ban de metal.

Invidiînd starea înfloritoare a finanțelor austro-ungare, d. C. A. Rosetti & Comp. ne vor fericii și pe noi cu milioane de hîrtii făr' de valoare, mai depreciate decît bumaștele rusești, fiorinul emisiunii de stat al Austriei și cam deopotrivă cu caimelele turcești.

Făr-a înțelege cîtuși de puțin cumcă hîrtia e un reprezentant al banului *numai* în statele industriale, unde, sporindu-se, prin mulțimea brațelor disponibile, munca, e nevoie de un mijloc de schimb pentru ea : un mijloc ce se-nmulțește cu-mulțirea muncii și scade cu scăderea ei, roșii noștri, ignoranți în toate și intervertind șirul cauzei și efectului, uită că noi n-avem brațe destule pentru. agricultură, chiar și că vom deprecia de la întîiul moment un mijloc de schimb prea numeros, ieftinînd banul și scumpînd

munca, încît produsele noastre vor deveni inexportabile prin scumpetea cu care se vor produce.

Dar nici abecedarul economiei politice roșii nu-l știu. Ei nu-nvață nimic din exemplul trist al Austro-Ungariei, al Rusiei, al Turciei, ci vor să no ferească numaidecît cu hîrtii cari nu valorează nimic pe cîtă vreme lipsește munca industrială. Pentru a acoperi falimentul moral și material al țării vor mai încerca și acest ultim mijloc desperat de a se ținea la putere. Iată banii mulți ai visteriei cu cari voiesc să facă poduri peste Dunăre și să civilizeze Dobrogea.

Odinioară la Mazar Pașa rusofagi, au dat faliment și s-a-nvoit cu creditorul ce i-a adus la putere, cu Rusia.

Odată neprimind nimic în schimbul Basarabiei, au dat faliment și vor să ia cu orice preț Dobrogea, ca teren nou de antreprize patriotice, ca pretext pentru a smulge țării cel din urmă ban.

Odată, numindu-ne calomniatori cînd i-am denunțat că vor emite bani de hîrtie, azi le-a căzut pînă și masca hipotecarelor și vin la ideea falită de-a înființa bancă de caimele.

Mergeți dar înainte pe această cale și cădeți în prăpastia ce vă așteaptă, nulități pe cari poporul românesc, pentru rușinea lui, v-a suferit atît de mult la cîrmă. Votați cu amîndouă mîinile, după obicei, oricînd va clipi din ochi bătrînul fanariot care vă hrănește și fără de care ați fi rămas în întunerecul cafenelelor și al tavernelor de jocuri oprite. Adunați-vă în capiștea minciunii, ascultați pe preotul minciunii, nesfințiți cu suflarea voastră necurată acea culme pe care părinții noștri legiuiau înțelepțește și păstrau avutul țării cu șapte noduri.

Prin fuga voastră de muncă ați desființat statul și ați dat țara în prada urelor de partid, pentru ca voi să puteți avea rînd la pita lui Vodă, voi cari altfel nu sînteți vrednici să călcați pe pămînt. Prin instinctele voastre de neorînduială veți desființa armată ! Împinși de cumplita voastră frică de justiția ordinară, veți desființa justiția.

Organul fanariot coprinde deja articole din care se vede că voiește înlocuirea oștirii prin gardă; prin niște bieți oameni cu griji și familii, luați de la ocupațiile lor pentru a fi conduși la vifleim de toți crăcănații și cocoșații din țara Românească.

Tot organul fanariot, speriat de condamnarea confratelui Arion, cere ca procesele de delapidare de bani publici să vie iar înaintea juraților, adică a unor oameni privați cari, neavînd ochii ageri de judecător, nu vor putea descoperi subțietatea nelegiuirilor ce le comiteți și se vor lăsa amețiti de avocați guralivi.

[16 septembrie 1878]

B. PETRICEICU HASDEU, CUVENTE DEN BETRĂNI-LIMBA ROMÂNĂ VORBITĂ ÎNTRE 1550-1600

tomul I, București, 1878, 1 vol. 8° mare, 432 pagine

Crestomația sau *Analectele* canonicului Cipariu (Blaj, 1858) coprind transcrieri exacte din vechi tipărituri românești. Texturile cărților bisericești din suta a XVI-ea și a XVII-ea i-au servit învățatului filolog la compunerea gramaticii sale istorice, cunoscute sub titlul de *Principie de limbă*. În faptă însă ideea fundamentală a autorului *Principielor*, de-a generaliza pronunții mărginite la o samă de ținuturi, de-a reintroduce în scriere rostirea veche, trebuia să fie o

încercare nu tocmai norocită Limba Principielor n-a fost vorbită niciodată. de *un* om, necum de o țară întreagă; ci, adunîndu-se într-un mozaic bucățele de elemente lingvistice risipite în cîteșipatru părțile Daciei s-a făcut încercarea de-a reprezenta acest mozaic de piatră ca ceva viu și organic. Tipăriturile vechi mai aveau însă și alt defect. Fiind texte bisericești traduse din grecește ori slavonește, textul român urma din cuvînt în cuvînt și virgulă după virgulă originalul, încît de sintaxă, deci de spiritul limbii române, nu putea fi nici vorbă măcar. Tot astfel se urmează astăzi în școlile evreiești pentru copii mici, în cari aceștia traduc, din cuvînt în cuvînt și-n acelaș șir, originalul ebraic într-o nemțească de două ori stricată — și fonetic și sintactic — din care cauză evreii, chiar cei mai civilizați, se cunosc în vorbă prin guturalizarea semitică a limbii pe care o vorbesc și prin greșeli de sintaxă ce se pot reduce la obiceiul, contractat în copilărie, de-a rîndui cuvinte germane după consecuțiunea pe care o au cuvintele în biblia ebraică.

Ideea cumcă vechile tipărituri sînt departe de [a] avea importanța care li s-a dat de către d. Cipariu și că ele, fiind traduceri *ad lieram* din slavonește și grecește, coprind și cuvinte slavonești cu de prisos și o sintaxă cu totul străină a exprimat-o întîi d. Cihac într-o polemică cu d. Hasdeu, cînd acest din urmă imputase celui dentîi că nu le-ar fi citit. Acum însă d. Hasdeu dezvoltă și mai pre larg în prefața ideea lui Cihac, spuindu-ne că „modeluri de neromânie ne întîmpină la fiecare pas în orice veche tipăritură română”, drept care dumnealui în colecția de față ne dă graiul viu al românului din a doua jumătate a sutei a XVI-ea. Acte oficiale sau particulare scrise în România după trebuințe locale și momentane de niște autori români, oameni din popor, care nu știau multă carte și scriau așa cum [se] vorbea în zilele lor în orașul sau chiar în satul în care trăiau, vor avea o importanță

dialectologică, arătând diferențele ce existau în același timp, dar în locuri deosebite; *fonetică*, pentru că scriitorii, lipsiți de cultura ortografică, se sileau a reda în scris pronunția lor; *sintactică*, pentru că expresiunea liberă a cugetării nu era împiedecată prin tirania vreunui text străin.

D. Hasdeu ne dă seamă în introducere despre mijloacele ce le-a întrebuințat pentru a fi cât se poate de credincios în transcrierea texturilor.

Pentru a caracteriza importanța scrierii ne vom servi de o comparație. Ceea ce există într-adevăr nu este limba scrisă și vorbită de clasele culte, ci tocmai dialectele. Deși noi nu avem dialecte în înțelesul strict al cuvântului, totuși plantele reale ale graiului viu sînt tocmai acele moduri de a vorbi din deosebitele părți ale românimii întregi. Aceste dialecte stau în același raport cu limba scrisă ca și mulțimea concretă de ființe organice de acelaș fel, însă totuși deosebite între ele, cu chipul zugrăvit într-un atlante în care caută a se rezuma toate semnele caracteristice ale speciei ca atare, lăsîndu-se la [o] parte ceea ce e individual sau accidental. Limba cultă a unui popor e așadar o abstracțiune și o unealtă artificială comparată cu dialectele vii și totdeauna în mișcare a poporului. Îndată ce se scrie limba începe a se pietrifica. Limba scrisă are ceva determinat, nemișcător, mort: dialectele produc cu asupra de măsură formațiuni nouă, cari cîteodată trec în scriere, cîteodată nu.

A aduna rămășițele graiului viu din documente private este deci o lucrare care dă cel mai sigur material pentru o gramatică istorică a limbii.

Dar lucrarea nu este deplină fără cercetarea paralelă a graiului *actual*. Dacă profesorii de limba latină și greacă de pe la liceele din țară ar avea umbră de cunoștințe filologice, dacă ar cunoaște metoda exactă de a transcrie diferitele pronunții din părțile deosebite ale țării, lucrarea cea din urmă s-ar putea face cu succes, dar un nivel mai înălțat al personalului didactic din școlile secundare nu se poate aștepta decît de la o nouă lege a instrucției, care să nu permită intrarea în corpul didactic secundar decît la învățați tineri. Apoi atîrnă și mai mult încă de la curățirea facultăților de litere și de științe de profesorii paraziți, cari nu știu nimic. Exemple cîți peri-n cap. Astfel de ex. faimosul Vizanti de la Iași susține pînă în ziua de astăzi în prelegerile sale autenticitatea cronicei lui Hurul și un alt lefegiu de la Iași, anume Leonardescu, profesor de filozofie, a publicat o broșură în care-l numește pe Schopenhauer materialist, iar numele lui Kant îl scrie cu *u* scurt la sfîrșit (Kantu). Să mai pomenim pe vestitul Pseudo-Ureche și pe alții? Destul că elevii unor asemenea profesori își pierd vremea în zadar și niciodată nu va ieși din ei un personal ca lumea care, prin analiza deosebitelor nuanțe ale graiului provincial, să dea mîna de ajutor filologului sintetic ce ar încerca a construi în știință teoretică organismul viu al limbii.

Cartea d-lui Hăsdău împlinește un gol simțit între materialele cercetărilor istorice asupra limbei și ca atare merită recunoașterea cuvenită.

Rămîne a mai adăoga că ediția e foarte îngrijită și că, afară de accente, care nu s-au reprodus din cauza lipsei materiale de caractere tipografice, toate celelalte particularități ale textelor sînt reproduse cu multă credință.

Lucrul prin care d. Hăsdău își înstrăinează însă simpatiile cititorilor celor cunoscători e [o] nemărginită închipuire despre sine însuși. Deși scrierea e-n orice caz meritoasă, ea totuși

nu întrece lucrarea unui simplu învățat care copiază în bună-credință texte vechi și pune în evidență însemnătatea lor istorică și filologică; o lucrare în fine pe care un bun elev al unei facultăți de litere din străinătate ar putea-o face tot așa de bine ca și d. Hăsdău.

Se înțelege cumcă în special pentru noi românii, la cari asemenea culegători și comentatori conștiințioși lipsesc, meritul e mai mare, dar în orice caz nu e atît de mare încît să-i dea autorului dreptul de a se lăuda prin superlative în prefață.

Iată ce zice de exemplu d. Hăsdău în prefață :

În privința filologică mai în specie, pentru a ne asigura după putință în contra ero rii, am supus primele două părți ale publicațiunii la aprecierea *amicului* nostru Hugo Schuchardt, unul din cei mai *celebri* linguiști contimporani, pe care *ilustrul* Ascoli nu se sfiște de a-l pune dimpreună cu Mussafia ca cei doi succesori mai de frunte ai *marelui* Diez.

Răspunsul lui Schuchardt, scris nemțește, căci tinde a atrage mai cu dinadinsul atențiunea publicului străin asupra filologiei române, are în vedere mai cu deosebire specimentul nostru de dicționar etimologic al limbei române, ca partea că rîii cea mai importantă pentru linguiști, făcîndu-ne totodată onoarea de a adăoga: „*Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glanzendster Weise hervor* .

"Pătrunderea și erudițiunea lui Hăsdău se manifestă în modul cel mai strălucit".

Nu noi vom [fi] acia cari să contestăm autoritatea *in philologicis* a autorului *Vocalismul[ui] latinei* vulgare dar totuși modesta noastră părere este că nu tocmai părerea *amicului* său e aceea pe care d. Hăsdău ar trebui s-o citeze.

Pentru ca d. Hasdeu să fie *pătrunzător* și *erudit*, Schuchardt trebuie numit *celebru* linguișt, Ascoli *ilustru*, Diez *mare*. Argument cu autorități, cel mai rău argument.

Din note în fine respiră o vederată animozitate contra d-lui Cihac, care, cu toate împunsăturile — permită-ne d. Hasdeu să i-o spunem — a scris totuși cel dintîi dicționar comparativ al limbelor romanice luînd de temei limba română.

A doua scădere accidentală este, împrejurarea că d-sa a concurat pentru premiul academic cu cartea sa. Ne-am spus deja

opiniunea în privirea aceasta. E un rău și periculos precedent ce se creează acuma, acela al împărțirii de premii între colegi, care ar preface Academia într-un fel de institut de industrie literară, concepțiune ce o are deja d. Pseudo-Ureche.

Cît, despre scăderile esențiale ale cărții, ele sînt cele comune tuturor scrierilor d-lui Hasdeu și cauzate prin o mare pripire a judecării. Astfel de ex. sentența (dintre a. 1583- 1585) publicată pe pag. 31 ș.c.l. ne inspiră nouă o mare neîncredere și sîntem departe de a trage din ele concluziile întinse ale d-lui Hășdeu. Un caz atît de izolat de scriere nu ne-ndreptățește niciodată la generalizări atît de îndrăznețe ca existența *cantității prozodice* în județul Muscel, lungimea silabelor fără accent tonic și a.m.d. Un caz izolat rămîne un caz izolat și, fără a se găsi analogii în alte documente, nu se pot trage din el decît deduceri primejduite.

[17 septembrie 1878]

[„CIUDATĂ E PRETENȚIUNEA...”]

Ciudată, e pretențiunea a o samă de ziare liberale ca, după toate cîte suferă țara, și anume țara adevărată, cea cu opinci, noi să mai fim și politicoși cu d-nii gentelmani din Cameră, din minister, din demnitățile responsabile ale țării.

După, un război biruitor, d-nia lor pierd una din acele provincii ale României a căreia posesiune e strîns legată cu chiar începuturile amîndoror Principatelor românești de la Dunăre, provincie care-n mîna noastră însemna o misiune europeană în Orient și valora cît neutralitatea garantată de toate puterile. D-nia lor o pierd după ce au avut ocazie a o asigura și noi să fim politicoși.

Poziția bine definită a Tratatului de Paris dumnealor o schimbă, declarînd independența și război Turciei, și ne creează o situație din cele mai nesigure cu puțință — și noi... să fim politicoși, se-ntelege.

Domnia lor nu numai că duc război în Bulgaria pentru interese străine și dușmane două, dar încă chinuiesc zeci de mii de oameni din tot ce țara are mai tînăr și mai cu vîrtute, îi chinuie cu frigul și cu foamea, cu lipsurile și neajunsurile cele mai înfiorătoare — și noi ... noi să fim politicoși.

C-un cuvînt, d-nia lor joacă *va banque* cu toată soarta unor țări care, fără prețiosul d-niei lor concurs, a avut puterea de-a exista șapte veacuri de-a rîndul — și noi... noi să fim politicoși, pentru că prin acte nesocotite și prin aventuri copilăroase și neprevăzătoare pun în primejdie o formațiune istorică care trăiește de șapte sute și mai bine de ani, și trăiește numai prin încordarea cea mai mare, fie a brațelor, fie a isteției poporului românesc.

Tot d-nia lor sînt aceia cari, printr-un exagerat liberalism și prin legiuiri cosmopolite, au prefăcut țara într-un loc neutru de colonizare pentru toate elementele străine de primprejur; cari, prin favorizarea culpabilelor comitete revoluționare bulgărești, au grăbit soluțiunea unei cestiuni ce trebuia să se rezolve *numai* de cătră noi și de cătră celelalte elemente constitutive ale foastei împărății turcești. D-lor au contribuit la prefacerea întregii Peninsule Balcanice și a țării noastre într-o rețea de halte și conacuri ale politice rusești — și noi ... noi să fim politicoși și să le mulțumim poate pentru aceasta.

Tot d-nialor, pretextînd la Mazar Pașa cea mai mare rusofobie și mergînd cu jalba-n proțap la M. Sa, pentru a-l conjura, în numele lui Dumnezeu, să mîntie vechile noastre legături cu Înalta Poartă, acuzau cabinetul Catargiu de complicitate cu rușii, și tot d-nialor amăgîră prin această purtare pe alegători, pentru ca în urmă să ajungă la convenție, la conlucrare, la complicitate cu Rusia.

Dar relele acestea sînt numai preluđuul altora și mai mari. Curînd va-ncepe a funcționa banca de fițuici care va împli țara cu caimele, va face să dispară numerariul, va scumpi munca prin înmulțirea unui mijloc de schimb prea numeros și fără valoare intrinsecă, va face produsele noastre brute, cari prin natura lor nu sînt accesibile de o esențială sporire de preț, să devie inexportabile, și în fine tot d-nia lor vor ajunge să vînză moșiile statului cu toba la companii de cumpărători străini, încît tocmai societatea noastră superioară va fi compusă din străini, din oameni ce nu vor mai avea nici un fel de durere pentru țară sau pentru păsul plugarilor ei. Aceștia vor fi reduși la proletariat, adică la un instrument brut și inert de muncă, fără nici o însemnătate pentru stat. Și noi — văzînd cu ochii apropiindu-se relele — noi să fim politicoși.

Și pe cînd o extremă mizerie se pregătește acestei țări, o mizerie care a început a se manifesta deja, noi să aplaudăm spusele organului fanariot din Strada Doamnei, că visteria geme de bani, că poporul nu mai știe ce să facă de fericire.

Pentru a ilustra extrema fericire a poporului și metoda dumnealor de a-l administra, vom reproduce raportul către Domn al ministrului de finanțe, în care se expune prin prozaice țifre bunăstarea unuia din cele mai laborioase județe ale țării.

Iată ce zice acel raport:

Cu ocaziunea inspecțiunii făcută casieriei generale a districtului Dolji de d. secretar general al acestui minister, însoțit de d. inspector financiar Danielopolu, la 22 iulie trecut, s-a constatat că arendașii moșiilor statului, în mare parte, nu erau *urmăriți* pentru sumele datorite de ei.

Din corespondența urmată între casierie cu administrațiunea domeniilor relativ la produsele sequestrate domnului Coslopolo, fost arendaș al moșiei Segarcea, pentru sumele datorite din arenda acelei moșii pe anul 1876, se constată asemenea ca cea mai mare parte a produselor în

cestiune se înstrăinaseră înainte de a se fi plătit sumele datorite, a căror răfuire a avut loc tocmai la 12 august 1878.

La intrarea în funcțiune a actualului casier general, d.I. Lupașcu, rămășițele din toate dările către stat se urcau, după listele de rămășițe din 1875, la cifra de lei 3 606 024, în vreme ce astăzi ele ating enorma sumă de lei 6 832 325.

Din cele ce preced, convingându-mă că d. Lupașcu nu este apt pentru funcțiunea ce ocupă, vă rog, cu profund respect, Prea Înălțate Doamne, să binevoiți a aproba depărtarea d-lui Lupașcu și înlocuirea sa, în postul de casier general al districtului Dolji, cu d. Constantinescu, actual cămăraș la salina Tîrgul-Ocna.

Făr-a cerceta cauzele adevărate ale colosalelor restanțe într-un *singur* județ, ministrul crede că persoana casierului și un caz izolat de neîncasare e cauza răului.

Nici cunoaștem pe d. Lupașcu, nici ne interesează în cestiune.

Dar iată cum stă lucrul:

Mare parte a județului a fost cumplit de bîntuită de grindină, care a nimicit recolta cu desăvîrșire. Iar plugarii, luați peste Dunăre cu boi și care, nu numai c-au pierdut boii acolo și și-au lăsat carele în cîmp, ci puținele vite pe cari le-au readus au umplut județul de epizootie, încît oamenii, cu toată voința din parte-le, n-au avut cu ce să are și nu vor avea nici la anul. Se-ștelege de sine că nici arendaș, nici plugar nu se pot înjuga ei înșii la plug și c-au ajuns la sapă de lemn cu toții aproape.

Iată cauza sigură a restanțelor.

Pentru a le încasa va trebui să li se vînză oamenilor ceauzele de mămăligă și cenușa din vatră. Ce le pasă d-lor roșii de starea economică a unui județ pricinuită de chiar dumnealor ? Regula fanarioților este : să scoți lapte din piatră. Se va găsi deci ienicerul care să aplice

administrația d-lor financiară și acestui județ, secătuit pînă la măduvă de rechizițiuni, de epizootie și de nenorociri elementare.

Nu persoanele d-lor liberali sînt acelea ce nu ne convin, nu. Lipsa de conștiință unită cu lipsa de orice cunoștințe serioase, superficialitatea cu care tratează orice cestiune cît de gravă, sistemul de-a face o mulțime de promisiuni amăgitoare alegătorilor pentru a le fura voturile, promisiuni ce nu le îndeplinesc nicicînd, c-un cuvînt *minciuna* introdusă sistematiceste în viața statului, iată ceea ce ne face să-i combatem din răsputeri.

D-nia lor, în mare parte săraci de știință și de bani, găsesc în organismul impersonal al statului singurul mijloc de trai, de aceea luptă fără scrupul; pentru noi însă lupta pentru ideea statului nu este o luptă pentru existența individuală. N-avem nevoie a ne căciuli la nimenea, nici a linguși mulțimea sau tronul, nici a fi politicoși cu oameni cari nu merită a fi tratați mai bine. Spuind adevărul, verde și fără încunjur, ne simțim în drept de a scrie cu litere de foc, și dispensați de politețe, datorită unui adversar de principii abstracte numai.

Mizeria reală a populațiunilor de jos, amenințarea reală cu banca de fițuici, pierderea reală a unei bucăți din pămîntul strămoșesc nu sînt o materie pentru discuțiuni academice, pe cari, daca le-am face, d-nia lor, în fundul inimii, ne-ar taxa de simpli.

Într-un car de oale nu se dă cu argumente metafizice.

[19 septembrie 1878]

ELEMENTE DE ARITMETICĂ PENTRU UZUL ȘCOALELOR SECUNDARE DE DIMITRIE PETRESCU

profesor la Universitatea din București. Op aprobat de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, București, 1878, 1 vol. 8°, 262 pag.

În urma recenziunii făcute manuscrisului d-lui Petrescu, ministrul, văzînd claritatea și preciziunea cu care este lucrat și îngrijirea ce a pus-o *domnul profesor de universitate* de a-l face să răspundă programului oficial, a aprobat cartea pentru școalele secundare din țară.

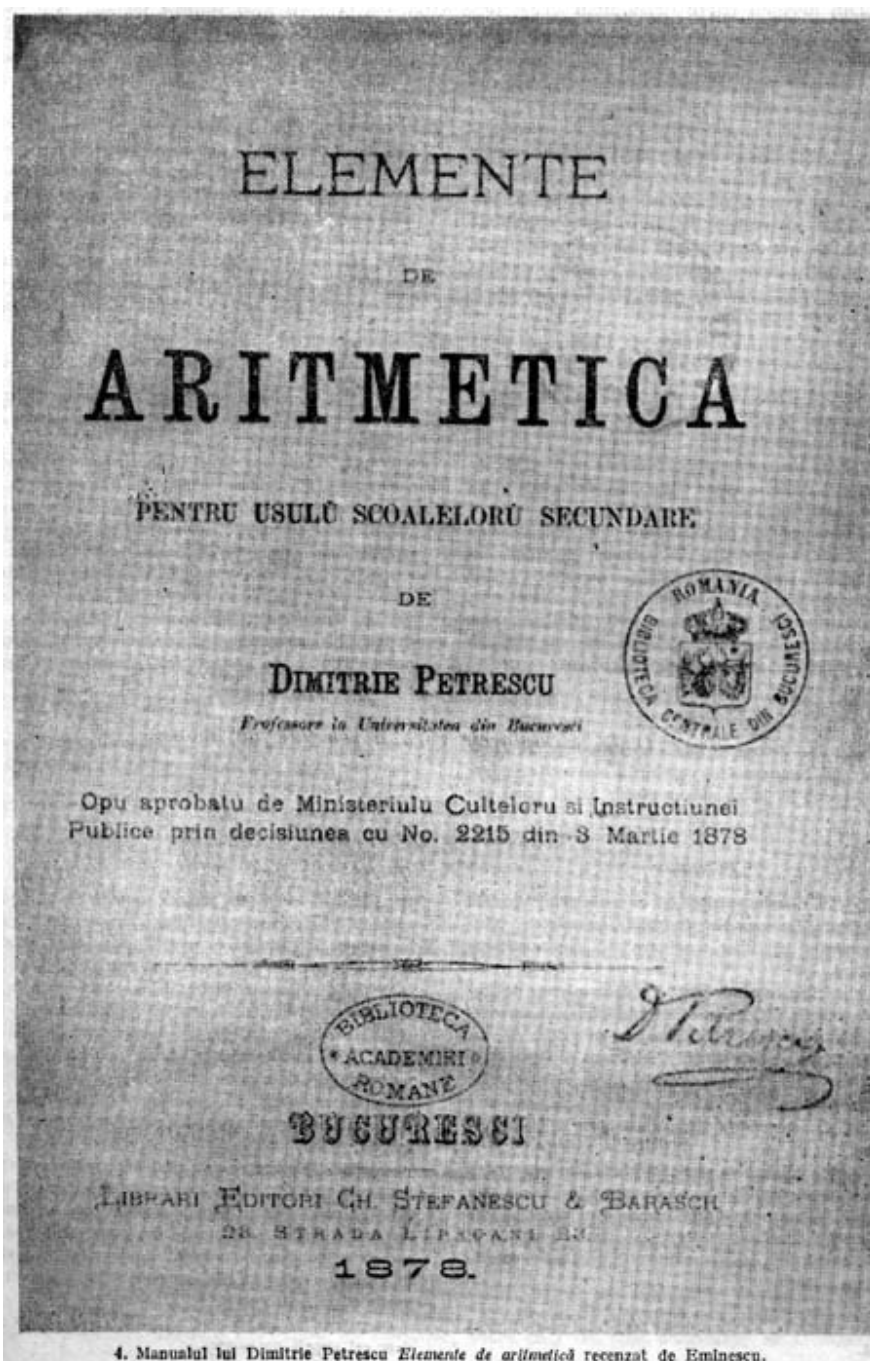
Nu sîntem dispuși a urma și noi drumul d-lui Gr. Ștefănescu sau al consiliului permanent, pentru că deocamdată nu ne interesează practicitatea cărții, ci onestitatea literară. Adevărat că o carte de școală nu poate fi originală. Ea va fi totdeauna mai mult ori mai puțin un mozaic de definițiunile cele mai bune, date în forma cea scurtă, mai hotărîtă, mai lesne de înțeles. Dar în acest caz autorul va trebui să citeze neapărat literatura întregă de care s-a servit, fie în prefață, fie într-un adaos bibliografic, fie în text chiar. Nu e permis de a copia autori străini fără a-i cita, fără a pomeni că ne-am servit de definițiunile, de exemplele, de comparațiile lor chiar.

Maniera de a-și aprop[r]ia cugetări străine în mod conștiut și a le da drept ale sale a devenit la noi calea ieftină de a ajunge la renume și la bani. Vestitul Pseudo-Ureche, reprezentantul-prototip al furtișagului literar și coleg cu d. Petrescu, Pseudo-

Ureche, care își ia operele dramatice din Lope de Vega, știința filologică de la un băiat de 15 ani (Ascoli) și care n-are nimic al lui, de la nume începînd, escamotat de la un cronicar vechi, pînă la zecile de volume ce promise a le publica, acest prototip, zicem, n-a putut rămîne fără imitatori mai mult ori mai puțin îndrăzneți.

În prefața Aritmeticei sale d. Petrescu zice că, profitînd de experiența făcută de *d-sa* ca profesor, a lucrat opul său în scop de a veni cu slabele *d-sale* cunoștinți în ajutorul junimei studioase, *fără a avea, pretențiunea de a, fi făcut ceva perfect.*

Pentru a demonstra însă de ce fel de experiențe a profitat d. profesor de universitate și ale cui cunoștințe slabe vin în ajutorul junimei, fără a avea pretențiunea de a fi făcut ceva perfect, vom deschide următoarea carte *franceză: Eléments d'arithmétique*, par J. A. Serret, membre de l'Institut, 3-ème édition, Paris, 1861 (editor : Mallet-Bachelier, Quai des Augustins, 55).

4. Manualul lui Dimitrie Petrescu *Elemente de aritmetică* recenzat de Eminescu.

Din această carte deschidem orice față vom voi și vom găsi îndată cuvînt din cuvînt experiența profitată de d. Petrescu, slabele d-sale cunoștințe și modestia sa de a nu fi făcut ceva perfect.

Iată dar cîteva exemple:

Petrescu

Pag. 7: Întrebuițăm cuvîntul unitate pentru a arăta un obiect oarecare făcînd abstracțiune de calitățile sale; și numim în general număr sau totalitatea de mai multe unități sau unitatea însăși. Aritmetica este știința numerelor. Ea are drept obiect principal operațiunile ce putem săvîrși asupra numerelor și a căroră totalitate constituie calculul. Numerațiunea are drept obiect a numi și a scrie numerele.

Petrescu

Pag. 9 alin. 5—Orice număr este reunirea a mai multor părți compuse, fiecare de unități de un oarecare ordin în număr mai mic decît zece.

Rezultă din acest principiu că pentru a rosti un număr oarecare este destul a spune cîte unități de fiecare ordin cuprinde acest număr. De exemplu: un număr ne va fi cu totul cunoscut dacă ni se va spune că el cuprinde cinci sutimi de mii, douăzeci de mii, patru sutimi, șase zeci și cinci unități. Considerarea unităților de diferite ordine constituie sistema noastră de numerațiune; numărul zece, care arată cîte unități de un oarecare ordin trebuiesc pentru a forma unitatea de ordinul următor se numește baza sistemului, și sistemul se numește sistem zecimal.

Petrescu

Pag. 13 al. 1 — Adunarea este o operație care are drept obiect a reuni toate unitățile cuprinse în mai multe numere date de acelaș fel în un singur număr numit sumă sau total.

Petrescu

Pag. 63 — 72. Numim mărime tot ce poate primi creștere sau micșorare. De exemplu : lungimile, suprafețele, volumele, greutatea corpurilor, repejunea unui corp în mișcare sînt mărimi.

Cînd o mărime cuprinde esact o a doua mărime las fel de 2, 3 etc. ori, zicem că întia mărime este un multiplu a celei de a doua. În reciproc, cea de a doua este un submultiplu sau o parte alicotă a celei întii.

Numim unitate o mărime luată după voie, dar bine cunoscută și care servă a măsura mărimile de acelaș fel cu dînsa.

A măsura o mărime va să zică a căuta cîte unități sau părți alicote ale unității coprind această mărime. Nu vom considera acum decît următoarele două cazuri simple ale măsurii mărimilor: 1° Mărimea este un multiplu al unității; 2° mărimea este un multiplu al unei părți alicote oarecare a unității.

În toate cazurile, numim număr rezultatul măsurii unei mărimi.

Serret

Pag. 1: On emploie le mot unité pour désigner un objet quelconque, faisant ainsi abstraction de ses qualités particulières, et l'on comprend sous le nom general de *nombre*, soit l'assemblage de plusieurs unités, soit l'unité elle-même. L'arithmétique est la science des nombres. Elle a pour objet principal les opérations que l'on peut exécuter sur les nombres et dont l'ensemble constitue le calcul. La numération a pour but d'énoncer et d'écrire les nombres.

Serret

Pag. 3 alin. 1 — Tout nombre est la réunion de plusieurs parties, composées chacune d'unités d'un certain ordre, en nombre inférieure a dix.

D'après ce principe il suffira, pour énoncer un nombre quelconque, d'indiquer combien d'unités de chaque ordre ce nombre contient. Par exemple un nombre nous sera parfaitement connu si l'on nous dit qu'il renferme trois centaines de mille, neuf centaines, quatre dizaines, deux unités. C'est la considération de ces unités des différents ordres qui constitue notre système de numération, le nombre dix, qui exprime combien il faut d'unités d'un certain ordre pour former une unité de l'ordre suivant, se nomme la base du système, et celui-ci est dit système décimal.

Serret

Pag. 7 al. 1 — L'addition est une opération qui a pour but de réunir en un seul nombre toutes les unités contenues dans plusieurs nombres donnés.

Serret

Pag. 52 al. 1 — 77. On nomme *grandeur* tout ce qui est susceptible d'augmentation. Par exemple, les *longueurs*, les *surfaces*, les *volumes*, le *poids* d'un des corps, la *vitesse* d'un corps en mouvement sont des grandeurs.

Si une grandeur contient exactement une seconde grandeur de même espèce 2, 3, etc. fois, on dit que la première grandeur est un *multiple* de la deuxième. Réciproquement, la seconde grandeur est un *sous-multiple* ou une *partie aliquote* de la première.

On nomme *unité* une grandeur arbitraire, mais bien connue et qui sert à *mesurer* les grandeurs de même espèce qu'elle.

Mesurer une grandeur c'est chercher combien cette grandeur renferme d'unités et de parties aliquotes de l'unité. Nous ne considérerons pour le moment que les deux cas les plus simples de la mesure des grandeurs, savoir: le cas où la grandeur qu'on veut mesurer est un multiple de l'unité, et celui où elle est un multiple d'une certaine partie aliquote de l'unité.

Dans tous les cas, le résultat de la mesure d'une grandeur est appelé un *nombre*.

Numim număr întreg sau un întreg numărul care măsoară o mărime care este un multiplu al unității.

Până aci noi am studiat numai numerele întregi, pe care le-am considerat ca arătând colecțiuni de obiecte asemenea, dar distincte.

Numim număr fracționar sau fracțiune numărul care măsoară o mărime, care este un multiplu al unei oarecare părți alicote a unității.

Cînd prețuim astfel mărimile în numere, le numim cantități. Matematicile, a căroră Aritmetica constituie cea dintâi parte, sînt știința mărimilor.

Quand une grandeur est un multiple de l'unité, le nombre qui la mesure est dit *un nombre entier* ou un *entier*.

Ce sont les nombres entiers que nous avons étudiés jusqu'ici exclusivement, en les considérant comme exprimant des collections d'objets semblables, mais distincts.

Quand une grandeur est multiple d'une certaine partie aliquote de l'unité, le nombre qui la mesure est dit un *nombre fractionnaire* ou une *fraction*.

Lorsque les grandeurs sont ainsi évaluées en nombres, elles portent le nom de *quantités*. Les *Mathématiques*, dont l'Arithmétique constitue la première partie, sont la science des grandeurs.

Cu modul acesta profesorii noștri de *universitate*, cu munca *lor* proprie, cu experiența *lor* proprie, vin în ajutorul tinerimei cu scrieri despre cari sânt destul de modești a zice că nu sânt perfecte.

Dar ne putem aștepta la mai mult? Cartea e aprobată de consiliul permanent din care fac parte atît d. Petrescu cît și d. Pseudo-Ureche, un coleg; director al ministerului e d. Ștefănescu, asemenea un coleg, ministru în fine este un om ce nu pricepe nimic, un bulgar pripășit de ieri-alaltăieri prin Țara Românească.

Toată cartea e plină de asemenea concordanțe biblice, și chiar acolo unde textul român se abate de la cel francez, această abatere e numai aparentă, pentru că profesorul nostru mai sare câteva rînduri, mai circumscrie pe ici, pe colo.

Felicităm deci pe ministrul instrucției și pe copiatorul român că nu se abat de la spiritul general al partidului d-lor și că mîntîn acel admirabil *esprit de corps* conform căruia toți liberalii fură, unii diurne nemeritate, alții premii, alții statul, arendând moșii de ale lui, alții numele unor vechi familii boierești cari s-au stins de mult (v. Pseudo-Ureche) și în fine alții experiența și lucrările literare a unor autori străini (v. tot Pseudo-Ureche și alții).

Aceasta este elita roșie care va civiliza și moraliza Dobrogea, aceste sânt căpeteniile cari vor cultiva în populațiunile necorupte de dincolo de Dunăre instinctul onestității, cu acest capital de respect al proprietății altuia trec roșii Dunărea.

[19 septembrie 1878]

[„AM SUSȚINUT...”]

Am susținut și încă susținem categoric că guvernul are de gînd a înființa o bancă de fițiuci (Zettelbank) și că aceea are să umple țara cu caimele. La aceasta „Romănu” ne dă următorul *dementi*:

Voind a da deodată mai multe lovituri în creditul statului, *atît de sus rădicat de guvernul actual*, opozițiunea inventă zilele din urmă un *neadevăr mai cutezător, mai sfruntat decît toate*. Guvernul, după zisele opozițiunii, ar fi în aju-nul de a emite încă 60 sau 70 de milioane de hîrtie monetă, *fără nici o garanție*, deoarece biletele Ipotecare n-ar ajunge spre a acoperi *golul din finanțe*.

Câte cuvinte, atâtea *criminale neadevăruri* în aceste afirmări. Zicem criminale, fiindcă opozițiunea, izbind creditul statului, nu face rău guvernului, ci țarei întregi. Creditul nu este al guvernului, ci al țarei, și cine izbește într-însul este NU numai inamic al guvernului, ci și al țarei.

Mai întîi, întrebăm în treacăt pe scamatorii din Strada Doamnei să ne spuie anume cît *de sus* a ridicat guvernul actual creditul statului? Nu cumva l-o fi ridicat și mai sus decît „situația cea strălucită” de mai zilele trecute? Ferească-ne numai bunul Dumnezeu de atîta ridicare a creditului nostru, că despre d. C. A. Rosetti și cîrdășia puțină nădejde a mai rămas!...

Apoi, la fraza: „Opoziția inventă zilele din urmă un neadevăr mai cutezător *decît toate*”... ne luăm voia a întreba pe „Romănul” să ne spuie vreunul sau două din acele *toate* neadevăruri cutezătoare inventate de opoziție, între cari cel mai cutezător ar fi alarma dată de noi în privința băncii de fițiuci.

121

Cu toată dezmințirea „Romănului” repeșim încă o dată că guvernul are de gînd să înființeze o asemenea bancă și, chiar în această sesiune extraordinară — dacă tăceam-noi — era să vie cu proiectul în Camere.

Noi ne-am obicinuit cu neobrăzatele dezmințiri ale „Romănului”, și nu pentru noi sau pentru el, ci numai și numai pentru publicul cititor mai căutăm a-i spulbera pe aceasta din urmă, și poate cea mai neobrăzată.

Ne aducem bine aminte cu ce lipsă de rușine „Romănul” ne arunca cuvîntul *calomnie* cînd noi dădeam alarma că guvernul citorilor de la Alcazarul Ionescu are să aducă în Camere proiectul de hîrtie-monedă. Noi nu ne-am pălit atunci dezmințirea „Romănului” și, cu toată *calomnia* lui, am susținut neconținut că *hîrtia-monedă* vine, și *hîrtia-monedă* a venit. Cine dar a rămas *calomniator*?

Pățind de bună-credință așa rușine ca cei de la „Romănul” cu *calomnia* d-lor, niște oameni de treabă desigur s-ar fi spînzurat: dar cine *merită* spînzurătoarea niciodată nu se spînzură, și mai ales democrației-socialiști, ca cei de la școala d-lui C. A. Rosetti, căroră, fiind foarte modești, nu le place să-și afirme singuri *meritele*, ci lasă mai bine să capete în zăstîmpuri o solemnă și *mai înaltă* afirmare de la dreptatea publică.

Acum, cu banca de fițiuci, îi fîgăduim cu siguranță „Romănului”, cutezătorului nostru dezmințitor, aceeași păteală ca și cînd cu hîrtia-monedă și sperăm pentru viitorul socialismului în Orient, că și de astă dată atît meșterul cît și ucenicii din Strada Doamnei n-au să se spînzure de rușine.

[20 septembrie 1878]

[„CRONICILE NOASTRE VECHI...”]

Cronicile noastre vechi vorbesc despre niște *domnișori*, adecă pretendenți la coroană cari turburau vreun colț al țării, își

puneau cizme roșii în picioare și cucă în cap, distribuiau după placul lor în ținutul uzurpat moșiile și veniturile domniei, se ridicau apoi cu oaste de strânsură asupra domniei, pînă ce, lîngă vrun vad, ori vrun cot de moară ori pod, oștile domniei țării puneau capăt cizmelor roșii și crisoavelor scrise în cerneală roșie.

Credeam că cel puțin de 300 de ani au dispărut epoca lui Papură Vodă, a lui Ciubăr Vodă și a multor altora cari amărau viața bietului Petrea cel Șchiop.

Iată însă că un raport către Domn al ministrului nostru de interne ne arată că în ținutul Bacăului din Moldova au subzistat în timpul cel mai nou dinastia d-lui inginer Tetoianu, care în comuna Berzunțu au luat pămînturile unui arendaș și le-a împărțit la locuitori și că abia acuma, reintrînd domnia legitimă în drepturile ei, s-au reintrodus *statu quo ante bellum*, scoțîndu-se de către d. prefect locuitorii de pe pămînturile uzurpate.

Iată raportul în cestiune:

D. prefect al județului Bacău, prin raportul cu no. 21674, îmi face cunoscut că, cu ocazia mergerii d-sale în comuna Berzunțu, *spre a pune pe arendașul moșiei statului în posesiunea pămîntului care i se luase din stăpînire de către d. inginer Tetoianu și se dase locuitorilor din acea comună*, observînd și lucrările relative aflate în cancelaria acelei comune, a văzut că ajutorul de primar, care gera afacerile comunale în locul primarului demisionat, n-a fost la înălțimea chemării sale de cap al administrației comunale și că unul dintre consilierii este interesat în această cestiune și că a fost chiar conducătorul cetei locuitorilor cari au arătat împotrivire de a abandona posesia aceluia pămînt.

Asemenea a mai constatat că administrația comunală este rău condusă și că consilierii nu sînt în stare a face o ameliorare.

Pentru aceste motive și pe baza art. 71 din legea comunală, vin respectuos a ruga pe Măria Ta să binevoiești a aproba dizolvarea aceluia consiliu și a semna anexatul proiect de decret.

C-o mirare de cronicar întrebăm cine a fost acel d. Tetoianu care a avut puterea de a deposeda pe un arendaș și de a pune în stăpînire pămînturilor pe locuitori?

În faptă însă lucrul stă astfel: d. inginer, ca reprezentant al statului, proprietar al acelor pămînturi, nu le-a dat în posesiunea, ci în *proprietatea* locuitorilor. Dacă d. inginer a comis erori, acestea-l privesc pe d-sa și pe statul păgubaș, nicidecum pe locuitori, cari erau în drept a da cu pușca atît în prefect cît și în arendaș și în d. C. A. Rosetti, care cutează a le răpi pămînturi ce sînt cu bună-credință a lor; și în orice caz, chiar dacă locuitorii n-ar

fi avut dreptate, pămînturile nu li se puteau lua decît în urma unei hotărîri *judecătorești* și pe calea legiuită, nicidecum însă prin bunul plac al unui prefect sau al unui ministru. Chiar o posesiune uzurpată nu se poate lua așa ca din senin și fără știrea lui Dumnezeu din mîinile unui om ce o posedă cu bună-credință.

[23 septembrie 1878]

ROMÂNII PENINSULEI BALCANICE

Unul din defectele cele mari ale noastre e că, departe de a ne ocupa cu fondul lucrurilor, credem că [e] de ajuns să avem numai forma lor, asemenea copiilor cari, voind a-și face o florărie, smulg plante din cîmp și le așează fără rădăcini în straturi, improvizîndu-și pentru cîteva ceasuri o grădină, în aparență frumoasă, însă fără de trăinicie. Nerăbdători cum sîntem, nu ne-am deprins a cunoaște cumcă lucrurile luate din temei ar fi și mai trainice și mai folositoare și totodată cu mult mai ieftine decît mulțimea de forme goale care, neavînd înțeles și vitalitate, cer mereu muncă de Sizif de a fi reînnoite.

Nestatornicia noastră, iubirea de schimbări, deasa răsturnare a tutului temeliiilor statului și rivalitatea copilărească de a întrece pe toată lumea a făcut, atît în trecut, cît și în prezent, ca să irosim o mulțime de puteri vie, care se puteau utiliza pe un teren folositor, pe lucruri de nimic sau de-a dreptul stricacioase.

Aceste defecte mari ale caracterului nostru național sînt, pe lîngă împrejurările de dinafară, cauza pentru care un element etnic atît de răspîndit ca al nostru să nu ajungă la nici o însemnătate în lume, ci, bucățit între zeci de stăpîni, să reziste ici și colo, să fie absorbit însă în multe locuri.

Nu există un stat în Europa orientală, nu există o țară de la Adriatică pînă la Marea Neagră care să nu cuprindă bucăți din naționalitatea noastră. Începînd de la ciobanii din Istria, de la morlaccii din Bosnia și Erțegovina, găsim pas cu pas fragmentele acestei mari unități etnice în munții Albaniei, în Macedonia și Tesalia, în Pind ca și în Balcani, în Serbia, în Bulgaria, în Grecia pînă sub zidurile Atenei, apoi, de dincolo de Tisa începînd, în toată regiunea Daciei Traiane pînă dincolo de Nistru, pînă aproape de Odesa și de Kiev.

Pe cînd rușii au cea mai mare îngrijire pentru triburile cele mai neînsemnate chiar care se țin de marea familie slavă, pe cînd germanii stăruiesc prin autoritățile lor consulare pentru cele mai neînsemnate colonii ale lor din Orient și pe cînd fiecare popor apusan dezvoltă o deosebită îngrijire pentru naționalii săi din aceste locuri, singuri noi ne zbuciumăm în lupte interne pentru cea mai bună formă posibilă a organizării omenești, neavînd un ideal de cultură, ci cel mult idealuri politice cari nu stau

în proporții cu puterile noastre și cari, în loc de a da naștere la fapte, vor fi cel mult cauza unor aventuri periculoase.

Cu ocazia Congresului de la Berlin aproape toate popoarele Peninsulei Balcanice au dat semne de viață, numai românii transdanubieni nu. Cauza e lesne de înțeles. Toate celelalte fragmente de populațiuni stau în legături de cultură cu acele centre politice create de naționalitățile lor. Grecii din Turcia europeană citesc și scriu limba care se vorbește la Atena; sîrbii din Turcia înțeleg foarte bine instituțiile și cultura confracților lor liberi; numai noi, cu maniera noastră de a vedea, sîntem străini în Orient și rămînem neînțeleși chiar pentru cei de un neam cu noi. Cum ne-am putea explica în alt mod fenomenul întru adevăr ciudat ca fragmente atît de însemnate de străveche populație precum sînt românii din Tesalia și Macedonia să nu dea absolut nici un semn de viață, cu tot trecutul lor cel strălucit, cu toate că pînă astăzi și-au păstrat și apărât limba și datele mai bine decît slavii, dintre cari mulți s-au grezit, decît albanezii, dintre cari asemenea mulți s-au făcut turci.

Vlahii Tesaliei, zice Fallmerayer în Fragmentele sale asupra Orientului, se numesc români, ca și conaționali lor din Principatele dunărene, vorbesc o italienească stricată și locuiesc în creierii munților Pindului și pe cele două laturi ale lui, în popoarele din care izvorăște Peneios și râurile afluate, pe unde îi pomenește pentru întâia dată istoria bizantină a sutei a unsprezecea.

Fie rămășițe a coloniilor militare romane, fie barbari autohtoni latinizați, ei se întind și se ramifică de-a lungul șirului de munți prin Macedonia Superioară pînă sus în Balcani și au stat odată în legătură cu conaționali lor de pe malul stîng (al Dunării. Ei păzesc și domină porțile dintre Tesalia și Albania, iar Mezzovo, oraș zidit din piatră tocmai în creierul

munților, acolo unde dintr-o parte și dintr-alta trecătoarea se coboară în direcții opuse, este locul de căpetenie al românilor tesalieni.

Malacași, Lesinița, dar în deosebi Kalarites, Katakî și Klinovo și douăzeci și cîteva sate în ponoarele Pindului și pe lingă ele sînt asemenea ale acestui popor, care, din cauza temperaturii aspre a patriei sale, se ocupă puțin cu agricultura, dar cu atît mai mult cu cultura vitelor și cu cișlile, aceasta într-un stil mare și cu succes însemnat, încît, prin bogăția turmelor lor de oi, sînt vestiți în Rumelia toată. În vremea iernii, cînd omătul acopere înălțimile munților, ei[i]și mină turmele în văile cu o climă mai blîndă și le pasc, nomadizînd pe șesurile pline de iarbă pînă chiar în lăuntru Greciei libere, iar, cînd se întoarce primăvara, negriile sate de corturi ale pribegilor ciobani români dispar din cîmpie, căci ei se întorc la munte.

Sobri, avînd instinct de căsnicie și industrie, românii sînt în privirea acestor calități cu mult superiori celor ce vorbesc grecește; sînt însă inferiori greco-slavilor în spirit și în șirelic. Totuși acești ciobani, simpli și de rînd, au o eminentă aptitudine pentru lucrări în metal. Armele și armăturile lucrate în aur și argint pe cari le admirăm la arnăuți și palicari au ieșit din atelierile vlahilor. Asemenea mantalele cu glugă nepătrunse de ploaie și foarte bine cunoscute în toate orașele de portale Mării Mediterane sub denumirea de cappa, greco și marinero sînt în cea mai mare parte un product al industriei postăvarilor vlahi. Băcani și breslași vlahi se află în toate orașele Turciei europene, ba chiar și în Ungaria și în Austria îi duce iubirea de cîștig. Că se pricep și la negustoria în mare o dovedește bogatul Sina din Viena, vlah născut, de nu ne înșelăm, în Klinovo, sau totuși în una din localitățile Pindului numite mai sus.

Din această viață călătoare se explică familiarizarea generală a vlahilor cu dialectul neogrecesc, dialect pe care-l întrebuințează și în biserică, care formează mijlocul comun de înțelegere și de legătură a diverselor naționalități din laturile amîndouă ale Mării Egeice. Femeile în multe sate nu pricep decît românește. Ca toți locuitorii de munte, vlahul nu-și poate uita patria nici în țările cele mai depărtate chiar și se întoarce adesea la bătrînețe în Pind cu ceea ce a agonisit, prin osteneala unei vieți întregi, pentru a fi înmormîntat în același pămînt în care odihnesc strămoșii săi.

Dar poporul vlahilor, atît de pacinic astăzi și dedat numai la muncă și cîștig, n-a fost însuflețit întotdeauna de un spirit atît de liniștit, nici a fost strîmtorat și mărginit la așezările sale prezente prin munții apuseni ai Tesaliei. Vlahii tesalieni, ca și mai tîrziu vecinii lor albanezii, au avut perioada lor de strălucire și de mărime politică, scurt și trecător ca mărimea tebanilor; dar, în epoca bizantinilor, nu fără însemnătate. Lîngă comunele Vlaho-Libadi și Vlaho-Iani, cari există încă astăzi în promontoriile de sud ale munților Cambunici, nu departe de Tîrnova, Ana Comnena (1083) pomenește un tîrg de vlahi, Exebas, în văile muntelui Pelion, la marginea răsăriteană a Tesaliei; iar Benjamin de Tudela, care în suta a douăsprezecea a călătorit prin Grecia, spune cumcă, la sud, Zitun era orașul de margine și intrare în țara vlahilor. Ca și Peloponezul, pierduse și Tesalia în veacul de mijloc numele ei vechi și s-a numit, mai multe sute de ani dupăolaltă, numai ΜεγαίQ 'Bh.y'y., adecă Valahia Mare, spre a se deosebi de Acarnania și Etolia care, după bizantinul George Phrantzes, se numea Valahia Mică. George Pachymeres, istoricul de curte al întîiului Paleolog Mihail, zice lămurit că tesalienii, comandați odată de Achil și numiți în vechime elini, se numesc în vremea lui vlachiți mari (G. Pachymeres în Mich. Paleol[og], I, 30)

Nicetas din Chonae mărginește Megale Vlachia la inelul de munți și la țara de coline care se rădică deasupra șesului, iar șesul central, locuit de fricoși și nerăzboinicii greco-slavi, îi place să-l numească. Tesalia. Dar oare rabinul Benjamin nu spune lămurit cumcă vlahii locuiesc la munți și se coboară în regiunea grecilor pentru a-i prăda? În sprintenie, călătorul acela îi compară cu căprioarele, curajul lor războinic e neînfrînat, și nici un rege n-a fost în stare de a-i domoli.

Omul din Tudela pricepuse bine impresiile veacului său, căci, curînd după călătoria rabinului Benjamin (1186), toți românii din lanțul de munți al Pindului, pînă sus în văile Balcanilor, se ridicară. sub conducătorii lor Petru și Asan contra domniei apăsătoare, neoneste și tilhărești a Curții bizantine, fondară un regat cu capitala Tînova pe clina nordică a Emului (Balcan).

Marginea cea mai în spre sud a regatului româno-bulgar erau munții Tesaliet) sub un căpitan neatîrnat care se numea [Megas], Vlachos (adică Marele Român) și strălucește sub acest nume în cronicile contimporanale francilor și bizantinilor.

Astfel vorbește Fallmerayer.

Noi mai știm că tot acești români luase Tracia, Macedonia și Tesalia, că au biruit de nenumărate ori oștirile grecești și pe acelea ale împărăției latine din Orient, că au prins pe Baldovin I, că au răpus floarea cavalerilor apuseni, ca Asanizii au fost recunoscuți de papa ca dinastie regală a Europei, ca domni legitimi Blacorum et Bulgarorum, cu un cuvînt că acest fragment de popor, atît de nebăgat în seamă astăzi, cînd nici în ziaristică, nici la congres nu s-a pomenit de el, are îndărătul lui un trecut strălucit cîștigat prin proprie vitejie față cu niște dușmani cu mult superiori în cultură și în arta războiului.

Și cu toate astea acești oameni, la noi în țară chiar adecă între conaționali lor, n-au fost cunoscuți decît sub porecla ridicolă de cuțovlahi. Iar pe cînd averile boierilor noștri și ale monastirilor se închinau fără scrupul la biserici grecești și se exploatau pentru scopuri grecești, nu se găsea în tot largul acelei regiuni o singură biserică măcar în care să se fi auzit graiul românesc.

Astăzi, cînd acele averi, închinatote totuși unei misiuni de cultură, s-au luat de către statul român, pentru ca să stîrnească aviditatea acelei clase de hoți semidocti carii stăpînesc România, astăzi speranța unei întrebunțări raționale a acelor bunuri pentru deșteptarea

risipitelor părți ale poporului românesc e mai mică decît oricînd. Pe cînd sute de mii de oameni ce fac parte din neamul nostru sînt coprinse de un adînc întuneric, pe cînd mintea lor naturală, curajul lor înnăscut și iubirea lor de muncă îi face vrednici pentru un viitor mai mare, tot pe atuncia noi nu mișcăm nici degetul cel mic măcar în favorul lor, ci ne frămîntăm în turburări interne, amețiți de orgia palavrelor bizantine și putrezind de vii prin corupțiunea unor parveniți din Fanar carii sub pretextul a chiar ideilor naționale irosesc în vînt puterile noastre.

[26 septembrie 1878]

[„E CIUDAT CĂ TOCMAI NOI...”]

E ciudat că tocmai noi, aceia cari n-am susținut niciodată valoarea absolută a Constituției române, noi, cari am dovedit de atîte ori că organizația la care ea dă naștere, potrivită numai cu națiuni c-o dezvoltată industrie, e prea costisitoare pentru un popor agricol ca cel românesc, sîntem astăzi în poziția de a o apăra față cu acei cari au creat-o, față cu elementele acelea cărora Constituția de astăzi le-a dat viață.

Fără îndoială Constituția noastră liberală a anticipat într-o direcție formarea unei clase de mijloc care nu exista și, admițînd existența ei, a stabilit o organizație în care această clasă formează organul cel mai important al vieții statului. Constituția, negăsind însă nici industrie națională, nici negoț național, a trebuit să-și umple golul cu acel noian de profesii liberale, adică de oameni fără de nici o ocupație, advocați, aspiranți la funcțiuni și funcționari în disponibilitate la acel proletariat al condeului care *de jure* face parte din colegiul al III-lea din orașe, dar cari *de facto* nu plătesc nici dările și nu împlinesc nici datoriile colegiului IV, și apelează mereu la acești oameni, dîndu-le preponderența și dominațiunea în stat.

E lesne de înțeles de ce aceste elemente trebuiau să fie liberale și să ție la Constituție ca la pînea de toate zilele, pentru că, într-adevăr, ce-ar fi ei fără de Constituție? N-ar fi nimic, pentru că nici nu merită de a fi nimic; pentru că nici avere au, nici știință au, nici vro altă calitate care să-i facă apti de a juca vreun rol în statul român.

Cu toate acestea, abia s-au văzut la putere și călcările legii fundamentale au fost atît de dese încît noi, cari sîntem departe de-a fi amici ai Constituției, în înțelesul absolut și apostolic al cuvîntului, ne-am văzut siliți a o lua în apărare.

Într-adevăr, conservatorii, pentru cari statul și participarea la guvern nu sînt deloc condiții de existență, ci pentru unii implică sacrificii personale, pentru alții împlinirea unor datorii cătră patrie ca o sfîntă moștenire de la părinți, conservatorii, zicem, izbutiseră a ține guvernul țării în liniște și cu orînduială cinci ani de zile de-a rîndul, lucru neazut de la introducerea Constituției încoace, de cînd toate ministeriile avuseră un trai efemer. În cinci ani însă suferințele personale ale tuturor doritorilor de posturi, a tuturor advocaților de provincie se sporiseră într-un mod înspăimîntător. *Putere cu orice preț* era deviza lor.

Într-adevăr, cu grozav și rușinos preț au cumpărat puterea. Nici un partid, nici cea din urmă nuanță de partid conservator n-a fost în stare de-a cumpăra cu *asa* ,preț puterea.

Turcofilii la Mazar Paşa au încheiat alianţă cu ruşii; duşmani sîngerînzi ai convenţiei comerciale cu Austro-Ungaria, ei au iscălit-o cu propriile lor mîini; ei, duşmani ai militarismului, au îndoit regimentele de dorobanţi, făcînd din 16 treizeci şi două şi, urmînd acea vestită lege fizică conform căreia corpurile cad în orice clipă următoare în pătrat, liberalii noştri au confundat justiţie, administraţie şi legislaţiune, devenind ei judecători, legiuitori şi putere administrativă (cu ocazia renumitului proces contra cabinetului Catargiu de ex.), apoi ei au declarat război turcilor, ei vor înstrăina mîine Basarabia, ei au dispus contra legilor rechiziţii, adică atingerea proprietăţii private din partea statului ş.a.ş.a.

Ce dezminţire mai grozavă i se putea da liberalismului de la noi decît tocmai faptele d-lor de doi ani şi mai bine ? A ajunge tocmai la *contrariul* celor ce susţinuseră nu este oare dezminţire destulă? Promiteau desfiinţarea dărilor pe băuturi spirtoase, a monopolului tutunurilor, a capitaţiei, a timbrelor? Desfiinţat-au vro dare? Din contra. Capitaţia au sporit sub altă formă. Protestat-au cu jalba-n proţap la M. Sa Domnul contra convenţiunii comerciale ? Ce au făcut? Au iscălit-o.

Cîştigat-a oare poporul românesc minte destulă pentru a vedea ce făgăduinţe deşerte, ce fraze de nimic, ce laude bombastice sînt acelea cu cari liberalii ajung la putere ?

Asta e nenorocirea acestor oameni şi nenorocirea tuturor demagogilor din lume. Promit ceea ce nimenea nu poate face.

Ei uită că viaţa unui popor, afară de legile scrise, e supusă la legi fizice pe cari nu le poate clăti nimeni din loc, apoi la legi economice, a căror urmări nu se abat prin fraze, ci numai prin muncă; ei uită în fine că orice fenomen social e foarte complicat şi întretesut c-o mulţime de amănunţimi cari trebuiesc studiate şi că înlăturarea răului nu afirmă numai de la bunăvoinţă, ci în cele mai multe cazuri de la adîncă înţelegere a problemei.

Dar dacă tendinţele partidului liberal ar fi numai teoretice, de a rezolva adecă cu bună-credinţă problemele vieţii statului, ele n-ar fi atît de periculoase. Răul stă într-altă parte.

Toţi aceşti oameni vor ca ideile liberale să-i şi hrănească, să le dea de mîncare şi de băut.

În momentul în care cei nevinovaţi dintre ei se conving că nu sînt în stare de-a face nimic, ei devin tot atît de corupţi şi de făţarnici ca şi şefii lor. Atunci fac concluzia următoare: Nu putem face nimic, dar totuşi putem rămîne la putere. Ţara păgubeşte în orice zi, dar noi cîştigăm; aşadar, ţara ca ţara, noi să stăm bine.

La acest punct au ajuns acuma partidul liberal.

Mulţimea nesucceselor politice înlăuntrul şi în afară apasă greu asupra lor, situaţiunea a devenit mai puternică decît dînşii, ei sînt zdrobiţi de propria lor incapacitate.

Dar pentru moment nu dispoziţia mahmuriei morale a liberalilor ne interesează, ci altceva. Învăţat-a poporul românesc minte destulă pentru a vedea unde duce încrederea în oameni cari nu ştiu nimic, nu au nimic şi nu trăiesc decît din amăgirea naţiei?

Aducă-şi aminte că noi n-am făgăduit niciodată decît orînduială şi statornicie şi seriozitate în afacerile statului. Orice am făgădui preste aceasta ar fi o apucătură demagogică. Noi nu putem făgădui decît o mînuire a puterii statului care să asigure o dezvoltare liniştită economică şi intelectuală. Nici glorie, nici cucerire, nici reduceri de biruri, nici poduri peste Dunăre, nici drumuri de fier prin Dobrogea, nici canale navigabile între Dunăre şi Marea Neagră, nici bănci naţionale cu milioane de fiţuici de hîrtie, c-un cuvînt nimic din toate astea nu promitem; ci ordine, legalitate şi, vrînd Dumnezeu, mai multă cultură temeinică şi generală (nu sporadică), astea lipsesc la noi în ţară. Acestea ce le spunem nu sînt un program, ci pur şi simplu călăuza oricărui om cu vedere limpede, care cunoaşte de ce avem nevoie mai mult.

Ceea ce am dori să se stabilească în convingerea poporului românesc e că, departe de a ne putea juca cu puterile noastre vii şi departe de a ne fi permis să le risipim, noi n-avem vrîm prisos de puteri nici chiar pentru întreţinerea vieţii normale a statului român şi că trebuie să fim zgîrciţi cu puţinul ce-l avem. Convingerea însă că sîntem economiceşte săraci şi ca popor relativ slabi ne va face cruţători cu banul şi cu sîngele nostru; ne va face să cunoaştem că armata noastră nu există pentru a apăra creştinătatea ameninţată, ci pentru a ne apăra pe noi înşine; că veniturile statului nu sînt pentru a hrăni clase numeroase de paraziţi, ci pentru a ţine în regulă viaţa statului prin organe serioase şi cu ştiinţă de carte şi, în fine, că întreg organismul nostru trebuie simplificat în măsură cu simplele trebuinţe ale unui popor sărac.

[27 septembrie 1878]

[„TRIST ESTE CÎND O NAŢIE MICĂ...”]

Trist este cînd o naţie mică, în loc de a sta cuminte şi a căuta să tragă folos dintr-o situaţie pacinică garantată de toate puterile, îşi iese din minţi şi sfîşie ea însăşi tractatul ce-i asigură acea situaţie. Trist este cînd acea naţie, săracă de bani, azvîrle nebuneşte pe apa Dunării milioane pentru aventuri războinice; trist este cînd acea naţie, săracă de braţe muncitoare şi bogată, prea bogată, de guri flămînde, de speculanţi şi gheşeftari, îşi trimite zece mii de muncitori peste graniţă să moară în ţară străină,

de foc, de ger și de foame, fără vreun folos, fără un anume scop decît, poate, a ajuta interesele unui element etnic dușman elementului ei național. Trist este pentru acea nație cînd, netrăgînd nici un folos din

nebuneștile ei jertfe, nu poate barem să-și mîntie neatinsă întregimea pămîntului strămoșesc și, deși biruitoare, este silită a ceda trei ținuturi unui puternic și neîndurat aliat și trebuie umilită să se supuie poruncei dinafară întru reorganizarea ei dinlăuntru. Trist este cînd o așa nație, după atîtea nefericiri de care în nici un chip nu este răspunzătoare nu știe a cere socoteală sumară guvernului smintit ce a împins-o în așa ticăloșenie. Trist. Însă e și mai trist, e rușinos ca atunci cînd i se cere a se rosti în privința stării ce i s-a creat, atunci cînd e chemată a-și spune și ea părerea asupra osîndeii nedrepte dar nerevocabile ce i s-a dat, să fie reprezentată, să se rostească prin graiul unei haite netrebnice de oameni fără nume sau cu nume furat, fără merite, fără nici o garanție de legătură cu pămîntul țării, fără nici un pic de demnitate omenească. O adunătură de pe poduri, oameni fără altă meserie decît deputăția, samsarii moșiilor statului, pamfletari fără să știe alfabetul cum se cade, plagiatori nerușinați, oameni cu nume și cu titluri de contrabandă, profesori fără pic de știință, patrioți-calpuzani, toată lepădătura socială, cu atît mai primejdioasă cu cît a știut mai bine para dispozițiile din condica penală, e chemată azi a se rosti asupra competenței sale proprii în materie de revizuire a legii temeinice, asupra cedării a trei ținuturi și asupra dării de drepturi la jidani.

O nație întregă, care și-a vărsat milioane și a înecat cu sîngele ei pămîntul Bulgariei fără să știe pentru ce și numai pe răspunderea guvernului, stă și așteaptă consternată să vadă ce hotărîre vor lua Camerele în privința stării nenorocite ce i s-a creat prin Tratatul de pace, la a cărei dezbatere n-a fost admisă a lua parte.

O nație întregă așteaptă consternată, și în Cameră un smintit paralizic se ridică și aiurește trei ceasuri, citind pasaje bombaste din producțiile sale proprii. Un caraghioz strigă că el nu vrea să dea Basarabia cu nici un preț, odată cu capul, și că e de părere să ne opunem cu armele oricui va voi să ne-o ia, adică Europei întregi. Iar un șarlatan, un escroc literar (ale cărui escrochieri le vom publica amănunțit în curînd), un om care a furat numele venerabil al unei familii istorice românești fără moștenitori, un d. Pseudo-Ureche se scoală și insultă cu tirade șarlatanești situația de solemnă durere în care se găsește țara. El, d. Pseudo-Ureche, pe care guvernul radical și naivitatea cîtorva alegători l-au ales a fi deputat tocmai al unui ținut din Basarabia, cînd se discută asupra competenței Camerilor actuale în privința celor trei ținuturi basarabene, el se scoală și, fără rușine, cum e din firea lui, se proclamă competent a vota pentru acea retrocedare.

Întocmai ca meșterii de discursuri funebre, cari caută a se străluci și folosi ei înșii pe cadavrul de-abia coborît în groapă, haita netrebnică ce compune majoritatea radicalilor din Dealul Mitropoliei, cu Misail și Pseudo-Ureche în frunte, caută, în discursuri stupide sau șarlatanești, să se apoteozeze pe sine plîngînd Basarabia, pentru a cărei retrocedare însă la urma urmelor se proclamă competenți.

În adevăr, orice român cu inima dreaptă și cu mintea sănătoasă trebuie să fie coprins de un adînc sentiment de durere văzînd scîrboasa comedie ce se joacă în Dealul Mitropoliei.

[28 septembrie 1878]

[„COMISIUNEA ALEASĂ DE SENAT...”]

Comisiunea aleasă de Senat pentru a face *încheieri* asupra dispozițiilor din Tratatul de la Berlin care ne privește pe noi și-au mîntuit în sfîrșit lucrarea prin propunerea unei moțiuni de următorul cuprins : guvernul să fie *autorizat* a se conforma Tratatului din Berlin. Totodată să fie autorizat a lua în posesiune Dobrogea și s-o administreze prin regulamente de administrație publică pînă la *convocarea Adunării constituante*.

Totodată comisia propune Senatului de a angaja pe guvern ca, atît pentru soluțiunea definitivă a cestiunii Dobrogei, cît și pentru celelalte cestiuni ce rezultă din Tratatul de la Berlin să convoace cel mult în cursul sesiunii viitoare ordinare de *trei* luni o *Adunare constituantă de revizuire*, conform art. 129 din Constituțiune.

E prea adevărat cumcă moțiunea aceasta cuprinde în sine capitulația liberalilor în privi-rea dreptului ce îl pretindeau pentru Camerele lor, că pot ceda, lua, face și desface toate celea după plac.

„Românul” a rămas pe jos cu citațiile sale false din Bluntschli, cu vestitele sale rectificări de graniță prin care se rășluesc trei ținuturi întregi, cu toate. sofismele și mofturile ce le toca zilnic de luni întregi încoace.

Adevărul, ca totdeauna, a pătruns încet, dar a pătruns. Cestiuni cari ating atît de mult viața de stat a României, care-i modifică Constituțiunea, care-i schimbă condițiile de existență, nu pot fi rezolvate decît consultîndu-se din nou nația și întrebînd-o de primește sau nu primește stipulațiunile Tratatului de la Berlin; de vreme ce toate cestiunile acestea nici nu erau cunoscute nației pe timpul alegerii actualelor Camere, de vreme ce ea nu și-au făcut alegerile în prevederea sau fiind la ordinea zilei asemenea cestiuni, și în fine pentru că, chiar în cunoștința de cauză alese, totuși Camerele ordinare n-au *dreptul* de-a

rezolva asemenea cestiuni.

Dar ca totdeauna capitulația liberalilor e *nesinceră*. Ce nevoie avea guvernul de autorizația acestor Camere de a ocupa Dobrogea și de a ceda Basarabia, când ele n-au dreptul de a se pronunța nici afirmativ nici negativ în cestiune. Voturile Adunărilor sînt niște pleonasm, niște voturi fără de nici o valoare, pentru că autorizarea de a executa provizoriu și din cauze de imediată oportunitate sau de imediat pericol lucruri care se impun, acest drept îl are guvernul cu și fără Camere.

Sau autorizarea Adunărilor este un pleonasm, o formalitate de prisos, sau, ceea ce credem noi, este un *tertîp* pentru a prejudeca votul Adunărilor de revizuire.

Și un *tertîp* este. Guvernul vrea cu orice preț ca viitoarea Adunare de revizuire să aibă numai a aproba *post festa* fapte îndeplinite, de a căroră răspundere voiește să se spele de pe acuma prin *autorizarea* ce o cere de la Adunări.

Tot un *tertîp* e termenul de trei luni pentru convocarea unei Constituante. Interesul cel mai mare al statului nostru ar fi să aibă cît se poate de curînd o poziție definitivă, întărită printr-un tratat internațional, mai ales cînd acel tratat internațional poate fi mîni sau poimîni controversat și cînd atuncea situațiunea noastră provizorie sau suspensivă va fi în detrimentul nostru.

Se știe de ex. cumcă Tratatul de Paris ne acordase gurile Dunării. N-am avut grija de-a le ocupa repede și Turcia s-au folosit de răgazul dat pentru a revizui tratatul în acea privință și a ne lua gurile Dunării.

În sfîrșit, de va primi Adunarea de revizuire sau nu va primi stipulațiunile Tratatului de Berlin, ea trebuie convocată imediat pentru a ști definitiv ce avem de făcut.

[29 septembrie 1878]

[„NU SÎNTEM DISPUȘI A REVENI...”]

Nu sîntem dispuși a reveni la umilitul apel pentru unire al „Românului”, la mutra blîndă și supusă pe care o face hidoasa pocitură cînd vede cumcă ștreangul politice: șărlătănești pe care o face și-o dictează de doi ani și mai bine a început să-l gîtuie. Nu ne pasă asemenea de mîntuirea ce-o caută, tînzînd mîinile în dreapta și în stînga, pentru a găsi razim în primejdia sa.

Ceea ce ne preocupă acuma este falimentul de idei și de acțiune al partidului roșu și ultima încercare de a scăpa printr-un *tertîp*, printr-o apucătură; termenul de trei luni cerut pentru convocarea Adunărilor de revizuire.

De ce nu se convoacă imediat aceste Adunări? Ce discuții grave preocupă pe cele actuale?

Într-adevăr, legea prezentată de d. ministru de finanțe pentru înființare de băi publice, în a cărui expunere de motive se zice cumcă igiena este *arta prin care sănătatea, se perfecționează*, legea aceasta, care cere ca-n băile publice să se puie două zile pe săptămînă *la dispoziția guvernului băi gratis din compartimentul destinat populațiunei sărace*, arătîndu-se, în naivitatea stilului *cîmpenesc*, că guvernul are nevoie de spălătură și Camera de lăutoare; apoi proiectul d-lui Chițu despre Academie, în a căruia expunere de motive vorbește despre *generozități* particulare; toate aceste încercări de stil sînt de o natură atît de gravă și de importantă, atît de neînlăturabilă, încît e de neapărată nevoie de a ține Camerele acestea convocate și de a nu apela la conștiința țării în cestiunile de înaltă gravitate care o preocupă.

Trebuie să se mîntuie odată comedia aceasta jucată de incapacitate și de perfidia morală. Nu e adevărat că acești domni stau adunați în Dealul Mitropoliei pentru că gravitatea intereselor țării îi cheamă; ei stau aci pentru a se mîntine la cîrma statului, ca singurul lor mijloc de trai. De aceea, deși bătuți de argumentarea opoziției, deși recunosc cumcă nu sînt competenți

tenți a lua nici[o] hotărâre, totuși cutează a se susține competenți, totuși cutează a se autoriza, cînd înșii au. nevoie de autorizație pentru a-și mai deschide gura astăzi.

N-au dreptul de-a autoriza pe nimeni în privirea dispozițiilor cuprinse în Tratatul de la Berlin. N-au acest drept cît de depărtat măcar, pentru că la alegerea d-lor era vorba de darea iu judecată a cabinetului Catargiu, de desființarea convenției cu Austro-Ungaria, de desființarea armatei permanente, de ridicarea monopolului tutunurilor și a băuturilor spirtoase, lucruri pe cari le-au promis pe toate la Mazar Pașa și din cari n-au ținut pe nici unul, pentru că n-au putut să le fie. N-au dreptul, pentru că au mințit în toate cestiunile de pe atunci, precum mint în toate cestiunile actuale, pentru că toată tendența lor este diurna și bugetul, iar mijlocul minciuna. Trebuie odată ca poporul românesc să înțeleagă cumcă totdeauna omul ce are ceva, omul care are ce pierde, fie nume istoric, fie avere, fie razimul moral al unei mari inteligențe sau a unei mari culturi, numai acela cumpănește cînd face legi, judecă cu precauțiune și nu are interes de a sta neapărat la putere, numai și numai pentru a se hrăni din buget.

De aceea trebuie un nou apel la țară, întâi, pentru că Adunările actuale sânt pe deplin incompetente de a se rosti în alte cestiuni decît în punerea la dispozițiunea lor a băilor gratis din compartimentul populației sărace; al doilea, pentru ca Adunările să se curețe de diurnași, cumularzi, cartofori de meserie, vânzători de bilete de la „Caffé chantant” și advocați fără pricini cum și fără știință de carte.

Puțin ne pasă nouă cine se va alege. Fie negustori cinstiți, țărani, proprietari mari, numai elemente sociale pozitive să fie, nu de acelea cari trăiesc din putrejunea corupțiunii publice, nu de acelea pentru cari diurna de doi galbeni și gheșefturile cu moșjiile statului sânt idealele vieții.

Respingem dar *tertîpul* autorizării de prisos din partea Camerelor, o autorizare prin care guvernul voiește să scape de răspunderea ce cade asupra-i și prin care totodată voiește să lege libera părere a Adunărilor de revizuire.

Respingem termenul de trei luni, pentru că nu suntem în stare a vedea importanța băilor gratis pe care le cere guvernul în compartimentul populației sărace.

Amețiți de gravitatea unei situații pe care au creat-o prin ușurința și incapacitatea lor, simțindu-și apa la gură și aproape a se îneca, mai încearcă din răspuțeri a amăgi prin tertipuri opinia publică.

Dar a sosit momentul grav în care unul care vorbește adevărul e mai ascultat decât o sută cari mint.

A sosit momentul mare în care apa se limpezește și guoaietele pe cari le purta vijelia trecătoare sânt aruncate la mal sau cad în fund; a sosit momentul în care nulitatea, incapacitatea, corupțiunea și venalitatea trebuiesc să reintre în întunericul din care au ieșit, să se coboare în ulița de pe care s-au ridicat.

[DIN CAPUL LOCULUI...]

Din capul locului politica esteroară a guvernului nostru a fost șovăitoare, nehotărâtă, lipsită de energie având numai și numai de scop de-a mântine popularitatea oamenilor ce-l compun, nimic mai mult. Ceea ce s-a făcut în mod hotărât s-a făcut întotdeauna prea târziu.

Înainte de toate nu mai e nici o îndoială cumcă guvernul a lucrat întotdeauna fără știrea și consimțământul prealabil al Parlamentului.

Acest guvern anihilat — precum îi zice d. Cogălniceanu — știa în iunie anul trecut că rușii vor cere îndărăt Basarabia, o știa din gura a chiar principelui Gorciacof, precum a mărturisit-o ministrul nostru de externe, și cu toate acestea a trecut Dunărea cu armata, fără a semna CU rușii cel mai mic act internațional, lucru nemaipomenit de când lumea. Tot acest guvern anihilat a dat Basarabia, a primit Dobrogea și s-a declarat că se supune dispozițiilor Tratatului din Berlin, *convocând post festa* Parlamentul, ca să-i dea un bil de indemnitate.

129

Camera aceasta, împreună cu guvernul, știind bine că nu sînt, nici pot fi espresia voinței naționale și-au intervertit rolurile. Camera protesta în toate privințele, guvernul făcea după spatele ei tot ce poftea și în urmă-și primea absoluțiunea.

Cel puțin dacă guvernul ar fi fost consecințe de la început pînă în capăt; dacă, puindu-se odată deasupra opiniei publice și a voturilor esprese ale Camerei, ar fi lucrat cu energie, ar fi considerat votul țării ca prejudiciabil intereselor ci adevărate, dacă — intrat odată în apele rusești — s-ar fi aranjat cu această putere și ar fi primit tot ce ea voia să dea de la început; adică o sută de milioane despăgubire de război, ținutul și cetatea Vidinului, Dobrogea împreună [cu] Silistra, dacă ar fi primit fără rezervă sfatul unui mare și energic diplomat, care le-a spus *Arrangez-vous avec la Russie !* atunci ... ei bine atunci ar fi comis greșală, nu o negăm, dar o greșală consecventă, pentru moment folositoare, c-un cuvînt ar fi riscat ceea ce pierde și astăzi, dar ar fi cîștigat cu mult mai mult. Dar a căuta și popularitate și succese, a se teme de incriminările opoziției, pentru că reprezintă alte puncte de vedere; a înota în ape rusești și a se strica cu ea, a repeta apoi greșelele și astăzi cu aceeași duplicitate și lipsă de statornicie este sau incapacitate, sau — ceva mai rău — trădare, sau amîndouă deodată.

Care va fi purtarea guvernului cu luarea Dobrogei? înainte de trei săptămîni încă, sub interimul d-lui Cămpineanu, guvernul a părut dispus de-a se pune pe terenul occidental, de-a primi Dobrogea *numai* din mîinile comisiei europene, ca o zestre europeană.

Ce se va întîmpla în realitate?

Nota din urmă a Rusiei a spus curat că acele comisii însărcinate cu predarea dintr-o parte și luare în primire de alta a Basarabiei vor putea servi și pentru luarea în posesiune a Dobrogei. Guvernul n-a răspuns nimic la aceasta. *Quis tacet consentire videtur* ... vom primi deci Dobrogea din mîini rusești; schimbul, atît de mult combătut prin vorba de d-l Cogălniceanu, se va consuma în faptă.

Într-adevăr la 12 ale luni curente, înainte de a fi vorba de o comisiune europeană de delimitare, armata noastră va intra în Dobrogea și va primi-o din mîinile unei comisii rusești.

Astfel guvernul nostru înoată în ape rusești fără de-a trage din acest raport nici un folos, iar Camera zeloasă dezice ceea ce a zis, dezvotază ceea ce a votat, [î]și mînjește existența ei cu cea mai mare lipsă de consecvență care e cu putință și toate acestea numai pentru a se ține la putere împreună cu toată ceata flămînzilor.

A presupune că toate acestea se fac din patriotism ar fi absurd. Se fac din interes. Cine n-are nimic, nici avere, nici nume, nici inteligență, nu poate fi patriot; e un om de rînd și nimic mai mult.

Primirea în acest chip a Dobrogei, anexarea unei țări și cesiunea unei provincii prin o *moțiune* lucru nemaipomenit, nu e decît masca sub care se ascunde *carte blanche*, mîna liberă de a cheltui cu milioanele, rapacitatea partidului liberal.

Dobrogea — după cît auzim — (o) [va] fi administrată de Ministerul de Esterne, avînd mîna liberă în privirea cheltuielilor și fiecare știe cît de liberă e mîna d-lui Cogălniceanu. Prefecții viitoarei provincii se vor recruta asemenea din tot ce țara românească are mai flămînd și mai lacom; auzim de ex. de d. Holban, care pentru a fi numit prefect și-a renegat solidaritatea cu *fracția* din lași și a votat pentru moțiune, pe cînd d. Ionescu, privit pîn-acum drept șef al fracției, a votat *contra* ei.

Cu prețul de-a rămîne la putere vor mai face multe d-nii liberali. Astfel după o depeșă din Viena, „Daily Telegraph” ne spune că guvernul rus solicită deja de la cel român subscrierea unei convenții care să acorde trupelor rusești dreptul de-a trece prin teritoriul României pentru doi ani minimum de la expirarea termenului stipulat prin Tratatul de Berlin pentru deșertarea țării de trupe rusești.

Cunoscînd deja cu cine avem a face, prevestim că, <de> la început, vor refuza înjurînd, pentru a lua țării orice drept de compensație, și în urmă guvernul *anihilat* va semna totuși o asemenea convenție, convocînd în urmă Camerele pentru ca să-i dea un bil de indemnitate. Și Camerele îl vor da negreșit.

Astfel din rău în mai rău, pînă ce vom ajunge în starea Chinei. Nu ne îndoim că pînă atuncia roșii se vor fi înțoliti toți; și, cetățeni ai universului întreg, cosmopoliți precum sînt, se vor așeza cu prețul vînzării la Paris, toți cavaleri ai ordinelor Sf. Anne, Sf. Stanislas etc.

Bătrînul C.A. Rosetti va fi ajuns ținta vieții întregi: *nimicirea României*.

[4 octombrie 1878.]

[„ESTE ISTORICEȘTE INEXACT ...”]

Este istoricește inexact cumcă plaga funcționarismului datează de la regimul constituțional, adeca suirea pe tron a lui Cuza Vodă. Această plagă e foarte veche. Ea exista și sub Regimul Vechi, unde *slujba* făcea pe om să intre în ierarhia aristocratică și-l elibera de *serviciul militar*, de *biruri*, de *pedepsele trupești*. Mai cu seamă Regulamentul Organic a făcut să răsără funcționarismul după exemplul Rusiei. Îndealtmintrelea e prea adevărat cumcă înaintea regimului constituțional funcțiunile erau căutate din cauza titlurilor și avantajelor ce dădeau, nu însă pentru *leafă*. Apoi mai trebuie s-adăogăm că pe atunci un singur om — Vodă — era distribuitorul, pe cînd azi 159 de deputați și 76 de senatori, adecă 235 suverani, în mare parte hămesiți, fără scrupul și fără responsabilitate sînt distribuitorii. Iată răul.

[4 octombrie 1878]

[„AM AVUT ADESEORI OCAZIA...”]

Am avut adeseori ocazia de-a spune în ziarul nostru că valoarea întregii activități omenești nu atîrnă de la ceea *ce* face omul, ci de la *cum o* face. Ce, adică substratul acțiunii poate fi combătut, însă dacă modul de aplicațiune e în toate părțile sale complet, consecuent și puternic atunci el poartă tiparul onestității. Ideea poate fi greșită, dar e respectabilă, și-n orice caz discuția asupra-i rămîne teoretică și rezervată, precum e orice discuție asupra unor principii generale. În acest *cum*, în modul aplicațiunii unei idei se reflectă totdeauna caracterul oamenilor cari o aplică, și cînd acest caracter e hotărît și mare, fie cineva chiar dușmanul ideei, totuși impresia ce-o face asupra lui aplicarea este binefăcătoare.

Din nefericire tocmai esențialul acțiunii omenești, caracterul statornic și hotărît lipsește multora din oamenii noștri de stat, iar axioma generală pe care un român trebuie să și-o puie cînd judecă asupra oamenilor țării sale este că vor face tocmai contrariul de ceea ce-au făgăduit să facă. Altfel, luîndu-se după vorbele lor, va greși în totdeauna.

N-am admis nicicînd convenția cu Rusia, nici trecerea Dunării, pentru. că n-am susținut niciodată că nația românească e moleșită și trebuie să i se lase sînge, precum zicea „Românul”. Dar, neadmițînd-o ca idee, ne puteam aștepta că, dacă guvernul va trimite armata, o va îmbrăca, o va hrăni, o va comanda cum se cuvine. În locul acestora ce a făcut guvernul? A trimis-o ca o jertfă pentru care țara n-are dreptul de a cere nici o compensație, căci n-au iscălit nici două linii cu împărăția Rusiei, a trimis-o îmbrăcată în zdrențe pentru că comisese deja crima de a vinde mantalele și căciulele cumpărate de ministrul Florescu; au lăsat-o fără provizii, încît era silită de a se hrăni cu porumbii cruzi de pe cîmp, în fine a purtat-o cîmpiile, fiind în parte rău comandată, și dacă această armată n-ar fi avut curagiul personal și sîngele rece moștenit de la străbunii ei, adecă de la niște rase mult mai nobile decît guvernării noștri, campania ar fi fost o mare rușine.

Să judecăm în analogie ocuparea Dobrogei. Ministrul nostru de externe a promis că nu va face mari cheltuieli, că ele se vor acoperi din chiar venitul provinciei.

Permită-mi-se a crede tocmai contrariul.

Anexarea Dobrogei poate să fie pentru mulți o idee admisibilă, a căreia combatere nu va trece dincolo de marginele unei discuții teoretice. Prevedem însă de pe acuma — să dea D-zeu să nu avem dreptate — cumcă aplicația are să fie revoltătoare.

Deja ni se spune despre lefile mari pe cari au de gînd să și le croiască patrioții; deja a început a se ivi prin ziare planuri de poduri peste Dunăre, canale între Dunăre și Marea Neagră, deja, cu ficțiunea și sub pretextul de a crea un Eldorado, se fac încercări de a îndupleca opinia publică în favorul unor cheltuieli cari vor fi enorme, Vom vedea în curînd cum partidul roșu va

umplea provincia cu ciracii d-lui C. A. Rosetti, cu netrebnicii cari nu se pot hrăni și îmbogăți altfel decât pe spinarea și în paguba statului român. Apoi vor urma întreprinderi de milioane pentru poduri pe uscat și șosele pe apă și câte comedii toate.

De aceea revenim la ideea noastră emisă de a se consulta populația și de a vedea sub ce condiții voiește să se țină de statul român. Să fie o învoială, nu o cucerire. Departe de a

voi să deznaționalizăm deosebitele elemente de acolo, noi sîntem din contra, de părere că școala elementară trebuie să fie confesională și că în ea turcii să învețe turcește, tătarii tătărește; căci aceasta e singura cale pe care pot înainta. Să nu repetăm noi, popor mic și necuceritor, nedreptățile ce se fac naționalității noastre chiar în țările învecinate, să nu impunem nimănui limba și instituțiile noastre.

Nu exista o Românie transdanubiană, ci o provincie populată mare parte cu elemente străine cari, alipite de țara noastră, trebuie să se simtă, în patria lor străveche, nesupărați întru ale religiei, limbei, dreptului. A face însă din Dobrogea o colonie de netrebnici, în care să trimitem o pletoră de funcționari fără știință de carte și lipsiți de omenie, precum împlusem la rîndul ei Basarabia cu tot ce avea România mai inept și mai corupt, ar fi un dezastru pentru acea provincie și cel mai nimerit mijloc de a o pierde cît se poate de curînd.

Sînt relații de drept acolo ce trebuiesc cunoscute bine și mîntinute; sînt relații economice care trebuiesc cruțate. Administrația din România e tot ce se poate mai rău pe pămînt. Voim s-o dăm și acelei provincii ? Voim să sărăcească și [să] scadă populația de acolo precum sărăcește și scade la număr populația agricolă din România ? Ne îngrozim la ideea că s-ar introduce și acolo acele mii de lipitori și de cenușeri cari umplu țara noastră, acei vandali cari nu știu nici abecedarul și aspiră de-a deveni prefecți, acele lăcuste ale visteriei și ale averii țaranului cari ne-au înfundat țara în datorii și au adus pe sătean la sapă de lemn.

Știm că vorbele noastre sînt ca cele ale prorocului din pustii. Contra instinctelor de rapacitate a unei societăți putrede și corupte, contra Bizanțului modern cuvintele nu ajută nimic, ci numai biciul și baioneta; dar ne îndeplinim datoria, deși știm bine că, în loc ca Dobrogea să devie un Eldorado al unei bune și părintești administrații, al dreptății și muncii regulate, va deveni din contra un Eldorado al tuturor cavalierilor de industrie, al diurnașilor și cumularzilor pe cari patrioții nu i-au căpătuit încă.

[5 octombrie 1878]

[„ACEST ARTICOL...”]

Acest articol se vede a fi scris de o inteligență care caută sincer mijloacele de a îmbunătăți soarta sătenilor noștri; și cu toate astea, în pasajul care precede, începînd de la cuvintele „nu știți că orice lege relativă la veniturile și cheltuielile statului ...”, ideea autorului nu ni se pare lămurită. Dacă autorul voiește să zică că Constituțiunea dă, în Adunarea Deputaților, preponderanță burgeziei și sătenilor și că aceste elemente din nenorocire nefiind încă destul de dezvoltate la noi, influența pe care legea le-o atribuie se exercită nu de ele, *ci de o categorie de oameni care se prefac, pentru interesul deputăției, că sînt protectori ai burgeziei și ai sătenilor*; dar care, în realitate, *nu înțeleg interesele și nu simt trebuințele acestora și nu știu prin urmare să îndeplinească rolul ce Constituțiunea atribuie burgeziei și sătenilor în mecanismul nostru constituțional*; dacă aceasta este ideea autorului, atunci ideea este esactă și acest fapt constituie un rău pe care sîntem datori să-l constatăm. Dacă însă ideea autorului este, după cum s-ar părea din cîteva cuvinte întrebuițate în acest pasaj, că nu se cade ca Adunarea Deputaților să voteze ea întîi legile finanțare, ci Senatul să aibe cea mai mare influență în privirea acestor legi, nu împărtășim această părere. Credem din contră că Adunarea Deputaților trebuie să păstreze o influență predominantă în afacerile finanțare.

[5 octombrie 1878]

[„PE ARBORUL TĂCERII...»”]

„Pe arborul tăcerii crește fructul ei, pacea” — zice un frumos proverb arab, care se aplică întrucîva la atitudinea modestă de astăzi a presei române.

Întrădeavăr, pare că s-ar fi dat un *mot d'ordre* ziarelor liberale și afiliaților de a păzi un silențiu tăcut sau o tăcere silențioasă, după cum ar zice d. Pantazi Ghica, asupra activității acestei sesiuni estraordinare, în care s-a pus la cale cestiunile cele mai grave pentru viitorul României.

Această tăcere se manifestă prin deosebitul interes etnologic ce-l arată ziaristica pentru regiuni depărate, unele pentru Bosnia și Erțegovina, altele pentru Afganistan și pentru îndrăznețul Șir-Ali, încît, urmîndu-se acest metod de-a discuta

cestiunile, vom ajunge mai departe, pînă ce concertul penelor oficioase va ajunge la o simfonie asupra descoperirilor din Africa centrală; iar triburile negrilor vor avea onoarea de a întuneca prin importanța lor pierderea unei bucăți din pămîntul patriei.

Astfel, pe cînd turcii împresurau Bizanțul, înlăuntru se discutau și se certau asupra unor subtilități teologice, iar azi, cînd slavismul lovește cu talazurile sale de invaziune corabia statului român, pasagerii acestei corăbii fără busolă și fără ancoră, corupta generație de astăzi începe a avea un semnificativ interes pentru cestiuni de pură etnologie. În zadar s-au ridicat glasuri spre a arăta că într-altă direcție ar fi trebuit să pornească corabia, că vîslașii au apucat pe unde talazurile sînt mai mari și stîncile mai primejdioase; societatea din corabie, superficială și plină de zădărnicii, nu încetează sau de a se certa pentru cea mai bună formă a organizației omenești, pe cînd nu are nici pe cea mai rea, sau tace afirmîndu-se de cîte o cruciuliță rusească.

Deci Basarabia s-a dus de unde nu se va mai întoarce, în surul negrei străinătăți. În zadar moldovanul va mai privi în zile senine din vîrfurile Ceahlăului în zarea depărtată Ismailul, Cahulul, Bolgradul și țărmii Mării Negre, în zadar va vedea departe, ca margine a orizontului său, Cetatea Albă și Chilia; ceea ce va vedea din punctul din care Alexandru Voevod cel Bun va fi rotit ochii pentru a-și măsura țara cu agerimea lor, ceea ce va vedea va fi pămînt înstrăinat. În zadar își va aduce aminte omul cunoscător de cele trecute, cumcă, tari ori slabi, în trecut nu s-a găsit unul dintre noi care să consfințească pierderea pămîntului sfînt al patriei, astăzi va găsi sute de oameni, aleși în Sfatul țării, cari au căutat zile întregi formula ca să scape de acel pămînt, căutînd a masca cu fraze patriotice lipsa lor de statornicie și de bărbăție, lipsa lor de adevărat și energic patriotism.

Iar poporul ? Poporul tace, petrece cu jucării, cu părăzi, cu intrări triumfale; poporul, care și-a vărsat sîngele și aurul pentru a ține pe umere o politică nesocotită și criminală, va găsi în fraze jurnalistice, în laudele lingușitorilor săi, în panglicăriile demagogiei fățișe și a celei mascate o despăgubire meritată pentru pierderi reale și ireparabile.

Aceiași oameni cari vorbesc totdeauna de dînsul, se numesc reprezentanții lui *par excellence* și găsesc neapărată consultarea lui dacă un profesor ignorant a fost dat afară sau un cetățean bețiv a mîncat bătaie la alegeri, aceiași oameni găsesc cu totul de prisos de a-l consulta cînd e în joc soarta lui întreagă. Pentru România cestiunea că d-nii Vizanti sau Daniileanu își pierd posturile sau că un guvern a avut candidaturi oficiale sînt lucruri de zece ori mai importante decît pierderea a trei ținuturi și anexarea unei țări a cărei cultură va costa minimum două sute de milioane.

Și care e motivul că nu se consultă țara tocmai cînd e mai mare trebuință de aceasta ? Pentru că sînt rușii în țară — răspunde d. Holban, viitorul prefect din Dobrogea ca 1500 de franci pe lună.

Pentru că sînt rușii în țară. Dar oare Senatul n-a fost dizolvat asupra intrării rușilor, iar actualul Senat n-a fost ales pe cînd talazurile invaziei acoperise Moldova ? Oare nu tocmai corpul acela, care ar fi putut rezista, care ar fi putut împiedeca acțiunea fatală a unui guvern vitreg, a fost dizolvat spre a se convoca altul într-un termen mai scurt decum prevede legea și sub imediata impresie a invaziei ?

Fost-a cineva care să spuie poporului în ce stare vor ajunge frații lui din Basarabia cedată, pentru a-i trezi instinctul de conservare și bărbăție ?

Rusia a intervenit cu generozitate în neliniștele agrării din Bulgaria și Erțegovina, căci substratul material al neorînduiriilor din Turcia a fost, ca totdeauna, o cestiune economică. Dar oare știe d. Holban, prefectul de Tulcea, ce e în Rusia ?

Nu e acolo poporul supt și istovit de tot felul de dări nedrepte, nu a devenit țăranul rusesc chiar o adevărată raia ? Nu e arbitrarul agenților guvernului mai mare decît a celor turcești, nu lipsesc toate garanțiile siguranței și libertății personale ?

Relele Turciei moscovite, sub care încape Basarabia, sînt cu mult mai mari decît ale Turciei balcanice. Neliniștele din Bosnia, Erțegovina și Bulgaria sînt pe zece părți întrecute de cele din ținuturile Cirigin din gubernia Vorones, Cernîgov și altele din Rusia. E destul ca țăranul să fie acolo nemulțumit cu soarta lui pentru ca guvernul rusesc să prefacă țara într-un pustiu. În momentul în care rușii au plecat spre a elibera Orientul limba polonă se alunga din oficiile Poloniei, tipărirea de cărți în limba ruteană era oprită; era oprit chiar de-a cita în note

la scrieri istorice textul unor documente vechi, scrise în limbă malorosiană; era oprit cu asprime de a cînta concerte *arii* malorosiane.

Sub forma monarhiei absolute domnește cel mai mare arbitrar administrativ; se rusifică cu sila tot ce nu e moscovit; biserica a devenit o poliție a conștiinței care închide în temniți mii de oameni de alta religie; pentru o vorbă liberă sau un șir liber tribunalele dictează pedepse neomenoase, condamnă la munca silnică în minele de plumb fete în vîrstă aproape copilărească și băietani de pe băncile școlii, pentru nimicuri, pentru credințe cari au trebuit să se nască ca idealuri nerealizabile în întunericul acelor internate în care semicultura și pospăiala e un mijloc pentru o mai adîncă barbarie decît aceea a unui popor primitiv.

Și acestea nu le spunem noi; le spune un rus chiar, un profesor de universitate, d. Dragomanov, care a fost destituit din catedra sa de la Chiev pentru că a încercat a scrie asupra limbii malorosiane.

Și dacă o asemenea soartă așteaptă pe slavi chiar în împărăția Moscului, ce soartă va aștepta oare pe bieții români din

Basarabia!

Cu toate că o străinătate neagră și nendurătoare, barbară și robită și-a întins ghearele asupra unei părți din țara noastră, Camerele actuale au autorizat, neautorizate ele înșile, cedarea provinciei, fără a crede de cuviința de a consulta poporul. La ce trebuie să știe poporul sub ce soi de stăpîni va ajunge o parte a lui, sub ce stăpîni e amenințat de a cădea întreg?

Cîteva numiri schimbate ale ulițelor Bucureștilor, cîteva cîntece ale muzicii militare, o reprezentație gratis la teatru și căpătuirea patrioților în Dobrogea îi vor lua ochii. Apoi mai e cestiunea Afganistanului și a Africii centrale, care ne interesează pe toți într-un grad cu mult mai mare, alcazarul Ionescu, unde vor veni celebrități care să netezească neplăcuturile încrețituri ale frunților sibarite și să readucă rîsul pe buzele stîlpilor de cafenele care pun la cale țara și soarta nației.

[6 octombrie 1878]

LA VOCE D' ITALIA

D. Cavalier Enrico Croce și-a propus a scoate un ziar italiano-român pentru a face Ro-mânia cunoscută conaționalilor săi.

Nu discutăm necesitatea ziarului, căci în urma urmelor aceasta va atîrna în mare parte de la modul cum va fi redigat. E adevărat îndealmintrelea că tocmai în Italia am fost calomniată îndestul, că chiar astăzi cercurile oficiale ale noului regat nu ne dau un sprijin îndestul de puternic și că în special Italia ne cunoaște foarte puțin, deși națiunea italiană ne e cea mai înrudită prin limbă dintre toate celelalte națiuni romanice.

Ceea ce am dori însă cu tot dinadinsul e ca noua foaie — căreia îi dorim mult succes și viață îndelungată — să fie pătrunsă de spiritul adevărului.

Destule ziare avem în țară, a căror singură ocupațiune este de-a lăuda națiunea, a-i măguli instinctele sale, a-i demonstra lucruri indiferente ca periculoase, <iar periculoase>, iar pericolele, ca lucruri vrednice de dorit. Destul ni s-a vorbit de glorie, de tărie, de primatul nostru în Orient, pe cînd ar fi trebuit să ni se dea sfatul serios de-a cumpăni puterile noastre și de-a nu aspira la lucruri himerice, foarte costisitoare și foarte zădarnice pentru stadiul nostru cel mic de cultură.

Desigur că ținem la simpatiile Italiei și am fi foarte bucuroși ca să se reînnoiască acele relațiuni amicale și de solidaritate de interese, cari predominau în veacul nostru de aur sub coborîtorii Basarabilor și ai viței Mușatin, pe cînd Cetatea Albă și Chilia erau pline de negustori genovezi și venețieni, pe cînd galbenul *venetic* era o monetă cunoscută, pe cînd republica Veneției întreținea atît de puternice relațiuni cu Ștefan Vodă pomenească-1!

E drept că un ziar nu e vrun lucru mare, — puțin schimbă din cursul fatal al evenimentelor, ba este adesea un fruct al acelui curs. Dar de bine de rău tot e mai mult decît nimica și poate da direcție unei mișcări oarecare. Astfel planul de colonizațiune a Dobrogei prin italieni ar fi vrednic de-o atenție unui ziar italian român; și dacă ar succede o dată de-a porni curentul unei colonizări latine spre România, nu ne îndoim că chiar latifundiile României proprie ar fi un teren roditor pentru o asemenea lăudabilă operă .

Nu ne facem mari iluzii asupra acestui plan — din contra sîntem mai aplecați de-a crede că nu va reuși decît că va reuși. Dar bine cercetîndu-se terenul și avînd ținte limpezi înaintea ochilor, lucrul n-ar fi cu neputință și ne-ar fi folositor și nouă și cauzei romanice în genere.

Iată dar un orizon larg, care se deschide noii întreprinderi ziaristice. Istoricește s-ar putea ocupa cu relațiile tradiționale, deși ajunse în desuetudine dintre Italia și țările dunărene române, politicește ar putea milita în favorul întăririi elementului nostru izolat din răsăritul Europei printr-o nouă influență de sînge romanic.

După programă nu ne putem rosti încă, dar sperăm că foaia nu va fi pur și simplu un vestitor de noutăți și de complimente, făcute nouă, cari nu le prea merităm, ci va îndeplini un scop serios și bine hotărît.

„La voce d'Italia" va apărea joile și duminicile; prețul pe an 20 franci, pe șase luni 12; direcția și administrația e în strada Academiei nr. 24 la Tipografia națională.

[7 octombrie 1878]

MIȘCĂRILE ÎN RUSIA

„Journal des débats" primește din Petersburg următoarele știri:

Dacă revoluționarii se abțin pentru moment de la noi acte sîngeroase și nu fac să urmeze uciderii generalului Mezențof alte fărădelegi asemănătoare, ei se despăgubesc dînd un avînt mult mai mare literaturii lor; oprite prin legi și înmulțind proclamațiile și broșurile lor, pe cari le iubesc într-un mod atît de particular. E curios că toate silințele celor două poliții, cea

oficială și cea secretă, cu care Petersburgul e cu deprisos aprovizionat, nu izbutesc a descoperi ascunzătorile misterioase unde se fabrică și se imprimă produsele lor și că continuă a da piept cu autoritatea făcându-le să circuleze liber prin mijlocul poștei mici. Proclamațiile nu se mai numără printre rarități și orice persoană, cât de puțin notabilă, primește mai multe cum ar dori; cum e cu puțință deci ca poliția să fie în neputință de-a pune mîna pe autorii lor, cât și pe preesele tipografice, de sub cari ele iese la lumină? Tipografiile sînt supuse în Rusia unei inspecții mai riguroase, care pare a face cu neputință orice contravenție; sfințenia domiciliului nu se respectă mai mult decît libertatea cetățenilor; arestările nu atîrnă decît de buna chibzuință a agenților și cu toate înlesnirile acestea, perchizițiile nu ajung la nici un rezultat.

Efectul cel mai limpede a acestei literaturi subterane e că-ntreține panica-n societate. Citind profesiile de credință a acestui partid pus la index și care nu pierde nimic din superba sa mîndrie, partid ce amestecă amenințările cu blestemele și în cari un tribunal, avîndu-și scaunul în întuneric și arogîndu-și cu toate astea drepturile unui judecător suprem, rostește hotărîri neîndurate atît contra unor clase întregi ale societății, cît și contra unor indivizi izolați, citind zic acele profesii de credință e natural că funcționarul public cît și burgezul nu se simt tocmai în apele lor și se-ntreabă ce trebuie să crează. Dacă aceste foi n-ar fi cu asprime prohibite, ei s-ar îngriji cu mult mai puțin și nu le-ar da mai multă importanță decît altor rătăciri ale spiritului omenesc ; însă faptul că apărarea guvernului e-n neputință de-a opri circularea acestor foi, trezesc ideea că dușmanul se razimă pe puteri însemnate și că neapărat cată să se fie seama de el. Mii de zgomote stranii circulează în privirea aceasta și s-acreditează pe zi ce merge mai mult: se asigură, de pildă, că această organizație revoluționară are afiliați pretutindena, că-i are în toate ramurile administrației publice, ba pînă și-n sînul corporațiilor, destinate anume pentru a urmări pe revoluționari și că prin această conivență secretă se esplică imunitatea relativă, de care s-au bucurat pîn-acuma. La aceste descoperiri îngrozitoare se mai adaogă povestiri nu mai puțin îngrozitoare asupra proiectelor grandioase ce li se atribuie contra societății. Se vorbește de estermnarea personalului guvernamental, a bogaților și a burgejilor și oamenii își șoptesc la ureche că întreaga capitală sau măcar unele cartiere vor zbura în aer prin mijlocul dinamitului pe care hornarii îl vor pune pe drumuri. Toate acestea se spun firește într-un ton pe jumătate glumeț: însă bagi în curînd de seamă că această veselie prefăcută ascunde o neliniște reală și că vii-torul se anunță plin de nouri grei.

În aceste proclamații, dintre cari una din cele din urmă poartă titlul Moarte pentru moarte, se găsește esplicarea și justificarea uciderii șefului jandarmeriei. Dacă o credem, atunci fără cuvînt s-au atribuit acest act unei simple răzbunări pentru execuțiunea lui Kovalski, răzbunare exercitată asupra unui nevinovat. Generalul Mezențof a fost condamnat la moarte pentru că a meritat-o el în persoană. În zilele prefectului capitalei Trepof el își permisesse procedări crude și ilegale către diținuții politici și a primit răsplătirea. Revoluționarii nu sînt atît de răi, precum ar voi cineva să-i facă în aparență, si nu sacrifică vieți omenești fără deosebire. Ducă generalul Mesențof n-ar fi călcat datoriile sale, nimeni nu l-ar fi făcut răspunzător pentru ofense comise de alții și el ca persoană, nu ca șef al jandarmilor a suferit pedeapsa decretată.

[8 octombrie 1878]

11 - 6.832

[„MÎNE, DUMINICĂ, E ZIUA HOTĂRÎTĂ..."]

Mîne, duminică, e ziua hotărîtă pentru intrarea triumfală a trupelor noastre în București.

Într-adevăr, dacă este vreun organ al națiunii care-n aceste vremi triste, cînd totul e amenințat, să prezinte o priveliște mai mîndră și mai întăritoare de suflet, e organul puterii fizice a poporului românesc, ostașul, care azi, cînd Camerile s-a dezonorat, revenind asupra voturilor solemne din trecut și rumpîndu-le, au ținut singur drapelul sus, gata a se bate pe Argeș cu rușii, precum a fost gata a se bate în Bulgaria cu turcii.

Pe cînd o generație coruptă, fără de mîndrie și statornicie, formează publicul privitor, oștirea, această singură reprezentantă a poporului românesc adevărat, cum este el la plaiuri și la șes, dovedește încă urmele unor virtuți cari în restul societății s-au pierdut.

E drept că toată organizarea noastră politică, tot aparatul de legi și instituții introduse cu deridicata, toată neîngrijirea de pîn-acuma pentru clasa agricolă română tind a o nimici cu desăvîrșire.

Nu e număr din „Monitor” care să nu cuprindă liste lungi de dări directe și indirecte, județene, comunale și de alt soi, cari toate în linia din urmă se percep din punga țaranului, de vreme ce el formează singura clasă productivă în România. Munca lui o precupețesc negustorii și o schimbă pe mărfuri străine, munca lui dă valoare latifundiilor statului și celor particulare, dările plătite direct și indirect de cătră dînsul susțin legiunile de funcționari ai statului, ai comunelor, ai județelor; e-un cuvînt o organizație în care vorbește și pe care-o influențează toți aceia cari nu produc în economia nației nici măcar valoarea unui capăt de ață ; pe cînd țaranul, care singur produce întreg substratul vieții noastre economice, nu are nici un glas care să-l reprezinte

pe el, să vorbească în numele lui.

Și când voim a ne fâli și a ascunde cu vălul gloriei mizeria acestei generații fără razim moral și intelectual, atunci cu ce ne vom fâli decât cu vitejia personală a aceluiași țăran?

El merită într-adevăr să intre în triumf în Sybaris, el care în mijlocul veacului al nouăsprezecelea, ce pentru noi însemnează domnia frazei și a pospăielii străine, reprezintă încă cu aceeași bărbăție frumoasele pagine ale unui trecut când toată țara era ca dînsul. Dar vremile s-au schimbat din veacul al cincisprezecelea și pînă azi. Astăzi grație liberalismului am izbutit a face din România o nouă Americă, un teren pentru colonii, pe cînd poporul românesc se stinge prin simplificarea muncii, prin pierderea pieței în care să și-o ofere, prin mizeria cauzată de mulțimea dărilor, prin sărăcirea cauzată de introducerea unor costisitoare forme goale fără nici un cuprins real. Astăzi ca niciodată putem vorbi de o plebe de sus și de un popor de jos.

Să-descoperim oare toate păcatele cîte s-au comis pînă în ziua de astăzi contra elementului celui mai conservator din țară, contra sateanului? Dar nu e lege introdusă care să nu fi distrus sau să fi încercat a distruge sentimentul lui de drept, ce se păstrase de bătrîni ca obicei al pămîntului, ca datină moștenită; nu e școală înființată care să nu fi fost o unealtă contra limbei lui și a bunului său simț, nu e instituție care să fi răspuns la adevăratele lui trebuințe. În mijlocul formelor cosmopolite, introduse la noi fără alegere, el e singurul ce si-a păstrat frumoasa limbă stăveche, frumoasele datine, cari și ele pier din zi în zi sub suflarea înghețată a unui veac străin de toată ființa noastră.

Știm prea bine că nici Dumnezeu din cer, nici om de pe pămînt nu mai e în stare a opri repede a cădere pe povîrnișul fatal pe care am apucat. Peste douăzeci și cinci de ani românul în România chiar va fi o curiozitate etnologică precum e astăzi în munții Emului, unde-a stăpînit cu glorie două veacuri. Știm prea bine că am făcut drumuri comode de fier și poduri peste rîuri invaziei veacului modern și că stăpînii viitori ai pămîntului nostru trec în fiecă zi granițele cu sutele și eu miile. Noua Americă, America răsăriteană de lîngă Dunăre, a deschis de mult porțile ei imigrațiunii care ne-aduce civilizația și stingerea.

Dacă le spunem toate acestea n-o facem pentru că ar fi ceva nou, pentru că am putea spune remedii contra răului, ci pentru a arăta că, dacă e un element care să mai merite recunoștința noastră deplină, pentru că dă oarecare strălucire celor din urmă pagine ale istoriei noastre, este tocmai acel popor din sate, care a rămas inaccesibil tuturor înnoiturilor noastre nenorocite, dar care se stinge prin munca de Sisif ce i s-a impus, pentru că tocmai el și nu altul să susție uneltele care-l esterminează.

Dar chiar bucuria și recunoștința noastră sinceră este înveninată de un eveniment care se petrece în aceeași zi în care se petrece intrarea triumfală. Într-adevăr, între comisarii ruși și cei români s-a fixat aceeași duminică, aceeași zi de 8 octombrie pentru schimbarea autorităților române din Basarabia cu cele rusești. Deci în aceeași zi în care Bucureștii vor fi împodobiți

cu flamuri tricolore și se vor ilumina, un alt colț al pămîntului românesc va intra într-un întuneric vecinic poate. "Nu există o mai mare ironie decât aceea a sorții.

[8 octombrie 1878]

[,«ROMÂNUL» COMBATE IDEILE EMISE DE NOI.."]

„Românul” combate ideile emise de noi în privirea organizării viitoare a Dobrogei. Noi am cerut ca școlile primare din Dobrogea să fie confesionale, să nu impunem populațiunilor limba și instituțiile noastre, în fine ca Dobrogea să fie tratată ca o provincie deosebită, respectîndu-se legile, datinele, individualitatea lor locală, iar nu ca Românie transdanubiană.

Cuvintele pentru cari am făcut acele propuneri sînt multe și varii; cel mai grav însă e că, cu toate drepturile noastre istorice necontestabile asupra acelei părți de țară, ea este azi *de facto* o țară străină și nici nu putea fi altfel de vreme ce dominațiunea română a încetat acolo de aproape cinci sute de ani. Al doilea cuvînt e că am voi să nu ne fie rușine într-o zi de starea în care administrația ineptă, imorală și vîndută a generației liberale de astăzi a adus România Întreagă.

De aceea unirea personală a provinciei cu România ar fi poate expedientul cel mai bun pentru a o scăpa de lăcustele diurnașilor, cumularzilor și postulanților flămînzi care cîmpănesc și vestejesc în România totul — instrucție, administrație, advocatura, justiția chiar.

Acuma venim la răspunsurile „Românului”.

„Românul” numește ideile noastre erezii. Să vedem ce erezii sînt:

Ziarul guvernamental zice că noi nu știm sau uităm că deja Luther a stigmatizat identificarea *științei* cu biserica, o identificare la stîrpirea căreia n-a încetat, nu încetează de-a lucra *pedagogia* modernă.

Înainte de toate „Românul” trebuie să știe că școala primară n-are a face nimic cu *știința*, precum pe de altă parte *știința* n-are a face nimic cu pedagogia.

Școalele primare nu sînt institute pentru propagarea științei, ci institute de creștere (educațiune). Pe de altă parte biserica este asemenea un institut de creștere, și influența ei asupra școlii primare este cea mai folositoare. Cititul, scrisul și socoteala nu

sînt științe, sînt mijloace numai, cele dentii pentru a-și fixa memoria și a ajunge la cunoștințe, cea din urmă pentru a ușura judecata asupra valorilor. Materia adevărată ce caută a se preda în școlile primare trebuie să fie educativă. Tocmai acesta e defectul școalelor din România, că atît cele primare cît și cele secundare îngreueie memoria și judecata copiilor c-o mulțime de cunoștințe nefolositoare — nici o programă de studii nu-i așa de încărcată ca cea din România — lăsînd caracterul și sentimentele paragină. Știința începe abia acolo unde judecata e coaptă, disciplina caracterului deplină, înainte de aceasta epocă nu există decît creșterea prin deosebite mijloace, din cari religia e cel mai puternic. Partea pur dogmatică a religiei se pierde cu vremea, dar sîmburul ei moral rămîne și formează tăria caracterului. Institutele noastre de educație—interconfesionale — produc pehlivanii și papugii cari de la 15-16 ani încep a aspira la funcțiile statului, împlu — priveliște grețoasă — localele obscene de petrecere și ne inspiră de pe acum dezgust și o mare neliniște în privirea viitorului României.

Dar dovada cea mai limpede că tocmai ideea „Românului” este o erezie sînt școalele confesionale din Austro-Ungaria, singurele institute vrednice de toată lauda, care disciplinează în mod riguros caracterul populațiunilor *române* de acolo. O altă dovadă sînt școalele *catolice* din București, vizitate de copii *români*, ba de *evrei* chiar. Și de ce ? Pentru că școalele interconfesionale corup. C-un cuvînt școalele elementare sînt institute de *educație*, iar mijloacele sînt cunoștințe fie practice, fie religioase.

Îndealmintrelea „Românul” greșește rău citînd în această privire pe Luther ca autoritate. În realitate obscurantismul introdus în Germania prin reformați a fost mult mai mare și mai cumplit de cum l-au introdus vreodată catolicii. Reformații au ars și spînzurat eretici mai rău decît catolicii, și tocmai contra acestui obscurantism barbar catolicii au introdus școala primară populară, care este o invențiune a lor, dacă se poate întrebuița acest cuvînt. Tocmai ordinul cel mai calomniat — iezuiții — sînt creatorii și răspînditorii învățămîntului popular gratuit, care înaintea lor nu exista.

Lăsăm la o parte pedagogia d-lor modernă, care se vede că e atît de *modernă* încît n-o cunoaște încă nimenea. Pedagogia nu are a impune materia cutare ori cutare ce e a se preda, ci

numai modul de-a o preda pentru a înfrîni asupra caracterului și a disciplina mintea. E o știință formală sau mai bine o artă pentru a face mai priceput copilului ceea ce voim să-i spunem și a-i imprima mai adînc ideile morale și, cîte puțin, a deveni directivele vieții sale. În materie chiar ea nu decide nimic.

De aceea am ruga pe „Românul” să nu confunde pedagogia adevărată cu ideile secăturilor republicane cari vor să puie mîna pe școala primară și a căror pedagogie consistă întru a nu avea nici o pedagogie. Atît pentru instrucția publică a doborogenilor.

Ideile „Românului” sînt greșite ori tendențioase, în tot cazul idei din care nimeni nu va putea să tragă folos.

Iată ce zice însă „Românul” despre limba administrației din Dobrogea :

Fiecare țară are o limbă a statului, o limbă a *cetățeanului*, un instrument de înțelegere comună care poate să difere de graiul național al individului cutare sau cutare. Statul n-are dreptul d-a persecuta graiurile locale. Ele pot și trebuie chiar să figureze în școalele respective. Turcii din Dobrogea vor învăța turcește, tătari tătărește, mai bine încă decît sub dominațiunea otomană. Toți cetățenii români însă, fără distincțiune de origine sau de religiune, sunt *datori a cunoaște limba comună a statului, limba prin intermediul căreia ei se pot înțelege unii cu alții ca membri ai unei singure familii politice.*

Aceste idei nu sînt greșite, nu sînt tendențioase : ele sînt primejdioase.

Asupra acestor idei nu mai încape nici un fel de discuțiune : este în vecinătatea noastră un stat în care ele sînt aplicate și nu avem decît să căutăm urmările acestei aplicațiuni pentru ca să ne încredințăm despre aceasta. Cuvintele pe cari le extragem din „Românul” par a fi estrase din foile maghiare : din cuvînt în cuvînt argumentele cu care „Românul” combate cererile noastre sînt argumentele cu care politiciii maghiari combat cererile românilor din Ardeal. Într-un cuvînt, politica pe care „Românul” ne sfătuieste s-o urmăm față cu doborogenii este politica pe care maghiarii o urmează față cu românii din Ardeal.

E înțeleaptă această politică ?

Întrebați pe ardeleni, ca ei să vă răspundă.

„Românul” zice : „România transdanubiană există, *dar trebuie să știm a o iubi, ca și ea să ne iubească*” Așa este, trebuie să știm a o iubi, pentru ca și ea să ne iubească. Dacă însă vom procedea față cu doborogenii cum maghiarii proced față cu ardelenii, doborogenii ne vor iubi cum ardelenii iubesc pe maghiari.

Mai avem nevoie de alte dovezi? Rusia urmează aceeași cale a introducerii silnice a limbii statului, apoi o urmează Prusia în provincia Posen, în Alsas și Lorena, c-un cuvînt toate statele cuceritoare. E o armă periculoasă aceasta în mîinile celui slab, căci se-ntoarce mai în genere contra lui la urma-urmelor. Pasajul din „Românul” e evanghelia tiraniei maghiare, rusești, prusiene. Noi concedem ca limba românească să fie obiect de studiu obligatoriu, însă predarea tuturor obiectelor să se facă în limba maternă a copiilor, căci numai așa vor pricepe ce-nvață și numai așa vor învăța a iubi România.

Acum venim la instituțiile noastre *liberale*, pe cari n-am voi să le vedem introduse în noua provincie. Am voi să se respecte adică *statu quo ante bellum* relațiunile de proprietate și de posesiune, administrația comunală cum a fost, jurisdicțiunea

matrimonială exercitată de cler, sentințele de pace dictate părților prin persoane clericale, c-un cuvânt toată organizația primitivă, însă morală și de bună-credință a unui popor primitiv. Pentru aceasta ar trebui un studiu îndelungat făcut la fața locului asupra obiceielor pământului, asupra aceluși drept viu, recunoscut de toți și necontestat de nimenea, care cuprinde puterea sa coercitivă în sine însuși și în conștiința omului. Dacă „Românul” se teme de veacul de mijloc, să-și aducă aminte că amândouă țările noastre dunărene n-au avut de la fondarea lor și până în suta a optsprezece nici un cod scris (codicele Vasile Lupu și Matei Basarab nu s-au aplicat niciodată) și că abia fanarioții, stricând țara din temelie și corumpând până în măduvă simțul de drept al românului, au fost siliți să-ntroducă norme scrise într-o societate în care totul era putred, iar șiretlicul, sofisma și neadevărul se introduseseră în locul sentimentului înnăscut de dreptate și de adevăr.

[11 octombrie 1878]

[„ERA LESNE DE PREVĂZUT...”]

Era lesne de prevăzut că acel compromis din Senat, ce formează astăzi punctul de purcedere al multor articole politice în ziarul „Presa” să fie o ocazie binevenită pentru organele radicale de-a se bucura de închipuita dezbinare în partidul conservator și de-a ironiza slăbirea acestuia.

Noi din parte-ne credem că o furtună de hârtie nu e în stare nicicând să risipească convingeri bine formate și unitatea aceea care se naște din comunitate de interese și de vederi. De aceea, oricât de mare ar fi bucuria „Românului”, știm că ea nu e deloc justificată și cel puțin nu ne atinge pe noi, cară de la-nceput și până acuma am rămas consecuenți, descoperind pas cu pas minciuna și duplicitatea politicei radicale și neamăgindu-ne prin nici una din apucăturile partidului radical.

Limpede și în mod neândoios a dovedit d. Maiorescu în Cameră că ministrul nostru de externe știa despre pretențiile Rusiei asupra Basarabiei și cu toate acestea n-a spus Camerei nimic, și cu toate acestea a dus armata peste Dunăre, ca să se lupte în interesul celor cari aveau să ne sfășie țara.

Și când țineam seamă de știrile ce ne veneau din ziare străine, din Rusia chiar, în privința aceasta, eram numiți calomniatori; și când ne rugam lui Dumnezeu să facă a trece păharul acesta de dinaintea noastră și a nu ne împlini ceea ce vedeam apropiindu-se ca fatalitatea, în [ale] cărei unde pluteau cu mulțumire roșii, atunci eram acuzați că vorbim rău de partidul fanarioților și de nobilul său aliat.

De aceea era evident că oricât de identice ar fi îndealtmintrelea principiile fundamentale ale partidului conservator, numescă-se el dreapta, numescă-se centru, nu ne-am putut asocia la darea unui bil de indemnitate pentru actele acestui ministeriu care-a făcut atât de bine trebile Rusiei și atât de rău pe-ale României.

Ceea ce e mai hazliu însă e desigur știrea ce-o comunică „Românul” cititorilor săi cumcă „Timpul”, zi „Timpul”, a devenit socialist. Pentru că arătăm cum țaranul nostru, fie proprietar mare, fie mic, e singurul producător real în această țară și cum din spinarea acestui țaran se nutresc toți paraziții liberali, impuindu-i statului netrebnicia lor intelectuală și morală, de aceea noi am devenit socialiști, ba, mai mult, comuniști și nihilști.

Dacă arătăm că prin calamități economice țaranul, care e proprietar și producător, dă îndărăt și se stinge prin greutatea birurilor, că fiecare număr din „Monitor” cuprinde liste lungi de dări comunale, județene etc. cari-n ultima linie se plătesc din punga țaranului pentru a întreține o administrație hoțească, atunci noi ... sântem socialiști, se-nțelege. Și dacă vom spune că populațiile noastre orășenești au pierdut — prin importarea mărfurilor străine de tot soiul — pânea zilnic[ă] și sânt reduse parte la proletariet, parte la precupețirea băuturilor spirtoase și a obiectelor de consumație zilnică, adevărat trăiesc din scumpirea artificială a acestor obiecte, atunci „Românul” va zice că suntem socialiști.

Tot atât de nepotrivită e citarea în această privire a unui alt articol din „Timpul”.

Despre articolul intitulat Mișcările din Rusia n-avem decât a repeta că este o corespondență din „Journal des debats”, ziar, care în orice caz numai socialist nu e. E de sine înțeles că, oricât de criminale ar fi mișcările din Rusia, noi nici le combatem, nici le aprobăm. Împărăția vecină s-a izolat atât de mult de restul lumii încât mișcările dinlăuntru ei nu înrădesc întru nimic spiritul public al Europei și sânt afaceri curat rusești. Pentru străinătate ele au valoare numai întru cât împiedecă sau înaintează scopurile guvernului rusesc și poate că acest din urmă, ocupat îndestul înlăuntru țării sale, va exercita un amestec mai puțin simțitor în afacerile altora în afară. Interesul ce-l au ziarele străine — putem zice toată presa europeană — pentru acele mișcări e cu totul identic cu al nostru și nu privește decât influența pe care ele ar putea-o avea asupra politicei esterne a Rusiei. Asta-i destul de lămurit pentru a arăta deplina noastră neinteresare, fie în afirmativ, fie în negativ, pentru mișcările dintr-o țară care am dori să ne inspire pe de-a pururea tot atât interes pre cât ne inspiră Afganistanul de ex., chiar dac-am trebui să renunțăm la onoarea de-a vedea pe d. Slăniceanu ministru plenipotențiar la Curtea din Cabul.

Nu știm pentru a cătea oară cată să repetăm că reflecțiunile noastre nu le mai facem „Românului” îndeosebi.

Acest ziar a mințit de atâtea ori pe socoteala noastră, când cu bandele de săcui, când cu dezmințirile în privința banilor de hârtie și în cestiunea Basarabiei, cari toate s-au dovedit din parte-i ca nevrednice apucături, încât noi față cu ziarul fanariot nu mai suntem în poziție de apărare. Suntem prea sus pentru ca să ne poată atinge. Am spus totdeauna adevărul și nu ne-am înjosit a întrebuița apucăturile coțcărești ale foilor fanariote. Deplângem că generația de astăzi ne dă ocazie de a spune atâtea adevăruri dureroase și că mai ales partidul așa-numit liberal ne impune, prin netrebnicia sa intelectuală și morală, datoria sfântă de a-l contesta zi cu zi. Dar dacă poziția noastră prin apărarea fără încunjur a adevărului devine grea din cauza alianței naturale a celor mărginiți și a celor răi contra noastră, de pe altă parte calomnia și minciuna nu ne pot atinge. Săgețile neputincioase ale progenitiei importate a Fanarului se frâng fără putere de pavăza noastră. Statornici și consecuenți de la început, nimeni nu ne poate arăta o singură deviere din calea ce ne-am prescrist-o.

[„«ROMÂNUL» SE GRĂBEȘTE A REPRODUCE..."]

„Românul” se grăbește a reproduce din ziarul francez „La Presse” un articol intitulat *România* în care se aduc laude senatorilor guvernamentali, deputaților și guvernului pentru buna lor purtare în chestiunile cele trei impuse de Tratatul de la Berlin.

Aceasta n-ar fi nimic. Un articol de jurnal, mai cu seamă într-o depărtată străinătate care nu se interesează de noi, se câștigă lesne, mai ales cu motive sunătoare. Guvernul se poate lăuda prin presa străină — i-o permit mijloacele deocamdată. Noi în genere n-am prea dat și nu prea dăm mult pe părerea străinilor, părere care e sau unilaterală și formată cu acel prisos de suficiență individuală pe care în țara noastră — și în cea turcească — se crede în drept de a o avea orice gazetar străin, pe de alta cu acea superfluență de lingușire care dovedește ceva și mai rău și aduce aminte de casele de binefacere. Pîn-acum ni s-a întîmplat foarte adeseori să nu ne supărăm cîtuși de puțin de opinia cea rea a ziaristiceii străine și să nu ne bucurăm de părerea ei cea bună. Prea adeseori s-a întîmplat ca cea dîntîi să fie falsă, cea din urmă plătită, iar fabrica unora și altora e mai adeseori țara noastră chiar, în care vestiții corespondenți se pun ușor la serviciul cutărei persoane sau cutărui interes. Dar dacă cunoștința originii multor produse intelectuale de asemenea natură nu ne inspiră nici vîun respect deosebit, nici vro temere în privința relei opinii căreia i-ar putea da naștere, pe de alta ne bucurăm oricînd dacă vedem aprecieri adevărate, fie-n rău, fie-n bine ; căci adevărul — atingînd susceptibilitatea noastră națională și dureros fiind chiar — e tot mai bun decît minciuna aurită.

Afîta despre ziare în genere, căroră nu le dăm o importanță mai mare decum au într-adevăr.

Așadar guvernul poate să-și scrie laude în ziarele străine pe cît îi va plăcea, n-avem nimic în contra, ba ne pare chiar bine dacă caută a inspira încredere acolo unde are nevoie de ea, cu condiția numai ca acea încredere să nu coste prea scump.

Dar ceea ce nu putem trece cu vederea este calomnierea opoziției și confundarea tuturor nuanțelor ei sub eticheta de conservatori. Astfel de ex. moțiunea negativă din Cameră, propusă de d. Vernescu, i se atribuie asemenea opoziției în genere.

Propunerea d-lui Vernescu zice „La Presse” ia aparența unei manopere care tînde a lăsa să se piarză într-adins pentru România provincia care-i era atribuită, ca să poată învinovăți pe cabinetul actual c-a lăsa să se mutileze teritoriul fără nici o despăgubire.

Acest machiavelism urmează „La Presse” intră cu totul în mijloacele conservatorilor din București care, în timpul crizei de acum un an, găseau totdeauna oficioși grăbiți, gata să sufle la urechile principelui sfatul că luînd un minister din dreapta va îndrepta ca printr-un farmec reaua dispozițiune a țarului.

Principele Carol ... a avut destulă perspicacitate și lealitate ca să recunoască că, luînd un cabinet reacționar, urît de țară, riscă să provoace sub ochii roșilor un război civil. Un minister compus de oameni cari fuseseră loviți într-un mod atît de otărîtor de toate scrutițele care s-au urmat de la 1875, un minisiter ai căror membri scăpaseră numai prin răzbel de darea în judecată ar fi fost nu pacea cu rușii, ci intervenirea rușilor în afacerile României. Principele Carol a refuzat de-a intra în vederile ce voiau să-i dicteze ; a cruțat țării sale durerea și rușinea de-a vedea ordinea restabilită de baionetele rusești în folosul cîtorva ambițioși.

Bucurîndu-se de aclamările cari izbucneau în calea sa și ascultînd mulțămirea meritată pe cari i le exprima bărbăteasca elocință a d-lui C. A. Rosetti, principele Carol a putut compara situațiunea actuală cu aceea în care era acum trei ani. Atunci, prizonier al camarilei conservatoare, trăia în cea mai mare izolare. La fiecare moment se vorbea de demisia sa și trebuia toate silințele și toată puterea de persuadare a miniștrilor cari se serveau de dînsul pentru ca să-l rețină. Dacă ieșea din palatul său, trecătorii își întorceau capul și nimeni nu se ascundea ca să-și exprime opiniunea asupra încercărilor sale dictatoriale.

Trebuie să concedăm că, între multele exemple de onestitate inversă și de iubire de adevăr intervertită, acest nou Brutus care a scris liniile de mai sus merită un loc deosebit în memoria noastră, precum ar merita un locușor asemenea deosebit, foarte deosebit, în societate, sau mai bine în afară de ea.

Propunerea d-lui Vernescu e un machiavelism care intră cu totul în mijloacele conservatorilor. S-a suflat M. Sale sfatul de a lua un minister din dreapta ca să îndrepte răua dispozițiune a țarului.

D. Vernescu e un om de treabă, căci toți aliații de la Mazar Pașa sînt oameni de treabă, dar nu-i conservator, ci liberal, tot atît de liberal ca d. C. A. Rosetti, iar cît despre sfatul dat M. Sale ne declarăm în imposibilitate de a-l judeca, pur și simplu din cauză pentru că, după încheierea convenției, M. Sa n-ar fi găsit un ministeriu din dreapta. Iar cît despre M. Sa țarul, noi sîntem aceia cari am prețuit după adevărata ei valoare purtarea Rusiei față cu România și tocmai fiindcă am prețuit-o îndestul și nu sîntem în fericita poziție de a retrage nici cîtu-i negru sub unghie din aprecierile noastre, ne simțim incapabili de a îndrepta răua dispozițiune a

țarului, lucru care ar fi de prisos pentru că e cu neputință, și e cu neputință tocmai pentru că există multe lucruri de prisos în lumea aceasta de la cari renunțăm cu dragă inimă. Avem din contra perspectiva de a nu plăcea niciodată înaltelor personaje cărora roșii le plac atîta.

Atîta despre rolul în stat al dreptei de la convenție și pînă azi.

Cît despre războiul civil pe care l-ar fi adus rămînerea la putere a conservatorilor, sîntem pe deplin de acord cu scriitorul articolului din „La Presse”, adevărat nu ne îndoim defel că roșii, a căror singură perspectivă de trai sînt funcțiunile statului, ar fi fost în stare, chiar în timpul unei invazii, chiar dacă România s-ar fi opus invaziei cu arma în mînă, să turbure liniștea Bucureștilor prin manifestări de uliță, să amenințe pe domn cu detronarea, precum l-au mai amenințat, să prezinte spectacolul unui război civil în momentul în care am fi avut război cu străinii.

Despre asta nu ne îndoim, pentru că cunoaștem înaltul patriotism de care sînt însuflați acești copii mai mult *importați* decît importanți ai nefericitei noastre țări.

Cît despre estrema noastră fericire de-a fi scăpat prin război de darea m judecată, declarăm că nu sîntem în stare de-a înțelege de ce ni se perpetuează fericirea. Lucrul se poate corectea foarte lesne — rugăm pe roșii să ne dea din nou în judecată. O pot face, de nu prin Camere, totuși însă pe altă cale și, dacă roșii ar fi oameni onești, ar trebui să vadă că ne datoresc darea în judecată.

Nici nu știm alt mijloc care ar răsturna pe deplin toate rămășițele acestei bande de exploatori ai averii și puterilor statului decît tocmai darea noastră în judecată. Ceea ce dorim de la d-nii roșii și de la organele lor de publicitate este ca să rămînem totdeauna atît de respectuoși unul pentru altul precum am fost pînă acum și am fi deserați de a vedea că schimbă tonul față cu noi, alterîndu-ne astfel acea dulce uniformitate a vieții cu care ne-am deprins atît de bine prin dovezi de iubire la cari nu sîntem în stare a răspunde.

Într-adevăr, reproducțiunea articolului din „La Presse” în nr. de luni-marți 16-17 brumărel nu-1 oprește pe „Românul” de a face în numărul său de miercuri 18 brumărel declarații de iubire partidului conservator și — ceea ce mai lipsea — lecții de politeță „Timpului”. Într-adevăr noi, cari nu sîntem admiratorii elocinței bărbătești a d-lui C. A. Rosetti, găsisem că glumele făcute de „Românul” asupra partidului conservator sînt de rău gust și le dădusem epitetul cari le meritau, de vreme ce nu meritau un răspuns serios.

Guvernul, adică întreg partidul liberal azi la putere, iubește *oposițiunea*. Dar nu ne știm vinovați cu nimic. Nu s-ar putea să ne scutiți cu dovezi de iubire ? Iată, sîntem gata să ne declarăm nevrednici de iubirea voastră, numai dați-ne bună pace, să rămînem așa cum sîntem.

Dar nu numai din astă cauză ne simțim neliniștiți. E drept că iubirea guvernului radical e o ... fericire insuportabilă, dar în sfîrșit multe lucruri sînt insuportabile și totuși omul trebuie să le ducă. Vorba ceea : să nu dea Dumnezeu omului cît poate purta. Ceea ce ne-ngrijește serios e că toată iubirea aceasta a liberalilor cată neapărat să fi ascunzînd vro nouă nenorocire a țării. Se zice că d. Brătianu a fost din nou la vie la vestita sa vie din Livadia.

Este oare petrecerea aceasta la aer curat care pricinuieste focul dragostei pentru noi?

Noi am crede c-ar fi mult mai demn de-a spune verde ce vor. Bani vor? Oaste vor? Spuie-o curat și nu mai umble cu tertipuri diplomatice și cu dovezi de iubire pe care nu le pricepem tocmai de teamă că le-am priceput prea bine.

[19 octombrie 1878]

[„CHIAR ÎN CESTIUNEA ADMINISTRĂRII..”]

Chiar în cestiunea administrării Dobrogei nu e unitate în vederile cabinetului actual. Cel puțin hotărîrea ca fiecare ministru în parte să-si facă regulamentul *său* de administrație publică dovedește că întreg cabinetul nu are nici o idee clară despre ceea ce trebuie să facă. Cauza este simplă. La noi în România nu există miniștri de resort, cari, să-și înțeleagă ramura lor de administrație, căci toți d-nia lor au găsit de cuviință de-a administra patria lor proprie ca regulamente și legi traduse cuvînt din cuvînt din franțuzește, pe cînd toată activitatea mintii individuale a d-lor, cîtă va fi binevoit a le-o da Dumnezeu, se consumă pur și simplu în ambiția de-a rămînea miniștri, iar mintea ciracilor d-lor se consumă în tendența de-a ajunge cît mai în grabă la o poziție cît de bine plătită, cu condiția ca să coste muncă puțină. Generația actuală de postulanți, cumularzi și diurnași se găsește deodată față cu stări de lucruri care — *mirabile dictu* — nu se pot administra cu regulamente traduse și la tratarea cărora se cere *gîndire proprie* și muncă *proprie* din greu.

Aci le stă mintea locului. Gîndire *proprie* ! Dar n-au avut-o niciodată.

Făcîndu-și prin Piza, Belgia și Elveția doctoratele în drept în cîte 10—15 luni sau poate chiar în tot atîtea săptămîni, tîind cînilor frunză prin Paris, unde cîteva săptămîni înaintea examenelor se pun sub *repetitori* să-nvețe pe de rost răspunsurile la

întrebări certe, precum se învață căteii la aportare, și câștigînd titluri fără vreo muncă a inteligenței, fără ca vreodată să fi învățat a judeca, a gîndi, a cerceta, ne vin cu droaia și aspiră toți de a deveni miniștri, membri la Curți, academici etc. încît nu știm ce să admirăm mai mult, ignoranța sau tupeul lor.

Un ciudat mod de mișcare în societate se observă de mai mult timp încoace. Tocmai băieții cei mai blegi și mai tîrzii la minte, cari se strecură sau nu se strecură cu chiu cu vai prin școalele secundare, au norocul de a pleca în străinătate, de unde se întorc ca vițelul din fabulă, adevăți mai blegi — dar cu titluri și cu aspirațiuni nemărginite. Cea dintîi aspirațiune a acestor tineri plini de speranță este o zestre de 10—20000 de galbeni; a doua, deputăția; a treia, funcțiunile înalte ale statului și, în fine, fotoliul ministerial. Astfel vedem oameni cari n-au nici atîta judecată proprie cîtu-i negru sub unghie grămădindu-se în Corpurile legiuitoare, în justiție, la universități. O cultură cîștigată prin cafenelele Parisului dă tinerilor români dreptul de a aspira oricît de sus. Fiindcă însă pe calea regulată a unui stat bine organizat lucrul n-ar fi cu puțință, întrebunțează alte mijloace, se fac ciraci politici ai cutării sau cutării persoane, cîștigă o importanță nemeritată de oameni de partid și deodată numai ce vezi răsărind cutare ori cutare reputație uzurpată, pe cari organele gaștei o laudă și o ridică în ceruri, iar cetitorii cred, reputația se întemeiază, pînă ce la urma urmelor avem leit-poleit înainte-ne pe candidatul la minister. Cazuri s-ar putea cita o mulțime, ba chiar ar fi practic de a se face o statistică, a putrejunii sociale, atît de numeroase și instructive sînt ele.

Pentru România cel înfi și cel mai mare bine ar fi o curățire a universităților noastre de semidoctii și simplii postulanți cari îi ocupă catedrele și introducerea unui alt mod de numire la ele, bazat pe incontestabile cunoștințe, dovedite prin scrieri însemnate și printr-un trecut științific însemnat, nu numai pe titluri academice cari dovedesc foarte puțin și în multe cazuri nimic chiar. Apoi ar trebui ca de la o epocă fixată să nu se mai admită în funcțiuni publice cei cari studiază în străinătate. Nicăiri în lume nu se întîmplă aceasta. În Germania și Austria nu s-ar primi nimeni în vro funcțiune a statului dacă a studiat în Franța și viceversa.

Dar această cestiune e de cea mai mare greutate; ea este izvorul reputațiilor uzurpate, a meritelor imaginare, și cultura în străinătate va fi încă multă vreme rana cea mai adîncă a acestei țări. Ea ne face să nu ne cunoaștem țara, să judecăm toate după calupuri străine, admișînd pe acestea ca pe niște valori absolute, ca pe niște adevăruri nerăsturnabile, pe cînd ele nu sînt decît cristalizațiunea unor stări de lucruri cari *n-au nici o asemănare cu ale noastre*.

Își poate imagina cineva că oricare din aceasta generație de avocați și intriganți de meserie va înțelege cu atît mai puțin starea Dobrogei cu cît n-au fost capabili de-a înțelege starea propriei lor țări, în care s-au născut și a cării limbă de bine de rău o vorbesc.

Tot acești oameni vor trece în Dobrogea spre a o civiliza. Oricine își poate închipui în ce fel va ieși această civilizare. Lefuri mari, trîndăvie absolută, înfumurare și aroganță față cu muncitoarele elemente din acea țară, ruinarea cît mai curîndă a ei prin invențiunea copioasă de dări către stat, județene, comunale etc. etc.

Noi din parte-ne am făcut oarecari propuneri pozitive și, deși știm că nu vom fi ascultați, le repetăm din nou.

Școalele primare ar trebui să fie confesionale, în cari însă se poate învăța în mod obligatoriu și limba statului, dacă se va crede de cuviință. Mijloacele pentru întreținerea acestor școale ar trebui să le dea averile bisericești, fie creștine, fie moametane, constituite în fonduri religioase și administrate de chiar membri — clerici și mireni — ai comunității religioase. Limba maternă a copiilor să fie neapărat limba de propunere în școala

Căsătoria fiind pentru toate elementele din Dobrogea o afacere religioasă și nu juridică, cauzele matrimoniale trebuie judecate de către forurile de cari s-au judecat și pînă acuma.

Organizarea administrației comunale să se lase așa cum era înaintea războiului.

Să nu se impune nici o dare peste celea cari existau înaintea războiului.

Tratînd Dobrogea cu aceeași lipsă de respect a trecutului ei precum am tratat patria noastră proprie de douăzeci și mai bine de ani încoace vom face populațiile să regrete trecutul și să ne urască. Numai complectînd sau dînd ocazie de a se complecta formele deja existente ale vieții publice îi vom face pe oameni să se simță tot în patria lor veche, să se simță la ei acasă, iar nu sub o dominațiune străină.

[21 octombrie 1878]

[„ROMÂNUL» AFLĂ CĂ..."]

„Românul" află că d. George Chițu, ministrul instrucțiunii publice, și-ar fi dat demisiunea.

Înțelegem, urmează „Românul", că d-sa, ca unul din cei mai distinși avocați de peste Olt, a făcut un însemnat sacrificiu material prin lunga sa ședere în minister, un sacrificiu pe care îl impunea greaua situațiune a țării, cînd fiecă român, lăsînd la o parte interesele sale particulare, trebuia să nu se gîndească decît numai la binele cel mare al națiunii.

Timpul începînd a se limpezi, d. Chițu va fi crezut momentul sosit pentru a curma sacrificiul.

Deie-ni-se voie a admite că timpul a început în genere a se limpezi, așa încît a sosit momentul în care nu numai d. Chițu își va curma sacrificiul, ci și alții.

E prea adevărat ca roșii aleg tocmai timpurile cele mai nefavorabile pentru țara, cînd e război în zare, cînd e vorba de o mare prefacere undeva, cînd se poate face paradă de vorbe late, ca să ajungă la putere, căci în timpuri normale nu *pot* ajunge. Dacă un ministeriu conservator ar fi făcut una măcar din greșelele comise de dd. roșii în politică, d-nia-lor, cu toate c-am fi avut oștire straină în țară, ar fi făcut manifestații pe uliță, ar fi îmblat cu jalbe în proțap la M. Sa sau poate la consulul știut, cu un cuvînt și-ar fi pus în mișcare toate apucăturile cari ar fi fost numai în stare de-a aduce cele mai mari greutăți asupra țării. A spune că d-nia-lor fac sacrificii sfînd la ministeriu e absurd. D-lor cată a veni oricînd *pot* și se duc cînd *trebuie* să se ducă, cînd adecă li se arată ușa.

Cauza pentru care d. Chițu e trimis la primblare nu ne e cunoscută dar desigur ca *nu* numeroasele sale greșeli ca ministru sînt motivul retragerii sale. Se vede că se face loc cuiva pentru vreo tranzacțiune politică și de aceea i s-a dat vînt sa-și vază de trebile advocațești.

„Românul” urmează:

Oricum ar fi, această retragere este cu atît mai regretabilă cu cît nimeni la noi nu înțelesese mai bine decît d -sa unul din puntele cele mai însemnate din ramura instrucțiunii publice.

Am spus într-unul din numerii trecuți ai „Românului” cît de prejudițioasă este pentru noi, sub toate raporturile, migrațiunea cea periodică a mii de tineri români care se duc a împopora diferitele școale din străinătate.

Milioanele cheltuite acolo pentru a aduce în schimb cîte o diplomă de doctor sau licențiat, adesea numai diploma fără știința, acele milioane, dacă s-ar întrebuița în țară, ar putea să rădăce la noi foarte sus nivelul instrucțiunii publice, iar prin însăși aceasta și prestigiul nostru național.

Cauza migrațiunii tinerilor, motivul ce se invoca neconținut, pe drept sau pe nedrept, este starea cea defectuoasă, necompletă, neîngrijită a învățămîntului superior.

Avem niște fragmente de facultăți, niște cadre așa -zicînd universitare, dar nu avem nici o universitate care să poată rivaliza măcar cu universitățile cele de a doua mînă de prin orașele cele mai mici ale Germaniei.

Într-o asemenea stare de lucruri, dacă sînt studenți puțini, nu e de mirare, căci studenții cei mulți vîzînd că în țara nu pot învăța mai nimic, se duc în străinătate.

Într-adevăr cestiunea stă așa — ceea ce contestăm însă e că d. Chițu ar fi înțeles-o vreodată.

D. chițu, ca și „Românul” și ca toți roșii în genere, pun mîna pe idei emise de alții, pentru a abuza de ele nepricepîndu-le pe deplin. Cauza că facultățile noastre sunt rele stă în modul numirii profesorilor. Și catedrele de la facultăți nu sunt nimic alta în România decît un obiect vrednic de invidia postulanților. Legea instrucției iar e în privința numirilor de-a dreptul rea. Titluri academice se cer și nimic mai mult. Dar simple titluri academice se cer de la un avocat, de la un medic, de la un judecător, de la un angajat de administrație chiar, nu de la un profesor de facultate. Acesta ar trebui să-și fi dovedit calificarea științifică în alt mod, prin scrieri însemnate de valoare necontestabilă.

E drept că acest titlu e asemenea admis de consiliile examinătoare. Dar cum ? O mică monografie fără nici o valoare e de ajuns pentru a-l numi pe un asemenea postulant la o catedră, care adesea-și prezintă *teza sa de licență* ca o scriere de merit?

Facultățile noastre sînt atît de slabe și de puțin frecventate încît adesea profesorii sînt mai numeroși decît elevii. N-ar fi oare mai bine ca Facultatea de Litere din Iași de ex. să se desființeze cu totul, să se creeze catedre la București pentru unul sau doi din profesorii mai buni de acolo, iar din restul fondurilor să se dea stipendii la buni absolvenți de liceu, ca să se prepare în străinătate pentru studii superioare speciale? Aceasta ar fi practic și financiar și în privirea fondului. S-ar desființa o sumă de sinecure pentru a pune temelie unui corp adevărat de învățați. Acești tineri s-ar putea numi apoi la licee și, dovedind mai tîrziu o deosebită aptitudine personală, și la facultăți.

Căci migrațiunea tinerilor pentru științele istorice și cele exacte nu e atît de mare precum [î]și închipuie „Românul”. Din contra. Cei mai mulți tineri cari se duc în străinătate sînt dresați a aporata cestiunile codului civil francez, se fac juriști. Deci tocmai în privirea facultăților de drept ar trebui o radicală prefacere și lărgire a învățămîntului superior. Aci e singurul teren în care s-ar putea specializa munca, s-ar putea crea catedre nouă, s-ar putea impune prin lege că, de la epoca cutare ori cutare, numai tinerii cari vor fi studiat dreptul în țara lor proprie vor putea ocupa funcțiuni judecătorești și administrative.

E necontestabil că emigrarea studenților în drept e o adevărată calamitate pentru țară. Abstracție făcînd de la milioanele pe cari le cheltuiesc în străinătate și pe cari le-ar putea cheltui în țară, mai vin alte rele nu mai puțin esențiale. Întîi se deprind în centrele cele mari c-o mulțime de trebuințe, îndeplinite ieftin acolo, scump la noi, trebuințe cari aci nu se pot satisface cu leafa de judecător la Piatra, Cîmpulung sau Tîrgul-Jiului. Al doilea, ne vin aproape toți c-o omeopatică doză de cunoștințe, dar cu pretenția de-a se face de-a doua zi deputați, miniștri, profesori de universitate. Aceiași advocați apoi, cari nu știu nici dreptul cum se cuvîne, nu se dau îndărăt dela concursuri pentru licee, pentru catedre de la facultatea de litere chiar. Afară de asta mai e

un alt inconvenient și mai mare. Facultățile străine, foarte riguroase pentru indigenii lor, nu sînt deloc riguroase, ci din contra foarte îngăduitoare pentru străini. Tineri rău preparați, adesea fără studii liceale complete, pleacă în străinătate, unde după 10—15 luni de dresură li se dă vînt cu vorba : *Assez fait pour l Orient*.

Întorși în țară — cu obiceiuri mult mai orientale de cum s-ar crede — însă ca scoși de cutie, încep a se forma în grupuri politice și a pune la cale țara. Astfel se sporesc pe zi ce merge oamenii cari nu știu munci, dar cu o mulțime de necesități, fără ca producțiunea națională să poată ținea pas cu acea sporire, se-mulțesc consumatorii puri, ba încă rafinați și costisitori, fără ca inteligența acestor tineri să compenseze cît de puțin măcar munca reală și suferințele reale ale poporului lor.

Gîndit-a d. Chițu la toate acestea? Defel.

Și cu toate acestea „Românul” o susține, căci iață ce zice : -

Unul din meritele cele mai necontestabile ale d-lui Chițu a fost d-a se fi gîndit cu multă stăruință la îmbunătățirea facultăților române și mai ales a celor *de Litere și științe*, mai părăsite decît celelalte, .sîndu-se însă totodată d-a da mai multă soliditate învățămîntului primar și secundar, fără care, ca un edificiu lipsit de bază, instrucțiunea superioară nu poate lua o dezvoltare matură, un avînt serios.

Sperăm că succesul d-sale la Ministerul Instrucțiunii Publice, oricare ar fi, va ști să profite de începutul făcut și va duce opera la capăt, avînd neconținut în vedere mijloacele d-a împuțina cu încetul, d-a reduce la minimum trista deșertare a școalelor române în favoarea celor din străinătate.

Facultățile de litere și de științe !

Apoi tocmai acestea au nevoie de concursul străinătății. Cele de *drept* ar fi trebuit să atragă atenția d-lui ministru.

Știm foarte bine la ce vrea să facă aluzie „Românul”. La numirea celor trei distinși învățați — Odobescu, Hisdeu și Frollo — ceea ce nu l-a oprit însă pe d. Chițu de-a găsi foarte suficient și pe d. Crăciunescu, numit pe baza unei teze de licență (în treacăt vorbind, fără de nici o valoare reală).

Măsura cea mai nimerită pentru popularea acestor facultăți ar fi fost *o lege* prin care să se stabilească o dată pentru totdeauna că nu se vor numi profesori de licee, de gimnazii și de școli secundare în genere decît cei ce vor fi absolviți cu succes cursurile universitare.

A doua măsură ar fi fost curățirea acestor facultăți de postulanții ce le ocupă catedrele, cari nu știu nimic și pentru cari catedra e o sinecură. D. ministru ar fi trebuit să găsească mijlocul pentru aceasta dacă nu vrea să prefacă facultățile în spitale de nevolnici cu mintea..

Astfel e la facultatea din București d. P. Cernătescu, numit prin surprindere de către locotenența domnească profesor; sînt la Iași, d. Vizanti, Leonardescu ș.a., sînt la facultatea de medicină d. Protici și alți bulgari, buni de salahorie, nu de catedre.

Dar d. Chițu n-a gîndit la toate acestea. A pune la loc pe profesorii de facultăți depărtați de predecesorul său pentru ignoranță sau pentru neglijență absolută a fost grija sa cea dentii. Dacă și acesta e un merit, el e necontestabil.

D. Chițu a binevoit a crede că toți oamenii aceștia erau victime politice, mari învățați persecutați pentru adevărurile ce le propagă, descendinți direcți ai lui Galilei, pe cînd din contra nu erau decît sau ignoranți sau neglijenți pe care o defectuoasă lege a instrucției îi făcuse în aparență sacrosanți.

Adevăratele merite ale d-lui Chițu ca ministru al instrucției sînt următoarele :

A-mpuținat școalele rurale. La ce să învețe mojiul carte, a socotit d-nia-lui. A retras aprobarea exclusivă pe care predecesorul său o dedese unor cărți pentru învățămîntul primar, pentru ca buruiana cărților rele să înece planta mai gingașă a acelor bune. Dacă

acele cărți aprobate exclusiv de predecesorul său au pătruns, cauza e plivirea generală ce se făcuse puțin înainte, încît se dăduse plantelor folositoare spațiul necesar ca să prinză rădăcină.

Un alt merit necontestabil al d-lui Chițu este încărcarea și încurcarea programelor. Desfidem pe cineva de a ne arăta programe atît de monstruos încărcate ca cele actuale din România. Uitînd vechiul și nestrămutatul adevăr pedagogic *non multa sed multum*, d. Chițu a presupus că copiii români sînt toți excepționali prin memorie și judecată și i-a încărcat cu materii atît de multe și atît de diverse încît nici profesorii, nici școlarii nu se pot orienta în capetele lor. D-sa a crezut că, dacă copiii învață vorbe, apoi învață în genere ceva. Nimic nu învață, pentru că memoria nu păstrează nimic neprinceput, nerumegat, unde interesul viu și judecata copilului n-a jucat nici un rol.

Singurul efect al încărcării memoriei cu lucruri pe cari nu le poate mistui e sila și scîrba copilului de carte. La acest rezultat au ajuns aproape toate școalele la noi. Vezi tineri cari au învățat latinește, grecește, istoria universală, logică și psihologie, științe naturale, geografie în toate clasele, drept administrativ, economie politică, au trecut bacalaureatul și ... cu toate astea nu știu a scrie o frază corectă, iar a doua zi după ce a părăsit școala a uitat tot.

Meritul d-lui Chițu e că sau a distrus sau a încercat măcar a distruge orice început bun și temeinic în școalele noastre. Că n-a stricat și mai mult nu e vina d-sale.

[25 octombrie 1878]

[„ÎN NUMĂRUL DE VINERI...”]

În numărul de vineri al ziarului „Războiul” un domn care iscălește numai cu inițiala T. și se numește vechi conservator găsește de cuviință a imputa „Timpului” tonul ce l-am avut față cu Rusia și că venim azi a învenina relațiile dintre noi și ruși.

Ni se va permite a nu răspunde direct la această imputare. Am spus adeseori că, relațiile dintre stat și stat fiind întemeiate numai pe interese, pot fi foarte *cordiale*, fără ca prin aceasta sentimentele intime ale națiunii să ia parte la acea cordialitate.

Dovezi despre bunele relațiuni dintre România și Rusia ne dau mulțimea decorațiunilor pe care guvernul puternicei împărății vecine găsește de cuviință a le împărți la noi spre a împodobi piepturile patrioților și dovezi și mai temeinice credem că ni se dau pe cale diplomatică. Prin urmare în predmetul acesta sîntem la limpeziș și nu mai imputăm nimăruî nimic, pentru că credem de prisos a o mai face cînd cunoaștem înaltele virtuți civice ale luminatelor noastre sfere dirigente.

Contestăm asemenea că noi am fi înveninat vro relație bună existentă, căci, chiar dacă am fi voit s-o facem, antidoturile puternice cari se administrează nației ar face veninul nostru foarte neputincios, precum nici nu poate fi altfel, precum ar fi nenatural dacă ar fi altfel.

Asemenea avem și noi principiul *cazistic*, nu absolut, că trebuie să stăm foarte bine cu toți vecinii noștri, și avem acest principiu tocmai din cauza înaltelor calități de tărie, statornicie, prevedere și patriotism care caracterizează partidul astăzi la putere, și numai cînd n-am avea cunoștința despre acele calități am fi de opinia contrarie a lui Machiavel.

Prin urmare e o necontestată identitate de principii în politica practică între noi și d. T.; sîntem adecă țară mică și săracă și trebuie să cunoaștem puțina noastră însemnătate, să nu ne amestecăm în certurile celor mari și să mărturisim, mai ales, anemia noastră. Ceea ce contestăm însă e ca oricine să se recunoască atins de anemia generală, mai virtos cînd știm că relații atît de trainice și de bine întemeiate pe reciprocitatea intereselor ca cele însemnate mai sus nu se pot învenina prin o furtună de hîrtie. într-adevăr, ce politică ar fi aceea și ce adîncime de vederi ar trebui să aibă ca să se modifice așa, numaidect și în mod esențial, prin atitudinea unui ziar? Am spus-o noi înșine de mai multe ori că e un guvern rău acela care-și poate schimba politica sa după polemici jurnalistice, și e rea, absolut rea politica ce se poate modifica după articolul de fond al cutărui jurnal. Privilegiul, dacă voiiți, pe care ni-l păstrăm în situațiunea de față e ca să mărturisim că nu sîntem vrednici de a recunoaște adîncimea și siguranța de vederi a politicei guvernului, că nu ne intră în cap, poate că sîntem prea tîrziu la minte, și acest privilegiu nu-l cerem pentru ca să cîștigăm o popularitate de care n-am fost vrednici niciodată de a o căpăta nici prin lingușiri, nici prin îngîmfata încredere în puterile noastre, ci pentru că așa este făcută mintea noastră, că nu înțelegem adecă prăpăstiile, nici să credem orbește vorbe ale căror cuprins real nu se pipăie și nu se vede.

Așadar nu se teamă d. T. că ne deosebim tocmai mult în privirea politicei esteriore, factorii reali ai acestei politice fiind-ne prea bine cunoscuți pentru ca să sperăm că prin atitudinea noastră vom schimba ceva din mersul ei fatal, inaugurat de la începutul războiului.

Ceea ce ne credem însă datorii a rectifica sînt unele chestiuni de fapt în întîmpinarea d-lui T., precum cea privitoare la art. 2 din convenție despre care d. T. zice că n-ar fi garantînd integritatea; *actuală* a României și despre partea Rusiei; apoi depeșa marelui duce Nicolae, pe care d. T. o declară de falsă.

Să ne ierte d. T., dar adevărul înainte de toate. *Amicus Plato, magis amica veritas*. Articolul 2 garantează integritatea teritoriului român și despre Rusia, aceasta-i opinia lumii întregi; opinia contrară e pur și simplu o sofismă foarte străvezie.

Iară faptul că o telegrama a marelui duce a fost trimisă M. S. Domnitorului, cerînd ajutorul armatei române, este un fapt autentic. Însuși guvernul a declarat-o în ședințele secrete ale Adunărilor și, pînă cînd nu se va dezminți în mod limpede, mănținem afirmațiunea noastră

În fața afirmațiunei d-lui T. Trebuie să observăm însă că aceasta nu oprește ca și cealaltă depeșă, publicată de ziarul „Le Nord”, poate să fie asemenea autentică.

Un singur pasaj ne mai rămîne în întîmpinarea d-lui T. la care avem ceva de zis. El e atît de caracteristic și de neașteptat încît nu-i vom refuza spațiul cuvenit. Iată-l.

Fost-a cineva la 1856 care să spuie acestor frați din Basarabia în ce stare ei — cari erau cu averi, respectați în interesele, onoarea și familia lor sub ruși—vor ajunge sub guvernul român?

Pînă în cele din urmă zile ale despărțirii lor de noi, ei fură jăfuiți, torturați de bunii lor frați ale căror guverne succesive i-a adus la sapă de lemn. Să fim drepiți !... Nu numai roșii s-au purtat astfel cu Basarabia, dar și albi!

Iată acum și răspunsul nostru.

Dacă domnul T. este român, ceea ce cam ne vine a nu o crede, îi vom aduce aminte că cele trei județe basarabiene ce ni s-au răpit astăzi sînt numai o parte dintr-un mare trup numit Basarabia și că acest trup se află acum de 66 de ani sub administrațiunea împărătescului nostru vecin. Așa fiind, binevoiască d. T. a ne spune la ce stare de prosperitate materială, finanțiară, economică și intelectuală a ajuns Basarabia în acest interval de 66 de ani de cînd a avut fericirea de a fi dezlipit[ă] de muma-patrie. Dacă d-sa poate să ne răspundă în cunoștință de cauză că mama poate rîvni pe fiica pentru bunăstarea ei în toate privințele enumerate, atunci nu avem decît a ne închina înaintea celor zise de d-sa în pasajul citat mai sus.

Dacă însă, precum știm, nu ne poate face această mărturisire, atunci declarăm că d. T. poate să fie român prin întîmplarea nașterii, dar desigur nu este nici prin cugetul său, nici prin inima sa.

[28 octombrie 1878]

O CURIOZITATE

Primum din Vaslui următoarea foarte minunată telegramă:

Ziarului „Timpul”.

Niște indivizi; unii paraponisiți, alții fără greutate socială, a *atribuit* d-lui prefect Holban *niște infame calomnii*. Subsemnații cetățeni indignați *dezmințim că faptul atribuit* d-lui Holban prin ziarele „Steaua României” și „Timpul” *sînt pure invențiuni* demne numai de calomniatori, lucru constatat de însuși procurorul.

Rugăm pe înaltul guvern și pe oamenii de onoare a nu mai da crezămînt *acestor* infami calomniatori :

Iorgu Papafil; Iancu, avocat; Ion, proprietar; Pavel Gorgas; Ion Racoviță, proprietar mare; Gh. Mironescu, avocat; Inginer Vincler; Mirea N. Florescu; C. Florescu; Păcălabul D. Fruiu; Vasile Pamfil; D. Vasiliu; G. Pușcașul; Ilie Maglianu; I. Botez; G. Bălănescu; V. Bușilă ; G. Chrisoscoleu; M. Radovici; D. Selveanu; Ion G. Popescu; N. A. Berca și Ion Gheorghiu.

Lucrul pare cam încurcat; dar putem să ne deslușim pe calea analizei gramaticale despre cele ce zice minunata telegramă.

Prin urmare:

„*Acești* infami calomniatori: *iscăliții*” roagă chiar ei „pe înaltul guvern și pe oamenii de onoare să nu le mai dea crezămînt.”

Dînșii spun în capul telegramei, că *s-a atribuit niște calomnii* d-lui Holban de către niște indivizi, unii paraponisiți, alții fără greutate socială”. Noi știm că d-lui Holban i s-a atribuit cu totul altă vină decît vina calomniei.

Apoi, dînșii „*dezmințim că faptul atribuit prefectului sînt* (adică *este*) *pure invențiuni*” și zic că dezmințirea lor este întărită și „prin constatarea procurorului”.

P. S. între iscălituri se află și numele directorului școlii din Vaslui, d. Chrisoscoleu, profesor de gramatica românească. Bănuim că, fiind cărturar distins al democrației vasluiene, dumnealui trebuie să fi așternut pe hîrtie această hazlie telegramă. Notăm cu bucurie că stilul democratic face progrese la Vaslui. Democrații vasluieni s-au hotărît, se vede, a se ține la înălțimea diapazonului stilistic al fraților întru Constituție din Capitală. Începutul, după cum văzurăm din telegrama de mai sus, merită laude și încurajare și de aceea ne-am hotărît a insera producția democraților vasluieni chiar pe a treia pagină. Înainte dar, democrații vasluieni! Dați-i zor cu stilul! Deviza vă este mare : condeile democratice nu admit nici o pudoare, și mai ales pe cea gramaticală !

[5 noiembrie 1878]

[„SPIRITUL PUBLIC MODERN...”]

Spiritul public modern suferă de-o boală pînă la oarecare grad nepricepută pentru noi, născută fiind din împrejurări și din stări de lucruri fără analogie în viața noastră internă. Nu e vorba, internaționaliștii din Germania, Franța și Anglia sînt prieteni buni și personali cu d. C. A. Rosetti, cu d. Brătianu, dar ideile politice profesate de cosmopoliții apuseni sînt, pentru stadiul de dezvoltare în care trăim, utopii în care nu cred nici cei ce le profesază la noi. Religia, cu credințele ei fericite, care stabilea în mod dogmatic toate răspunsurile la întrebările cele mari ce preocupă o minte omenească, a suferit grele lovituri, însă numai negative — din partea unor ultime raționamente materialiste, cari în sine sînt tot atît de neîntemeiate ca și mitologia grecească.

Dar raționamentele materialiste, brutale fiind, lesne de priceput și apelînd oarecum la bestia din om, găsesc în suta a nouăsprezecea o mulțime de aprigi apărători, încît viața noastră modernă pare a se apropia de povîrnișul fatal pe care istoricii latini îl presupun, fără cuvînt, a fi existat înaintea constituirii statelor, adică acea stare de vecinică vrajbă însemnată cu vorbele *bellum omnium contra omnes*, războiul tuturor contra tuturor.

Fără cuvînt s-a admis această stare de lucruri pentru omul primitiv, din cauză că există un sentiment de drept înăscut.

Nu doar că oamenii s-ar fi adunând din impuls propriu și ar fi stabilind un *modus vivendi* prin discuție și punere la cale. Acest stadiu vine cu mult mai târziu. Dar precum în roiul de albine sau în mușinoiul de furnici nu există legi scrise și facultăți de drept, deși toate ființele cîte compun un roi trăiesc într-o rînduială stabilită prin instincte înnăscute, tot astfel omul primitiv trăiește din cele dintîi momente în societate, iar cînd începe a-și da seamă și a căuta să explice modul de conviețuire și de conlucrare se nasc religiile, cari stabilesc adevăruri morale, sub forme adevărat că dogmatice sau mitologice, religii cari sînt totodată și codici.

Cu încetul înșă omul perfectibil se desprinde din totalitatea organizației naturale și-și lărgește din ce în ce cercul său de activitate individuală și atunci abia începe pentru el viața într-adevăr omenească, viața liberă. Dar totuși în lărgirea individualității sale omul poate atinge o margine în care pune în cestiune individualitatea și libertatea semenilor săi și în cele mai multe cazuri a semenilor acelora cari sînt mai buni, mai capabili, mai de inimă.

Astfel s-ar putea spune că întreaga luptă între taberele opuse, numite una liberală, care ajunge la comunism, alta conservatoare, care poate ajunge într-adevăr la osificarea statului, e pe de o parte lupta pentru drepturi, pe de alta lupta pentru datorii.

Conservatismul luptă pentru datorii. Pentru el împlinirea datoriilor către semenii săi, solidaritatea de bunăvoie sau impusă prin legi a cetățenilor unui stat, o organizare strictă, în care individul e numai mijloc pentru întreținerea și înflorirea colectivității, cruțarea economică a tuturor claselor pe cari le privește ca organe vii ale societății, cu un cuvînt organizarea naturală, înțeleasă de toți, moștenită adesea prin tradiție, prin obiceiul pămîntului, recunoscută de toți fără legi scrise chiar, iată starea de lucruri la care aspiră conservatismul extrem.

Dar și această direcție are primejdii ei. Vecinica tutelă exercitată asupra claselor de jos le dă într-adevăr pînea de toate zilele, dar le lipsește de energie individuală, le face indolente.

Pe altă parte sistemul libertății, totodată a individualismului, cuprinde primejdii și mai mari. El preface viața într-o luptă de exploatare reciprocă, care poate ajunge la disoluțiunea completă a statului. Și într-acolo tind ideile comuniste internaționale de azi. Între acestea două extreme e poate meșteșugul adevăratei politice. A împreuna exigențele existenței neapărate a statului cu exigențele libertății individuale, a nu permite ca asociații de indivizi răpitori să facă din stat o unealtă a lor și a nu lăsa pe de altă parte ca statul impersonal să lege cu totul mîinile individului, asta e problema pe care mulți s-a încercat s-o dezlege, dar de la cezarii Romei și pînă la cezarii moderni nu s-a găsit încă remedii radicale, ci numai paliative.

Un nemărginit individualism s-a lășit peste toată Europa. Individul e scopul căruia i s-au sacrificat toate elementele cari formau încheieturile organizației vechi. Teoria că viața un drept <drept la> a prins rădăcini în toți și cu durere trebuie s-o mărturisim că în multe locuri chiar clasele superioare au încetat a crede că au datorii către cele de jos, precum și cele de jos nu mai vor să aibă datorii către cele de sus.

Un nou atentat — al patrulea pîn-acuma — comis asupra unui cap încoronat, a regelui Umberto al Italiei, dovedește pe ce povîrniș fatal se află ideile a o samă de lucrători din Europa. Un oarecare Passamente a dat cu cuțitul în regele Italiei, pe care l-a rănit ușor la braț. Prins, s-a găsit în domiciliul lui hîrtii cari dovedesc că stă în legături cu internaționalii.

E caracteristic că în momentele în care asemenea atentate se-ntîmplă în Berlin, în Madrid, la Neapole, în fotoliile ministeriale din București să stea oameni cari au și au avut legături intime cu oamenii de frunte ai internaționalei.

[8 noiembrie 1878]

[„VORBE, PORBE, PORBE!...”]

Vorbe, vorbe, vorbe ! esclamă Hamlet, melancolicul principe al Danemarcei, citind un pasaj dintr-o carte. *Fraze!* esclamăm noi de cîte ori vorbește d. C. A. Rosetti. Frazе îmflаte, spuse fără convingere internă, fraze de uliță, de-o confuză generalitate, plănuite pentru a ameți mintea celor ce n-au puterea a cîntări valoarea unei abstracții, formule mistice cari nu spun absolut nimic tocmai pentru a produce iluzia că spun ceva.

Cel mai nou product al muzei d-lui C. A. Rosetti este cuvîntul ce l-a ținut la realegerea sa în Cameră și pe care-l dăm întreg atît ca o curiozitate de valoare comică, cît și ca semn caracteristic al generației ce ne guvernează.

D. C. A. Rosetti, ocupînd fotoliul președenției în aplauzele se înțelege frenetice ale Camerii, a rostit următoarele cuvinte :
Domnilor deputați,

Trămișîndu-mă din nou la acest biurou, care este pentru mine un altar politic, și amintindu-mi de unde plecarăm, prin ce evenimente trecurăm și unde ajunserăm, îmi pare ca percurserăm împreună nu trei, ci una sută ani.

Ce iritațiuni, ce temeri, ce ure chiar la nașterea acestei legislature, și iacă -ne ajunși, ca indivizi și ca națiune, la liniște și la cea mai deplină independență.

Printr-o credință nestrămutată, prin puternica disciplină a oamenilor într-adevăr liberi și prin vitejia fiilor ei, România luându-și locul în familia europeană, ați *percur*s astfel un *ciclu* întreg ce este d-ajuns d-a onora nu numai viața unei legislaturi ci chiar a mai multor generațiuni. Acestei Camere însă, acestui Parlament i s-a dat și mai mult.

La înălțimea la care ajunserăm Europa toată ne vede și are ochii țintiți asupra -ne. Dobândind stima și încrederea ei pe câmpul de bătaie, avem acum fericita ocaziune d-a o face să ne-o acorde și pe tărîmul politic.

Mult, foarte mult este de făcut și n-avem înainte-ne decît trei luni. *Lungi* însă sînt aceste trei luni pentru *aleșii națiunii*, carii prin suferințe și lupte au învățat a sta uniți, a *iubi* și a lucra. Se pare în adevăr o minune d-a face o parte din ce datori sîntem a face; veți face însă, căci români sînteți și *prin minuni a trăit 18 secole această colonie a lui Traian*.

Lubitoare, inteligentă, nobilă, generoasă și muncitoare este națiunea română. Ce dar poate fi peste putința d-a face aleșilor ei, care au încă și fericirea d-a avea un Domn care cu vitejie luptă pe câmpul de onoare în capul națiunii, în toate și pe deplin liberă. Europa a admirat acest fapt unic în asemenea timp. Trebuie dar să dovedim pe toată ziua că știm a fi liberi.

Onorat d-a conduce lucrările voastre și în această sesiune, care este încoronarea edificiului ce -ați început, primesc cu recunoștință și cu credință aceasta frumoasă sarcină.

O primesc, căci ea-mi dă dreptul să v-aduc aminte cuvintele zise de Thiers Camerei în mijlocul luptelor celor mai crîm-cene:

„Partida care pînă în fine va triumfa și va guverna va fi partida cea mai dreaptă și mai înțeleaptă”.

O primesc, în fine, fiindcă este foarte ușor d-a președe o Cameră a căreia majoritate înțelege, cumpănește, *iubește* și este hotărîtă d-a nu cruța nici un sacrificiu, nici unul, pentru triumful dreptății și al libertății, pentru gloria și mărirea națiunii.

Un biurou ... altar politic? De ce numaidecît altar și nu clopotniță? Are chiar mai multă asemănare cu aceasta din urmă. În fine, d-lui C. A. Rosetti i se pare că petrecu nu trei, ci o sută de ani. De ce nu mai bine o mie, căci nu-i deosebire decît de-o nulă, și în nule sînt foarte bogați liberalii, încît pot să-și permită acest lux.

Noi știm din contra că oameni, animale și lucruri sînt supuse cu toate aceluiasi mers absolut și exact al timpului, căruia nu-i putem cumpăra o clipă mai mult din ceea ce ne dă, și că un prezident de Cameră ar trebui să fie cel puțin un om serios, care să nu facă fraze sentimentale și să vorbească nerozii copilărești.

„Ce iritațiuni, ce temeri la început, zice d. Rosetti, și iată-ne ajunși ca indivizi și ca națiune la liniște și la deplină independență”.

Ca națiune, înțelegem — dar ca indivizi ? Ce are a face liniștea și independența individuală cu cea a nației? Liniștea individuală e în oameni deosebiți efectul unor cauze foarte deosebite. Astfel de ex. vorbele d-lui C. A. Rosetti pe alții îi mișcă, pe noi ne liniștește, tocmai pentru că nu sînt decît vorbe goale cari nu găsesc în noi nici un fel de rezonanță.

„Ați parcurs un ciclu întreg ...” Ciclu de ce anume? De evenimente, de piese muzicale, de tablouri?

„Lungi sînt trei luni pentru aleșii națiunii, cari au învățat a *iubi* și a lucra”.

Aici reamintim ce-am zis mai sus. Pentru-un om serios trei luni sînt trei luni, nici mai mult nici mai puțin, încît nu înțelegem absolut cum ele pot fi lungi, cu mult mai lungi pentru niște aleși ai națiunii cari au învățat a *iubi*. Dar permită-ni-se a întreba *ce?* A *iubi* [ce]? Vinul? Jocul de cărți? Alcazarul Ionescu și pe cuvioasele lui mironosițe?

„Se pare o minune de a face o parte din ce datori sîntem a face; veți face însă, căci români sînteți, și prin *minuni* a trăit 18 secole colonia lui Traian”. Noi, din contră, știm că numai prin minuni n-am trăit, și tocmai de cînd începurăm a face la minuni și a avea proroci și rabini liberali ne merge cumplit de rău.

Lubitoare, inteligentă etc. e nația română”. Am întreba din nou ce vrea să zică d. C.A. Rosetti prin această vorbă care, dezlipită de un compliment necesar, are în limba românească un înțeles prost și urît. O femeie care iubește *pe cineva* e cinstită, dar una care iubește *în genere* fără a se spune pe cine sau ce ... O nație poate fi iubitoare de muncă, de libertate, de arte, de industrie, dar o nație iubitoare numai așa ... e poate iubitoare de muscali.

În fine d. C.A. Rosetti încheie prin declarația că primește prezidenția, pentru că e ușor de a prezida o majoritate care iubește. Ce iubește ne întregim noi înșine cu ușurință și cititorul asemenea.

[24 noiembrie 1878]

NOTIȚĂ BIBLIOGRAFICĂ [„LA ÎNDEMNUL...”]

La îndemnul și insistența mai multor învățători și bărbați de școală, d. Vasile Petri a făcut să reapară în Sibii foaia sa pedagogică „Școala română”. Deocamdată foaia va apărea în făscioare lunare de cîte 3 coale și învăltoarea, cu prețul de 4 fl. pe un an întreg sau de 2 fl. pe o jumătate. Pentru România foaia va costa un galben sau 12 lei noi. Programul rămîne aceeași, numai cît tractatele practice vor ocupa pe viitor un loc mai estins. Anul foaiei, pentru a se acomoda mai mult anului școlastic, se va începe cu luna lui octomvrie și să va încheia cu luna lui septemvrie.

Din făscioara l reproducem următoarele considerațiuni care au făcut pe redactor a primi în scrierea sa ortografia cu semne.

Adoptînd și noi, în locul ortografiei „etimologice” de pînă acum, ortografia „cu semne”, ne simțim de obligați a îndica motivele cari ne-au îndemnat a face aceasta. Ele sînt pe scurt următoarele :

1. Ortografia etimologică nu este destul de *precisă*, în ceea ce privește mai ales scrierea sunetelor derivare ; de unde urmează că multe cuvinte nici nu sã pot ceti îndată corect. Cum sã va scrie dupã ortografia etimologicã d.e. *mușcă*, ca sã nu sã citeascã nici *muscã*, nici *musicã*? Tot așã e cu cuvintele: *pișcã* și *pisicã*, *moșie* și *moașã*, *pasiune* și *pășune*, *manã* și *mînã*, *paturi* și *pãturi*, *satul* și *sãtul*, *urzeau* și *urdeau* (*a urdi*, *a face urdã*), *coșeau* (iarba) și *sã coșeau* (pînile tn cuptor), *mințeau* și *aminteau* etc. Cum sã vor scrie, tot cu acea ortografie, cuvinte ca: *ești*, *foști*, *aștept*, *pușcã*, *trițcã*, *știucã*, *șder* etc. Și mai rãu stãm cu numele proprii, în privința cãrora nu putem consulta nici legãtura cuvintelor, nici simțul nostru limbistic. Am pãțit-o înșine nu o datã cã, asistînd la esamenle publice chemînd școlarii sã rãspunzã, am fost coreși de cãtrã preot sau învățator, sau de cãtre amîndoi deodatã, fiindcã cetisem fals numele cutare. Acesta s-a întîmplat însã și sã întîmplã și altora. D. canonic Șerban din Gherla d.e. cetea, la un examen în Nãsãud, numele *Titieni* cînd *Tițeni*, cînd *Țițeni*, numai nu așã cum trebuia sã-l ceteascã : *Ti-ti-e-ni*. În adevãr, cum sã se scrie fãrã semne nume ca *Roșca*, *Bosian*, *Cadian*, *Cîțiu*, *Mintiu* etc. ca sã nu sã ceteascã *Rosca*, *Boșian*, *Cînzan*, *Caț*, *Minț*?

2. Lîngã acest neajuns sã mai adaogã unul cu mult mai greu în consecințele sale, cãci privește *frumusețea* și chiar *unitatea* limbei române, înțelegem neajunsul cã ortografia etimologicã, dupã natura ei, nu reguleazã întru nimic *pronunțarea limbei*. Astfel noi românii „ungureni” ne-am deprins a pronunța : *nãciune*, *educãciune*, *enãrãciune*, *comișune* etc., în credințã negreșit cã tot astfel pronunțã și ceialalți români fãrã excepțiune. Dupã ce însã am început a ceti cãrți și foi din România, scrise cu semne, am aflat spre surprinderea noastrã cã ei urmeazã alt mod de pronunțare, și adevã : *națiune*, *educațiune*, *enarațiune*, *comisiune* etc. Ei mai pronunțã ; *Zeu*, *zi*, *zic*, *și*, *ieșire*, *singur* etc., iar nu ca noi: *Zãu*, si. *zîc*, *și*, *ieșire*, *singur* etc.; în un cuvînt: la ei nu sã aud afteã sunete guturale ca la noi. Va admite orișicine al lor mod de pronunțare este mai frumos, mai fin, mai elegant.

Una din problemele școalelor noastre cu privire la limba maternã este de a face ca sã disparã din limbã cu desãvîrșire toate formele corupte, barbare și neestetice și în locul lor a introduce forme corecte și frumoase, Aceasta însã nu sã poate decît pe lîngã ortografia cu semne, cãci ortografia etimologica, lãsînd pronunțarea în voia fiecãrui lector, departe de a ne sprijini întru rezolvarea acestei probleme, mai vîrtos ne încurcã. Am auzit cu urechile noastre cum elevii și învățatorii pronunțau : *timpuriu* în loc de *timpuriu*, *amiceție* în loc de *amiceață* (?) etc., pentru cã sta scris : *timpuriu*, *amicetia*. Unii mai pronunțau : *gerunz*, alții *gerundiu*, unii *concorzã*, alții *concordie*, și așã mai departe,

Ce sã va alege de limba noastrã urmînd mai încolo pe calea aceasta?

3. Majoritatea precumpãnitoare a românilor respinge [*în original*: *prohoreșteazã*) ortografia etimologicã și nu sînt pe semne cã aceasta majoritate sã va supune minoritãții; din contrã, ortografia etimologicã pierde pe zi ce merge tot mai mult din terenul avut. Nici cã este mirare, deoarece :

4. Ortografia cu semne este neasemnat mai *precisã*, prin urmare și mai *simplã* și mai *ușoarã*. Însuși d. Bariț, etimologist pronunțat, recunoaște cã „pentru începãtori este greu a ceti fãrã semne” („Observatorul”, nr. 8). Odatã acest adevãr recunoscut, pentru noi cestiunea ortograficã este definitiv decisã; cãci doarã nu vom introduce, ca vechii egipteni, trei moduri de scriere, unul pentru începãtori și popor, altul pentru învăți și al treile pentru monumente?

Iacã motivele pentru care am primit noi ortografia cu semne !

Sumarul fascioarei I-a e urmãtorul:

Ioan Amos Comenius. — Bãncile de școalã (cu ilustrațiuni). — Importanța și utilitatea studiului limbei române. — Geometria în școala poporalã — Din calculul [*în original*: *computul*] cu frîngeri vulgare. — Pentru primul învățãmînt din istorie. — Cîteva observațiuni relative la orele de lecturã în școala poporalã. — Regule de toate zilele pentru învățatorii începãtori (în *original*: *incipiențit*. — Ortografia cu semne. — Pentru „Școala romãnã”. — Varietãți. — Bibliografie.

Ceea ce ne cam mirã în foaia pedagogicã a d-lui Petri e reproducerea nimicurilor d-lui A. Vizanti. Dar, în sfîrșit, multor scriitori de peste Carpați li se întîmplã nenorocirea de a lua la serioș tagma Pseudo-Urechea et Comp.

Îndealtimețrelea recomandãm cu cãldurã învățatorilor noștri aceasta foaie. Prenumerãțiunile sînt a se adresa la: Redacțiunea Școalei române în Sibiu (Hermanstadt), Transilvania.

[24 noiembrie 1878]

[„ASTRONOMIA CORPURILOR CEREȘTI..”]

Astronomia corpurilor cerești n-ar fi o științã atît de sigurã daca fundamentul ei n-ar fi descoperirea unei legi nestrãmutate: a gravitațiunii. Avînd însã cheia întregi ordini cerești, cuvîntul scurt care explicã toatã minunea, observi cã întreaga complicațiune nu e decît aparentã, iar în fond lucrurile se mișcã dupã o orînduialã fatalã.

Daca cineva ar încerca să-ntemeieze știința unei astronomii a stelelor politice ar trebui să găsească asemenea cuvîntul tainic. Căci într-adevăr există ceva tănuț care dă consistență stelelor căzute în Dealul Mitropoliei, care le ține la un loc, pe cînd cuvinte de ordine superioară constituțională ar fi trebuit s-o facă să se risipească de mult, ca scînteile de zgură cînd faurul bate cu ciocanul în nicovală.

De mult adunarea din Dealul Mitropoliei și emanațiunea ei, ministeriul, sînt neadevăruri întrupate. Camera a hotărît cestiuni asupra cărora nația n-a fost consultată nicicînd, precum cestiunea Basarabiei și încorporarea Dobrogei, ea se pregătește a anticipa judecata nației și asupra cestiunii a treia, a evreilor. Rațiunea de-a fi a acestei Camere a încetat din ziua cînd s-a prezentat cestiuni asupra cărora nația trebuia consultată din nou și neapărat. Ba, ce e mai mult, Senatul a recunoscut-o aceasta, puind un termen de trei luni pentru convocarea unei Adunări de revizuire, ministeriul a recunoscut-o aceasta, admițînd moțiunea din senat, coroana a recunoscut-o, rostind în mesagiul de deschidere necesitatea convocării unei asemenea Adunări.

Si, deși de la rezolvarea cestiunii a treia atîrnă recunoașterea definitivă a neatîrnării noastre, deși orice întîrziere e prejudițioasă poziției noastre internaționale, deși Camera aceasta însăși a recunoscut că nu e-n drept a rezolva cestiunea, ea totuși stă la un loc primindu-și consistența de la un ce necunoscut, cu toate că sînt o mulțime de cuvinte constituționale contra ei.

Ce să fie acel ce necunoscut ? Ministeriul e cuprins de friguri perpetue și criza nu e rezolvată. Se ivește cînd o constelațiune, cînd alta, și roșii în special au făcut deja apel la membrii tuturor nuanțelor politice, dar fără succes pînă acuma. Lupta între roza roșie și roza albă nu mai e o luptă —steaua rozei albe răsare frumoasă și liniștită pe cerul acestei țări, așa de liniștită precum au fost în toți timpii, de cîte ori țara și-a venit în fire din visurile turburi ale himerelor liberale.

Dar nu aceasta e întrebarea. De ce Camera mai stă, de ce va astăruia a sta? O cercetare anatomică a Camerei actuale ne va conduce poate la adevăr.

Camera e compusă din oameni cari și-au făcut din politică o meserie, pentru cari politica însemnează pînea de toate zilele, însemnează diurnă, buget, domenii ale statului, însemnează îmbogățirea prin exploatarea poporului. E drept că mai toți și-au făcut trebușoarele, încît trebuie să fi existînd un gheșeft de tot important care să-i ție la un loc cu magnetul cîștigului material. Această Cameră, iubitoare în genere, e și iubitoare de arginți, căci se compune cam tot din sfinți *fără de arginți*.

Care e dar punctul împrejurul căruia gravitează buzunările maiorității iubitoare? Care e formula ce ne rezolvă misterul existenței unei Adunări care de mult ar fi trebuit să se risipească în întunericul din care a ieșit?

E răscumpărarea drumurilor de fier, așa-zisa răscumpărare.

Rugăm pe cititor să ție seamă de prevestirea noastră. Pentru a realiza acest gheșeft roșii vor fi în stare să facă compromis cu orișicine, de orice nuanță politică ar fi. De acolo mîna frățească pe care-o întind în toate părțile, de acolo durerea de țară a Camerei iubitoare: *hinc illae lacrimae*.

[25 noiembrie 1878]

[„Așadar ieri...”]

Așadar ieri a trecut un an de cînd a căzut Plevna. Vremea e muma ironiei; ea, care a fost sufletul marilor evenimente, trecînd nu ne-a lăsat în mîini decît coji deșerte cari azi sînt departe de-a ne mai atinge sufletul cum ni-l atinge odată.

Cine nu-și aduce aminte de bucuria febrilă de acum un an la căderea Plevnei, deși de-a doua zi politica rusească s-a întors în contra noastră ? Bucuria de atunci era pentru un eveniment în defavorul nostru. Cine nu-și aduce aminte că d. C. A. Rosetti, primind tinerimea academică, zicea cu glasul său patetic-prefăcut: „A căzut Plevna — dar mai rămîne o altă Plevnă de luat, Plevna internă a reacțiunii!”.

Ce impresie mai fac astăzi vorbele d-lui C. A. Rosetti ? În Cameră, unde era atotputernic, și-a luat inima-n dinți și a primit totuși o prezidenție oferită numai de membri roșii puri ai Adunării și de doi trei din partidul gheșeftarilor liberi și independenți, cari-și caracterizează ideile independente printr-o suspectă iubire pentru moșiile pendente ... de mănăstiri. În Senat în fine era să se aleagă prezident d. M. K. Epureanu din opoziție și numai voturile

conservatorilor au făcut ca să s-alegă c-o mică majoritate persoana agreată de roșii, I. P. S. S. Mitropolitul primat. Situația în Senat e pierdută deja pentru liberali și într-o bună dimineată, tocmai cînd le-o fi viața mai dragă, se pot simți puși în eșec de Senatul acela pe care l-au ales în momentul cînd erau purtați de alianța de la Mazar Pașa.

În fine, luni d. Brătianu apără în fruntea unui nou cabinet, însemnat prin lipsa lui de însemnătate, un cabinet compus în două din trei părți din advocați mai mult sau mai puțin dibaci, dintre cari unii plouați ca din senin. În locul d-lui Cogălniceanu, singurul om de o inteligență extraordinară din cabinetul trecut, îl vedem pe d. Cîmpineanu, care pînă acuma n-a avut nicicînd

ocazia de a-și dovedi calitățile sale extraordinare, apoi vedem pe d. Ferichidi, asemenea fără nici o însemnătate politică, pe d. Cantili în fine, de la care nu se poate aștepta nimic în resortul pe care și l-a ales. Ce mi-e Chițu, ce mi-e Cantili. D. prim-ministru Brătianu a citit în amândouă Adunările un fel de program care zice tot atît de puțîn ca și numele noilor săi colegi, căci din nimic nimic nu iese.

Programul și indivizii au fost primiți în amîndouă Adunările cu un mare sentiment de deziluzie. Deputații roșii își ziceau fiecare în inimă : "de ce Cantili și Ferichidi și nu eu ? Și trebuie s-o mărturisim că fiecare din ei, chiar d. Holban de ex. sau d. Pantazi Ghica, aveau cuvînt. Dar nu numai partidul guvernamental e deziluzionat — căci aceasta n-ar însemna nimic — dar opoziția asemenea. Căci, într-adevăr, ori de cîte ori te lupți îți place a avea cu cine te lupta. Celor tari le place a se lupta cu cei tari, nu cu căsullii făcute din cărți de joc, cu combinațiuni cari tremură la orice suflare de vînt.

Ce mai face oare Plevna internă a d-lui C. A. Rosetti ? Oare bătrînul cap al demagogiei române a început a vedea că, oricît de amețită ar fi lumea prin fraze, ea totuși se trezește pînă în sfîrșit ? Neadevărul și duplicitatea politică sînt lovite de un fel de nulitate dinlăuntru care le face să se risipească curînd. Astfel și liberalii noștri simt cum le piere în mod fatal pămîntul de sub picioare, fără ca cineva să contribuie la aceasta decît ei înșii prin greșelile lor. Oriunde încearcă a se răzîma simt că se razimă de o umbră, de o închipuire a lor. Nimic nu le rezistă și tocmai din cauza asta nu se pot ținea, pentru că, spre a putea merge, trebuie un pămînt vîrtos care să reziste picioarelor, un razim tare care să reziste mînilor.

Dacă ne mîngîie ceva de relele lumii acesteia, dacă credem într-o providență răsplătitoare, e legea constantă că ceea ce e neadevărat piere prin sine însuși. Toată alianța de la Mazar Pașa era un neadevăr — a dispărut. Acuzațiunea adusă cabinetului conservator era un neadevăr și a sfîrșit prin faptul că nu se mai găsea nimeni care s-o susție; acuzarea ce ni se face c-am fi reacționari e neadevărată și cade de sine.

Elementele pe cari un neadevăr le conglomerază pentru un moment se îndreptează unul contra altuia și se mîncă între sine, aducîndu-și reciproc pieirea pe cînd elementele cari sînt ținute la un loc printr-o idee adevărată se țîn la un loc fără silințe personale. Conglomerată prin neadevăruri, coalițiunea de la Mazar Pașa s-a fărâșit în sine, ca toate coalițiunile unde nu interese generale, ci lăcomia personală și ambiții smintite sînt sigurele cauze ale unei uniri momentane.

[30 noiembrie 1878]

[„CURÎND SE VA PREZINTA..."]

Curînd se va prezinta în Cameră următorul *proiect de lege* de o importanță de căpetenie.

Art. I. Clauza penală este prohibită în orice fel de contract fără nici o distincțiune și fără considerațiune dacă obligațiunea care naște dintr-însul este civilă sau comercială.

Judecătorul este ținut a pronunța nulitatea și nu a condamna în caz de obligațiune bănească decît la dobînda legală prevăzută de art. 1589 Cod civil, iar pentru obligațiunile de *a da* sau de *a face*, la daunele interese prevăzute de art. 1089 Codul civil.

Art. II. Se adaogă la art. 1089 Codul civil aliniatul următor :

Clauza prin care s-ar știpula de mai nainte dobîndă la dobînzi sau la venituri viitoare este nulă.

Din espunerea de motive a d-lui raportor D. Giani estragem următoarele :

Nu mă voi ocupa de importanța și necesitatea acestei legi mai cu deosebire cînd privim la populațiunea noastră rurală, pentru care fatala clauză penală, cînd constă în bani, aduce mizeria și perspectiva unui proletariat, iară cînd constă

în prestațiuni în natură, atunci efectul este. vexațiune a, degradațiunea omului și încătenarea libertății lucrului. Toate aceste considerațiuni sînt atît de bine puse în vedere prin espunerea de motive a guvernului încît ne-a determinat pe toți a lua proiectul în considerațiune. Ceea ce îmi voi permite a arăta printr-acest raport sînt cuvintele care m-au autorizat să merg dimpreună cu onorabilul comitet al delegaților ceva mai departe în această privință decît proiectul guvernului.

Toată lumea va conveni că în materia aceasta două mari principii sînt puse în joc : *principiul libertății conveniunilor și principiul libertății omului ; toată lumea asemenea va conveni cu cel dintîi este subordonat celui din urmă; fără oameni nu pot exista convențiuni.* Guvernul recunoaște cu noi dimpreună acest adevăr cînd spune că o *persoană care subscrie o clauză penală nu poate avea consimțimîntul liber. Cum într-adevăr se poate susține că cineva ar consimți la ceea ce nu poate intra în prevederile sale la epoca cînd contractează ?* Orice om onest se obligă în credință de a plăti și cu toate acestea clauza penală îl silește a prevedea neplata. Sila nu este *voință și nevoița este negațiunea libertății.* Dacă pe lîngă aceste considerațiuni filozofice ne-am uita că în sistemul actual al legislației noastre este posibilă o clauză penală care să curgă de drept, fără somațiune sau chemare în judecată, tot în virtutea libertății conveniunilor, atunci spectacolul ar deveni înfrîorător.

Proiectul ca proiectul, dar considerațiunile *filozofice* ale d-lui Giani sînt într-adevăr admirabile !

Poate ni s-ar objecta — urmează d-sa — că nu am făcut nimic cu această prohibițiune, deoarece clauza penală poate fi înglobată în capital chiar cînd se contractează obligațiunea. Răspunsul însă este ușor de făcut: anevoie consimte cineva să subscrie pentru o sumă *pe care nu o*

pipăie, dar ușor subscrie pentru ceea ce ia în realitate; în cazul dîntii dezastrul, calamitatea este înaintea ochilor săi, în cel de al doilea el este mai depărtat și de ochii și de credința sa, *care este totdeauna pentru plată*.

Să venim acum la considerațiunile filozofice ale d-lui D. Giani. Înainte de toate ne-am întreba ce scop urmăresc ele într-o prozaică dare de seamă asupra unui proiect de lege relativ la clauza penală, dare de seamă în care date statistice și considerațiuni economice ar fi fost mai cu cale decît fraze ieftene, pe care d. D. Giani, cu sentimentul său de modestie, binevoiește a le numi *filosofice*. „Principiul libertății convențiunilor e subordonat principiului libertății omului” ! Asta s-ar părea că vrea să zică ceva, dar în fond nu zice nimic. În realitate omul e tot așa de puțin liber precum e picătura de ploaie ce cade sau unda ce curge la vale, iar nu la deal, așadar despre o libertate absolută, în sens metafizic, nu poate fi nici vorba, prin urmare nici despre o libertate a omului supraordinată *libertăților* lui. Foarte cu greu ni s-ar putea da definiția unei asemenea libertăți abstracte și absolute și, chiar dacă ni s-ar da, ea n-ar putea fi exactă, căci ar trata despre un obiect a cărui existență nu s-a putut dovedi pînă acuma. Libertatea omului e mai mult o noțiune istorică decît filozofică, o serie de acte de eliberare succesivă, un șir de libertăți coordonate și cîștigate în curgerea timpurilor și în acest șir e cuprinsă și libertatea tranzacțiunilor.

Vorbind *sans phrases* proiectul este o *mărginire* a libertății tranzacțiunilor și o mărginire salutară, pentru că nici averea noastră, nici cultura generală nu ne-a făcut încă maturi pentru exercițiul deplin al acestei libertăți.

D. D. Giani ar fi făcut mai bine să consulte pentru darea sa de seamă dezbaterile Reichsratului din Viena și a Dietei galițiene asupra legii cametelor, precum și eselena scriere a d-rului Platter asupra *Cametei în Bucovina*. Cel puțin în cestiuni practice am trebui să renunțăm de la fraze ieftene, care aleargă ulițele rostite de toți și nepricepute pe deplin de nimenea.

[5 decembrie 1878]

DEPUTATUL AVRAM BURĂH

Cine este cel mai fierbinte apărător al romanismului ? — Jupîn *Avram sin Moişe*. Cine este cel mai nepot dintre toți nepoții divului Traian ? — Jupîn *Avram sin Moişe Leiba*.

Cine este cel mai mare patriot român ? — Jupîn *Avram sin Moişe Leiba Roşu*. Cine a făcut rechizitorul și actele de acuzare împotriva miniştrilor conservatori români ? — Jupîn *Avram sin Moişe Leiba Roşu sin Dreicop Burah*.

Și ce este și cine acest jupîn *Avram Burăh*? Deputat radical sub pseudonumele *George Misail*.

Iată în adevăr următoarea interesantă notiță biografică, pe care am mai publicat-o și acum o lună după un ziar din Iași:

Domnule redactor,

Ca să puteți avea lumină despre nașterea și creșterea d-lui *Misail* vă voi descrie cele următoare, despre care am exactă știință ca conșcolar ce am fost cu d-lui.

În anul 1837, cînd pe atunci se numea *Avram Burăh*, cu ochii încrucișați, am avut ocaziune, ca mahalagiu, de a merge împreună la un *Heder* (școala de băieți), la *belferul* (dascălul) *Moișe Feleşler*, unde am început a învăța *Himeş* (Biblia).

D. *Avram Burăh*, acum *Misail*, s-a născut în Roman la anul 1832, făcîndu-i-se operațiunea *brismila* de cătră psaltul *Leizer Mendel*.

Dumnealui este născut din tatăl *Moișe Leiba Roşu sin Burăh Dreicop* și din muma *Ana Riva* născută *Menea rugea*, și a fost unic fiu la părinți.

Surorile mummii sale, cu domiciliul în Roman, se numesc una *Hene* și alta *Ghitla*; fiii lor ce trăiesc în Roman se numesc *Moișe* și *Lipe*, supranumiți *Cocoși*; mai au și un frate la București, ce se numește *Altăr Mărunțișarul*.

În anul 1838, în luna iulie, cînd tatăl său, *Moișe Leiba*, ca negustor talpalar (tabacar) s-a fost dus la iarmarocul de Sfîntul Ilie în tîrgul Folticeni, atunci, în noaptea de *Țișebof* (post de 24 ore) muma sa *Ana Riva*, prin concursul d-lui *Ienache Misail*, fost pe atunci polițmaistru în Roman, cu care s-a amoretat, a fugit la moșia Trifești, în apropiere de Roman, unde s-a botezat; și apoi a furat din școală pe unicul el fiu, *Avram Burăh* ducîndu-se cu el la tîrgul Tecuci, unde au trăit cu d. *Ienache Misail*. Băiatul însă, *Avram Burăh*, s-a opus, n-a primit botezul, ținîndu-se de învățătura *belferului*, rămasă în memoria sa mult timp. De atunci n-a mai avut ocaziune a se mai întîlni cu tatăl său pînă în anul 1855 sau 1857, cînd d. *Avram Burăh*, acum *Misail*, era ca cinovnic al ministerului de justiție din Iași. A făcut atunci revizie în arhiva tribunalului de Roman și în acest oraș a găsit pe adevăratul său părinte, *Moișe Leiba*, în mizerie, în calitate de otelier și, după cum zice proverbul, sîngele apă nu se face, l-a ajutat cu cîțiva galbeni, asigurîndu-l să nu se îngrijască, căci el, *Avram Burăh*, nu este botezat, și la masa cea mare, în lumea viitoare, vor mîncă amîndoi din *Leviatan* și *Șorobor*.

Domnule redactor, primiți vă rog deocamdată aceste cîteva rînduri, pe cari cred veți binevoi a le publica etc.

Al d-voastre *I. Sodescu* din Roman.

La această prețioasă notiță biografică n-am primit, de cînd am publicat-o și pînă astăzi, nici o dezmințire sau întîmpinare. Prin urmare datele din cuprinsul ei rămîn adevărate, de-oarece partea interesată nu caută să le răstoarne. Cum rămîne dar cu jupîn *Avram sin Moişe -Leiba Roşu Dreiscop Burăh*, cum am zice cu d. *Pseudo-Misail*? Care va să zică în Camera românească, înainte chiar de Tractatul de la Berlin, ne-a învrednicit Iehova să vedem și un român cu cusur pe banca de deputat; căci, după cum vedem în documentul de mai sus, feciorul lui *Moişe Leiba Roşu sin Dreiscop Burăh* a asigurat pe tatăl său, cînd l-a găsit în proastă stare la Roman, că el, *Avram*, nu s-a botezat și i-a făgăduit prin urmare că pe ceea lume, la masa cea mare, au să mănînce amîndoi din Leviatan și Șorobor, ca toți ovreii drept-credincioși ai Talmudului. Jupîn *Avram Burăh* ar fi deci nebotezat; atunci cum ar rămîne cu voturile pe cari jupîn *Avram Burăh* le-a dat în Camera românească?

Noi, din parte-ne, deși d. *Pseudo-Misail* a tăcut pînă acuma, încă nu credem că n-ar fi botezat și așteptăm de la Jupîn *Avram-Burăh-Misail* să ne trimeată acte prin cari să dovedească: că dumnealui s-a fost lepădat de *Himeș*, ce a învățat-o la belferul *Moişe Feleşler*, că, măcar că nu mai e leac, îi pare rău de ce i-a făcut psaltul *Leiser Mendel* și că, pentru a fi nepot al lui Traian și deputat radical, a renunțat la tacîmul cu care l-o fi așteptînd la masa vecniciei venerabilul său părinte, *Moişe Rosu sin Dreiscop Leiba*.

[5 decembrie 1878]

[„ÎNTR-UN STUDIU DE POLITICĂ...”]

Într-un studiu de politică contimporană intitulat *Martirii de la 48 și salvatorii de la 66 d. G. Mîrzescu* espune pe 37 de pagine cicero istoricul scurt al ministerielor perîndate dela suirea Măriei Sale pe tron și pînă astăzi.

Nervus probationis espus în broșura d-sale este că pricina agitărilor și răsturnărilor ministeriale provine nu atît din deosebirea de principii cît mai cu seama din pasiunea meschină ce a esistat și esistă încă între bărbații ce joacă la noi rolul de oameni politici și de bărbați de stat. Acești oameni — martirii de la 1848 și salvatorii de la 1866 — sînt după d-sa : frații Brătianu, C. A. Rosetti, Ioan Ghica, Cogălniceanu, Principele Dimitrie Ghica, Manolache Costache, Lascar Catargiu, Mavrogheni, General Ioan Florescu, General Tell, Neculae Crețulescu și încă alți vro cîțiva.

E un sîmbure de adevăr în teza pe care voiește a o dovedi d. Mîrzescu și e asupra oricărei îndoieli că cele mai multe grupuri politice de la noi din țară sînt strînse împrejurul unor firme personale, nu împrejurul unor principii. Cînd ne aducem aminte de înaltele făgăduințe și de programa stabilită la Mazar Paşa, apoi de deplina deviere de la ea, atît în viața interioară a statului, cît și în politica esteroară, nu ne putem împotrivi a admite teza că mai toate, deși nu toate grupurile politice sînt conduse nu de o programă sigură, statornică, nestrămutată, ci de dorul unui număr de persoane de a ajunge la putere și de a se mănține. Cumcă pentru scopul acesta se iau drept deviză toate principiile posibile și ... imposibile, cumcă cutare grup se poreclește cu cutare nume de fantezie, iar altul cu cutare, e asemenea adevărat. Dar ceea ce d. Mîrzescu nu espune în broșura d-sale, ba poate nici cutează a espune, sînt cauzele acestor simptome de bizantinism.

Un medic nu se va opri la simptomele exterioare ale unei boale, ci va căuta cauza lor internă. *Mutatis mutandis*, vom lua un alt exemplu de aiurea. Un Mîrzescu german ar zice poate că socialismul din Germania există pentru că 10—20 de persoane citate anume, precum Marx, Lasalle, Bebel, Liebknecht ș.a. au voit să ajungă la însemnătate în viața statului exploatînd mizeriile poporului. Aceasta ar fi poate adevărat pentru unii din ei, dar n-ar fi cauza adevărată a răului. Existînd cauza socială, efectul trebuia să vie de sine încît e cu desăvîrșire indiferent numele individual care ar fi ieșit deasupra pentru a cristaliza în el soiul de mizerie socială în cestiune.

Cauza proprie a relelor noastre însă e lipsa de cultură adevărată, și sub cultura adevărată înțelegem pe cea productivă. Exceptînd cîteva centre din țară, tinerimea română nu se mai ocupă cu nici o ramură a producției naționale; ea emigrează cu miile prin Paris, Bruxelles, Piza etc. pentru a-și menaja un doctorat în drept și toți aceștia se-ntorc apoi în țară cu pretenția de-a deveni de-a doua zi oameni mari. Uite-se d. Mîrzescu în toate laturile și vază din cine se compun grupurile adunate împrejurul oamenilor politici și va vedea că sînt în cea mai mare parte tineri *advocați*. Și, fiindcă pita lui Vodă nu-i încape pe toți deodată, încearcă de-a veni cel puțin pe rînd la ea și a se folosi pe cît se poate de mult din scurtul timp pe care li-l acordă păpușeria constituțională.

Și, fiindcă nu există între acești oameni deosebiri aievea, de vreme ce mai toți au aceleași nevoi de căpătuire și aceleași tendențe, inventează cel puțin deosebiri *factice*, porecle nouă pentru aceeași marfă veche. Între capi iar sînt o mulțime de oameni — de o necontestată inteligență, n-o negăm — dar pentru cari statul e o unealtă pentru a-și mai re-mprospăta averile sau cel puțin numele și influența personală. Și, dacă sînt deosebiri reale, acelea nu sînt în genere dictate de grupuri de interese naționale, precum ar trebui să fie, ci mai mult de temperament, de-o minte mai clară înnăscută și de un caracter mai onest

asemenea înnăscut. Fiind însă că mintea și caracterul sînt totdeauna mai rare decît stupiditatea și lipsa de caracter, de aceea vom vedea ca partidul cel mai numeros din țară, *roșii*, e totodată acela care reunește în sînul său mai multă incapacitate, perversitate morală, lăcomie de avere publică și invidie pentru tot ce răsare cu un cap peste masă, peste cei ce nu gîndesc nimic și nu au nimic.

În jucăria parlamentară care se desfășură înaintea noastră oamenii pentru care nimic nu e îndestul de sus pentru a ajunge, oricît de lipsiți ar fi de cunoștințe speciale și de resort, sînt advocați. Nu ne-am mira să vedem într-o zi pe un avocat făcîndu-se mitropolit și pe altul general de brigada, căci unde-i leafă apare și advocatul; restul *îndatoririlor* și-l aranjează apoi într-un chip cît se poate de comod. O societate ca a noastră, care nu se întemeiază pe muncă, e o societate coruptă. Grupurile politice ar trebui să aibă drept corelat grupuri economice și în cea mai mare parte nu le au.

Organizația de astăzi a favorizat fuga de muncă; ea a ridicat elemente cari n-au nimic în fruntea statului, ca să trăiască sau [să] se îmbogățească din averea lui, și tot organizația aceasta a făcut și pe alte clase să creadă că numai prin politică poți ajunge la ceva. Astfel profesorii de universitate, în loc să-și caute de treabă, fac politică; profesorii de licee și de școale primare asemenea; ingineri, medici, scriitori, muzicanți, actori chiar, toți fac politică, pentru a parveni. Și acesta e răul cu desăvîrșire mai mare; căci relele actuale ar putea fi trecătoare, dar conrupîndu-se însuși nervul vieții oricărei societăți, iubirea de muncă, nu mai e nici măcar speranța de îndreptare. Armata noastră poate cîștiga bătălii, Alecsandri poate scrie versuri

nemuritoare, un ministru de externe poate conduce politica în afară cu nemaipomenită dibăcie; toate acestea împreună vor forma luxul istoric al existenței noastre dar acest lux nu va opri discompunerea sîngelui nostru social, pieirea noastră prin pieirea muncii.

[9 decembrie 1878]

STUDII EXEGETICE ASUPRA UNEI PARABOLE CARE LIPSEȘTE ÎN SFÎNTA-SCRIPTURĂ

Odată Afganistanul juca un rol cu desăvîrșirea preponderant în primii București ale unei foi oarecari, iar Emirul Șir-Ali, relațiile cu nenorocitul om și fiul neascultător, Iacob-Han, era oarecum centrul împrejurul căruia gravita centrul însuși.

Deși lucrul e cam încurcat, noi, simpli muritori cari nu vedem legăturile intime dintre cauză și efect, vom spune numai că afganii, acest popor primitiv, însă se vede că foarte simpatic, aveau în Asia rolul de-a acoperi cu neagra lor mulțime tendențele Rusiei, iar Franța orientală acopereau cu vitezele lor regimente *o poartă mare*, pe care cineva se-ncerca să intre.

E ciudat cum o poartă mare poate deveni o *cheie* pentru dezlegarea interesantelor cestiuini... din Asia centrală.

Dar Afganistanul s-a cam învechit ... precum e în genere greu de-a vorbi mult timp într-aiurea, chiar cînd ești advocat. O formă mai poetică se puse la dispoziție pentru urmărirea aceleiași porți mari și acea formă este ... parabola.

Vestita parabolă a prorocului Nută cătră David-împăratul, povestirea lui Hristos despre fiul risipitor și despre lucrătorii din via Domnului și altele de asemenea natură n-au putut a nu face victime din naturile simțitoare ale unei depărtate posterități.

E bine ca augurii să se-nțeleagă *sub rosa*, iar noi, ucenici umiliți, vom încerca numai să facem o exegeză plină de admirațiune asupra unei adînci parabole, ce-o găsim în „Presa”.

Încă în numărul de la 26 noiembrie „Presa” prevestise că ministerul d-lui Cairoli va cădea, o prevestire atît de sigură încît se-ntîmplase deja cu cîteva zile mai înainte.

Nimeni nu a contestat fostului ministru italian nici buna-voință, nici sinceritatea intențiunilor sale, — zice „Presa” — dar toți l-au acuzat de o slăbiciune fără margine față cu societățile primejdioase ale socialiștilor internaționaliști.

Au fost foarte instructive, sub mai multe puncturi de vedere, discuțiunile ce s-au urmat în Camera din Roma, cu ocaziunea combaterii ministerului Cairoli.

Au vorbit contra ministerului și d. Depretis, și d. Sella, și d. Crispi, și d. Minghetti, ca să nu mai amintim pe domnii Peruzzi, Bonghi, Finzi, Mari și alții. Toți întruniți au dărîmat cabinetul din stînga.

Așa e. Ce să mai facem atîta vorbă de d-nii Peruzzi, Bonghi, Finzi, Mari și alții! Importantă e întrebarea ce-au făcut regele Italiei în cazul acesta.

Chemat-au la minister pe d. Finzi?

Aș, de unde.

Dar poate d. Mari sau d-nii Bonghi și Paruzzi vor fi fost chemați ?

Nu, ferească Dumnezeu ! Pe cine altul putea regele să cheme decît pe d. Depretis — *numai* pe d. Depretis. Și de ce?

Iată de ce.

În numărul de la 26 noiembrie trecut, „Presa”, cercetînd posibilitatea chemării domnului Depretis, arăta calitățile eminente ale acestui bărbat de stat, *luminat, progresist și liberal-moderat*, membru al *centrului cum am zice la noi, plin de idei practice și de vederi nemeritate*.

Mulți pretind că d. Crispi reprezintă în Italia credințele politice ale principelui Bismarck și dar regele, binecunoscînd, nu s-a adresat la dînsul, voind să facă în țara Italiei o politică *pură italiană*, iar nicidecum o politică agreată străinilor.

Vedeți, cam tot lucrul acesta s-ar putea întîmpla și în România. Pentru a face o politică pură românească, iar nu una agreată străinilor, M. Sa Domnul, binecunoscînd, nu se va adresa la cutare ori cutare, ci neapărat la un om

luminat,
progresist,

liberal-moderat,
membru al centrului, cum am zice la noi,
plin de idei practice,
de vederi nimerite.

Partidul *centrul, nuanța partidului liberal*, a dat dar și în Italia ministerul Depretis.

De vreme ce partidul centru — această nuanță a partidului liberal — a dat și în Italia ministerul Depretis, de ce nu l-ar da și în România?

Nu e nimic de criticat în această privință și mersul instituțiilor constituționale a putut da foarte bine rezultatul acesta.

Dar, dacă am zis că regele nu a chemat pe d. Crispi, fiindcă a voit să urmeze o politică *numai națională*, ne putem întreba totodată : care a fost cauza de nu a chemat oare pe d. Sella, căci și concursul acestuia din urmă a contribuit la căderea domnului Cairoli?

Așa e. Dacă regele, voind a urma o politică *numai națională*, n-a chemat pe d. Crispi, pe acest om vîndut la Bismarck —, care să fi fost pricina că Majestatea Sa a uitat pe d. Sella? Bine, așa n-a stat umăr la umăr pentru a răsturna pe d. Cairoli? Ba da ! a stat umăr la umăr, dar vedeți

Sella este șeful dreptei și, ca atare, regele nu a crezut că-l poate chema azi la putere, în fața surecitațiunii poporului și a aprinderii spiritelor în Italia. D. Sella are idei *cam învechite*; azi trebuiesc *vederi democratice și pur liberale*. Spiritul timpului din zilele noastre ne cere *moderațiune în libertate*, dar nu *comprimarea și restrîngerea libertăților*.

Așa e. Sella e, *cum am zice la noi*, ca dumnealui arhon slugeriul Sandu Napoila, giubeliu, și-n zilele de azi nu mai merge. Alte mofturi a ieșit la modă pe vremea noastră. Azi trebuie să ai vederi democratice,

pur liberale,
moderațiune în libertate,
c-un cuvînt să fii:

un om din partidul centru, cum am zice la noi.

Și dar în fața acestor împrejurări d. Sella a trebuit să lase locul d-lui Depretis, care reprezintă ideile liberale-moderate în Italia. Și cu modul acesta s-a dovedit prin urmare și cu această ocaziune că într-o țară, *în multe asemănată nouă, nici vederile radicale nu mai pot fi primite, nici estrema opoziție nu mai este agreată*. Dacă d. Cairoli — și-ar fi schimbat sistemul; dacă în locul d-lor Conforti și Zanardelli, miniștri de justiție și interne, partizani ai principiilor radicale, d. Cairoli s-ar fi adresat la *bărbați politici cu altă greutate și altă pricepere*, poate că regretabilul atentat din Neapole nu s-ar fi petrecut și fostul prim-ministru nu ar fi fost *constrîns* să demisioneze.

Adecă bate șeaua să priceapă — d. Brătianu. la pildă, d-le Brătienescu, de la nenorocitul Cairoli. Italia ne e în multe asemănată nouă. Italia a avut pe Dante, noi pe Prodănescu, ea o papalitate celebră, noi pe părintele Gr. Musceleanu, ea pe Beccaria, noi pe Athanasiad. Ce mai vrei dar d-le Brătienescu ? în țări cari se aseamănă atît de mult, nu mai merge nici cu vederile radicale, nici cu reacția ruginită. Nu mai sînt agreate. Dacă d-ta ți-ai schimba sistemul, dacă în locul unor domni ca Conforti și Zanardelli, te-ai adresa la *bărbați politici cu altă greutate și altă pricepere*, la un om luminat,

progresist,
liberal-moderat,
membru al centrului, *cum am zice la noi*,
atunci poate, poate că n-ai fi constrîns să-ți dai demisia.

Mai înțelept se vede decît d. Cairoli la Roma, d. *Canovas del Castilio la Madrid*, prevăzînd o mică neînțelegere, voiește să preîntîmpine răul; și, ca să nu sufere ce alții au suferit în Italia, se pregătește a chema, se zice, la minister *bărbați de stat liberali-moderati*, ca d-nii Bugallal, don Francisco Silvela și generalul Yovellar, în locul domnilor Robledo, Colantes și

Ceballos. Cu modul acesta spiritele s-ar împăca și d. Canovas del Castillo, cu spiritul său practic, ar preîntîmpina zdruncinarea sa din minister.

Iată dar o altă pildă luminoasă : d. Canovas del Castillo. Ce Robledo, Colantes, Ceballos ? — Nu ! Bugalal, Silvella și Yovellar, adecă liberali-moderati, membri ai centrului cum am zice la noi.

De aceea ca să preîntîmpine zdruncinarea sa din minister, d. Brătianu trebuie să fie mai înțelept decît Cairoli de la Roma și să se pregătească a chema la minister bărbați de stat liberali-moderati ca don Francesco Silvela.

Căci:

Astfel lucrează adevărații bărbați de stat; acei cari se ridică mai presus de politica mică și cari, privind *în depărtare*, numai la binele și prosperitatea națiunii, nu se opresc la prejudecăți zadarnice, *nici la invidii nedemne de un adevărat om de stat*.

Cînd este vorba să lucrăm *numai* pentru binele țarei nu *căutăm decît combinațiunea cea mai nemerită* și cea mai conformă bunelor rezultaturi ce ne propunem, lăsând *criticilor mici* și unor *vederi strîmte și înguste* grija de a combate stăruințele noastre, ce tind a consolida întărirea nouăi noastre constituiri și a viitorului țarei.

Bărbați cu înțelegere dreaptă și corectă, ca d. Canovas del Castillo, ca să scape țara, preschimbă întocmirile *sale* ministeriale. Bărbați ca d. Cairoli, *scurți la vedere*, compromit liniștea statului, compromițînd cu desăvîrșire și existența cabinetului lor!...

*

Toată parabola aceasta alegorică, în care se vorbește mereu de Cairoli și de Canovas del Castillo, de Sella, Robledo, Yovellar și de patriile mîntuite sau mîntuibile prin centrele respective, cari nu există în realitate, pe cînd în adevăr e vorba de D. Brătianu, Boerescu etc., toată parabola, zicem, ne-au mișcat atît de mult și ne-au descoperit calități pînă acum atît de ascunse în fundul inimei privighitorii respective de la „Presa” încît, dacă ne-a mai rămas o mîngîiere și am comprimat începutul unei lacrimi, precum Sella ar comprima libertatea, e că ne-am adus aminte cumcă, asemenea tiradelor din tragedie, lucrurile *par* foarte jalnice, dar nu sînt adevărate. Nomenclatura chiar de dreaptă, sîngă, centru are în alte țări cu totul alt înțeles. Centru în Germania de ex. însemnează tocmai partidul cel mai reacționar; lăudabil prin tăria convingerilor lui... dar reacționar.

Iar cît despre Italia și Spania — acolo nici nu există centre în sensul „Presei”. Nu e nici o deosebire bunăoară între d-nii Cairoli și Depretis, decît că unul reprezintă foasta sîngă a unei provincii, iar altul foasta sîngă a altei provincii, din cele acum întrunite în o singură Italie. Deosebirea dintre acești domni, precum trebuie s-o fi știind „Presa”, e cestiunea drumurilor de fier — din Italia se-nțelege. Iar nuanțele din Spania sînt pentru publicul nostru tot atît de interesante ca și nuanțele de partid din Afganistan și, fiind noi oameni buni, nu voim a ocupa pînă și această branșă a istoriei contimporane, care poate fi atît de folositoare pe viitor organului, aliat cu noi; destul numai că nici aicea nu e vorba de centru.

Singura țară, în care există două centre și a căror maimuțare, cam incoloră, vor fi precum prevedem și superfetațiunile din viitoarea adunare turcească din Stambul, e Franța; cu deosebirea — mică neapărt — că centrul din Franța e compus — nu din persoane, care se împrumută la alegorii și joacă în mai multe fețe, ci din oameni, pe cari [t]e poți întemeia și a căror vorbă e vorbă.

Izbutita alegorie a „Presei” e atît de bună încît ne e teamă că va și rămîne un model de alegorie și nimic mai mult. Ca toate capodoperile promite a nu se preface niciodată în realitate — de aceea ne și inspiră același sentiment de siguranță personală, pe care-l avem cînd privim din colțul nostru o jalnică tragedie, jucată pe scenă.

Și în priveliștea lumii aceștia oamenii se poartă după temperamentul lor. Cel melancolic plînge, cel vesel rîde — cel născut cu caracter statornic și predispoziții skepticoase fluieră.

[12 decembrie 1878]

[„NU ȘTIM PENTRU A CÎTA OARĂ...”]

Nu știm pentru a cîta oară sîntem nevoiți a întreba pe guvern de ce ține ascunse toate neajunsurile ce le întîmpină în Dobrogea. Știrile de mai jos, pe care le-a primit ziarul gălățean „Vocea Covurluiului”, în genere foarte bine informat, sînt de o îngrijitoare gravitate.

Cu toate misiunile militare ce s-au trimis și retrimis prin Dobrogea — zice foaia citată — totuși cunoștința exactă de situațiunea localităților ca mijloace de aprovizionare a lipsit și lipsește cu desăvîrșire, iar pretinsa organizare a nouăi provincii nu e decît pe coloanele „Monitorului oficial”, în realitate însă cea mai tristă expresiune.

Ca să venim la fapte, vom spune că prefectura ce se decretase la Noua Siliștră a trebuit prin forța lucrurilor să se retragă și să se așeze la Cernavodă, căci în locul dîntîi impiegații, începînd de la prefect pînă la cel din urmă, nu aveau nu o casă unde să șează, dar nici chiar un bord ei.

Nici o masă, nici un scaun, nici un registru, nici un sigiliu, nimic nu au autoritățile cu cari să -și poată începe lucrările lor. Pînea chiar și carnea lipsesc cu desăvîrșire. La o parte din trupe li se trimite pentru hrană pesmeți de la Rusciuc, dar și aci fatalitatea a trebuit să ne lovească; vaporului **JUL** ce era însărcinat a transporta proviziunile, i -a crăpat mașina.

În atare mod, lumea ce au trimis acolo se găsește în condițiune dezesperată; cu banii în mână, în multe locuri nu -și găsesc o pîne și o ștreaișină unde să se adăpostească. Casierii și perceptorii n -au o ladă și un registru spre a încasa puținele taxe de pe unde au de luat, iar prefectii se găsesc în cea mai deplină încurcătură, neștiind reioanele cercului lor de administrare și comunele ce le aparțin.

Correspondența se face cu cea mai mare anevoință. Bulgarii, aroganți și ingrați, nu vor să recunoască linia de de -marcare fixată de Comisiunea europeană; ci amenință, și se zice că sentinelele noastre ar fi primit ordin să se retragă cu 10 c hilometre îndărăt de la linia însemnată de Comisiune.

Din toate aceste vedem că starea de dincolo este din cele mai de plîns și neprevederea în organizare a fost din cele mai neiertate.

Dacă, în loc de a pierde timpul cu atîte parade de misiuni, guvernul s -ar fi pus să facă baratce, să fi deschis în cîteva locuri brutării și debite de carne, astăzi trupele noastre n -ar sta sub corturi în luna lui decembre și împiegații n -ar umbla rătăcind din loc în loc, flămînzi și lipsiți de locuință. Cestiunea este serioasă și guvernul, fără o oră de întîrziare, trebuie să se pună îndată pe lucru spre a remedia lucrul, că ne compromitem de tot.

Fiecare -și aduce aminte starea îngrozitoare în care s -au întors soldații noștri din campania trecuta. Mantalele, povestea cîntecului, postav de trei parale și ată de cinci galbeni, nemaipomenind că în puterea iernei nu mai avea nimic pe ei decît numai ferfenița de manta, care ajunsese scurteică. Cine nu i -a văzut pe acei bieți soldați cu picioarele goale în opinci rupte și cu părul ieșit prin căciulă și cine nu s -a indignat de criminala neglijență a oblăduitorilor noștri, cari porniseră război cu ușurința cu care s -ar face o paradă la Capu -Podului Mogoșoaii—toate acestea, nu pentru a da ocazie armatei române ca să -și arate vitejia, ci pentru ca sub umbra steagului încărcat de glorie, să se poată lustrui, pieptăna și decora d -lor, frații liberali, această sectă de deturnători de bani publici și de incapabili.

Și luarea Dobrogei s -a făcut cu aceeași criminală ușurință și lipsă de prevedere. Nu -i vorba : misiuni și paramisiuni, toate cu diurne însemnate, răspunse pînă la un ban fraților căuzași, s -au făcut, se înțelege. Căci și în afacerea Dobrogei, ca în toate celelalte, diurna e pentru roșii totul, iar datoria nimica toată. Fumînd o țigară pe malul drept al Dunărei și -a împlinit misiunea și, bînd o cafea turcească la Babadagh, conștiința misionarului apostolic al rabinatului universal se liniștește dimpreună cu spiritele populației transdanubiene.

Și de astă dată misiunile au fost de căpetenie. Ba auzim că pînă și Ministerul instrucției are de gînd a trimite -n misiune pe mai mult decît vestitul domn Pseudo -Urechia, ca să aranjeze instrucția publică în Dobrogea după cum l -ajunge capul și știm deja la cîte l -ajunge capul pe acest domn.

Cînd ne -am arătat indignarea asupra stării triste a armatei întoarse din campanie, ni se tot cînta că așa -i războiul, că în așa stare cată s -ajungă eroii pentru a face impresie asupra demoazelelor; dar oare mai e și acuma război, pentru ca soldații noștri să fie nevoiți a sta în puterea iernii sub corturi? Soldații noștri pot avea speranța ca prin iulie viitor li se vor trimite din București cojoacele și lemne de durat case: iar pînă atunci să se -nvălească cu ațele, să tremure sub cort și să roază pesmeți din Rusciuc, pesmeți desigur începuți de șoareci, vro rămășiță ale oștirii rusești.

Dar cine -i cunoaște pe roșii poate oare să s -aștepte la altceva din partea lor? Vorbă multă și lucru nimic — iată caracterizarea lor în două cuvinte. Repetăm din nou cererea ca guvernul să dea publicului lămuriri asupra neajunsurilor ce le întîmpină și să nu ne lase sub sarcina de -a ne -nchipui răul și mai rău decum e.

În cît despre misionarul apostolic, d. Pseudo -Urechia, cestiunea e atît de interesantă încît promitem a ne întoarce asupra -i și a descrie pe acest domn cu toate calitățile sale care -l fac propriu și bun pentru -o asemenea însărcinare.

[16 decembrie 1878]

[„AFLĂM CĂ ACTUALUL MINISTRU...”]

Aflăm că actualul ministru al instrucției publice, d. Cantilli, ar fi însărcinat cu organizarea instrucției în Dobrogea pe un ilustru personaj al cărui nume adevărat mărturisim că nu l -am putut afla nici pînă azi, dar care a sfeterisit porecla unei vechi și de mult stinse familii boierești din Moldova pentru a -și împodobi mutra cu ea, după ce mai nainte a mai fost purtat încă vro patru -cinci porecle, parte îndreptățite, parte de fantazie.

Toată lumea ghicește că nu poate fi vorba decît despre d.Pseudo -Urechia

Singura mîngîiare ce ne mai rămîne e că acest domn n -a sfeterisit exact numele boierului moldovenesc care se iscălea Ureki, ci a adăogat la trupina cuvîntului sufixul *-i-a* (Urechia), foarte semnificativ pentru strigătele metamorfozatului rege Midas.

L-am luat de atâtea ori pe domnul acesta în zeflema în cât ne pare rău că i-am creat chiar acest soi de popularitate, căci dumnealui e din oamenii aceia cărora, asemenea vestitului Barnum, confratelui său american, nu le prea pasă dacă reputația e bună sau rea, numai să se vorbească în genere de dinșii. Zgomotul odată făcut, știe d-lui să-l abată pe căile ce-i priesc.

Să vorbim oare de renumele său de autor ? Am trebui atunci să facem un curs întreg de literatură furată, să pomenim de Lope de Vega, de Gozzi, de Ascoli, de Gothe, cari toți aceștia în România s-a metamorfozat în chipul pomenit mai sus și poartă pseudonimul Urechea. Toate scrierile sale sînt sfeterisite din autori străini, căci dumnealui obicinuește a nume imitație liberă or prelucrare sau traducerea *ad literam* sau cel mult bătășirea nesărată a unui text străin. Ceea ce ar putea dovedi că e original al său va fi sau o platitudine sau un nonsens, regulă generală pentru producțiunile *proprie* ale acestei celebrități. După orice șir original al acestui domn am întinde mîna, întîmpinăm numaidecît sau una din cele două calități sau pe amîndouă la un loc. Astfel, bunăoară nu mai departe decît în no. de la 5 decembrie al „României libere” d-sa anunță cum că la institutul său de băieți se va da o reprezentație cuasiteatrală. Prețul locurilor : *aplauze și iubire*.

Stă scris negru pe alb : „Prețul locurilor : aplauze și iubire” !

Ex ungue leonem !

Noi din parte-ne sîntem de mult la limpeziș cu d-sa. Din propriile sale mijloace nu e în stare să construiască una singură frază corectă sau c-un înțeles lămurit. Își ascunde grozava goliciune a capului și a inimei cu întortocheri de cuvinte și cu iperbole ridicole. Neputînd dovedi că-n viață ar fi urmat vrun studiu serios, a pretins într-un rînd că și-ar fi pierdut diploma de doctor în litere în Dunăre, deși n-a avut-o niciodată. Și unui asemenea om i se conferă catedre la Universitate, scaune la Academie, ba i se încredințează încă și creșterea copiilor, ca și cînd copiii de creștin ar fi animale ce trebuiesc dresate pentru a sări peste bețe și a aporta, căci tot un fel de dresură li se dă copiilor în institutul său; se deprind a aporta răspunsurile la cestiunile de bacalaureat în mod mecanic, fără a fi temeinic preparați.

De ar fi să pomenim toate din trecutul d-sale, ușor ne-ar fi a dovedi că d-sa e acela care a corupt învățămîntul public în România. Poate că-n toată țara aceasta nu e om care să hrănească o invidie mai înverșunată contra oricărui merit adevărat și care să fie mai accesibil pentru lingușirile naturelor de rînd decît omul al cărui nume adevărat pînă în ziua de azi nu l-am putut afla. Las' că de cîte ori a putut a stăruit pentru numirea personalului didactic celui mai rău posibil, las' că nu există rudă de a sa, oricît de depărtată, care să nu fie căpătuită prin d-sa în posturi publice, dar pînă și membrii familiei sale cari sufer de boale de creieri au funcții plătite de stat. Astfel un unchi al d-sale, om de care sub regimul legilor vechi desigur că și-ar fi făcut vrun creștin pomană de a-l duce și interna la balamuc, e de o mulțime de ani conservator al pinacotecei din Iași, deși e recunoscut ca pătimaș de perpetuă alienațiune mentală.

Dar în cazul de față nu ne interesează pe atîta nepotismul său pe cât uneltirile sale politice.

Se știe că-n totdeauna își punea candidatura între bulgarii din Basarabia, cărora, în schimb cu alegerea, le mijlocea concesiunile cele mai mari. Avînd o influență cu desăvîrșire nemeritată în administrația învățăturilor publice, d-sa stăruia să se numească pe acolo tot profesori pe sprînceană, de se putea de origine bulgari și cu sentimente bulgărești, încît Basarabia noastră, în loc de-a redeveni ceea ce-a fost cinci sute de ani de-a rîndul, adică pămînt românesc, devenise din contra vatra agitațiunilor panslaviste — cu concursul d-lui Urechia, care-a fost în acest chip, cu sau fără voință, un instrument al tendențelor rusești. Iar cînd au sosit urmările complicității sale, a crezut că-nșirînd cinci ceasuri verzi și uscate în Cameră și prefăcîndu-se că plînge, răspunderea d-sale s-a mîntuit.

Am fi fost în drept de-a aștepta ca acest domn, periculos în cel mai mare grad prin ignoranța lui dovedită, prin lipsa dovedită de judecată, prin lipsa asemenea dovedită de orice calitate superioară omenească, să aibă de nu pudoarea, cel puțin frica de a se mai amesteca în afaceri publice.

Ei, nu și nu ! Cum se ivește ocazia de-a crea alegători din populații rămase îndărăt, se prezintă dumnealui ca să le drezeze și tot acest prieten și promotor al bulgarilor din Basarabia umblă azi după însărcinarea apostolică de-a organiza instrucția în Dobrogea.

Oricine-și poate închipui ce o să se aleagă de acea instrucție. Dacă va fi astfel, prorocim de mai nainte că tot instrucție de soiul celei din Basarabia o să iasă, instrucție la ordinele panslaviștilor.

Indignați de cutezarea reînnoită a acestui domn, conjurăm pe guvern ca, oricît de roșu ar fi, cel puțin de astădată să-și dovedească intenția de-a face cum e mai bine. Dacă n-are oameni speciali pentru lucrul acesta, însărcineze cu organizarea instrucției acolo pe un ofițer superior de artilerie sau de geniu — fiecare din ei are mai multe cunoștințe pozitive si-nainte de toate mai multă judecată decît d. Urechiă.

[17 decembrie 1878]

[„ÎN REVISTA ZIARULUI «PRESA»...”]

În revista ziarului „Presa” din 15 decembrie citim următoarele rânduri:

Dezbinarea și animozitatea diferitelor partide, în timpuri critice ca cele de astăzi, departe de a aduce un folos țării, pot produce, din nenorocire, cel mai mare rău, făcând să profite de aceste neînțelegeri aceia cari numai prin ele pot să ajungă la scopuri negreșit dezavantajoase României.

În aste zile de grea încercare prin cari trece țara noastră, în noua sa pozițiune de „țară independentă”, ținta dar a organelor de publicitate, fie din orice partidă, trebuie să fie lucrarea sinceră și nepărtinitoare la întărirea statului.

Nu prin insinuări mai mult sau mai puțin sarcastice, nu prin parabole născute de imaginațiuni fecunde, nu cântînd pai tu ochii vecinilor vom aduce vreun folos țării noastre, vom putea conlucra la ridicarea și fericirea ei.

Deși numele ziarului nostru nu se rostește în aceste rânduri, nu putem să nu recunoaștem că acele cuvinte de „*insinuări sarcastice*”, de „*parabole născute din imaginațiuni fecunde*” se adresează „Timpului”.

Acele reflecțiuni mai mult sau mai puțin melancolice nu ne ating deloc; nu înțelegem însă cîtuși de puțin gravitatea imputărilor ce ele conțin. Ne întrebăm întru ce așteptările noastre umoristice asupra considerațiunilor foarte transparente ale „Presei” cu ocaziunea înlocuirii ministeriului Cairoli prin ministeriul Depretis ar constitui o crimă în contra intereselor țării „în aceste zile de grea încercare” precum zice „Presa” ?

Sîntem cu totul de părerea că „*dezbinările și animozitatea diferitelor partide pot produce cel mai mare rău, mai ales în timpuri critice*”. Dar „Presa” uită un lucru pe care trebuie să i-l aducem aminte : adică cine a sădit acele adînci dezbinări și în care împrejurări.

Cu mîna pe conștiință întrebăm dacă *timpul nu era critic* cînd radicalii, venind la putere, au semănat, prin prigoniri nedemne și sistematice, ura și discordia? Dacă ei nu jurase distrugerea partidului conservator nu cînd era în capul ocîrmuirii, ci după căderea lui de la putere? În curgere de doi ani, în fața împrejurărilor celor mai critice pentru țară, cu un război ce se pregătea și, în cursul aceluia război, sub povara și primejdia invaziunii unei armate străine, s-a urmat, în contra partidului învins, acel sistem de persecutare odioasă care nu tindea la mai puțin decît la uciderea lui politică și morală.

„Presa”, imputîndu-ne nouă dezbinările și animozitățile partidelor, pare a fi uitat toate aceste. Odinioară însă era și dînsa pătrunsă de indignarea generală ce se manifestase atunci. Volume întregi am putea alcătui cu articole în cari acel ziar își rostea, cu o dreaptă vehemență, părerea asupra urei pasionate cu care radicalii de la putere, în curs de doi ani, urmăreau stingerea desăvîrșită a adversarilor lor. Și atunci erau *zile de grea încercare* pentru România, și atunci timpul era critic, cu toate aceste cîine, fiind sincer, ar fi putut imputa „Presei” că atitudinea ei era vătămătoare intereselor țării? Și pentru ce, dacă noi astăzi tot nu putem uita toate acele, pentru ce să fim învinovați că lovim în binele țării pentru că nu putem înțelege, nu putem admite nici o apropiere, necum nici o alianță cu făptuitorii acelor persecuțiuni ?

„Presa” încheie articolul său prin următoarele cuvinte bine simțite :

Binele, vină el ori de unde ar veni, cînd îl întîlnim trebuie să ne punem toate silințele noastre spre a-l face să devie o realitate. Aceasta, credem noi, se numește a lucra în interesul țării, iar nu cînd facem opozițiune continuă pe singurul motiv că binele propus nu derivă de la noi! ...

Incriminarea ascunsă printre aceste rânduri nu putem crede că poate fi îndreptată la adresa noastră. „Presa” nu poate insinua că opozițiunea noastră împotriva guvernului radical este întemeiată pe *singurul motiv că binele propus nu derivă de la noi*, pentru că lovitura aruncată ar începe prin a cădea pe însuși capul al aceluia organ care, în curs de doi ani și în vremuri din

cele mai critice, alături cu „Timpul”, a atacat pe acel guvern pentru aceleași cauze, pentru aceleași greșeli pentru care îl combatem noi încă și astăzi.

Dacă ar fi nevoie de o dovadă și mai pipăita despre aprecierile noastre le-am găsi în articolul ce a apărut în numărul de duminică a ziarului „România liberă”; acest ziar, din punctul său de vedere și pentru motive ce n-avem noi a le cerceta, se miră de ceea ce numește el « *apropierea, dacă nu și unirea între guvern și „Presa”* ». În uimirea sa, sinceră sau prefăcută, el exclamă:

Nu te mira, Românie, căci toate aceste împerechieri, sînt pentru fericirea ta !

Ei bine, dacă chiar organul recunoscut al unui bărbat care pînă ieri făcea parte din guvernul pe care îl combatem nu înțelege apropierea ce ni se impută vouă că nu voim a o face, cum poate „Presa” să ne acuze că facem „*opozițiune continuă*” ?

Nu ! Și „Presa” și „România”, cari astăzi stau alături pentru a ne ataca direct, au conviețuirea că „Timpul”, în combaterea sa a guvernului actual, urmează o luptă leală și ne interesată, fără a-i cere nimic, fără a-i rîvni moștenirea sau împărțirea puterii.

Cu toată prigonirea la care a fost supus partidul conservator din partea adversarilor săi radicali, *făcă-se binele* chiar și de dînșii, dacă sînt capabili de a-l face, și vom fi cei dîntii nimeni nu se poate îndoii despre aceasta — cari vom fi fericți de a putea aplauda măsurile binefăcătoare pentru patria noastră.

[19 decembrie 1878]

[„ORGANELE DE PUBLICITATE...”]

Organele de publicitate ale tuturor partidelor sau grupurilor politice fac a suna zilnic în polemicele lor "*principiile liberale, moderate sau nemoderate*" de cari se cîrmuiesc.

Ca programă teoretică, ca mărturisiri de credință, asemenea declarațiuni ne sînt foarte indifferente și din parte-ne acordăm bucuros orcu facultatea de a întrebuița acest lesnicios mijloc de popularizare, rezervîndu-ne numai, firește, dreptul de a arăta la vremea cuvenită, prin logica experienței, prin autoritatea faptelor săvîrșite, sinceritatea acelor protestațiuni

Cînd însă acel liberalism se revendică, ca să zicem așa, ca o deviză de război, atunci cînd este vorba de a ne ataca pe noi, conservatorii opozanți, organul ce are onoarea de a-i reprezînta are de datorie să ridice glasul, așezînd pe fiecare la locul său și arătînd lucrurile în adevărata lor lumină,

Reacțiune! Reacționari! Iată cuvintele magice ce trebuie să ne spulbere în ochii țării, iată acuzarea, pururea reînnoită pe care, deși s-a discutat de atîtea ori de noi, nu ne vom obosi de a-i arăta adevărata valoare, adică *deșertăciunea*.

Noi declarăm, și aceasta din toată puterea convieținii noastre, că sîntem *liberali* în toată întinderea cuvîntului și în tot adevărul său.

Toate libertățile înscrise în Constituția noastră le iubim și le sprijinim; departe de-a urmări răsturnarea lor, le-am apăra, din contra, împotriva acelor ce ar voi să se atingă de ele. Ni s-a imputat că am vorbit în ziarul nostru de modificarea legii electorale. Însă am făcut-o nu pentru a răpi sau a restrînge drepturile alegătorilor, ci tocmai pentru a ne întoarce la spiritul Constituției, ce este strîmbat, și pentru a garanta pe cît se poate mai mult *libertatea alegerilor*.

Noi, inițiatorii și propagatorii acelor libertăți de a căror dezvoltare ne bucurăm astăzi, n-avem nimic de căutat înapoi. În țara noastră nu există legitimiști, nici orleaniști, sau imperialiști sau clericali; nu avem o nobleță, nici privilegii de reconstituit. De asemenea, nu avem republică de răsturnat, nici monarhie de restabilit. Posedăm din fericire o Constituțiune și o dinastie la care ținem.

Aceea ce nu voim este sufragiul universal, sînt aspirațiunile republicane, despotismul și opresiunea prin mulțime, radicalismul și demagogia.

Este incapacitatea erigiată în titlu de merit, prostia și neștiința brevetate ca titluri de recomandare.

Ceea ce combatem este împresurarea prerogativelor puterii executive de către Camere, cari nu mai sînt supuse nici unui control mai presus de dîneze, și în genere împresurarea atribuțiunilor reciproce ale puterilor statului precum sînt stabilite de Constituție.

Este violarea legii fundamentale prin înțelegeri, după conveniențele momentului, între miniștrii și reprezentanții din Adunări, anulînd astfel răspunderea miniștrilor, furișați tiptil la dosul Corpurilor legiuitoare.

Respingem încercările de a reduce rolul înalt al suveranului la acel al unui președinte vremelnic de republică, mărginit la subsemnarea și sancționarea decretelor, respingem forma republicană și, mănținînd neatîns toate prerogativele și toate mărginirile constituționale ale puterii domnului, cerem totodată cea mai deplină și cea mai largă întrebuițare a dreptului suveran de **veto**, atunci mai ales cînd miniștri și Camere, în înțelegere, calcă Constituția.

În rezumat, *respingerea* a tot ce este *republică*, mai mult sau mai puțin deghizată, și *conservarea* Constituției cu monarhia constituțională ce avem, iată statornicele noastre principii.

Dacă acei ce zilnic proclamă *liberalismul* lor au principii mai liberale decît aceste, atunci recunoaștem că sîntem rămași înapoi, dar totodată cată să mărturisim că, de cîte ori se vor face încercări de a păși peste limitele libertăților și așezămintelor noastre constituționale, noi ne vom face **reacționari**, în adevăratul și binefăcătorul înțeles al cuvîntului.

[20 decembrie 1878]

[„«ROMÂNUL» GĂSEȘTE OCAZIE...”]

„Românul" găsește ocazie a da lămuriri în privirea stării de lucruri din Dobrogea. Se înțelege că, îndată ce e-n stare a da lămuriri asigurătoare, trebuie neapărat să-nceapă prin a ponegri intențiile acelor cari au semnalat neorînduieși și a le numi *invențiuni* cu care se speculă asupra situațiunii ce-ar fi avînd-o trupele și autoritățile noastre dincolo de Dunăre.

Noi, cari am urmărit toate știrile acestea, fie în presa pămînteană, fie-n cea străină, n-am putut descoperi niciieri o asemenea speculă cu situațiunea, și, dacă lămuririle pe cari le dă „Românul" ar fi tot atît de adevărate ca și insinuațiunile cu care-și începe articolul, atunci am sta rău de tot în Dobrogea. Dar să sperăm că e altfel. Ceea ce e caracteristic pentru lămuririle date de organul oficios e generalitatea lor. Turcii, tătarii, românii, grecii și alții sînt mulțumiți cu noi, bulgarii nu, căci li s-au

luat dominațiunea de care s-au bucurat cîtva timp sub ocrotirea armelor rusești.

Cazurile speciale pe care le-am citat noi nu sînt dezmințite însă. Adevărat e de ex. că bande de bulgari de la margine au intrat în Dobrogea, au prădat turme de vite și le-a vîndut în cetatea Silistriei sub ochii autorităților de acolo, cari nu le-a pus nici o piedică la înstrăinarea unor averi cari nu erau ale vînzătorilor? Adevărat că după intrarea românilor percepții bulgari au strîns înainte dări și le-au vîrsat la casieria din Silistria și că între aceste dări era una de două ruble de cap, pentru înarmarea țării? Bine ar fi fost că, la asemenea puncte speciale să se răspundă asemenea de-a dreptul, nu prin generalități, nu lăudîndu-se legile, instituțiile și civilizația noastră, pe cari noi toți le știm ce plătesc la, noi acasă, încît nu mai e nevoie de-a mai ști frumoasele perspective ce le așteaptă sub ceriul Dobrogei.

După noi statul este un product al naturii și nu al instituțiilor convenționale și, precum un om poate fi bolnav avînd ideile cele mai sublime în cap, tot așa nici sănătatea sau trăinicia unui stat nu atîrnă de la legile scrise pe cari le are. Un stat poate fi sănătos și trainic cu instituțiuni barbare, un altul poate fi putred cu toate instituțiunile lui frumoase, încît toate laudele ce se aduc misiunii, scrise pe hîrtie, nu ne încălzesc pe noi.

Apoi mai e o altă chestiune, asupra căreia „Românul” a vorbit într-un rînd în treacăt, dar mai tîrziu a tăcut cu desăvîrșire : vînzarea veniturilor publice pe ani întregi înainte de către gospodăria ruso-bulgară care ne-au precedat. Cum am ajuns „Românul” a pomenit odată abuzurile acestea, dar nu s-a mai întors la ele, încît sîntem siliți a judeca prin analogie.

Comisia financiară pentru Rumelia răsăriteană de ex. a dat asemenea de-o mulțime de fapte împlinite care i-au legat mîinile. Înainte de a sosi comisia în Filipopoli toate dările directe pentru anul financiar 1878 erau încasate deja de către ruși. Astfel și despre Dobrogea s-a susținut de-un organ, în genere bine informat, că agenților noștri fiscali nu le-au rămas de perceput decît o seamă de dări indirecte, vamale, iar celelalte venituri și-au luat drumul la Silistria sau în buzunările vreunui zugrav oarecare, căci veniturile Rumeliei răsăritene s-au dovedit că nu pot rezista picturii, mai ales cînd această artă e-n alianță cu doi ochi pe care civilizatorul Bulgariei i-a iubit în a sa viață.

Iată dar iarăși o chestiune care se putea lămuri într-un mod mai pozitiv : întrucît statul român e angajat prin gestiunea financiară a diferiților Maréchal și Donducofi cari s-au strecurat după (vremuri) [venituri] în anii din urmă și *prin Dobrogea*.

[22 decembrie 1878]

[„MINISTERIUL AGRICULTUREI ...”]

Ministeriul Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice a inventat un meșteșug sau o negustorie nouă — nu știm bine ce o fi — care se numește „pomologia” D. W. Knechtel e numit profesor de acest meșteșug la școala de la Herestrău.

Daca ministeriul voiește să zică cultura pomilor prin acel cuvînt, atunci îi recomandăm încă cîteva compuneri tot atît de ingenioase. În loc de **patologie** să se zică **bologie** (de la *boală*), în loc de **cranioscopie-capologie**, în loc de **botanică-tufo-** sau **buruienologie** și în fine în loc de **zoologie-dobitologie**. Mai cu seamă această din urmă știință e foarte necesară pentru a cunoaște regnul liberalilor.

Dascăli de felul nostru, sîntem atît de buni a da învățături pozitive pomologilor noștri.

În limba românească se întrebuițează pentru însemnarea meșteșugurilor sufixul *-ar*, pentru lucrarea lor — sufixul verbal derivat *-ărire*, pentru meșteșug în fine — *participium praeteriti* substantivat *-ărit*, precum

cism-ar, cism-ărit

văc-ar, văc-ărit

mor-ar, mor-ărit

apoi prisăcărit (și prisăcărie), pădurărit și a.a. Tot acest sufix, care dă verbelor un caracter frecuentativ se-ntrebuițează și pentru biruri și taxe: *oierit, ierbărit* etc.

Escelenta carte de cultura pomilor a d-lui Dim. Comșa se-ntitulează deci cu drept cuvînt *Pomărit* și nu *Pomologie*.

Numai meșteșugul advocaților se servă de un sufix mai bizantin și se cheamă advocat-lîc !

[20 decembrie 1878]

PANDARUS, VORNICEL DE NUNTĂ

Sînt misiuni și misiuni. Pe lîngă misiunile de înaltă gravitate, încredințate capacității cunoscute a d-lui C. A. Rosetti și celei și mai cunoscute a d-lui Dim. Brătianu, mai avem de înregistrat încă una d-o deosebită delicateță. România, sau persoanele Măriiilor Lor, nu știm bine, va fi reprezentată la însurătoarea Maiestăței Sale Wilhelm III rege al Olandei cu tînăra și-ntr-adevăr

grațioasa prințesă Ema de Waldeck-Pyrmont. E drept că împărăția pe pământ a descendenților contelui Widekind de Schwalenberg— mai târziu principii de Waldeck — nu este tocmai mare; principatul Waldeck are 19 1/5 mile pătrate, iar principatul Pyrmont chiar numai 1 1/5 milă pătrată. Dar întâi aceleași lucruri se petrec în Roma ca și într-un sat, căci micul stat și-a avut luptele sale dinastice, feudalism, constituție, ba chiar *un coup d'état* care au tulburat spiritele cetățenilor la a. 1814; și al doilea, nu e vorba de asta. Lăsăm istoriografiei viitorului rolul de a lumina începuturile acestui stat. Mai însemnat pe scara lumii acesteia e Maiestatea Sa Regele Țărilor de Jos, țări cari la rîndul lor au fost putere mare în Europa și cam de greutatea de care e Engliera astăzi; ba se poate chiar ca de acuma-nainte o țară de avere și de puterea intelectuală a Olandei să aibă o influență hotărîtoare în o samă de afaceri europene, și chiar în vederea acestora, va să zică din pure rațiuni de stat, Maiestatea Sa se zice că s-ar fi hotărît a se căsători din nou.

Dar nu e vorba de asta.

Regele e născut la 10 februarie 1817, e așadar de 62 de ani; princesa Emma e născută la 2 august 1858, e așa dar numai de 20 de ani, încît între mire și mireasă e o deosebire de 42 de ani.

Dar nu e vorba nici de asta, ci de cine reprezintă România — sau pe suveranii ei — la ceremonia căsătoririi.

D. Ștefan Belu.

Toată lumea se va întreba : Cum ajunge Pandarus — pardon — d. Ștefan Belu să reprezinte o țară cinstită la o cununie cinstită.

I s-o fi părut d-lui Belu că deosebirea de vrste e atît de mare încît să fie oarecum nevoie de prezența d-sale în Arolsen, capitala principatului Waldeck ... pînă acum nu îl știam pe d. Ștefan Belu ambasador de nuntă, ci mai mult de contranuntă, și în această ramură a activității omenești d-sa nici măcar n-avea ambiția de a reprezenta capete încoronate, ci se mîrginea a fi ambasadorul celor ... cornorate.

Daca Maiestatea Sa Regele Olandei ar afla ce onoare îi facem, Maiestatea Sa ar putea s-o ia anume de rău. Auzi, Pandarus ambasador?

Dar cititorii vor fi întrebînd cine e Pandarus? într-o dramă mai puțin cunoscută a lui Shak[e]speare intitulată *Troilus și Cressida* e un boier cam bătrîior care izbutește a liniști inimele celor două suspinătoare turturele din Troia primindu-i întru casa sa. Nu e vorba, și în Biblie se zice : „În vremea aceea mers-au Isus într-un sat, iar o femeie, numele ei Marfa, l-au primit pre el întru casa sa". Dar primirea acelei femei, numele ei Marfa, era pentru cuvîntul Domnului, nu pentru cuvintele lui Pandarus. Ospitalitatea femeii era o virtute antică, pe cînd la boierul Pandarus era un viciu antic.

Nu știm cui i-a venit nefericita idee de-a recomanda pe d. Ștefan Belu pentru îndeplinirea unei așa de delicate misiuni, dar presupunem că d-lui ministru de externe Cîmpineanu trebuie să-i fi venit. Am fi dorit din suflet să n-avem a-i imputa și aceasta, nu din cauza d-sale, ci din cauza țării.

[30 decembrie 1878]

1879

[„NU ȘTIM DE UNDE ȘI PÎNĂ UNDE..."]

Nu știm de unde și pînă unde partidul conservator din țară a ajuns să aibă onoarea de-a fi numit reacționar. Spunem onoarea tocmai pentru că ceea ce se numește reacțiune în alte țări e atît de departe la noi și pentru că elementele unei reacțiuni lipsesc — din nefericire — atît de mult, încît putem privi această stafie cu ochii reci ai unor judecători și să vedem întâi dacă are vro realitate, al doilea dacă, existînd într-adevăr, ar fi un rău pentru dezvoltarea nației românești și al treilea dacă, stînsă fiind, ar mai putea fi renviată.

Așadar cari sînt bazele unui partid reacționar?

O nobilime ereditară și istorică, bogată și puternică prin maiorate, adică prin dreptul de moștenire al celui dentîi născut; o dinastie asemenea istorică, răsărită din acea nobilime și identificîndu-se oarecum cu ea; în fine prerogative politice ereditare, de ex. un Senat compus numai sau aproape numai din privilegiați. Această clasă privilegiată ar trebui să lupte sau pentru mînținerea drepturilor ei față cu tendențe de uzurpațiune fie din partea altor clase, fie din partea coroanei, sau ar trebui să tindă a

reciștiga prerogative pierdute.

Deie-ni-se voie a spune că toate aceste premise ale unui partid reacționar nu există la noi. Clasa privilegiată de mai nainte ajunsese un fel de nobilime de serviciu mai mult decât de naștere, iar despre ereditate nu era nici vorbă. Se-nțelege că existau familii influente și bogate, cari mănțineau un fel de ereditate *de facto* a prerogativelor în familie, dar acea ereditate nu exista *de jure*, precum o știe aceasta orice copil mic. Cauza pentru care boierimea în țările noastre n-au ajuns niciodată la acea formă strictă și <nestrăbătută> [nestrămutată] a instituției din alte țări, au fost vecinica neașezare a lucrurilor de la noi [din] țară, vecinicele schimbări de domnie cari se făceau în urma influențelor polone, ungare și turcești, căci cîteșitri marile puteri vecine căutau să absoarbă pe socoteala lor patria noastră, iar aceasta căuta să parzeze tendințele lor prin alegerea unui Domn cît se poate de plăcut vecinului aceluia care pentru moment era mai puternic. Nu tăgăduim că aceasta era o politică de slăbiciune, dar, bună-rea cum era, a prezervat țara de lucrul cel mai rău din toate, de căderea pe mâni străine, și tot politica aceasta a fost cauza

neașezării dinlăuntru, cauza pentru care nu s-au cristalizat din fierberea vieții istorice un miez statornic al unei nobilimii naționale care să aibă voința și puterea de-a rezista tuturor încercărilor neocoapte și costisitoare de înnoire și de prospăială apuseană. Dacă ar fi existat o asemenea clasă nobilitară, nu se teamă d-nii liberali, altfel le mergeau reformele, nu așa cum au mers; atunci se convingeau că revoluțiile nu se fac de pe saltea ca la 1848, nici mîntuirea patriei nu se face prin intrigi de palat și stîrnind din somn pe un om vîndut de cei ce prin jurămîntul lor erau obligați să-l apere și să-l păzească.

Cînd mișcările revoluționare dau de rezistența puternică a unei reacțiuni compuse din elemente istorice, acele mișcări sau pier prin oameni mari, sau dau naștere la oameni mari, a căror mărime nici nu stă în raport cu întinderea teritorială a țării măcar. Au trebuit într-adevăr ca două capete vîrtoase ca cel spaniol cu cel olandez să se ciocnească ca să dea naștere acelei înflorite și puternice Olande din veacul al XVI [-lea] și al XVII-lea; au trebuit ca două capete vîrtoase ca acela al nobilimii engleze și a poporului englez să se ciocnească pentru a da naștere lui Cromwell, acelui întemeietor al actualei puteri mari, care-a prefăcut o aproape neînsemnată țară agricolă în cel întîi stat al pămîntului, căci, ca să-ntrebuițăm o expresiune aplicată la cel din urmă, „ca să gonești dracii, [i]ți trebuie tatăl dracilor”. Dar așa? Ieși cu masalaua pe miță, strigă „Jos cutare, Sus cutare !”, zi-i revoluție și te-ai mîntuit. Apoi deie-ni-se voie, asta nu-i revoluție, ci comedie.

Ș-apoi să nu creadă cineva că toate istoriile astea au ieșit din poporul românesc. Unde foc poporul... pentru toate ticăloșiile astea el e prea cuminte și prea așezat de felul lui. Si nici să nu crează cineva că o singură reformă măcar s-a făcut în favorul poporului — singurele reforme mai mult sau mai puțin priitoare treptei țărănești le-a făcut un Domn absolutist, Cuza Vodă, Dumnezeu să-l ierte.

Dar așa? Ba Stan Popescu face republică la Ploiești, ba d.C.A. Rosetti pleacă-n exil... la Paris, ca să petreacă acolo mîncînd pînea neagră a străinătății, stropită cu vin de șampanie și lacrimi de crocodil, ba s-adună toți boierii bucluc[c]ii la Mazar Pașa să răstoarne domnia, ba d. Cămpineanu găsește o prăpastie între tron și țară, care se umple numaidecît c-un portofoliu, ba fagăduiești nației suverane că te ții grapă de turcul suzeran, c-ai să desființezi toate dările și armata, și în urmă declara război turcului și pui peste dări rechiziții și peste oaste paraoaste, ș-apoi cînd vine vrun creștin mai așezat și zice : „Ia stați rogu-vă, mie-mi pare că treaba asta are cusur. Sau e pehlivănie sau e nebuneală sau și una și alta la un loc” — atunci știți cum se cheamă acel sărman întrebător? Reacționar, rugină paraponisită, austro-maghiar sau rusofil, vînzător de țară. Noi [i]i zicem conservator. Liberal în România nu va să zică ceea ce se zice cu acest cuvînt în alte țări. Dar cînd cineva n-a învățat carte și-i cam zevzec de felul lui, s-apucă și el de negustoria cea mai ușoară, se face liberal.

Dar între conservatori se află mulți coborîtori din familii boierești, se va zice. Ei, se află ! Și ? Toată omenimea să aibă neapărat fericirea de-a se chema Serurie sau Fundescu ? Mai trebuie să se cheme oamenii și altfel.

Adevărata cauză a necontenitei revoluții — dacă putem s-o numim astfel — e următoarea ; mișcarea n-a pornit de jos în sus, precum se cuvenea, ci de sus în jos. Cine erau purtători de steag la revoluția de la 1848 ? Poporul ? Am spus că poporul e prea cuminte pentru asemenea lucruri. Fii de boieri, rău preparați în țară, cari, apucînd de ici și de colo în străinătate cînd o așchie de cunoștință, cînd alta, s-au întors cu surcelele în poală să dea foc țării și nu altceva. Să fi văzut apoi luptă între giubelii și bonjuriștii de moda veche cu mustața bătută și în frac civit cu nasturi de aur. Dar lupta n-a ținut mult, pentru că numiții bonjuriști erau chiar fiii giubeliilor, cari, mai murind, după vremuri, mai dîndu-se în lături de bunăvoie, era libertăților și prospăielii importate a-nceput la largul ei. Și deodată cu era libertăților și a nouălor legi încurcate, în cari paragrafi se bat în capete, a-nceput să emigreze o generație de tineri în străinătate, ca să învețe... teologia? Nu. Științele naturale, tehnica, medicina, filologia. Nu, nimic din toate aceste. Dreptul. În sfîrșit, a sosit o droaie de doctori în drept și-n strîmb, cărora le trebuie pînea de toate zilele și, cuconași scoși ca din cutie precum sînt, deveniseră și cam exigenți de felul lor. Pita lui Vodă nu-i tocmai mare în Țara românească. Mai drumuri de fier pe unde și-a-nțarcat dracu copiii, mai poduri pe uscat, mai școli prin sate unde populația stă din trei creștini și-un șoarece, c-un cuvînt, mai una, mai alta, au împuținat rău de tot pita lui Vodă și lefurile nu sînt tocmai mari. Au credeți cumcă e vreuna din aceste somități care să-nțelegeă că trăim în țară săracă? Aș, ferit-a sfîntul!

Propune-i unui asemenea geniu ticluit la Paris— la Piza chiar — un post de subprefect sau de judecător la târgul Hirăului. Se va crede insultat în demnitatea lui democratică. Alte visuri îi umblă prin cap. Nu-i vorba, ca judecător de pace în târgul Hirăului omul poate face mult bine și, mai cu munca, mai cu vrerea lui Dumnezeu, poate asemenea ajunge departe — membru la Casație sau ministru de justiție chiar.

De ce nu ? Nici o lege n-o oprește aceasta și societatea noastră — orice s-ar zice — chiar cea mai naltă societate e pe deplin democratică. Dar pentru o asemenea înaintare regulată prin

merit, prin știință, prin onestitate se cere muncă și răbdare, iar cuconășii nu iubesc munca și sînt nerăbdători de-a parveni. Aceasta e adevărata corupție : tendența de-a cîștiga lesne și fără muncă, tendența de-a se gera în om mare fără merit, aceasta e corupția adevărată, ale cărei urmări sînt ura și invidia contra oricărui merit adevărat și cocoșarea nulităților în acele locuri la cari numai o înaltă inteligență sau un caracter extraordinar dau un drept.

Dar spune vrunuia : „Măi creștine, vezi-ți de treabă ! Ce te amesteci la un lucru cînd nu știi seama și rostul lui ? Ce te amesteci la învățăturile publice bunăoară dacă nu știi cum se drează cap de berbece, necum cap de creștin?" Știi ce-ți va răspunde? Că ești reacționar, austro-maghiar, vînzător de țară.

Zi-i altuia ce s-amestecă la război cînd nu știe a deosebi pușca cu cremene de tunul Krupp tot așa îți va răspunde. Apoi de te-o mai prinde și necazul și-i zice, în pilda lor, că Dumnezeu biet umple lumea cu ce poate, atunci ești chiar retrograd.

Ei bine, iată în ce consistă reacție și liberalism în România. Dacă un om își mai are toate sîmbetele la un loc, atunci e reacționar, se-nțelege. Dacă i-a mai rămas vrunuia niscaiva brumă de avere și crede a putea pretinde ca la decretarea de legi organice să nu se voteze cu drumul de fier, ci să se mai oprească pe ici pe colo, ca să vadă de nu sînt interese atinse, atunci e reacționar.

Atîta-i deosebirea. Ar fi de dorit, nu pentru acești reacționari, ci pentru nația românească preste tot, ca această deosebire să fie mai mare, dar din nenorocire nu este. Se simte adînc lipsa acelei clase istorice care să fie păstrătoarea tradițiilor și a bunului-simț, pîrguit prin lupte seculare și suferințe seculare.

Multă- puțină cît mai era, s-au tot dat și dat într-însa, pentru a pune în locu-i o generație de advocați, și azi, cînd în fine visul democrației române s-au îndeplinit, stăm mai bine ? Abstracție făcînd de la împrejurarea că-n urmarea înnoiturelor croite și răscoite de advocați poporul românesc în toate clasele lui sărăcește pe zi ce merge, e poate vro deosebire atît de mare în[tre] cultura de azi și cea de alaltăieri? Deie-ni-se voie a o contesta aceasta. Estensiv poate c-a cîștigat cultura națională, intensiv însă desigur că nu. Cît de puțini tineri se disting, și chiar astăzi un Cogălniceanu sau un Epureanu se deosebesc aproape de tot tineretul nou cît cerul de pămînt, în vorbă, în spirit, în toată atitudinea. Am fi curioși într-adevăr să știm care-i acel Sefendache, Holban, Chițu, Pătărlăgeanu, Cantilli *e tutti quanti* care ar putea suferi o comparație cu acești doi oameni, nemaivorbind de alți bătrîni, o comparație cît de depărtată măcar?

Așadar — unde e reacția și unde reacționarii ?

Trăiește vrun descendent al Basarabilor sau al neamului Mușatin din Moldova sau ca să fim compleți — al Asanizilor din regatul româno-bulgar al Emului care să petreacă în țări străine ca ducele de Cumberland, fial regelui Hanoverei, iar partizanii lui să frămînte țara, căutînd a răsturna dinastia actuală și readuce pe cea veche ?

Nu!

Este vro castă aristocratică care și-au pierdut drepturile ei ereditare și istorice, jurisdicțiunea și dreptul exclusiv de-a administra cutare ori cutare județ, și care acuma caută a le recîștiga cu orice preț ?

Asemenea nu. Ar fi bine să fie, căci în orice stat o clasă puternică e folositoare, dar nu există și nici poate exista.

Așadar ținem la dinastie și la Constituție așa cum sînt și fiindcă Constituția e liberală, sîntem și noi liberali.

Orice încercare de-a reînvia clasele vechi e astăzi zadarnică dintr-o cauză simplă. Alte împrejurări au dat naștere boierimeii vechi, împrejurări cari nu se repetă nicicînd de două ori în lume. Dacă România ar avea o epocă mare, atunci ea ar avea și o aristocrație nouă, dar fără o asemenea epocă hotărîtor mare nu se poate aștepta nici reînvierea unei clase aristocratice.

Conservatismul reprezentat prin organul nostru nu înseamnă așadar altceva decît menținerea Constituției actuale *tale quale*, adică bună-rea cum este și împiedicarea de-a nu merge cu dezvoltarea constituțională și mai departe, de pildă la sufragiul universal, la republică, la ostracism, la despotismul mulțimii. Constituția actuală e adică destul de liberală și nu mai trebuie lărgită de cum este.

Nu făgăduim c-ar fi fost mai bine dacă ideea statului avea putere mai mare, ca să fie-n stare a înfrîna costisitoarele și nemărginitele ambiții personale ale nulităților de-a ajunge la cîrma țării. Și aceasta ar fi fost mai bine, NU absolut ci relativ, pentru că la noi oamenii nu-și cîntăresc încă pe deplin bine interesele. Dar o lungă experiență învață că pasuri îndărăt nu se pot face. Vom pierde multă vreme încă pentru a împlia formele civilizațiunii pe cari le-am împrumutat, dar ele trebuiesc împlute, nu nimicite. Deocamdată — mi-i vorba — cam ciudați crai de la răsărit se-mbracă cu ele, însă, convins odată poporul că numai

munca și meritul adevărat îndreptățesc la ceva în viața publică, lucrul va fi pe jumătate îndreptat.

13 — C. 832

Repetăm deci cele spuse în numărul de 20 decembrie : *Respingerea* a tot ce este republică mai mult sau mai puțin deghizată și *conservarea* Constituției cu monarhia constituțională, iată statornicile noastre principii.

[5 ianuarie 1879]

[„CREDEM CĂ DESTUL AM VORBIT...”]

Creдем că destul am vorbit despre liberalismul nostru adevărat și sincer. Odată calea croită prin chiar legea fundamentală a țării, toate inconvenientele unui sistem liberal, care — precum bine știe orice birnic — este cu mult mai scump decât primitivul și patriarhalul sistem de mai nainte, toate acele inconveniente zicem se pot înlătura prin muncă, căci sistemul libertăților e sistemul muncii. Asta am dori să intre odată în convingerea oricărui; trebuie ca cetățeanul să vadă că fără muncă și fără capitalizarea ei, adică fără economie, nu există nici libertate. Cel[ui] care n-are nimic și nu știe să s-apuie de nici un meșteșug dă-i toate libertățile posibile, tot rob e, robul nevoilor lui, robul celui dintâi care ține o bucată de pîne în mînă, căci e cu totul indiferent dacă închizi o pasăre în colivie sau dacă ai strîns de pretutindeni grăunțele din care ea se hrănește.

Și cam așa-i cu omul: brutarul nu coace pentru cel ce n-are nimic, măcelarul nu taie pentru cel ce n-are cu ce cumpăra.

Sîntem deci liberali în puterea cuvîntului, dar nu înțelegem ca cineva, exploatănd ideile liberale, amăgind mulțimea, promițîndu-i muni de aur și rîuri de lapte fără muncă, să ajungă în fine a exploata acea mulțime chiar și a o conduce din rău în mai rău.

De aceea privim cu oarecare nevinovăție și cu mîinile-n sîn la vecinica discuție între ziarele române asupra principiilor politice pretinse că conduc pe unul sau pe altul. Ba unu-i liberal moderat, ba altu-i liberal nemoderat, ba al treilea e liberal-conservator. Ca și cînd dd. Holban-Tacu-Anghel-Fleva etc. ar fi mai buni, mai de treabă sau mai cu minți dacă ar fi liberali-moderati sau dacă ar da o altă poreclă aspirațiunilor lor personale !

Caracterul general al acelor oameni e că vor să cîștige fără muncă, că statul pentru ei e o materie de exploatat și că ideile chiar ce le profesează în fiecă zi sînt asemenea mijloace de exploatare a țării și a nației. Astfel se ivește azi un grup, mîne alt grup, cari nu sînt în fond decît societăți anonime ce pun un mic capital la mijloc pentru a izbuti într-o mare afacere: a veni la putere.

E drept că sînt grupuri a căror țintă nu este aceasta, pe cari le dezgustează acea febrilă activitate de a se mîntîne sau de a ajunge la putere și cari, chiar dacă doresc a veni la ea pentru a-și realiza ideile și a pune lucrurile p-o cale mai naturală și mai cumpătată, nu sînt în stare a face mii de promisiuni mincinoase pentru a amăgi mulțimea.

Astfel de ex. toată programa de la Mazar Pașa e de sus pînă jos *un mare neadevăr*. Ei bine, sînt grupuri politice cari nu sînt în stare a spune acel *mare [ne] adevăr* și căroră deci calea aceasta a înfrîurii asupra opiniei publice, calea neadevărului și a amăgirii, le este și le rămîne închisă.

Acesta e răul fără leac al partidului conservator : neputința de-a spune minciuni, de-a face promisiuni deșerte, deși prin ele mulțimea se amăgește. Adevărat că acest defect al partidului este o virtute, dar în orice caz e o virtute care-ngreuiază calea în loc de-a o netezi, căci poporul crede lesne celor ce-l amăgesc, e lesne măgulit de lingușirile demagogilor și se lasă dezbrăcat de cel ce-i aruncă o frază frumoasă și-l numește la tot momentul suveran, generos, mare, neîntrecut, unic pe fața pămîntului.

Contra acestui rău a credinței ușoare a mulțimii există un remediu, un singur remediu pe care binevoitoarea natură a dat-o, și acest dar neprețuit e deosebirea între oameni. A umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut, dar a mai făcut și deosebiri; sînt legile și instituțiile pentru toți d-opotrivă, dar niciodată egalitatea legală nu va șterge inegalitatea înăscută sau pe cea cîștigată cu munca.

Clasele avute și culte se amăgesc o dată, de două ori, nu pururea.

Cînd există cens și deosebire de clase bazată pe el amăgirea nu mai e atît de lesne și chiar dacă o parte a celor aleși sînt ieșiți din urnă prin amăgirea colegiilor numeroase sau prin influența guvernului, totuși rămîne o parte rezultată din alegerea unor oameni cari știu a-și cumpăni interesele și a deosebi adevărul de prăpăstii.

De ce mulțimea e lesne crezătoare...? Nu tocmai greu de explicat. Ea uită zicala : „Să nu dea Dumnezeu omului atîta rău cît poate purta” și, pentru a scăpa de suferinți actuale, relativ mici, face orice i s-ar cere, necunoscînd că din ceea ce face ar putea rezulta ceva și mat rău. Din nefericire nevoia e tovarășa oamenilor, a tuturor oamenilor, deși în alte proporții și în altă măsură. Numai unul e în stare să judece dacă cutare sau cutare schimbare i-ar putea-o alina, iar alții nu sînt în stare. Afară de

aceea nevoia perpetuă mai are și o cauză obiectivă, în natură chiar, pe care-a formulat-o Malthus : populația se-mulțește în pătrat, iar mijloacele de existență se-ndoiesc numai. Când o populație găsește mijloace de existență ea se sporește foarte repede, dar, sporită odată, înmulțirea mijloacelor de existență n-au ținut pas cu acel spor și iată nevoia la loc în toată asprimea ei. Apoi nu numai atât, dar cu cât o populație se-mulțește, cu atât se civilizează mai mult, și cu cât înaintează în cultură, cu atât exigențele ei devin mai mari, cu atât devine mai simțitoare pentru lipse și pentru trebuinți care pentru un om primitiv sînt mai mult un lux. Pentru regina Engliterei, marea Elisabetă, o pereche de ciorapi de mătase era un prezent neprețuit ce i se putea face; azi orice *commis voyageur* simte trebuința lor ; iar împărăteasa lui Carol cel Mare fierbea la bucătărie, ceea ce nu face azi nici nevasta unui șef de biurou măcar. Astfel o nouă trebuință se-nvață lesne și se dezvăță greu, și învățu-i dulce iar dezvățul amar.

Ei bine, pe nevoile — din nenorocire vecinice — și pe lesnea crezare a mulțimii se-ntemeiază demagogii cari, neștiind nimic, neavînd nimic, vor să se ridice deasupra tuturor și să trăiască din obolul nemeritat al săracului. Și fiindcă demagogii, fiind în genere oameni de rînd, [sînt] înzestrați în loc de minte cu vicleșug numai, stăpînirea lor însemnează domnia brutalității, a viciilor și a ușurinței.

Singura cheazăie însă contra domniei demagogiei este *censul*, e împărțirea alegătorilor în categorii după importanța lor economică sau intelectuală. De aceea sîntem contra sufragiului universal, căci acesta ridică deosebirea de clase, face ca votul celui cu minte să aibă aceeași greutate cu a celui nerod, c-un cuvînt e exploatarea celui ce are ceva prin cel ce n-are nimic, a celui învățat prin cel ignorant, a celui drept prin cel nedrept. Urmările sufragiului universal se văd în America, unde într-adevăr tot ce nația are mai rău, mai coruptabil, mai mincinos ajunge în Parlament și la putere, pe cînd elementele cuminți și drepte, dezgustate de privilegiștea aceasta, nici nu se mai amestecă în viața publică. Și care e urmarea demagogiei ?

Dezbinare și ură între cetățenii statului, pentru ficțiuni și pentru cinstitele obraze ale d-lor demagogi.

Shakespeare nemuritorul pune următoarele vorbe în gura cumintelui Ulis :

Dacă planeteii în vâlmașag rău ar rătăci fără regulă, ce grozăvie ar fi ! Ce furtună ar fi. pe mare, cum ar tremura pămîntul, cum ar t urba vînturile ! Frica, răsturnarea, groaza și dezbinarea ar rupe la pămînt, ar submina, sparge, deznădăcina din încheieturi concordia și liniștea dintre state.

Dacă ar lipsi treptele între oameni, această scară a tuturor planurilor mari, tinjește executar ea acestor. Fără aceste trepte cum ar putea să se tie în dreptul lor vecinic breslele, demnitățile în școli, frăția în orașe, pacinica legătură de negoț între țărni despărțite, respectul pentru bătrînețe, scepru, coroană și laur? Ia treptele dintre oameni, disordează această singură coardă și auzi apoi dizarmonia !

Toate celea ar găsi împotrivire fătîșă : puterea ar fi tiranul slăbiciunii timide, fiul crud ar ucide pe tatăl său. Puterea ar fi drept, ba nu, chiar dreptul și strîmbătatea, a căror vecinică ceartă o mijlocește justiția, și-ar pierde nu mele împreună cu justiția însăși. Atunci toate s-ar desface în sila celui mai tare, sila în arbitrar, arbitrarul în lăcomie, și lăcomia, un lup obștesc, îndoit de tare prin putere și arbitrar va rupe în s firșit lumea la sine și va înghiți-o. Acestei ucideri urmează apoi haosul, îndată ce se șterg treptele. Nerespectarea acestor trepte ne dă pas cu pas îndărăt, *pe cînd socotim de a urca*. De căpetenia cea mai înaltă își rîde cel ce stă nemijlocit sub el, pe acesta-l batjocorește al doilea, pe cel următor cel de sub el: și-nveninat astfel de la cel dintîi pas care s-a îndărătnicit căpeteniei, fiece pas următor e zguduit de frigurile invidioase ale unei rivalități impotente și galbene la față.

Astfel se răzbnă ignorarea adevărului: că statul, cu treptele și deosebirile lui, e un product al naturii, nu al rațiunii omenești.

Iar cînd punem sufragiul universal în locu-i, cu teza abstractă: toți oamenii sînt egali, deci toți cată să aibă o egală înfrîurire în viața statului, atunci ajungem că cei mulți, cari nu-și cunosc interesele, aleg pe cei ce-i amăgesc mai bine, iar aceștia, odată sus, se dușmănesc ei în de ei, se batjocoresc ei în de ei, încît ajungem că rîde om de om — și dracul de toți. Atunci se pierde deosebirea între judecata dreaptă și judecata strîmbă, atunci d. Fleva propune emanciparea femeilor și d. P. Ghica pe a tuturor femeilor fără deosebire, atunci dăm pas cu pas îndărăt, părăindu-ni-se că înaintăm.

Căci de această iluzie sînt bolnavi liberalii noștri, că înaintăm. Într-adevăr, grozav înaintăm îndărăt în toate celea.

În teorie nimic mai frumos decît sufragiul universal, dar în practică nu este decît opresiunea mulțimei, a ignoranței, a pasiunilor măgulite și lingușite de demagogi. Cînd știe cineva că toată

civilizația și cultura omenească e neapărat mărginită la cercurile acelea cari au destul timp și destulă neatîrnare pentru a le învăța și pricepe, cînd știe că nimicind capul unui învățat ai nimicit învățătura lui, care era poate rezultatul unei dezvoltări de sute de ani, cînd știe apoi că nulitatea demagogică nu suferă nici un merit adevărat lîngă sine și că ea și cu semenii ei voiește a fi tot, atuncea vede lesne că radicalismul și demagogia, sub scutul teoretic al sufragiului universal și al principiilor liberale (de care știu a se servi cu mare succes mulțămîta credulității maselor și slăbiciunii sau sentimentalismului oamenilor luminați) conduc lumea europeană la distrugerea civilizațiunii — la haos.

[9 ianuarie 1879]

DIONISIE, MITROPOLIT AL DRISTULUI

Joi la 4 ianuarie a adormit întru fericire aici în București o persoană care reprezintă o veche eparhie, a cărei interesantă istorie am schițat-o cu câteva trăsături de condei în articolele privitoare la Basarabia. Acea persoană a fost Dionisie, mitropolitul Dristului și exarhul Dunării întregi.

Cînd turcii, la-nceputul veacului al XV-lea, au luat toate cetățile de pe malul drept al Dunării cîte stăteau în stăpînirea lui Mircea cel Bătrîn, autoritatea bisericească a Țării Românești au încetat dincolo de Dunăre, însă credincioșii — pe malul Mării Negre greci, iar pe malul Dunării români — știindu-se fii ai scaunului ecumenic, se vede că vor fi cerut anume capi bisericești ai lor, drept care pentru lungul întreg al Dunărei de Jos s-a înființat mitropolia Proilaviei (Proilabum) cu reședința în actuala Brăilă, căci și acest din urmă oraș avea garnizoană turcească.

Mai tîrziu, și anume în timpul lui Ștefan Mare, turcii au ocupat Cetatea Albă de la gura Nistrului, precum și Chilia, iar mitropolitul Proilaviei și-a întins și asupra acestor orașe jurisdicțiunea sa bisericească. Iar cînd turcii au ocupat Hotinul, ba chiar Camenița din Podolia, mitropolitul Brăilei și-a întins și asupra lor autoritatea, deși-i veneau foarte peste mîna locurile acelea.

Dar cînd s-a restituit Țării Românești Brăila și Giurgiu, cînd Hotinul, Cetatea Albă și Chilia au încăput pe mîna rușilor, atunci și mitropolitul Proilaviei a scăzut numai la eparhia Silistrei dincolo de Dunăre, încît el era suprema autoritate bisericească în Dobrogea noastră.

În secolul nostru a încetat însă abia a exista eparhia Proilaviei.

Dionisie venise la București pentru a pune la cale poziția bisericii din Dobrogea și a intra cu eparhia sa în organizația bisericii autocefale române.

El era de 67 ani, fusese vicar al Patriarhiei și a administrat optsprezece ani eparhia.

În vremea ivirii schismei bulgare — căci se știe că bulgarii s-au rupt de scaunul ecumenic în mod necanonic — Dionisie și colegul său, mitropolitul de la Varna, n-au voit să recunoască autoritatea exarcului bulgar schismatic și în această atitudine a sa a fost sprijinit de populația românească și de cea grecească de pe malul drept al Dunării. De gînd avea să-și întindă autoritatea asupra tuturor creștinilor ortodoxi, partea locului cari nu voiesc să recunoască schisma. Venit la București pentru a recunoaște autoritatea bisericească și politică a României, el a fost foarte bine primit de I. P. S. S. Mitropolitul primat, iar în ziua de 1 ianuarie a oficiat chiar LA Mitropolie. C-o zi înainte de-a merge la palat, unde fusese invitat anume, a răposat.

[9 ianuarie 1879]

MOFTURI ȘTIINȚIFICE

„Românul” (numărul de la 6 ianuarie) ne surprinde cu știrea că d.T.O. Griuvara a descoperit în Biblioteca Națională din *capitala Franciei* două manuscrise de *interes național*. Foaia publică *cu plăcere o scrisoare și un articol al d-lui Giuvara, felicitîndu-l pentru laudabila osteneală*

ce-și dă de-a dezgîndă documentele privitoare la țara noastră și recomandă ca exemplul acestui domn să fie imitat de orice bun român.

Iar modestul d. Giuvara, „cunoscînd zelul cu care bătrînul « Românu », stîlpul ziaristiceii noastre, apără și încurajează cu părintească *binevoindă* tot ce-ar putea face să propășească, fie *întru cît* de puțin, *scumpa noastră literatură națională născîndă*, [î]i trimite *cu preferință* notița sa.”

Articolul învățatului tînăr e intitulat *Două manuscrise romane ale Bibliotecii Naționale din Paris* necunoscute pînă acum și începe astfel :

Veste bună

În cursul cercetărilor mele ... am avut norocul să dau *astă-vară* peste două manuscrise române despre a căror existență nimeni nu știe nimic, nici chiar iscusitul bibliograf și profesor de românește, d. Picot.

Lucrul pare cam ciudat într-un oraș unde mii de români au trecut și trec încă. *Totul se esplică însă* cînd voi zice că ar fi trebuit cineva să petreacă, *ca mine*, luni de zile în Biblioteca Națională și să răsfoiască nu numai cataloagele, dar încă și etc.

Apoi d.. Giuvara povestește, cu aceeași prisosință de satisfacțiune personală, cîtă trudă și-a dat ca să afle manuscrisele, cum bibliotecarul (care se-nțelege că nu știe românește) l-a rugat să-i indice titlurile exact în franțuzește, cum a făcut-o d-lui fără zăbava, cum a făcut pe file unse facsimile de pe pagine și cum a copiat unul din manuscrise, păstrînd numărul și surorilor și numerotarea paginelor din original.

Cînd aude cineva de dezgîndare de documente privitoare la țara noastră, de un interes național, de felicitări pentru laudabila osteneală ce trebuie imitată de orice bun român, prin care se îmbogățește, *întru cît* de puțin, *scumpa noastră literatură națională născîndă*, apoi mai văzînd și articolul care începe cu exclamația „Veste bună !” (de *astă-vară*) și de norocul de-a fi

întrecut pe Picot, s-așteaptă ... la ce"?

Cel puțin la documente din suta a X sau a XI sau la vreun manuscris din epoca lui Mircea cel Bătrîn, căci, deja din vremea lui Vasile Lupu să fie, n-ar merita atîta șfara.

Ei bine, manuscriptele d-lui Giuvara sînt unul din veacul trecut, altul *o copie* de cronici din veacul nostru, al nouăsprezecelea, și anume tot lucruri cunoscute și cari se găsesc la noi în țară, dar mai cu samă la anticuari evrei din Moldova foarte des.

Unul din acele manuscripte, acela de care modestul tînăr face mai multă vorbă, cuprinde *Vămile văzduhului*, carte care se află ca manuscris în biblioteca oricărui boier bătrîn, legat în genere împreună cu *Minunile Maicii Domnului*, iar al doilea manuscris cuprinde o copie scrisă cu cerdace de pe cronicile lui Urechi, Miron Costin și Niculae Costin.

Iată ceea ce voia d. Giuvara „să aducă la cunoștința publicului român, și în special *tutor* acelora ce iubesc bătrînele noastre tradițiuni naționale și rămășițele ce strămoșii ne-au lăsat împrăștiate pe ici pe acolo”.

Tant de bruit pour une omelette !

Cogălniceanu a tipărit acele cronici de pe copiile cele mai vechi ce s-au putut găsi (1700 și ceva); Șincai a publicat sute de documente, Hurmuzachi a cules cîteva mii, Hijdeu asemenea, dar nici unuia din aceștia nu i-a venit în minte să facă atîta vorbă zadanică. Mai adăogăm, ca pentru a constata vechimea manuscriptelor, învățatul d. Giuvara a avut nevoie de ... Tocilescu.

Sfatul ce avem noi a-l da d-lui Giuvara este că scumpa noastră literatură națională născîndă, care pînă acuma — slavă Domnului — n-a ajuns încă la halul de-a fi apărută și încurajată de bătrînul „Românul”, are nevoie de mai puțină suficiență și de mai multă modestie, mai ales din partea acelora cari *prin sine* nu însemnează nimic și cari vor să-și cîștige un modest nume prin copierea *Vămile văzduhului*.

Iar cît despre rămășițele ce strămoșii ne-au lăsat împrăștiate pe ici pe colo, primejdia ase menea nu-i tocmai mare. D. Giuvara e cam tot de o origine cu d. C.A. Rosetti, încît strămoșii d-sale nu ne-au împrăștiat nimic, cel puțin în limba românească nu.

Apoi îl mai rugăm să nu prea generalizeze ignoranța sa, atribuind-o *tutor*; căci, înainte de-a manifesta o asemenea grozavă bucurie asupra unor descoperiri imaginare, ar fi putut să-ntrebe și pe alți creștini cîtă importanță pot avea.

Acolo unde s-a ivit o adevărată greutate s-a-ncurcat și d. Giuvara și anume la *Descrierea Chinei*, scrisă slavonește de spătarul Nicolae Milescu, pe care d. Giuvara îl numește, c-o consecuență demnă de o cauză mai bună, Miclescu, deși vestitul spătari nu pare a fi fost rudă cu liberalul Sandu Miclescu, supranumit *Păgîmul*, din ținutul Vasluiului.

Despre acest manuscris — zice d. Giuvara — a vorbit deja Urechia (adecă Pseudo-Urechia). Vestitul anonim a vorbit multe și mărunte în viața sa, numai NU prea de seamă, ceea ce se dovedește și din cazul de față, căci manuscriptul spătarului a rămas necitit, de vreme ce

nici d. Giuvara, nici colegul său, ilustrul anonim, nu știu încurcata de slavonească - iar la *Vămile Văzduhului* se pricep amîndoi.

[11 ianuarie 1879]

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE LA 20 DECEMVRIE ...”]

În numărul nostru de la 20 decemvrie anul trecut am spus că ceea ce nu voim este *incapacitatea erijată în titlu de merit; prostia și neștiința brevetate ca titluri de recomandație*.

Ce se mai cere azi în România pentru a deveni om mare ? Merit ? Știință ? Avere ? Caracter ? Nimic din toate acestea.

Se cere să fii războtezat în numele tatălui: C. A. Rosetti, a fiului: I. Brătianu, a Sfîntului Duh : Carada, atunci le ai pe toate cu de prisos, și merit, și știință, și avere.

A nu ști carte, a nu fi învățat nimic serios în viață nu este, în sine privit, nici nenorocire, nici defect, ci o împrejurare indiferentă pentru viața statului, căci marea mulțime a activităților omenești nu exige decît puțină știință teoretică. Dar lucrul se schimbă foarte cînd brațele cari ar trebui să fie consacrate unei munci folositoare și lor și societății, în loc de daltă, mistrie, coarnele plugului, bardă și gelău apucă condeii și vor să stăpînească un popor. Ei bine, sînt o mulțime de oameni, mai cu seamă liberali, în România cari n-au mai multă știință teoretică decît un țaran din Saxa sau un lucrător din Prusia. Și, ca să cităm un caz concret și foarte caracteristic, spunem că șeful diviziei *școalelor* în Ministeriul *Învățăturilor* Publice este un funcționar care nu va putea să dovedească mai multe studii decît un țaran sau un lucrător.

Acest caz nu-l cităm pentru că ar fi rar — toate ramurile administrației publice gem de asemenea înțelepți — ci numai pentru că e caracteristic, căci în orice caz e foarte ciudat ca școala și învățăturile publice — de la universitate începînd și pînă la școala rurală - să fie administrate de oameni cari nici la școală au îmblat, nici vro învățătură acătării au.

Daca cineva nu se pricepe în țara noastră la nimic, tot se mai pricepe încă la ceva: se face liberal, strigă prin mahalale

contra reacționarilor, jură în numele trinității Rosetti-Brătianu-Carada, se face luntre și punte la alegeri, făgăduind unuia că-i va pune nepotul în slujbă, altuia că i se va аренда o moșie a statului fără parale și — *patria e mîntuită*.

Putem zice de-a dreptul că partidul liberal (roșu) reprezintă la noi o sumă de oameni, parte ignoranți, parte și ignoranți și tîrzii la minte, și că acest partid formează la noi în țară, ca și fracționisții în Moldova, acea coalițiune vecinică pe care cei scăpătați pe scara naturii și a muncii o formează pururea contra cumișiei, a învățaturii și a meritului.

Și cu toate acestea ce fin, ce gingaș organism e statul, ca tot ce produce înțeleapta natură! Cum în consecuțiunea de generații și într-o dezvoltare sănătoasă ajung sus tocmai elementele de care societatea are mai multă necesitate ! În epoce eroice, cînd lupta pentru existență e grea, curajul, puterea de sacrificiu, caracterul nestrămutat care nu cunoaște frica de moarte, ajung la cîrmă și mîntîn cu tărie existența statului; cînd, din contra, viața fizică a statului e întrucîva asigurată și cînd munca și tendența de economie ajunge a fi firul roșu al vieții naționale, ajunge sus știința disciplinată și cunoscătoare, căci științele nu sînt decît ochii muncii.

Nu se poate aștepta — se-nțelege — ca-ntr-o țară ca a noastră, care a admis toate formele de organizație a celor mai înaintate țări, aceste forme să se întrupeze numaidecît în oameni pe deplin potriviți cu statura intelectuală, cu grelele și gingașele probleme cu cari sînt însărcinați. Nivelul culturii generale a nației nu-1 poate ridica nimeni cu umărul — timpul și munca împlu neajunsurile. Dar ceea ce ar trebui să se observe e tendența spre bine, voința de-a numi oameni cari se pricep în cutare ramură, începutul unei luări în serios a vieții statului.

Conservatorii, oricîte rele s-ar zice despre ei, sînt singurul element neexclusivist din țară. Nu s-a aflat judecător bun pe care ei l-ar fi depărtat pentru că profesează cutare credință politică, nici profesor, nici vameș, nici casier cari, buni fiind, ar fi fost înlăturați pentru motive politice, dacă își vedeau numai de lucru și nu prefăceau dreptul lor politic într-o unealtă de agitație scandaloasă, de turburare și de ambiție neînfrînată.

Un guvern conservator, cu toate defectele inerente mai mult epocii decît persoanelor dominante, alege totdeauna grîul din neghină și, dacă rămîne neghină pe ici pe colo, e semn că grîu nu e îndestul. În adunări conservatoare se va vedea totdeauna floarea nației, tot ce ea are mai însemnat ca știință, avere, caracter sau experiență întru ale țării, ba într-o asemenea adunare opoziția chiar e reprezentată prin oamenii cei mai însemnați pe cari-i are.

Singură deosebirea numai că, sub conservatori ambiția personală e restrînsă prin puterea lucrurilor la valoarea individului, e destulă deja pentru a da partidului conservator o înzecită importanță asupra celorlalte. Liberalii, din contra, se folosesc de ambiția exagerată a oamenilor de puțină valoare pentru a ajunge și a se mîntîne la putere. Dar precum un venin, oricît de plăcut ar fi la gust, rămîne venin și distruge organismul căruia pentru cîva timp i-a sporit prin surescitațiune febrilă puterile, tot așa și ambițiile diverse ale liberalilor au condus partidul la descompunere.

De la începutul alcătuirii ministerului Brătianu, el s-a transformat într-un caleidoscop care ne-a arătat pe rînd prefacerea personalului chemat a-1 compune prin trecerea la minister, fie-care la rîndul său, a tuturor corifeilor din ortaua roșiilor de toate nuanțele.

Lucrul a ajuns a fi o mare greutate de învins pentru d-nii Rosetti-Brătianu din cauza neputinței în care se află de-a satisface îndestul de repede nerăbdarea tuturor nulităților marelui partid.

Supărarea celorla ce rămîn în așteptare devine din ce în ce mai marc și nu puțină turburare provoacă în rîndurile majorității din Cameră.

Și cu toate acestea d-nii Rosetti-Brătianu nu dispun de alt mijloc pentru a se mîntînea. Astfel incapacitatea — numai cu ambiție și cu lăcomie să fie unite — devine neapărat în ochii capilor liberali un titlu de merit; iar nulitățile, ajungînd miniștri ai M. Sale, pentru a se simți în minister ca acasă negreșit că vor căuta să se înconjure cu ipochimene după chip și asemănare, încît pe această cale prostia și neștiința sînt brevetate ca titluri de recomandație.

[12 ianuarie 1879]

[„TOT ÎN N-RUL NOSTRU DE LA 20 DECEMVRIE...”]

Tot în n-rul nostru de la 20 decemvrie, în care am arătat din nou cele ce am zis de atîtea ori, că reacție în adevăratul înțeles al cuvîntului nu există și nici poate exista în țara noastră, am spus între altele că combatem împresurarea prerogativelor puterii executive de către Camere, combatem violarea legii fundamentale prin înțelegeri, după convenințele momentului, între miniștri și reprezentanții din Adunări, spre a se eschiva responsabilitatea miniștrilor, adăpostiți în dosul Corpurilor legiuitoare.

Care este îndealmtintrelea înțelesul constituționalismului dacă nu neatîrnarea puterilor statului și responsabilitatea fiecăreia din ele? Și care e înțelesul unei Camere legiuitoare dacă ea face pe sub mînă tot ce-i cere ministrul și-l acoperă cu figura ei, ea care n-are nici o responsabilitate ?

Înainte toate puterile statului erau împreunate într-o mână : coroana era supremul legiuitor, administrator și judecător.

Se-nțelege că atunci se putea întâmpla cazul ca judecat și judecător, administrator și administrat, controlor și controlat să fie una și aceeași persoană și că cel ce avea puterea-n mână să-și croiască legi după bunul lui plac.

Dar astăzi nația, care nu numește nici funcționari, nici miniștri, și care nu-i în stare a-i controla și a-i trage la răspundere direct, își alege mandatarii pe cari-i însărcinează cu această afacere importantă sub presupunerea *bona fide* cumcă acești mandatarii formează într-adevăr un corp deosebit de puterea executivă, nu însă o companie de controlori cumpărați de către cei controlabili și înțelegându-se cu ei pe sub mână, pentru a face treburi împreună. Afară de asta mai e și un alt inconvenient: guvernul trebuie să fie al țării întregi, fără deosebire de partizi, pe când Camera va lucra mai totdeauna în sensul unilateral al unei partizi.

Inconvenientul cel mai mare din toate însă este că Adunările nu pot fi făcute răspunzătoare de voturile și actele lor și că nația, singurul lor judecător, nu e-n stare direct a face altceva decât a alege alți oameni atunci când actele și voturile rele sînt consumate de mult; pe când guvernul, de la miniștri începînd și pîn-la copist, e și trebuie să rămîie răspunzător de tot ceea ce face. A confunda însă atît de rău lucrurile precum se-ntîmplă astăzi, a se anihila guvernul în favorul Camerelor și Camerele în folosul guvernului este o dovadă mai mult că n-avem a face nici cu guvern într-adevăr responsabil, nici cu Camere într-adevăr controlatoare a actelor lui, ci c-o societate de exploatație în care unii joacă pe miniștri, alții pe legiuitori.

Din capul locului am văzut că Adunarea actuală a împreunat toate puterile statului: puterea Domnului, atribuțiile executivei, a justiției. Din cazul locului onorata Adunare s-a numit *suverană*, pe deplin stăpînă pe oameni, pămînt, bani, oștire, pe toate celea, ca și cînd ar fi luat țara în arendă sau în oțcup și ca și cînd, afară de Adunări, nu mai e suflet de mu-ritor care are dreptul de a zice și el cuvîntul său în privirea acestei țări.

Cu toate acestea Domnul are drepturi mult mai mari decît Adunarea. El are liberul *veto* în toate împrejurările, el poate da pe miniștri în judecată ca și Camera, consilierii lui sînt răspunzători înainte-i ca și înaintea Camerei. Pentru a scăpa însă de această responsabilitate Camera și d-nii miniștri ce fac ? Se înțeleg, după convenințele momentului, acum într-un chip, acum într-altul cu totul contrariu, și înaintea M. Sale cabinetul apare totdeauna curat ca zăpada și ocrotit de voturile neconstituționale ale unei Adunări care, la rîndul ei, nu poate fi apucată și trasă înaintea judecătii de nimenea.

Acesta e sistemul cel mai nou, inventat anume de d. C. A. Rosetti, întîi pentru a scăpa de orice responsabilitate pe confrății din ministeriu, al doilea pentru a escamota coroanei dreptul ei de control legiuit asupra actelor guveniului, al treilea pentru a face iluzoriu dreptul pe care îl are nația de a-și exercita controlul în afacerile publice. Pe această cale de nelegiuită suveranitate d. C. A. Rosetti a condus sistematic Adunarea spre... republică.

Căci în republică așa este. Capul statului e șeful, nominal adesea, al unui partid și n-are nici un control ai nici o putere, iar majoritatea *întîmplătoare* e stăpînă pe destinele țării.

Căci majoritățile sînt întîmplătoare, adesea absurde chiar, pe cînd statul ca ființă organică și răsărită pe cale istorică are nevoie de puternice elemente de stabilitate. Își poate oricine închipui în ce stare ar ajunge un stat guvernat azi de-o părere, mîine de alta, guvernat de fluctuațiunea numărului într-o Adunare. Căci majoritatea ce-o capătă un proiect nu dovedește că acel proiect e bun, pentru că numărul aderenților nu e inspirat numai de dreptul cuvînt, ci de interese de grup, de fotoliu, ba adesea de interese personale chiar.

Cîteva cazuri de amestecul Adunării în tot ce n-o privește vor ajunge pentru a ilustra linia ei de purtare. Astfel, cu ocazia formării bugetului pentru anul 1877, Camera a luat inițiativa facerii lui, și aceasta fără de nici un drept, căci dreptul este al ministrului; el are să-l elaboreze, să primească aprobarea domnească și să-l aducă în Cameră pe singura cale constituțională, aceea a mesajului domnesc. Dacă în buget ar fi cifre fictive și erori intenționate, cine e răspunzător? Camera Am arătat că ea se sustrage oricărei responsabilități. Ministerul? Se ascunde dindărătul Camerii și astfel buna-credință în cheltuielile statului rămîie o iluzie.

Asemenea am văzut Camera servindu-se de dreptul ei de interpelare, adevă de dreptul de-a cere lămuriri, pentru a lua hotărîri politice de cea mai mare gravitate prin votarea de moțiuni de trecere la ordinea zilei. Astfel, de ex. Camera a refuzat de a retroceda Basarabia și a primi Dobrogea și în urmă tot acea Cameră a cedat Basarabia și a primit Dobrogea tot prin o moțiune, toate pentru a scăpa pe miniștri de sub responsabilitatea cuvenită. Pentru a vota o pensie de 100 de franci unei văduve se cere o anume lege, pentru a primi pe un singur om în cetățenia statului român se cere o lege trecută prin Camera și prin Senat și sancționată de Domn; pentru a ceda o bucata mare a țării, pentru a primi o provincie e de ajuns... o moțiune.

Lucrul e absurd, însă în Camera suverană a d-lui C. A. Rosetti toate sînt cu puțință.

Să mai pomenim oare alte amestecuri ? Dar Camera aceasta și-a arogat dreptul de-a indica persoanele ce sînt a se trimite cu misiuni în străinătate sau a cerut revocarea de agenți diplomatici, deși lucrul e de-o extremă gingășie. Asemenea am văzut Camera desființînd prin o lege sentința dată de Curtea de Casație în privirea maiorului Pilat (ginerile d-lui C. A. Rosetti), am

văzut pe comitetul de acuzare în contra fostului cabinet arogându-și atribuțiile procurorilor și a judecătorilor de instrucție, am văzut pe acei d-ni făcând perchiiziții, despecetluind și publicând scrisori private, violând domiciliul; am văzut cu un cuvânt Camera dîndu-și aerul de Convent național, iar comitetul ei luîndu-și rolul și puterile unui Comitet de Salut Public.

Astfel statul român devine în mîna așa-numiților liberali o unealtă pentru ca indivizi obscuri să-și realizeze urele și dușmăniile „să-și sature lăcomia, pentru a da vînt în sus nulităților, iar, spre a scăpa de urmările legiuite a unor asemenea turpitudini, tot guvernul, de la ministru pînă la copist, se ascund îndărătul unei majorități care ca mîni țî se va părea că n-au existat de cînd lumea.

Și toate acestea se acopăr cu fraza că între guvern și Camera e înțelegere. Apoi să ne ierte: între înțelegere și complicitate e deosebire cît cerul de pămînt. Complici sînt toți la comiterea de crime chiar, dar înțelegere cinstită nu se poate numi aceasta.

[18 ianuarie 1879]

[„ESTE MIȘCAREA DIN MOLDOVA FACTICE...”]

Este mișcarea din Moldova factice și o operă a d-lui Cogălniceanu, precum zice „Românul”, sau este un sîmbure real în ea — iată întrebarea. Văzînd că cestiunea servă ca argument *pro* și *contra* unui om, am fi într-adevăr ademeniți a crede că mișcarea e factice, ca multe lucruri de la noi din țară ; dar din nenorocire d. Cogălniceanu nu este inspiratorul nemulțămirilor generale din Moldova, ci d-sa le dă numai accentul cuvenit prin organul amicilor săi politici. „Românul” este așadar desigur inexact cînd atribuie d-lui X sau „României libere” începătura mișcării semnalate, căci aceasta e împărțită de organe de cea mai deosebită nuanță politică.

Semnalul 1-a dat „Vocea Covurluiului”, organ mai mult conservator. Apoi a urmat „Steaua României”, organul tuturor oamenilor onești din Iași, pe cari gospodăria bandei fracționiste i-a înspăimîntat și i-a îngrămădit la un loc spre comună apărare. S-au asociat la mișcare „Curierul intereselor generale”, care. nu e de nici o nuanță politică; în fine însăși „Ștafeta”, organul fracționistilor, sprijină nemulțămirea moldovenilor.

Între gazetele din Moldova, cea mai mica, dar nu cea mai rea, „Muncitorul”, redijat de d. Rosetti-Tețcanu, care n-a avut niciodată simpatii tocmai pronunțate pentru d. Cogălniceanu, scrie în termeni mult mai aspri despre starea rea a Moldovei decît chiar „România liberă”.

Se înțelege că prin asta noi nu ne facem cîtuși de puțin apărătorii d-lui Cogălniceanu. Constatăm numai, în interesul adevărului, că acum ca totdeauna „Românul” caută a da lucrurilor un caracter neadevărat, prefăcînd cestiuni într-adevăr grele în cestiuni de coterie și de persoane.

[20 ianuarie 1879]

CIUMA

Profesorul dr. A. Drasche din Viena publică amănunte asupra ciumei, din care estragem următoarele.

<După> Croniști vrednici de crezare, spun, că ciuma s-ar fi ivit înaintea erei creștine încă (125 ani înaintea lui Cristos) și anume pe țărmii de nord al Africii. Totuși începutul istoric al epidemiilor de ciumă datează de la 543 după Cristos, anul în care această ucizătoare boală s-a ivit pentru întîia oară pe pămînt european — la Constantinopole — sub numele de ciurma lui Justinian, iar de atuncea-ncoace s-a și mîntînit pe pămînt european cu întreruperi mai lungi sau mai scurte timp de o mie de ani aproape, adecă pînă la 1841.

Stările politice și sociale de pe atunci, degenerarea deplină a medicinei, necunoștința deplină și neaplicarea celor mai simple măsuri sanitare, apoi extraordinara mișcare religioasă, cruciatele și războaiele cu turcii au favorizat mult introducerea și răspîndirea epidemiei în Europa.

În jumătatea a doua a sutei a șasea ciurma se lăți în Împărăția romană a răsăritului, asupra Europei de sud, de vest și de nord (Italia 543, Gallia 555, Germania 565, Scandinavia 589). Din suta a șaptea pînă într-a treisprezecea epidemiile europene de ciumă se înmulțiră într-un mod înspăimîntător.

Pustiitoarea moarte neagră a sutei a paisprezecea era asemenea ciumă. Deși în suta a cinsprezecea și a șaisprezecea se iviră încă multe epidemii, totuși fură și lungi intervale libere de boală.

În mijlocul sutei a șaptesprezecea — cu tot războiul de treizeci de ani — ciurma scăzu în Europa. În suta a optsprezecea a mai fost cîteva epidemii izolate (Viena 1713, Marsilia 1720, Messina 1743, Dalmația 1783, Polonia 1797).

În suta a nouăsprezecea epidemia, afară de țara turcească, a izbucnit aproape exclusiv numai în țările megieșite cu Turcia, la Dunărea de Jos, lîngă Marea Neagră și pe Peninsula Balcanică, deci în Muntenia și Ardeal la 1813, 1828, 1829 ; la Silistria

1834 ; la Odessa 1837 ; în Rumelia 1838.

Cu cea din urmă epidemie din Constantinopol, la anul 1841, ciuma pieri din Europa. La 1843 ea pieri și din Turcia asiatică, iar la 1844 s-au mai ivit câteva cazuri izolate în Egipt.

D. Drasche urmează descriind în câteva linii epidemiile din Viena, cari s-au nceput la 1197 și s-au repetat la 1224, 1227, 1270, 1271, 1282. Dar mai cu seamă între anii 1348 și 1350 ciuma a bîntuit atît de cumplit încît familii întregi s-au stins cu desăvîrșire, stradele erau pustiite, iar din cauza lipsei de lucrători recolta mănoasă din anul 1319 a rămas nestrînsă. Sute de oameni mureau pe zi, toți morții — bogați și săraci împreună - erau aruncați într-o groapa comună.

În suta a XV și a XVI Viena a avut douăsprezece epidemii. În cea de la 1410 muriră o mie de studenți.

În suta a XVII epidemia se ivi numai de două ori în Viena, însă a fost foarte rea de soiul ei. Mai cu seamă la 1679 și la 1680 turburarea și surlele erau atît de mari încît nimeni nu cuteza să îngrijească de nenorociții bolnavi. Se făcu un apel public cu trîmbițe și surle, dar în zadar. Atunci bărbierii fură legați și criminalii fură scoși din temnițe și puși cu de-a sila să îngrijească de bolnavi. Peste 12000 de locuitori — desigur a patra parte a populației orașului — muri atunci.

Cea din urmă epidemie a izbucnit în Viena la 7 februarie 1713, introdusă, ca mai toate celelalte, din Ungaria. Numărul morților a fost 8644 din 9565 îmbolnăviți.

*

Precum delta rîului Gange e locul originar al holerei, tot astfel orientul — Africa de Nord poate împreună cu Siria și Asia Mică — e patria ciumei. Dar nici aicea nu e o boală permanentă, provenind în mod endemic, ci asemenea o epidemie.

Toate epidemiile cari umplu istoria omenirii într-un chip nepilduit de acolo și-au luat începutul. Europa a fost totdeauna infectată despre Orient. Pe cînd în alte veacuri ciuma se întindea asupra unei mari părți a Asiei și preste tot continentul european, în Africa se mărginea numai la țarmuri. Niciodată n-a intrat în Nubia, în Sahara, în Senegambia. Deși epidemia e cam indiferentă față cu climatul sau cu gradele de căldură și de frig, totuși o prea mare căldură sau un frig prea mare o împiedecă. În regiuni tropice n-au fost nicicînd ciumă. Sezonul ciumei în Egipt bunăoară e aproape totdeauna de la noiembrie pînă la ianuarie, adecă în timp mai mult răcoros. Pe cînd acolo încetează în lunile calde, iulie, august și septembrie, în Europa e tocmai atunci mai primejdioasă. Înălțimile îi sînt indiferente — ca urcă Atlamb și tapșanele din Curdistan.

Ciuma în patria ei — la Nilul de jos - nu se ivește în tot anul, ci cam tot după patru, cinci, adesea și mai mulți ani și atunci ține uneori câteva luni, alteori ani dupăolaltă.

*

Răspîndirea ciumei se întîmplă prin infecțiune anume prin cei bolnavi. Aceștia sînt obiectele de căpetenie ale infecțiunii. Totdeauna s-a observat c-a fost adusă de cazuri izolate din Orient. Numeroase și incontestabile exemple dovedesc introducerea boalei numai prin contagiu. Nu se poate spune sigur dacă și cadavrele sînt contagioase, deși credința aceasta a existat, căci era oprit, sub pedeapsă de moarte, de-a deschide mormintele celor ciumați.

Dovedită este asemenea infecțiunea prin obiecte purtate de bolnavi, precum cămăși și pînze de așternut; prin mărfuri și scrisori însă nu. Contagiul e lipit de obicet pentru uz mai îndelungat, nu de acelea cari se ating în trecăt.

Deși ciumatul poartă în sine și cu sine materia contagioasă, totuși aceasta nu se trece prin contact, adecă prin atingere, deși aceasta e credința generală. Tocmai credința asta a contagiozității formează paginile cele mai negre în istoria ciumei. Această credință aducea stagnațiune în comerț și industrie, rumpea legăturile cele mai gingașe și mai sfinte, degenera în egoism și în adevărată barbarie.

[21 ianuarie 1879]

[„VORBIND ÎN UNUL DIN N-RII NOȘTRI TRECUȚI...”]

Vorbînd în unul din n-rii noștri trecuți despre ceea ce se numește mișcarea din Moldova am spus ca nu d. Cogălniceanu a inventat-o, ci d-nia lui s-a făcut numai organul ace-lei frămîntări.

Noi nu combatem și nu apărăm pe ilustrul om de stat, a căruia specialitate, cînd se află-n opoziție, sînt durerile Moldovei, dar, ca istorici credincioși, ne vom întreba cînd îi vin d-lui Cogălniceanu accesele de moldovenism, cît îl țîn și ce rezultat practic au.

Pe cînd d. Cogălniceanu nu intrase încă în cabinet interpela guvernul în privirea redusei stări a Universității de Iași și... avea cuvînt. Într-adevăr, nime-n lume nu-și poate închipui ceva mai decăzut și mai netrebnic decît Universitatea din Iași ca

întreg. Pe lângă o samă de profesori buni, sînt alții pentru cari scrisul și cititul deja prezintă greutăți neinvincibile, între cari cităm de ex. pe actualul profesor de filozofie de acolo, care nu-i în stare a construi o frază corectă și e atît de mărginit încît numele filozofilor celor mai vestiți, germani sau franceji, îl scrie cu *u* scurt la sfîrșit (de ex. Kantu, Descartesu), necum să fi înțelegînd ce zic acei oameni. Pe aceeași scară de ignoranță e d. Vizanti, profesorul de limbă română, și alți ipochimeni.

Dar pe lângă prostia și ignoranța multora din ei se adaugă și alte rele. Dacă, buni răi cum sînt, și-ar vedea de lucru, poate că cu vremea ar deveni niște profesori mediocri cari ar împlini și ei, cu greu, un gol. Dar, numiți printr-un concurs la care întîmplarea joacă rolul de căpetenie, inamovibili cu toate acestea, cum au ajuns să aibă o catedră leagă cartea de gard și nu se mai ocupă cu știința ce au a o predă, ci cu... politica. Căci d-nia lor aspiră la lucruri mari — la senatorie, deputăție, ministere; la posturi diplomatice, misiuni științifice plătite din buget etc. etc.

C-un cuvînt statul plătește acolo o sumă de individe cari iscălesc în condica de prezență fără a fi ținut clas, cari cîteodată n-au nici un elev, pentru că nu se găsește om care să voiască a-și pierde vremea cu dînșii, cari nu știu studiile ce le predau, pentru că nu știu scrie, cari au prefăcut catedrele în sinecure, nu nvață nici singuri nimic și nimic nu predau elevilor, din care cauză Universitatea e dispopulată, și la unele facultăți, de ex. la litere, sînt 5—6 profesori și 3 elevi poate. Nu zicem că toți profesorii sînt astfel, căci sînt și oameni vrednici, pe deplin serioși si cu învățatură la acea Universitate, dar despre numele aceloră nici n-auzi vorbindu-se, tocmai pentru că-și văd pur și simplu de catedrele lor și nu s-amestecă în politică.

Așadar d. Cogălniceanu avea dreptate cînd se plîngea de starea pustie de părăginire a Universității din Iași, dar care a fost rezultatul practic al interpelărilor sale? Intrarea sa în minister. Universitatea a rămas în știrea lui Dumnezeu, ca și mai înainte; d-nii Vizanti, Climescu, Ionescu, Leonardescu, Gheorghiu, Șendrea au continuat a face politică si a-și neglija catedrele; iar d. Cogălniceanu, puternic ministru la externe, nu se mai preocupa de fel de nulități despre cari făcuse atîta vorbă.

Dar dacă *rezultatul* interpelării n-a fost decît intrarea sa în minister, oare acest rezultat n-a fost cumva *scopul* interpelării?

Acum să venim la Moldova. Vorbele „Romînului” despre durerea mare ce o are pentru pierderea Basarabiei, despre adîncă îngrijire ce-l preocupă în cestiunea evreilor, sînt și acum, ca totdeauna, mofturi. Basarabia e din zestrea și teritoriul străvechi al Moldovei, deci fiecare moldovean simte mult mai adînc acea pierdere. Dacă în Moldova va arde un sat, desigur că vor compătimi și alți români d-această întîmplare, însă cei cărora le-au ars satul vor avea durerea imediată. Tot așa e și cu cestiunea evreilor, care e mult mai gingașă, mai primejdioasă si mai imediată în Moldova decît în Muntenia.

C-un cuvînt d. Cogălniceanu are dreptate cînd apasă asupra acelor stări de lucruri, dar — care va fi rezultatul practic al acestei înduioșări ? Intrarea sa în minister. Atunci Moldova va rămîne în știrea lui Dumnezeu ca și pînă acuma și d-sa — puternic ministru de exteme — nu se va preocupa mai mult de acele dureri.

Oare acest rezultat practic nu este cumva *scopul* d-lui Cogălniceanu? *Non bis in idem*; mijlocul, odată tocit cînd cu interpelarea în privința Universității, nu mai prinde astăzi loc.

Nemaiiazută însă și necalificabilă e purtarea „Romînului” cu fostul ministru, care, orice s-ar zice, a fost singurul om c-o inteligență superioară în cabinetul de nulități a d-lui I. Brătianu. Iată ce zice numărul de joi al „Romînului” :

Avem a face c-o personalitate care nu e tare în ceea ce privește aritmetica ; afară d oară numai de cazul cînd e vorba să-și asigure foloase de natură a fi socotite prin regulile aritmetice și mai cu osebire prin acea operațiune ce se numește *sustracțiune*.

Va să zică fostul coleg al d-lui Brătianu e un *sustractor*. Deie-ni-se voie a întreba, oare colegii săi rămași în minister ce sînt, ce pot fi, cînd au servit doi ani și mai bine alături ?

Cînd d. Cogălniceanu reprezintă țara la Congresul de la Berlin, atunci d. C. A. Rosetti declama în Cameră că ministrul de externe e sublim ; astăzi știți ce zice „Romînul” ?

Vom răspunde astăzi printr-un simplu avertisment la această necalificabilă exploatare a celei mai delicate și periculoase cestiuni (a evreilor).

După cît știm este în dosarele ministerului de externe o *oarecare hîrtie* considerată un moment ca dispărută — de natură a arăta lămurit țării *cine o poate servi cu credință și patriotism în cestiunea curcilor* și *cine și în ce scopuri* este *capabil de a o compromite*.

Va să zică, din *sublim*, d. Cogălniceanu a devenit un om ce nu poate servi cu *credință și patriotism* interesele țării, a devenit... *trădător*.

Duobus litigantibus tertius gaudet. Nouă ne poate fi indiferentă aceasta în familia liberalilor; ceea ce nu e însă indiferent e privilegiștea dezgustătoare ce ne-o prezintă astăzi orga-nul guvernamental.

Doi ani și mai bine d. Cogălniceanu a fost sufletul cabinetului Brătianu ; astăzi ministrul abia demisionat e numit în coloanele „Romînului” hoț și trădător. Dar dacă este astfel de ce nu l-au dat în judecata Curții de Casație. Cine e „Romînul”, că amenință cu avertismente cînd, fiind numai simplă bănuială de vină, colegii săi ar fi trebuit să-l trimită în judecată?

Și dacă n-au făcut-o pîn-acuma, ce sînt atunci d-nii Rosetti și Brătianu, foștii săi colegi. Nu sînt complici deopotrivă condamnabili ?

Acuzările aduse sînt atît de grave încît credem că e datoria celui învinovăţit de-a răspunde limpede la ele.

[23 ianuarie 1879]

[„CESTIUNEA SCĂDERII...”]

Cestiunea scăderii rublelor sau, mai bine zicînd, a impunerii lor cu curs obligatoriu de patru franci e asemenea una din cele mai simţitoare spolieri de care s-a făcut vinovat guvernul radical faţă cu ţara.

Nu-l combatem pe d. Dim. Sturza îndeosebi în privirea aceasta, pentru că numele d-sale e numai victima acelei măsuri; pentru că roşii au ştiut totdeauna sa ademenească pe un om mai bun şi mai conştiinţios decît ei ca să le scoată castanele din foc, pentru că şi d-sa este unul dintre aceia cari, pentr-o ambiţie rău înţeleasă, se pun la serviciul acelei bande, ponegrindu-se pe sine şi mîntuind popularitatea, cîştigată prin amăgire, a d-lor Rosetti-Brătianu.

Căci iată care e sentimentul publicului mare.

Cel care s-a culcat ca aseară c-o mie de franci avere şi se scoală a doua zi numai cu nouă sute douăzeci şi cinci de franci, ca şi cînd cineva i-ar fi spart lada peste noapte, numeşte aceasta sau o hoţie sau un impozit. Publicul mare îndeosebi o priveşte cu drept cuvînt ca pe-o hoţie, deşi nu ştie că ea s-a comis acum trei ani, nu ieri alaltăieri, că s-a comis în momentul în care cursul rublei s-a fixat la patru franci şi s-a continuat asupra ţării întregi pînă în momentul reducerii.

Şi toate acestea pentru ce? Spre a se arăta slugarnici şi supuşi puterii vecine, pe care o batjocoriseră la Mazar Paşa, pentru ca îndată ce au venit la putere să-i facă cele mai mari concesiuni. Căci, îndată ce armile ruseşti au început a lua faţa pămîntului românesc pe tălpile lor, decanul ziaristiceii liberale afirma că valoarea rublei e ştiinţific stabilită la 4 franci şi nimeni să nu ducă grijă, căci reacţia face din rublă numai o armă de opoziţie. Iar cînd Rusia a dat guvernului, sub titlu de venituri ale moşilor din Basarabia, un milion de ruble subsidii de război, „Românul” spunea că un cal de dar nu se caută la măsele.

Iată dar calul de dar costîndu-ne într-o singură noapte douăsprezece sau treisprezece milioane, căci, departe de-a fi un cal de dar, e asemenea calului pierzător pe care Ulis l-a introdus înlăuntrul Troiei pentru a aduce asupra-i dezordine şi ruină.

Reducerea, considerată ca impozit, e însă atît de apăsătoare încît nu se poate asemăna cu nici una din dările actuale, nici prin înălţimea ei, nici prin rigoarea şi spontaneitatea perceperei, nici prin nedreptatea repartiţiunii.

Căci această dare, percepută într-o *singură noapte*, e mai mare decît venitul tutunurilor perceput în cursul unui an, mai mare decît toate dările directe către stat şi, în fine, e egală cu pretinsul deficit lăsat de conservatori după cinci ani de guvernare, deficit scornit atunci de liberali pentru a acuza pe cabinetul Catargiu c-ar fi ruinat finanţele ţării, deşi rămăşiţele încasate puţin mai tîrziu l-au acoperit şi întrecut.

C-un cuvînt ca impozit e mare, pentru că întrece pe toate celelalte, şi e de-o înălţime pe care e putem cel mult presupune, nu cunoaşte.

E riguroasă, pentru că se percepe c-o reepejune ruinătoare, fără ca cineva s-o poată preîntîmpina sau ocoli, şi asemănătoare cu contribuţiile de război sau a birurilor impuse peste noapte de turci sau de tătari.

În fine e nedreaptă, pentru că nu loveşte venitul sau averea reală a omului, ci posesiunea vremelnică, adică pe cel ce se-ntîmplă a avea rubla în mîină, fără ca să fie a lui.

Acuma d. Dim. Sturdza poate vedea singur cît de plăcută e acuzarea ce a ridicat-o în privirea pretinsului deficit al conservatorilor, acuma cînd d-sa, fără de vină, se vede acuzat de public c-ar fi adus această pierdere şi poate vedea totodată cum lucrurile se răzbună prin ele înşile în lumea aceasta, cum d-sa e numit autorul unei pierderi egale cu deficitul conservatorilor, pe care-l ilustra prin ţifre şi socoteli iscodite. Dac-am fi atît de nedrepti ca şi d-sa am putea să ne bucurăm de ceea ce i se-ntîmplă, dar cu preţul neadevărului nu avem obicei a ne cumpăra popularitate. Destul numai să spunem adevărul pentru a se vedea în ce grad e şi d-sa vinovat si complice cu roşii.

Întîia vină este ordinul dat, se vede, caselor publice de-a se desface pe cît cu putinţă de ruble.

Plata cupoanelor obligaţiilor domeniiale s-au făcut înainte de scădere; bonurile de tezaur nu s-au preschimbate, pentru ca lumea să fie silită a primi rublele înainte de scăderea lor; afară de asta s-au făcut plăţi enorme, s-au plătit lefîle toate pînă în ajunul zilei în care s-a publicat decretul. Apoi măsura nu rămăsese pe deplin secretă. Bancherii cei mari se vede c-o aflaseră, pentru că galopinii lor au umblat toată noaptea prin cafelele şi birturi oferind rubla c-un mic scăzămînt pe hîrtie; iar lumea, aducîndu-şi aminte cumcă „Românul” cu cîteva zile înainte asigurase că rubla valorează ştiinţific patru franci, au căzut în cursa întinsă de speculă, o speculă la care visteria a luat parte activă.

O altă nedibăcie este scăderea rublei într-un chip încît părţile ei la un loc nu dau un întreg. Patru piese de cîte 92 bani (25 capeici) nu fac la un loc 3 franci 70 bani; în fine moneta de 5 capeici (3/4: rublă) nu e trecută în decretul domnesc, deci nu e cotată defel.

Într-adevăr imputabilă din punctul de vedere al moralității politice este participarea visteriei la specula asupra scăderii rublelor; scădere pe care cercurile oficiale o știau de mai înainte, iar publicul nu. Din momentul în care se vorbise despre scădere în Consiliul de Miniștri visteria trebuia să-și păstreze rublele, câte le avea, și să nu caute a se folosi de bună-credința publicului.

Cauza pentru care d-nii liberali au prefăcut visteria în Zaraflic este îndoită : 1) pentru ca pierderea încercată de poporul întreg să nu se reflecteze asupra visteriei 2) pentru ca să scape de orice răspundere directă și controlabilă. Amîndouă scopurile acestea le-au ajuns prin amăgire și prin spoliare.

Scăderea în sine nu este răul cel mare. Adevărata hoție consistă în primirea din capul locului a rublei pe patru franci, iar imoralitatea consistă în specula făcută de casele publice asupra scăderii ce-avea să se-ntîmple c-o zi sau două mai tîrziu.

Dar-asupra tuturor acestora vom mai reveni.

[24 ianuarie 1870]

[„ALALTĂIERI S-A ÎNTÎMPLAT O MINUNE ...”]

Alaltăieri s-a întîmplat o minune.

Nu mai sîntem pe vremea făcătorilor de minuni, pe a lui Nevtinav împărat din Egipt, de pildă, despre care vorbește povestea ciobănească a lui Alexandru Machedon că făcea, zice, ostași de ceară; îi pune în șir pe o tavă și îi topea și numaidecît, într-o clipeală de ochi, se topea oastea lui Darie împărat trimisă împotriva lui. Nevtinav era un mare fermecător ,dar minunea ce s-a întîmplat alaltăieri tot n-ar fi putut-o face.

„Românul” a vorbit adevărul — se poate mai mare minune? Și încă așa de neted, așa de cu prisosință, încît articolul guvernamental care a văzut lumina zilei la 23 călindar (4 făurar) pare ieșit dintr-altă pană, nu din cele obicinuite. Deci fiind aproape cu desăvîrșire identic

cu vederile noastre, îi dăm locul de onoare și-1 publicăm mai întreg, atîrnînd de el un mic rezumat și un scurt comentariu.

*

Iată dar ce zice primul București al „Românului” de la 23 călindar (4 făurar).

Esistența Camerelor actuale ,se scurtează din ce în ce mai mult prin necesitatea de a ajunge la alegerea și convocarea Camerelor de revizuire. Propunerea de declarațiune că e trebuința a se revizui art. 7 din Constituțiune este și depusă de guvern de mai multe zile pe biuroul Corpurilor legiuitoare; în curînd va trebui a se face înțîia citire și apoi, dacă propunerea va fi adoptată, în 30 zile Camerele vor înceta fatalmente de a mai exista.

Cu toate acestea, trebuie să o spunem cu adîncă părere de rău, Camera *pare a nu prea avea conștiință de pozițiunea în care se află și de greutatea sarcinei ce mai are de îndeplinit pînă la expirarea mandatului său.*

În loc de a se folosi de fiecare oră ce mai are de trăit spre a săvîrși lucrări utile, care ar recomanda-o țării și ar face-o să merite bine de la dînsa ; în loc de a căuta să termine cît s-ar putea mai repede votarea legilor urgente ce sînt supuse dezbaterilor ei; în loc de a se sili să îndeplinească cel puțin în parte programa de îmbunătățiri supusă ci prin discursul tronului la deschiderea sesiunii actuale și primită cu fericire de dînsa prin răspunsul făcut tronului, *își pierde din. contra un timp prețios în nesfîrșite discuțiuni chiar asupra cestiunilor celor mai neînsemnate.*

Din cel mai neînsemnat articol de lege, din orice interpelare, din oricare cestiune de regulament ce-i *place* vreunui membru al acestei Camere s-o ridice se face materia unor *neterminabile* discursuri, nu numai *fără un interes real pentru cestiunea ce le servește de prelest*, dar și de cel mai *nenorocit efect* pentru prestigiul regimului nostru parlamenlar și pentru îndeplinirea datoriilor ce are acest Corp legiuitor către țara ce l-a ales.

Simțul măsurii pare a îi cu totul necunoscut *multora din oratorii* ale cărora discursuri umplu dările de seamă oficiale ale ședințelor Camerei. Nu mai zicem nimic despre simțul datoriei. *Dorința de a străluci pare a exercita singură cea mai funestă tiranie asupra multor spirite.* Dacă cel puțin această dorință ar fi servită cu *inteligență și cu bun simț*, dar vai !

Înamorați de laurii tribunii, pot sa fie siguri că țara nu le va fi recunoscătoare de *stearpa lor muncă oratorică*, care oprește în loc munca producătoare. Publicul, ce are mult bun simț, își *ride*, cînd nu se revoltează de *arguțiile și de subtilitățile ce servesc de bază la mai toate discuțiunile* ce mistuiesc ședințele Camerei; el se indignează cînd vede cum cei setoși de vorbă *caută nod în papură* spre a putea vorbi și cum *își pierd timpul pentru lucruri cu totul neînsemnate*, care, chiar de ar rămînea greșite, n-ar compromite nimic; el prețuiește cu drept cuvînt că cele mai multe din dezbaterile ce absorb *în deșert* activitatea Camerei și chiar a guvernului, nevoit să urmeze toate discuțiunile și chiar toate *caprițiile* parlamentare, nu valorează de bunăseamă nici *jumătate cît diurna* deputaților, pentru timpul cît sînt ocupați în acele *seci* dezbateri.

Avem convingerea că n-a existat pînă astăzi nici o Cameră cu mai bune simțiminte, cu mai mult patriotism și cu mai mare dorință de a face binele pentru țară. Din nenorocire aceste minunate simțiminte sînt în cea mai mare parte *neutralizate* prin

lipsa de orice tact parlamentar, prin ușurința cu care se cere și se ține cuvântul ore întregi și uneori prin lipsa conștiinții despre gravitatea unor dispozițiuni ce se iau și despre consecințele lor în practică.

Plini de idei greșite, considerăm libertatea cuvântului ca un drept ce l-ar avea fiecare ființă vorbitoare de a rosti pe lung și pe lat tot ce-i trece prin gând, cu îndatorirea pentru toți aceia ce nu vorbesc să-l lase să povestească pînă în capăt tot ce naște spontan în creierii săi; nu băgăm de seamă că, practicînd în acest mod regimul parlamentar, *compromitem interesele țării și risipim chiar averea contribuabililor în diurne plătite pentru servii foarte minime.*

Și în Engliera, și în Helveția, și în Belgia se practică regimul parlamentar, în toată puritatea lui; dar ia să cuteze un orator, și mai cu seamă unul de a doua sau de a treia mîna, să ție un Corp legiutor în loc cu discursuri nemăsurate și va fi îndată pus la regulă de colegii săi. Însuși d. Disraeli, astăzi lord Beaconsfield, la începutul carierei sale parlamentare, cutezînd a se arunca în discursuri ce treceau peste măsura obicinuită, fu silit de mai multe ori să tacă prin protestările colegilor săi și chiar să iasă din Camera Comunelor. La noi însă oricare vorbitor ce nu promite cîtuși de puțin a deveni un lord Beaconsfield absoarbe timpul Camerei în discursuri ce țin oare întregi; o sută de deputați așteaptă în nelucrare, țara reclamă în deșert îngrijirea intereselor sale și contribuabilii plătesc la diurne pentru ca d. cutare să vorbească.

Nu astfel vom răspunde la așteptarea țării; nu astfel vom întări în România regimul parlamentar și instituțiunile libere; din contra, *le compromitem.*

Conjurăm pa toți deputații ce au conștiință de gravitatea situațiunii pe care o desemnăm să se întrunească și să se concerteze spre a lua o'altă direcțiune; să se hotărască fiecare a pune frîu *mîncării sale de vorbă*, cel puțin în *ces-tiunile ce nu le cunoaște și nu le-a studiat*, căci altfel vom ajunge la espirarea mandatului legistaturii actuale fără ca ea să aibă înscrise la activul ei acte care s-o recomande națiunii.

*

Pînă aci, "Românul" de la 23 călindar (4 făurar).

Va să zică „Românul” constată cu adîncă părere de rău că actuala Cameră :

n-are conștiință de poziția în care se află și de greutatea sarcinei de îndeplinit;

își pierde timpul prețios în nesfîrșite discuțiuni asupra cestiunilor celor mai netrebnice;

deputaților le place a lua cestiuni fără de nici un interes drept *pretext* pentru a ține discursuri ce nu se mai mîntuie și de cel mai nenorocit efect;

oratorii vorbesc numai *de dorință de a străluci, fără inteligență și fără bun-simț,*

înamorați de laurii tribunei fac munca stearpă; și publicul rîde, ba se revoltează de arguțiile și subtilitățile ce servesc de bază la *mai toate* discuțiunile; în fine publicul se indignează, văzînd pe setoșii de vorbă căutînd nod în papură pentru a pierde timpul pe nimicuri;

se pierde timpul cu capriții parlamentare, cu dezbateri seci, cari nu valorează nici jumătate cît diurna; Camera, prin lipsa de orice tact parlamentar, prin ușurința, cu care cere cuvîntul, prin lipsa de conștiință prin mulțimea de idei greșite, prin aceea că orice ființă vorbitoare spune pe lung și pe lat tot ce-i trece prin gând și povestește pînă în capăt tot ce-i născoceste crierul, prin toate astea compromite interesul țării și risipește averea contribuabililor;

cu mîncărirea lor de vorbă deputații tratează cestiuni ce *nu le cunosc și nu le-a studiat*, compromițînd regimul parlamentar și instituțiunile libere ș.a.m.d.

Ei bine, o Cameră care n-are conștiință de datoria ei și risipește timpul pe nimicuri, se servă de cestiuni ca de pretexte de vorbă deșartă, are numai dorința de a străluci fără inteligență și fără bun-simț, o Cameră care se servește în mai toate discuțiunile de arguții și subtilități ridicole ce indignează publicul, ca care caută nod în papură și-și pierde timpul cu secături ce nu fac cît jumătatea diurnei, o Cameră care tratează cestiuni ce nu le cunoaște și nu le-a studiat, care *compromite* interesul țării, regimul parlamentar și instituțiunile libere, o Cameră care risipește averea contribuabililor — știți ce este cu *toate* acestea o asemenea Cameră în ochii „Românului” ? Nesimțitoare”? Nepatriotică”?

Nu.

Cea mai bine simțitoare, *cea mai* patriotică, cu dorința *cea mai* mare de a face binele țării, precum n-a existat de cînd lumea una mai bună și mai de treabă.

Dacă „Românul” poate atribui patriotism, abnegare și cele mai bune simțiminte la oameni de care publicul rîde pentru arguțiile, subtilitățile, pretextele de vorbă lungă și lipsa lor de inteligență și de bun-simț, dacă o poate aceasta „Românul”, fac-o sănătos și să-i fie de bine. Noi nu putem.

[26 ianuarie 1879]

[„ÎN N-RUL DE JOL..”]

În n-rul de joi (25 ian.) al „Românului” găsim un pasaj pe care declarăm că nu-l înțelegem. Vorbind despre tot felul de acușări ce se aruncă d-lui ministru de finanțe pentru reducerea rublelor, acușări pe cari noi nu le-am împărtășit decît în privirea unor cestiuni de amănunțime și de aplicație, „Românul” cuprinde deodată următorul pasaj uimitor :

Generalitatea (adică nația) pierde din vedere că, dacă guvernul n -ar fi primit rublele pe preț de 4 lei la intrarea lor în țară, Rusia ar fi *impus* cursul rublelor sale de *hîrtie*. În acest caz țara n-ar fi pierdut o *singură dată* 7 și jumătate la sută asupra rublelor de argint, ci de patru-cinci ori cîte atîta la sută asupra fiecărei scăderi a cursului rublelor de hîrtie.

În trecut constatăm că poporul românesc, cînd liberalii au nevoie de el, se numește națiunea suverană, iar cînd acel popor exploatat devine neplăcut companiei Brătianu & Rosetti el se cheamă *generalitate*.

Apoi se zice că această *generalitate uită* un lucru, că Rusia ar fi *impus* rubla sa de hîrtie.

Dar *generalitatea* n-a putut uita un asemenea lucru din cauză simplă că... nu l-au știut niciodată. Cine a dat Rusiei dreptul de-a cere ca vînzătorul român să recunoască de bun și vrednic de credință un sinet iscălit la o bancă din Petersburg pe care se zice că acea bancă va plăti o rublă de argint pentru petecul de hîrtie ?

Generalitatea e în orice caz în drept de-a întreba *quo jure* s-ar fi cerut o asemenea monstruoșitate din partea statului vecin, căci atunci s-ar putea ca și turcii să pretinză să le primim *al pari* caimelele, austriacii să le primim Staats-bancnotele și, odată erijată teoria aceasta în drept public, s-ar putea pretinde ca să primim *al pari* oricîte bancnote ni s-ar trimite din puternicele împărății *Schaumburg-Lippe* și *Monaco*.

C-un cuvînt *generalitatea* e-n dreptul său de-a crede că acea impunere se poate face neapărat la... Astrahan, dar de la Astrahan pînă la Prut mai e o bucată bună de cale.

Cumcă rușii au putut să impuie în Turcia moneta de hîrtie e o mare nedreptate, din cauză că locuitorul singular nu poate fi făcut răspunzător pentru învingerile suferite de statul său, dar... Rusia era în război cu Turcia și războiul explică multe. Eram însă noi în război cu Rusia?

Nu. Din contră: prieteni, aliați chiar, o alianță a căreia extremă onoare am plătit-o cîștit, cum se cuvine unor capete înțelepte ca ale noastre, cu Basarabia. Se mai cuvenea oare să plătim onoarea aceasta fiecare din noi în parte cu 50 la sută ? Rușii că-s ruși și tot nu credem c-ar fi pretins atîta venerațiune din partea noastră, pentru că pravoslavnici sîntem și noi „dar la rublă de hîrtie nu este pravoslavie”.

Dar precum mi vedem de unde ar fi putut porni impunerea rublei de hîrtie, adecă a sinetului mic emis de un stat nînat, tot astfel nu vedem nici necesitatea de-a se primi rubla de argint pe patru franci, căci această monetă de metal este în parte un sinet *au porteur*, adică un sinet pentru cusurul cît nu s-ajunge pînă la 4 franci.

Și într-adevăr așa s-a și întîmplat. Pîn-a nu ieși decretul domnesc prin care se fixa cursul rublei de argint această din urmă era primită de negustori pe 3 și jumătate franci, iar pentru restul pieții era tinichea, încît cine avea poli imperiali de aur bea și mînca, iar cine nu se uita și răbda. Asta s-a întîmplat cele dîntîi două, trei zile după intrarea glorioșelor armii în țară, adecă pînă în momentul în care s-a obștit carte domnească în toată țara prin care se dispunea altfel.

Cu un cuvînt *generalității* nu i se putea impune nimic de către ruși și nici i s-a impus. Cine a impus *generalității* este tocmai guvernul roșu, care ne-a constituit trei ani de zile în cumpă[ră]tori unici ai rublei de argint și ne-au cauzat prin aceasta un rău ce e departe de-a se mîntui prin reducere, deși aceasta era neapărat necesară. Căci nu o *singură dată* țara pierde 7 și jumătate procente, ci ea va mai pierde încă, chiar atunci cînd s-ar face o reducere pînă la valoarea adevărată a rublei. D. Dim. Sturza, care o știe foarte bine aceasta a spus-o în Cameră că bine știe cumcă reducerea nu e mijlocul radical pentru stîrpirea răului și că adevăratul leac e *demonetizarea desăvîrșită*.

Cauza pentru care rubla va rămîne pe multă vreme o calamitate ce nu se va putea lecu decît prin demonetizarea deplină este că argintul în genere scade la preț din cauza înmulțirii lui și va scădea mereu, pînă se vor istovi minele acum lucrătoare. În formă de ban argintul se mîntîne la o oarecare înălțime numai atunci cînd s-a bătut în analogie cu numărul contribuabililor.

Afară de asta mai toate statele mari au demonetizat argintul și au monetă curantă de aur. Între acestea sînt Anglia, Franța (*de facto*) și Germania, încît o mulțime de argint a devenit marfă care-și caută stăpîn. Deci în momentul în care era prisos de marfă și *nici* un cumpărător, d-nii roșii, din slugărnicie către ruși, constituiesc țara noastră în *unic* cum-părător al rublei cu prețul cel mai bun. Rezultatul a fost un adevărat potop de ruble, despre cari nu știm pînă la ce punct vor scădea și cari, cu cît mai multe sînt, cu atît mai puțină putere circulatorivă au.

Căci valoarea argintului se fixează prin proporția în care el există pe piața universală alături cu aurul. Îndată ce prin supraproducțiune acea proporție se clatină și șovăiește, argintul merge repede-napoi și șovăiește în mod primejdios, pînă ce producerea va înceta și mulțimea lui va fi determinată și neaugmentabilă, încît numai atunci se va restabili o proporție oarecare și vom ști din nou la cîtă valoare a-ncremenit argintul. Pînă atunci argintul se va potrivi numai pentru batere de mărunț, nu pentru monetă de valoare.

N-a fost totdeauna astfel, pentru că înainte vreme, argintul fiind rar, se potrivea asemenea pentru monetă curantă; astăzi însă banii albi sînt mai mult ori mai puțin o monetă fiduciară sau de credit, deși într-un grad mai mic decît hîrtia. Neavînd destulă valoare intrinsecă, ca marfă sau ca metal, banul alb e cu atît mai prețios cu cît mai puțin este și, dacă mulțimea banilor de argint e prea mică în raport cu necesitățile circulației, atunci provine cazul că argintul are *agio* față cu aurul, că pentru patru piese de cîte 5 franci capeți un napoleon și ceva deasupra — caz care s-a întîmplat în Franța. Dar acest spor de valoare nu e intrinsec, ci circulatoriu. La așa căutare poate ajunge altfel și banul de hîrtie, cînd nu se emite pe cît trebuiește.

Dar este oare acesta cazul nostru?

Un ministru conservator (d. P. Mavrogheni) a emis 25 milioane de bani de argint românești, calculînd de fiecare contribuabil cîte 25 de franci. Destul și prea destul. Liberalii, în momentul inundării cu ruble, au găsit că prea e puțin și au emis 18 milioane bani de hîrtie. Dar alături cu acești bani de hîrtie avem azi cîteva milioane de ruble în țară, pe cari le-am cumpărat cu *aur* și din cari se vor schimba parte în 24 milioane mărunțiș național.

Avem însă nevoie de *atîta* mărunțiș, de atîta monetă fiduciară și semifiduciară ?

Noi credem că nu și ne temem că politica financiară a roșilor se va sfîrși cu un dezastru.

[28 ianuarie 1879]

[„PENTRU ÎNȚELEGEREA ACESTEI METAFORE...”]

Pentru înțelegerea acestei metafore anunțăm cititorilor că Ceres, zeița agriculturii, găsindu-și pe iubita sa fiică Proserpina în iad hrăpită de Pluton, reclamă lui Jupiter spre a o elibera. Jupiter decise ca să i se libereze dacă nu va fi gustat nimic din iad. Ascalpheo purtă mărturie că ar fi văzut pe Proserpina gustînd dintr-o rodie. Pe baza acestei mărturii destul de clasice Jupiter hotărî ca Proserpina să petreacă 6 luni în infern și 6 luni în Olimp. Pentru a-și răsbuna, Ceres prefăcu pe Ascalpheu în bufniță, pasăre sinistră de urît augur, din *Metamorfozele* lui Ovidie, cartea IV.

[28 ianuarie 1879]

[„ÎN ZĂDAR AR ÎNCERCA CINEVA...”]

În zădar ar încerca cineva să dovedească că statul e un rezultat al convențiunii și al punerii la cale prin teorii; el este și rămîne un product al naturii, un organ al societății și, precum omul nu-i liber de a-și schimba inima sau creierul sau plămîinii după plac, asemenea nici societatea, într-o stare anumită de lucruri economică și de cultură, nu poate să schimbe după plac forma și funcțiunile statului, nu poate să se joace nepedepsită de-a parlamentul și de-a guvernul.

De cînd însă a venit roșii la putere, a-nceput jucăriile pe toate terenurile și-n toate ramurile vieții publice, jucării costisitoare și cu atît mai primejdioase cu cît ele amenință a distruge și restul de bun-simț al publicului și a-l face să ia jucării și giumbușuri drept lucruri serioase.

Partidul conservator — neexclusiv și nefanatic ca totdeauna și singurul partid care n-are de loc nerăbdarea de a veni la putere, de vreme ce membrii săi n-au fost nicicînd avizați la pînea bugetului — partidul conservator zicem nu-și prea bate capul de-a vedea numaidecît răsturnîndu-se guvernul actual sau de a veni numaidecît conservatorii la putere. Aceasta ne e indiferent.

Dar ceea ce dorim e ca să avem un guvern serios și o Cameră serioasă, oricari ar fi elementele din cari ar fi compuse. Cînd așa-numiții liberali erau în ajunul de-a veni la putere se știe că regimul vechi a susținut pe roșii în alegerile senatoriale față cu candidații altor nuanțe liberale, aceasta nu din iubire pentru roșii, ci pentru că roșii, fiind mai numeroși și mai bine organizați, îndreptăteau la prezumpțiunea că vor putea da un guvern serios și cu autoritate.

Se-nțelege că nimeni nu poate judeca un partid înainte de venirea lui la putere decît din declarațiile lui orale și înscrise. Roșii promiteau marea cu sarea, dar promisiuni de astea sînt comune tuturor partidelor cari vor să facă efect momentan asupra mulțimii. Din acele promisiuni noi nu culesesem decît două-trei, pe care am îndrăznit a le crede : în afară o politică de pace, înlăuntru o politică de împăciuire și de ordine.

În locul păcii înlăuntru și în afară știm cu toții ce-a venit : călătoria la Livadia, războiul cu turcii, martiriul bieteii noastre armate prin foame și prin frig și toate grozăviile unui război întreprins iarna, fără bani și fără a fi fost pregătiți pentru el, precum rechiziții de oameni și vite ș.a.m.d.

Iar împăciuirea înlăuntru s-a tradus prin darea în judecată a unsprezece miniștri, în perse cutarea învierșunată a tot ce nu e suflare radicală în țară.

În locul unui guvern serios și cu autoritate am avut, din contra, un guvern cu minte copilăroasă și cu apucături tiranice, însă ridicole, cari în loc de-a inspira respect, produc scîrbă.

De atunci greșeli peste greșeli, produse din ușurătate de minte, din neștiință de carte, adeseori din rea-credință. A le enumera pe toate ar fi greu și ar trece peste marginile unui articol de fond.

Destul numai a arăta că răul principal este lipsa de responsabilitate a guvernului, care-n toate cestiunile, chiar în cele curat administrative și de căderea sa, s-ascunde în dosul Camerei.

Cu acest chip am ajuns că nația nu mai are pe cine trage la răspundere în cestiunile cele mai grave pe cari le-a compromis guvernul.

14 — c. 832

Vedem de ex. că, după două luni trecute, Camera nu s-a ocupat încă cu bugetul pe anul 1879. Astfel nici știm cum ne aflăm; poate că în fața unei prăpăstii. Pe când d. N. Ionescu vorbește în Cameră de un deficit mare, de emisiune de hîrtie-monedă peste suma votată de Cameră, d. Sihleanu, prezidentul comisiei bugetare, declară că d-sa se ocupă cu bugetul, că de dragul bugetului a părăsit cu inimă grea balonul captiv din Paris și s-a grăbit a veni în patrie.

Iată dar balonul captiv și poate *bal Mabilie* jucînd un rol de străgănire în afacerile statului român.

Ca și bugetul stă cestiunea monopolului tutunurilor, o cestiune care amenință un venit sigur al statului de aproape zece milioane. Tot astfel stă cestiunea joncțiunilor de la Predeal și Vîrciorova, tot astfel calamitatea și remediile rublei; toate cestiunile arzătoare, gingașe și bogate în consecuențe sînt la dispoziția balonului captiv și a înțelepciunii deosebiților Sihleni cari populează Adunarea actuală.

Nu mai avem nevoie a caracteriza mai de aproape această Cameră. „Românul” însuși a făcut-o cu prisosință; foaia guvernamentală a zugrăvit cu colori veridice cum adunarea pierde vremea cu nimicuri, cum tratează cestiuni ce nu le cunoaște și nu le-a studiat, cum fiecare *dobrîi cialavec*, numai din dorința de a străluci, povestește pe lung și pe larg tot ce-i trece prin minte.

Copii bătrîni și plini de patimi, zicem noi.

Patimi rele și uricioase, conduse de minți nebunutece de copil, iată caracterele care hotărîsc pentru moment soarta statului român.

Nu vom zice că toți sînt astfel, căci am fi nedrepti, dar desigur majoritatea e astfel.

În fața alegerilor pentru Adunările de revizuire nu vom spune dar alegătorilor: căutați s-alegeți numai decît candidați conservatori; ci le vom spune : principiile abstracte, oricare ar fi, nu sînt nici bune nici rele, precum o formulă matematică nu e moralicește bună sau rea. Cu aplicarea în practică abia ele devin bune sau rele. De aceea alegeți oameni de treabă și cumiști, alegeți oameni într-adevăr serioși și nepătimași și nu vă temeți, conservatori fie, liberali fie, în înțelegere și cu pace vor trăi și vor dezbate.

[30 ianuarie 1879]

[„MAȘINELE MÎNATE...”]

Mașinele mînate de-o putere elementară, ba chiar acele puse în mișcare de puterea omenească numai, posed o parte foarte esențială fără de care mașina ar lucra lipsită de orice regulă, ar deveni incalculabilă în privirea repezunii cu care se mișcă, și-ar toci toate părțile și peste puțin s-ar face netrebuincioasă. Deși această parte nu pare esențială la prima vedere, deși ea nici produce putere, nici îndeplinește o muncă, totuși fără de dînsa mașina ar fi de o regretabilă imperfecțiune și de puțin folos. Această parte a mecanismului se numește *regulator*. Ceasornicele ar merge fără de socoteală și rost de n-ar avea pendula, mașina cu vapor ar plezni sau ar sta pe loc fără regulatorul centrifugal.

Și cu toate acestea am zis mai sus că la prima vedere acea parte a mecanismului întreg pare neînsemnată, neesențială.

Tot așa privește Camera actuală facerea bugetului. Cestiuni cari par cu mult mai mari, precum reorganizarea judecătorilor de pace, reorganizarea Ministeriului de externe, balonul captiv ș.a. o preocupă atît de mult încît uită că mecanismul statului nu poate merge fără regulatorul lui, fără buget.

Tocmai pentru că lucrul e cu mult mai important decum pare la prima vedere, Constituția prevede ca bugetul să fie elaborat și votat c-un an înainte de punerea lui în aplicare; cu toate acestea Camera actuală, în pretinsa ei suveranitate, calcă legea și nici de gînd are, precum se vede, de-a începe odată cu discutarea bugetului.

Am spus-o într-alt rînd că întîrzierea aceasta inspiră prepusuri grave.

Guvernul, care e vaca cu lapte a liberalilor, pentru a scăpa de orice răspundere și control și pentru a putea da țării un buget fictiv, a cărui responsabilitate să nu se răsfrîngă direct asupra nimăru, a însărcinat Camera cu lucrarea aceasta, iar Camera l-au însărcinat pe balonul captiv. De vom avea un buget rău făcut sau de nu l-om avea defel, scuza guvernului liberal e gata: balonul

captiv a fost cauza întârzierii, el plătește paguba. În caz când țara ar ajunge cumva prin nouăle alegeri să aibă iar un guvern regulat, care să tragă la răspundere pe politici

actuali, ei și-au pregătit deja dosul după care să se ascundă : Camera și sminteala de minte a celui însărcinat cu elaborarea bugetului.

Cu toate acestea elaborarea bugetului este un drept exclusiv al ministrului de finanțe, el e cel care cere și Camera are dreptul de-a da sau de-a refuza. Și dacă această Cameră ar fi liberală — precum pretinde — ar trebui să-și aducă aminte că acest drept al ei de-a vota bugetul este originea tuturor libertăților publice, căci parlamentele vechi nu se convocau pentru a face legi, ci numai pentru a vota regilor și guvernelor mijloacele trebuincioase fie pentru război, fie pentru lucrări de pace.

Dar ce vorbim noi de liberal sau neliberal. Scopul acestei întârzieri este ca guvernul, împreună cu ciracii lui din Cameră, să lase lucrul încurcat și ca, oricine ar veni în urmă-le, să-și pună mîinile în cap de prăpastia ce va găsi-o. E o conspirație între guvern și Cameră pentru a zădărnici în gestiunea aceasta, ca în toate celelalte, orice răspundere reală.

Al doilea prepus grav pe care ni-l inspiră întârzierea aceasta este că Adunarea actuală se teme a arăta limpede și prin cifre situația noastră financiară, se teme de-a spune adevărul, pentru că atunci n-ar mai fi realeasă; pe cînd, fără buget votat, deputații de azi și candidații de mîine tot mai pot amăgi poporul prin strălucite situații fictive, născocite de fantaziile ciumate ale redactorilor „Românului”.

Un ministru conservator — d. P. Mavrogheni — introdusese o regulă statornică în privirea bugetelor; ele erau elaborate și votate gata cu mult înainte de a se-ncepe exercițiul anului respectiv; iar condeie cari rămăsese neprevăzute sau a căror necesitate se impunea peste an se treceau într-un buget rectificativ, încît, de mergea bine sau rău încasarea veniturilor, regulă și orînduială era totdeauna, situația financiară, bună-rea, era limpede. Cu toată lipsa de esport și cu toată împutînarea izvoarelor de venituri, cauzată prin concurența grînelor rusești și americane și descrisă atît de bine în nepărtinitorul raport al cavalerului de Bosizio, bugetul statului, încărcat într-adevăr prin mulțimea de cheltuieli introduse de organizarea liberală a țării, își păstra echilibrul său pururea amenințat. Dar acest echilibru și-l păstra numai prin prevederea și regularitatea cu care se elabora și numai regularitatea aceasta a fost cauza pentru care gestiunea afacerilor statului sub conservatori s-a sîrșit fără deficit.

Dar orînduială și liberalism sînt în România lucruri contradictorii!

[1 februarie 1879]

VÎRFUL CU DOR [„UN FOILETON...”]

Un foileton, publicat în „Binele public”, cuprinde un mic fragment (din memorie) a baladei populare *Vîrful cu Dor* ținut în metru *Mioarei*, a lui *Mihu-Haiducul* și a *Meșterului Manole*.

Iată acel fragment:

Bădiță, bădiță,
Zise bietul Niță,
Dă-mi a ta fetiță
Să-mi fie soție.
Mult mi-e dragă mie !
Eu că ți-o voi da,
Zise baciul Preda,
Dacă vei ierna
Colo-n munticel
Singur, singurel,
Pînă ce-om veni,
Eu și mîndra ta,
Spre a mi te lua.
Pe un pisc tăcut,
De vînturi bătut,
Șade singurel
Tristul ciobănel,

Tot cătînd spre văi

Să văză pe-ai săi.

Balada aceasta, dacă va fi existînd întregă, nu e cuprinsă nici în culegerea lui Alexandri, nici în altele mai nouă.

[1 februarie 1879]

[„LIBER-CUGETĂTOR, LIBERĂ-CUGETARE..”]

Liber-cugetător, liberă-cugetare iată fraza cea nouă cu care organul de căpetenie al guvernului înfrumusețează fărădelegea de la Curtea de Argeș, fraza pe care se-ntemeiază pentru a lăuda purtarea unui prefect netrebnic și pentru a ponegri atitudinea unui principe al bisericii române.

Întîmplarea e foarte simplă, de-o netăgăduită evidență. Un tânăr, anume Nicolae Codreanu, fiu de preot din ținutul Iașilor, moare la Curtea de Argeș, în casa unui evreu galițian, fără să fi dispus nici în scris, nici prin viu grai cu limbă de moarte ceva în privirea înmormîntării sale sau a averii ce-o fi avut-o.

Preoții vin să-l îngroape și sînt dați afară de evreul galițian sub pretextul că răposatul ar fi fost liber-cugetător; și pe cînd episcopia dispune înmormîntarea după ritualele bisericii răsăritene, al cărei fiu sufletesc era răposatul, autoritatea mireană, anume prefectul, pune numaidecît temei pe declarația unui venetic și susține înmormîntarea după ritualul liber cugetătorilor, și aceasta nu în cimitirul comunei mirene, adevă al orașului, ci într-acela al unei biserici de lege răsăriteană.

Și „Românul”, foaie ce se pretinde, dragă Doamne, națională, susține purtarea necuviincioasă și nelegiuită a prefectului față cu dreapta indignare a P.S.S. Episcopului de Argeș.

Înainte de toate „Românul” pare a nu știe [ce] însemnează cuvîntul „liber-cugetător”. Religia, pe lîngă vecinicile ei adevăruri morale, pe cari nimeni nu le tăgăduiește, nici le contestă, cuprinde și teze curat teoretice de cosmogonie pe cari biserica însăși nu le ia decît în mod simbolic, abstracție făcînd că aproape toate tezele acelea sînt cuprinse în *Vechiul Testament* și cuprind maniera de a vedea iudaică. *Noul Testament*, adică temelia bisericii creștine, mai nici nu cuprinde teze de cosmogonie sau de teogonie, încît nici așa-numita liberă-cugetare, care substituie *Cărții Facerii* doctrine naturaliste, nu are a face de-a dreptul cu miezul bisericii creștine, ci cu accesoriul dogmatic al *Testamentului Vechi*. Ieie cineva în mod cît de superficial ideea despre Dumnezeu din *Testamentul Vechi* în care creatorul se mînie, cere jertfe crunte și poruncește prin judecători și proroci ca poporul ales să nuucidă numai pe dușmanul armat ci și pe femeea, copiii, ba pînă și animalele lui, și compare apoi ideea de mai sus cu aceea a dumnezeirii blînde, îngăduitoare și îndelung răbdătoare a concepțiunii creștine și va vedea numaidecît că deosebirea dintre maniera de a vedea a bibliei iudaice și concepțiunea celei creștine sînt departe cît cerul de pămînt, căci în ordinea întîia de idei dăm de-o antropomorfi-zare a calităților poporului evreiesc, fanatic și exclusiv, pe cînd în a doua ordine ne întîmpină spiritul Dumnezeului păcii, îndurării și iubirii de oameni.

Libera-cugetare, admițînd-o chiar în cazul de față, consistă din substituirea cosmogoniei biblice prin idei de altă natură, și fiindcă asemenea idei, ca toate tezele curat teoretice, ca formulele din matematică sau axiomele geometriei, au a face numai cu adevăruri logice, iar nu cu convingeri și adevăruri morale, de aceea ele, neavînd a împărți nimic cu inima și cu caracterul omului, adevă neputîndu-le nici strica, nici îndrepta, nu inspiră nimărui dispoziții odioase ca acelea despre cari se pretinde că le-ar fi avut răposatul, dispoziții cari jignesc ca din senin fără nici un motiv învederat credințele și datinele religioase pe cari poporul nostru le urmează de optsprezece sute de ani.

Nu cugetarea liberă, ci absoluta *lipsă* de cugetare ar fi putut dicta așadar acea pretinsă dorință ultimă pe care „Românul” o apără cu atîta foc în contra istoriei noastre de veacuri, opunînd toleranței noastre recunoscute intoleranța greoaie și ignorantă a unor instincte de neorînduială și de barbarie spirituală și morală.

În epoca noastră de nedisciplină a minților, în care mulți rostesc cuvinte ce nu le pricep, se-ntîmplă într-adevăr ca liberi-cugetători să fie numiți acei ce sufăr de halucinațiuni dezordonate, dar acel nume se aplică în mod impropriu, căci nu e vorba de oameni cari gîndesc liber, ci de indivizi cari nu gîndesc în genere *nimic*.

Dar nu aceasta e teza noastră, căci dacă am ști că „Românul” e-n stare a ne-nțelege precum știm bine că nu e în stare, atunci n-am avea decît să-i repetăm întrebarea lui Pilat din Pont „Ce e adevărul?” pentru a-l face să înțeleagă că o cugetare într-adevăr liberă prin natura ei chiar esclude orice măsuri cari ar jigni conștiința și convingerile intime ale altuia și că pe de altă parte rezultatele unei libere-cugetări — numai cugetare și nu sminteală să fie — nu se opun defel ritualelor bisericii răsăritene. Dacă a bate cîmpii și a vorbi în dodii va să zică a cugeta liber, atunci și d. Sihleanu bunioară ar fi liber cugetător, pe cînd d-sa nu-i decît candidat la academia de înțelepți de la Sadagura, unde rîvnește a intra în virtutea ingenioaselor sale libere-cugetări asupra bisericii și a balonului captiv.

Dar ce să mai vorbim zădarnic în privirea aceasta? Ferice de cel căruia-i spui o vorbă și pricepe zece și vai de acela căruia-i spui zece și nu pricepe nici una. A vorbi deja despre o religie a liberei - cugetări e ceea ce se numește în logică o *contradictio*

in adjecto, e ca și când ai zice „oțel de lemn”.

Noi, puindu-ne pe terenul de drept și istoric, ne vom exprima părerea de bine că ni s-a dat ocazia de-a constata din nou cu cine avem a face.

Biserica răsăriteană e de optsprezece sute de ani păstrătoarea elementului latin de lângă Dunăre. Ea a stabilit și unificat limba noastră într-un mod atât de admirabil încât sîntem singurul popor fără dialecte propriu-zise; ea ne-a ferit în mod egal de înghițirea prin poloni, unguri, tătari și turci, ea este încă astăzi singura armă de apărare și singurul sprijin al milioanele de români cari trăiesc dincolo de hotarele noastre.

Gine-o combate pe ea și ritualele ei poate fi cosmopolit, socialist, nihilist, republican universal și orice i-o veni în minte dar numai *român* nu e.

Puterile cer abrogarea art. 7 din Constituție ?

De mult e abrogat, de vreme ce un evreu galițian impune lecțiile sale de nihilism episcopului de Argeș, iar ritul, asemenea necreștin, al redactorilor și liber-cugetătorilor de la „Românul” țin hangul impertinenței oveiești față cu biserica noastră, ba încă în numele păgînilor de la guvern, în numele sectarilor necreștini ai demagogiei universale, pe cari nefericita noastră țară e osîndită a-i purta în spate și a-i hrăni cu munca ei ca pe niște lipitori veninoase cari, cu gura lor fără de lege, ofilesc și discompun tot ce ating.

[2 februarie 1879]

[„ȘEDINȚA DE IERI A SENATULUI..”]

Ședința de ieri a Senatului a fost una din cele mai interesante și mai instructive.

Galerii și tribune gemeau de public, căci se știa cumcă era la ordinea zilei dezvoltarea a două interpelații una, anunțată de d. Carp, cu privire la un ciudat comunicat al guvernului, publicat în Monitoru care se renunța la dreptul de-a scădea rubla la adevărata ei valoare, a doua anunțată de d. V. Boerescu în privirea scandalului întîmplat la Curtea de Argeș. Lungi mea și vioiciunea discuțiunii asupra cestiunei a doua ne face să-i dăm preferența în șirurile de față.

D. Vasile Boerescu a dovedit cu acte autentice în mîină și a pus afară de orice îndoială faptul în sine și funestele lui urmări dacă va servi de precedent și pentru alte cazuri.

Tînărul Codreanu, fost medic al plășii Gălășești din județul Argeș, era român, fiu de preot din ținutul Iașilor, studiase seminariul și nu numai că n-a refuzat ajutoarele religiei, ci le-au cerut chiar înainte de a muri. Cu toate acestea d-rul Russel știu sa zădărnicească confesia și împărtășirea și-l lăsă să moară pe oaspele său fără sprijinul religios, ba i-a făcut autopsie fără autorizație, răspîndi vorba c-a fi fost liber-cugetător și nihilist, încercă să mituiască pe preotul bis[ericii] Sf. Gheorghe pentru a-i concede îngroparea unui necreștin, au întîmpinat pe secretarul episcopiei și pe cei trei preoți trimiși de P.S.S. Episcopul de Argeș cu declarația că răposatul a fost nihilist, închizînd cu cheia ușa camerei în care era cadavrul, a susținut că răposatul dispusese înmormîntare civilă prin viu grai și a invocat de martori pe sine, pe soția sa și pe d-rul Stăncescu, au încercat a îngropa cadavrul fără preot, țiind deasupra-i un discurs scandalos și anarhic, în care a spus că societatea actuală e împiată de cîțiva despoți ce sug necontentit din sîngele și sudoarea omenirii, și n-au cedat decît după ce ajutorul de subprefectură, asistat de un singur călăraș, l-au oprit de a înmormînta cadavrul fără rugăciunile cuvenite,

deoarece d-rul Russel n-a putut să probeze legalmente aceea ce susținea decît invocîndu-se de martor pe sine, pe soția sa și pe d. Stăncescu; iar acest din urmă, singurul a căruia mărturie putea fi de valoare, declarase c-o zi înainte contrariul.

Și care a fost purtarea prefectului și a guvernului față cu acest scandal ?

D. prefect Racoviță, departe de-a numi cel puțin o anchetă care să constate la fața locului adevărul, a cerut și obținut *destituirea* ajutorului de subprefect și permutarea subprefectului pe temeiul unor informațiuni date *numai* de d-rul Russel. În acelaș timp era vorba în cercurile guvernamentale de-a mai însărcina pe d-rul Russel cu îngrijirea sanitară peste mai multe plăși din județul Argeș drept răsplată pentru purtarea sa eroică față cu P.S.S. Episcopul și tot atunci au apărut în „Românul”, organ al guvernului și îndeosebi al d-lor Brătianu și Rosetti, un articol fulgerător, prin care purtarea prefectului și a d-rului Russel era lăudat[ă], iar cea a episcopului de Argeș precum și a funcționarului administrativ ce-i sprijinise acțiunea era criticată cu asprime liber-cugetătoare.

Ne-am fi așteptat deci ca faptele petrecute astfel, lăudate de „Românul” și de ortaua roșie, d. Brătianu le va lua pe mîinecă împreună cu întreaga lor responsabilitate și va avea, de nu mai mult, cel puțin curajul opiniilor sale și ale confracțiilor săi nihiliști.

Dar curajul opiniunilor e o virtute cetățenească, necunoscută în tabăra roșiilor.

Cu o mlădioșie vrednică de diplomații bizantini și cu un spirit de neadevăr care cu greu și-ar găsi păreche, d. Brătianu a negat pur și simplu toate celea. Prefectul de Argeș n-a știut *nimic* de toate împrejurările și s-a luat numai după informațiunile

eronate ale dr. Russel.

Oare d. Brătianu nu vede că simplul fapt al ascultării aserțiunilor unui străin contra unei autorități eclesiastice a țării e îndestul de caracteristic?

În urmă d-sa a declarat că nu dispusese nici o destituire, nici o permutare, deși prefectul i le-a *cerut*, și că, în urma refuzului său de-a îndeplini cererea prefectului, acesta și-a dat demisia, care a fost primită, numindu-i-se un succesor.

Cine nu vede că toate acestea erau făcute c-o zi înainte pentru a conjura furtuna care se ridicase prin presă și în public contra turpitudinii liberale? Nu, d-sa, departe de a-și susține ideile ce le urmăse în fapt c-o zi înainte, dispusese de frică și *peste noapte*, ca o surprindere, demisia prefectului și menținerea persoanelor a căror destituire o hotărîse. Și o dovadă și mai limpede că toată declarația sa din Senat era neadevărată este că n-a voit să voteze sau să susție moțiunea d-lui Boerescu, prin care nu i se cerea decât să dezaprobe în public pe prefect și să aprobe pe cei ce-și urmaseră datoria.

Dovada sincerității declarațiunii sale o putea da și n-a dat-o, deci rămînea. numai ca declarațiunile ca atari să fie combătute și arătate ca fiind cu totul neverisimile, ceea ce s-a și întâmplat prin cuvintele I.P.S.S. Mitropolitului Moldovei și al Sucevei.

În aceeași zi în care d. Brătianu făcea declarații sumise de supunere și respect pentru biserică tratase cu dispreț pe mitropolitul Moldovei, zicîndu-i că nu vrea s-audă de popi.

I.P.S.S. Mitropolitul a dovedit apoi cum guvernul liberal întrece orice margine în nerespectarea bisericii, cum a prefăcut localul episcopiei de Huși în cazarmă, iar localele din Buzău și Craiova în tribunale, cum i s-a trimis în seminarul de clerici de la Iași un profesor care e călugăr fugit din mănăstire și însurat fără dispens, cum la seminarul de clerici de la Curtea de Argeș s-a numit profesor... cine? Chiar acest doctor Russel.

Efectul cuvintelor I.P.S. Sale a fost zdrobitor; d. Brătianu n-a răspuns, a îngînat cu glasul înecat și tremurător scuze, întrebunînd subterfugiul că toate acestea se fac pentru a-l răsturna de la guvern.

Și ce poate oare zice d. Brătianu decât atîta? Are mai multă minte, mai multă seriozitate, mai multă nobleță de suflet pentru a vedea că *nu* politica putea fi motivul vorbirii bătrînului arhiepiscop al Moldovei? Dar chiar prin această banalitate înțelege, nici respectă biserica, mai dovedind pe deasupra că toată tendența și tot gîndul d-sale și a acelei odioase și înjosite bande de exploatație ce o reprezintă nu este — ziua și noaptea — decât puterea, puterea și iarăși puterea, iar mai cu seamă bugetul. Nici o altă gîndire mai înaltă, nici un interes de ordine superioară nu poate fi înțele de ei.

De aceea se și vedea că, pe cînd public și Senat ascultau în adîncă tăcere cuvintele spuse lin și cu blîndețe de arhiepiscopul Moldovei, cîteva naturi catilinare, cîțiva roșii din Senat, cîțiva indivizi, a căror ignoranță și înjosire morală îi împiedică de-a avea vro credință în lume, întrerupeau cu vorbe necuviincioase pe bătrînul și venerabilul mitropolit, ba-l înjuriau chiar [cu] jumătate glas.

Oricare ar fi opinia cuiva asupra libertății religioase și a liberei-cugetări, va fi trebuit să rămîie indignat de cinismul roșilor, de lipsa de pudoare cu care a doua zi retrag cuvinte și acte spuse c-o zi înainte.

Fără caracter, fără convingeri, fără curajul opiniilor susținute și puse-n lucrare, c-un cuvînt fără umbră de demnitate omenească sînt și rămân sectarii roșii, această nouă religie

politică și socială din România, al cărei scop e banul și exploatarea nației, iar mijlocul minciuna și amăgirea.

[7 februarie 1879]

[„SE ȘTIE CĂ NOI..”]

Se știe că noi pînă acum n-am vorbit un cuvînt măcar în cestiunea evreilor și aceasta din două cauze : suprimarea art. 7 ne e impusă de străini și, deși cuvinte practice, considerațiunile de atîrnarea noastră internațională ne-au făcut din capul locului să enunțăm că trebuie a ne supune stîpînirilor Tractatului de la Berlin — și aceasta cît se poate de repede — pe de altă parte faptul că acea suprimare era comandată de străini, era un amestec direct în afacerile interioare ale statului nostru, un amestec care pînă acum nu și-l permisesse nici turcii măcar, acest fapt ne oprea de-a sprijini acea modificare a Constituției, chiar bună și echitabilă să fi fost. A o combate nu ne permiteam, pentru că am fi turnat undelele în foc și am fi prefăcut un rău mare în unul și mai mare. Țara mai este ocupată de oștire străină și o seamă de puteri, ai căror interese nu sînt armonizabile cu existența statului român, sperau a avea în cestiunea evreilor un mîner cu care să ne poată mișca în direcția ce le convine.

Pe lîngă aceste două considerațiuni, se mai adaogă o altă nu mai puțin importantă: duplicitatea recunoscută și spiritul de neadevăr al partidului radical. Știm de exemplu că înlăuntrul țării vor promite a nu concede nimic, iar în afară a concede tot, și după aceea vor fi în stare a rezolva cestiunea în vrun mod nemaipomenit, pentru a o încurca și mai mult și a o compromite cu desăvîrșire. Acesta e blestemul ce urmărește partidele radicale din toate țările : promit lucruri ce nu le pot ținea nicicînd, pentru a amăgi poporul; la noi răul însă devine și mai mare, împreunat fiind cu rara lipsă de tărie, de cultură temeinică și de iubire de

adevăr ce caracterizează generația liberală din țară.

Și azi avem de gând a ne mărgini numai la rolul de cronicari.

*

„România liberă”, în numărul ei de duminică 11 februarie, ne dă următoarele amănunte asupra cestiunii, după cum ea a fost tratată în sînul cabinetului actual și a partidului liberal.

Dacă străinii au intervenit în această cestiune interioară — zice „R.I.” — cauza este d. Brătianu, care n-a avut niciodată curajul de-a lua taurul de coarne.

Convenția comercială austro-română da supușilor austro-maghiari — deci și celor de rit mozaic — dreptul de-a cumpăra imobile urbane. Era drept ca și izraeliții pămînteni s-o poată face. Un referat și o-ncheiere a Consiliului de Miniștri, provocate de fostul ministru de externe, recomanda ministrului de justiție să prezinte un proiect de lege în acest înțeles.

Acel proiect stă încă în cutiile Ministerului de Justiție.

Unele tribunale, discutînd înțelesul vorbeii „supus austro-ungar”, au stabilit că numai cetățenii înscrși în vro comună a Austro-Ungariei se pot bucura de drepturile acordate prin convenție, nu însă și cei de sub protecție austriacă (*Schutzbefohlene*). Ministrul de justiție a adresat tribunalelor o circulară în sens contrariu, dar unele nu s-au ținut de circulară. Atunci tot d. Cogălniceanu a cerut colegilor săi o lege specială.

Și acest proiect a rămas în cartoanele Ministerului de Justiție.

În ajunul deschiderii Congresului d. Cogălniceanu a spus într-o adunare de deputați și senatori că la Berlin se va trata și cestiunea izraelită, deci țara să rezolve din proprie inițiativă cestiunea pentru a-i rupe ascuțișul.

Dar degeaba a vorbit.

În acest timp guvernul mănținea în capul consiliului comunal din Iași pe d. Scarlat Pastia, carele împiedeca pe evrei de-a avea carne cușer oprindu-i să taie oile după practicele ritului lor. Tribunalul din Bacău refuză unui sergent evreu, decorat cu Steaua României și Virtutea militară, dreptul de-a cumpăra o casă ce-i era ipotecată. Alianța izraelită s-a servit de faptele acestea la Congres, iar acesta a otărît cestiunea într-un mod zdrobitor pentru interesele și demnitatea României.

Guvernanții își pierdură capul. D.C.A. Rosetti, ad-interim la interne, primi o deputație izraelită căreia, amintindu-i actele sale de la 1848, îi dete asigurare despre sentimentele sale ebreofile și promise votarea unei legi de cătră Camerile *actuale*, prin care ar fi a se da tuturor izraeliților fără deosebire exercițiul deplin al tuturor drepturilor civile, între acestea și dreptul de-a cumpăra moșii.

Pentru art. 7 din Constituție d. Cogălniceanu și-a dat demisia din minister. Noul minister, schimbat prin retragerea d-sale, trimise în misiuni extraordinare la Viena, Paris, Roma și Londra pe dd. Rosetti și Dimitrie Brătianu, cu îndoite și întreite promisiuni în privirea cestiunii evreilor. Dar și acum aceeași duplicitate. În afară se promitea mai mult decît se putea ținea, înlăuntru se trîmbița pe toate tonurile că guvernul era hotărît de a refuza tot.

Dovadă de duplicitate e misiunea d-lui G. A. Rosetti. A fost ales de preferință pentru misiunea aceasta în vederea antecedentelor sale în favoarea izraeliților : emanciparea evreilor spanioli, pronunțată de guvernul provizor din 1848;

Introducerea d-lui Cremieux în Constituanta de la 1866; titlul de *rabin* dobîndit în acea vreme. Ei bine, În ajunul plecării sale, d. C.A. Rosetti publică în „Românul” un articol de fond în care declară că între izraeliți nu se găsește nici o categorie cari ar fi devenit români de *fapt*, spre a putea aspira a deveni români de *drept*. Ca dovadă lua pe izraeliții spanioli chiar, pe care-i declară asemenea neapți pentru emancipare, neavînd sentimente românești.

Acest articol a fost destul pentru a-i zădărnici misiunea.

Regula generală de purtare a guvernului a rămas dar : în afară a promite tot, înlăuntru a promite ca nu va da nimic.

În Cameră și Senat tăcere sau promisiuni estrene : în afară articole de ziare, depeșe inspirate ale agenției Havas, Instrucțiuni și note confidențiale în care se zice că cestiunea e ca și rezolvată, lucrul c ca și făcut. Mai deunăzi ziarele engleze, franceze, germane, italiene publicau o telegramă din sorginte oficială, datată din București, prin care se zicea că d. ministru de externe Cămpineanu a ținut în Senat un cuvînt foarte dezvoltător, foarte energic în favoarea izraeliților și că elocuentul cuvînt a produs în Senat și în țară o senzațiune foarte mare și utilă.

Acest faimos cuvînt nu s-a ținut *nicicînd* și *nicăiri*. Cuvîntul este cu desăvîrșire apocrif, nici d. Cămpineanu, nici colegii săi, chiar la somațiunile făcute de-a se rosti, n-au zis un cuvînt în cestiunea izraelită.

Cu toate acestea „Neue freie Presse”, organ care primește inspirațiunile guvernului român, publica pînă și textul a acelui pretins discurs din Senat al d-lui Cămpineanu, pe care nu l-a ținut nimeni, nicăiri, nicicînd.

*

Pînă aci „România liberă”, pe care o credem foarte bine informată. Acestea sînt acuzările pe cari d. Cogălniceanu, colegul de ieri al d-lui Brătianu, le aduce acestuia. Aceste acuzări cată să fie adevărate dintr-o cauză. „Românul” n-a răspuns la ele, ci a

pus pe ciracul său să răspundă cu înjurături. Deși nu ne punem niciodată în polemică cu acel cirac, nici avem obicei a-l cita, totuși trebuie să concedem că în ziaristică joacă cel puțin rolul pe care d. Dimancea-l joacă în Parlament! Când guvernului [i]ie rușine să propuie ceva, [i]i poruncește d-lui Dimancea să propuie; când ziarului „Românul” [i]i e rușine să atingă o cestiune, pune pe cirac s-o rezolve cu sabia lui Faraon.

Așadar ziarul „Vocea lui Faraon”, ca să nu-i zicem pe nume, numește articolul din „R.I.” al cărui rezumat l-am dat mai sus *infam din toate punctele de vedere*. Cerem scuze confrăților de la „R.I.” că cităm organul lor alături cu „Vocea lui Faraon”, dar n-avem ce face; asigurăm numai că *nu* pentru acea ingenioasă și sumară calificațiune ne servim de acest izvor ordinar și extraordinar al guvernului, ci din cauza indiciilor ce conține.

Ciracul *afirmă* că articolul din „B.I.” e scris de d. Cogălniceanu însuși.

Apoi mai afirmă ca d. Cogălniceanu e în înțelegere cu evreii și că s-a tocmit cu ei să apere interesele lor în țară și afară. „Românul” a vorbit zilele trecute de un *aci*, ce se credea pierdut și care s-a reafiat la Ministeriul de Esterne, act care compromise pe d. Cogălniceanu în cestiunea evreilor.

Noi mai știm încă și altceva, adaugă ciracul. Când ne aflam vara trecută la Paris era și d. Cogălniceanu acolo. D-sa a întrunit la *Grand Hotel* w număr de evrei influenți și cu *bani* și le-a declarat că vine ca ministru de esterne în numele guvernului român să trateze cu ei pentru bazele pe cari se vor da drepturi evreilor din România deși ..., deși d-sa era la Paris în *congediu*.

Alăturînd talentul de sustracțiune ce i-l atribuia „Românul” zilele trecute, conchidem că d. Cogălniceanu ar trebui să reintre în ministeriu.

*

Comparînd astăzi opiniile pe cari grupurile foastei alianțe de la Mazar Pașa și le fac una despre alta ne-ar mai rămîne oare un cuvînt de adaos? Poate avea țara încredere în oameni cari reciproc, ieri fiind colegi, se tractează astăzi cu epitete de hoți, sustractori, mincinoși, oameni de rea-credință cari una spun, alta fac? Noi totdeauna am presupus că așa e partidul liberal din țară, adecă în mare parte de rea-credință; cine n-a voit să ne crează ne va crede desigur acuma, căci nu noi o spunem, ei și-o spun întreoaltă și „gura păcătoșilor adevăr grăiește” zice Sf. Scriptură.

[17 februarie 1879]

[„TREI ZILE DE-A RÎNDUL...”]

Trei zile de-a rîndul Cameră și Senat, întrunindu-se în ședințe secrete, din cari una pînă fîrziu după miezul nopții, au dezbătut asupra modului în care are a se propune revizuirea Constituției.

Trei păreri deosebite s-au ivit în sînul Adunărilor întrunite : centrul propunea revizuirea a patru articole din Constituție, fracțiunea și grupul Vernescu propuneau ca necesitatea revizuirii să fie *motivată*, în fine conservatorii propuneau a se rosti pur și simplu necesitatea revizuirii, fără nici un fel de motivare. Cu aceasta din urmă propunere (a d-lui Carp) s-a declarat unit guvernul și majoritățile amîndoror Corpurilor legiuitoare. Deci se apropie ziua în care se vor face citirile necesare și se va pune un capăt stării de nesiguranță de pînă acuma.

Propunerea d-lui Carp are avantajul că nu prejudecă de loc cestiunea, că din soluțiunea ci nu se face o armă de partid și un program electoral, că țara rămîne liberă a se rosti cum va voi, fie afirmativ, fie negativ.

E drept că această voință nu e pe deplin liberă. Atîmarea politica de voturile Europei, necesitățile și pericolele momentului, logica principiilor constituționale admise în viața noastră publică, teoria de „om și om”, cîntată pe toate tonurile de demagogia noastră mare și mică, au prejudecat deja într-un înțeles oarecare cestiunea, și semințele veninoase semănate în țara aceasta de generațiile crescute în străinătate aduc astăzi pe cale naturală fructele lor.

Era teoriilor liberale, a acelor teorii a cărora rezultat este Constituția noastră, ajunge la punctul ei de culminațiune. Constituția aceea, care după „Românul” și presa liberală în genere este apogeul naționalității, e dusă *ad absurdum* prin puterea ei proprie generatrice, prin rezultatele la cari dă naștere, prin revizuirea hotărîta a articolului 7.

Noi n-avem în cestiunea aceasta decît o atitudine pasivă și, abia reprezentați prin cîțiva inși în Cameră și Senat în urma alegerilor brătienesți, în urma suspecțiunii aruncate asupra partidului conservator prin darea în judecată a căpeteniilor lui, sîntem reduși la rolul de cronicari și, dacă am avea ambiția de a deveni celebri în această ramură a istoriografiei, desigur că am găsi colori de flăcări pentru a ilustra această ultimă pagină de liberalism în România, care nu e decît continuarea și rezultatul firesc și logic al celor dintîi. Dar, oricît de pornit ne-ar fi stilul și de puternică limba, toate acestea n-ar fi în stare de-a readuce acea stare de lucruri, primitivă dar sănătoasă, care exista. înainte de a fi existat umbra măcar a unei cestiuni evreești.

A trebuit să se dărîme toate îngrădirile cu cari se încunjurase clasele vechei României: fie tagme spirituale, fie bresle economice, fie în fine avere imobiliară; a trebuit ca în locul tuturor acelor *prejudicii* din evul mediu, *naționale* să se puie drept măsurătoare banul *cosmopolit*, pentru a deosebi om de om; a trebuit în fine ca ideile marii Revoluții franțeze să se introducă pe

deplin în țara noastră și în organizarea noastră socială pentru ca, în puterea acelor principii admise și aplaudate de noi, de demagogia mare și mică, să ajungem a ni se impune de dinafară, prin străini, legi organice pentru țara noastră proprie; și a trebuit într-adevăr un guvern liberal de doi ani pentru ca prin tractate internaționale să ni se dicteze cu sila lucruri pe care nu ni le-au dictat Baiazid Ilderim, învingătorul creștinătății; a trebuit ca libera-cugetare să fie cult erijat în public și aparat de guvern și de organele lui în contra unei biserici ce domnește de-o mie de ani pe pământul nostru; a trebuit ca organul din Strada Doamnei să numească mincinos pe un arhipăstor al bisericii, pentru ca ultima consecuență a discompunerii spiritului public să fie americanismul, teoria de om și om fără deosebire de rasă, origine și limbă, statul rațional al mizeriei și ambițiilor personale în locul statului național și natural, în locul societății naționale, răsărite pe baze istorice, în locul limbei romanice și a originii traco-latine.

Nu facem nimăruți imputări în privirea aceasta, imputări țîrzie, cari nu pot readuce nici epoca dinaintea Constituției, nici domniile răsturnate prin trădare, nici timpul de aur în care nu era nici vorbă de cestiune izraelită. Timp de aur într-adevăr, în care economie publică și privată stăteau în raport cu veniturile fiecăruia, în care nici se scria, nici se vorbea altă limbă decât a noastră, în care dările erau minime și averile mari, în care în locul egalității era probitatea, în locul libertății de palavre, munca liniștită și câștigul liniștit, munca pămînteană, apărută în toate ramurile ei de chiar clasele muncitoare organizate în bresle.

Astfel teoriile liberale își găsesc astăzi cea mai amară ducere *ad absurdum* prin chiar puterea lor. Li s-a părut prea greu demagogilor noștri dominațiunea acelor oropsiți boieri cari erau români înainte de toate ? Ei bine, — vor avea de de-acuma dominațiunea banului internațional, o domnie străină impusă de străini. Li s-a părut grele și jignitoare demagogilor noștri îngrădirile cu care munca națională se încunjurase față cu concurența străină ? Vor avea acuma libertatea

absolută de muncă și tranzacțiuni, teoria de om și om, de luptă pe picior în aparență egal, în realitate inegal. Și în această luptă nu învinge cine-i tare, nobil, sau eroic; învinge cel pentru care orice mijloc de câștig e bun, cel fără de scrupul față cu concetățenii săi, cel pentru care orice apărare a muncii e o piedică pe care va tinde a o răsturna pe cale legiuită sau pe cale piezișă.

Iată rezultatul strălucit, falimentul cu care se încheie socotelele liberalismului american din România. Nu ne facem nici o iluzie nici în privirea rezultatului revizuirii, nici în privirea viitorului în genere. Se constată numai pentru a suta oara că nici un popor nu erige nepedepsit neadevărul și prospăiala în principii conducătoare ale vieții sale publice.

[20 februarie 1879]

[„ASEARĂ, DUMINICĂ, D. MATEI MILLO...”]

Aseară, duminică, d. Matei Millo a jucat din nou cu toată verva neistovită rolul lui Jean Grivel în piesa 33.333 *de franci*. Seara de ieri a fost cu totul excepțională în stagiunea de estimp a teatrului românesc. Încă o dată am putut constata cu durere că în locul lui Millo nu va veni nimenea care să-i ajungă mă[car] la umăr, necum să-l întreacă. Talentul de caracterizare, bogăția mimicești, ușurința mișcărilor, vorbirea atît de naturală și atît de spirituală încît se pare o improvizațiune momentană, toate calitățile acestea care-i dau bătrînului artist o netăgăduită superioritate și o dominare deplină a scenei nu sînt ajunse de nici unul din colegii săi. Cînd comparăm pe bătrînul încă tînăr cu tinerii deja bătrîni ai scenei române recunoaștem lesne pe omul care face parte din generațiunea unui Alexandri, Cogălniceanu, C. Negruzzi ș.a., generație care răsare atît de sus asupra Misaililor, Urechilor și a altora ce-au venit imediat în urmă și a căror adîncă și vădită inferioritate ne este neexplicabilă.

[20 februarie 1879]

[„IERI D. D. GIANI...”]

Ieri d. D. Giani, raportorul comitetului de delegați ai secțiunilor, a citit în Camera raportul ce coprinde declarațiunea că este trebuință a se revizui art. 7.

Raportul spune că în comitetul delegaților s-au produs două opiniuni, una a majorității, cerînd declarațiunea fără motive, cealaltă a minorității (Vernescu și Codrescu), propunînd declarațiunea motivată.

Declarațiunea majorității, cea propusă de d. Carp, e astfel formulată:

Avînd în vedere art. 129 din Constituțiune, Camera, uzînd de dreptul ce-i acordă acest articol, declară: că este trebuință a se supune revizuirii dispozițiunile art. 7 din Constituțiune.

Declarațiunea motivată a minorității se poate vedea în darea de seamă asupra ședinței de ieri.

*

Ne-am exprimat deja opinia în privirea aceasta, relatînd pe scurt și întrucît se cuvinea cele întîmplăte în ședințele secrete ale amînduror Adunărilor întrunite. Propunerea majorității comitetului e acea făcută de d. Carp înainte de zece zile încă, cu care s-a unit pe rînd toate elementele opoziționale, și în urmă guvernul, silit de împrejurări și de logica lucrului. Deși mai întîfi centrul arătase dorința de-a se propune modificarea și a altor articole din Constituție, a revenit mai tîrziu pentru buna pace și din motive patriotice lesne de înțeleș.

Noi nu ne-am închinat vrodată Constituției ca neamul lui Izraîl vițelului de aur din pustie și am exprimat adesea păreri aspre în privința aceasta, nu din prevențiune contra principiilor ce cuprinde, pentru că principiile nu sînt nici bune nici rele înaintea aplicării lor, ci mult mai mult din cauze de conservare națională și pentru cuvinte economice. Era într-adevăr ciudat de-a vedea un popor eminentemente plugar ca al nostru și a cărui rațiune de-a fi este tocmai origina lui traco-romană, cum, din chiar seniu și într-o singură noapte, erige teoria de „om și om” în teorie absolută de stat și face din banul internațional și din posesiunea întîmplătoare a acestuia singura măsurătoare pentru a deosebi înfrurirea unui om de a celui alt în viața statului. Nici e lesne de înțeleș cum un popor de plugari, ba încă unul care s-a lăsat de păstorie de ieri-alaltăieri și s-a apucat de plug înainte de abia cincizeci de ani, putea să se creadă îndestul de bogat pentru a introduce la el forme de civilizație și instituții pe cari țările apusene, bogate prin industrie și prin o dezvoltare economică de sute de ani, abia le pot plăti.

Cea mai superficială socoteală din lume ar dovedi îndestul că puterea productivă a nației românești n-a crescut, n-a putut să crească în raport cu groaza de cheltuieli pe cari le-a impus formele de civilizație străină introduse cu grămada în țara noastră. Care de exemplu era venitul Moldovii în veacul trecut?

Exact: 1368599 lei vechi, strînși de pe Moldova întregă cu ținuturile acum pierdute: Suceava, Cîmpulungul-Moldovenesc, Codrul, Grecenii, Lăpușna, Orheiul, Soroca, Cernăuțul, Cîmpulungul rusesc — adecă cu Bucovina și Basarabia. Pe atunci Moldova era singură aproape atît de mare cît Romania actuală întregă.

Cari sînt azi veniturile statului?

11100000 lei noi (333 milioane lei vechi) adecă de *două sute cincizeci* de ori pe atîta. Dar ce vorbim de secolul trecut? În secolul nostru chiar, acum 30—40 de ani, venitul amînduror țărilor erau de vro *zece* milioane lei vechi, deși țara era administrată și judecată de un personal aproape tot atît de mare cît și astăzi, căci fiecare ținut avea judecătoria, prefectura și subprefecturile lui.

Înzecitu-s-au și însutitu-s-au oare averea românului și veniturile lui pentru a plăti instituții de o sută de ori mai scumpe?

Desigur că nu. Ba s-a întîmplat tocmai contrariul. Clasele productive au dat îndărăt; proprietarii mari și țărani au sărăcit; industria de casă și meșteșugurile s-au stins cu desăvîrșire ori au trecut în mîni străine; iar clasele improductive, proletarii condeului, cenușerii, oameni ce încurcă două buchii pe hîrtie și aspiră a deveni deputați și miniștri, advocații, s-au înmulțit cu asupra de măsură, dau tonul, conduc opinia publică, fericesc nația în fiecare zi — pe hîrtie.

Nu ne vom face noi apărătorii vremilor trecute *laudatores temporis acti* dar în orice caz vom întreba: avem azi o cultură de *o sută* de ori mai intensivă, o armată de *o sută* de ori mai numeroasă, o administrație de *o sută* de ori mai îngrijitoare, o justiție de *o sută* de ori mai dreaptă?

Nu.

Oricît de rea ar fi fost administrația acelor oropsiți boieri, ea avea un *bun* neprețuit pentru orice țară agricolă, adică săracă: era *ieftină*, cum mai ieftină nu se putea.

Despre cultură nu mai vorbim. Nici azi — credem — învățatele odrasle ale d-lui C. A. Rosetti, Mircea, Cloșca și cum i-o mai fi chemînd, nu se vor putea compara cu ignorantul Cogălniceanu bunăoară, nemaivorbind de Alecsandri, Bălcescu, C. Negruzzi ș.a. Deosebirea între învățații generațiilor trecute și cei actuali e ndealtmîntrelea foarte mare și caracteristică.

Cei dentîi nu costau pe nație o para roșie, cei noi costă parale, cu miile, cu zecile de mii de franci. Miron Costin, de ex., cronicarul Moldovei, scria minunat de bine și avea 100, zi o *sută* de moșii; Pseudo-Ureche n-are moșii, dar pentru asta scrie de o sută de ori mai rău decît Costin și costă pe stat o mulțime de bani.

Așadar păreri aspre pe cari le-am emis noi asupra liberalismului și instituțiilor liberale nu erau răsărite din spirit de reacțiune, ci din claritate de vederi. Nației nu i se dă, în schimbul banului ei, adică a muncii ei, un echivalent de bunuri, ci i se ia mereu fără a i se da aproape nimic în schimb, decît cel mult cultura, pe care i-o poate da „Vocea lui Faraon” și Horia sau Cloșca în *Scrisorile către dezmoșteniți*. Dacă înainte i se da puțin, i se și lua puțin, și socoteala era totdeauna limpede, fără deficit, fără datorii.

Dar pe de altă parte, oricît de factice, de falsă și fantastică ar fi fost revoluțiunea socială de la noi, această reacție a cosmopolitismului liberal și fără patrie contra vechii societăți naționale, pasul făcut înainte nu se mai poate face nefăcut, și trebuie să ne-nghițim amarul și să ne culcăm cum ne-am așternut, toate astea de frică de mai rău.

Ferească Dumnezeu de republică! Oricît de puțină putere ar avea un monarh constituțional, totuși are mai multă decît un

prezident de republică. Mai ales când ne închipuim că d. Pantazi Ghica ar ajunge prezident, și că, dând drepturi femeilor, am avea, în loc de

Adunare legiuitoare, două haremuri, ne prind fiorii, mai ales că gândim și la proverbul românesc, cumcă la Dumnezeu și la noi toate sînt cu puțință. Îndealtmintererea, republica — foarte provizorie — de la Ploiești, pe care reacția[a] avut nepoliteța de a o desființa repede-repede, puind chiar mîna pe inviolabila persoană a capului statului ploieștean, ne-a dat deja un exemplu viu, oarecum istoric, al ferici[ri]lor republicane, și n-am voi să vedem în mare ceea ce în mic fusese deja atît de gentil. Republicanii de la Ploiești au făcut sprafcă la casierie, la cutia comunei și la cutiile de pe la răspăurile¹ bisericilor, în mermetiseală, în teigheaua telegrafului și a poștei, așa încît, în șase ceasuri numai de existență cu desăvîrșire republicană, veniturile statului ploieștean s-au evaporat — ca roua de pe flori — pentru a vorbi ca autorul colecției de poezii făcute *cînd n-avea ce face*. Știm deja ce a făcut cînd *avea ce face*.

Așadar, pentru a scăpa de o ediție *in folio* a republicei în octav mic de la Ploiești, sîntem constituționali, ultraconstituționali.

„Românul” nu neagă sinceritatea noastră — cel puțin atîta merit ne lasă. Dacă guvernul conservator lupta în alegeri, bătrînul Lascăr Catargi o spunea verde că guvernul, ca partidă politică, are dreptul să lupte și nu s-ascundea după paravanul comitetelor oculte de gheșeftari de provincie și de advocați fără pricini. Guvernul liberal luptă asemenea în alegeri, numai nu leal, nu pe față, ci prin tertipuri, apucături, promisiuni, mizerii.

Acest merit al sincerității îl mîntînim pentru noi. Ținem la Constituție așa cum este și nu suferim să se modifice o iotă din ea, afară de art. 7, supus revizuirii în urma unei sile internaționale.

O dovadă despre aceasta este tocmai propunerea făcută de noi, în divergență cu alții, de-a nu se supune revizuirii decît numai și numai art. 7, iar o altă dovadă că nu voim turburare sau răsturnare este c-am renunțat din capul locului de a preface cestiunea aceasta într-o armă de partid, într-o unealtă electorală.

Iar o dovadă cît de vînduți sîntem străinilor o dăm desigur prin aceea că nu admitem defel ca să se folosească cineva de o nenorocire precum este sila ce ni se face prin Tractatul de Berlin pentru a modifica — spre folosul nostru chiar — articole din legea fundamentală a țării. Această declarație e destul de sinceră și, fiindcă cel puțin meritul sincerității ni-l lasă „Românul”, de aceea îl rugăm să ție seamă de ea.

Respectăm Constituția *sans phrase* și, oricine ne-ar imputa contrariul, ne calomniază. Că a costat mult, prea mult pe un popor sărac ca al nostru, nu e vina noastră. Și biserica de la Gurtea de Argeș a costat prea mult, dar asta nu-i un cuvînt pentru a o dărîma și a construi în locu-i una mai ieftină.

*

După aceste lămuriri avem o mică socoteală de regulat cu „Românul”.

După ce guvernul liberal a primit propunerea elementelor conservatoare din Adunări, de-a nu se supune revizuirii decît art. 7 și numai acesta, evitîndu-se orice motivare, pentru a evita ca cestiunea să devie o armă de partid în alegeri; după ce, c-un cuvînt, tocmai opoziția conservatoare s-au arătat atît de leală, nepunînd piedici nici chiar guvernului demagogic întru rezolvarea eventuală a cestiunii, oare mai au loc insinuările perfide, vorbele lunecoase, acuzările de înaltă trădare ce ni se fac?

Cu toate acestea „Românul” de luni-marți 19 făurar (3 mărțișor) ne mai vine încă c-o claie de insinuațiuni pentru care nu găsim cuvînt destul de aspru ca să le calificăm.

„Românul” amenință că conservatorii ar lua guvernul în condițiunile cele mai favorabile pentru scopurile lor de întindere a unei reacțiuni teroriste în toată țara și de modificare a Constituțiunii pe *bazele faimoasei petițiuni de la Iași*. Aceste condițiuni ar fi cu atît mai favorabile cu cît țara ar fi în pericol de a fi absorbită de vecini, iar liberalii, din patriotism, s-ar abține de la alegeri.

„Românul” uită însă un lucru.

Petiția „faimoasă” de la Iași a fost concepută pe cînd era liniște în toată Europa și pe cînd nu era nici vorbă ca străinii să se folosească de mișcările din țară. Ea, bună-rea cum o fi fost, căci n-o judecăm, pentru că n-o admitem, avea să meargă calea tuturor dreptilor, calea legiuită pe care s-a și înfundat, soartă pe care, în trecut vorbind, o merita în mare parte.

Republica de la Ploiești însă, aruncarea cu pietre în capul consulului german, încercările de revoltă de uliță înscenate de frații liberali pentru a sili pe Domn să abdice erau făcute în timpul unui război cumplit între două nații uriașe și de natură a ne atrage pe de-a apururea ura unuia din beligeranți, fără ca țara să aibă vîin interes de-a se strica cu cea dentii

¹.Lapsus calami *pentru*: răspețiile

Deosebirea între petiția de la Iași și scenele de dinaintea salei Slătinenanului e în orice caz mare.

În timpul războiului ruso-turcesc ne-am rostit contra participării cu vehemență, cu asprime, mărturisim, căci lucrul merita o asprime extraordinară. Mii de copii ai țării piereau prin șanțuri pentru o cauză *străină*, zeci de mii degerau de frig în toila unei ierne cumplite, ba au murit soldați de ai noștri de foame chiar. Când i-am văzut întorși acei bieți oameni, palizi, hămisiți, goi în toată puterea cuvântului pe o iarnă grea, ne-am spăimântat de ușurința soiului de liberali ce ne guvernă și n-am găsit destule cuvinte aspre de mustrare. Dar acestea le scriam, și cuvântul scris e departe de-a avea efectul graiului viu.

Dar oare d. c. A. Rosetti a scris numai în contra noastră?

D-sa, din balconul casei sale, a spus *mulțimii* adunate că mai rămîne o Plevnă de luat mai dușmană, mai rea decît cetatea lui Osman, Plevna reacțiunii.

Pe cînd fiii și frații ... reacțiunii mureau pe cîmpul de bătălie, d. C. A. Rosetti n-a găsit altă *plaisanterie* mai potrivită de zis decît să compare pe niște cetățeni ai statului român, pe niște oameni cu stare, onești, neatfîrnați prin caracter, cu tunurile omorîtoare și cu puștele unei oștiri inamice.

Ce merita oare d. C. A. Rosetti pentru aceasta? O cingătoare de laur împrejurul frunții sau o cingătoare de cînepă împrejurul gîtului? Asta-i întrebarea.

Numai împrejurarea că d. C. A. Rosetti era *după masă* ne face să-i iertăm și aceasta, dar iertarea nu va să zică uitare.

Poetul cel mai mare al națiunii l-au înfierat cu epitetul homeric de „hidoasă pocitură”, și aceasta este și va rămîne în zisele și actele sale. Cu toate acestea nici ură demagogică, nici calomnie, nici insinuațiunile perfide și lipsite de bun-simț chiar ale presei radicale nu ne vor abate o clipă din calea noastră. Iubim țara și nația noastră astfel cum n-o iubește nimeni, cum nimeni n-are puterea de-a o iubi. În noi trăiește restul de energie și de caracter pe care voi în viața publică ați știut a-l nimici. Credeți voi că v-am trata cu disprețul ce vi se cuvine cînd ați fi oameni? Dacă — precum ziceți — sîntem atît de periculoși, atît de vînduți străinilor, atît de răi, de ce n-aveți curajul de-a ne nimici? De ce nu ridicați un eșafod pe care să-l încrunte sîngele nostru? Cînd ați avea atîta, cel puțin atîta curaj, fiecare dintre noi ar muri fericit! Căci ar vedea că rămîn oameni în urmă, oameni energici, cari au tăria opiniilor pînă la ultima consecuență.

Dar așa nu-nțelegem să vă facem de bună-voie loc, cînd nu vedem în voi decît niște stîrpituri cu gura largă.

[22 februarie 1879]

[„O CESTIUNE MAI MULT CARACTERISTICĂ...”]

O cestiune mai mult caracteristică decît însemnată ocupă de cîteva săptămîni încoace lumea maghiară și română de peste Carpați și, fiindcă presa cea străină amînduror acestor naționalități, bunăoară cea germană, intervine asemenea în lupta aceasta, fie pentru unul, fie pentru cellalt și aruncă suspjecțiunea chiar dincolo de marginele teritoriilor supuse coroanei Sf. Ștefan, simțim că n-ar fi de prisos a pune și noi cestiunea pe terenul pe care-l credem adevărat.

Neiubitori de ceartă și știind bine rolul modest pe care poporul românesc din Principatele dunărene e merit a-l juca în istoria acestei lumi, nu ne-am aruncat niciodată ochii dincolo de granițe, nici cu speranța, nici cu dorința; ba convinși că, prin orice mișcare făcută la noi în favorul consîngenilor din monarhia habsburgică, nu le facem acestora decît rău, deșteptînd prevențiunile și prepusurile neîntemeiate ale concetățenilor lor de altă limbă, am evitat cu îngrijire de-a vorbi în bine or în rău despre ei, decît prea arareori, cînd se întîmplau cazuri de-o monstruoasă exagerațiune.

Iată de ce e vorba în momentul de față.

Ministrul învățăturilor publice din Ungaria, d. Trefort, avea de gînd a propune deputaților din Pesta un proiect de lege prin care să se impue în școalele confesionale ca obiect obligatoriu limba maghiară. Școalele acelea nu *sînt* plătite de stat, ci de comunitățile religioase.

Proiectul în sine n-ar avea nici o gravitate dacă n-ar reprezenta implicate un scop îndoit, acela de-a maghiariza populațiunile de altă limbă și de-a pune totodată la discrețiunea ministrului personalul învățătoresc al școalelor confesionale.

Pentru a preîntîmpina lovirea pe care această lege ar fi adus-o școalei confesionale, mai ales celei elementare, o deputațiune de mireni și clerici, condusă de Esc. Sa Miron Romanul, mitropolitul românilor greco-răsăriteni din Ungaria și Transilvania, a mers la Viena să ceară de la Maiestatea Sa Împăratul și Regele abaterea răului, iar Maiestatea Sa au liniștit deputațiunea c-un răspuns binevoitor.

De acolo articole peste articole în ziarele maghiare, unele mai nepoliticoase decît altele, în care s-aruncă cele mai grave acuzări asupra deputațiunii; i se suspectează patriotismul ci, ba s-a găsit chiar un deputat în Camera Ungariei — c-un nume foarte nemaghiar — care nu s-a sfiit a declara toate naționalitățile de dușmane ale patriei, va să zică de trădătoare, încît, dacă s-ar face substrațiuni după teoria emisă de acel deputat, n-ar mai rămîne alți patrioți cinstiți în Ungaria de[cît] Bela Fleckeles,

Arpad Mandelbaum sau Ianoș ... Popescu.

Nu criticăm nici proiectul de lege, nici tendența lui, căci la urma urmelor critica și măsurătoarea tuturor tendențelor politice e succesul pe care au fost în stare a-l ajunge, iar tendența de-a omogeniza populația întinsului regat — maghiarii o pot mărturisi — a fost în toți timpii minim[ă] și nu compensează defel osteneala patriotică și sacrificiile materiale la care au dat loc.

Proiectul în cestiune, dacă s-ar fi votat n-ar [fi] ajuns defel la rezultatul scoposit, ci ar fi fost numai un mijloc nou de vexare, o unealtă nouă de neliniște și de nemulțumire, spre paguba culturii naționalităților și fără vrul folos real pentru naționalitatea egemonă. Cauzele sînt deosebite. Întîi, limba maghiară, fiind radical deosebită de limbile ario-europene, e în privire lexicală, sintactică și fonologică foarte grea, încît pentru învățarea ei se cer opt, nouă ani de zile, așa că în cercul restrîns al școlii primare rurale ea ar juca rolul pe care limba germană <o> [il] joacă în școlile rurale din Bucovina. De zeci de ani fii de țărani români din acea provincie învață a citi și a scrie limba germană fără nici un folos vădit decît acel îndoielnic de a neglija alte obiecte neapărat trebuitoare vieții zilnice, de dragul unei limbi a cărei învățare completă nu e posibilă, iar cea incompletă de prisos, și pe care n-o știu decît cei cari au mijloace destule pentru a vizita școala secundară, ba încă nici aceia, pentru că adesea nici profesorii de școală secundară n-o vorbesc corect.

Deși românii îndeosebi au mare talent pentru limbi, din cauza mlădioșiei fonetice a propriei lor limbi, totuși talentul acesta încetează în fața unor idiome c-o fonologie opusă și c-un spirit cu totul străin.

A doua cauză de insucces al tentativelor de maghiarizare e însă deosebirea de rasă și de religie. Superficială idee de stat și de oameni [î]și face acela care crede că prin legi decretate se pot șterge într-o bună dimineață rezultate istorice grămădite în curs de veacuri. Chinezii sau negrii din America nu se schimbă printr-un proiect de lege în rasă anglosaxonă chiar dacă ar vorbi englezeasca americană, pe care negrii bunăoară o și vorbesc; românii din contra element vechi, de nu cel mai vechi pe teritoriul unguresc, într-o mie și mai bine de ani nu și-au luat osteneala de a învăța ungurește. Comparația schiopătează, ca oricare comparație, dar pentru a arăta că deosebirea de rasă e o piedecă de contopire adesea neînvinsă, pe cînd unitatea de rasă o favorizează, vom aminti numai de cumani, cari au descălecat în țările dunărene sute de ani după maghiari, cari încă în suta a treisprezecea, în vremea lui Bela IV și a lui Ladislaus IV Chunus, erau păgîni și sălbatici, pe cînd rasa maghiară era relativ într-un stadiu înalt de civilizație. Ei bine, acești cumani, fiind de viță finică, s-au contopit repede cu maghiarii, de nu le-au rămas nici urma măcar, pe cînd românii au rămas și astăzi ceea ce erau pe atunci, cu toate că regii Ungariei încercau cu sabie și foc să-i convertească la catolicism și să stabilească omogenitatea statului prin unitatea religiei.

Papii Onorie III, Grigorie IX, Inocențiu IV, Bonifaciu VIII, Benedict al XII[-lea] trimiteau scrisori peste scrisori regilor ungurești ca să convertească cu sila pe români la legea catolică și regii [î]și dădeau în direcția aceasta silințe demne de o cauză mai bună, toate acestea fără de nici un folos.

Lucrul ajunsese atît de departe încît sub Ludovic cel Mare o parte a românilor din Maramureș se lehamitiseră cu totul de vexațiunile continue și, conduși de Dragoș Vodă, ieșiră din țară și fondară principatul Moldovei.

E netăgăduit însă că, dacă omogeneitatea în limbă, obiceiuri, religie nu s-au putut stabili într-o vreme în care elementul maghiar dispunea de sila deplină, de foc și sabie, de proscriere și confiscare de averi, într-o vreme în care a deveni maghiar era un privilegiu și o fericire, e netăgăduit, zicem, că stabilirea acestei omogenități e și mai grea într-o vreme în care nimeni nu poate fi silit de-a deveni maghiar dacă nu voiește. Colecția de documente a lui Theiner — *Monumenta historica ad hungariam sacram spectantia* e plină de bulele papale și de

ordinele regilor date în acest sens și rămase zadarnice. Pergamentul pe cari au fost scrise a fost mai trainic decît ideea ce-o urmăreau și e tot atît de probabil că hîrtia pe care-i scris proiectul de lege al d-lui Trefort e mai trainică decît suma de încercări zadarnice la cari ar fi dat loc.

Toate cele spuse pînă acuma nu le zicem pentru a apăra pe românii din Ardeal și Ungaria, căci, una, n-au nevoie de apărarea noastră, al doilea, chiar de-am voi n-am putea. Le zicem acestea în. chiar interesul nostru, pentru că statul vecin al Austro-Ungariei ne este razim în grelele împrejurări prin care trecem și pentru că toate dezbinările între elementele neslavone ale monarhiei vecine nu servesc decît o cauză primejdioasă Europei întregi, cauza Nordului. Tendențele zădarnice de-a unifica prin limbă rasele din regatul unguresc nu ni se par îndestul de importante pentru ca prin ele să se compromită un alt bun, și mai mare, liniștita conviețuire a populațiilor întinsului regat.

*

Uu cuvînt ciudat invocat în contra românilor transcarpatini este acuzarea că doresc unitatea politică a elementului latin din Orient, așa numitul *dacoromânism*, o acuzare agravată încă prin atracțiunea care se pretinde că România ar fi exercitînd-o asupra conaționalilor din statele învecinate.

Ar fi fățarnicie din parte-ne de-a nega existența acestei idei în o seamă de capete. Dar originea ei nu este a se căuta la noi,

în principatele dunărene, căci ideea „Daco-României” e o idee politică austriacă, zămislită nu pentru ca România să exercite atracțiune asupra Ardealului, ci viceversa, pentru ca Ardealul să exercite atracțiune asupra Principatelor dunărene. Noi din parte-ne am protestat totdeauna contra ideii acesteia. Născută la Blaj, în secolul trecut, pe când la noi domneau încă fanarioții și nu era umbră de școală și de cultură națională, literați catolici crescuți în colegiul *De propaganda fide*, în fața cetății zidite pe șapte pături de ruine, în fața Romei, au dat-o poporului de dincolo de Carpați ca o învățătură protejată pe atunci de guvernul central, căci avea scopul îndoit, întâi de-a opune o rezistență nouă maghiarilor pe atunci în opoziție, al doilea, de-a crea în Principatele noastre o stavilă contra Rusiei prin redeșteptarea conștiinței naționale amorțite. Fanatica iubire a anteluptătorilor blajeni și a poporului lor pentru Casa de Austria e o dovadă în trecut și în prezent pentru aserțiunea noastră, că Șincai, Petru Maior și ceilalți nu și-au închipuit niciodată „Daco-România” într-alt chip decât ca o unire a tuturor provinciilor române sub sceptrul Casei de Austria. Cumcă aceeași idee bate câmpii în o seamă de capete nu e vina noastră, mai cu seamă nu a celor cari au protestat pururea contra experimentelor periculoase cari s-au încercat pînă acuma cu această idee.

Dar ascuțișul acestei idei care și-au făcut traiul se poate rupe o dată pentru totdeauna îndată ce guvernul din Pesta ar înceta a combate tendințele legitime ale populațiunilor, căci deie-ni-se voie a susține că, precum statul și națiunea maghiară au existat sute de ani fără unitatea de religie și de limbă, mai poate exista și de acuma înainte sute de ani fără a urmări idealul *regnum unius linguae*. Unitatea de limbă e un fapt ce rezultă din deosibite împrejurări etnice și în urma unor legi istorice, nu însă rezultatul unor legi scrise pe hîrtie și menite a nu se realiza nicicînd, tocmai pentru c-au fost stabilite.

Nici legi restrictive, însă cele coercitive nu se pot opune pe de-a pururea unor stări de lucruri de o putere elementară. Omul înțelept de stat lasă cursul natural al lucrurilor și nu oprește decât abaterile periculoase ale curentului.

Noi credem că nici în Ungaria ideile politice extreme și exagerate nu sînt ideile naturale ale poporului maghiar. Pretutindeni demagogia, avidă după putere și după voturile alegătorilor, exagerează toate cestiunile în paguba țării lor respective și, c-o superficialitate vrednică de inferioritatea intelectuală și fizică a acestui soi de oameni, crede a putea săca mări și pustii țări printr-o trăsătură de condei. Rasa maghiară, tolerantă de felul ei, n-ar trebui să lungească pe acest povîrniș periculos, căci ura și dezbinarea înlăuntru, iată ceea ce doresc inamicii regatului unguresc pentru a-și crea unelte lesne de mînuite în contra existenței aceluia stat: o existență la care ținem și noi de dincoace de Carpați pentru multe și varii cuvinte.

[24februarie 1879]

[„UN ZIAR CU AL CĂRUI NUME...”]

Un ziar cu al cărui nume ne-am ferit mai întotdeauna d-a mînji coloanele noastre aruncă iarăși niște insinuări neomenoase în privința partidului conservator. Dacă numitul ziar n-ar înfățișa decât numai părerile indivizilor ce-l dau la lumină, ar fi destul de obscur ca să nu ne

putem împiedeca de zisele lui, și nu ne plecăm să ne murdărim mîna pînă la a pomeni despre dînsul decât pentru că el este astăzi singurul ecou, singurul canal de scurgere ce i-a mai rămas stărostiei politice din Ulița Doamnei: necurătenia demagogică pe care n-o poate arunca în public „Românul”, precum am mai zis, își găsește cale de ieșire la lumină prin coloanele „Vocii lui Faraon”. În adevăr acest organ ultraradical insinuează ca „o parte din opoziție ar fi făcînd propagande pentru o agitație împotriva guvernului și partidului liberal de la putere; că ar fi vărsat chiar 22000 lei noi în acest scop, ca să mai facă un scandal ca acela de la 1866, să insulte pe evrei și să atace sinagoga. Apoi, în *interesul general al țării* (care plătește foarte regulat lefurile, diurnele și toate foloasele jețului de deputat radical), „Vocea lui Faraon” roagă pe cetățeni a nu cădea în cursa acelor cari întotdeauna au nesocotit binele României; roagă pe guvern a lua măsuri energice spre a împiedeca orice scandal și spune, ca de obicei, că sînt bani străini și chiar români cari lucrează ca să răstoarne guvernul liberal, căci, zice numita foaie, „ei știu că nu-l pot răsturna decât printr-un scandal ca cel de la 1866”.

Mai întâi — și vorbim stăpînilor din Str. Doamnei, iar nu slugilor de la „V[oce]a lui Faraon”, — fie-ne permis a pune cîteva întrebări. Sînt în această țară două partide, partidul conservator și partidul radical; care dintre aceste partide, socotind de la ivirea lor pe arena politică, a întrebuițat mijloacele demagogice pentru a se urca și a se ține la putere? Care dintre aceste două partide a găsit că drumul cel mai scurt și cel mai practic, de la dînsul pînă la jețul puterii, este calea agitațiilor și scandalurilor de uliță? Care din aceste două partide a ales drept arme, în lupta politică, desfrînarea și agitarea maselor de mahalale, prin mijloace ultrademagogice, prin conspirații, prin urziri ascunse și prin turburări populare? Care partid, partidul conservator sau cel radical?

Partidul conservator, tocmai în interesul general al țării, a crezut de cuviință, în tot decursul guvernului radical, să stea cît se poate mai liniștit, considerînd că țara se afla în complicații internaționale, și opoziția cumpătată și patriotică ce a făcut-o guvernului atunci cînd țara se afla în paralelă acțiune cu Rusia a trebuit să facă bine iar nu rău guvernului. Dacă radicalii s-ar fi

aflat ei în opoziție și, fiind conservatorii la putere ar fi căzut în greșelile săvârșite pînă acuma de radicali, partidul radical ar fi păstrat atitudinea cumpătată pe care au păstrat-o conservatorii în opoziție? Oricine poate răspunde cu siguranță la această întrebare. Oamenii scandalului de la Slătineanu, atunci cînd Europa se zguduia de o complicitate internațională uriașă, oamenii republicii de la Ploiești, oamenii agitărilor și urzirilor de la Mazar Pașa, oamenii cari au amenințat în atîtea rînduri dinastia și așezămîntul monarhic statornicit prin Constituție și în deosebi personal chiar pe M. Sa Domnitorul; acei oameni insinuează astăzi că partidul conservator este partidul ce voiește a veni la putere prin violențe, prin turburări și scandaluri de uliță. Adevărat este că partidul conservator a luat odată cîrma țării în urma unui scandal de uliță; dar acel scandal de la 10 martie 71 n-or fi avînd radicalii cutezanța să-l impute conservatorilor! Nu cumva partidul conservator urzise tripla conspirație de la 10 martie? Nu cumva vor fi pretinzînd radicalii că partidul conservator a luat cu asalt sala Slătineanu și a amenințat viața celor de la banchetul consulului german? Partidul conservator a venit la putere în urma aceluia scandal tocmai pentru că radicalii în ziua aceea trecuseră peste toate marginile, și venirea lui la putere a fost un sacrificiu adus patriei și dinastiei, amenințate de desfrîul demagogiei. Și oamenii cari la 10 martie, împărțiți în trei grupe — guvernul, stărostia de la „Românul” și cîțiva ciraci nedisciplinați — urzind o triplă conspirație, erau gata să răstoarne pe Domnitor și să proclame fiecare grup cîte un guvern al său provizoriu, acești oameni insinuează că partidul conservator ar fi alergînd la mijloacele scandalurilor de stradă pentru ca să răstoarne pe radicali de la putere.

În adevăr, trebuie o nerușinare prea mare pentru asta, așa de mare încît „Românul” nu se simte în stare sau nu crede oportun a o face și de aceea împinge la această treabă pe alte obraze, obrazele ciracilor de la „Vocea lui Faron” cari duc la orice tăvăleală.

[25 februarie 1879]

["IERI ȘI ALALTĂIERI CAMERA ..."]

Ieri și alaltăieri Camera nu s-a ocupat aproape cu nimic altceva decît cu cestiunea art. 7, iar discuțiunea lungă, aprinsă, uneori entuziastă chiar, s-a sfîrșit prin aceea că Adunarea a primit cu o majoritate de 70 și cîteva voturi declarațiunea nemotivată de revizuire pentru care am pledat și noi.

Spre a nu se da un înțeles greșit pledării noastre, mai ales pentru că vedem că se fac asemenea încercări din partea unora din ziare, ba chiar din partea unor deputați, ca d-nii Vernescu, Daniileanu ș.a., cari admit că, în taină și cu rezervațiune mentală, am fi pentru acordarea de drepturi evreilor, credem necesar a face următoarea declarațiune.

Propunerea de revizuire nemotivată am susținut-o: întîi, pentru că nu prejudecă cestiunea, ci lasă totul la discrețiunea Adunărilor de revizuire, cari sînt în drept de-a declara chiar că nu e defel caz de revizuire și că mănțin intact art.7; al doilea, pentru ca să punem țara la adăpost în contra exploatării acestei cestiuni ca armă de partid; al treilea, pentru că Adunarea actuală nu are dreptul de a propune o motivare care ar cuprinde în sine o soluțiune, oricare ar fi aceea; al patrulea, pentru că e parlamentar un nonsens de a vota o espunere de motive, mai ales de motive false; al cincilea în fine, pentru că cea soluțiune, propusă de fracție, nu e nici la locul, nici la timpul ei.

Motivele și considerantele invocate de fracție sînt false. Singurul motiv real, pe care-l știe toată lumea și orice alegător, e art. 44 din Tractatul de la Berlin, iar singura soluțiune posibilă e de a primi sau a nu primi acel articol. Ar fi fost deci demn din partea fracției de-a susține că nu e caz de revizuire, că trebuie a se mănținea art.7 și pentru aceasta ar fi putut invoca argumente puternice.

Aceste argumente, de cari azi se poate folosi cu drept cuvînt numai bătrînul d. Docan, proprietarul moșiei Dimăchenii din ținutul Dorohoiului, singurul care-a avut curajul de-a susține că nu-i trebuință de revizuire și că trebuie mănținut art.7, sînt următoarele: acel articol din Constituție, sub cuvîntul c-ar fi lovind o confesie religioasă necreștină, pune în realitate o piedecă absolută unei rase străine, de origine și limbă străină, de-a lua parte la viața statului român.

Acea rasă avînd imediat tendența de-a pune mîna pe proprietatea nemișcătoare a românului, iar mediat de a pune mîna pe statul lui, adică pe țara lui, piedica absolută pusă de Constituție poate fi numită bună, pentru că în cazul de față religia necreștină și rasa străină sînt două lucruri ce se acoper pe deplin, sînt în realitate unul și acelaș lucru. Art.7 e fără contestare sabia lui Alexandru împărat, care taie nodul gordian fără a încerca de a-l descîlci, și consecuent, demn ar fi fost din partea fracției <ca>, în loc de a motiva o declarație de revizuire în genere, de a nu face deloc o asemenea declarație și de a se asocia fără rezervă cu opinia d-lui Docan. Mulți în Cameră au rîs cînd d. Docan și-a spus votul pe față, dar în acel rîs se ascundea duplicitatea și mizeria advocătească față cu o părere statornică, onestă și care se poate întemeia pe destule argumente puternice. Ea are înainte de toate meritul unei depline sincerități. Mănținerea art.7 e o opunere la dorințele Europei întregi, e apelul la arme și la o politică energică și — daca ne puneți în evidență perspectiva unui succes — nu sîntem contra unei asemenea politice;

abstracție făcînd de la împrejurarea că declarațiunea nemotivată și nesoluționistă nu exclude nici politica aceasta, de vreme ce Camerele de revizuire, ba nici majoritatea lor, ci a treia parte plus unul a acelor Camere, pot să mănție art.7, pot să dea un răspuns negativ la condiția de recunoaștere a Europei.

Fracția, punîndu-se însă din capul locului pe povîrnișul apucăturilor și tertipurilor advocățești, voind să mistifice și țara și Europa, și simțînd cu toate astea că n-o poate face, era învînsă înainte de a începe a vorbi, a fost cu totul învînsă îndată ce și-a deschis gura.

A admite declarația, a pretinde însă totodată ca Adunarea să-i voteze motivele ei false, insuficiente, de o deplină duplicitate, era un nonsens parlamentar; căci, îndată ce fracțiunea a admis *necesitatea* revizuirii, evident că trebuia să voteze propunerea înșușită de guvern oricari i-ar fi fost motivele de vreme ce concluzia, adică declarațiunea nemotivată, nu exclude nici motivele fracției, precum nu excludea nici motivele individuale, de grup sau de partid a fiecărui din deputați.

Într-un splendid și scurt discurs de vro douăzeci de minute d. Maiorescu a spus aceasta, nimicînd cu o singură lovitură toate apucăturile, toate arguțiile, toate tertipurile fracției, care într-adevăr ar fi avut ocazia de a-și alege un rol mai demn, deși mai greu decît acela de a-și pierde vremea cu un torent de vorbe, cari toate se înfundau în absurda cerere ca Adunarea să voteze un schelet de motive factice și nelalocul lor.

Nu ni se răspundă cu bănuieli și fraze la limbajul nostru sincer și făiș. Sîntem aceia cari ne facem mai puțină iluzie în cestiunea izraelită și cari vedem mai limpede lucrul.

Organizația noastră liberală, teoria de „om și om” erijată în teorie absolută de stat a îngreuiat peste măsură lupta economică pentru existența între elementul român, nedepins cu asprimea luptei la cuțit, și elementul evreiesc, cari la noi în țară e în mare parte format din scursura cea mai flămîndă, cea mai lipsită de scrupul, cea mai neomenoasă a populației din împărățiile vecine.

Organizația liberală-cosmopolită a prefăcut România în mocirla în care se scurg murdăriile sociale ale Apusului și Răsăritului.

Dacă statul român ar fi puternic —ceea ce un stat *liberal* nu poate fi, căci el renunță la puterile sale în favoarea individului — dacă nația română ar fi economiceste puternică — ceea ce o nație agricolă nu poate fi, căci valoarea producerii ei e mărginită într-un mod fatal — atunci cestiunea izraelită n-ar fi un pericol, ba nu s-ar fi născut niciodată. Cestiunea izraelită e ducerea *ad absurdum* a liberalismului din România și, dacă liberalii sînt patrioți, sînt naționaliști, vor trebui să renunțe la principiile lor cosmopolite și să admită principiul romanilor : *salus rei publicae summa lex*, vor trebui să creeze un guvern autoritar și statornic, un guvern puternic, care să lupte alătura cu nația întreață în contra unui pericol, cu un cuvînt vor trebui să sprijine și să asigure *domma elementelor conservatoare din țară*. Dacă liberalii sînt patrioți și naționaliști, vor trebui să devie reacționari și să împărțăsească cu noi acest titlu cu care azi ne fac imputări.

Căci dacă statul renunță de-a apăra el în mod absolut individul, atunci individul trebuie să fie însuși foarte puternic. Dacă statul englez a renunțat la puterile lui a făcut-o pentru că are cetățeni a căror venit *personal* întrece veniturile României, cetățeni cari, unul din ei, ar putea să lupte economic cu jumătate de milion de evrei. Dar cînd statul român a renunțat la puterile lui, în favoarea cui a făcut-o? În favoarea fracționiştilor, cari strigă și țipă, iar acasă la ei, siliți de sărăcie, de nevoie și de trebuințele dumnealor boierești, își împrumută numele la evrei pentru a cumpăra moșii, a lua proprietăți ale statului în arendă, precum și debite de tutunuri și licențe de băuturi spirtoase. Căci ce-a folosit legea conservatoare ca în comunele rurale să fie cîrcumari numai alegători din comnă? Nimic. Sub titlu de servitori, tot evreii sînt cîrcumari. Ce-a folosit restricțiunea, introdusă tot de conservatori, în Convenția austro-română în privirea cumpărării imobilelor rurale? Totdeauna se găsește cîte un fracționist să-și împrumute numele la o cumpărătură ovreiască. Cu un cuvînt, individul în România prea e liber politiceste și prea neliber economiceste, iar îngrădiri economice sînt în cele mai multe cazuri *libertăți* economice. Cine îngrădește biserica în contra tentativelor de subminare o eliberează, cine îngrădește averea și munca românului contra tentativelor de exploatare, [i] eliberează. Dar aceste îngrădiri statul trebuie să aibă puterea a le manține, legea fundamentală trebuie să-i dea acea putere, nu să-i lege mîinile față cu oricine.

*

Cestiunea în fond este dar nespus de grea ; ea implică critica unui întreg sistem de guvernare, duce *ad absurdum* liberalismul din România, arată de pe acuma că avem nevoie de stabilitate mai mare, de organizație mai solidă, de-o augmentare a autorității statului în defavorul nelimitatei libertăți individuale.

În privire formală însă cestiunea, curățită de toate sofismele și apucăturile advocățești, se prezintă astfel precum au lămurit-o în Cameră dd. Maiorescu și Chițu.

Tratatul de la Berlin pune o condiție *negativă* pentru a recunoaște independența țării. Credința religioasă să *nu* mai fie o piedecă pentru ca cineva să se bucure de drepturi civile și politice. Cari alte piedeci poate pune nația românească pentru a se

apăra contra invaziei evreiești rămâne la discreția ei; piedeca religioasă însă cată să dispară, rămîind a se pune în locu-i ceea ce se va socoti mai bine. Merită acum ca această condiție să fie comunicată țării pe cale legiuită, merită ca ea să se pronunțe de e cu cale a se revizui Constituția?

D. Docan răspunde că Tratatul de la Berlin nu merită această onoare. Oo părere onorabilă, dar a căreia răspundere e prea grea pentru oricine din noi, judecînd starea precară a relațiilor noastre internaționale și lipsa noastră de putere. Frațiunea nu zice nici nu, nici da, și spală lucrul în șapte ape, fără a-l face mai alb.

În fine majoritatea Adunărilor zice *da*, Tratatul merită onoarea unui apel extraordinar la țară, este caz de a se revizui art. 7.

A se vota motive pentru aceasta e cu totul de prisos. *Unicul* motiv și *unicul* considerant e Tratatul de la Berlin, și orice substituie a unui alt motiv e o nelealitate față cu alegătorii. *Miss Wanda* a frațiunii, acrobatul hazliu al retoricei advocățești, d. Daniileanu, n-a putut dovedi contrariul.

Justă s-ar părea și aserțiunea dd-lor Brătianu și Chițu că principele de Bismarck ne-a favorizat în cestiunea evreilor cînd a exclus orice revenire asupra ei în Congres, și anume cînd un membru al Congresului, d. conte de Launay, reprezentantul Italiei, a propus o soluțiune pozitivă. Cancelarul a persistat atunci asupra soluțiunii negative. Dar d. Brătianu să ia bine seama ca aserțiunea aceasta s-o poată întemeia pe acte diplomatice, pe corespondența cu Ministeriul de Externe al Germaniei și să nu confunde ceea ce voiește principele-cancelar cu ceea ce ne place nouă a crede.

[27februarie 1879]

[„DEOSEBIREA ÎNTRE ACESTE DOUĂ DECLARAȚII..”]

Deosebirea între aceste două declarații e simplitatea extremă a celei dentii, insuficiența împovărată a celei de-a doua. E bineînțeles că declarația întia nu esclude nici unul din motivele și nici soluțiunea propusă de fracție.

Dacă vom lua considerantele fracției pe rînd, vom vedea ușor că unele sînt de prisos, altele nesuficiente.

Astfel se zice întii că intoleranță religioasă n-a existat niciodată în România. Acest considerant e de prisos, pentru că-l știu nu numai copiii, ci pînă și Alianța izraelită, căreia nu-i place a-l ști.

E dar curat zădarnic de-a repeta acest adevăr pentru a suta oară. Catolici, protestanți, calvini, armeni, lipoveni, turci și în fine evrei, toate confesiile creștine și necreștine, posibile și imposibile, s-au bucurat pururea de cea mai mare toleranță *religioasă* pe pămîntul nostru. Străvechile biserici armenesti din Botoșani și din Suceava, bisericile catolice întemeiate de principii români chiar, templele sectarilor alungați din Rusia și, asupra tuturor, sinagoge evreiești sînt tot atîtea semne de piatră că persecuțiunea religioasă a fost și este un neadevăr, necalificabil neadevăr; ba faptul însuși că evreii, de la 1848 și pînă astăzi, din 30000 s-au înmulțit prin imigrațiune la 550000, e o dovadă vie și strigătoare la cer contra acestei nedemne calomnii. Cu aceeași stăruință cu care românii au ținut la legea lor, ei au respectat credințele altora. Un singur act s-ar putea invoca în favorul alungării evreilor din Moldova, o scrisoare a lui Petru Vodă cel Șchiop adresată consiliului comunal din Lemberg la anul 1579, dar și în acela se citează anume cauza alungării lor, care nu e religia, nici rasa, nici faptul că sînt străini, ci numai concurența ce-o fac negustorilor moldoveni în *esportul de vite albe*. În acel act se spune anume că alungarea evreilor poloni nu se face din vreo altă cauză, ci numai din cea economică citată mai sus.

Al doilea considerant al fracției ni se pare asemenea de prisos, căci, deși art. 16 al Codicelui civil dispune pentru străinii de orice lege condițiile sub cari pot dobîndi naturalizațiunea, simplul fapt că acea naturalizațiune n-a fost cerută de nici un evreu e o dovadă destulă că art. 16 n-a contribuit întru nimic la soluțiunea cestiunii acesteia.

Al treilea considerant, că restricțiunea adusă prin art. 7 s-a introdus din cauze politice și sociale, pune neapărat pe fracționiști într-o dilemă îndată ce ei propun revizuirea; căci sau acele cauze politice și sociale nu mai există, ș-atunci art. 7 trebuie șters, sans *phrases*, iar motivele toate sînt de prisos, sau acele cauze există încă și atunci art. 7 trebuie manținut tocmai în puterea acestui considerant.

În fine, al patrulea considerant nu mai e un motiv, ci o soluțiune. El stabilește că e necesar ca condițiunile pentru acordarea naturalizării să fie șterse din Cod și trecute în textul Constituției chiar. Dar o asemenea propunere — abstracție făcînd dacă e bună sau rea — Camerele actuale nu au dreptul de o a face, prin urmare ea e lovită de nulitate înainte de a se fi pus.

Defectul cel mai mare însă al moțiunii fracționiste e desigur acela că n-a găsit nici o formulă reală, nici un remediu real contra pericolului social și economic.

Împămîntenirea acordă drepturi politice, dar oare de drepturi politice ne arde nouă și le arde lor? Pentru România e cu desăvîrșire indiferent dacă în locul d-lor Pantazi Ghica, Holban, Anghel ș.a. vor veni deputați evrei, ba credem chiar că țara ar fi mai cîștigată. Pericolul adevărat consistă în nelimitatele libertăți civile și remediul contra acestui pericol numai liberalismul nu poate fi. Puși pe terenul reacțiunii, am fi în stare de a da sfaturi foarte folositoare, dar pentru ca aceste sfaturi să aibă vrun efect ar trebui să n-avem mii de liberali cari trăiesc din politică și douăzeci de ani de liberalism în urma noastră. Cu libertățile

absolute de astăzi, cu *laissez faire* și *laissez aller*, cu teorie de „om și om” n-ajungem departe. Sfaturi în vînt, cari să nu fie ascultate decît de cei cari le știu deja, n-avem obicei de a da.

Așadar, ce caută recunoscuta toleranță religioasă? Cred fracționiștii într-adevăr că există un singur diplomat, unul singur, care să nu știe pe deplin starea de lucruri de la noi? Cred poate că comitele Andrassy sau principele Bismarck sînt rău informați și ne țin pe noi de evreofagi? Dar ... ne cunosc de zece ori mai bine de cum ne știm noi înșine. Consulii generali și viceconsulii nici n-au altă treabă în capitală și prin provincie decît că numere chilele de grîu cîte se produc, mărfurile cîte se esportază, populația cîta se naște și moare. „Norddeutsche allgemeine Zeitung”, organul cunoscut al principelui-cancelar, a spus-o limpede de ce se tem românii. Și-au ipotecat averile la evrei și, neputînd plăti, ipoteca ar trebui să treacă de-a dreptul în mîinele creditorului. De acolo restricțiunile. Explicabilă este, se-nțelege, această ipotecare generală, din Moldova mai cu seamă. Cultura importată, trebuințele importate, cari nu stăteau în raport cu averile, scumpetea banului și ieftinătatea grîului, concurența Americii și a Rusiei, în fine

netrebnicia costisitorului sistem liberal, fiecare îndeosebi și toate împreună au trebuit să ne ducă acolo unde sîntem și să facă din fiecare evreu o cestiune europeană.

D. Brătianu a încercat să treacă odată în Turcia un convoi de vagabonzi evrei. De acolo țipete și vaiete în toată Europa. Mihai Vodă (Sturza) scotea în fiecare zi zeci de evrei din țară, tot peste Dunăre, și nimeni nu zicea o vorbă, D. Cogălniceanu, care era pe atunci redactor al „Foi (oficiale) sătești”, poate să mărturisească cîte sentențe de scoatere preste otar s-au tipărit în „Foaia sătească”. Dar pe atunci exista autoritate: Domnul era Domn, judecătorul judecător, poliția poliție. Astăzi sînt lăsate în știrea lui Dumnezeu, iar fraza sforăitoare și cîrciocul advocătesc sînt chemate a înlocui și minte, și prevedere, și autoritate, și tot.

Astfel, vestita fracție stă în fața țării fără a ști cum și încotro, fără a ști ce voiește și ce nu voiește. Nu e vorbă, nici guvernul nu știe ce voiește, cel puțin nu s-a rostit pîn-acuma, ca să se aleagă lucrul într-un fel. Iar purtarea individuală și daraverile obicinuite ale fracționiștilor, împrumutul ce-l fac cu numele evreilor pentru cumpărare de imobile rurale și urbane (d. Pake Protopopescu e un viu exemplu, în mare parte, pentru aceasta) e o dezmințire *ad oculos* a tuturor protestațiunilor dumnealor din Cameră.

Dintre toate frazele periculoase inventate *ad hoc* de fracțiune în cestiunea aceasta desigur cea mai periculoasă e provocarea la voința Europei...

„Nu. *Europa* nu poate voi să ne sinucidem”.

„*Europa* luminată” etc. nu poate voi cutare și cutare lucru.

Pe această Europă d. Daniileanu a secuestrat-o de zeci de ori în discursul său.

Noi din parte-ne știm bine că Europa cunoaște pe deplin cestiunea evreilor din România; o cunoaște mai cu seamă Europa cea chemată a o cunoaște, lumea diplomatică și cea oficială, încît art. 44 al Tratatului de Berlin a fost înscris în instrumentul păcii cu deplină cunoștință de cauză, cu deplină conștiință a greutăților și a relelor ce va produce. Din toate amăgirile, amăgirea asupra voinței Europei ar fi cea mai rea, de aceea n-am voi să mai vedem invocîndu-se probabilitatea că Europa ar voi ceea ce ne place nonă a crede că voiește.

*

Declarațiunea propusă de d. V. Boierescu e de sine stătătoare și recomandă revizuirea următoarelor articole din Constituțiune :

Art. 1, pentru a se înlocui numele Principatele-Unite cu cel oficial și recunoscut de „România” și pentru a se trece în legea fundamentală întinderea actuală a teritoriului statului.

Art. 2, privitor la rectificările de fruntarii, pentru că-n privirea aceasta s-au ivit divergințe de păreri.

Art. 3, privitor la colonizare, pentru a se putea coloniza Dobrogea cu străini.

Art. 7, din cauze cunoscute.

Art. 44, pentru a se putea spori numărul vicepreședinților Senatului.

Art. 77, pentru a se putea face diurnă senatorilor.

Art. 113, privitor la buget, pentru ca și Senatul să aibă căderea de-a vota bugetul, respective creditele extraordinare.

Dispozițiunile tranzitorii și suplimentare ale Constituției, pentru a se putea reînființa, la caz de nevoie, *Consiliul de Stat*.

În ședința de ieri a Senatului d. V. Boierescu a dezvoltat într-un discurs lung motivele cari l-au făcut să propuie o revizuire atît de multilaterală.

[1 martie 1879]

VÎRFUL CU DOR [„CANTATA COMPUSĂ...”]

Cantata compusă de d. Sdislav Lubicz și purtînd titlul *Vîrful cu Dor*, care a găsit o aprețiere atît de diversă în ziarele române, se va reprezenta încă în stagiunea aceasta la Londra, de către societatea „International Dramatic Authors and Musical Composers Association”. Opera muzicală se va executa sub conducerea a chiar directorul societății, d. Edmund Gerson.

Din satisfacerea aceasta care i se dă compozitorului bucureștean se poate conchide cît de competentă a fost opinia a o sumă de pene ziaristice din fericita capitală A României.

[1 martie 1870]

[„CESTIUNEA ART. 7 A ÎNLĂTURAT...”]

Cestiunea art. 7 a înlăturat pe cîtva timp interesul pentru alte cestiuni dinlăuntru și din afară. Deși toate ziarele par a se fi înțeles între ele de a călca ca pe ouă, adică de a o trata cu toată răceala posibilă, nimeni nu-și tăgăduiește extrema ei importanță. În Parlament vorbele au fost cu mult mai aprinse decît în presă, mai cu seamă fracția de dincoace și de dincolo de Milcov au scăpat în buruiana vorbelor multe, deși a făcut tuturor impresia c-ar fi căutînd ceea ce nu voiește să găsească, adecă o soluțiune.

Guvernul vede, aude și *tace*, tace mai mult decum s-ar cuveni. Lungul discurs ținut în Cameră de d. I. Brătianu nu conține nici o lămurire, ci numai asigurări despre onorabilitatea d-sale personală, despre patriotismul și bunavoința de care este inspirat, dar nici cel mai slab indiciu asupra perspectivelor, bune sau rele, cari ni se impun din afară în privirea soluțiunii.

Căpetenia partidului liberal, d. C.A. Rosetti, ca Odiseu cel mult meșteșugareț, rătăcește departe de Itaca cea înconjurată de valuri, de patria sa iubită, multe cetăți de oameni și multe datini deprinde, chibzuind să-și mîntuie sufletul și pe tovarăși, cum ar zice bătrînul Homer. Dar toate silințele sale sînt zădarnice, căci pe cînd meșteșugarețul grec din antichitate lua lumea înaintea cu povești, Odiseu cel modern întîlnește în cale-i o lume care-i cunoaște patria sa mai bine decît el însuși.

La Viena a fost primit rece și, pe cînd petrecea încă pe malurile albastrei Dunări, îi veni știrea politicoasă ca pe la Berlin nici să mai încerce a trece. Diplomația germană, mai puțin șovăitoare, îi făcu noului Odiseus destăinuirea că geaba ar veni, geaba s-ar duce și, fiindcă totuși e mai demn pentru prezidentul unei Camere și șeful unui partid de-a nu bate pe la uși ce nu i se vor deschide și de-a nu cere ceea ce nu i se va da, să-și caute mai bine de drum și să-și încerce norocul într-altă parte.

Mărunțșarul nostru liberal a trecut dar cu lacrimile-n ochi pe lîngă stîncă aceasta mai departe la Paris. Aci a fost primit în audiență de prezidentul viitor al republicei franceze, de d. Leon Gambetta, care i-ar fi declarat că nu poate spera nici un sprijin pentru partidul și pentru țara sa de vreme ce-a trădat marea republică universală ajutînd pe Rusia, țară despotică, în războiul contra turcilor. Precum un maistru muștră pe-o calfă rău năvălită, astfel d. Gambetta a muștrat pe viitorul prezident al republicei de lîngă Dîmbovița, spuindu-i verde că țînta omenirii nu este a juca căzăcește cu cazacii. E drept că o sumă de pene cari tratau cestiunea Afganistanului și a harapilor zulu cu un entuziasm vrednic de toată lauda au fost mișcate de cătră d. C. A. Rosetti să-și mute acest entuziasm asupra unui alt subiect: asupra nenorociților români. Și penele au făcut-o, încît o zi întregă, ba poate două chiar, presa franceză g-a ocupat de România și de nedreptatea ce i se face. După aceea toate au reintrat în cursul lor liniștit, harapii zulu și Afganistanul a ieșit din nou la maidan — căzuse o pietricică în lacul liniștit și-i speriască pentru-un moment suprafața într-un cerc de valuri. Apoi se făcu iar liniște, ca și cînd pietricica nu fusese de cînd lumea.

Dar d. C. A. Rosetti nu se sperie cu una cu două. Toate căile duc la Roma — zice proverbul — cum putea dar d-lui să nu se ducă acolo unde duc toate căile? Acolo d-sa s-a recomandat ca strănepot al unui negustor genovez, anume Giorgio, care la anul una mie o sută unu a deschis prăvălie de mărunțșuri lîngă. Dunăre și că de atunci acel loc se cheamă Giurgiu. După ce în fiecare italian a găsit o rudă mai de aproape sau depărtată, și-a propus cererea. *Niente*, i s-a răspuns din toate părțile. E drept că marele organ, „Il Piccolo”, ne-a dat spornic ajutor în război, dar acele succese strălucite totuși nu aduc în minte-ne decît întrebarea : cît timp pot guverna liberalii la noi fără a aduce țara la marginea prăpastiei? Noi credem că nici o zi.

În rîndul întîi al guvernării lor au lăsat cestiunea Strusberg, bandele bulgare — adecă cestiunea Orientului și cestiunea evreilor în floare.

Cu greu guvernul conservator a regulat cestiunea Strusberg, bandele bulgare le-au regulat turcii, de nu le-au rămas nici sfîntă de urmă, iar evreei s-au regulat ei în de ei, fără a mai face pretenții.

Astăzi iar, dacă ar cădea liberalii, ne lasă c-o minunată moștenire, țara c-o poziție nedefinită în cestiunea Orientului, nici dependentă, nici independentă, cu cestiunea evreilor mai arzătoare decît oricînd, cu un război făcut în zadar, cu Basarabia pierdută, c-un cuvînt c-o mulțime de bunătăți pe cari numai noi românii cei tîrzii la minte nu le știm prețui cum se cuvine, dar cari fac multe parale.

Să mai ție guvernul liberal încă vrun an-doi și apoi n-avem s-avem încotro de multele bunătăți revărsate asupra-ne, încît nu ne va rămîne altceva decît să ne luăm în spate ceea ce

ne va fi rămas și să schimbăm America de lângă Dunăre pentru America de peste Ocean. Atunci Plevna internă — adică naționalitatea română a acestei țări — va fi luată.

[3 martie 1879]

[„ROMÂNUL» DE VINERI, 2 MARTIE..."]

„Românul” de vineri, 2 martie, cuprinde un ciudat articol iscălit „un ofițer milițian antifebbruarist”, care adresează o mulțime de grațiozități d-lui general Florescu, iar drept pretext pentru a o putea [face] să ia un articol din „Ecolul țării”, de nu ne înșelăm ziar care criticase acordarea unei recompense naționale d-lui general Haralamb.

Oricum s-ar fi pus cestiunea și oricari ar fi acușările aduse generalului Florescu, nu rămîne mai puțin adevărat că generalul Haralamb este unul din acei militari cari, călcîndu-și jurămîntul și păfînd drapelul, au răsturnat, nu prin revoltă fățișă, care ar fi scuzabilă, ci prin trădare nocturnă pe Vodă Cuza. Puțin ne pasă nouă de motivele d-lui general Haralamb. Poate să fi fost mari, poate să fi fost înjosite; în cestiuni de asemenea natură nu decid intențiile și motivele, ci *fapta*. Fapta a fost, este, va fi în vecii vecilor o trădare neespiată, neespiată decît într-un singur chip. Dacă generalul Haralamb s-ar fi sinucis a doua zi după răsturnarea lui Vodă Cuza, *greșala* (cum o numește ofițerul milițian) era espiată; în alt chip însă, ea nu are iertare nici din partea oamenilor bine cugetători, nici din partea lui Dumnezeu.

Și toți ofițerii cari au luat parte la răsturnarea nocturnă a lui Vodă Cuza cată s-o știe o dată pentru totdeauna că, în ochii istoricului și în ochii celor drepi, singura lor espiare nu poate fi decît nimicirea. Nu se confunde aci datoriile cetățeanului cu datoria soldatului; cetățeanul negustor, proprietar, lucrător poate fi nemulțămît cu forma guvernului țării sale, poate comite crime politice, cari vor fi pedepsite neapărat, dar înalta trădare din partea unui civil e o crimă *politică*, din partea unui militar e o crimă *comună*. Militarul e dator supunere oarbă, devotament orb. Aci nu încapă nici o discuțiune, nici o sofismă. Cu esplicări a lui 11 februarie pot veni mulți; se înțelege că au fost cauze; ar trebui să fie cineva idiot pentru a admite că ceva se poate întîmpla în lume fără cauze. Deci și 11 februarie a avut neapărat cauzele sale.

Dar între esplicare și *justificare* e o deosebire cît cerul de pămînt. Cauze pot fi multe, *scuze* și *justificare* nu există deloc pentru militarii cari au luat parte la răsturnarea lui Vodă Cuza.

Știm asemenea foarte bine că, pentru a face a se uita neștersul, nepieritorul 11 februarie, d-nii militari în cestiune, sprijiniți de partidul politic corupt și corupător al roșiilor, au luat comande în armată, pentru a cîștiga bătălii în contra turcului nevinovat, pe care d-nii liberali au încă și astăzi neobrăzarea de a-l numi dușmanul țării. Dar a căuta cu lumînarea bătălii și a pierde vieți de soldați pentru a face să se uite 11 februarie e o nouă apucătură, care poate amăgi mulțimea, pe oamenii luminați niciodată.

Noi nu criticăm, nici admitem recompensa națională votată de Cameră, de la o Cameră roșie nici se puteau aștepta scrupule. Sîntem însă siguri că o adunare de militari în locul celei din Dealul Mitropoliei ar fi refuzat recompensa în *unanimitate*.

În fine acel articol mai conține un ciudat argument: „Întrebați — zice ofițerul milițian antifebbruarist — întrebați pe statul-maior al lui Luders cum se face ca un trădător ca Haralamb să fie cavaler al Crucii Sf. Gheorghe”.

Dați-ne voie. Nu-ntrebăm, pentru că n-avem nevoie s-o știm.

După 11 februarie, d. Haralamb și ceilalți sînt pentru noi morți și noi nu ținem seamă nici de zilele celor morți, nici de zilele celor cari nu s-au născut încă.

[3 martie 1879]

[„DEZILUZII ȘI DEZAMĂGIRI !...”]

Deziluzii și dezamăgiri! așa le-a fost ursita mazarîștilor.

A prezintă în modul cel mai formal un proiect de lege ca acela despre înrăutățirea monopolului de tutunuri, a cere să fie cercetat de urgență, dar a dobîndi un refuz categoric, a mai aștepta cîteva săptămîni și -a vedea ca Adunarea îl respinge în unanimitatea secțiunilor și prin unanimitatea delegaților, iar că țara îl condamnă cu indignare, a lăsa ca

raportul să se prezente, să se distribuie și să se puie la ordinea zilei, apoi a retrage proiectul pe furiș, fără -a o declara formal și a-l prezintă din nou cu modificări ridicule, sub cuvînt că e altăceva : iată o procedere nemaipo menită, fără pre cedent și *din cele mai abătute de la uzurile constituționale*. Pe lângă aceasta o asemenea conduită nu însemnează decît dispreț aruncat Adunării Deputaților, fără a cărei încunoștiințare s -a

retras proiectul, desfiderea ce i se aruncă prin noua lui prezentare sub numele de nouă lege. Pare se că d. Sturdza e atât de mult *interesat* în această *nenorocită și odioasă* afacere, încît uită pînă și convenințele, încît renunța a salva cel puțin aparența.

Să nu crează cineva că aceste aspre muștrări le adresăm d-lui Sturdza noi, nu ; i le adresează organul unui frate mai mare de la Mazar Pașa, i le adresează organul aceluia împreună cu care d. Sturdza se făcuse apărătorul înflăcărât al constituționalismului și în acelaș timp detractorul aprig al monopolului de tutunuri. Pe cînd dd. Sturdza și Vernescu erau stîlpii companiei de la Mazar Pașa, monopolul era groaza lumii, nenorocirea țării, un jaf, o tîlhărie; și d. Sturdza, care se pricepe la socoteală și care era ca atare contabilul titular al companiei, arăta bob numărat că țara e ruinată prin monopol. Venind însă d. Sturdza la minister, s-a convins că, pentru plata datoriilor, țara nu poate întrebuița vorbele cele late și banalitățile din „Alegătorul liber”, a făcut din nou socoteală și de astă dată a văzut că nu sînt de lepădat cele cîteva milioane pe cari le dă monopolul tutunului. D. Vernescu însă, care în orice caz nu se pricepe la socoteală de catastrofe ca d. Sturdza, crede pe fratele de la Mazar Pașa rătăcit, și astfel, cum văzurăm, îl muștră amar prin organul d-sale. Cum? Însuși d. Sturdza, constituționalistul englez, astăzi, după ce a retras pe furiș proiectul căzut odată, îl prezintă iarăși cu modificări ridicule? Dar aceasta este o procedare nemaipomenită, fără precedent, din cele mai abătute de la uzurile constituționale; se pare, în adevăr, că d. Sturdza, odinioară vrăjmaș de moarte al monopolului, este astăzi atât de interesat în această odioasă afacere încît uită că trebuie să se mai gîndească și la ochii lumii. Ce deziluzie ! Ce dezamăgire pentru bietul d. Vernescu, care se vede că la Mazar Pașa a fost luat de bani buni basmele finanțare ale actualului ministru de finanțe !

Să lăsăm însă d-o parte paraonul dezamăgiților frați de la Mazar Pașa; ceea ce este adevărat este că proiectul pentru prefacerea legii monopolului, a cărui cădere iarna trecută în Cameră a fost un adevărat scandal constituțional, astăzi, modificat așa cum zice organul d-lui Vernescu, s-a prezentat din nou în Cameră și majoritatea se zice c-ar fi hotărîta să-l respingă din nou. Sîntem curioși să vedem și după această a doua cădere, mai nenorocită decît cea dintîi, ce va face ultraconstituționalul d. Sturdza.

[4 martie 1879]

[„CAMERA FRANCEZĂ A RESPINS...”]

Camera franceză a respins prin 319 voturi contra 159 propunerea de dare în judecată a ministerului conservator din 16 mai. Această Adunare, prin asemenea hotărîre, a dat o dovadă de înțelepciune care, drept spuind, nu se prea aștepta de la dînsa. Crima cea mare a ministerului de Broglie fusese, se înțelege, că sprijinise în alegeri candidaturi conservatoare, opuse candi daturilor radicale care au triumfat. De aci, după modul cum se înțelege în unele țări regimul parlamentar și libertatea opiniilor, s-a cerut capul miniștrilor învinși, și învingătorii, care erau, ca în toate cestiunile politice, și judecători și parte, au vrut să pedepsească pe acei ce încercaseră, fără succes este adevărat, de a lipsi pe Franța de fericirea nespusă ca d-lor s-o reprezinte. Se înțelege că aceeași radicali, cînd sînt la putere, nu se sfiesc cîtuși de puțin de a combate alegerea adversarilor lor politici cu o înverșunare mult mai mare și prin arme încă mai neleale.

Așa în 1871 prefectii guvernului revoluționar s-au prezentat pretutindinea ca candidați în însuși județul pe care-l administrau. Astfel, în ancheta asupra revoluțiunii de la 4 septembrie s-au publicat depeși ale dictatorilor și miniștrilor de atunci, recomandînd curat prefectilor lor cutare și cutare candidatură. Dar nu face nimic ! *Quod licet Jovi non licet bovi*. Jupiterul republican poate să facă ceea ce nu este permis unui simplu conservator.

De aceea Camera radicală hotărîse darea în judecată a ministerului de la 16 mai. Noroc că președintele republicei, d-I. Grévy, și ministerul actual, condus de un om moderat și înțelept ca d. Waddington, ținînd seamă și de manifestația unanimă a guvernelor și a presei străine, au priceput imensul ridicol a unei asemenea acuzațiuni și au izbutit a pune un frîu poftelor necurate și urelor meschine a tutulor nulițăților invidioase care compun partida radicală extremă din Camera franceză.

Ne aducem aminte că în 1876 prezidentul Consiliului de atunci, d. Manolache Costache, fu mai puțin fericit într-o tentativă de asemenea natură. Și d-lui, cu toate că rătăcit în mijlocul acelei administrațiuni multicolore, încercă să facă să se auză glasul bunului-simț și ceru, dacă nu părăsirea acuzațiunii, cel puțin respectarea Constituțiunii de cătră vestitul comitet de acuzare. Pretențiunea d-sale, deși mai modestă decît a d-lui Waddington, n-a avut norocul să fie ascultată de capul statului, care, adus să se pronunțe între două teorii contrarii, alese teoria susținută de d. I. Brătianu, căruia îi încredință și prezidența Consiliului și urmarea acuzațiunii, pe cale anticonstituțională, în contra foștilor săi consilieri. Fiecare știe rezultatul acestei hotărîri, care nu și-a dat încă toate roadele sale pînă astăzi. Alta a fost purtarea d-lor I. Grévy și Waddington; și nu ne îndoim că moderațiunea, energia și înțelepciunea de care au dat probe va contribui mult a întări guvernul pe care-l prezidează.

Dară să terminăm printr-o ciudată observațiune. Teoria susținută în 1876 de cătră d. I. Brătianu și aprobată de M. Sa Domnitorul, adică *dreptul pentru Cameră de a, face chiar instrucțiunea procesului miniștrilor*, n-a fost aprobată nici chiar de

minoritatea violentă și ultrarevoluționară a Camerei franceze — căci iată concluziunile raportului d-lui Brisson.

Art. 1. Conform arf. ... din Constituțiune, Camera deputaților dă în judecată înaintea Senatului pe membrii ministerului din 16 mai 1877, prezidat de d. duce de Broglie, și ai ministerului din 23 noiembrie 1877, prezidat de d. de Rochebouch.

Art. 2. Trei comisari, luați din sânul Camerei și numiți prin alegere, vor fi însărcinați să facă recuzatoriile necesare, să urmărească, să susțină și să termine acuzațiunea înaintea Senatului.

Va să zică cei 3 membri numiți de Cameră n-au altă misiune decât aceea de acuzatori, de procurori, iar *instrucțiunea judiciară*, cu toate urmările ei, adică perchezițiuni, ascultări de martori cu jurământ, interogatoriul al acuzaților, arestări, aparține, după chiar d. Brisson, Senatului, căruia aparține și judecata.

Iată dară teoria d-lui I. Brătianu, aprobată în 1876 de M. Sa Domnitorul, respinsă și combătută de cei mai violenți între cei violenți din Camera cea mai violentă din Europa, de partizani deghizați ai Comunei. Acești veterani ai revoluțiunii, acești copii de suflet a lui Robespierre n-au cutezat astăzi să-și însușească *instrucțiunea judiciară propriu-zisă*, să se facă într-un timp acuzatori și judecători în desprețul tuturilor legilor și a celei mai simple echități.

Să se felicite dară d-nii Brătianu, Rosetti, Missail etc. Frații și mai marii lor din Franța au rămas mai pe jos decât ei.

Este adevărat că Franța este o republică, că în capul ei se află un simplu avocat, d. I. Grévy, pe când România este o monarhie înzestrată cu o Constituțiune a cărei pază este încredințată jurământului și onoarei unui principe dintr-o veche și strălucită viață. Se vede însă că advocații au și ei pe ici pe colo meritul lor și ca nu trebuie desprețuiți.

[6 martie 1879]

TEATRU ROMÂNESC [„MÎNE, MARȚI 6 MARTIE...”]

Teatru românesc. Mîne, marți 6 martie, se va reprezenta în teatrul românesc comedia lui V. Alecsandri *Boierii și ciocoi.* Comedia aceasta e un tablou de obiceiuri dintre anii 1830—1848 și arată cu fidelitate multă starea de lucruri și relele sociale ale timpului acela. Pentru mulți din generația actuală piesa va fi cu totul nouă în privirea cuprinsului, căci astăzi boierii nu mai sînt, iar ciocoiu au devenit cu toții liberali și patrioți ... pe hîrtie. Din *crisalida* ciocoi s-a dezvoltat fără îndoială *fluturul liberal*.

Cine voiește să vadă cum s-a operat acea schimbare și din ce elemente s-a operat să privească marți reprezentarea piesei lui Alecsandri.

[6 martie 1879]

[„POLITISCHE CORRESPONDENZ» PUBLICĂ...”]

„Politische Correspondenz” publică o circulară a d-lui Cămpineanu cu data de 3 martie. Acest act ne face curioasă descoperire că știri oficiale, sosite din Rusia, susțin : 1. că România trebuie să mulțumească pentru independența sa armelor rusești; 2. că cîștigarea Dobrogei este o urmare a mărinimiei Rusiei și 3. că autoritățile române din Dobrogea au maltratată bulgarii de acolo numai din cauza naționalității lor.

La aceste trei teze d. Cămpineanu răspunde într-un ton foarte moderat, obiectînd la punctul 1 că România datorează independența propriilor sale arme; la punctul al 2-lea, că Dobrogea a fost luată de turci de la români în secolul al XV-lea, cînd nu mai exista de mult Bulgaria, la punctul al 3-lea în fine, că bulgarii nu sînt maltratați din cauza naționalității lor. Punctul 1 și al 3-lea nu ne privesc cîtuși de puțin, pentru că independența, datorită sau nedatorită armelor rusești, nu există deplină nici pînă azi și pentru că Europa a legat-o de condiții care n-o privesc pe Rusia. Din faptul însuși că recunoașterea din partea Rusiei e departe de a fi suficientă rezultă că nu putem mulțumi pentru un lucru pe care nu-l avem, chiar dacă împărăția vecină ne-ar fi dat cu de prisos ceea ce noi nu i-am cerut niciodată. Iar punctul al 3-lea nu ni se pare îndeștulat de serios. Trupele române n-au găsit nici o rezistență în Dobrogea, din contra au fost bine primite, și dacă locuitorii bulgari au crezut a avea motiv de nemulțumire, din cauza atracției ce-o exercita împărăția de la Tîrnova, vina asemenea nu e a noastră. Sperăm însă că timpul va vindeca și durerea aceasta, mai cu seamă pentru că n-are cuvînt de-a fi, iar pe de altă parte prevedem, din nefericire, că stările de lucruri din noul stat nu vor fi tocmai atît de ademenitoare încît neapartenerea la statul bulgar să pară o nenorocire mare.

Punctul al 2-lea însă merită discutat, pentru a se vedea o dată pentru totdeauna cîtă consistență are mitul despre bulgarismul Dobrogei.

A aminti istoria tragică a *unghiului*, precum e numit în cele mai vechi monumente slave, ar fi a repeta în memorie toată istoria migrațiunii popoarelor. Căci cine n-a fost prin Dobrogea, cine n-a trecut vadul lui Isaac (Isaccea) de la Darius Hystaspes începînd și pînă astăzi?

Avarii, cazarii, pecenegii, bulgarii, tătarii din Ural, rușii din Chiev sub Svietoslav, cumanii, tătarii lui Ugetai și în fine acii ai Hanului Noga. Cei din urmă par a fi fost hantarii lui Țakas, fiul lui Noga, care, împreună cu Sfentislav, un cuman, au

domnit asupra regatului româno-bulgar. A stabili însă drepturi după aceste dominațiuni ar fi lucru zădarnic. Cestiunea principală va rămîne a se ști din a cui mîină Dobrogea a fost anexată de turci.

Autori slavi caută a dovedi cumcă Dobrogea și-ar fi avînd numele ei actual de la un anume Dobrotici, stăpînitor al cetății Varna de lîngă mare (în a. 1360).

Dar, întîi, acest Dobrotici nu se știe de unde se trage, încît e greu de admis cumcă el ar fi dat numele unei provincii, al doilea, nici acest Dobrotici, nici fiul său Ivanco nu s-au intitulat vrodată despoți ai Dobrogei. De la Mircea I însă, de la domnul Țării Românești, mai există unicele documente în care provine acest titlu. La 1390 Mircea încheie un tractat de alianță cu Vladislav al II, regele Poloniei, contra lui Sigismund, regele Ungariei. În acesta Domnul român se numește „*terrarum Dobrodicii despotus et Tristri dominus*”. La 1399, adecă peste nouă ani, patru ani după luarea Tîrnovei de către turci și omorîrea lui Ioan Sișman III, ultimul rege al Bulgariei, trei ani după cumplita bătălie de la Nicopoli, în care toată creștinătatea fu cumplit bătută împreună cu Mircea, și în zilele aceluiaș înfrîngător Baiazid Ilderim, domnul Țării Românești, într-un document dat din Giurgiu relativ la mănăstirea Strugalea, se numește voievod al Ungro-Vlahiei, Domn al ținuturilor de dincolo de munți (Făgăraș și Amlaș), al amînduror malurilor Dunării pînă la marea cea mare și stăpînitor (vladaleț) al orașului Drîstor. Acelaș titlu se repetează la 1406.

În acest an însă — 1406 — vine Musa, fiul lui Baiazid II derim, ce căzuse prins în bătălia de la Angora (1402) în mîinile biruitorului Timur Lenk. Acest Musa, mai tîrziu sultan, vine chemat din Asia de către Mircea, e ajutat de el în lupta pentru tron, ajunge împărat și cade, răsturnat de frate-său Mohamed I la 1412. Sub acest din urmă toți principii creștini ai Peninsulei Balcanice sînt siliți a se pleca sub jugul osman, afară de Mircea. Abia la 1416 bătrînul voievod e împresurat cu război și trebuie să se supuie asemenea. Deci abia la anul 1416 a putut să cadă Dobrogea, Silistria, Vidinul, Siștovul, Nicopole definitiv în mîinile turcilor, luate de la români.

*

În genere istoria Bulgariei nu e tocmai aptă pentru stabilirea unor drepturi pozitive asupra provinciilor în care ei locuiesc. Statul bulgar a fost înființat pentru întîia oară de un neam de tătari din Ural, cari au domnit în Tîrnova pînă la 1014, cînd împăratul Basilios II Bulgaroctonos (ucizătorul bulgarilor) i-au pus capăt. Acești tătari se creștinaseră și se slavizaseră în cursul timpului.

Amintim că în vremea aceasta, la 1014 și mai tîrziu, tot acest împărat Basilios II, într-un hrisov formal, vorbește despre români din ținutul Vidinului, din Bulgaria toată și de pe lîngă mare, va să zică din Dobrogea, și-i supune jurisdicțiunii bisericești a patriarhului din Ohrida. De aci bulgarii au stat în atîrnare completă de împărăția bizantină o sută șaptezeci de ani.

După asta, adecă la 1186, apar în scenă frații Petru și Asan. După mărturia tuturor contimporanilor fără excepție, ei erau *români*, poporul lor — românesc, limba lor — românească. Elementul românesc era atît de răspîndit în suta a douăsprezecea și pînă într-a cincisprezecea încît Tesalia actuală se chema Marea Românie,(???) Etolia — România Mică;

Epirul — Țara Vlahioșilor; Moesia — România Albă; Țara Românească actuală - România Neagră (Mauro Vlachia). În fine asanizii se numesc ei înșiși în documente „*domini Blacorum et Bulgarorum*”. După stingerea liniei bărbătești a asanizilor (1257), noul regat pierde cătră împărăția bizantină toate provinciile c-o populație precumpănitor românească, iar statul *Cetății de spini* (Tîrnova) mai duce o exiatență precară și fără consistentă pînă ce cade fără scăpare în mîna turcilor.

Într-adevăr, în zilele lui Murad I redusul stat care purta numele Bulgaria era împărțit în trei: la Vidin domnea Ioan Srațimir, cumnatul lui Vladislav Basarab și nepotul lui Alexandru Basarab, la Tîrnova - fratele vitreg lui Srațimir, Ioan Sișman III, la Varna sus-amintitul Dobrotici. Dan I, nepot de frate a lui Vladislav Basarab și frate bun ca urmașul său Mircea I, era în război cu Sișman pentru marginele țării sale de dincolo de Dunăre. Cari vor fi fost acele margini nu putem ști exact din cauza lipsei de documente; sigur este numai că sub Mircea I nu mai e vorba de domnie bulgară în cetățile de pe malul drept al Dunării și în Dobrogea.

La 1389 e bătălia din Cîmpul Mierlei, după care toți cei ce-au luat parte în contra turcilor devin vasali, afară de Mircea.

La 1393 — cinci ani în urmă — se desființează și umbra regatului vasal din Tîrnova, si Bulgaria devine pašalic, afară de Dobrogea și cetățile de pe Dunăre.

La 1394 bulgarii, statul și biserica națională, sînt desființați, patriarhul lor Euthimie e tîrît în robie.

În starea aceasta de dezolațiune scaunul ecumenic din Constantinopol însărcinează pe mitropolitul din România Neagră (???????) cu exercitarea tuturor drepturilor episcop ale în Tîrnova, iar la 1395 mitropolitul Țării Românești petrece în capitala Bulgariei. Fiul ultimului rege, Sișman, anume Alexandru, se turcește și e numit guvernator la Samsun în Asia Mică.

La 1396, adică doi ani în urmă, e cumplita bătălie de la Nicopolis ad Haemum, care se mîntuie prin înfrîngerea Europei întregi de cătră Baiazid Ilderim. Din eroare unii au admis că locul acestei bătălii ar fi fost lîngă Dunăre la Nicopolis ad Danubium, numit Micul Nicopol, care era în mîinile lui Mircea. Bătălia aceasta de o epică măreție a avut loc lîngă Marele

Nicopol, ale cărui ruine se văd azi în satul *Nichiup*, 4 ceasuri depărtare de Tîrnova, 12 ceasuri de la Dunăre, unde râul Rușița se varsă în Iantra.

Am arătat mai sus că, cu toată victoria turcească de la Nicopolul Mare, Mircea se numește încă la 1399, adică trei ani în urmă, domn al întregului țarm drept al Dunării pînă la mare și vladățul al Dristului.

La 1402 Baiazid e învins și lăntuit de Timur Lenk în bătălia de la Angora. Despre o invazie a Țării Românești nu mai poate fi vorba, căci împărăția osmană era sfîșiată prin lupta între frați, între fiii lui Baiazid.

Dobrogea și Dristul, precum și întregul mal drept n-a putut fi luat de la români decît de Mohamed I și anume la 1416, cînd Mircea, încărcat de ani și slăbit de lupte necontenite, a trebuit să se supui, deși în condiții cu mult mai bune decît toți principii slavi și greci ai Peninsulei Balcanice împreună.

[8 martie 1879]

[„ÎN TRE MULTELE NEPLĂCERI ALE VIEȚII...”]

Între multele neplăceri ale vieții desigur că polemizarea cu minți radicale e una din cele mai mari.

În orice discuțiune serioasă și onestă sînt cu puțință numai două moduri: unul *ad rem*, care dovedește adevărul tezei în sine, altul *ad hominem*, care arată că adversarul a susținut sau făcut însuși luciul pe care azi îl combate.

Argumente *ad rem* nu s-au adus nicicînd în contra noastră, pentru că secta liberală consistă din oameni absolut incapabili, născuți cu neputința de-a pricepe cel mai elementar adevăr chiar. Dacă le spui că o alianță ofensivă nu se face fără tractat în regulă ei răspund c-ar fi nedemn de-a cere de la un împărat zăpăc și cheazășie; dacă le spui că teoria de „om și om”, o teorie curat filantropică și un rezultat al compătimirii ce omul o are nu numai cu semenul său ci chiar cu animalele, devine o stupiditate erijîndu-se în *teorie de stat*, căci preface țara moștenită, apărută cu vărsare de sînge și cu privațiuni, într-o mlaștină americană pentru scurgerea elementelor nesănătoase din alte țări, atunci domnii liberali te numesc *evreofag*.

Un comunard alungat din Paris, care-și are învățătura toată din academia „Le crapaud volant”, devine redactor al „Românului”, organul unui partid numeros; o facultate a Universității din București e împuiată cu bulgari tîrzi la minte cari-n viața lor nu și-au bătut capul decît cu cămătăria și cărorora omul prevăzător nu le-ar încredința viața unui cal, necum a unui creștin; acești bulgari cresc apoi la noi în țară o generație diplomată și privilegiată de ucigași, iar noi, dacă arătăm toate acestea, atunci... sîntem evreofagi. Ba unul din geniile acestea, născut în Bosnia și care-a învățat meșteșugul doftoricesc de la felceri turcești, e pînă și ... senator, ales în capitala României, în centrul luminelor, dragă Doamne, și în focarul naționalității, ca o adevărată ilustrație a libertății alegerilor. Să zicem că i-am fi opus acestui felcer turcesc tot ce-avem noi mai bun în țara noastră, pe un prinț de neam, pe un fiu de Domn de ex. al cărui tată să fi fost o glorie a paginelor istoriei țării, ale cărui antecedente să fi fost cele mai nobile, mai curate și mai generoase, ei bine, sîntem siguri că prințul cădea și că roșii alegeau tot pe doftorul Bosnagi.

Oare evreii sînt *singurele* elemente economicește și moralicește nesănătoase care se scurg la noi în urma extremismului liberalism al instituțiilor noastre, care nu cer altă calitate pentru așezarea în țară decît ca cel venit să fie animal vertebrat biman și nimic mai mult? Evreii sînt elementul cel mai numeros, nu însă *unic*: diferiții bosnagii și redactorii ai „Românului” intră în aceeași categorie a elementelor nesănătoase scurse de aiurea în țară.

Repetăm deci că, îndată ce e vorba de întîmpinări *ad rem*, cari să se refere la teza în sine, niciodată nu le vom putea primi de la mințile radicale, pentru că acestea nu sînt în stare de-a recunoaște nici chiar cele mai elementare adevăruri, nici chiar pe acela că, introducînd într-un stat eminent național un sistem de instituții cosmopolite și americane, prefaci țara cu necesitate într-o Americă nouă, într-o mlaștină de scurgere. Liberalii nu sînt nici măcar în stare de a vedea că aserțiunea noastră rămîne adevărată, abstracție făcînd de la cestiunea evreilor și de la soluțiunea ce-am propune-o noi, că e un adevăr neatîrnat de considerațiun sau de opinii de partid și că, rostindu-1, nu devenim nici evreofagi, nici evreofili.

Așadar cu argumente *ad rem* nu avem a ne ocupa, ci numai cu cele *ad hominem*, pe care „Românul” îndeosebi se încearcă a le aduce în cele din urmă două numere ale sale în contra noastră.

Dintr-un pasaj al nostru, scris în sensul celui de mai sus și agravat totodată prin citarea art. 44 din Tractatul de la Berlin, „Românul” concludă că sîntem evreofagi.

Asta n-ar fi nimic, ar dovedi numai slăbiciune de judecată din partea adversarilor noștri și nimic mai mult. Dar organul radical merge și mai departe: neimpută că ne-am fi contrazis, c-am fi fost cîndva *evreofili*.

Apelăm la onestitatea „Românului” să ne spuie *cînd*?

Și în ce mod se face imputarea aceasta? „Această tactică — zice „Românul” — deși odioasă din punctul de vedere național, pentru că se adresează nu țării, ci străinilor, al căror ajutor [î]l imploră în luptele interioare de partidă, nu e totuși

lipsită de oarecare dibăcie: ea constă în a susține că guvernul și cu partida liberală s-ar fi unit cu fracțiunea spre a rezolve cestiunea izraelită astfel cum voiește fracțiunea".

Cînd am implorat noi ajutorul străinilor în luptele interioare?

Cînd am susținut că guvernul s-a unit cu fracțiunea spre a rezolve cestiunea în sensul fracțiunii?

Noi am imputat guvernului duplicitate și fracțiunii asemenea duplicitate. Antecedentele cosmopolite ale d-lor Rosetti-Brătianu, drepturile femeilor, republica universală, participarea la atentatul Orsim, gheșeftăria proverbială a fraților fracționiști, promisiunile și înțelegerile d-lui C. A. Rosetti prin străinătate și tonul semeț înlăuntru, toate acestea ne făceau a crede că avem a face c-o nouă mistificație din partea roșiilor și a fracționiștilor. Ceea ce ne confirma și mai mult în părerea aceasta este intimitatea vădită între fracție și guvern, cu toată logomahia din Adunări. Deci n-am putut vorbi despre o rezolvare a cestiunii în înțelesul fracției, pentru că această din urmă e bună-bucuroasă să-și păstreze deputățiile, advocaturile statului, prefecturile și tribunalele-i, să fie pășuită la arenzile moșiilor statului. Cu acest preț ea se mulțumește de a juca dublul rol de opoziție din gură și de votare pentru guvern la toate voturile pe față. Frația face opoziție numai cînd știe că opoziția ei e inocentă; cum se clatină însă

guvernul, ea sare îndată în ajutorul lui. Apoi fracția mai are încă un drept de a fi ignorată: e puțin numeroasă și compusă din nulități patente. C-un cuvînt fracțiune e un nume foarte potrivit, căci totul la ea e fragmentar : minte, caracter, avere, număr.

Din toate cauzele acestea nu putem crede că guvernul ar fi voind să rezolve cestiunea evreilor în sensul fracției, pentru că fracția n-are nici un sens; ea n-a știut niciodată ce vrea și e cel mult o companie de postulanți și arendași pășuiți, nicicînd însă un partid serios, despre care s-ar putea zice că-n cestiunea cutare gîndește așa sau altfel.

Dar să lăsăm acestea. N-am susținut că guvernul a dat mîna cu fracționiștii, ci din contra, că fracționiștii au dat mîna cu guvernul — pe sub mîină, nu pe față. Indealtmîntrelea fracționiști sînt ai oricui le va da slujbe și îi va pășui cu arenzile; noi știm cazuri în cari capi ai fracțiunii au venit cu capul pe tîpsie la miniștri conservatori, asigurîndu-i despre nestrămutata lor fidelitate. Așadar la altceva.

[22 martie 1879]

[„IERI S-A CITIT..."]

Ieri s-a citit pentru a treia și cea din urmă oară în Cameră declarația de revizuire a art. 7 din Constituție, însă, deși d. Furculescu a cerut a se deschide numaidecît discuția asupra acestui obiect, majoritatea, de astă dată zgomotoasă, a Camerii a cerut continuarea votării bugetului, încît e probabil că discuția a treia la mîină asupra articolului 7 se va începe abia sîmbătă, iar după votul al treilea Camera va fi de drept dizolvată.

Va să zică sîntem la spartul firgului.

Deși sîntem departe a împărtași părerile esențiale ale d-lui Furculescu, ne unim totuși în părerea formală ce a emis-o d-sa, că graba în privirea bugetului ar fi fost cu cale acum cinci luni de zile, iar nu cu două zile înaintea dizolvării. Dar în zadar; unde cîntă cucoși mulți întîrzie a se face ziua.

Nu degeaba sînt în Cameră atîtea recunoscute capacități financiare precum d-nii Pană, Buescu, Sihleanu, Costinescu; trebuia neapărat ca existența acestor ilustrațiuni, acestor oameni mari ai României să aibă efectul ei și la plăsmuirea bugetului, trebuia lucrul să se tărăgănească atît de mult pînă ce votarea va fi devenit cu totul de prisos, în sine vorbind, și numai o formalitate goală de împlinit. O formalitate, da!, care zădărnicește cu totul dreptul de control al Adunării asupra sânilor visteriei și n-are alt scop decît de a acoperi prin *nimenea* responsabilitatea ministerului, oricît de pripite, oricît de factice ar fi sumele trecute la venituri, oricît de oneroase sau nejustificabile ar fi condeiele la cheltuieli.

Pe cînd Camera era la largul ei și avea atîta timp înainte-i, pe atunci nu găsea vreme pentru bugete. Ba se discutau drepturile politice ale femeilor, ba atracțiunea pe care balonul captiv o exercita asupra d-lui Sihleanu, prezidentul comisiei bugetare, ba negustoria de principii era la ordinea zilei. Mai ales acuma, înaintea desfacerii totale, fiecare din d-nii deputați liberali scotea cu atîta ieftinătate principiile sale pe piața alegerilor viitoare încît ajunsese cîte zece mărturisiri de pur liberalism la lețcaia roșie; Camera ajunsese o prăvălie în care fiecă panglicar cu mîncărime de limbă scotea cîte o panglică de un ceas și jumătate de lungă, aceasta nu pentru a lumina pe cineva sau a lămurii cestiunea, ci pentru a poza în această atitudine înaintea țarei alegătoare. Verzi și uscate, vrute și nevrute, povești scrise pe apă, proorocii despre lucruri trecute, c-un cuvînt negustorie grea ca fulgul pe apă, iată zilnica ocupație a Camerei luni întregi dupăolaltă.

Și acum, cînd e la adecă, cînd s-ar fi căzut ca bugetul să fie de mult discutat și votat, articolele bugetului zboară și sfîrșie unul după altul ca spițele de la roată sau de la vîrtelniță: vicepreședintele somnoros, Camera somnoroasă, raportorul somnoros petrec ca prin vis condei după condei fără ca cineva să mai deschiză gura. Toată grija Camerei nu mai e ca bugetul să fie corect,

bine chibzuit, neîncărcat, ci să se mîntuie odată comedia; răspunderea ministeriului să fie acoperită prin votul unei Camere *neresponsabile* ... și atunci toate vor fi bune.

De se vor realege d-nii roșii, vor zice vorba celuiia: „an n-am cîștigat, est timp am păgubit, la anul trag nădejde". Dar de se va împlini nădejdea, de nu, puțin le pasă; țara să trăiască, datoriile curg.

De nu se vor realege, atunci „prinde orbul, scoate-i ochii", căci cine-i va putea trage la răspundere pentru votarea bugetelor și pentru toate cîte-au păcătuit ?

Asfep se exercită în România *suveranitatea națională*, controlul ce națiunea e chemată a-l exercita în afacerile ei, seriozitatea reprezentanților ei, c-un cuvînt astfel se joacă la noi *farsa* constituțională. Dar ea nu va mai ține mult; numai pînă duminică și apoi ... adio viață!

Sperăm că providența ne va scuti de-a revedea în viitoarele Adunări o seamă măcar din acele fizionomii a căror pecete e o neștersă, înrădăcinată banalitate; sperăm că alegătorii își vor fi deschis ochii și nu vor mai trimite în Adunări nici naturi catilinare, despre cari ni meni în lume nu poate ști cu ce trăiesc de pe o zi pe alta, nici palavragii și advocaței fără pricini, cari pierd vremea Adunărilor cu discursuri nesărate, dezgustătoare prin lipsa lor de cel mai comun bun-simț.

De cînd există Obștească Adunare în țările noastre o strînsură mai nevredeică de palavragii și de naturi catilinare nu s-au mai văzut. Cartofori de profesie, stîlpi de cafenele fără rost și mesteșug, indivizi cari au accese de *delirium tremens*, iată unele din elementele constitutive ale actualei Adunări, încît toate darurile și podoabele sale natura pare a le fi grămădit asupra a o samă din deputații actuali. O slugărnicie necondiționată la ordinele stăpînilor miniștri, o deplină absență de spirit și o buimăceală neconținută la discutarea legilor, o înfiorătoare lipsă de patriotism la tratarea cesiunilor naționale, iată atmosfera generală, iar asupra unor discuții mlăștinoase, insipide, lipsite de spirit și de voință spre bine, vezi răsărind cîte un chip ciudat și baroc, cîte-o stîrpitură radicală în a cărei fiziognomie se concentrează oarecum toate trăsurile neplăcute ale tutulor națiilor semibarbare din Orient, vezi tipuri atît de pocite încît abia [o] fantazie de caricaturist le-ar putea inventa, punîndu-se într-adins să le iscodească, iar etnologul ar sta cu brațele încrucișate înaintea acelor specimine, neștiind, nu între ce oameni, dar în genere între ce soi de ființe organice să le claseze.

E curios într-adevăr de-a se vedea cum un popor ca al nostru, căruia Dumnezeu i-a dat oase destul de proporționate și o isteciune îndestul de vie, și-a prefăcut tocmai Adunarea în care ar fi trebuit să trimită tot ce are mai bun într-un fel de menajerie de curiozități etnologice și zoologice, a cărei exemplare gîndesc și vorbesc tot atît de ciudat pe cît de ciudate arată. Se vede că teoria de „om și om" a fost pricepută la noi cu totul conform spiritului naturalist al secolului nostru, și nația a voit să trimească un șir de specimine omenești dintre acelea cărora nu le lipsește, pentru a fi pure expresii vertebrale ale regnului respectiv, decît deosebirea unui fir de păr aruncat într-o cumpănă. *Ecce homo ... Darwini*, omul redus la ultima, la cea mai simplă expresie cu puțință.

Dar ce să mai vorbim ! Uh proverb turcesc zice că, pentru cel ce înțelege, un fîțar sună ca o trîmbiță, iar pentru cel ce nu înțelege tobele și surlele sînt în zadar ; și în orice caz lumina nu se aprinde decît pentru cei ce văd, nu pentru orbi. Domni-va aceeași orbire la alegerile viitoare ca la cele trecute, trimite-se-vor din nou aceleași incapacități personificate, aceleași ambițiuni meschine, aceleași mutre imposibile în Adunările viitoare sau poporul rumânesc își va deschide ochii și va refuza concursul la încercarea de-a se forma un nou cabinet de curiozități — iată întrebarea pe care noi, cîți n-am pierdut pe deplin speranța unui viitor mai bun, îndrăznim a o nega.

[24 martie 1879]

[„ALALTĂIERI, SÎMBĂTĂ..."]

Alaltăieri, sîmbătă spre duminica Floriilor, la 21/4 noaptea, Camera a ajuns în fine la votarea a treia a declarațiunii de revizuire; era deci din momentul acela dizolvată de drept, încît mesajul domnesc, citit a doua zi de cătră M.S. Domnitorul, a fost mai mult un act de grație cătră Camerele actuale.

Despre actul formal al dizolvării vom relata mai jos. Deocamdată ne mărginim a spune că dicționarele limbilor europene nu cuprind cuvînt care să însemne pe deplin monstruoșitatea sedinței de sîmbătă seară a Adunării deputaților.

Foaia oficioasă se plînge uneori că nu poate discuta cu noi serios.

Să admitem ipoteza aceasta și totodata extrema noastră bunăvoință de a fi cît se poate de moderați în vorbe.

Ei bine, spună-ne un muritor din lume daca o Cameră care votează de la 9 și pînă la 2 ore după miezul nopții, adică în cinci ceasuri,

bugetul statului,
bugetul Casei de dotațiune a oastei,
legea pentru împrumutul orașului București,
legea responsabilității ministeriale,
rezilierea contractului cu monopolul tutunurilor
ș.a.m.d.,

spună-ni-se dacă cu o asemenea Cameră și cu guvernul răsărit din ea mai poate fi vorba de discuțiune *serioasă*?

Dar orice expresii am întrebuința, dac-am numi-o bufonerie constituțională sau panglicărie parlamentară, orice vorbă am întrebuința ea n-ar fi îndestul de tare pentru a înfiera această extremă ușurință, care nu credem să fi avînd seamăn în analele nici unui parlament de pe fața pămîntului.

Și daca renunțăm la caracterizarea mai de aproape a acestei memorabile ședințe de sîmbătă seara o facem nu pentru c-ar fi loc de cruțare, ci numai pentru că nu ne-a făcut efectul unei ședințe, ci pe acela al unui dezastru, a unei lavine prăvălită asupra țării.

*

În buimăcirea generală, discursul lăudăros și încriminător totodată al d-lui ministru de finanțe ni s-a părut un lung și îndărătnic șuier de ironie. Cînd am auzit pe d. Dim. Sturdza lăudînd exactitatea bugetului pe anul 1879 și comparîndu-o cu defectuoșitatea bugetelor guvernului conservator, cînd l-am auzit atribuindu-și războiul ruso-turcesc o dată ca o scuză pentru cheltuiala de 56 și jum. milioane aruncate în apa Dunării, a doua oară ca un merit pentru spori rea neprevăzută a cîtorva venituri, ni s-a părut mai întîi o glumă nu la locul ei, mai ales în fața acelei Camere care vota bugetul cu drumul de fier fără nici o cercetare a condeielor, față cu o Cameră care peste o jumătate de oră avea să rezilieze contractul cu regia și să voteze o convenție de tarife cu Austro-Ungaria, ne frecam ochii ca să ne trezim din acest vis aievea, care ne făcea impresia unui dezastru, însoțit de o muzică plină de suficiență și de satisfacțiune personală.

Și, cu toate acestea, azi trebuie s-o spunem c-a fost cu puțință. La Dumnezeu și la noi toate sînt cu puțință.

Și nu sîntem numai noi aceia cari avem de ce ne mira. Ziare liberale ale partidului chiar, „Binele public” bunăoară, se unește în această privire cu noi.

Votarea bugetelor c-o pripă necunoscută încă de cînd avem regim parlamentar, angajarea de a termina la epoce fixe linia de joncțiune Predeal, *uciderea* liniei ferate Vîrciorova cel puțin în privirea tranzitului, nedreptățirea și asuprirea încercată asupra corpului didactic prin manifesta călcare a legii instrucțiunii, rezilierea contractului Regiei monopolului de tutunuri prin surprindere, toate acestea fură acte de natură a convinge pe toți că lipsa de independență și exclusivismul de partidă sînt în stare a cauza cele mai mari rele.

Și toate acestea ... în patru ceasuri.

Ei bine, Vezuvul a fost mai îngăduitor cu orasul Pompei cînd l-a acoperit cu o pătură de lavă; el a avut nevoie de mai mult timp pentru rostogolirea valurilor sale de foc.

D. ministru de finanțe n-a fost găsit o altă ocazie mai bună, un alt ceas mai senin, o altă situație mai puțin îngrămădită pentru a-și espune meritele sale și o statistică comparativă a bugetelor de la 1873 încoace.

Acuma, cînd membrii Adunării erau obosiți de peste zi, cînd asupra acestei ședințe de seară se grămădiser toate legile cele mai importante ale sesiunii, cînd nimeni nu era preparat a-i răspunde, d-sa a găsit ocazie a declara că de acum-nainte bugetele vor fi echilibrate, pentru că de astă dată evaluările veniturilor se fac cu exactitate, pe cînd conservatorii falsificau bugetele prin evaluări umflate. Liberalii n-ar fi greșit decît la evaluarea cheltuielilor ministrului de război, unde s-a întîmplat neînsemnatul plus de 56 și jumătate, încolo toate sînt în regulă.

La acest discurs al d-lui Sturdza a răspuns d. Maiorescu.

Deși ca toți colegii săi— nepreparat și neașteptîndu-se la discursul ca din senin al d-lui ministru, d. Maiorescu a arătat lipsa de fundament a aserțiunilor finanțiere ale d-lui Sturdza.

În adevăr, dacă s-a întîmplat sub conservatori ca unele venituri să fie trecute în buget cu cifre mai urcate decît cele pe cari le-au produs într-adevăr, cată a nu se uita că acele venituri rezultau din dări nouă indirecte, care în lipsa unei statistice exacte nu se puteau prevedea ce vor produce. Îndealtmintrelea evaluările actualului ministru nu sînt cu mult mai exacte. Astfel pentru anul espirat s-au evaluat la 8 milioane venitul vămilor, pe cînd acesta a adus 16 milioane, adecă cu 8 milioane mai mult. Cumcă a ieșit în plus și nu m minus e o împrejurare fericită, care

nu diminuează de fel eroarea de calcul, căci ciudată într-adevăr ar fi evaluarea aceea care ar fixa veniturile la o sută de milioane, pe cînd ele în realitate ar aduce două sute de milioane.

În realitate însă acest spor considerabil a o seamă de venituri e de atribuit acelorași împrejurări cărora cată a se atribui

cheltuiala în plus de 56 1/2 milioane — adecă războiului. Și dacă d. ministru poate invoca războiul ca justificare, tot acest război îi ridică pe de altă parte orice merit în privirea sporurilor de la venituri, căci drum de fier, vămi, poștă și telegraf, toate acestea a produs mai mult tocmai în urma acelor împrejurări extraordinare, sporitoare a unor venituri, dar sporitoare și în cheltuieli și anume în acelea ale Ministeriului de Război.

Dar dacă d-nul ministru a găsit de cuviință a face o statistică comparativă a deosebitelor bugete, de ce s-a oprit oare la 1873? Pentru că înainte de 1873 tot guvern liberal a fost, pentru că de atunci datează dezordinea în finanțe, de atunci încărcarea spontană a statului cu cheltuieli în dreptul cărora nu era prevăzută nici o resursă.

*

La discursul d-lui Maiorescu a răspuns d. Brătianu. E în genere cunoscut obiceiul actualului ministru-prezident de-a invoca mărturia unor persoane răposate de mult. Cavour, Napoleon, Victor Emanoil, c-un cuvânt toți potențații și miniștrii morți au norocirea de a fi invocați că ar fi vorbit între patru ochi cu d-sa cutare și cutare adevăruri pentru cari-l place a pleda.

Și de astă dată, spre a dovedi că evaluările bugetelor conservatoare ar fi fost într-adevăr false, d-sa a invocat mărturia unui funcționar răposat, anume Racoviceanu.

Dar, lăsînd pe răposatul în pace, să luăm noi din parte-ne mărturisirea unui om viu și deputat liberal, a d-lui I. Ionescu, făcută în numărul de azi al „Binelui public”.

D-sa spune că în anul 1879 veniturile scad și cheltuielile cresc și, pentru ca să li se dea acestora o nălucire de acoperire, se umflă veniturile. În loc de 19 milioane ce au fost în anul trecut la poște, drumuri de fier și diverse, s-au pus în anul acesta 29 de milioane. Rezumatul general e acesta:

Cheltuieli	108 376 539
Venituri	101 673 316
Deficit	7 703 223
Veni[turi] umfl[ate]	7 300 065
Deficitul întreg	15 004 008

Va să zică în anul 1879 se cheltuiesc 16 milioane mai mult decît veniturile. Iată dară lăudătorul discurs al d-lui ministru de finanțe redus la adevărata lui valoare, la un deficit real de 15 milioane pentru anul curent.

*

Puține mai avem de adaos. În aceeași noapte de sîmbătă spre duminică în care s-a votat cu asalt cele mai grele proiecte de legi fără de nici o discuție, d. Stolojan a propus ridicarea unui monument în amintirea războiului, s-a citit o scrisoare a M. Sale Domnului prin care se conferă tuturor deputaților și senatorilor medalia comemorativă a *Apărătorilor Independenței* și s-a votat în fine pentru a treia oară declarațiunea de modificare a articolului 7.

[27 martie 1879]

[„ALALTĂIERI, LUNI DIMINEAȚA...”]

Alaltăieri, luni dimineața, la 9 ore, un individ a descărcat de patru ori un revolver asupra împăratului Rusiei, pe cînd M. Sa se primbla pe jos. Împăratul n-a fost atins; făptuitorul a fost arestat.

Iată știrea cea mai însemnată care a alarmat pe oameni în cursul sfîntelor sărbători ale Paștilor. Ea e cu atît mai gravă cu cît formează încheierea unei serii întregi de fapte

întunecoase al căror teatru a fost în timpul din urmă Rusia. Mișcarea revoluționară din Rusia fierbe înfundat; pe ici pe colo se ndreptează pistoale contra șefilor administrațiunii de gubernie, se descopăr amploiați, sergenți de poliție, ba chiar persoane din societatea înaltă cari iau parte și dau impulsione mișcării. Siberia se populează cu adepții nouălor idei și cu toate acestea tot mai rămîn destui cari să atenteze la viața împăratului chiar. În Germania mișcarea socialistă analoagă a încetat în urma introducerii unor legi excepționale; în Rusia asemenea legi excepționale există în permanență; în Germania se urmăresc ideile socialiste numai, în Rusia s-au urmărit orice soi de idee mai liberă, încît sub presiunea cea mai mare, cu umilirea patentă a corpului didactic și a studenților, universitățile rusești au crescut o tinerime pururea supravegheată în toate mișcărilor ei. Oricît de regretabil și de odios e dar faptul atentatului, izolat și restrîns la responsabilitatea morală a făptuitorului, și oricît îl dezaprobăm, el totuși rămîne un semn caracteristic al timpului, un simptom al unor cauze cu mult mai întinse și mai generale. Faptul nu are caracterul unei răzbnări private, al unei crime individuale, el e precursorul unei mișcări de discompunerea socială al căreia obiect e colosala împărăție slavă.

Dar nu numai la Rusia e mîrginită acea discompunere. Preste tot credințele vechi mor, un materialism brutal le ia locul, cultura secolului mîna-n mîna cu sărăcia claselor lucrătoare amenință toată clădirea măreață a civilizației creștine. Stilul elegant

al arhitecturii Renașterii, cel măreț gotic cedează stilului monoton al cazarmelor de închiriat, Shak[e]speare și Molière cedează bufonăriilor și dramelor de incest și adulteriu, cancanul și Offenbach alungă pe Beethoven și pe Mozart, — e o epocă în care ideile mari asfințesc, în care zeii mor. Pe lângă aceasta se mai adaugă o generală corupțiune economică. Capitalul, care ar trebui să fie și să rămână ceea ce este prin natura lui, adică un rezultat al muncii și totodată un instrument al ei, e adesea, ca posesiune individuală, rezultatul unor uneltiri vinovate, a exploatării publicului prin întreprinderi hazardate și fără trăinicie, a jocului de bursă, a minciunii. Elemente economice nesănătoase, uzurari și jucători la bursă, cavaleri de industrie și întreprinzători șarlatani se urcă cu repejune în clasele superioare ale societății omenești, în locurile cari înainte erau rezervate nașterii ilustre, averii seculare, inteligenței celei mai dezvoltate, caracterului celui mai drept și mai statornic.

Fără îndoială că alături cu germenii de discompuere generală se vor fi aflând și germenii unei noi vieți fecunde de un caracter într-adevăr uman; dar totuși nu este mai puțin adevărat că în momentul de față ideile bune se află în linie coboritoare și aparțin toate fără excepție trecutului, iar cele rele se află pe linie suitoare.

[5 aprilie 1879]

[„UN CENUȘAR ROMÂN...”]

Un cenușar român rătăcit ca ampoi, nu știm de-a căta mână, prin Dobrogea se pusese într-una din zile să esplice unui ture sistemul liberal. Turcul nu cam pricepea de la-nceput, căci el căuta și în România autorități analoage cu cele din Stambul: astfel sub principe el își închipuia ceva analog cu padișahul, sub ministru ceva analog cu vizirul ș.a.m.d. — Nu — îi zicea ampoi — *poporul* este suveran. Uite-te ici în cafenea la toți cîți sînt față. Toți sînt suverani, ei pun țara la cale.

Abia acuma turcul înțeleșese — Acu știm, guvernul vostru *genabet-tacim* (tacim de haimanale, de stîlpi de cafenea).

Această espresie *genabet-tacim* se lăți repede în toată Dobrogea, se va regăsi și în corespondența pe care un efendi ne-o trimite din Cernavodă și unde se va vedea ce tacim de oameni d. Brătianu a găsit de cuviință să trimită ca să administreze și să lumineze Dobrogea. Atragem atenția tuturor, a d-lui Brătianu asemenea, asupra scandaloasei purtări a o seamă de funcționari români din Cernavoda, care e atît de bine descrisă în corespondența ce-o publicăm în n-rul de astăzi.

*

Poporul? Națiunea? Iată două espresii pentru una și aceeași noțiune despre care liberalii nu-și dau niciodată seamă cînd vorbesc de ea. În gura *genabet-tacimului* nostru poporul este ceva nedefinit, monstruos, incert, zgomotos, ceva căruia nu-i mai dai de capăt.

Pentru, noi însă lucrul e mult mai clar: popor, națiune e complexul de clase sociale al unei ginți, adică a unor oameni de aceeași origine etnică. Proprietarul mare, țăranul, negustorul, breslașul sînt în același mod popor; nimeni din aceștia nu e mai mult ori mai puțin *popor* decît fiecare din ei. D. de Bismarck e tot atît de bine popor german ca și d. Liebknecht, și popor român e tot atît de mult badea Toader ca și cutare ori cutare prinț sau proprietar mare.

Dar alături cu clasele pozitive ale societății române mai există și oameni cari nici au ceva, nici au învățat vro carte acătării, nici știi de unde pînă unde a răsărit pe aici prin țară, iar acești oameni pretind a fi popor *par excellence*, numai ei sînt națiunea, și pe aceștia turcul și noi îi numim *genabet-tacim*, adică roșii.

*

Așadar poporul, națiunea *par excellence*, în număr de vro 120 de inși, s-au adunat la Herdan. Proprietari și negustori se rătăcise asemenea vro cîțiva pe acolo, dar nici unul din ei nu s-a amestecat în vorbă. Dar pentru aceasta erau mulți profesori de soiul d-lui Cernătescu (numit fără concurs în noaptea de 11 februarie), mulți advocați fără pricini (numiți de liberali în sinecurile de advocatură ale statului), mulți arendași de moșii ale statului, adică de cei eterna mente datori cu ratele, c-un cuvînt, pe lângă națiunea adevărată, reprezentată prin doi-trei inși, era o sută și mai bine de *genabet-tacim*, de oameni cari au nevoie să stea cei de-o seamă cu ei la guvern pentru ca să aibă cu ce trăi, oameni pentru cari buget și domenii ale statului sînt singurele mijloace de existență.

Dintre foștii aliați de la Mazar Pașa au vorbit mai întîi d. Ioan Ghica. D-sa a arătat că, legăturile noastre cu Europa fiind rupte, sîntem avizați pentru apărarea și garantarea noastră la noi înșine. De la alegerile acestea va depinde existența naționalității noastre. Ele trebuie să fie libere de orice influență și, dacă cetățeanul va da de un prefect ori subprefect care s-amestecă în alegeri, să-l ia de piept (*ipsissima verba*) și să-l ducă înaintea procurorului.

*

D. C.A. Rosetti a fost foarte nemulțumit cu discursul d-lui Ioan Ghica. D-sa a cerut ca tot partidul liberal-național să se unească, căci conservatorii sînt uniți, deci libertatea e compromisă, Constituția e-n primejdie. Partidul liberal trebuie înainte de toate să aibă o *disciplină* oarbă, supunere pasivă ca o *armată de soldați*, căci libertatea nu se cîștigă decît prin *sclavia sub*

autoritatea partidului.

Aceste faimoase teorii trebuie ținute minte; trebuie ca românii să știe și teoreticește ce este libertatea roșie, căci practic o știu de mult.

Dar un caz cu mult mai grav s-a întâmplat în adunarea aceasta. Un membru al Curții de Casașune, d. Alex. Petrescu, s-au amestecat asemenea în tacim și a vorbit ca om de partid în sensul partidului roșu.

Cu toate astea acest domn, ca judecător, va avea în curînd să judece sute de procese electorale; de aceea e în orice caz interesant a se ști pînă unde va merge *disciplina, solidaritatea, supunerea sa pacinică* ca-n armata de soldați și *sclavia sub autoritatea partidului* cînd d-sa va judeca procesele electorale.

Atragem asemenea atenția d-lui prim-președinte al Curții de Casașune, căci voim a ști într-adevăr dacă membrii unei Curți a cărei rațiune de a fi e tocmai imparțialitatea și depărtarea de orice partid, dacă acei membri zicem pot lua parte în dragă voie la adunări de partide politice, ba să agiteze cu vorba și în faptă sub disciplină, supunere soldățească, sclavie sub autoritatea partidului în favorul cutărui sau cutărui.

*

Iată dar un buchet de teorii și de fapte cules din adunarea de la Herdan; adunare a partidului liberal-național.

Național. Citiți numele membrilor comitetului electoral; mulțimea de nume fanariote și bulgărești vă va încredința ce *național e partidul roșu.*

[8 aprilie 1879]

[„D. FREDERIC DAME NE TRIMITE...”]

D. Frederic Dame ne trimite o întîmpinare lungă, căreia-i dăm loc mai jos, relativă la mențiunea făcută în una din revistele noastre despre un redactor al „Românului”, nenumit, care ar fi luat parte la Comuna din Paris. D-sa arată deci prin șirele de mai jos că n-a luat parte la acea mișcare și întărește aserțiunea sa cu acte gospod.

16 - C. 832

Iată dar acea întîmpinare, asupra căreia facem mai la vale observațiile noastre.

București, 25 martie, 1879

D-lui Redactor al ziarului „Timpul”

Domnule redactor,

Vorbind de mine vă permiteți din nou să adăugați lîngă numele meu epiteta de „comunard alungat din țara sa”. Știți, d-le, că, dacă „Timpul” ar fi un ziar serios în alegațiunile sale, această acuzațiune aruncată în treacăt, după ce a fost dezmințită de atîtea ori, ar constitui ceva mai mult decît o calomnie.

Însă, fără a cerceta mobilul unui fapt pe care nu voiesc să-l calific, cred de datorita mea să vă adresez spre știință copia de pe două scrisori, una iscălită de un fost subsecretar de stat la departamentul justiției, cealaltă emanînd de la actualul ministru al comerțului. Sper, d-le, că nu veți refuza publicarea lor în ziarul d-stră.

Versailles, 21 ianuarie 1877

Scumpul meu domn,

N-am uitat nici numele d-tale nici serviciile ce ai adus guvernului în zilele grele cînd ne luptam în contra comitetului central. Se poate zice că ai fost ajutorul primărilor noastre și știu cîte misiuni periculoase ți-au fost încredințate de noi și că le-ai îndeplinit pe toate cu curaj și inteligență ... Primește încredințarea stimei ce mi-a inspirat purtarea d-tale.

Încrezi-te, scumpul meu domn, în simțimintele mele devotate.

Jules Meline

Primar al arond[ismentului] I din Paris în 1870—71.

Deputat al depart[amentului] Vosges.

Subsecretar de stat la depart[amentul] Justiției. Minister. Dufaure.

Iată scrisoarea a doua, care mi-a fost adresată tocmai ca să răspundă unor atacuri îndreptate, tot cu ace[e]ași bună credință, de d -voastră în contra mea pe la finele anului 1876.

Paris, 23 ianuarie 1877

Subsemnatul, deputat al arond[ismentului] I din Paris, fost primar al arond[ismentului] II (1870—1871), certifică că d. Frederic Dame, născut la Tonnerre (Yonne) în 1849, a fost secretarul meu în timpul răzbelului și al asediului capitalei în 1870 — 71 și că și-a îndeplinit totdeauna

funcțiunile sale cu zel, inteligență și devotație. Atest între altele că în momentul insurecțiunii comuniste din martie 1871 nu m-a părăsit în zilele cît am rezistat cu primarii Parisului la propășirea acestei insurecțiuni. A venit cu mine la Versailles și n-a încetat să fie credincios cauzei ordinii și a păcii.

Pentru ce i-am dat această atestare, autorizîndu-l să facă de dînsa uzul ce-i va conveni mai bine.

P. Tirard

actualmente ministru al comerțului și agriculturii

Originalele acestor două scrisori sînt la dispozițiunea d-voastră ca să le consultați. Asemenea pun la dispozițiunea d-voastră cartea ce am publicat la Paris în septembrie 1871, *La Resistance*, în care am făcut istoricul mișcării comuniste, și *Istoria revoluțiunii din 1870* 71 a lui Jules Clarétie, ca să constatați că acest eminent scriitor n-a găsit alte teorii mai bune decît ale mele, astfel încît ancheta Camerei asupra evenimentelor din martie s-au răzimat tot asupra acestor teorii, care au fost din nou sancționate de Jules Simon și Camille Pelletan în ultimele lor publicări privitoare la insurecțiunea din 1871.

Cred acum că nu voi mai găsi în „Timpul” epitețe nedrepte acolate la numele meu, deși era simplu să vă asigurați înainte d-a vorbi, cu atît mai simplu cu cît persoana mea e prea neînsemnată ca să poată figura în primele București ale ziarului d-voastră.

Și pentru că ocaziunea-mi este dată, adaug că ar fi bine să se piarză în presa română obiceiul d-a se arunca unul la altul acuzări nefundate, căci dezmințirea lor azvîrlă discreditați asupra aceluia care le-au scormonit.

Vă rog, domnule, să binevoiți a publica această scrisoare în coloanele ziarului d-voastră și să primiți salutările mele.

Frederic Dame

48. Calea Victoriei

Toate acestea sînt bune și frumoase, păcat numai că nu dovedesc nimic. Cată să reamintim pe scurt cuprinsul acelei reviste a noastre. „Românul” ne făcea o imputare oarecum că numisem cererea de drepturi a evreilor, adresată Congresului, un act de înaltă trădare; ne imputa asemenea plîngerea noastră că prin sistemul de legi liberale cosmopolite, prin americanismul

demagogiei, bazat pe teoria rosettească „om și om”, țara noastră a devenit o mlaștină de scurgere a elementelor economice și moralicește nesănătoase din Apusul și Răsăritul Europei.

Noi am răspuns la aceasta că n-am vorbit numai de evrei și că aceștia nu sînt *singurul* element nesănătos venit în țară. Fără a cita nume proprii, am pomenit numai exemplul unei facultăți din București, un fel de stup de bulgari ignoranți și cămătari, de un senator bosniac (felcer turcesc) ales în colegiul *intîi* de București și candidat al roșiilor și de redactorul unei foi răspîndite, despre care se zicea că ar fi luat parte la Comuna din Paris.

D. Frédéric Damé ne spune că d-sa n-a luat parte la Comună și o dovedește.

Îl credem; retragem aserțiunea cum a fost, fără a schimba însă teoria generală emisă și fără a-l scoate din rîndul în care s-a simțit a fi. Căci nu faptul că a luat sau n-a luat parte la Comună e pentru noi important, ci mediocritatea și nematuritatea scrierilor sale, cari nu-l îndreptătesc a juca un rol de cultură în România.

D. Frédéric Damé a scris un dicționar de medicină ni se pare. Cu toate acestea nu știm să fie nici fiziolog, nici anatom, nici patolog special.

Tot d-sa a scris un fel de manual pentru învățarea limbei rusești.

Cunoaște limbile slave sau măcar pe cea rusească atît de bine ca pe cea franceză ?

Ne-ndoim asemenea.

A scris apoi o *Călăuză a Bucureștilor*; un *Dicționar al dialectului provensal în comparare cu limba română*, în care pune cuvinte românești de gazetă, introduse de ieri-alaltăieri, alături cu fondul vechi romanic al limbei provinciale, d-sa mai primejduiește apoi vizitarea Teatrului Național prin piese scrise fără pic de talent și citirea „Românului” prin foiletoane. C-un cuvînt se folosește de zece căi pentru a se face... nemuritor și va pretinde poate ca să-l numărăm între elementele sănătoase de cultură?

Așadar, cu tot *transitus per falsum medium*, cu toată eroarea noastră în privirea participării la Comună, atît teoria noastră generală cît și exemplele citate rămîn bune, precum teoria lui Galilei ar rămîne adevărată chiar dacă el ar fi citat între argumente și vrun pasaj din Biblie.

Oricine ne va putea crede că d. Frédéric Damé e pentru noi o persoană indiferentă, ca oricare alta, încît, pe cîtă vreme nu va voi a se face observat, n-am fi crezut de-a avea destul *talent* de-a ne ocupa de d-sa. Poate că autorul *Noptii furtivoase* ar fi singurul care să-mbogațească specia „Rica Venturianu” cu încă un tip. Dumnezeu umple lumea cu ce poate și n-avem ceartă cu cerul. Dar pe terenul vieții publice credem din contra că orice mediocritate trebuie descurajată din capul locului și în tot felul, pentru ca nici să cuteze a căuta pe seama noastră a tuturor o importanță ce nu i se cuvine, chiar dacă acea importanță s-ar mărgini la scrierea de piese rele.

Oare dacă d. coredactor al „Românului” ar fi avut în realitate talentul lucrurilor pe cari le-a întreprins, adecă talentul de-a compune enciclopedia medicală, dicționare comparative a limbilor romanice, gramatici pentru limbele slavone și tragedii bune totodată, Franța n-ar fi salutat în d-sa pe un nou Voltaire, n-ar fi fost încîntată de-a posedea un spirit atît de universal ?

Din punctul nostru de vedere e așadar indiferent dacă mediocritatea se cheamă Urechii sau X sau Y. E o buruiănă rea ce trebuie plivită, pentru a se face loc la soare plantelor celor de folos. Prisosul de puteri pe care o nație îl posedă e îndestul de mic pentru întreținerea culturii *adevărata*; dacă însă în locul acesteia se grămădește cea falsă, se grămădesc enciclopedii medicale, furtografia urechească sau *Scrisorile către demoșteniți*, nu mai e loc pentru cultura cea adevărată și sănătoasă.

D. Damé în fine are modestia de-a zice că d-sa e prea neînsemnat pentru ca să ne ocupăm de d-sa. Dar tocmai motivul acesta ne face pe noi să vorbim, căci atunci am trebui să tăcem și despre d. Urechilă. Îndealtmintrelea fraza aceasta ne-aduce aminte o epigramă a lui C. Bălăcescu :

Din modestie se vede
Zici că nu-nsemnezi nimic;
Tu o zici fără-a o crede,
Eu o crez fără s-o zic.

[8 aprilie 1879]

CESTIUNEA ORIENTULUI [„DUPĂ CUM ȘTIM...”]

După cum știm, o telegramă din Constantinopol ne-a anunțat numirea lui Aleco Pașa ca guvernator al Rumeliei. Poarta într-afăta a făcut bine numind guvernator pentru această provincie întru cât ea a îndeplinit și ultima condiție ce mai pretextau rușii pentru deșertarea Rumeliei. Se-nțelege că Poarta nu a numit ca guvernator pe Aleco Pașa pînă nu s-a înțeles cu el cu privire la modul de administrare și să sperăm că Alexandru Vogorides, adică Alecu Pașa, ca partizan al lui Midhat Pașa, adică ca partizan al „reformatorilor”, va ști să-și împlinească misiunea, împăciind spiritele atît de agitate ale populațiunii Rumeliei răsăritene. Aleco Pașa pînă acum a petrecut la Paris și probabil că se va fi înțeles cu actualul ambasador turc de acolo și fostul mare vizir, Savfet Pașa, asupra celor mai de aproape modalități ale guvernării sale. Ca demnitar otoman, Alexandru Vogorides — Aleco Pașa nu credem că va lucra în contra intereselor suveranului său, și, dacă n-ar plana asupra capului său fumul bănuitor ieșit din cădelnița Agenției ruse, am putea zice că Poarta nu a greșit făcînd această alegere. Numirea noului guvernator este o dovadă mai mult ca proiectul de ocupare mixtă a căzut și că contraproiectul Porței nu numai că s-a primit, dar a și început să fie pus în aplicare. După acest contraproiect, Poarta are să numească un guvernator; prelungindu-se totodată încă pe un an împuternicirile comisiei ostrumelice, pe cînd Poarta va abzice docamdată de dreptul ei d-a ocupa liniile Balcanilor. O brigadă din miliția Rumeliei răsăritene a ocupat portul Burgas. După retragerea trupelor ruse aceste miliții vor fi chemate a îngriji de buna ordine în provincie, rămîind totodată lui Aleco Pașa dreptul d-a aduce noi trupe turcești, conform articolului 16 din Tratatul de Berlin, dacă aceste miliții nu vor fi îndestulătoare.

[10 aprilie 1879]

[„UNA DIN FRAZELE FAVORITE...”]

Una din frazele favorite ale demagogiei noastre, pusă chiar în gura M.S. Domnitorului în mesajul de închidere a Corpurilor legiuitoare, e aceea că în tot timpul războiului și în urmă, pe cît ținu ocupațiunea rusească, libertățile publice n-au fost defel înlăturate prin stare de asediu, ci toți am urmat a ne bucura de toate drepturile publice și private.

Caz nemaipomenit în altă țară, strigă rușii.

De mirare lucru ca tocmai guvernul nostru să aibă afăta dibăcie și circumspecțiune, afăta tact și cumpătare încît în timpuri cu totul extraordinare să n-aibă defel nevoie de măsuri extraordinare.

Dar să ne punem în altă ipoteză. Să presupunem că Germania ar fi în război cu Franța și că amîndouă țările, pentru a evita turburări înlăuntru, ar dispune următorul lucru: la Berlin s-ar numi Liebknecht director al Domeniilor, Bebel secretar de stat la învătăturile Publice, Hodel, prefect de poliție și Nobiling șef gardei palatului împărătesc, apoi toată secta liberalilor internaționali s-ar pune în cele mai bune funcții publice, fără a se întreba dacă știu carte sau pricep cîtu-i negru sub unghie din serviciul public ce li se încredințează. Oare s-ar întîmpla turburare în timpul războiului? Desigur că nu. E drept că această liniște ar fi cumpărată cu dezordinea financiară, cu destrăbălarea administrativă, cu o mulțime de rele cari s-ar prăsi și înrădăcina repede în vechea societate germană, dar turburări nu s-ar întîmpla, tocmai pentru că elementele nesănătoase, revoluționare, ar fi la guvern.

Iar dacă în Franța ar fi, în același caz ipotetic, la Ministeriul de Interne d. Rochefort la Justiție un Raoul Rigault ș.a.m.d., fire-ar turburări în Paris? Desigur că nu. Elementele sănătoase s-ar ținea în liniște tocmai prin primejdia generală care ar amenința patria, iar cele nesănătoase s-ar împlena cu de prisos din toate foloasele poziției lor oficiale și ar tăcea asemenea

Tocmai așa însă s-au întâmplat la noi. Omul care a insultat persoana M. Sale și pe membrii familiei domnești prin scrieri obscene și cuplete de *cafe chantant* și care a ponegri tot ce țara aceasta are mai onest și mai independent capătă medalia *Bene-merenti* pentru scrieri literare și luminează publicul *ex officio*. Revoluționari de meserie, amestecați în mișcările cele mai puțin curate de prin Franța și Italia, d-nii Rosetti-Brătianu sînt în capul afacerilor

unul șef al partidului, altul ministru prezident; în fine cel ce detronează pe Domn și proclamă republica europeană federativă la Ploiești veghează astăzi de siguranța capitalei și a persoanei M. Sale.

Fost-a dar cu puțință turburări la noi, ori fost-au necesară decretarea stării de asediu?

Contra cui să se fi decretat dacă tocmai aici contra cărora se putea decreta erau ei înșiși însărcinați cu mănținerea ordinii, erau ei înșii guvern?

Așadar faptul în sine că s-au mănținut ceea ce numesc dd-lor Constituția fără a se fi turburat ordinea nu dovedește încă nimic; căci elementele pozitive ale nației, cu toate rechizițiile neomenoase, cu toate comitetele de salut public, cu toate perchizițiile, cu tot jaful, cu toate cele 56 milioane franci cheltuite pentru a pierde o provincie, cu toate miile de oameni stinși prin foame, frig și glonți, elementele pozitive, conservatoare ale țării au rămas liniștite, căci era în țară o armie străină, aliată cu demagogia noastră : un îndoit pericol.

Dar ia să fi fost conservatorii la guvern în vremea războiului ruso-turcesc !

Aveam la Pitești *una* republică. Prezident d. I. Brătianu.

Aveam la Ploiești o a doua republică. Prezident Stan Popescu.

La Mizil a treia republică. Prezident E. Carada ... și așa *cum dulci júbilo in infinitum*.

De aceea fie buni d-nii roșii și nu se laude cu ceea ce nu e un merit al lor. Țara a cumpărat scump, foarte scump această liniște internă și mănținerea drepturilor constituționale. Țara a cumpărat-o cu moartea zadarnică a mii de oameni, cu 56 de milioane bani buni aruncați în Dunăre, cu dezorganizarea completă a serviciilor publice, cu ruina financiară. Douăzeci de ani să fi stăpînit un alt partid, n-ar fi lăsat în urmă golurile și dezorganizarea pe care ni le arată d-nii liberali după doi ani de guvenare.

Partidul liberal-internațional de la noi n-a avut așadar decît foloasele, nicidecum meritul situațiunii.

[12 aprilie 1879]

[„ATRAGEM ATENȚIUNEA TUTUROR...”]

Atragem atențiunea tuturor asupra importantei scrisori ce publicăm astăzi, precum și a documentelor de cea mai mare gravitate cari se cuprind într-însa. Aceste documente sînt legalizate și *subscriitorul răspunde de autenticitatea lor*. Încetul cu încetul vălul care-a ascuns criminalele și întunecoasele procedări ale guvernului roșu se ridică. Faptele vorbesc așa de tare încît orice comentariu ar fi de prisos.

În contra convențiunii de la aprilie, țărani români cu carăle și cu vitele lor au fost transportați între cazaci peste Dunăre în toiul iernei pînă la poalele Balcanilor, de unde nu s-au mai întors decît cu brațele. Aceasta s-a făcut, după cum reiese din aceste documente, nu după impunerea unui guvern puternic ca cel rusesc, ci după simpla mijlocirea unui contracciu ovrei. Ce i-a trebuit acestuia pentru a izbuti acolo unde statul major rusesc fusese neputincios? Nimic altceva decît acea cheie de aur care, după Filip al Macedoniei, deschide porțile de fier ale celor mai tari cetăți. Ministrul care refuzase cu mîndrie rechizițiile de peste Dunăre cînd i se cereau de capii armatei imperiale se-nchină înaintea ovreiului Warszawsky; dînsul subsemnează fără sfială și fără mustrare de cuget sentința de moarte a agriculturii române și decretează sărăcia, pe timp îndelungat, a unui întreg popor.

Citească oricine aceste acte cari nu destăinuiesc, se zice, decît o mică parte din jafurile pe trecute în acest an de nenorocire, 1877. El va rămînea îngrozit de lăcomia oamenilor de la putere pe care numai un lucru o întrece : îndrăzneala lor.

[15 aprilie 1879]

PESTE CÎT TIMP VA PIERI LUMEA?

Profesorul Dulbois Reymond ținu în 19 martie curent o disertație înaintea unui public foarte numeros din Bremen din care reproducem și noi după „Voss. Ztg.” următoarele:

După ce schițează observațiunile indienilor, paștilor, grecilor, romanilor și vechilor germani asupra originii lumii și finitul ei, oratorul expune ipotezele cristianismului asupra pieirei lumii, așa-numită ultima judecată, ipoteze ce au mișcat

pînă în ultimii secolii spiritele lumii creștine și cari au determinat fînitul lumii la un număr hotărît de ani; aceste ipoteze și profeții s-au arătat în același timp ca înșelătoare. Cu înflorirea științelor naturale s-a asigurat și durabilitatea stărei genului uman. Dar nici științele naturale nu s-au putut sustrage de la opinia că Pămîntul, suspendat în gol și învîrtitor într-un zbor repede în giurul Soarelui, ar fi supus într-un mod oarecare pericolului pieirei. Laplace văzu un atare pericol în ciocniri între Pămîntului cu un comet, o frică pe care noi nu o mai avem astăzi deoarece știm că Pămîntul are dese ciocniri cu comeți și că substanța cometelor are o densitate mult mai mică decît aceea a aerului atmosferic. Un alt pericol se vede în erupțiunea puternică a hidrogenului Soarelui, care se aseamănă cu erupțiunile pietrelor temporare. Cu această erupțiune se va produce o căldură foarte mare, care va avea de consecință aprinderea lumii, aprindere căreia va trebui să fie sacrificat și Pămîntul nostru. Un al treilea pericol ar sta în deranjarea sistemului solar, căci stelele fixe nu sînt de tot fixe, pentru că fac mișcări foarte mici din axa paralelă spre constelațiunea lui Hercule, astfel că în cele din urmă o ciocnire nu ar fi de tot inevitabilă. Al patrulea pericol pentru Pămînt ar sta în miezul său tare și aprins și raportul acestuia cu crusta Pămîntului subțire asemenea unei coji de ou, care nu-l poate scăpa de pericolul de a crăpa și a se sfărîma. Toate aceste temeri însă sînt bazate numai pe ipoteze, cu toate că cea mai nouă știință asupra naturei a arătat cu siguranță că starea actuală a Pămîntului nostru nu poate fi durabilă.

Noi ne procurăm toată provizia noastră de căldură de la Soare și, după teoria lui Iulius Robert Mayer asupra conservării forței, fiecare mișcare, afară de forța atractivă a Lunii, care face fluxul și refluxul apelor mării, este numai o lumină solară transformată. Din căldura solară însă ce trebuie să atingă suprafața Pămîntului nostru se pierde în nemărginitul spațiu prin radieri atît de multă că numai o mică părțică $1/2300000000$ mai ajunge la noi.

Soarele pierde în fiecare an cîte ceva din căldura sa și știința ne învață că el va mai lumina încă 17000000 de ani. În apropierea acestui timp suprafața Pămîntului va începe a se acoperi de gheață de la un pol la altul; omenirea se va grămădi din ce în ce spre ecuator ; mișcarea Pămîntului va înceta cu încetul și Soarele va apare locuitorilor Pămîntului numai ca un glob roșat, pînă cînd ei vor fi siliți în fine să se retragă în caverne și să se nutrească cu pești.

În orice caz însă ne rămîne mîngîierea că materia nu va putea avea niciodată un sfîrșit și că împrejurarea înghețului va începe într-un timp înfînit, adecă practic niciodată.

[17 aprilie 1879]

[„D. SIMEON MIHĂLESCU PUBLICĂ...”]

D. Simeon Mihălescu publică, în calitatea sa de prim-ministru (căci d. Brătianu e numai cu numele), două adrese, una către Ministerul de Justiție, alta către cel de Externe, adrese prin care ni se asigură că d. Simeon Mihălescu, ministrul, va lua toate măsurile ce-i incumbă pentru a descoperi adevărul în privirea preventivului Simeon Mihălescu.

Totodată d. Simeon Mihălescu provoacă pe ministrul justiției să someze pe d. Moldoveanu ca să publice și celelalte acte mai grave, iar pe Ministerul de Externe ca să întrebe pe d. Warszawsky dacă scrisoarea d-sale e autentică.

Publicăm în întregul lor aceste adrese :

Adresa d-lui ministru de interne către d. ministru [al] justiției.

Ziarul „Timpul”, în numărul său de duminică 15 aprilie, reproduce pe lîngă o scrisoare scrisă A. M. Warchavsky, adresată Escelenței Sale Evsevie Adreivici (Rosinsky), din care pare că ar rezulta avizare de mituire și o falsificare de ordine din partea directorului Ministerului de interne, d. Simeon Mihălescu.

Scrisoarea scrisă Moldoveanu se termină cu amenințarea următoare: „Vă voi comunica, d-le redactor, și alte acte spre publicitate, mult mai grave”.

Ministerul, în această cestiune, avînd a lua măsurile ce-i incumbă spre restabilirea adevărului, are nevoie și de celele cele „mult mai grave” promise de Moldoveanu și pentru aceea vă roagă să invitați Parchetul să-l someze să publice imediat actele promise sau să le depună la Parchet, care pe baza lor să poată consulta dosarele aflate în Ministerul de interne.

Dispozițiunile ce veți binevoi a lua, vă rog, d-le ministru, să le comunicați și acestui minister.

Primiți etc.

p. ministru de interne, S. Mihălescu.

Adresa aceluiași d. ministru către d. ministru de externe.

Ziarul „Timpul”, în numărul său de duminică 15 aprilie, pe lîngă o scrisoare scrisă Moldoveanu, publică și o scrisoare scrisă A. M. Warchavsky, din care pare că ar rezulta mituire și falsificare de ordine din partea directorului Ministerului de interne, d. Simeon Mihălescu.

Ministerul de Interne, căruia [îi] incumbă datoria a restabili adevărul, vă roagă, d-le ministru, ca prin intermediul auto-

rităților ruse să obțineți de la acel domn A.M. Warchavsky declarațiunea categorică dacă scrisoarea în cestiune este a sa, dacă a dat-o acelui domn Moldoveanu ca să facă uz de dînsa, dacă a mituit pe cineva în afacerea de care se face mențiune în acea epistolă, cine este mituitul sau dacă face aluzii și se plînge de pierderile a mai mulți bani ca comerciant care a avut alte promisiuni de la intendența rusă și căruia guvernul român nu a cedat a da cară pentru înlesnirea transporturilor necesare hranei armatei rusești decît în momentele critice cînd armata era amenințată de lipsa, și atunci cu prețurile cari convenea intereselor sătenilor, prețuri mult mai mari decît se cerea pentru ceilalți însărcinați ai intendenței.

Răspunsul ce veți obține, vă rog, d-le ministru, să-l comunicați și acestui minister.

Primiți etc.

p.ministru de interne, S. Mihălescu.

Ceea ce e dar caracteristic în aceste două adrese este că d. Simeon Mihălescu dispune cercetări asupra d-lui Simeon Mihălescu.

În loc de-a suspenda la moment pe acest domn din funcțiune, în urma unei atît de grave acuzări, de vreme ce un om care ar fi fost în stare să facă cele espuse în scrisoarea d-lui Moldoveanu ar fi totodată în stare de-a nimici acte publice și de-a falsifica registre, d. Brătianu persistă a-l ține în funcțiune, ba ironia merge atît de departe încît d. Simeon Mihălescu încredințează prin *Monitor* publicul că Ministerul de Interne va lua măsurile ce-i incumbă pentru a restabili adevărul.

De asemenea asigurări ridicole nu avem a ne preocupa. Această înfruntare a celei mai elementare cuviințe e poate din contra o dovadă mai mult în favorul celor susținute de scrisoarea d-lui Moldoveanu. În loc ca d. director al Ministerului de Interne să se retragă imediat din post, pentru a nimici pînă și umbra unei bănuieli și a lăsa curs liber cercetărilor parchetului, d-sa promite că va face ce-i incumbă pentru a restabili adevărul în afacerea sa proprie.

Noi n-avem de adaos nimic la cele publicate — decît că d. Simeon Mihălescu nu ni se mai pare în calitate de-a cere cuiva lămuriri dintr-o poziție oficială.

Ediția numărului „Timpului” ce cuprindea scrisoarea d-lui Moldoveanu fiind cu desăvîrșire sleită, reproducem scrisoarea și în numărul de astăzi.

București, 1879, 12 (24) aprilie

D-le redactor al ziarului „Timpul”,

În urma atîtor vorbe făcute cu ocaziunea căruțelor de rechiziție române date evreilor rusești, am onoare a arăta cele următoare:

În septembrie 1877 fiind însărcinat de intendența imperială rusă (ariergardă) a face transpoartele proviziunilor de hrană armatei imperiale, s-a făcut cerere guvernului român atît de intendența de ariergardă cît și de intendentul armatei (generalul Ahrens) a ni se da căruțe de rechiziție române; în urma cărei cereri de ministru afacerilor străine ni se acordase, dar cari căruțe, pînă să vie la destinație pentru începerea transpoartelor, d. Brătianu, ministrul de interne, le-au poprit, telegrafiind d-lui Cogălniceanu, că o să mă puie în pușcărie, dacă voi mai stăruî în a lua căruțe de rechiziții.

Îndată după întoarcerea d-lui Brătianu în București, a mers la d. Brătianu o persoană, arătîndu-i că rău face de oprește căruțele de rechiziție antreprenorilor români, pentru cari intendența imperială rusă cere, căci pînă acum antreprenori-lor *evrei rusești* li s-a dat și adică Horwitz, Gregr și Cohen etc, pentru cari intendența nu a cerut.

Răspunsul d-lui Brătianu a fost că mai bine *preferă a i se tăia mîinile decît a iscăli rechiziția de căruțe române pentru armata imperială.*

Intendența, văzînd că noi nu putem obține rechiziția, fără care transpoartele deveneau imposibile, a trecut contractul nostru antreprenorului Warszawsky, resilindu-l, *cărui antreprenor în adevăr la moment i s-a și pus la dispoziție cîte 1700 căruțe pe zi de rechiziție, măcar că pentru el intendența nu a cerut; numînd ministerul de interne și comisari români pentru acest sfîrșit, plătiți cu leafă lunară de antreprenorul evreu.* Warszawsky (Această rechiziție, măcar că în consiliul de miniștri s-a hotărît numai pînă la Zimnicea, dar s-au trecut și peste Dunăre la Selvia, Lovcea, Gabrova, Tîrnova, Șîștov, Biela etc., locuri unde vitele căraușilor s-au pierdut, pe cari vite antreprenorul Warszawsky le-au plătit cu 240 franci perechea, conform convenirii cu guvernul român ; nu știu însă dacă și căraușilor li s-au plătit).

În urma reclamării mele prințului Emeritinsky, șeful ștabului major rus, că rău intendența ne-au reziliat contractul și ne-au confiscat suma de 65 000 franci, căci și noi puteam continua transpoartele, dacă intendența stăruia pe lîngă guvernul român a nu ni se popri rechiziția, cerîndu-se deslușiri de șeful ștabului major generalului Russisky, intendantul armatei, prin raportul nr. 1479 din 20 mai 1878 răspunde formal următoarele:

„La trecerea armatei peste Dunăre, eu am primit ordin de la Marele Duce Nicolae, șeful armatei, prin intendentul armatei , a face transpoartele cu căruțe de rechiziție române, dară cari nu au durat mult, căci guvernul român, în urma multor plîngerii ale populației, a poprit a-mi mai da. Eu în nenumărate rînduri m-am adresat la guvernul român și direct, și prin comisarul nostru, prințul Obelensky, pentru a ni se da căruțe de rechiziție, cari cereri se probează și la intendența de ariergardă, și la intendența de mijloc, dară am întîmpinat piedeci la Ministeriul de Interne, căci numai d. Cogălniceanu, cu care aveam cunoștință, nu a refuzat

a da ordine explicînd populației neapărata trebuință ce este pentru transportele hranei armatei imperiale, însă piedecile întîmpinate la Ministeriul de Interne a făcut ca nici explicațiunile

d-lui Cogălniceanu să nu reușească. În astfel de pozițiune pus, am fost nevoit a mă adresa d -lui Warszawsky, consilierul de comerț, ca el să mă scape făcînd și luînd asupra sa transportele, căci *numai el cu legăturile lui cu administrația și guvernul român putea să-mi fie de ajutor pe asemenea vremi grele de bătălie și cu ploii cari devastau pămîntul.*

Încît privește că eu am cerut căruțe de rechiziție române pentru antreprenorul Warszawsky, ar fi sălbatec din parte -mi, cînd mie, reprezentantul guvernului rus, guvernul român mi-au refuzat. *Însă legăturile lui Warszawsky cu guvernul și administrația română au putut obține căruțele de rechiziție prin personalele sale mijloace".*

Pe lîngă care raport intendentul armatei, ca să motiveze raportul său, anexează în original alăturata scrisoare:

1 decembre 1877 București

Exelenție Evsevie Andreivici (Rossisky),

„Din depeșa mea și din depeșa ministrului Cogălniceanu vă este deja cunoscut că, după multe împrejurări, eu am profitat a birui toate împiedecările și astăzi deja s-au dat porunci prin telegraf tuturor prefecților din opt districte, că să puie la dispozițiunea mea cîte 1200 cară pe zi pentru București și 500 pentru Fratești și acum puteți fi liniștiți că transportul deja va urma întocmai după dorința d -voastră. Mult m-au costat pe mine BANI, vreme și trudă ca să împac pe directorul Ministerului de Interne, Simion Mihăilescu, cu prietenul nostru *, fiindcă numai el era, nu Brătianu era, care împiedica această cestie. De trei ori s -au raportat această afacere și, numai *cînd cu dînsul am sfîrșit*, atuncia numai afacerea s-au adus la sfîrșit și aceea cu condiții foarte grele. Vă trimit d -voastră copia declarațiunii mele ce am dat aseară ministrului, după care deja astăzi s-au dat împlinire. Eu expre am declarat că -mi las drept a propune vreo cîteva condiții grele relativ la afacerea care negreșit trebuie să se schimbe; dară deodată sînt silit să le primesc avînd în vedere neapărata trebuință de a forța transportul produselor pentru armată, mai ales acumă după luarea Plevnei, cînd proviziunea hranei se ivește mai trebuitoare. Declarațiunea aceasta am făcut după sfatul ce am avut cu amîndoi miniștri[i] cari mi-au făgăduit că, la al doilea consiliu de miniștri ce va fi, vor schimba condițiile și vor aproba pe ale mele pentru care eu m -am îngrijit. Cele mai mari și necuviincioase condiții sînt: ca să plătesc cu 240 franci pe rechia de boi dacă va muri și că chirigii trebuie să ducă marfa numai pînă la Zimnicea ; aceasta însă din urmă, *măcar că hîrtia sfatului zice numai pînă la Zimnicea, eu însă am făcut de s-au schimbat poruncile către prefecți și împlinirea se face pentru toate punctele arătate în declarațiunea mea adecă Tîrnova, Gabrova, Șîstov, Lovcea, Selvia și Biela.* În sfatul miniștrilor hotărîrea nu s-au putut redacta decît numai pentru Zimnicea, **dară ordinele s-au dat către prefecți cum îmi trebuie mie care se și împlinesc".**

Acuma repetez plecata și serioasa mea rugăciune pentru înlesnire mie de bani. Aveți în vedere că toată reușirea depandă de la aceasta. Eu oi avea oricîte căruțe va fi de trebuință pentru oricît transport și oriunde veți voi a se transporta, măcar că *pînă acumă cărăușii de bună voie tocniți nu voiau a merge decît la Șîstov*; acumă însă s-a schimbat chestia și merg **siliți** oriunde vreau. Astfel vedeți că neapărat trebuie să am bani pentru care este cinci zile de cînd eu și intendantul am telegrafiat Exce lenției voastre și răspuns nu am primit. Afară de aceasta faceți cunoscut cu telegramă, **ca să se dea cîte doi cazaci și doi soldați la fiecare (transport, ca cărăușii să nu se poprească pe drum și să binevoiați a porunci ca aicea la încărcat să nu zăbovească și la descărcat asemenea nenorociții cărăuși, precum acumă fără milă se face aceasta.**

Banii ce m-au costat pe mine această reușită nu-i pun la socoteli; aceasta mă privește pe mine. Această scrisoare eu am voit să vă trimit prin ajutorul comisarului Ruban, care însă s-a mai oprit și de aceea v-o trimit cu polcovnicul Petrovsky, care vă va raporta verbal sau în scris lămurirea acestei afaceri.

Al Exelenției Voastre plecat slugă

(Semnat) A. M. Warszawsky.

(Înregistrat la no. 35 541 în dosarul intendenței generale de companie din 1877 no, 129 din ordinul intendantului armatei, generalul Rossisky).

Toate actele cu cari se constată cele sus-zise le posed în toată regula spre a putea da cont oricui și oricînd necesitatea va pretinde, adăogînd, domnule redactor, că vă voi mai comunica și alte acte spre publicitate, mult mai grave.

Al d -voastră cu stimă,

Moldoveanu

Avem atîtea de imputat guvernului roșu, atîtea falsificări, atîtea calomnii aruncate asupra-ne, atîtea acte nesocotite, atîta lipsă de simț de dreptate încît adeseori ne lipseau cuvintele și proprii, și figurate, pentru a însemna putrejunea bizantină ce-au răspîndit-o oamenii aceștia asupra țării, ne lipseau locuțiunile pentru a reduce la adevărata lor expresie zădărnica logomahie cu care amețesc publicul român și falsifică bunul lui simț, atît de vestit odată, pentru a arăta, în fine, și a face lumea să se convingă că neadevărul, fraza umflată, lipsa de sentimente și de idei e singurul mijloc de care roșii dispun pentru a amăgi o nație întregă.

* adecă Cogălniceano

Dar, cum vedem, toate acestea nu sînt încă nimic. Fraza, măgulirea patimelor de rînd, duplicitatea și neadevărul sînt defecte atît de neînsemnate pe lîngă altele ale lor încît par a fi virtuți.

Aci nu mai e vorba de fraze, de libertate, egalitate și fraternitate sau de republică europeană ploieșteană, e vorba de crimă goală, de hoție pe șleau; nu mai avem a face cu balamucul, ci cu pușcări.

Scrisoarea d-lui Moldoveanu, care arată că guvernul rusesc renunțase de-a ne cere cară de rechiziție și că ceea ce n-au putut autoritatea marelui duce Nicolaie, a principelui Obelensky, a generalului Eossisky, a izbutit a scoate banul sunător, plătit ca mită de Warszawsky, scrisoarea aceasta, îndată ce se va adevăra pe deplin, va rămâne un stigmat în istoria României, va fi un semn că în suta a nouăsprezecea după Hristos au domnit în România lepădăturile societății, simpli pușcăriași, nedeosebiți prin nimic de eroii de la Cayenn

Față cu faptul înfiorător că mita e-n stare să pătrună orișunde în țara aceasta, că pentru mită capetele cele mai de sus ale administrației vînd sîngele și averea unei generații, fața cu acest fapt înfiorător nu mai există retorică, nici stil, nici joc de spirit, spiritul stă uimit și nu află cuvinte, pana devine o armă slabă, aci începe funcția temnicerului și, în țări mai primitive, unde însă monstruozițitatea se și pedepsește monstruos, începe funcția călăului. Siberia e un salon comod cînd e vorba de a se pedepsi această nemaipomenită crimă, o crimă atît de mare, comisă asupra unei întregi populații, încît însuși acela care-a cumpărat serviciile preveniturii esclamă : sărmanii cărăuși, sînt tratați fără de milă !

Mînați de cnutul cazacului, pe un frig de crăpa lemnele și pietrele, cetățenii liberi ai României mergeau *siliți* cu carele lor la Gabrova, la Tîrnova, la Selvi, la Biela, și s-au întors unii cu palmele, alții cu vitele bolnave, pentru a întinde epizootia asupra țării întregi; astăzi țărani au ajuns așa încît trei-patru case trebuie să puie mînă de la mînă ca să înjghebe un plug, 5—6 ani cată să treacă pînă ce vom avea alte instrumente vii de muncă, iar pînă atunci munca întreagă a nației va fi paralizată — și toate acestea pentru ce ? Pentru ca un om sau doi să se îmbogățească din vînzarea aceasta de viață și de muncă omenească, pentru ca criminalii de rînd să trăiască în lux și în desfătări, pe cînd soldații noștri mureau de goliciune și foame pe cîmpiile ninse ale Bulgariei, pe cînd țărani noștri lăsau care și boi întroienite în drum și-și luau lumea-n cap.

Va să zică la acest punct a ajuns deja demagogia noastră ? La maturitatea deplină pentru a împli ocnele? Ei, pentru Dumnezeu, dar duceți-o încalte în capăt, domnilor roșii! Faceți din acest om ministru-prezident sau Domn, căci merită pe deplin să vă conducă. Arion, pe care l-ați grațiat, nu e decît un ucenic nemernic pe lîngă atleții crimei și ai înjosirei pe cari sînteți în stare a-i produce.

[18 aprilie 1879]

[„PE ZI CE MERGE ACUZAȚIA...”]

Pe zi ce merge acuzația aruncată în publicitate de scrisoarea d-lui Moldoveanu devine tot mai verisimilă dacă se uită cineva la apucăturile preveniturii și ale amicilor, poate a complicilor lui, precum și la subterfugiile presei radicale.

Din scrisoarea d-lui Moldoveanu — publicată de noi — rezultă următoarele:

1. Generalul intendant Russisky declară de-a dreptul că nici mijlocirile sale, nici acelea ale principelui Obelensky, nici în fine stăruințele comandantului suprem, marele duce Nicolae, n-a fost în stare a scoate cară de rechiziție de la guvernul român.
2. Generalul intendant declară că n-a intervenit nicicînd pe lîngă guvern pentru ca Warszawsky să capete cară, căci ar fi fost *sălbatec* din partea sa de-a le mai cere, cînd lui, reprezentantului oficial al guvernului imperial, i se refuzase.
3. Că nevoind nici a mai cere cară, nici a se mai ocupa cu guvernul român, a cedat contractul transportelor d-lui Warszawsky, care prin *personalele sale mijloace* promitea a face tot.

Amintim în treacăt că generalul Russisky e un om pe deplin onest, încît cuvintele sale nu sînt supuse nici unei îndoieli; iar după noi aceste declarațiuni ale generalului sînt indiciile cele mai grave care arată că *personalele* mijloace ale d-lui Warszawsky și numai acestea au fost

cauza directă a prestării de cară de rechiziție și indirectă a epizootiei care a bîntuit și bîntuie încă toată țara, a sărăcirii țaranului nostru, a mizeriei generale.

Dar atît prevenitul Simeon Mihălescu cît și foile radicale înconjură cu desăvîrșire scrisoarea generalului Russisky și se ocupă numai de scrisoarea bancherului Warszawsky. Trei persoane, deosebite cu totul, afirmă unul și același lucru, iar d-nialor nu au a face decît cu declarația unuia singur.

Acele trei persoane sînt:

Un general, care se bucură de încrederea nelimitată a guvernului său.

Un milionar rus, pe care radicalii îl numesc samsar; si în fine:

Un antreprenor român al transportelor.

E dar un cumul de dovezi din părți deosebite, argumentele se adună concentric într-un singur focar .

*

Ce ar fi făcut acuma în locul d-lui Simeon Mihălescu un simplu om năpăstuit față cu aceste zdrobitoare declarații ale generalului pe de-o parte, ale bancherului pe de alta?

S-ar fi retras de-a doua zi din post, pentru ca organele justiției să poată face cercetări asupra cărora să nu planeze nici umbră de bănuială și, sigur de nevinovăția sa, ar fi așteptat cu răbdare ca să se facă lumină. Cu aceasta presa ar fi fost liniștită, opinia publică împăcată în mod provizoriu; lumea ar fi așteptat în liniște la ce capăt o să iasă lucrul.

Dar, în locul acestei purtări corecte de om onest, d-nia lui ne dă în două zile *trei* grave indicii de suspiciune.

Întîi, rămîne *ostentativ* în post și anume la ministeriul acela unde trebuie să fie toate dovezile în contra sa, dacă ele există, dînd loc la bănuiala că, în cazul unei eventuale cercetări, are de gînd a induce justiția în eroare prin asistența și manoperele sale.

Al doilea, d-nialui dictează ministrului de justiție și celui de externe măsurile ce trebuiesc luate în privirea d-sale însuși. Această cutezare e un indiciu și mai grav.

Al treilea : în adresa către Ministerul de Esterne îi dictează lui Warszawsky din cuvînt în cuvînt ceea ce are să raspundă în privirea aceasta, să spuie adecă că face aluzi[e] și se plînge pentru pierderile *a mai mulți* bani

care a avut alte promisiuni de la Intendența rusă și căruia guvernul român nu a cedat a da cară pentru înlesnirea trans -poartelor ... decât în momentele critice cînd armata era amenințată de lipsă etc.

Acest al treilea indiciu, cel mai grav din toate, arată că d. Simeon Mihălescu și-a pierdut cumpătul și nu mai știe ce spune. Acelea *alte* promisiuni sînt escluse prin declarația intendentului armatei, care arată că n-a promis nimic lui Warszawsky și nu l-a sprijinit deloc în afacerile sale.

Apoi scrisoarea lui Warszawsky nu face defel aluzie la pierderile ca *comerciante* amăgit prin promisiunile intendenței, de vreme ce urcarea prețurilor de cărăușie priveau pe guvernul imperial și aveau. a-i fi restituite, ci de-o mulțime de bani pierduți *pe socoteala sa* pentru a împăca conștiința liberală a d-lui S. Mihălescu, bani pe care nu-i putea trece în conturile guvernului rusesc, de vreme ce acesta n-are paragraf în buget pentru *mite*. Va să zică pagube prin diferență de prețuri sînt escluse cu totul și nu poate fi vorba de ele.

*

Ceea ce pretindem noi după cele premise e ca d. Simeon Mihălescu să fie imediat suspendat din funcție și arestat preventiv. E vorba de afaceri scabroase de milioane, de exploatarea și maltratarea neomenoasă a unei populații întregi, de o acuzare ce nu are seamăn, iar purtarea acestui domn agravează acuzarea pe zi ce merge.

Rămîind d-sa în funcție, ba prezidînd oarecum cercetările făcute în chiar cauza sa, aceste cercetări cad sub legitima suspiciune de a fi fost influențate și falsificate. Toate apucăturile necorecte de pîn-acuma, toate instrucțiunile date procurorului de cum să se poarte și de ce are să facă afirmă și mai mult părerea că roșii, înțeleși între sine fie prin spirit de gașcă fie prin complicitate, vor să facă lucrul mușama.

*

Presa radicală aduce întîmpinări pentru care n-avem nume.

Românul" susține că d. Moldoveanu s-ar fi încercat să vînză aceste scrisori d-lor radicali. Noi știm din contra că d-lor s-au făcut luntre și punte ca să le cumpere și n-au putut. În fine „Cobza lui Faraon" zice că Warszawsky s-ar fi plîngînd de cheltuielile ce le-a făcut cu baluri și soarele date spre distrarea preocupărilor d-lui Sim. Mihălescu. N-am mai cita acest argument dacă n-ar fi atît de hazliu. Iată dar un milionar plîngîndu-se de

cîteva sute de ruble cheltuite pe vinuri și pe lumînări. Tare-i nostimă și cu duh și strașnice vorbe dau din „Cobză".

Repetăm încă o dată, că suspendarea imediată din funcțiune a d-lui Sim. Mihălescu e *unicul* mijloc pentru a abate bănuiala publică de pe clina pe care a apucat, căci ea merge cu mult mai departe decum le place a presupune d-lor radicali, ea se întinde asupra cabinetului îndeobște, asupra d-lui Brătianu îndeosebi. Dacă d. Brătianu nu voiește ca publicul să creadă că a fost părtaș, dacă ceilalți miniștri nu vor să fie *a priori* suspectați de complicitate în această afacere, trebuie neapărat să înlătore din calea justiției și a cercetării piedeca vie, creată prin rămînerea la post a unui om asupra căruia afirmă o acuzare atît de gravă.

[20 aprilie 1879]

[„D. AL. A. MACEDONSKY..."]

D. Al. A. Macedonsky, fost director al prefecturei Silistra Nouă, în care calitate a comis escrocherii și falsuri în acte publice (precum ne spunea o corespondență ce am publicat), în loc de-a fi trimis înaintea justiției pentru acele acte scandaloase spre a-și lua pedeapsa meritată, printr-un decret ce publică „Monitorul" de azi vedem cu mirare că e numit administrator al plășii Sulina din jud[eu]l Tulcea.

[21 aprilie 1879]

[„S-AU ÎMPLINIT OPT ZILE..."]

S-au împlinit opt zile de cînd în coloanele ziarului nostru s-au făcut oarecare distînuiiri asupra afacerii scandaloase privitoare la rechizițiile de care pentru armata rusească și pînă în ziua de astăzi nu s-a făcut nimic pentru ca țara să primească satisfacția cuvenită cît mai curînd.

Așteptăm ca puterea publică să-și facă datoria.

Sperăm totodată că-și vor face datoria toți oamenii onești în mînele cărora se află dovezi privitoare la această afacere, căci vorba e de a repara buna reputație a țării.

Îndeosebi sperăm că d. C. Caramanlău va binevoi să lămurească opinia publică asupra motivelor pentru care și-a dat demisiunea din postul de prefect al districtului Vlașca, deoarece se asigura chiar pe atunci că această afacere scandaloasă ar fi fost cauza demisionării d-sale și că d-sa posede acte privitoare la rechizițiile de care și la activitatea d. Andreșcu, comisarul antreprenorului Warșavski. Onestitatea d-lui C. Caramanlău e mai presus de orice bănuială și nu ne îndoim că și cu această ocazie vom avea mulțumirea de a constata că sînt și între „liberali” oameni de caracter. A tăcea acum, după distînuiirile făcute, ar fi un fel de complicitate și sperăm că d. Caramanlău va respinge orice bănuială privitoare la persoana d-sale.

[22 aprilie 1879]

[„SPERĂM A PUTEA ADUCE ÎN CURÎND...”]

Sperăm a putea aduce în curînd un răspuns amănunțit la lunga întîmpinare Mihălescu publicată în suplimentul „Românului”. Deocamdată ne mărginim la reproducerea scrisorii d-lui N. T. Moldoveanu trimisă „Binelui public”. Din capul locului cititorii suplimentului Mihălescu

a cătat să rămîie surprinși de stilul împodobit cu flori retorice împrumutate de la prostituție, de coordonarea arbitrară a datelor și de tăcerea ca piticul asupra scrisorii generalului Russisky.

A alege din mulțime de documente pe acelea cari convin momentan, a nu pune la unele ziua în care ele au fost eliberate, a șterge ca cu buretele toate deosebirile de timp si de altă na-tură, a anticipa și prejudeca cercetările legale începute, a *insulta*, pe contrarii cărora n-ai nimic a le *imputa* iată asemenea un mod de discuție, pe care însă nu-l vom urma noi. Dată după dată, act după act, observînd pretutindena din fir în păr legătura între cauza sunătoare și efectul monstruos, astfel sperăm a urma noi discuțiunea.

Iată deocamdată scrisoarea d-lui Moldoveanu.

[25 aprilie 1879]

[„ZILELE DIN URMĂ S-A RĂSPÎNDIT...”]

Zilele din urmă s-a răspîndit prin București și provincie și s-a lipit de strade o proclamație apocrifă, iscălită cu numele plin a generalului Florescu. Se înțelege că, după obiceiul onestității radicale, nu s-a pus nici tipografia în care acest pamflet trivial a fost tipărit, necum numele autorului liberal. Roșii, simțindu-și căderea aproape, vor să răspîndească înaintea dezastrului acel miros de pușcărie ațt de propriu existenței lor. De la iscălirea unui nume străin sub o proclamație pînă la falsificarea de înscrisuri și la plastografie pură nu e nici un pas deosebire, încît nobilul cavalier de industrie care a compus și răspîndit acea proclamație e pe deplin matur pentru izolarea celulară, în care să urmeze a-și pune pe hîrtie, în toată taina și fără a jena pe nimeni, meseria de-a contraface iscălituri străine.

Se vede că s-apropie ziua în care cuvintele *roșu* și *escroc* să fie identice. Atragem atenția Parchetului asupra acestui act, care nu mai are a face deloc cu libertatea presei, ci cu libertatea caracteristică, pedepsită de Codul penal, de-a contraface iscăliturile altora.

[25 aprilie 1879]

[„TOȚI ȘTIU...”]

Toți știu estrema moderațiune cu care s-a exprimat pîn-acuma în manifestele lor comitetele electorale conservatoare.

În aceste manifeste era vorba de gravele cestiuni ce sînt a se rezolva de cătră Camerele de revizuire, de cumpătul și moderațiunea ce trebuie să predomină ca să se dea o soluțiune care să-mpace exigențele Tractatului de la Berlin cu interesele economice și sociale ale României, în fine în unele manifeste se vorbește despre greutățile și neajunsurile ce întîmpină

agricultura noastră — ramul principal de producție — din partea concurenței americane și rusești și despre mijloacele la care am trebui să ne gândim pentru a combate aceste rele. În toate se vedea o idee clară, se vedea priceperea intereselor țării, rostită în tonul moderat al omului convins. Manifestul comitetului electoral din București recunoștea necesitatea de-a se vedea în Adunări toate nuanțele de partid, prin urmare și roșii.

Noi în fine am sfătuit de atâtea ori în „Timpul” pe alegători de-a alege pe cine vor, negustori, meseriași, țărani fie — numai oameni onești și neatârnați să fie, oameni cari să nu fie avizați la resursele bugetului pentru a trăi. Aceasta este părerea noastră statornică. *Noi* sîntem siguri că oamenii cu capitaluri sau cu învățătură temeinică pe care curentul i-ar fi aruncat în partidul roșu și cari sînt liberali din convingere pură și dezinteresată se pot consfătui și înțelege prea bine în toate chestiunile cu partidele opuse. Cu cine nu ne putem înțelege dintre roșii e lesne de spus : nu ne putem înțelege cu aceia cari sînt roșii nu pentru că sînt convinși, ci pentru că n-au nimic și nu știu nimic, pentru cari stăpînirea roșie e *singura* cale de-a-și întreține existența,

cu elementele economice și social nesănătoase, cu cumularzii, semidoctii, advocații fără pricini, vînătorii de posturi și de moșii ale statului, cu toți cei ce nu pot trăi decît din buget, fie direct, fie indirect.

Deși această idee o avem în mod statornic, totuși n-a fost exprimată în manifestele electorale, înțelegîndu-se de sine că prin ele nu ne adresăm decît la elementele pozitive ale națiunii, la cei ce au sau știu ceva, în sfîrșit la națiune în adevăratul înțeles al cuvîntului.

Comitetul partidului internațional-liberal publică și el un manifest, contrariu prin toată atitudinea și maniera de-a vedea la manifestele noastre.

Iată pasaje în care comitetul acesta vorbește la adresa adversarilor lui politici:

Pe cine veți alege?

Aveți în fața voastră de o parte partida *națională liberală*. Aceasta e o partidă constituită și organizată, cu drapelul și programa sa.

De altă parte aveți cîteva *personalități*, chiar însemnate, dar *divizate* între dîsele și prin urmare fără sprijin spre a forma o partidă în națiune. Un singur interes [i]i trage, *interesul puterii*; o singură dorință-i muncește, aceea de a *apuca această putere*. Își cunosc bine neputința; știu bine că țara îi respinge; dar *pasiunea lor pentru putere-i* orbește într-atît încît, disperînd de a veni la guvern prin voința națiunii, au mers pînă a face o moțiune în Senat prin care cereau chiar guvernului partidei naționale -liberale să-i primească în sînul său. Acești oameni însă au trebuință de un nume și s-au intitulat conservatori; simt bine necesitatea unei programe fundate pe principie și cînd cîteva dintr -înșii voră să le formuleze o dată în viața lor politică, în petițiunea de la Iași, au consemnat într -însa negațiunea chiar a principiilor care servesc de bază constituțiunii noastre sociale și politice. Iacă cine sînt cei ce pretind a se numi conservatori și cari nu sînt decît *reacționari*.

Dar faptele vorbesc îndestul. Reacțiunea s-a năpustit la aproape șapte ani asupra țării. Vă aduceți aminte cum a lucrat. A *înlăturat Constituțiunea*, pactul nostru fundamental, și a *falsificat reprezentațiunea națională*, numindu-și mai în toate județele deputați cu forța. Excesele ei în alegeri au mers pînă la vărsări de sînge. Nici una din libertățile pu blice n-a fost respectată de dînsa: libertatea individuală, libertatea presei și a cuvîntului, inviolabilitatea domiciliului, toate au fost lovite prin perchezițiuni și prin întemnițarea ziarștilor opozițiunii. Înjosise magistratura prin influința ce guvernul căta să exercite asupra deciziunilor ei. Umilise oștirea întrebunînd pe soldat la sugrumarea drepturilor cetățeanului. Finanțele țării erau sleite; legile statului destinate a crea și a constata veniturile și cheltuielile erau făcute spre a înșela opiniunea publică și chiar *compturile definitive erau falsificate*. Creditul statului era ruinat. Concesiunile oneroase și impozitele necumpănite secaseră aproape sorgințile economice ale țării.

Spiritul de neadevăr și, să zicem odată vorba proprie, obrăznicia unei coterii de nimic nu poate merge mai departe decît în aceste acuzațiuni.

Concesiunea Stroussberg votată de ei, dezordinea și dezechilibrarea finanțelor introdusă de ei, alegerile cu reteveul și cu influința morală introduse de ei, falsificarea reprezentațiunii naționale erijată în sistem tot de ei, perchezițiunile neumane din partea unor oameni cari nu erau judecători practicate de ei, c-un cuvînt toate păcatele comise de această bandă de exploatație le aruncă azi asupra conservatorilor.

Cît despre organizarea partidului internațional-liberal, n-o negăm.

Cauza acestei organizări stricte e interesul bănesc — nu comunitatea de idei — organizare egală cu cea a partidei ilustre Mafia și Camorra, care miroase de departe a pușcărie. Din cauza asta vi se pare într-adevăr, onorabililor, că oamenii pe cari-i leagă comunitatea de cultură, de avere și de principii sînt dezbrinați între ei, căci între conservatori nu sînt stăpîni și slugi cum sînt la voi, nu e Catilina și bande catilinare, ci sînt oameni egali prin avere și cultură, oameni cari, dacă voiesc puterea, n-o voiesc pentru ei, ca mijloc de trai, ci pentru ca să scape țara de voi, de sterilitatea voastră de gîndire și sentiment, de lăcomia și corupțiunea voastră.

Ceea ce voi numiți organizarea voastră nu însemnează decît disciplina oarbă a unei societăți de exploatație sub comunii șefi de bandă. Voi sînteți înainte de toate o societate secretă și după aceea un partid politic.

Vai de aceia din societatea voastră secretă care ar îndrăzni să aibă o altă părere decît șefii. Din cauza aceasta nici nu sînteți legați prin principii. Acum republicani-federaliști de Ploiești, acum monarhiști-lingăi, sărutînd praful de pe urmele monarhului,

acum rusofili și-ndată după aceea rusofobi, acum de gît cu Cremieux și cu Montefiore apoi evreofagi, admițînd pe rînd toate principiile, după cum credeți c-ați putea amăgi opinia poporului pe care-l exploatați, în fond însă neavînd nici un principiu statornic decît numai acela de-a răsturna cu orice preț orice organizare solidă a societății române și de-a mănține pușcări voastră în sferile puterii statului.

[27 aprilie 1879]

[„D. S. MIHĂLESCU ȘI-A DAT DEMISIUNEA...”]

D. S. Mihălescu și-a dat demisiunea după cum se zice, deși nu știm dacă toată retragerea aceasta nu este numai pe hîrtie. Intimitatea d-sale cu corifeii politici ai roșilor mergea atît de departe încît în vremea din urmă trecuse zvon prin lume că d-sa va adopta pe un fiu al d-lui I. Brătianu, cînd iată că veni deodată istoria Warszawsky, ca un nor greu asupra împlîrilor idilice.

Pentru a nu lăsa să se trezească lucrul, d. N. Moldoveanu ne trimite un răspuns la întîmpinarea lungă a d-lui Simeon Mihălescu. Acea întîmpinare, publicată într-un supliment al „Românului”, încunjură cu pază raportul no. 1479 din 20 mai 1878 a intendentului armatei rusești, general Rassisky, și, spre a se șterge ca cu buretele declarația acestui general că *nu* a cerut care de rechiziție *nici* pentru guvernul imperial, *nici* pentru Warszawsky, d. Simeon Mihălescu caută a atribui stăruințelor d-sale urcarea tarifului de transporturi și aceasta prin următoarele cuvinte:

Îmi permit a vă ruga să publicați cele ce am onoare a vă alătura, ca publicul să poată compara valoarea acuzațiilor ce mi s-au adus personal cu atîta sfruntare și să poată să-și facă convingerea dacă intendența, prin reprezentanții ei, putea să mă mai și mituiască cu bani, pentru că am contribuit din rășputeri ca să plătească prețurile din ultimul tarif și cu modul de control cum s-a plătit, și să poată, în fine, să se domirească că drept a avut Varșavschi să se plîngă, chiar dacă ar fi adevărat că s-a plîns, că mult l-a costat, ca bani, ca trudă, ca osteneală, *ca să mă facă să stau încă în minister, din care am fost rugat pe d. Brătianu să mă lase a mă retrage dacă nu s-ar fi admis ultimul tarif, ca să lase altuia locul de a tolera antreprenori ca Moldoveanu și Botezatu, să exploateze pe bieții țărani cu preț mai de nimic în comparațiune cu cele ce au fost nevoiți a plăti.*

Va să zică rezultatul contribuiri d-sale din rășputeri, a amenințării că va demisiona dacă nu s-ar fi admis noul tarif, este articolul V din convenția cu Warszawsky, care se rostește astfel:

V. Plata unei zile de lucru să se fixeze la zece lei noi și întorsul deșert la 5 lei.

Într-adevăr mare *merit* ar fi acesta dacă ar fi a se atribui d-sale. Din scrisoarea ce urmează însă cititorii vor vedea că tocmai contrariul e adevărat: că adecă intendența imperială a urcat *de la sine* prețul zilei de lucru la 16 franci, pe cînd d-nii Brătianu-Mihălescu l-au redus, în deplină cunoștință de cauză, la 10 fr.; că intendența n-a cerut rechiziție și că guvernul i-a dat-o lui Warszawsky ș.a.m.d.

Dar despre toate acestea vorbește mai pe larg scrisoarea pe care iat-o.

[29 aprilie 1879]

[„AM DOVEDIT ADESEORI...”]

Am dovedit adeseori că liberalismul extrem al legilor noastre au prefăcut pămîntul României în mlaștină de scurgere pentru toate elementele de prisos din țările de prin prejur și că liberalii au fost acia cari au creat cestiunea izraelită, întîi voind să le dea drepturi la toți *en masse*, apoi pentru că, spre a nu-și pierde popularitatea, au introdus, cu duplicitatea ce-i caracterizează, pro ibițiunea absolută a articolului 7.

„Românul” zice că nu-i așa, că noi calomniem; d. Brătianu spune la Dorohoi că la 1848 d-sa avuse de gînd a introduce legi cari să stîrpească pe toți evreii dacă nu l-ar fi împiedicat *conservatorii* în această operă.

Ca să se vadă acum cine spune adevărul și cine nu, reproducem din proclamația d-nilor liberali de la 1848, adresată *popolului*, următoarele:

Pe scurt, popoul român recapitulînd decretă:

21) *Emanciparea izraeliților și drepturi politice pentru orice compatrioți de altă credință.*

Apoi pasajul următor.

Cetățeni în general, preoți, boieri, ostași, negustori, meseriași de orice treaptă, *de orice nație, de orice religie* ce vă aflați în capitală și prin orașe, *greci, sîrbi, bulgari, germani, armeni, izraeliți*, armați-vă spre a ține buna orînduială și a ajuta la fapta cea mare. Patria este a noastră și a voastră, vouă vă place a șede într-însa și ea vă primește. *Sistema cea veche nu v-a chemat și pe voi la masa de obște.* De azi înainte o masă

avem cu toții; un ospăț de frăție ni se întinde, *aceleași drepturi vom avea cu toții*"

Asta e de ajuns.

Sînt cunoscute apoi intimitățile d-nilor liberali cu Crémieux, Montefiore și alți evrei însemnați, intimități prea naturale, pentru că evreii tuturor țărilor sînt liberali și ultraliberali, republicam etc., lucru lesne de explicat dacă considerăm că evreii, neavînd nici patrie, nici tradiții, firește că nu vor ține la patria și la tradițiile poporului pe lîngă care trăiesc.

Discursuri de ocazie ale d-lui Brătianu nu dovedesc din nefericire nimic. Căci acuzarea noastră principală pe care-o facem roșiilor nu este că au fost și sînt amici ai ovreilor; la urmă fiecare e stăpîn pe cugetările și voința lui. Dar ceea ce n-au drept a face e de-a induce poporul în eroare și de-a se gera la ocazie de adversari ai ovreilor.

[1 mai 1879]

[„ROMÂNUL » ÎN AJUNUL ALEGERILOR..."]

„Românul" în ajunul alegerilor a ajuns în doaga copiilor. Fie frica ce-o are de alegeri, cari promet a nu ieși pe placul radicalilor cu toate influențele și numirile de funcționari *ad hoc*, fie lipsa de judecată înăscută și moștenită de la stîrpirile transdanubiane cari au prestat rolul de părinți radicalilor din România, fie din cauze psihologice sau fiziologice, destul că-n doaga copiilor a ajuns și se leagă de vorbele noastre chiar acolo unde ele nu au o însemnătate politică, ci se referă la descrierea realistă a oamenilor și împrejurărilor.

Dacă îndrăznim a zice că generalul Florescu de ex. are nu numai o arătare simpatică, ci și aristocratică, ni se spune că răspîndim un aer de servilism. Mai știm încă și alte mistere despre general, care asemenea sînt în stare a-l compromite în ochii liberalilor. Generalul are totdeauna o îmbrăcăminte îngrijită, pe cînd liberalii nu-și pot permite acest lux decît atunci cînd sînt la putere. Dacă și aserțiunea aceasta e o crimă contra libertății, o mărturisim cu căință, dar nu ne putem îndrepta. E vina generalului dacă nu poate semăna, nici în privirea arătării sale esteri oare, nici în privirea culturai și manierelor, cu d-nii radicali, ba că s-a-nfruptat într-atîta de blestemata de civilizație încît după ce s-a atins de un radical simte trebuința foarte explicabilă de a-și spăla minile; dar toate aceste mici crime contra libertății, egalității și fraternității sînt atît de naturale încît, departe de a le condamna, noi aflăm din contră cuvinte de-a le explica în mod firesc.

Cît despre arhondologie și Regulamentul Organic al muscalilor, declarăm de mai nainte că le dăruim pe amîndouă dd-lor radicali, ca fiind foarte potrivite cu firea d-lor. Tocmai vremea Regulamentului este aceea care au favorizat boierirea lichelelor a căror fii sînt liberalii de astăzi. Regulamentul a fost acea legiuire impusă de muscali care era îndreptată contra elementelor istorice din țară și avea scopul de-a desființa puternica clasă superioară din România, pentru a substitui în locu-i caracudă semiliberală. Regulamentul Organic — deși încă destul de restrîns — inaugurează deja epoca domniei ciocoiești și a căderii claselor istorice din țară.

A doua aiurire a „Românului" pare a zice că *noi* declarăm a fi foarte liberi sub regimul radical. Deie-ni-se voie a o spune că noi nu sîntem numai *acuma* liberi, ci am fost totdeauna neam de neamul nostru, încît actele de eliberare succesivă au privit pe grecii, bulgarii, sîrbii, albanezii și deosebiții redactori ai „Telegrafului". Pururea românul a fost în țara românească pe deplin liber. Claca sau boierescul n-a fost decît o formă de învoială economică; dar nu se știe caz ca un clăcaș la noi în țară, în orice timp ar fi trăit, să nu poată ajunge la cele mai nalte vrednicii ale statului, numai vrednic să fi fost. *Egali* nu erau românii, dar liberi au fost totdeauna. Dacă ne plîngem de libertatea prea mare a acelor cari împiedica lucrarea sănătoasă, fie intelectuală, fie economică a nației, noi știm foarte bine ce zicem și vom ilustra-o oricînd cu cazuri dacă liberalii poftesc.

Sînt oameni cari au comis crime grave și cu toate astea rămîn somități roșii, se primblă pe strade, ocupă funcțiuni înalte, în loc de-a-și petrece viața la pușcărie. Sînt militari cari și-au călcat jurămîntul făcut Domnului lor și i-au pus pistolul în piept, sînt alții cari au

proclamat răsturnarea lui și republica. Sînt iar alții asupra cărora planează bănuiala verisimilă de-a fi fost mituiți și de-a fi vîndut pe bani viața și munca oamenilor la străini, c-un cuvînt oameni, precum unul din ei s-a definit însuși, „cari mîncă carne de om și gura-i miroase a *eau de Cologne*", și aceștia ne sînt nouă *prea liberi*, pe cînd după toate legile omenești și dumnezeiești ar trebui să putrezească la ocne. Libertate *materială* au românii destulă; nimeni nu e-mpiedecat de-a se ocupa cu orice ramură productivă, fie plugărie, fie meșteșug, fie negustorie, fie artă sau știință; ceea ce împiedecă însă și face a se închirci libertatea materială este impunitatea crimelor, este necesara lipsă de respect cătră autoritatea statului născută din această impunitate, din care rezultă apoi slăbiciunea absolută a statului înlăuntru și-n afară.

Noi susținem că slăbiciunea statului român înlăuntru e mai mare decît în vremea fanarioților și cu mult mai mare decît în zilele lui Mihai Sturdza sau a lui Vodă Știrbei.

Cităm un caz din vremea lui Vodă Caragea. Vestitul George Lazăr trecuse în Țara Românească, deschisese școală și i se

deduse numai decît o boierie. Nu știm acuma cum se făcea pe atunci dezlipirea de cetățenia austriacă, destul că consulul austriac îl pretindea ca pe un supus al guvernului imperial, l-au ademenit între zidurile consulatului și l-au închis. Vodă Caragea, auzind, a poruncit prefectului de poliție ca pe orice austriac va întîlni pe uliță să-l bată la falangă, ceea ce s-au și întîmplat întocmai. Numai decît George Lazăr a fost liber, căci ope-rația polițienească nu era să se oprească la un austriac. Astăzi — întîmplîndu-se așa caz — el ar da loc la un lung conflict diplomatic, pe cînd atunci falanga era de ajuns pentru a mîntîni autonomia internă a românilor, iar notele diplomatice erau floare la ureche.

În zilele lui Mihai Sturdza în fine „Foaia satească”, al cărei redactor era d. M. Cogălniceanu, cuprindea zilnic decrete de esmitere peste Dunăre de vagabonți și escrochi ovrei, încît cu sutele îi lua slujitorii din urmă și-i depuneau pe pămîntul fericit al Dobrogei. Astăzi ar fi toată Europa, escitată de Alianța izraelită, de liberalii lumii întregi și de jurnalele acestora.

Ei bine, această extremă slăbiciune înlăuntru și înafară s-a născut din ura și vrajba introdusă în pămîntul nostru de secta roșie, din discompunerea vechei societăți române prin legi de-un extrem liberalism, din impunitatea crimelor, din împrejburarea că ne guvernă oameni cari nu pot impune respectul autorității nici prin naștere, nici prin știință și inteligență, nici prin avere.

[3 mai 1879]

[„PUȚINE ZILE ÎNCĂ...”]

Puține zile încă și țara va fi ales mandatarii ei ce noi, trimiși anume pentru rezolvarea cestiunii izraelite.

Mai puțin decît oricare din ziarele opozițiunii, noi am lăsat cestiunea aceasta afară de orice discuțiune, noi am fost aceia cari n-am făcut o armă de partidă din ea.

Liberă e țara să nu dea nimic ovreilor, să mîntîie articolul 7. să respingă stipulațiunea art. 44 din Tractatul de la Berlin. Și într-adevăr aceasta ar fi fost opinia noastră, de-a mîntîie articolul 7, de-a respinge art. 44 al Tractatului de la Berlin; asta ar fi fost opinia noastră statornică, nestrămutată, dacă am mai trăi în vechea Românie, cu organizația ei de bresle, cu solidaritatea de interese, cu obiceiurile ei drepte, cu datinele ei naționale. Dar din acea epocă încoace s-au prăsit în țara noastră, împreună cu ideile demagogice, și reprezentanții acestor idei, s-au prăsit soiul de oameni fără pic de simț istoric, cari au stricat tot rîndul și tot bunul trai din țara aceasta, s-au prăsit secta roșie, care nu dă-ndărăt nici înaintea crimei, secta în mijlocul căreia ignoranța și smintirea sînt titluri de recomandăție, trădarea de Domn un merit răsplătit cu recompense naționale, revolta și răsturnarea un brevet, un privilegiu pentru a deveni om mare.

Iată dar ceea ce face țara noastră slabă înlăuntru și în afară. Toate puterile apusene știu că posedăm deja, înlăuntru nostru veninul discompunerii sociale, că la noi domnește demagogia, domnesc naturile catilnare, toată lumea știe că prezidentul Consiliului de Miniștri a fost amestecat în conspirațiile contra împăratului Napoleon III și în multe altele, că șeful partidului ce ne guvernă face parte din demagogia internațională care împînzește Europa, c-un cuvînt că acești oameni sînt ei înșii promotorii tuturor tendențelor de distrugere și de anarhie.

Ce-i pasă, ce-i poate păsa Europei de o țară căzută în asemenea stare ?

Prin decăderea dinlăuntru sîntem siliți a transige.

Ceea ce am cerut așadar de la partidul roșu nu mai este de a nu transige, ci de a spune lămurit, pe față, ce voiește să facă.

La aceasta n-am căpătat pînă acuma decît răspunsuri evazive. Chiar acuma, imediat înaintea alegerilor, „Românul”, organul demagogiei noastre, nu găsește decît vorbe late, pentru a amăgi buna-credință a românilor.

El ne citează cuvinte din discursul d-lui Brătianu cari nu susțin nimic, precum nu dovedesc nimic, și pe cari le reproducem, spre a se vedea cum fraza înlocuiește la acești oameni orice cugetare pozitivă.

Iată-le dar:

Europa poate oare să exige de la noi ca dintr-o trăsătură de condei să rezolvăm această cestiune?

Dar cîte secole n-au trebuit Europei ca s-o rezolve ea însăși ! Și cînd a rezolvat-o? După ani de progrese și numai după ce mai toate statele, trecînd prin foc și prin sabie, se scăpaseră de mare parte de evrei. Nu vă mirați dar că, atunci cînd a venit un plenipotențiar în Congres și a propus o soluțiune, Congresul a respins-o și a pus un articol în care este numai un principiu, iar nicidecum o soluțiune. Mai întîi, membrii Congresului știau gravitatea cestiunii și aveau credință că națiunea română întregă, dacă Congresul ar fi dat în cunoștință de cauză o soluțiune cestiunii prin Tratat, ar fi respins Tratatul din cauza acelui articol.

Credeți oare, d-lor, că Europa nu va înțelege, nu a înțeles chiar, cu toate uneltirile unora, că ar fi a ne sinucide dacă am da astăzi împămîntenirea la toți izraeliții în masă, așa cum pare că le e frică, la cițiva, că unii români ar fi dispuși să o facă ? Aceasta este o supozițiune monstruoasă, inadmisibilă, care nu poate fi rădicată aci decît ca o armă de partidă.

Cum ați putea crede că Europa ar veni a ne impune să deschidem deodată porțile țării și să dăm drepturi în masă la toți acești izraeliți?

Cînd ar veni *deputații izraeliți în Cameră*, ei care nu au încă dezvoltate simțimintele românești, ei care sînt mai toți străini de țara aceasta, și prin limbă, și prin moravuri, și prin viața lor, nu s-ar rezuma decît pe acei 500 000 de coreligionari, cari mai toți sînt cu totul străini de această țară. *Credeți d-voastră că Europa nu ar vedea în aceasta un pericol național? Care din marile puteri ar putea cere de la noi ca, pentru amorul unui principiu, să ne ucidem naționalitatea?*

Toți sîntem de opinie să facem omagiul acestui principiu ; trebuie ca religiunea să nu mai fie un obstacol la împă mîntenire. Diferim numai în privința mijloacelor, în privința precauțiunilor de luat ca să îngrădim naționalitatea noastră și interesele noastre economice și sociale.

Dezlegarea cestiunii izraelite este o *operă foarte laborioasă*, care nu se poate rezolva într-un mod definitiv decît în timp, poate de o jumătate secol.

Trebuie să vă chibzuiți și să luați măsuri de apărare, fără însă a se mai putea zice de inamicii noștri că facem per secuțiune religioasă.

Iată dar programa d-lui I.C. Brătianu, o programă care consistă din *întrebări*.

Poate oare Europa exige?

Credeți oare d-lor că Europa nu va înțelege?

Cum ați putea crede că Europa ar veni a ne impune ?

Credeți că Europa nu ar vedea în aceasta un pericol național?

Și această mizerie intelectuală, acest joc cu *credeți* sau *puteți crede*, e în ochii roșiilor un răspuns pozitiv, un program ? Dar de cînd întrebările sînt în lumea aceasta un răspuns ?

Cel mai ieftin răspuns al nostru, al căruia contrariu nu ni-l va putea proba d. Brătianu, este aceasta, că Europa se moque de d. Brătianu și de toți radicalii din România și le-a impus imposibilul, știind că numai oamenii mincinoși, fără de caracter și tărie, numai parveniți și naturi catilinare pot amăgi o nație cu nerușinare, pot realiza imposibilul. Dar se-nțelege că pe asemenea oameni nu-i poate crede nimenea pe cuvînt, ci numai pe fapta împlinită. Alianța izraelită este aceea care susține în România pe radicali și-i susține ca să-și facă treburile.

Și știți cum microcefalii redactori ai „Românului” numesc acea jucărie de cuvinte?

Iacă o programă lămurită; ea este programa partidei naționale, care face omagiu principiului, dar îngrădește în același timp naționalitatea, îngrădește interesele politice, sociale, economice și chiar morale, cu garanții care să le proteagă în contra oricărei atingeri, în contra oricărei slăbiri periculoase pentru viitor.

Pe temeiul acestei programe și sprijinită pe *mărețul ei trecut de luptă* pentru ideile naționale, se prezintă partida liberală înaintea alegătorilor și cere a-i reînnoi încrederea de care s-a bucurat pînă acum, în tot cursul vieții noastre politice de la 1848.

Iacă o programă lămurită; ea este a partidei naționale !

Nu știm, zău, să rîdem sau să plîngem. Am rîde într-adevăr, dar ni se strînge inima cînd gîndim că asemenea capete, care dovedesc prin făptura lor semnele cele mai caracteristice a decăderii fiziologice și anatomice, înmuiera de creieri și atrofia oaselor craniului, conduc Soarta nației aceștia.

17 - C. 832

Iar cît despre *mărețul trecut de luptă*, îl vom ilustra numaidecît prin citeva fraze din Proclamația de la 22 iulie 1848 (no. 338), din care se va vedea cum vorba goală și sforăitoare acopere lipsa de curaj, lașitatea liberalilor.

Iată acele fraze:

Popolul din capitală, asemenea mare și sublim ca totdeauna, își apără și astăzi drepturile cu eroismul timpilor primitivi ai creștinismului, care în inimile lor este și astăzi tare și puternic ca și atunci, și popoul român va birui, căci Dumnezeu ne-a zis că cu credința vom strămuta munții !

Înalta Poartă iarăși ne fîgăduiește ne-ncetat prin glasul *Exceleței Sale Pașa* că va face tot pentru fericirea noastră .

Iscălit C. A. ROSETTI

Acesta e protestul la intrarea turcilor în țară sub pașa de la Rusciuc. Iată dar un popul mare și sublim, care strămută munții și pentru fericirea căruia glasul *Escelenței Sale Pașa* face tot!

Acesta este *mărețul trecut de luptă* al partidului radical.

[4 mai 1879]

[„ÎN URMA CONSTATĂRILOR FĂCUTE...”]

În urma constatărilor făcute de Parchet d. Simeon Mihălescu și-a dat demisiunea din postul de director al Ministeriului de

Interne, rămîind, se înțelege, pe timpul alegerilor la postul său. Dar se știe că nu va putea să rămînă la acest post decît pînă în ziua cînd Parchetul va lua măsurile cuvenite.

Supărat de presimțirea acestei necesități fatale, „Românul” de la 5 mai atacă în mod pieziș pe magistrații însărcinați a arunca lumină asupra scandaloasei afaceri al cărei mijlocitor a fost d. S. Mihălescu. Dar în loc de a stăruia asupra cestiunei adevărate, le zice magistraților următoarele:

După cîte știm — și dorim să ne înșelăm — Parchetul nu se ocupă nicidecum despre cele ce a făcut acuz atorele și despre relațiunile sale intime și publice; ceea ce credem că este și nedrept și vătămător pentru niște bărbați cari desigur caută cu căldură adevărul și numai adevărul, fără nici o altă preocupare.

În orice caz, bărbații cari compun Parchetul sînt datori să descopere, cît mai curînd, cu cine a fost și este în relațiuni intime și publice d. Moldoveanu, ce valoare are acuzarea sa, ceea ce o poate lesne afla de va binevoi a cerceta și a cere *ca și poliția să îl ajute în cercetările sale*, și ce coprind dosarele Ministerului de Interne și ale prefecturilor, ce a ordonat să se facă d. Mihălescu și ce s -a făcut.

Fie „Românul” liniștit, deoarece după cele ce știm că trebuiau să se constate, îl putem în credința că moralitatea publică în curînd va fi satisfăcută. Iar cît pentru d. Moldoveanu, d-sa e un om destul de inteligent spre a nu fi început fără de a fi convins de reușită, și „Românul” insultă magistratura cînd vine să-i spună ce este și ce nu este datoare a face.

[6 mai 1879]

[„LUCRU DE CARE TREBUIE...”]

Lucru de care trebuie să fie desigur acru sufletul cititorilor sînt fără îndoială vecinicele espuneri de teorii constituționale, de principii și paraprincipii politice, de profesii de credință și alte produse intelectuale de soiul acesta, cari dovedesc numai starea de nematuritate a educațiunii politice.

Au ideile și principiile carne și oase ? Sînt ele ceva real și de pipăit, încît daca unul susține din gură că le are să-1 și credem pe cuvînt, încît să zicem : „De treabă om, căci frumos *vorbește* !”.

Ideile și principiile sînt cuvinte cari se pot învăța pe de rost, fără ca să fi trecut în suc și sîngele celui care le recitează ca pe un rol învățat în teatru. Oare cînd un actor joacă pe un rege într-o piesă el a devenit rege printr-asta sau rămîne același actor sărac asupra căruia iluzia unei ore aruncă splendoarea regalității ?

De aceea nu cată să-ntrebăm ce anume principii profesează cutare și cutare, deși ele au însemnătatea lor, ci cine și cum este. Muncește acest om ? Are ceva? A-nvățat carte? E cinstit în daraverile lui ? Iată întrebările de căpetenie cari în ultima linie hotăresc cît cîntărește un om în bine și în rău — nu însă profesii de credință, tipărite pe-o hîrtie răbdătoare, vorbe late și mari, excursiuni prin țările depărtate, cari nu se potrivesc în nici o privire cu țara noastră, verzi și uscate pe cari publicul le ia drept adevăruri profetice și revelațiuni incontestabile.

De douăzeci și mai bine de ani presa roșie ametește publicul român c-o mulțime de subtilități și de idei foarte controversate, cu sisteme de organizare și reorganizare, cu articole copiate din franțuzește, englezește și nemțește și cu toate astea publicul mi se-ntrebă : dovedesc toate acestea ceva?

Nu ceea ce zic acești domni, ceea ce fac e important.

Să luăm cîteva exemple cari vor ilustra prăpastia dintre cele zise și cele făcute. Ne vom feri de vorbe mari, de libertate, fraternitate, egalitate, dreptate etc. și ne vom ține pe șleau de ideile cele mai elementare, pe care le pricepe orice creștin c-un cap normal și făcut ca al tuturor celorlalți.

De ce militarul e dator supunere oarbă, de ce el e legat prin jurămîntul lui mai mult decît oricine? Pentru că toate legile și instituțiile omenești, pentru că existența statului în afară are nevoie de apărare prin putere fizică. Se-nțelege că n-ai nevoie să aplici legile prin soldați, nici să te bați într-una la granițe. E destul că puterea fizică a statului să existe în reprezentarea ei armată, e destul ca inamicii ordinii publice dinlăuntru și inamicii cei dinafară s-o știe că există, pentru ca să nu tulbure liniștea. Nu întrebuițezi bățul, dar îl ai la-ndemîna oricînd.

Birul acesta al cetățenilor unui stat, birul de sînge e cel mai greu din toate și orice om o simte aceasta. Ca militar omul e legat orbește de ordinul superiorilor și de jurămîntul ascultării absolute, al credinței absolute către Domn. Ar fi într-adevăr ciudat a se vedea că tocmai ultima rațiune de care statul dispune pentru existența lui, apărarea lui fizică, să se revolte în contra-i în momentul suprem al pericolului, să lepede arma sau s-o îndrepte în contra statului chiar. Aceasta e ceva atît de elementar încît oricine o pricepe.

Ei bine, ce s-a-nîmplat la noi ? Rugăm să se facă distingerile necesare. Două partizi con spiră în contra lui Vodă Cuza, contra D[omnu]lui ales, recunoscut, inviolabil al țării.

Persoanele private cari conspirau puneau în joc persoana și libertatea lor, pentru că statul cu puterea lui fizică existentă

putea să-i sfărâme în momentul în care ar fi încercat să-și realizeze scopul.

Dar ce se întâmplă? Ofițeri roșii și *numai roșii* predau această putere fizică fără luptă în mâna conspiratorilor și Domnul cade. Drapelul se dezonorează, asupra armatei s-aruncă o pată pe care n-a putut-o spăla decît cu sîngele ei în cel din urmă război.

Dar oare cu ofițerii călcători de jurămînt ce s-a întîmplat ? De vină toți știu că a rămas intactă, ba unul din ei, ruda onorată a șefului partidului roșu, [e] deputat, poate ministru, mai știm noi?

Un altul proclamă răsturnarea Domnului și republică în Ploiești. Care i-a fost răsplată ? Capătă o comandă în armată, e umplut cu decorațiuni, se alege deputat, e trimis extraordinar și de onoare al Domnului, intră în funcțiunea celei mai nalte siguranțe publice.

Întă dar trădarea și călcarea de jurămînt, *erijate de roșii în titluri de merit*.

Să nu uităm că în același timp mulți ofițeri credincioși lui Vodă Cuza, care au păzit cu sfințenie jurămîntul lor, au fost dați în judecată *pentru* fidelitatea din armată.

Întă dar fidelitatea și credința nestrămutată degradată de roșii la un fapt ce merită pedeapsă

Tot ei sînt aceia cari strigă mereu : știință lumină civilizație ș.a.m.d.

Dar oare cum le aplică

Astăzi chir șeful diviziei școalelor din Ministeriul Învățaturilor Publice care nu știe scrie și citi cum se cade un rutinar cu patru clase primare

Întă știința, lumina, civilizația oficială roșie afirmînd de un om cu patru clase primare.

Se înființează o medalie pentru recompensarea meritelor literare artistice. Există București însă o natură catilinară, lipsită de spirit și de talent, al cărei singur merit e că înjură în mod odios tot ce țara are onorabil începînd cu M.S. Domnul. El tîrzie în noroi familia domnească bațjocorește pînă și umbra copilului mort toate acestea într-un stil scîrbos, c-un cinism care n-are a face de fel cu cinismul antic; apoi strofele sale fără pudoare se cîntă prin cafenelele

plebei, sînt aplaudate și urlete bestiale de aprobare se ridică cînd s-azvîrle cu noroi în umbra unui înger !

Care e răsplata acestui om ?

O funcție însemnată și medalia *Bene merenti* pentru merite literare.

Nu mai vorbim de incapacitate și de ignoranță. Ieie-se pe rînd șefii de servicii ai roșilor și se va vedea că aproape toți sînt oameni cu desăvîrșire ignoranți, cari nu posedă nici un fel de studii, cari nu pricep nimic din natura serviciilor ce au a le îndeplini.

Statul posedă de ex. o a cincea parte a teritoriului României. De se va întreba cine e șef la Domenii, răspunsul va fi numele unui om fără învățatură, a cărui singur merit este că e liberal-roșu.

Și așa în totul și în toate.

Toate calitățile rele: ignoranță, venalitate, trădare, prostie sînt în ochii roșilor singurele titluri de merit, după cari ei fac numirile în funcțiunile statului. Și acești oameni apoi sînt împluți cu decorațiuni, cumulează cîte 5—6 funcțiuni importante, își creează misiuni și diurne, se aleg deputați în colegiul III și IV — au încrederea țării cum am zice.

Dar dacă țara are neapărata nevoie de-a fi guvernată în modul cel mai liberal posibil, nu are destui liberali cinstiți ? Nu există mulți, foarte mulți oameni onești într-adevăr, în mare parte tineri, pe cari educația în străinătate i-a făcut liberali, și cari au numai calitățile acestui sistem? Noi nu-i aprobăm, căci regula și principiul nostru intim rămîne că existența și buna stare a țării și a poporului nostru sînt lucrurile de căpetenie, iar principiile după care el se guvernează sînt pentru noi un lucru secundar.

Pozitiv și necontestabil este că de cînd domnesc principii liberale birurile se-nmulțesc, datoriile publice tot așa, populația din orașe și sate moare și scade vîzînd cu ochii, străinii se nmulțesc și se-mbogățesc, iar românii scad și sărăcesc, c-un cuvînt toate relele au căzut ca grindina asupra țării de cînd ne-am lăsat de obiceiurile vechi, precum le apucasem, și de organizația noastră veche, sănătoasă, potrivită cu starea țării.

Sub domniile naționale ale sutei a nouăsprezecea mai nu era an bugetar să nu se-ncheie c-un escedent de vro cîteva milioane, nu era an în care populația să nu sporească cu vro cîteva zeci de mii de suflete, precum nu era an în care să nu se scrie o carte bună și înțeleasă de toată nația de la Tisa pîn' la Marea Neagră.

A ne-ntoarce îndărăt adevărat că nu mai putem. Sîntem osîndiți a purta de acuma-nainte greutățile unei organizațiuni *factice*; teamă ne e numai că asupra acestei munci zadarnice de Sisif nația va fi oprită cel puțin o sută de ani în dezvoltarea ei naturală, dacă nu va pieri chiar.

Astfel am văzut cum sub degetele magice ale roșilor trădătorii devin oameni mari și respectați, bîrfitorii de cafenele — literatori, ignoranții și proștii—administratori ai statului român, cum în ochii lor e merit tot ce-n ochii omului cuminte e rău și vrednic de despreț și de pedeapsă.

Pînă cînd aceasta?

Noi nu ne-ndoim că adevărurile noastre vor pătrunde în societatea română. La ce le-am și scrie dacă n-am avea această convingere? Fără a transige așadar în privirea principiului nostru fundamental și nestrămutat că, în loc de a subordona țara și împrejurările unor teorii abstracte, din contra, teoriile trebuie să rezulte din starea și necesitățile țării, noi totuși nu sîntem inamicii nici unei idei politice susținute de oameni onești, chiar dacă acea idee n-ar fi potrivită cu starea de lucruri.

Ceea ce am fi așteptat dar de la alegerile pentru Cameră nu e ca ideile noastre să prevaleze, căci nu le putem impune oricît de bune și temeinice ar fi, ci ca elementele libera le alese să fie din cele curate, din cele cari n-au amăgit poporul cu vorbe și au un trecut curat.

Deși mulțumiți cu rezultatul general al alegerilor, am fi dorit să avem adversari în genere mai demni decît acia pe cari administrația roșie i-a trimis în Cameră.

[15 mai 1879]

[„DEOCAMDATĂ FOILE RADICALE...”]

Deocamdată foile radicale nu simt altă trebuință mai urgentă decît aceea de a-și număra amicii din Cameră și din Senat; ocupațiune în care nu prea sînt jenați nici de regulele adevărului, nici de considerațiuni de onestitate politică. Înainte-mergătorul acestor numărători pe răboj e, ca-n toate afacerile de pură invențiune, ziarul „Românul”.

Temele de aritmetică *vulgară* și de „uite popa, nu e popa”, practicate cu atîta succes la Dîmbovița și-n alte locuri și așternute cu aceeași virtuozitate în revistele de acuma a foilor radicale, culminează apoi, după cum se-ntîmplă a fi căpățîna scriitorului radical, în una din două aserțiuni cari se esclud una pe alta.

Unii strigă : Conservatorii nu mai pot de bucurie.

Alții: Conservatorii nu mai pot de necaz.

Îndeosebi „Românul” ne atribuie o bucurie extraordinară, precum ar avea-o roșii bunăoară dacă Fundescu ar ajunge împărat în țara cazalbașilor sau Dame prezident al Republicei Franceze, pe cînd ciracii „Românului” ne prezenta publicului lor ca pe niște oameni cărora li s-a necat corăbiile.

În faptă amîndouă aserțiunile sînt egal de greșite. Cine a citit „Timpul” știe că noi am prezis rezultatul alegerilor, dacă nu din fir în păr, totuși în genere. Ne cunoaștem țara, n-am exagerat nicicînd valoarea opiniei publice, știm defectele legii electorale, care pune soarta țării în mîinile orașelor, deși acestea sînt departe de a purta sarcinile publice ale satelor și a proprietății mari de pămînt, mai știm preste aceasta că amovibilitatea funcționarilor și arenzile moșiilor statului pun în mîină guvernului două puternice mijloace de ingerințe, știm în fine că cel din urmă și cel mai netrebnic subprefect poate ruina, de voiește, pe un arendaș sau pe un proprietar mic, prin urmare din capul locului noi, oamenii adevărului, cari vedem limpede și vorbim tot atît de limpede, nu ne-am făcut iluziuni tocmai mari în privirea alegerilor.

Am avut o singură bucurie: că colegiul I din toată țara, apoi îndeosebi unele județe, acelea cari au dat și regimintele cele mai încărcate cu glorie în cel din urmă război, a dat o strălucită satisfacțiune tuturor bărbaților pe cari roșii au avut lipsa de rușine de a-i da în judecată precum și lipsa de curaj de-a mîntîina acuzarea, bucuria c-un cuvînt că clasa cea mai puternică, mai cultă și mai bogată din România a ales, fie-n Cameră fie-n Senat, pe acei bărbați, în genere cu foarte însemnată majoritate.

Am avut apoi o părere de rău; nu aceea că partidul conservator n-a ieșit cu majoritate în amîndouă Camerele, căci rezultatul a ieșit conform prevederilor noastre, ci că țara n-a avut destulă putere de-a respinge pe ciracii lui Warșawsky și de-a alege liberali mai cinstiți decum sînt roșii. Ne-am întristat vîzînd că bunăoară un dr. Severin cutează a se opune contracandidat d-lui G. Bosianu.

Succesul ideilor noastre proprii nu l-am sperat la moment, deși ele singure ne par mîntuitoare; dar în orice caz aveam dreptul de-a spera ca să avem înainte-ne adversari onești, nu oameni cu cari nici n-am sta vrodată la vorbă în afaceri private și pe cari numai starea țării ne silește de-a-i combate din răspuțeri, precum Cicero combate pe Catilina.

„Românul” poate deci să esclame „triumf”, poate să ne atribuie bucurie ori întristare; lucrul e irelevant. Noi știm ce știm și nu ne preocupăm de aceste ace cu care radicalii se apără de ghiulele. Sînt foarte contrariați d-nii radicali de cum au ieșit alegerile în Senat; acesta e adevărul. Știm asemenea că majoritățile de votatori și Severini nu sînt în stare de-a ține guvernul deasupra apei și că se vor întîmpla remanieri, iar acestea vor fi începutul sfîrșitului domniei roșie în România. Știm asemenea că n-au curajul de-a dizolva Senatul, că atunci cînd vor cădea pentru totdeauna vor amenința pe Domn cu răsturnarea, c-un cuvînt știm multe, căci pentru cel cu auzul fin țîntarul e trîmbiță, după cum zice turcul.

Dar, pînă una alta, n-ar fi oare bine ca „Românul” să ne spuie ce atitudine va avea guvernul în cestiunea evreilor?

Declarațiunile d-lui I. C. Brătianu, pe care „Românul” avea extrema bunăvoință de-a le numi un program clar, am avut

ocazie de a le arăta cât plătesc. „Domnilor, credeți d-voastră că Europa ... Puteți crede că puterile occidentale vor voi etc. etc.". Apoi tot știrul acesta de întrebări se mîntuia prin observația nespuse de profundă că cestiunea evreilor e o *cestiune foarte gravă*.

Ni se va permite dar a spune că cu asemenea vorbe nu se pot împăca decît copiii și cititorii „Românului”. Ce are de gînd cabinetul a propune Camerelor, ce are de gînd a susține și ce a combate, asta e cestiunea.

Cui dintre evrei și cum se vor da drepturile politice, cestiunea secundară.

Cui dintre evrei și cum se vor da drepturile *civile* în deplinătatea lor, cestiunea principală.

Am auzit într-adevăr că într-o adunare electorală ar fi vorbit un d. Costinescu asupra cestiunii evreilor: dar ni se va îngădui de-a nu ținea deloc seamă de discursurile de candidatură ale caracudei roșie. Ele nu obligă pe nimenea, ba nici acii cari le-au rostit nu se țin obligați prin ele, de aceea din principiu nici n-am citit acele ingenioase espuneri, pentru că din nimic nimic nu iese și pentru că ne-am făcut regulă de-a nu da importanță decît oamenilor c-o însemnătate reală, nu acelora cari la căderea roșilor vor fi dispărut fără de urmă, unii în umbra notițelor de prin mahalale ale „Românului”, alții după teigheaua cîntărețelor de șansonete, alții în fine prin cafețele oculte unde ziua, dar mai cu seama noaptea, răsună prin

obloanele închise misteriosul dialect, sărac în cuvinte, dar semnificativ, de setleva, chenzleva, mazu etc.

Așadar nu cu d. Costinescu vom sta de vorbă.

Voim ca ziarul „Românul”, în numele partidului și a guvernului pe care-l reprezintă, să vorbească limpede în cestiunea aceasta.

[17 mai 1879]

[„CINE CUNOAȘTE CÎTUȘI DE PUȚIN ISTORIA...”]

Cine cunoaște cîtuși de puțin istoria Țărilor românești nu poate să se mire de cele ce se petrec în zilele noastre.

Pe timpul fanarioților, mai înainte, ba chiar numaidecît după epoca lui Ștefan cel Mare, scaunele domnești au început a fi cumpărate cu bani. Fanarioții nu erau decît oamenii care au luat acest principiu al cumpărării scaunului domnesc drept bază pentru organizarea unui sistem de exploatare publică.

Mai mulți greci din Constantinopol și din țară se uneau între dînșii, compuneau din economiile lor un capital însemnat, se grupau pe lingă vreun fanariot cu oarecare trecere la Poartă și cumpărau tronul vreuneia dintre Țările românești. Venind apoi în țară, Domnul înde obște nu înapoia banii, ci lua cu sine pe membrii companiei și le da funcțiuni înalte, din care să-și poată scoate capetele cu camete cu tot. Aceștia, la rîndul lor, luau biruri legiuite și nelegiuite, vindeau funcțiunile și făceau negoț cu posturile atîrnate de dînșii.

Acest sistem s-a păstrat în Țările românești aproape una sută și cincizeci de ani.

După documentele istorice cari ne sînt cunoscute, la companiile de exploatare ale fanarioților au luat parte și alți străini, zarafi din Constantinopol, mai mulți ambasadori ai Franței și ai Veneției; nu ne este însă cunoscut nici un caz în care boieri pămînteni, fie chiar și de origine străină, să-și fi băgat capitalurile în asemenea întreprinderi. S-a întîmplat însă în mai multe rînduri că vreuna dintre partidele din țară s-a folosit de asemenea companii, constituite fără de concursul lor, ca să răstoarne pe vreun Domn. Astfel a fost răsturnat, între altele, voivodul Constantin Brîncoveanu.

Același lucru se întîmplă în zilele noastre.

Elementele pentru organizarea unei societăți de exploatare au existat totdeauna în țara noastră și era un lucru firesc să se găsească și oameni capabili de a le organiza. Liberalii mai avansați de la 1848 au crezut că se pot folosi de ele în lupta pentru principiile egalitare ce propovăduiau și, dacă elementele mai sănătoase de la 1848 nu ar fi făcut această greșală, niciodată compania de exploatare organizată de d-nii C. A. Rosetti și I. C. Brătianu nu ar fi ajuns la înrîurire hotărîtoare în viața noastră publică.

La 1848 oamenii luminați au pus la dispoziția acestei companii o armă puternică: fraza liberală și patriotică, dreptul de a pretinde să fie încungiurați cu nimbul unor oameni ce au luat parte la o acțiune de reorganizare națională. În zadar N. Bălcescu, Eliad Rădulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Cost. Negri, Ch. Tell și ceilalți inauguratorii ai epocii noastre moderne au înfierat pe sufletele problematice pe cari le toleraseră la 1848, căci ele pînă în ziua de astăzi se pretind, cu oarecare trecere, creatori ai epocii.

Vodă Cuza, inteligent mai presus de toate, a căutat să-i ducă *ad absurdum* și a izbutit. Dar era destul ca compania să vie o dată la putere pentru ca să se sporească și să prinză putere.

În urma revoluției de la 1866 compania a putut să-și găsească noi membri și nouă resurse. Ceea ce-i lipsea mai înainte, capitalul, acum îi sta la dispoziție, deoarece în timp scurt rentabilitatea întreprinderii s-a dat pe față și creditul companiei s-a întemeiat. Compania și-a creat un capital de rezervă parte prin fondarea ziarului „Românul”, parte prin îmbogățirea celor mai

hotărâți dintre membrii ei, și îndată ce lumea a văzut că a fi roșu este o negoțatorie ce se rentează bine, numărul roșilor s-a sporit.

Chiar nici așa însă roșii nu ar mai fi putut ajunge să dispună din nou de averile țării, dacă nu s-ar fi găsit încă odată conservatori gata de a se folosi în mînia lor de compania Rosetti-Brătianu.

În două rînduri s-au încercat să răstoarne pe Domnitorul Carol I și să vie la putere și nu au izbutit, precum nu vor putea izbuti niciodată, fără de ajutorul, fie chiar pasiv, al altora.

Încetul cu încetul ei au sărăcit și și-au pierdut creditul astfel că, dacă nu ar fi venit coaliția de la Mazar Pașa, ca să-i reabiliteze, astăzi d. C. A. Rosetti ar fi tot la Paris, d. I. C. Brătianu ar fi rămas un cetățean folositor prin rachiul, vinurile și untul ce produce, d. Pantazi Ghica ar satisface o trebuință publică, organizînd vreun *Caffé chantant* apelpisit, iară partea cea mare a roșiilor ar fi postulanți supuși.

În trei ani de zile însă compania a crescut și s-a întărit ca niciodată. S-au strecurat bani prin mînele ei, în acest timp, și banul e putere.

Dară vom trece cu vederea vina celor ce au pus nouă și puternice arme la dispoziția modernei companii de exploatare și ne vom mărgini a constata cum roșii știu a se întări prin slăbirea altora.

Toți foștii miniștri conservatori dați în judecată au ieșit cu majoritățile însemnate din urnele electorale.

A fi adversar al roșilor, a-i combate și a fi combătut de către dînșii este un titlu de încredere.

D. G. Vernescu, d. Mihail Cogălniceanu, d. Manolache Costache Epureanu și d. N. Ionescu, membrii fostei coalițiuni de la Mazar Pașa, de asemenea sînt aleși ca opoziție. Alegătorii le zic: „Voi i-ați adus pe roșii; vă alegem, ca tot voi să scăpați țara de dînșii”.

Dar d. Dimitrie Sturdza, ministru de finanțe al actualului cabinet, nu a fost ales, și nu a fost ales tocmai pentru că face parte din cabinetul Brătianu.

Astfel știu roșii să omoare pe oamenii ce le dau mînă de ajutor.

*

Și oricine astăzi ar îndrăzni să se unească cu roșii o pate ca d-l D. Sturdza, căci cu dinadins omoară pe oamenii ce se amestecă în treburile lor și nu-i primesc decît spre a-i putea omorî.

Ca dovadă că și această apucătură e una dintre tradițiunile lor istorice vom pune în vederea cetitorului o parte din istoria lui Matei Vodă Basarab.

Matei Vodă Basarab, cel mai național și mai popular dintre toți Domnii Munteniei, acela care creă cea mai națională epocă în istoria noastră, întorcîndu-se de la Constantinopol fu primit, după cum ne spune un istoric, ca numai puțini Domni pe fața pămîntului.

Peste trei zile, pe la 1 martie 1634, a venit și Matei Vodă. O mulțime de *popor* și toți boierii au ieșit întru întîmpinarea sa la malul Dunării; și, drept semn de bucurie și fericire, poporul li]și dezbrăca hainele și le așternea la pămînt, de a venit Domnul peste ele pînă în București călare.

Dar cum s-a sfîrșit viața acestui Domn iubit, care a creat cea mai frumoasă epocă de prosperare națională? Cum și-au răzbunat vrăjmașii lui de dînsul?

I s-au făcut slugi plecate, spre a-l face urît de popor și spre a-l putea apoi răsturna, punînd capăt și epocii create de dînsul.

La bătrînețe, el ajunsese de batjocora lumii și a oștirea care:

[i]i zicea fără de rușinare că, fiindcă a ajuns bătrîn și în doaga copiilor, era bine să -și lase tronul și să se facă călugăr. Aceste toate au rezultat *din cauza a doi oameni înrăutățiți*, anume vistierul Ginea, numit și Olariul său Cicală, și Radu Armașul, numit și Vărzariul. Aceștia, avînd în mînă cîrma statului și încrederea absolută a Domnului, făceau abuzurile cele mai revoltante. Boierii, ajungînd fără putere și vîzîndu -și viețile în mîinile acestor doi ticăloși, sufereau toate în tăcere.

Astfel a ajuns oamenii răi de pe timpul lui Matei Basarab să mînjească viața uuui om îmbătrînit în fapte mărețe.

Dar cine erau acești doi ce organizaseră pe timpul lui Matei Basarab compania de exploatare?

Unul, Ginea, zice istoria:

era din Rumelia, om prost și neînsemnat, de meserie fierar. Venit de foarte june în țară și făcîndu -și avere, se însură la satul Brătășești, lîngă Olteț, în județul Romanați. Cu viclenia sa cea iscusită, ajungînd a se înainta în direcătoriile civile și apropiindu -se adesea de Domn, [i]i zicea totdeauna să-l facă pe el vistier și -i promitea că va afla mijloace să -i sporească veniturile, încît să poată cuprinde și alte țări. Matei Vodă, ajungînd la bătrînețe a fi dominat de ideea înavuțirii și a iubirii de argint, l -a crezut și l -a făcut vistier plenipotent. Acesta îndată a lepădat pielea mielului și se arătă în adevăr lup: trimitea în toate părțile și dezbrăca oamenii cu felurite cuvinte; inventa feluri de dări și de abuzuri care ajunseră a înegri faima și numele cel glorios al Domnului.

Cine era celălalt?

Acesta era român din Ploiești, fiul unui grădinar (bulgar) care cultiva varză ; de aceea îl și numiră Vărzarul. Ajungînd din tinerețe a înainta în direcătoriile civile, se făcu și armaș mare, o dată cu Cicală, cînd s -a făcut vistier. Înzestrat cu un suflet răutăcios și neomenos, îndată ce -a

ajuns la postul acesta a început a revărsa asupra tuturor veninul răutății sale; nici boier, nici preot nu scăpa nesupărat și neajfuit de puterea lui.

Astfel acești doi venetici, strâns uniți între dinșii și profitând de slăbiciunea unui Domn cu trecut glorios, au știut să curme o viață atât de binecuvîntată cum a fost cea începută pe timpul lui Matei Basarab și să pregătească țara pentru epoca fanarioșilor.

Nu-i vorbă, oricare alt Domn cu trecut mai puțin glorios ar fi căzut jertfă slăbiciunii sale.

*

Nimic nou sub soare !

Ce se petrece astăzi s-a petrecut sub forme deosebite mereu în timp de mai multe sute de ani. Când elementele sănătoase au avut destulă energie, când ele s-au arătat hotărâte, exploatoarii de meserie *s-au făcut nevăzuți de frică și de rușine* iară cei amăgiți s-au pocăit și s-au întors pe căile bune. Și dacă noi, astăzi, voim că scăpăm de nevoile cu care ne luptăm, e destul să ne arătăm hotărâți pentru ca urmașii lui Cicală și ai Vârzarului să dispară ca fumul, goniți de frică și de rușine.

Să facem astăzi ceea ce au făcut străbunii noștri la începutul epocii lui Matei Basarab, să ne arătăm hotărâți, pentru ca fiii noștri să nu cază victimă celor ce exploatează țara și de treizeci de ani să trudesc să curme dezvoltarea noastră națională și să facă pe pământul românesc un stat cosmopolit.

Nu e vorba de boieri și de reacție; vrăjmașii noștri de la „Românul” dau în sec când vor să sperie lumea cu momeli de felul acesta : lupta se urmează pentru românitatea țării noastre, pe care liberalii intern[ațion]ali o neagă prin aspirațiile, prin faptele și prin activitatea lor de treizeci de ani, lupta se urmează pe tărîm național între noi, care ținem la obiceiurile și tradițiile poporului român, și între oamenii veniți de ieri de alaltăieri în țară ce, uniți cu niște români slabi de înger, [i]și dau silința să ne abată de pe căile firești ale dezvoltării noastre și să întemeieze stăpînirea străinilor pe pământul românesc.

Nu mai e vorba chiar nici de conservatori și liberali, toți oamenii cumsecade și toți românii trebuie să-și deie mîna ca să scape țara de primejdia în care vor s-o arunce roșii, ce azi caută să se întărească prin un nou element străin.

[18 mai 1879]

[„DACA TONUL FOII NOASTRE...”]

Daca tonul foii noastre e uneori de-o extraordinară asprime, cititorii desigur că nu vor fi uitînd ce cumplită e starea de lucruri în care se află țara și că pana lui Tacit și limba Duhului Sfînt abia ar ajunge ca să zugrăvească estrema decădere socială a României și primejdiile care atîrnă asupra țării, nedîndu-i răgaz de-a-și veni în fire.

În altă țară de am trăi, în care mai e credință, onestitate, respect ca bunuri obștești ale spiritului public, relele ni s-ar pare trecătoare și nicicînd condeiul nostru nu ar fi înmuiat în fiere; dar aici, unde, dacă-i vizita ministeriile sau Văcăreștii, aceleași fizionomii și caractere întîlnești, aici unde un parvenit bulgar ca d. I. C. Brătianu și un grec parvenit ca d. C. A. Rosetti conduc destinele acestei nefericite țări, aici unde oameni ca aceștia, fără pic de patriotism, radicali cosmopoliți, stăteau ieri la învoială cu Warsawsky ca să-i vînză sufletele din opt ținuturi, stau azi la învoială cu Alianța izraelită ca să-i vînză țara toată și să desfîințeze printr-un trafic mîrșav o nație și un stat pe cari zeci de popoare barbare nu le-au putut desfîința, aici nici un cuvînt nu e destul de aspru, nici o lovitură nu e destul de tare, încît, am mai spus-o încă o dată, rolul scriitorului ar trebui să-ncezeze și să-nceapă rolul călăului.

Într-un termin de patru zile, care nu e de ajuns nici pentru că „Monitorul” să ajungă prin toate comunele, guvernul convoacă Adunările pentru ca să se folosească de întîrzierea onora și altora și să le smulgă prin surprindere cine știe ce voturi de cari are trebuință.

Nu știm încă ce ne păstrează viitorul cel mai apropiat chiar. Prin promisiuni și amenințări, prin introducerea în listele colegiului I a sute de ampoliați fără de avere, înscriși în mod fraudulos, prin cerșitoria sistematică de voturi, profesată săptămîni întregi de șeful cabinetului și de colegii săi, prin mituire și terorism roșii au ajuns să-și înjghebe majorități servile, cu cari vor face tot ce vor voi.

Aceste majorități vor fi în curînd la un loc ca să se-nțeleagă cu ce preț se poate vinde țara aceasta, pe cît aur jidovesc trebuie vîndut sîngele eroilor căzuți înaintea Plevnei și Vidinului, pentru ca istoria să scrie că în suta a nouăsprezecea, sub guvernul d-lor Rosetti-Brătianu-Warsawski, regimetele munților și șesurilor României s-au luptat cu frigul, foamea și glonții ca să treacă țara lor din stăpînirea nominală a vitejilor osmani sub stăpînirea reală și ucigașă a idrei jidovești.

Din capul locului am întreat pe „Românul” ce are de gînd guvernul să propuie în cestiunea izraelită, cari sînt opiniunile lui.

Pînă acum tăcere absolută.

D. Brătianu ne asigură că e cestiune *foarte gravă*, ca și cînd cu asta ne-ar fi descoperit ceva nou.

Întrebăm dar încă o dată :

Cui dintre evrei și cum voiește guvernul a se da drepturi politice. Cestiune secundară.

Cui dintre evrei și cum voiește ale da plenitudinea drepturilor civile. Cestiune principală.

Până la acest răspuns însă arătăm din nou, prin scrisoarea ce ne-o trimite d. N. T. Moldoveanu, în ce mîni a încăput țara întregă, deci și cestiunea izraelită. Din scrisoarea de mai la vale se va vedea că între dd. Brătianu și Simeon Mihălescu nu e o mai mare deosebire decît între Anna și Caiafa.

[20 mai 1879]

CESTIUNEA IZRAELITĂ

I. UZURA

Nu demult, în toate statele Europei stipularea dobînzei era mărginită: creditorul care și-ar fi stipulat dobîndă nelegiuită era obligat de a restitui dobînda primită și pe lîngă aceasta el era și supus unor penalități. Dar de pe la finea secolului trecut, legile contra uzurei au fost combătute și s-a cerut înlăturarea lor, ca fiind neutile. Întru combaterea legilor contra uzurei s-a susținut că statul n-are a interveni a regula relațiile creditului, acestea avînd a fi regulate numai de particulari, fără nici un amestec; că capitalul e liber și exploatarea lui nu poate fi supusă unei restricții din partea legiitorului; că moneta, nefiind decît o marfă, precum prețul mărfii aseminea și mărimea dobînzei are a se determina prin legea economică de cerere și ofertă; că această lege și concurență vor contribui la regularea mării mei dobînzei în mod normal și priincios, iar după înlăturarea oricărei restricții legale se lăsa a se spera micșorarea dobînzei. Mai ales în urna influinței școalei manchesteriane și a cercurilor finanțiere influente, precum și a tuturor cari credeau că abrogarea legilor contra uzurei ar fi o cerință absolută a progresului, legile contra uzurei au dispărut în ultimele două decenii. Singură Franța a persistat a se opune curentului pretins liberal și continuă pînă astăzi d-a mănține legea din 1807 contra uzurei, cu toate că în diferite rînduri s-a cerut abrogarea ei chiar și-n Corpurile legiuitoare.

De mai mult de 10 ani s-a făcut o esperiență cu libertatea capitalului și ni se pare că nu a fost destul a înlătura numai restricțiile legale pentru ca pretutindeni să urmeze o stare priincioasă. Sub regimul libertății s-au produs fapte cari dovedesc că, indivizii [fiind] lăsați prada concurenței universale, cei mai puțini și mai abili se fac cei mai bogați și mai puternici, încît concurența și libertatea nu folosesc decît acestora.

Astfel, pentru Germania, aflăm din scrieri, din presă, din dezbaterile din Cameră, că toate clasele, dar mai ales micii industriași și micul proprietar de la țară sufăr de greutatea dobînzilor ce li se iau de capitaliști.

Nici micul industriaș, nici micul proprietar nu sînt în stare de a găsi credit pentru industria lor, pentru cultivarea pămîntului, decît în condiții ruinătoare pentru existența lor. Micul

industriaș e redus a se face simplu lucrător, micul proprietar e silit a-și vinde pămîntul capitalistului. Operațiile capitaliștilor, a institutelor de credit, a băncilor, sînt descrise ca operații uzurare (Vezi Perrot, *In zwolfter Stunde*, pag. 84 sqq.) Și spre a mărjini abuzurile uzurei, în Camerele legiuitoare din Prusia și din alte state ale Germaniei s-au întocmit comisii spre a propune măsurile necesare contra esplotării uzurare.

Și Austria a urmat curentului general, desființînd în an. 1868 legea contra uzurei, dar de atunci s-au produs fapte și împrejurări economice atît de anormale și de înspăimîntătoare încît legiitorul a fost silit a introduce în iulie 1877 pentru Galiția și Bucovina o lege specială spre a înfrîna și a pedepsi abuzurile uzurare.

Faptele produse sub regimul libertății, efectele acestei libertăți într-o țară ca Galiția și Bucovina, procedările și uneltirile practicate de către uzurari și scopul ce ei urmăresc, cine sînt debitorii esplotați, ce sînt creditorii uzurari, precum și influența ce exercită uzura desfrînată asupra societății în general, toate acestea le cunoaștem prin cercetările ce s-au făcut anume în Galiția și Bucovina de către autoritățile publice administrative și judecătorești, prin revelă rile produse cu ocazia dezbaterii legii aceleia din iulie 1877 în Corpurile legiuitoare ale Austriei și prin diferite scrieri¹. În special pentru Bucovina ne referim cu deosebire la un studiu instructiv și foarte însemnat asupra naturii și efectelor uzurei, făcut de Platter, profesor la Universitatea din Cernăuți (*Der Wucher in der Bucovina*), lucrare pe care o recomandăm și pentru a cării răspîndire am dori ca să fie tradusă.

Acea lege esecpțională s-a promulgat numai pentru Galiția și Bucovina, dar deputații din diferite provincii, precum din Silezia, Moravia, Garmolia, au dezvălit mizeria în care se află micii proprietari de la țară și industriași și în alte provincii ale Imperiului prin exploatarea lor în mod uzurar de către capitaliști și au cerut pentru aceasta aplicarea legii și în acele provincii. Între alții deputatul Wurm a susținut că capitaliștii omnipotenți și lacomi storc populațiile și guvernul îi vede și-i lasă să facă. Uzurarii sînt organizați ca o ceată de țilhari. Agenții lor descoperă pe industriașul sau pe țaranul nevoiaș, îi înșeală fără sfială și fără nici o piedică, iau țaranului averea și meseria și țaranul ajunge a fi proletar. În anul 1874 cel puțin 10000 țărani din provinciile de dincolo de Leitha și-au pierdut proprietățile. În același an s-a îngreuiat averea lor cu datorii în sumă de 195

milioane florini. Dacă vor continua astfel lucrurile, a adăugat acel deputat, vor dispărea țărani, cari sînt o condițiune pentru puterea și pentru existența statului.

Spre a înțelege natura și efectele uzurei astfel cum se practică în Galiția și Bucovina, nu putem fără a ține seamă și de condițiile sociale și economice a acestor provincii, precum și de condițiile morale și intelectuale a poporului din acele provincii. Galiția și Bucovina sînt țări agricole, învederat că țărani, micii proprietari, vor fi aceia în privința cărora vor avea a se constata și cunoaște efectele uzurei.

În urma legilor de la 1848 și 1855 regulîndu-se cestiunea agrară, țărani dobîndiră dreptul de proprietate și libertatea, fără însă ca legiuitorul să se fi gîndit la măsurile tutelare în ve derea stării lor și la măsurile necesare pentru ridicarea lor morală și intelectuală spre a putea susține lupta mai ales cu capitalistul. Avînd multe defecte morale, dedat beției sau îndemnat la beție chiar de speculanți, fără experiență, fără instrucție și lipsit de protecția proprietarului de care fusese dezrobit, țăranul e chemat a deveni prada uneltirilor uzurare a speculanților la cari el e nevoit a se adresa. Însuși ministrul de justiție Glaser a zis că trebuie să fim cuprinși de spaimă cînd ne închipuim care poate fi starea intelectuală a multor persoane cu cari-și pot face speculanții manipularile cele mai de necrezut. Galiția e superioară Bucovinei sub raportul intelectual. Ce trebuie însă să fie în Bucovina? Cu ocazia aniversării de 100 ani a anexării Bucovinei s-au publicat scrieri de ocazie care vroiau a arăta cum toate progresele posibile s-au realizat în acea provincie, cum tot e în cea mai bună regulă. Cît însă diferă de acest tablou tabloul ce ni-l depinge Platter despre starea morală și intelectuală a poporului din Bucovina. După Platter, nu e nici o deosebire între țăranul de acum și între țăranul dinainte de 100 ani! Țăranul e o ființă cu totul nedezvoltată sub raportul moral și intelectual, care are trebuință de ajutor față mai ales cu speculantul rafinat. Pentru celebrarea acelei aniversări s-a înființat o universitate, ca și cînd s-ar fi putut simți necesitatea unui asemenea institut cînd, din copiii ce-ar fi trebuit să frecventeze școale, nu o frecventează decît 15,7% din cauza lipsei de școale, pentru a căror introducere ar fi fost mai mare necesitate. Lipsit țăranul astfel de instrucție, nu ne putem mira că el nu e în stare a pricepe socotelile și manipularile speculantului.

Datoriile ce contractează țăranul în Galiția și în Bucovina nu sînt numai pentru scopuri economice, ci în mare parte ele sînt datorii de lux, de consumpțiune. Cîrciuma e locul de predilecție

1)Vezi: Das Gesetz vom 19 Juli 1877 zur Abhilfe wider unredliche Vorgaenge bei Creditgeschaeften mit Materialien herausgegeben von dr. Jos. Kaserer.

în care se contractează datoriile. Țăranul e invitat de speculant la cîrciumă, i se arată spre cumpărare lucruri pentru femeie sau pentru copii și i se spune că, dacă el nu are mijloace spre a le cumpăra sau spre a ospăta la nuntă sau la botez pe vecini după obiceiul de la țară, i se vor da pe credit lucrurile și băutura. Astfel se suscită trebuințe pe care țăranul nu le poate satisface din mijloacele ce are. Pentru asemenea trebuințe se contractează datorii, se stipulează dobînzii pe lună, pe săptămîină, se răfuiește socoteala din timp în timp, se adaogă și se socotesc dobînzii la dobînzii, se stipulează clauză penală și apoi se prezentă creditorul și debitorul la notar spre a încheia un act sau se cere debitorului o poliță. Actul ce constată datoria cuprinde o sumă care reprezintă de mai multe ori suma primitivă datorită.

Forma ce o preferă speculantul pentru constatarea datoriei e polița; se cere debitorului o poliță; acea formă e plăcută speculantului fiindcă ea ascunde manipularile uzurare, apoi din cauza procedurii sumare și din cauză că debitorul în general nu e în stare a se înfățișa la tribunalul depărtat comercial spre a face contestațiile.

Ani muncește țăranul cu nevasta și copiii spre a scăpa de creditor, însă adeseori în zadar. Dar era o margine pentru speculanți care prezerva pe țărani. Speculanții fiind, precum vom vedea, în cea mai mare parte izraeliți, ei nu puteau a-și însuși imobilele debitorilor lor și erau amenințați de legea contra uzurei.

În anul 1867 izraeliții dobîndesc dreptul de a putea avea imobile și-n anul 1868 se înlătură legea contra uzurei. Se pare că deodată în urma acestor legi ar fi sporit posibilitatea de a dobîndi credit, căci se înmulțesc vînzările silite a imobilelor debitorilor.

Dar din sporirea vînzărilor silite în urma legii din 68 nu se poate conchide că a sporit creditul. Cu înlăturarea acelor legi restrictive s-a creat numai facultatea de a exploata populația în mod uzurar; pe cît înainte marea majoritate era lipsită de credite, asemenea și în urmă ea e lipsită de credit. Ceea ce constituie sporirea creditului e înlesnirea de a găsi credite în condiții favorabile, astfel ca dobînda de plătit să nu covîrșească folosul normal ce poate avea debitorul ca industriaș și ca mic proprietar; și, dacă aflăm că condițiile sub care în Galiția și în Bucovina debitorul își poate procura credit sînt astfel încît minarea lui ca meseriaș sau ca mic proprietar e sigură, vom admite că prin înlăturarea acelor legi nu a sporit creditul.

Astfel, de vreme ce sub regimul legii contra uzurei în Bucovina s-au efectuat vînzări silite 57 în anul 1864, iar 68 în anul 1865, cu toate că a fost în anul 1865 cea mai mare mizerie din cauza relei recolte, în urma introducerii libertății prin legea din 14: iunie 68 se înmulțesc vînzările silite; așa se efectuează vînzări silite 253 în anul 1875, 375 în 1876 și 817 în anul 1877. Iar în Galiția, de vreme ce în anul 1867, sub regimul legii contra uzurei, se făcuse publicații numai pentru 164 vînzări silite,

deodată numărul publicațiilor sporește în anul 1868 cu 65%, în anul 1873 cu 273%, în 1874 cu 525%, în anul 1875 cu 814%.

Dr. Eydzowski, în raportul său către Cameră în privința legii din iuliu 1877, afirmă „că folosul capitalistului în Galiția întrece de 3, 4, 5 și de 10 ori câștigul ce-l poate avea agricultorul din pământul său sau industriașul din industria sa”. În unele districte ale Galiției nici nu se poate încheia o afacere cu mai puțin de 20% și în general se stipulează câte 30 sau 40%. Sînt cazuri, afirmă același raportor, în care datoriile primitive de 300 sau de 400 florini, în urma prelungirilor, a adăogirii dobînzilor la dobînda și a clauzelor penale, s-au urcat după trei ani la suma de 15 000 sau 20 000 florini cazuri în care pentru 60 florini s-a dat o poliță de 600 florini de plătit după 6 luni (Kaserer, p. 23). Ministrul de justiție declară că stipularea de 75 sau 80% e ceva obicinuit în Galiția (Kaserer, p. 85). Și cei mai mulți care sînt astfel exploatați și în urmă espropriați sînt cei mai săraci. Eaortorul constată că din imobilele anunțate spre a fi vîndute silit, a căror număr l-am arătat mai sus, 71% sînt imobile de o valoare mai mică de 1000 florini, 22 % sînt de o valoare de la 1000 pînă la 5000 florini și numai 3 % sînt de o valoare mai mare de 5000 florini (Kaserer, p. 22).

Dar ceea ce e înspăimîntător e că multe din vînzările silite sînt pentru plata unor creanțe în sumă numai de 3 fl. 69 kr., de 3 fl. 30 k[r]., de 2 fl. 30 k[r]., precum constată ministrul de justiție (Kaserer, p. 85). Ce mizerie economică nu se revelează cu aceasta !

Și, pentru Bucovina, Platter dovedește în mod peremptoriu cît de falșă ar fi concluzia de a crede că, în urma înlăturării legii contra uzurei, condițiile sub care se poate procura credit ar fi ușoare sau că ar fi puțință de a găsi credite.

În anul 1875 s-a vîndut un imobil în valoare de 250 florini pentru o datorie de 90 creițari (!!); în anul 1876 s-au săvîrșit vînzări silite pentru datorii de 1 fl. 36 creiț[ari], de 2 fl. 50 cr., de 3 £1., de 20 florini (v. Platter, p. 32). Din cei espropriați în anii 1876 și 1877, 245 nu datorau decît numai cîte 33 fl., apoi alți 533 datorau numai cîte 88 fl. și 1047 datorau cîte 240 fl. Ceea ce dovedește că espropriații sînt cei mai săraci! Și să nu uităm ca în acele sume pentru care s-au săvîrșit vînzările silite e nu numai capitalul datorit, ci și toate adăogirile prin dobînda, prin dobînda la dobînda.

Platter calculează că acei cari nu datoreau mai mult de 1000 florini au plătit în anul 1876 ca dobînda minimum 33,96% și în anul 1877, 33,95%; dar uitîndu-ne mai de aproape la dobînda plătită în fiecare caz, aflăm că, din 600 espropriați, 44 au plătit cîte 36%, 5 cîte 40%, 12 cîte 42%, 79 cîte 48%, 9 cîte 50%, 15 cîte 57%, 63 cîte 60%, 27 cîte 72%, 5 cîte 96% și unii au plătit cîte 100%, 109%, pînă la 185%! (V. Platter, p. 17 și 18).

Și datoriile, îngreuiate prin dobînzii în asemenea mod, mai se măresc prin clauze penale, prin cheltuieli de judecată, care sînt cu atît mai mari cu cît debitorii sînt mai săraci.

Calculînd dobînzile și cheltuielile, găsim că peste tot s-au plătit pentru datorii pînă la 50 fl.

în anul 1876 118,13%

iar în anul 1877 121,39%

Pentru datorii de la 50 pînă la 100 fl.:

în 1876 74,66%

și în 1877 80,05%

S-ar putea zice că cei mai mici debitori au plătit cele mai mari dobînzii din cauza lipsei unei siguranțe suficiente pentru creditor; dar ne convingem de contrariu cînd aflăm că s-au vîndut silit în anul 1876 :

1. pentru datorii pînă la 50 fl. în sumă totală de 2357 fl. 45 imobile în valoare de 24578 fl.

2. pentru datorii de la 50 pînă la 100 fl., în sumă totală de 6927 fl., 66 imobile în valoare de 38 638 fl.

3. pentru datorii de la 100 pînă la 500 fl., în sumă totală de 37883 fl., 47 imobile în valoare de 175207 fl. iar în anul 1877:

1. pentru datorii pînă la 50 fl., în sumă totală de 5035 fl. 65 kr., imobile în valoare de 54570 fl.

2. pentru datorii de la 50 pînă la 100 fl., în sumă totală de 16709 fl. 22 kr., imobile în valoare de 89291 fl.

3. pentru datorii de la 100 pînă la 500 fl., în sumă totală de 78655 fl. 07 [kr.], imobile în valoare de 396955 fl.

Astfel că valoarea imobilelor vîndute a fost mai mare decît sumele datorite,

în anul 1876 pentru datoriile de la 1, de 10,4 ori, iar

în anul 1877 pentru datoriile de la 1, de 10,8 ori;

în anul 1876 pentru datoriile de la 2, de 5,6 ori;

în anul 1877 pentru datoriile de la 2, de 5,3 ori;

în anul 1876 pentru datoriile de la 3, de 4,6 ori;

în anul 1877 pentru datoriile de la 3, de 5,0 ori.

Cu toate dar că siguranța oferită de debitor era mai mult decît suficientă, totuși el e silit a plăti acele dobînzii esorbitante.

Astfel mărirea dobînzei și a foloaselor ce are un speculant nu se determină, precum zice Platter (p.17), prin riscul ce prezintă afacerea pentru care se dă suma împrumut, nici prin împrejurările bănești ale debitorului, nici prin gradul de încredere

a debitorului, ci pe deoparte prin gradul de ușurință a debitorului, prin nevoia momentană în care el se află, prin stupiditatea, prin starea lui de beție, iar pe de altă parte prin lăcomia creditorului de a se îmbogăți, prin nerușinarea, prin perversitatea și prin gradul de a ști a înșela ("*Von dem Grade der Gaunerhaftigkeit*").

Capitalistul în Galiția și în Bucovina, după ce a stors în tot felul pe debitor, îl despoaie la urmă pe cale legală de averea imobiliară, și esproprierea țaranului, acesta e scopul capitalistului uzurar. "Căci cine speculează în modul precum văzurăm trebuie să voiască ceea ce neapărat el a trebuit să prevadă" (Platter). Ce trebuie să mai zicem când aflăm din jurnalul oficial „Lemberger Zeitung” că, în timp de 5 ani, s-a publicat vânzarea silită a 800000 mici imobile, situate în 6371 locuri, care toate s-au cumpărat, în lipsă de doritori, sau de însuși creditorii uzurari sau de alți uzurari, căci uzurarii se ajută între dînșii.

Dar ne-am face o mărginită idee când am crede că esproprierea se săvârșește numai prin vânzări silită. "Uzurarul, dacă poate, evită publicitatea vânzării silită și preferă a cumpăra imobilul de bunăvoie. Și se pare într-adevăr că în Galiția uzurarii și însușesc cele mai multe imobile de la țărani debitori prin cumpărări de bunăvoie. Deputatul Naumovici afirmă că sînt locuri unde uzurarii și-au apropiat peste jumătate din imobilele locuitorilor prin acest mod.

Speculanții de care sînt înzestrate Galiția și Bucovina, spre a stoarce pe locuitorul de la țară și spre a realiza esproprierea lui, nu se sfiesc a întrebuița mijloace proibite de legea penală,

Pe cînd țaranul e în stare de beție, acei speculanți obțin iscălitura pe polițe, pe înscrisuri false, ei falsifică polițe, acte de vânzare, ci se folosesc de marturi falși în judecată, ci depun jurăminte false (V. Kaserer, p. 24).

Legiuitorul căutînd prin legea din 1872 a împiedica obținerea iscăliturii țaranului pe polițe prin surprindere, speculanți rafinați, spre a nu mai fi expuși la contestări, obțin hotărîri arbitrale contra țaranului, încît acesta nu se mai poate opune la executarea lor. Mai mult: s-au falsificat chiar hotărîri arbitrale care constatau o închipuită judecată și, spre a înlesni lucrarea, aceste hotărîri arbitrale sînt litografiate sau tipărite, încît nu are a se înscri[e] în ele decît numele pretinsului debitor ce are a fi espropriat. Judecătorii cari au pronunțat asemenea hotărîri sînt indivizi cari au fost condamnați pentru înșelăciune la mai mulți ani de închisoare sau cari erau urmăriți pentru o serie de delictă.

Toate aceste procedări nelicite se constată de către raportorul Rydzowski și de ministrul de justiție (V. Kaserer, p. 24 și p. 84). Cu asemenea hotărîri arbitrale au fost espropiați într-un singur an, în circumscripția unui tribunal, peste 315 locuitori, precum a declarat ministrul de justiție (*eodem loco*). Raportorul Rydzowski afirmă că, prin procedările enunțate mai sus, toți locuitorii din comunele unor districte au fost espropriați, „reduși a fi arendași ai pămînturilor ce avuseseră și sclavi perpetui ai uzurarilor înșelători” (Kaserer, p. 24).

În asemenea condiții nu e mirare a vedea producîndu-se un fenomen neașteptat pentru o țară curat agricolă cu pămînt destul, precum e Galiția. Locuitorul, în desperarea sa, părăsește „statul care l-a făcut cetățean liber, care i-a acordat folosința tuturilor drepturilor politice, cari îi apără religiunea” (Dr. Rydzowski în raportul său) și emigrează în America.

Spre ilustrarea practicei uzurare, e important a ști care este naționalitatea debitorilor și a creditorilor uzurari.

Pentru Galiția, atît raportul, cît și diferiții deputați poloni au observat oarecare rezervă asupra acestei importante împrejurări; însă prin combaterea legii din 1877 de către deputatul Menger s-a lăsat a înțelege că legea ce se discută e îndreptată contra uzurarilor izraeliți (v. Kaserer, p. 45, 46) și deputatul din Silezia, Cienciola, a zis chiar că mulți oratori nu ar fi vorbit cu atîta căldură contra proiectului de lege, dacă evreei n-ar fi cei cari bat, și noi (adică creștinii) cei bătuți (Wenn nicht die Iuden die Drescher und wir die Gedrischenen waeren). (Kaserer, p. 161). Dar acest punct important e și dovedit de Platter pentru Bucovina prin date statistice. Populația Bucovinei consista în anul 1869 din 82,65 % români și ruteni, 8,02 germani și 9,33 evrei.

Din 1189 debitori espropriați în an 1876 și 1877 sînt:

1059 români și ruteni, adică	89,06%
77 izraeliți	6,48%
53 germani	4,46%
	100

Aceste cifre dovedesc că mai toți debitorii espropriați sînt români și ruteni.

În privința naționalității creditorilor cari au urmărit în anul 1876, aceștia au fost în număr de 369 din cari 51 creștini, cari nu erau germani, 5 germani și 271 evrei; iar în anul 1877 ei au fost în număr de 702, din cari 105 creștini, cari nu erau germani, 25 germani și 572 izraeliți, - așadar evreii ca creditori constituiau 82,9% în 1876 și 81,5% în 1877.

Sau, din 1029 urmăriri silite ce s-au efectuat, 10000 izraeliți au efectuat 177% urmăriri;

10000 ruteni români, 3,7 % urmăriri;

10000 germani, 7,3% urmăriri.

Și chiar între acești desemnați ca germani sînt unii evrei. Se dovedește dar că mai numai evreii sînt aceia care speculează. Și că evreii exercită uzura ca o profesie, aceasta se dovedește prin faptul că înțîlnim între creditorii evrei aceleași nume (v. Platter, p. 44 și 45). Evreii sînt uzurari și ei sînt cari espropriază !

Dar să ne dăm seama ce influență exercită practica uzurării a evreilor asupra moralei publice, asupra conștiinței dreptului. Justiția fiind chemată după dreptul strict a pronunța hotărîri și a ordona executarea lor, executării, cînd știi că nu datoresc și că pe nedrept sînt executați, încep a pierde încrederea în justiție. Astfel că justiția [i]și pierde prestigiul și autoritatea ce ea trebuie să aibă.

Deputatul Naumovici a spus în această privință că locuitorii presupun că judecătorii sînt uniți cu uzurarii, pe care i-ar părtini fiindcă ar fi mituiți. O consecuență e că și simțul dreptului și conștiința dreptului se corup în asemenea împrejurări; locuitorii, spre a scăpa de urmăririle uzurarilor, nu se sfîesc a depune jurăminte false, a face acte de înstrăinare simulate. Apoi numărul delictelor crește din an în an și această creștere a demoralizării criminale o constată raportorul prin date statistice (Kaserer, p. 24). Și Naumovici asigură că mare parte din acei cari umplu închisorile sînt victimele uzurei și a mizeriei cauzate prin uzură.

Coruperea conștiinței dreptului ia asemenea proporții încît la urmă și clasele societăți mai înalte prin cultură, prin poziția socială, prin avere, sînt atinse. Acest simptom al practice uzurare-l constată și-l ilustrează îndeosebi Platter (p. 48), prin următoarele :

Proprietarii mari exploatează pe țaran în mod uzurar ; apoi instituttele de credit național e înființate în Bucovina iau dobînzii pînă la 24 %, — vrea să zică practică uzura, și de aceea ele pot fi cualificate institute uzurare cu toate că membrii sînt persoane din societatea înaltă, funcționarii cei mal înalți, de altmintrelea persoane oneste și mo rale.

Astfel dar, precum zice Platter(p. 50), evreul uzurar contribuie și la coruperea conștiinței dreptului — și aceasta o partea socialo-etică a uzurei.

Iacă efectele libertății în țări ca Galiția și Bucovina. Am văzut dar că în urma regimului libertății, inau[gu]rat prin legea din 1868 în Austria, rezultatele produse în Bucovina și Galiția sînt: sărăcirea, esproprierea și ruinarea clasei muncitoare în folosul unui mic număr de uzurari, prin aceasta micșorarea mijloacelor de venit și de putere a statului, apoi că Izraelul este [cel] care exercită practica uzurării, în fine coruperea conștiinței dreptului și a moralei publice.

Starea îngrozitoare cauzată prin uzură produsese o iritare în populația desnădăjduită a Galiției, încît raportor, ministrul de justiție, deputați confirmă că o catastrofă socială din cele mai grozave e de temut; sub impresiunea nu numai a rezultatelor libertății capitalului, dar si a pericolului iminent, s-a adoptat și promulgat in 1877 ca mijlocul cel mai grabnic și mai eficace deocamdată spre a combate efectele și abuzurile uzurei următoarea lege, pe care o reproducem în întregimea ei.

Se înțelege că această lege are numai scopul de a combate efectele uzurei, dar ea nu face să dispară mizeria socială și morală a poporului, aceasta atîrnînd de la un concurs de măsuri cu totul de altă natură.

De altmintrelea observăm că legiuitorul a lăsat la o parte principiile dreptului comun în materie de procedură penală și civilă și el a făcut bine.

II. REZULTATE ALE UZUREI ÎN ROMÂNIA

Descrierea de mai la vale a urmărilor uzurei în România credem că va face pe orice român sa gîndească de zece ori înainte de a zice un cuvînt în cestiunea izraelită. Dacă cu efectele produse de domnia libertății se va combina apoi și libertatea deplină de daraveri a evreilor, rezultatul final va veni atît de curînd încît chiar d. Brătianu ar ajunge să-și vaza faptele mînilor sale, pieirea României.

Tuturor acelora însă, tineri sau bătrîni fie, cari jură în numele libertății, egalității și fraternității, le repetăm că aceste bunuri sînt întotdeauna rezultatul unei înalte dezvoltări economice si că, fără de aceasta, sistemul liberal e un aparat și scump și rău care sfîrșește prin a nimici poporul ce l-a primit înainte de vreme.

Între variile schimbări ce s-au săvîrșit în România de la 1859 în ordinea publică și privată e și libertatea absolută — consacrată pentru creditor prin noul Cod civil — de a-și stipula, pentru lucrurile date împrumut, foloase de orice fel și nelimitate.

Există acea libertate de 14 ani. Experiențe s-au făcut, efecte s-au produs, și ne putem întreba care a fost influența acelei libertăți pentru locuitorul de la țară, pentru meseriaș, pentru comerciant și ce exercițiu a făcut speculantul de acea libertate.

Și mai întâi să vedem efectele produse asupra locuitorilor de la țară. Înaintea legii rurale de la 1864 proprietarii își exploatau moșiile în cea mai mare parte cu capitalul în muncă și în banii ce primeau de la săteni. De aceea se calcula venitul moșiilor după numărul clăcașilor. Sătenii clăcași erau îndrituiți de ex. după dispozițiile Regulamentului Organic din Valahia a primi pogoane pentru case și grădină, pentru cinci vite câte jumătate pogon de islaz și trei pogoane de finețe, pogoane de arătură și lemne de foc din pădure; iar pentru aceasta erau obligați a da proprietarului dijmă din rodul pogoanelor permise; a lucra 13 zile, din care o zi de plug, și a-i aduce un car de lemne.

Prin legea din 1864 sătenii au fost emancipați de clacă și de dijmă; pe lângă libertate li s-a recunoscut dreptul de proprietate asupra unei mici părți de pământ pentru arătură și fînăț pentru cari însă ei sînt obligați a plăti o anuitate de despăgubire. Legiuitorul nu a avut prevederea a recunoaște că nu era destul a consacra libertatea și dreptul de proprietate pentru fostul clăcaș; în condițiile morale și intelectuale, în care se afla săteanul, în împrejurările economice create ar fi trebuit a se lua măsuri spre a-l instrui, spre a-l susține și a-l

apăra și mai ales a-l înlesni sumele de cari ar fi avut trebuință pentru diferite cauze și la diferite ocaziuni. Legiuitorul avea cu atât mai mult să îngrijească pentru ridicarea și pentru bunul trai al săteanului cu cît mulțimea dărilor ce s-au impus succesiv pentru trebuințele necesare sau de lux ale statului, ale județelor, ale comunelor, apasă mai numai asupra populațiunii agricole, principala clasă producătoare, și se plătesc în cea mai mare parte de dînsa. Pentru proprietarul lipsit de capitalul în muncă, ce-l avea de la locuitor, legiuitorul cel puțin a căutat a îngriji prin inculca lege pentru tocmeli agricole din 1868, prin care, consacîndu-se libertatea încheierii de tocmeli agricole fără nici o restricție, s-a procurat proprietarului facultatea de a-și obliga pe locuitorul de la țară cu bani și cu muncă în orice mod; apoi legiuitorul a mai îngrijit de proprietar prin legea înființării creditului funciar rural.

Pentru locuitorul sătean nu s-a făcut însă nimic. Săteanul e lipsit de orice protecție și e lăsat la prada, la bunul simț și bunul plac a diferitelor categorii de funcționari administrativi și judecătorești și la discrețiunea proprietarului, arendașului, a speculantului de la țară, la care e nevoit a se adresa în caz de trebuință. Și trebuințe sînt multe. Fostul clăcaș, neavînd, în urma promulgării legii rurale, imașul trebuitor pentru nutrirea numeroaselor sale vite — și în vite consistă avuția principală a săteanului — neavînd lemne pentru ars, neavînd bani spre a plăti impozitele, neavînd în urma unei recolte rele nutrimentul necesar pentru dînsul și pentru familie, el a trebuit să se oblige prin tocmeli agricole către proprietarul sau arendașul care i le procura, a-i plăti în zile de muncă, în dijmă, în bani, în paseri și în cîte altele. Dreptul încheierii acestor tocmeli fiind nemărginit, proprietarul sau arendașul nu s-au sfiit a impune locuitorului cele mai inice condiții. Trebuie să vedem diferitele tocmeli agricole cu grelele condiții pentru ca să înțelegem că ruina lor e sigură, că sub regimul libertății sătenii au trebuit să ajungă într-o stare mult mai rea decum fusese înaintea legii rurale.

Găsim învoielii după care săteanul se obligă: 1) să lucreze numai trei pogoane din cele proprii (!) ale sale, iar pământul ce-i va mai trebui să-l ia prisoase de la arendași; 2) să facă fiecare om cîte un pogon arătură fără plată; 3) din tot porumbul și grîul făcut în prisoase să dea din 5 una, pusă în pătul; 4) din fîn din trei una; 5) cei cu boi să facă unul sau două transporturi, iar în lipsă de boi să lucreze două zile; 6) să plătească 2 lei noi de vită mare (v. I. Ionescu, *Agricultura din județul Mehedinți*, p. 532).

Găsim că în județul Mehedinți s-a executat următoarea învoială, deși nu se primise de săteni în regulă: de-a da din toate sămănăturile de cereale din două una, pusă în magazie; pentru iebrăritul de vită mare 7 sfanți; fînul pe jumătate cărat și îngrădit sau 40 sfanți pogonul; pentru cînepă și în cîte 2 galbeni de om; pentru topitul cînepei în bălți cîte trei zile de lucru; pentru un cazan de făcut rachiu cîte 24 sfanți; pentru paie ce vor ține pe moșie cîte 4 zile de lucru; pentru mărăcini și buturugi cîte 18 sfanți pe an; pentru fiecare stup de al-bine cîte o zi de lucru și de la fiecare om cîte trei găini (vezi I. Ionescu, *eodem loco*, p. 149 și 534).

Pentru asemenea tocmeli numite pentru munci agricole stoarse de la locuitorul nevoiaș sau constatate ca permise de săteni în urma înțelegerii frauduloase între arendași și împiegații comunali, s-au instituit prin legea din 1868 pentru tocmeli agricole o jurisdicție specială a consiliului comunal care, din cauza împrejurărilor cunoscute, nu oferă nici o garanție pentru sătean și o asemenea jurisdicție s-a mîntînit de partidul dominant prin Camerele dizolvate în martie 1879 prin legea în privința judecătorilor comunali și a judecătorilor de ocoale, cu toate că, în aparență, se manifestase intenția de a lucra spre binele locuitorilor de la țară prin organizarea unei justiții care să inspire încredere sătenilor.

Dar mai mult. Prin aceeași lege din 1868, revăzută în anul 1872, s-au introdus și un mod special de executare care e contrariu regulilor generale cuprinse în procedura civilă în privința executării silite. Dacă săteanul nu-și îndeplinește tocmeala, art. 13 din acea lege declară:

În caz cînd, după îndemnul și execuțiunea consiliului comunal, locuitorii vor arăta îndărătnicire sau vor dosi din comună, consiliul îndată va cere de la subprefectura locală a-i trimite ajutor de *dorobanții necesari în executarea locuitorilor îndărătnici sau fugari, în comptul vinovatului*.

Pentru executarea unor obligații private datormicul să fie considerat ca un vinovat și executat *manu militari*. Și aceasta se petrece nu sub regimul Regulamentului Organic, ci sub regimul celei mai liberale Constituții, care garantează libertățile individuale și care recunoaște și săteanului dreptul pentru alegere de deputați, cari să voteze, între altele, *legi ca legea din 1868*. Astfel dar clasa cea mai mare este supusă unor asemenea legi în folosul clasei proprietarilor, dar mai cu seamă a arendașilor. Și pentru justificare se invoacă interesul producerii agricole, ca și cînd aceasta ar fi reprezentată numai prin proprietari și arendași.

Rezultatele economice a robirii țaranului prin tocmeli agricole le și simțim. Condițiile în privința ierbăritului fiind atât de oneroase, săteanul e silit a-și mărgini cultura și caută să-și vînză vitele ce le are. Micșorarea numărului vitelor în paguba agriculturii, aceasta e un fapt necontestabil, constatat nu numai prin cunoașterea și afirmarea oamenilor competenți, ci și

prin cifrele oficiale. La 1860 s-au aflat în România 2751168 capete de vite mari și mici, iar după recensimentul anului 1873 nu erau decît 1886990. Și desigur că numărul vitelor s-a mai micșorat considerabil prin efectele epizootiei grozave din 1877 și 1878 și a rechizițiilor din acei ani care, numai pentru *trebuințele armatei române* în acei doi ani, după constatările făcute de directorul statisticii generale, au consistat în 264394 cară de transport cu 528788 de boi, cari au trebuit să percurgă 26143677 kilometre.

Dacă analizăm diferitele tocmeli agricole ce cunoaștem găsim că dobînda ce plătește săteanul pentru ceea ce primește în pămînt, în nutriment, nu e mai mică de 84,90%, dar în cele mai multe cazuri ea e de 164%, de 200%, de 250%, de 300%.

Ce să zicem cînd aflăm că arendași, persoane onorate în societate, și *deputați* cer săteanului pentru 2 lei dați împrumut, *cîte 30 bani dobîndă pe lună și o zi de muncă* ceea ce constituie, socotind ziua numai cu 11.40 bani, 250% pe an. Ce mizerie și lipsă de conștiință se revelează prin aceasta ! ! Nu e mirare să aflăm că săteanul muncește numai pentru plata dobînzii și capitalul rămîne datorat.

Și, dacă exploatarea mizeriei săteanului se săvîrșește în asemenea mod chiar de către arendași sau proprietari *creștini*, ce trebuie să fie în Moldova, unde acei cari exploatează pe țărani sînt izraeliții așezați în sate ca arendași, ca cîrciumari sau ca prăvăliași? ! Se știe că nu e sat în Moldova care să nu aibă speculanți izraeliți, mai ales sub forma de cîrciumari sau prăvăliași. însemnătatea numerică a izraeliților în satele numai a[le] Moldovei se constată prin cifrele oficiale.

În anul 1870 s-au încheiat în satele Moldovei 634 căsătorii între izraeliți, s-au născut 2048 copii izraeliți și au murit 1268. În lipsa de supraveghere serioasă de către poliție, în disprețul diferitelor legiuiri făcute în diferite timpuri în Moldova, izraeliții au fost îngăduiți a se așeza ca cîrciumari și a locui în sate, cu toate că prin legea din 1843 s-a recunoscut aceasta *ca o pricină de dărmare a stării materiale și morale a locuitorilor* ; ei au fost îngăduiți a lua moșii în arendă cu toate că, după vechiul obicei al Moldovei, izraeliții nu aveau un asemenea drept, obicei consacrat de Domnul Moruz la 1804, apoi prin officia Es. S. D. vice-prezidentului din septembrie 1830 către Divanul judecătoresc pentru motivele că *"jidovii, nesățioși întru cîștig ... se silesc a face locuitorilor feluri de strîmtori ce sînt foarte mari și zdruncinătoare pentru dinșii"* reproduc în *Manualul administrativ al Moldovei din 1855*, vol. I, pag. 525 și avînd a servi ca normă de observat; iar executarea acestei dispoziții, — **astăzi încă în vigoare** — s-a împiedecat nu numai prin motive imorale prea cunoscute, ci și prin tertipurii advocățești.

Izraeliții, veniți mai ales din Galiția, calici lipiți pămîntului, reușesc curînd a se îmbogăți, nu doar prin spiritul de economie, prin cunoștințe deosebite, ci prin abilitatea și prin îngăduirea în exercițiul manoperelor celor mai nelegiuite și mai ilicite, prin cari exploatează continuu și cu conștiință pe locuitorii ușurei și neprevăzători, prin silința ce ei pun de-a pîndi ziua și noaptea ivirea mizeriei spre a o exploata.

Ce e drept, însuși proprietarul, doritor a-și mări venitul de la moșie, a contribuit la exploatarea prin evrei. Dînd izraelitului moșia sau cîrciuma în arendă cu un preț prea mare spre a putea fi plătit de un concurent creștin, proprietarul știa bine că izraelitul va putea plăti prețul numai otrăvind pe țaran prin băuturi pernicioase și exploatăndu-l în tot felul.

Izraelitul nu a încetat a fi în Moldova ceea ce am văzut că este în Galiția. Și în Moldova și în Galiția aceleași manopere [sînt] întrebunțate pentru ruina săteanului. Săteanul muncește vecinic pentru speculantul izraelit. Tot ce are săteanul, recoltă, găină, unt, e luat de speculantul izraelit pentru plata datoriilor făcute sau pentru plata băuturilor [și] sînt cumpărate cu prețuri de nimic.

Prin concentrarea percepției venitului băuturilor spirtoase și a tuturor accizelor județene și comunale în mîinile izraeliților, aceștia exercită și puterea publică asupra săteanului, principalul plătitor al acelor biruri. Cîte neajunsuri și nouă cauze de exploatare.

Dacă izraelitul ar fi avut și capacitatea de-a cumpăra imobile rurale am fi văzut și la noi țaranul espropriat în acele proporții înspăimîntătoare în cari s-a săvîrșit esproprierea în Galiția !

Și cu toate acestea, din cauza nepăsării și neexecutării riguroase a legii, în cîte sate nu se constată că, pe lîngă case, și-au însușit izraeliții grădinele de lîngă case, ceea ce constată și I. Ionescu în *Agricultura județului Putna*. De altmintelega numai *necapacitatea*, iar nu proibițiunea, înscrisă în legea rurală, de a nu înstrăina pămînturile au împiedecat pe izraeliți de a-și însuși pămînturile locuitorilor, precum această proibițiune nu a împiedecat pe mulți uzurari și speculanți creștini de a-și însuși — prin o formă ascunsă — chiar și pămînturile sătenilor primite în virtutea legii rurale.

Trebuie să cunoaștem exploatarea săteanului în Moldova prin manoperele uzurare, prin beție, ca să înțelegem pentru ce el nu numai că n-a înaintat, dar a dat înapoi; pentru ce el ni se înfățișează abătut ca un idiot, fără viață și fără plăcere pentru viață.

Dar nu numai în Moldova, ci și dincoace de Milcov țaranului nu-i mai prisosesc mijloacele spre a-și ameliora condițiile traiului. Sărăcia, reaua alimentare, locuința rea, nu pot decît să aibă influență asupra mortalității. Faptul marelui mortalități a populației rurale și prin urmare descreșterea populației în genere e constatat de un cunoscător al vieții populației rurale ca I. Ionescu (*Agricultura Putnei*, p. 138). Mizeria esplică și imoralitatea crescîndă din an în an în România.

În anul 1863 în cele cincisprezece penitenciare centrale ale țării a fost populația mijlocie de 2130 și numărul zilelor de arest de 775374 ; iar în anul 1874 populația mijlocie a fost de 3945 și zilele de arest de 1199448.

Sau, fiindcă aceste cifre nu pot să fie convingătoare, ne vom servi de următoarele cifre :

În anul 1872 au fost urmăriți pentru crime 664 inși, între cari 425 țărani și au fost condamnați 319.

În anul 1874 au fost urmăriți 1493 inși pentru crime între cari 961 țărani și au fost condamnați 701.

Iar pentru delictelor corecționale :

În anul 1872 au fost urmăriți 37143 între cari 26473 agricoli și au fost condamnați 18614.

În anul 1874 au fost urmăriți 47970 între cari 33918 agricoli și au fost condamnați 24038.

Creșterea imoralității în decurs de trei ani e destul de considerabilă ca să provoace la gândire.

Această creștere a numărului crimelor și delictelor dovedește o micșorare a simțului moral și împreună cu aceasta alterarea simțului dreptului. Și desigur că instituțiile publice nu funcționează astfel ca încrederea săteanului în ele să se întărească sau să existe. Exploatat și schingiuit de multe ori de fiecare funcționăraș, cu o justiție cu forme de procedură nepricepute de el, judecat și condamnat fără să fi avut cunoștință de termenele judecării, strămutat în mod arbitrar de pe pământurile primite în virtutea legii rurale, fără ca de multe ori reclamațiile să fie ascultate din cauza influenței arendașului sau a proprietarului, sub asemenea împrejurări ce idee trebuie sau poate să aibă săteanul de stat!

Dar încă un alt fenomen care nu poate fi trecut cu vederea — acesta e emigrarea populației din România în Bulgaria, în Serbia, chiar și în Basarabia, săvârșită chiar în urma legii rurale, la care locuitorul nu e îndemnat decât prin considerația găsirii unui trai mai bun și mai ușor. Această emigrare, săvârșită fie chiar în proporții cât de mici dintr-o țară ca România, dovedește mizeria în care se află populația agricolă și constituie o condamnare a stării actuale de lucruri.

Regimul libertății — astfel precum e în România — izbuște la exploatarea în modul cel mai uzurător a celei mai principale clase, a populației agricole, la sărăcirea, la mizeria ei, iar prin aceasta se micșorează puterea statului, veniturile fiscalului și averea națională în genere

III. INDUSTRIE ȘI COMERȚ

Cari sînt acum condițiile pentru meseriași și comercianți?

Că existența și prosperarea acestor clase e o cestiune de mare însemnătate pentru economia unui stat, aceasta nu suferă nici o îndoială.

Plîngerea generală e că nu sînt bani la noi, că industria și comerțul nu pot prospera fiindcă ele nu găsesc bani pentru trebuințele lor sau că nu-i pot găsi decât cu dobîndă prea scumpă și în general numai cu siguranță reală.

Este incontestabil că, în țară ca și în București, nu există o adevărată *bancă* care să îlesnească trebuințele comerțului și ale industriei, că aceia în mînele cărora e concentrat numerariul, nu numai în Moldova dar și în Țara Românească, dau bani împrumut c-o dobîndă a cărei plată trebuie să cauzeze ruina acelor clase.

Dar nu numai aceasta e cauza adevărată a neprosperării acelor clase.

Cauza principală e *lipsa de pricepere din partea statului* în privirea importanței industriei într-o țară, de acolo apoi neprevăderea și nepăsarea întru apărarea industriei și a comerțului.

De la 1859 și mai pînă dăunăzi am crezut, și prin toate actele oficiale continuu am declarat, că România e o țară agricolă, că ea nu poate produce decât în sfera agricolă, că producerea industrială ar fi rezervată altor țări industriale. Sub influința unor asemenea idei am lăsat să dispară sau să cază în desuetudine restricțiile ce existau și cari puteau apăra industria din țară; instituția corporațiilor ni s-a părut o instituție învechită, contrarie libertății absolute în tot și în toate, a trebuit dar să dispară. Nu numai îlesnirea comunicațiilor, nu numai trebuințele ivite pe cari pămîntenii, industriași și comercianți nu ar fi fost în stare a le satisface, ci acele opinii împărțite de bărbații cari aveau direcția în țară, au îlesnit ca străinii și mai ales izraeliții să năvălească în țară și să se constituie în stat o pătură de industriași și comercianți străini, mai ales izraeliți. Aceleași opinii ne-au împiedicat a ne gândi la măsurile necesarii

de apărare nu numai contra năvălirii străine, ci și contra importării obiectelor de industrie străină.

În cultul nostru pentru străini și în nepăsarea de ce e național am lăsat nu numai să se facă ca naționalii să fie înlăturați de către străini prin simplul efect al abilității reale a străinilor, dar am făcut tot spre a susține pe străini și industria străină. Nu era întreprindere, nu era licitație pentru procurare de obiecte pentru diferitele servicii ale statului, pentru armată între altele, la care să nu fi admis pe pămînteni deopotrivă cu oricare străin sau izraelit ce s-ar fi prezentat și să nu se fi acordat concesiunea străinului

sau mai ales izraelitului pentru... pentru că acesta ar fi lăsat cu preț mai ieftin. Nu ne preocupăm că industriașul și comerciantul român contribuie la toate sarcinile de tot felul ale statului și trebuia a fi preferit, că străinul ce se prezintă nu justificase nici cunoștința specială, nici solvabilitatea, nici în fine dacă concesiunea se mai putea îndeplini *întocmai* de către concesionarul străin sau izraelit după condițiile con tractului cu prețul stipulat. Concesionarul caută a lua concesiia *oricum*, căci știe că prin corup ție, prin falsificare, prin înșelăciune va pune lucrurile pe cale bună.

Aceeași preferință și aceeași procedare la darea accizelor. Astăzi mai toate accizele comunale sînt în mînele izraeliților, nu numai în Moldova, dar și dincoace de Milcov. Chiar perceperea de impozite indirecte ale statului, precum ale băuturilor spirtuoase au ajuns în mîinile izraeliților, încît în materie de impozite indirecte izraeliții au obținut și o jurisdicție.

Astfel, preferîndu-se străinii și îndeosebi izraeliții, statul le-a oferit acestora putința **de-a mînuii capitalul public, veniturile bugetului statului, al județelor și al comunelor.**

Cu aceasta nu numai că s-au cauzat pierderi materiale industriașilor și comercianților români, dar izraeliții și străinii au fost înlesniți a-și face capitaluri cu *banii publici*.

Prin continua înlăturare a pămîntenilor li s-au luat însă *mijlocul de-a se susține și dea volta practica și inteligența afacerilor, spiritul de întreprindere, educațiunea industrială și comercială*, cu un cuvînt *acea cultură ce se dobîndește prin exercițiul industriei și a comerțului*; și în aceasta consistă slăbiciunea românilor și puterea izraeliților în România. Cu acest mod a trebuit să se constituie puterea industrială și mai ales comercială a izraeliților, iar statul a mijlocit-o, și prin aceasta a *contribuit la migrarea străinilor și a israeliților*.

Industriașul și comerciantul român, nesuștinut prin nici o măsură de statul pentru care plătește contribuții și îndeplinește tot felul de sarcini, neavînd mijloace și neputîndu-și-le procura în lipsă de adevărate institute de bancă, a trebuit să renunțe la industrie, la comerț și, ca să nu piară, a trebuit să se facă funcționar, fie oricît de rău plătit.

Mizeria ce este în clasa de mijloc din orașe și chiar în orașul București ni se revelează prin publicațiile inserate în fiecare număr al „Monitorului” pentru vînzarea a cîte-o căsuță a vreunui orașan pentru impozit neplătit în sumă numai de cîte 20 lei noi.

Această mizerie esplică în parte și marea mortalitate a populațiunii ortodoxe din București în comparație cu nașterile ; pe cînd la izraeliți nașterile sînt mai numeroase decît cazurile de moarte.

Un simptom asemenea al mizeriei e numărul mic al căsătoriilor între locuitorii români din București. Despre aceasta se pot vedea Raporturile d-rului Felix pe 1876, pag. 65, și pe 1875, pag. 68. Chiar după recensimîntul făcut pe anul 1878, din 61859 capi de familie sînt căsătoriți 27571; 23197 necăsătoriți și 11091 văduvi. Așadar numai 44 la sută sînt căsătoriți. La 1000 locuitori sînt 5 căsătorii, pe cînd în Paris sînt 9, în Londra 10 (Felix).

Că în orașele Moldovei, precum Iași, Botoșani, Fălticeni ș.a., populația română descrește din an în an și că ne arată mai puține nașteri și mai multe cazuri de moarte decît populația izraelită, aceasta este un fapt necontestabil, dovedit prin cifrele oficiale. După statistica oficială pe anul 1875 s-au născut în orașele :

Botoșani	571 ortodocși	720 izrael[iți]
Dorohoi	237	377
Iași	1224	1903
Neamțul	369	368
Suceava	132	243
Roman	259	218

Au murit:

Botoșani	811	677
Dorohoi	250	255
Iași	1775	1213
Neamțul	181	188
Suceava	362	206

Această decreștere a populației române din orașele Moldovei însemnează înlocuirea clasei de mijloc române prin izraeliți. Spre a ne convinge de acest fapt mai mult invocăm după statistica lui N. Șuțu la 1849 următoarele :

La 1849 erau în Moldova încă 10695 de familii de negustori și meseriași pămîteni ortodocși, iar în Iași erau 33 de corporații de comercianți și industriași pămîteni ortodocși cu 1661 patroni și calfe. După comunicările obținute prin actual[ul] d. primar al orașului Iași, în acest oraș erau:

în 1866, patentabili români 613, izraeliți 2909;

în 1877, patentabili români 488, izraeliți 2326 ;

în 1866, patentabili ambulanți români 187, izraeliți 1092.

Aceste cifre dovedesc, aceea ce este deaminteri destul de cunoscut, că în Iași, ca și în alte orașe ale Moldovei, comerțul și industria sînt concentrate în mîinile izraeliților.

Dar și dincoace de Milcov putem urmări și constata descreșterea românilor în ramurile cele mai principale ale industriei și ale comerțului.

Nu de mult înflureau în București industrii însemnate: se fabricau testemele, se lucra mătase și se făceau dintr-însa țesături de tot felul, se argăseau piei, cari se exportau, blănăria din București era căutată în seraiul din Constantinopol, apoi erau ișlicăria, căldărăria, șelăria. Astăzi nu mai există acele industrii și trebuințele le satisfacem cu obiecte importate. În stradele unde erau așezate acele industrii, de care ne amintesc încă numirile acelor strade, astăzi întîlnim mai cu seamă izraeliți, comercianți cari vînd haine gata aduse de la Viena și Pesta, și altele. Meseriașii români ce mai există, precum tabaci, ciobotari, căldărari, dispar căci nu mai sînt în stare a se susține.

În București erau în anul 1859 meseriași 6886 capi de familie, în care număr nu sînt membri de familie, calfele, ucenicii. Din 6886, erau de religie ortodoxă 4963, iar pămîntenii 5058. În anul 1878 numărul meseriașilor este de 16197 capi de familie din cari 5261 sînt imigrați de vro 20 ani.

Din 63 ramuri de industrie arătate pe anul 1878, numărul izraeliților e mai mare decît a românilor ortodocși în 17 ramuri. Astfel sînt capi și membri de familie:

1. Croitori bărbătești din 1836 suflete, sînt 812 izraeliți, 762 ortodocși;
2. Croitori femeiești din 872 : 689 israeliți, 76 ortodocși;
3. Alămari din 160: 65 izraeliți, 34 ortodocși;
4. Argintari din 242 suflete, 164 izraeliți, 48 ortodocși;
5. Ceaprazari și echipamente militare, din 392 sufl[ete], 251 izr[aeliți], 97 ort[odocși];
6. Ceasornicari, din 182 sufl[ete], 62 izr[aeliți], 48 ort[odocși];
7. Tinichegii, din 850 sufl[ete], 729 izr[aeliți], 61 ort[odocși];
8. Zugravi, poleitori, din 635 sufl[ete], 293 izr[aeliti], 204 ort[odocși];
9. Vopsitori, din 128 sufl[ete], 61 izr[aeliți], 11 ort[odocși];
10. Strungari, din 181 sufl[ete], 61 izr[aeliți], 41 ort[odocși];
11. Lampiști, din 75 sufl[ete], 48 izr[aeliți], 4 ort[odocși];
12. Legători de cărți, din 135 sufl[ete], 42 izr[aeliți], 41 ort[odocși];
13. Pălărieri, din 117 sufl[ete], 28 izr[aeliți], 17 ort[odocși];
14. Perieri, din 25 sufl[ete], 18 izr[aeliți], ortodocși nici unul;
15. Tapițeri, din 192 sufl[ete], 57 izr[aeliți], 30 ort[odocși];
16. Litografi, din 55 sufl[ete], 5 izr[aeliți], 4 ort[odocși].

În alte ramuri industriale, izraeliții figurează cu un număr considerabil; așa sînt:

1. Cusătorese izr[aelite] 137, ort[odoxe] 342;
2. Măcelari, izr[aeliți], 161, ort[odocși] 925;
3. Șepcari, curelari, izr[aeliți] 119, ort[odocși] 207;
4. Coaferi, izr[aeliți] 19, ort[odocși] 49

Numai în unele industrii ostenitoare sau puțin lucrative constituiesc românii ortodocși marea majoritate; astfel sînt: din 64732 totalul număr de suflete a meseriașilor aflați în București în 1878:

1. Muncitori cu ziua și plugari, din 31700 suflete, 28704 ort[odocși], 884 izraeliți;
2. Dulgheri și dogari, din 2727 sufl[ete], 2562 ort[odocși], izr[aeliți] nici unul;
3. Fierari, din 1797 sufl[ete], 1017 ort[odocși], 26 izr[aeliți];
4. Potcovari, din 470 sufl[ete], 420 ort[odocși], izr[aeliți] nici unul;
5. Coșari, din 65 sufl[ete], 52 ort[odocși], izr[aeliți] nici unul;
6. Pantofari, din 585 sufl[ete], 544 ort[odocși], 9 izr[aeliți];
7. Rotari, din 962 sufl[ete], 752 ort[odocși], izr[aeliți] nici unul;
8. Sacagii și căruțași, din 5202 sufl[ete], ort[odocși] 5145, izr[aeliți] nici unul;
9. Zidari, din 1846 sufl[ete], 1648 ort[odocși], izr[aeliți] nici unul;
10. Cavafi, din 180 sufl[ete], 176 ort[odocși], 4 izr[aeliți];

-
11. Lăutari; din 1377 sufl[ete], 1354 ort[odocși], 14 izr[aeliți];
 12. Bărbieri, din 542 sufl[ete], 512 ort[odocși], 13 izr[aeliți];
 13. Cizmari bărbătești, din 2400 sufl[ete], 1869 ort[odocși], 134 izr[aeliți].

Să vedem acum în ce număr sînt românii în comerciu.

În 1859 erau 4742 comercianți capi de familie cari cu 12378 membri de familie constituiau 17120. Dintr-acești 4742 capi erau ortodocși 3786, iar 3717 pămîtenii.

În anul 1878 sînt 7024 capi de familie cari cu membri de familie constituiesc 27110 suflete. Dintr-acești 7024 capi, sînt 3834 supuși protecției române, 1355 protecției ruse, 787 protecției austro-ungare și 545 protecției elene ; celelalte protecții cu un mic număr. După religie, din 27110 suflete sînt 16299 ortodocși și 8617 izraeliți. În cît privește diferitele specii de comercianți, toate în număr de 42 în București sînt :

1. Bancheri și zarafi, din 523 sufl[ete], 324 izr[aeliți], 164 ort[odocși];
2. Bijutieri și giuvaergii, din 123 sufl[ete], 101 izr[aeliți], 3 ort[odocși];
3. Hăinari, din 203 sufl[ete], 185 izr[aeliți], 11 ort[odocși];
4. Comercianți de diferite nespecificate, din 7225 sufl[ete], 5281 izr[aeliți], 1576 ort[odocși];
5. Marchitani, mănușari, din 885 sufl[ete], 608 izr[aeliți] 186 ort[odocși];
6. Comercianți de mobile, din 102 sufl[ete], 68 izr[aeliți] 9 ort[odocși];
7. Geamgii, din 126 sufl[ete], 119 izr[aeliți], ort[odocși] nici unul. Sînt alte ramuri de comerț în care izraeliții sînt în mare număr precum :

8. Birtași, din 324 sufl[ete], 153 ort[odocși], 79 izr[aeliți];
9. Bogasieri, din 374 sufl[ete], 230 ort[odocși], 117 izr[aeliți];
10. Cafegii, din 322 sufl[ete], 205 ort[odocși], 65 izr[aeliți];
11. Lipscani, din 99 sufl[ete], 65 ort[odocși], 31 izr[aeliți];
12. Comisionari, samsari, din 1190 *[sic]* sufl[ete], 952 ort[odocși], 892 izr[aeliți].

Numai în puține specii de comerț nu figurează izraeliții, precum bumbăcarii, orzarii, rogojinarii, cherestegii, florarii, jucrării de copii, farfurigii, sticlarii și olarii.

Că izraeliții ocupă cele mai însemnate specii de comerț aceasta se dovedește și prin faptul că între 16299 suflete de comercianți <ortodocși> [izraeliți] sînt 5353 circiumari, 2259 precupeți, împreună 8617. Rămîn prin urmare 7682 ort[odocși] față cu 8617 izr[aeliți]. La acest număr , mai trebuie să adăugăm pe contabilii de comerț înscriși între profesiunile libere, cari, din 581 suflete, sînt 271 izr[aeliți] și 226 ort[odocși].

Nu numai cifrele arătate dovedesc că izraeliții domină. Spre a ne convinge de acest adevăr, n-avem decît să ne preumblăm pe stradele Bucureștilor, atît în zilele de lucru, cît și în sărbătorile cele mari ale izraeliților, și vom recunoaște că au trecut timpurile cînd românii erau , puternici pe piața românească.

Apoi, prin îngăduința ce li s-a dat a se așeza oriunde fără ca poliția să se fi inchetat întru ceva spre a ști de unde vin, care e proveniența mărfii, care e natura operațiilor ce fac, sau spre a combate mijloacele nelicite și neonest în ezercițiul comerțului, prin diferite moduri arătate și prin diferite căi au trebuit să se concentreze capitalurile în mîinile izraeliților. Mijloacele însă prin care au ajuns capitalurile în mîinile lor nu au fost numai muncă reală și cinstită în comerț și industrie, ci mai cu seamă operații cari nu produc valori, prin samsarlîcuri, prin, traficuri, prin operații îndoielnice, prin așa-numite operații de bani ce ei fac exploatînd împrejurările, starea de strîmtorare sau mizerie sau prostia tutulor. Însemnătatea creditorilor pe piața comerțului o dovedește și ocuparea ce se dă tribunalului comercial din București de către izraeliți. De la 1870 pînă la 1879 s-au declarat faliiți 259 comercianți între cari 130 creștini și 129 izraeliți. La tribunalul comercial s-au intentat procese în anul 1875 în număr de 1806, dintre cari 780 de izraeliți privați, 936 de creștini și de institute de bancă; în anul 1876 : 2254 procese dintre care 1177 de către izraeliți, 939 de creștini și 138 de institute; în anul 1877 : 2012 procese, dintre cari de izraeliți 1189, de către creștini 765 și de institute 58. Au ajuns dar izraeliții a fi o putere nu numai prin cualitățile cunoscute și necontestabile, dar și prin politica economică urmărită. De aceasta ne convingem cînd aflăm că în București sînt 324 suflete de zarafi și bancheri, 892 samsari și comisionari, 172 înscriși ca arendași și antreprenori, a căror ; operații mai ales de uzură ne sînt prea cunoscute, apoi 347 rentieri, cari nu se mărginesc în traiul odihnit; apoi din 20749 izraeliți constatați ca aflători în 1878 în București, sînt 797 capi de familie fără profesiune, sau 2032 suflete fără profesiune cari, dacă nu trăiesc ca muncitori cu ziua și dacă nu sînt rentieri, industriași sau comercianți, trăiesc desigur după urmele traficului și a samsarlîcului, din operații cari desigur nu produc valori. Toți aceștia constituie 3747 suflete. Acest număr ar putea fi augmentat prin mulți cari, deși înscriși ca comercianți, vor fi făcînd și operații de altă natură decît cele indicate de comerțul ce ezercită.

Că toți aceștia nu stau cu mîinile în sîn și că ei se îndeletnicesc cu operații de bani străine obicinuinței, de aceasta ne putem lesne convinge vîzînd registrele tribunalului comercial din București, de constatarea protestelor.

Din 1025 polițe protestate în anul 1878 sînt 450 ale creditorilor izraeliți, 208 ale băncilor, iar restul al <izraeliților> [creditorilor] de tot neamul. Și între acești creditori izraeliți nu figurează decît rar numele puținelor institute de banca izraelite din București, cunoscute prin soliditatea și prin efectuarea operațiilor de bani, legitime și admisibile; ceea ce întîlnim adeseori sînt numele unora cari nu sînt decît samsari, antreprenori, rentieri etc.

Pe strada Lipscani, pe calea Mogoșoaii s-a îmulțit și tot se îmulțește numărul caselor de schimb a zarafilor. Oare sînt într-adevăr în București atîtea afaceri ca să fie trebuință de atîția zarafi? În aparență; în realitate, toate acele suflete de zarafi, de samsari, de antreprenori, de rentieri, de oameni și fără protesiune, sînt agenții activi a practicei uzurare.

Operațiile lor consistă între altele în împrumuturi cu cîte 48%, 60%, fiind asigurați nu numai prin cîte trei, patru giruri, la poliție, ci mai cu seamă prin amaneturi.

Operațiile lor consistă în scontarea titlurilor de pensie, a lefilor, cu un scăzământ care reprezintă dobânda de 60%, 72%, 84% pe an. Cunoaștem cazuri în cari procentele luate întrec orice închipuire.

La asemenea speculanți sînt avizați aceia cari au trebuință; la ei se adresează funcționarii, la ei se adresează proprietarul și arendașul, mulțimea locuitorilor din mahalalele fără ocupație, la ei trebuie să se adreseze meseriașii, chiar și comercianții, întrucît lipsește o adevărată bancă care să facă operații propriu-zise de bancă. Cu cît mizeria sau strîmtorarea e mai mare, cu atîta e și exploatarea mai mare. Un proprietar e silit, spre a-și plăti datoria sau polița, a vinde recolta încă neadunată sau cerealele ce are cu prețuri de nimic, atît în București și mai cu seamă în orașele provinciale, încît mărimea dobînzilor plătite e în realitate de multe ori de 80% minimum. Folosindu-se de libertatea acordată, acei speculanți nu se mulțumesc numai cu fo loasele exorbitante sub formă de dobîndă, ci-și mai puteau stipula pînă la legea din 19 februarie 1879 și alte foloase, prin mijlocul clauzei penale, încît astfel, prin mijlocul acestei clauze penale, capitalul primitiv datorat se mărea în cazuri ce cunoaștem de mai multe ori.

Practica uzurară îngăduită de legi, fiind consfințită de judecători, efectul moral a trebuit să se producă în societate și prin contagiunea ei. Nu e îndoială că uzura s-a lătit în mod spăimîntător. Nu putem contesta, în interesul adevărului, că și orașenii români asemenea exercită practica uzurară. Nu ne mai mulțumim cu foloase mici de 8 la sută, de 10 la sută. Dăm bani împrumut, la români cu deosebire, cu ipotecă reală, cu dobîndă de cîte 18 și 24 la sută și cu clauzele penale!! Sînt persoane în societate cari prin poziția, prin profesia ce exercită nu ar trebui să mărească numărul cămătarilor. Chiar profesori și funcționari, înalți magistrați participă la eserecțiul practicei uzurare. Sînt funcționari cari exploatează nevoia colegului rău plătit sau prea cheltuitor, luîndu-i de la un napoleon pe lună dobînda de 1 leu 50-60 bani, adică 18 lei pe un an, sau 90 la sută !!

S-au înființat case de economie în diferite orașe pe cari, prin modul organizării lor, le pu tem numi institute naționale. Mai toate operațiunile lor, de altminteria mărginite, consistă în operații uzurare, de exploatare sau a deponenților lor sau a altor români cari se adresează, luîndu-li-se 18% 24,36 pe an. Citim în „Gazeta” pentru anuniuri judecătorești a Curții de apel din Iași că are a se vinde silit casa unei d-ne, Safta Baronischi, de către Casa de economie de acolo pentru plata capitalului datorat, a dobînzei de 3% pe lună, plata onorarului de 20% și se înțelege și pentru plata cheltuielilor judecătorești. Vrea să zică un institut național cere 3 % pe lună sau 36% pe an.

Libertatea nu a înlesnit procurarea creditului în mod priincios. În mizeria socială în care se află agricoltii, industriașii și comercianții români, societatea română, libertatea în sine și fără să se fi luat măsurile pentru instruire și protegere a fost mijlocul de a exploata toate clasele societății, de a le stoarce cele mai multe foloase și a le cauza ruina. De această libertate se folosesc proprietarii și arendașii față cu țaranul; apoi unii orașeni români, dar mai cu seamă se folosesc, față cu toate clasele societății, izraeliții la cari sîntem reduși a ne adresa.

În asemenea împrejurări, legitima întrebare e a se ști ce e de făcut?

IV. REGULAREA RELAȚIUNILOR EVREILOR ÎN PRUSIA

În ultimul articol am întreat ce ar fi de făcut. Înainte de a cerceta complexul măsurilor necesare la cari ar trebui a ne gîndi și ce ar trebui a lua pentru ameliorarea stării de lucruri, cestiunea izraeliților fiind pusă la ordinea zilei, aceasta ne silește a curma dezvoltările și, rezervîndu-le pentru alt articol, a îndrepta acum atenția asupra acestei proxime cestiuni.

Sînt unii cari, pornind de la cugetări zise umanitare și de la idei generale de dreptate, cred că rezolvirea acestei cestiuni ar fi simplă, avînd a consista în înlăturarea art. 7 din Constituție și acordarea tuturor drepturilor la toți izraeliții fără de nici o deosebire și fără luarea nici unei măsuri. A procede în asemenea mod general este a urma tradițiilor uzitate în viața statului român de la 1859, însemnează a fi sclavi ai noțiunilor abstracte și generale, fără considerarea împrejurărilor deosebite ale țării. Pentru aceasta să ne întrebăm dacă condiția nu numai socială, dar și juridică a izraeliților s-a schimbat în alte părți deodată ca din senin și-n împrejurările cum se cere de la noi sau dacă a fost o alta cale care s-a urmat.

Așa-numita *emancipare* ce au dobîndit-o izraeliții în alte părți a fost un lung proces la care însiși izraeliții au luat parte prin dovezile ce au dat de asimilarea cu nația în mijlocul căreia se aflau și prin participarea lor în tot felul la lupta pentru bunurile cele mai înalte ale națiunii. Acea emancipare nu s-au efectuat deodată. Francezii, cari ajunseseră la o dezvoltare cu care nu putem compara pe a noastră, abia în anul 1789 au admis egalitatea și pentru izraeliți. În urma exemplului Franței, abia în secolul nostru unele state din Germania și mai cu seamă Prusia au căutat a regula și schimba condiția juridică a izraeliților.

Cel întii act de emancipare prin care s-au recunoscut oarecari drepturi izraeliților din Prusia e edictul din 11 martie 1812 și abia la anul 1869, prin legea din 3 iulie, s-au abrogat toate dispozițiile restrictive pentru izraeliți, așadar a trebuit să treacă 57 de ani. E de interes a cunoaște care a fost condiția juridică a izraeliților, cum s-a transformat aceasta, ce restricții au existat în privința izraeliților încă în cursul secolului acestuia în Prusia, spre a ne convinge de un fapt, că legiuitorul prudent al Prusiei nu a crezut util a admite deodată pe izraeliți la exercițiul aceluiași drepturi, ci, prin diferite măsuri combinate, care au variat în diferite provincii după împrejurările ce existau și care s-au ivit, el a căutat pe de o parte să protegă populația creștină, pe de altă parte a căutat în mod treptat să pregătească pe însuși izraeliții stabiliți spre a fi ași a fi admiși la exercițiul tuturilor drepturilor.

Condiția juridică a evreilor reclama o regulare. De la sfîrșitul veacului de mijloc și pînă la începutul secolului nostru evreii fiind considerați, din cauza religiei cît și din cauza naționalității, ca străini în Germania ca și aiure, ei nu puteau locui decît în

virtutea protecției acordate, pentru care ei aveau a plăti diferite impozite. Dreptul d-a protege era rezervat împăratului în veacul de mijloc, era un regal a cărui exploatare după împrejurări și trebuințe aducea foloase bănești considerabile împăratului, precum și principilor diferiți ai Germaniei, orașelor pe al căror teritoriu se aflau evrei și întrucât împăratul acordase și acestora exploatarea aceluși regal.

Evreii erau desemnați *Kammerknechte*, obiecte de exploatat. Față cu împăratul și față cu diferiții principii, evreii în veacul de mijloc n-aveau nici un drept, nici în privința persoanei, nici în privința averii. Se credea că evreii n-ar putea avea avere cu titlu de proprietate și că li se puteau lua totdeauna. Ca obiecte de exploatat ei erau vânduți împreună cu averea ade seori și creanțele lor se reduceau sau se anulau de către împărat, de către principii sau de către autoritățile orașene în interesul unui puternic favorit.

Dreptul de protecție acordat se putea revoca și nu se transmitea la moștenitori. Și chiar acei evrei cari obținuseră patenta de protecție cu dreptul de a reșede trebuiau să plătească impozit deosebit când călătoreau prin țară (*Judenzoll*). Afară de dreptul de a reșede, evreii nu aveau decât mai cu seamă privilegiul uzurei pînă la jumătate[a] secolului al 16-lea. Și, cu toate schimbările urmate în secolul al 16-lea, 17-lea, 18-lea, totuși evreii continuau a fi toți numai străini îngăduiți, exploatați în tot felul de fisc și fără doar alt drept decât a se deda pe lîngă operațiile de bani unor ramure de comerț sau de industrie. Așa în Germania, așa în Prusia pînă la începutul secolului nostru.

Printre multe reforme ce se săvîrșiră în Prusia în urma bătăliei de la Jena, reforme cari au mărit puterile statului și l-au pregătit la lupta de emancipare, au fost și ameliorarea condiției juridice a evreilor prin edictul din 11 martie 1812 în privința regulării relațiilor evreilor.

Care este condiția creată evreilor prin acest edict sub raportul dreptului public și a dreptului civil? Sub raportul întîi, § 1 al edictului menționat declară că evreii cari locuiesc în statele Prusiei în virtutea unui privilegiu general, unei patente de naturalizare, unei scrisori de protecție sau unei concesiuni se vor considera ca pămînteni (*Einländer*) și ca cetățeni prusieni (*preussische Staatsbürger*). Așadar numai evreii cari locuiau în Prusia în virtutea unui act special ce emana de la puterea publică dobîndeau drepturile de pămînteni și cetățeni. Însă acea calitate se acorda și acelor evrei sub două condiții: 1) de a purta nume de familie hotărît și 2) de a se servi în registrele de comerț, la redactarea diferitelor acte juridice, de limba germană sau de altă limbă vie și să poată scrie numele lor cu caractere germane sau latine (v. § 2 al edictului).

Pentru îndeplinirea condiției întîia, evreii aveau a declara autorității locului în care au domiciliul, în timp de șase luni de la publicarea edictului, numele ce vor purta, după care guvernul provinciei în circumscripția căruia se făcuse declarația avea a libera un certificat

enunțînd că cutare evreu este pămîntean și cetățean. Acest certificat avea să serve ca act justificativ pentru evreul care făcuse declarația, precum și pentru familia lui (v. §§ 3 și 4 ai edictului). Evreii cari nu se conformau acelor condiții aveau a fi considerați și tratați ca evrei străini, oricare ar fi fost timpul de cînd locuiau (§ 6 al edictului). În urma acestui edict, evreii străini nu erau autorizați a se așeza în Prusia decât după ce vor fi dobîndit dreptul de cetățenie (*das preussische Staatsbürgerrecht*). Spre dobîndirea calității de cetățean se cerea autorizarea ministrului de interne, pe lîngă propunerea guvernului provinciei în care evreul străin voia a-și alege domiciliul (§ 31 și 32 ale edictului).

În cît privește pe evreii străini, ei nu pot intra și călători decât pentru săvîrșirea de operații de comerț licite, avînd a fi supuși întru aceasta supravegherii autorităților polițienești și dispozițiilor polițienești (§ 36 al edictului). Chiar în timpul bîlciurilor însemnate de la Königsberg, Breslau și Francfurt, evreii străini nu erau autorizați a se afla decât cu autorizația autorității (§ 38 al edictului).

Evreii străini nu pot fi admiși nici ca rabini, nici spre a îndeplini o funcțiune la sinagogă, nici ca meseriași, calfe, ucenici sau servitori (§ 34 al edictului). Evreii pămînteni cari contravin la această dispoziție se pedepsesc cu amendă de 300 taleri (1125 lei noi) sau, în caz de insolvabilitate, cu închisoare, iar evreul străin se gonește afară din țară (v. § 35 al edictului, *Der fremde Jude muss über die Grenze geschäft werden*).

În privința intrării pe furis a evreilor, edictul a menținut dispozițiile polițienești ce erau în vigoare, precum e edictul de la 12 decembrie 1780 în privința intrării pe furis a evreilor cerșetori. Conform acestui edict, un evreu care nu era cetățean nu putea reșede decât avînd pașaport, precum aceasta s-a regulat și prin edictul din 1817.

Ce drepturi aveau evreii cari dobîndeau dreptul de cetățenie ?

După § 7 și 33 al edictului, ei se pot bucura de aceleași drepturi cetățenești, *bürgerliche Rechte*, și libertăți ca și creștinii, întru cît edictul nu conține o dispozițiune contrară. Astfel ei pot ocupa catedre la academii și la școli, funcțiuni la comune pentru cari ar avea aptitudinea, dar în cît privește ocuparea de alte funcțiuni ale statului, edictul rezervă dispoziții mai tîrziu de luat (v. § 8, 9 ai edictului).

De drepturi propriu-zise politice, de alegere și de a fi ales la adunările cercuale (*Kreise*) și la adunările provinciale nu numai că edictul nu face nici o mențiune, dar legile în privința cercurilor și a provinciilor cereau pentru alegere, pe lîngă altele, *religiunea creștină* (v. *Schulze Staats recht der preussischen Staaten*, § 146, pag. 67 și § 150, pag. 99). Chiar și pentru alegere la comună se opuneau în multe cazuri statutele orașelor și ale comunelor rurale.

Edictul enumeră că evreii își pot alege domiciliul în oraș și la țară, că ei pot a se îndeletnici cu meseriile autorizate și cu comerțul, însă la țară ei nu pot exercita decât comerțul admis pentru toți locuitorii (§§ 10, 12, 13 ale edictului). Prin această

dispozițiune cât și prin § 37, edictul se referă la legile polițienești în vigoare, cari, dimpreună cu dispozițiile urmate, au a fi consultate spre a se ști ce comerț și ce industrie nu putea exercita nici chiar evreul care era *Staatsbürger*, și între altele le era prohibit comerțul ambulant. Orice relații de drept privat ale evreilor cetățeni au a fi judecate după legile ordinare (§ 20 al edictului), și între altele li se recunoaște dreptul anume de a cumpăra imobile (§ 11 al edictului). Continuă însă a se observa și în urma edictului dispozițiunile legale speciale, cari esista din cauza religiunii și a cultului diferit al evreilor. De aceea evreii au a presta jurământul în materie civilă după formele speciale prescrise în procedura ordinară și care sînt ca și formele prescrise de colecțiile Moldovei. Asemenea, în privința jurământului evreilor în materie penală, continuă a fi în vigoare dispozițiile anterioare, după cari evreul în materie criminală nu poate fi silit a jura, iar declarațiile voluntare făcute în aceleași cazuri nu constituie o probă deplină (v. §§ 21, 22, 23 ai edictului și *Allegemeine Gerichtsordnung*, Th. 1, Tit. 10, §§ 317-353).

În privința cultului și instrucției evreilor edictul nu conține nimic decît că pentru aceasta se vor lua dispozițiuni după ce se vor consulta bărbați cari prin cunoștințele lor și prin onestitate inspiră încredere publică (§ 39 al edictului).

Așadar, după dispozițiunile edictului, numai evreii care dobîndiseră dreptul de cetățeni aveau drept d-a ocupa catedre și unele funcțiuni la comună, dreptul d-a face comerț și industrie, dreptul de a cumpăra imobile, erau însă lipsiți de exercițiul drepturilor politice, de dreptul de a ocupa funcții ale statului, aveau drepturi mărginite în comună și continuau a fi supuși restricțiilor speciale în privința jurământului.

Acest edict, deși avea un caracter general, nu s-a aplicat în părțile anexate Prusiei în urma Congresului de Viena, în care părți au continuat a fi în vigoare restricțiile de mai înainte în privința evreilor, de aceea, între altele, deși după § 11 al edictului evreii cetățeni puteau cumpăra imobile, cu toate acestea ei nu au avut dreptul d-a dobîndi imobile în provinciile dezlipite de Saxonia, în părțile anexate de la Hessen, Darmstadt și Nassau precum și în Neuvorpommern și Rügen nu puteau dobîndi imobile decît cu autorizația guvernului pentru imobile

rurale, și a autorităților orășenești pentru imobilele urbane; iar în districtele Culm, Mechelau, în orașul Thorn evreii erau cu totul lipsiți de dreptul d-a dobîndi imobile rurale, iar imobile urbane ei nu puteau dobîndi decît dacă justificau că posed 40000 fl., că cunosc limba polonă sau franceză, că trimit copiii lor de la șapte ani la școală, nu au semne esterne distinctive și nu se oferă un doritor creștin (v. *Staatsrecht der preussischen Monarchie*, I. p. 324).

Pe lângă acestea, în urmă s-a mai mărginit capacitatea evreilor, luîndu-li-se dreptul d-a putea fi profesori prin ordinul cabinetului din 18 august 1822.

Așezarea evreilor la țară și în orașe a fost mărginită în urmă și prin legea din 31 decembrie 1842, în virtutea căreia comunele puteau să refuze primirea evreilor cetățeni întru cît nu justificau că-și pot procura locuința și întreținerea. Mai mult, ivindu-se pericol pentru existența țăranilor din cauza contactului cu evreii ce se așezaseră la țară în patru districte ale guvernului Minden, prin ordinul din 20 septembrie 1836 s-a mărginit capacitatea evreilor ce o aveau după edict în următoarele privințe:

1. Că evreii să nu mai poată cumpăra imobile țărănești în acele circumscripții decît sub condiția ca să le exploateze ei singuri și tot cu evreii, altminterlea aceste imobile au a se vinde silit de tribunal numai după cererea guvernului provinciei și fără altă cercetare;

2. Că evreii nu pot acționa pe țăranii acelor districte pentru sume datorite decît numai dacă se constată datoria prin un act făcut dinaintea judecătorului domiciliului debitorului, avînd judecătorul a cerceta de oficiu dacă nu este bănuială de uzură și în acest caz el putea refuza încheierea actului.

Dar între dispozițiile relative la condiția juridică a evreilor urmate în urma edictului din 1812 e importantă ordonanța din 1833, prin care s-au regulat relațiile evreilor din provincia Posen, cari continuaseră a fi supuși unor reguli deosebite. Această ordonanță regulează mai întîi relațiile cultului și ale instrucției evreilor, organizează sinagogile și obligă pe fiecare evreu care se află în circumscripția unei sinagoge să facă parte din această sinagogă, organizează administrarea sinagogelor ca corporații și impune acestor corporații îndatorirea de a îngriji pe lângă interesele cultului de acelea ale instrucției.

Sinagogele fiind organizate în termenul de 6 luni de la publicarea ordonanței și, dacă autoritățile administrative ale sinagogelor vor fi declarat că vor îndeplini îndatoririle impuse prin ordonanță în privința întreținerii cultului și instrucției, toți părinții de familie și persoanele cari vor întruni oarecare condițiuni vor putea fi naturalizați (§ 16).

Condițiile generale pentru naturalizare ce se cer sînt: 1) viață nepătată, 2) capacitatea și îndatorirea de a se servi exclusiv de limba germană în toate afacerile publice, în acte și socoteli, 3) de a adopta un nume de familie (§ 17). Pe lângă acestea, evreii ce vor fi naturalizați trebuie să mai justifice: 1) că de la 1 iunie 1815 continuu au locuit în provincia Posen și 2) că îndeplinesc una din condițiile speciale în privința ocupației, a averii sau a deosebitelor merite ce au (§ 18). Acelor evrei cari vor fi în condițiile paragrafului 17 și vor justifica condițiile paragrafului 18 guvernul provinciei are a le da patente de naturalizare (§ 19). Capacitatea evreilor naturalizați e aceeași prevăzută prin edictul de mai sus. Se prevede în § 22 anume că ei nu au dreptul de a fi aleși la funcțiunile statului sau ale comunei (ca *Magistratsdirigent*), deși, pot dobîndi dreptul de cetățenie în oraș (*das städtische Bürgerrecht*); că nu pot fi aleși ca deputați la adunările cercuale și provinciale, că, dacă posedază imobile numite *Rittergüter* (moșii nobilitare) de cari sînt lipite drepturi onorifice, acestea se vor exercita de către stat; că nu-și pot strămuta domiciliul în altă provincie decît cu autorizarea ministrului de interne.

În opoziție cu evreii naturalizați au a fi considerați ca nenaturalizați acei evrei cari locuiesc în provincia Posen de la 1 iunie

1815 sau cari locuiesc acolo în virtutea unei concesiuni posterioare însă nu întrunesc condițiile indicate mai sus spre a fi naturalizați (§ 23). Aceștia trebuie să se legitimeze prin certificate liberate de autoritatea polițienească a locului, după o listă ce se face de către autoritățile administrative a fiecărei sinagoge. Evreii nenaturalizați nu pot să devie cetățeni într-un oraș, sînt opriți a-și alege domiciliul la țară afară dacă au dobîndit un imobil rural sau l-au arendat sau [î]l exploatează singuri sau s-au vîrît la un proprietar; mai sînt opriți de a ține cîrciume la țară, iar la oraș numai în urma încuviințării poliției locului, asemenea a face comerț ambulant; actele pentru constatarea împrumuturilor trebuie să fie făcute dinaintea judecătoriei sub pedeapsă de nulitate; asemenea vor fi nule și pretențiile lor pentru băuturi vîndute (cf. § 25). Atît evreii naturalizați cît și cei nenaturalizați nu se pot căsători cu o evreică străină decît dacă aceasta va avea o avere de 500 taleri (cf. §§ 15 și 26); asemenea ei nu sînt obligați de a servi în armată (cf. § 14), trebuind însă pentru această scutire să plătească impozite deosebite. Toți evreii cari nu se pot legitima prin certificate sînt străini și pot fi trimiși peste graniță la urma lor (§ 24).

În urma ordonanței din 1833 interveni importanta lege din 17 ianuarie 1845 în privința meseriilor, prin care evreii din toată monarhia erau excluși de la vreo 18 meserii cari cer o deosebită încredere publică (v. §§ 51 - 55 a legii).

Dar regularea generală a condiției evreilor din întreaga monarhie, așteptată de mult, se săvîrși prin legea din 23 iulie 1847. Însă această lege nu face decît contopește dispozițiile edictului *de* la 1812 cu ale ordonanței din 1833.

În comparație cu edictul din 1812 legea din 1847 e chiar în unele privințe mai restrictivă, deși § 1 al legii declară că toți supușii evrei au aceleași drepturi și îndatoriri ca și supușii creștini. Cu toate acestea evreii nu pot ocupa la universități decît oarecare catedre anume indicate; de altminteră ei nu pot fi admiși ca membri ai senatului universității și nu pot conduce și supraveghea treburile cultului și instrucțiunii creștine; nu pot ocupa nici o funcțiune a statului sau a comunei care ar consta în exercițiul unei puteri judecătorești, polițienești sau executive (§ 2 al legii); evreii nu sînt admiși la exercițiul drepturilor politice (*stădnische Rechte*), de a fi alegători sau aleși, precum și tot astfel sînt excluși de la exercițiul unor drepturi onorifice (§ 3). Se mănține dispoziția că registrele de comerț nefiind scrise în limba germană nu pot servi ca dovadă pentru evrei, conform § 6 al legii; se desființează însă restricțiile cuprinse în legea meseriilor din 1845, ianuarie 17, precum și dispozițiile speciale în privința jurămîntului. Asemenea, în urma acestei legi evreii nestrăini cari nu ar fi fost naturalizați nu au trebuință de un pas-port spre a reșede (cf. Rönne, *Staatsrecht*, II, § 333, pag. 503).

Cu toată generalitatea legii, în vederea împrejurărilor deosebite ale provinciei Posen, legea din 1847 a mănținut în cît privește evreii din acea provincie dispozițiile deosebite a ordonanței din 1833 și, între altele, deosebirea între evreii naturalizați și nenaturalizați, cu capacitate deosebită pentru unii și alții (§ 24 - 33 a legii). În privința cultului și a instrucției evreilor, în acea lege sînt dispoziții cari dovedesc prevederea și solitudinea legiuitorului pentru rădicarea nivelului moral și intelectual al evreilor, dispoziții cari și astăzi sînt în vigoare.

În cît privește însă pe evreii străini în general, § 71 din lege reproduce dispozițiile vechi din edictul din 1812 (§ § 34 - 36 a edictului) și dispoziția § 30 a ordonanței din 1833. În virtutea acestor dispoziții evreii străini nu se pot stabili în Prusia fără a obține patenta de naturalizare, ce se dă, în urma încuviințării ministrului de interne, de autoritățile polițienești; că fără acea autorizație a ministrului de interne evreii străini nu pot fi admiși, sub pedeapsă de închisoare sau de amendă, a fi rabini sau oficanți la o sinagogă, calfe, ucenici; că ei nu pot intra și călători decît pentru a face comerț licit conf[orm] dispozițiilor polițienești ce s-au dat succesiv în această privință, fiind totodată obligați cu toții a avea pașaport.

Astfel au fost regulate relațiile evreilor pînă la 1848. Evreii nu dobîndiseră egalitatea nici sub raportul dreptului public nici sub raportul dreptului privat. În urma mișcării de la 1848, promulgîndu-se și în Prusia o Constituție (la 31 ianuarie 1850) al căreia § 4 declară că toți prusienii sînt deopotrivă înaintea legii, iar § 12 că folosința drepturilor civile și politice este independentă de confesiunea religioasă, s-ar fi crezut că evreii ar fi trebuit să fie admiși la exercițiul tuturor drepturilor politice și a ocupa orice fel de funcțiuni. Cu toate acestea și în urma Constituției s-a contestat evreilor dreptul de a exercita oarecare drepturi politice, de a ocupa în sate funcțiunea de primar (*Schulzamt*), de a fi profesori nu numai la universități, ci și la școlile inferioare, de a ocupa funcțiuni judecătorești ș.a.; guvernul persista a susține că legile speciale în privința evreilor nu s-ar fi abrogat prin dispozițiile Constituției și că evreii continuau a fi supuși restricțiilor ce conțineau acele legi (v. Rönne, *Staatsrecht*, § 106, pag. 429 text și nota 1; *eodem*, § 449, nota 5).

Abia prin legea din 3 iulie 1869 s-au abrogat orice fel de restricții ce existau în privința evreilor pămînteni, recunoscîndu-li-se egalitatea perfectă cu creștinii sub toate raporturile.

Astfel, dar nu deodată, ci pas cu pas, cu multă greutate și după un spațiu de mai [bine] de 60 ani de la memorabilul edict din 1812, s-a recunoscut evreilor din Prusia egalitatea perfectă.

În cît privește pe evreii străini, și între altele spre a opri năvălirea evreilor fără căpătîi, sînt varii dispoziții ce se esecută de o vîgilență poliție. Între alte dispoziții continuă a se observa încă astăzi în privința lor: 1) dispoziția edictului din 1780 decembrie 12 contra furișării evreilor cerșetori; 2) dispozițiile edictului din 1817 pentru paspoarte; 3) dispozițiile ordinului cabinetului din 11 septembrie 1823 pentru împiedecarea năvălirii evreilor din Polonia; 4) dispozițiile § 71 al legii din 1847; și în privința evreilor ca și a străinilor cerșetori fără ocupație sau cari fiind izgoniți s-au reîntors de nou, conform legii din 6 iunie 1843 autoritatea polițienească are dreptul a-i izgoni peste graniță, fie înainte, fie după pedepsirea lor, acum conform § 361 din Codul nou penal.

Pe lângă supravegherea ce exercită poliția în modul arătat, comunele însăși au dreptul a se opune pînă astăzi, conform legii din 31 decembrie 1842, așezării cuiva în comună, fie cetățean, fie străin, care nu ar avea mijloace spre a locui și spre a se hrăni. Comunele mai au dreptul, conform art. 52 din legea pentru organizarea comunelor urbane din provinciile răsăritene din 30 mai 1853, a percepe o taxă de la toți cari vor a se așeza în comună și a nu acorda

dreptul de cetățean în oraș decît dacă acesta prestează o deosibită taxă (v. Rönne, *Staatsrecht*, § 90, pag. 309).

Toate aceste restricții, cari se execută cu rigoare de poliție precum și de autoritățile comunale, nu constituie o persecuție, și nimeni nu le-a taxat astfel. Ceea ce e legitim aiurea de ce n-ar fi legitim și la noi? Introducînd dispoziții analoge cu ale Prusiei și executîndu-le cu aceeași rigoare statul ar îndeplini o datorie ce o are în interesul siguranței publice și pentru care nu s-a făcut mai nimic.

Cu introducerea de dispoziții în felul arătat, cu organizarea poliției generale în mod serios, am scăpa țara și comunele de evreii fără căpăți cari astăzi ne inundează și constituie o cauză de periclitate pentru populația urbană și rurală.

[24 mai, 12, 13, 14, 21 iunie 1879]

[„DIN MAREA UNITATE ETNICĂ A TRACILOR...”]

Din marea unitate etnică a tracilor romanizați care ocupa în veacul de mijloc aproape întreg teritoriul Peninsulei Balcanice, începînd de sub zidurile Constantinoplei, a Atenei și a Triestului și ajungînd pînă la Nistru spre mieznoapte și răsărit, pînă-n șesurile Tisei spre apus, n-a mai rămas decît mîna aceasta de popor românesc liber pe petecul de pămînt dintre Prut, Dunăre și Carpați, și pentru posesiunea acestui petec se vor arunca sorții ca asupra cămășii lui Hristos, de astădată nu în străinătate, ci în chiar Camerele României.

Nu e într-adevăr un popor megieș care să n-aibă români sub jugul său : sîrbi, bulgari, greci, turci, unguri, muscali, nemți fiecare are, unii milioane, alții sute de mii de suflete din acest popor osîndit de Dumnezeu spre nefericire și robie, numai pămîntul acesta era de sine stătător în urma vitejiei și prevederii înțelepților bătrîni și acesta e acuma amenințat a deveni prada tuturor adunăturilor fără de patrie din cîteși patru colțurile lumii.

Înfiorătoare într-adevăr sînt amănuntele aduse de noi în numărul de ieri în privirea purtării evreilor din Galiția și Bucovina față cu populațiunile autohtone, și să nu uităm că același soi de oameni, gonit de mizerie și de noile legi restrictive, s-au pripășit într-un număr zdrobitor pe pămîntul nostru, că de la trecerea rușilor încoace au umplut toate mahalalele Bucureștilor, că au prins rădăcini chiar în Craiova, în țara Oltului, unde locuiesc cei mai harnici și mai strîngători români, că pretutindenea unde-ți întorci ochii îi zărești ca și cînd ar fi răsărit din pămînt, toate acestea în perspectiva realizării articolului 44 a Tratatului de la Berlin. Aflăm asemenea că Rusia, precum închiderea mai alaltăieri granițele contra întoarcerii rublelor ei, le-a închis de astă dată contra întoarcerii ovreilor ei.

Față cu această cestiune de viață și de moarte și încă de moarte lașă și continuă, fără meritul de-a fi luptat cu bărbăție, fără conștiința de a fi fost învins, care va fi atitudinea Camerelor române?

Călări-vor deputații iarăși pe teorii umanitare și juridice? Confirma-vor minciuna obraznică că ovreii au fost la noi persecutați din cauze religioase, la noi, unde se grămădesc cum nu s-au mai grămădit nicăiri?

Cînd vedem rezultatele fioroase a dominațiunii jidovești în Galiția, cînd gazeta *oficială* a regatului arată că în *cinci* ani numai s-a publicat vînzarea silită a **800 000** imobile țărănești, cînd socotim că populația întreagă a acelei țări e de vro trei milioane cu ovrei cu tot și că acea cifră înspăimîntătoare reprezintă *totalitatea* capilor de familie creștine de prin sate, cînd vedem un întreg popor dezmoștenit pe cale de a-și părăsi vetrele străbune spre a emigra în ... America, oare mai e îndoială că aceleași elemente de corupție și spoliarea tind a uza de aceleași mijloace, a ajunge la aceleași scopuri pe cari le-au atins în acea parte a nefericitei Polonii? Dacă astăzi, cînd n-au plenitudinea drepturilor civile și nici pe cele politice, au pus mîna pe tot negoțul și pe toată industria mică din Moldova, dacă astăzi se lăcesc înspăimîntător asupra șesului Țării Românești, dacă azi se încuibă în vatra harnicilor olteni ce va fi oare mîine, cînd vor avea drepturi egale, cînd vor avea puțința de a-și zice români, cînd vor avea înscris în legi dreptul formal că patria aceasta este a lor tot deopotrivă cu noi?

Pe cîtă vreme cestiunea era pendentă, am promis a ne feri de ea ca de-o armă electorală, numai pentru că stătea prezumpțiunea că guvernul va lăsa alegerile libere, pentru ca cel puțin în această *unică* cestiune țara aceasta să poată rosti ce voiește. Dar nu. S-au încărcat

listele electorale a colegiului I și al II[-lea] cu funcționari și arendași în restanță, s-au făcut din alegeri cestiune de familie, de postomanie și de interes, s-au falsificat în ora supremă voința nației cum nu s-au mai falsificat niciodată. Numai Moldova pămînt înzecit de nefericit și înzecit de sfînt, ai cărei eroi dorm somnul de veci în umbra pajurilor străine, pe a cărei moaște sfînte calcă picior străin, numai Moldova s-a scuturat ca un leu, menit spre junghiare o dată, poate pentru cea din urmă dată.

Astăzi au trecut timpul tăcerii și putem espune limpede întreaga primejdie ce ne amenință.

Prezidentul Consiliului, organul său „Românul”, în fine mesajul domnesc însuși repetă aceeași întrebare, naivă, dacă e din

neștiință, culpabilă, dacă, e făcută în cunoștință de cauză.

Puteți crede d-lor, zicea ministrul, că Europa vrea, poate să vrea nimicirea noastră?

Iar mesajul zice: În regularea cestiunilor de detaliu (puterile) n-au cugetat, ele nu puteau cugeta a ne impune condițiuni absolute contrare intereselor noastre celor mai vitale".

Oare dacă prezidentul Consiliului știe ce voiește Europa de ce nu ne-o spune și nouă?

Noi, din nefericire, sîntem convinși că Europa oficială știe întreaga stare de lucruri de la noi, că cunoaște din fir în păr toate relațiile noastre dinlăuntru, că agenții consulari au date statistice mai exacte decît noi înșine, că diplomația europeană știe că noi sîntem cei amenințați și persecutați și evreii cei amenințatori și persecutori sau pentru a vorbi ca deputatul din Silezia, Cianciola, ovreii sînt îmblătitorii, noi îmblătiii (*die Juden die Drescher, wir die Gedrosschenen*).

De aceea, înainte de a ne dovedi ziarul guvernamental contrariul, nu prin fraze ci în realitate, pînă atunci susținem că Europa e pe deplin informată în privirea stării noastre și în cunoștință de cauză ne-a dictat art. 44.

Ținem deci ca orice iluzie să dispară în privirea aceasta, să ne înfățișăm înaintea ochilor primejdia în toată întregimea ei și să luăm hotărîri conforme cu gravitatea supremă a momentului. Oricît de puține ar fi glasurile care ne vor sfătui să nu ne ucidem cu chiar mîinile noastre, acelea vor trebui ascultate.

Deocamdată, pentru a arăta cum „Românul” tratează cestiunea, vom reproduce următoarea lecție de umanitarism cosmopolit pe care ne-o dă în numărul de la 18 (30) mai;

Adecă articolul 7 !

În contrazicere flagrantă cu spiritul de dreptate și de înfrățire generală care a inspirat legile noastre, organice, lăsînd *într-o fatală părăsire deprinderile ospitaliere* ce disting dintre toți vecinii săi pe poporul nostru, noi ne-am apucat atunci orbește să rădicăm, chiar pe pragul pactului nostru social, un fel de meterez *neesplacabil*, care — drept să vorbim — nu avea, cînd s-a făcut, nici o rațiune plauzibilă de a fi și care, în riguroasa lui formă, nu era nici prudent, nici *românesc*, nici nu dădea vro garanție.

Iertați-ne, milostivi stăpîni roșii, cel puțin dacă vom dovedi că lipsa noastră de ospitalitate o plătim cu viața noastră.

D-rul Flaișlen care desigur numai vrun țuțuian fanatic de la Vrancea nu poate fi ne spune în raportul general al consiliului de igienă că în anul 1878 în Iași

au murit 1454 creștini și

s-au născut 1093,

adecă au murit cu 361 mai *mulți* decum s-au născut, pe cînd din mult persecutații evrei

s-au născut 1602 și

au murit 1428

adecă s-au născut cu 174 mai *mulți* decum au murit. Fiecărui suflet de evreu în plus au trebuit să-i facă loc în lume doi creștini cari au murit.

Noi credem că ospitalitatea aceasta e atît de mare și de întinsă încît nu numai alături li se face loc evreilor, dar românii se curăță în genere de pe fața pămîntului, doi pentru unul, ca să-i lase noului cetățean în perspectivă două pîni, nu una.

Noi credem că înainte de discutarea articolului 7 Camerele de revizuire ar trebui să gîndească la îmbunătățirea stării românilor.

Neînstrăinarea absolută și indivizibilitatea pămînturilor țărănești, moștenirea imobilului indivizibil de către primul sau ultimul născut, împroprietărirea celorlalți fii pe moșiile parcelate sistematic ale statului sub aceeași lege de moștenire, iată măsuri ultraretrograde, dar românești, care ar asigura sporirea populației și existența măcar a unei singure clase puternice, a țărănilor. După ce prin sporirea suficientă a populației, cultura pămîntului, din estensivă cum este, ar avea brațe destule pentru a deveni intensivă, am avea timp a ne gîndi și la regularea poziției noilor cetățeni de rît mozaic.

În orice caz de la rezolvarea cestiunii sociale și economice afirmă existența poporului românesc. Cine cu ocazia aceasta nu se va arăta cu inima bărbată, asupra aceluia cad cuvintele lui Vasile Lupu VV. „Cine-și viclenește moșia și neamul, mai rău decît cigășii de părinți să se certe".

[25 mai 1879]

[„FIECE ZI ESTE MENITĂ..."]

Fiece zi este menită să aducă tot mai multă lumină asupra actelor săvîrșite de oamenii „regimului virtuții”. Sacul nelegalităților, abuzurilor, crimelor se desfîndă mereu și dacă, fiind chiar făptuitorii la putere, aceste monstruoase fapte tot străbat pe ici pe colo la cunoștința publică, închipuiesc-și cine cunoaște pe radicali cîte minuni vor ieși la maidan cînd făptuitorii nu vor mai avea mîna pe putere și pe dosarele afacerilor publice. E peste puțină să-și facă cineva o idee justă de cît s-au jefuit statul și particularii în vremea războiului și de atunci încoace și de cîtă mită a curs în buzunarele virtușilor republicani de la putere, mai nesăturate decît butea Danaidelor. Cine poate spune, de exemplu, cîte abuzuri, cîte crime s-au comis și cătră stat și cătră particulari prin faimoasele rechiziții? Dacă înainte de a se descoperi scandalul Mihălescu — Warșawski și-ar fi pus cineva această întrebare, ar fi putut răspunde, oricît de pesimist să fi fost, cumcă radicalii au mers cu nelegiuirea pînă la a da muscaililor

de rechiziție nu numai vitele și produsele locuitorilor români de la țară, dar chiar pe locuitori ca pe niște vite ! Și cu toate acestea astăzi știm cu toți că așa a fost. O populație muncitoare a fost vândută pe bani evreului Warșawski de către unul din stîlpii partidului roșu. Acum procesul patriotului d. Mihălescu d-abia se instruieste și, tot în privința faimoaselor rechiziții, încep a străbate la lumina publică alte nouă isprăvi ale d-lor de la putere, de un fel cu totul deosibit.

Nimica nu-i de mirare în toate acestea. Masa partidului liberal este compusă din o droaie de funcționari, oameni ce nu au drept orice industrie decât politica fiind ai d-lor în opoziție, și bugetul statului fiind ei la putere. Toți acești oameni, cu cît produc mai puțin sau mai bine zis deloc, cu atît au și-și crează mai multe nevoi. La fiecare pas ne lovim de acești patrioți pe cari îi știe toată lumea că n-au absolut alt venit decât o leafă modestă și cari cu toate acestea îi vedem trăind mai strălucit decât niște bogătași chiaburi. De unde mijloace pentru satisfacerea atîtor nevoi cînd analog leafa lunară n-ar putea ajunge, cu un așa fel de trai decât pentru trei-patru zile?

Abuzul și mita iată izvoarele nesecate de unde curg acele tainice mijloace cari satisfac nevoile și poftelile nemăsurate ale atîtor patrioți de meserie. După scandalul Mihălescu Warșawski, precum am zis, alte scandaluri nouă se descopăr.

Astfel primim dintr-un oraș însemnat al țării o corespondență lungă, asupra căreia punem tot temeiul și prin care ni se aduc la cunoștință niște fapte în adevăr monstruoase ce s-au petrecut cu ocazia plății rechizițiilor.

Zilele trecute iată ce se descopere în acel oraș. Un oarecare intendent al unui spital de nebuni din partea locului, om ce nu are nici după ce să bea apă și cumnat al secretarului comisiei locale de rechiziții, dă acestui cumnat al său un mandat ministerial de 14000 l.n. și o procură ca să primească în locu-i această sumă *pentru niște obiecte rechiziționate de la moșiile sale* pe cari *nu le-a avut niciodată*. Bani s-au primit d-a dreptul de la casier, și acum se dovedește tîlhăria. Faptul se denunță procurorului, însă acesta nu cutează să atace pe făptuitori deoarece sînt compromiși în această afacere vreo șapte sau opt patrioți roșii din sferele mai înalte. Procurorul cere dezlegarea cestiunii de la ministru și de aproape zece zile nu i se dă nici un răspuns.

Un alt fapt tot așa de strigător. Un arendaș grec a primit plată de rechiziții cu 25000 lei mai mult decât avea dreptul să primească. S-a denunțat faptul la ministru și s-a numit în consecință ca comisari de cercetare asupra acestui fapt un domn ales la colegiul II de Senat și cumnatul alesului col[egiului] II de Cameră. Rezultatul cercetărilor a fost că faptul s-a făcut mușama și acum se pot aduce dovezi că numiții comisari cercetători s-au lăsat a fi *mituiți*. Parchetul nu cutează să atace pe senatorul guvernamental și pe cumnatul deputatului roșu.

Și mai sînt încă multe alte fapte asupra cărora în curînd se va face lumină, poate chiar în Camere.

Care va să zică justiția nu poate face nimica în contra tîlharilor de bani publici, contra mituiților, deoarece acești domni sînt patrioți înregimentați ai partidului roșu. Justiția nu poate să-și facă datoria, pentru că abuzatorii și mituiții, de la notarul de sat pînă la treptele cele mai nalte administrative, sînt organizați și constituiți într-un fel de bandă împrăștiată pe tot pămîntul românesc, și ai cărei membri se susțin și se apără reciproc cînd sînt cumva amenințați de loviturile dreptății.

Și această bandă, cînd se află în opoziție, poartă pe steagul său firma de „regimul virtuții”, iar după ce au luat cu asalt puterea se numește „guvernul partidului liberal-național”.

[26 mai 1879]

[DE CEEA CE NE TEMEM...]

De ceea ce ne temem noi mai mult în împrejurările de față e ca nu cumva și Camerele actuale să fie insuflăte de același spirit de dospăială și superficialitate care distinge generația actuală în defavorul ei de cele trecute.

Fără cele mai slabe cunoștințe istorice, fără a fi recunoscut că, mai cu seamă în științele ce ating statul și societatea, nu există nici un adevăr absolut și că toate dispozițiile cîte ating viața juridică și economică a nației trebuie să rezulte înainte de toate din suprema lege a conservării naționalității și a țării, cu orice mijloc și pe orice cale, chiar dacă mijlocul și calea n-ar fi conforme cu civilizația și umanitarismul cari azi formează masca și pretextul sub cari Apusul se luptă cu toate civilizațiile rămase îndărăt sau eterogene, tinerii noștri au luat drept bun tot ce se poate, citi în cîțiva ani în autori franceji și germani, dispensîndu-se cu desăvîrșire de a mai gîndi și ei înșii ceva, de a mai cerceta și ei înșii.

Astfel, fără a discuta sau gîndi, s-au introdus cu toptanul legi străine în toată puterea cuvîntului, cari substituie pretutindena și pururea în locul noțiunilor nație, țară, român, noțiunea *om*, cetățean al universului, fie din Berber, din Nigritania, din China sau în fine extract de Galiția. După capetele înțelepte și stup de liberalism ale epocii noastre, o nație ca a noastră, ieșită de ieri-alaltăieri din stadiul păstoriei, înzestrată, e drept, cu multe daruri, dar nedeprinsă la artele și munca apusenilor, trebuia pusă neapărat pe aceeași linie cu apusul, trebuia să concureze ca egal cu egal cu toate națiile și toate civilizațiile, trebuia să stea cu toată Europa în raporturile de liber schimb și de liberă așezare reciprocă, în cari stau întreolaltă Francia și Anglia bunăoară.

Ce s-au întîmplat în urma acestui americanism introdus ca sistem în viața statului nostru ?

Mai întîi s-a creat goluri artificiale în viața statului pentru cari se cereau cu totul alte individualități decât acelea cari s-au grămădit în ele. Un sistem reprezentativ, întins ca o rețea asupra țării întregi, influențat însă totdeauna în mod absolut de guvernul central, și-au format în fiecare pîrtică organele sale, sub forma de consilii județene, consilii comunale, consilii de instrucțiune,

consilii în sus și în jos, care nici știau ce să consilieze, nici aveau ce reprezenta decât pe persoanele din care erau compuse. Mii de funcțiuni noi s-au înființat cari să garanteze exercițiul libertăților publice și private, dar s-au ocupat de oameni cari nici știau ce însemnează întreaga organizația aceasta. Toate brațele cîț[e] puteau munci sau produce ceva folositor s-au detras ramurilor de activitate economică pentru a aspira la funcțiuni publice, încît, în locul întrecerii pe calea industriei și a muncii în genere, viața nației se prefacă într-o întrecere în palavre, într-o luptă pentru puterea statului ca mijloc de existență. O deplasare generală începe în toată România. Oameni fără știință, fără onestitate și fără avere se grupează în toate părțile țării în partid radical, și fiecare din acești pitici se simte egal cu oamenii cei mai avuți și cei mai inteligenți ai țării. Unde chiar roșilor nu le ajung îndi vizi spre a umplea cu ei aceste goluri create în mod artificial, acolo ei întind mîna în pușcăriile țării sau în cele străine pentru a scoate deputați de coleg[iul] IV din ele, făcînd astfel, din vrun scriitor sătesc din Ardeal, urmărit pentru escrocherie, profesor de școală secundară și deputat în Sfatul țării. Lista detaliată a alegătorilor colegiului I de Argeș, pe care o publicăm și azi în capul foii, arată ce fel de nație este aceea în care noi n-avem încredere; este anume partea aceea a nației care trage pe sfoară clasele muncitoare și pozitive ale poporului, trăind de pe spinarea lui fără a-l compensa prin nimic, nici prin știință, nici prin onestitate nici prin avere.

Iată rezultatul prospăielii și a superficialității de ieri.

Teamă ne e dar și astăzi că asemenea o samă de advocați buni, cu darul vorbirii vor tranșa și cestiunea arzătoare a evreilor, care poate deveni cestiunea complectei dezmoșteniri a poporului românesc, tot cu fraze umanitare și cu finețe de distincțiuni juridice, fără a se ține seamă nici de trecutul acestui popor, nici de lipsa lui de experiență și de slăbiciunea lui economică, nici de lipsa lui de cultură. Ne temem în sfîrșit ca nația cosmopolită a d-lui C. A. Rosetti să nu biruiască pe adevărata nație românească.

Nu cu fraze și măguliri, nu cu garde naționale de florile mărunții se iubește și se crește nația adevărată.

Noi o iubim așa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferințele seculare pînă în zilele noastre. O iubim *sans phrases*. În privința frazelor frumoase și protestațiunilor de uliță și de profesii de credință sîntem atît de săraci, încît însuși d. Simeon Mihălescu și bancherul Warșawsky ne-ar putea da lecții de retorică; dar o iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici chiar încrederea ei, atît de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea, înădită azi la lucruri străine și la oameni străini. Și chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremilor și s-ar șterge din memoria tuturor, tot pe aceeași cale a conservării naționalității și țării vom stărui, fără a face în această supremă privire nici o concesie primejdioasă ideilor veacului. Cine în această privire nu e pentru noi e contra noastră.

[27 mai 1879]

[CESTIUNEA WARSZAWSKY- BRĂTIANU-MIHĂLESCU...]

Cestiunea Warszawsky Brătianu Mihălescu e desigur pagina cea mai neagră din istoria celor din urmă ani ai României. "Neauzit va fi și va rămîne pentru toți timpii ca tocmai capetele supreme ale administrației române, refuzînd pe de o parte cu stăruință rechizițiile convenite cu guvernul unui stat mare, să le acorde totuși unui bancher; neauzit, ca ceea ce o împărăție nu cîștigă, să cîștige personalele mijloace ale unui gheșeftar.

Noua scrisoare pe care ne-o trimite d. Moldoveanu arată în sfîrșit că meschinăriile întrebuintate aici în țară contra intenției imperiale a silit-o pe aceasta să acorde transpoarte aceluia cu care și guvernării noastre erau dispuși a se înțelege prin personale mijloace.

Totodată ni se arată și pagubele sau, mai bine zicînd, obiectul asupra căruia s-au tocmii și pe care l-au împărțit între ei gheșeftarii ruși cu capii liberalismului din România. Cincizeci și una de milioane de franci erau la mijloc.

Dar lăsăm să vorbească scrisoarea însăși.

[29 mai 1879]

[ÎN ZADAR AM ÎNCERCAT...]

În zadar am încercat a afla pîn-acuma ce au de gînd radicalii în cestiunea evreilor. Organul guvernului găsește că pagina sa întîia stă prea sus ca producțiune literară pentru a se ocupa cu această cestiune de o greutate fără, seamăn și numai în treacă a catadicsit a ne spune că programa ziarului este aceea espusă de d. Emil Costinescu într-o adunare electorală și tipărită într-un *suplement* al "Românului".

Acea programă însă e un discurs lung pe o coală-ntreagă de tipar cu garmond în care, *per longum et latum*, se debitează o mulțime de inexactități istorice și de altă natură, cu cari nu ne vom ocupa, căci minima știință de carte a liberalului în cestiune ne dispensează de la

cercetarea teoriilor sale și superficiale. "N'avem a face decât cu capătul acelu lung discurs, ce cuprinde soluțiunea pe care Românu" și-o apropie ca program al marelui partid liberal. Tată dar soluțiunea d-lui Costinescu :

Asemene favoruri nu ni le pot cere niște state civilizate ca Franța, Italia și Anglia, ele nu ne pot pretinde să dăm străinilor de

religiune mozaică nește avantajie de care nu se pot bucura supușii lor creștini.

Egalitatea cea mai perfecta pentru supușii lor, de orice religie ar fi, iacă ce le dăm. Nici nu se poate cere mai mult, iar noi suntem destul de garantați.

Iată cum cred eu că trebuie să procedam

O dată aliniatul II al art. 7 din Constituție suprimat, orice deosebire pentru cauză de regiune dispăre. De aici înainte nu mai avem a face decât cu străini, de orice religie ar fi ei. Toți locuitorii țării cari nu s-au bucurat în trecut de drepturile cetățenești sînt din acel moment niște străini cari pot dobîndi deopotrivă împămîntenirea, conform legilor țării.

Atunci declarăm că în termen de atîtea luni, șase luni spre exemplu, toții străinii născuți în țară cari nu s-au bucurat niciodată de o protecțiune străină, după cum zice art. 8 din Codicele civil și cari prin urmare *au tras pînă acum la sorți, să vie să-și producă titlurile la cetățenia română*, deoarece *tragerea la sorți să consideră ca o opțiune pentru naționalitatea română*.

Toți acei cari nu se vor prezinta în acest termen naintea autorităților sau comisiunilor instituite anume, după cum se va crede cu cale, vor fi considerați ca străini prin singurul fapt al neprezintării lor și nu vor mai putea dobîndi drepturile cetățenești decît conform art. 16 din Codicele civil.

Astfel am dat satisfacere Tratatului de la Berlin și am rezolvat cestiunea evreilor pe baza unor principie de drept solide.

Dar aceasta nu este decît prima parte a soluțiunei ce susțin eu. Vin acum garanțiile ce trebuie date intereselor naționale și economice ale României. După cît am dezvoltat soluțiunea mea pînă aici, tot rămîne art. 8 în Codicele civil; tot rămîne proprietatea rurală, cea mare și mai cu seamă cea mică, amenințată.

Ei bine, eu cer ca art. 8 din Codicele civil, modificîndu-se, să se introducă în Constituțiune. Dacă-l modificăm și-l lăsăm tot în Codicele civil, poate să fie în urmă remodificat de o altă Cameră ordinară, și atunci evreii iar vor putea să par vină în masă la cetățenie prin simpla opțiune.

Eu cer dar suprimarea art. 8 din Codicele civil și adoptarea unui alineat la art. 7 al Constituțiunei, după care străinul de orice religie, născut în țară și care nu s-a bucurat niciodată de o protecțiune străină, să fie dispensat de stagiu, însă tot la Camere să vie să i se acorde drepturile de cetățean. Prin aceasta am luat o garanție puternică, fără să ni se poată striga ; persecuțiune religioasă.

Apoi, fiindcă trebuie să dăm timp poporațiunilor noastre rurale de a se deștepta și de a ajunge la acel grad de cultură prin care să-și poată apăra singure interesele în contra cămătarilor și exploatorilor de tot felul, trebuie să cerem ca *pămînturile țaranilor să fie declarate prin lege nealienabile încă pentru ,30 ani, sau vinzările să nu să poată face în acest period decît între foștii clăcași, și fiindcă evreii și străinii în genere n-au fost niciodată clăcași, ei nu vor putea să cumpere pămînturile sătenilor*.

Prin această a doua garanție salvăm moșioara țaranului, singura lui avere.

Rămîne acum proprietatea mare rurală.

În alte țări, în Anglia spre exemplu, proprietatea rurală este un drept politic. Nu poate să fie proprietar rural decît cetățeanul englez. Ar trebui să facem și noi acelaș lucru, cu atît mai mult că la noi dreptul electoral, primul din toate drepturile politice, se regulează în colegie după proprietate. Zicîndu-se reprezentantul proprietății mari sau proprietății mici se zice reprezentantul pămîntului. Ar trebui dar ca pămîntul să nu poată aparține decît cetățeanului român, pentru ca să nu fie lipsit de dreptul politic ce este legat de dînsul. Prevăd însă că anevoie se va putea dobîndi aceasta ; greutatea cea mare avem s-o întîmpinăm tocmai din partea proprietarilor mari. Acei cari au să se rădice în contra acestei dispozițiuni au să fie tocmai conservatorii, cari fac atîta paradă de patriotism astăzi; deja i-am auzit zicînd că printr-o asemenea măsură moșiele ar pierde din valoarea lor.

Mă tem dar că această garanție vii fi foarte anevoie de luat. Afară de, aceasta ea nu este decît o jumătate de garanție: din nenorocire se găesc oameni, tocmai din aceia ce strigă mai tare, ce vor să monopolizeze tot patriotismul în această cestiune, cari se fac mijlocitorii evreilor și cumpără moșii pe sub mîna pentru dînșii.

Prin urmare, chiar dacă am dobîndi-o, această garanție nu va fi decît o jumătate de garanție; garanție reală și eficace va fi numai cea luată în privirea proprietății țaranului, care are în adevăr și cea mai mare trebuință de a fi protegiată.

Este încă o garanție de luat căreia eu unul [1] dau o mare însemnătate. Comunele noastre rurale sînt exploatate într-un mod nedemn mai cu seama de cîrcumari străini. Nu mai zic evrei, căci din momentul ce se va modifica art. 7 din Constituțiune, nu va mai fi vorba de evrei ci de străini, de orice religie.

Ei bine, pentru ca să punem pe cît se poate capăt acestei exploatări a poporațiunilor rurale, am putea adopta —nu negreșit prin Constituțiune, ci printr-o lege specială — o măsură împrumutată de la poporul cel mai liberal, de la englezi.

În Engliera nu poate nimeni să fie cîrcimar decît în virtutea unei patente reînnoite pe fiecare an de magistratul comitatului. Dacă se rădică vre o reclamațiune în contra unui cîrcimar, magistratul coroitatului are dreptul de a-i refuza reînnoirea patentei.

Putem adopta și noi această măsură, luînd-o de la poporul cel mai civilizată.

Dăm această atribuțiune a magistratului comitatului din Engliera consiliilor noastre județene; și dacă într -o comună d. Itîk, spre exemplu, se va purta rău, va ruina prin camete pe locuitori sau [1]i va învenina cu băuturi falsific ate, consiliul județean va interzice fără apel celui d. Itîk dreptul de a fi debitant de băuturi spirtoase.

Aslfel vom aplica la noi o lege din civilizată Angliei și nimeni nu ne va putea zice nimic.

Mă rezum.

În ceea ce privește acordarea egalității tutu lor drepturilor la evrei, cred că trebuie să ne mărginim numai la cei născuți în țară, cari nu s-au bucurat niciodată de o protecțiune străină și cari și-au dat impozitul singelui, trăgînd pînă acum la sorti, căci de aci înainte mulți ar trage la sorti dacă ar ști că aceasta este de ajuns spre a deveni cetățeni români. Toți ceilalți sînt considerați ca străini, și dacă voiesc să dobîndească împămîntenirea, n-au decît să vină a o cere individual de la Camera, ca și străinii creștini.

Pe de altă parte, cred că trebuie să se înscrie în Constituțiune și în alte legi garanțiile pe cari le-am enumerat și altele cari s-ar mai crede necesare.

Aceasta este, d-lor, soluțiunea pe care o cred eu și de natură a mulțami pe Europa, și echitabilă din toate punctele de vedere, și conformă cu interesele țării.

Am o convingere atît de puternică în eficacitatea acestei soluțiuni încît, dacă aș fi partizan al guvernului sau în opozițiune, dacă aș fi în Cameră sau simplu cetățean publicist, în orice împrejurări ale vieții mele, nu voi susține nici o altă soluțiune, căci numai aceasta, după mine, poate salva naționalitatea română de orice pericole, numai aceasta poate da satisfacere tutulor intereselor politice, naționale și economice ale României.

Ceea ce va fi observat orice cititor din știrile de mai sus e că pe d. Costinescu îl preocupă drepturile politice, deși sîntem de mai înainte singuri că evreii nici nu vor aceste drepturi, căci nu țin deloc la onoarea de a fi concetățenii d-lor Costinescu, Pătărlăgeanu, Mărgăritescu, Pundescu ș.a.

Iată o cestiune nespuse de indiferentă și pentru poporul român, căci totuna este pentru dînsul dacă palavragii politici ai Bucureștilor vor fi greci, bulgari sau evrei.

Cît pentru deplinătatea drepturilor civile, cestiunea de căpetenie, d-nu! Costinescu admite egalitatea cea mai perfectă pentru toți supușii străini de orice religie ar fi.

Și fiindcă supușii străini sînt egali cu românii în această privire, iată egalitatea cea mai perfectă între români și evrei.

Noi îl asigurăm pe d. Costinescu că Cremieux și Montefiore n-ar cere c-o iotă mai mult decît ceea ce dă d-lui evreilor.

Evreii sînt totdeauna gata de a recunoaște d-lui Costinescu și tutulor radicalilor privilegiul exclusiv de debitare de palavre politice, numai ei să poată cumpăra moșiile statului și cele particulare, să puie mîna în oraș și sate pe orice negoț și orice industrie, c-un cuvînt să aibă toate drepturile civile ale românului, fără a avea neplăcuta datorie de-a servi în armată.

Iată dar care va fi urmarea soluțiilor d-lui Costinescu :

1) Moșiile statului, a cincea parte a teritoriului României, scoasă deja în vînzare prin emiterea de bilete ipotecare, se vor cumpăra de evrei.

2) Moșiile răzășești care nu sînt ale foștilor clăcași se vor cumpăra sistematic de evrei.

3) Moșiile particularilor vor fi, în Moldova cel puțin, pe aceeași cale.

Toate acestea sînt însă peste două din trei părți din teritoriul României.

Să se mai adauge, pe lîngă toate acestea, acapararea a tot negoțul și industria și rezultatul final al singurei soluțiuni care poate salva naționalitatea română, după d. Costinescu, e lesne de prevăzut.

[30 mai 1879]

[ORICUM AM ÎNTOARCE CESTIUNEA...]

Oricum am întoarce cestiunea evreilor și din orice lature am privi-o, caracterul ei adînc imoral nu i se poate lua și, oricît de mici și neînsemnate ar fi concesiile făcute în această privire, ele totuși vor fi recompensa unui act de trădare, votată de cătră cei trădați. Puterile europene știau bine că așa este : ba oricare din ele, în poziția noastră, ar fi refuzat net de a da ascultare unor asemenea cereri, iar pe inițiatorii unor asemenea cereri i-ar fi așteptat în alte țări, după loc și oameni, ici spînzurătoare, dincolo Sibiria, dincolo iar închisoarea pe ani ori pe viață. Acest caracter îi păstrează cestiunea și conștiința juridică a țării, credința ei în

dreptate e adînc rănită, orice spirit onest e indignat de procedarea evreilor, cari răsplătesc ospitalitatea ce li s-a dat în țara aceasta, fără ca ei s-o merite, prin cea mai neagră ingratură, atîrnînd cestiunea lor ca o sabie a lui Damocle asupra creștetului nostru.

Puterile europene însă au o scuză. Îndată ce am pune cestiunea pe acest tărîm, ne-ar putea răspunde: „De ce v-ați înfierbînta oare atîta, cînd vedem că în țara voastră *trădarea*, cea mai neagră trădare, e în genere recompensată ? Oare cei ce-au pus pistolul în pieptul lui Vodă Cuza nu au căpătat recompense naționale? Oare nu sînt ei bine văzuți în societate, nu sînt ei senatori, deputați, nu pot ajunge miniștri? Dacă dar pînă și oamenii ce și-au călcat jurămîntul lor militar, cei cari au proclamat răsturnarea domniei și republica, se bucură de deplină impunitate și-și împodobesc pieptul cu semnele de distincțiune cari nu se dau decît fidelității absolute, de ce evreii să nu aștepte asemenea justa recompensă a actului lor de înaltă trădare? Înțelegeți dar o dată că voi nu intrați nici în rîndul, nici în logica altor țări. Pentru voi e bine ceea ce pentru alții e rău : la voi adevărul e minciună și minciuna adevăr, la voi amăgitorul cel mai mare e totodată omul cel mai mare; la voi o bandă cosmopolită de exploatație se numește partid *național-liberal*; este dar în logica dezvoltării de la voi ca evreii să pretindă că ei sînt adevărații coloni ai lui Traian, adevărații români, și că voi sînteți cei cari uzurpați drepturile lor”.

Și acest răspuns nu ni-l-ar putea da numai puterile europene; ni-l dă chiar „Românul”, organul oficios al partidului Warszawsky Mihălescu, în n-rul lui de la 30 mai, unde umple două coloane și jumătate cu acuzații de înaltă trădare la adresa

partidului conservator. Intră oarecum în logica acestor oameni de-a numi trădători tocmai pe bărbații aceia cari neam de neamul lor, prin veghearea și fidelitatea lor nestrămutată, au mântuit țările acestea în independență aproape deplină de la 1290 începând și pînă în zilele noastre, adecă curs de șase secole aproape.

Iată ce zice „Monitorul Văcăreștilor” la adresa noastră :

Chiar dacă ne-ar lipsi orice informațiune pozitivă despre întreaga urzire a complotului ale cărui unelte a primit a fi conservato rii, chiar dacă nu am avea științe despre fapte și nume cari joacă un rol în această întunecată istorie, înfățișarea actuală a partidei conservatoare, apucăturile ei de astăzi în Camere și în ziare ne-ar da cheia mecanismului secret care-l face a se mișca.

Noi somăm pe onor. redactori ai „Monitorului Văcăreștilor” (alias „Românul”) să binevoiască a ne împărtăși în termen de 48 de ceasuri ce informațiuni pozitive despre întreaga urzire a complotului au, ce știință au despre *fapte și nume* care joacă un rol în această întunecată istorie?

Dacă nu ne veți răspunde clar și fără încunjur sînteți niște infami calomniatori !

Iată calea de a vă reabilita în opinia publică. Dați pe față toate scrisorile, toate actele, toate numele, pe cari negreșit trebuie să le fi avînd dacă cutezați a arunca asupra conservatorilor acuzarea înțelegerii cu străinii.

Cari sînt apoi apucăturile partidului conservator, cari sînt planurile lui ascunse, cari lovirile ce nu vrea a le distăinui ?

Ce avem de tăinuit, ce de destăinuit? Cum că conservatorii nu vor să stea de vorbă cu voi e foarte natural, căci aceasta ar presupune că voi sînteți de bună-credință și, nefînd decît amăgitori, oameni ai silei și protectori de escrocherie, purtîndu-vă în Camere chiar ca bandiții de codru, introducînd în mijlocul vostru oameni cari au fost aleși prin călcarea unor texte pozitive de lege și prin înșelăciune, vă dați pe fiecare zi testimoniul că un om onest nu poate sta la vorbă cu voi în înțelegere amicală, ci numai public, în fața lumii, ca înaintea tribunalului.

Conservatorii, stînd cu voi de vorbă în particular, ar face efectul unor gazde de hoți, ar acoperi cu numele lor turpitudinile voastre, v-ar da mîna ca să vindeți Moldova cum ați vîndut pe țărani din opt ținuturi lui Warszawsky, precum ați înstrăinat Basarabia, precum sînteți în stare a vinde tot pentru ca să stați la putere și să aveți pînea de toate zilele, pe care pe cale onestă nu sînteți în stare a o cîștiga.

Și vă mirați de ce conservatorii sînt mîndri și rezervați? Dar cum poate fi altfel un om onest care e silit de interesele supreme ale țării de a sta alături cu partidul Warszawsky Mihălescu ?

E, poate fi împărtășire frățească de opinii ? Aveți voi opinii? Aveți voi în genere pic de onoare care să dea tărie cuvintelor voastre, pentru ca un om să vă poată crede?

Vorbit-ați de cînd sînteți o singură dată adevărul? Mai aveți voi, cei înfierăți cu semnul lui Cain, cu semnul fraticizilor, dreptul de a pretinde lămuriri de la cineva ?

Aveți voi dreptul de a suspecta pe cineva cînd toată existența voastră e o sumă de acte suspecte și vrednice de pedepse ?

Am arătat pîn-acuma în ce consistă soluțiunea propusă de „Românul”. D. Costinescu, după o coală de tipar de calificațiuni rele la adresa evreilor, urmînd principiul sofistic că

cel pe care îl aperi cată să-l batjocorești ca să nu bage de seamă lumea că-l aperi, vine la concluziuni atît de evreofile cum nici *Alianța izraelită* nu le-ar fi dictat mai cu asprime pentru români. Trece-va fără nici o rezervă, fără nici o tranzițiune deplină egalitate civilă prin Camerele actuale?

Nu știm.

Știm numai că pericolul e cumplit de mare și radicalii cumplit de corupți.

[1 iunie 1879]

[„AFLĂM CĂ D. N. T. MOLDOVEANU...”]

Aflăm că d. N. T. Moldoveanu ar fi fost arestat după avizul procurorului de la Turnu-Măgurele.

În sfîrșit administrația bandiților roșii au căzut în mreaja foarte fină pe care d. Moldoveanu i-a întins-o de luni încoace. Deodată cu arestarea d-sale, care trebuie să-i fi cauzînd bucurie, se va descoperi o rețea întinsă de hoții și falsificări liberale, încît temnițele nu vor fi destul de largi pentru a încăpea pe marele partid.

În legătură indirectă cu arestarea aceasta stă și încurînda sosire a unui comisar imp[erial] rusesc pentru regularea despăgubirilor.

[2 iunie 1879]

AFACEREA N. T. MOLDOVEANU

De cînd sînt roșii la putere administrația întreagă s-a împînzit cu fel de fel de Mihălești și numai pe ici pe colo justiția descopere cîte ceva ca din întîmplare, pe cînd, dacă procedarea ar fi sistematică și energică, nu știm zău dacă marele partid național-liberal n-ar trebui să se bucure, aproape fără excepții, de umbra blagoslovită a Văcăreștilor.

Mai zilele trecute auzirăm că sămeșia și comisia de rechiziție din județul Dolj s-a mutat la pușcărie, „fiind indicii grave de culpabilitate ca complici în falsificarea unor acte de rechiziții” zice „Monitorul oficial”. Dar rechizițiile noastre sînt încă o jucărie pe lîngă falsificările de acte doveditoare de păgubi pe care armata rusească le-ar fi cauzat bogătașilor de liberali. Un adevărat trafic s-a făcut cu aceste acte constatînd pagube fictive. Ba s-aude chiar că în multe județe guvernul central sub inspirația directă a d-lui I. C. Brătianu - a cumpărat voturi de alegători cu asemenea acte.

D. N. T. Moldoveanu, urmărind unul și același scop de un timp încoace, de-a da pe față turpitudinile administrative ale roșiilor în timpul războiului, turpitudini care pe el personal l-a ruinat, a voit să constate cu probe vădite și pipăite cu cîtă ușurință și neregularitate se fac din partea autorităților roșii acte de evaluățiuni a pretinselor păgubi cauzate de armata rusească în diferite localități și au cerut în martie, anul curent, primarului din comuna Orbeasca, ca procurator din partea arendașului acelei moșii, să facă un asemenea act, ceea ce s-a și efectuat, fixîndu-se o sumă *fictivă* de 273000 lei.

Nu poate fi cea mai mică îndoială că de o asemenea despăgubire nu se putea folosi d. Moldoveanu, căci, nefigurînd ca suferitor al pagubei, nu i se poate atribui nici intențiunea frauduloasă, prin urmare nici infracțiunea a legii penale; cu atît mai puțin cu cît faptul s-a mărginit în obținerea aceluia act fără să se fi servit sau să fi avut de gînd a se servi cineva de dînsul spre a pretinde de la comisia respectivă *încuviințarea* despăgubirii, conform regulilor stabilite în asemenea pricini.

Destul numai că d-sa a avut o probă evidentă cum că asemenea acte trebuie să se mai fi format, că pe baza lor trebuie să se fi făcut pretenții de despăgubire aprobate de comisii

și că nu s-a făcut nici o cercetare în privirea [acestea], fiind ele negreșit opera unor persoane cu înalte protecțiuni, ceea ce s-ar putea constata cu siguranță dacă s-ar depune aceeași ardoare și același zel ce s-au depus cînd a fost vorba de Moldoveanu, acuzat de fals în acte publice.

O asemenea acuzație nu dă a se bănui că ea este recompensa ce i se menaja pentru c-a avut fericirea de a displace unora prin curajul cu care a dat la lumină daraverile rechiziției Warszawsky et comp.?

Ceea ce ne confirmă și mai mult în această opinie este modul cu care vedem că s-a procedat în privința d-lui Moldoveanu pentru acea acuzare.

Judecătorul de instrucție de pe lîngă trib. Teleorman, sesizat de lucrarea primarului comunei Orbeasca relativă la actul de evaluățiune în chestie, calificat de fals în acte publice, s-a adresat prin comisiune rogatorie la unul din d-nii judecători de instrucție al Trib. de Ilfov, spre a lua interogatoriul d-lui Moldoveanu, aflat în București, cerînd totodată a fi și depus.

După luarea interogatoriului, d. judecător, negăsind *bineînțeles o gravitate în acel fapt din partea inculpatului, l-a lăsat în libertate.*

D. judecător de instrucție de pe lîngă Trib. Teleorman, văzînd cererea sa nesatisfăcută în parte, s-a gîndit după mai mult timp de chibzuire că-și poate lesne îndeplini dorința, trimițînd de-a dreptul de la d-sa în contra d-lui Moldoveanu un mandat de aducere, și astfel, pe baza unui asemenea [mandat], d. Moldoveanu în noaptea de la 31 mai a fost ridicat dintr-o grădină publică și condus la poliție unde a fost arestat sub sentinele fără a putea comunica cu nimeni pîn-a doua zi, *cu toate că nu există în contra sa nici măcar un mandat de depunere sau de arestare*, conf. art. 100 din proc[edura] pen[ală], ci numai un simplu mandat de aducere, căruia d. Moldoveanu nici a refuzat a se supune, nici a cercat să scape, încît să se întrebuițeze măsura *constrîngerii*, prevăzută la art. 101, aceeași procedură.

D. Moldoveanu, în fața unei asemenea urmări neregulate, a parvenit să se adreseze cătră d. ministru de justiție și către d. prim-procuror prin petițiuni cu următoarea coprindere :

Domnule ministru,

D. judecător de instrucție de pe lîngă Tribunalul de Teleorman, printr-un mandat ce a emis la 29 mai, ordonă aducerea mea din București înaintea d-sale, sub motivul că urmează să mă interoge asupra unui fals pentru care aș fi inculpat.

Asupra acestui fapt am fost deja interogat, după o comisiune rogatorie, de d. judecător de instrucție al cabinetului 5 de aici.

Avînd în vedere cele espuse,

În vedere că eu mă aflu constrîns la poliția capitalei, fără să fi refuzat de-a mă supune la mandatul de aducere, nici să fi cercat să scap, precum la art. 101 pr[ocedura] pen[ală] se indică:

În vedere că eu mă aflu afară din județul ofițerului care a dat acest mandat și la o depărtare de mai mult de două miriametre, cer a se aplica în contră-mi dispozițiile art. 102, adecă să fiu condus înaintea unui d. procuror al acestui județ unde mă aflu, spre a da un mandat de depunere și a se îndeplini dispozițiile art. 103 și 104 din pr[ocedura] pen[ală].

Plin de încredere în iubirea de dreptate ce vă caracterizează, sper că legitima mea cerere se va îndeplini.

Primiți etc.

Semnat. *N. Moldoveanu*

Legala însă cerere a d-lui Moldoveanu a rămas, nu știm pentru ce, fără rezultat, trimițîndu-se d-sa de la închisoarea poliției la prefectura de Ilfov, unde-a mai stat sub pază pînă a doua zi, la 1 iunie curent, cînd a fost pornit spre Turnu-Măgurele.

Vom vedea și acolo ce-l mai așteaptă.

*

În n-rul de ieri al "Timpului" sub impresia celei întîi știri, ni s-a părut că d. Moldoveanu însuși ar fi crezut că e timp a cere cercetare în privirea aceluia act despre a cărui existență și înțeles d-sa ne-a informat cu mult înainte de-a fi vorba despre vro

cercetare în această cauză. Acest act de pagubă fictivă, împreună cu multe altele, va servi de probă când d-nii liberali se vor grămădi să ia despăgubiri pentru daune fictive.

[3 iunie 1879]

[NU NE ADUCEM AMINTE...]

Nu ne aducem aminte ca în vro epocă România să fi avut în fruntea ei, ca astăzi, un guvern dușman intereselor și existenței ei. Pentru întâia dată ni se ntîmplă ca guvernul să reprezinte de-a dreptul străinătatea și pretențiile ei zdrobitoare, să ție în fața țării art. 44 al Tractatului de la Berlin și să ne zică „punga sau viața”.

Guvernul Warszawsky Mihălescu e însărcinat de a răsplăti cu de prisos un act de înaltă trădare, adresarea evreilor către străini ca, sau să li se dea drepturi, sau [să] nu mai existe România. Cine se putea însărcina mai bine cu această misiune decît oamenii cari răsplătesc cu decorații și recompense naționale actele celei mai negre trădări?

Acești călai ai Alianței izraelite se apropie dar de noi fără a spune ce vor și ne spun de-a dreptul prin foile lor, redijate de greci și de jidani: „Iată osînda de moarte! Ce ne dați să vă lăsăm cu suflet? Am scos pîn-acum a cincea parte a pămîntului României în vînzare prin emiterea de bani de hîrtie. Mai rămîn moșiile particulare, cele răzășești, meseriile și negoțul în orașele Țării Românești. Dați-le pe toate la dispoziția elementelor pripășite din țări străine, proclamați egalitatea între român în țara lui și orice venitură din lume și atunci vă lăsăm cu suflet. Să vedem. Poate că de spaimă ne veți da mai mult decît ne trebuie. Ce-i dați sărmanei Alianțe ca să vă lase cu viață?”.

Aceasta e atitudinea guvernului *patrioților*, după cum ne spune „Românul”.

Tocmeală dușmănească, fără ca să s-arate ce voiește guvernul.

Numai într-un singur rînd „Românul” declară că discursul electoral al d-lui Costinescu e programa lui. Cu două trăsături de condei însă se vedea că, după o coală plină de batjocuri mai cu seamă asupra feudalității creștine și a boierilor din Moldova, d. Costinescu propunea *deplină egalitate civilă* și numai restricțiuni în privirea drepturilor politice. Adecă, Alianța izraelită nu cere nici ea mai mult.

Dar acestor oameni nu le-i destul atîta. Pînă și meritele domniei naționale ale lui Vodă Cuza, căruia ei i-au pus pistolul în piept, vor să și le atribuie șie. Ei își atribuie secularizarea moșiilor mănăstirilor închinat, Unirea Principatelor, împrumutarea țaranului și apoi ei, pe care Vodă Cuza i-a tratat între patru ochi cu biciușca de călărie și cu izbituri cu piciorul pe uș-afară, mai cutează a zice că de la 1848 și pîn-acuma orice idee de progres, de dreptate, de libertate și de *naționalitate* de la ei [a] venit.

Adecă de la prăvălia bizantină C. A. Rosetti § Comp.

Șase sute de milioane de franci datorie publică iată ce vi se datorește vouă.

Împlerea țării cu elementele străine, vînzarea ei prin concesiuni pe nouăzeci de ani, precupețirea Basarabiei, vărsarea în zadar a sîngelui oștirii noastre, rechizițiunile frauduloase, oamenii din opt ținuturi vînduți prin contract lui Warszawsky, împlerea listelor electorale cu rudele și funcționarii voștri, batjocorirea și ducerea *ad absurdum* a sistemului constituțional, înțelegerile pe sub mîna cu Alianța, omorîrea liniei Pitești Vîrciorova prin tarifele așezate pentru linia Ploiești Predeal, hoția și falsificarea de acte publice erijate în sistem administrativ, mînținerea în înalte funcțiuni a oamenilor cari au furat milioane, și *finis coronat opus* vînzarea țării și nației la jidani, iată meritele voastre de la 1848 încoace.

Se mai îndoieste oare cineva de toate acestea?

Nu mai departe decît acum cinci zile, la 31 mai, o persoană care a avut ocazia de a fi bine informată ne-a înștiințat că vizitele primite de prezidentul Adunării, d. C. A. Rosetti, au fost următoarele:

D. M. Rosenthal, d. Schönfeld, d. Samuel Marcus, d. dr. Mendelsohn, d. Solomon Halfon și d. Elias, adecă tot descendenți direcți ai colonilor lui Traian ca și d. C. A. Rosetti.

A doua zi 1 iunie s-a prezentat la Adunare petițiunea unui mare număr de evrei cari cer fără restricțiune drepturile politice și civile.

Sapientii sat!

Ceea ce au Camerele de revizuire de făcut nu este, deocamdată, cestiunea evreilor.

Ele trebuie să judece mai întîi faptele ministeriului Brătianu. Ele trebuie să lucreze ca să dea țării un guvern în care toți să aibă încredere, să curețe atmosfera de mirosul Warszawsky-Mihălescu, să despartă pușcăria de guvern, și apoi va putea fi vorba de-o cercetare liniștită a cestiunii izraelite.

[6 iunie 1879]

[OARE ROADELE DEMAGOGIEI...]

Oare roadele demagogiei noastre nu s-au pîrguit îndestul pentru ca poporului românesc să i se aplice de ele ?

Puțin timp trei ani abia a stat la putere partidul patrioților subliniați și țara și-a pierdut rostul de nu mai da de capăt complicațiilor; ba existența țării și a naționalității sînt în cumpănă. Încă trei ani și întreg teritoriul României s-ar scoate la mezat pentru a se da celui ce va oferi mai mult pentru el. În locul unei autonomii depline, garantate de toate puterile, avem astăzi moftul independenței afirmătoare de apostilul rușinos și ridicol totodată al Alianței izraelite, în locul răsplătirii drepte a singelui oștirii noastre avem pierderea unei părți din moșia străveche a Moldovei și, preste toate acestea, primejdia de a fi inundați și cotropiți de sute de mii de proletari flămînzi și cu totul improductivi, al căror singur merit e o lăcomie rapace, a căror armă e vicșugul și coruperea, a căror patrie nu e nicăieri în lume și cari nu-și mai găsesc căpătii decît în România, unde să se oploșească la umbra teoriei rosetești de „om și om”.

Este aceasta sau nu o ducere *ad absurdum* a teoriilor demagogice?

Dar a trecut vremea imputărilor, acum e vorba de a scăpa pe cît se poate de mult de inundarea generală.

În treacăt doar mai pomenim că multe se spun despre complicitatea guvernului radical cu Alianța izraelită. E de ex. foarte semnificativă tăcerea deplină, lipsa oricărui protest a miniștrilor noștri cari au fost fața la deliberările Congresului de la Berlin, și tăcerea aceasta este atît de semnificativă încît cercuri, în genere bine informate, susțin că art. 44 al Tractatului ar fi fost propus de unul dintre ei. E și mai semnificativă tăcerea sistematică de azi a guvernului, căci nici în Adunări, nici în conventicule naționale-liberale guvernul nu spune ce vooiește, ce soluțiune ar înlătura greutățile internaționale, nimic c-un cuvînt.

Dacă guvernul pare a avea esplicări, apoi le are numai cu Alianța.

Mai mulți reprezentanți ai acestei noua puteri europene, mai mulți soli ai vitezei, iubitoarei de adevăr, lealei și generoasei nații izraelite petrec la București, *mirabile dictu*, nu în arest corecțional pentru escrocherie, nici în detențiune pentru vagabondaj, ci gură-n gură cu Sf. Marele Prooroc C. A. Rosetti, pentru a pune la cale fericirea țării românești, amenințînd cu intervențiunea, avînd depline puteri de a cumpăra voturi în Adunări de va fi necesitate și de a se-nțelege asupra gheșefului, mai dînd unul, mai lăsînd cellalt. În loc ca acești indivizi să fie transportați cu dorobanți peste graniță,, ca o specie de spioni și de agenți provocatori ai unei societăți internaționale organizate contra existenței statului român, ei se primblă prin București, bucurîndu-se ca orice om cinstit și neutru de umbra teoriei „om și om”. Nu mai lipsește decît să li se dea și banchete, iar masalagii marelui partid să facă o manifestație națională și patriotică în onoarea Înălțimilor lor semitice.

Sperăm însă că a sosit deja timpul în care nația românească să se fi săturat în adînc de superficialele teorii demagogice-umanitare și că reprezentanții acestor teorii, fie ei emisari ai Alianței, fie capi de partide numite în ironie naționale, vor reafila astăzi în noi acel vechi bun-simț, întunecat de cîteva timp, dar pentru care poporul nostru era vestit odată, care nu se lasă indus în eroare prin distincțiuni subțiri și trageri pe sfoară de sistem superior.

Deși nu știm și nici putem ști dacă o rezolvare a cestiunii în sens strict național și fără nici o concesie făcută teoriilor rosetești și luminilor secolului, cum s-ar prinde, ar întîmpina sau nu greutăți internaționale, totuși nu trebuie să exagerăm aceste greutăți și, sperîndu-ne de umbra noastră proprie și de închipuirii deșerte hrănite de-o jurnalistică venală, să sărim din lac în puț.

Mai înainte de toate să nu crează cineva că există în lume vreo putere care de dragul evreilor va pune în mișcare vreun soldat, că se vor primejdui oasele unui singur creștin pentru această rasă desprețuită din adîncul inimei de toate popoarele europene. Dacă ar urma într-adevăr o intervențiune ceea ce nu credem — cestiunea izraelită ar fi *pretextul nu cauza* adevărată a ei; iar, dacă e vorba de pretexte, cată să admitem că, îndată ce o înțelegere s-ar stabili între cei ce ar avea interes de a nimici statul român, pretextele nu vor lipsi; de nu va fi cestiunea izraelită, se va găsi altul și totul s-ar reduce la o cestiune de timp și de timp nu tocmai îndepărtat.

Dacă însă o asemenea înțelegere nu s-ar putea stabili, atunci nici cestiunea izraelită nu va fi mai primejdioasă, din punct de vedere internațional, decît aceea a deplinei uniri a Principatelor, a alegerii Domnului străin s.a.m.d., aceasta cu atît mai mult cu cît nimenea, absolut nimenea nu are dreptul de a se amesteca în afacerile noastre interioare și a regula poziția nenumăratei mulțimi de proletari străini care au venit pe capul nostru.

Dacă dar un pericol internațional există, el există abstracție făcînd de la cestiunea izraelită, iar dacă nu există, cestiunea izraelită nu e în stare a-l crea. În orice caz cestiunea aceasta n-ar servi decît ca pretext și n-ar fi nicicînd cauza adevărată a unei politice dușmane nouă.

Măntinerea articolului 7 chiar n-ar adăoga și n-ar scădea pericolul internațional dacă el într-adevăr ar exista; numai că o asemenea măntinere ar însemna c-o luăm pe mîneacă cu toată Europa, ceea ce nu ne-ar șede bine ca popor mic ce sîntem și ar avea aparența că căutăm pricina cu lumînarea. Avem în fața noastră un tractat internațional pe cari cei ce l-au semnat sînt obligați a-l respecta și, oricît de binevoitoare ar fi unele din puteri pentru noi, oricît ar voi a recunoaște greutățile cu cari avem a ne lupta, totuși trebuie să le dăm posibilitatea de-a ne face concesiuini și să ne punem și noi pe terenul formal al Tractatului de la Berlin. Dacă nu fără pericol, dar [nu] fără neplăceri continue o nație mică nu se poate face luntre și punte contra Tractatului de la Berlin.

Aci e toată greutatea și tot meșșugul. A crea pentru evrei *posibilitatea* de-a ajunge la drepturi civile și politice fără a compromite nici un interes național și economic al românilor, a ridica piedeca absolută a religiei pentru a o-nlocui cu garanții și mai puternice, iată ținta la care trebuie să aspirăm cu toții.

Ținta aceasta e însă mult mai complicată de cum s-ar părea. Se cer lucrări de organizare și introducerea unor principii în

legislațiunea noastră care, departe de a fi liberale-cosmopolite, vor fi binișor retrograde, dar vor avea meritul de a pune pe de a pururea la adăpost naționalitatea noastră și a țării noastre.

Dar asupra tuturor acestora vom reveni.

[8 iunie 1879]

["ROȘII, ÎNCEPÎND DE LA ORATORII LOR..."]

Roșii, începînd de la oratorii lor din Senat și de la ministrul Învățătorelor Publice și sfîrșind cu redactorii „Românului” și ai foii bărbierilor franțuji, sînt atît de neștiutori de carte încît adeseori dau ocazia la cel mai mare haz oricărui om cu oarecare cultură temeinică.

D. General Manu de ex. a întrebuițat în ședința de joi a Senatului față cu guvernul actual epitetul de cinic. Deodată toată suflarea roșie din Senat, ministrul învățăturilor de pe banca sa, d. Grădișteanu, oratorul roșilor, în fine ziarul „Românul”, toți într-un glas zic că acest epitet e neparlamentar, e o insultă gravă, iar ziarul „Românul” explică cuvîntul *ipsissimis verbis* astfel:

D. Manu merse pînă a-l numi (pe guvern) cinic; ceea ce se tălmacește în limbajul poporului; *cine nelegiuit, cine spurcat*.

Este oare un singur cititor care să crează cumcă un om de condiția socială și de cultura d-lui general Manu ar putea întrebuița în Parlament un cuvînt care să nu fie strict parlamentar ?

Cuvîntul „cinic” are a face tot așa de puțin cu cuvîntul grecesc Kucov (cîne, și încă nelegiuit și spurcat) precît de puțin are a face d-l C. A. Rosetti cu partidul Rozei Roșie din Anglia.

Iată cum stă lucrul. După moartea lui Socrat discipolii lui se împărțiră în două direcțiuni, unii căutînd a dezvolta mai departe principiul cunoștinței (școlile lui Euclid și Phaedo) alții căutînd a dezvolta principiile lui *morale* și anume școala cinică a lui Antistene și cea a lui Aristipp din Cyrenae.

De ce școala lui Antistene se numea cinică? Pentru că vechiul filozof, un model de virtute și de înțelepciune, era un cîne nelegiuit și spurcat, după explicarea d-lui Grădișteanu și a „Românului” Ciudată calificare pentru un discipol al lui Socrat!

Cauza poreclirii e următoarea : Antistene (născut la 444 înainte de Chr.) nu era copil legitim, deci nici cetățean cu drepturi egale în Atena. Tatăl său fusese atenian, mamă-sa însă tracă. Ca discipol și ca învățător el era deci mărginit la locul de educațiune (????); (cînele alb), un sat pe un deal spre nord de Atena, consfințit lui Hercule și loc de educațiune a copiilor barbari. Aci-și preda Antistene lecțiile și de aici elevii lui au lat numele de cinici. Numele acestui

sat venea de acolo că, cu prilejul unei jertfe aduse lui Hercule, un cîne alb, răpind o bucată din cărnurile de jertfă, a dus-o în gură pe acel deal.

Iată originea cuvîntului „cinic”. Însemnarea originară a cuvîntului este deci: discipol al filozofului socratic Antistene. Școala cinică e totodată muma școlii *stoice*.

Mai tîrziu, și mai ales de pilda lui Diogen din Sinope, cuvîntul și-a schimbat întru cîtva semnificațiunea. Cinismul a degenerat în trufie și lipsă de pudoare. În suta întîia după Christos, adecă 500 de ani după moartea întemeiatorului, cinismul devenise un fel de predicațiune morală, însoțită în mod ostentativ de barbă lungă, păr lung, haine neîngrijite ș.a.m.d.

De aci înainte cinismul înseamnă *lipsă de pudoare* pînă în ziua de astăzi; nimic mai mult, nimic mai puțin.

Pe deplin corect a fost așadar d. general Manu dacă și-a mîntînit espresia, pe deplin potrivită și parlamentară, mai cu seamă fiind ilustrată cu exemple.

A propune Domnului un decret prin care se răsplătesc cu medalia *Bene Merenti* batjocuri îndreptate contra persoanei și a familiei sale e lipsită de pudoare, e cinism.

A însărcina cu siguranța capitalei și a persoanei Măriei Sale pe omul care-a proclamat răsturnarea lui și republica din Ploiești e un act lipsit de pudoare, e cinism.

A striga pe toate ulițele că convenția cu Austria e „cadavrul sîngerînd al României aruncat la picioarele contelui Andrassy” și a iscăli apoi singur acea convenție și a deveni ministru pentru a o aplica e un act de lipsă de pudoare, e cinism.

Dacă d-lor redactori ai „Românului” le convine mai bine explicarea pe care și-o dau înșiși ca mai potrivită, noi vom sta tot așa de puțin la ceartă cu dumnealor ca și cu calfele de bărbierie de la „Renașterea”.

În fine d. Petre Grădișteanu a spus că ecuivalentul cuvîntului „cinic” e cuvîntul francez *canaille*.

Se înșală d-sa. Și un om cinstit poate fi cinic. Dar cînd întrunește cineva o exemplară tărie de caracter și de convingeri, un talent oratoric (de clown) și curăție de moravuri, atunci amîndouă cuvintele, deși nu s-apropie în sens lexical unul de altul, totuși sînt strîns unite în unul și același nobil piept.

În orice caz, față cu d. Grădișteanu nu se va întrebuița *numai* epitetul „cinic”.

*

Interesante din orice punct de vedere au fost dezbaterile Senatului asupra răspunsului la mesajul tronului în zilele de 7 și 8 iunie.

Vom da pe rînd toate discursurile membrilor opoziției conservatoare, din cari toate au strălucit prin farmecul adevărului și

prin acea artă oratorică fără meșteșugire și panglicărie care e proprie oamenilor onești și serioși.

În ședința de la 7 iunie au vorbit din partea opoziției dd. general Manu, Strat și M. K. Epureanu, din partea partidului guvernamental d. P. Grădișteanu. În ședința de la 8 a vorbit dd. Dim. Ghica, generalul Florescu, Lascar Catargiu, iar din partea guvernamentalilor iarăși d. P. Grădișteanu. La acest singur orator, demn, cum s-ar prinde, de parlamentele, dar și mai mult încă de circurile Franciei și a Angliei, se reduce tăria logică și mai cu seamă cea morală a partidului guvernului din Senat.

Există un biet om nenorocit aici în București pe care o soartă nemiloasă, hărăzindu-i un cap de mărimea unei măciului de mac și un trup închircit și ridicol, l-au zvîrlit totuși pe scîndurile scenei, ba încă i-au mai inspirat și nenorocita predilecție nu pentru farse de genul paiștelor, ci pentru tragedie înaltă, încît vizitarea teatrului e totdeauna primejduită de cătră acest creștin.

Numele proverbial a acestui geniu ciudat în felul său e Crăcănel. Dacă se dă vro tragedie și joacă și el vrun rol, publicul se prăpădește toată seara de rîs de interpretarea ciudată pe care Crăcănel o dă rolului său tragic; dacă se dă vro comedie, publicul plînge de interpretarea, vrednică de comizeratiune a rolurilor sale comice.

Ei bine, Crăcănelul Parlamentului e d. Petre Grădișteanu. Pronunțînd cuvinte mari și avînd o fizionomie nenorocită, care poartă sigiliul neșters a unei viclenii pronunțate, voind a vorbi cu sentiment și căldură și nefiind capabil de aceasta, domnia sa se umflă în mod artificial și, cu sofismele cele mai netrebnice, de cari ar rîde și copiii, cu întortocheri de cuvinte, cu tertipuri și cusururi subțiri de avocat, d-sa s-apropie de cestiuni mari și de espunerea liberă și clară a spiritelor oneste. Ca să lumineze flăcările, orbitoare prin claritatea lor, d-sa aprinde un chibrit și, ca să liniștească oceanul mînios, varsă un degetar cu untdelemn în el.

Dar se-nțelege că precum e guvernul așa și apărătorii lui sau mai bine zicînd *unicul* lui apărător în Senat.

Dar să-l lăsăm în știrea Domnului. Nici ne-am preocupat vreodată de stoicismul ciudat al acestui domn și nici avem de gînd a ne preocupa de acuma-nainte.

*

Ședința de ieri a Senatului s-a început printr-un discurs al principelui Dim. Ghica. Ca și în alte rînduri principele au atras atenția asupra primejdiei situațiunii și au făcut un nou apel la înfrățire. D-sa a recunoscut că ministerul trebuie să rămîie la putere pentru a rezolva sub proprie responsabilitate cumplita cestiune la care a dat naștere. Cestiunea e destul de spinoasă ca să n-avem nevoie a ne irita unii pe alții, precum s-au întîmplat aceasta prin manifestul electoral al partidului național-liberal, care aruncă acuzări de trădare asupra conservatorilor. Între subsemnătorii aceluși manifest sînt 10-12 străini, încetățeniți de ieri-alaltăieri. Numai astfel se poate esplica provenirea în manifest a unor asemenea nedemne acuzări la a-dresa celor mai vechi familii din România. În același manifest se vorbește și de Basarabia.

În loc ca partidul guvernamental să se apere, ce face el? Aruncă acuzări și în această cestiune asupra adversarilor politici, schimbînd rolurile.

Noroc adaoase principele că poporul nostru e înțelept, căci rar se va găsi un popor mai răbdător decît al nostru. Dar și răbdarea lui cată să fi avînd o margine.

Principele au, încheiat cerînd guvernului un proiect de lege în cestiunea evreilor care, numai de va fi posibil pentru România, d-sa îl va vota împreună cu toată opoziția.

*

Dar la apelul de pace și înfrățire d. Stătescu a răspuns prin insinuațiuni și contraacuzări care de care mai neadevărat[e], învinuind pe conservatori de introducerea evreilor în țară, de voința de a le da drepturi, de complicitate la dărîmarea havrei, mai mult încă deuciderea cetățenilor. În privirea alegerilor a spus că cele făcute sub conservatori erau mai rele decît cele făcute acum în perfectă legalitate.

Răspunsul d-lui general Florescu la acestea au fost scurt dar foarte cuprinzător.

Au avut loc în alegeri ilegalitățile cele mai monstruoase, cele mai culpabile ingerințe. Cît despre alegerile cu bîta, ele sînt o invențiune a liberalilor, îndeosebi a unui om foarte aproape de guvern (P. Grădișteanu). Cine nu-și aduce aminte de barba și de perii smulși ai bătrînului prinț Constantin Ghica cu ocazia mișcărilor electorale roșii? Liniștea materială, ordinea care a domnit în alegeri a existat din cauză că *cei cari fac dezordine erau ei înșii la, puier*. Era să mor zise generalul fără să știu că partidul conservator e susceptibil de-a turbura apa. De la dv. am trebuit s-o aflu aceasta. În realitate au fost ingerințe nespuse și candidaturi oficiale; guvernul a făcut în orice colț al țării să lucească la ochii mizeriei și ai slăbiciunii sau decretelor domnești de numiri în funcțiune, sau teroarea destituirilor.

Răspunzînd la acuzările d-lui Stătescu privitoare la liniștirea turburărilor de la 3 august, generalul a zis că nu de acuzat, dar de deplîns este că a fost silit să întrebuițeze armata, aceasta pentru că rămîne neclintit în credința juruită și pentru că tot d-nii roșii erau să răstoarne atunci pe Vodă. Se miră însă în genere de cutezarea ce o au cei cari au pierdut Basarabia, cei cari au pășit rușine la Arab-Tabia, cei cari n-au protestat cu nici un cuvînt la Berlin contra art. 44 și au adus asupra-ne cestiunea evreilor, cum de mai pot acuza pe cineva. Vrednică de plîns este starea conștiinței publice, vrednice de plîns exemplele cari se dau tinerilor de către tinerii miniștri. Acești domni prin purtarea lor au dat exemplul că NU prin muncă, nu prin emulațiune, n-a prin învățătură se poate ajunge ceva în astă țară, ci prin lipsă de caracter. Alături cu d. Brătianu stau tinerii cari au numit convenția cu Austria cadavrul sîngerînd al României aruncat la picioarele contelui Andrassy, și cari a doua zi, ajungînd miniștri, nu numai au

promulgat și iscălit convenția, dar s-au și umplut de cordoane austriace.

Iată exemplele de moralitate publică ce le dă tinerețea liberală.

*

Până la publicarea dării de seamă stenografice a discursului d-lui Lascar Catargiu, foarte însemnat prin atitudine și cuprins, dăm deocamdată în șirurile următoare un extras al aceluia discurs.

[10 iunie 1879]

[„OCUPAȚI CU STRÎNGEREA DE MATERIAL...”]

Ocupați cu strângerea de material în cestiunea izraelită și trațind-o noi înșine cu toată paza cuvenită, n-am avut de câteva zile nici timpul material, nici spațiu destul în coloanele noastre pentru alte întâmplări.

De atunci a venit știrea cumcă departe de continentul european și de patria sa, Franța, s-a stins în luptă nobila și cavaleriasca inimă a lui Napoleon IV, al împăratului prin drept divin și uman, și noi n-am găsit timp a-i consacra câteva șiruri, ba nu-l avem nici astăzi chiar. A fost într-adevăr o tainică legătură între steaua Napoleonizilor și steaua statului latin de la Dunăre cu îngălbînirea ueia a îngălbinit și steaua nației românești pe cer. Dacă împăratul Napoleon III n-ar fi avut nenorocirile care le-au avut în anul din urmă al domniei sale, niciodată nu se punea în mișcare cestiunea orientală în modul în care s-a pus, niciodată nu câștigau în Europa preponderanța acele puteri a căror înfrîurire nu ne poate fi decît fatală.

Cît au pierdut naționalitățile cele slabe în genere, naționalitatea română îndeosebi prin moartea ocrotitorului lor nu se poate prevedea încă cu siguranță. Destul că în trecut ca și în prezent nu Franța, nu Italia ne-au susținut în conflictele noastre internaționale, ci Napoleon în Franța, iar în Italia influința sa predominatoare. Concepînd el întîi ideea unei mai strînse legături între popoarele latine, pentru a ținea cumpănă mulțimii reînviată a popoarelor germane și slave, ne acoperise și pe noi, pe cît a trăit, cu umbra acestei idei înviitoare.

Atitudinea d-lui Waddington și a d-lui conte Delaunay în Congresul de la Berlin ne-au dovedit că, cu sufletul marelui împărat deodată, s-au stins și ideile sale și că nu avem nici un razim de așteptat de la Apusul latin al Europei. Avizați la noi înșine și la propriile noastre puteri, sfișiați prin efectele unor organizații premature și corumpătoare, cu capetele stricate de o ideologie importată fără știrea vameșilor, guvernați în momentul de față cel mai periculos al existenței noastre de ignoranță și de re-credință, moartea lui Napoleon IV e pentru noi îndoit de dureroasă. Nu doar că tînărul principe, urmînd calea croită de părintele său, ar fi putut să ne dea vrun ajutor imediat, dar poate că — întorcîndu-se roata lumii după cum din vechi obicinuește principele, ajuns la înălțimea ce i se cuvenea, ar fi ajutat generației din România care creștea deodată cu el, de a lupta cu urmările greșelilor de azi.

Popoarele lesne uitătoare i-au înnegrit fără de judecată memoria, ingrații care îi înconjurau odată tronul părintelui său au aruncat fiere în inima nenorocitei mume nici ocazia asta nu putea trece fără ca o jurnalistică lipsită de demnitate și de sentiment să nu bîrfească contra celui abia săvîrșit din viață; noi, descoperind încă o dată vîlul negru ce acopere fața palidă, fină și brăzdată de suferințe a împărătescului tînăr, dorim sufletului său repaosul ferice a celor buni!

[16 iunie 1879]

[„AFLĂM CĂ D. N. T. MOLDOVEANU A FOST LIBERAT...”]

Aflăm că d .N.T .Moldoveanu a fost liberat. Cine ar trebui să îi ia locul? Noi nu credem că pașa din strada Armenească ar voi să schimbe palatul domniei sale cu altă chiliuță. Oricum ar fi, liberarea d-lui Moldoveanu ne-a surprins ieri. Azi însă, aflînd că un comisar rus a sosit în București pentru a lua parte la cercetarea încurcatelor afaceri ale cinstului Simion, am preceput totul. Parchetul însă, ca să evite orice bănuială, a declarat că *deocamdată* nu e caz de urmărire ! Bun ! Să așteptăm acum și vom mai vedea multe ! Bravo d-le Stătescu, dragă-ți este Themis, dar mai drag portofoliul!

[16 iunie 1879]

[VECHEA IMPUTARE...]

Vechea imputare pe care pururea ne-o făcea presa radicală e că nu credem în nație, pe cînd dd. radicali s-au identificat atît de mult cu ea încît partidul Mihălescu-Warszawsky reprezintă, ca o cristalizațiune geometricește exactă, toate aspirațiunile și voințele nației.

Convingerea noastră intimă a fost însă cu totul contrarie. Am știut și știm că numai partidul conservator reprezintă și poate reprezinta o țară agricolă ca a noastră în privirea adevăratelor ei interese și că dd. radicali n-au alt rol decît de-a amăgi orașele cu fraze ieftene și a exploata țara în socoteala lor. Mofiturile cele subțiri, șurupurile advocătești, apocaliptica învățăturilor liberale-cosmopolite nația nu le pricepea, și fiindcă tot ce nu e priceput exercită farmecul necunoscutului, de aceea capetele cu

semicultură s-au luat cu droaia după ele, căci ce era mai lesne și ce convenea mai mult deșertăciunii individuale a fiecăruia decât de-a se crede învățat citind coloanele „Românului”, și de-a crede că recitând fraze de jurnal ai ajuns a întrece prin civilizație pe statele cele mai vechi ale continentului european, pe Franța, pe Anglia, pe Germania.

Dar iată că a venit în rîndul acesta o cestiune pe care nația o pricepe îndestul și ca prin minune nația nu mai este cu dd. radicali, și așa e de departe de-a mai fi cu ei încît fondatorii și glorificatorii gardei orășenești, adică dd. radicali, au trebuit să proceadă la dezarmarea nației, să-i ia îndărăt puștile și cartușele ce i le încredințase și să-i zică : „Nație dragă, de astă dată tu nu pricepi nimic, deci te oprim de a te amesteca cumva în mod simțitor în daraverile noastre.”

Și cu toate acestea niciodată nația n-a avut mai multă dreptate și radicalii mai puțină, niciodată pericolul unei dominațiuni străine sub forma ei cea mai scîrboasă n-a fost mai mare decât tocmai astăzi.

Dacă toți evreii străini și pămînteni vor căpăta deplinătatea drepturilor civile, Moldova nu mai are de trăit decât zece ani, Țara Românească treizeci poate. Se va începe atunci acea luptă de exploatare fără de milă atît de favorizată de legislațiunea liberală care s-a operat înainte de cîteva decenii în California între rasa spaniolă și cea anglosaxonă și care s-a sfîrșit prin esterminarea pe calea economică a rasei spaniole. Domnia fanarioților a fost o epocă de aur în comparație cu domnia de tină a evreilor și să nu uite nimeni că , evreii fiind clasă de mijloc și legislațiunea liberală fiind exclusiv în favorul acestei clase, ei vor deveni aci stăpîinii privilegiați și românul slugă la jidan.

Iar guvernul acestei țări merge atît de departe cu frica și cu nedestoinicia, dacă nu cu trădarea, încît pe români îi amenință cu soarta chedivului din Egipt, detronat de puterile europene; deși cazul se potrivește cu noi ca nuca în perete. Chedivul era dator cu bani, era dator a avea miniștrii străini și a supune finanțele țării sale controlului străinătăței. România nu e datoare nimic evreilor decât doar cu o bună recoltă de cînipă și cu cîțiva țaruși, ciopliți anume pentru membrii *pămînteni* ai Alianței izraelite.

Iar Europa însăși nici ne amenință, nici pretinde ceva în favorul evreilor. Ea a făcut din cestiunea izraelită o cestiune de recunoaștere a independenței noastre. Dar, de va recunoaște-o sau nu, pericolele internaționale ale existenței noastre naționale și de stat rămîn aceleași.

Nimic n-a ajutat neutralitatea garantată, nimic nu va ajuta independența recunoscută dacă pericolele într-adevăr există. Sau e organul guvernului atît de naiv să creadă că, prin admiterea la drepturi civile a o jumătate milion de vagabonzi, teritoriul României devine sacrosanct și, dacă nu s-ar putea mîntîne un stat apărât de badea Toader, se va putea mîntîne unul trădat din capul locului de Ițic și de Leiba?

Așadar cu sau fără evrei pericolele internaționale există și soluțiunea largă a cestiunii izraelite, propusă de Alianță și de redactorii „Românului” le-ar adăuga numai prin anemizarea și slăbirea elementului român, singurul în drept de a exista pe pămîntul nostru și singurul apărător al lui.

Noi credem că dîndu-le evreilor puțința de-a deveni români am fi făcut tot ce se poate face. E o concesie mare aceasta, căci pretutindene în Europa evreii emancipați, amestecîndu-se în cultura țării, au falsificat-o și corupt-o, dar cultura în România e deja o semicultură atît de coruptă și de radicală prin toate tendențele încît o picătură de otravă mai mult nu va schimba-o. Adevărata cultură națională merge ș-așa alături cu cultura generală și ea își va găsi temelile numai atunci cînd fiecare țaran va ști a citi și a scrie. Orașele cari în locul sănătosului Anton Pan citesc dramele nesănătoase ale Parisului ș-așa și-au pierdut tot rostul unei culturi adevărate și vor redeveni într-adevăr românești cînd vor începe a-și reînvăța limba și obiceiurile de la badea Toader.

În sfîrșit să mai lămurim încă o chestiune. Se face vorbă multă de evrei pămînteni, a căror existență o susțin mulți, între care și d. dr. Bluntschli.

În realitate însă o seamă de evrei se pot *declara* pămînteni, deși nu există, căci nu există evrei cari în familia lor să vorbească *românește*.

Legile prusiene pentru emanciparea evreilor au urmat aceeași cale. În principiu toți evreii erau considerați ca *străini*, deși așezați de sute de ani în statele regelui Prusiei, și li s-a recunoscut dreptul de cetățenie numai acelor cari știau scrie și citi limba germană și își purta condicele de comerț, își făceau contractele și corespondența în această limbă. Iar restul era considerat de străini, n-avea permisiunea de-a se așeza nici la țară nici în orașe, n-avea permisiunea de-a intra ca *slugi*, ucenici sau calfe, c-un cuvînt marea mulțime era amenințată cu alungarea peste graniță și silită să emigreze.

Și-n Prusia au existat asemenea legi, fie generale, fie provinciale, pînă la 1869.

Nici Prusia așadar nu le-a dat evreilor decât *posibilitatea* de-a deveni germani și cetățeni, nimic mai mult.

Dar chiar această posibilitate dată au fost și este combătută de mințile mai luminate.

Învățătură profesor de drept și economie politică Robert de Mohl contestă că evreii ar fi devenit într-adevăr germani și propune escluderea celor pămînteni chiar de la drepturile politice.

Dar se-nțelege că Prusia nu are nici pe d. C. A. Rosetti, nici pe d. Brătianu și de aceea acolo ideea statului e puternică și esclude orice elemente putrede și venetice din mersul dezvoltării ei.

[19 iunie 1879]

[CAMERELE DE REVIZUIRE...]

Camerile de revizuire, după aproape o lună de la întrunirea lor, s-au gândit în fine că erau convocate pentru cestiunea revizuirii art. 7. *Mai bine târziu decât niciodată.* La ce au întrebuițat aceste 25 zile Adunările radicale ? Puține la verificarea titlurilor, puține la discuțiunea adresei, și restul s-au închinat unuia din sfinții roșii numit Pierde-vară. "Nu pot acuza opozițiunea că-i împiedică sau îi trăgănește. Nici o interpelațiune nu s-a făcut pînă astăzi, cu toate scandalurile zilnice ale unei administrațiuni unice, credem, în Europa. La verificarea titlurilor, opozițiunea, prin micul ei număr, a fost condamnată la un rol neînsemnat. În discuțiunea adresei i s-a închis gura, după ce vreo doi-trei oratori din sinul ei au putut abia să se rostească în zgomotul și miorlăiturile Bueștilor et Comp.

Tot așa s-a petrecut și cu discuțiunea cestiunii atît de importante a numirii unei comisii în cestia izraelită. Opozițiunea, prin glasul d-lui Vernescu, stabili cu multă forță și cu mult bun-simț că, dacă este vreo cestiune în care inițiativa aparține guvernului, este această reformă atît de capitală, care este cea mai îngrijitoare pentru viitorul naționalității noastre din toate cîte ne-au fost propuse sau impuse pînă astăzi. Totdeodată caracterul internațional pe care, grație art. 44 din Tratatul de Berlin, această cestiune l-a căpătat impunea guvernului datoria cea mai strictă de a se rosti cu lealitate și cu francheță față cu reprezentațiunea țării. Nu așa i s-a părut guvernului că trebuie să lucreze; a stăruit să se numească de Cameră o comisiune, în majoritate compusă de Stolojeni și Costinești, și dînsa, întrunită cu devotații guvernamentali din Senat, are să propuie țării soluțiunea acestei mari afaceri. Aci este un joc copilăresc. Niminea, nici în punctul de vedere fizic, nici în punctul de vedere moral, nu se ascunde dîndărătul *umbrei sale*. Dificultatea pentru guverne este că nu poate obține cele două treimi pentru a satisface angajamentele ce, cu toate denegările sale nerușinate, le-a luat și față cu Alianța izraelită și față cu cîteva guverne europene. Dar majoritatea o posedă în Cameră și în Senat, și nici că se putea altminteră după alegeri săvîrșite prin asemenea mijloace. Oricine știe dar că niminea n-a intrat în aceste comisii, fie din minoritate, decît prin voința sa. Ce purtare însă trebuia să fie minoritatea?

Din momentul ce opoziția s-a pus pe singurul teren constituțional și logic, adică de a cere guvernului să-și ridice masca și să spuie în fine țării cum crede că această mare și națională chestiune poate fi rezolvată fără a atinge interesele și drepturile ei, și totodată împăcînd în marginile putincioase cerințele Tratatului de la Berlin, atitudinea sa era din cele mai simple: să

aștepte acest proiect de lege, fie ca guvernul să se hotărască a-l propune direct ca guvern, fie ca, printr-un tertip copilăresc, să-l propună sub vîlul foarte subțire al unui proiect făcut de amicii săi din Cameră și Senat.

Prin urmare opozițiunea n-avea nici un rol în *acel consiliu de familie roșu* ce se numește comisiunea Camerei și a Senatului. Astfel totalitatea opozițiunii din Senat a înțeles rolul său. Așa nu numai n-a luat parte la vot, dar doi membri ai opozițiunii, dd. N. Boerescu și N. Cretzulescu, aleși în acea comisiune, s-au grăbit a-și da demisiunea.

Astfel a lucrat și opozițiunea din Adunare, cu o singură excepțiune. Onor. d. P. Carp, ales de majoritate în această comisiune fără concursul niciunuia din amicii săi politici, a crezut că trebuie să ia parte la aceste lucrări.

Fără a osîndi în mod absolut această linie de purtare a onor. d. Carp, fără a contesta cîtuși de puțin că dînsa a putut să-i fie inspirată prin considerațiuni destul de puternice, cum de exemplu necesitatea de a supraveghea mersul guvernului și al comisarilor săi în această afacere, orișicum nu mai puțin stăruim a crede că d. P. Carp este în această afacere cu totul izolat și în contradicțiune chiar cu amicii săi politici cei mai apropiați: d-sa nu reprezintă decît ideile sale personale, iar nu ale minorității Adunării. Această declarațiune era necesară. Cu bizantinismul lor cunoscut, prea adeseori roșii s-au servit de opinia izolată a unui membru din partidul conservator pentru a-l confunda cu întregul partid la răspunderea acestor opinii cu totul personale; și cu toate astea orice membru al partidului conservator care a crezut că în cutare cestiune trebuie să se despartă de majoritatea grupului său a avut totdeauna lealitatea să se rostească că lucrează în numele său personal. Dar aceasta nu a împiedicat pe onestul organ al partidului roșu să facă să afirme asupra întregului partid conservator răspunderea unor opinii izolate. Pentru că dar de astă dată această tactică vicleană să nu aibă nici chiar un pretext de a se ivi, am crezut că trebuie să facem această declarațiune netedă.

Oricari ar fi opiniunile partidului conservator din Senat și Cameră asupra soluțiunii definitive a gravei cestiuni a art. 7, într-un punct el a fost unanim, în punctul procedurii constituționale, adică de a cere ca guvernul să se conforme și Constituțiunii și uzului parlamentar din toate țările, dîndu-și opinia sa motivată și aducînd sub responsabilitatea sa un proiect de lege în cestiunea de față. A lua parte în comisiunea numită din îndemnul guvernului pentru a-l scuti (cel puțin așa crede el) de sarcina constituțională care-l privește numai pe dînsul este dară a reveni în mod indirect asupra acestei opinii. Pentru a nu se da loc deci la asemenea interpretațiuni, care ar aduce confuziune în spiritul public, sîntem autorizați a declara că partidul conservator stăruiește în atitudinea care a luat-o de la început și că orice opinie sau demers al vreunuia din membrii săi contrarii acestei atitudini nu pot lega decît pe acel membru, iar nicidecum schimba sau îngaja politica întregă a partidului.

[20 iunie 1879]

[„PUBLICĂM URMĂTOAREA EPISTOLĂ...”]

Publicăm următoarea epistolă ce primim de la amicul nostru d. P. Carp :

Domnule redactor,

În numărul de miercuri al ziarului „Timpul” îmi faceți onoarea de-a vă ocupa de persoana mea spre a condamna participarea mea la comisiunea mixtă, menită a da o dezlegare chestiunii evreiești, și vă grăbiți totodată de -a constata, nu fără amărăciune, deplina mea izolare în mijlocul partidului conservator.

Mergeți chiar mai departe.

Dînd comisiunii numele de *consiliu de familie roșu*, aveți aerul de-a insinua că aș fi intrat și eu în sînul acestei patriotice familii.

Îmi veți permite o mică întîmpinare.

Am afirmat în diferite rînduri, și toți membrii partidului conservator au afirmat -o ca și mine, că chestiunea evreiască nu este o chestiune de partid.

Dacă aceste declarațiuni erau fățămice, nu am nimic de zis, dacă însă, precum o afirm, ele erau sincere, hotărîrile fiecărui sînt libere de orice legătură de partid.

Sub punctul de vedere deci al principiilor nu poate fi vorba de izolare, căci vă desfid să-mi arătați un program comun, afară numai dacă propunerea făcută de cîțiva *juni conservatori* dimpreună cu cîțiva *juni liberali* de-a nu revizui art. 7 constituie programul opozițiunii. Pînă acum însă nu avem nici o probă despre aceasta.

Rămîne deci chestiunea de procedură constituțională, cum o numiți nu prea știm pentru ce.

Dacă nu mă înșel, țara ne-a trimes să dezlegăm chestiunea evreiască, și a căuta în o chestiune de procedură un motiv de abstențiune este după mine a se gîndi prea mult la guvern și prea puțin la datoria ce avem cu toții în această tristă împrejurare.

Am acuzat pe d. Brătianu că, prin lipsa lui de idei și de voință, a compromis cu desăvîrșire soluțiunea acestei chestiuni. Să fie oare aceasta un temei ca să arătăm la rîndul nostru o lipsă de voință și de idei nu mai puțin culpabilă?

Am crezut că nu, și nu e vina mea dacă această credință a rămas izolată. Tot ce se poate zice este că pozițiunea unui membru al minorității este mai grea, căci, neavînd informațiunile guvernului, voința lui poate să meargă pe căi rătăcite. Aș înțelege deci să criticați ideile mele, pentru aceasta veți binevoi însă a aștepta ca părerea mea emisă în comisiune să iasă la lumină. Chiar rătăcite însă de ar fi, răspunderea nu este a mea, ci a celor cari, avînd a zice ceva, nu au zis nimic și care, pufînd să lumineze țara, nu au vroit să o facă.

Afît aveam de zis și vă rog să-mi permiteți o ultimă observațiune.

Credeam că trecutul meu politic mă pune la adăpostul unor insinuațiuni ca acele de care am vorbit mai sus. Se vede ca m -am înșelat. Fiind însă că ați iertat pe conservatorii de la Mazar Pașa, sper că va veni o vreme în care veți ierta și pe conservatorul *din consiliul de familie roșu*.

Primiți, vă rog, încredințarea distinsei mele considerațiuni.

P. P. Carp

D. P. Carp s-a crezut atins prin reflecțiunile ce foaia noastră a publicat în privința atitudinii sale în chestiunea izraelită. Cugetul nostru n-a fost de a osîndi sau critica această atitudine. Știm foarte bine că orice opinii ar profesa un om ca d. P. Carp, ele nu proced decît din niște sentimente onorabile și din convincțiuni adînci. Însă aceste reflecțiuni ne-au fost impuse printr-un caz de *legitimă apărare*. D. Carp este nu numai un membru însemnat din partidul conservator, dar încă o persoană care în toate chestiunile se pune cu curaj înainte și nu suferă a rămînea vrodată în umbră; astfel dar partidul conservator, dacă ar tăcea, i s-ar putea cu drept cuvînt imputa de adversarii săi că opiniile sale în chestiunea izraelită au fost reprezentate de unul din principalii săi membri, d. Carp. *Asta nu este, și era si dreptul și datoria noastră, ca organ al partidului conservator, a o constata.*

Nici unul din cei *optsprezece senatori* care reprezintă partidul conservator în Senat sau din cei *douăzeci și doi deputați* care îl reprezintă în Cameră nu a fost de părere ca să luăm deocamdată parte la comisiunea *fără nume*, neprevăzută nici de Constituțiune, nici de regulament, care s-a substituit *inițiativei guvernamentale* și care în spiritul ministerului trebuia să-i serve totdeodată de *eco* și de *perdea* adică să-i traducă în mod fidel *adevărată voință si totdeodată să-i acopere responsabilitatea*.

Acesta cel puțin a fost calculul guvernului, deși pînă astăzi știm că nu a izbutit. Dorul unui membru al opozițiunii, mai cu seamă al unui parlamentar corect ca d.P. Carp, care se ros-tise cu atîta talent în contra acestei machiavelice combinațiuni, nu era dar de a o absolvi prin prezența sa. Onor. d. Carp ne mai face o întrebare în epistola sa, întrebare care ni se pare cam neînțeleasă. Ne întrebă dacă din chestiunea izraelită facem *chestiune de partid*. Dacă înțelege prin aceste cuvinte a face „chestiune de partid” a exploata o chestiune în interesul pur și simplu al unor ambițiuni personale sau a unor interese de putere, nu numai din *cestiunea, izraelită* dară din *nici o chestiune* nu facem chestiune de partid. Din partea d-sale, care cunoaște partidul conservator din care face parte de atîta timp, întrebarea era zadarnică; trebuia s-o lase coloanelor foilor roșii, unde era mai la locul său.

Dacă înțelege însă, ceea ce ne place a crede, prin această întrebare că partidul conservator are alte opinii decît partidul roșu în rezolvarea chestiunii izraelite, aci-i răspundem curat că *da*; este o deosebire între noi și partidul roșu. Dar între noi și *toți* membrii partidului roșu ? O știe d-l Carp că *nu*. Știe că chiar în partidul radical mulți se vor separa de restul partidului lor, acei cel puțin ce vor privi această chestiune dintr-un punct de vedere mai înalt și mai larg decît interesul de gașcă.

D. P. Carp ne mai face o întrebare. *Care sînt opiniunile partidului conservator în această chestiune?*

Ne pare rău că pînă acum onor. nostru amic n-a putut să-și formeze o convicțiune în această privință. Opiniunile acestea au fost rostite în mod destul de clar pînă astăzi în presă prin diferitele organe. Însă, dacă este vorba de opiniile reprezentanților din Cameră și din Senat ai partidului conservator, numărul lor nu este așa de însemnat încît să poată ajunge la un rezultat practic rostind o opinie cu totul specială a grupului conservator.

Cu toate acestea, d-sa este în poziție a ști că în comisiunile parlamentare se propune o soluție care nu-i convine guvernului și care cu toate acestea este un program stabilit de *conservatorii* din Moldova în unire cu liberalii-moderăți, program la care a aderat, după cît ni se afirmă, și fracțiunea, ba chiar mulți membri din partidul roșu. Dacă față cu tăcerea guvernului, adecă față cu

exigențe necunoscute, nu se poate stabili un program *absolut* ceea ce pare a fi în ochii d-sale o condiție indispensabilă pentru ca un partid să poată pretinde că are

idei și inițiativă atunci desigur că vina acestei situații nu este a partidului conservator, carele tocmai prin procedura constituțională propusă aștepta să i se dea elementele necesare pentru ca acel program să se poată formula cu toată exactitatea cuvenită.

Într-un lucru deci au fost unanimi membrii partidului conservator, afară de d. P. Carp, în modul de a proceda la rezolvarea chestiunii și în spiritul ce trebuia să dirijă lucrarea lor în aceasta. Iată puncturile ce s-au stabilit în comun acord : 1. A nu lua nici o parte într-o comisiune antiregulamentară și anticonstituțională; 2. A aștepta ca guvernul sau să prezinte un proiect de lege sau să se rostească în mod serios *asupra chipului cum dînsul, guvern constituțional și responsabil, crede că trebuie aplicat art. 44 al Tratatului de la Berlin*; 3. În urma acestor preliminari indispensabile și cînd vom fi deplini luminați asupra chestiunii în toate puncturile de privire, a lua o rezoluțiune matură căutînd mai cu seamă a salva naționalitatea română de pericolele la care o ar espune o invaziune de elemente străine introduse în proporțiuni necumpătate și într-un mod precipitat în corpul ei; și al 4-lea a nu face din aceasta o chestiune de exclusivism politic și a primi pe acest tărîm, *dară numai pe acest tărîm*, concursul, nu numai al tuturor grupurilor din opozițiune, dară și chiar al membrilor partidului de la putere, cari vor voi să se unească cu noi, în fine chiar al guvernului dacă el se va ralia la aceste păreri.

Astfel partidul conservator a înțeles a nu face din chestia izraelită chestiune de partid, iar nu intrînd în comisiuni neconstituționale și venind a mai adăoga o notă discordantă la haosul de opinii ce purtarea fără demnitate și fără curaj a guvernului a lăsat să se producă în Adunările de revizuire.

În trecut vom vorbi și de propozițiunea d-lui Blaremburg. D. N. Blaremburg n-are, credem, pretențiunea de a reprezenta partidul conservator și de aceea n-am crezut că trebuie să declinăm responsabilitatea propunerii d-sale, pe care a iscălit-o vreo doi-trei membri ai partidului conservator. Această propunere, deși este izbucnirea legitimă a unui nobil sentiment de indignare în contra politicei mizerabile care ne-a condus a primi ordinile străinilor în chestiuni cu totul interioare, totuși nu o credem practică în starea în care a ajuns chestiunea. Nu ne îndoiim însă că d. N. Blaremburg și subsemnatorii nu cred a avea mai multe șanse de izbîndă și că au propus-o numai ca expresiunea unei nobile și legitime indignări ce trebuia să găsească un glas în sînul unei Adunări române.

După înlăturarea ei, nu ne îndoiim un moment că subsemnatorii se vor ralia la soluțiunea ce partidul independent din Cameră o va crede mai națională și mai practică.

Terminînd, noi credem că onor. d. Carp, fără să sacrifice nimic din opiniunile sale personale, putea, cel puțin în privința procedurii, a nu se despărți cu zgomot de toți amicii săi personali și coreligionari politici.

Liber a fost să o facă, și iarăși am fi tăcut și aci; dar, cînd am văzut că adversarii noștri comuni, și în presă și în Cameră, exploatează această tăcere și că Dimancea ne strigă că minoritatea este reprezentată în comisiune prin d. Carp și că d. Carp nu ia cuvîntul spre a se ridica în contra acestei afirmări, a trebuit să vorbim; am făcut-o fără plăcere, dar fără șovăire.

[22 iunie 1879]

[„CU CÎT TREC UNA DUPĂ ALTA ZILELE...”]

Cu cît trec una după alta zilele, cu cît se prelungește fără nici un termen prevăzut sesiunea extraordinară, cu atîta chestiunea revizuirii se încâlcește mai mult, cu atît neliniștea și temerile cresc și cuprind toate mințile, cu atît mai mult toată lumea își pierde cumpătul și facultatea chibzuirii. O stare de nervozitate acută domnește în toate cercurile. Judecata rece lipsește de pretutindeni și mai ales de acolo unde ar trebui neapărat să nu lipsească.

Trecem prin niște zile în adevăr foarte grele și trebuie în sfîrșit să ne dăm seama că aceasta este plata, foarte scumpă poate, a greșelilor și rătăcirilor noastre politice săvîrșite de treizeci de ani încoace. De la mișcarea din 48 și pînă astăzi națiunea românească, pe tărîmul politic, n-a făcut alta decît a se lepăda sistematic de orice tradiție, a răsturna orice autoritate, a arunca departe orice s-ar fi putut numi original în viața ei națională, și-n același timp a

adopta, cu mai multă ardoare decît cuartarurile de coloni din America de miazănoapte și pe o scară tot atît de înaltă, toate reformele, toate teoriile cosmopolite, toate calapoadele internaționale, în viața politică și intelectuală, în limbă, în moravuri, în tot. Libertate fără margini pentru orice individ, pentru toate necurățiile ce s-ar scurge din cele patru colțuri ale lumii, în România ca și-n America; fraternitate și egalitate între om și om; republici mari și mici și prezenți de republică pe toate ulițele și-n toate cafenelele, în România ca și-n America; șiretenia, viclesugul și cinismul-virtuți cetățenești; gheșefțul scopul; și politica umanitară mijlocul. Acestea pe tărîmul politic; pe cel economic, nimic, curat nimic; din nenorocire întru aceasta ne deosebim cu totul de America. Rezultatul îl vedem, și poate că așa de tîrziu încît îl vedem în zadar.

Sîntem azi un popor de abia aproape cinci milioane de suflete. Nimic, aproape absolut nimic nu se produce în adevărul înțeles al cuvîntului în țara aceasta decît pe tărîmul agricol; în cea mai mare parte agricultura noastră se lucrează într-un chip cu

totul rudimentar și, mulțumită nestatorniciei de temperatură ce domnește în valea dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră, producția noastră afirmă mai mult de la bunăvoința cerului, de la mila elementelor lui. Două milioane și jumătate de țărani (cifra exagerată poate), populație în adevăr românească, lucrează pământul și dau singura producție reală în această țară, pe câtă vreme restul locuitorilor români, cei din orașe, târguri și târgușoare, populație amestecată din curciturii asimilate românilor, din străini neasimilați încă și din jidani neasimilați și neasimilabili, fac negustorie, speculă, camătă, ocupă miile de funcții publice, trăiesc din gheșefturi și din politică.

Populația rurală în marea ei majoritate, mai ales cea mai depărtată de târguri, n-are drept hrană zilnică decât mămăligă cu oțet și cu zarzavaturi, drept băutură spirt amestecat cu apă; foarte rar, la zile mari, și nici chiar atunci în multe cazuri, se învrednicește să mănânce carne și să bea vin; trăind sub un regim alimentar așa de mizerabil, țăranul a ajuns la un grad de anemie și de slăbiciune morală destul de întristătoare. Chipul unui țăran român, om de la țară, trăit în aer liber, seamănă cu al uvrierului stors de puteri în umbra fabricilor. Cine a umblat prin satele noastre, mai ales prin cele de câmp și de baltă, a putut constata că d-abia din trei în trei case se găsește o familie care să aibă un copil, mult doi, și aceia slabi, galbeni, ligniți și chinuți de friguri permanente. Această populație, pe lângă toate necazurile ei, mai are unul ce pune vîrf la toate : administrația. De Dumnezeu nu mai are nici o teamă muncitorul de la țară, pentru că Dumnezeu l-a părăsit, pentru cine știe ce păcate, în mîna acestei administrații, compusă în cea mai mare parte din haitele de cafenegii, din ștregarii și necăpătuiții de prin târguri. Această corporație liberală și umanitară nedreptățește, batjocorește și jefoiaie pe țăran fără nici o milă; sînt membri în această onorabilă corporație al căroră numai numele bagă în năbădăi sate întregi. Aceasta ca stare normală și constantă, fără să mai pomenim că pe la soroace vine și cite o împrejurare mai însemnată, ca de exemplu afacerea Mihlescu-Warszawschy.

În același timp, în orașe mari și mici, liberalismul și umanitarismul ne priește foarte bine: în numele libertății se face camătă fără margine; în numele egalității și fraternității deschidem brațele tuturilor elementelor stricate pe care le rejectează chiar societățile ipercivilizate și, m numele *națiunii române*, facem politică radicală, aspirînd la o republică, ba chiar și la mai multe.

Toată mizeria noastră publică o îmbrăcăm în formele poleite ale unei civilizații calpe, precipitarea noastră spre fundul răului o numim progres, fierberea unor elemente necurate și lupta lor cu elementele ce au mai rămas încă sănătoase în țară se numește politică. Acela ce cutează a se revolta față de această stare de lucruri, acela care îndrăznește să arate că formele poleite învelesc un trup putred, că progresul nostru ne duce la pierzare, că elementele sănătoase trebuie să se conjure și să facă o luptă supremă pentru mîntuirea acestei țări este denunțat *opinie publice* de către negustorii de principii liberale umanitare are ca barbar, ca antinațional, ca reacționar.

Rezultatul unei asemenea vieți publice îl vedem astăzi: primejdia revizuirii art. 7 nu stă atît în însăși cestiunea izraelită cît în starea în care ne aflăm cînd ni se pune această cestiune.

Cu multă greutate, cu destul chin, poate și este speranță că se va dezlega cestiunea evreilor, și independența, deja destul de scump plătită, ne va fi recunoscută; va rămîne însă de dezlegat o cestiune cu mult mai gravă și mai grăbitoare, cestiunea vieții noastre publice, cestiunea dacă trebuie să urmăm calea pe care rătăcim de atîta vreme sau dacă trebuie să mai putem apuca pe calea cea adevărată.

Vom fi un stat independent, cum vom face uz de această independență, aceasta e cestiunea cea mare.

[23 iunie 1879]

[„DE CÎND NAȚIA...”]

De cînd nația nu mai este cu roșii, dînd a înțelege aceasta prin deosebite acte care de care mai semnificative, de atunci „Românul” a devenit amenințător.

Într-un număr amenință țara cu soarta chedivului din Egipt, într-altul cu o *lovitură de stat*; încît, dacă aceste amenințări ar avea oarecare perspective de realizare, d. Cogălniceanu va putea să esclame, nu fără mîndrie: Două lovituri de stat s-a făcut în România, una de Cuza și Cogălniceanu pentru a împroprietări țăranii români, alta de roșii pentru împămîntenirea ovreilor. Alăturarea pur și simplu a unor asemenea două antiteze ar cuprinde osînda roșilor în istoria României, ca a unor oameni cari au deschis porțile unei epoci cu mult mai triste, mai umiltoare, mai scîrboase decît epoca fanarioților.

Ce însemnează aceste amenințări cu soarta chedivului și cu lovitura de stat ? Sînt într-adevăr pericolele internaționale atît de mari încît țara, pentru a exista, să aibă neapărat nevoie de asemenea leacuri drastice?

Noi n-o credem sau cel puțin nu credem că asemenea pericole ar putea răsări din chedivul evreilor. Am mai spus-o în alt rînd că, dacă asemenea pericole există, ele există abstracție făcînd de la evrei și ca cestiunea aceasta ar fi cel mult pretextul, nicicînd cauza adevărată a unui amestec din partea străinătăței; încît singurul motiv serios care s-ar putea învoca în favorul unei soluțiuni rele a cestiunii nu e înlăturarea pericolului, ci numai *cîștigul de timp* și probabilitatea cumcă în acest timp constelațiunea politică generală s-ar fi schimbat în favorul nostru. Dar, dacă acesta e motivul purtării guvernului, el ar trebui să-l mărturisească, nu însă să amenințe cu soarta chedivului sau cu lovitura de stat; și n-ar trebui numai să-l mărturisească, ci să vie totodată c-un proiect de lege care să fie espresia acestei situațiuni, căci guvernul știe prea bine ceea ce noi toți știm, că țara nu *voiește să dea nimic* și, pentru ca ea să fie înduplecată a da ceva, trebuie să se de cuvinte cu mult mai puternice decît cazul de mofluzie de la

Cairo. Căci lucrul în sine e foarte clar. Evreii sînt un pericol imediat, pipăit și văzut; ei formează acea nenumărată populație cu desăvîrșire improductivă care trăiește din precupețirea muncii și sănătății românului, încît, dacă în mod absolut s-ar ridica stavilele de pînă acum, soarta poporului nostru ar fi analoagă cu aceea a rasei spaniole din California : moartea prin mizerie și anemie. Populația evreiască crește în pătrat, a noastră dă îndărăt; cea dentii de la începutul secolului și pîn-acuma a devenit de cincizeci de ori mai mare atît prin nașteri cît și prin imigrațiune; ei au început a se așeza prin locuri unde n-a călcat de secole picior de evreu, prin Cîmpu-Lung și prin Tîrgul-Jiului bunăoară, ei amenință a împînzi toată țara și a o preface într-o altă Galiție, încît numărul lor înspăimîntător vorbește de sine și nația are oricînd înaintea ochilor pericolul întreg.

Nu este însă tot astfel cu pericolul internațional. Articolul 44 al Tratatului de la Berlin a fost introdus fără voia unora din puteri și, dacă ele s-au unit, cauza e că într-un congres toate hotărîrile se iau cu unanimitate, iar care din ele ar vota contra ar declara printr-aceasta că e gata a-și susține cu arma părerea contrarie. Care însă din puterile europene ar fi plecată de a sacrifica un singur soldat pentru evrei? Desigur că nici una. Prin urmare cu toată *unitatea formală* de vederi în Congres, în sine vorbind lucrul nu este atît de limpede, nici puterile nu sînt atît de unite în această cestiune așa-zisă umanitară. Noi mergem mai departe și susținem că evreii nici nu sînt cauza măcar a introducerii art. 44. Ei sînt o unealtă în Tratatul de pace al cărei mănunchi nu știm cine voiește să-l ție în mînă; ei sînt un pretext de amestec, creat în favoarea nu știm cui. Mai mult încă : rolurile în Congres erau împărțite de mai nainte, ca și cele ale actorilor, și ministrul de externe al Franței a primit, ca toți ceilalți, să învețe pe de rost cestiunea evreilor și cea grecească, numai pentru ca o putere mare precum e republica să nu joace pe figurantul mut în reprezentația de gală. Nu e îndoială că improviziunile nu erau permise defel, și o pildă de aceasta ne-a dat contele Delaunay, care propunea și *soluțiunea* cestiunii evreilor, lucru la care prezidentul Congresului, principele Bismarck, s-a opus.

Mergem și mai departe. O notă colectivă a puterilor dacă ne-ar veni în cestiunea evreilor, ea încă n-ar fi decît *pro forma* colectivă : instrucțiunile paralele verbale și confidențiale ar putea fi cu totul altele.

Deci într-o asemenea rețea fină de acțiuni și contraacțiuni desigur că poporul românesc nu poate vedea un pericol imediat și pipăit și e lesne de înțeles de ce el nu voiește să dea nimic.

Teama noastră nu este așadar nici cestiunea evreilor ca atare, nici exigențele mai mari sau mai mici ale puterilor, teama noastră e că cestiunea este deja rezolvată gata de către guvernul roșu și că actualele Adunări de revizuire au fost deschise cu neadevărul că cestiunea nu e de loc angajata. Teamă ne e că cestiunea evreilor e tot așa de rău rezolvată gata precum era la vremea

ei convenția cu Rusia, trecerea peste Dunăre, cestiunea Basarabiei, pe cari Camerele n-au avut decît tristul și umilitorul rol de a le înregistra, făcînd multe fraze mari se-nțelege, dar cari în sine nu mai însemnau nimica.

Înțelesul acesta par a-l avea amenințările organului guvernamental. Dacă Adunările nu vor înregistra și ratifica soluțiunea gata propusă prin escamotare de către cinstiții ciraci ai roșiilor ca din proprie inițiativă, atunci ... atunci lovitura de stat.

Același sistem vicios se urmează neconținut. Guvernul face și apoi s-acopere cu responsabilitatea anonimă și ocultă a băieților din Adunări. „Sus băieți, jos băieți” și nația s-a pronunțat în favorul evreilor, spre stupefacțiunea tuturor cari cunosc și pericolul și voința țării.

[24 iunie 1879]

[«ROMÂNUL» SE PLÎNGE AMAR...]

Românul" se plînge amar de nedreptatea pe care Parchetul o face d-lui Simeon Mihăiescu nepuind capăt instrucțiunii și invoacă ajutorul d-lui ministru de justiție, al președintelui cabinetului etc.

Această plîngere are aerul unei amenințări la adresa Parchetului.

Protestăm contra unor asemenea nedemne apucături.

Cine-i dă drept ziarului guvernamental de-a se amesteca în cercetări cari prin natura lor cată să rămîie secrete pînă ce magistratul se va fi convins că are în mîna lui rețeaua întregă a crimei dacă ea s-a comis ?

Sau voiește „Românul” să se prefacă într-un copilaș atît de naiv încît să nu înțeleagă că o afacere de milioane nu se poate pune în evidență în cîteva săptămîni de zile, mai ales cînd, în cursul cercetărilor, obiectul acestora, d. Mihălescu, a continuat a sta ca director la Ministerul de Interne și a avut puțința de a încurca ce se putea descurca și de a turbura ce se putea limpezii? Pentru noi rămînerea la post în curs de două luni a d-lui S. Mihălescu este indiciul cel mai grav; iar al doilea indiciu e arestarea d-lui Moldoveanu tocmai în dricul afacerii. Prin urmare suspiciunea e mai gravă decît oricînd și așteptăm de la tinerii magistrați însărcinați cu afacerea că, cu cea mai mare minuțiozitate și luîndu-și oricît timp le va părea necesar, vor cerceta afacerea din fir în pîr, ceea ce va contribui și mai mult spre liniștea și mîngîierea d-lui S. Mihălescu, dacă e nevinovat.

D. Mihălescu ar trebui să roage pe coreligionarii săi politici ca să nu-i compromită și să nu-i îngreueze poziția prin strigătele lor, căci publicul e în stare să-și zică că acestea toate sînt ridicare anume spre a intimida justiția, și se știe că asemenea intimidări au adesea tocmai efectul contrariu, de a încuraja pe magistrat și de a întări în el suspiciunea cînd cauza a [fost] apărată într-un mod atît de meschin.

[„O LUNĂ DE ZILE A TRECUT...”]

O lună de zile a trecut de la deschiderea Camerelor chemate a revizui Constituția, spre a o pune în acord cu cerințele art. 44 al Tratatului de la Berlin, primit, fără nici o competență, în principiu, de către guvern și Camerele lui dizolvate. Adunările de revizuire și-au verificat titlurile și înția lucrare la care au procedat după constituirea lor în regulă a fost răspunsul la adresa tronului. O cestiune importantă s-a ridicat cu ocazia dezbaterii asupra acelu răspuns, cestiunea adică dacă guvernul este sau nu dator a veni cu o propunere, cu un proiect asupra modificării art. 7 sau dacă Adunările trebuiesc să facă acea propunere din propria lor inițiativă. Cu toate stăruințele minorităților din amândouă Adunările, guvernul a refuzat cu încăpăținare

20-c. 832

de a veni cu o propunere, ceva mai mult, a declarat ca, în cestiunea evreilor el nu are absolut nici o părere, n-a prejudecat nimic, n-a legat întru nimic țara la vreo soluție oarecare, și că Adunările sînt libere a dezlega cestiunea cum vor crede mai bine.

Înainte de deschiderea Camerelor și pînă la dezbaterea asupra răspunsului la mesaj întrebarea era aceasta : guvernul luat-a vreun angajament față cu Europa sau cu Alianța izraelită în privința art. 7? Nu se găsea aproape nimeni care să răspundă negativ la această întrebare, și sentimentul general al țării era că guvernul luase niște angajamente, atît numai că în privința acestor angajamente unii aveau temeri mai mari, alții mai mici. Veni apoi dezbaterea asupra răspunsului la mesaj : abținerea guvernului de la orice propunere, declarațiile lui categorice că țara nu este legată întru nimic și că dînsa poate să propună și să hotărască orice-i va plăcea pentru moment liniștiră oarecum temerile generale. Guvernul nu avea în Camere cele două treimi trebuitoare pentru un vot de revizuire, așadar, deși propunerea din inițiativă parlamentară trebuia să vie din partea majorităților sale drept credincioase, dacă ea nu era conformă intereselor generale, nu putea trece. Dacă, prin urmare, guvernul lăsa soarta dezlegării cestiunii la bunul plac al Camerelor, fără ca să se amestece direct în afacere, dînsul nu putea avea angajamente luate în afară și tertipul spălării de răspundere nu-l întrebuinta decît pentru a nu-și lega poziția ministerială de soarta problematică a unei oarecare soluțiuni. Astfel judeca publicul după înția impresie; cele advenite însă în urmă erau menite a ne dovedi că lucrul stătea cu totul altfel.

Camerele își aleseră cîte o comisie care să elaboreze un proiect de modificare a art. 7. În sînul acestor comisii s-a dezbătut îndelung și în fine comisia Camerii și-a redactat raportul, pe lîngă care a alăturat și un proiect pentru înlocuirea art. 7. În comisia Camerii, la redactarea proiectului s-a petrecut niște scene foarte interesante. Președintele Consiliului, d. I. C. Brătianu, a intervenit de mai multe ori în lucrarea comisiei, a făcut cîteva tirade patriotice, a arătat că țara e în primejdie mare și, cu tonul cel mai desperat, a conjurat majoritatea să adopteze propunerea d-lui Costinescu pentru salvarea patriei prin împămîntenirea unei mase de evrei împărțită pe categorii. Majoritatea comisiei a refuzat, și-a urmat lucrarea și a hotărît să-și citească raportul în ședință publică înaintea Adunării. Președintele Consiliului, în fața neizbîndei încercate în sînul comisiei, a cerut ca Adunarea să țină ședință secretă. Ședința secretă sau intimă a fost foarte furtunoasă : d. I. C. Brătianu a repetat tiradele patriotice pe care le cîntase comisiei, însoțindu-le de astă dată cu lacrimi fierbinți; a spus că țara e amenințată de o primejdie de moarte în cazul cînd nu se va da împămîntenirea cum o cere d. Costinescu și că guvernul va fi silit să se retragă dacă comisia va stăru în hotărîrea ei. Mai mulți deputați au cerut d-lui prim-ministru să arate care anume este primejdia ce ne amenință, căci o simplă afirmare a d-lui I. C. Brătianu, neîntemeiată pe dovezi, nu mai plătește astăzi nimic; președintele Consiliului neputînd aduce nici o dovadă, comisia a rămas să-și citească raportul în ședința de sîmbătă, cînd l-a și citit. Dăm mai la vale acest raport în întregul lui, împreună cu toate anexele.

În același timp cînd în comisia Camerii se petreceau cele arătate mai sus, „Românul”, care a declarat de cu vreme că împărtășește în cestiunea evreilor părerea redactorului său d. Costinescu, povățuia țara să fie cu minte și să adopte soluția patronilor săi, amenințînd-o în caz contrariu cu toate relele închipuite și neînchipuite, cu soarta chedivului, cu lovitura de stat, cu „însîngerarea țării” ș.c.l. Poveștile și amenințările gazetei personale a dd-lor Brătianu și Rosetti au avut din partea țării răsunetul și primirea pe care le meritau. Presa și publicul au fost una nime în această privință: amenințarea cu soarta chedivului e nerușinată, cea cu lovitura de stat ridiculă, cea cu „însîngerarea țării” nebunească pentru a judeca astfel nu-i trebuie cuiva decît simțul comun. A compara starea unei țări de sine stătătoare, oricît de nenorocită ar fi din cauza unei politice rătăcite, dar vitează și onestă în relațiile ei exterioare, cu o provincie turcească care a disperat lumea prin neonestitatea și neplata datoriilor sale, încît a ajuns să i se impună un minister internațional; a compara pe domnitorul onest, leal și braval Țării Românești cu chedivul mufluz al Egiptului este în adevăr o mișelie, o nerușinare, mai ales cînd acel ce face această comparare infamă este organul personal al primului-ministru și al președintelui Camerii, cari poate că au cea mai mare parte de răspundere pentru starea unde a ajuns azi țara. A doua amenințare, cea cu lovitura de stat, a făcut o impresie mai puțin penibilă. Lovitură de stat? Cu ce? Cu plebiscit sau cu năbușirea țării prin puterea armată? Sau poate, cine știe, va fi trecînd prin capul „patrioților” de la putere să facă lovitura de stat cu oștre străin? Este ridicul a crede măcar un moment că pentru darea drepturilor la evrei s-ar putea face o lovitură de stat

cu plebiscit; e o nebulie a crede că pentru un așa scop s-ar putea întrebuița puterea armată a țării sau că un stat vecin ar avea atât de puțină minte și destule puteri disponibile pentru a le împrumuta d-lui Brătianu de dragostea evreilor. Cît pentru a treia amenințare, cu „însîngerarea țării”, ea este asemenea o nebulie. În orice țară din lume se pot găsi o mîna de descreierați cari, fiind din niște nenorocite împrejurări ajunși la cîrma țării și nesocotind nici dreptul, nici sentimentul național, nici rezultatele călcării acestora

, să s-apuce a da promisiuni anticipate și a se lega ca din partea țării într-o cestiune internațională; țara însă nefiind datoare să primească, întru cît o privește, decît ceea ce e legal, poate respinge îndeplinirea acelor promisiuni sau legăminte date fără competență și, cînd din această respingere foarte legitimă ar fi să rezulte vreo mare dificultate, vreo primejdie internațională pentru dînsa, ea are un mijloc sigur de a aplana dificultatea și a conjura primejdia; însîngerarea țării venind din afară cu care ne amenință foaia ministerială o poate țara înlătura foarte ușor prin o procedură sumară față cu cei ce, fără nici un drept, au dat în numele națiunii ceea ce știau bine că națiunea nu voiește a da odată cu capul. O repede spălare a necurățeniilor în familie, și țara se poate prezenta iarăși curată în fața lumii.

Atît stăruințele primului-ministru în comisie și în ședințele secrete ale Camerii, cît și povețele și amenințările „Românului” au tîns a face să se adopte propunerea împămîntenirii unei mase de evrei împărțită pe categorii. Și d. I.C. Brătianu și foaia d-sale au mers cu pornirea lor, după cum văzurăm, pînă la uitarea de sine. Din toate acestea ce rezultă prin urmare? Luat-a sau nu guvernul angajamente în cestiunea evreilor? Nu mai încapă îndoială, e mai mult decît sigur că da. Să vedem însă față cu cine le-a luat ? Față cu Europa nu se putea lua angajamente decît asupra principiului că „religia nu mai poate fi o piedecă” ș.c.l, principiu înscris în art. 44 al Tractatului de la Berlin. Prin urmare, dacă guvernul n-a luat angajamente decît numai față cu Europa, pentru ce se ridică din toate puterile în contra proiectului majorității comisiei, care dă deplină satisfacere principiului din art. 44 al Tractatului? Pentru ce guvernul nu se mulțumește cu admiterea principiului? Pentru ce dînsul care la începutul sesiunii a refuzat, cu încăpățînarea cea mai îndărătnică, a veni cu o propunere în cestiune, a-și da măcar o părere, declarînd că nu el, ci țara este chemată a dezlega cestiunea cum ea va crede mai bine astăzi stăruiește cu vaiete și cu disperare pentru a face să dea națiunea mai mult decît cere litera Tratatului?

În o ședință intimă a Camerei d. I.C. Brătianu, amenințînd pe deputați cu primejdie din partea Europei și fiind întrebat care este anume acea primejdie, d-sa a răspuns că așteaptă pe azi, pe mîine o notă colectivă a puterilor prin care să ni se impună o soluțiune à la d. Costinescu. A trecut o saptămîna la mijloc și acea notă grozavă n-a mai sosit. Se afirmă că nota colectivă ar fi numai o dulce speranță a guvernului, menită a nu se putea realiza, deoarece Europa nu poate face colectiv pasul greșit de a ne impune o anume soluțiune înainte de a da noi mîna și mai ales cînd Camera este în ajun de a da satisfacere *principiului* din art. 44 al Tratatului. Odată admis principiul în dreptul nostru public, Europa nu se mai poate amesteca în modul aplicării lui, aceasta fiind o cestiune de drept privat. Așadar se naște întrebarea: guvernul stăruie să dăm evreilor mai mult de cît pretind puterile prin Tractatul de la Berlin, care să fie cauza? Față cu cine a luat dînsul un angajament pentru a da mai mult decît putea Europa să-i fi pretins? Răspunsul este numai unul: angajamentul s-a luat față cu acea putere internațională care a făcut să se înscrie în Tratat pe socoteala noastră art. 44, față cu Alianța izraelită. Lucrul e lămurit, așa de lămurit încît foarte puțini mai sînt aceia, atît în sînul națiunii, cît și în Camere, care să nu fie pe deplin convinși de aceasta.

Din norocire pentru țară e speranță că angajamentul luat de guvern pentru împămîntenirea unei mase de evrei împărțită pe categorii nu se va putea îndeplini. Camerele de revizuire nu vor ratifica învoiala făcută între guvernul „patriotic și național” al d-lui Brătianu și Alianța izraelită universală.

[26 iunie 1879]

[MAREA MAJORITATE..."]

Marea majoritate, aproape unanimitatea românilor zice organul oficios al guvernului nu-și dă încă seamă de mărimea pericolului în care și-ar pune țara dacă ar lua cam peste picior Tratatul din Berlin, adecă hotărîrea celor șapte mari puteri, întărită de voința de fier a d-lui de Bismark.

A lua peste picior Tratatul din Berlin! Dar cine-l ia peste picior? Am călcat sau călcăm noi Tratatul neîndeplinind art. 44 *tale quale*? Spune Tratatul undeva că acea dispoziție e absolut obligatorie pentru noi precum a fost pentru Turcia, este el o îndatorire ce ni se impune sub orice împrejurări ? Nu.

Tratatul zice : „Liberă sînt eu Europa de-a-ți recunoaște sau nu independența ; ți-o recunosc dacă admiți art. 44, nu ți-o recunosc dacă nu-l admiți”.

Unde vede „Românul” obligațiunea absolută de-a îndeplini art. 44 numaidecît și oricum ar propune-o guvernul?

Neadmițînd art. 44, rămînem în poziția în care am fost înaintea războiului, adecă vasali nominali ai Porții, cu deosebirea numai că Poarta însăși nu ne-a pus deloc această condiție, că ea ne-a recunoscut independenți din capul locului, încît am rămînea vasalii unei Puteri care s-a lepădat de vasalitatea noastră prin două tratate consecutive, prin cel de la San-Stefano și prin cel de la Berlin.

Poziția noastră ar fi așadar o independență reală, fără afirmare de nimenea, nerecunoscută însă de o parte dintre puteri. Acestea toate fără ca noi să fi călcat Tratatul de la Berlin, căci, neprimind un beneficiu ce ni se acordă sub o condiție ce ni se cere, nu poate zice nimeni ca am fi călcat noi Tratatul, abstracție făcînd de la împrejurarea că nici îl *putem* călca, de vreme ce, nefiind nici făcut, nici iscălit de noi, el nu poate cuprinde nici îndatoriri, nici drepturi ale noastre proprii.

Astfel stă dar cestiunea din punct de vedere curat rațional și, dacă nu e altă primejdie decît ca independența noastră reală să nu fie recunoscută numaidecît, atunci ea nu e atît de mare pentru ca „Românul” să aibă dreptul a amenința cu lovirea de stat, cu soarta chedivului, ba cu a Poloniei chiar. Sîntem noi *datori* a primi art. 44? Am contractat noi vrodată obligațiunea aceasta, ca chedivul datoria sa publică? Deloc. Nu sîntem datori nimănui nimic și totul se reduce la o propunere de învoială între noi și puteri, liberi fiind și unii și alții de a voi sau de a nu voi. Voim art. 44, avem recunoașterea independenței; de nu, nu. Abia e nevoie de-a adăoga că independența este un fapt care există, recunoscut sau nerecunoscut fiind. În alte timpuri independența și recunoașterea regalității legitime atîrna de confirmarea papei; asta nu i-a oprit pe principii necatolici de-a exista ca atari și de-a fi într-adevăr independenți și fără binecuvîntarea specială a Santității Sale.

Dar se va zice că cestiunea, deși logic vorbind e în favorul nostru, totuși puterile călcînd ele înșile Tractatul de la Berlin —ar voi a exige numaidecît admiterea art. 44.

Dacă o asemenea exigență ar exista într-adevăr, atunci vom trebui să știm *cauza* adevărată a ei.

Dacă acuma e cea mărturisită de art. 44, adecă *pur umanitară*, atunci n-avem a ne teme de nimic. Nu ni se va arăta un singur caz în istorie, unul singur, în care o cauză pur umanitară să fi adus vrun amestec, vro ingerință din afară. Deși aproape toate războaiele moderne se deschid sub *pretexte* umanitare, totuși cauzele, în genere bine cunoscute, sînt cu totul altele și n-au a împărți cu pretextul nici în clin, nici în mînică. Cerneală și hîrtie s-au întrebuițat într-adevăr multă pentru cestiuni umanitare, bani însă puțini, iar sînge nici o picătură măcar. În fine, dacă e vorba de umanitarism, atunci poporul acela care întra-adevăr are nevoie de-o tratare umană este poporul nostru propriu, exploatat, nu neamul exploatator al evreilor, încît chiar din acest punct de vedere restricțiunile noastre sînt într-adevăr umane, iar art. 44 neuman. Singurul defect al art. 7 din Constituția noastră e că, pe lîngă mulțimea nenumărată a evreilor cari nu merită drepturi, se loveau și acele cîteva mii cari le merită și această injustiție sîntem oricînd gata de-a [0] recunoaște și de-a o drege, dînd deplină satisfacere exigenței umanitare. Și aceasta vom face-o de-ar exista art. 44 sau n-ar exista, adecă independent de orice amestec al străinătății. Dacă Europa nu e mulțumită numai cu atîta, bine, dacă este, și mai bine. Mai mult decît posibilitatea pentru evrei de-a deveni români nu putem da, oricare ar fi sau n-ar fi intențiile art. 44.

Lucrul s-ar schimba însă atunci cînd cestiunea umanitară n-ar fi decît pretextul cerințelor puterilor, iar cauza adevărată ar fi cea materială, a intereselor lor politice. Atunci însă, chiar admițînd art. 44, adică înlăturînd pretextul, am fi departe de a fi înlăturat cauza și am rămîne tot în cazul fabulei despre lup și miel, adică tot noi la vale și tot noi am turbura apa. Pretexte se vor găsi așadar pentru a acoperi o cauză nedreaptă, căci pretextele bune pentru cauze rele sînt foarte ieftene în lumea aceasta.

Întorcîndu-ne la vorba noastră, spusă în mai multe rînduri, repetăm : „Dacă pericol există, el există abstracție făcînd de cestiunea evreilor”.

Iar dacă el nu există și dacă cele șapte puteri mari și voința de fier a d-lui de Bismark n-au alt scop decît cel umanitar, decît cel de a vedea că evreii nu sînt îngredîți pentru cauze religioase, atunci dovezi despre aceasta, strălucite chiar, le putem da orișicînd.

După ce „Românul” recunoaște însuși că *majoritatea*, aproape *unanimitatea* poporului nostru nu-și dă seamă de pericolele fictive ce le inventează guvernul pentru a-l speria, noi nu mai avem multe de zis. Pentru noi e de ajuns dacă aproape

unanimitatea poporului nu împărtășește spaimile organului oficios, și e și natural că nu le împărtășește, căci e un popor viteaz, drept, foarte tolerant, ba poate c-a început a recîștiga chiar vechea și admirabila lui calitate

de a judeca toate lucrurile cu sînge rece și de a nu da nimic pe vorbe goale. Dovezi istorice pentru acest bun-simț, într-adevăr superior, sînt multe : evlavios fără a fi bigot, poporul românesc, cel mai numeros în Orientul Europei, *nu a produs un singur sfînt* din mijlocul lui; și drept, fără finețe juristice, el s-a judecat fără *cod* civil și penal 500 de ani aproape. Reîntorcerea la acele calități ale strămoșilor, la vitejie, dreptate și cumiție, va fi începutul unei epoci de adevărată regenerare și numai atunci cînd cineva nu va fi numit bun sau rău după cum e alb sau roșu, ci abstracție făcînd de la opiniile lui politice, numai atunci cînd vom fi drepti față cu noi înșine și nu ne vom sfîșia pentru vorbe scrise pe hîrtie de autori străini în țară străină, pentru alte popoare și alte împrejurări, atunci cînd vorba adevărată va găsi ureche ascultătoare vom începe a ne respecta între noi și a fi uniți.

Ministeriul, în neunire de astă dată cu *maioritatea*, ba aproape *unanimitatea* românilor, va pune, zice Românu", cestiunea ministerială.

Dacă va pune-o, bine va face, căci sperăm că va face loc unui cabinet într-adevăr responsabil, care să se pună el însuși cu propriul lui curaj în fața Europei, nu ca d. Brătianu care, din nefericire, se dă îndărătul Camerelor și lasă săgețile să curgă asupra pieptului deschis al țării. Ceea ce dorim din adîncul inimei e ca viitorul cabinet, oricari ar fi ideile lui asupra marginilor libertăților publice, să fie compus din oameni cu desăvîrșire integri, cu caracter statornic și cu mai multă iubire de țară decît de sine. Un cabinet *leal* va găsi oricînd concursul leal a tuturor partidelor.

[27 iunie 1879]

[DACA APARENȚELE NU AMĂGESC..]

Daca aparențele nu amăgesc, proiectul de soluțiune patronat de guvern nu numai că nu va avea două treimi, dar nici măcar majoritatea simplă în Adunare. Patru secții ale Camerei s-au pronunțat pîn-acuma pentru proiectul prezentat de opoziție, două pentru proiectul guvernului, iar votul uneia se va da astăzi.

Sătui de a mai face recriminări, repetăm numai pe cea principală, pe care am făcut-o în atîtea rînduri; lipsa de curaj și de opinii a guvernului, care pîn-acuma s-a acoperit totdeauna cu responsabilitatea *anonimă* a Camerelor în loc de-a o lua singur pe mîncă. Tot astfel a urmat în cestiunea evreilor. În loc de-a spune de mai nainte ce are de gînd să facă, pe ce cale dorește rezolvarea, cari sînt exigențele puterilor, în loc de a veni c-un proiect de lege cu care să stea sau să cază, guvernul pune Camerele, deci reprezentațiunea țării, înainte și-i spune :

„Tratează tu cu Europa !”

De aceea partidul conservator în Senat și în Cameră s-a rostit contra acestei proceduri fricoase, care putea, care poate să compromită fondul cestiunii. Daca ministeriul formula un proiect și daca acesta trecea, atunci compromisul ntre interesele noastre și Tratatul din Berlin ar fi fost aflat și era bine. Daca proiectul cădea ceea ce e mai verosimil el cădea pe cale negativă, lăsînd mînele libere atît Camerelor cît și unui nou guvern, oricare ar fi fost acela, de-a face ce i se va părea mai de cuviință și mai practic. E foarte clar că, avînd fiecare responsabilitatea lui bine definită, un proiect neadmis de țară cădea împreună cu guvernul actual, iar țara precum și succesorii guvernului actual rămîneau degagiați din nou și liberi a reîncepe tratările din capul locului.

Dar azi, presupunînd că guvernul cade, în fața cui rămîne țara cu voturile ei date în mod pozitiv? În fața Europei. Guvernul care ar lua locul cabinetului Brătianu ar sta cu mînele le gate printr-un vot pozitiv al Camerelor și, în caz de extremă necesitate, Camerele ar trebui să revie asupra unui vot pozitiv, dat în toată forma, să se supună ele împreună cu țara unei umiliri, să treacă sub jugul caudin. Foile adversarilor noștri vor simți din tonul ce ținem că nu sîntem de loc dispuși de a face recriminări și, dacă totuși începem cu recriminarea de căpetenie, cauza e pentru a arăta că partidul conservator și astă dată s-a purtat pe deplin corect cînd a susținut o procedură strict constituțională, cînd a cerut un proiect din partea guvernului, pentru a-l admite, a-l modifica sau a-l respinge. Acuma se va vedea de ce importanță era cestiunea de procedură constituțională și de ce partidul conservator a trebuit să țină la ea pentru a ține pieptul țării acoperit de cătră avangarda guvernului.

A mai fost o cestiune în care cabinetul Brătianu a urmat aceeași cale greșită, punînd pieptul țării înainte în loc de a lucra din proprie inițiativă și pe proprie răspundere: cestiunea

Basarabiei. Nu negăm că păhar mai amar decît acesta nici Mîntuitorul pe muntele Măslinilor n-a avut să-l beie, dar părerea noastră este că, odată guvernării noștri vîzînd că Basarabia va fi în orice caz pierdută și că nu vor avea pe nimenea în Congres pentru a-i susține, trebuiau să-l beie, trebuiau să primească marile foloase materiale propuse de puternica, prea puternica

noastră vecină, pentru ca în cestiunea art. 44 să aibă un sprijin măcar, un sprijin cu atât mai sigur cu cât acel articol al Tratatului era îndreptat și contra Rusiei. E drept c-ar fi pierdut toată popularitatea și că în alegeri ar fi căzut definitiv, dar ce ar fi însemnat această pierdere ca partid pe lângă pavăza care ar fi creat-o contra art. 44?

Tocmai din contra a urmat însă. Iar a pus Adunările înaintea, a făcut pe opoziție să creadă că cine știe de ce sprijin se bucură în străinătate și a-ncheiat-o apoi cu rușinea umilirii Corpurilor legiuitoare și a țării întregi. În loc ca șapte persoane să treacă sub jugul caudin, a trecut țara sub el.

Opoziția, văzînd tonul semeț al organelor guvernamentale, a contribuit a crea acelaș curent, crezînd că cine știe de ce sprijin puternic se bucură dumnealor în străinătate; în zadar un ministru plenipotențiar al unui stat cu desăvîrșire amic ne-a scris din Berlin că Basarabia e pierdută, să nu fim copii, să căutăm a trage cel puțin foloasele cele mai multe posibile din această pierdere; noi am stăruit a crede că amicul nostru n-avea dreptate, că fusese amăgit și că guvernul nostru trebuia să fie foarte tare în afară cînd vedeam tonul semeț și insultător al organelor lui. Am tăcut deci, i-am dat spornic ajutor în senzul în care părea a-l voi guvernul, am comis greșala de-a crede pe d. Brătianu și organele sale.

Cine nu-și aduce aminte ce calificațiuni nu ne-am atras cu acea ocazie? Pe cînd armatele erau pe cîmpul de război, am spus deja : „Luați seama, rușii vor Basarabia”. Am fost numiți calomniatori ai împăratului pe de o parte, ai guvernului nostru pe de alta, pînă ce în sfîrșit s-a văzut cine a avut dreptate.

Dacă guvernul ar fi fost leal în cestiunea actuală, ar fi avut concursul nostru leal. Partidul brătienist ar fi trebuit să se convingă de mult că în toate cestiunile am fost de bună-credință, că tonul organului nostru n-a fost nicicînd acela de a căuta popularitate și că-n orice cestiune națională am fost în realitate alături cu el și numai în aparență contra lui, cu toată înverșunata ură cu care căpeteniile partidului nostru au fost tratate de diferiții Patărlăgeni ai Camerelor. Am crezut într-un rînd tăria închipuită a dd. Brătianu-Rosetti, dee-ni-se voie acum a nu mai crede pericolele închipuite de iest timp, asupra cărora vom reveni mai jos.

*

Articolelor de spericiune ale „Românului” nu li se poate nega meritul de a merge *crescendo*.

Înfîi chedivul, apoi lovirea de stat, în fine *intervențiunea*.

Pentru a ilustra pericolul intervențiunii „Românul” reproduce o parte din strălucitul într-adevăr discurs al d-lui T. Maiorescu din ședința de la 30 septembrie 1878. Culminațiunea pasajului citat de „Românul” e următoarea:

D. Maiorescu. Eu vă întreb : care va fi pozițiunea noastră dacă nu vom primi Tratatul de la Berlin? Ei ! d -lor, am văzut că Rusia s-a grăbit de a numi la noi un ministru-reședinte, deși nu ne-a făcut onoarea a numi un ministru-plenipotențiar; nu putem totuși, desigur, decît a fi recunoscători guvernului imperial rus pentru această bună -voință ce s-a grăbit a ne arăta. Am auzit chiar că și guvernul austro-ungar a numit la noi un ministru-plenipotențiar. E curios lucrul acesta, *e curios de a vedea graba cu care cele două puteri vecine numesc miniștri-reședinți în țara noastră, fără să aștept să vază dacă noi executăm Tratatul din Berlin sau nu; și cum puterile mai îndepărtate, care și ele sînt scutul nostru și poate apărătorii mai firești ai noștri, Italia, Franța, Engliera, Germania, după cum am aflat, refuză de a ne recunoaște independința pînă ce nu vom executa în întregul său tratatul*. Apoi, dacă pînă ce nu vom executa în totul tratatul, acele puteri protectoare naturale nu ne vor recunoaște independința, nu ne vor susține drepturile noastre, la cine ne vom adresa oare la 1 iulie spre a cere ca să efectueze slobozirea teritoriului nostru? Nu pot adăoga niciun cuvînt mai mult pe acest tărîm. Cu toții ne înțelegem. Trag numai concluziunile că este neserios a se zice că putem să nu executăm Tratatul de la Berlin fiindcă situațiunea țării s -ar lămuri foarte bine și fără aceasta. Nu; situațiunea țării va fi compromisă fără aceasta și, neesecutînd complect tratatul, țara e în pericol.

Acea gravitate abstractă, anunțată mai înainte, are dară o *primă realitate, are o intrupare pipăită, fi acest corp real este îmbrăcat în uniformă soldatului rus care ne stă pe tertoriul nostru*.

Citatul „Românului” ar avea într-adevăr loc, dacă noi am fi negat vreodată că opunîndu-ne în mod absolut de a ne conforma cu tratatul, n-ar exista pericole pentru țară. Am spus-o și repetat-o de atîtea ori că chestiunea evreilor poate forma oricînd un *pretext* de invaziune. Pe de altă parte însă organul guvernamental ne va concede cum că la 1 iulie 1879, adecă de astăzi peste două zile, *nu vom avea nevoie a ne adresa la nimeni spre a cere să se efectueze slobozirea teritoriului nostru, căci prima realitate, intruparea pipăită a gravității abstracte, acest corp real care este îmbrăcat în uniformă soldatului rus, care stătea pe teritoriul nostru, toate acestea*

au dispărut. Țara e de mult evacuată de ruși de la Dorohoi pînă la Chiustenge; e evacuată *de facto* azi, va fi evacuată *de jure* poimîni.

Asemenea e cu desăvîrșire necunoscut ca guvernul austro-ungar să fi concentrat trupe în Ardeal pentru o eventuală intervențiune armată. Așadar nici cel mai puternic motiv de intimidare al guvernului, intervențiunea, nu este atît de clar încît să primim orice soluțiune ne-ar propune d. Costinescu.

*

Reprezentanții congregațiunii izraelite de rit spaniol din capitală, precum și reprezentanții templului choral de rit occidental au adresat Camerei o petiție prin care cer egala îndreptățire a coreligionarilor lor pămînteni. Din această petiție reproducem

următorul pasaj:

Iată un număr îndelungat de ani de când această țară se bucură de era constituțională, de când soarele libertății complete a răsărit pentru toți românii. Un timp de înălțare pentru toți afară de noi. Atîția ani de viață și de propășire tuturor, iară pentru noi evreii români tot atîția ani de durere și suferință sufletească.

În momentul când s-a proclamat rădicarea tuturilor, ni s-a creat nouă o viață înjosită și amărită.

Regenerîndu-se România, toți fiii ei au fost puși pe același picior de egalitate. Noi însă am fost lăsați în starea excepțională de mai nainte, care astăzi ne pare și mai grea rămînînd singuri noi supușii ei.

Reprezentanți ai națiunii ! cu umilință vă implorăm să dați ascultare strigătului de durere ce iese din adîncul inimei noastre. Faceți ca să dispară acele legi care ne țin pre noi într-o stare de escludere nepotrivită cu secolul în care trăim. *Și noi sîntem fii ai României. Și noi sîntem devotații ei. Și noi ne rugăm pentru binele ei, precum contribuim și noi la toate sarcinile deopotrivă cu toți. Ea este singura noastră Patrie, toate interesele și simțimintele noastre sînt legate cu și pentru ea, în solu ei sînt depuse osemintele părinților noștri.*

România, nobilă pentru toți și întru toate, nu poate fi decît nobilă și pentru noi. Ea nu poate îngădui ca libertatea și egalitatea să nu fie egal împărțite.

Libertatea implică echitate și dreptate pentru toți. Fiți dară, o, voi, aleșii acestei națiuni atît de nobilă, de tolerantă și de bună, drepti și generoși pentru noi, cari ne iubim Patria ca și ceilalți. Dați-ne și nouă loc în cetatea Patriei ca să putem și noi lucra cu vigoare pentru întărirea și strălucirea ei. Dați-ne și nouă voie să ne putem mîndri cu falnicul nume de cetățeni români.

Noi evreii pămînteni, pacinici industriași și muncitori, avem în sînul nostru o inimă românească care tresare de bucurie cînd Patria prosperă și care se întristează cînd se află în nevoi. Nu tolerați ca să fim numiți străini în această țară cînd istoria și rațiunea probează contrariul.

Am subtras asigurările de patriotism pentru că le credem. Știm prea bine că art. 7 al Constituției cuprinde o piedică absolută și ca mulți izraeliți, din cei cari ar fi meritat drepturi, au fost loviți de acel articol.

Deși durerea și suferința sufletească, viața înjosită și amărită ni se par, la dreptul vorbind, calificațiuni cam prea colorate pentru traiul apărat de legi al unei populațiuni care a avut în mod egal toate drepturile civile, afară de acela de a cumpăra moșii, totuși recunoaștem că legile noastre viitoare trebuie să dea posibilitatea de a se șterge rînduri-rînduri și inegalitatea aceasta.

O singură observație mai avem de făcut. Dacă izraeliții se simt într-adevăr fii ai României și sînt devotați ei, dacă țara noastră e singura lor patrie, dacă toate sentimentele lor sînt legate de acest pămînt sfînt pentru ei ca și pentru noi pentru că acoperă osemintele părinților lor, dacă își iubesc patria ca și ceilalți, dacă inima lor se întristează cînd ea se află în nevoi, dacă toate acestea sînt, precum sîntem și noi bucușii a crede că sînt, atuncea:

Hic Rhodus, hic salta !

Recunoască dar că restricțiunile de pîn-acum au existat tot pentru motivul apărării patriei și naționalității și declare-se mulțumiți cu începutul de emancipare oferit de Cameră, un început căruia din inimă îi dorim să dea roade bogate, să aibă de rezultat asimilarea a cît mai mulți izraeliți se va putea.

Izraeliții, deși nu le-ar fi cu putință să înlătore prin o asemenea declarație solemnă pericole reale, dacă ele ar exista, ar adăogi cel puțin la înlăturarea unui pretext de intervențiune și ar da o dovadă strălucită de patriotism, o dovadă care o datoresc chiar României în urma uneltirilor Alianței.

Pună-se în poziția românilor și spună-ne care ar fi românul ce n-ar renunța bucuros la orice drept politic și civil, ba la viața lui chiar pentru a înlătura umbra unui pericol asupra patriei sale?

Aducă-și aminte că în Prusia civilizată nu mai departe decît acum 8 ani jurămîntul evreului n-avea efect juridic, nu era crezut precum nu era jurămîntul ghiaurului înaintea cadului turcesc. N-a fost legile noastre mai umane chiar înainte de regulament, [legi] cari admiteau pe evreu ca om de onoare și de conștiință, deși nu ca cetățean al statului ?

Despre o prea mare durere sufletească, despre înjosire și amărire nu poate fi dar vorba.

Fiți drepti și cunoasteți-vă. Cei mai mulți din coreligionarii voștri esecțiunile sînt atît de neînsemnate încît mai nu numără aproape totalitatea voastră nu vorbește românește în familie; mulți, foarte mulți nici nu cunosc limba românească.

Oare o condiție pentru a fi fiu al României și o dovadă de iubire de patrie nu este a vorbi limba patriei?

Noi nu sîntem izraeliții o știu bine inamicii cauzei izraelite, dar amici încît să renegăm sîngele nostru și să periclităm interesele poporului, care de sute de ani au apărat și ținut aceste țări, așa amici nu sîntem. Noi credem că interesele reciproce sînt armonizabile, dar pentru aceasta se cere bunăvoință și abnegație reciprocă.

[29 iunie 1879]

[DACA MAIORITATEA..]

Daca majoritatea, aproape unanimitatea nației, după chiar mărturisirea „Românului”, e în contra soluțiunii cestiunii izraelite patronate de guvern, daca cestiunea e incontestabil cea mai însemnată care se ivește în viața noastră publică de

douăzeci de ani încoace, dacă divergența de opinii între nație și guvern e atât de mare încât garda civică a trebuit dezarmată, atuncea nu mai înțelegem cum un guvern ce se pretinde parlamentar mai ține morțiș la putere și nu face loc, de nu adversarilor săi politici, cel puțin nuanței aceleia a partidului liberal care în cestiunea izraelită nu e în strigătoare divergență de opinii cu nația întreagă.

În loc însă de a urma măcar asta singură dată o purtare corectă, în loc de a da pas unui ministeriu într-adevăr responsabil, neangajat în afară și înlăuntru, în loc de a dezlega minile puterii executive pe de o parte, a nației și reprezentățiunii naționale pe de alta, organul care are majoritatea, aproape unanimitatea nației contra sa, urmează cu articolele amenințătoare, cu tertipurile bizantine de pîn-acuma, adăogînd, pe lîngă formulele mistice din trecutul său de carbonar încă una, ultimele cuvinte pe cari Gothe, murînd și lipsit deja de conștiință, le-a rostit: „Lumină, mai multă lumină !”

Dacă starea guvernului actual e ca a bătrînului poet de la Weimar în momentul în care a rostit acele cuvinte, atunci în zadar am repeta că lumină s-a făcut, căci n-ar mai fi în stare s-o vază.

Din capul locului am arătat că nu drepturile politice de acordat evreilor sînt periculoase, ci acel unic drept civil pe care nu-l aveau, acela de a cumpăra proprietăți rurale; am arătat apoi cum acordarea acestui drept în Galiția a avut de rezultat reducerea populației autohtone la rolul de iloți ai evreilor; am arătat cum greutățile ce apasă pe țaranul nostru în momentele de față din cauza costisitoarei organizațiuni liberale îl fac accesibil la cea mai neumană exploatare din partea capitalului, cum terenul e pregătit pentru esproprierea nației românești din chiar țara, din chiar pămîntul ei strămoșesc. Am arătat cum de la deplasarea generală a societății și de la cumplita apăsare ce s-a născut în urma înmulțirii elementelor inproductive, elementul productiv al țării, țaranul, dă îndărăt, se corupe, împle temnițele. Nu se poate zice că în lămurirea cestiunii am fi cruțat pe cineva. Drepti și cu unii și cu alții, am aruncat dungi largi de lumină asupra relexelor ce discompun și corup societatea română, dovedind totodată că elementul evreiesc, improductiv cu totul și alungat de mizerie și stricta organizare a statelor vecine în țara noastră, e dintre toate cel mai uzurar, cel mai apăsător, cel mai corupător. Nu credem așadar că nu s-ar fi făcut lumină îndeajuns în privirea aceasta, căci presa opoziției liberale și a celei conservatoare au fost harnică în descoperirea întregului pericol care ar amenința imediat nația românească daca art. 44 al Tratatului de la Berlin s-ar primi *tale quale*.

În privința pericolului internațional ce ar rezulta din refuzul net de a primi art. 44 am spus că, dacă un asemenea pericol există, el există abstracție făcînd de la cestiunea izraelită și că această cestiune va fi cel mult pretextul, nicicînd cauza unei intervențiuni. Înainte de a se formula marginile în cari voim a primi articolul 44, semnatarii Tratatului s-au despărțit deja în două grupuri, în cei ce au recunoscut independența României și-n cei ce n-au recunoscut-o încă. O scrisoare din Paris către „Correspondența politică” confirmă că puterile s-au adresat Austriei pentru ca aceasta să facă României reprezentațiuni amicale asupra necesității de a executa Tratatul de la Berlin. D. conte de Hoyos, ministrul plenipotențiar

al Austriei, a fost însărcinat să facă aceste reprezentațiuni și să declare că *puterile cari n-au recunoscut încă independența României* vor face demersuri colective pe lîngă guvernul român, în cazul cînd acesta ar întîrzia de a răspunde cererilor legitime ale puterilor.

Așadar puterile cari n-au recunoscut *încă* independența s-au adresat la una care a recunoscut-o *deja*, pentru a face reprezentațiuni în privirea aceasta.

Pîn-acum proporția între cei ce recunosc și cei ce nu recunosc independența e de 3:4; daca s-ar șterge principiul absolutei escluziuni din cauză de religie al art. 7, poate că pro-porția ar deveni și mai favorabilă, ea ar fi de 4 : 3, sau de 5 : 2.

Se-nțelege că în toate combinațiunile acestea facem abstracție de la a opta putere din Congres, de la Alianța izraelită, sub a cărei influență exclusivă pare a sta guvernul nostru și ziarul „Românul”.

Dar, în genere, pentru ca cestiunea să devie *discutabilă* trebuie ca țara să aibă un guvern leal și inteligent”, nu unul care a amăgit sistematic țara, care înlăuntru promitea a nu da nimic, iar în afară promitea a da tot. Țara a pierdut cu desăvîrșire încrederea în nuanța Rosetti-Brătianu, căci a fost înșelată sistematic de la venirea la putere a acestei nuanțe și pînă acuma, cînd amăgitorii s-au înfundat Necesitatea unui guvern leal și neangajat în cestiunea izraelită e mai mare decît oricînd; e absolut necesar ca partidul Mihălescu-Dimancea, pentru care toate cestiunile au fost numai mijloace de a rămînea la putere, să facă loc unei alte nuanțe, pentru care rămînera la putere să fie un mijloc de a rezolva în înțeles național cestiunea pendentă.

[3 iulie 1879]

[UN NOU ZIAR...]

Un nou ziar hebdomadara a apărut în capitală. În privința scopului ziarului „Fraternitatea” citim în program :

Scopul acestei foi este mai cu seamă a înzestra pe coreligionarii noștri izraeliți i cu cunoștințele cele mai necesarii, pentru a forma dintr -înșii *cețățeni buni și folositori societății*, cari să fie totdeauna gata a -și sacrifica puterile lor *materiale și spirituale* pe altarul *patriei*, participînd cu

corp și cu suflet la interesele cele mari ale națiunii.

Îi urăm viață lungă și succes pe această cale într-adevăr grea și spinoasă.

[3 iulie 1879]

[„TREBUIE SĂ AIBĂ CINEVA...”]

Trebuie să aibă cineva sînge mai rece decît reptilele și un despreț în adevăr suveran pentru mișeliile omenești, spre a nu se revolta în contra celor ce se urzesc și se țes de atîta vreme împrejurul sîmburelui numit cestiunea evreilor; toată tîria sufletească a unui sînt n-ar putea opri pe cineva să nu-și piarză azi pînă și cel din urmă grăunte de speranță în viitorul acestei țări.

De la primele înfrîngeri suferite de guvern în Cameră, pe cînd încă cestiunea pendentă se afla în dezbaterea comisiei de inițiativă a revizuirii, s-a pornit din afară asupra țării și îndeosebi asupra Camerii noastre un potop de înjurii. Toate gazetele evreiești din cele patru unghiuri ale lumii, cu insolența caracteristică și tradițională a neamului lor pribeag, au aruncat asupra-ne toată murdăria penelor lor nerușinate.

Daca lucrul s-ar fi mărginit aici, dacă numai sectarii lui Mamona ar fi scuipat asupra-ne, n-am fi avut nimic de zis, am fi lăsat să, treacă lucrul nerelevat. Orice s-ar zice, între noi și evrei este o deosebire de rasă, care nu ne permite nouă s-avem față cu dînșii în împrejurări

de onoare decît despreț și numai despreț. *Noblesse oblige*. Oricît de nenorociți am fi prin împrejurări istorice de deosebite naturi, sîntem un popor ce a știut și va ști, oricînd va fi nevoie, să-și plătească cu prisos datoria de sînge, sîntem un neam de oameni lipit, prin tradiții, moravuri și limbă, de un petec de pămînt, pe care, cu titluri netăgăduite, îl putem numi țara noastră. Între noi prin urmare și un soi de oameni împrăstiați pe toată fața pămîntului, a căror patrie sînt tîrgurile unde dobînda e mai mare, unde specula fără frîu găsește mai puține stavile, unde cuvîntul omenie are mai puțin înțeles ; între noi și o rasă cosmopolită, care la Viena e vieneză, la Paris pariziană, la Veneția venețiană și pretutindeni evreiască;

Între o nație care cîștigă pe pămîntul său ca să trăiască apărîndu-l cu sîngele ei oricînd și o corporație lipsită de cel din urmă sentiment de demnitate bărbătească, care trăiește pe tot pămîntul ca să cîștige, a cărei membri se țin ca stolurile de pasări răpitoare pe urma oștirilor beligerante pentru a strînge avuții din bălțile de sînge; între noi zicem și această onorabilă corporație cestiune de onoare nu poate fi cît lumea, și astfel n-am fi avut nimic de zis în privința insolentei presei evreiești dacă n-ar fi găsit răsunset și canal de scurgere la noi, chiar în coloanele foii ministeriale.

De aproape o lună Adunările de revizuire se zbat într-o luptă plină de dureri ; cu voința strivită de concursul împrejurărilor din afară, reprezentanții independenți ai țării își frămîntă mintea căutînd de zor o soluțiune a cestiunii izraelite de natură a concilia cerințele de principiu ale Tractatului cu interesele pozitive naționale. Guvernul, care la începutul sesiunii s-a abținut de la orice inițiativă de revizuire, afirmînd categoric că n-a prejudecat în cestiune nimic față cu străinătatea, îndată ce comisiunea de inițiativă ia o hotărîre, intervine în dezbateri, se face partizan al unei anume soluțiuni mai favorabilă decît toate evreilor, face din adoptarea acestei soluțiuni cestiune ministerială, amenință țara cu primejdiile internaționale cele mai grozave, întîrzie dezbateri publică; toate însă rămîn zadarnice : hotărîrea majorității rămîne nestrămutată.

Atunci, ca la un semnal convenite, pornește corul de insulte al gazetelor evreiești. Afară de insolența lor caracteristică, în toate tiradele ce ni le consacră acele foi, în *toate* subliniem cuvîntul un lucru este foarte bătător la ochi, și adică : pe cînd țara legală și, personal, reprezentanții ei independenți sînt insultați, pe cînd dezbateri și hotărîrea comisiei Camerii române sînt numite cel puțin „o nouă impertinență orientală”, guvernul, partizanii săi și îndeosebi persoana d-lui Brătianu sînt nu numai cruțați, dar chiar ridicăți pînă la cea mai înaltă slavă.

Din parte-i, foaia ministerială se grăbește a reproduce zilnic acele tirade, atrăgînd cu un ton de triumf asupra-le atenția tuturilor acelor ce nu vor să adopte soluțiunea Costinescu, adică atenția *maiorității*, aproape *unanimității* românilor. Trebuie să mărturisim că o mai mare lipsă de pudoare nu s-a mai dat pîn-acuma nici chiar prin coloanele ziarului bizantinilor din Strada Doamnei.

Starea nenorocită în care se agită țara azi este fără contestare rezultatul politicii acestor domni ; și cînd națiunea, zugrumată într-un cerc de fier pe care l-au călit dînșii, este chemată să hotărască astfel despre viitorul ei economic și național, cînd lupta ei de scăpare îi sleiesc „una cîte una toate puterile, patrioții subliniați nu se pot opri d-a reproduce în întregul lor tiradele de insulte evreiești la adresa țării, declarînd că „deși nu împărtășesc din toate punctele de vedere acele *păreri*, totuși ele conțin și multe părți din nefericire adevărate”.

Nici un comentariu nu-i de lipsă și nu s-ar putea face în privința purtării foii ministeriale; noi, din parte-ne, mărginindu-ne numai a o releva, atragem asupra-i atenția națiunii, pentru ca dînsa să-și poată întregi, barem cu această nenorocită ocazie, opinia și sentimentul în privința patrioților liberali și naționali din compania politică Mihălescu-Warszawski.

[4 iulie 1879]

[ARTICOLELE DE SPERIICIUNE ALE «ROMÂNULUI»...]

Articolele de speriiciune ale „Românului” încep a deveni nedemne și odioase. Pîn-acuma era amenințarea cu lovirea de stat, de care am rîs de vreme ce o asemenea lovire nu se poate răzima decît pe un interes al nației românești, iar nu a celei jidovești. O lovire de stat are totdeauna mulți amici nemărturisiți într-un popor și se face numai cu consentimentul fie

mutual, fie mărturisit al populațiunilor *muncitoare*. Regii Franței, înlăturînd organizarea feudală din propria lor voință, Iosif II centralizînd puterea publică, Petru cel Mare întinzînd mîna de fier asupra Rusiei au avut amici în popoarele lor ; lovirea lor de stat au atins o clasă, pentru a emancipa popoarele proprii. E de prisos a adăuga că Vodă Cuza era în aceleași condiții; el au lovit într-o clasă, dar au întins mîna pentru a ridica pe țărani, clasa productivă a țării.

Amenințarea cu soarta chedivului asemenea nu ne-a speriat. E drept că liberalismul nostru extrem încearcă a preface și România într-un fel de țară internațională, în fața tuturor și a nimărui, în mlaștina de scurgere a elementelor economicește și moralicește nesănătoase a lumii întregi. Dar încercarea aceasta n-au succes pe deplin, și în timpul din urmă s-au trezit în România o reacție atît de vie și de inteligentă în contra umanitarismului bărbieresc și a înfrățirii cu toate rasele posibile și imposibile, încît am început a avea speranța că D[umne]zeu și propria noastră voință ne vor feri de soarta Egiptului.

A treia amenințare, cu intervențiunea, am combătut-o cu motive cari nouă ni se par neînlăturabile.

Am spus că cestiunea evreilor e sau *cauza* sau *pretextul* unui amestec al străinătăți.

Dacă ea e *cauza*, acestui amestec, atuncea n-avem a ne teme de nimic. Cerneală și hîrtie se vor cheltui pentru această cestiune, însă nimeni nu va risca oasele unui singur soldat pentru a realiza egalitatea deplină a evreilor în România. Dacă însă cestiunea izraelită nu e decît *pretextul* de intervențiune, atunci nu e nici demn, nici cuminte de a sacrifica interesele economice și naționale a cinci milioane de oameni, pentru a înlătura un pretext, pe cînd cauza ar continua a exista.

Față cu articolele amenințătoare ale „Românului”, bazate pe articole de jurnale — și încă de jurnale evreiești precum e „Neue freie Presse” — aducem și noi următoarea relație a corespondentului din Viena a ziarului „Daily Telegraph”, care reduce la adevăratele lui proporții pericolul internațional, de care „Românul” nu se satură a vorbi.

Iată acea relație trimisă ziarului englez sub data de 9 iulie :

Cestiunea emancipării izraeliților din România a intrat acum într-o fază acută. *Sîmbătă* după-amiază s-au ținut o conferință la ambasada franceză din Viena, la care au luat parte d-nul Teisserene de Bort, sir Henry Elliot, principele Reuss și însărcinatul cu afacerile Italiei.

Austria, Rusia și Turcia nu erau reprezentate.

Sujetul în discuțiune s-au dezbătut cu de-amăruntul și în unanimitate s-a găsit cu cale ca puterile să ducă afacerea pînă -n capăt (*poursuivre l'affaire jusqu'au bout*). Cele patru părți ce erau de față *n-au fost însă în stare de a ajunge la o înțelegere în privirea mijloacelor de întrebuintat sau*, precum s-a zis în adunare, la *modul de procedură*. Rezultatul tractărilor a fost ca ele să fie comunicate guvernului austriac. Contele Andrassy *nu e plecat de a duce lucrurile la extrem*. El e de părere că n-ar fi înțelept *de a se ocupa de o procedare care n-ar putea fi urmată dincolo de oarecari margini*, ceea ce în termeni mai clari va sa zică *că, dacă guvernul român ar opune o rezistență serioasă, puterile ar găsi că e peste putință de a lua refugiu la măsuri coercitive*. Deocamdată Austro-Ungaria e gata de a-și oferi bunele ei servicii. Mîni dimineață contele Hogos, reprezentantul Austriei din București, va fi primit deja instrucții depline în privirea pasurilor ce va avea de făcut. Aceste pasuri sînt în esență următoarele: El va invita pe guvernul român ca fără întîrziere să vestească puterilor ce măsuri se vor lua pentru a îndeplini Tractatul de la Berlin în privirea egalității confesionale în Principat. Guvernul austriac, unindu-se cu acest mod de intervențiune, *nu se unește însă cu politica silei*, pe care unele puteri par gata a o urma, ci procedează numai simplu ca un împreună -semnatar al Tractatului de la Berlin.

Această manieră de [a] vedea, corectă și binevoitoare, o vor împărtăși, credem, în curînd și alte puteri. Căci nu trebuie să uităm că art. 44 nu e obligatoriu pentru România. Ni se oferă un beneficiu, daca vom îndeplini o condiție. Neîmplinind condiția, renunțăm la beneficiu și ațita tot. Puterile cari ar voi să ne silească a îndeplini condiția ne-ar face totodată cu de-a sila binefacerea de-a ne recunoaște independența, și bine nu-i poți face omului cu de-a sila. Dar asupra marginilor acelei condiții puterile înșile nu sînt de acord, de vreme ce pînă acuma s-au despărțit deja în două grupuri. Puterile ce ar voi să ne silească cu arma ar călca ele înșile Tratatul, de vreme ce art. 44 e facultativ pentru noi, precum pe de altă parte recunoașterea independinței noastre e facultativă pentru ele. Acest raționament e de pe deplin valabil daca cestiunea izraelită e *cauza* amestecului; daca ea însă nu e decît *pretextul*, atunci o repetăm încă o dată că, înlăturînd un pretext, se vor găsi altele o mie dacă adevărata cauză, un plan de cucerire de exemplu, va continua să existe.

Tot în sensul corespondenței de mai sus vorbește ziarul maghiar „Ellenör”, organul ministrului prezident al Ungariei, Tisza. Acest ziar dezmințe orice amestec din partea Austro Ungariei în cestiunea evreilor din România. El zice că Congresul a mers prea departe cînd s-a amestecat în afacerile interne ale țării. Puterile nu pot lua în nume de rău României daca nu va executa din literă în literă Tractatul de la Berlin. Ziarul oficios maghiar aprobă proiectul Mârzescu, care în principiu face egale toate confesiunile. Modul de împămîntenire are drept

Legislativa română a-1 regula după cum pricepe mai bine. România din contra e amenințată de invaziunea evreilor din Rusia și ar ajunge la soarta Poloniei.

După toate cele de mai sus, e natural dar daca comisiunea delegaților Camerei nu ține de loc seamă de spaimel închipuite ale ziarului „Românul”, dacă mănține proiectul prezentat de d. Mârzescu și dacă a ales raportor pe d. Vasile Conta, carele în cestiunea izraelită e și mai intransigent decât d. Mârzescu.

[5 iulie 1879]

[„ÎN ȘEDINȚA DE IERI..”]

În ședința de ieri a Adunării guvernul, împreună cu prezidentul Camerii, a făcut o ultimă tentativă, zadarnică după părerea noastră, pentru a-și recâștiga echilibrul pierdut. D. C. A. Rosetti, pe cuvîntul că nu se mai simte a avea încrederea majorității, și-a dat demisia din prezidența Camerii. Demisia aceasta a fost mai întâi respinsă, apoi primită, apoi încă o dată respinsă, toate acestea prin ridicare de mâni; d. prezident a declarat încă o dată că nu va primi cu nici un preț a-și mai păstra fotoliul pe cîtă vreme nu mai reprezintă vederile majorității. După acestea, d. prim-ministru, intrînd în Cameră, ceru cuvîntul pentru a declara că, înainte de a se citi raportul comisiunii delegaților în cestiunea revizuirii, ministerul are să-și depună demisia în mîinile M. Sale. D. prim-ministru mai adaogă apoi că Adunarea ar trebui să-și aleagă un prezident, spre a înlesni M. Sale mijloacele constituționale pentru formarea unui nou cabinet. Ședința se suspendă pentru zece minute, spre a se consulta intim Camera. La redeschidere, d. Lahovari zice că, situația fiind destul de mare și de însemnată, n-ar trebui guvernul să mai întrebuițeze astăzi dibacii mici. Nici demisia d-lui C. A. Rosetti n-a fost primită de Cameră, nici demisia ministerului n-a fost primită de Domnitor. Aceste două demisii fiind paralele, una este strîns legată de cealaltă, și trebuie a se vedea mai întâi ce va face Domnitorul cu demisia ministerului pentru ca Adunarea să poată proceda la ceva mai departe. D. Mârzescu este de aceeași părere și mai crede că Adunarea ar trebui să invite pe d. prezident a-și relua fotoliul. Se procede la votare pentru înlocuirea prezidentului; rezultatul votului este re alegerea d-lui C. A. Rosetti cu 73 voturi din 121 deputați prezenți, abținîndu-se de la vot 42. După acest vot, d. prim-ministru, retrăgîndu-se din Cameră și banca ministerială rămînînd goală, se ridică ședința.

Deosebite zgomote s-au împrăștiat de ieri, după închiderea ședinței pînă azi, în privința cestiunii ministeriale. Le-nregistrăm pe cele mai importante și mai verisimile, pornite din izvoare mai mult ori mai puțin demne de încredere.

D. I. C. Brătianu, plecînd din Cameră, se zice că a mers la palatul de la Cotroceni spre a da demisiunea cabinetului. M. S. Domnitorul a primit-o și l-a însărcinat tot pe d. Brătianu să formeze un nou cabinet din elementele majorității din Cameră și Senat. Acest zgomot circulă de mult, încă de cînd cu întîile lucrări ale comisiunii de inițiativă. Zgomotul de remaniere s-a răspîndit mai întîi în curcile guvernamentale și acum în urmă se vorbea despre aceasta în aceleași cercuri. Să fie aceasta adevărat sau este numai o ultimă consolare ce-și fac *patrioții*, căutînd a-și mai încropi niște dulci iluziuni menite a se risipi definitiv în scurt timp ? Vom vedea. În privința acestui zgomot despre o remaniere ministerială cu elemente din majoritate noi ne-am mai spus părerea. Oricari ar fi persoanele din majoritate, cari ar părăsi vederile majorității asupra soluțiunii cestiunii evreiești pentru a adera la soluțiunea guvernului, situația ministerială nu s-ar schimba decât în mai rău : majoritatea nu poate să-și schimbe părerea și hotărîrea oricum s-ar remania ministerul; mai clar, nu cestiunea evreilor afirmă de la cestiunea ministerială, ci cu totul din contra.

Un alt zgomot ce s-a răspîndit este că, prezidentul Camerii, stăruind în hotărîrea sa d-a se demite și M. Sa primind demisia ministerului, noul cabinet se va forma dintre membrii majorității.

Se mai șoptește încă că ministerul nici nu se va remania, nici nu se va retrage, ci va dizolva Adunările și va consulta din nou țara; este constituțional sau nu aceasta, nu discutăm acuma, constatăm numai că aceasta n-ar însemna decât o amînare, o temporizare a căderii pînă la toamnă. Purtarea ce a avut-o guvernul în cestiunea art. 7 nu este tocmai de natură a-i asigura în viitoarele alegeri un triumf, pe care nu l-a putut avea nici în alegerile trecute

cu toată ingerența și cu toată tactica de amăgire și de false promisiuni pe cari le-a întrebuițat față cu corpul electoral. Astăzi știe țara lămurit cari sînt tendințele acestui guvern în cestiunea izraelită, așa că un nou apel la țară însemnează acuma o cădere hotărîtă și zdrobitoare a acestui guvern.

Toate silințele, toate stăruințele, toate amenințările ce guvernul le-a făcut în Cameră pentru a o aduce să adopte în secțiuni soluțiunea Costinescu au fost zadarnice. Acum în urmă s-a văzut la ce proporții trebuiesc reduse amenințările guvernului cu primejdiile din afară, s-a văzut limpede că acele amenințări nu erau decât niște tertipuri grosolane și majoritatea, prin raportorul comisiunii delegaților și-a depus raportul și proiectul de modificare. Sentimentul public general intern s-a pronunțat cu putere pentru soluțiunea majorității, și în străinătate se constata în opinia publică un curent reactiv puternic împotriva tendențelor d-a ni

se impune cumva o altă soluțiune decât a majorității. Cele publicate de noi ieri ne arată clar că în străinătate lucrurile sînt în privința noastră cu mult mai puțin negre decât îi plăcea imaginației d-lui Brătianu și oficioșilor din Strada Doamnei a ni le zugrăvi. În urma acestora credem că guvernul nu si-a pierdut pînă într-atîta judecata încît de la o nouă consultare a țării să mai spere ceva pentru sine și pentru soluțiunea sa. După cum stau astăzi lucrurile, în cazul cînd nu s-ar putea face două treimi asupra nici unei soluțiuni, nimeni n-ar putea consulta țara cu sorți siguri de reușită, decât numai un minister al majorității.

În orice caz, după toate probabilitățile va fi cu neputință a se da în această sesiune o soluțiune cestiunii pendente, care va trebui amînată pentru sesiunea de toamnă.

[6 iulie 1879]

[„DACĂ PROIECTUL MAIORITĂȚII...”]

Dacă proiectul majorității comisiei din Cameră n-ar avea alt merit, totuși are pe acela de-a nu pripri soluțiunea unei cestiuni atît de grele și de complicate cum e cea izraelită, complicate din cauze atît de varii încît coloanele unui ziar nu ajung pentru a le espune pe toate. Proteguți înaintea de jurisdicțiunea consulară, introdusă prin tratatele directe cu Poarta fără nici un drept în țara noastră, care în privința jurisdicțiunii avea deplină suveranitate, evreei s-au bucurat numai de drepturi timp îndelungat de ani fără a avea nici o altă datorie cîtră stat și cîtră vechile clase privilegiate decât aceea de-a plăti o neînsemnată contribuție la cîteva mii de lei vechi, a cărei repartiție rămînea la libera voință a comunităților lor religioase. Dar poziția aceasta privilegiată la adăpost de toate datoriile, destul de grele pentru clasele vechi ale societății române, căci erau datorii ce se prestau *in natura*, apoi spiritul de exclusivism al rasei evreiești ca atare, abstracție făcînd de la ritul ei religios, care a fost întotdeauna pe deplin liber în țară la noi, caracteristica lipsă de interes a evreilor pentru tot ce constituie viața noastră națională, sentimentul lor propriu că sînt o rasă străină, numirile desprețuitoare pe cari în limbajul lor vulgar le dau creștinilor în genere, românilor în particular, toate acestea și multe altele încă i-au făcut să rămîie un popor aparte, fără nici un fel de aplecare d-a împărtăși vederile noastre naționale. Primiți în școalele noastre în mod cu totul egal cu românii, premiați și distinși dacă învățau bine tocmai acei cari au învățat carte de la noi, în școale nu întreținute din dările lor, ci din veniturile bunurilor mănăstirești creștine, tocmai elevii școalelor noastre sînt mai aprigi dușmani ai naționalității române, tocmai ei fac parte din Alianța izraelită, căreia nu-i întru nimic de-a pune cestiunea de existența unui stat format în mod istoric și durînd de sute de ani numai dacă nu se vor da drepturi egale la o minoritate de imigranți de-o dată foarte recentă.

Și toată mișcarea aceasta se bazează pe teoria cu desăvîrșire neadevărată că există *români izraeliți*, români de confesiune mozaică.

Dar acești români vorbesc *românește* în familiile lor ? Nu.

Maghiarii admit această teorie, neplăcută naționalităților, că există maghiari de grai român, sîrb, slovac, deși teoria aceasta este o mistificațiune. Nouă însă, care nu voim a o recunoaște, de vreme ce e neadevărată, nouă ni se impune vederea aceasta anormală prin Tractatul de Berlin.

Nu există dar români de rit izraelit, pentru că nu există izraeliți cari-n familie să vorbească românește, pentru că nu există izraeliți cari să intre în relații de căsătorie cu românii,

c-un cuvînt pentru că evreul e evreu, se simte evreu și pîn-acuma nici n-a voit să fie altceva decât evreu.

Daca numărul lor ar fi neînsemnat sau dacă, mare fiind, ar fi asimilabil, atunci cestiunea n-ar fi gravă. Dar a face loc în sînul nostru unei naționalități străine, care se simte străină și constituie prin organizarea ei un stat în stat ar fi a ne face jerfa unei mistificațiuni, a unei minciuni etnologice. Înțelegem prea bine că art. 7 era o piedecă absolută, care oprea încetățenirea chiar a evreilor ce au ferma voință de-a deveni români, înțelegem asemenea că o piedecă absolută, care nu permitea nici o concesie, trebuie înlăturată, cu sau fără art. 44, dar nu înțele gem a declara deodată de români sau de asimilabili o masă de oameni care înafară pretextează a fi română, iar înlăuntru continuă a cultiva un dialect barbar, care-n familii nu vorbește românește, care-n creștin și-n român vede un dușman bun de exploatat și nimic mai mult.

Ni se pare că lucrul e atît de evident încît nici nu merita discuție. Dar se va zice că străinătatea e amăgită. Ei bine, străinătatea se poate informa cu cea mai mare ușurință. Puterile n-au decât să trimită o comisie care să meargă din oraș în oraș și să se convingă că nu există nici umbră de român izraelit, afară doar de cîteva rare, foarte rare excepții, pe care le-am putea cita anume.

Îndealtmintrelea statele mari ale Europei cugetă cu desăvîrșire tot în modul acesta cînd e vorba de evreei lor. Legile restrictive cari au existat pîn-acuma zece-cincisprezece ani în mai toate statele cele mai civilizate sînt dovezi clare că evreei au fost considerați pretutindenea ca străini neasimilabili, îngăduiți într-adevăr, dar numai îngăduiți. Admiterea evreilor în cetățenia prusiană era pînă la 1869 foarte strict circumscrisă și cu toate acestea nici această admitere nu era absolută : evreei totuși

rămîneau excluși de la posturi cari cer încrederea publică.

Să vedem acum cum cugetă Franța republicană despre evreii ei proprii.

Reproducem deci din No. 225 al gazetei „Journal officiel de la République Française” proiectul dezbătut și admis în ședința de la 21 iulie 1871, care a avut de obiect abrogarea decretului d-lui Créinieux din 24 octombrie 1870 ce declara de cetățeni franceji pe izraeliții indigeni din Algeria, proiect prezentat de către d. Thiers și de către ministrul de interne Lambrecht.

Iată espunerea de motive :

Numărul izraeliților s-au sporit în mod considerabil în regența Algeriei după cucerire: ei au venit din țările vecine pentru a-și pune bunurile și persoanele lor sub garanția unui guvern regulat.

Îndealmintrelea ei au păstrat obiceiurile și instituțiile tradiționale, cari au permis rasei lor, prin excepție unică, de a trece prin veacuri fără a se confunda cu celealte rase, și în genere ei nu se privesc ca făcînd parte din comunitatea politică. Interesele cu cari se ocupă le permit de a rămîne într-un chip străini de această comunitate și nu-i leagă defel de pămîntul țării în cari rezidează cu mai multă sau cu mai puțină fixitate. Această situație particulară face a se înțelege de ce evreii algerieni, cu tot numărul lor, n-au reclamat nicicînd naturalizațiunea colectivă. Inițiativa acestei măsuri a venit de la franceji chiar.

La începutul anului 1870 d. E. Ollivier, pe atunci ministru al justiției, au prezentat Consiliului de Stat, fără nici o instrucție prealabilă, un proiect de lege cu scopul de a conferi naționalitatea franceză izraeliților indigeni. Consiliul a provocat o anchetă locală, a cerut avizul mareșalului Mac-Mahon, guvernatorul general, pe al șefilor Curții din Algeria, al prefectilor, al generalilor comandanți de divizie și, după ce au constatat rezultatele, au amînat proiectul, care pe de altă parte fusese primit mai mult decît rece de către consistorii.

Cu toate astea cîteva luni după aceasta, sub domnia unor vederi cari e inutil a le mai preciza, delegațiunea din Tours, printr-o măsură cu totul străină apărării naționale a hotărît „ca evreii indigeni ai departamentelor din Algeria să fie declarați de cetățeni franceji. Prin urmare adăoga decretul statul lor real și statul lor personal vor fi regulate după legea franceză, de la promulgarea acestui decret începînd rămînd inviolabile toate drepturile cîștigate.

Administrația Algeriei nu fusese consultată; funcționarii însărcinați cu aplicarea căutau a mărgini și slăbi efectele unui act pe care-l dezaprobau, însă insurecțiunea arabilor n-a întîrziat de a dovedi neajunsul acestor paliative și a demonstra cît era de periculos și nepolitic acel decret. Abrogarea lui s-a cerut cu vioiciune pe acest îndoit motiv de către guvernămîntul general și de către Ministeriul de Război.

Asimilațiunea nu e susceptibilă de-a fi decretată, ea se realizează în puterea timpului și încă a unui timp îndestul de scurt dacă este în voința și în interesul populațiunilor cărora li se acordă; dar aceea de care e vorba nici n-a fost dorită, nici a fost primită măcar cu toate consecuențele ei.

Cînd a izbucnit insurecțiunea arabă, izraeliții nu s-au dat la serviciul militar decît c-o extremă repugnantă. Toată lumea știe că-n Algeria afară de cîteva excepțiuni foarte puțin numeroase temperamentul și obiceiurile izraeliților se mpotrivesc în mod absolut la încorporațiunea folositoare în șirurile armatei noastre; acia cari au intrat în armată, în mic număr, n-au voit a se acomoda cu ordinarul soldatului în campanie, pe motivul că legea lor religioasă se opune. A trebuit trimiși îndărăt și aceasta cu atît mai repede cu cît tiraliorii musulmani, precum și gumii (soldații triburilor arabe) nu puteau primi ideea de-a trage focuri în contra coreligionarilor lor arabi vîzînd evrei în rîndurile noastre.

Astfel, pentru cuvinte cari le sînt proprii lor sau cari ating raporturile lor cu alte rase, evreii sînt incapabili de serviciul militar.

Prezența lor ca jurați în tribunale este asemenea imposibilă; căci afară de aceea cu cel mai mare număr al lor nici înțelege, nici vorbește franțuzește decît într-un mod foarte imperfect, mai cată a se ține în samă că arabii nu vor suferi niciodată cu răbdare de a vedea izraeliți indigeni șezînd între judecătorii lor. Insurecțiunea a izbucnit în momentul chiar în care populațiunile musulmane pe la finele lui ianuarie 1870 au văzut izraeliți împlinind funcțiunea de jurați. Atunci abia populațiunile acelea, care nu fuseseră izbite de declarația teoretică de la 24 octombrie, au înțeles ca puteau deveni justițiabili evreilor indigeni și, dacă această interpretație a faptelor s-ar contesta, aducem aminte că califul de la Medjana, Si-Mokhrani, retrimițînd crucea sa de ofițer al Legiunii de Onoare, ne-a dat de știre că preferă a nuri cu armele-n mînă decît de a suferi afrontul adus rasei sale puindu-i pe izraeliți deasupra ei. A li se atribui acestor din urmă dreptul de a fi jurați e și prematur și periculos, și a fost cel puțin una din cauzele insurecțiunii.

Din punctul de vedere al alegerilor inconveniențele nu sînt mai mici; ele purced din cauze analoage celorla pe cari le-am arătat mai sus.

Nu ne putem aștepta de la izraeliți ca să dea voturi dictate, fie de considerațiuni politice, fie prin aprecierea intereselor municipale văzute din punctul de vedere al generalității locuitorilor unei comune. Căci, precum am spus-o deja, ei formează și vor forma un corp aparte, considerîndu-se ca înzestrați c-o existență proprie și, prin urmare, sub influența căpeteniilor religioase care-i conduc astăzi, ei vor îndrepta totdeauna într-o singură parte toate puterile de cari ei dispun. Această stare de lucruri nu

poate fi fără gravitate.

De exemplu: la Oran populația franceză e de 8958 suflete, populația izraelită e de 5653 suflete; la Constantina populația franceză e de 7887 suflete; populația izraelită e de 4396 suflete. La Flemcen populația franceză e de 3264 suflete, populația izraelită e de 3185 suflete.

E lesne de văzut că voturile izraeliților, ne-mprăștiindu-se nicicând ca cele ale francezilor, consiliile municipale ar putea să nu conție în realitate decât izraeliți indigeni sub titlul de consilieri franceji. Alături cu aceștia ar veni apoi să se așeze consilierii străini și musulmani, pentru că arabii și străinii vor păstra totdeauna numărul candidaților cari li se cuvin, și nu e cu neputință ca naturalii franceji să se vadă cu totul excluși dintr-un consiliu municipal francez.

Același rezultat se poate prevedea și pentru consiliile generale, cari dispun de jumătatea impozitelor arabe, adică de unica resursă a bugetelor departamentale.

Privită din punct de vedere francez, situația aceasta e rea; dar ea e și mai rea din punctul de vedere al tradițiilor, datinelor și antipatiilor populațiilor musulmane, cari nu vor pricepe nicicând cum se relegă 2500000 de musulmani la rangul de simpli supuși, pe când 35000 izraeliți se ridică la demnitatea de cetățeni franceji. Această inegalitate nu e tolerabilă; ea trebuie să dispară prin retragerea drepturilor politice, neînțelepte acordate. Trebuie oare mănținută, din contra, dispoziția decretului de la 24 octomvrie, în virtutea căreia statul real și statul personal al izraeliților indigeni sînt regulate. după legea franceză? Noi credem că decretul delegațiunii din Tours trebuie abrogat în întregimea lui. Statul civil al izraeliților decurge din același izvor ca și statul lor religios și li se impune lor cu o autoritate aproape egală. Urmează de aci că a le lua acest stat prin o măsură generală însemnează a atenta pînă la un punct oarecare la libertatea conștiinței. Se-nțelege că nu poate intra în mintea nimăru de-a prefera, sub raportul dreptului civil, legea rabinică legeri franceze; însă, refuzînd izraeliților dreptul de cetățeni, e just de-a le lăsa desigur ceea ce le place lor mai mult în condiția actuală, și anume dreptul de-a-și regula după tradiții tot ce se referă la căsătorie, despărțenie și moștenire. Îndealtmintrelea putem spune înc-o dată că asimilarea nu se decretează și că impunînd în privirea aceasta legi din capitală te espui de-a crea conflictul totdeauna primejdios între obiceiuri și instituțiuni. Pentru a evita acest conflict e deajuns a ști să aștepti ca timpul și progresul învățăturelor să facă pe evrei a dori naturalizarea, care trebuie a li se prezenta ca o favoare individuală.

Nu trebuie să uităm că în Algeria această favoare e încă mai lesne de obținut decât în Franța ; nu se cere admiterea la domiciliu, taxele de înregistrare sînt reduse la 1 franc și oricine a rezidat 3 ani în colonie e în drept de-a obține, fără dificultăți și cheltuieli, naturalizațiunea, cu singura condiție de a-și justifica moralitatea. Aplicarea continuă și rațională a acestei legislațiuni liberale este cea care trebuie să discompuie rînduri-rînduri clasa izraeliților indigeni și să confunde elementele ei în marea unitate franceză, pe când naturalizația în masă nu țintește la alta decât de-a perpetua distincțiunile de origine și pare a nu fi avut alt scop actual decât de-a crea un instrument în serviciul unor pasiuni și interese contra cărora nu ne putem îngrădi îndestul de mult.

Această espunere de motive, clară ca toate lucrările de legislațiune franceză, conține, precum oricine vede, fotografia evreului nostru, care e întocmai cel algerian. Proiectul de lege care o însoțea e scurt și coprinzător :

Articol unic. Se abrogă decretul dat la 24 octombrie 1870 de către delegațiunea din Tours, care declara de cetățeni franceji pe izraeliții indigeni din Algeria.

Se vede dar că puterile judecă foarte drept când e vorba de evreii lor și că numai noi sîntem chemați a fi jertfa unei mistificațiuni.

[7 iulie 1879]

[«FREMDENBLOTT», ZIAR OFICIOS..."]

„Fremdenblatt", ziar oficios din Viena, se, ocupă în primul său de la 17 iulie de cestiunea izraelită din România. Concluziile ce le-ar face acel ziar sau sfaturile ce ni le-ar da pot să ne fie pînă la un grad oarecare indiferente, căci, fiind vorba de interesele noastre cele mai vitale, sfaturile unui ziar desigur că nu sînt în stare să modifice în mod esențial părerile noastre în cestiune. Interesul nostru de căpetenie față cu Europa era însă de-a vedea odată lămurindu-se fondul cestiunii, de-a vedea că dispăre acel neadevăr debitat cu asiduitate de Alianța izraelită și de amicii ei, cumcă la noi ar fi caz de *intoleranță religioasă*. Europa, mănținînd față cu noi acel punct de vedere lipsit de adevăr, pusese cestiunea pe un teren indiscutabil și voia să facă din noi jertfa unei mistificațiuni. Era într-adevăr ciudat de-a vedea sustiindu-se ca Principatele românești dunărene încetaseră ca din senin de-a fi ceea ce-au fost sute de ani de-a rîndul, adecă un azil de toleranță, și deveniseră deodată vatra zelotismului religios și a unor înverșunate discuțiuni asupra marginelor în cari trebuie admisă sau nu legea lui Moisi. Pe de altă parte ni se părea cu neputință ca lumea diplomatică a Europei să fie atît de rău informată, ca consuli cari rezidă la noi, reprezentînd atîtea puteri, să aibă toți vederi atît [de] puțin venețiene încît să contribuie a întări fabula despre persecuțiunile religioase din România. În

vremea în care ambasadorii se ocupau numai cu intrigile de la curte și-ncolo n-aveau nici habar de starea poporului în mijlocul căruia trăiau, o asemenea colosală mistificațiune ar fi fost, de nu scuzabilă, totuși de explicat pînă la un punct oarecare. Dar azi călăuza diplomației este acel minunat exemplu pe care în alte timpuri îl dădea diplomația republicii Veneției, diplomație care nu se ocupa numai de luxul și intrigile curților, ci înainte de toate cerceta starea economică și socială a poporului în mijlocul căruia era trimisă, descoperind baza largă a fenomenelor politice, factorii adevărați cu cari trebuie a se calcula, iar nu jocul sclipitor și schimbările personalităților ce reprezentau vrul oarecare în stat.

O dovadă despre exactitatea cu care diplomația e informată despre starea noastră socială și economică ne-a dat acum cîțiva ani raportul d-lui cavalier de Bosizio. Era deci aproape de necrezut ca aceleași persoane cari văd atît de limpede cestiunile zilei să fie în cestiunea evreilor jertfa unei mistificațiuni. Din capul locului n-am crezut-o aceasta; de la început am susținut deci că diplomația europeană cunoaște prea bine stările de lucruri de la noi, ca ea nu poate crede fabulele născocite de Alianță despre persecuțiuni *religioase*, că o lume întregă nu poate fi indusă în eroare de presa evreiască și semievreiască din centrele Europei. Din această aserțiune a noastră a rezultat apoi pentru noi credința înrădăcinată că cestiunea nu poate fi cauza unor pericole internaționale, ci cel mult pretextul; apoi norma că pentru înlăturarea unui pretext e nedemn și nerațional de-a sacrifica cel mai mic interes al nației noastre.

Era ușor de-a presupune deci că întreaga cestiune *umanitară-religioasă* pe care presa guvernamentală călărește cu atîta ... inteligență era un moft inventat de Alianța izraelită și că în fond lucrurile corespund cu interese materiale concrete.

Fiind deci de cel mai mare interes ca să știm că străinătatea e lămurită asupra fondului cestiunii, reproducem după ziarul vienez următoarele știri:

Rezultă din toate celea că e îndestul de serioasă poziția în care România a fost a dusă prin cestiunea izraelită și ea e cu atît mai critică cu cît opoziția, în împotrivirea ei contra sfaturilor guvernului, e *în acord cu părerile ce le are majoritatea populațiunii românești*.

Antagonism național și interese materiale își dau mîna pentru a întări pe români în rezistența lor contra egalei îndreptățiri politice și sociale a izraeliților. *Se știe că intoleranța religioasă nu joacă nici un rol în aceasta sau cel puțin un rol foarte subordonat*; dar emanciparea izraeliților e pentru Principatele dunărene o cestiune socială de cea mai mare gravitate practică. Majoritatea Camerelor române se zbate pentru a nu îndeplini art. 44 al Tratatului de la Berlin, de la care atîrnă independența României, însă nu din *considerațiuni profesionale*: ceea ce-i împinge pe deputații români, și înainte de toate pe boieri, de a îngreua cît se poate naționalizarea izraeliților în România nu e nimic alt decît grija de a nu cădea în deplină atîrnare financiară de evrei. „De aceea oare ne -am espus tuturor pericolelor și vicisitudinilor războiului, de aceea ne-am vărsat sîngele la Plevna, pentru a da țara noastră pe mîna evreilor?” Prin aceste cuvinte ale unui însemnat deputat român se caracterizează dispoziția majorității populațiunii din Principatele dunărene. Cu toată exagerarea, e ceva *adevărat* în acest tipăt de durere. Nimeni care e cîtuși de puțin familiarizat cu împrejurările în cestiune nu va nega că cestiunea izraelită are pentru România cu totul altă importanță decît pentru Serbia de exemplu. Cea din urmă putea lesne, fără a se teme de o răsturnare economică, să îndeplinească condițiile puse de Congres pentru independința ei, pe cînd emanciparea spontană a evreilor din România ar avea de rezultat o revoluție în toată forma în toate raporturile de posesiune.

Deci daca nu se potrivește ca cerințele echității de a trata după același calup Serbia și România în cestiunea evreilor și de a măsura cu aceeași măsură, totuși pe de altă parte împrejurarea că clasele superioare din Principatele dunărene sînt îndatorate

la evrei nu e un cuvînt pentru a dispensa România de îndatoririle ce li s-au impus tuturor statelor Peninsulei Balcanice în privirea egalității civile a membrilor tuturor confesiunilor. Minimul pe care Europa îl poate pretinde de la România e ca să se facă un ad evărat început în cestiunea egalității civile a evreilor.

Ziarul vienez, care din cînd în cînd își primește inspirațiunile de la ministerul de externe al monarhiei, e așadar bine informat, un semn că și cercurile guvernamentale cu cari stă în legătură sînt bine informate.

Fără a ne preocupa așadar de soluțiunea pe care ziarul citat o patronează, avem cuvînt de a ne părea bine că în sfîrșit cestiunea se mută de pe terenul nediscutabil și șarlatanesc al teoriilor *umanitare* pe acel discutabil al intereselor *naționale* și *economice*. Întru cît dar interesele noastre sînt armonizabile cu emanciparea, vom ceda, întru cît nu, nu.

*

De vro cîteva zile oamenii politici ne prezintă privescerea alergărilor, căci fiecare pe întrecute au fost chemat pentru a da consilii. M. Sale Domnului în privirea chipului cu care gîndește că s-ar putea limpezi situațiunea.

Zilele trecute, cu ocazia realegerii d-lui C. A. Rosetti, am avut plăcerea de-a asista la numărătoarea mîrgăriteștilor și pătărlăgenilor și, fiindcă rezultatul staulului au fost favorabil d-lui Rosetti, avînd adecă maioritarea simplă, de aceea „Românul” prezintă situația ca grozav de încurcată și se vede că sftetnicii oficiali ai M. Sale asemenea.

În sine lucrurile stau astfel:

Camera nu se mai împarte în opoziție și guvernamentali ci în : Moldova și Țara Românească. Cumcă Moldova e în pericol, iar nu Muscelul, în care sînt numai *doi* evrei, e evident pentru oricine. Moldova, care are deplina conștiință a pericolului imediat, este aceea care nu-l crede pe d. Brătianu, și Moldova cată să aibă pasul întîi în cestiune. E o dovadă de înalt patriotism din partea deputaților din Țara Românească că, măcar în această una cestiune, se lasă conduși de opinia moldovenilor.

Cel mai practic mijloc pentru ca deputații din Tara Românească să vază cu ochii proprii pericolul ce amenință Moldova

întîi, apoi țara întregă, ar fi ca cu un tren espres să plece toți *in corpore* în Moldova, să vadă odată de aproape Botoșanii, Bacăul, Tîrgul Frumos, Iașii și să treacă apoi în cîteva sate ca să vadă halul la care a ajuns populația rurală. Atunci abia ar putea vorbi și vota în cunoștință de cauză. Acest argument *ad oculos* e și ieftin și lesne de avut și ar lecui pe mulți de boala teoriilor umanitare.

Iar cît despre situație, ea ni se pare destul de simplă. Cabinetul care ar primi-o astfel cum ea se prezintă prin proiectul majorității comisiei Camerei va fi susținut de toți, încît d. Brătianu își poate da demisia în toată liniștea ; nici un pericol pentru țară n-ar rezulta din aceasta. Din contra, cele existente ar dispărea.

Iar pericolele care ar amenința nuanța Mărgăritescu-Pătărlăgeanu ni se par de prea puțină importanță pentru ca să mai vorbim despre ele.

[10 iulie 1879]

[„ÎNTRE DEOSEBITELE PERSONALITĂȚI...”]

Între deosebitele personalități politice cari în zilele din urmă au fost chemate la M. Sa Domnul pentru a-și da opinia în privirea soluțiunii cestiunii evreiești a fost și d. A. Teriachiu, vicepreședintele Adunării deputaților.

Acest d. deputat a fost și este liberal, nu face parte din dreapta conservatoare și e ales vicepreședinte cu voturile *roșilor*, deci nu se poate presupune că noi i-am fi inspirat consiliile ce avea de gînd a le da M. Sale.

Informațiile noastre, întru cît sînt exacte, atribuie d-lui Teriachiu rolul de a fi atras atenția M. Sale asupra faptului că în cestiunea izraelită deputații *moldoveni* stau aproape toți la un loc, căci experiența de toate zilele le-au arătat ce greu pericol amenință în prima linie Moldova, apoi România întregă din partea invaziei jidovești. A atras asemenea atenția M. Sale asupra împrejurării că în Adunarea României în această unică cestiune cel puțin majoritatea formală n-ar trebui să decidă pur și simplu, căci se izbește mai cu seamă într-o parte a țării și că ar fi o dovadă de patriotism dacă deputații din Țara Românească ar urma opiniile moldovenilor și ai acelor colegi cari sînt de o părere cu moldovenii. Acești colegi sînt grupul Vernescu și mulți alți deputați roșii chiar, din județele însă unde populația e curat românească.

21-c. 832

Nu putem chezașui că espunem din cuvînt în cuvînt și în toate amănuntele ei opinia atribuită d-lui Teriachiu, căci ea, trecînd din gură în gură, s-a modificat poate și a pierdut din vigoarea ei originară, destul numai că acesta a fost aproape înțelesul cuvintelor sale, comunicat nouă de amici politici.

Această opinie atribuită d-lui Teriachiu e adevărată.

Moldova are *sute de mii* de evrei, Țara Românească numai zeci de mii; în Moldova nu e oraș în care evreii să nu formeze majoritatea sau cel puțin jumătatea populației, în Țara Românească sînt orașe, ba județe întregi în care nu sînt decît 2-3 familii evreiești; în Moldova nu e *sat* în care să nu fie cel puțin una, dar în genere mai multe familii evreiești, în Țara Românească sînt *mii* de sate în care nu se află un picior de evreu. Cestiunea izraelită este dar o calamitate publică în privirea purtăm căreia cele două părți istorice ale României nu se aseamănă : Moldova e inundată, Țara Românească *încă* nu.

Cu privire deci la această opinie adevărată am scris în jurul nostru de marți următorul pasaj:

Camera nu se mai împarte în opoziție și guvernamentali, ci în : *Moldova* și Țara Românească. Cumcă Moldova e în pericol, iar nu Muscelul, în care sînt numai *doi* evrei, e evident pentru oricine. Moldova, care are deplina conștiință a pericolului imediat, este aceea care nu-l crede pe d. Brătianu, și Moldova cată să aibă pasul întîi în cestiune. *E o dovadă de înalt patriotism din partea deputaților din Țara Românească că măcar în această una cestiune se lasă conduși de opinia moldovenilor.*

Cel mai practic mijloc pentru ca *deputații din Țara Românească să vadă* cu ochii proprii pericolul ce amenință Moldova întîi, apoi *țara întregă*, ar fi ca cu un tren espres să plece toți *in corpore* în Moldova, să vadă odată de aproape Botoșanii, Bacăul, Tîrgul-Frumos, Iașii și să treacă apoi în cîteva sate, ca să vadă halul la care a ajuns populația rurală. Atunci abia ar putea vorbi și vota în cunoștință de cauză. Acest argument *ad oculos* e și ieftin și lesne de avut și ar lecui pe mulți de boala teoriilor umanitare.

Afîta am scris în privirea aceasta, nici o literă mai mult, nici una mai puțin. Din aceste rînduri, cari constată un adevăr, „Românul” de ieri scoate prăpăstiele următoare :

O apreciere, care este totdeodată o *teribilă și imprudentă revelațiune*, ne-a învederat ieri, mai bine decît oricînd, vederile și tendințele partidei care își exprimă ideile politice prin articoliile din ziarul „Timpul”.

Acolo să ziceau ieri următoarele cuvinte, care destăinuiesc una *din fazele cele mai pernicioase ale întinsului complot ce se urzește, în afară și în intrul țării, pe tărîmul arzător al cestiunii izraelite.*

„Camera zicea ieri cu o *stranie cutezanță* organul partidei care cu tot dinadinsul ține a afirma că nu este cîtuși de puțin *națională* Camera nu se mai împarte în opoziție și guvernamentali, ci în : *Moldova* și *Țara Românească* !”

Așa le-ar plăcea poate celor de la „Timpul” să fie.

Apoi urmează:

Toată lumea știe că nu aceia au fost cei cari au luptat pentru realizarea marelui idei naționale a *Unirii*. Din contra, această idee n-a aflat antagoniști decît printre cei cari se mîndreau cu titlul de *conservatori*.

N-avem nevoie a spune că *toată lumea* știe *contrariul*. Toate actele Divanului ad-hoc pentru unirea principatelor sînt iscălite de d-nii Lascar Catargiu și P. Mavrogheni alături cu Anast. Panu și A. Hurmuzachi, încît partidul *conservator de astăzi* nu e în cea mai mare parte decît *partidul unionist* din vremea Tratatului de la Paris.

După cel de mai sus urmează apoi un *citât fals*, pe care iată-l :

Conservatori a ce? [î]i vom întreba. *Conservatori* ne răspund ei *astăzi* chiar prin cuvintele din *Timpul* conservatori ai acelor privilegii pe care ni le garantează nouă, și numai nouă, debilitarea patriei comune, reducerea *României independente* la starea umilită de *Moldova* și de *Țara Românească* !”

După acest citat fals, care nicicînd n-a fost scris în „Timpul”, necum *astăzi*, urmează apoi trei coloane de acuzări de înaltă trădare pe care nu le vom releva pentru că e cu totul de prisos.

E destul a arăta publicului din ce oameni de nimic, din ce oameni fără conștiință și fără sentiment de demnitate omenească, din ce candidați de balamuc dacă nu și de pușcărie se compune redacția, „Românului”.

Căci cine din știrile noastre, cu totul conforme cu adevărul, inspirate de un consiliu pe care *un deputat din partidul brătienist* l-a dat M. Sale, poate scoate prăpăștiile din n-rul de ieri al „Românului” acela a pierdut dreptul la orice răspuns serios.

[12 iulie 1879]

[DE CÎND A ÎNCEPUT ...]

De cînd a început să se discute cestiunea izraelită în presa și în Camerele de revizuire ni se prezintă un fenomen nou, care desigur că nu poate decît să sporească bucuria tuturor umanitarilor și negustorilor de mofturi, fenomenul adecă al unei presei fondate exclusiv pentru interese evreiești.

Cele mai puțin periculoase între aceste producțiuni ale muzei Sionului sînt desigur acelea cari în mod franc și leal se declară de mai înainte de organe exclusive ale evreilor. De această categorie se ține însă numai unul din organele apărute, anume „Fraternitatea”. Ținta acestui organ este de-a lăși cultura, iar această cultură consistă în articole, studii, schițe biografice și istorice privitoare la judaism. Astfel profesia de credință. După aceasta urmează un apel către națiunea română, care, ca toate plîngerile de pîn-acuma, e în mare parte inexact, căci se susține de ex. că evreii nu s-au bucurat în România pîn-acuma de *nici un drept*, pe cînd noi știm din contra că s-au bucurat de *toate*, afară de *unul*. Partea literară a primului număr e o monografie a botanistului M. I. Schleiden, tradusă în românește. În această monografie ni se spune că evreii sînt și rămîn cel mai remarcabil popor, cu drept cuvînt „poporul ales al lui Dumnezeu” și alte ... cestiuni de apreciație !

Acest studiu cuprinde următoarea mărturisire :

Evreii sucombară unei puteri materiale înspăimîntătoare. Naționalitatea lor fu nimicită, poporul evreu fu împrăștiat în lumea întreagă, de la China și Indii pînă la extremul Occident al lumii pe atunci cunoscute, trecînd prin Africa și Europa. Dar acest popor rămase *unul*, *împreunînd pe toți membrii săi prin legături indisolubile*, și în dezvoltarea vieții lor morale și intelectuale se îndreptă totdeauna către un *centru comun unde se întîlneau toți izraeliții*. Orunde venea evreul găsea frați ce împărtășea credința și sentimentele sale; era sigur că va fi primit și ajutat cu simpatie.

Tocmai aceasta am susținut și noi pururea. Evreii au rămas *un popor* deosebit de toate popoarele, deci ei nu pot deveni decît prin o excepție români, germani sau altceva. Ei rămîn evrei.

Acelaș mare adevăr spus de d. Schleiden și „Fraternitatea” ni-l spune științific, clar și precis Robert de Mohl în cartea sa : *Staatsrecht, Völkerrecht und Politik*, tom III, prin următoarele cuvinte :

Sîntem nevoiți să arătăm zice Mohl că presupunerea despre o omogenitate completă între evrei și între majoritatea populațiunii a fost *cu totul falsă*, fiindcă s-a trecut cu vederea *duplicitatea* naționalității lor. Masa populațiunii spre a vorbi aci numai de statele germane, cu toate că și în Franța, Anglia, Italia nu este altfel masa populațiunii are o singură, naționalitate, cea germană. Absolut și în singura ființă a acestei naționalități concepem și înțelegem noi relațiunile noastre către stat, către toate afacerile și interesele publice; vrînd-nevrînd, prin instinct, pe nesimțite, însă cu atît mai unitar și mai concentrat. În această privință la noi nu se află sentimente împărțite, nici un interes alături sau peste cel german. Însă la evrei aceasta este cu totul alt fel. Evreul nu este *numai* german, ci *totodată și evreu*; *ba este evreu înainte de toate, înainte de a fi german sau de-a se simți ca atare*. Chiar uzul limbii exprimă aceasta cu un tact fin de distingere. Căci nu se zice german -izraelit (german de religie izraelită), francez -izraelit (francez de religie izraelită) ci se zice: evreu nemțesc, evreu englezesc (evreu din Germania, Anglia). Pe cuvîntul *evreu* se pune accentul, căci noi știm că aceasta le este *adevărata naționalitate*, particularitatea lor pronunțată, iar cealaltă nu este decît o ușure modificare a celei dîntii.

Așadar noi românii admitem teoria d-lui Schleiden, că într-adevăr evreii sînt un popor, adoptăm chiar că ei sînt cel mai remarcabil popor din multe puncte de vedere asemenea că sînt poporul ales al lui Dumnezeu; dar odată admise aceste teorii *ad majorem Dei gloriam* ni se va concede ca în asemenea condiții să nu-i privim drept români și să le refuzăm net drepturi cari în *această țară* nu li se cuvin decît *numai* românilor și cari li s-au îngăduit, cu multă imprudență, și străinilor creștini.

Așadar cu producțiuni intelectuale leal evreiești discuția e ușoară. N-avem decît a admite tot ce zic în acele producțiuni pentru ca concluzia de a nu li se da drepturi să reiasă de sine.

În fine, nu negăm că tocmai ziarul acesta, puritan în felul lui, e moderat în expresiuni și cuviincios. Nu criticăm aparițiunea lui din mai multe puncte de vedere, dar cel de căpetenie este desigur considerantul că prin fondarea unei foi exclusiv izraelite lupta de idei devine legală, pe cînd pîn-acuma ea se mărginea din partea adversarilor la denunțări *oculte* prin ziare străine, la reclamațiuni oculate către consuli, adecă la acte cari prin minciună și calomnie căutau a face rău țării în care izraeliții trăiesc.

Deși presa la noi e absolut liberă, deși se pot debita în ea cele mai mari neadevăruri, totuși chiar o presă curat izraelită n-ar putea avea curajul de-a repeta în coloanele sale acele comune calomnii, acele povești inventate, acele ilustrațiuni de fantazie din ziare străine

Staatsrecht, Völkerrecht und Politik.

Monographien

von

Robert von Mohl.

Erster Band.

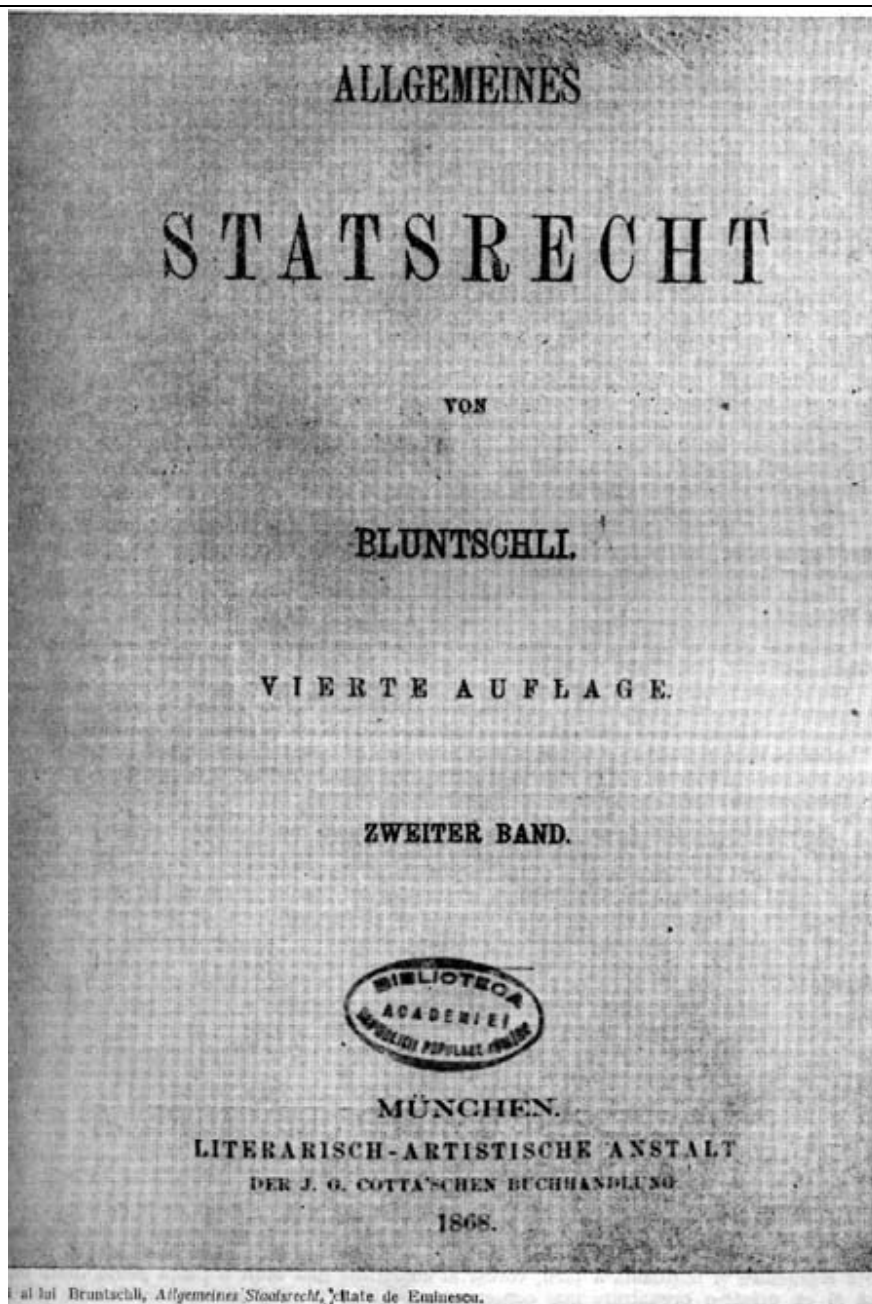
Staatsrecht und Völkerrecht.

Tübingen, 1860.

Verlag der H. Laupp'schen Buchhandlung.

Karlsruhe, 1860.

2526/1942

al lui Bluntschli, *Allgemeines Staatsrecht*, State de Emilianu.

cari prefăceau țara noastră într-un fel de țară tătarască. Presa izraelită va fi de acum înainte dovada cea mai bună că nu există persecuțiuni religioase.

*

Mai puțin sinceră și mai greu de mistuit este categoria aceea de ziare evreiești cari, sub masca apărării unor interese generale, deci sub masca românității, nu sînt în fond decît reprezentante ale intereselor evreiești. Această categorie consistă pînă acum din două organe:

„Ștafeta”, foaie ce apare zilnic în Iași; „Suceava”, apărînd o dată pe săptămîină la Folticeni.

Nu se poate o deosebire mai mare decît între „Fraternitatea” și „Ștafeta”. „Fraternitatea” afirmă existența unei naționalități izraelite, „Ștafeta” o neagă, c-un cuvînt acest din urmă ziar e campionul acelu neadevăr debitat de Alianță că există români de confesie mozaică, deci e organul adevărat al Alianței. Scris bine poate de un român chiar dar reprezentînd pur și simplu punctul de vedere al Alianței izraelite, afectînd în coloanele sale patriotismul și sentimentul de naționalitate, „Ștafeta” a fost un ziar cînd cogălnicenist, cînd fracționst, și n-a aruncat masca decît în timpul alegerilor. Abia atunci s-a văzut că e curat evreiesc.

Noi nu vom discuta cu acest ziar din simpla cauză că n-avem a face cu un reprezentant sincer al ideilor izraeliților, precum

e „Fraternitatea” bunăoară. Oricît de clar am dovedi că nu există români de rit mozaic, că o deosebire trebuie mîntînită între străini asimilabili și cei neasimilabili, oricît de limpede am arăta că teoria „om și om” nu e admisă decît în state ce sînt la adăpostul a orice pericol exterior și interior, iar nu în state unde teoria pusă în practică ar produce revoluțiuni economice și sociale înlăuntru și nimicirea din afară, „Ștafeta”, ca reprezentantă a ideilor Alianței, nu se va abate nicicînd din calea ei și va continua a afirma aceleași principii pe care însăși nu le crede și pe cari le debitează numai pentru ca în ochii românilor să aibă o rațiune de a fi.

Stat prorațiune voluntas.

„Suceava” în fine e încă foarte modestă; acest organ se mărginește deocamdată numai la reproducerea unor notițe favorabile evreilor, iar propria lui atitudine încunjură cu grijă polemica arzătoare ridicată în cestiune.

Pentru iubitorii umorului neconștiut reproducem scurta profesie de credință a organului din Folticeni:

Necesitatea simțită în acest oraș de un jurnal a decis pe mai mulți membri al partidei liberale fondarea unui ziar săptămînal.

Căci în adevăr în timpul de față, cînd țara este într-o agitațiune politică, cînd Camerele de revizuire sînt convocate spre a regula o cestiune importantă impusă nouă prin Tractatul de Berlin, *vechea capitală a Moldovei* să nu-și aibă și ea un jurnal? Ar fi să arătăm țarei că folticeneni nu se mai interesează de cele ce se petrec în interiorul țarei.

Nu ne vom ocupa de polemicele ce se și nea în *alte*le jurnale care au mai fost în acest oraș, vom publica numai fapte pozitive, vom combate todeauna răul de orișunde ar proveni, vom căuta ca justiția să fie la înălțimea ei.

Bazați pe aceste principii, sperăm că onor. public ne va da tot concursul.

„Necesitatea simțită *de un jurnal*, care a decis pe mai mulți membri *al partidei fondarea unui ziar*”, apoi Folticeni declarată veche capitală a Moldovei sînt desigur lucruri cari dovedesc ca redactorii foii, înainte de a căuta ca justiția să fie la înălțimea ei, ar trebui să caute a citi și reciti abecedarul lui Ion Creangă, gramatica lui Manliu și istoria lui Xenopol. După ce redacțiunea va fi trecut prin acel curs superior de științe politice și de stat vom putea sta la vorbă cu ea, deși cu oarecare rezervă. Pîn-atunci însă-i dorim numai sănătate și voieșie!

[14 iulie 1879]

[CAMERELE ACTUALE DE REVIZUIRE...]

Camerele actuale de revizuire nu vor avea oare nimic alta de făcut decît de-a da o soluțiune oarecare cestiunii izraelite? Opinia noastră intimă este că, deși evreii în numărul mare ce a inundat țara dar mai cu seamă Moldova constituie un pericol imediat pentru existența economică și națională a țării, totuși ei constituie mai mult o boală acută decît organică și că printr-o organizare mai conservatoare ei ar fi siliți să emigreze în alte țări ale

Orientului. Evreii se grămădesc în țările unde semicivilizația e unită cu pseudoliberalismul și fug de civilizația adevărată și de libertatea adevărată.

Iar libertatea adevărată și neatîrnarea economică sînt două noțiuni identice. Și cînd vorbim de neatîrnarea economică înțelegem eliberarea continuă, prin cultură și prin împroprietărire, a clasei celei mai numeroase și exclusiv productive, a clasei țăranilor.

Observăm întîi că pîrticelele de pămînt acordate țăranilor sub domnia lui Vodă Cuza constituie pînă acuma în mod definitiv proprietatea țărăneasca și o mărginesc prea de timpuriu la o cantitate oarecare, prea mică pentru epoca de astăzi, în care realul țării stă în disproporție cu populația. Dacă țara ar fi locuită de altă rasă decît cea traco-latină răul n-ar fi mare. Dar noi trebuie neapărat să ținem seamă de calitățile și defectele rasei noastre, de predispozițiile ei psihologice de cîte ori croim legi generale. Evreul proletar, neavînd absolut nimic, nici capital în bani, nici meșteșug sigur, se-nsoară cu toate acestea foarte de timpuriu, face mulțime de copii; trăiește cu ei în cea mai mare mizerie adesea cîte două-trei familii într-o odăiță și astfel în aceste furnicare omenești se cresc apoi generații de hiene ale societății, copii reduși și închirciți în privința fizică și intelectuală, în cari se dezvoltă un singur instinct, acela al speculării muncii altuia, al exploatării altuia. Țăranul român e departe de a fi atît de cutezător în maniera lui de a vedea. El, neavînd pămînt, nu se însoară defel; el renunță de bună-voie de a-și întemeia un cămin dacă împrejurul casei sale n-are și instrumentul necesar de muncă, care să asigure existența viitoare sale familiei. E evident însă că micile pîrți de pămînt, dacă vor fi din nou împărțite între descendenții familiilor foștilor clăcași, aceștia vor fi reduși cu vremea la starea de proletari avînd fiecare cîte cîțiva stînjeni de pămînt, prea puțin pentru a trăi și prea mult pentru a muri; se va naște un fel de clasă ibridă, fără putere și fără producțiune, incapabilă de a se înmulți din cauza sărăciei, sclavă absolută a capitalului. Puțini oameni cu mai multă energie economică își vor acapara apoi pîrticelele foștilor clăcași și, deodată cu creșterea sau crearea din nou a altor latifundii, populația agricolă va da mereu înapoi prin stingere, încît epoca n-ar fi departe în care n-am mai avea decît orașe *străine* într-un deșert românesc.

Nouă ni se pare așadar că un principiu care ar trebui admis în legislațiunea noastră, cel puțin pentru un număr anumit de ani,

este indivizibilitatea pământurilor țărănești, pe lângă neînstrăinarea lor către nesăteni, va să zică maioratul. Dar corolarul acestei măsuri generale trebuie să fie neapărat parcelarea sistematică a moșiilor statului între minorii familiilor, adică formarea altor minorate, *minorum gentium*, pe moșiile statului. În sine, pentru stat e mult mai folositor de a avea mici proprietari cari să-și muncească pământul singuri și în mod intensiv decât de a-și da moșiile pe mâinile acelei neomenoase exploatare estensive care se sfârșește cu ruina proprietăților și a populațiilor, și e asemenea mai folositor decât crearea unei proprietăți rurale de mijloc, căci aceasta din urmă se traduce în tirania capitalului mic asupra muncii. Capitalul mic are totdeauna tendința de a fi uzurar și un proprietar a o sută pogoane e mult mai apăsător în sat decât proprietarul a mii de pogoane.

În înlănțuirea măsurilor organice care trebuiesc luate pentru soluțiunea definitivă a cestiunii sociale sustragerea populației de la exploatarea de către cărciumari evrei formează o parte însemnată. Cărciumăria evreiască în țară au ajuns un adevărat scandal, care n-ar fi suferit în nici o țară civilizată din lume; cărciumele sînt locale de îndobitocire și de prostituție sufletească și libertatea de a le ținea deschise dumineca și sărbătorile face ca biserica să fie pustie la zile mari și cărciuma plină. Măsura cea mai nimerită pentru a înlătura acest adevărat scandal, această cangrenă a societății, e de a preface dreptul de debit al băuturilor spirtoase în drept al comunelor rurale, iar consiliul comunal să îngrijească ca debitantul să fie numai locuitor și alegător în comuna rurală, îndepărtîndu-se cu strictețe orice subantreprenor ascuns sub titlul de servitor etc. Deodată cu aceste măsuri, cari ar avea de scop a pune la adăpost populația rurală în contra sărăcii, stingerii și exploatării uzurare, ar trebui să se facă cei dintîi pași pentru a introduce stabilitate în funcțiunile judecătorești și administrative, căci numai o birocrație stabilă garantează aplicarea strictă a legilor. Introducîndu-se stabilitatea în mod sistematic, ar înceta pînă la un grad oarecare alergarea după funcțiuni, calomniarea și denigrarea funcționarilor publici, făcute cu scopul de a ocupa locurile, *pretextarea principii politice*, pentru a se persecuta oameni în dealtmintrelea onești și muncitori, numai pentru că se pretinde că ar fi din partidul cutare ori cutare. Totodată ar înceta și starea de lucruri de astăzi, în care orice liberal mai cu seamă, dat afară pentru incapacitate sau hoție, se constituie și se gerează în victimă a principiilor sale politice, cerînd la reîntoarcerea la putere a camarazilor săi o recompensă pentru suferințele sale pătimate pentru nație și libertate.

Nu mai pomenim de marele folos că o mulțime de inteligențe și de brațe cari azi nu urmăresc decât munca stearpă a goanei funcțiunilor, luîndu-și odată nădejdea de-a cîștiga prin schimbările din centru, ar fi silite a se aplica la o muncă mai productivă, folositoare în prima linie lor înșiși, în a doua, țării întregi.

Noi sîntem siguri că cu o organizare mai strictă, mai protectoare pentru munca materială și cea intelectuală, le-ar pieri evreilor pământul de sub picioare și ar emigra de la noi cum emigrează din alte țări într-adevăr civilizate, nerămînînd decât numărul strict necesar pentru mijlocirea schimbului în activitatea economică a țării.

Dar cu organizarea laxă de astăzi, cu corupțiunea erijată în principiu de administrare, cea mai bună și mai națională soluțiune a cestiunii izraelite nu va fi decât un paliativ bun contra unui simptom acut nu însă, medicamentul special contra boalei organice de care suferim.

[17 iulie 1879]

[CEEA CE A PIERDUT...]

Ceea ce a pierdut partidul Warszawsky-Mihălescu cu ocazia dezbaterii în ziare și în comisiile Parlamentului a cestiunii evreștii este restul de încredere a țării de care se mai bucura și care sperăm că nu se va mai întoarce niciodată. Acesta este cîștigul net al nației românești din agitațiile și frămîntările timpului din urmă. Trebuia în sfîrșit ca banda de exploatare să fie înghesuită la pîrete, trebuia să i se înfunde odată minciunile și clevetirile, trebuia să se vadă că acești oameni n-au în ei nici atîta onestitate politică cît e firul de muștar ; că amăgirea poporului cînd sînt în opoziție, jaful și vînzarea cînd ajung la putere sînt singurele lor directive.

Văzînd starea de goliciune și de mizerie în care s-au întors armata noastră de pe cîmpul de război oricine putea presupune cîte milioane trebuie să se fi furat în socoteala acestei brave și nenoricate oștiri pentru ca ea să fie redusă la o asemenea stare; cu descoperirile îngrozitoare făcute în cestiunea Warszawsky a trebuit să se vadă că hoția și spoliarea averii poporului devenise în timpii cei mai grei principii de administrare în România; văzînd în fine cineva numirea unui Stolojan la Justiție știe la ce are să se aștepte de acum înainte, căci Stolojan și cocoloșirea furăturilor roșii sînt lucruri identice. Văzînd cineva numirea unui Lecca la Ministerul de Război, care, spre ironia amară a disciplinei și onorii [î]și începe zilele de ministru printr-o circulară în care recomandă armatei disciplina și credința către Domn, el care, prin o trădare de care nu-i capabil decât un suflet înjosit, au răsturnat pe Vodă Cuza, văzînd cineva aceasta, rămîne convins că secta roșiilor nu poate fi numită un partid politic, ci o bandă de criminali cărora numai în țara noastră și nici într-o alta din lume li se oferă portofolii de miniștri în locul temnițelor și ocnei și decorații în locul pedepselor.

Dar cine n-a văzut purtarea acestor oameni în vremea alegerilor? Ei spuneau alegătorilor că partidul conservator este cel care ține cu evreii, că partidul conservator e înțeles cu străinătatea; iar ei nu vor da nimic evreilor. Prin calomnie și minciuni a fost în stare din nou, desigur, însă pentru cea din urmă dată, de-a amăgi pe alegători și de-a-i face să creadă făgăduințele lor de falii politici.

Cum s-au adunat însă ce s-a văzut? Organul partidului, numit "Românul" spre batjocura numelui românesc, pledînd cestiunea acordării drepturilor politice la mii de evrei, a drepturilor civile la *toți* evreii fără deosebire, apoi șeful partidului, d. Brătianu, amenință țara care-i hrănește în loc de a-i zdrobi, o amenință cu soarta chedivului de Egipt, cu invaziunea străină, cu împărțirea, cu dezmembrarea, dacă... nu se va da de bunăvoie în stăpînirea evreilor.

„Spuneți neadevărul” li s-a zis în Parlament și în ziare, pericolele sînt invențiuni de ale voastre și de ale Alianței izraelite; ele sînt mijloacele voastre de presiune asupra conștiinței și bunului-simț al țării.

Atunci au început a se zvîrcoli idra și a căuta scăpare într-un ministeriu de fuziune. În acest ministeriu au luat din secta roșie nu pe aceia cari sînt capabili de orișice, căci capabili de orice crimă e oricare din acești oameni, dar pe aceia cari, pe lângă capacitatea de a face orice, mai au și o deplină lipsă de pudoare; au luat pe un individ ca Lecca, gonit din armată pentru că i-au pătat onoarea prin trădare și călcare de jurămînt, pe un nemernic gheșefar ca acest Stolojan, capul Comitetului de salut public, care au aruncat calomnia, lipită în toate comunele rurale, contra unor bărbați cărora acest om de nimic nu e vrednic de a le rosti numele.

În fine la Lucrările Publice și totodată prezident al Consiliului a rămas d. Brătianu însuși, căci sînt drumuri de fier de cumpărat și cîteva milioane de aruncat pe fereastră,

Cînd a văzut cineva amenințările cu soarta chedivului, cu împărțeala, cu invazia a organului roșiilor, atunci trebuie să conchidă neapărat că acel organ este vîndut Alianței izraelite.

Noi întrebăm însă ce caută Lecca-Stolojan-Brătianu în cabinetul de fuziune? Acești oameni s-au rostit deja pentru categorii, s-au rostit pentru a se da drepturi civile tuturor evreilor.

Ce însemnează oare noul program iscălit de toți aceștia și citit în Cameră de col[onelul] Lecca? Colonelul va ținea la cuvîntul dat în Adunare precum a ținut la jurămîntul militar făcut lui Vodă Cuza. Cu astfel de oameni, cu trădători de noapte, i se inspiră încredere țării?

[19 iulie 1879]

[DE LA FORMAREA CABINETULUI...]

De la formarea cabinetului nou încoace am așteptat să se facă oarecari schimbări mai cu seamă în administrațiunea țării, care sub un om ca d. Mihălescu a trebuit să devie infectă. Chiar cetățeanul cel mai optimist, cînd a văzut pămîntul îngrijire cu care d. I. Brătianu a păstrat luni întregi pe cinstitul Mihălescu ca director la interne după ce d. Moldoveanu-și făcuse destăinuirile sale publice, a putut înțelege că această pregetare și trăgănire nu putea avea alt sens decît de-a cocoloși ce se putea cocoloși și de-a întuneca atît actele din centru cît și complicitatea de la periferii; de asemenea e aproape de înțelegerea oricui că perfecții aceia cari au putut fi mai cu seamă în complicitate cu societatea Warszawsky-Mihălescu sînt cei din județele de lângă Dunăre, cari au căpătat la timpul convenit atît de temeinice instrucțiuni de ce să zică și să nu zică înaintea judecătorilor. Arestarea ca din senin a d-lui Moldoveanu în urma mijlocirii vestitului Chirițescu, actual prefect de Teleorman, e un semn că roșii pe toată linia erau gata de-a închide prin arest gura celor ce vor găsi adevărul.

Dar floarea activității acestor perfecți roșii a fost se-nțelege în vremea alegerilor. Față cu neîncrederea generală a țării că guvernul roșu ar fi în stare de-a rezolva spre mulțumirea generală o cestiune atît de spinoasă ca cea izraelită, perfecții partidului Warszawsky-Mihălescu aveau misiunea specială de-a amăgi, de-a promite funcțiuni, de-a amenința, pentru a scoate cu de-a sila din urne cele două treimi a Camerilor de revizuire așteptate cu atîta nerăbdare de Alianța izraelită, de presa evreiască din străinătate și de toată suflarea trădătoare din țară.

Daca un Cortazzi totuși n-a izbutit la Dorohoi cauza e numai estrema energie a alegătorilor, gata de a arunca pe fereastră atît pe ciracul partidului roșu, cît și pe d. Brătianu însuși.

În huiduituri și în șuierături d. Brătianu a trebuit să ia tîlpășița din Dorohoi, din Bacău și din alte orașe ale Moldovei. Cine-și aduce aminte de falsificarea listelor electorale, de trecerea unor postulanți comuni în listele colegiului întîi și al doilea, de schimbările în funcțiuni administrative și judecătorești după avizul acestor perfecți, de împlerea tuturilor posturilor cu frați, cumnați, fii și nepoți a eventualilor perfecți, pentru ca de acelaș soi să fie toată rețeaua infectă care acopere un județ întreg, acela lesne va conchide că o schimbare a administrației e strict necesară pentru a curăți țara de aspiratorii la coroana virtuții, fie puși în funcție, fie ascunși în tufișele drumurilor mari. Numai în centrele Iași și București se menaja întrucîtva opinia publică,

numindu-se oameni din partid, dar asupra cărora nu erau pete cari să-ntunece reputația onestității private. Iar încolo tot unul și unul, tot oameni cari se deosibeau de semenii lor prin vrun dar deosebit, fie adorarea zeului Bacchus, fie jocul de cărți, fie luarea de mită, fie în fine scandale fără un nume ce s-ar putea rosti, ca cele comise de un prefect de Vaslui, de care se revoltase însuși un ministru roșu, care în această materie poate suporta mult, precum era d. Stătescu.

Ce grozăvie cată să fie în toată țara, ce atmosferă de corupție și de venalitate, ce rețea de fără-de-legi și de silnicii când ne aducem aminte de cel care era adevăratul ministru de interne și totodată asociatul în afaceri a cinstului Warsaw'sky ! De rechizițiile fie pentru armata imperială, fie pentru cea română abia cutezăm a pomeni. Sub auspiciile acestei administrații se dădeau bilete false, se constatau când prestațiuni, când pierderi de sute de mii de franci, se schimbau boii rechiziționați pe alții bolnavi, cari piereau în drum, se sus-trăgeau produsele destinate pentru armata noastră, care în timpul acesta murea de foame și se hrănea cu coceni de porumb strânși în câmpiile acoperite cu zăpadă ale Bulgariei.

De trei ori să fi prădat tătarii țara în lung și-n lat, de trei ori să fi căzut ca nuorii locustele pe lanurile înflorite ale României, totuși n-ar fi produs pagubele pe care le aduc doi-trei ani de administrație roșie.

Într-adevăr, dacă n-ar exista bietele tribunale cari de rău de bine tot sînt o amenințare permanentă pentru acești oameni și cari, cu toată starea precară și pururea primejduită a judecătorilor, tot își fac datoria când lucrurile prea se deoache, am asista la anarhia cea mai deplină de la un capăt pînă la altul al României.

E o datorie imperioasă pentru d. Cogălniceanu de-a curăți atmosfera administrației județelor de mirosul de penitenciar răspîndit pretutindenea de partidul Warszaw'sky-Mihălescu. Pe calea acestor schimbări l-ar binecuvînta poporul întreg, l-ar sprijini presa și opinia publică în genere. Administrația a devenit o adevărată pată pentru țara aceasta, o pepinieră de candidați de penitenciare, un loc de refugiu și de impunitate pentru cei ce au părăsit temnițele sau pentru cei cari sînt în perspectivă de-a intra în ele de acuma-nainte. Știm că trebuie un curaj extraordinar, cînd ai pe un Lecca sau pe un Stolojan alături, de-a mătura fără cruțare lepădăturile societății cu cari roșii pretind a administra, știm că acest soi de oameni e-n stare a-ndrepta pistolul asupra pieptului unui ministru care ar încerca să-i înlătore, știm asemenea că nu d.Brătianu, ci acești oameni sînt cei cari stăpînesc țara, exercitînd o extremă tiranie asupra șefiilor lor chiar; dar acest înalt curaj civic d. Cogălniceanu trebuie să-l aibă. Da, va avea în contră-i banda de exploatare roșii, dar în tabăra sa ar fi țara întreagă, sugrumată de adeptii lui Pazvantoglu.

Această satisfacere e datorită țării întregi. Celelalte ramuri de administrație publică, oricît de rău împînzite ar fi cu oamenii silei, au totuși legi organice cari le fac contrabile. Dar în administrația atîrnătoare de Ministeriul de Interne controlul lipsește cu desăvîrșire.

În privirea administrației în senzul restrîns al cuvîntului România e dată în prada unei exploatare și a unei silnicii nemaipomenite, pe care d. Cogălniceanu, ca om cu experiență politică, trebuie să-n>gur să le fi cunoscînd.

Ne vine greu de-a vorbi de această administrație roșie, căci de rușinea și de cangrena țării noastre sîntem siliți a vorbi. Dorim din inimă ca d. Cogălniceanu să ne dea ocazie de a tăcea cel puțin despre ea; căci epoca în care am putea-o menționa cu laudă ne pare încă foarte depărtată.

[20 iulie 1879]

[ZIARELE GUVERNULUI..."]

Ziarele guvernului nu încetează nici acuma de a atrage mereu atenția nației asupra articolelor speritoare din jurnalistica străină, asupra cuvintelor nefavorabile a cutărui sau cutărui diplomat și, deși ar fi fost de așteptat ca, în urma fuziunii, presa guvernamentală să înceteze a mai întrebuița acest nedemn mijloc de influințare, totuși sîntem în trista poziție de a constata că pentru ziarul fanariot din Strada Doamnei nu există mai mare plăcere decît de-a reproduce cu o cuvioasă și smerită mutră de vulpe toate inspirațiunile superficiale ale unei presei și rău informate și rău voitoare și în fine prețioasele schimbări de idei între diplomați și reprezentanții Alianței izraelite.

Silă ne este de a vorbi de infecta cestiune izraelită, de acest act de înaltă imoralitate prin care ațtea puteri s-au constituit în judecătoria unui atentat de înaltă trădare comis de evreii noștri în unire cu cei ai Alianței, dînd dreptate trădătorului în contra trădatului și creînd un precedent care, admis odată ca normă de judecată, nu poate fi decît fatal tuturor semnatarilor Tractatului. Căci dacă li se recunoaște unor state străine dreptul de-a se amesteca în afacerile unui al treilea fără ca el să fie ascultat, atunci deie-ni-se voie a presupune că, precum lumea aceasta e schimbăcioasă, s-ar putea ivi o zi în care un alt congres european, în care puterile să fie reprezentate în proporții schimbate, să-și ia libertatea a stabili asupra drepturilor Irlandei și a Indiilor înlăuntru monarhiei engleze, asupra drepturilor Hanoverei, Posenului, Alsasului înlăuntru imperiului germanic, asupra poziției arabilor din Algeria ș.a.m.d.

În sine vorbind, puterile n-au avut nici un drept de-a se ocupa de noi fără de noi, nici un drept de-a pune condiții pentru

independența noastră; căci numai în epoca domniei fanariote a căzut în desuetudine, însă n-au încetat nicicând deplina suveranitate internă și în parte cea externă a Principatelor.

Numeroasele tratate de comerț a Domnilor vechi, încheiate după capitulațiunile lui Mircea cel Bătrîn și a lui Bogdan cel Chior, deplina libertate de a stabili dreptul de cetățenie și de așezare în țările lor, o libertate menținută contra osmanilor chiar, adecă contra poporului suzeran, dovedesc că nici un amestec nu putea avea loc din partea străinătății. Abia în epoca fanarioților se ncheie tratatul de comerț de la Passarovitz, care formează începutul acelor tratate *de <nos>[nobis]sine nobis* prin care se stabilește când dreptul de așezare a străinilor pe pământul nostru, când jurisdicțiunea consulară, când instituția sudțiilor, adecă a vagabonzilor privilegiați, și de atunci infuziunea cu elemente infecte ține neconținut și fără stavilă.

Dacă epoca începută prin Tratatul de la Paris și încheiată cu războiul ruso-turcesc n-am fi pierdut-o pe povârnișul unui stupid liberalism, unii căutând să demagogizeze poporul din ce în ce, alții oprind acel proces de disoluțiune socială, dacă puterile cele mai bune ale gene rației trecute nu s-ar fi irosit în lupte sterpe pentru idei fără nici un cuprins real, dacă statul nostru n-ar fi fost un adevărat Bizanț, în care logomachia, discuția asupra subtilităților constituționale și de principii, să precumpănească orice întrecere pe terenul muncii oneste, intelectuale și fizice, atunci niciodată n-am fi ajuns în trista stare ca străinătatea să aibă a ne dicta ceva în privirea dreptului nostru intern. Cu un popor ca al nostru, atât de lesene de organizat și cu atîta bun-simț, știam a opune astăzi suma de puteri pierdute oricărei tentative de amestec din afară iar cestiunea de înaltă trădare s-ar fi mîntuit din capul locului prin pedepsirea aspră a acelei trădări, nu prin intrarea în apele ei.

S-a vorbit atîta în contra pedepsei cu moartea. După vechiul obicei al pământului pedeapsa cu moarte meritată pentru crime comune se putea răscumpăra cu gloabe, numai pentru crima de înaltă trădare nu. Dacă acei mizerabili agenți ai Alianței izraelite cari sînt în țară ar fi știut că pentru criminalele lor uneltiri cu Alianța, că pentru punerea în îndoială a existenței țării în care trăiesc, îi așteptă ștreangul de cînepă sau securea călăului, n-ar fi cutezat nicicînd a trăda țara și a bate acum la ușa Parlamentului nostru, pentru a-și cere răsplata acestei trădări.

Ce-ar fi zis Rusia, Prusia și Austria bunăoară dacă polonii lor, constituiți în Alianță universală ar fi cerut la Congres reconstituirea Poloniei; ce-ar fi zis Anglia dacă inzii ei ar fi cerut de la congresul european dispărerea dominațiunii engleze în Indii? Amîndouă popoarele sînt cu toate acestea istoricește cu mult mai însemnate decît evreii, în contra uneltirilor și perversității cărora așteptăm îndealtmintrelea o reacțiune în toată Europa. Aștemptăm moartea demagogiei și credem în ea. Pînă cînd un element care nu împărtășește ba din contră sub minează și urăște tradițiile și trecutul fiecărui din popoarele istorice ale Europei să aibă dreptul de-a le exploata un drept pe care nu-l răsplătesc prin nici o îndatorire pe care s-o simtă față cu societatea?

Lucrul acesta, această nesolidaritate a evreilor cu popoarele în mijlocul cărora trăiesc, a mers atît de departe încît aceiaș evrei cari erau furnizori ai armatei imperiale rusești erau pe de altă parte furnizori de arme ai turcilor, deși acele arme nu aveau altă destinație decît de a fi descărcate asupra rușilor, adică asupra compatrioților acelor furnizori evrei.

În treacăt mai pomenim că evreii din țară, în timpul intrării armatelor rusești la noi, au scos cuie din șinele drumurilor de fier pentru a periclită viața soldaților ruși din vagoane, aceasta știind bine că asemenea crime puteau să se descarce asupra țării în care ei trăiesc.

Iată dar patriotismul și umanitatea elementului pentru care Europa a găsit de demnitatea ei a interveni, iată elementul pentru care boierul grec din Strada Doamnei luptă cu atîta foc de un timp încoace.

[22 iulie 1879]

[„NE E SILĂ...”]

Ne e silă de cestiunea izraelită, întrucît consistă din exigențe jidovești, și ne rezervasem ca, măcar în timpul cît nu se reîntrunesc Corpurile legiuitoare să nu vorbim de ea decît atunci cînd țara noastră ar fi ținta unui atac, fie dinlăuntru, fie dinafară.

A solicita intervenirea diplomatică sau înarmată a străinilor contra țării în care trăiești este un act de înaltă trădare comis împotriva acelei țări.

Alianța solicită pe toate căile această intervenire.

Mii de evrei din țară fac parte din Alianță.

Deci mii de evrei din țară sînt trădători.

În Rusia i-ar aștepta pe asemenea oameni Siberia, în Franța deportarea, în alte locuri închisoarea; la noi însă se bucură de deplină libertate, ne înjură prin presa evreiască cum poftesc și noi îi lăsăm să-și joace caii după cum le e voia și dorința inimei.

Atacurile de care am vorbit la-nceput sînt numeroase.

La circulara d-lui Cămpineanu, Alianța a răspuns printr-o broșură compusă și datată din *București*, tipărită la Cernăuți și expedită din Iași. Această broșură începe cu următorul neadevăr istoric:

După Regulamentul organic toți evreii cari plăteau bir erau priviți ca pămînteni și se bucurau de drepturile unor atari, puteau fi primiți în coporațiile breslelor, puteau să cumpere proprietate i mobilă întrucît nu era încărcată cu boieresc, aveau drept de alegere în comună, puteau să înainteze în armată pînă la gradul de ofițer, li se dădeau titluri nobilitare și alte distincțiuni, cu un cuvînt se bucurau de deplina libertate a acțiunii, ba încă se bucurau și de privilegiu pe cari țărani și ceilalți burgeji nu le aveau.

Afară de deplina libertate a acțiunii, toate aserțiunile celelalte sînt neexacte. Adevărul e că *înaintea* Regulamentului organic obiceiul pămîntului permitea evreilor pe atunci foarte puțini la număr cumpărarea de *case în orașe*, și că tot acei evrei pămînteni aveau nu dreptul de a intra în coporațiile breslelor orașenești, de la care erau și rămîneau excluși ci aveau ei înșii una singură coporație a lor proprie și drept staroste pe rabin, tot așa precum străinii formau asemenea o coporație, ca și aceea a ciubotarilor sau tălpărilor; avînd staroste pe ... consul. Sub această formă hibridă de coporație orașenească s-au introdus, după Tractatul de la Passarovitz, consulatele la noi și de acolo s-au numit și se numesc încă *stărostii*.

De la priimirea în breslele creștine și pînă la formarea unei bresle aparte e însă o mare deosebire, precum și de la cumpărarea de case în orașe pînă la cumpărarea de imobile întru cît nu erau încărcate cu boieresc. Căci nu erau încărcate cu boieresc moșiile și casele răzășești, dar ca mai ba să le poată cumpăra evreii! Nu erau încărcate vile și pămînturile orașenilor, adecă moșiile și incunjurătoarea orașelor, pe cari asemenea evreii n-aveau drept să le cumpere.

În fine sub Mihai Vodă Sturza li s-au luat evreilor, prin încheieri ale Divanelor, dreptul de-a se așeza la țară și de-a debita băuturi spirtoase; sub Grigore Ghica li s-a luat și dreptul de-a cumpăra case în orașe, încît tocmai în momentele în care Mihai Vodă elibera și punea pe picior de egalitate cu ceilalți locuitori pe țiganii de pe moșiile sale proprii și de pe cele mănăstirești, el găsea de cuviință, pentru zdruncinul ce pricinuiesc locuitorilor, să restrîngă drepturile evreilor. Toți scriitorii timpului aceleia deplîng invaziunea evreilor din Galiția și Rusia, cari, fugînd de serviciul militar, veneau ca roiurile de locuste, ca și astăzi, fără paspoarte, fie pe vadurile Prutului, unde conrupeau granița rusească mai bine păzită, fie pe cărări de munte, necunoscute grănicerilor austriaci. Îndealtminterea și ruși și austriaci erau bucuroși să scape de ei, ca și astăzi. Asemenea nu se va auzi din timpul Regulamentului și pînă în epoca constituțională ca un evreu să fi căpătat titlu nobilitar sau să fi devenit ofițer în armată.

În realitate cel mai îngăduitor Domn față cu evreii au fost Cuza Vodă. El le-a deschis școalele românești din care a ieșit tinerimea evreiască care face cu atîta foc parte din Alianța izraelită, el le-a dat egalitatea drepturilor civile, el a început a înrola pe cîte unul în armată, dîndu-i ocazia de a deveni ofițer; el în sfîrșit dispusese prin Codul civil norma după care evreii pot deveni cetățeni români; bineînțelegîndu-se însă că n-avea aface decît cu evreii ca indivizi, nu cu ei ca rasă organizată și strunită din partea Alianței.

Ex nihilo nil fit.

Cine n-a avut drepturi nu le are nici astăzi. Evreii, considerați pururea ca străini în țară și fiind străini în realitate, căci nu vorbesc românește în familie, au o lege deosebită de aceea a celorlalți locuitori și nu s-amestecă cu ei prin căsătorii, vor rămînea străini pînă ce nu vor deveni români. Deși limba nu e singurul semn caracteristic al naționalității, totuși el e un semn principal. Pe cîtă vreme nu vor vorbi în familie românește, nu-și vor ținea socotelele și registrele de comerț în românește, nu vor priimi în școale și sinagoge limba românească — în sinagoge, de nu pentru partea strict rituală, cel puțin pentru predici nu vor putea fi considerați ca români.

Dar pretinși români cari [î]ncep activitatea lor de fii ai patriei prin a denunța și calomnia patria lor și prin a-i impune *condiții internaționale de existență*, sau neexistență asemenea români nu admitem noi și nu-i admite nimeni.

Orice s-ar zice așadar, uneltirile Alianței pe lîngă Congres constituie din partea membrilor pămînteni ai acelei Alianțe un act de înaltă trădare ; amenințarea cu intervenția străină, cu nerecunoașterea independenței țării.

Aceste uneltiri au făcut pe evrei să piarză pînă și pe puținii lor amici sinceri dintre români, căci asemenea amici existau. Existau între români bărbați de bună-credință, bogați, cu desăvîrșire neatîrnați de capitalurile evreiești, cari aspirau la soluțiunea cea mai favorabilă evreilor, pentru că așteptau prin aceasta crearea unei puternice clase de mijloc în Moldova. Dar premiza acestor speranțe și aspirațiuni era cel puțin *posibilitatea ca evreii să devie români*. Din momentul însă ce-i vedem aliați cu toți străinii de pe fața pămîntului contra țării în care trăiesc și a poporului de pe spatele căruia subzistă, din acel moment chiar acei puținii trebuiau să piarză orice speranță. La străini s-au adresat pentru a căpăta drepturi, de la străini capetele: săi vedem cu ce se vor alege.

Evreii s-au amăgît asupra dorințelor Congresului precum și asupra art. 44, ba chiar țara a fost amăgită de către roșii. Noi am spus-o însă din capul locului că nu înțelegem art. 44 și că după el un pretext cel mult trebuie să se fi ascunzînd cauze politice de o greutate mai mare. Timpul din urmă a început să descopere puțin adevărul înțeles al articolului menționat; și, dacă ne impunem tăcere în privirea aceluia înțeles, o facem pentru că istoria art. 44: e încă în deplină fierbere și nu avem

rezultatele clare înaintea noastră.

În orice caz însă evreii vor fi aceia cari vor avea a regreta introducerea art. 44 în Tratatul de la Berlin.

[1 august 1879]

[„CARACTERUL OBȘTESC AL LUPTELOR...”]

Caracterul obștesc al luptelor din viața publică a românilor e că în mare parte nu sînt lupte de idei, ci de persoane, că cei mai mulți, în deplină necunoștință de ceea ce combat, dau într-un principiu oarecare c-o orbire și c-un curaj demn de-o cauză mai bună, condamnă ceea ce nu cunosc, batjocoresc ceea ce nu vor să cerceteze, trezindu-se prea tîrziu c-au fost induși în eroare de ambițiile vreunei gaște și că a lovit într-o țintă pe care ar fi respectat-o dacă și-ar fi dat osteneala de-a o privi mai de aproape.

Dacă un om e la noi într-adevăr atît de nefericit să profeseze o serie de idei, nu o listă de persoane, e în pericol de-a-și vedea ideile întoarse și răsucite de adversarii lui, preținși politici, după placul acestora, va vedea trăgîndu-se din ele concluzii nemaiauzite, cari lui nici prin minte i-au trecut vreodată, și în fine se va vedea citat înaintea opiniei publice după șoapte, după calomniile acreditate prin repetarea papagalicească din partea celor ușori, nu însă în virtutea unor enunțări sau fapte determinate, cari pentru toată lumea rămîn aceleași. Căci în aceste discuții nu e cestiunea de-a afla adevărul, ci din contra de-a acredita un neadevăr, nu de logică, ci de *eristică*: cestiunea e de a taxa pe adversar de ceea ce *vrei* să-l taxezi, potrivească-se epitetul sau nu. Aparența ține locul adevărului, înduplecarea locul convingerii.

Unei asemenea maniere de-a vedea avem noi a mulțumi titlul de reacționari.

În zădar am protesta, în zădar am cere să ni se probeze o singură tendență reacționară în înțelesul adevărat al cuvîntului, adecă tendența de-a ne-ntoarce la teocrația și feudalismul evului mediu, în zădar am dovedi că nici prin vis nu ne-a trecut de-a fi ceea ce ni se impută că voim a fi și că faptele noastre toate sînt contrare acelei aserțiuni gratuite, adversarii noștri, dacă n-au minte, au cel puțin o gură, o gură ce pare a-și fi arogat pe seamă-și atribuțiunile tuturor celorlalte calități intelectuale pe care natura obicinuieste a le dăruii oamenilor. Dacă nu voiești să crezi fără a cerceta, dacă nu juri că frazele apocaliptice, plivite din discursurile revoluțiilor franceze, sînt adevăruri absolute, nu meriți a șede alături cu unicii naționaliști, unicii români, unicii patrioți, cari se bucură de privilegiul de-a fi monopolizat pe seama lor toate ideile mari și frumoase. Ei singuri au dreptul de-a face paradă cu patriotismul lor, căci dacă n-ar face atîta măcar, ar *ști* sau ar *putea* să facă altceva mai folositor ?

Dacă cineva se uită la teapa obicinuită a roșiilor, la Mihălești, Pătărlăgeni, Fundești etc., se întrebă cu drept cuvînt: mai au acești oameni și alt merit, altă rațiune de-a juca vrun rol în viața statului decît pe acela că s-au întîmplat să fie români? Cam de contra bandă români, nu-i vorba, dar la aceasta se reduce toată îndreptățirea lor de-a figura în viața publică a statului.

Iată căruii soi de oameni avem a mulțumi epitetul de reacționari, iată oamenii experimentelor cărora avem a mulțumi trista stare în care țara a ajuns astăzi.

Domnia absurdă a frazei a mers atît de departe încît ei înșii și-au deschis ochii și merg pe calea pe care odinioară o numeau reacționară.

Ziarele roșii scriu de ex[emplu] contra evreilor. Oare se poate o dezmințire mai flagrantă a libertății, egalității, fraternității etc. ? Desigur că nu. Cu toate astea campionii acelor idei a devenit reacționari și combat în acest caz cu înverșunare principiile acelea cari, după evangelia Revoluției franceze, sînt mîntuirea popoarelor și culmea tuturor fericirilor.

Cum se-ntîmplă dar că ceea ce ieri în toate cazurile era bun, mare, frumos și folositor, așa deodată să devie periculos ?

Iată dar că în acest caz rețeta Revoluției franceze s-au dovedit rea, ca și în alte multe ocaziuni, că ideea statului concret a învins frazele; pericolele imediate ce amenință în mod invederat țara au trebuit să le demonstre pînă și roșiilor că ideile politice cată să fie un rezultat al unei stări de lucruri nu viceversa.

Deosebirea între noi ai liberali, întru cît aceștia sînt de bună-credință căci se-înțelege că nu vorbim aci de nuanța Warszawsky-Mihălescu, care politicește ne e indiferentă, dîndu-ne numai ocazia de a discuta asupra-i pe terenul articolelor respective ale Codului penal, iar nu pe acela al intereselor publice deosebirea este că liberalii iau în sens absolut ideile citite și nerumegate din autori străini, pe cînd pentru noi adevărurile sociale, economice, juridice nu sînt decît adevăruri *istorice*.

Nu sîntem dar contra nici unei libertăți, oricare ar fi aceea, întru cît ea e compatibilă cu existența statului nostru ca stat național-românesc și întrucît s-adaptează în mod natural cu progresele reale făcute de noi pînă acuma. Numai pe terenul acesta găsim că o discuție e cu puțință. Cine susține însă ca absolute și neînlăturabile principii a căror aplicare ar fi echivalentă cu sacrificarea unui interes național, acela nu poate fi omul nostru.

Așteptăm dar ca, pe multe terenuri ale vieții publice, spiritele oneste, de orice opinii s-ar fi ținut pîn-acuma, să simtă nevoia unei reacțiuni sănătoase și conforme cu trebuințele actuale ale țării, așa că reacționar va fi un titlu de merit chiar pentru mulți din aceia cari pînă astăzi dădeau acestui cuvînt senzul reînvierii privilegiilor și feudalității. Reacțiunea noastră se întemeiază pe

convingerea că țara nu mai poate merge cu această organizare laxă, favorabilă naturilor catilinare și reputațiilor uzurpate, fără de pericolul de-a înceta să fie țară românească, pe convingerea în fine că statul e asemenea un produs al naturii, care are legile organice după care trăiește, și că dacă se introduce o legislație artificială în locul celei care s-ar fi potrivit și ar fi rezultat din stadiul organic al lui, arbitrariul unei asemenea substituțiuni se traduce în crize acute, ce pot pune capăt existenței noastre chiar.

[3 august 1879]

[LA 7 AUGUST..."]

La 7 august st[il] n[ou] Alianța izraelită din Viena a trimis ziarelor de acolo următorul comunicat spre publicare :

Cele mai multe ziare reproduc în n-rul lor de azi dimineață un articol al „Cor[espondenței] pol[itice]” asupra cestiunii izraelite care cuprinde mai multe date inexacte. Mai întâi aserțiunea înaintată acolo că evreii din Moldova cheamă la ei pe toți cunoscuții și pe toate rudele lor din Galiția, Bucovina ș.a.m.d. pentru că în cel mai scurt timp vor căpăta drepturi egale cu românii, apoi cu evreii, atrași de minciuna că vor deveni toți cetățeni liberi ai României, vin nu cu sutele, ci ca roiurile de lăcuste, aserțiunile acestea, zicem, sînt prin sine înșile neverisimile. Evreii din Gatiția și Bucovina desigur că mai nu au nevoie de-a dori libertatea ce li se promite în România. Abstracție făcînd însă de la caducitatea logică a aserțiunii de mai sus, sîntem în stare de a constata, pe baza unor informațiuni ce ne-au venit din parte autoritativă din orașul de căpetenie al Moldovei, că în județele Botoșani și Dorohoi, care desigur sînt celea despre care se poate menționa în prima linie, n-au intrat în curs de mai mult de un an nici o singură familie izraelită. Valoarea aserțiunilor produse în articolul menționat se ilustrează mai bine prin pasajul în care se zice că prefecții români ar fi primit ordine ca la aplicarea legii de vagabondaj să uzeze de cea mai mare cruțare. De ce soi e acea cruțare se poate vedea din fotografiile pe care izraeliții, pretinși fără pasport și mijloace de subsistență, încunjuțați de pază militară, au cu toate astea o arătare atît de respectabilă încît mai nu ne putem închipui cum trebuie să fi arătînd în România burgezii respectabili sau boierii chiar. Toți indivizii sînt îmbrăcați

foarte cuviincios. Sînt de izraeliți, prinși în Focșani, cărora nu li s-a putut face nici o altă imputare decît că în momentul apărerii lor înaintea organelor autorității n-au fost în poziție de a se justifica asupra protecției de care se bucură și asupra plății birurilor și sînt, în parte, persoane cari trăiesc acolo de mai mult de 30 de ani cu familiile lor. Hrănitorii familiilor lor fură duși în chipul acesta, sub escortă, pînă la granița țării. Consulatul C[ezaro]-r[egesc] austriac din Focșani știe asemenea despre doi supuși austrieci cari petreceau vremelnic acolo pentru cumpărare de grîne și cari, cu toate paspoartele legale arătate, fură depărtați peste graniță.

Faptele citate, ce ni s-au comunicat dintr-o parte vrednică de crezare, vor ajunge pentru ca cineva să-și facă idee justă despre descrierea trecutului în „Corespondența politică”.

După ce Alianța din Viena a cîștigat primii lauri fotografici, trebuiau să urmeze și alți demni imitatori ai procedurii de mai sus.

D.A. Löwy, secretarul Alianței engleze, *Anglo-Jewish Association*, publică în „Times”, sub data de 8 august, următoarea scrisoare :

Domnul meu! Consiliul societății Anglo-Jewish Association primește de la corespondenți vrednici de crezare din diferite părți ale României comunicațiuni care-l silesc a presupune că autoritățile exercitează contra evreilor aceeași barbarie cu inimă împietrită care s-au manifestat în anii 1868 și cei următori. Domnul Iassy, prefectul județului, au emis o circulară pentru suprimarea vagabondajului. Exmisiunea celor fără de căpătîi se-ndreptează mai cu seamă contra evreilor. Din Focșani societatea noastră a primit fotografia unui grup mare de bărbați cari au fost esmiși din acel district. Exilații vor fi espediați peste graniță. Între acei cari sînt siliți să părăsească în acest chip țara se află persoane așezate de mai mult de trei zeci de ani acolo. Unii dintre exilați sînt capii unor numeroase familii și se hrăneau prin muncă onestă. Apelurile către autoritățile române au rămas fără de rezultat. Amploiații declară c-au fost rînduiți de cătră superiorii lor să execute decretul de esmisiune cu toată asprimea.

*

Fraternitatea" organul bucureștean al Alianței n-a putut să rămîie afară din corul vocal atît de frumos aranjat în plîngere și post universal de către coreligionari. La 27 iulie stil vechi, dată care coincide telegraficește cu data scrisorilor celor două Alianțe, „Fraternitatea” deși cu mai multă modestie și c-un prefăcut sentiment de strictă legalitate cuprinde, sub forma unei polemice cu „Războiul”, următoarea revistă internă :

„Războiul” de la 19 iulie a.c. tună și fulgeră contra evreilor din țară și mai cu deosebire împotriva atitudinii pasive a celor din capitală, fiindcă sînt așa de nepăsători și nu se scoală toți ca un singur om să dezmință într-un mod formal infamiile răspîndite de corespondenții ziarului „Izraelitul”, din Maiența, că mai mulți evrei care-și cîștigă hrana lor într-un mod onorabil sînt transportați peste hotare sub pretest că sînt vagabonzi. „Războiul” se înșeală amar cînd susține cu atîta cutezanță că însuși

evreii cari locuiesc în țară au denunțat aceasta. Nouă ni se pare că și onor. redactori ai ziarului în cestiune știu foarte bine că mai toate foile din străinătate au corespondenții lor în România și că fiecare relatează după cum este informat. Ei bine, sînt oare evreii din țară răspunzători pentru faptele relatate de corespondenții foilor din străinătate, fie ele în *favoarea* sau în *nefavoarea* statului român? Trebuie să fie defăimați și acuzați că sînt de rea-credință fiindcă nu protestează contra unor țipete de durere *fondate* sau *poate nefondate*? După cum sîntem noi informați, știrile răspîndite în acele foi, dacă nu sînt exagerate, dar *nici cu totul inventate nu le putem numi*. Chiar dacă numai o parte din ele ar fi adevărate, tot ne umple *inima de oroare și indignațiune*. Aceste fapte au mișcat poate și *inima unui bun creștin* din corespondenții ziarelor din străinătate, care a găsit cu cale a face un apel la tribunalul cel mai înalt, adică la opiniunea liberală a Europei civilizate, pentru ca prin reprezentanții lor să se puie stavilă acestei persecuții înspăimîntătoare și neomenoase.

Mai în toate numerile precedente ale „Fraternității” am semnalat mai multe cazuri de aceeași natură cari au avut loc în Galați, Bacău, și Fălticeni, asupra cărora am și atras atențiunea guvernului, dar pînă în momentul de față n-am primit nici un comunicat prin „Monitorul oficial” dacă guvernul are cunoștință despre faptele ce am relatat precum și ce măsuri ar fi luat pentru reprimarea lor. Proba cea mai invederată că *aceste știri sînt adevărate* este faptul că guvernul nu s-a grăbit pînă în acest moment a le spulbera printr-o dezmințire formală. Chiar acum avem la dispoziție mai multe scrisori din Roman, Focșani, Buzău, Giurgiu, Rîmnicul-Sărat și chiar din capitală cari se plîng de monstruoasa nedreptate ce au întîmpinat mulți din coreligionarii noștri sub pretext că sînt vagabonzi. Ni s-a trimis chiar o *poză* din *Adjud* care reprezintă pe vreo treizeci de izraeliți escortați ce au trecut prin acel oraș pentru a fi transportați peste graniță. Noi nu ne împotrivim măsurilor d-a trimite pe vagabonzi peste hotare. Cînd sînt aplicate numai conform legilor țării, fiindcă în adevăr această clasă de oameni sînt periculoși societății. Guvernul voind a curăța țara de vagabonzi, mijlocul cel mai ne-merit ar fi fost, în ceea ce privește pe evrei, a se adresa de-a dreptul la comunitățile izraelite din țară, cari, fiind mai bine informate, ar fi dat o mîină de ajutor în această privință. După cum sîntem informați *vagabonzii sînt eliberați și cei cinstiți, cari n-au mijloace de-a satisface pofta agenților, sînt transportați*.

*

După ce am reprodus ingenioasele probe de stil ale Alianței de toate treptele, vom con-stata un lucru

Deși „Fraternitatea” [i] spune „Războiului” că se-nșeală amar cînd are cutezanța de a susține că înșși evreii din țară ar fi denunțat străinătății pretinsele persecuțiuni, totuși

sîntem în neplăcuta poziție de a constata, din cele trei texte chiar publicate mai sus, că denunțarea aceasta mincinoasă n-a putut să pornească decît numai de la evreii din țară, de vreme ce are aproape aceeași dată și conține în părțile ei aproape aceleași lucruri.

Alianța din Viena posedă un grup de 28 evrei *fotografați*.

Anglo-Jewish Association are un grup mare de evrei tot pe *fotografie*.

Inocenta „Fraternitate” are o *poza* cu aproape 30 de evrei și e știut că 28 sînt *aproape* 30.

Apoi Alianțele străine indică *izvorul*; cea din Viena citează o parte autoritativă, adecă pe evreii din Iași, d. Löwy pe corespondenții Alianței din diferite părți ale României.

Iată dar că evreii din țară, preținșii fii ai României, în vinele cărora, după d. Weinberg, curge sînge românesc, sînt complicitii bine constatați ai denunțătorilor din străinătate, complici și prin cele ce zic și prin împrejurarea că tac și nu dezmint știrile odioase răspîndite cu telegrafică repejune.

Fraternitatea” e chiar mai bine informată : ea știe că poza e a unor evrei din *Agiud*.

Ce-i cu fotografia din *Agiud*? Cine sînt acei *respectabili* 28 ai Alianței vieneze, cine acei bieți persecutați pentru cari se alarmează o lume?

Sîntem în poziție a lămuri pe cititori.

Pe la finele luni trecute o escortă de călărași conducea pe trei indivizi creștini, un secui, un german și un rutean ni se pare, găsiți fără căpătii în țară, pentru a-i preda în seama autorităților de graniță austriace, spre a fi duși la urma lor.

Convoiu ajunse în orașelul *Agiud*. În acest orașel 28 de negustori evrei, *respectabili* cum vine vorba, invită pe călărașii noștri să se fotografieze cu ei într-un grup. Călărașii, avînd ș-așa stație de popas acolo, nu se dau în lături, evreii se pun șir militărește, iar aripa stîngă și cea dreaptă a grupului le formează călărașii. Fotografii își așază camera obscură și eternizează, în folosul adevărului cu care se scriu istoria și ziarele, grupul înfrățit al vechilor români și a românilor noi cu cusur.

După ce călărașii și cei trei indivizi creștini s-au odihnit îndestul în *Agiud*, convoiul a plecat mai departe.

Iată originea fotografiei trimisă la Viena, la Londra, la redacția „Fraternității”, despre care acum se vorbește în presa europeană.

În contra celor 28 de *respectabili* mincinoși se urmează în acest moment instrucția în corecțional.

Ei bine, iată oamenii cari pretind că sînt fii ai României și cari vor drepturi egale cu românii.

[5 august 1879]

[CÎTEVA NUMERE CONSECUTIVE...]

Cîteva numere consecutive ale organului fanariot din Strada Doamnei cuprind atîta superfluență de iubire și de grijă pentru Dobrogea încît lucrul din capul locului nu ni se pare curat.

N-am văzut încă niciodată tratîndu-se vreo cestiune în acel ziar cu durere o constatăm fără ca după sentimentele și discuțiile pretextate să nu se ascunză ori vrun interes exclusiv al gaștei sau unul și mai exclusiv al unor membri ai partidului, de teapa Mihăleștilor.

De aceea, deși nu putem cunoaște încă adevărata cauză a acestui interes extraordinar, totuși ni se răcește inima cînd îl vedem apărînd în acel ziar care de cînd e n-a făcut decît propuneri ce aveau în vedere vreo speculă ilicită oarecare. Dacă-și aduce cineva aminte focul cu care după vremuri era apărută concesiia Stroussberg, dacă-și aduce aminte fraza că „națiunilor moleșite trebuie să li se ia sînge” cu care s-a introdus în scenă participarea la război, apoi memorabilele proceduri economicoase Warszawsky-Mihălescu, acela lesne va vedea că acest interes estraordinar cată să fi ascuzînd sau intenția de a face treburile cuiiva din demnul partid roșu sau în fine intenția de a ruina noua provincie și de a băga nepacea și intriga între locuitorii actuali, un scop rău însă trebuie să fie la mijloc.

*

Amintim în treacăt că d. C. A. Rosetti, părintele spiritual al partidului roșu, a fost pururea cunoscut ca om sceptic, om cinic chiar. Rău român și născut din părinți greci, din tinerețea sa încă s-a distins prin purtare cinică, prin disprețul a orice convenție socială sau de

tradiție. Necrezînd în nimic decît în sine, el s-a unit cu acele principii egoiste cari pun individul și interesele lui deasupra tutulor intereselor generale, naționale sau economice. C-o mîină de Erostrat a dat apoi foc tutulor tendențelor de conservare, fie pe terenul instituțiilor moștenite, fie pe acela al bunurilor materiale și intelectuale ale nației. Gașca roșie a prefăcut România în America, a făcut că în țara noastră proprie începem a ne simți străini.

Astfel cosmopolit pînă în vîrful unghiilor el și ciracii săi au avut acea luptă lungă întreprinsă în contra generației trecute (v. Eliad) care privea cu spaimă propășirea spoielii și feneantismului în țară și combătea prin pene oțelite a unor adevărați apostoli demoralizarea sistematică, cu care liberalismul cosmopolit, individualismul orb, scepticismul infiltrat în mod artificial în vinele tinerimei noastre prin centrele pline pe cît de lumină pe atît și de corupțiune ale Apusului, începuse a împlea, ca buriana cea rea, straturile îngrijite pe atunci ale unei sănătoase dezvoltări. Astfel, sub auspiciile „hidoasei pocituri” s-a născut și încurajat acea specie de numărători de pietre pe trotuare cari sînt totdeauna gata de-a se-nșira în rîndurile roșiilor dacă li se aruncă vrun os. Pe lîngă acești învățați s-au adaos o masă nesfrîșită de oameni cu desăvîrșire incuți, parte simpli și de bună-credință, parte răi și cu instincte neoneste, cărora noua evanghelie a egalității depline a celor neînvățați cu cei învățați, a celor muncitori cu cei leneși, a celor bogați cu cei săraci trebuia să le suridă neapărat. Pe cînd acum treizeci de ani înaintarea în funcțiunile statului era condiționată prin bună purtare, onestitate și ani de serviciu, acum funcționarii harnici și cu cunoștințe sînt dați afară sau rămîn staționari în locul ce l-au ocupat zeci de ani, iar pleava partidului roșu, Mihăleștii, Pandravii, Stan Popeștii, Orășenii ș.a. sînt numiți de-a dreptul în funcțiunile cele mai importante, încît ușurința cu care sub roșii omul poate ajunge la vază și averea dat naștere proverbului: „Numai cu roșii te poți procopsi”.

Și toată suma aceasta de oameni ignoranți, adesea necinstiți, totdeauna comuni, nu trăiește decît din traficul ideilor de naționalitate și libertate. Mare parte din ei bulgari sau greci de-a dreptul, totuși ei pretind a fi unicii reprezentanți demni ai colonilor lui Traian și, neavînd nici măcar puțința de a pricepe în ce consistă naționalitatea pe de o parte, libertățile pe de alta, ei totuși n-au nici o altă știință, nici o altă avere, nici un alt merit decît pe acela de a se gera în reprezentanții acestor idei și de a juca cînd rolul de „mîntuitori ai patriei”, adecă de trădători de noapte și vînzători de domnie, cînd pe acela de victime ale libertății și naționalității.

Noi din parte-ne susținem teoria că cine nu știe nimic nu are nimic, nu muncește nimic, nu e nici patriot, nici nepatriot, nici național, nici nenațional, ci un biet nenorocit, carele în mod fatal cată să cază în sarcina societății, obligate fără știrea lui Dumnezeu de a-l hrăni. Deosebirea e numai că, pe cînd la alte țări rolul acesta îl îndeplinesc casele de binefacere și spitalele de nevolnici, la noi statul e spitalul general pentru neputincioșii cu duhul și cu munca, pe care partidul roșu îi capătuiește prin cîte o funcție a cărei însemnătate acești indivizi nu sînt în stare s-o priceapă măcar.

Dar răul cel mai mare nu e acesta. Pe lîngă mulțimea actuală de postulanți roșii, se crește generația nouă sub aceleași auspicii neserioase, cu aceleași tendințe de a trăi de-a gata și nemuncind nimic, căci echivalentul pentru muncă e la roșii

supunerea oarbă sub poruncile gaștei și nimic mai mult.

*

Cînd dar asemenea breaslă veselă și ușoară de postulanți se preocupă de Dobrogea trebuie să fie ceva rău la mijloc.

În n-rul de sîmbătă 4 august, „Românul” vorbește de regularea proprietății în Dobrogea se vede că tot cu chipul cu care Stan Popescu a regulat sarea domnească. Apoi susține teoria că proprietatea pămîntului în Dobrogea era a sultanului, deci a statului, și că foștii locuitori n-au dreptul de a-și vinde locurile pe care le aveau de la statul turcesc. În fine spune că turcii și tătarii, fiind neasimilabili, trebuie înlocuiți cu colonii române din ținutul Vidinului.

Vederile noastre în privința aceasta sînt cunoscute. Admitem teoria ca, pentru cuvinte de *ordine publică*, turcii și tătarii să nu poată vinde *orișicui* pămînturile lor, dar nu admitem teoria că acele pămînturi sînt ale statului. Nominal da, în realitate nu. Nominal în statele primitive tot pămîntul e considerat ca pămînt domnesc și din această suveranitate asupra oamenilor și averilor decurg pînă și titlaturile monarhice. Astfel se zice rege al Prusiei, nu al prusianilor, regină a Angliei, nu a englezilor, ca și cînd teritoriul întreg ar fi proprietate a coroanei.

Proprietate în sensul modern al cuvîntului nu e în societățile primitive și în cele teocratice decît averea mobilă; cea imobilă era privită în totalitatea ei ca bun public al ginții, deci a reprezentățiunii supreme a ginții, a Domnului. Cu toate acestea, în lăuntru acestei accepțiuni, nu juridice, ci *politice*, proprietatea imobilului exista în mod latent; se făceau vînzări, cumpărări, cesiuni, moșteniri, procese pentru hotărnicie etc. etc.

O analogie a acestui soi de proprietate latentă au fost la noi bunurile încărcate cu embatic. Dacă embaticul, adică prețul posesiei *ereditare*, nu se plătea în curs de cîțiva ani, bunul retrecea în posesiunea proprietarului original, a mănăstirii, a domniei, a boierului, dar pe cîtă vreme embaticul

se plătea, proprietarul încărcat cu el avea toată libertatea în privirea bunului; el îl putea vinde, schimba, impoesui fără nici o primejdie.

Înțelegem dar ca, admițîndu-se teoria aceasta cu toate efectele ei, să se hotărască o dată pentru totdeauna că acele proprietăți sînt maioritate ce nu se pot înstrăina decît către români de ex[emplu], dar nu înțelegem ca ele să fie declarate de bunuri *private* ale statului. Pericolul unei asemenea maniere de-a vedea ar fi nemulțumirea generală a populației de acolo.

Dar în ultima linie aceste poftă de espropriere și colonizare se îndreptează contra românilor din Dobrogea chiar. Români de acolo sînt elementul acela care stă mai bine și e mai bogat, încît țărani de pe marginea Dunărei sînt oameni în parte mai cuprinși decît negustorimea din Chiustenge. Ei n-au suferit încă de liberalism și de urmările lui fatale, ci s-au dezvoltat în știrea lui Dumnezeu sub guvernul turcesc, care pentru oameni pacinici și muncitori însemna lipsă de guvern. Ei au trăit sub un regim analog cu cel ce era la noi înaintea Regulamentului, în zorile domniei naționale reînviată. Dar condiția *sine qua non* a bunei lor stări sînt tocmai locurile largi și pășunile grase ce se cer pentru păstorie, încît din momentul parcelării pămîntului și a distrucției averilor *comune*, nu ale statului, sărăcia ar începe a bate la ușile lor.

Constant este în istorie că bine cu greu faci oamenilor, rău foarte ușor, chiar avînd cele mai bune intenții. Pe cîtă vreme dar nu există conflicte de proprietate pe cari statul să le aibă a le aplana, pe cîtă vreme oamenii în Dobrogea sînt la largul lor și nu ne cer nimic, de ce să ne grăbim a încărcă ținuturi ce în parte se ocupă încă cu păstoria c-o organizație mai complexă, care le-ar îngreua traiul, care ar crea dintr-odată alte condiții de existență ?

Cînd locuitorii se vor înmulți și pămîntul le-ar deveni strîmt, proprietatea rurală fixă, încetarea pășunilor comune vor veni de la sine și în mod fatal. În mod fatal plugul va înlocui pretutindena toiaagul păstoresc, în mod fatal o altă ordine a societății va răsari din chiar stadiul ei organic.

Singurele măsuri pe care statul român se cuvine a le lua sînt măsuri de apărare : apărare contra unor speculanți venetici cari ar voi să exploateze neștiința locuitorilor, apărare contra unei imigrațiuni de oameni fără de căpătîi. Dar la aceasta se și mărginește rolul statului; restul îl va face timpul și dezvoltarea naturală a lucrurilor.

[11 august 1879]

[„DUPĂ TERMENUL MESAJULUI DE PROROGARE...”]

După termenul mesajului de prorogare, astăzi ar fi trebuit să se redeschiză Corpurile de revizuire. Termenul acesta însă s-a amînat prin forța împrejurărilor; miniștrii cari lipsesc în străinătate, unul nu și-a terminat băile, altul ocolul diplomatic. Pe cît se vorbește, d. I. C. Brătianu n-are să se întoarcă pînă la 20 sau 25 ale lunii; d. Boerescu asemenea. După întoarcere, tot le va mai trebui oarecare timp, cîteva zile, pentru a se acorda între dînsii, în consiliu, asupra formulării proiectului de modificare al art[icolului] 7. Nu se poate spune cu siguranță care este anume rezultatul întreprinderii diplomatice a d-lui Boerescu; tot ce se știe însă este că d-sa pretutindeni s-a bucurat de bună primire și că sentimentele majorității cabinetelor europene nu sînt de

natură a ne face să ne temem cumva de o soartă identică cu a chedivului din Egipt, nici de vreo intervenție colectivă cu puteri armate, nici de însingurarea țării. Spaimile acestea împrăștiate acum o lună de d. I. C. Brătianu și de partizanii fierbinți ai soluțiunii pe categorii s-au risipit astăzi cu totul. Organele patriotice cari făceau multă larmă, zugrăvind-ne în fraze grozave acea neagră perspectivă, astăzi și-au domolit condeiful, rămîindu-le totuși pe atît de multă dorință pe cît de puține speranțe că soluțiunea pe categorii ar putea cumva izbuti.

Curentul ostil nouă ce, după cum se știe, se născuse în Europa și pe care se întemeiau amenințările patriotice ale d-lui Brătianu sau era factice și înjghebat numai în treacăt prin cîteva inserțiuni în presa străină, plătită de Alianța izraelită, sau că era un adevărat curent al opiniei publice europene, indusă în eroare asupra stării de lucruri din România. Oricum ar fi fost însă, nu importă, destul că acest curent a dat pînă în fine naștere la o reacție, și astăzi vedem majoritatea organelor serioase și independente din străinătate pledîndu-ne cauza și dîndu-ne dreptate asupra măsurilor ce am luat și voim a lua pentru apărarea naționalității noastre.

Neavînd alte temeuri de drept întru apărarea cauzei sale, Alianța izraelită, prin organele sale, alese ca temeuri umanitarismul. Noi, românii, cari vedem pe zi ce merge răpîndu-ni-se tărîmul

nostru economic, în propria noastră țară, de invazia mereu crescîndă a evreilor străini și cari, din nefericire, vedem și pe evreii preținși pămînteni făcînd cu aceștia cauză comună într-un corp constituit și organizat, noi știam bine ce însemnează umanitarismul, cuvîntul de ordine al Alianței izraelite și al organelor sale, și aceea ce ne indigna cu drept cuvînt era că opinia publică europeană se lăsa a fi amăgîtă de un înșeles cu totul fals al aceluia cuvînt. Din fericire, astăzi bărbații de stat și opinia publică din Europa au început să înțeleagă ca și noi ce va să zică umanitarismul.

În adevăr, să vedem ce zice un ziar important din Paris într-o corespondență a sa din Viena, cu ocazia ocolului diplomatic al ministrului de externe român :

Toate popoarele orientale, zice corespondentul vienez al ziarului „Le Soleil”, cele mai civilizate ca și celelalte, sînt expuse, prin calitățile cît și prin defectele lor, ajunge foarte lesne pradă, dacă nu victima unei exploatare cont ra căreia trebuie a le protege pe cît e cu putință. Unele sînt încrezătoare și darnice: cheltuiesc ca marii seniori, fără și calcula cu destulă exactitate veniturile. Altele au pasiunea jocului. Tărani se înfundă în datorii pentru a căpăta pămînt. Cei cari trăiesc cu ziua și meșteșugarii, arși de o căldură toridă, primesc în orice mîna niște băuturi pe cari le cred răcoritoare și cari prea adesea sînt ucigătoare. Am cunoscut personal pe un inginer francez stabilit în regiunile acele care -mi zicea cu o întristare adevărată: „Îmi e aproape cu neputință să țin mai mult timp pe aceiași lucrători. Îndată ce-i întrebuițez la lucrări cari constrîng să șază la cîmp, sînt pierduți. Evreii vin, le scotează cu mult înainte salariul săptămîinii și-i înveninează în toată puterea cuvîntului cu băuturi de toate felurile. Sînt printre lucrători unii cărora din aceasta li se trage moartea; alții pierd repede gustul muncii”.

Desigur teoriile umanitare sînt un ce frumos și nu mă mir că spiritele generoase sînt subjugate de ele. Dar mai trebuie să știm cui se aplică aceste teorii și să nu dăruim numele de om și de cetățean unor ființe fără principie, fără naționalitate și aș putea zice fără religione. De mult timp cei cari cunosc fondul lucrurilor au stabilit două categorii bine deosebite:

1. Izraeliții (Israelites), cari sînt oameni inteligenți, instruiți cari se așază într-o țară, se instalează acolo, întemeiază o casă de comerț ori se ocupă de profesiuni liberale și devin cetățeni ai țării în care locuiesc, patrioți cu ac elasi titlu ca și ceilalți.

2. Jidanii propriu-zîși (Juifs), cari cutreieră cîmpurile Poloniei, pe ale Ungariei și pe ale României, rasă în adevăr puțin interesantă și care merită cu mult mai mult blestemele al căror obiect este decît protecția atît de mani festă a diplomaților europeni

Mulțumindu-ne deocamdată cu lămurirea dată de ziarul francez în privința exploatarei populației rurale de către evrei și în privința teoriilor umanitare, ținem a afirma aci chiar că deosebirea ce o face între *israeliți* și *jidanii* propriu-zîși există oarecum și la noi și o recunoaștem. Însă nu trebuie să se uite un lucru. Izraeliții cum zice ziarul francez inteligenți, instruiți, cari să se fi așezat în țara noastră de mult ocupîndu-se statornic și onest de o meserie oarecare, sînt la noi puțini, iar despre patriotism, în interesul chiar al celor ce s-ar bucura de calitățile arătate mai sus, nici să nu se mai pomenească, afară numai dacă a aștepta cineva ocrotire de la străini în contra propriei sale țări, precum îi văzurăm făcînd acum în urmă pe izraeliți fără *nici o* excepție, se poate numi patriotism, iar nu cu totul altceva.

Acelora ce se bucură de calitățile de cari nu se bucură jidanii propriu-zîși, cum îi numește "Le Soleil", națiunea română, fără să le mai ceară testimoniu de patriotism, ceea ce cunoscîndu-i d-aproape ar fi absurd să mai facă, le va acorda, pentru satisfacerea principiului umanitar înscris în art. 44 al Tractatului, cetățenia pe calea pe care se acordă aceasta la toți străinii în genere.

Aceasta este soluțiunea majorității Camerii de revizuire, a cărei tenacitate desigur nu se va fi încordat numai spre a ocaziona curat și simplu o schimbare la față a băncii ministeriale. Mai cu seamă astăzi, cînd s-au risipit norii din cari se spunea că au să cază asupra-ne toate trăsnetele dacă nu vom admite soluțiunea pe categorii, astăzi, cînd ne-am lămurit că diplomația europeană nu e atît de nesăbuită pe cît spunea d. Brătianu, proiectul de soluțiune al guvernului nu va putea fi în fond altul decît proiectul majorității. Aminteri, cu toată remanierea cabinetului, cu toată prorogarea Adunărilor și amînarea rezolvării cesiunii art. 7, la redeschiderea Camerelor, ne vom reafila cu o lună și jumătate înapoi, adică întocmai aceeași situație ca și în ajunul demisionării ministrului trecut, silit fiind tot d. Brătianu poate a aviza iarăși la o nouă coaliție sau fuziune, oricum ne va plăcea

s-o numim.

[12 august 1879]

[„SÎMBĂȚĂ, 11 AUGUST...”]

Sîmbătă, 11 august, d. Cogălniceanu a dat citire în Cameră, d. N. Crețulescu în Senat, următorului mesaj de deschidere :

Domnilor senatori,

Domnilor deputați,

Astăzi se încheie amînarea sesiunii extraordinare a Corpurilor legiuitoare urmată potrivit mesagiului meu din 11 iuliu.

D-voastră reîncepeți acum activitatea d-voastră legislativă.

Miniștrii mei vă vor supune actele atîngătoare de reviziunea art. 7 din Constituțiune, cerută de art. 44 al Tratatului din Berlin, pe care, cu toate sacrificiile ce ne impune, România l-a primit prin glasul reprezentanților săi.

D-voastră, d-lor deputați, ați profitat de timpul ce v-a lăsat prorogarea Camerelor, spre a studia mai de aproape deosebita împrejurări ale acestei grave cestiuni.

Am dar deplina convînciune că astăzi Camera și guvernul vor pune tot zelul, tot patriotismul, toată prudența politică spre a ajunge la o soluțiune care pe de o parte să dea satisfacțiune principiului libertății religioase și al egalității civile și politice, proclamat de Europa întregă, iar pe de alta să împace cu acest principiu necesitățile noastre naționale și eco nomice.

Dumnezeu să binecuvinteze lucrările d-voastră.

Dat la Sinaia, 11 august 1879.

Senatul, nefiind în număr la citirea mesajului, d. președinte a anunțat ședința viitoare pe luni, deputații însă fiind un număr suficient, a trebuit o altă cale pentru a încheie discuțiile înainte de ce ele ar fi început.

Simplu ar fi fost ca guvernul, pe cuvinte lesne de înțeles, să ceară Camerei amînarea ședințelor ei pînă la întoarcerea în București a d-lui Boerescu cel puțin, care călătorește în acest moment în cestiunea izraelită, dar ceea ce e simplu și lesne de înțeles n-ar semăna se vede a un act de înaltă politică, de aceea a trebuit să i se dea aparența ca și cînd Camera din propria inițiativă ar fi dorit o asemenea amînare.

Camera actuală are, precum se știe, o pronunțată duplicitate de caracter. Elementele patriotice și cu cultură din ea, adecă oameni pe cari te poți întemeia, sînt în minoritate, deși formează mai mult decît o a treia parte din Adunare, care a treia parte a făcut cu neputință pîn-acuma o soluțiune a cestiunii izraelite în sensul Alianței și a roșiilor. Elementele roșii însă, parte putrede de corupte, parte stupide, formează majoritatea simplă a Adunării, încît orice propunere patronată de gașcă e sigură de majoritatea simplă fără discuție și fără opunere.

Fără a da așadar lucrului o mai mare importanță de cum are, credem că apucătura ca esplicabila dorință de aminare din partea guvernului să fie reprezentată printr-un deputat era cu totul de prisos. Ar fi fost și mai simplu și mai demn ca guvernul să ceară el însuși amînarea, în loc de-a pune pe d. P. Ghica ca să-l reprezenteze, căci (abstracție făcînd de la ominoziitatea, unei propuneri pornite din partea unei persoane atît de demne și de respectabile din toate punctele de vedere precum e fără contestare meritosul vînzător de bilete al artistelor de cafenele) d. Cogălniceanu bunăoară, ca om cu practica lucrurilor, știa prea bine că nu e nevoie de o asemenea procedare extraordinară pentru ca majoritatea să voteze porunca stăpînilor ei.

Am fi dorit, din punctul de vedere al procedurilor deschise și clare, să putem zice că Adunarea și-a amînat ședințele pînă peste zece zile după cererea guvernului, nu după propunerea d-lui P. Ghica.

Din mesaj însuși relevăm următorul pasaj, care ni se pare a cuprinde o subreptiune :

Miniștrii mei vă vor supune actele atîngătoare de reviziunea art. 7 din Constituțiune cerute de art. 44 al Tratatului din Berlin, pe care România l-a primit prin glasul reprezentanților săi.

Acest pasaj pe lîngă neclaritatea de stil, căci după el s-ar putea ca România să fi primit sau Tratatul în întreg sau art. 44 îndeosebi mai are apoi meritul unei vădite neexactități.

România nu poate primi prin glasul reprezentanților săi decît legi cari ar fi trecut prin toată filiera constituțională. Voința țării nu se poate rosti și nu are valoare decît sub forma de lege. Nu există însă nici un text pozitiv de lege prin care România să fi sancționat din parte-și hotărîrile Tratatului de Berlin. Dacă România ar fi primit Tratatul sau art. 44 sub sin gura formăm care ea ca țară îl poate primi, adecă sub forma de lege, atunci dispozițiile în cestiune ar fi demult obligatorii pentru orice cetățean al statului. Dar moțiunile și momentele de entuziasm ale Pătărlăgenilor de toate categoriile n-au, pîn-acuma cel puțin și după cît știm, puterea unor legi pozitive. E într-adevăr una din frumoasele ținte ale republicei române ca chiar scrierile lui „Nichipercea” să treacă ca articole de lege în Cod și ca rugăciuni în cărțile

bisericești, dar pîn-acuma o asemenea veselă eventualitate n-au trecut încă în domeniul realității. Așadar, cu toată intima noastră speranță în viitorul republicei, să ni se îngăduie umilita observare că, pe cîtă vreme voința țării noastre nu se poate rosti decît prin legi trecute prin toată filiera constituțională și pe cîtă vreme asemenea legi cari să admită Tratatul nu există, e o

inexactitate cel puțin, o subreptiune desigur, de-a pune în gura M. Sale R. cuvintele că România ar fi *primit deja* prin glasul reprezentanților ei Tractatul de la Berlin,

[14 august 1879]

[„ESPRIMATĂ ÎN TERMENII CEI MAI GENERALI...”]

Esprimată în termenii cei mai generali, deosebirea între liberali întru cât e vorba de oameni onești și cu principii stabile și între conservatori e că acești din urmă privesc statul, și cu drept cuvânt, ca pe un product al naturii, determinat de o parte prin natura teritoriului statului, pe de alta prin proprietățile rasei locuitorilor, pe când pentru liberali statul e productul unui contract, răsărit din liberul-arbitriu al locuitorilor, indiferentă fiind originea, indiferentă istoria rasei, indiferentă în fine natura pământului chiar.

Manierele de-a vedea sînt atît de deosebite încît în ochii liberalilor statul nu e cu mult mai mult decît o mașină, în ai noștri el e un organism viu, susceptibil de sănătate și de boală, de înflorire și de decadență, care poate trăi lung timp dacă urmează legile sale interne de conservare, poate muri dacă urmează un trai contrariu celui prescriș de însuși natura lui.

Ideile liberale despre stat și despre om sînt vechi. Ele sînt din veacul al șaptesprezecelea și al optsprezecelea, pe când inducțiunea amănunțită în studiul naturii era incompletă, pe când i se dădea omului, deci și statelor, o poziție cu totul excepțională în ordinea naturii, pe când ideea unității vieții organice nu era încă nici presupusă, necum dovedită.

Maniera noastră de-a vedea e pe deplin modernă : pentru noi statul e un obiect al naturii care trebuie studiat în mod individual, cu istoria, cu obiceiurile, cu rasa, cu natura teritoriu lui său, toate acestea deosebite și neatîrnînd cîtuși de puțin de la liberul arbitru al indivizilor din cari, într-un moment dat, se compune societatea. De aceea, dacă tendințele și ideile noastre se pot numi reacționare, epitet cu care ne gratifică adversarii noștri, această reacțiune noi n-o admitem decît în înțelesul pe care i-l dă fiziologia., reacțiunea unui corp capabil de a redeveni sănătos contra influențelor stricicioase a elementelor străine introduse înlăuntrul său.

Apucătura sofistică a adversarilor noștri politici de-a substitui un mediu fals și de a ne *numi reacționari* în sensul apusean al cuvîntului, adecă reprezentanți ai ordinii divine, e precît de cunoscută pre atît de lesne de invalidat. Reacțiunea în sensul apusean al cuvîntului are drept ideal un stadiu al societății, o vîrstă oarecum : stadiul feudalității. Întru cât acel stadiu conține însă elemente de adevăr, elemente de ordine *naturală* a lucrurilor, noi o admitem, întru cât nu, nu. Deosebirea de metod între reacțiunea al cărei rol ni-l atribuim și-ntre reacțiunea apuseană stabilește totodată și o deosebire fundamentală a *spiritului* de reacțiune.

Spiritul reacțiunii europene e în esență staționar, el nu face nici o concesie dezvoltării in terne a societății; noi, din contra, facem orice concesie pre cît ea se împacă cu existența statului național, pre cît ea nu înseamnă o risipă zadarnică de puteri vii, pre cît această concesie ni se pare indicată de mersul normal al dezvoltării naționale.

Ceea ce e ciudat însă e că așa-numiții liberali, de cîte ori sînt siliți prin puterea lucrurilor de-a vedea clar, de cîte ori realitatea li se impune, nu se dau deloc îndărăt de-a vota legile cele mai reacționare.

Astfel supremul principiu liberal e că : individul e absolut liber de a-și determina acțiunile prin voința sa proprie întru cât prin aceasta nu împiedecă libertatea de acțiune a altuia. Deci individul poate face cu averea și persoana sa tot ce pofteste. Dacă are pămînt, îl poate vinde, dacă-i trebuie bani se poate împrumuta sub orice condiții voiește etc.

Cu toate acestea Camera trecută a votat o lege contra cametei și contra înstrăinării pămînturilor sătenilor. Iată dar măsuri reacționare diametral opuse principiului suprem al liberalismului și măsuri cu cari partidul liberal se făleşte.

Dar destul despre aceasta. Noi prevedem că orice bun român va deveni cu timpul mai mult ori mai puțin *reacționar*. Asprimea luptei pentru existență va aduna neapărat împrejurul unor idei pozitive pe oamenii de bine în contra acelorora al căror ideal este risipa puterilor societății

pe nimicuri și pe jucării copilărești, cari au marele inconvenient că trebuie plătite cu bani peșin din sudoarea muncitorului. Dacă gustul de risipă și de jucării, combinat cu ambițiile fără de margini ale nulităților partidului roș, ar fi pe deplin la largul lor, am vedea în curînd, sub pretextul unor idei politice răsărite în țări străine, împărțindu-se țara în treizeci sau mai multe republici ploieștene cu prezidenți improvizati, cu ministrii alese de poporul suveran, încît toți Stan Popeștii și Pătărlăgenii ar avea ocazia de a sui în miniatură toate treptele măririi esteriore a oamenilor.

Dacă cineva ar voi să înființeze un ministeriu de marină în Svițera desigur c-ar fi tratat cu vigoaroasa impoliteță care i se cuvine. La noi, sub *pretextul* ideilor liberale, se înființază o sumedenie de ministrii de marină, bine plătite ; iar dacă cineva arată netrebnicia acestor organe fără funcțiuni naturale, zădărnicia risipei de puteri vii, cari se puteau întrebuița la ceva mai folositor, atunci e taxat de slugă boierească, de reacționar în sensul feudalității și se apelează în contra lui la-nfrățirea tutulor

românilor. Românii *toți*, în înțelesul demagogiei, sînt însă toți prezenții trecuți sau viitori ai republicelor ploieștene, și înfrățirea cu aceste elemente nu ni se pare deloc necesară pentru o reformă sănătoasă în viața statului român.

[17 august 1879]

[D. MINISTRU DE ESTERNE...]

D. ministru de externe nefiind încă întors din străinătate, Camerele, după propunerea d-lui I. C. Brătianu, se vor ocupa săptămîna aceasta de lucrările ordinare pentru cari s-au admis urgența în rîndul trecut al acestei sesiuni.

După întoarcerea d-lui ministru de externe, care va fi în săptămîna viitoare, Camera va trebui să țină cîteva ședințe intime pentru a asculta comunicările d-lui Boerescu.

Avem prin urmare încă o întîrziere de zece sau chiar de cincisprezece zile pînă să vedem deschizîndu-se discuția publică asupra cestiunii revizuirii.

După cum se spune în ziarul radical al guvernului, d. Boerescu se află acuma la Paris. D-sa ar avea de gînd să se ducă și la Roma, însă n-a luat pîn-acuma nici o hotărîre în această privință.

În orice caz d. Boerescu nu se întoarce cu izbîndă. Memoriul prezentat de d-sa, deși cedînd pretențiilor cabinetelor mai mult decît soluțiunea majorității, n-a întîmpinat aprobare din partea aceloră cătră cari a fost adresat.

Memoriul cedează în cestiunea izraelită mai mult decît soluțiunea majorității, însă la această soluțiune guvernul, prin o programă a lui, a aderat pe deplin; ce l-a autorizat dar pe guvern ca prin d. Boerescu să promită mai mult decît știe că va acorda majoritatea?

Majoritatea nefiind legată întru nimic față cu guvernul, ci cu totul din contră, va respinge și de astă dată orice concesiune mai largă decît aceea făcută prin soluțiunea ei.

D-aci se va naște o nouă criză ministerială, o remaniere, o cădere a guvernului. Guvernul următor va avea firește nevoie de o nouă amîinare, spre a studia cestiunea și a-și găsi un punct de plecare.

Față cu străinătatea, acel guvern, oricît de destoinic ar fi, nu va putea avea nici o reușită, nu va putea întoarce pe puteri de la hotărîrea luată, nu va mai putea drege aceea ce a stricat d-Brătianu prin purtarea d-sale falsă pe lîngă cabinetele.

Doouă lucruri îi vor rămîne de făcut: să se retragă și el sau să adopte soluțiunea majorității și să renunțe deocamdată la recunoașterea independenței noastre.

A se retrage este lucru ușor, a renunța la căpătarea recunoașterii noastre de cătră puteri e foarte greu.

Acesta este rezultatul strălucit al politicii deșucheate care a condus destinele țării noastre de la trecerea oștirilor rusești și pînă azi.

Este o vorbă veche, al cărei adevăr îl constatăm astăzi din nenorocire pe spatele noastre: un nebun aruncă piatra-n apă și o mie de-nțelepți n-o pot scoate.

Grație politicii radicale ni se impune cestiunea izraelită; trebuie neapărat, fără doar sau poate, s-o dezlegăm; dezlege-o cine poate.

Ne aducem foarte bine aminte de cele ce zicea foaia ministerială a d-lor Brătianu și Rosetti pe vremea războiului cînd era întrebată asupra rezultatului final al aventurilor noastre politice:

„De toate urmările acestui război, miniștrii vor să fie ei, numai ei și nimeni altul, răspunzători”.

Am voi să știm și i-am ruga să ne spună domnii de la stărostia patriotică din Ulița Doamnei dacă mai mănțin și acum declarația acea solemnă.

Pierderea Basarabiei, cestiunea izraelită și toate urmările ei sînt numai și numai rezultatele politicii patronilor d-lor, consecențele fatale ale războiului în care am intrat noi români ca niște smintiți lipsiți de cel din urmă instinct de conservare.

Daca din cestiunea izraelită, urmare fatală a războiului, se vor naște complicări, precum prevestește zilnic chiar foaia ministerială, întrebăm : cu *ce* vor răspunde dd. Brătianu și Comp. de acele nenorocite complicări datorite numai deșucheatei d-sale politice ?

Am vrea să avem un răspuns la această întrebare, răspuns clar, fără tirade întortocheate, fără blagomanie și platitudini tocite, după cum le e obiceiul radicalilor oficioși.

D. Brătianu, luînd odinioară asupra-și platonicește răspunderea greutăților în care ne-a vîrît, astăzi se-nchină cu plecăciunea, se spală pe mîni de toate celea și se retrage de la putere dacă nu vom primi soluția Alianței izraelite.

Cum rămîne însă țara ? E treaba ei. Atît mai rău pentru popoarele cari se-ncred orbește ici răspunderi platonice ; atît mai rău pentru țară daca nici acum nu va profita de o lecție plătită așa de scump.

[23 august 1879]

[DE CÎTE ORI.."]

De cîte ori se încurcă sforile politice ale stărostiei patriotice din Ulița Doamnei așa încît onor. corporație nu mai are destulă destoinicie și putere ca să le descurce singură, organul radical începe a ne cînta un refren vechi, care sună cam așa :

„Să ne unim cu toții mîna-n mîna, împrejurul stindardului național, să lăsăm d-o parte micile pasiuni, neînțelegerile interioare, pentru ca să fim prin unire tari față cu vrăjmașii din afară. Unire și înfrățire ! Să luăm exemplul de la strămoșii noștri!"

Un lucru este foarte caracteristic în acest refren. Invariabil, dînsul se adresează tot dauna către adversarii politici; povețele patriotice ce dînsul cuprinde sînt îndreptate către aceia cari, cu o zi mai înainte, au fost insultați și calomniati fără cea mai din urmă rușine. Redactarea lui proprie, dacă redactorul n-ar fi un iscusit bizantin, ar trebui să sune dar astfel :

„Să vă uniți cu noi mîna-n mîna, împrejurul redacției din Ulița Doamnei, să lăsați d-o parte păreri și credințele voastre, pentru ca să ne putem noi descurca sforile. Unire și înfrățire ! Luați exemplul de la strămoșii noștri !"

Sărmanii strămoși români! La cîte mișelii fanariotice numele lor servește de etichetă !

Înainte de a intra în război, toți cei chemați a da sfatul lor M. Sale Domnitorului despre ce era de făcut fuseră de părere că nu trebuie să ne amestecăm deloc în lupta celor două colosuri, numai d. C.A. Rosetti, strănepotul strămoșilor noștri, fuse de părere să mergem ca orbeții înainte. Merserăm, din nenorocire, după părerea d-lui, fiind la cîrma țării ai d-lui; în curînd sforile politice li se încurcă rău de tot, și organul stărostiei patriotice începu să strige :

„Am încurcat-o noi; acum trebuie toți românii mîna-n mîna, uitînd micile pasiuni, neînțelegerile dinlăuntru, să o descurce. Unire, înfrățire ! Să luăm esemplul de la strămoșii noștri !"

Mai tîrziu vine Congresul de la Berlin, în care se-nscriseră art. 44. D. Brătianu merge la masa cu postavul verde, la care e poftit să ia loc în picioare spre a face înaintea diplomaților cîteva tirade patriotice, presărate cu citate de blagomii din literatura democratică și stropite din cînd în cînd cu lacrimi. Cum a mers, așa s-a întors d. Brătianu, nici citatele din Michelet, nici lacrimile, nici elocuența clasică a d-lui Brătianu n-au putut mișca pe auditoriu din palatul Radziwill, cari se vede că sînt mai puțin simțitori decît auditorii „suverani" ai întrunirilor electorale de la Mazar Pașa.

Ce-i oare de făcut? întrebă d. Brătianu; iar d. Rosetti începe prin organul său să ne cînte refrenul: „Unire, înfrățire ! Să luăm esemplul de la strămoșii noștri !"

După aceea încep tratările guvernului d-lui Brătianu cu cabinetele; d-lui [se] tocmește, ca deplin împuternicit, și tîrgul se oprește la împămîntenirea evreilor pe categorii. Camera însă, chemată a modifica art. 7, se pronunță în contra tîrgului făcut și sforile politice radicale se încurcă de astă dată mai grozav ca totdeauna. „Unire, înfrățire ! Să imităm pe strămoșii noștri !" sînt vorbe frumoase, dar nu fac, din nenorocire, efectul dorit. Ministerul se remaniază; puterile, hotărîte odată asupra învoielii cu categoriile ori cu listele nominale, resping orice nouă tocmeală și sforile se încurcă și mai rău. Refrenul reîncepe, neavînd nici acum mai mult răsunset decît în rîndul trecut.

Majoritatea, nestrămutată și dînsa în hotărîrea ei, răspunde: „Unire și înfrățire, voiți? Uniți-vă atunci cu soluțiunea noastră, noi nu ne putem uni, în numele strămoșilor ce-i invocați, cu soluțiunea Alianței izraelite".

Majoritatea este îndreptățită a zice aceasta, cu atît mai mult că la remanierea ministerială nu a fost consultată și dînsa, cu atît mai mult că ministerul cel nou a aderat dintru început, prin programa lui, la soluțiunea acestei majorități.

Dacă ministerul și îndeosebi radicalii doresc unire și înfrățire, unească-se cu soluțiunea majorității; dacă nu, ducă-se și lase răspunderea în mîinile acestei majorități, care a dovedit îndeajuns că asupra-i refrenurile tocite nu mai pot face nici un efect.

[24 august 1879]

[DE CÎND CU ÎNCEPEREA.."]

De cînd cu începerea dezbaterilor asupra cestiunii izraelite, partidul roșu, prin organele sale, cu reaua lor credință proverbială, caută a insinua că partidul conservator ar fi avînd gînduri răsturnătoare în privința stării de lucruri actuale, că ar fi tinzînd la o modificare a Constituției spre a restrînge libertățile publice. Aceste insinuări mișelești le fac scriitorii stărostiei radicale cu scopul de a rupe legătura elementelor de deosibite credințe politice, aliate în cestiunea izraelită în contra vechililor de la putere ai Alianței izraelite. Conservatorii sînt *reacționari* și, opunîndu-se împămîntenirii pe categorii, ei urmăresc visul lor de aur: *reacțiunea*. Și, spre dovedirea acestora, radicalii întrebunțează fel de fel de mijloace, care de care mai minunate : din îndreptarea făcută de un orator unei fraze din discursul său, din niște rînduri, foarte clare de aminteri, scrise într-un ziar al opoziției și răstălmăcite de dînșii, dintr-o destăinuire făcută lor de un bărbat însemnat dintre conservatori al cărui nume nu vor

să-l spună din toate acestea rezultă că conservatorii vor să dărîme libertățile publice.

A căuta să dezmințim la fiecare pas insinuările radicalilor de la putere ar fi de prisos. Astăzi s-a cam domirit lumea de la noi asupra noastră și adversarilor noștri, așa încît nu mai e nevoie să urmărim din fir în fir aceea ce zic adversarii, pentru ca nu cumva neadevărurile lor să treacă drept bani buni în opinia publică. Cestiunea izraelită a avut atîta bun, cel puțin întru cît ne privește, cu toate că noi nu ne bucurăm a fi căpătat acest însemnat folos cu așa preț. Adevărul mai curînd sau mai tîrziu e menit să străbată la lumină, și soarta, în viața publică, are pînă la urma urmelor o dreptate. Sîntem într-o stare politică, economică și socială așa de nenorocită încît, dacă i-a mai rămas poporului acestuia o schinteie măcar de vitalitate, ea trebuie să-l determine a părăsi hotărîtor calea falsă pe care rătăcește de atîta vreme, risipindu-și zadarnic toate puterile vii.

Toate tiradele negustorilor de principii liberale, umanitare și cosmopolite prin cari dînșii caută să insinueze că noi am conspira în contra Constituțiunii nu le vor aduce nici un folos; ele sînt astăzi niște bani tociți, pe cari toată lumea îi vede în sfîrșit ce calpi și ce fără valoare sînt. Vorbind odată despre reorganizarea statului nostru, ziceam că dînsa, pentru a ne garanta existența politică și națională, nu poate fi în adevărul înțeleș al cuvîntului decît o organizare conservatoare.

Orice om cu bun-simț trebuie, după părerea noastră, să fie convins că slăbiciunea noastră internă, disoluția economică și socială în care facem progrese zilnice, nu sînt decît rezultatul organizației noastre de pîn-acuma, nepotrivită nici cu firea, nici cu gradul de dezvoltare morală, intelectuală și economică a poporului nostru.

Românii sînt, din nenorocire, un popor deprins a se îmbăta cu vorbe goale, a se amăgi cu forme deșarte, a crede că o circulară ministerială, numai prin faptul că a înregistrat patrioticește nevoile publice, le-a și înlăturat, că cu un discurs democratic se poate tămădui de mizeria lui economică. Un așa popor, pentru a putea s-o rupă odată cu relele-i deprinderi, trebuie să aibă multă tărie de caracter.

Pentru aceasta, greutatea cestiunii evreilor stă atît în cestiunea însăși, cît și în starea noastră de disoluțiune socială și economică. Prin orișice soluțiune dată deocamdată cestiunii evreilor pe tărîmul politic, nu putem scoate pe evrei de pe tărîmul economic, pe care ei sînt aproape deplini stăpîni. Tăria de caracter, schinteia de vitalitate, credem că le are poporul românesc, și astfel sperăm, pentru dînsul, că va putea să o rupă odată cu vechile deprinderi false și bolnăvicioase și să adopte o direcție sănătoasă în viața publică.

Le-am zis și le mai zicem acestea; acestea sînt ideile și credințele noastre asupra reorganizării statului nostru, a cărei nevoie grabnică, cu prilejul cestiunii izraelite, o simte astăzi toată lumea. Reacțiune ! strigă adversarii noștri. Reacție, da, răspundem noi; nu însă reacție prin răsturnare, nu reacție politică în sensul feudal, cum insinuați d.v. cu rea-credință. Voim și sperăm o reacție socială și economică determinată de rămășița puterilor vii ale poporului, care, dacă nu e preursit să piară așa de grabă, trebuie să-și vină în fire și să vadă unde l-a dus direcția radicală. Prin reacție nu înțelegem, precum insinuați dvs. o întoarcere la un sistem feudal ce nici n-a existat cîndva în țara noastră, ci o mișcare de îndreptare a vieții noastre publice, o mișcare al cărui punct de vedere să fie ideea de stat și ideea de naționalitate, sacrificate pînă astăzi sistematic principiilor abstracte de liberalism american și de umanism cosmopolit. O asemenea mișcare ar pune stavile speculei de principii liberale și umanitare, ar descărca bugetul statului de cifrele enorme ale sinecurelor patriotice și ar condamna astfel pe mulți patrioți subliniați la o muncă mai onestă dar mai grea; ar apăra treptele înalte ale vieții publice de năvala nulităților netrebnice și triviale, garantînd meritului adevărat vaza ce i se cuvine; ar tinde la restabilirea respectului legii și autorității, și ar da astfel guvernului mijloacele și morale și economice pentru a cîrmui bine dezvoltarea normală și cu folos a puterilor acestui popor.

Elementele sănătoase ale poporului român tind firește la această mișcare, și, iarăși firește, această tendență nu poate conveni acelor ce au trăit o viață întreagă exploataînd ignoranța și slăbiciunile tinerei noastre națiuni. Nu e dar vorba de reacțiune prin răsturnare, ci prin înlăturarea elementelor bolnave și străine din viața noastră publică de către elementele sănătoase coalizate. Orice ar căuta să insinueze, prin tertipurii uzate, aceia cărora nu le convine această tendență, ei nu vor putea împiedica mersul firesc al lucrurilor. Dacă acestui popor i-a mai rămas cel din urmă instinct de conservare proprie, reacția, în sensul arătat de noi mai sus, trebuie să se facă.

[19 septembrie 1879]

[PARTIDUL CONSERVATOR...]

Partidul conservator și-a manifestat, prin organul d-lui Titu Maiorescu, vederile și hotărîrile relative la cestiunea ovreilor.

D. Maiorescu nu a vorbit însă numai în numele partidului conservator. Discursul ce-a rostit a fost cea mai nobilă expresiune a vederilor și hotărîrilor întregii țări, a fost cuvîntul de apărare al unui popor ce se vede lovit în demnitatea sa, în interesele sale vitale.

Și oricum s-ar rezolva cestiunea, acel discurs rămîne o faptă istorică, un act de acu-zare contra celor ce ar voi, ori poate chiar vor izbuti să o rezolve altfel decît așa cum voiește țara.

Nu putem admite în mijlocul nostru noi cetățeni decît cu buna primire a țării: iată cuvîntul românesc și totodată umanitar,

prin care d. T. Maiorescu a combătut orice idee de liste ori categorii.

Noi nu ne vom mai încerca să combatem ceea ce nici chiar d. Maiorescu nu a izbutit a combate cu succes. Înzeștriat cu darul vorbe și pătruns de greutatea situației, d. Maiorescu a desfășurat comorile minții sale ca să-i aducă pe stăpînii zilei la îndurare : n-a izbutit.

Cu atît mai puțin am putea să izbutim noi, cari nu avem și nici nu putem avea alte argumente, decît pe acele pe cari le găsim în discursul d-lui Maiorescu, înfățișate în cea mai sărbătorească haină.

Rămîne însă ca să punem în vederea țării primejdiile ce pot să urmeze din primirea propunerilor de rezolvare ale guvernului.

Trecem simplu peste acel amestec confuz de cuvinte și paragrafe pe care guvernul l-a prezentat Camerei drept proiect.

Ministrul de externe a declarat în ședință publică că nici acest proiect nu satisface așa-numitele exigențe europene : atît e destul.

Ne oprim însă la *liste*.

Înțelegem ca guvernul să prezenteze Camerei un șir de petițiuni de la evreii cumsecade, cari declară că vor să fie cetățeni români și cer ca să-i primim în mijlocul nostru.

Am putea să alegem atunci dintre petiționari pe aceia cari ne convin, pe cari sîntem dispuși a-i vedea alături cu noi.

Guvernul însă vine cu o minciună, cu o *listă de evrei asimilați*, de oameni cari ni se *impun*, oameni cari *pretind* onoarea de a fi primiți în mijlocul nostru, în virtutea unei stipulațiuni făcute între străini și fără de a ne face onoarea să declare că cer *de la noi* această onoare.

Aproape toți deputații din Moldova cer ca împămîntenirea să se admită numai individual: cum rămîne cu evreii din Moldova ce se află trecuți pe listă?

Chiar din momentul intrării lor în familia română acești „noi români” sînt primiți cu aversiune, poate chiar cu ură, deoarece fiecare dintr-înșii e cîte un „corpus delicti” cîte o vie dovadă despre triumful unei cauze, pe care întreaga Moldovă o combate direct prin petițiuni și indirect prin aproape unanimitatea deputaților ei.

Listele prezentate de guvern sînt niște *liste de proscricțiune*.

Evreul pus pe acele liste, pînă ieri era bine primit în societatea română; din momentul în care românii îl văd însă pe acele liste, el începe a fi obiectul unei aversiuni obligate.

Și totuși guvernul ne prezentează o listă de „străini asimilați”.

Asimilați acești oameni pe cari orice român se simte dator a-i respinge ca pe niște apostoli ai puterii străinilor pe pămîntul românesc? !

Ei vor trăi în mijlocul nostru și de cîte ori îi vom vedea, ne vom aduce aminte o *altă listă de proscricțiune* : aceea a deputaților, cari au votat pentru liste și contra țării insultate.

Este o voință exprimată de mii și mii de cetățeni români, ca împămîntenirea să se facă numai și numai prin legi individuale; ura acestor cetățeni români rămîne îndreptată contra deputaților ce au votat pentru liste și se redeşteaptă la vederea fiecărui evreu intrat în cetățenia română fără ca el s-o fi cerut.

Nu ne pasă de evrei; nu ne pasă de deputați; ei sînt vrednici de sentimentele pe cari le știu deștepta în societatea noastră. Oameni ca Leibu Iancu, Mandel Miser, Alter Moritz, Pantazi Ghica, Pătîrlăgeanu, "Fundescu și alți asemeni nu prea țin la părerile ce au alții despre dînșii; și bine fac !

Ne gîndim însă că e vorba de țara noastră, și ne cuprinde o adîncă întristare cînd vedem că se creează o permanentă cauză de perturbațiuni sociale într-însa.

Cine poate să ne spună unde are să ne ducă această dezbinare făcută acum între români? cine, eu inima curată, poate să ia răspunderea pentru urmările unei *sfidări* aruncate țării ?

Căci o *sfidare* e pentru țară și îndeosebi pentru Moldova proiectul guvernului cu listele alăturate la el. Alegătorii le spun aleșilor : „Astfel voim să rezolvați cestiunea voi, cari lucrați pentru noi în numele nostru și în interesul nostru”, și altfel o rezolvă aleșii.

E ori nu e acesta un conflict constituțional, aceasta e indiferent.

Destul că e un motiv de neîncredere în sistemul nostru de organizație politică, destul că e o schinteie de învrăjpire aruncată în societatea română.

Nu credem și deocamdată nici nu ne temem că alegătorii insultați vor pune mîna pe par: rămîne însă în țară dezbinarea, învrăjpirea, capitalul de ură, care ne jighește dezvoltarea pacinică și care poate să fie exploatat în paguba țării; rămîne țara despărțită în două tabere.

Cestiunea evreilor nu se rezolvă; ea se pune în o formă cu mult mai acută și mai primejdioasă decît cum a fost pînă în ziua de astăzi.

De această înăsprire a cestiunii trebuie să scăpăm și n-am putea scăpa decît primind proiectul la care aderă majoritatea țării. Guvernul ne spune că acest proiect e o sfidare pentru Europa.

Nu-l credem ! El poate să fie o sfidare pentru Alianța izraelită; popoarele europene sînt însă cu mult mai calme decît ca să stăruiască pentru crearea unei permanente cauze de perturbațiuni în țara noastră.

Chiar însă dacă unele cabinete ar fi dispuse să sprijinească pînă la urma urmelor exigențele nedrepte ale Alianței izraelite, ele niciodată nu vor reuși să determine o pornire unanimă a puterilor europene în sprijinul acelor exigențe. Știm că, deși unanime în dorința de a face să admită în dreptul public european principiile tractatului, puterile au deja deosebite vederi

în privința aplicării la noi a principiului din art. 44. Altfel vede în această privință Austria, Rusia, Turcia și chiar Germania și altfel Franța, Englitera și Italia.

Dacă guvernul și amicii săi nu vor să înțeleagă aceasta, atunci nu ne rămîne decît să presupunem din două lucruri unul; ori că sînt slugi supuse și plecate ale evreilor; ori că ei chiar dinadins caută să agiteze țara, gîndindu-se la turburări, la schimbări, la prefaceri și în genere la răsturnări.

Altfel nu se poate explica zelul cu care guvernul umblă să mai cumpere cele cîteva voturi cari-i lipsesc pînă la completarea celor două treimi.

[21 septembrie 1879]

[„FOAIA OFICIOASĂ A GUVERNULUI...”]

Foaia oficioasă a guvernului, în numărul său de ieri seara, scrie:

... Organul autorizat al partidei conservatoare, „Timpul”, afirma în iunie trecut că „*cestiunea evreilor poate forma oricînd un pretext de invaziune*”.

Citatul pe care-l face foaia radicală este cu totul fals. N-am afirmat nicicînd că „*cestiunea evreilor poate forma oricînd un pretext de invaziune*”.

Ca să se vadă cîtă lipsă de bună-credință au adversarii noștri în viața lor politică, trebuie să amintim aceea ce ziceam în iunie cu privire la cestiunea revizuirii și la starea noastră față cu puterile. Pe atunci foaia radicală amenința țara cu invazie și cu însîngerare și pe Domnitor cu soarta chedivului daca nu ne vom închina impertinentelor pretenții ale Alianței izraelite. Noi, răspunzîndu-i la acestea, ziceam:

... Sîntem noi *datori* a primi art. 44 ? Am contractat noi vrodată obligațiunea aceasta ca chedivul datoria sa publică? Deloc. Nu sîntem datori niminui nimic și totul se reduce la o propunere de învoială între noi și puteri, liberi fiind și unii și alții de-a voi sau de-a nu voi. Voim art. 44, avem recunoașterea independenței; de nu, nu. Abia e nevoie de-a adăoga că independența este un *fapt* care există, recunoscut sau nerecunoscut fiind. În alte timpuri independența și recunoașterea regalității legitime afirna de confirmarea papei; asta nu i-a oprit pe principii necatolici de-a exista ca atari și de-a fi într-adevăr independenți și fără de binecuvîntarea specială a Santității Sale.

Dar se va zice că cestiunea, deși logic vorbind e în favorul nostru, totuși puterile călcînd ele înșile Tractatul de la Berlin ar voi a exige numaidecît admiterea art. 44.

Dacă o asemenea exigență ar exista într-adevăr, atunci vom trebui să știm *cauza* adevărată a ei.

Daca acum e cea mărturisită de art. 44, adecă o *cauză curat umanitară*, atunci n-avem a ne teme de nimic. Nu ni se va arăta un singur caz în istorie, unul singur, în care o cauză pur umanitară să fi adus vrun amestec, vro ingerință din afară. Deși aproape toate războaiele moderne se deschid sub *pretexte* umanitare, totuși *cauzele*, în genere bine cunoscute, sînt cu totul altele și n-au a împărți cu pretextul nici în clin, nici în mînică. Cerneală și hîrtie s-au întrebuițat într-adevăr multă pentru cestiuni umanitare, bani însă puțini, iar sînge nici o picătură măcar.

În fine, dacă e vorba de umanitarism, atunci poporul acela care într-adevăr are nevoie de-o tratare umană este poporul nostru propriu, exploatat, iar nu neamul exploatator al evreilor, încît chiar din acest punct de vedere restricțiunile noastre sînt într-adevăr umane, iar art. 44 neuman.

Singurul defect al art. 7 din Constituția noastră e că, pe lîngă mulțimea nenumărată a evreilor cari nu merită drepturi, se loveau și acei cîțiva cari le-ar merita, și această injustiție sîntem oricînd gata de-a o recunoaște și de a o drege, dînd deplină satisfacere exigenței umanitare.

Și aceasta vom face-o, de-ar exista art. 44 sau de n-ar exista, adecă independent de orice amestec al străinătății. Dacă Europa nu e mulțumită numai cu atîta, bine, dacă este mulțumită, și mai bine. Mai mult decît *posibilitatea* pentru evrei de a deveni români nu putem da, oricare ar fi sau n-ar fi intențiile art. 44.

Lucrul s-ar schimba însă atunci cînd cestiunea umanitară *n-ar fi* decît *pretextul* cerințelor puterilor, iar cauza adevărată ar fi

cea materială a intereselor lor politice. Atunci însă, chiar admitînd art. 44, adică *înlăturînd pretextul*, am fi departe de a fi înlăturat cauza și am rămîne tot în cazul fabulei despre lup și miel — adică tot noi la vale și tot noi am turbura apa. *Pretexte se vor găsi așadar pentru a acoperi o cauză nedreaptă, căci pretextele bune pentru cauze rele sînt foarte ieftine în lumea aceasta.*

Întorcîndu-ne la vorba noastră, spusă în mai multe rînduri, repetăm : dacă pericol există, el există *abstracție făcînd de cestiunea evreilor*. Iar dacă el nu există, și dacă cele șapte puteri mari și voința de fier a d-lui de Bismark n-au alt scop decît cel umanitar, decît cel de a vedea că evreii nu sînt îngrădiți pentru cauze religioase, atunci dovezi despre aceasta, strălucite chiar, le putem da orișicînd.

Acestea le ziceam în iunie în privința deosebirii pretextului de cauză în viața internațională a puterilor. În cazul nostru, avînd și exprimînd deplină convingere că pentru cestiunea izraelită nici țara nu poate fi însingerată de invazii străine, nici M. Sa n-are să se teamă cumva de o soartă ca a chedivului, adăogam :

Cestiunea evreilor e sau *cauza* sau *pretextul* unui amestec al străinătății. Dacă ea e *cauza* acestui amestec, atuncia n-avem a ne teme de nimic. Cerneală și hîrtie se vor cheltui destule pent ru această cestiune, *însă nimeni nu va arunca un singur ban al contribuabililor săi, nu va risca oasele unui singur soldat pentru a realiza egalitatea deplină a evreilor în România*. Dacă însă cestiunea izraelită nu e decît *pretextul* de intervențiune, atunci nu e nici demn, nici cuminte de a sacrifica interesele economice și naționale a cinci milioane de oameni pentru a înlătura un *pretext* pe cînd *cauza* ar continua a exista.

Pe cînd scriam aceste rînduri încă am fi avut bănuială că cestiunea evreilor ar putea servi cumva de *pretext* la o intervenire. Astăzi însă, în urma atitudinii puterilor, știm, precum ziceam și ieri, că, deși unanime în dorința de a face să se admită în dreptul public european principiile Tratatului, puterile au deja deosebite vederi în privința aplicării la noi a principiului din art. 44, că altfel vād în această privință Austria, Rusia, Turcia și chiar Germania., și altfel Franța, Englitera și Italia. Astăzi rugăm pe adversarii noștri să crează că noi știm sigur, din izvor autorizat, cumcă în cestiunea izraelită nu e nici vreo *cauză* nici vreun *pretext* de intervenire a puterilor, ci totul este un *marafet* al Alianței izraelite și al acelor ce sînt slugile acestei Alianțe și stăpîinii României.

[22 septembrie 1879]

[„DUPĂ CUM SE POATE PREVEDEA...”]

După cum se poate prevedea din discuțiunile ce urmează în Cameră, proiectul de soluțiune al guvernului privitor la pozițiunea izraeliților nu va fi în stare de a întruni cele două treimi necesare și va cădea.

Mulți oratori sînt încă înscriși, multe discursuri fericite prin concepție și formă vom mai auzi, și se va face în cestiune aceasta măcar acea lumină care ar fi trebuit să domine la discutarea „tuturor” legilor organice a acestei țări. Dacă din capul locului legile organice se discutau cu atîta frică de Dumnezeu, cu atîta îngrijire de interesele nației românești ca acest de astăzi, desigur că nici datorii publice, nici provincii pierdute, nici cestiune izraelită, nici în fine mizeria claselor de jos n-am fi avut-o; iar dacă pe de altă parte, conform teoriei compensațiunii din natură, oricare rău trebuie să corespundă cu un bine oarecare, precum de ex[emplu], orbirea fizică are de rezultat ascuțirea simțului auzului ș.a.m.d., vom trebui să mărturisim că răul acut al cestiunii izraelite a avut meritul de a ne deschide ochii și de a vedea garanția existenței noastre în munca reală, în apărarea muncii reale, nu în fraze și principii generale, a căror bunătate sau răutate practică atîrnă de la *aplicare* deci de la progresul *real* pe care un popor l-a făcut pe calea muncii fizice și intelectuale.

Dacă însă Parlamentul, prin discursurile membrilor opoziției, prezintă un nivel atît de înălțat precum arareori l-a mai avut, nu putem zice același lucru nici despre proiectul guvernului, nici despre discursurile membrilor partidei pur guvernamentale, adecă roșie, nici despre studiile statistice pe baza cărora guvernul și-a înjghebat listele.

Căci în acele liste vedem de ex[emplu] trecuți cetățeni români de lege răsăriteană, vedem supuși străini care nicicînd n-au manifestat dorința de a fi cetățeni români, vedem apoi o serie de oameni cari nu merită prin nimic favorul de a li se acorda cetățenia română. Cel mai mare defect al listelor însă este fără îndoială acela că stau în contradicție cu programul solemn al cabinetului de a înlătura orice categorii, de vreme ce aceste liste nu sînt decît categorii ascunse.

Căzînd proiectul guvernului, ce se va întîmpla? Sau guvernul se va retrage, ceea ce nu e verisimil, sau va dizolva Adunarea, ceea ce e și mai puțin de crezut, sau în fine va lăsa să cază proiectul său și se va uni cu fostul proiect al majorității, poruncind roșilor să-l voteze asemenea. Deși admiterea proiectului majorității ar fi cea mai crudă dezmințire a existenței pericolelor cu care „Românul” și partidul său amenință țara, totuși este cu puțință ca guvernul să se dezmințe pe sine însuși, pe partidul roșu și presa guvernamentală și să

admită un proiect despre care zicea că ridică asupra româniei furtuna intervențiilor străine.

Departe de a fi vorba de intervențiune, observăm din contră începutul unei reacțiuni în Europa întregă, vedem că presa

odinioară ostilă nouă pe zi ce merge scade tonul, pe zi ce merge recunoaște îndreptățirea noastră de a regula în deplină libertate și cumpănind, cu scumpătate toate interesele noastre naționale, cestiunea aceasta; încît amenințările ziaristice guvernamentale, departe de a mai găsi un răsunet în străinătate, încep a ne inspira mirare prin strania lor izolare în cercul restrîns al redacțiilor roșii.

În ajunul soluțiunii cestiunei izraelite, ținem însă de datoria noastră de a reaminti cititorilor că această reformă cată să fie începutul unei reforme serioase a legiurilor noastre organice. A apăra munca noastră națională în contra exploatării uzurare de tot soiul trebuie să fie ținta de căpetenie a măsurilor de luat.

Ținem a reaminti deci că năvălirea elementului speculator al izraeliților în țările noastre e mai mult simptomul unor rele existente în chiar mijlocul nostru, un simptom dureros într-adevăr, dar remediile în contra lui sînt departe de a înlătura boala organică de care suferim.

La noi liberalismul pretextat al naturelor catilinare, în loc de a democratiza clasa de sus, a avut din contra rezultatul de a aristocratiza o clasă nenumărată de indivizi cari, nevoind a munci, avînd chiar rușine de muncă, aspiră de-a ajunge la vază și de-a face avere pe calea demnităților statului, începînd [de] la miile de funcțiuni mici și sfîrșind cu însuși fotoliile ministeriale. Înmulțirea dar a claselor consumatoare și scăderea claselor productive, iată răul organic, în contra căruia o organizare bună trebuie să găsească remedii. Îndealmintrelea toate măsurile de restricțiune contra simptomelor acestui rău vor avea un rezultat problematic.

În muncă e mîntuire: trebuie numai ca îngrijirea deșteptată a oamenilor de bine să creeze, prin legi practice, condițiile unei munci cu spor și putere de înflorire.

[2 octombrie 1879]

[„ȘEDINȚA DE IERI A CAMEREI.”]

Ședința de ieri a Camerei n-a fost consacrată decît ascultării unui lung discurs al d-lui Boerescu, cu care ședința s-a-nceput și s-a sfîrșit. Acest discurs, care a ținut patru ceasuri și mai bine, a arătat duplicitatea în genere a proiectului guvernului care, după așeriunea d-lui ministru de externe, împacă exigențele internaționale cu trebuințele dinlăuntru ale țării. În urma unei lungi espuneri generale a acestei teze, în care d. ministru a spus că puterile nu sînt mulțumite cu înscrierea principiului, ci vor neapărat aplicarea lui, că, deși părerile asupra marginelor aplicării sînt deosebite, totuși aplicarea o cer toate cabinetele, că însuși guvernul Rusiei, cel mai imparțial dintre toate, ne-au sfătuit de-a ne înțelege cu puterile și de-a ne conforma Tratatului de la Berlin, d-sa a apărat pe rînd toți paragrafii proiectului m contra atacurilor ce i-au venit din partea opozițiunii din Cameră.

Deși argumentațiunea d-lui ministru de externe nu era lipsită de oarecare fineță, cată să mărturisim că acea argumentațiune era atît de difuză și incoerentă, atît de puțin concentrată și atît de puțin energică, încît în locul d-sale un orator bun ar fi spus-o într-o jumătate de oră cu mai multă izbîndă. Din lungimea estraordinară, din prisosul de cuvinte, din apropourile rău alese răsărea pentru auditorii cei mai binevoitori chiar siguranța că proiectul e susținut mai mult din datoria formală de a-l susține decît prin opiniile intime ale oratorului.

Importantă ni s-a părut pentru lămurirea discuțiunii declararea d-lui ministru că tratînd asupra întinderii aplicării a admis întotdeauna punctul de vedere al naturalizării, nu pe acela al emancipării. Căci emanciparea, introdusă ca principiu, ar fio cauză înscrisă în legi a cărei urmare ar fi încetățenirea de drept a tuturor celor cuprinși sub acea dispoziție, precum de ex[emplu] egalitatea drepturilor confesiilor creștine a fost *eo ipso* și fără alte dispoziții cauza emancipării armenilor.

Teza aceasta, apărată de d-nul ministru de externe, face parte din programul opoziției și cititorii [î]și vor aduce bine aminte că partidul roșu e singurul care a susținut cu mare foc *emanciparea pe categorii*.

Dar, odată admis că „naturalizarea individuală” e principiul pe care-l introducem la noi m urma silei internaționale a art. 44, d. ministru de externe a trebuit însuși să mărturisească

că listele sînt partea slabă a proiectului, de vreme ce naturalizarea nu se poate face, în sine vorbind, decît după cererea respectivă a celui ce voiește a fi naturalizat.

Această mărturisire, făcută de chiar apărătorul natural al proiectului de lege, ne scutește pe noi de combaterea acestui defect intern. Metehnele cealalte ale lui sînt în genere cunoscute.

Efectul produs de discursul d-lui Boerescu asupra Adunării a fost rău, atît de rău încît membrii partidului guvernamental, convocîndu-se în ședință de partid, nu s-au adunat decît în număr de vro șasezeci; pe cînd, din contra, adunarea opoziției, făcută tot în scopul de a discuta discursul, a ajuns maximul ei pîn-acuma, adică numărul de 58 deputați.

În realitate singurul motiv coercitiv al apărătorilor guvernului este acela al amenințării cu intervenirea puterilor. Se știe că dacă cestiunea izraelită ar fi putut fi invocată ca pretext al vreunei intervențiuni (cauză n-ar fi fost nicicînd) starea generală a

relațiilor actuale dintre state fac[e] pretextul acesta cu neputință, căci această stare a neutralizat cauza probabilă a unei asemenea intervențiuni, adevărată dorință de sporire a forței politice prin întinderea asupra teritoriului nostru. Poporul românesc, înzestrat cu atîta bun-simț, nu se va mai lăsa indus în eroare prin spaime deșerte, cînd nu există nici o cauză care să le justifice. Intervențiunea în favorul aplicării articolului 44 e o armă guvernamentală ajunsă la atîta discredit încît chiar pensionarii bătrîni ai statului o întrebuițează cu oarecare sfială, nu atît pentru meritul în sine al argumentului, cît pentru a da oarecare picanterie conversațiilor de cafenea. A mai vedea apărînd acest argument în discursuri parlamentare e cel puțin hazardat și această apucătură ar trebui lăsată cu totul în seama jurnalistică roșie, unde puținătatea gîndirii are neapărat nevoie de fraze devenite atît de mult de domeniul ironiei publice încît merită a constitui zestrea intelectuală a unui scriitor roșu.

Dacă dar țara e asigurată în contra unei soluțiuni prin surprindere a chestiunii izraelite, aceasta are a o mulțumi opoziției în genere, opoziției conservatoare îndeosebi. Dacă-și aduce cineva aminte cum „Românul”, ca organ al guvernului, susține egalitatea de drepturi *civile*, deci și facultatea pentru orice străin de a-și cumpăra moșii mari și pămînturi răzășești, că susține emanciparea pe categorii etc., atunci va rămînea convins că proiectul guvernului chiar, deși lax și cu două înțelesuri, e un produs al presiunii opoziției, care-a silit pe guvern, a silit pe majoritatea roșie de-a merge, în aparență cel puțin, alături cu țara.

Cu atît mai mult ne miră atitudinea „Presei”, al organului personal al d-lui ministru de externe, cînd acuză opoziția ba de calomnie, ba de dorință de-a veni la putere, ba de trădare chiar, cînd scriitorii acelui organ știu mai bine decît oricine că dacă țara a putut și poate cîștiga o poziție sigură în cestiunea izraelită numai opoziției are a mulțumi, opoziției care din cestia evreilor n-a făcut nici armă de partid, nici cestiune ministerială, pe cînd, din contra, există o seamă de ilustre personaje, neescptînd pe d. ministru de externe, cari s-au folosit de această cestiune pentru a urca scările mării omenești. În orice caz „Presei” nu-i șed deloc bine lecțiile de patriotism cînd chiar naționalitatea a o seamă din scriitorii ei e atît de problematică încît au avut nevoie de-a fi trecuți în listele guvernului.

[3 octombrie 1879]

[„ÎN ȘEDINȚA DE IERI A CAMEREI...”]

În ședința de ieri a Camerei a vorbit d-nii Lascar Costin, Al. Sihleanu și Nicolae Blaremburg.

D. Lascar Costin, orator de bun-simț și cu multă energie în glas și atitudine, s-a pronunțat contra proiectului guvernului, mai cu seamă pe baza pericolelor economice cari ar amenința țara în urma primirii proiectului.

D. Alex. Sihleanu, unul din tipurile comice ale Adunării, a pledat și acum din punctul de vedere al „balonului captiv” și a vorbit înaintea unei sale deșerte de deputați, în care nu rămăsese prin scaune decît acei gurmanzi pentru cari orice discurs al d-lui Sihleanu e o reprezentație de teatru.

D. Sihleanu a vorbit de „învechimea veche” și de anticitatea antică, de cei săraci cu duhul al cărora este împărăția Cerului, de doine și de Ileana „Cosînzeana, în, „cosițe floarea-i cîntă”, nelăsînd pe auditoriu în îndoială asupra păsărelelor cari cîntă mereu în colivia strîmtă a propiului craniu.

Dar d. Sihleanu nu joacă o canțonetă monodramatică numai, ci dă totdeauna ocazie la dezvoltarea unei conversațiuni care are farmecele ei, cam de soiul acesta.

Oratorul. De cînd am auzit pe d. Conta vorbind istorie îmi vine să-mi cer banii îndărăt de la profesorul meu de istorie.

O voce. Numai de la cel de istorie?

Oratorul. Acum voi combate pe d. Vernescu.

O voce. D. Vernescu n-a vorbit încă.

Oratorul. Nu face nimic ; are să vorbească. D-nii din opoziție spun despre noi că toți sîntem niște animale, niște brute ...

O voce. Nu toți , numai unii.

Oratorul. D-lor invoacă asupra noastră Spiritul Sfînt, care să se coboare în formă de porumb sau de ...

O voce. Clondir.

Oratorul. D. Mîrzescu l-a comparat pe d. ministru c-un idiot.

O voce. Protestez, nu-i adevărat.

Oratorul. L-ați comparat cu Cincinatus. Eu din discuțiile oratorilor n-am putut găsi cărarea ...

O voce. Ai rătăcit-o.

Oratorul. Dar voi eu singur, cu mintea mea, s-o gădesc ...

O voce. Aoleu !

Oratorul. Eu sînt membru la biuro.

O voce. La care biuro ?

Oratorul. La asta ! Nu știi că sînt vicepreședinte ? D. Sihleanu e într-adevăr vicepreședinte al Adunării.

*

D. N. Blaramberg a început discursul său, care va continua și astăzi, prin rugămîntea făcută majorității ca votul în chestiunea aceasta să se facă pe față și prin apel nominal, pentru ca fiecare din deputați să nu aibă în fața țării decît responsabilitatea votului său propriu. Pentru cazul însă cînd Adunarea ar refuza această cerere foarte legitimă, d-sa depune la biurou o declarațiune iscălită de 56 de deputați, prin care aceștia prevestesc că vor vota contra luării în considerare a proiectului guvernului.

D-sa a continuat apoi combătînd pe doi din apărătorii proiectului, pe d. Carp și pe d. mi-nistru de externe, cari amîndoi acuzaseră opoziția de lipsă de argumente.

D-sa a dovedit că a fost un moment, acela al demisionării cabinetului roșu, în care majoritatea Adunării, precum și noul cabinet Brătianu, erau pentru proiectul revizioniștilor condiționali, deci a majorității delegaților. D-sa a rezumat din nou toate argumentele opozițiunii, a arătat că în proiect, fiind vorba de exercitarea de drepturi, acest cuvînt „exercițiu” cuprinde în sine ideea emancipării, ideea unor drepturi preexistente reformei de față, de la al căror exercițiu evreii ar fi fost opriți.

Invăzie ascunsă și ca după un ordin secret al evreilor la noi, solidaritatea dintre aceștia și evreii din lumea întreagă, a cărei dovadă este Alianța, *apelul la străini* făcut de evreii preînși pămînteni, pericolele economice analoge cu cele produse prin invaziunea chinezilor în California, toate aceste argumente să nu fie în stare a invalida singurul argument căzăcios al guvernului, presiunea esteroară? În orice caz însă rămîne dilema intactă, că cei cari au apelat la străini pentru drepturi sînt sau pămînteni, cum se pretind, sau străini. Dacă sînt pămînteni sînt trădători ce trebuie tratați ca niște oameni cari conspiră contra statului român, dacă sînt străini, mai avem oare să stăm la sfat dacă trebuie să-i admitem , sau să-i respingem?

În orice caz însă singura sancțiune care ne așteaptă este cel mult nerecunoașterea independenței noastre de fapt, o nerecunoaștere care ar fi mai mult în paguba altora decît a noastră, mai cu seamă pentru că atît independența cît și autonomia internă a țării nu au avut nevoie de a fi proclamate de cătră puteri, ci numai constatate prin stipulațiuni declarative.

*

Urmarea discuțiunilor din Cameră și a depunerii declarațiunii celor 56 de deputați este că guvernul, presimțind căderea proiectului său, voiește a intra pe calea tratării și a concesiunilor.

Deputații opozițiunii au fost invitați de a-și alege o delegațiune a lor care, în unire cu delegații Camerei, să se concerteze asupra modificărilor necesare proiectului actual. După cît știm opoziția a acceptat această propunere și au ales o delegațiune de 9 membri, cari vor avea a trata în chestiune sau mai bine a da proiectului o redacțiune care să fie pe deplin conformă cu vederile opoziției.

Pe de altă parte auzim și comunicăm sub rezervă că și din partea izraeliților avem a ne aștepta la o manifestare.

Acum cîteva zile ni s-a pus în vedere o suplică, adresată Camerei, prin care mai mulți izraeliți din Dorohoi se rostesc în următorul mod :

Cu inima sfîșiată de durere venim subsemnații izraeliți, născuți și crescuți în România, de -a aduce la cunoștință reprezentanților națiunii, ca să vadă ce piesă joacă confrății noștri *străini* și prin ce fel de uneltiri vroiesc să dobîndească drepturile politice și civi le.

Comitetul izraelit din București, pentru ca cu o mai mare înlesnire să introducă în sînul românilor un număr oarecare de străini, au chemat cîte un delegat izraelit din fiecare oraș, precum și din Dorohoi pe d. Lupu Zarafu, carele s -a și reîntors și îndată au făcut o adunare de toți izraeliții de *protecțiune străină*, ținîndu-le acest limbaj : " S-a regulat în București cu oamenii de la putere că toți aceia cari vor da 150 de franci fără ca să întîrzie vor fi acuma emancipați, acuma cînd se vor primi și l iste le nominale".

Noi cari avem sentimente românești, noi cari privim de mult timp aceste meschinării, nu am putut ști tot pîn -acuma.

S-a și format grabnic 200 de petițiuni în privința aceasta, pentru a cere drepturi, și cu aceste petițiuni, împreună cu su mele adunate, pleacă d. Lupu Zarafu astăzi la București, căci se șoptește că acuma e momentul cuvenit, căci, dacă va veni alt guvern, lucrul e pierdut.

Că sîntem pămînteni putem proba prin români chiar și de aceea ne doare cînd vedem că străinii voiesc să înșele pe români.

Îngădui-va țara aceasta ? Trece-se-va cu vederea de către aceia în mîna cărora se află soarta României ? Lăsa -se va nepedepsit un asemenea abuz ?

Oricît informațiunile petiționarilor ar fi supuse erorii, aflăm totuși că adunarea izraeliților despre care suplica vorbește a avut loc într-o casă alături cu hala vechiturilor. În acea adunare, compusă și din delegați izraeliți de prin districte, s-ar fi hotărît de-a se adresa o petițiune Adunării legiuitoare prin care să se declare că izraeliții voiesc sau *tot* sau nimic.

Acesta este punctul de vedere apărut de „Fraternitatea”, asupra căruia noi ne-am exprimat opinia, încît nu mai avem nevoie a reveni.

[4 octombrie 1879]

[„NUMĂRUL DE AZI ȘI CEL DE IERI AL «ROMÂNULUI»...”]

Numărul de azi și cel de ieri al „Românului” au meritul de a trezi veselia publică prin declarațiile coprinse în ele, precum și

prin prăpăstiile visate de onorabilii confracți, cari văd pericole pentru țară acolo unde nimeni nu vede decât cel mult căderea roșiilor de la putere.

Am spus-o adeseori în acest ziar că dreapta conservatoare e partidul acela în Parlament și în țară ai cărui membri nu au absolut nici o nevoie de-a veni la putere. Cu listele electorale și cu rolurile de contribuție în mână am putea dovedi că clasa aceea de oameni din care partidul conservator își recrutează membrii poartă 2/3 din toate sarcinile statului, pe când celelalte clase poartă numai 1/3 parte. Din această proporție se va vedea că, dacă partidul conservator are vreun interes, e desigur acela al stabilității, al unui guvern regulat, conștiincios și iubitor de țară, nicidecum însă pe acela de a veni numaidecât la putere. Ce sînt însă dd. roșii cînd n-au puterea în mîni? Nimic decât palavragii de cafecele, ajuși în trista stare de-a purta iarna pălării de paie și hăinuțe de dril.

Am înțelege încă dacă s-ar vorbi pur și simplu de ambiția de a veni la putere, o ambiție de care pot fi susceptibile piepturile omenești. Dar această ambiție, oricît de mare ar fi, nu este defel întrețesută cu interese de ordine curat individuală, deci e prea sus-pusă pentru a putea fi atinsă de prepusurile meschine ale roșiilor, prea sus pentru a putea fi confundată cu setea de putere pe care-o au dumnealor. Pentru conservatori lupta politică nu e o „luptă pentru existență” ca la roșii.

Noi le-am propune d-nilor roșii o reformă care i-ar face să se lepede de bunăvoie de a veni cîndva la putere și anume : ca toate funcțiile administrative precum și deputățiile, avînd deplină și garantată responsabilitate, să fie servicii benevole și gratuite. Ar primi dumnealor aceasta?

Ne temem că de a doua zi statul român ar rămînea fără funcționari și fără deputați roșii.

Acuzarea setei de putere făcută conservatorilor e cel puțin absurdă, mai întotdeauna însă de rea-credință.

Dar într-adevăr „Românul” nu mai știe ce vorbește. Începînd revistele sale prin acuzarea că ținta luptei politice a conservatorilor nu e decât puterea, că opoziția e *înverșunată* după putere, cuprinde cu cîteva șiruri mai jos următoarea declarație.

Cine voiește să mîntîină *indefinit* guvernul actual la putere nu are decât să nu dea cestiunii în dezbatere o soluțiune acceptabilă pentru puterile europene. Președintele Consiliului de Miniștri a declarat precis și categoric, în întrunirea de ieri seară, că, pe cît timp va fi susținut de majoritatea Camerelor, *nu va primi nici a se da un vot negativ* care ar provoca o rezoluțiune din partea puterilor; nu va primi nici o soluțiune neacceptabilă pentru Europa; și, nevoind nici a dizolva Camera *decît la ultima extremitate, va rămînea neclintit la putere* pînă cînd două treimi ale Camerei se vor înțelege asupra unei soluțiuni. Această declarațiune a fost făcută de d. Ioan Brătianu în termeni atît de preciși și cu tonul unei *hotărîri atît de nestrămutate* încît ne este și nouă permis astăzi să afirmăm cu tărie că cine voiește să mențină *indefinit* pe guvernul actual la putere nu are decât să refuze acestui guvern o soluțiune acceptabilă pentru puterile europene.

Apoi mai la vale pe același ton :

În tot cazul, ceea ce este *mai presus de orice îndoială* e că ministrul actual *nu poate să se clintească de la postul său* pînă ce cestiunea pendentă nu va fi rezolvată. El este impus, prin puterea lucrurilor în capul afacerilor; căci, în dată ce o criză ministerială s-ar produce și, ca consecință neapărată, Camerele s-ar dizolva fără ca cestiunea să fie rezolvată, puterile vor da ele soluțiunea ce nu s-ar fi putut da de țară și i-o vor impune. Este dar o datorie *patriotică* de primul ordin pentru guvernul actual de a *ține cu energie puterea* pînă ce cestiunea pendentă va fi rezolvată. De aceea și d. Ioan Brătianu a declarat ieri seară că, *chiar dacă ar trebui să-și piarză viața* în împlinirea datoriei ce îi este impusă de puterea lucrurilor, va rămînea neclintit la putere pînă cînd cestiunea evreilor *va fi rezolvată* și țara admisă în concertul puterilor europene.

Deși Camera e liberă de-a refuza chiar revizuirea Constituției cu o *minoritate* suficientă, totuși ministeriul declară că nu se va retrage pînă ce soluțiunea lui nu va fi primită.

Într-adevăr, frumoase și mai cu seamă constituționale declarații face d. I. Brătianu, declarații cari nu-i vor ajuta nimic, din cauză că în toate cestiunile mari de pînă acuma d-sa au amăgit prin neadevăruri țara. D. I. Brătianu, dacă are vreo calitate eminentă, este aceea de-a spune foarte dezghețat neadevărul. Ni se pare că a venit vremea ca nimeni să nu-l mai creadă.

Și aceste declarații ale d-lui ministru nu însemnează o *înverșunată* sete de putere?

Dar aceasta e la urma urmelor afacerea d-sale. Dacă această sete înverșunată ar avea drept corelat calități distinse de om de stat nici n-am avea de obiectat ceva în contra ei. Din nefericire însă această sete e în așa disproporție cu calitățile d-sale încît aproape toate nenorocirile și toată sărăcia care de douăzeci de ani bîntuie aceste nefericite țări avem a le mulțumi incapacităților fenomenale cu care d-sa a condus partidul roșu.

Puțin am avea de zis asemenea asupra publicării acestor solemne declarațiuni în „Românul”.

Dar alături cu ele vedem acuzațiuni atît de nedemne făcute membrilor opozițiunii încît le reproducem numai, fără a le mai întîmpina. Cu balamucul nu se discută. Iată dar prăpăstiile pe cari confracții noștri, în superfluența lor de iubire de adevăr și de

lealitate, le atribuie opozițiunii conservatoare:

În noua și dureroasă dramă ce se va desfășura pe această cale actele vor fi împărțite precum urmează :

Actul I. Camerele lasă cestiunea nerezolvată sau dau o soluțiune neacceptabilă pentru Europa.

Actul II. Puterile se întrunesc în conferințe, rezolv cestiunea și chibzuiesc asupra mijloacelor de a o impune României.

Actul III. Ministerul Manolaki Kostaki, Maiorescu și consorții cer <e> aplicarea principiului că puterile au autoritatea de a decide despre România și aceasta datorită de a se supune; această aplicare o cere de urgență spre a salva țara de ezeștiunea puterilor.

Actul IV. Deciziunea puterilor este aplicată și strigătul țării amuțit cu puterea tunului și a bionetei, în numele salvării țării.

Actul V. *Una sută mii* de evrei, cel puțin, sînt impuși ca cetățeni români, și garantarea proprietății rurale dispăre în loc de una mie de evrei cît propune astăzi guvernul și de garantarea cea mai puternică a proprietății rurale.

Și toate acestea le atribuie opoziției cine? „Românul”, acelaș jurnal care propunea egalitatea drepturilor *civile* pentru toți străinii, care le dădea tuturor dreptul de a cumpăra moșii; jurnalul în fine care susținea emanciparea pe categorii, deci introducerea pe rînd a zeci de mii de evrei în cetățenia română, fără un vot special al Camerei.

Se-nțelege că și această capodoperă de decadentă a inimei omenești se mîntuie prin declararea că:

în deșert vor face orice alte încercări spre a răsturna ministerul, căci el va rămînea neclintit la postul său, pînă cînd cestiunea va fi rezolvată.

Să vă fie de bine !

Față cu aceste turpitudini, cari răsar ca bureții înveninați în foile roșii, ne cuprinde un sentiment trist care ne silește a zice : Nu cestiunea izraelită e răul principal, suferim de un rău adînc și înrădăcinat care, nelecundu-se, ne va duce la o sigură pieire. Cînd oameni cari sînt capabili de-a scrie dezghețat asemenea minciuni și calomnii la adresa adversarilor lor continuă a eșercita influența asupra opiniei publice, continuă a fi miniștri, deputați, mai știm noi ce, e o dovadă că acei oameni nu mai pot trăi prin o muncă cinstită, că sînt avizați de a trăi din amăgirea poporului, că-și pîngăresc sufletul de zece ori pe ceas cu cele mai negre ca lomnii pentru a se mîntînea la puterea de care au nevoie, că sufletul țării se-nveninează pentru a nu mai putea vedea adevărul.

O asemenea țară e pierdută!

[5 octombrie 1879]

[AM SPUS-O ÎN NUMĂRUL DE ALALTĂIERI...]

-

Am spus-o în numărul de alaltăieri că guvernul a invitat opozițiunea de-a alege o delegațiune care, în unire cu delegațiunea majorității Camerei, să discute modificările de introdus în proiectul de revizuire al Constituției.

Se vede că delegațiunile nu au putut să stabilească un acord, de vreme ce guvernul a simțit trebuința de-a amîna prin o apucătură parlamentară discuția asupra proiectului, cerînd ieri de urgență ca Adunarea să treacă în secțiuni pentru a studia proiectul de lege prin care douăsprezece consilii județene se autorizează a face împrumuturi de la Casa de Depuneri și Consen națiuni spre a veni în ajutorul țaranilor a căror recoltă a fost compromisă prin secetă.

În zadar d. Alex. Lahovari a espus Camerei modul de-a face votarea acestei legi cît mai repede, de vreme ce din propria inițiativă a Adunării există deja o delegațiune însărcinată cu studiul cestiunii, încît proiectul de lege trimis în acea delegațiune ar putea veni înaintea Adu nării a doua zi chiar; în van membrii opoziției s-au oferit de-a *aclama* proiectul de autorizare de împrumut fără nici o discuție. Într-o dezordine completă, în care chiar darea unui vot a fost peste putință, Adunarea a trecut în secțiuni, întrerupîndu-se astfel discuția asupra cestiunii izraelite, deși oratorul cel întîi înscris pentru ziua de ieri era d. Titu Maiorescu.

Am ruga de pe acuma pe onor. confrați de toată mîna de-a nu da trecerii în secțiuni o altă esplicare decît aceea pe care i-a dat-o d. I. Brătianu. Pe cînd d. Mihail Cogălniceanu spunea că într-adevăr gravitatea cestiunii împrumutului în sine face pe guvern să intercaleze în discuția cestiunii evreilor discuția proiectului de împrumut, pe cînd oratorii guvernamentali băteau aceeași coardă, deși refuzau sa *aclame* proiectul, d. ministru prezident, într-unul din rarele sale momente de sinceritate, a spus-o, răspunzînd d-lui Lahovari, că guvernul are nevoie de amînarea cestiunii principale din cauza înțelegerilor dintre delegațiunea majorității și aceea a opoziției.

E justă deci obiecțiunea făcută de d. Mărzescu că guvernul, avînd nevoie de amînare, s-o ceară în mod net și cinstit. La ce vecinica fineță bizantină, la ce apucături diplomatice străvezii pentru oricine, la ce tertipuri în locul procedării deschise și

oneste? Pentru a nu mărturisi că partidului guvernamental i-e frică de un orator ca d. Maiorescu? Dar ni se pare că tocmai tertipurile acestea sînt o dovadă și mai mare despre frica ce le-o inspiră o voce atît de autorizată a opoziției conservatoare.

*

D. Boerescu a încetat de a fi un orator bun pentru cei de la „Timpul”? întrebă „Presa”. Deie-ni-se voie a o declara că pentru cei de la „Timpul” d. Boerescu n-a fost nicicînd un orator *bun în toată puterea cuvîntului*. Fără îndoiala că actualul d. ministru de externe are multă stofă pentru un orator, are o rară fineță de argumentațiune, are, în momentele sale fericite, talentul chiar de a-și espune argumentele în mod concis și-ntr-o ordine nu numai logică dar și retorică, dar pe de altă parte nimeni nu va contesta că acele momente fericite nu sînt tocmai dese și că meritul logic al argumentațiunii pierde adeseori prin difuziunea și incoerența formei. A vorbi patru ore lucruri ce s-ar putea espune într-o jumătate de ceas nu va să zică a fi un orator bun. Confrații noștri nu trebuie să uite că oratoria este o artă și că la toate artele partea tehnică trebuie să fi trecut în singele celui ce o profesează pentru ca el s-o exercite

bine, căci, oricît de mult talent ar avea, el se risipește și se aplatizează fără disciplina riguroasă a celui talent, fără economia puterii intelectuale puse în joc. Dar a se obosi pe sine și Adunarea întregă vorbind, vorbind și mereu vorbind, nu va să zică a fi un orator. Nu tăgăduim că-n acest fluviu de vorbe răsărea strălucind din cînd în cînd talentul oratoric al d-lui ministru de externe, dar discursul ca întreg, ca „unitate” de concepție și vederi, a fost slab, atît de slab încît nu ne îndoim că chiar redactorii „Presei” au aceeași părere, deși n-o mărturisesc.

Gurele rele au mers atît de departe încît au zis că d. Boerescu ar fi vorbit *într-adins* rău, ceea ce noi nu credem. Ziceau c-ar fi vorbit într-adins rău, pentru că d. Brătianu îl alesese pe d. ministru de externe ca jertfă de sacrificat împreună cu proiectul guvernului pe altarul opoziției și că-n această situație psihologică, vrednică de părerile noastre de rău, d. ministru și-ar fi pierdut motivul cel mai puternic pentru a susține proiectul.

Repetăm că aceasta este o răutate pe care noi n-o credem, încît, în alternativa de a alege între argumente, ne-a venit, în chiar interesul d-lui ministru, mai lesne să credem în suspensiunea timporală a talentului său oratoric.

La rugămîntea „Presei” de-a spune cine este acel redactor al ei care are nevoie de-a fi trecut în lista nominală de împămîntenire mărturisim că binefăcătorul întunec care plutește asupra *Centrului* ne face să ignorăm dacă d. Grunberg continuă sau nu a contribui la primejdiile cari însoțesc totdeauna citirea organului *Centrului*, dar știm că acele primejdii, odinioară cel puțin, erau agravate în mod esențial prin traduceri din nemțește, a căror perfidă dibăcie consista tocmai în trebuința ce au de-a fi ele înșile traduse în românește.

E o neagră ingratitude din partea „Presei” de a-și renega astfel pe unui din cei mai productivi scriitori ai ei.

„Ș-apoi cine face această imputare?” întrebă „Presa”. „Un ziar, adică «Timpul», care este dat în antrepriză *unui domn Weiss*”.

Firma Thiel & Weiss din tipografia cărei apare „Timpul” a cîștigat prin lucrările sale de arte de mult dreptul de-a nu mai fi citată cu cuvintele „un domn oarecare despre care habar n-avem cine-i”.

Oare le-ar conveni redactorilor „Presei” dac-am începe un articol astfel:

Un domn oarecare, habar n-avem cine-i, dar care răspunde la numele Boerescu etc.?

Desigur că nu.

Destule reputații uzurpate există în țară, lăsați intacte cel puțin pe cele întemeiate.

Firma Thiel & Weiss, ca firmă tipografică, e în orice caz mai cunoscută în țară decît numele scriitorilor articolelor din „Presa”. Și cu drept cuvînt.

[6 octombrie 1879]

[„SÎNTEM ÎN AJUNUL UNEI SOLUȚIUNI...”]

Sîntem în ajunul unei soluțiuni definitive a cestiunii izraelite. Guvernul și-a plecat armele, majoritatea roșie a primit programul întreg și intact al opoziției, viitorul art. 7 al Constituției române va fi o stavilă și mai puternică în contra înstrăinării decum a fost articolul actual.

E un moment atît de frumos acesta, în care ideile apărute de noi sînt purtătoare de biruință, încît lăsăm orice incriminări la o parte. Și, dacă ne aducem aminte de scurtul trecut în care țara a fost agitată de această grea și periculoasă cestiune, o facem numai în interesul adevărului istoric, fără ură și patimă contra cuiva.

Acum un an art. 44 al Tratatului de Berlin afirmă ca sabia lui Damocles asupra țării, iar presa guvernamentală augmenta spaima, năzărindu-i-se în perspectivă nouri grei și încărcăți cu grindină pe care-i vedea adunîndu-se dinspre străinătate asupra noastră.

Cînd s-au scris alegerile pentru Camerele de revizuire agitația era la culme. Dar pe cînd ziaristica, cu puține excepții, se întrecea în cuvinte cari, oricît de frumoase ar fi fost, n-aveau puterea nici de-a convinge, nici de-a îndupleca, organul nostru au adus studii serioase asupra cestiunii, studii bazate pe date statistice, pe comparațiunea textelor de lege din diferite țări, cîștigînd opinia publică pentru singurul punct de vedere admisibil și rațional, că reforma constituțională nu se poate face decît în marginele în care se poate concilia cu interesele economice și naționale ale țării.

Ținem a reaminti solemnă declarație făcută în acest organ că partidul conservator nu va face, precum nici au făcut, cestiune ministerială din cestiunea izraelită.

De unde presa europeană toată era în momentul întîi contra noastră, vedem astăzi cestiunea atît de lămurită încît o reacție analogă cu cea de la noi se prepară în Germania și Austria, că „Journal des Débats”, publicînd scrisoarea d-lui Crémieux, se pronunță pentru noi, că generalul Garibaldi și vestitul Kossuth găsesec de cuviință a se lupta cavalereste pentru noi în publicitatea europeană.

Cu toate acestea, pe cînd presa străină nu era ostilă și după a ei atitudine aveam grijă de chiar atitudinea sferelor influente ale diplomației, în mijlocul unei fierberi generale și a unei generale incertitudini și lipse de hotărîri, grupul conservator din Iași, unit cu un grup de bărbați independenți, liberali prin tendențe, dar moderați și circumspecți în procedere, au stabilit lineamentele esențiale ale unei soluțiuni care astăzi poate se va vota ca definitivă și sfîntă voință a țării.

Reamintim dar că, dacă biruință este, ea este a acestor două grupe, cărora, cu grațitudine adîncă o constatăm, nu le-au lipsit nici concursul fracțiunii, nici acel tot atît de prețios și vrednic de laudă a liberalilor moderați din Țara Românească. Oricît de multicoloră ar fi fost dar opoziția, un singur merit are, că strîns unită și-a pus pieptul pentru țară, că mica ei oștire a fost o oștire de eroi.

Ne aducem aminte de o duioasă legendă păstrată în memoria popoarelor din Peninsula Balcanică. Cînd Mohamed II s-a întîmpinat la Rovine cu mica oștire a lui Mircea cel Bătrîn, în partea turcilor era ca aliat vestitul Marcu Craișorul, eroul legendelor slave. Cînd acesta a văzut mulțimea săgeților române întunecînd văzduhul ca nourii cerului, a căzut în genunchi, rugîndu-se: „Fă-mă, Doamne, să cad în luptă, dar să învingă creștinii”.

Craiul Marcu a căzut în bătălie, dar Mircea a ieșit biruitor.

Tot astfel guvernul, patriotic fiind, au trebuit să se roage lui Dumnezeu : „Fă-mă, Doamne, să cad în luptă, dar să învingă țara!”

Dar n-avem numai bucuria de a vedea schimbată opinia Europei, de a vedea liniștindu-se țara din îngrijirea ei, o și mai mare satisfacțiune ne este păstrată.

Izraeliții înșii, recunoscînd că nu cu Alianța, ci cu noi împreună or să trăiască, nu cer nimic alta decît ceea ce țara poate da. Oameni însemnați și de talent părăsesc punctul de vedere al interpretării largi a art.44 și vor cere împămîntenirea individuală.

În această oră de apropiere generală, cînd România dă într-adevăr din toată inima posibilitatea ca izraeliții să devină cetățeni ai ei, ne simțim datori a vorbi în spiritul păcii și a reaminti că nu ura contra rasei izraelite, nu patima, nu prevențiuni religioase ne-au silit a menține un atît de strict punct de vedere, ci mai cu seamă natura ocupațiunilor economice ale evreilor, precum și persistarea lor întru a vorbi în familie și piață un dialect polono-german care-i face neasimilabili cu poporul nostru.

Daca, în locul muncii actuale, care nu consistă în mult mai mult decît în precupețirea de muncă străină, evreii se vor deda ei înșii cu ocupațiuni productive, dacă școalele noastre, în cari oricînd au fost primiți și tratați pe picior de perfectă egalitate cu românii, vor avea de rezultat a-i face să vorbească și să scrie românește, atunci viitorul art.7 nu va mai fi o piedică pentru ei, căci nimeni nu va contesta unui român adevărat, de orice rit ar fi, dreptul de cetățean român.

Fie zis într-un ceas bun și împlinescă-se binele cu prisosință!

[7 octombrie 1879]

[CHIAR ÎN CELE MAI SOLEMNE MOMENTE...]

Chiar în cele mai solemne momente, atunci cînd revizuirea art.7 se făcea pe baza unei înțelegeri comune între toate partidele, roșii nu puteau să încheie falimentul lor politic decît c-o faptă odioasă și de rînd.

Astfel în ziua de 6 octomvrie, în loc ca d. Griani, raportorul comitetului delegaților, să constate prin darea sa de seamă atît acordul stabilit cît și deosebiri esențiale ce există între proiectul primitiv și acel supus votului Camerei, a început prin neadevărul că *dumnealor* au crezut de cuviință a procedea la *oarecari* modificațiuni în sensul diferitelor idei cari s-au emis și

că au constatat tot *dumnealor* că nu în *fond*, ci mai mult în formă au existat *oarecari* divergențe între opiniuni și că au procedat la modificațiuni, cari nu alteră întru **nimic** esența sau spiritul proiectului prezentat.

Acest grosolan neadevăr, această escrocherie parlamentară, acest act de rea-credință nu putea să treacă nerelevat și nepedepsit.

E nedemn ca în viața statului minciuna să joace rolul cel mai însemnat, e nedemn ca ciracii Alianței izraelite ceea ce au fost roșii în tot cursul dezbaterilor să-și asume asupra lor meritul, pe care nu-l au, de-a fi pus țara la adăpostul invaziei economice.

D. Maiorescu a trebuit să releveze înainte de toate adevărul. Dacă organul nostru a avut contra vreunui rău o ură învierșunată a avut-o contra neadevărului, încît lupta noastră adesea penibilă și crudă e mai cu seamă o luptă pentru adevăr. În cazuri extreme și sub imperiul necesității omul poate tăcea, a minți nu-i e permis nicicînd și mai puțin se poate admite minciuna erijată sistematic în principiu de guvernare. Dacă dar d. Giani se mărginea a propune cu două cuvinte, așa zicînd prin o semnificativă tăcere, proiectul cel nou, nimeni nu avea de întîmpinat o vorbă și proiectul trecea cu aproape unanimitatea voturilor, precum a și trecut, fără observații din partea opoziției.

În zadar mai caută dar „Românul” a drapa escrocheria parlamentară prin considerațiuni de înaltă politică esterioră și a-și da aerul că din pur patriotism d. Giani a căutat să asume asupra roșiilor victoria politică. Noi, cari într-adevăr știm mai multe decît spunem, sîntem convinși că însuși dispozițiile puterilor s-au schimbat în privință-ne și că noul proiect, votat de Adunare, are perspectiva de a fi admis în străinătate. Nu mai vie d-ni guvernamentali cu acel fitil uzat al intervențiunii străine, al dezaprobării străinătății, căci nu-i mai crede nimeni în țară, nimeni în străinătate chiar. Timpul amenințărilor a trecut și-ar trebui să fi trecut și timpul acelor cari s-au servit de ele contra propriei lor patrii, pentru a o intimida și a o face să se arunce în prăpastie.

[10 octombrie 1879]

[ÎN SENAT A ÎNCEPUT IERI...]

În Senat a început ieri discuțiunea proiectului de revizuire adoptat cu aproape unanimitate de Adunarea deputaților. Victoria politică a țării și în deosebi a opoziției conservatoare ne e afit de scumpă încît, cu toate provocațiunile mascate ale presei guvernamentale, ne pare rău că purtarea roșiilor în memorabila ședință de la 6 octomvrie ne-a silit să polemizăm chiar în momentul în care bucuria pentru biruința națională ar fi trebuit să înlătore orice ceartă dintre noi. Într-adevăr, dacă măcar aceasta una dată ni s-ar fi conces ocazia de a ne bucura în liniște de succesul dobîndit, o singură recriminare n-ar fi ieșit din pana noastră.

Cunoscînd țara și știind că tăria ei consistă în poziția geografică ca despărțire între mari puteri rivale, știind că ea asemenea unei limbe de cumpănă va fi tocmai atunci mai sigură cînd interesele și curenturile se vor contrabalansa, din capul locului ne-a venit greu a crede că cestiunea izraelită ar putea fi cîndva cauza reală a vreunui amestec de din afară în afacerile noastre interne. Avem din contra convingerea că această cestiune n-ar putea fi decît cel mult pretextul care să mascheze cauze și interese politice reale. Din momentul însă ce acele cauze, urmînd dintr-o parte și dintr-alta o direcție opusă, se neutralizau și-și țineau cumpăna, țara putea fi sigură în contra oricărui amestec de dinafară, care, oricît de dorit ar fi fost de unii, ar fi întîmpinat împotrivirea vigoasă a altora. Din acest punct de vedere cauza izraelită, astfel precum o reprezenta Alianța, era pentru noi din capul locului o cauză pierdută afit înaintea tribunalului Europei, cît și înaintea opiniei țării.

Pe de altă parte neîndeplinirea art.44 putea să formeze pretextul unei interveniri eventuale: era deci prudent de-a înlătura chiar și acest pretext. E asemenea adevărat că fostul art.7 al Constituției noastre era într-o privire nedrept. Religia unui om nu atîrnă de la libera sa alegere. Născîndu-se fără voința lui proprie, omul e înrolat din leagăn încă sub steagul unei credințe religioase cu mult înainte de-a putea avea vro opinie asupra binelui sau a răului coprins în legea pe care-o moștenește. Deși dar art. 7 avea numai în aparență caracterul unei escluziuni pe motive religioase, deși, în sine privit, el se îndrepta contra unei rase străine, nu contra ritului religios al acesteia, totuși se putea întîmpla ca un om, prin sentimente și cuget

cu totul român, să afle în el o piedică nestrăbătută pentru a lua parte la viața statului. Ar fi putut să se boteze vor obiecta unii. Dar din parte-ne tocmai de încetățenirea acelor n-am fi fost bucuroși cari, cu ușurință și fără scrupule, s-ar fi botezat fără ca o adîncă schimbare în convingerile religioase să se fi operat înlăuntrul lor. Nu e îndoială că, sub regimul toleranței cunoscute și recunoscute a poporului nostru, asemenea oameni, pe care întîmplarea nașterii i-ar fi esclus de la drepturi pe deplin meritate, s-ar fi bucurat de stima societății și ar fi fost considerați ca egali între egali. Dar legea e lege și un articol pozitiv înscris în dreptul nostru i-ar fi esclus totuși în mod neînlăturabil de la exercițiul unor drepturi ce li s-ar fi convenit, și înlăuntrul conștiinței lor s-ar fi simțit nedreptățiți și umiliți fără cauză. A fi esclus de la viață pentru că stăruiești a fi de altă limbă și de altă rasă decît acele a generalității locuitorilor nu este o umilire. Un chinez, un arab, un persian cari ar stăruia a rămînea ceea ce sînt, ar recunoaște desigur dreptul unui stat străin de a-i esclude de la afaceri la cari sentimentul de omogenitate cu totalitatea locuitorilor trebuie să

fie pus afară de orice îndoială. Dar a fi exclus atunci când te simți omogen cu poporul și când bucuros îndeplinești orice condiții ce ți s-ar cere pentru a dovedi asimilarea este umilitor.

Deci trebuia dată posibilitatea ca aceia dintre izraeliți cari vor să fie cetățeni români să și poată deveni ceea ce vor și această posibilitate este, mulțumită Cerului, dată cu de prisos.

În Senat proiectul votat de Adunare nu va întâmpina multă opoziție. E drept că însuși marele Alecsandri a ținut ieri un discurs nerevizionist, pe care îl aprobăm, fără a-l putea urma, mai cu seamă dintr-un punct de vedere. Niciodată o reformă a legislațiunii noastre interne n-ar fi trebuit să, se opereze sub presiune străină, oricât de mică sau de binevoitoare ar fi fost ea. Dar alături cu acest principiu absolut, în privirea căruia sîntem mai intransigenți decît oricine, necesitățile conservării statului și greutățile momentului silesc națiunea la concesiile pe care cu bucurie am fi voit să le vedem evitate. Dacă revizuirea se făcea din chiar inițiativa țării în senzul în care s-a făcut n-am fi avut uimic de zis, căci ar fi fost un act și de prudență, și de justiție. Astăzi însă, pe lângă prudența și justiția cari-i sînt inerente proiectului, el mai poartă și caracterul odios al siluirii, de care am fi dorit din adîncul inimii să-l știm dezbrăcat. Dar dacă n-a fost să fie după placul inimii noastre, să ne mulțumim cel puțin că, cu ajutorul lui Dumnezeu, sila esteroară și necesitățile noastre s-au putut concilia în modul cel mai bun posibil.

[12 octombrie 1879]

[„PROMULGAT ȘI SANȚIONAT...”]

Promulgat și sancționat prin semnătura M. Sale Domnului, noul articol 7 al Constituției române a trecut deci prin toată filiera legislativă și a devenit lege. Astăzi, în ziua publicării prin „Monitor” a noului articol constituțional, s-a mîntuit deci cestiunea izraelită din România. Dar dacă ea s-a mîntuit în mod formal, întru cît adecă un pericol poate fi înlăturat prin dispozițiuni legislative, caracterul ei economic a rămas încă neatins și o serie de măsuri organice trebuie să completeze însemnata reformă. Sîntem departe de-a ne îndoii că toți românii de orice partid ar fi ei, orice creștere ar fi avut și orice aptitudini le-ar fi dăruit natura doresc din inimă de-a vedea țara înflorind, de-a vedea progresul ei material și intelectual asigurat pentru tot viitorul. Dar între intenție și puțință e o adevărată prăpastie, de aceea Dante a avut cuvînt cînd a zis că locașul celor răi, iadul, e pardosit cu bune intenții. Tocmai într-asta consistă puterea tragică a răului, că cel care-l comite găsește mii de motive pentru a-l scuza, într-asta consistă logica patimelor omenești, că fiecare individ din punctul sau de vedere, din neputința de-a voi altfel decum e osîndit a voi, are cuvînt. Dar uu punctul său de vedere c cel care folosește altora, nu acesta poate aduce pacea și înflorirea între toți.

De-aceea nu ne îndoim că acum, după ce cestiunea, întru cît era formală, e înlăturată, guvernul și organele lui vor propune fel de fel de reforme, unele din bună-credință, altele cu priviri personale și pentru a îmbrobodi, cu pretextul interesului public, interese private, dar, oricum fie, asemenea proiecte vor ploua, vor fi poate chiar conforme cu cuvintele noastre, dar lipsite de înțelegerea noastră. *Non idem est si duo dicunt idem* zice un proverb latin, adică, „nu acelaș lucru este dacă doi *zic* același lucru”, căci de la zisa în treacăt, de la repetarea imitativă

a același cuvinte pînă la reproducerea în alt creier a aceleiași gîndiri e o mare deosebire.

Am zis în mai multe rînduri că oricine dorește vindecarea reilor cari bîntuie țara noastră va deveni mai mult ori mai puțin conservator, și orice reformă s-ar introduce în legile noastre, pentru a fi bună, va trebui să fie conservatoare.

Aceasta este atît de adevărat încît chiar puținele legi de o valoare oarecare ale Camerelor actuale și ale celor trecute sînt conservatoare în toată puterea cuvîntului și n-au a face defel cu contractul social al lui Jean Jacques Rousseau. Astfel legea pentru neînstrăinarea pămînturilor țărănești ia celei mai numeroase și mai folositoare clase de români dreptul de-a dispune de proprietățile ei. Din punct de vedere liberal această lege e o adevărată erezie, din punct de vedere conservator însă această lege e pe deplin conformă cu natura statului, căci acesta are nevoie de clase puternice, are nevoie mai cu seamă ca existența claselor ei productive să fie pe deplin și afară de orice îndoială asigurată. Legea contra uzurei e tot conservatoare. Din punctul de vedere *al liberului-arbitru*, dogma supremă a liberalismului și rațiunea lui de-a fi, o lege care oprește pe cineva de-a se împrumuta sub orice condiții voiește e o adevărată erezie. Din punct de vedere conservator însă această lege e bună, căci un capital împrumutat e o unealtă de muncă împrumutată și nu se cade ca împrumutătorul să distrugă toată puterea de producție a împrumutatului numai pentru că pe un timp oarecare i-au procurat unelta de muncă.

Modificarea art. 7 din Constituție s-a făcut asemenea în senz conservator. Din punctul de vedere al liberalismului e injust ca un individ să nu ia parte la viața statului fiind de altă rasă. Cel mai mare exemplu citat de inteligențele liberale sînt Statele Unite ale Americii, unde într-adevăr diversitatea originii locuitorilor nu-i oprește pe aceștia de a fi buni patrioți americani. Dar [românii] nu sînt engleji, vom răspunde. Pentru a ramînea ceea ce sîntem, adecă români, pentru a ne împlini misiunea istorică pe care Dumnezeu ne-au încredințat-o din ziua în care Traian împăratul a pus piciorul pe malul sfîng al Dunării, trebuie să ținem ca

toți membrii statului nostru să fie de nu români de origine, cel puțin pe deplin românizați. Această teorie e cu totul conservatoare și diametral opusă teoriei de „om și om” profesată de liberali.

Tot în acest sens vor trebui a se face toate reformele necesare pentru a fi folositoare, încât nu e departe ziua în care toate sferile din țară vor deveni conservatoare. Nu trebuie să uităm că liberalismul cosmopolit, de care au suferit ca de o boală cronică părți întregi ale societății noastre, ne-a adus cele mai mari rele, din care cel mai mare e că nenumărate nuliități, sub pretextul liberalismului și al democrației, se servesc de stat și de demnitățile lui pentru a câștiga o pâine pe care pe calea muncii oneste n-ar putea-o câștiga; să nu uităm asemenea că acest câștig, la care oricine poate ajunge fără muncă, deprinde pe oameni de-a spera totul de la schimbările politice, demoralizându-i sistematic, făcându-i lingușitori și servili către mărimile zilei, prefăcându-i adesea în denunțatori și calomnatori, încât liberalismul în România, în loc de-a avea de rezultat oțelirea caracterelor, a avut din contra pe acela de-a bizantiniza și a veșteji oamenii ce erau încă neatinși de acel rău.

De aceea direcția în care se vor face reformele trebuie să fie de-a scăpa statul și organizația lui de luptă pentru existență și de ambițiile individuale, de-a-l pune la adăpostul asalturilor desperate a oamenilor cari nici au învățat ceva în viață, nici sînt în stare a câștiga ceva prin munca lor proprie.

[14 octombrie 1879]

[„DUPĂ ATÎTEA DECLARAȚIUNI...”]

După atîtea declarațiuni formale ar fi poate de prisos a mai răspunde „Românului”, care nici acum nu încetează de a confunda partidul conservator precum el este astăzi cu partidul boierilor bătrîni din timpul Unirii Principatelor. De prisos ar fi însă a răspunde și pentru considerația că, orice cuvînt am rosti, îl vedem *pro primo* rău înțeles, apoi răstălmăcit cu intenții și vederi cari nu sînt deloc cuprinse în cuvintele noastre.

„Românul” face istoricul luptelor partidului roșu cu conservatorii de la 1848, cu cei de la 1858, cu cei din timpul domniei lui Cuza Vodă, și apoi își asumă meritele Unirii, a împroprietăririi țăranilor etc. asupra partidului pe care-l reprezintă.

Acestea sînt cu totul neexacte.

Întîi, în partidul conservator de astăzi e în număr mare reprezentat partidul unionist din timpul domniei lui Grigorie Ghica VVd. Actele Divanului Ad-hoc din Moldova sînt deopotrivă iscălite de d-nii Lascar Catargiu și Petru Movrogheni de ex., ca și de Anastasie Panu și de d. M. Cogălniceanu. E natural ca boierii din Țara Românească să se fi temut de roșii, de aceste elemente necunoscute cari încercau a pune mîna pe stat; în Moldova însă această luptă între liberali și conservatori n-au existat în privirea cestiunilor mari, încît în timpul Divanului] Ad-hoc lupta era între unioniști și antiunioniști, abstracție făcînd de la principiile lor de administrație internă.

Caracteristic este deci pentru partidul conservator că, din momentul Unirii, el s-a contopit în amîndouă țările, formînd un singur partid, pe cînd, din contra, liberalii din Moldova au păstrat caracterul lor deosebit de al roșiilor, căci în Moldova, din fericire pentru țară, nu există încă roșii.

Așadar, dacă roșii, cu titlul lor nou de partid naționale-liberale sau liberale-naționale, adoptat ca imitație a partidului judaico-oportunist din Germania, au avut vreo luptă de susținut, aceasta n-a fost îndreptată contra partidului conservator cu cultura lui modernă și cu vederile lui exacte, ci contra a o seamă de boieri din Țara Românească cari țineau grăp la tradițiile țării lor și nu voiau să sacrifice nimic sigur pe lucruri necunoscute. Boierii, din punctul lor de vedere, aveau dreptate. Țara Românească exista ca stat autonom de la 1260 70, va să zică bob numărat de șase secole, își avea deci viața ei așezată, tradițiile ei deosebite, și era natural că Unirea, deși se făcea cu o țară tot românească, avînd deplină asemănare în datine și obiceiuri, avea s-aducă mari schimbări, mai ales prin unificarea instituțiilor.

Altfel era cazul Moldovei. C-o sută de ani mai tînără decît Țara Românească, ea a avut totdeauna o poziție mult mai espusă decît sora ei de peste Milcov. Doi vecini au avut aceasta, din cari cu unul s-a împăcat prin tractate, neutralizînd pe celalalt, care nu era periculos prin împrejurarea că Ardealul era mai autonom față cu Ungaria decît Țara Românească față cu turcii chiar. Moldova însă avea Polonia la nord, dar mai cu seamă la răsărit avea pe neastîmpărații tătari, pe neînfrînații cazaci, și pe deasupra acestora avea în contra ei împărăția turcească și regatul Ungariei. Pe cînd însă un vecin al Țării Românești slăbea, adecă turcul, vecinul imediat al Moldovei, rusul, se împuternicea din zi în zi, căci se substituise turbulentei Poloniei puternice Rusiei pe de o parte, puternica Casă de Austria pe de alta. Rezultatul împuternicirii vecinilor a fost că Moldova a pierdut două provincii. Era evi dent deci că experiențele dureroase trebuiau să facă instinctul de conservare națională mult mai susceptibil în Moldova decît în Țara Românească, care n-avusese a deplînge acele dureroase pierderi.

Iată dar de ce partidul conservator de astăzi nu mai poate fi identic cu acela pe care d-nii roșii l-au combătut la 1848. D-nii roșii au fost și au rămas liberalii *unei provincii*, conservatorii sînt un partid unul și același în întreaga Românie. Nu există roșii

în Moldova, sînt însă conservatori cu aceleași vederi în ținutul Sucevei ca și-n Banatul Severinului.

Rolurile sînt așadar cu totul schimbate.

E asemenea inexactă aserțiunea "Românului" că partidul conservator ar fi fost contra împrumutării. Contra modului propus da, contra ideii, nu. În sine vorbind, atît meritul cît și demeritul e al lui Vodă Cuza și a lovirii sale de stat. Cume modul de împrumutare a fost vicios se vede însă din rezultate. Niciodată țaranul român n-a stat mai rău decît după împrumutare, astfel cum ea a fost făcută.

D-nii roșii însă, cari combat lovirea de stat, au cu toate acestea pe autorul lovirii ca ministru de interne, au în cabinet pe omul pe care acum cîteva luni îl numeau prin „Românul” meșter în *sustracțiune* și trădător al țării în cestiunea izraelită.

Acum venim la legile conservatoare, votate de roșii în plină contradicție cu principiile lor fundamentale.

Punctul nostru de vedere e cu totul clar: roșii, ca partid politic consecuent și onest, n-ar fi trebuit să le voteze.

Lupta noastră de căpetenie e o luptă pentru adevăr. Dacă sînteți liberali, fiți ceea ce vă numiți, conform proverbului „ori vorbește cum ți-i portul, ori te poartă cum ți-i vorba”. Ceea ce combatem dar în roșii e lipsa de caracter, pișcherlicul erijat în teorie de guvernare.

Azi d. Cogălniceanu e numit sustractor și trădător, mîni e ministru al roșilor.

Azi veniți cu presiunea străină, cu categoriile și cu listele, mîni adoptați proiectul opoziției.

Gravitatea lucrului consistă însă în împrejurarea că un partid fără caracter, pe lîngă aceea că demoralizează poporul făcîndu-l a nu mai ști cu ce oameni are a calcula, mai e și compus din oameni fără caracter.

Astfel un individ de la Pitești în ajunul alegerilor promitea cetățenilor că nu numai nu va da nimic evreilor, dar va propune gonirea lor din țară. Acelaș individ, ales deputat, făcea parte din susțitorii categoriilor. Există o suplică a alegătorilor din Pitești care denunță duplicitatea deputaților din acel județ.

Alături apoi cu neonestitatea pe teren teoretic, vine cea pe terenul practic, unde exemplele sînt înspăimîntătoare.

De aceea nu lauda „Romanului” că roșii sînt adevărații conservatori, ci obiecțiunea noastră principală are cuvînt.

În fundul inimei Voastre nici credeți în ceva, nici voiți ceva. Nu sînteți un partid politic, ci o societate de exploatare, nu cu principiile voastre avem a ne lupta, ci cu apetiturile voastre. Pentru a arunca praf în ochii lumii sînteți în stare, cu aceeaș lipsă de caracter, să votați azi o lege ultraliberală, mîni una ultraconservatoare, fără a pricepe nici pe una, nici pe alta.

Din cauza asta nu sînteți democrați, ci demagogi.

[18 octombrie 1879]

[ÎN AJUNULACORDULUI...]

În ajunul acordului privitor la revizuirea art. 7 din Constituție se născuse în mai mulți membri ai opoziției teama că guvernul, dispunînd de majoritatea simplă în Adunare, va fi în stare să treacă oricîte împămînteniri ar dori și că opoziția n-ar cîștiga cestiunea decît *pro forma*, adecă întru cît privește textul legii, în realitate însă guvernul își va trece chiar categoriile cu conștiincioasa majoritate de care dispune. Pentru a preveni deci abuzul pe care majoritatea roșie l-ar putea face în privirea împămîntenirilor, opoziția propunea ca la votarea unei împămînteniri să fie exigibile 2/3 ale voturilor Adunării și că această exigență să se înscrie în Constituție.

La prima vedere s-ar părea într-adevăr că majoritatea roșie poate să-și facă mendrele în privirea aceasta. Garanția de espedivitate a dd-lor roșii se vede și de acolo că deja membri importanți ai partidului guvernamental, ca d. Fleva, umblă să înființeze *biurouri de împămîntenire*, pentru ca afacerea să devină cît se poate de lucrativă. Astfel, pe motivul arielor din *Briganzii* lui Offenbach, biuroul de împămîntenire ar fi devenit o ramură de industrie național-liberală cu perspectiva celui mai frumos viitor pe înfloritele maluri ale Dunării.

Un preludiu al acestei maniere de a vedea era lista de 888 de izraeliți, despre cari se pretindea din partea eroului nocturn de la 11 februarie că toți luaseră parte la războiul în contra turcilor, și pe cuvintele eroului nocturn se poate întemeia orice suflet național-liberal, căci e tot atît de solid ca și jurămîntul prestat lui Vodă Cuza.

Partizani ai celor 2/3 erau toți membrii opoziției, cu deosebire numai că unii ar fi fost dispuși să nu admită în genere revizuirea decît numai cu această condiție, iar alții nu puneau pentru ea în cestiune revizuirea, adecă nu țineau morțiș la cele două treimi.

Cei din urmă aveau însă cuvînt de a nu face din cele 2/3 cestiune de respingere a revizuirii și iată de ce :

Condițiile pentru împămîntenire sînt înscrise în Constituție. Adunarea deci, votînd împămîntenirea unui individ, care n-ar fi în condițiile prescrise de Constituție, dă un vot nul, adecă neconstituțional, iar noul cetățean trecut prin biuroul de împămîntenire ar fi cu toate acestea despodobit de drepturile sale de către orice sentință de tribunal. Dacă însă cineva e cu totul

în condițiile prescise de Constituție și are pe lângă aceasta și voturile Adunărilor, atunci se-nțelege că e fără contestare cetățean român.

Așadar legile de împămîntenire sînt legi simple, cari sînt nule dacă nu sînt în deplin acord cu Constituția. O împămîntenire votată în neconformitate cu condițiile de împămîntenire înscrise în Constituție e nulă și neavenită.

Prin urmare „biuroul de împămîntenire" n-are viitor lucrativ spre marea părere de rău a inimelor liberale-naționale și exclusiv patriotice.

Acest punct de vedere a fost apărut c-o argumentațiune strîns logică și științific exactă de către d. Conta în ședința de ieri a Adunării. D-sa s-a pronunțat deci pentru votarea listei celor 888 pe următoarele motive :

Cifra exagerată și chiar neașteptată a evreilor puși pe această listă a dat loc la multe îndoieli; aceste liste au fost făcute cu grăbire și apoi guvernul în această lucrare a fost ajutat de șefii de corpuri, aceștia de amployații din cancelariile corpurilor si ale Ministerului de Rezel.

Acei scriitori de prin diferite cancelarii ale Ministerului de Rezel au putut face erori, ba au putut chiar sa introducă intenționat nume care nu trebuie să figureze în această listă. Deși ar fi fost de dorit ca asemenea erori să nu se introducă în această listă, deși ar trebui să se scoată acum, după ce s-au introdus, totuși este cu neputință a se corege într-un timp destul de scurt; căci pentru a face o cercetare riguroasă, a restabili adevărul, ar trece un timp foarte lung, și aceasta ar fi în momentele de față nepolitic. Dar chiar dacă s-ar face o asemenea cercetare, ea ar fi inutilă, și iată pentru ce este inutilă: Dacă în adevăr în acea listă se află oameni introduși prin eroare sau chiar prin fraudă, *rezultă oare că acei indivizi devin români numai prin faptul că sînt cuprinși în această listă pe care o votăm?* Nicidecum. În proiectul de lege ce discutăm se zice lămurit: Se acordă naturalizarea acelor indivizi *cari au servit sub drapel în timpul rezbelului* pentru independență. Prin urmare, înainte de toate se cere : să existe faptul servirii sub drapel în timpul rezbelului pentru independență. Așadar, cînd acel fapt nu ar esista pentru unul din cei scriși în listă, votul ce dăm noi astăzi nu ar avea nici o valoare în privința lui; pentru că orice lege care regulează fapte anume determinate mai dinainte și care este făcută numai în vederea acelor fapte nu are efect dacă acele fapte nu există.

Așadar, oricînd se va dovedi că, oarecare din aceste persoane prin eroare sau prin fraude au fost introduse în listă, acea persoană va putea fi exclusă din exercițiul drepturilor de cetățean român ce nu i se cuvin. Dar mai este și un alt argument: Individul care n-ar fi servit în timpul războiului pentru independență sub drapel, acela nu poate fi cetățean în puterea listei votate, pentru că votul ar fi în privința lui neconstituțional.

Art. 7 din Constituțiune nu permite Camerei legiuitoare de a naturaliza colectiv prin o lege decît numai pe acei izraeliți cari au servit sub drapel în timpul războiului pentru independență.

Prin urmare, naturalizarea dată prin această listă nu poate privi decît pe acei cari au servit sub drapel, *iar nu și pe acei cari din eroare sau prin fraudă sînt trecuți în listă.*

Așadar, cînd acești pretinși cetățeni vor fi înscriși de exemplu în listele electorale, oricine va avea dreptul să conteste pe acei cari n-au servit sub drapel în timpul războiului; și tribunalele vor fi în drept să-i escludă : întîi, pentru că nu sînt în condițiunile esențiale prescise de legea de față; și al doilea, pentru că legea aceasta în privința lor ar fi neconstituțională.

Prin urmare, nu este nici o primejdie dacă s-ar vota lista de față chiar așa cum este; căci prin aceasta nu acoperim nici fraudele, nici erorile ce s-ar fi comis.

Mai este încă o cestiune care s-ar părea că poate da loc la îndoieli.

Se poate ca în acea listă să fie soldați cari au murit înaintea facerii legii de față; ei bine, ce efect va avea naturalizarea acordată acelor?

Va avea oare efect în privința familiei militarului mort ? Nicidecum ; pentru că, după principiile stabilite de Codul nostru civil, *naturalizarea tatălui nu trece decît asupra copiilor născuți în urma naturalizării.* Naturalizarea acestor izrailiți militari nu poate trece la copiii lor născuți înainte de împămîntenire.

Dar dacă s-ar interpreta legea de față în sensul că calitatea de român trece și la copiii soldatului izrailit născuți înaintea votării acestei legi, atunci am călca principiul stabilit de noi la revizuirea Constituțiunei noastre; ar fi adică a admite că acei soldați *aveau înainte de a fi naturalizați calitatea de român*, pe care ei au putut-o transmite la copiii lor, fiindcă ei însuși o aveau la nașterea acestor copii; atunci ar fi a admite ca noi astăzi nu facem decît să recunoaștem un drept *preexistent*, să recunoaștem soldatului calitatea de cetățean pe care el o avea mai dinainte.

Însă aceasta nu ar mai fi naturalizațiunea, ci ar fi emancipațiunea, ar fi un ce contra Constituțiunei; am respins cu toții aceasta cînd am revizuit Constituțiunea.

Așadar copiii acelor oameni morți nu pot căpăta nici un drept, cu toate că noi am vota naturalizațiunea părintelui lor mort.

Din aceste puncte de vedere nu este nici o primejdie daca se va vota această listă, fie ea chiar cu un număr dublu.

[20 octombrie 1879]

[„PRIN ÎNCETAREA DIN VIAȚĂ...”]

Prin încetarea din viață a d-lui Ioan Strat partidul conservator a suferit o pierdere dureroasă. De origină din Moldova, el și-a făcut studiile sale juridice și de științe de stat la Universitatea din Berlin, și înaltul institut de cultură cărui-a-i datorea cunoștințele sale imprimase și purtării și inteligenței sale un caracter cu totul deosebit. Pe când cultura franceză, mai ales întru cât s-atinge de științele de stat, face pe adepții ei să admită toate ideile în mod absolut, ca și când n-ar exista alt adevăr decât cel spus de pe catedră, cultura germană are bunul de-a considera științele de stat ca pe niște științe *istorice*, al căror adevăr consistă în consecuțiunea și în dezvoltarea organică a diferitelor sisteme. Acest semn distinctiv al culturai răposatului îl făcea nepărtinitor și-i dădea o privire clară în actuala stare de lucruri din țară.

Cariera sa în țară a început-o prin a fi profesor de economie politică la Universitatea din Iași. Din acea epocă datează începuturile escelentei sale scrieri de economie politică care, deși concepută din punctul de vedere al liberului schimb, e totuși lucrată fără de unilateralitate și în cunoștință adâncă și deplină a obiectului.

Ca membru în Consiliul de Stat, instituit de Vodă Cuza, serviciile aduse de el legislațiunii au fost și mai mari. Strat a fost un adevărat consilier de stat, la care niciodată vederile personale sau de partid nu erau în stare a altera judecata sa, răsărită numai și numai din natura lucrurilor.

Ca agent diplomatic al țării la Constantinopol și la Paris, ea ministru, ca reprezentant în Adunări, el s-a distins prin fineța spiritului său de observațiune și prin dreaptă judecată.

Ca orator, el nu era din aceia al căror glas puternic și pasiune elementară sînt în stare a mișca masele, el era un orator de cabinet, fin, spiritual, stăpîn pe mișcările și gesturile sale, dominînd cu rară siguranță întreaga putere a spiritului său. Clasificîndu-se talentele deosebite din Adunări, Strat ar fi trebuit să se numere în aceeași categorie de oratori cu d. Manolache Costache Epureanu. Foarte indulgent, atît din natură cît și prin vederile sale superioare, spiritual și caustic fără a jigni, ei era iubit de toate partidele. Tot aceste calități îl făceau plăcut ca om privat în societate.

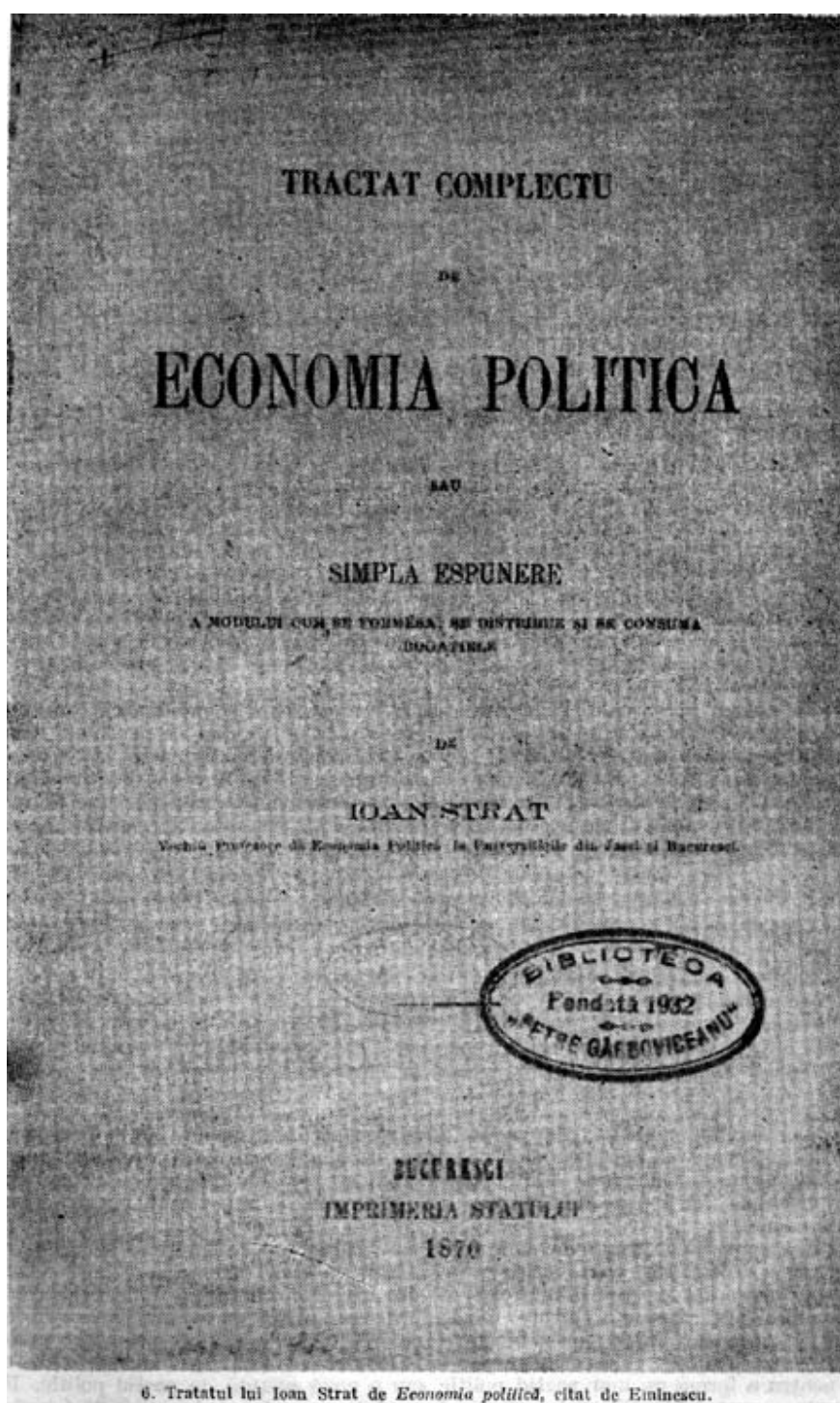
Stîns în floarea vieții sale, pierderea acestei naturi calme și moderatoare ne inspiră o îndoită părere de rău. Țara e adînc mișcată de pasiuni politice, și mai ales extrema demagogie a înveninat atît de mult toate raporturile încît regretăm pierderea unui om a[!] cărui talent oratoric consista în a spune, cu fizionomia cea mai inofensivă din lume și cu tonul de „bon homme”, cele mai crude adevăruri. Pe de altă parte cunoștințele sale pozitive[!] îndreptăteau a juca un rol însemnat în viața practică a statului și a înlătura relele răsărite din semicul tura, ca să nu zicem semibarbaria, guvernanților demagogiei.

[24 octombrie 1879]

[NU DE PRINCIPIU, CI DE ÎNCREDERE E CESTIUNEA...]

Nu de principiu, ci de încredere e cestiunea răscumpărării drumurilor de fier pentru noi. În principiu am avea de obiectat ceva numai atunci cînd am fi în altă țară, unde încărcarea statului c-o nouă ramură de administrație ar fi cu totul de prisos, pe cînd la noi posesiunea drumurilor de fier are pe lîngă importanța economică o importanță pentru chiar direcția culturii naționale.

Plîngerea noastră constantă, de pînă acum este că românii, în loc de a se deda la studii practice și pozitive, cari să-i poată susține prin ele înșile fără razimul statului, s-aruncă din contra asupra ramurilor de știință speculativă, din cari dreptul ocupă linia primă. Urmarea acestei direcțiuni nesănătoase a culturai române este înmulțirea cu asupra de măsură a clasei advocaților și postulanților de toate tepele și colorile, clasă a cărei existență e în cea mai mare parte cauza penibilei sfîșieri dintre partizi. Doi-trei advocați adunați sub o căciulă sînt de ajuns pentru a forma un nou partid politic sau o nouă nuanță de partid politic. Pe cînd în fond lupta e pentru funcțiile și beneficiile de cari dispune statul, lucrul ia în formă aspectul

unei lupte pentru interesele publice, cari sînt pretextul, nu cauza turnierelor necavaleresti din Parlament și presă.

Așadar, oricari ar fi foloasele materiale ale răscumpărării, numai folosul moral că ar abate o sumă de minți de la sterpele ocupațiuni de speculațiune politică la lucrări de altă natură, exacte, practice, pozitive, ar fi de ajuns spre a ne îndemna să fim pentru răscumpărare în principiu. Statul fiind odată proprietar al drumurilor de fier, ar fi silit să încurajeze studiile tehnice, să înființeze el însuși institute de cultură pentru aceste studii, și generația viitoare s-ar abate, în parte măcar, pe calea unei munci intelectuale, cu care omul poate cîștiga bani și vază orișunde, căci fiecare punct al țării are nevoie azi de oameni speciali, cari să dea razim intelectual muncii materiale.

Dar de la admiterea principiului pînă la răscumpărarea în realitate e o mare cale.

Răscumpărarea poate deveni un dezastru financiar, precum concesiunea Stroussberg a fost un dezastru.

Pentru a o proba aceasta n-avem nevoie de-a căuta motive nouă, căci cele de căpetenie sînt espuse în chiar opinia în scris a d-lui Dim. Sturza asupra răsкупărării, opinie atît de prețioasă în momentele actuale încît ziarul „Binele public” o pune în fruntea sa.

Iată dar acea opinie :

Cînd obligațiunile societății vor fi convertite în titluri ale statului, acesta va datora singur detentorilor cuponul, și neplata lui la zi va atinge directamente creditul statului. Fiindcă susținerea creditului său este o cestiune vitală pentru orice stat, cuponul datorit directamente de stat prezintă o mai mare siguranță pentru creditori decît cel datorit de o societate anume. Pe de altă parte, orișicine va înțelege că el apasă mai greu asupra finanțelor țării decît o simplă anuitate.

Cînd răsкупărărea va fi efectuată, statul va datori un cupon anual de peste 25 milioane. Fiecare își aduce aminte cît de greu a fost uneori a plăti regulat cuponul de 9 milioane. Greutăți egale pot să se prezinte și în viitor. Atunci plata regulată a unui cupon de peste 25 milioane va crea pentru stat o situațiune incomparabil mai dificilă decît cele anterioare.

Pentru a face și mai clară noua situațiune, nu cred inutil a adăoga că diferența între stat plătind o anuitat e și statul plătind un cupon este aceea care esistă între o datorie fără titlu, înscrisă în cărțile unui bancher, și între o datorie bazată pe o poliță neguțătorească. Amîndouă trebuie plătite, însă înția datorie e îngăduitoare, pe cînd neplata celei de a doua trage după sine consecințe fatale.

Dacă din puncturi de privire economice, și voi adăoga și politice, e de dorit ca să răsкупărăm cît mai în grabă căile ferate, trebuie pe de altă parte ca dezavantajele financiare evidente ce se vor produce pentru creditul statului din transformarea proiectată a titlurilor să capete dezdaunare în crearea unei situațiuni juridice clare, netede, precise, fără încurcături pentru viitor și, în administrarea de către stat a liniilor ferate, fără vreun amestec străin oarec are.

Din momentul în care statul dă detentorilor actuali de acțiuni ale societății titluri ale statului, care în sine prezintă o mare garanție, fiind ele bazate pe creditul statului însuși, nu e cu puțință ca să mai dăm încă o garanție specială și mai ales o ipotecă pe venitul monopolului tutunului. Reamintesc împrumutul de 65 milioane pe care statul va fi nevoit să-l facă. Și nu trebuie să pierdem din vedere că mai pot veni asupra țării timpuri grele, pentru care trebuie să ne preparăm rezerve de tot felul, iar mai ales creditul țării. Nu putem dar da, ca siguranță, cel mai sigur și mai important venit al statului, care ne-a scăpat în ultimii ani din situațiunile cele mai grele și mai periculoase.

Răsкупărărea căilor ferate nu trebuie să devie pentru finanțele țării sugrumarea, din dosul răsкупărării nu trebuie să vedem un dezastru financiar, căci atunci răsкупărărea ar înceta de a mai fi în folosul nostru.

Cum de azi pînă mîni răsкупărărea din lucru rău poate deveni lucru bun e o enigmă financiară, care așteaptă a fi dezlegată prin statornicia de vederi și atitudine a d-lui ministru de finanțe.

Pe de altă parte cestiunea a luat în chiar Consiliul de Miniștri caracterul unei lupte pentru gheșeft. În Cameră e un grup, ai cărui capi sînt d-nii Costinescu, Pană Buescu, Stolojan, Stătescu, Cămpineanu ș.a. cari vor să facă din răsкупărărea o afacere patriotico-năciunală foarte lucrativă cu vro trei milioane de franci în favorul cinstitelor obraze democratice. D. Brătianu ține cu copiii sufletului său și de-acolo criza ministerială, care are de scop de a curăți firma companiei de exploatație de numele neradicale a vro patru miniștri, pentru ca d. Brătianu, reînsărcinat cu formarea cabinetului, să ne puie iar în față zavistnica și neputincioasa figură a d-lui Stătescu, universal incapabila mască a d-lui Cămpineanu, și poate încă pe vrun academician cu patru clase primare, care și-a completat studiile la facultate de pișcherlic a redacției „Românului”.

Toate acestea nu sînt în stare a ne inspira încrederea pe care am avea-o daca soarta răsкупărării ar atîrna, nu de gheșeftari, ci de oameni cinstiți, asupra cărora să nu fie umbră de bănuială.

Deocamdată știm că M.S. Domnul a primit c-o semnificativă răceală demisia d-lui Brătianu. M. S. Domnul are într-adevăr multe cauze de nemulțumire, deși firește de altă natură.

Pentru cestiuni din lăuntru M. Sa se poate într-adevăr referi pur și simplu la părerea consiliarilor săi, de orice partid ar fi ei, dar eșeurile suferite de politica roșilor, în afacerile externe ale statului, aruncă o umbră asupra neatînsei și curatei autorități a coroanei, o umbră pentru care reprezentantul suprem al onorii României e cu drept cuvînt susceptibil. Pentru coroană eșecul în cestiunea Arab-Tabiei e mai dureros decît jocul de intriği bizantine în cestiunea răsкупărării.

[25 octombrie 1879]

[„DE DUMINICA TRECUTĂ...”]

De duminica trecută și pînă azi agenții secreți și cei publici ai roșiilor colporțează o curioasă știre, că adică între d-nul I. Brătianu și M. S. Domnitorul ar fi avut loc niște explicațiuni de natura cea mai gravă.

D. Brătianu a găsit de cuviință a adresa M. Sale Domnului o scrisoare, după cum *zic* unii, un discurs, după cum afirmă alții, prin care impută că M. Sa i-ar fi cerut pînă acuma: 1) cooperarea cu Rusia, 2) cestiunea Basarabiei, 3) emanciparea evreilor și, în fine, 4) răsкупărărea drumurilor de fier, și că în schimbul acestor concesiuni roșii n-au ajuns de a fi susținuți de puteri și îndeosebi nu de Germania, al cărei cancelar, principele de Bismarck, continuă a persecuta pe d. Brătianu.

Daca roșii și organul lor de căpetenie, d. Brătianu, au ajuns să formuleze acuzări în contra coroanei, ba au ajuns să le colporțeze în public prin mulțimea de agenți plătiți și grațiuți de cari dispun, e evident că explicația a devenit o amenințare,

amenințarea o provocațiune la revoltă.

Cu toate acestea ar fi o naivitate de a crede că numai pericolul căderii roșiilor de la putere a fost în stare de a-i mîna la asemenea desperate mijloace de acțiune, încît esplanarea cată să fie mult mai ascunsă decum se prezintă primei vederi.

Să vedem dar dacă, atrăgînd în discuție unele elemente ce ni s-au dat pe neașteptate, nu vom fi în stare a esplanarea noua atitudine a partidului roșu în genere, a d-lui Brătianu îndeosebi.

*

Nu numai în romanele și în dramele moderne, ci și în cronică judecătorească și politică ne întîmpină cîte un personaj asupra originei și tendințelor căruia e răspîdit un semnificativ întunec. Îl vedem pe acel personaj conducînd cu isteție țesături fine de intrigi, îl vedem contrazicîndu-se cu el însuși prin vorbe și fapte. Îl vedem pretextînd una, făcînd alta, și ne vedem în imposibilitatea de a înțelege unitatea acțiunilor lui, pînă ce ne dam de cheia acestora. Din acel moment ni se lămurește înțelesul acțiunilor, secretul tării și a slăbiciunii: interesantul personaj e o enigmă dezlegată.

Multe chei s-au încercat pînă acuma pentru a înțelege pe d. Brătianu.

Unii încercău a-1 descoase prin mijlocul ideii daco-romane a unității naționale, deși cei mai pătrunzători puteau vedea din capul locului că și această idee nu era decît un pretext, nu era decît o frază esplanată în folosul unor interese străine ideei. Afară de astea d. Brătianu urăște în realitate și Ardealul și pe ardeleni. Cînd hîrtiile lui Vodă Cuza vor vedea lumina, se va vedea ce sentimente dușmănești avea d. Brătianu în contra ardelenilor, cum era în înțelegere cu revoluționarii unguri de la 1848 pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria și trădarea elementului român pe mîni maghiare, precum și pentru înlăturarea Casei de Austria de la coroana Ungară. Pe atunci ardelenii erau numiți de d-sa frați falși, frați neadevărați. Îndată după căderea lui Vodă Cuza însă d. Brătianu devine un aprig panromanist în teorie, încît ura practică și iubirea sa teoretică pentru Dacoromânia trebuie să aibă una și aceeași cheie.

Ciudad asemenea rămîne că, în momentul în care cucerirea Ardealului era la ordinea zilei, se formau în țară bande nu ardeleni, ci bulgare, pentru a pune în curs cestiunea orientală.

Și la această împrejurare trebuie să ne serve aceeași cheie.

*

Proaspătă în mintea tuturor e procedarea d-lui Brătianu în timpul cabinetului Catargiu. Se făceau mari adunări la Mazar Pașa, în cari liberalii se gerău în supuși credincioși ai Înaltei Porți, erau mai turcofilii decît M. Sa Sultanul. Lascar Catargiu cade. Cabinetul e dat în

judecată și o sumă de oameni însemnați sînt esluși prin împrejurarea aceasta de la controlul vieții publice și atacați personal într-un mod atît de meschin, de tîlhăresc și de cinic încît îi apucă dezgustul de afacerile publice. Aceste momente le folosește d. Brătianu pentru ca, nepreveghet de nimeni, să plece la Livadia și să puie acolo la cale planurile sale politice. Convenția cu Rusia se încheie la spatele ministrului oficial de esterne, a d-lui Nic. Ionescu, care fusese numai un paravan de ochii Europei pentru d. Brătianu. Presa opoziției dă alarma că roșii vor să ne ia Basarabia, d. Brătianu ia foc în gură că nu-i adevărat (deși se știe că cunoștea bine intenția Rusiei); rușii sînt bătuți și în mare pericol, d. Brătianu trece Dunărea cu armata română fără tractat, fără zapis și amanet, fără nimic.

În fine Rusia dă pe față dorința ei în privirea Basarabiei. Tonul guvernului și al presei guvernamentale devine atît de impertinent încît îi dă Rusiei pretextul de a pretinde că nu poate ceda în cestiune, fiind onoarea ei angajată. Cu toate aceste opoziția guvernului era, după cum a zis marchizul Salisbury, nesperioasă, adică o comedie de ochii lumii. Tot astfel ,se întîmplă cu Arab-Tabia.

Avînd încă Rusia, după Tractatul de la Berlin, un drept de apel contra hotărîrii comisiei de delimitare, trupele române intră în Arab-Tabia și Rusia are din non pretextul de a pretinde să nu poate ceda în cestiune de vreme ce onoarea ei militară e angajată.

Din toate aceste însă se vede un lucru; din orice act al d-lui Brătianu Rusia cîștigă; om fi nevoiți deci de a aplica și aci aceeași cheie.

*

În timpul din urmă o răceală foarte accentuată a prins loc între Germania și Rusia. Pentru aceasta din urmă prezența unui principe din Casa de Prusia pe tronul României trebuie să fie o mare jenă.

În acest moment d. Brătianu găsește de cuviință a descărca toate vinele sale politice și diplomatice asupra coroanei, răspîndi acest zgomot, a discredita persoana Suveranului său.

Aceași cheie trebuie să ne serve să dezlegăm acest dedal de contraziceri aparente în pur terea d-lui I. Brătianu.

Acea cheie e simplă și lesne de mînuit.

Avem a face cu un erou demn de scrierile romanțiarului rus Danilewski, eu cel mai fin, cel mai abil, cel mai prețios agent al panslavismului și al Rusiei în Orient, și acesta e d. Brătianu.

Oricît de uimitoare ar fi această descoperire, ea e adevărată și proba ei se va vedea din toate cazurile.

Urăște pe ardeleni și vrea Ardealul. Cum se esplică asta? E-n interesul slavilor ca singurele elemente străine din mijlocul lor, românii și unгурii să se urască de moarte.

Iată cheia.

Se trece Dunărea fără încheiere de tractat. Un tractat ar fi jenat pe Rusia, iată cheia.

Cheia procedării ultime față cu M. Sa este deci răceala între Rusia și Germania.

Daca ruptura între Rusia și Germania e serioasă, atunci una din două se va-ntîmpla: sau va cădea d. Brătianu, căci puterile nu vor mai da crezare la un agent rusesc ca președinte de Consiliu în România, sau roșii vor încerca să răstoarne pe domnitor. Pentru acest caz par a-și fi menajat în ministeriul de război persoana colonelului Lecca.

Puterile Apusului Europei însă au privirile ațintite asupra României.

Ele ne vor face să pierdem Arab-Tabia.

Ele nu vor recunoaște independența țării pînă cînd d. Brătianu nu se va retrage.

Europa vrea ca țara să simtă că are în fruntea Consiliului ei de Miniștri pe un agent al Rusiei.

[28 octombrie 1879]

[„ABIA APUCARĂM SĂ ZICEM ...”]

Abia apucarăm să zicem că în principiu conservatorii nu sînt contra răscumpărării și îndată atît „Românul” cît și organul personal al marelui om de stat s-acățară de acest pai pentru a deduce monștruoșitatea că aprobăm proiectul de răscumpărare. Milă de silă și dor

de zor, adecă, vrem nu vrem, ne apucă d-lor pe dinainte și ne spun că voim chiar proiectul cum este el.

Să ne permită însă atît organul agenților rusești cît și acela al marelui om de stat să le spunem că una e una și două fac mai multe. Pentru răscumpărare în principiu a fost cabinetul Lascar Catargiu, ba daca marele om de stat d. Vasile Boerescu va binevoi a-și aduce aminte cauza pentru care cinstit d-sa a ieșit din cabinet, atunci organul marelui om de stat va vedea lesne c-a zburat pentru că d-sa voia să facă din răscumpărare un *gheșeft*, ceea ce bătrînul Lascar Catargiu nu voia cu nici un chip.

În fine, ce mai la deal la vale, lucrul stă astfel. Sub cabinetul Catargiu încă acționarii, amăgiți și ei de d. dr. Stroussberg și de Pătărlăgenii și Costineștii noștri, precum era amăgit și poporul românesc, și încărcăți de multele datorii ce au trebuit să le contracteze pentru a mîntui drumurile de fier, propun guvernului conversiunea acțiilor în titluri de ale statului și trecerea drumului de fier în proprietatea statului. Conversiunea făcută în mod echitabil, adică purtînd acționarii pierderile rezultate din călcarea contractului, putea să fie bună pentru țară, nu din cauza foloșelor materiale, cari, fiind tranzacțiunea dreaptă și echitabilă, nu puteau fi însemnate, ci din cauza folosului moral că statul, devenind proprietar al drumului de fier, ar fi deschis calea la o mulțime de lume de a noastră să-nvețe lucruri practice, si cu temei, să se ocupe de șine și mașine cu vapor în loc de pișcherlic politic și blagomani nesărate de gazetărie.

Adică lucru cinstit era din capul locului și nici putea să fie altfel de vreme ce un om de țară, care nici nu-i avocat măcar, avea s-o puie la cale.

Nu asta însă era părerea *marelui om de stat*.

Repede fondează Banca de București cu scopul anume de a cumpăra d-sa acții și de a le vinde statului apoi cu 300 la sută cîștig, fiind marele om de stat *ministru* de externe.

Atunci i s-a dat să înțeleagă, c-un cusur subțire nu-i vorbă, căci marele om de stat e dintre obrazele subțiri cari se țin cu cheltuială că nu poate fi și Bancă de București și ministru totdeodată, de aceea să aleagă între două.

D-sa a preferat apoi Banca de București și a trecut în opoziție. Din momentul în care ca ministru și gheșeftar totodată nu mai putea face răscumpărarea, erau compromise libertatea, naționalitatea și toate celelalte substantive abstracte.

De acolo - *du reste* datează formarea centrului ca grup deosebit politic, a cărui existență nu se justifică prin nimic. Logic vorbind înțelegem pe roșii : oameni cari n-au nimic, sau săraci sau scăpătați, cari vor să facă avere prin mijlocul statului. Așa de es. d. Fleva e geambaș de cai, arendaș neplătitor a mai multor moșii ale statului, deschide biouru de împămîntenire și vrea să se facă și ministru. Rezon ! De ce să nu fie? Nu e de ai noștri? Nu e din popor? E un punct de vedere pe care-l dezaprobăm, dar îl înțelegem logic vorbind.

Dar Centru? Ce-nsemna Centru ?

Daca erau oameni cinstiți n-aveau decît să se facă conservatori, daca erau oameni de treburi n-aveau decît să se facă roșii și lucrul era limpede.

Ne pare rău că o frază fără cuprins putea să exerciteze o atracțiune oarecare asupra unor tineri pe cari se vede că

organizația actuală a societății europene i-a influențat. E un principiu conservator pe care voim să-l amintim tinerilor români: fără muncă și merit adevărat nu există înaintare adevărată. Nu luați de model pe acei pehlivani cari, fără umbră de merit adevărat, își fac din instituțiuni o scară pentru a aduna avere și a ajunge la ranguri. Acei pehlivani fără de suflet vor aduce societatea la desperare, vor face-o sau extrem reacționară, ceea ce nu e bine, sau anarhică, ceea ce asemenea nu e bine. Amîndouă stările acestea sînt barbare, esclud orice cultură, orice civilizație. Nu este știința psihologiei atît de înaintată încît să vă garanteze victoria pehlivanilor. Oamenii sînt împărțiți prin predispozițiile lor morale în două : în optimiști și pesimiști. Optimiștii vor căuta să imiteze pe pehlivani, pesimiștii se vor revolta în contra tiraniei minciunii și pișcherlicului. Și acești din urmă, deja foarte numeroși în societatea noastră, sînt aceia de cari orice pehlivan cată să se teamă.

Din norocire Centrul n-a ținut decît de joi pînă mai apoi, încît azi nici nu i se mai aude de nume. Afară de d. Boerescu și împărțitorul „Presei” nu mai exista alți membri ai Centrului.

Așadar, ca să nu ne uităm vorba, Banca de București a fost mofluză ca nepusă în masă. De-acolo centru”, de-acolo unirea cu roșii, cu cari totul e cu puțință, de-acolo „naționalitate, libertate, dreptate” în „Românul” care, în loc de „Luminează-te și vei fi”, ar fi trebuit să înscrie maxima d-lui Buescu : „Mai aproape dinții decît părinții”.

De aceea noi, în principiu pentru răscumpărare, facem din răscumpărare o cestiune de încredere.

Am avut deja Banca de București în Consiliul de Miniștri, nu mai voim s-o vedem și astăzi. Conservatorii au avut întîi „răscumpărarea”. în programa lor, încît noi sîntem nașii și „nașul botează, nașul cutează”.

O spunem deci din experiență că e gheșeft la mijloc, gheșeft infect, gheșeft a la Banca de București.

Cel mai mare rău din toate e că statul nu devine proprietar al drumurilor de fier, ci împarte acest titlu cu mii de acționari cari vor pretinde ca să li se plătească anuitățile *nouăzeci* de ani de-a rîndul, încît de mai nainte va fi pricină de gîlceavă între statul român și acei acționari cari nu vor voi să-și preschimbe acțiunile pe titluri de ale statului. Acești acționari vor veni totdeauna înarmați cu teșcherele nemțești de protecție extraordinară, fiecare din ei va fi statul german personificat și nu ne vom putea mocași de ei pentru că îndărătul lor vor fi un milion de baionete și principele de Bismark pe deasupra.

În discuțiunea aceasta „Presa” ne adresează următoarele cuvinte bine simțite :

Combaterea lor nu are de țintă proiectul supus Corpurilor legiuitoare și guvernul propuitor. În această privință ne place a recunoaște francheta ziarului „Timpul”, care declară că este în principiu pentru răscumpărare, adăogînd cîteva rînduri mai jos că nu are însă încredere în cei însărcinați cu această operațiune. Declarațiunea este, o repetăm, plină de o sinceritate de care sîntem fericiți a lua act; se va ști astfel *de ce* acest ziar combate proiectul răscumpărării în coloanele sale, precum se va ști totodată *de ce* oratorii cari aparțin partidului reprezentat prin acest organ combat proiectul în Corpurile legiuitoare; va rămînea numai ca națiunea să aprecieze un partid care își face o armă pentru combaterea guvernului dintr-o cestiune eminentamente națională, de care depinde dezvoltarea economică a țării și ușurarea finanțelor sale.

După șirurile noastre de față organul marelui om de stat știe *de ce* am pus cestiunea de încredere înainte de toate. Precedentul frumos al Băncii de București ne face într-adevăr să nu dăm crezare argumentațiunii încifrate a guvernului, pe care voim s-o descifrăm ca să nu iasă din ea negustoria lui Nastratin. Pe lîngă statul proprietar rămîn ca proprietari toți aceia cari vor prefera a-și ținea acțiunile și a-și lua dividendele în curs de nouăzeci de ani. Acești oameni vor putea fi membri în adunarea generală, membri în reprezentațiunile acestor adunări, c-un cuvînt vor avea parte la toate : și din coș grăunțe și din făină parte și din traistă merinde, adecă cuiul lui Pepelea în casa românului.

Dar numai acestea sînt inconvenientele ? Nu mai departe decît acum un au, „Românul”, acuma aprig susțitor al răscumpărării, scria pe atuncea următoarele:

Printr-o construcțiune deplorabilă și printr-o administrațiune prea adesea nenorocită, societatea acționarilor a reușit a -și atrage procese care se urcă pînă astăzi la o *sumă fabuloasă*. Pretensiunile formulate pînă astăzi numai în contra Societății se urcă, ni se spune, **la peste 25 milioane** și în fiecare zi nasc *noi procese, noi pretensiuni de milioane*.

Aceste procese sînt de trei categorii.

Întîi, procesele de espropriare, care se urcă la *cîteva milioane și se pierd toate de Societate*. La finele anului trecut Societatea a pierdut un asemenea proces de peste 500000 lei ce-l avea cu orașul Severin.

Vin apoi procesele cu subintreprenorii din timpul construcțiunii, procese care *iarăși se urcă la o sumă foarte însemnată*.

În categoria cea mai grea intră în fine procesele de inundări. Cîteva cuvinte de lămurire sînt neapărate în privirea acestei ultime categorii de procese. În timpul construcțiunii se cercau pe mai multe puncte ale liniei rembleuri însemnate, spre a da căiei panta trebuincioasă. Aceste rembleuri treceau în unele locuri prin cîmpii supuse revărsărilor de ape. Guvernul, care trebuia să aprobe planurile liniei, n -a voit să autorizeze rădicarea acelor rembleuri decît cu condițiunea de a se face podețe la distanțe scurte, spre a permite răpedea scurgere a apelor, deoarece altfel, la fiecare inundare, rembleurile ar fi fost ca niște zagazuri ce ar fi oprit apele și ar fi adus mari pagube p proprietăților învecinate. Direcțiunea societății n-a voit însă a ținea seamă de ordinele guvernului și a rădicat rembleurile fără a face toate podețele de scurgere cerute. Atunci guvernul, prin adresă formală, a declinat orice responsabilitate, declarînd că toate daunele ce ar rezulta din refuzul societății de a se conforma cererilor lui vor privi pe Societate, adică fondul de construcțiune, iar nicidecum venitul exploatării. Ceea ce prevăzuse guvernul nu a întîrziat a se întîmpla. Mii și mii de pogoane fură inundate din cauza rembleurilor liniei ferate și proprietarii, păgubiți șiruri întregi de ani, începură a

intenta Societății procese, cerînd despăgubiri *nenumărate*, cum se face în asemeni ocaziuni. Aceste procese sînt cele mai grele pentru fondul construcțiunii și, ceea ce este și mai grav, *Societatea le pierde regulat pe toate, cum pierde și pe cele din celelalte două categorii.*

Pretensiunile rădicate în contra Societății sub această formă se *urcă pînă astăzi la multe milioane și nu se știe unde se vor opri.* Sentințele date de tribunale asupra acestor pretensiuni stipulează anume că despăgubirile se vor plăti din fondul de construcțiuni, adică din averea proprie a Societății.

Situațiunea Societății căilor ferate *s-a agravat dar foarte mult din punctul de vedere material de anul trecut, de cînd s-au început negocierile de răscumpărare pînă astăzi.*

Iată dar că „Românul” de acum un an arată ce fel de cestiune este cea eminentamente națională de care depinde dezvoltarea economică a țării și ușurarea finanțelor sale, după cum se rostește „Presa”.

De aceea considerînd elementele din cari sînt compuși roșii și împrejurarea agravantă a fostei Bance de București - repetăm că facem din încredere cestiunea principală. Răscumpărarea, ieri rea și azi bună, nu prea încapă în mintea omului. Apoi mai știm că nici diavolul biserici face, nici roșii au adus vrun bine în țara aceasta, încît îndărătul răscumpărării s-ascunde, după chiar opinia d-lui Dim. Sturza, propuitorul, un dezastru financiar.

[31 octombrie 1879]

DESPOT VODĂ DRAMĂ ÎN CINCI ACTE DE VASILE ALEXANDRI

Puțini, și anume aceia cari se ocupă cu istoria patriei știau povestea romantică a lui Iacob Eraclid Despot, a unui aventurar atît de fin încît a fost în stare să facă pe un om serios precum era Carol V, împăratul, să-i întărească un arbore genealogic al cărui începători sînt însuși bătrînul Jupiter, zeul zeilor din Olimp, și muritoarea Alcmene. E drept că Jupiter însuși nu figurează în arborele genealogic, dar e pus ca începător al neamului ilustru al Eraclizilor un erou al Iliadei lui Omer, Tlepolem, fiul lui Ercule, deci nepot de fiu al lui Jupiter, care, oștindu-se împreună cu ceilalți elini asupra Troadei, a fost omorît de Sarpedon, asemenea un fiu al lui Joe și al Laodameei.

Astfel începutul istoriei lui Iacob Eraclid Despot se petrece sub zidurile Troadei între descendenții direcți ai lui Jupiter, iar sfîrșitul în Moldova sub buzduganul lui Tomșa, după cronică, sub pumnalul lui Ciubăr Vodă, după dramă.

Varga magică a poetului ne face să ne trezim în adîncul vremilor trecute, în timpul cînd uriașul trunchi al neamului Mușatin, în a cărui umbră Moldova crescuse mare și puternică, era suplantat prin figura îngrozitoare a lui Petru Stolnicul sau Alexandru Lăpușneanu după cum se numi el singur.

Într-adevăr rău trebuie să fi căzut Moldova dacă după moartea celui din urmă Mușatin Ștefan VII, care avea încă o oaste de 40000 de oameni Alexandru Lăpușneanu n-a mai putut rezista nici mercenarilor lui Despot. Deodată cu stingerea dinastiei moldovenești, ale căreia drepturi nu le mai moștenea decît o femeie, Ruxandra, doamna lui Lăpușneanu, s-a stins și puterea vestitului regat al Moldovei, încît reizbucnirea timpilor eroici sub Ionașcu Vodă nu e decît cea din urmă revînviere a vechiului foc de vitejie care inspirase atîta temere marilor puteri dimprejur.

În acei timpi deci în care, după căderea dinastiei legitime, începuse o adîncă discompunere socială, ne duce muza lui Alexandri, care-și alege drept obiect pe cel mai romantic tip de vînător de coroană, care, c-un închipuit arbore genealogic în buzunar, c-o închipuită înrudire cu neamul Mușatin, cu închipuite drepturi la tron, ajunge să răstoarne pe Vodă Lăpușneanu. Drama lui Alexandri ne aduce deci înaintea ochilor pe Lăpușneanu însuși, pe Doamna Ruxandra, pe aprigul Tomșa, pe Vornicul Moțoc și ne pune pe pămîntul sfînt al străvechei Suceve.

Suceava ! E drept că același rîu al Sucevei curge la aceeași poală de deal și astăzi, dar castelul vechilor Domni e o ruină, biserica Mirăuților chiar și strămoșii generației actuale o știu tot ruinată ca o moaște de piatră din vremea lui Alexandru cel Bun, iar pe ulițele aceluia oraș, mare odată, mic astăzi, te împiedici numai de cîte-o piatră de mormînt, care servește drept pavaj. Și, ca un semn ce mult le priește românilor constituția și liberalismul modern, acolo unde se sfătuiu odinioară pîrgarii și șoltuzul Sucevei dezbat azi în limba nemțească consilieri jidani, iar sucevenii înșiși aleg astăzi în Parlamentul din Viena, cu voturi cumpărate pe bani, pe evreul Offenheim, atît de cunoscut prin onestitatea manipulațiunilor sale financiare. *O tempora, o mores!*

Poemul dramatic al lui Alexandri face să răsără înaintea ochilor sufletului nostru o epocă de decadență deja, dar în care se iveau încă, ca niște copaci străvechi, acele frumoase și nobile nume cu-a căror încetare români au încetat de a fi mari.

Despre dramă însăși puține avem de spus. E fără nici o contestare drama cea mai bună care s-a scris în limba noastră, plină de acțiune, ici de puternice, colo de gingașe simțiri, dar, pe deasupra tuturor calităților acestora, versul și limba privighitorii de la Mircești răpește auzul și simțirile. Chiar dacă n-ar exista figuri dramatice atît de genial desemnate ca aceea a lui Ciubăr Vodă,

cu atît de energice conture ca aceea a lui Tomşa, ar fi de ajuns ca farmecul neînvîns şi pururea învingător al limbei lui Alexandri să răpească pe auditori. Şi dacă caracterul lui Despot chiar e mai mult o figură de roman decît de dramă, el totuşi, prin complicaţiunile la care dă loc, face să răsără toate caracterele celelalte ale dramei.

Pe lînga energia rară a pasajelor dramatice, înălţimea şi dulceaţa pasajelor lirice ale dramei fac din acestea nişte adevărate pietre scumpe ale literaturii române. În aceste pasaje s-aud glasurile luncii de la Mirceşti şi se pare c-auzi „Pe ale îngerilor arfe lunecînd mîrgăritare”.

Astfel cel mai fericit şi mai mare reprezentant al generaţiei trecute adaugă în fiecare an cîte o nouă coroană de laur la gloria sa crescîndă şi creşte el însuşi prin pustiul intelectual dimprejurul lui, ca şi copaciul bătrîn din legenda sa *Tepeş şi stejarul* care „Cu cît pustiul creşte în juru-i şi el creşte”.

Despre jocul actorilor nu putem asemenea vorbi decît cu laudă. Au făcut tot ce le-au stat prin putinţă ca să interpreteze cît de bine pe un autor care e drept că e un uriaş alături de ei.

Pe lîngă silinţele vrednice de toată lauda a unor tineri cu talent adevărat s-au adăos apoi şi o deosebită îngrijire în înscenare, în învăţarea rolurilor, în *ensemble*, încît ni s-a dat dovada că îndată ce toţi actorii îşi ştiu rolurile bine pe dinafară şi mişcările pe scenă stau în strînsă legătură, chiar o piesă cît de grea se poate juca fără a se pierde prea mult din intenţiile autorului. Nu în acelaşi grad ne-au plăcut reprezentantele rolurilor femeieşti. Mijloacele fizice ale domnişoarelor cari au jucat în această piesă sînt insuficiente pentru reprezentarea unor situaţiuni tragice.

Costumele erau splendide, iar decorurile de căpetenie, cari au servit întîi la reprezenta reia *Curţii lui Neagoe Vodă Basarab*, sînt, precum se ştie, executate sub îngrijirea artistică a d-lui Odobescu şi reprezintă arhitectura bizantină astfel cum ea e păstrată în biserica de la Curtea de Argeş şi în alte monumente ale veacului nostru de mijloc. Ele sînt splendide.

Dar, în sfîrşit, orice obiecţiuni am avea de făcut, ele cată să înceteze faţă cu întregul artistic răsărit din lucrarea măreaţă a autorului şi din jocul îngrijit al actorilor.

După cît auzim reprezentaţia de miercuri a dramei *Despot Vodă* s-a făcut nu numai în urma unei cereri generale a publicului, ci şi a unei dorinţe deosebite a M. S. R. Doamnei, care a onorat spectacolul cu prezenţa sa. Înălţimea Sa regală aflîndu-se încă în străinătate arătase cel mai viu interes pentru scrierea marelui poet, care face epocă în istoria teatrului naţional.

Epocă da, însă o epocă atît de izolată ca şi însuşi Alexandri în timpul de faţă, căci, precum nimeni nu s-a aflat în trecut care să se poată asemăna cu el, viitorul, judecîndu-l după capetele de azi, promite şi mai puţin de-a produce urmaşi cari să umble pe cărarea săhastrului de la Mirceşti.

[2 noiembrie 1879]

[PERSOANE ONORABILE...]

Persoane onorabile, pentru cari avem cea mai deosebită stimă şi afecţiune şi cari fac parte din partidul conservator, s-au găsit atinse de incorectitudinile de formă din primul Bucureşti al „Timpului” de miercuri 31 octombrie, incorectitudini cari, parte din apreţierea pripită a împrejurărilor, parte sub impresia neîncrederii pe care răsкупărarea căilor ferate o inspiră ţării întregi, au ajuns pînă la o aserţiune eronată, dacă expresiile se cumpănesc după justa lor valoare lexicografică.

Dacă pe de o parte retragem cuvinte prea aspre pentru obiectul ce ele voiau să însemneze, ne grăbim şi mai mult a retrage o expresie contradictorie activităţii şi licuidaţiunii cu totul corecte a Băncii de Bucureşti. Banca n-a „mofluzit”, ci a licuidat din contra, restituindu-se fondurile depuse de membrii ei şi neintervenind nici cea mai mică iregularitate în activitatea ei.

În genere vorbind, aprecierea asupra unui institut de credit care, de-ar fi contribuit sau nu la răsкупărare, [i]şi păstra caracterul său neutral, a fost, o recunoaştem, mai mult decît aspră, de vreme ce după natura lui era accesibil de orice operaţiuni financiare, deci şi de răsкупărarea acţiilor căii ferate. Dacă se mai ţine în seamă că mai ales cuvintele mai vechi ale lexiconului nostru, ca de es. expresia turcească „mofluz”, au astăzi mai mult un înţeles *ironic* decît

exact, pe cînd noţiunea exactă de insolubil e însemnată prin expresia modernă „falit”, ni se va ierta şi mai lesne această întrebuiţare nervoasă a vorbii, pe care eu dragă inimă o retragem, rămînd ca asupra *fondului discuţiunii* să urmăm şirul argumentării de pînă acum.

Inamici a oricărei logomahii, adică a oricărei certe pentru cuvinte, iar nu pentru adevăruri, contrarii şi amicii politici ne vor găsi accesibili şi gata de-a rectifica marginele noţiunilor întrebuiţate cu cea mai mare exactitate lexicografică.

[3 noiembrie 1879]

[ÎN ARTICOLUL NOSTRU...]

În articolul nostru asupra „Băncii de București” se strecurase ideea că, după intențiunea unora din fondatorii acelei bănci, ea era menită să negocieze răscumpărarea drumurilor de fier. Această idee se răspândise prin împrejurarea că banca s-a creat în momentul în care guvernul conservator negocia răscumpărarea unei părți din căile ferate ale societății acționarilor și că ea a licidat îndată ce proiectul de răscumpărare a fost respins. Am rectificat deja această aserțiune și ne grăbim a da și mai mult temei retractării noastre publicînd următoarea scrisoare pe care o primim de la prințul Al. B. Știrbei:

Domnule redactor,

Un articol al ziarului d-voastră din 31 octombrie asupra Băncii de București a dat ocazie jurnalului „Presa” a face apel la mine ca la unul care a făcut parte din membrii fondatori și administratori ai acestei bănci, ca să arăt dacă: Banca s-a creat cu scopul anume de-a cumpăra acțiuni de drumurile de fier și a le revinde statului, dacă a fost vorba măcar de-a cumpăra așa acțiuni, dacă Banca a posedat vreodată o singură așa acțiune și dacă ea nu s-a desființat numai din cauza începerii răzbelului între Turcia și Rusia.

Mă crez dator, în urma acestui apel, a declara că este cu desăvîșire inexactă aserțiunea că Banca s-a creat cu scopul anume de a cumpăra acțiuni de drumuri de fier. Mai declar că, pe cît a funcționat Banca, cu toate că ar fi fost în drept să speculeze asupra a orice efecte publice fără ca să fie, pentru aceasta, bătută de a lucra în paguba statului, n-a cumpărat nici o acțiune, nici o hîrtie a Societății căilor ferate române. Criza din 1876, care a adus căderea Societății financiare, a Băncii din Brăila și a altor case, a descurajat pe fondatori și a făcut să înceteze operațiile Băncii de București. Licuidarea s-a hotărît, s-a și făcut cu 105.

Cu toate că am o mare aversiune pentru asemenea polemice și cu toate că ați dat în numărul dv. din 3 noiembrie o mică satisfacțiune justei susceptibilități ce sînt în drept a simți fondatorii acelei bănci, mă crez dator și în drept a vă declara că ați fost cu totul greșiți în apărările dv. și a adăoga că deplor asemenea polemice, cari nu pot avea alt rezultat decît acel de a stinge orice încredere în oamenii cei mai onorabili și a ne face să fugim de orice întreprindere folositoare creditului nostru, lăsînd toate instituțiunile de asemenea natură în mîinile străinilor. Deplor cu atît mai mult acest sistem de polemică cu cît, prelungindu-se de mai mulți ani, el a adus fatalul și tristul rezultat că țara nu mai are nici o credință, că s-au slăbit toate coardele energiei caracterului public; de aceea și opiniunea publică și-a pierdut toată vitalitatea ei, nemaivînd nici o acțiune pentru a îndrepta adevăratele rele de cari suferim.

Primiți etc.

Alex. B. Știrbei

București, 3 (15) noiembrie 1879.

Frumoase într-adevăr și juste sînt apreciațiunile pe care principele Știrbei le face asupra urmărilor polemicii ziaristice, numai ni se va permite a adăoga că nici inventoriile sistemului nu sîntem, nici n-am găsi-o proprie întru apărarea intereselor publice dacă pana noastră n-ar fi adeseori mînată la această extraordinară asprime de unitatea fenomenelor din viața noastră publică.

Rugăm numai a se considera că de ex. ziarul „Românul” acum cîteva luni îl numea pe d. Cogălniceanu sustractor și trădător și azi îl vedem ministru de interne într-un cabinet roșu, rugăm a se considera că acum cîteva luni „Presa” compara pe roșii cu Hödel și Nobiling și că azi același d. Boerescu e ministru de externe într-un cabinet roșu, apoi că un om care a scris pascuiluri asupra M. Sale Domnului a fost decorat cu medalia *Bene-Merenti* tocmai

pentru acele pascuiluri, că șeful republicei de la Ploiești a fost în urmă la mare vază și considerație, ba însărcinat chiar cu paza siguranței publice ca prefect de poliție, și cerem a ni se spune dacă aceste împrejurări, cari neapărat căta să vicieze caracterul public, au contribuit mult la *imputernicirea coardelor* lui și la *reinălțarea încrederii*.

În acest vălmășag avem cel puțin meritul de a voi să spunem adevărul, cîteodată concedem că într-o formă prea crudă, și de a voi să ne recunoaștem erorile cu aceeași sinceritate cu care le comitem, de a rectifica deci și în fond și în formă oriunde am trecut peste marginele adevărului.

Măntinîm însă în favorul nostru justificarea că, dacă în cazul special al Băncii n-am avut dreptate, în privirea unității fenomenelor din viața noastră publică nu sîntem fără oarecare drept, pe care-l relevăm mai la vale.

Îndată ce aceste explicațiuni au fost date atît asupra formei cît și asupra fondului, este de datorita noastră cătră istoria acestor din urmă ani ai vieții noastre politice de-a afirma că, *prin faptul participării d-lui Boerescu, fiind încă ministru, la fondarea unei bănci, a trebuit ce se nască în Consiliul Miniștrilor conservatori o discuțiune formală asupra incompatibilității ce s-a născut că există între funcțiunea de ministru și aceea de membru fondator și activ al unui mare stabiliment de credit.*

Singurul lucru *incorect* — alegem espresia lexicală cea mai adecuată din toate — era participarea unui ministru în asemenea asociațiune. Deie-ni-se voie a releva în treacăt că e un espedient foarte ușor, deși nu recomandabil, cel întrebunțat de d. Boerescu și de „Presa” față cu „Timpul” de-a voi să prefacă simpla asociere a capitaliștilor la un institut de credit în solidaritatea acelor onorabile persoane cu rolul d-sale ca ministru și cu intențiile d-sale personale.

În ce consistă dar incorectitudinea ? Primo : statutele băncilor, ca acelea ale oricăror societăți anonime, trebuiesc, după lege, aprobate și prin urmare *controlate* de Consiliul de Miniștri. Cum dară aceeași persoană (în cazul nostru d.V. Boerescu) putea a fi totdeauna și ministru și fondator al acestei societăți comerciale, adevărat controlator și controlat? Al doilea : Banca de București putea la orice moment afară chiar din chestia răscumpărării drumurilor de fier să facă *operațiuni de bani cu statul*. Aci dar era să fie de nu ciocnire, cel puțin contrarietate de interese. Banca în calitate de comerciant ar fi cătat să puie un preț cât de scump serviciilor sale, statul să le ia cât se poate de ieftin. Cum dar aceeași persoană putea să-și împace datoriile și interesele sale în astfel de împrejurări? Ca fondator și mare acționar al Bancei, poate ca membru chiar în consiliul de administrație, căta să apere interesele stabilimentului de credit, ca ministru era obligat a sprijini tezaurul public.

Se poate ca sentimentul acestei incompatibilități să nu fie atât de general încât să se poată cere recunoașterea lui ca principiu în genere exijat de opinia publică; sigur este asemenea că d. Boerescu n-a înțeles această incompatibilitate și că, nu mult timp, după refuzul colegilor săi de-a aproba statutele unei instituțiuni în care un ministru activ era fondator, d-sa și-a dat demisiunea din minister, deși nu putem ști dacă acesta a fost singurul motiv al demisiunii d-sale. Amintim în treacăt că alta a fost atitudinea altor persoane fondatoare a Băncii de București, căci de ex. d. G. Gr. Cantacuzino și-a șters numai decît semnătura dintre fondatorii acelei instituțiuni de credit și a rămas ministru de finanțe.

Nu credem că se va tăgădui aceasta. Martorii sînt prea numeroși și prea înalți puși ca să li se poată da o dezmințire și se pot invoca cele mai auguste mărturii în cauză.

Am crezut de trebuință a releva aceste împrejurări pentru a restabili deosebirea între rolul cu totul corect al Băncii de București și între cel, nu tot atât de corect, al fostului și actualului ministru de externe.

[6 noiembrie 1879]

[PRIMIM DE LA D. FLEVA..."]

Primim de la d. Fleva următoarea scrisoare interesantă:

Domnule redactor,

În revista ziarului „Timpul” de la 30 octombrie citesc următoarele rînduri:

„Logic vorbind, înțelegem pe roșii, oameni cari n-au nimic, sau săraci, sau scăpătați, cari vor să facă avere prin mijlocul statului. Așa, de exemplu, d. Fleva este geambaș de cai, arendaș neplătnic a mai multor moșii ale statului, deschide biuro de împămîntenire ș.c.!”

Vă întreb : La atîta sărăcie de argumente ați ajuns încît în polemica d -voastră să nu găsiți alt mijloc de luptă decît acel al personalităților ? Și atît de puțin luați în serios misiunea ziaristicii și pe public încît să nu îngrijiți măcar a vă asi gura de exactitatea informațiilor d -voastră cînd voiți a ataca personal pe cineva?

Ziceți că sînt sărac ; dar de cînd sărăcia este ea oare o crimă sau o rușine? Și, dacă sînt sărac, păgubit -am cu vreun ban pe cineva? Și care partid, în cel roșiu sau în cel conservator, se găsește mai mult acea sărăcie poleită cu averea altuia?

Mă faceți geambaș de cai. Atîta oroare vă face d -voastră acest nobil animal încît să considerați ca un vițiu această pasiune, care în toate țările este considerată ca folositoare?

„Sînt arendaș neplătitor a mai multor moșii ale statului”. De ce nu arătați, vă rog, atît acele moșii și m ai ales sumele ce datoresc ? Dacă v-ați fi dat osteneala a cerceta registrele publice de la Administrațiunea domeniilor, ați fi văzut că moșiile cele multe ce țiu cu arenda se reduc la moșia Căldăraru, cu 14 000 lei pe an, moșie în care foștii arendași s -au ruinat și în care, cu toate piedicele ce am avut și eu, totuși mă găsesc la zi cu plata cîștigurilor. Consultînd aceste registre ați fi putut constata asemenea în care partidă se găsesc mai mulți păsuiți în paguba statului, între nobilii conservatori sau între moșii radicali.

Cît despre afirmarea d -voastră că am deschis un biuro de împămîntenire, insinuînd că aș putea face un trafic din datorita mea de mandatar al țării, eu stimez prea mult pe concetățenii mei ca să bănuiesc că s -ar găsi în orice partidă un român cu suflet atît de jos și vă desfid să citați o singură persoană care să fi îndrăznit a se prezenta la mine cu asemenea propuneri.

Îmi place a crede, d -le redactor, că cel puțin în astă ocaziune nu veți împinge sentimentul nedreptăței d -voastră către mine pînă a refuza publicarea acestor rînduri în cel dintîi număr al ziarului d -voastră.

Primiți asigurarea considerațiunii mele,

Nicolae Fleva

2 noiembrie 1879

Părîndu-ne bine deocamdată că, deși d. Fleva pierde cu moșia statului Căldăraru, totuși ne egustoria de cai ridică pagubele acestea, cari se traduc într-un folos net al statului, lăsăm de-o parte toate dilemele psihologice și întrebările pe cari d. Fleva și le pune, căci a răspunde la ele ar însemna a ne substitui proorocilor partidului roșu și a uzurpa drepturile câștigate ca învățător al partidului de către d. C. A. Rosetti.

O singură observație : *Biuroul de împămîntenire* i-1 atribuie d[-lui] N. Fleva nu noi, ci „Ștafeta” din Iași.

Primo : „Ștafeta” ca organ liberal și guvernamental, ni se păr ea că nu va putea aduce o calomnie asupra unui deputat asemenea liberal și guvernamental;

Secundo : „Ștafeta”, ca organ special evreiesc, era în stare de a fi bine informată.

[6 noiembrie 1879]

[„AM ZIS ÎN NUMĂRUL NOSTRU PENULTIM...”]

Am zis în numărul nostru penultim că unitatea fenomenelor din viața noastră publică ne mîna condeiu adeseori la deosebită asprime și într-adins punem considerația aceasta înainte pentru ca cele ce vom povesti să nu ne împingă la espresii, pe cari am voi să le evităm, nu d in cauză că cei cărora le-am adresa asemenea cuvinte nu le-ar merita, ci pentru a mănținea o atitudine rece în discuție.

Fiindcă era un sîmbure de adevăr în articolul nostru asupra Băncei de București, organul personal al d -lui Boerescu, „Presa”, ajunge pînă la a nega existența partidului conservator și a afirma, se înțelege, „Centrul”, care, precum știe lumea și vileagul, nici nu există, căci nu credem că d. Boerescu împreună cu fratele d -sale și încă vrun prieten din *copilărie* să fie de ajuns pentru a constitui un partid.

Dar poate că țaria marelui partid al Centrului să fie în principii, și nu s -a văzut aceasta pînă acum. "Nu știm de ce, gîndind la d. Boerescu, nu la Centru, care în cazul cel mai bun era o superfetațiune, iar azi a rămas o idee, ne aduc em aminte de povestea drumului ce l-au făcut împreună un turc, un călugăr și un popă. Cînd era soarele la prînzul cel mare s -așezară cîteștrei călătorii la umbra unui copaci și -și puseră dinaintea lor merindele, turcul un arm de miel, călugărul pește si v in, popa pasărea cea mai bună a țiganului, căci acesta,

fiind întrebat de nașu -său ce pasăre să-i gătească de mîncare, răspunse că „așa pasăre de bună ca purcelul nu -i alta”. Cîteștrei se pofțiră reciproc d-a mînca și din merindele celorlalți. Călugărul postea, deci nu putea să ia nici din miel, nici din pasărea cea mai bună. Turcul era oprit prin lege de -a bea din vinul călugărului și de a atinge chiar din pasărea popii. Numai părintele s-apucă și de pește și de vinul călugărului și de mielul turcului , încît acest din urmă observă cu bunomie : „Hai popo hai, bună lege ai”.

Așadar cînd conservatorii sînt la putere taica părinte poate fi ministru, căci nu -l împiedică principiile; cînd sînt roșii pe scaune *idem*. În orice caz chiar daca am admite că ase menea principii pot esista ele cată să fie foarte elastice.

*

Unul din aceste cazuri de elasticitate al principiilor îl relevăm numaidecît.

Ziarul „Presa”, sau mai bine zis d. Boerescu, marele om de stat precum singur se califică, se plînge acum cîteva zile în urma pretensei demisiuni a d-lui Brătianu, îndemnîndu-l „a *învinge chiar zdrobirile inimii sale și a merge înainte*”. Noi întrebăm la rîndul nostru pe constituționalul redactor și proprietar al „Presei” pînă unde crede că e patriotic și constituți onal pentru un ministru *de a merge înainte*”?

Cînd d. Boerescu ca ministru de externe în cabinetul Catargiu încheie un tractat de comerț cu Austro-Ungaria colegii săi de astăzi îl tratau de vîndut lui Andrassy. Noi nu ne vom servi de asemenea expresiuni la adresa d-lui Brătianu, ci vom spune pur și simplu că, prin politica sa nefastă, a pierdut Basarabia; a sacrificat viața a vreo 15000 de români fără ca mai întii să se fi gîndit de a lua garanțiile cerute contra rezultatelor negative ce a obținut.

Apoi d-sa a umilit armata cu ocuparea Arab-Tabiei, pe cînd nu era păzită decît de vreo zece soldați ruși și, mai tîrziu, cînd rușii înaintau cu un regiment de cazaci, d -sa a ordonat soldaților noștri să se retragă, care s -au retras rușinați și indignați de nedibăcia guvernului d-lui Brătianu.

Comisia europeană de delimitare s -a întrunit în sfîrșit și, fiindcă d. Brătianu, prin pripirea sa simulată sau adevărată, a prejudecat cestiunea punctului Arab-Tabiei, acea comisiune, după cît auzim, nici nu s -ar fi ocupat de acest punct, ci a stabilit discuția formală numai asupra podului de peste Dunăre, indiferent care ar fi punctul unde se va așeza, numai potrivit să fie.

Toate acestea pentru că d. Brătianu n -a știut să adaste hotărîrea Europei mai înainte de a face un ac t prin care să pierdem simpatiile chiar ale acelei puteri pentru care făcusem atîtea sacrificii.

Dar chestiunea ovreilor, dar pretinsa răscumpărare a căilor ferate cu perspectiva de a rămînea sub jurisdicțiunea străină;

dar demoralizarea dinăuntru și scepticismul care se întinde asupra țării întregi prin cutezarea cu care se dispune de averea statului, de munca și sudoarea contribuabililor în interesul exclusiv al clienților săi, toate acestea, după „Presa”, sînt nimicuri și d-nu[!] Brătianu trebuie „să meargă înainte, neascultînd decît vocea rațiunii ca să ducă pînă la capăt împlinirea misiunii sale”.

Frumoasă rațiune ! Felicităm pe d. Boerescu pentru înaltele și patrioticele sale aspi rațiuni. D -sa e liber negreșit de a se face astăzi solidar cu aberațiunile politice ale colegului său de la Lucrările Publice și cap al ortalei roșii. Noi însă, care nu avem pretențiunea de a fi iluștri oameni de stat, credem cu nestrămătură că una singură din faptele ce enumerăram mai sus ar fi de ajuns ca să facă pe un ministru conștiincios a nu mai ține în mînă un minut măcar cîrma țării. Dar diapazonul pudoarei d-lui Brătianu este ridicat la o așa înălțime că d -sa nu va consimți niciodată a părăsi puterea din mînă și va merge înainte precum îl îndeamnă d. Boerescu, spre a aduce negreșit și alte fatalități pe capul acestei nenorocite și mult răbdătoare țări. Cel puțin, dacă organele guvernamentale scuteau persoana domnitorului de orice amestec în comedia ce s -a jucat și de astă dată cu demisiunea simulată a d-lui Brătianu, dar nici acest tact NU au avut, ci au împins cutezarea pînă a imputa domnitorului faptele d-lui Brătianu și astfel au pus pe gînduri pe orice român care se îngrijește de viitorul țării sale.

*

Dar să lăsăm „Presa”, care mai ieri -alaltăieri compara pe roșii cu Hödel și Nobiling și azi îi tămăiază, și să venim la un lucru care mărturisim că ne-a adus multă veselie. În numărul de ieri „Românul” face paralelă între istoria partidului roșu și istoria partidului conservator din România.

Istoria partidului roșu „Ro mînul”, foaia d-lui C. A. Rosetti, o începe cu Tudor, cu domnul Tudor de la Mehedinți.

Se vede că onor[atii] confrați uită că Tudor s -a ridicat cu Mehedințul în contra *grecilor*, iar nu în contra boierilor. Rolul d-lui Brătianu de liberator al Orientului creștin, însă pe pămînt

românesc și cu banul românului, îl juca pe atunci nu Domnul Tudor, ci Alexandru Ipsilante, un agent al Rusiei, iar Tudor se ridicase contra acestui membru al partidului național liberal.

Domnia fanarioșilor, după acte autentice atît din Moldova cît și din Țara Românească, au căzut prin boieri, cari, îndată ce le-a dat mîna, au înlăturat prin mijlocirea puterii turcești și pe Cârjalii lui Pasvantoglu și risipiturile de haiduci ale lui Cara George și pe eteriști și au reînființat *domnia națională*.

Dar să-i lăsăm pe boieri în pace. Nici sînt față să ne răspundă, nici partidul conservator de astăzi nu are a face nimic cu ei, precum nici d-nii Giani, Fleva, Carada n-au a face cu liberalismul lui Tudor, care era român numai prin statul personal, ci și prin *origine*, titlu la care nu pot aspira nici membrii partidului roșu, nici șeful lor d. C. A. Rosetti. Dacă în timpul lui Tudor am fi văzut cine răspunde la numele citate mai sus, cine știe ce Cîrjalii de ai lui Pasvantoglu ne -ar fi ieșit înainte !

Partidul conservator de astăzi are cu totul altă țintă. Pe cînd boierii cei vechi căutau a -și întări prerogativele lor mai cu seamă, întru cît erau conservatori, partidul conservator de astăzi, față cu generala lipsă de caracter a vîntătorilor de funcții și de portofolii, față cu spiritul minciunii, duplicității și pișchericului care amenință a dizolva societatea română, a căutat și va căuta ca în marginile Constituției și prin legi organice să dea o mai mare tărie *autorității statului*. Ideea statului, ca a unei instituții neapărate pentru ca tendințele egoismului personal și de partid să nu facă imposibil traiul la un loc a cîtorva milioane de români, ideea statului față cu corupțiunea și tendințele rele ale societății moderne, iată ceea ce partidul conservator și-a propus a apăra și ceea ce apără.

[8 noiembrie 1879]

[„MARE SUPĂRARE AM CAUZAT...”]

Mare supărare am cauzat prin destăinuirile noastre asupra răposatei Bănci de București organul marelui om de stat. Mărturisim că regretăm aceasta pentru dînsul. Partizani ai preceptului filozofic că „adevărul, producă scandal chiar, trebuie să se zică” și crezînd sincer că, în starea de disoluție morală în care se zbate societatea noastră, adevărul spus fără încunjur rămîne singurul remediu ce i s -ar mai putea administra cu oarecare sorți de reușită, am făcut greșala de a aplica remediu acestuia într-o doză prea mare, într-un chip prea pripit, fără să ne mai gîndim a pune mînuși, adică am luat lucrul răzășește sau mocănește, cum zice organul nobilului partid și al marelui bărbat de stat. A fost o naivitate din partea noastră. Așa este, adevărul trebuia să-l spunem, însă trebuia să-l spunem în altfel, mărturisim, nu cu naiva sinceritate, cum am făcut -o, ci cu perfidia potrivită naturii aceluia singur om în contra căruia ne simțim datorii a ne ridica.

Astăzi voim, dacă se poate, să închidem *regretabilul* incident cu Banca de București. Facem dar o întrebare. Abstrăgînd de la formă și de la unele date amănunțite, era un fond adevărat în cele spuse de noi? Nu, Doamne ferește ! strigă organul marelui partid al Centrului. Dar, dacă nu era, organul marelui bărbat de stat n -avea decît să ne dezmință negru pe alb, prin

catastifele răposatei Bănci întru cât privea operațiile ei, rămînînd ca *insinuările* noastre în privința persoanei marelui bărbat de stat să se cumpănească în opinia publică cu reputația de care d -sa se bucură. Noi am zis că d-sa s-a retras din ministerul Catargi pentru că colegii d -sale conservatori nu-i îngăduiau a fi în același timp și ministru și di rector al unei case private de bancă. Este adevărat, cât poate fi vreodată ceva adevărat pentru noi muritorii, adevărat ca lumina soarelui, că marele bărbat de stat a voit să fie și una și alta și că colegii săi din cabinetul conservator i -au spus hotărît că aceasta nu se poate. Demisia și -a dat-o marele bărbat de stat în urmă, după ce a primit acea lecțiune de corectitudine. Astfel dar a fost insinuare dacă a fost numai cînd am zis că neputința de a fi totdeodată și ministru și director al Băncii de Bu curești *fusese motivul sau unul din motivele acelei demisii*; această „insinuare” a noastră trebuia numai semnalată de organul Centrului și apoi lăsată să fie cumpănită în opinia publică cu faptul că marele om de stat, care acum cîteva luni afîrna pe patri oții liberali-naționali de acelaș cui cu Höedel și Nobiling, astăzi stă alături cu dînșii pe banca ministerială, și — ciudată coincidentă, mai ciudată decît chiar înperecherea ministerială

aceasta se-ntîmplă cu ocazia aceleiași purdalance de afaceri a r ăscumpărării, căreia, cum toată lumea știe, cestiunea israelită i-a ținut loc de introducție.

Lucrul însă n-a mers așa. Organul marelui bărbat de stat la lucruri cu miez pe cari noi le -am înaintat a răspuns prin vorbe mari. N-am văzut nimic care să ne lumineze și pe noi și pe scepticul și cu bun drept pesimistul public, pentru ce a închis prăvălia o bancă ale cărei socoteli se soldau cu excedent; și nici nu ni s -a explicat cum patrioții liberal naționali, din niște haimanale, socialiști și criminali ca Hoed el și Nobiling, cum erau acum cîteva luni, astăzi sînt buni de pus pe ranele țării.

Și apoi, dacă nu ni s-a arătat și nu ni s-a spus toate acestea, pe cum era de cuviință a se face în interesul moralității publice, ce are drept să crează publicul, ce avem drept să zicem noi? Deaminteri ce însemnează, în lipsa arătărilor și explicărilor ce ar fi trebuit să ni se dea, focul și para „Presei”, cari de aproape zece zile nu se pot încă stinge. Așa se dezmint neadevărurile? Așa se spulberă insinuările ? Uitat -a organul marelui bărbat de stat că necazul și spumarea nu dezmint, ci confirmă în cazuri ca acel de față?

Acestea ne credeam datori a le spune ca ultimul nostru cuvînt în polemica dintre noi și organul d -lui ministru de externe, dacă nu cumva, nevoind a lua o cale mai prudentă, acel organ ne-ar sili să urmăm lupta, pentru care s -ar putea, precum trebuie să știe marele om de stat, să avem la mîna oarecari arme hotărîtoare.

Noi credem că nu în interesul nostru este a se lăsa lucrurile încurcate.

[10 noiembrie 1879]

[„LA CE SERVEȘTE DISCUȚIA...”]

La ce servește discuția de cuvinte, cîrcota de vorbe seacă de miez? La nimica decît la pierdere zadarnică de vreme. Poporul român, cu minte și fatalist din fire, a avut totdeauna această credință.

Daca te apucau cu un român get-beget la vorbă pe la nămieț, cînd e soarele -n putere, și-l întrebai: „Măi Mușate, ce e acuma, zi ori noapte?”, badea se scărpină sub căciulă, se gîndea cîțva, te măsura cu ochii să vază ce fel de negustor îi fi, și -ți răspundea : „Apoi de ! domnule, zi este”. Dar daca, iubitor de cîrcotă, de cei cu sămînță de vorbă, vrei să deschizi cu românul discuție din chiar senin numai de dragul discuției și te apucau să -i zici: „Ce spui tu mă badeo ! nu vezi că -i noapte?” Mușat își îndrepta căciula și, fă ră să mai stea la gînduri, îți răspundea scurt: „Apoi de ! domnule, o fi și cum zici dumneata”.

Așa mergea lucrul cu badea Mușat al nostru pe cînd nu se știa la noi ce fel de negustor să fie acela, *avocatul*.

Astăzi, mulțămită propășirii și civilizației, fo iește în sînul poporului român un număr nenumărat de acești răsucitori de vorbe, care de care mai viteaz la limbă și mai vrednic a -ți spune de la obraz că la nămieț e noapte. Cînd, în viața practică, avocatul are *să ia* de la badea Mușat, atunci două și cu două fac nouă; cînd are *să-i dea*, patru și cu patru fac trei. Fatalist ca fatalist, dar de ! e vorba de dat și de luat, și după aceea, de cînd cu formele astea nouă, a trebuit să -și mai piarză badea cîte ceva din rugina lui. S-a încărcat Mușat de Doamne-ajută, a intrat în cîrcotă cu avocatul, începe să spuie și el una -două : „Măi neicu liță-n sus, mai omule-n jos, așa să trăiești, mai socotește o dată că nu face atîta...” Și cu cît badea nu se lasă, cu atît i se încarcă mai rău socoteala. În zadar țipă dreptatea în bietul om, geaba tot arată el răbojul și face socoteală lămurită și dreaptă în frica lui Dumnezeu : avocatul îl ia la zor cu gură de Tîrgoviște și bietul Mușat, daca vede și vede, ca să scape de tăcăi tura ceea de moară stricată, încheie cearta c u : Poate, domnule avocat, o fi și cum zici dumneata”.

Mușat e tot fatalist; deși uneori alunecă și el pînă la un loc în cîrcotă de vorbe, tîrît de împrejurări și de istețimea avocaților, totuși nu uită pînă în sfîrșit adevărurile moștenite de la părinți:

Vorbă multă sărăcia omului.

Cu vorbe laptele nu se face brînză, nici apa de gîrlă, oțet de trandafiri, și:

Dreptatea una, este sfântă, ca și adevărul adevărat unu,

*

Povestea lui Mușat cu cârcotașul: așa o pățirăm și noi cu „Presa” marelui bărbat de stat..

Nu știm cum, mai zilele trecute, în naivitatea noastră, uitarăm proverbele că „chelului despre chelie să nu -i spui vreo istorie” și „cînd e chelul la masă de tîgvă să nu te dai în vorbă” și „nervoși” cum sîntem, nici una nici alta, ne apucărăm să spunem cititorilor basmul Băncii de București. De ce? De hazul lucrului doară, nu ca vreo nouă descoperire a noastră, de vreme ce lucrul acesta este pîră veche și basmul nostru îl știu de mult toate babele. Să te mai ții după aceea cîrcotă de cuvinte cu foaia marelui om de stat !

Nu-i vorbă ! avocatul nostru era de seamă, dar și Mușat nu s -a lăsat, că dreptatea *una* este, sfîntă, ca și adevărul — unu. Ba e tunsă, ba e rasă, dintr-una-ntr-alta veni și întrebarea că ce-o fi aceea, Centrul? Noi, ca badea din poveste, răspunserăm într-o doară că Centrul este o nimica toată, un grupușor, un grupuleț, mic la stat mare la sfat, mai mare daraua decît ocaua, o nucă de jucărie cu coajă umflată și lustruită dar fără miez, și așa mai departe cîte știam și vedeam și noi ca tot tîrgul.

La acestea marele bărbat de stat ne răspunde prin gazeta d -sale : „Nu-i adevărat ce spuneți voi și tot tîrgul; din contra, Centrul este un *mare* partid”. Noi de colo : „Domnule avocat, ia răbojul și să -ți numărăm bobocii ca să vezi și dumneata” „Nu-i adevărat, ne răspunde iar marele bărbat de stat, n -aveți idee de știința modernă : două și cu două fac nouă ;

Centrul este un *mare* partid”. „Ce-i de făcut cu avocatul ăsta?” ne întrebăram noi atunci; și ca să scăpăm de tăcăitură, ne hotărîrăm a-i spune astăzi ca Mușat: „De, domnule avocat, o fi și cum zici dumneata”.

*

Acum, lăsînd de-o parte povestea înțeleptului Mușat, să vorbim mai puțin glumeț. Punem o dată pentru totdeauna o întrebare organului marelui om de stat: la ce servește discuția de cuvinte, șicana de vorbe fără fond?

Este Centrul un mare partid sau nu ?

Daca ar fi *mare*, buzumflarea „Presei” n-ar avea înțeles ; vorbele noastre nu l -ar micșora; orice am spune noi, el ar rămîne un mare partid. Nu e deloc firesc lucru ca cineva a vînd mintea întreagă să se minie pentru că un alt cineva îi contestă o calitate vădită; în așa caz, contestatorul întîmpină cel mult o glumă în treacăt. Cei de la organul marelui bărbat de stat trebuie să fi observat că, atunci cînd dumnealor fac în privința noastră socoteala avocatului ce are *să dea* lui Mușat, adică că patru și cu patru fac trei, atunci cînd din acea socoteală iese că partidul conservator este un grup nenorocit, de tot neînsemnat, uneori chiar că nu există deloc, noi nu ne zburlim, nu ne buzumflăm; ba tocmai dinpotrivă, cu cît dumnealor ne asupra mai mult la socoteală, cu atît noi facem mai mult haz, aceasta ne inspiră chiar cîte un articol vesel, ceea ce nu displace din cînd în cînd cititorilor unui ziar serios.

Dar să nu ne uităm vorba. Daca Centrul este un mare partid, de ce „Presa” se supără de vorbele noastre? Daca este Centrul un mic grupușor, un mititel grupuleț, de ce mai atîtea vorbe și necaz? Ce folos? Cu toate panglicele de fraze turnate în coloanele „Presei”, el, Centrul așa rămîne — mic mititel.

Și așa și este Centrul și nici nu poate fi altfel. În zadar marele om de stat caută să îmbete lumea cu apă rece. Publicul nostru în scurt timp a făcut de multe ori trista experiență a acestui fel de îmbătare gratuită; astăzi, ca să întrebuițăm o expresie banală, *un lieu comun*, deși încă tînr în viața constituțională, este din nenorocire prea sceptic, aproape blazat, așa că de-ar fi cineva meșterul meșterilor nu l -mai poate ameți cu simple declamații.

*

În cîteva rînduri foarte ușurateci ale „Presei” de alaltăieri, în cari se demonștră iarăși că partidul conservator aproape nu există, sîntem somați de marele bărbat de stat ca, pentru a -i dovedi noi contrariul, să -i spunem numaidecît cine este șeful partidului nostru, „căci zice d -sa fără de un șef nu există partid”. Minunată logică ! Această teorie modernă, foarte modernă, desigur este o invenție proprie a marelui om de stat. Să vedem însă cum se potrivește ingenioasa invenție modernă la lucrurile vechi din lumea aceasta.

Mai întfi însă să lămurim un lucru. Existăm noi, partidul conservator, cîtuși de puțin sau nu existăm deloc? Negreșit, de vreme ce marele om de stat este foarte mult necăjit pe noi, trebuie din parte -ne să fi existînd cîtuși de puțin. Astfel dar, luînd față cu publicul drept certificat al existenței noastre chiar supărarea marelui om de stat în privință -ne... dar gluma aceasta este prea veche, s-o lăsăm deci deoparte.

Partidul nostru conservator concedem că nu are de sef o anume persoană; acesta este un lucru firesc; acest partid are în fruntea lui, ca șef, nu o persoana, ci mai multe, toate

independente personal, dar al căror conducător este un principiu statornic cu privire la politica țării înlăuntru și -n afară. Așa constituit, partidul conservator a guvernat ca *atate* și va mai guverna iarăși, tot ca *atate*, cînd jocul instituțiilor constituționale îl va readuce la cîrmă, cum neapărat trebuie să prevadă orice om cu judecată.

Acestea zise, somăm la rîndul nostru pe marele om de stat și sperăm a nu fi așa de modern teoretici cum fuse d-sa în somația ce ne-a făcut îl somăm să ne spună : Oare un șef în teorie este de ajuns pentru a avea în practică un partid? Noi sîntem un partid fără șef personal, fie; Centrul însă, știe o lume, este un *șef* fără partid. De aceea *acest* partid, *acest mare* partid, Centrul, n-a guvernat, nici va governa cîndva ca *atare*, precum experiența ne-o arată cît pentru trecut, precum judecata ne-o explică cît pentru viitor. Și încă ceva : marele om de stat ne -a somat să-i spunem numele șeiului partidului conservator; îi spuserăm; noi îl somăm, la rîndul nostru, să ne spună nu numele șefului partidului Centru, căci acest strălucit nume s -a afișat cu acest titlu la toate răspîntiile într -un chip vrednic a face invidioși pe cei mai vestiți autori de reclame americane : îl somăm să ne spună vreo cîteva nume mai de seamă d -ale *membrilor* Centrului.

*

Mare-mic, fie oricum ar fi, să vedem ce este în esența lui acest Centru. Să vorbim răs-picat. Ce rol joacă în țara noastră Centrul? Cu conservatorii conservator, cu radicalii radical, „dar totdeuna, zice marele om de stat, *temperator*”. Acesta este cuvîntul cel mare.

Care va să zică avem un număr de *temperatori* cari stau în slujbele statului și cînd o partidă și cînd cealaltă este la putere. *Temperatorii* constituiesc Centrul și acesta are de șef pe un mare bărbat de stat eminent *temperator*, care stă pe jețul ministerial tot așa de comod și cînd cabinetul este conservator și cînd e radical. Această strînsură de *temperatori* se poate numi asociație, *consorterie* în scopuri individuale, în nici un caz însă nu se poate numi un partid politic, pentru că, fie -ne permis a da și noi marelui om de stat o teorie pe cît de politică pe afit de morală, partid politic se numește o seamă de oameni a căror acțiune comună se întemeiază pe niște principii cu privire la viața publică, iar nicidecum pe vederi și tendențe de parvenire personală a respectivilor.

Așa este Centrul; și desigur este un mare om de stat acel ce a născocit acest mare partid. Bună negustorie, dar tristă morală!

*

În sfîrșit, ca să o luăm iar pe partea practică, cîți, cîți sînt acești *temperatori* pe tot pămîntul românesc? Să socotim constituționalcește, pentru că Centrul este eminent constituțional. Cîți au fost trimiși de națiune în Parlament, spre a o reprezenta în cestiunea cea mare a revizuirii? În Cameră, d.C. Boerescu, fratele mai mic al marelui om de stat însuși și dd ...(?). Și, nu mai întrebăm dacă acești domni *temperatori* au căpătat mandatul lor ca fiind membri ai marelui partid Centru. Așadar, nu prea sînt mulți, cum vedem, și astfel căta să fie. În fața lumii, fie dînsa chiar demoralizată, nu poate căpăta cineva crezare și ascendent adevărat decît prin consecvență și tărie morală.

Ca să încheiem dar pentru astăzi cîrcota de cuvinte cu „Presa”, ne întoarcem iar la vorba răzăsească cu care am fost început. Coaja mare nu umple nuca seacă; și oricît de viteaz la limbă ar fi avocatul care ne tăcăiește mereu despre *ce* și *cum* ar fi să fie marele partid *temperator*, noi îi răspundem cu zicătoarea lui Mușat : De-ai avea și șapte limbi, adevărul n-ai să-l schimbi!”.

[14 noiembrie 1879]

[MAI TOATE ZIARELE OFICIOASE...]

Mai toate ziarele oficioase aruncă cele mai aspre mustărîi ziarelor independente, pentru că acestea luptă în cestiunea căilor ferate contra proiectului de răs-cumpărare al guvernului. Mustărîile ce ne fac oficioșii sînt p -afit de zgomotoase pe cît laudele și reclamele ce fac în privința proiectului în dezbateri astăzi sînt de false și de exagerate.

De o parte, oficioșii acuză organele opoziției că luptă fără convingere contra răs-cumpărării, că toată combaterea lor este de rea-credință și că *învișunarea* lor nu o să serve la nimic alta decît la discreditarea acestei opoziții sistematice. De altă parte oficioșii cîntă neconținut un cîntec monoton spre lauda proiectului, și în care ni se spune că statul devine stăpîn al căilor ferate și că această intrare în stăpînire are să se obție cu un cîștig însemnat asupra sumei ce ar fi să plătească statul pînă la expirarea situației actuale.

În privința acuzațiilor ce oficioșii aduc organelor opoziției n -avem decît două vorbe să zicem : nimic adevărat. Opoziția luptă sincer, plină de convingere și fără învișunare în cestiunea răs-cumpărării contra proiectului guvernului, și aceasta nu pentru că opoziția ar fi contra răs-cumpărării în principiu, ci pentru că guvernul nu -i mai poate inspira nici o încredere.

Laudelor și reclamelor ce foile guvernului fac asupra proiectului s -a răspuns și se răspunde îndestul de clar și de onest prin seria studiilor noastre asupra acestei mari cestiuni.

Noi arătăm, nu cu învișunarea de care numai radicalii ignoranți sînt capabili, ci cu sîngele rece al omului ce stăpînește pe deplin obiectul studiului său și caută sincer adevărul, arătăm că prin proiectul guvernului statul *nu* devine stăpîn al căilor

ferate, nu cîștigă, ci pierde, și afară de astea mai este și umilit prin supunerea lui de bunăvoie la jurisdicțiunea străină.

La toate acestea, dovedite cu bob numărat, oficioșii nu răspund nimic; ei o ia pe alături de ce ne e vorba, și în acest sens fac apoi vuiet cît le ia gura. Pentru amăgirea celor simpli se întrebuițează protestațiile sentimentale de patriotism, naționalism, emancipare economică;

pentru încurcarea judecății profanilor se clădește un labirint de cifre și de fraze pseudoștiințifice, fără cap și fără coadă, în care nu se vede esprimată clar nici o idee cumsecade, dar din al căror întreg reiese intenția guvernului vătămătoare intereselor statului.

Guvernul exprimă de la o vreme încoace cu un ton de mare siguranță speranța că proiectul va trece. De mirare n-ar fi ca, într-o Adunare cu o majoritate așa de ascultătoare, mai ales o afacere de milioane ca răscumpărarea să nu treacă.

În zilele trecute, în tabăra roșilor era mare revoltă. Finanțarii specialiști ai coteriei, oameni ce, după a lor părere, sînt chemați pe lume ca să pună la cale finanțele patriei, să răsculaseră în contra elementelor neradicale din minister, cerînd mazilirea acestora; afară de acestea, onor. Finanțieri cereau ca, împreună cu portofoliile ce ar fi rămas fără titulari în urma purificării cabinetului, să li se dea pe mîna afacerea răscumpărării.

D. Brătianu a încercat fără succes să satisfacă aceste cereri; elemente neradicale majorizînd însă în consiliu cu d. Sturza, amenințat de aceeași soartă a mazilirii, au dejucat planul primului-ministru. Revolta finanțierilor s-a aprins și mai rău, ei au amenințat că vor lucra cu opoziția pentru răsturnarea proiectului răscumpărării. Mai tîrziu însă singele s-a mai răcit și, mintea limpezindu-se, au fost aduși la împăcăciune și lucrul s-a aranjat cum s-a putut mai bine spre mulțumirea tuturor. E drept că cearta „bunilor amici” — cum finanțierii răsculați erau numiți de către foaia primului-ministru — n-ar fi avut nici o rațiune de a fi; e așa de mare și așa de tulbure eleșteul răscumpărării încît, numai cu puțină bunăvoință din partea tuturor, fiecare patriot subliniat poate pescui ce-i trebuie.

Astfel dar, astăzi s-au dres șurupurile stricate ale mașinii parlamentare; toate roatele ei unse, se înțelege cu toată îngrijirea gospodărească de d. mașiniști, funcționează acuma cu punctualitate, și așa, peste cîteva zile, ne vom învrednici a avea a doua ediție a afacerii Stroussberg de aceeași autori, revăzută, corectată și adăogită conform celor din urmă descoperiri ale științei financiare.

În timpul dintre cele două ediții, radicalii n-au uitat nimic din obiceiurile lor, nici n-au învățat ceva nou. Vom vedea dacă țara a uitat și ea înfîia ediție a nenorocitei afaceri Stroussberg și dacă încă n-a învățat destule pentru ca, avînd pe aceiași oameni de la 68 la cîrmă, să nu știe, să nu simță, fără a avea nevoie de multă vorbă, ce însemnează această a doua ediție a afacerii căilor ferate.

[16 noiembrie 1879]

[JUDECÎND CINEVA...]

Judecînd cineva din punct de vedere naiv, și-ar face desigur cruce cînd ar afla cîtă anuitate plătește statul nostru pe an pentru drumurile Societății acționarilor pe de o parte și cîtă marfă și persoane transportă ele pe de alta.

Dacă visteria ar plăti chiria transportului cu carul a tot grîful cît îl esportăm și birjă pentru toți călătorii cîți percurg România, suma aceasta pe an ar fi cu mult mai mică decît anuitatea plătită de stat pentru drumurile de fier. Așadar, dacă toți chirigii din țară ar fi în serviciul statului pentru a transporta *gratis* produsele oamenilor și pe oameni, această cheltuială a visteriei ar fi mai mică decît cea pe care o are astăzi plătiind anuitatea unui drum care nu transportă *nimic* gratis, ci din contra cu prețuri foarte mari.

Cînd vede cineva această negustorie curat ca a lui Nastratin, nu se va îndoi că roșii trebuie să-o fi făcut. Numai ei, cari nu știu carte, ei cari idee n-au nici de importanța unui drum de fier, nici despre raportul ce există între el și producțiune, au putut să voteze orbiș și în ruptul capului acea monstruoasă concesie Stroussberg, un adevărat monument de ușurință financiară, de copilărie economică.

Dar nu ajunge c-au încărcat statul deodată și ca din senin cu peste un sfert de miliard datorie publică pentru un drum rău lucrat; astăzi, cînd drumul e stricat prin transportul armatelor rusești, cînd materialul rulant e în mare parte compus din bracuri și trebuie reînnoit, cînd drumul e în așa stare încît trebuie făcut din nou, așa încît are să ție mai mult așa decît fața, astăzi vor să-l cumpere și să oblige statul în mod direct și prin polițe iscălite de el și plătibile la scadență ca să plătească nu numai capitalul de construcție, ci și datorile făcute de Societatea acționarilor, după ce aceasta fusese frustrată de către cinstitul-d-sa dr. Stroussberg.

Și cine propune răscumpărarea ?

D. ministru de finanțe Dim. Sturza, adică acelaș om care acum un an, prin instrucțiunea dată d-lui Calenderu, numea tot

răscumpărarea aceasta o frustrare a acționarilor, o tranzacțiune cu consecințe fatale, un dez avantaj pentru creditul statului, o tutelă exercitată asupra finanțelor noastre, o catastrofă, o imixiune directă în finanțele țării, o situațiune anevoioasă, îndoioasă, dificilă și complicată, un dezastru financiar ș.a.m.d.

Cum dar aceeași răscumpărare din cumplit de rea a devenit în ochii aceluiași ministru, ca din senin, foarte bună?

Să credem oare că naivul Nastratin face negustoria sau că contrariul naivității, perversitatea deplină, domnește în Adunare?

Cu toate acestea și cu toată opoziția, răscumpărarea se va vota.

Toată lumea vorbește că roșii din și afară de Parlament joacă cu furie la bursă în perspectiva răscumpărării, iar, în vederea emisiunii noilor titluri, efectele statului scad repede în piață. Renta română a scăzut la 60% din cauză că toți o vînd pentru a cumpăra viitoarele titluri nouă. De pe acum deja unul din relele prevăzute de d. Sturza acum un an zdruncinarea creditului statului au început a se manifesta. S-aude apoi pe toate ulițele că Adunarea națională, Corpul legiuitor, joacă la bursă asupra unor valori nominale de 40 de milioane franci în vederea răscumpărării.

Cestiunea, înainte de a fi hotărîtă, a luat proporțiile unui adevărat scandal.

Dezbaterea în Adunare s-a început ieri.

Au vorbit d. Conta în contra răscumpărării, d. ministru de finanțe pentru, d. Carp contra.

În cîteva cuvinte reproducem interesanta argumentare a d-lui Carp. Deși ne propunem a răscumpăra toate titlurile emise de Societatea acționarilor, noua concesiune e totuși astfel făcută încît împiedică răscumpărarea totalității titlurilor căci aceste hîrtii, primind acum garanția statului și avînd un venit de 4/10 la sută precum și o poziție asigurată, nu vor avea deloc interes de a se converti *toate*, deși pe acest interes e bazată toată perspectiva de reușită a d -lui ministru de finanțe. Dar răul și mai mare este că ne angajăm întreaga situație financiară și că, în momentul în care am fi nevoiți a face vreun împrumut, avem să-1 facem în condițiuni foarte oneroase, căci nu este indiferent dacă statul datorește o sumă ca *garanție* sau dacă o datorește prin *hîrtii proprii ale sale*, căci creditul său se regulează prin numărul hîrtilor sale puse în circulațiune. Tot aceste idei sînt pe larg dezvoltate în articolul *Răscumpărarea căilor ferate III*, ce urmează mai la vale și asupra căruia atragem deosebita atenție a cititorilor.

[22 noiembrie 1879]

[„VĂZÎND STĂRUINȚA...”]

Văzînd stăruința cu care organele guvernului apără și căldura cu care opozițiunea combate răscumpărarea, cititorul inteligent cată să-și aducă aminte o¹ împrejurare esențială, aceea că dintre amîndouă părțile numai *una* poate avea dreptate. În momentul actual dat, cu sarcina

noastră de datorii și cu creditul nostru nu tocmai puternic, cu starea actuală a drumurilor de fier și mai cu seamă cu deplorabila stare economică a producturului nostru de căpetenie, a țaranului, numai una din amîndouă partidele poate avea dreptate, sau aceea care vrea sau aceea care nu vrea răscumpărarea. Din această dilemă nu scapă nimene, căci un lucru nu poate fi în aceeași vreme și sub aceeași împrejurări și alb și negru, și bun și rău, ci trebuie să se aleagă sau într -un fel sau într-altul.

Adevăratul dezastru al concesiunii Stroussberg, adus asupra țării prin voturile nesocotite ale clapiștilor roșii, au adus pierderi atît de mari acționarilor încît, cu toată fabulozitatea capitalului primitiv de construcțiune, de 248130000 l.n., în momentul cînd întreg capitalul acesta era deja cheltuit, linia Roman București nu era încă gata, iar linia București Vîrciorova nu era nici măcar începută. Va să zică acționarii se vedeau fără un ban roșu în ladă și cu liniile parte neterminate, parte neîncepute chiar.

Cu toate acestea oamenii scoseseși bani din pungă și -i pusese la mijloc; mulți oameni onești [1]și pusese întreaga lor avere înlăuntru și să nu uităm că mulțimea aceasta consista din mici negustorași, din meseriași cu case de copii, din oameni cu economii mici, cari cumpăraseră acții și cari, nepricepînd natura colosalei mistificațiuni, acuzau pe români că i -ar fi despoiat. Guvernul conservator de atunci a mers cu rezistența pînă la ultimele limite ale posibilului și, dacă nu relevăm toate momentele penibile a luptei sale cu influențe oculte, pornite de purtătorii unor nume mai mult ilustre decît demne de încredere, o facem aceasta numai din prudență politică; dar un viitor istoric al românilor va avea de sfîntă și neînlăturată a sa datorie a studia dosarul concesiunii Stroussberg, mai ales în partea lui confidențială, ca să descrie adîncimea prăpăstiei morale în care țara a fost aruncată printr-un singur vot al roșiilor și, dacă acel istoric va avea sentimentul dreptății, el va trebui să releveze asemenea cu ce tact, cu ce tărie s -a purtat acel cabinet conservator, condus de un bătrîn om de țară, a cărui inimă dreaptă, a cărui caracter curat plătește de-o sută de ori mai mult decît încurcatele semicunoștințe a generațiunilor mai nouă. E

drept că bătrînul om de stat avea sprijinul puternic a unor oameni mai tineri decît el și speciali în științele de stat, dar nu trebuie să uităm că conducătorul au avut arta de-a-i alege între tot ce țara avea mai onest și mai inteligent. De aceea însă convenția de la 1872 este un cap de operă de aranjare financiară, prin care se stabilea 1) că statul nu recunoaște și nu garantează nici unul din titlurile emise de Societate 2) că nu recunoaște nimic peste capitalul de 248 milioane, deși acționarii au cheltuit peste aceasta sumă primitivă încă 104 1/2 milioane împrumutate de ei pentru a sfîrși liniile, 3) că cota de amortizație *una la mie* nu poate fi în nici un caz afectată la altceva decît la plata sumei recunoscute de stat de 248 milioane. Pe lîngă aceasta rămînea intact dreptul statului de -a rîscumpăra liniile după 30 de ani.

În locul acestei situații cu totul clare și avantajoase, care 1) garanta amortizarea capi talului primitiv de construcție adecă a singurei datorii recunoscute de stat în cel mult 60 de ani 2) garanta rîscumpărarea după 30 ani prin plata restului rămas neamortizat, și încă o rîscumpărare contra căreia nu se putea opune nici un acționar , căci era prevăzută în contractul primitiv și tipărită ca articol de contract pe chiar acția ce -o avea el, în locul acestei situații deci ce ni se oferă?

Prefacerea statului în acționar, încărcarea lui cu o datorie directă cu sinet, în locul celei indirecte, renunțarea la dreptul de rîscumpărare peste treizeci de ani, supunerea lui ca acționar german sub jurisdicțiunea germană și, ca efect final, slăbirea creditului lui prin emiterea unei sume colosale de titluri nouă, adecă de sineturi nouă, iscălite de el. Tot ce ar face statul, chiar dacă n-ar exista decît un singur coacționar, trebuie să fie conform cu contractul primitiv, conform cu articolii codului de comerț *german*, iar dispozițiunile de milioane au în unele cazuri nevoie de -a fi aprobate prealabil de judecătorii comerciali din Germania.

O situație nemaiauzită. Mai adăog-se apoi că pe lîngă aceste statul, ca acționar principal, va pierde în viitor procese de milioane, mai adăog-se că exploatarea liniei e arendată în mod acoperit societății *Staatsbahn* din Austria, cu care statul va avea un proces de zeci de milioane poate, și se va vedea întreg haosul de procese și intervențiuni străine la care ne va espune *un singur vot* al clapiștilor d-lui Brătianu, un singur vot al d-lui Dimancea, care a declarat că guvernează țara.

Camera deputaților trebuie să -și schimbe numele în Camera acționarilor jucători la bursă și atunci lucrul se esplică.

Dezastrul prevăzut acum un an de d. Sturdza și propus de d -sa estimp nu va întîrzia de-a veni ca potopul asupra țării.

Români trebuie să -și aducă aminte de un singur lucru. Incapabilii politici cari au votat cu criminală ușurință concesia primitivă sînt tot aceiași cari, neînvăfînd nimica și neuitînd nimica din relele lor deprinderi, se pregătesc azi a vota rîscumpărarea. Să nu se uite deci că

nici mintea, nici onestitatea nu se mîncă cu lingura și că ceea ce le -a lipsit acum zece ani le lipsește și azi.

De aceea cea dintîi cestiune pe care au pus-o, cu vehemență chiar, la începutul discuțiunii a fost cestiunea de încredere.
[25 noiembrie 1879]

["SE ÎNCHINĂ OMUL TOTDAUNA ȘI-N TOT LOCUL?"]

Se închină omul totdauna și-n tot locul?

Precum nu se întîmplă asemenea evenimente m tot minutul și -n tot ceasul, precum cineva nu recitează toată ziua *Crezul* cu mătîniile în mîni, tot astfel nu înțelegem ca să fie siliți a -și face în toată ziua profesia de credință politică, de a discuta în toată ziua ideile generale de credință, pe cînd toată viața noastră omenească consistă dintr -o serie de acte și de aplicațiuni cu totul speciale.

De cîte ori deci „Românul” sau „Presa” acuză dreapta conservatoare c -ar fi reacționară în credințele ei politice de atîtea ori ne fac onoarea de a ne calomnia; însă modul e atît de general, inculparea e de o natură atît de metafizică și de subțire, încît nu ne fac nici o supărare și nu ne servesc cel mult decît ocazie pentru a arăta adevăratele noastre idei generale, adevăratele noastre convingeri supreme, deși în treacăt observăm nici o idee generală ca convingere logică nu e nici bună, nici rea, ci devine bună sau rea prin aplicarea ei.

Reacție și reacționari în ce sens?

În sensul fanarioșilor ? Ferească Dumnezeu !

Roșii sînt singurii moștenitori ai politicei bizantine.

În sensul sfîntului trecut antifanariotic al nației ? Dar unde sînt elementele rămase din el, ca să formeze temelia solidă a clădirii reacționare ? Nu trebuie să uite onor. noștri confrăți că condiția esențială, *sine qua non*, a reacțiunii în înțelesul occidental al cuvîntului este dinastia moșneană istorică, este aristocrația moșneană istorică. Există într-adevăr, și ar fi o temeritate de a nega, cîtiva puțini coborîtori din familii istorice ale țării, dar oare simplul fapt al descendenței constituie aristocrația ca clasă istorică a țării? E un Catargiu conservator pentru că un străbun al său a fost consilier al lui Ieremia Movilă ? Este un Boldur între roșii pentru că un străbun al său a fost general al lui Stefan cel Mare? Desigur că nu.

Pentru ca să existe reacție în adevăratul înțeles al cuvîntului ar trebui să fi existat o tradiție neîntreruptă în clasa reacționară, ar fi trebuit ca această clasă să, fie constituită într-un mod propriu. Ar fi trebuit ca puterea ei materială, proprietatea, să fie inalienabilă, ar fi trebuit ca -un cuvînt *dreptul* continuu de stăpînire. Dar acest drept nu-l avea nici în timpii cei mai vechi nimenea. Oricare român, fie născut din părinți cu vază, fie din părinți săraci, se putea ridica, fie prin puterea brațului, fie prin aceea a minții, la demnitățile cele mai înalte ale statului și era indiferent, sub d omniile pămîntene, dacă meritul era al unui om din popor sau al unui boier; în acea vreme săracă de bani singura răsplătire pe care statul o putea da și o și dădea era un rang, netransmisibil asupra fiilor, dar care îl pune pe purtătorul acelui rang la ad ăpostul unor sarcini ale vieții, impunîndu-i însă în locul lor datorii destul de grele, datorii în care viața și averea lui erau espuse. Dar se va zice că în faptă s-au moștenit atît poziția socială cît și averea. Realitatea transmisiunii însă nu trebuie c onfundată cu dreptul formal al transmisiunii din lumea feudală a Apusului, încît dacă luăm faptului esența sa, dreptul, el rămîne atît de indiferent ca și faptul că un actual bancher a avut un strămoș bancher. Deduce -se-va de aci dreptul exclusiv al străne potului de a fi el și numai el bancher ? Aceasta ar fi o absurditate.

Așadar reacțiunea în sensul pe care i-l dă „Românul” e lipsită înainte de toate de consistență istorică, de substrat istoric, căci din istorie rezultă că românii au fost totdeauna liberi și totdeauna egali înaintea statului. Pentru fiecare din ei exista puțința de a sui toate treptele sociale și țăranul putea deveni atît de bine vornic mare, precum, viceversa, coborîtorii vornicului puteau redeveni, în lipsă de merite, simpli țărani.

Așadar organizare feudală, Regulament (rusesc), arhondologie (bizantină) sînt departe de orice vederi ale dreptei conservatoare, a cărei țintă, ca idee generală, este cu totul alta și anume : întărirea autorității statului și nimic mai mult. Nu negăm un lucru: că noi privim

ideea statului ca apărător al meritului legitimat, al averii legitime, al muncii legitime, ca ceva superior dispozițiilor generale ale unei generații, ca un element moral alături cu imoralitatea eventuală a tendențelor existente în societate.

Să luăm însă pilde cu totul concrete.

E trebuință de cărți de școală de ex. și într-adevăr zecile de mii de cumpărători ai acestei cărți, școlarii, fac aceasta afacere foarte sigură și lucrativă. Toată lumea chemată și nechemată scrie cărți cari de cari mai rele și mintea a sute de mii de cetățeni viitori se -ncarcă în lucruri abstrase și încîlcite, cu noțiuni inexacte. Este sau nu de datoria statului să proteagă exclusiv cărțile bune și să înlătore cele rele, adică să proteagă libertatea de acțiune a pedagogului celui bun, punînd o stavilă nelegitimei poftă de cîștig a scriitorilor celor răi? Sau figurat: este grădinarul dator a plivi buruienile cele rele dimprejurul plantelor celor roditoare cari sînt în pericol de-a se-neca? Desigur că da.

Am luat acest exemplu pentru că el nu suscită supărarea nimănui, dar asemenea livezi îmburuienate, unde planta roditoare e înecată prin concurența buruienilor rele, se găsesc pe toate terenele în administrație, în școală, în Parlament, în presă, în economia privată și publică, pretutindenea. Precum gospodarul, statul casei sale, își prășește porumbul de buruieni, astfel statul, gospodarul obștesc, cată să prășească buruienile rele dimprejurul plantelor sale roditoare. Aceste exemple se pot înmulți în infinit; vorba e de a se găsi o organizare, pre cît omeneste e cu puțință, care să asigure înaintarea treptată a meritului și înlăturarea ambițiilor nelegitime și a poftelor nemăsurate cari stăpînesc pe toți aceia ce, fără muncă și numai prin cheltuială și tertipuri, se hrănesc din sudoarea poporului, fără a o compensa nici prin știință, nici prin caracter.

Și această compensare e rațiunea de a fi a păturilor superioare ale societății.

Căci ca să urmăm exemplul cărți rele de școală pot fi mult mai ieftine decît una și bună. Dar cele rele umplu capul pentru toată viața cu idei false, cari aduc pierderi inteligenței și inimii, acea una și bună ține o dată pentru totdeauna mai mult, dar devine un îndreptari al vieții.

Să traducem însă acest exemplu în viața practică a politice.

D. Brătianu, cu consorțiul său de deputați pe sprinceană, votează concesiunea Strousberg.

S-a făcut cu toate astea calculul amănunțit că, dacă statul ar plăti an cu an transportul gratis al tuturor mărfurilor pe cari țara le produce și bani de drum oricărui călător din România, această cheltuială a visteriei ar fi nici în jumătate anuitatea de 181/2 milioane ce le plătește astăzi.

Iată dar că un cap cu minte și sănătos în locul d -lui Brătianu ar fi compensat pe deplin cota de muncă națională care -l susține prin ce ? Prin un calcul de două-trei ore cel mult, de cinci minute poate, și iată ca o simplă operație a gîndirii unui cap onest și clar se traduce în milioane de cîștig real pentru întregul popor.

Dar să urmăm tot acest exemplu.

Să presupunem că motive politice, cari primează pe cele economice în timpuri estraordinare, l -ar fi silit pe d. Brătianu să admită oneroasa concesiune Strousberg, să recunoască datoria publică de un sfert de miliard. O zicem această fără a o admite.

Ca ar fi fost urmarea? Ca cel puțin calculul de stingere a acestei datorii să fie exact.

Capitalul de construcțiune al Societății, de 248 de milioane, se înapoiază prin amortizarea în 59 de ani.

Ei bine, concesiile d-lui Brătianu sînt făcute nu pe 59, ci pe 90 de ani.

Iată dar țara, prin o greșeală de calcul, condamnată a plăti 30 de ani de -a rîndul cu totul degeaba și în tot anul cîte 181/2 milioane anuitate, după ce capital și dobînzii ar fi fost de mult înapoiate.

Aceste sînt lucruri elementare, pe cari le pricepe oricine, și sînt o dovadă că un om de caracter precum și un om cu cultură adevărată compensează pe deplin societatea care -l susține; pe cînd, din contră, dacă organizarea societății e slabă și favorizează ridicarea în sus a Pătărlăgenilor și Seruriilor de toate tepele, pierderile sînt colosale pe toate tărîmurile. Greșelile de calcul ale d-lui Brătianu costă pe popor zeci de milioane; sudoarea acestui popor se risipește pe nimicuri și mofturi și singura compensare este doar că în fața mizeriei patente a populațiunilor spiritul minciunii zilnice, ziaristica oficioasă, să poată susține că România e fericită și mare.

Dacă declamația mincinoasă între chiar zidurile noastre poate trece drept compensare, atunci să ne fie de bine.

De aceea nu e vorba. O repetăm de principiile voastre sau ale noastre generale, e vorba de aplicarea lor concretă. În aplicarea concretă sînteți mincinoși, neonești, perversi, ignoranți; în concret sînteți oameni de nimic, nu în abstract, căci abstracțiunile ca atare nu sînt nici bune, nici rele, ci moralicește indiferente. Geaba un cizmar va avea principiile cele

mai frumoase dacă nu știe să-și facă treaba lui, cizme bune, geaba d. Brătianu ca financiar va avea principii liberale și umanitare, dacă nu știe treaba pentru care s-au chemat, finanțele.

Așadar ce vorbiți de reacție?

Dacă există reacție în toată țara, în opoziție, între liberali, între roșii chiar, această reacție e, în senzul fiziologic al cuvîntului, rezistența unui corp bolnav contra boalei pentru a redeveni sănătos.

Dacă incapacitatea și imoralitatea voastră, dacă prostia și jocul la bursă nu s-ar reflecta decît asupra voastră, răul n-ar fi mare. Dar el se traduce în bani, în bani plătiți de țară, plătiți de oameni în marea lor majoritate săraci, plătiți de țaran, de micul meseriaș, de micul negustor.

Dacă ați cădea mîine de la guvern care ar fi suma tradusă în bani, sînge și pămînt ce ați costat țării?

28 milioane bilete ipotecare,

65 milioane noul împrumut ce se va cere de d. Sturza,

250 milioane răscumpărarea,

adecă 343 de milioane datorie directă a statului, plus

10000 de oameni morți pentru interese străine,

plus o provincie pierdută,

plus pagubile de milioane produse prin rechiziții de care puse la dispoziția lui Warszawsky Mihălescu, prin care apoi s-a adus boala de vite din Bulgaria.

De cînd există România un guvern n-a putut să încheie socotelele sale cu mai mari pierderi morale și materiale ca voi.

Și care e răspunsul vostru la această monstruoasă administrație publică?

Ingerințele lui Temelie Trancă în alegeri, ridicolele bătăi între oameni de-ai poliției și între spionii și agitatorii voștri și chefurile lui popa Tache.

Să nu se uite însă că popa Tache nici n-a emis bilete ipotecare, nici n-a cerut un împrumut de 65 milioane, nici a pierdut Basarabia, nici a stîns viețile a mi i de oameni în interesul panslavismlui, nici a dat care de rechiziție lui Warszawsky, nici a adus boala de vite în țară, nici răscumpără drumul de fier, nici joacă la bursă viitorul țării.

Popa Tache putea să bată un om : voi zugrumați milioane din semeni i voștri, voi vă zugrumați țara și, dacă virtutea ar fi relativă, nu absolută, atunci alături cu perversitatea voastră morală și ignoranța intelectuală, popa Tache ar trebui canonizat și trecut între sfinți.

[29 noiembrie 1879]

UNDE DAI ȘI UNDE CRAPĂ [„TIMPUL» DE LA 27 NOIEMVRIE..."]

„Timpul" de la 27 noiembrie publică pe pagina III următoarele

MĂRGĂRITARE

culese din Monitorul oficial"

Noul dicționar academico-ministerial:

Act laudabil se zice cînd un isprăvnicel de moșie dă o gustare (zacuscă) **gratis** membrilor unii juriu agricol.

(v. Monit. of. no. 263 din 21 noiembrie 1879, coloana I-ia).

„O mână spală pe alta și amîndouă obrazul" se zice cînd se deschide un credit extraordinar de 5 875 lei pentru a se plăti unui domn avocat (să presupunem că este frate cu un ministru în activitate) pentru un proces ce nu l-a cîștigat.

(v. Monit. of. no. 262 din 20 noiembrie 1879, pagina 7228, coloana 1-ia).

*

Citind acestea, redactorul „Presei" se simte jignit în amorul său fratern, și publică *pe pagina* I următoarele :

25 C. 832

Un răspuns jurnalului „Timpul"

Deunăzi „Timpul" a fost silit de principele Al. Știrbei să recunoască că a *calomniat* pe d. B. Boerescu în afacerea Băncii de București.

Astăzi va fi *silit* de d. Lascar Catargiu, cu colegii săi de la 1872, să recunoască că *calomniază* pe d. C. Boerescu, prin numărul său de la 27 noiembrie curent.

Iată despre ce este vorba:

Timpul" de ieri, imitînd pe ziarele umoristice, rîde de d. ministru de interne, care a cerut Camerii un credit extraordinar de 5875 lei, pentru a plăti datoria contractată de stat către fratele altui ministru, adică către d. C. Boerescu, relativă la un proces *pierdut*, zice „Timpul", și susținut de acesta.

Am mers îndată să luăm informațiuni, și iată ce am constatat prin noi înșine :

Statul, prin sentința Curței de Apel din București, secția II, no 163 din 1866, a fost osîndit să plătească d -lui Pană Olănescu suma de 421 000 lei vechi.

În urma unei consultațiuni subsemnată de d -nii G. Costa-Foru, C. Boerescu, C. N. Brăiloiu și I. G. Florescu, statul face cerere de revizuire.

D. G. Costa-Foru, însărcinat cu apărarea acestei cauze, are fericirea să sfărîme sentința Curței no. 163.

Curtea de Casațiune însă casează, și prin sentința sa no. 484 din 1871 trimite cauza în cercetarea curții din Focșani.

În acest interval, ilustrul avocat G. Costa-Foru devenise ministru și acest distins bărbat a crezut că nimeni altul nu -l poate înlocui decît d. C. Boerescu.

După multe stăruințe, d. C. Boerescu primește a apăra pe stat. Onor. d. P. Mavrogheni trebuie să -și aducă aminte despre acest fapt și poate da informațiuni precise „Timpului".

Se încheie o convențiune între stat și d. C. Boerescu, cu data din 1872 și care poartă subsemnătura proprie a d -lui Lascar Catargiu. Acest contract a fost aprobat de întregul Consiliu de Miniștri și s -a întărit prin decret domnesc.

D. C. Boerescu pledează în trei rînduri la Curtea din Focșani, și această Curte, prin trei deosebite încheieri, retractează sentința Curței din București cu no. 163 și *apără pe stat de plata* sumei de 421000 lei vechi. (Sentințele Curței din Focșani sec. II, no. 72 și no. 175 din 1872).

D. P. Olănescu face recurs în casațiune.

D. C. Boerescu are fericirea să *triumfe* și de astă dată : Casația respinge recursul d -lui Olănescu asupra sentinței Curței din Focșani no. 175, pronunțată asupra opozițiunei, și astfel se stinge implicit și recursul d -lui Olănescu contra sentinței aceleiași Curți cu no. 71.

Aceste fiind, în rezumat, faptele principale ale acestei afaceri, cum rămîne cu „Timpul", care cutează să puie în suspiciune onorabilitatea d -lor Lascar Catargiu, G. Costa-Foru, P. Mavrogheni, C. Boerescu etc.

Dacă este adevărat că o „mână spală pe alta și amîndouă obrazul", am voi să știm care sînt minile care mai pot spăla tina care se grămădește pe obrazul acelor redactori de la „Timpul", cari tind a -și face din calomnie o adevărată meserie?

O ultimă întrebare.

Oamenii *cinstiți* nobili de la acel ziar cred oare că este *cinstit* și *nobil* pentru guvernul actual să nu plătească o datorie a statului către un particular, numai din cauza că acest particular a contractat cu d. Lascar Catargiu și pentru că este fratele unuia din miniștri?

Dacă au o asemenea credință, să o spuie, și totdeodată să ne autorize și pe noi a -i imita, cercetînd viața privată a multora din neprihăniții lor partizani ! ...

*

Mare supărare !

Însă noi credem că ea a izbucnit mai ales pentru ca să ni se poată arunca vorbele cu care începe răspunsul „Presei" la o întrebare ce nimeni nu i -a făcut.

Pentru aceea ne mărginim la o rectificare.

Nu am recunoscut niciodată și nici nu recunoaștem că am calomniat pe d. V. Boerescu ; am declarat numai că nu

bănuim pe principele A. Știrbei și pe alți oameni onești care au fost luat parte la Banca de București.

Dacă „Presa” dorește și alte explicații, nu are decât să ni le ceară.

Dacă însă „Presa” se crede în drept de-a bate toba cea mare chiar asupra aforismelor, glumelor și diverselor din „Timpul” și de a sacrifica pagina sa întâi relevării fulgerătoare a foiletonului de pildă, atunci lucrul nu numai că ar fi de tot hazul, dar potențându-se ar ajunge la pagina a patra. O exegeză subțire și advocățească a interesantelor *anunțuri* i-ar face pe redactorii acelei foi să descopere și acolo aluzii la adresa marelui om de stat sau a rudelor sale și cu acest chip pagina a patra a „Timpului” s-ar primejdui de-a deveni talmudul redactorilor „Presei”.

Foaia, care din amicul nostru rece a devenit dușmanul nostru cald, va recunoaște cu noi că urmările unei asemenea polemice ar fi un dezastru intelectual atât pentru redactorii cât și pentru cititorii ei.

[29 noiembrie 1879]

[„ERAM CURIOSI ÎNTRUCÎTVA...”]

Eram curioși întrucîtva să vedem izbucnirile de bucurie comprimate cari aveau să însoțească din partea presei guvernamentale votarea pe articole și în total a legii ră scumpărării drumurilor de fier.

Pe noi nici nu ne-a uimit trecerea repede a acelei legi prin Adunare, nici ne-a mai cauzat întristare măcar. Întristarea cea mare care apasă sufletul nostru e de un caracter atât de intensiv, încît, orice s -ar mai petrece în țara aceasta, ea nu mai poate fi augmentată. Pentru un om ca și pentru o țară indiferent dacă un fluviu sau un ocean [î]i înecă; dar e un fluviu de baionete străine, dar e un ocean de datorii publice, dar precede moartea economică pe cea politică sau cea politică pe cea economică, rezultatul letal e acelaș. O fatalitate grea, păcatele părinților și a strămoșilor poate, păcatele generației actuale, setoase de cîștig și lipsite de conștiință, un ce nedefinit ca adîncul Gheenei, incalculabil ca lipsa de caracter, variabil asemenea vecinicului neadevăr apasă asupra acestei țări stoarse și sărmâne, acufundate în apatia popoarelor osîndite la nefericire.

În tradițiile lumii creștine, care crede în venirea lui Antihrist, există legenda că acest dușman al adevărului și al sufletelor se va naște lângă gurile Dunării. Dacă ținem seamă de împrejurarea că există într -adevăr în cazuri excepționale o clar-vedere în viitor, dacă ținem seamă că milioane de oameni cred în venirea acelu dușman al universului și vedem stările de lucruri din țara noastră, vom trebui s -ajungem la încheierea că aici și numai aici el se va naște sau s -a născut. Aici, unde vînzătorii patenți de țară trec de mari patrioți, aici în Babel, unde cuvintele și -au pierdut înțelesul lor originar, aici und e cei ce vor avea nenorocirea de a trăi vor invidia repaosul celor din mormînt.

Crezi oare, cititorule, că acea sarcină de un sfert de miliard de datorie directă, încărcată alaltăieri în spatele a sute de mii de oameni cari n-au nici mălaiul trebuincios hranei lor de toate zilele, crezi că acea sarcină e singura care li se va impune ?

Dar cîteva zile vor trece numai și ne vom pomeni cu împrumuturi de zeci de milioane pentru Ploiești Predeal, pentru Mărășești Buzău, zeci de milioane pentru plata datoriei flo tante, o sută de milioane pentru cheltuielile războiului, zeci de milioane pentru plata greci lor în socoteala mănăstirilor închinată, căci și aceștia, încurajați de geniul risipei ce domnește la noi, vin cu nouă pretenții. Din toate colțurile risipei publice ni s-arată capul unei datorii, pînă ce întreg bugetul statului nu va mai ajunge nici la plata dobînzilor acelor datorii, pînă ce o comisie europeană instituită în visteria noastră va veni ca să constate adîncimea prăpăstiei,

Ridica-vor chilele de grîu de calitate slabă și vitele de rasă proastă pe care le produce în tot anul țara aceasta acele datorii din cari unele votate, altele a se vota de acum înainte, acea sarcină prea grea pentru -un stat bogat chiar, pentru un stat în floarea lui? Se pomenește vre mea tătarilor, vremea turcilor, a fanarioșilor, a cîrjalilor; păstra -va poporul nostru atîta memorie din ziua de azi pentru a pomeni vremea roșilor? Exista -va acest popor sau istoricii străini vor pomeni de el în compendiile lor ca de-o curiozitate etnologică, dispărută de pe pămînt, pentru că n -a avut nicicînd energia de-a se ridica contra mișeiilor, ci aclamîndu-i din contra, ca salvatori ai săi, au răstignit pe adevărații lui fii?

Exista-va el, cînd Antihrist, personificat în acel fin și elegant agent al panslavismului, cu barba albă și cu fizionomia ce inspiră încredere, cu atît mai periculos cu cît e mai simpatică figura lui, *l-a promis de mult încă amicilor săi?*

Dar nu întreg, nu viguros, nu tînăr ar fi chemat a trece poporul românesc sub dominațiunea uriașului. Cu măduva secată, cu puteri sleite, cu sîngele stors, îmbătrînit în mod artificial prin veninurile cele mai subtile ale corupției apusene și răsăritene, unind în el fatalismul oriental cu necredința occidentală, astfel e menit un copil sleit de puteri să cază în mîna pînditorilor, puternicilor, fireștilor săi inamici.

Prea ar fi fost frumos, prea vrednic de admirația viitorului să cază cu arma în mînă ca un erou din oasele căruia răsare răzbunarea și viața ideilor; prea ar fi avut copiii tradiții mari despre părinții lor și prea aveau speranță în viitor.

Nu. El trebuie să cază ca un laș, prin venin luat de bună -voie, prin abdicare de bună voie [de] la rolul său istoric, prin recunoașterea pe față că e incapabil de-a avea o altă Adunare decât cea a Pătărlăgenilor, un alt guvern decât acela al lui

Brătianu.

Pe noi ne ajunge în întinericul în care ne aflăm o rază din vremea lui Mircea cel Bătrîn și al lui Ștefan cel Sfânt pe noi ne ajunge încă amintirea lui Matei Basarab; nepoții noștri nu vor avea înaintea-le decât chipul hidoasei pocituri care a înveninat țara aceasta cu răutatea și perversitatea sa și a fratelui său de cruce, care zilnic o vinde. Și strănepoților le

va fi scîrbă de noi, cu silă vor căuta, vor voi să se scuture de amintirea prezenței ca de un vis rău, fiindu-le rușine de a purta același nume pe care-l poartă astăzi trădătorii țării și vînzătorii singelui, pămîntului și a muncii ei.

Aliat cu Stroussberg pentru a-i plăti în 90 de ani două miliarde și mai bine pentru drumul de fier, aliat cu rușii pentru a le ceda Basarabia, aliat cu Alianța izraelită pentru a da țara legată de mîni și de picioare pe mîna evreilor, aliat cu bursa din Berlin pentru răscumpărare, d-lui Brătianu nu-i mai rămîn în perspectivă decât două mari alianțe. Alianța cu grecii, pentru a le da moșiile statului, cu Rusia, pentru a le ceda Moldova.

Și, precum știm, agentul panslavismului și ceata sa sînt capabili de orice.

[30 noiembrie 1879]

[S-APROPIE ÎNCEPUTUL SFÎRȘITULUI]

S-apropie începutul sfîrșitului.

De acum, după ce și răscumpărarea drumurilor de fier e terminată după pofta inimei d-lui Brătianu și după ce d-nii deputați au dat dovezi splendide și suficiente despre elasticitatea tinerelor lor conștiințe în cestiunile vitale ale țării, se va începe un alt joc de bursă în toate diminețile, acela al împămîntenirii individuale.

Se aude de ex. că d. Brătianu, cu ocazia votului răscumpărării, nu aștepta decât o probă oarecum supremă de docilitatea și elasticitatea conștiinței ciracilor săi în cestiunile cele mai grave și acum, această siguranță cîștigată, se va începe realizarea treptată și prin admiteri individuale a categoriilor promise de marii noștri oameni de stat ocultei „Alianțe izraelite”.

Cu acest chip ingenios se vor crea încet-încet condițiile juridice ale desfacerii cu toptanul a României, condițiile de drept a aceluia care sînt meniți a moșteni statul și nația românească pe acest pămînt.

Și moștenitorii vor veni curînd să -și solicite moștenirea.

Cele 250 de milioane votate pentru răscumpărarea drumurilor de fier, sute de milioane pentru cheltuielile de război despre care roșii tac încă asemenea peștelui, cele 65 de milioane pentru deficit și calea Ploiești - Predeal, milioanele pentru Mărășești - Buzău, în fine milioanele ce le vor vota grecilor pentru mănăstirile închinare, toate acestea vor apăsa în curînd bugetul într-un mod atît de îngrozitor încît va suna ceasul desfacerii cu deridica a averii statului român și atunci noii cetățeni, apelînd la capitalurile străine, le vor putea cumpăra pe prețuri de nimic.

Poate că moșiile acestea ale statului vor ajunge pentru a se plăti datoria publică, însă, în momentul în care nu vom mai avea datorii, nu vom avea nici țară.

Astfel vro cîțiva ani de guvernare roșie sînt îndestul pentru a stîrpi condițiile de existență ale poporului pe secole înainte.

Răscumpărarea drumurilor de fier e un dezastru financiar care, într-un moment de nevoie, de război bunăoară sau de complicațiuni exterioare, se va dovedi că ne-a ucis cu totul creditul, încît n-am avea nici de unde să ne înarmăm. Ușurința cu care s-a votat a uimit nu numai pe români, ci și pe străinii ce locuiesc în țară și cari nu pot fi cu totul indiferenți la soarta acestui pămînt.

Dar pe lîngă ușurința sîntem datori a ținea seamă și de reaua -credință evidentă care a domnit la votarea proiectului de răscumpărare.

Există o oră reglementară a închiderii ședinții și, cînd aceasta sună, prezidentul e dator a întreba Adunarea dacă ea voințe sau nu să prelungească ședința și pînă la cîte ore anume.

D. C. A. Rosetti a lăsat această oră să treacă, făcînd astfel pe toți să creadă că, după mîntuirea discursului ținut în ora reglementară a închiderii, va și urma închiderea ședinței. Mulți din deputați, mai cu seamă din opoziție, erau parte în salele secțiunilor, parte au plecat după ora reglementară de închidere.

Cînd d. C. A. Rosetti a observat că o seamă din cei mai însemnați membri ai opoziției se duseseră, a propus prelungirea ședinței pînă la terminarea cestiunii.

Astfel, la 10 ceasuri noaptea, ca și cînd ar fi dat tătarii, s-a terminat votarea unei legi care, privită în sine, nu avea nevoie de grabă, ci din contra -de-o lungă și minuțioasă discuțiune.

Mirată de-o asemenea procedură de codru, opoziția în momentul votării legii a părăsit sala, de vreme ce față cu faptul pur și simplu al majorității prin număr nu mai rămînea nici o discuție cînd acea majoritate condusă de instincte de bursă.

Dar cu asemenea procedări de codru sîntem deprinși. Ne aducem aminte de ciudata întîmplare cînd majoritatea actuală s-a constituit în colegiu electoral al județului Suceava, alegînd deputat pe d. Morțun, care n -avea nici voturile alegătorilor, nici mandatul biuroului electoral legiuit. Așteptăm încă multe asemenea minuni din partea actualei majorități a Adunării, așteptăm ca la ocazie ca să se constituie în sinod și să aleagă pe d. Sihleanu mitropolit al Ungro -Vlahiei.

[1 decembrie 1879]

UNITATEA DE VEDERI ÎN CABINETUL ACTUAL

Nefiind oameni de ceartă și necăuțînd sfada cu lumînarea, ca turcul care aștepta să -i calce cineva pe colțul ișlicului ca să-l ia la harță, întrebăm numai cu toată smerenia cuvenită dacă oameni cari s -au combătut cu cea mai mare vehemență și și -au imputat manopere neleale, ilegalități, influențe și presiuni în alegere, vînzare de țară, escamotare de voturi, ignoranță și lipsă de orice titlu de merit, pot merge mîni mînă în mînă și înfrățiți ca să facă vorba vine fericirea țării.

De aceea, sub titlul de Unitatea de vederi în cabinetul actual, vom publica o serie de articole, nu ale noastre, ci ale „Presei” bunăoară sau ale „Românului” și nu tocmai vechi, ci Feți -frumoși de cîte șapte luni, de prin aprilie și mai anul curent.

Din aceste producțiuni cititorul nostru va învăța multe lucruri frumoase și instructive; va învăța cum, pentru a -ți face pe cineva prieten, trebuie să-l tratezi cu eleganța bîtei și a rețevii și cum Mărgăriteștii, Pătărlăgenii, Dimancii, ieri încă numiți ignoranți, inepti, neonești, devin de a doua zi niște dulci prieteni cari te susțin și pe cari -i susții, totul, se-nțelege, în majorem Romaniae gloriam.

De aceea începem seria prin următorul articol al „Presei”, scris la 30 aprilie anul curent.

București, 30 aprilie

Citind cineva jurnalul „Românul” și unicul lui satelit, „Telegraful”, nu vede decît declamațiuni și iarăși declamațiuni patriotice, apoteozînd independința țării ca operă gratuită a acestui guvern, care a binemeritat de la patrie, și intonînd pe coarde melodioase gloria pe care zic că, întocmai unor prestidigitatori, ar fi făcut -o să reușească mai radiantă decît în cele mai militare timpuri ale bravei Români.

Acesta este și acesta a fost totdeauna diapazonul de care s -a servit partidu radical la noi spre a ajunge sau a se menține la putere.

Au trăit din eroare publică transfigurată și vor și de astădată, fie și pe ruinele țării, a triumfa tot prin eroare. Cînd vor începe acești oameni a stîmna această opinie publică în numele căreia declamă? Cînd vor începe ei a numi cu adevăratul lor nume faptele al căror autor sînt și situațiunile ce au creat acestei zvînturate țări care a meri tat o soartă mai bună ?

Cînd vor începe în fine ca, atît prin presă cît și prin întruniri, să lumineze lumea în loc sa speculeze credulitatea publică ?

Iacă întrebări ce, cu inimă strînsă de durere, [î]și face orice om de bun -simț și orice bun român. A as culta cineva numai vorbele și organele radicalilor, țara niciodată nu s -ar fi aflat mai prosperă, mai avută, mai fericită, mai iubită de vecinii noștri de la fruntarii și de întreaga Europa ca în timpurile de față.

Deși radicalii au aruncat țara în ghearele panslavismului din care n-a ieșit decît sîngerîndă și sfișiată; deși au aruncat armata și soarta țării peste Dunăre de unde nu. s-a întors decît cu 100 milioane datorie publică, cu dolii și pentru. țară și pentru familiile lor, cu ruina economică prin pierderea vitelor și cu. hidoasă. mizerie prin toate satele acestei Români ce surîdea altădată ; deși, cînd armata română ocupa Vidinul ca garanție a cheltuielilor de răzbel, s -a făcut eroarea neiertată de a-l părăsi și de a compromite interesele noastre de tot genul; totuși acești oameni cutează a cînta fericirea țării și a dirigea atenția publică spre acest abstract și duios curent, pe cînd ei de altă parte se adoper[sic] a prepara soluțiunea cestiunii ovreilor și poate giulgiul său, mormîntul numelui de român

Înțelegem pe radicali ca să -și susție faptele și să -și nege greșalele comise, ce au să se resimță secular în această țară; înțelegem pe acești domni că nu voiesc a -și recunoaște eroarea, că au permis ambiției lor a întrece capacitatea ce le-a dat Dumnezeu; înțelegem în fine pe acești domni, ce profesează maxima : *Post mortem nihil*, că nu vin așa de repede să afirme ca la 1868 greșalele lor, pronunțînd încă o dată faimoasele cuvinte : *Fraților, iertați-ne că am greșit*; nu înțelegem un lucru însă, cum, în gradul de cultură și lumină în care a ajuns țara și corpul electoral, se mai pot găsi unii din tineri cari să le dea concurs din cînd în cînd!

Acești puțini tineri cu a căror instrucțiune se îmbracă radicalii spre a se prezinta poporului trebuie a înțeleg e că rolul lor urmează să fie mai înalt și mai mare ; că lor nu le poate fi rezervate numai locul și onoarea de a figura prin biserici la *Te Deum*; că ei ar putea să aibă o înfrîurire și o acțiune în conducerea destinatei statului, întrunindu -se cu adevărații bărbați

liberali și întărind astfel și mai mult liga oamenilor de stat ce au de deviză : *Munca și meritul, patria și libertățile publice.*

Vericari ar fi însă conduita politică ce vor ține în viitor acești câțiva tineri, atât de abuzați de către radicali, domniile alegători trebuie, prin atitudinea lor, **să facă justiție cu acești oameni ce au crezut că pot a se substitui suveranității naționale, conducând la război, ruină și dezmembrare națiunea română.**

Acum, mai mult decât oricând, d-nii alegători vor înțelege cât de grav este a se lăsa să fie amăgiți prin *declamațiuni* și împinși spre ruina politică și materială.

Cruda experiență este făcută. Generațiunile viitoare se vor întreba: Ale cui păcate espiez ele plătind atâtea milioane? Și istoria, în *doliu pentru pierderea Basarabiei în secolul al 19-lea sub domnia radicalilor*, va răspunde: *Plățiți votul nesocotit de la 1868 și de la 1876.*

S-a dat o concesiune îndoit de scumpă *străinilor* spre a-și asigura radicalii puterea ce simțeau că are să le scape dacă nu vor lupta cu asemenea arme excepționale. S -a plătit chilometrul cu 270 mii fr.

Și cine declamă cu toate acestea, prin întruniri și jurnale, că conservatorii au vândut țara străinilor? Tot radicalii.

Astfel, ca consecință a votului din 1868, *țara prin sudori de sânge [i]și varsă avuția și economiile sale în. punga străinilor*, pe când aceste sute de milioane s-ar fi putut întrebuința gradat pentru înflorirea și prosperarea economică a țării. Astfel, în doi ani de guvernare radicală, s-a scos din buget viitorul generațiilor viitoare, transmitându-li-se ca moștenire plata anuităților înscrise în buget.

Votul din 1876 este o a doua nesocotință, comisă tot prin efectul declamațiilor patriotice a acestui partid radical ce *lasă sfișieri adânci în pământ și goluri profunde în finanțele țării când trece pe la putere.*

S-a strigat: jos timbru[!] ! jos licența ! jos monopolul ! jos aceste impozite puse spre a se achita datoria publică făcută de radicali la 1868, și națiunea, într-un moment de entuziasm pentru pământul tăgăd uinței, i-au crezut pe radicali și i-au votat.

Ce au făcut însă radicalii cu acest vot, dat cu atîta inocență pentru desființarea impozitelor? Desființatu -le-au? Nu; căci nu puteau, trebuia să se plătească greșelele lor din 1868; ba mai mult, a întreit timbru[!], a îngreuiat taxa depeșilor și scrisorilor. Mărginitu -s-au aci ?

Deloc. Evenimentele se anunță, și ei, temîndu -se că națiunea nu are să le mai dea mandatul pentru aceste timpuri excepționale, În loc să dizolve Camerele și să ceară un nou mandat, din contra, se substituie voinței națiunii, calcă suveranitatea ei și *dă concurs Rusiei, pe când știi de la prințul Gorciacoff, care o declarase la întrevvedere sa cu d. Cogălniceanu În Ploiești, „că Basarabia urmează a se retroceda”.*

Această cunoștință ce aveau radicalii de soarta ce amenința Basarabia nu *se poate nega.* D. Cogălniceanu a declarat-o în Parlament că sînt propriile cuvinte ale d -lui Gorciacoff.

Iacă dar și fructele nesocotitului vot din 1876 !!! Vadă -se acum buna-credință de care s-a uzat pentru ca d-nii alegători să înțeleagă cum are să se urmeze și în chestia ovreilor, atât de ocolită de radicali.

Terminînd, conjurăm pe toți d-nii alegători ca : în numele datoriei publice din nou înscrise în bugetul statului, *ca în numele conservării României atât de zvînturată în acești din urmă trei ani să meargă tinerii și bătrînii la vot, votînd pentru opoziție, căci lugubra voce a tocsinului a sunat națiunii! ...*

Va să zică acum șapte luni roșii erau în ochii d -lui Boerescu oameni cari au trăit din eroare publică, cari triumfă pe ruinele țării tot prin eroare, cari aruncă țara în ghearele pan slavismului, de unde n -a ieșit decât sfișiată și sîngerîndă.

Acești roșii au adus : 100 milioane datorie publică, doliu pentru țară și familii, ruina economică, hidoasa mizerie prin satele României.

Ei au compromis interesele de tot genul.

Au preparat soluțiunea cestiunii izraelite și poate giulgiul ei, mormîntul numelui de român.

Au permis ambiției lor a întrece capacitatea ce le -a dat-o Dumnezeu.

Țara, în urma votului roșiilor din 1868, prin sudori de sânge își varsă avuția și economiile în punga străinilor.

Cînd trec roșii pe la putere lasă sfișieri adânci în pământ și goluri profunde în finanțe. Au dat concurs Rusiei pe cînd știau că Basarabia urmează a se retroceda. L ugubra voce a tocsinului a sunat națiunii:

Alegătorii să facă justiție cu acești oameni ce s -au substituit suveranității naționale, conducînd la răzbel, ruină și dezmembrare națiunea română.

Toate din nefericire adevărate.

Ce sînt roșii peste șapte luni azi?

Ce alta decît buni prieteni și mari patrioți.

În numărul „Presei” de la <21 aprilie> [30 aprilie] a.c. roșii au fost, precum am văzut, oameni cari trăiesc din eroare publică, triumfând pe ruinele țării, aruncând țara în ghearele panslavismului, aducând doliu, ruină economică, mizerie hidoasă, preparând mormântul numelui român, lăsând sfîșieri adînci în pămînt și goluri profunde în finanțe, dînd concurs Rusiei cu știința pierderii Basarabiei, conducînd națiunea la răzbel, ruină și dezmembrare, încît...

Vocea lugubră a tocsinului a sunat!

Popor ! Fă justiție cu acești oameni!

Lucrul se agravează însă și mai mult citind articolul de mai la vale al „Presei”, scris cu cîteva zile mai înainte, adică la 21 aprilie, tot anul de la nașterea lui Hristo s 1879, adică anul curgător.

Iată-l și pe acesta :

A distinge în sînul mulțimei, unde se agită cu incoerență atîtea nulități zgomotoase, unde se izbesc cu confuziune atîtea prezumpțiuni neputernice și atîtea pretențiuni rivale.

A distinge în această mulțime pe toți oamenii capabili, instruiți, integri, animați de ferma voință a binelui, de ardentă dorință de a se onora onorînd țara lor.

A-i chema de pretutindeni la sine.

A-i pune la lucru și pe fiecare la locul său.

A escita prin emulațiune facultățile lor și a le îndoi forțele.

A face să iasă din obscuritate tot ceea ce merită a fi la lumină.

Acesta fu secretul tuturilor marilor regi, tuturilor marilor miniștri a căror memorie istoria a transmis -o posterității.

Acest secret pare a fi cu desăvîrșire la noi pierd ut sau mai bine putem zice că el nu a fost niciodată cunoscut.

Miniștrii noștri nu par a fi tăiați în stofa din care se fac marii miniștri.

Ideea ce i-a preocupat și îi preocupă mai presus de toate este *domnirea oamenilor partidului în capul căruia se află, este recompensarea acelor ce i-au servit, este îmbuibarea acelor cari s-au arătat mai slugarnici și mai lipsiți de sentimentul onoarei și demnității personale.*

Dar aceștia sînt *ignoranți, incapabili, neonești...*

Nu face nimic : ei sînt buni, căci sînt oamenii partidului nostru.

Dar toate interesele statului care li sînt încredințate *periclitează* în mîinile lor; dar administrația *suferă*, dar justiția *se corupe*; dar morala publică este *ofensată*; dar *descompozițiunea socială începe a se întinde în sîn ul întregii națiuni !*

Nu face nimic : *interesele partidului sînt mai presus de interesele statului*, și toți oamenii noștri sînt buni, căci mai presus de toate ei se preocupă de triumful și gloriificarea partidului.

Dar ei *delapidază banii publici*; dar ei *vînd sudoarea țaranului*; dar ei *deseacă toate sorgințele de avuție materială și morală a națiunii ! ...*

Nu face nimic : ei sînt buni, căci ei sînt oamenii partidului nostru.

Am chemat în mai multe rînduri atențiunea tuturilor oamenilor noștri politici pe care-i preocupă viitorul statului român asupra unui fapt ce ni se pare de cea mai mare gravitate și care se generalizează astfel încît tinde a se transforma în doctrină de stat.

Toți constatăm cu durere că sînt *puțini tineri la noi cari iau drumul laboarei conștiincioase pentru a atrage asupra lor stima și atențiunea publicului.*

Sînt puțini aceia cari, dominați de legitima dorință de a ocupa un loc în ierarhia socială, aspiră a ocupa acest loc prin servicii aduse țării și prin dobîndirea cunoștințelor și a studiului și a experienței ce se cîștigă prin maniarea îndelungată a afacerilor publice.

Dacă cercetăm cauza principală a acestui grav simptom, să ne întrebăm cari sînt aceia cari ajung la toate demnitățile și toate funcțiunile statului, la toate onorurile, la toate recompensele, la toate distincțiunile ?

Aceia cari au insultat mai mult.

Aceia cari au aruncat cu mal multă abundență injuria și scuiparea.

Aceia cari s-au făcut organele doctrinelor și faptelor celor mai subversive.

Aceia care au atacat cu mai multă imprudență și cutezanță însăși bazele pe care repauzează orice stat și orice societate civilă.

Aceasta constituie un fapt de cea mai mare gravitate și de cari sînt responsabili aceia cari se află în capul partidelor și în capul statului.

Știința, laboarea conștiincioasă, meritul onest, înaltele calități ale inteligenței și ale caracterului, cari constituie producțiunea, forța, demnitatea și gloria unui stat, vor tinde a dispărea din ce în ce mai mult din mijlocul nostru, ca să lase locul numai unei *acțiuni de descompozițiune, de anarhie și de decadență.*

Într-o asemenea stare de lucruri și cu asemenea principii admise de șefii noștri politici
 Cea mai înaltă expresiune a forții unui stat, știința, este desprețuită.
 Cea mai prețioasă sorgintă a activității naționale, laboarea, este desecată.
 Cel mai demn titlu la atențiunea oamenilor ce se află în capul afacerilor publice, meritul, este desconsiderat.
 Cel mai nobil sentiment ce împodobește pe omul ce aspiră a juca cu demnitate un rol în țara sa, respectul de sine însuși,
 este luat în ridicol.

Laboarea este înlocuită prin declamațiune și intrigă.

Respectul de sine prin lingușire și servilism.

Meritul este înlocuit prin turbulența zgomotoasă și prin cutezanța de a arunca pretutindeni injuria și insulta.

Dacă pe asemenea baze șefii partidelor și oamenii noștri politici au ambițiunea de a consolida societatea și statul român,
 nobilă și mare le este ambițiunea și noi propunem a le ridica statui pe toate ulițele capitalei.

Vom deschide pentru aceasta chiar o subscripțiune națională.

Ce sînt așadar roșii în aprilie? Cei mai slugarnici, cei mai lipsiți de sentimentul onoarei și a demnității, ignoranți,
 neonești, incapabili, ei periclitează interesele statului, fac administrația să sufere, corump justiția, delapi dează bani publici,
 vînd sudoarea țaranului, deseacă toate sorgințile de avere materială și morală a națiunii, ei au insultat mai mult, ei au aruncat
 injuria și scuiparea, ei s-au făcut organele doctrinelor și faptelor celor mai subversive, ei au atacat cu imprudență bazele
 statului și societății.

Care-i rezultatul? Descompunere, anarhie, decadență ! Dar, va zice naivul cititor, „Presa” face curat fotografia pușcăriei!
 Ași! se poate una ca asta? Nu vedeți pe d. Boerescu în același tren accelerat împreună cu acei slugarnici, ignoranți, neonești,
 incapabili, lipsiți de onoare, delapidatori, vînzători de sudoare?

Ba încă în vagon de clasa întâia. Surîde și salută publicul uimit.

Buona sera don Basilio! Cum mergeți cu sănătatea? Ședeți bine cu societatea în care ați ajuns?

III

Într-un articol al „Presei” am auzit deci tocsinul sunînd și nația chemată a face justiție cu radicalii; într -alt articol vedem
 pe roșii încărcăți cu orice *epitheton ornans* din cîte se cuvin unui veritabil pușcăriaș.

De astă dată schimbăm puțin fața lucrului și trecem de la injuriile grave la acuzațiuni mai subțire făcute, dar cu atît mai
 grele. Aceeași „Presă” care azi laudă atitudinea *patriotică* a guvernului scria la 11 mai anul curent cuvintele de mai la vale,
 cari, fiind adevărate și exprimînd și opinia noastră în privirea partidului radical, ne inspiră numai mirarea cum, scrise d. Boerescu
 de d. Boerescu însuși, totuși în foaia d -sale, se mai conciliază cu tonul de azi al „Presei” și cu rolul marelui om de stat într -un
 cabinet de trădători de țară.

București, 11 mai

„Românul”, în numărul său de miercuri 9 mai, consacră un lung articol de fond, cu un *rare spirit de denigrare*, pentru a
 combate pe d. Boerescu din cauza discursului ce a ținut acum vreo 15 zile în adunarea electorală din sala Ateneului.

*Intră în deprinderile falsei democrații de a se sili cu orice preț și cu orice ocaziune să micșoreze orice superioritate, să
 decapiteze orice se înalță, să cate cu obstinațiune a stabili pretutindeni nivelul unei sălbatice egalități.*

D. Boerescu prin munca, capacitatea și talentele sale, a devenit în stat o personalitate marcantă, care se înalță mai presus
 de nivelul comun al acelor *mediocrități zgomotoase* care umplu țara de clamoarea, incapacitatea, ignoranța, *confuziunea și
 vociferațiunile lor*.

D. Boerescu trebuie decapitat!

Aceasta o cere principiul falsei democrații.

În acest sens e conceput și redactat articolul din „Românul” despre care vorbim și pentru acest scop el revine a combate
 pe d. Boerescu pentru un discurs ce a ținut acum 15 zile.

Sînt imprudenți politiciii de la „Românul” de a tot agita niște cestiuini care apasă asupra lor cu cea mai strivitoare
 greutate.

D. Boerescu, într-un discurs asupra politicei generale a guvernului, n-a putut să treacă sub tăcere *imensa și teribila
 greșală comisă de dînsul în cestiunea Basarabiei*.

*Cum a putut cabinetul din București să dea ordinul armatei române de a trece Dunărea fără un tractat, cînd el știa prea
 bine, a zis d. Boerescu, că Rusia ne va lua Basarabia ?*

D. Boerescu, exclamă „Românul”, este un *insinuator vulgar și fals*, căci guvernul, prin convențiunea de la aprilie, a
 stipulat integritatea teritoriului și prin urmare a luat toate garanțiile pentru păstrarea Basarabiei.

Să stabilim veritatea faptelor.

Fără a vorbi de *textul primitiv* al acestei convenții, asupra căruia politiciii de a doua mână de la „Românul” nu par a avea nici o idee; fără a acuza pe guvern că, în loc de termenul cam vag, integritatea teritoriului, el ar fi trebuit să stipuleze anume *garantarea Basarabiei ce s-a redat României prin Tractatul din Paris*; noi declarăm că sîntem satisfăcuți de convențiunea din 4 aprilie în ceea ce privește Basarabia și mărturisim că, din toate cuvintele pronunțate în Corpurile legiuitoare cu ocaziunea votării acestei convenții, nimic nu ne -a mers mai mult la inimă decît următoarele cuvinte ale d -lui ministru de externe :

Prin această convențiune, Rusia ne liniștește de frica cea mare *că ni se va lua și acea părțică din Basarabia luată întreagă la 1812 și care ni s-a redat prin Tractatul de Paris.*

Aceasta a fost impresiunea cea mai puternică sub care s -a votat convențiunea din 4 aprilie.

Să votăm, a zis în rezumat tot guvernul, pentru că acesta este singurul chip de a *nu* pierde Basarabia.

Acest punct stabilit, invităm pe politiciii de la „Românu l” și pe toți aceia ce se lasă a se ameți prin zgomotul unor manifestațiuni de o veselie adesea foarte importună, să deschidă „Monitorul oficial” și să citească (pag. 5612) ședința Camerii din 30 septembrie 1878, ședință preșidată de d. *Vernescu* asistat de d-nii secretari *Gr. Isăcescu* și *R. Pătărlăgeanu*.

D. ministru de externe al aceluiași *cabinet radical* care încheiase convențiunea din 4 aprilie 1877 destăinuiește Camerei la 30 septembrie 1878 *că două luni după acea convențiune, în luna lui iuniu, marele cancelar al Rusiei declarase formal că guvernul rusesc este hotărît a ne lua Basarabia.*

„Am ieșit, zice d. ministru de externe, *cu durerea în inimă, căci văzusem că Rusia nu renunțase la Basarabia*” (*Monitorul oficial*” din 1878, p. 5612).

Guvernul nostru radical *știa* dar în iuniu că nu mai putea compta pe convențiunea din aprilie; că articolul din acea convențiune, relativ la integritatea teritoriului român, nu avea nici o valoare înaintea Rusiei; *că, într-un cuvînt, marele imperator, înaintea căruia el ieșea cu pîine și cu sare, nu renunțase la Basarabia.*

Întrebăm pe contradictorii noștri dacă cabinetul din București, în loc de a face țarei această teribilă destăinuire în 1878, 30 septembrie, adică după război, ar fi făcut-o înaintea războiului, ar fi dat România Rusiei sîngele și milioanele sale pentru ca să o ajute ... să ne ia Basarabia?

Înaintea unei asemenea revelațiuni, cari ar fi fost deputatul, care ar fi fost senatorul, care ar fi votat război și ar fi rupt o neutralitate pe care Europa nu înceta a ne-o consilia?

Opozițiunea, ca și țara întreaga, nu cunoștea declarațiunea guvernului rusesc din luna lui iuliu și, cu toate acestea, nu înceta de a striga guvernanților noștri: De treceți Dunărea, luați cel puțin garanții; încheiați un tractat cu Rusia pentru a stipula avantajele ce trebuie să tragă statul român dintr -un război costisitor și plin de pericole.

Este o jale de a citi răspunsurile ce ne dau atunci guvernanții noștri, precum și acuzațiunile ce ei aruncau în contra noastră, pentru a atrage asupra opozițiunii mînia Rusiei !

Oare a spune asemenea adevăruri și a constata asemenea fapte este a face *insinuări false*? Și întrebăm pe „Românul” : Nu ar fi mai prudent de a păstra o înțeleaptă tăcere asupra acestei cestiuni a Basarabiei, care apasă într -un mod așa de strivitor asupra patronilor săi ?

De cred politiciii de la „Românul” că vor rezulta învățăminte cari le pot fi utile din discuțiunea celor petrecute în această dureroasă cestiune, noi sîntem gata a primi o asemenea discuțiune și nu vom califica d e *insinuări false* fapte *pozitive* ce ei vor invoca în favorul domniilor lor.

În mai anul curent ziarul radical „Românul” era scris cu un spirit de denigrare.

Dar așa e falșa democrație.

Micșorează orice superioritate.

Decapitează orișice se-nalță.

Cată a stabili nivelul sălbaticii egalități.

Roșii sînt zgomotoase mediocrități, împlu țara de clamoare, de incapacitate, de ignoranță, de confuziune, de vociferățiuni.

Cum se vede nici acestui articol nu-i lipsește epitetele omerice, roșii tot vociferează, tot ign oranți, tot confuzi, tot incapabili.

Dar afară de aceste epitete mai e o acuzare gravă, aceea că guvernul, știind cererea Rusiei în privirea Basarabiei, au trecut totuși în auxiliul rușilor pentru a le ajuta... de a ne lua o parte din țară.

Dar știe oare „Presa” că acesta este un act de înaltă trădare? Tocmai acest act ne face pe noi să credem că d. Brătianu nu -i nimic alt decît un agent rusesc cu masca de patriot român.

Astăzi însă, după șapte luni, d-nu [1] Brătianu, din patent trădător, devine simpaticul și patrioticul coleg al d-lui

Boerescu.

[1, 4, 11 decembrie 1879]

[„ȘI ZI GLORIE, MĂRIRE, NEATÎRNARE...”]

Și zi glorie, mărire, neatîrnare, strălucite foloase materiale și morale, o nouă eră economică erau ascunse în răscumpărare ?

Cîtă cheltuială de fraze din partea confrăților roșii spre a ascunde ceea ce acum s -arată fățiș, că *domiciliul juridic* al Societății, va să zică supunerea sub jurisdicțiunea germană, era punctul cardinal împrejurul căruia tratau de un an de zile, încoronați cu cel mai deplin nesucces. Așadar opoziția care a spus pe toate tonurile că partea juridică a tranzacției este o adevărată aservire a avut dreptate, iar „Românul” care vedea toate în colori trandafirii spunea cu deplină știință - contrariul.

Pentru a arăta din nou cîtă greutate s-a pus din partea consiliului de supraveghiere a societății tocmai pe partea juridică, reproducem din nou notița din „Berliner Borsenzeitung” care, după cît știm din sorginți cu totul sigure, e în cazul acesta foarte bine informată. Iată acea no tiță publicată acum cinci zile în foaia de biursă din Berlin.

Deja ieri am arătat exact că cestiunea căilor ferate române stă așa după cum se va înțelege amendamentul primit.

(Amendamentul Ferechide ce propune strămutarea sediului societății la București.)

Ieri seară și azi dimineață au sosit în Berlin numeroase lămuriri cari fac a presupune că adunarea legiuitoare scoposește cu acel amendament o strămutare imediată a domiciliului. În asemenea caz acel amendament e a se considera ca o *respingere a întregii convențiuni*. După cum reiese din depeșile telegrafice ale n -rului nostru de astăzi cele două persoane cu cari tratările s -au urmat aci au făcut încă o dată arătare telegrafică la București că un asemenea amendament îl consideră ca egal cu respingerea și că , în asemenea caz, în genere nu *vor mai supune discuțiunii adunării generale convenția de răscumpărare*, adecă s-a întîmplat tocmai ceea ce am spus noi ieri. Am menționat deja că tocmai **cestiunea aceasta a domiciliului formează de un an de zile punctul prin cipal, împrejurul căruia să-nvîrtesc toate tratările și că ministrul român e pe deplin în clar asupra gravității unei schimbări în acest punct**. Ministrul Sturza, care a purtat cele din urmă tratări aci, la urma urmelor **s-a unit cu totul cu maniera de a vedea**, de aci și a declarat că **el și cu ministrul întreg va sta sau va cădea, după cum se va primi convențiunea stabilită aci**.

Iată dar ce zice „Berliner -Borsenzeitung”.

Așadar stabilindu-se că domiciliul juridic al societății să fie la București, iar nu su b jurisdicțiune germană, convenția se consideră din partea acționarilor ca respinsă, ba consiliul de supraveghere nici nu va mai supune -o măcar de acuma înaintea discuției adunării.

De ce aceasta?

De un an de zile cestiunea domiciliului societății e punctul împrejurul căruia se-nvîrtesc toate tractările și ministrul știe, e pe deplin în clar că acționarii privesc convenția ca respinsă din momentul în care sediul s -ar stabili să fie la București.

Mai mult încă.

D. Sturza s-a unit cu părerea că sediul are să fie la Berlin. Dar nu numai atît. Tot ministeriul s-a unit cu aceasta și tot ministeriul va cădea, dacă Parlamentul român ar hotărî ca sediul să fie la București.

Iată glorie, mărire și neatîrnare. În momentul în care Adunarea legiuitoare și -ar lua libertatea de-a schimba o virgulă din concesie, ea se consideră în Berlin ca respinsă și ministeriul a luat față cu acționarii obligațiunea de -a cădea.

Dar să lăsăm partea aceasta a cestiunii, care stă deja îndestul de rău pentru roșii și vorbește lămurit prin ea însăși ca o vie acuzare a politicii lor financiare, și să venim la altă parte.

„Românul” în numărul său de miercuri, 28 noiembrie, are cutezarea de -a pune în paralelă convențiile de răscumpărare, proiectate de partidul conservator cu proiectul de convenție al roșiilor.

Argumentul de căpetenie în favorul proiectelor de convenție ale conservatorilor, argument care trebuie să convingă chiar pe un cititor al „Românului”, oricît de tîrziu la judecată ar fi, e că proiectele de convenție ale conservatorilor n -au fost primite de acționari, căci erau nefavorabile intereselor lor, ba aceștia au preferat, în loc de -a primi răscumpărarea, de-a se împrumuta cu 60 milioane obligațiuni.

Și cu toate că Germania era pe atunci tot atît de puternică ca și azi, cabinetul Catar giu n-au căzut, deși „Românul” îl poreclea ieșit din lovirea de picior a d -lui de Badowitz.

Dar oare de ce acționarii germani au găsit că proiectele de răscumpărare ale cabinetului conservator sînt în defavorul lor și nu le-au primit?

Într-adevăr există două proiecte de convențiuni: una de răscumpărare parțială cu data de 12/24: iunie 1875, alta de răscumpărare integrală din decembrie 1875.

Să luăm dar câteva articole din convenția din iunie pentru a arăta radicala deosebire de ideile cari au dictat -o.

Art. 1. Societatea acționarilor căilor ferate române, *împrumutând bani pentru a întâmpina cheltuielile reclamate pentru terminarea liniilor ce i-au fost concesdate*, guvernul român spre a-i înlesni plata acelor bani va pune la dispozițiunea sa suma de 57 785 000 franci în condițiunile stipulate mai jos

(urmează modalitățile emisiunii titlurilor statului până la art. 3 inclusiv).

Art. 4. Plata sumei prevăzute la art. 1 va fi pentru guvernul român o *plată anticipată* de 60 000 000 franci *asupra capitalului ce ar fi trebuit să ia asupra-și, spre a obține*, conform § 25 din concesiunea primitivă din 21 noiembrie (3 decembrie) 1868, *cesiunea tuturor drepturilor rezultând pentru societate din aceea concesiune*.

Art. 5. Fondul de construcțiune fixat prin articolul 12 din convențiunea din 2/14 februarie 1873, la suma de 248 130 000 franci *se reduce* de la 1 iulie 1875 la suma de 188 130 000 franci care de aci înainte va fi *singura recunoscută de guvern* ca fond de construcțiune.

Art. 6. *În cazul când guvernul ar voi să completeze răscumpărarea, el nu va avea să ia în socoteala sa* decât suma de franci 188 130 000 prevăzută la art. precedent scăzându -se încă din acest fond de construcțiune, *singur recunoscut*, suma amortizată deja de la 1 iulie 1871.

Art. 7. Garanția anuală, fixată de art. 11 al convențiunii din 2/14 februarie 1872 la 18 609 750 franci, *se va reduce* de la 1 iulie 1875 la suma *maximum* de 14 109 750 socotit 7 1/2% asupra fondului de construcțiune din care s -a plătit prin anticipare 60 000 000 franci.

În articolul următor : *se garantează statului orice prisos întreg peste 14 milioane până la 18 milioane și o parte proporționat cu 60 milioane, când venitul ar trece peste 18 milioane*.

Art. 9. Partea de amortizare de una la mie prevăzută la nr. 4 al § 16 din concesiunea primitivă din 21 noiembrie (3 decembrie) 1868 nu se va mai lua de societate, de la 1 iulie 1875 asupra veniturilor brute ale întreprinderii, *decît potrivit cu fondul de construcțiune redus prin articolul 4 al prezentei convențiuni* la suma de franci 188 130 000. *După stingerea acestui capital guvernul român va deveni singur proprietar a tuturor liniilor concesdate prin convențiunea din 21 noiembrie (3 decembrie) 1868 fără a mai recunoaște nici una din sarcinile ce ar mai putea fi asupra acestor linii sub orice titlu ar fi.*

Acest art. 9 reduce convenția primitivă a d -lui Brătianu de la 90 la 60 de ani, reduce capitalul de la suma fabuloasă dată lui Strousberg de 2 miliarde și 217 milioane la țifra de 188 milioane, nu recunoaște absolut nici o datorie și nici o sarcină a societății, rezervă expres dreptul statului de a răscumpăra căile după 30 ani, e o răscumpărare parțială în toată puterea cuvîntului.

Art. 11 și 12 ai acestei convențiuni stabilesc în fine că toate cheltuielile de orice natură și toate pretențiunile cari ar rezulta din această operațiune privesc exclusiv pe societate.

Și o asemenea convenție „Românul” și d. Boerescu au elasticitatea de a o compara cu convențiunea d -lui Sturza !

Dar vom veni la proiectul de răscumpărare integrală a guvernului conserva tor, proiect aflat asemenea neadmisibil de către societatea acționarilor și vom veda ce rezultă și din acela.

[5 decembrie 1879]

[PROIECTUL AL DOILEA...]

Proiectul al doilea al cabinetului conservator, care avea de scop răscumpărarea integrală a căilor acționarilor, e asemenea cu totul deosebit de proiectul actualului guvern.

Deja în art. 1 se stabilește că guvernul nu face nimic alta decât uzează de pe acuma de dreptul ce și i -a rezervat prin § 25 al concesiiei primitive, adică de dreptul de a răscumpăra căile, de a recîștiga *toate* drepturile cîte i-a fost concesdate societății, iar *prețul de cumpărătură* (Kaufpreis) se stabilea conform concesiiei primitive la 248 130 000 fr. minus amortizarea și minus fondul de rezervă și de reconstrucție.

Pentru a acoperi prețul de cumpărătură de mai sus guvernul se îndatorea a emite titluri de ale sale de o valoare nominală *egală*, care se amortizau în 60 de ani, însă:

Prin art. 2 alineat 3 guvernul [i]și păstra dreptul deplin de a *denunța* acele titluri amortizabile în 60 de ani, *de a grăbi* (verstärken) amortizarea, de a preschimba acele titluri pe altele care i-ar fi convenit mai bine.

Va să zică statul făcea un împrumut, răscumpăra căile tot așa ca după 30 de ani și emitea titluri pe cari avea libertatea deplină de a le denunța oricînd, de a grăbi amortizarea lor, de a le schimba pe un împrumut mai favorabil lui.

Ce garanție dădea statul pentru acest împrumut al lui? Ce fondațiune avea împrumutul ?

Monopolul tutunurilor ca acuma?

Nici vorbă.

Art. 2 alineatul 6 spune curat că acest împrumut se fondează pe căile ferate, pe produsul lor și pe suma trecută în buget de 18 609 750 franci, adecă pe anuitatea garantată astăzi. Nimic mai mult, nimic mai puțin.

De monopolul tutunurilor nici mențiune măcar.

Dar în schimbul acestei răscumpărări lua statul asupra-și datoriile și procesele societății, adică pasivul ei?

Cîtuși de puțin.

Art. 4 zice :

Societatea acționarilor căilor ferate române are să predeie căile cu tot materialul trebuincios stabilit prin convenția primitivă. Societatea are datoria de-a despăgubi pe guvern pentru toate lucrările de completare ce are a le mai face, îndeosebi pentru, celea spre portul Galați, gara internațională de la Vîrciorova, uzinele din București; ea va despăgubi pe guvern pentru toate sarcinile ce se sînt combinate cu, primirea pe seamă a căilor. Între aceste sarcini sînt toate acelea care rezultă din espropriu, precum și obligațiunile către antreprenori și furnizori, precum și satisfacerea tuturor pretențiilor unor al treilea, cari s-au ridicat asupra societății sau se vor ridica de acum înainte.

Dar societatea oare mai există după operațiunea acestei rîscumpărări, precum va exista după convenția de față?

Iată ce răspuns ne dă art. 13.

Consiliul de supraveghiere a societății va convoca o adunare generală a acționarilor, care va avea să decidă lichidarea societății în conformitate cu stipulațiunile Codului de comerț german.

S-ar obiecta însă: vor fi fost acționari cari n-ar fi voit rîscumpărarea, adevă minoritate? Al. 2 a articolului 13 spune însă: Societatea ia față cu toți interesenții răspunderea pentru pretențiile ce ei le -ar ridica în consecuența rîscumpărării drumurilor.

Cine deci n-ar fi fost mulțumit cu operațiunea n-avea a o-mpărți nici în clin nici în mîneacă cu statul, ci cu societatea.

Nicăieri nu se vede că în urma rîscumpărării statul să mai garanteze acțiunilor primitive, celor de prioritate și obligațiunilor cari ar rămînea nepreschimbate vreun ban roșu măcar. Afacerea societății să iasă la capăt cu ele, cum va ști și cum va voi.

În fine noua convenție are milioane de prime de preschimbare etc. etc.

Art. 10 al. 6 a convenției proiectate de conservatori spune limpede :

Operația concesiunii se va face fără nici o cheltuială pentru guvernul român.

Prezentîndu-se acest proiect consiliului de supraveghiere, acesta răspunde d-lui Crețulescu, pe atunci agent diplomatic al României la Berlin, printr-o adresă în care se zice :

În privirea normării prețului de cumpărătură și a celorlalte modalități ale rîscumpărării nu s-au ivit nici o obiecțiune; dar realizarea proiectului din punctul de vedere juridic au întîmpinat obiecțiuni atît de esențiale, încît am văzut necesitatea de -a-l pune să fie examinat de-o comisie compusă de juriști. Comisia aceasta a mai avut însărcinarea ca, dacă proiectul n-ar fi realizabil, să propuie altă modalitate, admisibilă din punct de vedere juridic.

Ei bine, proiectul cabinetului conservator era juridic atît de strîns încheat încît vestita comisie de juriști nu numai că l-au găsit inadmisibil, dar nici n-au putut afla altă modalitate prin care el putea fi realizabil pentru germani.

Proiectul a fost respins.

De aci se vede că atît „Românul” cît și d. Boerescu sînt amîndoi cu știință în eroare, cînd cutează a compara vreunul din proiectele de rîscumpărare ale conservatorilor cu monstrul de aservire economică cărora d-nia lor i-au dat naștere.

[6 decembrie 1879]

[„ASCUȚIREA CESTIUNILOR CURAT INTERNE...”]

Ascuțirea cestiunilor curat interne în cestiuni internaționale e pretutindene o dovadă de slăbiciune a statului. Astfel vedem corpul glorioasei odinioară Turcii deschis tuturor înfrîuririlor străine, încît chiar existența aceluia stat afirmă de echilibrarea în care o țin interese străine, nu de puterea vitală a chiar poporului turcesc. În finanțe amestec, în administrație amestec, ba chiar în legislație amestec, precum ne-o dovedește această reformă ce i se impune pentru Asia Mică.

Un caz analog cu cel al Turciei ni-l prezintă România în timpul guvernului roșu. Cestiunea izraelită, curat internă și a se rezolva numai prin noi înșine, ni se impune cu strășnicie din afară, ba pînă azi încă independența nu e recunoscută de unele părți sub pretextul neinvocat, dar invocabil, că cutare sau cutare putere nu e mulțumită cu satisfacțiunea dată de noi art. 44 al Tratatului de Berlin.

Și ce rol de deplină duplicitate juca atunci firma Brătianu?

În străinătate promitea tot.

În țară jura a nu da nimic.

Chiar amicii actuali ai roșilor nu tănuiau deloc resentimentele lor față cu această politică de duplicitate bizantină, de vecinic neadevăr, de subterfugii nedemne, a căror țintă pretextată era *Patria*, al căror scop real însă era de a fi în două luntre, de-a nu pierde popularitatea pe de o parte, sprijinul pe care li-l dau interesele străine pe de altă parte.

În chestiunea drumurilor de fier același lucru.

În țară toate foile și foiele subvenționate din fonduri polițienești, precum și toți agenții de bursă mascați în redactori și deputați, susțin din toate puterile că numai pur și simplu interesul nației -i face să susție cu foc și cifre rîscumpărarea, în afară promit a ne da legați cu drum de fier cu tot pe minele acționarilor și a judecătorilor din Berlin.

Incidentul amendării legii de către d. Ferechide străfulgeră deodată întunerecul plin de cifre închipuite și ne face să fim spectatorii adinței decadente a unui partid care de mult nu mai are încrederea țării și ai cărui mașini votatoare sînt pururea gata de-a zice „da” la toate monstruozițiile financiare și juridice pe cari le -ar naște patronii lor ce țin traista cu grăunțe, chiar daca acele monstruoziități ar avea de scop aservirea și umilirea patriei lor.

Daca partidul conservator n-are mania de a căuta popularitate, de a face făgăduințe goale de scădere de biruri, de a linguși patimele rele, de a abuza în folosul partidului de ideal ele naționale, el pe de altă parte n -are nici lipsa de conștiință de a se răzima pe străini. Geaba dar presa roșie califica ministerul Catargiu ieșit din bătaia din picior a d -lui de Radovitz, astăzi se vede limpede cine atîrna de acele bătăi din picior și cine nu. Căci și sub conservatori a fost vorba de răscumpărare, însă de o răscumpărare reală, care impunea Societății lichidarea, după ce -și va fi plătit toate datoriile, va fi îndeplinit toate contractele ei financiare, după ce c -un cuvînt Societatea însăși s-ar fi desfăcut de obligațiuni, de priorități, de sarcine de tot felul. De aceea însă cabinetul conservator nici a promis ceva în afară, nici a amăgit poporul că e pur și simplu numai în interesul lui de a răscumpăra căile ferate, căci orice cap sănăt os înțelege că era o conciliare de interese bilaterale care se propunea și, fiindcă condițiile guvernului român de atunci erau juridicește atît de strîns închegate, ele n -au convenit acționarilor, și răscumpărarea a căzut înainte de a se dezbate chiar, un semn mai mult că numai bătăi din picior nu puteau fi la mijloc.

Nu spunem că aceasta ar fi un merit al partidului conservator, căci împlinirea datoriei nu e un merit. Arătăm numai cum s-a petrecut lucrurile pentru a stabili comparația între serioasa și clara atitudine a cabinetului Catargiu și între mlădioșia timidă cu care un ministru al României promite astăzi acționarilor din Berlin că nu numai el, ci cabinetul întreg va cădea daca se va schimba o iotă din proiect.

Oare natura statului în genere, a celui român îndeosebi, e de a fi stăpînit prin amăgire, prin neadevăr?

Căzut-am noi românii atît de adînc încît orice panglicărie cifrată să ne ia ochii, ca să nu vedem mrejele de paianjen pe cari ea le ascunde? Oare încrederea oarbă în oameni cari au amăgit -o în toate cestiunile să fie demnă de o nație care crede în viitorul ei? Oare tinerimea noastră nu mai are alte idealuri decît acela de -a parveni fără muncă și prin veștejirea caracterului ei, prin lingușirea șefilor unei societăți anonime de exploatație?

E drept că partidul conservator nu are, ba nici poate dispune de armele roșilor. De douăzeci și trei de ani și mai bine „Românul” nu face alta decît să calomnieze și să ponegrească tot ce e prob sau inteligent în România, de douăzeci și trei ani s-a adunat un capital atît de mare de calomnii și de neadevăruri, de insinuațiuni și inculpări în contra unui partid

care a găsit tot atîția ani că nu e nici de demnitatea lui de -a răspunde fabricatelor firmei din Strada Doamnei.

Elementele conservatoare din țară, ac elea cari vor domnia meritului și a culturii, au să și -o atribuie astăzi în parte lor daca cetatea de calomnii ridicată în contra lor nu cade cu una cu două, numai pur și simplu prin faptul că partidul conservator e prob și conștiințios. Noi nu mai avem astăzi a ne lupta cu neadevărul izolat, care se poate nimici prin citarea în contrariu, ci c-un sistem întreg de neadevăruri, c-un partid întreg a cărui rațiune de-a fi e neadevarul, c-o generație crescută pîrintește de marele mag C. A. Rosetti, pentru care obiceiul de-a grăi strîmb a devenit o a doua natură.

Nu știu cum publicul român nu înțelege ceea ce e lesne de înțeles pentru oricine, că tot ce fac acești domni, tot ce vorbesc, costă bani. Daca d. Sihleanu vorbește de pochi și protopochi și despre balonu l captiv acest lucru costă bani; daca d. Costinescu, om fără știință de carte, face aranjamente financiare în străinătate cari n -au nici cap nici coadă, acestea se traduc în pierderi de bani; daca există foi roșii scrise de oameni cari nu știu scrie, acest lucru costă bani. Tot, absolut tot ce fac acești oameni ignoranți și lipsiți de talent, fie piese rele, fie articole rele, fie declamațiuni în Adunări, se traduce în pierdere de bani. Nația muncește ca să susție pe acești paraziți cari nu numai că nu -i compensează prin nimic munca ei, dar încă o corump prin neadevăr, o sleiesc prin neonestitate, o veștejesc prin servilism în afară și, ceea ce -i mai rău, o lipsesc de toate idealurile ei prin faptul că trăiesc din exploatarea acelor idealuri. Și nu vorbim ac i în teorii generale, ci cu exemple concrete. Toată lumea a putut constata că d. Brătianu a făcut în convenția votată lui Stroussberg, numai prin mutarea punctului decimal c -o cifră mai jos din dreapta spre stînga, colosala eroare de două miliarde de franc i. O eroare de calcul care să coste pe țară două miliarde franci e în orice caz cea mai ilustră mărturisire de deplină incapacitate pe care un martor o poate da.

Și cu toate acestea d. Brătianu rămîne mare om de stat, nu -i așa ?

Pe orice spirit onest și clar din generația trecută și din cea viitoare -l așteaptă pe decenii înainte munca lui Ercul în grajdul lui Augias. Pături întregi de cinică corupție, de sfruntat neadevăr vor trebui mînate pe fluviul timpului în jos pînă vom da de pămîntul solid al adevărului. Fie numai ca încercarea uriașă a oricărui spirit onest să nu fi venit prea tîrziu.

[13 decembrie 1879]

[„ÎN ȚARA NOASTRĂ...”]

În țara noastră nu mulți dintre bărbații politici se bucură de o reputație neatinsă. Veștejirea numelui celor mai mulți dintre oamenii noștri de stat se datorește pe deoparte școalei radicale și demagogice, care în lupta politică este condusă de funesta deviză : „calomniază, calomniază mereu; tot rămîne ceva de pe urma calomniei”, iar pe de alta necorectitudinii în viața publică, lipsei de onestitate, de demnitate ce în adevăr caracterizează pe unii dintre bărbații noștri politici. De aci trebuia neapărat să nască pesimismul profund al publicului nostru.

Între aceia a căror reputație este adînc zdruncinată, pe de o parte prin propria lor purtare, pe de alta și prin efectele calomniei, trebuie să înnumărăm în frunte pe d. Cogălniceanu, ministrul de interne. Aceasta nu este o părere a noastră, ci credința absolut generală și foarte întemeiată a publicului.

Între aceia cari, cu toată înverșunarea calomniei, cu tot pesimismul exagerat al publicului, se bucură de o reputație de onestitate cu desăvîrșire nepătată, este fără îndoială onor. d. Lascar Catargiu. Onorabilitatea acestui bărbat nu o afirmăm noi ca organ al partidului ce se onorează a avea un așa om între frunții săi: ea este recunoscută și prețuită de toată lumea.

Așadar, aci stă trista morală a celor petrecute în ședința Senatului de luni.

Este vorba de niște afaceri turburi, păgubitoare statului. D. Cogălniceanu, ministru, a căruia reputație nu poate fi mai veștejită decît este și despre care o lume vorbește că s-a amestecat în aceste afaceri, nu știe a se spăla mai bine de noroiul ce publicul i-l aruncă de pe toate locurile decît aruncîndu-l personal în Senat asupra omului a căruia onestitate personală n-a fost pusă la îndoială un moment măcar nici de cei mai aprigi adversari politici ai săi, asupra lui Lascar Catargi !

Pînă să revenim, căci nu putem lăsa să treacă astfel așa ignominii, publicul să judece despre caracterul s-candalos al acestui incident.

[15 decembrie 1879]

[„VOIM SĂ NE SPUNEM PĂREREA...”]

Voim să ne spunem părerea asupra ultimelor fenomene din publicistică și Parlament, mai cu seamă însă asupra împrejurării cum presa guvernamentală, dînd chestia răscumpărării la o parte, a lăsat-o încurcată, ocupîndu-se acum cu ideile poreclite reacționare cînd ale prințului Grigore Mihai Sturza, cînd ale d-lui Petre Carp.

Nu doar că cuvintele acestor doi domni, stimabili din orice punct de vedere, deși ei în de ei atît de opuși în multe priviri, n-ar fi demne de scrutare din partea presei, căci curajul opiniei este o virtute și orice opinie sincer spusă și răsărită din dorința curată a binelui semenilor săi e respectabilă. Întru cît se potrivește cu ideile noastre, o asemenea opinie devine a noastră, întru cît nu, o combatem, însă terenul rămîne totdeauna ferit de orice resentiment. Nu urîm decît lipsa de caracter, decît luarea drept pretext a principiilor pentru a le exploata în folosul unei asociații de oameni lipsiți de demnitate personală, respectăm însă opiniile răsărite dintr-o sinceră convingere, ba chiar schimbarea convingerilor, cînd aceasta se întemeiază nu pe motive personale, ci într-adevăr pe schimbarea totală a împrejurărilor generale. Stimăm și pe teologul ce c-rede în geocentrism bazîndu-se numai pe *Biblie*, [i] stimăm însă și pe acela căruia opinia biblică i-a fost schimbată prin raționamentul învingător al lui Galilei. Numai convingeri să fie, nu pretextare de convingeri.

Așadar în puține cuvinte ne vom lămuri asupra atitudinii noastre față cu discursul prințului Grigorie Sturza și a proiectului de maiorat al d-lui Carp.

Ideile de politică esterieoară din discursul prințului Sturza nu le admitem. Atitudinea pe care prințul ar voi s-o vază luîndu-se de către poporul românesc în marea dezvoltare viitoare a cestiunii Orientului nu ni se pare conformă cu politica noastră tradițională, care a fost de-a nu lega nicicînd soarta poporului nostru romanic de soarta unor popoare străine nouă și prin limbă și prin origine.

Poate că din asemenea atitudine ar răsări pentru noi mari foloase momentane, dar pierde -rile pe viitor ar fi nespuse de mari. Poate că, prin izolarea noastră între elemente radical străine, sîntem singurul popor condamnat a nu face politică momentană, ci pe secole înainte, dar testamentul lui Ștefan Vodă al Moldovei ne arată că nici în eroii creștini ai veacului nostru de mijloc interese trecătoare, identitatea de religie ș.a. nu erau mai tari decît sentimentul obscur, însă puternic, al conservării neamului și țării. Românul e în stare a deveni catolic sau mahometan pentru a rămîne român, dar a -și schimba limba și naționalitatea nu se va învoi nicicînd și oricare atitudine care i-ar periclita aceste bunuri, mai înalte pentru el decît chiar forma raportului său cu Dumnezeu, nu vor conveni nici inimei, nici spiritului său. Încolo foarte tolerant cu orice lege și orice limbă din lume, neamestecîndu-se nicicînd în certuri religioase și respectînd în mod egal credințele și convingerile orișicui, românul n-are de înregistrat în decursul unor lungi veacuri nici o răscoală religioasă, nici o persecuție în contra vreunei naționalități. Ceea ce cere numai azi, ca și în veacurile trecute, este ca și limba lui să fie respectată în același chip și singura dușmănie pe care-o are românul este cea în contra elementelor cari nu supun silei numai trupul, ci și sufletul. Și

există asemenea elemente cotropitoare în lăuntru granițelor cărora a -ți vorbi limba se consideră ca un păcat, a o scrie sau a o apăra ca o crimă. Aproximarea politică de asemenea elemente <simple>[imple] masele poporului nostru cu ură, pe cei - inteligenți cu o justă precauțiune și credem că îndelung timp nu vom avea îndestul de regretat că nu am luat îndestule, ba chiar prea multe precauțiuni. Pot așadar exista ra porturi escelente între stat și stat, între suveran și suveran, între popoare însă va fi un profund abis. De aceea, cu tot respectul ce datorim unui om care are și iubire de țară și sinceritatea deplină a opiniilor sale, vederile de politică esteroară ale prințului Grigorie Mihai Sturza ne par nu numai neoportune pentru prezent, ci contrarie rolului nostru istoric pe viitor chiar și nu putem admite vro solidaritate cu ele. Îndealtmintrelea prințul, cu cavaleriasca sa francheță, a spus-o că vorbește în numele său propriu și că nu angajează prin profesia sa de credință opiniile nimăru. Noi ne-am făcut datoria reproducând discursul prințului în întregul lui, discurs care, abstracție făcând de la pasajele privitoare la politica esteroară, coprinde multe idei de-o valoare practică într-adevăr naționale și conservatoare și multe observațiuni cu totul juste.

Proiectul asupra maioratului propus din inițiativa d-lui Carp ni-l aprop[r]iem cu totul și vom reveni asupra lui cu argumente, nu cu fraze și declamațiuni, p recum o fac foile roșii, cari din pur liberalism îl botează reacționar. Deocamdată aducem un argument *ad hominem*. D-nii roșii și-au aprop[r]iat monopolul liberalismului în România, dar oare vor să aibă acest monopol și pentru Europa întregă? Proiectul de lege propus de d. Carp e analog cu cel propus de deputatul Schorlemer în Parlamentul german și la care au aderat capii tuturor nuanțelor

liberale de acolo, căci liberalismul în alte țări privește la consecuențele *politice* ale unei legi și nu combate măsur i economice a căror respingere ar avea de urmare prefacerea clasei celei mai importante a statului într -o masă de proletari.

Dar asupra acestui proiect și a consecuențelor primirii sau neprimirii lui vom reveni mai pe larg.

Ceea ce ne uimește e exclusiva a tenție pe care presa guvernamentală o dă acestor două evenimente parlamentare, lăsând cu totul la o parte chestia arzătoare a răscumpărării drumurilor de fier.

Noi credem că mînia artificială a „Românului” asupra discursului din Senat a prințului Sturza, p recum și ardoarea cu care el l-a tratat în mai multe numere de-a rîndul, e un paravan pentru a abate atenția publicului de la focul răscumpărării.

Gazeta oficioasa „Fremdenblatt” din Viena coprinde curioase deslușiri asupra acestui lucru.

Din București ni se scrie, zice foaia aceasta, că lumea acolo e neliniștită prin atitudinea fermă pe care a luat -o *guvernul german* față cu România în chestia drumului de fier. Situația pare a fi într -adevăr astfel încît guvernul din București are cuvinte de a nu se prea j uca cu supărările din Berlin. Precum se știe Camerile române au aprobat convenția de răscumpărare, adăogindu -i însă clauza restrictivă că sediul trebuie să fie la București. Dar Berlinul respinge restricția aceasta și -l face pe guvernul român răspunzător pentru această hotărîre a Camerelor. I se impută guvernului înainte de toate că n -a deschis ochii Camerii asupra *consecuențelor unei asemenea clauze*.

Tonul de mustrare al ziarului oficios din Berlin "Norddeutsche Allgemeine Zeitung", deci interesul pe care-l manifestă lumea oficială de acolo pentru proiectul de răscumpărare, adaogă nedumerirea noastră, căci, la dreptul vorbind, ce are a - mpărți guvernul german cu un contract de daraveri între statul nostru și o societate de acționari? Acest interes era fără îndoială justificat într-un timp în care dreptul acționarilor, bazat pe contractul primitiv, era primejdut prin escrocheria Strusberg, dar după convenția adițională de la 2/14 februarie 1872, numită în genere convenția Bleichröder, și după restabilirea definitivă a drepturilor și îndatoririlor reciproce nu mai vedem unde poate fi cuvîntul unui interes special al cabinetului german în această afacere.

Ajuns-au guvernul roșu a face pînă și din contractele sale financiare și economice cestiuni internaționale ?

Daca e așa, atunci „Românul” are dreptate să tacă asemenea peștelui în cestiunea aceasta și să se lege ca din senin de fiecă frază a discursului prințului Sturza, ca să presare cenușe în ochii cititorilor ei asupra grozavei decadențe în afară, unde rolul roșiilor consistă în a prefaca cestiuni accidentale după natura lor în cestiuni de existență a statului, asupra decadenței din lăuntru unde au ajuns a-și întemeia speranțele d-nealor electorale pe trecerea unui număr considerabil de „noi cetățeni” în listele colegiului I și al II.

Atîmînd de străini și-n lăuntru și-n afară partidul roșu are fără îndoială un mare viitor.

[16 decembrie 1879]

[ÎN DISCUTAREA PROIECTULUI DE MAIORAT...]

În discutarea proiectului de maiorat pentru pămînturile țărănești am d ori deși nu sperăm să fim scutiți de întîmpinări de fraze ideologice și de sentimentalism, care nu pot aduce nici un folos un discuție și nu sînt proprii decît a tulbura dreapta judecată. Și, ca să nu mai fim siliți a reveni în decursul discuției asupr a întîmplărilor de pînă acuma, le cităm în treacăt.

„Românul” numește proiectul *feudal și imoral*.

Cea dintîi întîmpinare e adevărată numai în cazul cînd ziarul partidului de la guvern ar fi voind să monopolizeze liberalismul nu numai pentru România, ci pentru Europa întregă. În realitate o lege întocmai cu cea propusă de d. Carp a fost adusă în Parlamentul german de către grupurile liberale ale acelei Adunări.

Cît despre obiecțiunea a doua, e și mai lesne de respins cu tot temeiul. Divizibilitatea iar nu mai aioratul are efectele cele mai imorale. Căci: 1, sărăcește clasa țărănească prin diviziuni și subdiviziuni ale locurilor de arătură, și sărăcia e în toate lumea cauza cea mai de căpetenie a corupțiunii. Aceasta este atît de adevărat încît toate limbile fără excepție însemnează

defectele morale, corupțiunea, cu espresii împrumutate de la sărăcia economică. Vorba românească *mișel*, care însemnează azi „om de nimic”, însemna odată „sărac”; tot astfel franțu *zescule miserable*, germanul *elend*. Și limba desigur că nu e făcută de bogați spre a batjocori pe cei săraci, ci așa este. Sărăcia pentru mase e mult mai deschisă corupțiunii decît averea. Apoi 2. divizibilitate pămînturilor stabilită ca drept pentru moștenitori degenerază adeseori; așa de ex. în Franța și între sașii din Ardeal într-o imoralitate și mai mare: în sistemul celor doi copii. Deși atît codul austriac cît și cel francez prevăd pedepse grave pentru nimicirea artificială a foetusului, totuși poporul francez practică acest păcat, care e desigur culmea imoralității, și îl practică de teama divizibilității, de frica sărăciei. La engleji, unde nu există divizibilitate, nu există nici acest vîțiu, de aceea poporul englez se-nmulțește, se colonizează în toată lumea și e poporul economicește cel mai puternic de pe glob.

Idea că prin maiorat s-ar băga vrajbă între frați, ba între părinți și fii, e ieftină și neadevărată, decît doar pentru grecii din Bizanț. Numai acolo tatăl scotea ochii fiilor sau îi ucidea ca să se folosească singur de avere, numai acolo fiii scoteau ochii părinților pentru acelaș motiv; la alte popoare nu se întîmplau acestea. La români bunăoară exista pînă mai alaltăieri nu maioratul, ci minoratul, după obiceiul pămîntului.

Tatăl de familie își însura pe toți fiii și-i așeza cum putea, adecă-i regula cu ceea ce în dreptul vechi român se numește peculium; iar fiul cel mai mic moștenește așezarea și lanul părintesc. Cu toate acestea se va afla arareori cazul în care frații mai mari ar fi urgisit pe cel mai mic pentru patrimoniul părintesc.

Hazlie e asemenea observația „Românului” că instituția maioratului ar fi jidovească. Dacă popoarele europene toate fără excepție ar fi compuse numai din jidani, atunci da. Dar maioratul l-au avut toate popoarele moderne, unele în timpuri mai depărtate, altele și-n ziua de azi, și aceasta e una din cauzele pentru care au înflorit toate, iar dacă azi în multe părți ale Europei el nu mai e necesar, cauza e că punctul de gravitație al statelor nu mai este agricultura, ca la noi, ci industria: nu satul, ci orașul.

Dar la noi? Orașele din Moldova sînt jidovești, Bucureștii chiar par aproape un oraș german, prin porturile Dunării averea și influența în mare parte e în mîna grecilor, încît poporul românesc a rămas din nefericire restrîns la sat.

Nu zicem că nu trebuie să facem tot ce ne stă prin putință pentru ridicarea unei clase de mijloc pozitive la români, dar deocamdată puterea țării noastre e satul și acolo trebuiesc puse pîrghiile de ridicare.

*

Lăsînd deci la o parte toate obiecțiunile sentimentale cît și cele de morală, despre care am văzut că sînt false, să stabilim mai întîi metoda cercetării noastre.

Aci vom căuta să constatăm în prima linie următoarea deosebire între două maniere de -a privi natura statului și științele cari-l ating. Maniera întîia e cea veche franceză din timpul enciclopediștilor, raționalistă și deductivă, care stabilește că libertatea de dispunere a individului primează orice alt interes și că statul cată să fie oprit de -a exercita vro tutelă oarecare, fie asupra individului, fie asupra claselor. Stabilind principiul că omul e născut cu drepturi imprescriptibile, toate mărginirile acestor drepturi se consideră sau ca o uzurpare, sau ca niște concesiuni făcute de individ societății.

A doua manieră de-a vedea, inductivă, deci bazată numai pe experiența faptelor, privește statul ca pe un product nu al rațiunii sau al unui contract sinalagmatic, ci al naturii, și caută să stabilească atît legile după cari el se dezvoltă cît și elementele din care se constituie.

Ea vede în libertate nu ceva înnăscut, ci din contra ceva cîștigat cu timpul, nu o substanță, ci o serie de acte de eliberare, adică de accidente cîștigate de către om, carele dintru început, sub aparența unei absolute libertăți chiar, nu era în realitate decît sclavul naturii și al semnilor săi.

Din acest punct de vedere trebuie privit și proiectul de față. Trebuie studiată natura obiectului despre care tratează, deci natura micului imobil rural.

În cuvîntul *imobil* e cuprinsă deja natura. Nestrămutat, neaugmentabil. O nație care posedă un milion de lei poate poseda pe viitor o sută de milioane fără ca să -i fi luat de la cineva; ea nu va putea nicicînd face ca un pămînt de zece pogoane să fie mai mare, nici ca țara ei să fie mai mare decum este, afară doar de cazul anormal al războiului, cînd în fapt țara originară tot nu sporește, ci i se adaugă alte țări, scăzîndu -se ale altora.

Un pogon e un pogon și s-a mîntuit acel un pogon nu-l putem nici întinde, nici strîmta, nici adăuga, nici scădea, el rămîne în vecii-vecilor atît de mare pre cît este. Este însă tot astfel cu averea imobiliară? Pe -o pînză de o întindere de un

metru și de-o valoare de un franc mîna unui pictor poate zugrăvi un tablou care să prețuiască 10000 de franci. Omul care nu va fi nicicînd în stare a face dintr-un pogon două, e însă în stare, punînd banul

său numai în mișcarea cuvenită, să facă din o sută de franci o mie. Permite -ni-se spre ilustrare un paradox. Între un țaran care are 2 stînjeni de pămînt și unul care n-are nimic care-i mai bogat? Noi găsim că cel care n-are nimic. Cel care n-are nimic nu visează să exploateze un teren atît de mărginit, ci caută o treabă oarecare; cel ce are doi stînjeni, avînd închipuirea că posedă ceva, rămîne lipit toată viața lui de cei doi stînjeni și pururea sărac.

Cine vede cum în Ardeal, în urma divizibilității, au ajuns pe alocurea moșiile țărănești de cîte doi -trei stînjeni, cine vede apoi că urmarea divizibilității e curat proletarizarea populației acela va înțelege de ce un popor cu oarecare tendență de a se înmulți, ca cel românesc, trebuie să cază la cumplită sărăcie, cum alte popoare mai temătoare de mizerie francezii de ex. și sașii din Ardeal ajung de spaima divizibilității la sistemul periculos al avortării artificiale, la sistemul numai al celor doi copii. Și acest sistem e deja întrebuițat și la noi, nu la țărani, dar în clasele mai culte, a căror trebuințe întrec puterea lor de producțiune și pentru cari copiii mulți ar fi o sarcină cu neputință de purtat. Vorbim aici de un secret public pe cari nimeni nu l-a atins și pe care îl pomenim numai pentru a arăta la ce căi periculoase de mîntuire duce în genere divizibilitatea averii dar încă divizibilitatea micelor bunuri imobiliare?

Așadar pămîntul nu se poate nici lărge, nici lungi din cît este. Dar, din contra, oamenii au tendența de-a se înmulți. Împărțindu-se și subîmpărțindu-se mereu suprafața de pămînt între un număr din ce în ce mai mare de oameni e evident că, deși acești oameni vor avea aceleași, ba poate mai multe necesități decît părinții lor mai puțini la număr, totuși averea lor imobiliară va deveni din ce în ce mai mică. Care va fi rezultatul? Sărăcirea tuturor, proletariatul tuturor. Nu credem însă că cineva să susție că proletariatul e idealul la care tinde un stat.

Așadar divizibilitatea averii e bună la cea mobilă, care se poate înmulți în infinit, nu însă la cea imobiliară, care prin chiar natura ei nu se poate augmenta.

Să ne închipuim de pildă o insulă de 40 pogoane, proprietatea lui A. Acest A are, patru fii, va să zică în generația a doua fiecare va avea numai cîte 10 pogoane, deși fiecare din acești fii are aceleași trebuințe ale traiului ca și A. Dar fiecare din acești fii are asemenea cîte patru copii. Iată deja în generația a doua, fiind bătrînul A în viața încă, redusă suprafața de hrănire a fiecărui individ de la originarele 40 de pogoane la 2 1/2 pogoane. Și cu toate acestea nepotul nu se va putea sătura dintr-o pîine de 16 ori mai mică decît aceea din care se hrănea bunul său. Va să zică dintr-un om cuprins și cu dare de mîna ne trezim peste 40 de ani cu 16 săraci cari s-ar bate ei în de ei pentru pîinea de toate zilele, rămînînd ca să învingă cel mai tare sau cel mai viclean. În cazul întîi e gata războiul civil, în al doilea demagogia.

Care ar fi dar urmarea neadmitem acestui proiect de lege? Aceea că peste 50 de ani în genere n-ar mai exista o clasă țărănească în România, ci numai o turmă de adevărați proletari cu nominală proprietate de cîte doi -trei stînjeni de pămînt. Copiii acestor oameni, rău hrăniți, rău îngrijiți, vor merge din trea pîta în treaptă mai jos în privirea organismului, încît ne-am pomeni într-o zi cu o generație de microcefali, precum se află deja îndestui prin orașe.

Care ar fi urmarea admiterii legii? Întîi persistența unei clase certe și totdeauna avute de țărani. Copiii acestora ar avea pînă la majoritate toate cele trebuincioase, deci condițiile materiale ale unei dezvoltări normale a organismului lor. Înzestrați cu această armă de căpetnie în lupta pentru existență, adică cu sănătate și tărie fizică, din momentul în care n-ar mai avea nevoie de razimul casei părintești ar căuta de lucru. Fie că ar deveni arendași de parcele ale moșiilor particulare, fie că ar lua pe seama lor parcele din moșiile statului, ei astfel ar avea totdeauna pe de o parte un razim în casa părintească, totdeauna relativ mai puternică, pe de alta și-ar lua nădejdea de a trăi pe o fracție subdivizată de imobil de cîteva stînjeni, pe care n-ar fi în stare de a-și întemeia un cămin.

Trebuie să mai amintim că, pe cînd un imobil prea mic nu e în stare ni ci să hrănească pe proprietarul lui, unul mai mare [î]i dă puțința de a face economii, de a strînge bani și acești bani se înțelege că s-ar împărți în mod egal între toți fiii.

*

Dar și un alt punct de vedere ni se mai prezintă.

Ce e de făcut cu moșiile statului? Cu divizibilitatea actuală țaranul se simte legat de sforcica lui de pămînt și nu are nici cea mai mică aplecare de a lua pămînt de la stat. Cu toate acestea singurul viitor posibil al acestor moși și ca ele să fie parcelate în mod sistematic și cumpărate, fie prin anuități, fie pe prețuri de plătit înainte de către țărani. Las' că pentru vînzarea lor, așa mari cum sînt, nu se găsesc capitaluri mari, dar chiar dacă asemenea

capitaluri s-ar găsi, ele vor fi străine, ba mai rău decît străine, jidove ști. Din contra, pentru proprietăți mici se grămădesc la noi în țară cumpărătorii, pentru parcele în fine plătibile în anuități am avea pe toți membrii familiilor țărănești cari nu sînt primogeniți. Iată dar perspectiva cea mai folositoare de a desface proprietățile statului în modul cel mai folositor nației și poate cel mai folositor visteriei.

Așadar efectele practice ale primirii acestei legi ar fi:

1. Întărirea unei clase țărănești avute și neatîrmate.
2. Desfacerea cea mai folositoare a bunurilor statului
3. Înmulțirea populației rurale; și, ca urmare,
4. Cultura intensivă a moșilor mari particulare.

*

Obiecțiunea cum că prin aceasta cea mai mare parte a țării se detrage comerțului nici e serioasă, nici e patriotică. Înainte de toate imobilele în genere n-ar trebui să fie obiectul speculațiunilor comerciale.

Negoț va să zică schimb de *producte*, fie industriale, fie brute. A vinde o moșie nu va să zică însă a schimba un product pe altul. De aceea e bine să restrîngem noțiunea negoțului la ceea ce însemnează într-adevăr și să nu credem că negoțul poate înflori prin speculațiunea de imobile rurale. Prin aceasta totalul averii naționale nu se va urca nicicînd, ba din contra va putea să scază, căci se operează asupra unui obiect a cărui valoare internă nu e accesibilă de o augmentare în infinit.

*

Foloasele politice pentru partide cari ar rezulta din admiterea acestui proiect sînt nule. Prin aceasta colegiile nu se înmulțesc, deputații acestor colegii nu devin altceva decît ceea ce sînt pînă acum, adică candidați numiți cu teșcherea ministerială, c-un cuvînt nici partidul conservator, nici nuanțele liberale nu pierd și nu cîștigă prin admiterea acestui proiect. Din contra, prin modificarea art. 7 a cîștigat partidul roșu, căci evreeii sînt în toate țările din lume liberali, deci și la noi vor fi tot astfel. Prin urmare dacă liberalii pot face un bine general fără ca ei să piarză ceva, dacă pot da o probă de patriotism care politicește să nu-i coste nimic, n-au decît să admită proiectul, căci noi sîntem departe de orice gelozie și ne e cu totul indiferent care partid va vota o lege care e în interesul general al țării. Am aprobat legea în contra uzurei, deși pornită din inițiativa roșilor, vom aproba și un vot dat pentru acest proiect.

Ultima noastră considerație, foarte gravă dacă se va uita cineva bine, e însă următoarea:

Din cauza unei țesături întregi de nenorocite împrejurări statul nostru este slab în afară și, ferească Dumnezeu, dar poate să i se întîmple ceea ce li s-a întîmplat în lumea aceasta și altora, de exemplu Poloniei sau Hanoverei.

Într-un asemenea moment proprietățile statului ar deveni un adevărat dezastru pentru naționalitatea noastră. Ele ar deveni proprietățile unui stat străin, care le -ar coloniza cu străini și astfel în corpul compact încă al naționalității noastre ar intra colonii străine, precum au intrat de exemplu în proprietățile statului din Basarabia, în proprietățile mănăstirești din Bucovina. Aceste moșii s-ar pierde așadar fără de nici un folos, din contra, spre pierrea noastră.

Luptăm ca aceasta să nu fie nicicînd, dar în lupta noastră putem fi învingători, putem fi învinși și, precum un general bun, chiar sigur de victorie, va căta totuși întotdeauna să -și asigure retragerea, astfel prevăzătorii oameni de stat caută să gîndească și la cazul cel mai rău care i se poate întîmpla națiunii lor. A vorbi mai pe larg asupra acestui lucru ni se pare și imprudent și zadarnic. Dar, considerînd vremile grele în care trăim, și posibilitatea oricît de mică a pierderii cauzii noastre, parcelarea sistematică a acelor moșii ni se pare o mare asigurare pentru împrejurări grele ale viitorului. Ca să nu lășăm neexplicat nici un cuvînt, adăugăm că sub parcelarea sistematică înțelegem pe aceea care, îndeplinindu -și scopul, n-ar îngreua gospodăria statului și nu i-ar micșora veniturile. Reproducem aci proiectul d-lui Carp împreună cu espunerea de motive citită în ședința Adunării de la 11 decembrie.

[19 decembrie 1879]

[„«PRESA» DE SÎMBĂTA TRECUTĂ..."]

„Presa” de sîmbăta trecută se supără grozav pentru cîteva adevăruri zise în Cameră ctitorului său, vestitului d. Boerescu, de către d-nii Maiorescu și Alex. Lahovari. Marele om de stat a cam fost pus la locul său și, fiindcă Adunarea Pătrărlăgenilor nu-i ajunge pentru a-și scoate focul, mai răsufală și în spirituala foaie care-i servă de organ. *Prețiosul d. Lahovari* (nu înțelegem hazul epitetului) ar fi vrut să atragă atențiunea asupra sa atacînd în Cameră cu *violență* (?) pe marele om de stat. Vedeți ce cutezanță ! ! D. Boerescu își permite a trata un partid care-a guvernat, numai de la 1866 încoace, vreo șapte -opt ani țara, de partid *fără șef și fără domiciliu* și d-lui Lahovari și Maiorescu nu le era permis a aminti că de două ori d. Boerescu a solicitat și chiar a obținut un portofoliu de la acest partid. Care era majoritatea care la 1869 și 1870 a sprijinit guvernul în care lua parte d. Boerescu? Dreapta, partidul fără domiciliu. Care era majoritatea care de la 1871 pînă la 1875 a sprijinit ministerul d-lui L. Catargiu, din care iarăși, din nenorocire, a făcut parte d. Boerescu? Dreapta ni se pare, partidul fără șef. Cînd dar dreapta acorda d-lui Boerescu și portofoliuri și sprijinul său, dreapta avea și șef și domiciliu. Cînd în urmă partidul conservator, care de la d. Boerescu tolerase mai mult decît se cuvine, n-a voit să fie compromis pînă în cele din urmă de dumnealui și, după afacerea Crawley, precum și după Banca de București, i-a zis : Destul! ajunge ! Noi, ministerul

conservatorilor, nu voim după urma dumitale să fim numiți ministerul zarafilor !" d. Boerescu se supără, iese din casă și caută alt domiciliu spre a-și adăposti *virginitatea-i politică*. Liber era dumnealui desigur ! Drum bun ! Și nu -l regretăm.

Însă puțini oameni sînt aceia cari, după ce au băut și mîncat într -o casă, scuiță pe prag după ce au părăsit-o.

Dar cine cunoaște pe d. Boerescu nu se va mira de nimic. Roșii pînă ieri nu erau oare pentru dumnealui tilhari, asasini, tovarăși ai lui Nobiling și Hödel? Și astăzi dînșii nu reprezintă, fără o schimbare chiar de formă în șeful ministe rului, care astăzi este acelaș din 1877 - 1878, în timpul acestor frumoase epitețe, nu sînt acum singurul partid conservator și politic din țară tot după părerea aceluiaș d. Boerescu?

După asemenea palinodii s-asculte d. Boerescu opinia tuturor și mai cu sea mă a noilor săi amici, cînd se exprimă în particular asupra dumisale, și se va convinge că pentru toți, *albi, roșii, conservatori, radicali*, dumnealui este *preșutul* domn Boerescu.

[20 decembrie 1879]

[DE CÎTEVA ZILE SE PETREC...]

De cîteva zile se petrec în secțiunile Senatului niște lucruri cari trebuiesc să facă și pe cei mai puțin pesimiști dintre români a dispera de viitorul acestei țări.

Cestiunea pretinsei răscumpărări a căilor ferate a fost obiectul dezbaterilor secțiunilor; aceste nenorocite dezbateri s-au terminat și secțiunile au început a -și alege delegații, raportul va fi în curînd înaintat Corpului și dezbaterea publică va începe, credem, azi sau mîine.

Camera amendase, precum se știe, proiectul de convențiune prezintat de guvern, hotărînd ca sediul juridic al Societății să fie la București, iar nu la Berlin, cum pusese la cale guvernul. Acesta din parte -i aderase la amendamentul Camerii; aderarea aceasta provocase o adevărată furtună la Berlin, unde, după cum s -a aflat pe urmă, guvernul nostru se legase față cu guvernul german să facă a trece prin Camerele române convenția fără nici o modificare. Mai ales în privința sediului, cum văzurăm. Societatea, prin organul guvernului german, care inter venea în afacere, nu voia să lase cîtuși de pu țin din pretențiile sale.

Astfel stăteau lucrurile a doua zi după prezentarea proiectului la Senat. D. ministru de finanțe, prezentînd maturului corp proiectul așa-zisei răscumpărări, ceruse urgența; însă, în urma notificării oficiale de la Berlin cumcă pr oiectul de convenție amendat nu mai poate fi deloc admisibil pentru Societate, Senatul a suspendat lucrările sale în privința acestei cestiuni, după cererea d-lui ministru de externe, întemeiată pe cuvîntul că, convenția fiind un contract

bilateral, trebuie acuma să se negocieze cu cealaltă parte contractantă cu privire la modificările introduse de Cameră.

În timpul acesta avu loc un schimb activ de corespondențe oficiale și oficioase între Berlin și București. Totdeodată guvernul nostru își puse toate put erile pentru a face ca Senatul să îndrepteze ceea ce stricase Camera, adică să restabilească proiectul primitiv dacă nu și în formă cel puțin numai în fond. S -au întrebuițat pentru acest scop toate mijloacele și în sfîrșit scopul s-a ajuns; Senatul a primit în secțiuni restabilirea proiectului, adică sediul juridic al Societății să fie tot la Berlin.

Ce s-a petrecut, ce s-a făcut în acest timp între culisele Senatului? Cestiunea, din curat și simplu interioară, a devenit, mulțumită relei-credințe și nedibăciei guvernului roșu, o cestiune internațională prin intervenirea guvernului german. Guvernul nostru a-mbiat el dîntii nu Societatea acționarilor, ci d -a dreptul pe guvernul german cu propuneri în privința așa -zisei răscumpărări, pentru a-l dispune pe acesta să ne recunoască independența. Guvernul român, patrioticul nostru guvern, avea credința că cu războiul, cu pierderea Basarabiei și modificarea art. 7 nu se împlinise încă prețul acestei independențe. Societatea acționarilor atît aștepta; prin mijlocirea guvernului de la Berlin ea și -a stabilit condițiile;

Guvernul român s-a legat față cu cel german să le facă a fi primite fără nici o preschimbare, și cu toate acestea tot el apoi a aderat la amendamentele Camerii.

Corespondența oficială cu Berlinul, atît p entru punerea la cale a tranzacției cît și pentru restabilirea proiectului primitiv, în urma votării amendamentelor, au fost cerute în Senat pentru lămurirea lucrului; guvernul însă s -a mărginit numai a declara că, în cazul cînd Senatul nu va da ce i se cere, vom fi amenințați a nu căpăta independența și a pierde chiar țara. În zadar bărbații cei mai însemnați din Senat au strigat împotriva acestei procedări scandaloase, în zadar au pretins să li se arate negru pe alb cum stă cestiunea tîrîtă pe terenul internațional și să li se explice contrazicerea faptelor cu declarația d -lui prim-ministru, în plină Cameră, că cestiunea nu are deloc un caracter internațional, guvernul a refuzat să arate corespondența sa cu Berlinul.

O fierbere mare s-a produs în secțiunile Senatului, care a fost năbușită prin puterea numărului guvernamentalilor. Guvernul a triumfat.

Proiectul, restabilit în Senat, precum s-a cerut de la Berlin, va fi prezentat din nou Camerii; guvernul nostru a garantat guvernului german că de astădată Camera îl va primi. Din punctul de vedere financiar și economic știe oricine ce este acest proiect dezastruos, care încarcă cu mai bine de o sută de milioane sarcina statului. Din punctul de vedere politic el este o umilire monstruoasă, deoarece statul român se pune de bunăvoie sub jurisdicțiunea tribunalelor ordinare germane.

Sînt oare și au curajul să se numească români și bărbați politici oamenii aceștia, banda aceasta de aventurari cari vor să pună vîrf istoriei triste a celor trei ani din urmă dînd milioanele țării pradă străinilor și aservind juridicește statul român tribunalelor străine? Aceasta se numește politică? Patriotism este acesta? Și în ce țară din lume care ar avea cîtuși de puțin instinctul conservării sale proprii s-ar putea petrece asemenea monstruoziității? În ce țară din lume care n-ar fi ajuns la treapta celei mai profunde corupțiuni, niște oameni, în mare parte venetici veniți de ieri d -alaltăieri nu se știe de unde, ar putea merge cu cutezarea așa de departe?

Cine sînt acei ce conduc destinele țării noastre? Cine sînt acei ce formează majoritățile în cele două Camere? Cine sînt acei cari ratifică astăzi *tale quale* proiectul așa-zisei răscumpărări astfel cum îl cere Berlinul? Nepoții, feciorii, demnii urmași ai fanarioților, membri d-ai comitetului bulgăresc, cîțiva alții de origini deosebite și foarte puțin români.

Acești oameni, acești străini cari au monopolizat liberalismul, patriotismul și naționalismul în țara românească vor astăzi, prin așa numita răscumpărare, să inaugureze independența statului român. Astfel primul pas pe care-l face această țară independentă de fapt și cu prețul sîngelui și milioaneilor, cu prețul a trei zecini, cu prețul modificării silite a Constituției într-un sens contrariu voinței sale unanime primul pas pe care-l face această țară în era independenței sale, și așa destul de scump plătită, este o înjosire din cele mai profunde și supunerea la un jaf colosal și pe față.

Aceasta este politica patrioților de industrie, politică de ruină și de rușine ale căre i urmări triste le va plăti scump această țară.

[21 decembrie 1879]

[„BINELE PUBLIC» NE-ADUCE ȘTIREA..."]

Binele public" ne-aduce știrea că plecarea d-lui Boerescu la Berlin nu are de scop regularea definitivă a cestiunii așa-zisei răscumpărări, ci încheierea unei alianțe ofensive și defensive. Desigur că știrea aceasta, tocmai fiind atît de importantă, cată să fie primită cu mare rezervă.

Fără a discuta cîtuși de puțin dacă o asemenea alianță este sau nu cu putință, de e folositoare ori nu țării noastre, trebuie să mărturisim că auspiciile sub cari ni se prezintă ne face să nu -i dăm crezare.

După opinia noastră e destul ca un *ziar* să semnaleze o asemenea alianță pentru ca de -a doua zi toate tratările să fie rupte.

Trebuie să aducem aminte cititorilor noștri că alta, cu totul alta e maniera cabinetului german și îndeosebi a d -lui de Bismark de-a încheia alianțe. Cine știe, cui [i] trecea măcar prin minte, la timpul convenit, că Germania încheiase alianță <în> [cu] Italia? Nu ministrul de externe al Italiei, nu vrînd să trîmbeze extraordinar, [ci] un general, care părea a fi trecut prin Berlin mai mult de curiozitatea de-a studia Prusia, o-ncheiase fără știrea altora decît a celui mai restrîns și mai înalt cerc guvernamental, poate fără știrea altcuiva decît a regelui și a cancelarului. Cu totul analogă a fost încheierea alianței cu Bavaria. La întrebarea lui Benedetti dacă Prusia are de gînd a-ncheia un tratat cu Bavaria se răspundea din Berlin: „Nu ! nu vom încheia un asemenea tratat." Cînd, în urma războiului franco-german, se dovedi existența unui asemenea legămînt, cabinetul german era acuzat de rea-credință față cu ambasadorul Franței. Atunci li se răspunde francejilor : „V -am asigurat cu drept cuvînt că nu vom mai încheia nici un tractat cu Bavaria, pentru că, pe cînd ne întrebați, noi îl încheiasem de mult deja."

O excepție de la regula deplinei discreții cu care Germania procede la încheierea alianțelor sale pare noua alianță austro -germană, mărturisită fîțiș, dar pare numai. Scopul acestei alianțe era tocmai ostentațiunea, era de a arăta Rusiei că, în cazul unei răcirii față cu Germania, tot ea pierde, izolîndu -se și ieșind din alianța celor trei împărați.

Repetăm dar că simplul fapt că un *ziar* e în pozițiunea de a comunica o asemenea noutate e un semn că noutatea e prematură, ba că ar putea fi cauza ca orice tratări să înceteze la moment. O alianță ofensivă și defensivă mărturisită în momentul de față, în care o încordare oarecare există între Rusia și Germania, ar fi un act nu tocmai prudent de provocați une din partea Germaniei și cu totul imprudent din partea noastră.

Nouă îndeosebi ni se pare că „Binele public" e jertfa unei mistificațiuni bine mînuite de către guvernanții roșii. Pentru a stîmpăra turburarea produsă în România prin convenția de răscumpărare roșii cred de cuviință a spune : „Iată prețul ce l-am obținut noi prin răscumpărare, alianța Germaniei și *implicite* a Austro-Ungariei".

„Binele public", făcîndu-se organul de propagare a acestei noutăți, ba combătînd eventualitatea unei asemenea alianțe, o acreditează și mai mult, încît pentru moment răscumpărarea ar trece ca un adevărat act de mîntuire națională, ca preț al unei

puternice alianțe. Acesta este însă scopul roșilor, de a face să amuțească nemulțumirile contra răscumpărării prin răspîndirea unei asemenea noutăți prin chiar organe de ale opoziției.

Dar pe lângă acest scop mai există și altul. „Timpul” a atras mai întîi atenția cititorilor că, cu toată împetuozitatea cu care presa roșie combătea pe ruși, totuși actele d-lui Brătianu se potriveau minunat cu intențiile politice ale împărăției vecine; am căutat atunci cheia acestei ciudate coincidențe și ea se potrivea exact cu toată activitatea îndelungatei cariere politice a d-lui Brătianu. „Românul”, făcîndu-se a ignora întîi știrea, a scris totuși vro trei-patru articole drept răspuns, confirmîndu-ne și mai mult în credința că aceea fusese cheia adevărată a politicii roșii. Tot în acel articol am spus atunci că se pregătește un aparat de siguranță, o suplantare de ochii lumii, și anume prin persoana d-lui Boerescu, care ar avea de jucat un rol analog cu acela al d-lui N. Ionescu în timpul încheierii convenției ruso-române. După spatele ministrului oficial de externe se petreceau atunci toate, și pe cînd deosebite capacități problematice, ierte-ni-se espresia, erau încîntate de importanța diplomatică ce li se dedese și pe care o manifestau c-un fel de naivitate prin dese greșeli de ortografie în raporturile franceze, pe atunci îndărătul acestui paravan, compus din oameni sinceri, însă cu totul proaspeți și neexperimentați în diplomație, se opera adevărata politică, alianța de fapt cu Rusia, renunțarea la neutralitate, încheierea convenției.

Ei bine, deși se zice *non bis in idem*, totuși lucrul e aproape analog cu cel petrecut odată. Străinătatea e încredințată că roșii sînt, cei mai mulți desigur fără știrea lor, realizatorii vestitei programe panslaviste a romanțierului Danilewski și că firma Rosetti-Brătianu e o firmă cu idei preconcepse în politica esteroară a țării. Trebuie dar schimbată, trebuie

d. Boerescu ridicat oficial în capul partidului roșu, iar îndărătul noii firme făcînd-se voia ta, sfînte Vladimir !

E dorința constantă a cercurilor roșii ca în Europa să se risipească prevențiunile contra lor și paravanul ne pare d. Boerescu. Știri cu dibăcie răspîndite asupra rolului marelui om de stat, reîmprospătate cu aceeași dibăcie în organe străine ar fi deci proprii de-a reabilita pe roșii în ochii Europei ; pentru ca ei s-o poată amăgi din nou. Fondul politicii lor, confederațiunea danubiană în esență slavă, este același de la 1848 și pînă astăzi, cel propagat prin „Republica română” de la Bruxelles, apoi prin „Pruncul”, care prunc rămînînd, pretinde că de atunci încoace s-ar fi operat o mare schimbare în obscura sa origine și că ar fi devenit azi neaș „Român”.

Aceasta ni se pare nouă esplicarea noutății de alianță. C-o lovitură ea avea de gînd să înlătore și nemulțumirea țării contra răscumpărării și prevențiunile Europei contra roșiiilor.

Să nu se uite că avem a face cu o școală de politici esențial bizantină, pe care pînă azi veracitatea înnăscută a caracterului românesc n-a fost în stare s-o nimicească și că acea școală e mai departe decît oricînd de a îngriji de interesele țării, ci se servă de ele numai ca de pretexte pentru realizarea de ambițiuni personale, pentru crearea de reputațiuni uzurpate, pentru bunul trai a unei secte de oameni cari, lipsiți de umbră de merit chiar, vîd în statul român mijlocul temporal pentru realizarea planurilor lor de comoditate individuală. Pentru asemeni ea oameni orice mijloc de acreditare și de reabilitare e binevenit, chiar dacă un asemenea mijloc ne-ar atrage cele mai mari greutăți exterioare.

[30 decembrie 1879]

1880

[„O VORBĂ SERIOASĂ...”]

O vorbă serioasă cu confracții de la „Binele public”.

D. G. Vernescu, în discursul său de la Cameră cu ocazia votării răscumpărării, a emis aserțiunea că guvernul de atunci (conservator) n-ar fi făcut nimic în privirea contractului încheiat între Societatea acționarilor și Staatsbahn.

În numărul său de azi „Binele public” repetă aserțiunea aceasta și dă totdeodată crezare celor spuse de d. Brătianu, că partidul conservator ar fi fost pentru votarea concesiunii Strousberg cu condiția de a se vota Austriei, îndeosebi d-lui Offenheim, linia Suceava Iași.

Atît aserțiunea d-lui Vernescu cît și aceea d-lui Brătianu sînt inexacte.

În privirea contractului cu Staatsbahn cabinetul conservator a făcut din contra tot ce -a putut face. Prin adresă anume, trimisă Societății acționarilor, guvernul de atunci a declarat că acel contract[1] consideră ca fiind contrar convenției primitive și celei adiționale, deci ca un act nul și neavenit, care nu schimbă întru nimic raporturile statului cu Societatea și din care nu rezultă absolut nici o îndatorire pentru stat, nerecunoscînd el în nici un chip și sub nici o formă acea tranzacțiune.

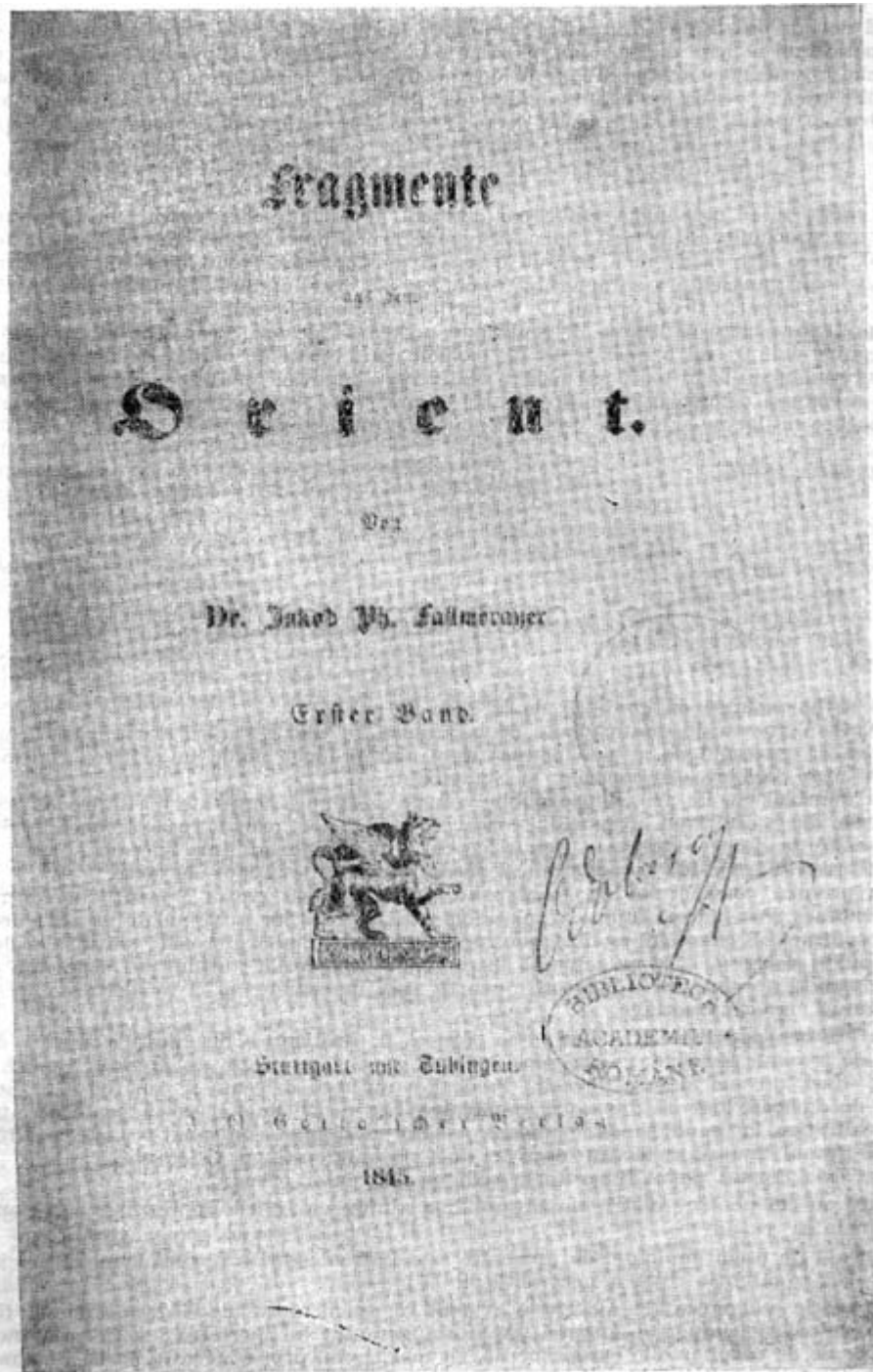
În privirea punctului al doilea ni se pare că d. Brătianu a dat destule dovezi despre arta sa de a spune dezghețat *neadevărul* pentru ca să i se poată da crezare. Cum că linia Suceava Iași, precum și linia Ploiești Predeal, a putut fi exigență a Austriei e cu puțință și lesne de explicat, însă nu din cauze economice. Cea de-a doua linie se cerea poate de Austria, deși nu afirmăm, în timpul *bandelor bulgare*, a căror existență a confirmat-o și istoricul Jiricek, adecă în timpul în care se făceau încercări de-a da curs cestiunii Orientului.

Cea de-a doua a putut fi cerută în vederea războiului oriental.

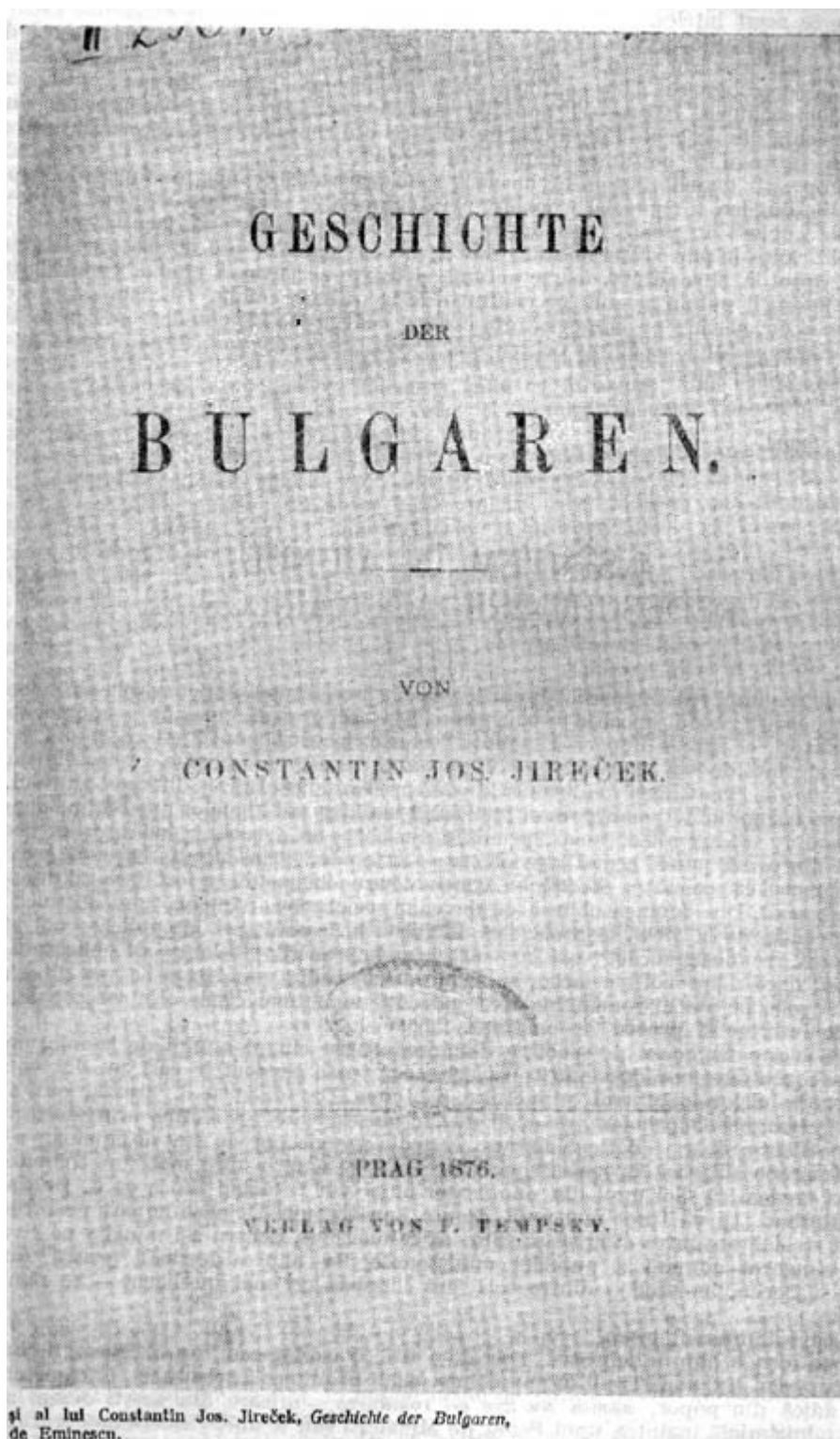
Oare nu era pentru Austria important de-a ajunge cu oștirile în București cu douăzeci de ore înaintea rușilor?

Putința de preîntâmpinare, de prevenire este însă adeseori o piedică a mișcărilor intenționate, deci o garanție reală a neutralității.

Interesele economice ale Austriei e evident că nu pierdeau nimic dacă liniile ar fi fost în orișice mâni, căci importul Austriei era și așa garantat în libertatea lui, fie prin tractate internaționale de drept public european, fie, ca mai târziu, prin convenție, încheiată direct cu noi. Prin aceste două linii, chiar dacă s-ar fi cerut de conservatori, ceea ce contestăm, s-ar fi garantat totuși absoluta libertate a țării de -a opune unei armate de invazie o altă armată. Deci liniile acestea două au mai mult o importanță politică, deși dorim, desigur că împreună

7. Tratatul lui Jakob Ph. Fallmerayer, *Fragmente aus dem Orient*, editat

cu confracții de la „Binele public”, ca să nu avem în vecii vecilor trista necesitate de -a ne servi de ele în acest înțeles.

Această importanță însă le lipsește cu totul căilor Stroussberg, încît chiar dacă d. Brătianu ar fi vorbit adevărul, ceea ce nu face nicicînd, totuși deosebirea ar fi enormă.

Ar fi, credem, practic dacă confracții de la „Binele public”, în loc de a arunca asupra conservatorilor bănuielei, bazate cel mult pe vorbele d-lui Brătianu, s-ar informa din acte oficiale, bunăoară din acele ale Consiliului de Miniștri din timpul d-lui Lascăr Catargiu, asupra rolului conservatorilor în cestiunea drumurilor de fier.

Sîntem pozitiv încredințați că ar înceta o dată pentru totdeauna incriminările în privirea convenției Bleichroder, a concesiei Crawley, a răscumpărării proiectate etc. etc.

„Binele public” nu poate pretinde de la noi ceea ce însuși n-ar face, a publica adecă acte scrise și iscălite în plin secret de stat; dar a se convinge s-ar putea, și atunci incriminările ar curge cu totul la altă adresă, foarte actuală și foarte accentuată când e vorba de interese străine. Un lucru îi putem asigura pe confrății de la „Binele public”. Există oameni cari au iscălit numele lor alături cu conservatorii contra convenției Bleichroder și contra concesiilor Grawley, dar cari în taină au agitat pentru ele, și <că> acești oameni, după propria lor mărturisire, nu sînt conservatori.

Sapientii sat.

[5 ianuarie 1880]

[„SÎNTEM ÎN AJUNUL REDESCHIDERII ADUNĂRILOR...”]

Sîntem în ajunul redeschiderii Adunărilor, deci a înregistrării pur și simplu a răscumpărării căilor ferate. Poate că din opoziție se vor mai ridica unii oratori, nu spre a convinge majoritatea de votatori, ci spre a împăca conștiința lor proprie; rezultatul final va fi însă încheierea catastifului de fără-de-legi ale anului 1879 prin votarea mecanicească a proiectului în forma în care-a ieșit din Senat, deci: emisiunea de 250 milioane împrumut direct al statului, preta cerea statului român în acționar german justițiabil înaintea tribunalelor din Berlin, punerea lui pe picior egal cu oricare alt acționar, primirea din parte-ne a tuturor îndatoririlor Societății

Acest din urmă punct e mai grav decum s-ar crede. Prin admiterea noii convențiuni primim contractul cu societatea *Staatsbahn* contract care pînă acum a fost declarat din parte-ne ca *nul ai neavenit*. Din momentul însă ce devenim societari și părăsim rolul distinct ce ni crease convenția de la 1872, se înțelege că, în calitate de societari, ne ridicăm noi înșine fi contra noastră, recunoaștem noi toate contractele și îndatoririle Societății de obligatorii pentru noi și, chiar dacă n-am voi s-o facem aceasta, societarii din minoritate ne vor sili, chemînd la caz de nevoie, pe statul român înaintea judecării nu numai civile ci chiar penale, pentru neglijare de interese și pentru rea-credință.

Odată aceste frumoase perspective deschise pentru cursul anului de la mîntuire 1880 mai rămîne o altă cestiune de lămurit în orice caz toate elementele cari nu sînt curat roșu și -a terminat rolul lor în lăuntru cabinetului Brătianu. Dar de-ar fi d. Sturza, care a dus la bun capăt întreaga întreprindere, de-ar fi d. Crețulescu, care s-a distins prin tăcere în toate cestiunile pendente, de-ar fi d. Cogălniceanu, care din energic om de stat de odinioară a deveni astăzi profesor de stilistică în materia circularilor, toți aceștia nu-i mai sînt trebuitori d-lui Brătianu și credem că nici unul din dumnealor nu-și vor fi făcînd iluzia că d. Brătianu, di pură grațitudine, [î]i va ținea mai mult decum i-au trebuit. Deja se împart posturile diplomatice din străinătate între diferiții membri ai cabinetului, pentru a-i mîngîia pe cîtva timp măcar de stingerea sumară a aureolei ministeriale. Ba unul e destinat pentru Roma, ba altul pentru Berlin, ba unul dintre toți fără îndoială cel mai inteligent va rămîne cu totul pe jos.

Urmașii? Indiferent lucru.

Fiecare roșu e bun de ministru. Dar de-o fi d. Pătărlăgeanu sau d. Flevea, d. Fundescu sau d. Costinescu, tot una. Egali în cunoștințe, egali în putere intelectuală, în caracter și prin origine adică din popor, *numai nu din cel românesc* oricare din acești domni ar șede pe banca ministerială înaintea unui Senat de Mihălești sau a unei Camere de Serurii, spirit public, dispus spre ironie, dezgustat de treburile politice și avînd pierdută orice speranță într-un

viitor mai sănătos, va înregistra cu acel rîs caracteristic și cam sceptic al românului noile nume ridicate la rangurile cele mai nalte pe cari țara noastră le poate da. Va zice publicul de pildă că studiile filologice ale d-lui dr. Barbu Constantinescu a început a se lega în spice și că e speranță că eventualul ministru al învățăturilor publice care-o fi bazat pe acele studii apărute în congresul filologilor de la Florența, va introduce în școli limba și literatura unui neam cam oacheș care pe noul ministru eventual îl interesează din cauze cu totul altele decît cele filologice; va zice un alt glumeț că evreii din Galiția au mare talent pentru finanțe chiar cînd n-au învățat decît patru clase primare și cursul de psihicologic de la redacția *Românului*; va zice unul una, altul alta ... dar toate acestea nu vor folosi la nimic. Neamul românesc — rîzător de felul lui își va îneca în jocuri de cuvinte neputința de a fi guvernat de altcineva decît de niște veniture, și lucrul își va urma calea lui naturală.

*

D. Dr. Barbu Constantinescu merită deosebite laude. Dumneasa e singurul român care s-a ocupat mai profund cu limba și literatura acelei rase cam negre care cutreieră țările Dunării de Jos și ai cărui unii din descendenți promit a ajunge departe. Ca lăutari [î]i cunoaștem, ca geambași asemenea, apoi cînd ca bucatari, cînd ca jurnaliști, cînd ca deputați deci și la mai mare poate s-avem norocire a-i vedea și ca miniștri, chiar dacă n-ar fi la altceva decît la treburile bisericesti și a învățăturilor publice.

Noi sîntem fără îndoială cei mai liberali și mai egalitari oameni din Europa. Un singur stat nu ne întrecea, dar era egal cu noi: Statele Unite ale Americii. Ei bine, le vom întrece. În America, de pildă, negrii n-au ajuns încă miniștri, rasa anglo-saxonă fiind prea susceptibilă. România ajunsă astăzi la culmea gloriei și prosperității va întrece chiar pe acel stat rămas în urmă întru ale democrației.

E într-adevăr barbar și demn cel mult de timpii lui Matei Basarab și ai lui Vasilie Lupul ca culoarea pielii oricît de neagră ar fi și deosebirea de origine să mai fie o cauză de deosebire între cetățenii unui stat democratic ca al nostru. Acei doi voievozi opreau de ex. prin legiuirile lor pe neamul studiat de d. dr. B. Constantinescu de-a ajunge la popie, necum la deputație sau ministeriu. Cauza acelei opriri era că asemenea cuvioși părinți, brodindu-se cam buzași și negri, s-ar fi stricat evlavia și se făcea biserica de rîs și de ocară căci erau ciudași și răi românii din vremea lui Matei Basarab. Halima numai cîte vorbeau; ba de biserici de urdă de le suflă vîntul și le curge untul, ba de părintele Porgație făcător de predicăție, ba de părintele Mătrăgună cel de viță bună, c-un comanac care cînd îl punea în cap cădea pe umeri, încît, de nu era arhierul șolduros, mergea comanacul pînă jos, ba de mantia părintelui care cîtu-i țara românească nu e ață s-o cîrpească, ba de cizmele lui cele încăputate, care cînd fugea în potloage se oprea, și cîte altele de toate. Românii dracului l'escosesse țiganilor alt crez, alt *Tatăl nostru*, ba chiar o anume slujbă de Paște, toate acestea păstrate încă în memoria poporului în niște recitative vechi.

Ei, au trecut vremile acelea.

Astăzi poate chiar trebile bisericesti să intre sub oblăduirea vreunui strănepot a vestitului părinte Porgație, făcător de predicăție, despre care vorbesc acele recitative de mai sus și mai știi să modificăm chiar ritul după indicațiunile acelor minunate rămășițe de satiră populară. Sub auspiciile ideilor nouă și a oamenilor noi cam negri se poate ca Sf. Sinod să hotărască într-un avînt de progres ca să ne facem Paștele în loc de cu ouă roșii cu „buruiană în frunză lată, la rădăcină răsfoiată, căreia rumâni-i zic hrean”.

Acestea sînt deci auspiciile noii ere de progres și de mărire care ne așteaptă, conduși fiind spre acest frumos viitor de minile părintești ale d-lui S. Mihălescu și a altor personaje pe cît de ilustre pe ațt de vrednice de ilustrațiune. Nu știm de ce, de cîte ori gîndim la acest mărșez viitor și la marii oameni cari-l inaugurează, ni se pare totdeauna că România care produce de toate, ca țară bogată și liberală ce este numai cînepă prea puțină produce.

Idiosincrazie!

[9 ianuarie 1880]

[ORGANUL MARELUI OM DE STAT...]

Organul marelui om de stat, în numărul său de azi, dă povețe de purtare opoziției ațt ca presă cît și ca reprezentație națională.

„Presă” spune mai întîi că la noi nu există decît opoziție sistematică, care vede toate lucrurile numai prin prisma unei pasiuni oarbe și e totdeauna nedreaptă, veninoasă, absurdă șcl.

Opoziția zice organul marelui om de stat pentru ca Corpul electoral să se poată pro nunța între partidul guvernului și dînsa, cată să arate cum trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sînt la ordinea zilei.

Ne vom permite să vorbim puțin în privința acestor două puncte cu organul marelui om de stat și o vom face aceasta cu sîngele cel mai rece, pentru că, atunci cînd adversarii noștri bat cîmpii sau înșiră la platitudini și banalități în coloanele foilor lor, nouă nu ne inspiră cîtuși de puțină supărare.

Este adevărat că sînt în foile guvernamentale, și încă adeseaori, niște blagomanii așa de nesăbuite încît e peste putință să le citim fără să ne cauzeze un fel de nervozitate, dar în toate cazurile nervozitatea aceea sta nu se numește necaz, ci haz. Bunioară citim în „Românul” o lungă *tartină*, cum se zice franțuzește, presărată din destul cu teorii, cu aforisme și cu sentințe politico-filozofice cam de felul acesta : „Reacțiunea la noi nu are nici partidă nici drapel”, sau :

„Numai la națiunile libere și liberale se pot naște oameni mari”. Acest fel de producții literare a adversarilor noștri, departe de a ne supăra, ne inspiră uneori cîte un articol vesel.

Organul marelui om de stat zice dar că opoziția de astăzi este sistematică, șicanatoare și veninoasă. Să stăm strîmb și să judecăm drept. Nu s-a împlinit încă anul de cînd din această opoziție sistematică, șicanatoare și veninoasă făcea parte și marele om de stat în capul marelui partid al Centrului. Între organele cari au luptat cu multă energie contra politicii guvernului d-lui Brătianu, cel mai energetic, ce-i drept, era organul marelui om de stat și al marelui partid. Dar ce e și mai drept este că, îndată ce marele om de stat a făcut la dreapta -mprejur și a trecut la sînga, bugetul a primit cu căldură în brațele sale părintești pe marele partid și agurida s-a făcut miere. A încetat dar și marele om de stat și marele partid și organul respectiv - a mai face opoziție sistematică, șicanatoare și veninoasă. De unde acum cîteva luni cei de la putere erau niște Hoedeli și niște

Nobilingi, niște apilpsiți, buni de afirmat în furci, astăzi sînt niște patriotisimi buni de pus pe rană. Așa e lumea, așa sînt și roșii, partidul de la putere : cînd sînt răi sînt răi, cînd sînt bu ni sînt buni, și astfel „Presa” și marele partid al cărui organ dînsa este nu face opoziție sistematică. Dacă s -ar mulțumi însă să păstreze numai pentru sineși această onestă linie de purtare în viața publică n-am avea nimica de zis, fiecare își are obraz ul său. Fiindcă însă ne dă povețe să urmăm și noi exemplul marelui partid, îi răspundem cu destulă părere de rău că nu toate obrazele duc deopotrivă la tăvăleală.

Pentru ca națiunea zice „Presa” sau mai bine Corpul electoral să se poată pronunța între partida guvernului și aceea a opozițiunii, este indispensabil ca membrii opozițiunii să nu se mărginească în polemice sterile, în logomahii obositoare, în injurii și invective necuviincioase pentru oameni cumsecade ; să nu se țină în regiuni nebuloase, în generalități vagi și neprecise, ci să aibă *simțul practic al unei partide ce aspiră a lua puterea* și să arate cum crede ea că trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sînt la ordinea zilei. Numai astfel opozițiunea va fi ascultată, stimată și va putea să-și pregătească calea puterii.

Cuvintele organului marelui om de stat le găsim minunate ; facem însă oarecari rezerve, întru cît ne privește, în privința *simțului practic* al unei partide ce *aspiră* a lua puterea, pentru că, oricît de legitime ar fi aspira țiile unui partid d-a lua puterea, sînt, precum spuserăm mai sus, în această lume obraze și obraze; „practicitatea simțului” dusă prea departe ar ustura unele obraze mai subțiri din firea lor. Dar să revenim la vorba începută.

Facem o întrebare Presei”. Dacă e să turnăm la teorii și la sentințe politico -filozofice, atunci să știm de ce e vorba, de glume nu ne dăm în lături; dar dacă e vorba să vorbim serios, ce însemnează cuvintele : „polemice sterile”, „logomahii obositoare”, „generalități vagi și ne precise”? Și apoi ce va să zică „a arăta opoziția cum crede ea că trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sînt la ordinea zilei” ?

Să luăm, de pildă, cestiunea la ordinea zilei, o cestiune în adevăr foarte mare, pretinsa răscumpărare a căilor ferate. Ce atitudine a avut, în general, opoziția față cu această cestiune? *Polemice sterile* au fost studiile publicate prin Binele public” și prin „Timpul”? *Logomahii obositoare, generalități vagi și neprecise* au fost publicația onor. d. Manolache Costache și discursurile membrilor opoziției din Corpurile legiuitoare asupra acestei cestiuni?

În toată lupta aceasta privitoare la cestiunea căilor ferate, opoziția a spus limpede și răspicat: tranzacția este o pretinsă, o falsă răscumpărare, printr-însa statul păgubește cifră exactă *atîtea* milioane, afară de aceasta se umilește într -un chip nemaipomenit punîndu-se de bunăvoie sub jurisdicția tribunalelor ordinare germane; prin urmare votăm contra ei. Acestea sînt oare „generalități vagi și neprecise”, cum zice organul marelui om de stat? Dar ceva mai mult; opoziția a dovedit chiar că cestiunea a fost așîțată de guvernul român care, printr -o tactică începută de mult și susținută cu încăpăținare față cu Societatea acționarilor, a provocat o stare de lucruri ce nu mai pute a continua. Cînd opoziția a cerut guvernului, în secțiile Senatului, să -i comunice corespondența cu Berlinul privitoare la cestiunea căilor ferate, spre a ști cum și ce fel

ni se impune rezolvarea acestei cestiuni și de ce gravitate este această impunere și cari sînt cauzele ei, guvernul a refuzat să comunice vr un act. Cum ar fi voit organul marelui partid ca opoziția, atît în Camere cît și prin presă, să se pronunțe mai puțin vag și mai precis în cestiunea pretinsei răscumpărări

În privința șicanei, absurdității și relei-credințe în polemica de toate zilele a partidelor, iarăși am dori să -și amintească organul marelui partid de șicana, absurditatea și reaua -credință a organelor partidului cu care se află azi la putere marele om de stat, pe cînd acest mare om de stat se afla instalat destul de confortabil în domiciliul partidului conservator, atunci la guvern. Pe atunci s-a întîmplat ca tocmai marele om de stat să înfigă un cuțit în sînul României, iar cadavrul ei sîngerînd să -l arunce la picioarele contelui Andrassy; și cu ocazia acestei grozave întîmplări monitorul patrioților de industrie a apărut în chenar negru, chemînd fulgerile cerului asupra vînduților la austro -maghiari și îndeosebi asupra marelui om de stat. Noroc numai că „Hoedeli” și „Nobilingii”, cam neduși pe la biserică, neavînd multă trecere înaintea cerului, blestemele acelea nu au fost ascultate și capul marelui om de stat a scăpat teafăr; altfel n -am fi avut fericirea de a-l vedea astăzi că ne-a uitat domiciliul îl credem pe cuvînt nici plăcerea de a primi lecțiuni de corectitudine și onestitate politică de la organul d -sale.

[10 ianuarie 1880]

[TOTDAUNA ÎNAINTEA UNUI VOT...]

Totdauna înaintea unui vot economicos sau a unor discuții economicoase guvernul se -nblînzește, iar ziarele lui foiesc de făgăduințe. Acum, cînd crapă lemnile și pietrele de ger, „Românul” încălzește sufletele tremurătorilor contribuabili arătînd ce admirabilă situațiune (mincinoasă) financiară e aceea a guvernului roșu și ce multe proiecte minunate pentru a feri nația va vota marele partid național -liberale *in majorem Romaniae gloriam*.

De cîte ori vedem pe marii magistri ai partidului fanariot făgăduind și iar făgăduind ne vine în minte capitolul lui Ma<c>chiavelli asupra cestiunii dacă un principe, în cazul nostru oamenii politici, se cade sau nu să -și ție cuvîntul.

Ilustrul prozator al sutei a șasesprezecea spune că, o data ajunși la putere, bărbații politici n-au nevoie să se ție de cuvânt și nu le va lipsi nicicând un pretext de a îmbrobodi și înfrumuseț a călcarea făgăduinței lor. Trebuie însă să fii meșter, urmează scriitorul italian, în arta de a îmbrobodi calitatea vicleniei, în meșteșugul de a o ascunde și masca. Oamenii sînt atît de mărginiți și atîmă atît de mult de presiunea momentului încît acela care voiește să-i tragă pe sfoară află totdeauna oameni cari să se lase a fi înșelați. Din vremea lui autorul citează pe papa Alexandru VI (Borgia), noi, din vremea noastră, cităm pe d-nii Rosetti-Brătianu. Acel papă n-a făcut nimic alta decît să-nșele, ba nici a gîndit vrodată la altceva decît la amăgire și cu toate acestea s-au găsit pururea oameni cari s-au lăsat a fi înșelați de el. Nicicînd un om n-a avut o mai mare dibăcie de-a asigura dezghețat și de-a făgădui cu mari jurăminte ceea ce nicicînd n-a ținut. Totuși au izbutit în toate planurile și intrigile lui după dorință pentru că cunoștea lumea din partea aceasta a ei. Oamenii politici nu trebuie să aibă virtuți, ci numai *aparența* lor. E foarte primejdios de-a fi pururea onest; însă *părea* evlavios, de bună-credință, uman, cu frica de Dumnezeu, onest, *a părea toate acestea e foarte folositor*. Omul politic nu trebuie să observe totdeauna ceea ce în ochii oamenilor e virtuos; adesea pentru a se mănținea la locul lui trebuie să înfrîngă buna-credință, iubirea de oameni, umanitatea, religia. Cată însă să se păzească ca nicicînd să nu iasă din gura lui o vorbă care să nu fie mărturisirea celor cinci virtuți pomenite mai sus. Tot ce iese din gura lui trebuie să respire milă, bună-credință, umanitate, onestitate, evlavie. Nimic însă nu e mai necesar decît *aparența* acestor virtuți. Căci oamenii judecă mai mult după ochi decît după bunul-simț. Toți au ochi deschiși, puțini dreaptă judecată. Toți văd ceea ce *pai a fi*, puțini oblesc cum ești. Mulțimea e totdeauna a cu aparențele și cu succesul. Toată lumea e plină de plebe, iar cei puțini, cari sînt mai cu minți, nu ajung să vorbească și ei decît atunci cînd mulțimea, care în sine nu are nicicînd putere, nu mai are încotro și simte nevoie de un sprijin.

Această mică lecție din Ma<c>chiavelli ni s-a părut necesară pentru că zilele n-au intrat în Bac și făgăduințele au rămas și azi tot atît de ieftine ca-nainte de-o mie de ani.

Așadar făgăduiți d-nilor roșii, jură-te d-le Brătien, vorbiți strîmb mari oameni ai ortale i, totdeauna se vor găsi oameni cari să se lase amăgiți, iar de cei puțini cari nu se lasă poate

să nu vă pese. Autoritatea puterii pe care o aveți în mîna, miile de interese mari și mici care sînt strîns unite cu posesiunea autorității statului vă garantează că mulți oameni sînt lacomi după pretextul de -a vă urma și de-a fi părtași cu d-voastră la exploatarea țării. Dați-le aceste pretexte și vor fi pururea bucuroși de -a vă urma. *Mundus vult decipi, ergo decipiatur*. Lumea voiește, e setoasă de-a fi înșelată, înșelați-o dar!

*

„Binele public” vestește că joi, la 8 ore seara, s-a ținut în sala de la Grand Hôtel du Boulevard o întrunire la care au luat parte diferiți alegători din toate colegiile electorale ale Capitalei cu scopul de -a se constitui o partidă cu principii naționale și sincer liberale, cu totul deosebită de partida așa zisă „naționale -liberale” care se află la putere.

După citirea programei, care indica cuvintele pentru cari e necesară formarea și organizarea unei partide de liberali onești cu sentimente într-adevăr patriotice și cu principii sincer liberale, d. G. Vernescu a recapitulat într-un discurs evenimentele prin care am trecut de trei ani încoace, paguba și umiliința la cari am fost continuu espuși sub conducerea celor doi bărbați influinți de la putere. Dumneasa a atins mai toate cestiunile de căpetenie interne și externe cari s-au rezolvat fără știrea și peste voia țării, a demonstrat cît de rea și cît de periculoasă e sistema înstrăinării ce se practică astăzi și a dezvoltat punctele principale din programă.

După aceea Adunarea a ales un comitet de 23 membri și pe d. Vernescu ca președinte al acestuia. Comitetul e însărcinat cu organizările ulterioare.

Felicităm formarea și organizarea unui partid liberal care să nu fie condus de principiiile mac<c>hiavellice ale roșiilor. Partide cari urmăresc cu sinceritate realizarea ideilor lor, partidele pentru cari principiile nu sînt numai pretexte și fraze pentru a amăgi lumea vor fi totdeauna folositoare. Ceea ce se cere însă de la ele în mod absolut e ca să rămîie pururea credincioase lor înșile, să nu se abată de la calea ce și -au prescris-o, pentru ca alegătorii și poporul în genere să știe cu cine are a face, să știe cu certitudine valoarea cifrei nouă pe care -o admit în socotelile lor politice. Părerea noastră este că nici un partid onest, oricare ar fi principiile lui, nu e nefolositor țării. Principii greșite de ex. pe mîna unor oameni onești sînt mai folositoare decît principii foarte bune în mînele unor panglicari. Căci adevărul într-un stat nu stă pe atîta în *idei*, pre cît în *character* și sîmburul moral, seriozitatea de caracter și de aspirațiune formează adevărata greutate a unui grup de oameni politici, nu bruma de idei culese de prin cărți. C-un om care dorește binele statului și numai pe acesta poți discuta, c-un om însă pentru care binele statului e numai un pretext, iar binele lui propriu ținta adevărată nu există discuție, căci cu apetitul nu se discută decît punîndu-i înainte perspectiva de-a-l îndestula și mai bine.

*

În ședința de ieri a Camerii majoritatea guvernamentală, crezînd că e încă la ordinea zilei cestiunea evreilor, care creea deosebiților membri ai opoziției o atitudine excepțională prin împrejurarea că nu era o cestiune de partid, a ales pe d. Carp în

comisiunea bugetară cu 67 voturi din 69 votanți, căci opoziția a votat cu bile albe.

La acest act, prin care d-nii Costinescu, Serurie și Pătărlăgeanu avuseseră înalta bună voință de -a-și exprima încrederea în d. Carp, deputatul colegiului I de Vaslui a răspuns prin o demisie netă, motivată astfel:

Domnilor,

Vă mulțumesc pentru încrederea ce mi-ați arătat alegându-mă în comisiunea bugetară; însă vă rog să mă dezlegați de această sarcină, pe care nu pot să o primesc; și iată motivele pentru, care nu pot.

Aceste motive sînt aceleași cari în alte ocazii au făcut pe mai mulți membri din minoritate de a nu primi ca numele lor să figureze în comisiunile numite de majoritate. Atunci am fost acuzați, dacă nu mă înșel, de d. Dimancea și de d. Cîmpineanu, membri ai majorității, că noi dovedim prin aceasta că sîntem o opozițiune sistema tică și că înșine ne dezbrăcăm de dreptul de control ce opozițiunea trebuie să exercite asupra actelor majorității și ale guvernului.

Așa a fost ni se pare argumentațiunea majorității și ea ar avea temei dacă majoritatea ar fi păstrat, în diferite asemenea ocazii, uzul parlamentar, așa cum se practică în toate țările constituționale din lume.

E adevărat că opozițiunea trebuie să exerciteze controlul său asupra faptelor majorității și ale guvernului, însă atunci trebuie ca opozițiunea să o facă ca atare, iar nu fiecare membrii individual. Și cum ajungem la acest scop? În mod foarte limpede și ușor: *Majoritatea se adresează la minoritate și-i cere să delege un reprezentant care să figureze în cutare sau cu tare comisiune și atunci acel care este ales nu este alesul majorității, ci e delegatul minorității, care vine în numele ei să exercite controlul* pe care dv. cereți să-l aplicăm noi. Ei bine, niciodată acest uz, constant în toate parlamentele lumii, nu a fost urmat de majoritatea noastră. La diferitele alegeri de comisiuni ori nu s-a ales nimeni din minoritate

sau, dacă s-a ales, a fost în urma designațiunii benevole a majorității, încît ați pus pe membrul ales din minoritate în pozițiune de a se crede de către cineva că el a fost ales numai pentru că majoritatea l-a crezut mai apropiat de dînsa. Ei bine, o asemenea situațiune, ca membru, din minoritate, eu nu, pot să o primesc, precum n-au primit-o nici colegii mei în alte ocazii.

Dacă am primit a fi membru în comisiunea de indigenat este pentru că în cestiunea evreilor eu am fost cu totul de altă părere de a celorlalți membri din minoritate și prin urmare aveam libertatea acțiunii în această cestiune. În celealte cestiuni însă sînt unit în idei cu, minoritatea și de aceea vă rog ca pe viitor să nu mai alegeți membri din minoritate în comisiunile ce alegeți, sau, dacă voiți să alegeți, atunci vă rugăm și cred că exprim opiniunea întregii minorități să ne întrebați și pe noi care e persoana ce delegăm și prin urmare autorizată de a vorbi în numele minorității.

Aceste puține cuvinte au dat ocazie la o adevărată furtună într-un pahar cu apă.

[13 ianuarie 1880]

[„FACEȚI INTERESELE...»..."]

„Faceți interesele străinilor în paguba țării” aceasta era una din frazele stereotipe pe care partidul astăzi la cîrmă o arunca odinioară guvernului conservator, aceasta era una din armele bogatului arsenal de insinuări, de neadevăruri, de calomnii, cu care oneștii patrioți de industrie, afișînd pe atunci un dor nese cat de interesele țării, combătea pentru răsturnarea partidului conservator și inaugurarea regimului virtuții.

Lupta lor neleală a reușit și de patru ani de zile țara a putut vedea care dintre cele două partide adversare ce s-au succedat ca atari la putere a făcut și face interesele străinilor în paguba țării.

A fost în adevăr un interes mare pentru Rusia a ne tîrî armata peste Dunăre „fără zăpășie, cheazășie, nici amanet”, a se folosi de ajutorul acestei armate spre a sili pe leul de la Plevna să se dea prins în viziuna sa și apoi a ne lua Basarabia.

Cine a ajutat pe împăratul Rusiei, cu un zel vrednic de cel mai credincios curtezan al său, să -și îndeplinească aceste interese? Cine a fost acela care, aflînd dela prințul Gorciacov încă din iunie 1877 că Basarabia ne este hotărîta spre jertfă și, fără a face Camerelor nici o împărțășire despre această nenorocire ce ni se pregătea, a dat totuși peste două luni ordine armatei să treacă Dunărea și să combată alături cu armata împărătească?

Toate acestea le-au făcut oamenii cari, pe bună dreptate și din chiar senin, convinși că nu spun adevărul, ne aruncau nouă fraza: „Faceți interesele străinilor în paguba țării”.

Finanțiarul partidului de la putere atîta măcar trebuiau să știe, că rubla nu are o valoare de patru franci, că, această monedă primindu-se la noi pe o valoare mai mare decît cea adevărată, rublele trebuiau firește să năpădească și să rămîie în țară și că, îndată după retragerea armatei rusești, găsindu-se cu piața inundată de ruble, trebuia neapărat să red ucem cursul lor la adevărata valoare.

Cu toate acestea la intrarea armatei rusești în țară, prin un decret al guvernului, s-a fixat cursul rublei la patru franci. Era în interesul armatei imperiale și prin urmare în interesul guvernului ei și al tuturilor speculanților, întreprinzătorilor și gheșeftarilor evrei ce urmau pas cu pas acea armată ca moneda cu cari ei intrau în țară să aibă un curs cît s-ar fi putut mai ridicat cîtă vreme ei se aflau aici.

Prin ridicarea cursului rublelor s-a adus un câștig de cîteva milioane străinilor, cari le-a lăsat pe piețele noastre, și tot

atîta pagubă acestor piețe s-a cauzat prin scăderea, ce devenise neapărată, a aceluia curs.

Ilustrul Warszawsky, care trebuie să fi tras mult folos din plusul valorii rublelor la noi, a avut nevoie de care de rechiziție. Mult și-a bătut capul, mult s-a chinuit pînă să dea de un alt personaj, și mai ilustru, și să-l convingă a-i da o mîină de ajutor. Populația română, în vreme de iarnă, a fost dată cu chirie lui Warszawsky, pe cale administrativă, de către d. Simion Mihălescu, actual senator liberal-național. Români cu carele și vitele lor, luați de belic și de zor din vatră, au fost duși sub boldul sulii căzăcești pînă la poalele Balcanilor. Unii au pierit, și cîți au rămas s-au întors la vatra lor ca vai de ei, fără car, fără vite și fără puțință sau speranță de vreun îndreptare a soartii lor.

Toate aceste jertfe ale românilor în interesul cui erau făcute? În interesul d-lor Warszawski, Mihălescu și al armatei rusești.

Nenorocirile războiului au trecut și au venit după dinsele urmările lor: pierderea Basarabiei și cestiunea izraelită. Ale cui interese le-au apărut patrioții de industrie în cestiunea izraelită? Dacă în Adunarea națională opoziția nu ar fi avut cîteva voturi mai mult peste o treime proiectul guvernului desigur ar fi trecut. Și ce era acel proiect? Ale cui interese se făceau printr-însul? Ale țării sau ale Alianței izraelite? La aceste întrebări să răspundă țara, al cărei sentiment, exprimat cu energie și din norocire cu eficacitate, atît prin presă cît și în Adunările de revizuire, a condamnat și a zădărnicit tendințele ultraevreofile ale guvernului.

Astăzi la ordinea zilei avem cestiunea preinsei răscumpărării a căilor ferate. Mai este oare nevoie să vorbim în fond despre această afacere? Mai poate fi cineva atît de naiv, sau atît de nepricepător, încît să nu vadă că tranzacția asupra căreia se debate azi în Cameră, spre a o pune în acord cu poruncile primite de la Berlin, este un joc ruinător și o umilire monstruoasă pentru țară? Și în interesul cui se păgubește și se umilește statul român? În interesul străinilor.

Această colosală și „strălucită afacere” produce însă atîta zgomot și atîta lumină încît eclipsează și acopere altele mai mici și mai puțin strălucite, dar totuși îndestul de caracteristice. Astfel de exemplu „Binele public” conține astăzi cîteva rînduri în privința unei alte daraveri, nu puțin însemnate, dintre un concesionar străin și statul nostru. E vorba de un d. Ward, căruia i s-a confiscat legal o sumă de 300000 de franci acum vro cîțiva ani pare-se sub guvernul reacționarilor și care astăzi își va recăpăta garanția confiscată, pe motiv de *echitate*. Din rîndurile pe cari le reproducem mai jos după „Binele public” se va vedea ce însemnează acest cuvînt: *echitate*. Sînt interese străine în joc, o putere străină se face apărătoarea acestor interese, și guvernul național-liberal cată să le îndeplinească.

Interesele străinilor dar, și numai aceste interese sînt, din nenorocire, dezideratul politicii patriotice a lui guvern. E foarte natural să fie așa, de vreme ce acei ce conduc partidul de la putere și asupra acestui punct vom reveni — nu sînt decît străini, străini prin origină, prin moravuri și prin educație.

Acei ce compun grosul acestei armate de flibustieri politici sînt bugetofagii, cumularzii, gheșeftarii de toată mîina, cari, în schimbul foloaselor lor individuale, dau conducătorilor lor o supunere mai mult decît oarbă. Într-o țară unde nu se muncește decît foarte puțin, unde nu există altă industrie decît bugetul și gheșefturile publice și unde societatea, fără a fi în stare să producă ceva, a contractat toate nevoile societăților avute prin producția lor, neapărat că trebuie să se găsească o mulțime de asemenea indivizi nemernici.

Aceia însă cari, după metoda și preceptele lui Machiavelli, s-au pus să organizeze într-o ceată regulată această adunătură, învățîndu-i industria și specula patriotismului, democratismului și naționalismului, sînt în cea mai mare parte străini, străini din toate punctele de vedere, precum o vom dovedi în curînd.

[16 ianuarie 1880]

[NU-ȘI CREDE CINEVA...]

Nu-și crede cineva ochilor văzînd cîte se petrec în zilele noastre.

Numărul de duminică, 13 ianuarie, al „Românului” cuprinde o lungă lecție de dinasticism la adresa „Democrației naționale”.

Am înțelege ca această lecție să vie de la „Războiul”, de la „România liberă”, „Binele public”, „Presa”, „Timpul”, cari, în opoziție ori guvernamentale, a ocolit totdeauna din discuție persoana M.S.R. dar lecții de dinasticism de la „Românul”?

„Românul”, foaia ministrului Lecca, a trădătorului de meserie care, cu ușurința cu care a vîndut pe Vodă Cuza, [î]l apostrofa pe Vodă Carol printr-o gîtată din Bacău: „Românul”, foaia lui Dim. Sturza, a baronului Erdmann de Hahn, care susținea altă dată că *crima politică* e permisă; „Românul”, organul d-lui Câmpineanu, care între M. Sa și țară vedea un abis ce nu se poate umplea cu nimic; „Românul”, care numea pe M. Sa un agent al d-lui de Bismarck; „Românul”, organul d-lui Ion Brătianu, carele, în vremea cabinetului Catargiu au amenințat pe M. Sa cu *asasinarea*; „Românul” în fine, confratele celui

măscărici lipsit de ispirit și de rușine, decorat cu medalia *Bene-Merenti*, care a insultat nu numai pe M. Sa, ci

chiar mormîntul copilului domnesc ; acest ziar infect al negrei calomnii, al insinuațiunii înjosite, al perversității morale și stupidității intelectuale cutează a da lecții de dinasticism? Redactorii „Farfaralei” cutează a vorbi de respectul ce au pentru purtătorul coroanei lui Ștefan cel Sfînt și a lui Mircea cel Bătrîn?

O, batjocura batjocurilor ! O cinici, pentru cari totul este batjocură !

[17 ianuarie 1880]

[„ȘARPELE, CÎND ÎL DOARE CAPUL...”]

Șarpele, cînd îl doare capul, ca să -și verse veninul iese la drum, unde trebuie a găsi un călcîi ca să-i strivească capul; așa și omul rău și veninos : arareori el piere prin altceva decît prin propriul său venin și prin răutatea sa dusă dincolo de orice margine. Această veche învățătură s-a mai adevărit încă o dată pentru opinia publică și pe ntru noi prin cele petrecute în cele două ședințe ale Camerii.

În ședința de marți, precum se știe, s-a votat proiectul pretinsei răscumpărări a căilor ferate, așa cum, după porunca de la Berlin, îl restabilise Senatul. Discuția s-a închis prin un discurs al d-lui I. C. Brătianu. D. prim-ministru, avînd în Cameră o mare majoritate care are bunul obicei d-a crede fără a cerceta, ar trebui să se scutească în genere de discursurile lungi și obositoare; dacă s-ar mulțumi numai cu succesul brutal al votului, la închiderea fiecărei discuțiuni, fie cestiunea de orișice importanță, n-ar avea decît să zică : „Toate cîte le -au spus opoziția sînt bune și frumoase, eu însă vă poftesc să votați așa cum cer eu”.

Dar d. I. C. Brătianu nu se mulțumește numai cu succesul brutal al votului. D-sa este destul de inteligent și de un caracter destul de rău și de veninos pentru a vedea că asemenea succese nu sînt îndestulătoare unui om de stat ce pretinde a se afla în capul unui partid politic și a lucra în numele și prin puterea lui. Astfel dar, d. prim-ministru, deși sigur în orice caz de supunerea fără margini a patrioților de industrie din majoritate, are primejdiosul obicei, primejdios pentru d -sa, de a închide discuțiile prin cîte un discurs în regulă.

Ca orator, d. prim-ministru are un talent deosebit și rar, oricît ar fi deaminteri lumea plină de toate soiurile de indivizi răi, perversi și fără nici un respect de adevăr. D -sa, ce e drept, nu are logică, nu are argumentație, nu are claritate decît în niște doze foarte neînsemnate; are însă, cînd e vorba să arunce un neadevăr sau să insinueze într -un chip calomnios, un sînge rece care trebuie să scîrbească pînă la desperare pe o natură onestă și să umple de admirație chiar naturile cele mai catilinare ce -i compun în mare parte aparatul d-sale parlamentar.

Astfel dar, d. Brătianu, în ședința de marți, în loc d-a se mulțumi cu succesul proiectului de răscumpărare, ce -i era material asigurat, a ținut ca după obicei un discurs, pe care l -a încheiat cu una dintre cele mai înjositoare insinuări la adresa unora dintre membrii opoziției, fără nume însă.

Iată zisele d-lui prim-ministru :

În cestiunea drumului de fier, lasă că cei interesați au combătut din toate puterile lor convențiunea, dar după ce ea a fost foarte bine primită și cu toată încrederea la Berlin, *după ce au trecut patru sau cinci zile pînă să ajungă poșta acolo*, acei interesați au spus că aci este o perfidie și mai mare decît în cestiunea izraelită; au zis: v-a desființat ipoteca, guvernul nu e de bună -credință și atunci îndată s-au zburlit lucrurile. Cum voiiți dv. ca acționarii să primească convențiunea *cînd chiar din țara noastră de către români* se scriu asemenea lucruri?

A doua zi d. P. Carp a adresat primului-ministru următoarea interpelare :

Am onoarea de a interpela pe d. prim-ministru dacă este în interesul țării și a dezvelirii sistemului parlamentar de a întrebunța ca armă de partid insinuări nefundate și calomnioase.

În dezvoltarea interpelării d-sale, la care d. prim-ministru s-a declarat gata a răspunde și pe care o vom reproduce în numărul de mîine, d. Carp a rugat pe d. I. C. Brătianu să răspundă categoric la două lucruri:

1. dacă insinuațiunile d-sale vagi, cari nu numeau pe nimeni, întrebunțate însă ca argument într -o cestiune serioasă se adresează sau la un partid sau la un grup din opozițiune; și 2. dacă a avut în vedere anume o persoană sau mai multe, să binevoiască a numi acele persoane și să binevoiască, pe lîngă numirea lor, să dea și probele pe cari e cineva în drept a i le cere.

După d. Carp a luat cuvîntul, în cestiune oarecum personală, d. T. Maiorescu, al cărui discurs îl reproducem aci îndată.

La întrebările d-lui Carp cît și la ale d-lui Maiorescu, identice, d. prim-ministru nu a voit să răspundă, pentru că nu avea ce răspunde, după cum se poate convinge oricine din darea de seamă oficială a ședinței, publicată în „Monitorul” de astăzi. În răspunsul d-sale către amîndoi interpelatorii, d. prim -ministru n-a spus decît că: deoarece și opoziția insinuează în privința d -

sale și a partidului d-sale, pentru ce oare n-ar insinua și d-sa în privința opoziție? Rămînea prin urmare stabilit că d. I. C. Brătianu, în lipsă de alte argumente, întrebuițase niște insinuări nedemne și calomnioase. Șarpele găsise ce căutase.

Această strivire meritață a produs o adevărată turbare în rîndurile majorității. D. Costinescu a luat cuvîntul spre a ține o lungă tiradă, goală de spirit și de idei, plină de injurii, proprie injurii, la adresa opoziției și îndeosebi la adresa d -lui T. Maiorescu, pentru că aces ta avusese îndrăzneala a stigmatiza sistema nedemnă a primului -ministru.

D. Costinescu a produs ca act pe care-și întemeia injuriile d-sale sordide o sentință a corpului profesoral de la Universitate prin care odinioară fusese condamnat d. Maiorescu la des tituire. Atît cauzele acelei sentințe cît și împrejurările în cari ea s-a pronunțat și urmarea ce a avut onestul d. Costinescu le -a trecut sub tăcere.

D. Maiorescu, în cestiune personală, a spus însă și cauzele și împrejurările și urmarea acelei sentințe, și așa de bine încît chiar cei mai rabiți *bravi* ai majorității s-au domolit și, ascultînd cu cea mai adîncă tăcere pe orator, au plecat frunțile cu rușine, cum rareori li se poate întîmpla. Reproducem mai jos și acest al doilea cuvînt al d -lui Maiorescu.

Drept mîngîiere le mai rămînea ceva d -lui prim-ministru și maiorității d-sale: o moțiune de votat. Erau trei moțiuni la biuro. Una înfiera *pe interpelanți ca omniori* și exprima satisfacerea Camerii de răspunsul d -lui prim-ministru. Această moțiune fusese așternută în prima furie. În a doua moțiune Camera se declara pe deplin mulțumită de cuvintele *pline de logică și de demnitate* ale d -lui prim-ministru. Această a doua moțiune se depusese la biuro după trecerea furiei prime. Iar în a treia moțiune, Camera, după ce ascultase pe interpelanți și pe d. I. C. Brătianu, trecea pur și simplu la ordinea zilei.

Pe cea dintîi n-au votat-o de frică; pe cea d-a doua n-au votat-o de rușine; au votat-o pe cea d-a treia. Sînt momente în viața parlamentară, ca să întrebuițăm o expresie banală, cînd, fie cît de tristă, o mîngîiere tot e bună.

Sîntem prea cu minți pentru a crede că omul rău, natura perversă și vrăjmașă a adevărului, s -ar putea vreodată îndrepta cumva și de aceea nu sperăm că lecțiunea destul de aspră ce a primit d. prim-ministru ieri îl va putea face să ia în viața publică altă cale și altă sistemă decît acele pentru cari cu prisos 1 -a înzestrat natura. Am dori numai să știm ce gîndește d. I. C. Brătianu de ceea ce pe bun drept a trebuit să sufere ieri.

E firesc lucru ca șarpele veninos să nu să poată dezvăța nîcînd de obiceiul mușcăturii, pentru că natura minunată și neînțeleasă nu i-a dat decît răutate oarbă, dinți și venin. Dar desigur nu e plăcută stare pentru acest copil pervers al naturii cînd un călcîi puternic îi strivește capul hidos.

[18 ianuarie 1880]

[UN ARHIEREU...]

Un arhieru născut la Limoges a fost cîndva ales papă. Limuzinii au trimis numaidecît o deputațiune cătră Sf. Părinte spre-a-i arăta bucuria acelei părți de țară pentru fericit a împrejurare că unul dintr-ai lor s-a învrednicit a se așeza în scaunul Sf[întului] Petru. Unul din deputațiune a mai adresat Papei următoarele cuvinte:

Venim, Preasfinte Părinte, pentru a vă ruga, în numele tuturor compatrioților, ca să întrebuițai în folosul lor puterea cea nemărginită care se zice că o aveți asupra pămîntului. Cunoașteți, Preasfinte Părinte, stîrpiciumea patriei voastre, ai căreia locuitori abia pot trăi o jumătate de an din grînele ce le seceră; știți asemenea că cealaltă jumătate tr ebuie să mănînce castane. Dăruiți dar țării fertilitatea care -i lipsește și faceți, în vederea onorii ce -o are Preasfinția Voastră, ca să secerăm de două ori pe an.

Papa crezu de cuviință a nu le refuza o cerere atît de echitabilă, deci le răspunse:

Dragii mei copii, bucuos vă încuviințez, cererea ba încă, spre a vă dovedi și mai mult dragostea mea, unesc cu această binefacere și o altă, și iată anume care: în toate țările celelalte se numără numai douăsprezece luni pe an; vouă însă, feții mei, vă dau privilegiul special de a avea douăzeci și patru de luni într -un an.

Astfel și d. Dim. Sturza, ministrul nostru de finanțe. A echilibra bugetul nu poate, dar a face anul bugetar 1879 de cincisprezece luni a putut ca și papa din Limoges.

Acum să venim la bugetul d-sale pe anul 1880.

Comparat cu acela al anului trecut, acest buget prezintă la *cheltuieli* un spor de 16 milioane, iar la *venituri* un spor de 20 milioane.

Că cheltuielile se pot spori mai ales în zilele roșiilor în infinit, se înțelege de sine. Vorb a e de unde vine colosalul spor al veniturilor ?

Sporul de venituri cată să fi venind din contribuții. Contribuțiile însă se ridică asupra venitului net al cetățenilor statului. Pentru a justifica un spor în venituri de 20 milioane trebuie să ne închipuim că statul ia 10% din sporul de venituri al contribuabililor, deci veniturile totalității contribuabililor s -au sporit în anul fericirii 1879 cu *două miliarde*. Dar daca veniturile totalității contribuabililor s -a sporit cu două miliarde, ei cată să le fi lu înd de undeva, deci capitalul totalității s -a sporit cu *douăzeci de miliarde*.

În total avem însă în România cinci milioane de suflete. Vine deci de fiecare suflet un spor de capital de 5000 franci și de venit de 500 pe an, adăose pe lângă colosalele capitaluri pe cari, după cât se știe, le posedăm deja. Acest rezultat fericit al anului 1879 e a se atribui mai cu seamă sporirii nemăsurate a industriei naționale. S-au mai deschis în fericitul an 1879 câteva sute de fabrici de palavre și câteva mii de uzine de colomnii.

Numai d. Brătianu, în ședința de alaltăieri a Camerei, calomniind opoziția, a câștigat un miliard în ochii partidului său. Nu numai industria aceasta, ci și cavalerii de industrie se înmulțesc pe zi ce merge, încît ne mirăm de sporul neînsemnat al veniturilor cu 20 de milioane numai.

[19 ianuarie 1880]

[„NENOROCITELE ASTEA DE ȚĂRI...”]

Nenorocitele astea de țări ale noastre sînt de mult, dar mai cu seamă de la fanarioți încoace, scena unui joc de intrigi internaționale cari se țes, se încîlcesc, dar din nenorocire se discîlcesc totdeauna în defavorul lor și mai cu seamă a elementului românesc din ele.

De se face un drum de fier, el devine calea mare de imigrațiune a tuturor vagabonzilor și a criminalilor din statele învecinate, căci România a devenit mlaștina de scurgere pentru tot ce e moralicește și economiceste nesănătos dincolo de granițe, pentru tot ce fuge de muncă, pentru tot ce se simte urmărit de înrolarea în armată, de poliție și de justiția penală. Astfel, bunăoară, toți criminalii din Austro-Ungaria cari se prind din fugă, pe drumul spre România se prind, căci aci e țara libertății, egalității, fraternității și a părintelui acestora, C.A. Rosetti, a cărui nume slăvit va fi de toate veniturile de acum și pururea și în vecii vecilor.

Christ a fost reprezentantul săracului cinstit și harnic. Antihrist e reprezentantul săracului viclean și leneș, căci vicleșugul și lenea, tertipul și rușinea de muncă sînt cele două mari semne caracteristice atît ale roșilor ca colectivitate, esceptînd pe puțini, cît și a elementelor străine pe cari ei mai cu seamă le favorizează.

Am susținut într-un rînd că toate, absolut toate drumurile de fier din țară își încheie socotelele anuale cu pagubă, încît statul și cînd zicem statul, zicem producătorul principal, țăranul plătește din sudoarea amară a imensei și cumplit de săracei majorități a populațiunii române primblările perciunaților cetățeni din Galiția spre România, transportul mărfurilor proaste cariucid pînă și umbre de meserie și meșteșug în țara noastră, reducîndu-se astfel totalitatea populației noastre, fie din orașe, fie din sate, la tristul rol de ilot producător de grîu pentru străinătate, o totalitate care ea însăși nu se hrănește cu grîu și cu mălai. E evi dent, și pe toată scara societății se observă, că rasa română în genere decade, că ajunge la dissecțiune, la maimuțire.

Aducă-și cineva aminte de ce erau Bucureștii în zilele lui Vodă Cuza : un oraș românesc. Ce sînt astăzi? Un oraș străin. Nu vorbim de zilele mai vechi ale lui Ghica Vodă, în care puternica organizație a breslașilor făcea aproape cu neputință pătrunderea unui străin în organismul economic al nației, vorbim de -o vreme în care fraza își luase deja vînt, de o vreme în care exista deja un ziar ca „Românul”, care învenina țara în contra Domnului și pe Domn în contra țării. Și totuși Bucureștii erau încă un oraș creștin și românesc. Nu vedeai o firmă străină în Lipscani de pildă, astăzi devin rare cele române.

Și de ce asta?

Pentru că din toate s-au făcut politică internațională.

Singur d. Brătianu a spus-o în Senat că cestiunea drumurilor dumisale de fier se trata, fără participarea țării, între Berlin și Viena. Dar orice cesticie, orice fleac de cesticie devine în timpul guvernului roșiilor o întrebare de existență sau de neexistență a țării.

Și bieții Domni din vechime cari, ca Petrea cel Șchiop, abdicau de la domnie ca să nu se sporească în zilele lor haraciul Porții cu o mie sau două de galbeni, sau Miron Costin cronicarul, care și -a pus viața la mijloc și a pierdut -o pentru că Vodă Cantemir sporise birurile ! Un om care renunță la domnie pentru a scăpa țara de o dare, un altul care -și dă capul călăului pentru onoarea de a fi protestat contra unui spor de bir ! Și nu era un desperat ce n -avea ce pierde Miron Costin, căci avea o sută de moșii bine numărate pe fața pămîntului Moldovei.

Astăzi... astăzi e cu totul altceva. Astăzi nu mai e cum era în zilele mocanilor celor greoi și cinstiți, pe care -i dorea inima de biata țara asta, izbită din toate părțile de oarde de sute de mii, cari se sfărîmau de marginea colțoroasă a ei ca talazurile mării de sfînci. Astăzi, dacă vor să vie tătarii, îi poftim noi înșine, le facem drum de fier ca să călătorească huzurind de bine și-i priimim cu pîne și cu sare, ca pe Domnii țării.

Ce prost era de pildă Matei Basarab care, dacă afla că un străin cumpărase o moșie în țară, scotea numaidecît bani din pungă și i-o răscumpăra numaidecît, pentru ca nu un străin să fie proprietar în țară.

Astăzi teoria de „om și om” e la ordinea zilei și în America Orientului domnesc ideile civilizației moderne, cărora trebuie să le facem concesii că de nu ... ne șterg de pe fața pământului.

Ei, au trecut vremile acelea. Ne-am subțiat, ne-am civilizat. În loc de-a merge la biserică, mergem la Caffé -chantant, unde ne-nfîlmim cu omenirea din toate unghiurile pământului, scursă la noi ca prin minune. Ba pentru că limba noastră cam veche, cu sintaxa ei frumoasă dar grea, cu multele ei locuțiuni, îi cam jena pe prietenii noștri, am dat -o de o parte și am primit o ciripitură de limbă păsărească cu sintaxa cosmopolită pe care cineva, dacă știe nițică franțuzească, o învață într -o săptămână de zile. Bietul Varlaam, mitropolitul Moldovei și al Sucevei, care, în înțelegere cu Domnii de atunci și cu -n sinod general al bisericii noastre, au întemeiat acea admirabilă unitate care -a făcut ca limba noastră să fie aceeași, una și nedespărțită în palat, în colibă și-n toată româניה, și-ar face cruce creștinul auzind o păsărească pe care poporul, vorbitorul de căpetenie și păstrul limbei, n-o mai înțelege.

Dar Varlaam era un prost. În zilele noastre nici membru la Academie n-ar putea să fie.

Dar să venim iar la vorba noastră. În mai multe rînduri am spus că dacă toate mărfurile și toți călătorii din România s -ar transporta gratis pe cheltuiala visteriei, cu carul și cu teleguța, tot statul n -ar cheltui atîta cît plătește ca anuitate pentru drumurile de fier. Atît de neînsemnată este producția noastră. Cu drumurile de fier ale d -lui Brătianu, las-că transportul e scump pentru marfă și călător, dar mai plătește și Statul un adaos anual de zeci de milioane. Adică curat negustoria lui Nastratin.

Cu toate acestea credeți că roșii au învățat minte din cazul lui Strusberg și nu au de gînd a mai da asemenea lucrări publice în întreprindere ?

Nu mai departe decît în numărul de ieri foaia patrioților ne promite un frumos drum de fier spre Chiustenge, împreună cu-n mărăș pod peste Dunăre.

Se va întreba cineva: „Nu văd patrioții că toate lucrurile acestea or să ție bani, nu văd că marea mulțime a contribuabililor își vinde munca pe ani înainte ca să plătească birurile? Nu văd patrioții că trebuie să binecuvînteze ceasul în care espiră o seamă de datorii publice pentru a nu le mai reînnoi? Nu văd onor. patrioți că ceea ce e mai necesar, dacă e la adecă, e armarea pînă în dinți, nu concesii noi de drum de fier și de poduri pe uscat?”

Ba o văd prea bine, dar iarăși politica internațională e pretextul pentru noua eră a concesiilor, care se va inaugura îndată ce se va curățî cabinetul de elemente eterogene.

Oricare om cu cît de puțină judecată trebuie să -și fi zicînd : Nebuni sînt oamenii aceștia de confundă o țară agricolă, c -o producție prin natura ei mărginită la un maxim

oarecare, cu țări industriale a căror esport și import se suie la miliarde? Geaba ; parcă vorbești într-un pustiu !

Trebuie răspunde „Presa” a stabili între statul român și puterile Europei raporturi de amicitie și de *interese reciproce*, ca în orice eventualitate să avem în favoarea noastră simpatia și *sprîjinul lor*.

Cu alte cuvinte trebuie să rămînem iloți ca să avem onoarea de a fi prenumărați între slugile plecate a tuturor puterilor. Numai cu acest preț puterile vor ținea la noi, cum au ținut la bieții turci, Dumnezeu să -i ierte.

Această politică a „Presei”, grozav de subțire, secondat ă cu multe parafraze liberalo-naționale de cătră cei din Strada Doamnei, nu intră în capul nostru și o denunțăm publicului, ca să vază ce ne așteaptă. Acel pasaj al „Presei” însemnează ca să ne dăm economicește legați de mîni și de picioare, ca egiptenii, pentru ca să ni se permită de a respira.

Noi, cari am văzut că purtarea d-lui Brătianu în toate ocaziile se împrumută minunat la o cheie oarecare aceea a politicii panslaviste repetăm : Căile Stroussberg trebuiau votate, *coûte que coûte*, pentru transportarea armiei împărătești la marginea Dunării; podul peste Dunăre se va face, *coûte que coûte* pentru a uni slavii de sud cu cei de nord prin locul predilect al migrațiunilor din toți timpii, pe la vadul lui Isac, prin Seythia minor.

Cu toate întreprinderile d-lui Brătianu se împlinesc pururea două scopuri: 1) se împovărează și se secătuește pe deoparte poporul român, spre a deveni incapabil de împotrivire, 2) se creiază înlesnirile cele mai esențiale pentru transportul armii împărătești.

Iar marele om de stat joacă rolul pe care l -am prezis din capul locului: acela al supapei de siguranță, acela al omului intereselor apusene.

Știm foarte bine că aceasta se va numi iarăși o insinuațiune, dar, din nenorocire, cheia noastră se potrivește într -un mod fatal cu toate actele politice ale d-lui Brătianu.

[22 ianuarie 1880]

[„FELDMAREȘALUL, CONTELE MOLTKE...”]

Feldmareșalul, contele Moltke, după cum spun foile străine, primind o scrisoare ce i se adresase rugîndu -l să-și pună influența pe lîngă împăratul spre a-l face să reducă armata germană, a răspuns în modul următor :

Cine nu ar împărtăși dorința sinceră să vadă micșorîndu -se sarcinile militare enorme pe cari, prin situația sa în mijlocul unor puternici vecini, Germania este silită sa le ducă?

Nici prinții, nici guvernele nu ar respinge această dorință, însă o situație mai fericită nu se poate produce decît cînd toate popoarele vor fi recunoscut că orice război, chiar cu biruință, este o nenorocire națională.

Puterea împăratului chiar nu ar putea aduce acea stă convingere, care nu poate naște decît numai dintr -o educație mai religioasă și mai morală a popoarelor ; această convingere nu poate fi decît rodul unei dezvoltări istorice de secol, pe care nouă nu ne e dat s -o vedem.

Cuvintele ilustrului mareșal ger man sînt foarte frumoase; însă cu tot respectul convenit ne permitem a spune că nu ne -ar părea tocmai adevărate. Convingerea la care ar ajunge popoarele mulțumită unei educații mai religioase și mai morale, adică convingerea că orice război, chiar cu biruință, este o nenorocire națională, nu va împiedeca ivirea necesară, în răstimpuri, a acestei nenorociri, așa precum convingerea unui om că boala e o nenorocire nu -l apără de a se bolnăvi atunci cînd economia organismului lui, din cauze exterioare sau interioare, este stricată.

Aceea ce va putea face convingerea pe care ilustrul mareșal o speră de la o dezvoltare istorică de secol nouă ne pare a fi poate aceea ce cu privire la al doilea termen al comparației de mai sus s -ar numi igienă și mijloace prezervative. Precum însă, întru cît privește organismele individuale, mijloacele de prezervare în contra stricării economiei lor vor fi totdeauna foarte neînsemnate în raport cu cauzele ce pot produce o asemenea stricare, tot așa și întru cît privește organismele colective, adică societățile și națiunile.

Speranțele optimiste în această privire nu credem că ar putea merge mai departe decît la a întrevedea o epocă în care așa - numitul echilibru al puterilor să se zdruncine cît mai

rar. Dar a zice că el ar avea vreodată sorți să se stabilească pe vecie ar fi să credem că lumea este un product rațional, iar nu precum este, un ce firesc și real.

Luate dintr-un alt punct de vedere cuvintele contelui Moltke sînt foarte semnificative; ele sînt un fel de confirmare oarecum oficială a zgomotelor ce cutreieră Europa cu privire la un război mare și foarte apropiat. Pretutindeni, și mai cu osebire în împărăția germană, se fac armări și pregătiri de luptă. Contele de Moltke, deși speră într -un viitor în care dînele vor fi inutile, pentru prezent le crede neapărat necesare. Speranțele frumosului viitor nu -l fac să uite grijile și necesitatea zilei de față, soartă comună tutulor muritorilor, oricare ar fi sfera lor de activitate : a spera mereu într -un mîine, trăind într-un vecinic astăzi.

[23 ianuarie 1880]

[„PREȚIOASELE DESCOPERIRI...”]

Prețioasele descoperiri pe cari le -a făcut renumitul Machiaveli în privirea artei de -a *parveni* la putere și de-a se mîntînea n-au avut nici cînd mai dese ilustrațiuni prin realitate decît în zile le guvernelor roșii de la noi. Nu spunem ceva nou cititorilor noștri daca repetăm că pentru politiciii roșii de școală veche, bizantină, interesele publice sînt numai pretextul de luptă, foloasele materiale ale puterii scopul adevărat. Însă a masca acest scop, mai ales cînd cineva are companioni cam nejenăți cari-și vîră mîna adînc în sacul mizeriei comune și -o scoț plină în văzul lumii, a masca acest scop cu o frazeologie sonoră, cu pretexte cari să-ți ia ochii, trebuie să fie preocuparea de căpetenie a om ului de stat, căci vai de ziua în care poporul ar vedea limpede ce se petrece după culise.

Se știe, de pildă, că atît bătrînii noștri cît și conservatorii fac un lucru numai cînd el e necesar. Trebuia neapărat o șosea, o făceau, era nevoie de o școală, o î nființau, c-un cuvînt serviciul public se încărcă cu ceea ce era de absolută necesitate și cu nimic mai mult. Acest mod de-a governa poate fi foarte sincer și cinstit; practic însă desigur că nu o și mai ales nu asigură nici parvenirea, nici mîntînirea la putere.

Pentru a te mîntînea cată să iei ochii prin mari întreprinderi, prin fapte strălucite. Sub vecinica pretextare a binelui obțlesc cată să ocupi publicul cu planuri mari care să -l ție neconținut în așteptarea succesului și în admirație. Iar actele acestea trebuie să răsără ca un lanț, unul dintr -altul, încît să nu se mai întîmple nimic între ele și să n -aibă oameni timp de a-și veni în fire și de a lucra contra.

Așadar : S-a comis marele act al răscumpărării căilor ferate? Nu lăsa publicul să reflecte ze mult asupra acestui act, vino repede cu alte lucruri, și mai cornorate, care să -i ia ochii din capul locului, pentru ca răscumpărarea să treacă repede și fără

multă vorbă în domeniul faptelor pe jumătate uitate.

Cu ce ni se vor mai lua ochii de către iu biții noștri guvernanți?

Cu drumul de fier spre Dobrogea, cu podul peste Dunăre, cu Banca de Scompt și Circulațiune.

Se știe că socoteala noastră răzășească despre marile întreprinderi de transport și comunicațiune e cam simplă, însă cu atât mai adevărată. Noi zicem așa: ia atîtea cară cît grîu și oameni ai de transportat la Kiustenge, plătește din visterie prețul transportului, și totuși acesta va fi de zece ori mai mic decît anuitatea ce -o vei plăti zeci de ani de-a rîndul pentru un drum de fier ce va transporta scump, pentru un pod ce va costa scump. Am dedus din această socoteală că circulație și transport sînt numai pretexte mărturisite cu mină gravă în public, pe cînd cauza acestei întreprinderi e gheșeful în linia întîia, un pod de trecere pentru oști iri împărătești în linia a doua și alte lucruri de -acestea de mare politică europeană.

Se știe asemenea ideea noastră despre așa -numita Bancă de Scompt și Circulațiune, care nu -i în realitate decît o bancă de bani de hîrtie, o tipografie de fițuici. E un p lan vechi al d-lui Brătianu de-a avea o fabrică de bani de hîrtie pentru a strînge în ladă tot ce e aur și argint și a -i da țării în schimb hîrtiuțe frumos tipărite, care, într -un moment dat, să nu fie bune decît de aprins țigările cu ea.

Care e senzul banilor de hîrtie? Activitatea *industrială* a statelor vechi dă unor obiecte brute în, bumbac, lemn, piatră o valoare cu totul neproportională cu aceea pe care -o aveau înainte. Din in și bumbac se fac țesături, din țesături haine, din lemn mobile scumpe,

din piatră sculptură, încît se-nțelege de sine că toți acești producători, cari au creat un capital numai prin inteligența lor proprie și e-un material de puțină valoare, ajung la un moment în care nimeni nu e în stare a le cumpăra lucrurile pentru că n -are bani în ladă, deși îi are în cărțile lui de comerț. Atunci statul sau Banca de Scompt și Circulațiune, bazîndu -se pe activul din cărțile de comerț, le împrumută oamenilor un fel de surogat al banului adevărat, în locul valorii un fel de reprezentant al valorii, cu condiția că, atunci cînd activul din carte va fi și în ladă, ei să înapoiască aceste fițuici statului, care, în momentul cînd necesitatea lor încetează, le nimicește, iar cînd necesitatea se ivește din nou le retipărește.

Dar un stat agricol? Poate pămîntul să producă mai mult decît o sumă anumită de chile de grîne, de o valoare asemenea aproape anumită? Unde e desproporția între producție și mijloacele ei de acoperire pentru ca să fie nevoie de fițuice?

Reprezentantele unor valori cari nu există nici măcar în imaginația miniștrilor, aceste fițuici ajung într -un moment dat de-a reprezenta falimentul general, dezastrul economiei naționale.

D. Brătianu urmărește într -adevăr o întreprindere mare, pentru care -i trebuiesc bani naht și, fiindcă birurile nu se pot spori în infinit, de aceea dumnealui inventează necesitatea unei „bănci de fițuici" pentru a scoate creștinilor toată moneta metalică și a o-nlocui cu hîrtie. Acea întreprindere proiectată nu e deloc productivă pentru patrie, dar, în înlănțuire a actelor menite de a-l ținea la putere, e poate cel mai mare.

Această întreprindere, o spunem verde, e *răsboiul*, un nou război contra cine știe cui.

Poate dacă am pune în legătura logică podul de peste Dunăre cu „banca de fițuici" am putea ghici și în uni re cu cine și în contra cui. Rugăm pe Dumnezeu să ne ia darul prorociei, să binevoiască a orîndui contrariul din cîte prevedem noi; dar ne temem ca nu mergînd din rău în mai rău precum se vede efectul final să fie ștergerea României de pe harta Europei . Tot făcîndu-ne sprincene, ne-om scoate odată ochii.

[24 ianuarie 1880]

[CITITORII DE GAZETE...]

Cititorii de gazete străine vor fi observat în presa germană o furtună de articole îndreptate contra profesorului Enric de Treitschke pentru niște revis te ale sale publicate în *Preussische Jahrbucher* (*Analele prusiane*).

Acele articole ale învățatului profesor de la Universitatea din Berlin a fost din nenorocire comentate de mulți și combătute după auzite numai. Graba cu care se reproduceau pînă și în gazete bucureștene dezaprobările date mișcării antiizraelite, deci și autorului care le rezuma, de către oameni însemnați ca principele de coroană a Prusiei sau principele de Bismarck, apoi convingerea noastră că în lumea aceasta adevărul e adeseori combăt ut, neadevărul însă se poartă pe aripele vîntului de la un capăt al lumii la altul, ne -a atras atenția asupra șirelor ieșite din pana vestitului profesor și istoriograf, pe cari citindu-le ne-am convins că, departe de a fi fost dictate de ură sau de preven țiuine, ele nu sînt din contra decît rezumarea pe scurt a unei stări reale de lucruri, deci adevărate pînă la virgule și puncte.

Deși pericolul cestiunii izraelite e mai puțin mare pentru Germania care, cu zecile ei de milioane de locuitori, abia are atîți evrei pe cîți avem noi, totuși el cată să fie destul de grav dacă găsește un contrar atît de eminent și atît de ... combătut. Căci cine combate un pericol social poate fi sigur că va fi el însuși combătut în modul cel mai aprig, adesea în cel mai comun.

Noi, cari combatem demagogia ca un stadiu acut al descompunerii sociale ce este, știm bine că săgețile noastre ajung adesea sus, căci toate treptele societății sînt pline de plebe și de aceea sîntem și știm că vom fi combătuți cu toate armele posibile. Tot astfel trebuia să pată și profesorul berlinez, căci aruncînd săgeata sa a lovit direct în relele apucături ale evreilor însăși, indirect în sferile atinse de influență evreiască.

Sub titlul: *Un cuvînt asupra jidovimei noastre* adică a celei germane, d. de Tr eitschke publică în broșură atît revista sa originală cît și două întîmpinări la multele atacuri la cari au fost expus. În cîteva zile, adică de la 10 ianuarie încoace, broșura sa a avut deja două ediții și e de sperat că va avea multe încă. Deocamdată pub licăm din primul său articol pasajele din care se va vedea că există o mulțime de analogii între evreii din Germania și ai noștri.

Deosebirea e numai că la noi sînt de zece ori mai numeroși, în Moldova chiar de douăzeci de ori, deci sînt considerînd organizația noastră cu totul demagogică și starea înapoiată a culturii noastre de o sută de ori mai periculoși. Bulgărul de sare din Germania e în România ocnă întreagă.

Iată dar pasajele de căpetenie ale aceluia articol:

[1]

... între simptomele adîncii schimbări de cuget care se operează în poporul nostru întreg nici unul nu pare atît de straniu ca împătimita mișcare în contra jidovimei.

Acum cîteva luni încă domnea în Germania cunoscutul strigăt „invers hep-hep”. Despre defectele naționale ale germanilor, francezilor sau a altor popoare putea scrie cineva fără sfială oricît de aspru ; cine însă ar fi îndrăznit de -a vorbi drept și cu moderație despre vrouna din netăgăduitele slăbiciuni ale caracterului jidovesc era numaidecît stigmatizat de către toată presa ca barbar și persecutor al religiei. Astăzi am ajuns atît de departe încît majoritatea alegătorilor din Breslau desigur nu în iritare pasionată, ci cu liniștită premeditare s-au jurat de-a nu alege în nici o împrejurare evrei în Camera provincială; se înființează societăți antisemitice, în adunări iritate se dezbate „cestia evreilor”, un potop de libele dușmane evreilor inundează librăriile. E mult noroi și multă cruditate în lucrurile acestea și nu scapă cineva de greață cînd observă că multe din acele scrieri incendiare sînt scrise de pene evreiești chiar ; căci se știe că de la Pfefferkorn și Eisenmenger încoace mîncătorii de evrei au avut numeroși reprezentanți între evreii din născare.

Dar îndărătul acestei zgomotoase activități să nu se fi ascu nzînd într-adevăr nimic alta decît cruditate vulgară și invidie de cîștig? Aceste izbucniri ale unei mîini adînci și mult timp comprimate să nu fie nimic alt decît o clocotire superficială atît de deșartă și fără temei ca teutonica goană de evrei din anul 1819? Nu instinctul maselor a recunoscut în realitate un grav pericol, un îngrijitor defect al nouăi dezvoltări germane; nu e vorbă goală daca azi se vorbește despre o „cestiune a evreilor” în Germania.

Daca englezii și francezii vorbesc cu o nuanță de dispreț despre prejudiciul germanilor contra evreilor, noi trebuie să le răspundem: Voi nu ne cunoașteți; voi trăiți în împrejurări mai fericite, cari fac cu neputință ivirea unor asemenea „prejudicii”. Numărul evreilor în Europa apuseană e atît de mic încît ei nu pot exercita o influență simțită asupra civilizațiunei naționale; dar prin granița noastră de la răsărit pătrunde an cu an din inexaurabilul leagăn polonez un număr de stăruitori tineri, vînzători de pantaloni a căror copii și nepoți vor stăpîni odinioară bursa și gazetele Germaniei; imigrația crește văzînd cu ochii și tot mai serioasă se face întrebarea cum vom putea contopi acest element străin cu al nostru.

Izrailiții de la apus și de la miazăzi sînt mai cu seamă din gîntea evreilor spanioli, o gîntea care are îndărătul ei o istorie în comparație mai glorioasă și care se adaptează ușor cu maniera de a fi a Occidentului; ei au devenit într-adevăr în marea lor majoritate buni franceji, engleji, italieni pe cît adecă se poate aștepta aceasta în mod echitabil de la un popor cu sînge atît de curat și cu particularități atît de pronunțate. Noi germanii însă avem a face cu acel neam polonez de evrei căruia îi sînt adînc imprimate urmele unei tiranii creștine care-au ținut sute de ani; acest neam e, după cum dovedește experiența, cu mult mai străin manierei de-a fi a Europei și îndeosebi a germanilor ... Rămîne netăgăduit că numeroase și puternice sfere ale jidovimei noastre nu au deloc voința hotărîtoare de-a deveni de-a dreptul germane. E penibil de-a vorbi despre asemenea lucruri; chiar cuvîntul cel mai pacinic poate fi răstălmăcit în rău. Cred însă că mulți dintre amicii mei evrei vor trebui cu părere de rău să-mi conceadă ceea ce susțin, că în timpul mai nou s-au trezit în sferile evreiești un periculos spirit de înălțare de sine însuși, că influența jidovismului asupra vieții noastre naționale, care -n alți timpi au produs și cîte ceva bun, astăzi se dovedește a fi stricăcioasă în multe priviri. Citescă cineva Istoria evreilor de Graetz: ce furie fanatică contra „inamicului moșienit”, contra creștinismului, ce ură de moarte contra celor mai curați și mai puternici reprezentanți ai geniului german de la Luther începînd și pînă la Göthe și Fichte! Ce deșartă, ce Jnjurioasă ridicare de sine! În continuare și i amare înjurături Graetz dovedește că nația lui Kant abia prin evrei a învățat umanitate, că limba lui Lessing și a lui Göthe abia prin Boerne și prin Heine a devenit capabilă de frumusețe, spirit și umor ! Care evreu englez ar îndrăzni vrodată să calomnieze astfel țara care-l apără și ocrotește? Și acest înrădăcinat dispreț contra goimilor germani nu e deloc opinia unui

fanatic izolat. Nu e oraș de negoț german în care să nu existe multe firme evreiești onorabile și considerate ; dar netăgăduit este că jidovimea are o parte mare la minciuna și înșelăciunea, la obraznica lăcomie a întreprinderilor frauduloase, o grea complicitate la materialismul înjosit al zilelor noastre, materialism care tratează orice muncă ca afacere și încearcă a înăduși vechea și prietenoasa bucurie de muncă a poporului nostru; în mii de sate germane stă evreul care -și cumpără vecinii prin cămătărie. Între bărbații conducători în arte și științe numărul evreilor nu e tocmai mare ; cu atât mai numeroasă însă e stăruitoarea ceață a talentelor semitice de rangul al treilea. Și cât de strâns legat întreolaltă este acest roi de literați ; cât de sigur lucrează pe baza recunoscutului principiu de afaceri al reciprocității institutul de asigurare a nemuririi, în așa chip că fiecare poetastru evreu primește peșin, fără dobândă de întîrziere, acea glorie de o zi pe care o dau gazetele.

Mai periculoasă decît oriunde e însă precumpănirea evreilor în presă o fatală urmare a strîmtelor noastre legiuiri vechi cari opreau pe izraeliți de la intrarea în cele mai multe cariere învățate. Zece ani de-a rîndul opinia publică din cele mai multe orașe germane se făcea prin pene evreiești; a fost o nenorocire pentru partidul liberal că tocmai presa lui a dat prea mult teren jidovimei. Reacția neapărată contr a unei stări de lucruri atît de nenaturale e actuala paralizie a presei,

¹ Hep-hep", strigăt de batjocură la adresa evreilor. Domnea în mod invers, va să zică nu -i era nimănuui permis de a-l pronunța.

omul din popor nu se mai lasă convertit de la credința că evreii scriu gazetele, de aceea el nu le mai dă nici o crezare. Jurnalistica noastră are mult de mulțumit talentelor ovreiești; tocmai pe acest teren dibăcia versatilă și ascuțimea spiritului evreiesc au aflat un cîmp fertil. Dar și aci rezultatul ar e două tăișuri. Boerne cel dintîi a introdus în jurnalistica noastră acel ton propriu și nerușinat care critică patria așa, ca de din afară, fără tăișuri un fel de respect, ca și cînd batjocura Germaniei n-ar împunge în. adîncul inimei pe oricare german. Preocupați parcă de [o] mulțime de treburi, se vîră ca nenorocirea mereu înaintea și nu se sfîesc de a vorbi și judeca cu ton de magistru chiar asupra afacerilor interioare ale bisericilor creștine.

Virtuozitatea gazetarilor evrei în injurii și batjocuri con tra creștinismului e de-a dreptul revoltătoare, iar asemenea batjocuri i se vînd poporului german ca cele mai nouă produse ale civilizației germane! Abia se emancipaseră și numaidecît au cerut „zapis”; au cerut paritatea ad literam în toate celea, nevoind să înțeleagă că noi, germanii, sîntem la urma urmelor un popor creștin și că evreii sînt minoritatea între noi; am trăit ca s-ajungem a vedea pretinzîndu-se depărtarea icoanelor creștine din școalele mixte, ba chiar introducerea sărbării sîmbetei.

Cine vede toate împrejurările acestea și cîie s-ar mai putea spune încă înțelege zgomotoasa agitație a momentului, el vede în ea o reacție brutala și odioasă, însă naturală, a simțului național german contra unui element străin care a ocupat prea mult loc în viața noastră. Agitația aceasta are cel puțin meritul involuntar de-a fi ridicat deasupra-ne stăruirea într-un neadevăr simțit de toți; e un cîștig că un rău pe care toți îl simțeau, dar nimeni nu voia să -l atingă în public, s-a tratat în sfîrșit într-un mod deschis. Să nu ne înșelăm: mișcarea e adîncă și puternică; cîteva jocuri de cuvinte asupra pildelor de înțelepciune a predicatorilor creștini socialiști și altele ca acestea nu vor învinge mișcarea. Pînă în sferele culturii celei mai înalte, între bărbații pe care-i dezgustă orice idee de netoleranță religioasă sau de sumețire națională toți într -un glas zic: „Nenorocirea noastră sînt evreii”

Ceea ce în Franța și în Anglia [i]i face pe evrei să fie un element nepericulos, ba în multe p riviri chiar priincios societății civile, este în fond energia mîndriei naționale și înrădăcinatele datini naționale ale acestor două vechi popoare civilizate. Civilizația noastră e încă tînără; nouă ne lipsește încă în toată existența noastră stilul națio nal, mîndria instinctivă, formațiunea completă a unui propriu mod de-a fi; de aceea am fost pîn-acum atît de dezarmați fața cu influențele străine însă sîntem pe calea de-a ne cîștiga acele bunuri și ne rămîne numai de dorit ca evreii să cunoască de cu vre me schimbarea care se operează în viața germană ca urmare neapărată a nașterii statului german ... A jidovi vîrstoasele capete germane e cu neputință, deci concetățenii noștri evrei trebuie să se hotărască fără rezervă de a deveni germani ... Abisul între occidentali și semiți există de cînd lumea, de cînd Tacitus se plîngea odinioară asupra lor numindu -i odium generis humani; vor exista totdeauna evrei cari nu vor fi decît orientali cari vorbesc nemțește ; ba chiar o cultură specific jidovească va-nflori întodeauna ca putere cosmopolită ce are chiar un drept istoric. Însă aversiunea se poate îmblînzi dacă evreii cari vorbesc atît de mult de toleranță vor deveni ei înșii într -adevăr toleranți și vor manifesta oarecare pietate pentru credința, datinele și sentimentele poporului german. Cumcă această pietate lipsește cu totul unei părți a jidovimei noastre negustorești și literare e cauza finală a pasionatei oțăriri de astăzi.

Neîndoindu-ne de interesul pe care cată să -l fi inspirînd analogiile între cestiunea izraelită cum se prezintă în Germania și cum se prezintă la noi, rugăm pe lector a -și aduce aminte despre cele spuse în numărul nostru de sîmbătă, unde se cuprindea cu foarte puține scurtări articolul prim al profesorului Enric de Treitschke. Rînduri, rîn duri, acel articol a stîrnit o

furtună de întâmpinări cari de cari mai puțin justificate, întâmpinări la cari prof. Treitschke a răspuns în aceste răspunsuri clare și energic scrise se vede și de ce e vorba și se dau si nouă lumini în cestiune. Pentru astăzi lăsăm să urmeze articolul al doilea.

II

15 decembrie 1879

Cînd am încheiat cea din urmă revistă de politică zilnică a „Analelor” cu cîteva observațiuni asupra jidovimei germane, n-am avut deloc ambiția de a zice ceva nou. Am dezvoltat numai mai cu de-amîruntul cîteva idei ce le rostisem încă acum opt ani în Studiile mele politice și istorice (III, 557). Observațiunea asupra strigătului invers de hep-hep a gazetelor noastre, care azi trezește atîta mînie, este deja acolo; repetarea e din nenoroc ire una din datorile publicistice. Intenția mea era să arăt că în mișcarea aceasta care-a cuprins vădit poporul nostru bun de felul lui, nu sînt de vină numai incultura invidia, prejudiții religioase și naționale, ci că sumeția crescîndă a unei părți a e vreilor germani au dat naștere unei îngrijiri grele și unei nemulțumiri adînci chiar în păturile acelea ale nației cari nu voiesc să schimbe o virgulă măcar din emancipare, o nemulțumire a cărei neconținută creștere o poate vedea de ani încoace ochiul treaz al oricărui observator. Dacă cu toate acestea cuvintele mele drepte au stîrnit o furtună de întâmpinări furioase, cu aceasta se dovedește numai că „cestiunea israelită în Germania” există într-adevăr, deși atîția încearcă a-i nega existența.

Toate întâmpinările acestea au o calitate comună: poarta în ele înșile dreptatea și verdictul ce li se cuvine; nici una nu atinge cestiunea dacă la discordia momentului nu e cumva de vină și atitudinea jidovimei. Cele mai multe din ele poartă scris pe frunte că autorii lor nici nu și-au dat osteneala de a citi scurtele mele patru pagini și cu toate acestea s-au crezut în drept de-a revărsa asupra-mi întregul tezaur al superlativelor de indignare al limbei germane, acesteia numai pe baza cîtorva șiruri smulse de către gazete din întregimea articolului meu. Mă mulțumesc luînd act de faptul acesta; el ne dă dorința confirmare și întregire la toate cîte am zis despre literații evrei și la toate cîte, din cruțare, am rețcut.

Fiindcă nu am nimic nici de retras nici de împlînzit în aserțiunile mele, nu voi abuza de răbdarea cititorului și mă voi ocupa numai cu una din acele întâmpinări, cu aceea a d-lui profesor Graetz nu pentru că această scriere se deosebește cumva de celelalte prin moderațiune, ci pentru că observarea ideilor acestui autor îmi dă ocazia binevenită de-a arăta cititorilor cu determinațiunea cea mai mare de ce e vorba.

Mai întîi cîteva probe pentru indicațiunile mele, combătute de domnul Graetz.

Am amintit cu populația evreiască din Germania e cu mult mai numeroasă decît în restul Europei apusene și că ea crește mereu prin imigrație. D. Graetz contestă aceasta și asigură că statisticii pot să -mi deie lecția că imigrația evreiască a scăzut în vremea din urmă. D-sa însă se păzește cu înțelepciune de a numi pe acei statistici; căci, după cum e cunoscut, tabelele oficiale nu mai aduc de-o sumă de ani indicațiuni asupra confesiunii imigranților. Deci sîntem avizați la calcule de probabilitate și se înțelege că, judecînd asupra unui însemnat eveniment etnografic, nu vom putea considera numai cîteva ani izolați, de vreme ce fiecă criză comercială cată să împruțineze în mod trecător numărul negustorilor imigranți, ci vom trebui să considerăm epoce mai lungi. În anul 1871 populația evreiască era (după calculele făcute pe date oficiale de Morpurgo) în Spania de 6000 capete, în Italia 40000, în Franța 45000, în Marea Britanie 45000; în imperiul german 51200 (la 1875 deja 520575); azi trăiesc într-un oraș, în Berlin, tot atîți evrei cîți sînt în Franța întreagă. Numărul e vreilor crește însă la noi c-o repejune cu totul desproporționată decît cealaltă populație, deși între popoarele civilizate Germania e aceea care se deosebește prin o repede înmulțire a populației. În Prusia locuiau la anul 1816 (după comunicările biuroului i statistic) 123921 evrei, la anul 1846 deja 214857, iar în 1875 : 339790. În anul 1816 venea un evreu la 83 locuitori ai statului prusian, la 1846 unul la 75, deși în decursul acestor treizeci de ani trecuseră la creștinism 2891 evrei (adecă 2 1/2 procent e a populației evreiești de la 1816). Anul 1867 arată o scădere aparentă 1 evreu la 77 locuitori dar aparentă numai, căci în anul acesta se anexaseră provincii nouă cu o populație evreiască relativă -unică. Dar deja în anul 1871 se restabilește, cu toate anexiunile, proporția veche de 1:75; în anul 1875 se arată apoi, din cauza nevoilor economice, o scădere trecătoare și neînsemnată de 1:75,8. În total însă nu se poate tăgădui înmulțirea neproporționat de mare a populației evreiești de la 1816 încoace. Această înmulțire nu se esplică numai prin faptul cunoscut că la evrei numărul cazurilor de moarte e ceva mai mic, deci prisosul de nașteri ceva mai mare decît la creștinii cei, în termen. mediu, mai săraci; ea se poate pricepe numai dacă admitem existența unei numeroase imigrații jidovești și aceasta se și poate într-adevăr dovedi cu cifre pentru anii în cari confesia imigranților se comunica încă de către autorități.

Dar numai numărul capetelor și sporirea lor e departe de a ne da un razim sigur pentru eva luarea puterii sociale a jidovimei noastre. Trebuie să mai adăogăm că, din cele mai depărtate unghere ale împărăției, evreii curg din ce în ce în orașele mari, unde esercită asupra negoșului o influență cu mult mai mare. În multe orașe în cari, acum cîteva decenii, sau

nu se afla populație evreiască deloc sau nu era acătării, jidovimea astăzi e o putere economică; astfel în Munich, în Freiburg (în Breisgau). În Berlin era în anul 1816 un evreu la 59 de creștini, la 1846 unul între 49, în anul 1871 unul între 22 și 28 astăzi e foarte probabil că e unul între douăzeci de creștini. Trebuie a se mai adăoga apoi avuția evreilor, în termen mediu mai mare, care le face cu puțință de a da copiilor lor o educație mai bună decum o poate da masa creștinilor. În gimnaziile Prusiei era în anul 1875 un evreu la 9,5 elevi, în școalele reale de rangul întâi unul între 10,26. Într-un viitor apropiat între zece prusiani cu cultură va fi un evreu. Dacă ne mai gândim apoi la influența cea mare a evreilor asupra presei și asupra tuturilor păturilor societății noastre aproape, dacă considerăm caracterul burselor noastre și compunerea comitetului central al „Băncei Imperiului”, dacă ne mai gândim apoi la faptul caracteristic că cea mai frumoasă și mai pompoasă biserică în capitala imperiului germanic e o havră ceea ce se înțelege e a se imputa creștinilor, nu evreilor dacă socotim toate acestea nimeni nu va putea contesta că evreii sînt mai puternici în Germania decît în orice țară a Apusului Europei.

Am mai pomenit apoi că neamul de evrei ispano-portugez, care formează miezul populației izraelite din Apusul Europei are îndărătu-i o istorie relativ mai frumoasă, pe cînd neamul de evrei germano-poloneji poartă adînc întipărite semnele unei tiranii creștine de sute de ani. Orice om nepreocupat vede clar ceea ce am voit să zic. Sub domnia Omeiazilor evrei spanioli au avut un fel [de] a doua florescență literară, s-au bucurat de trai bun și de considerație civilă, ba au produs chiar eroi războinici; sub regii creștini e drept c-au suferit nespusă durere, dar au simțit înalta și inspirata putere a martiriului. Evreii poloneji au avut îndoielnicul noroc de a se bucura de o domnie arbitrară, în formă mai blîndă, în fond mai stricăciosă. După ce nobilimea sarmatică gonise pe burgezii germani din vechile lor așezări din orașele polone, în locurile rămase goale intrară evreii, luară asupra-și multe funcțiuni ale unei burgezii naționale care nu s-au putut forma nicicînd acolo stăpînîră circulațiunea banilor, rămaseră cam nesupărați în privirea legii și obiceiurilor; dar în schimb cu aceasta erau zi cu zi călcați în picioare de către magnați și de către șleahță. Nevoind să blesez, am evitat anume de a trage o concluzie din faptele acestea și am lăsat pe cititori să judece singuri: că o robire lu ngă de sute de ani, împreună cu oarecare comoditate economică strică neapărat mult mai mult caracterul unui popor decît o istorie plină de suferințe și de lupte. Fiindcă însă istoria Apusului nostru e în esență, [cu] toate rătăcirile și recidivele, o istorie a libertății, maranii Apusului cată să ne fie mult mai apropiați decît neamul evreilor poloneji. Această deosebire între cele două mari neamuri ale jidovimei moderne e în genere recunoscută chiar de către istoriografi prieteni ai evreilor, precum era de ex. răposatul H. Wuttke. Dar și d. Graetz concede deosebirea aceasta, predicînd mereu contra aristocraților marani. El se preface a nu înțelege simplul mers al gîndurilor mele; el [i]mi substituie lucrul așa ca să facă să se creadă cumcă eu n-aș fi știind că evreii poloni au fost mai blînd tractați decît cei spanioli și multe alte întortochieri de acestea.

Am spus apoi că o deplină contopire a jidovimei cu popoarele occidentale nu vom ajunge-o nicicînd, ci numai o îmblînzire a elementelor opuse se poate aștepta, fiindcă antiteza însăși se bazează pe o străveche istorie. Am pomenit apoi cunoscutul loc din Tacitus despre odium generis humani. D. Graetz vine acuma, citează locul care vorbește despre creștini și se înțelege că are dreptate în ochii citit orului necărturar.

Fiece istoric știe însă și d. Graetz o știe mai bine decît toți că creștinătatea trecea pînă în zilele lui Traian drept o sectă a jidovimei. În zilele lui Nero, despre cari vorbește Tacitus, creștinii erau adeseori numiți iudei, i mputarea de „ură contra geniului omenesc” atinge așadar în aceeași măsură pe vechii evrei ca și pe noii evrei, pe creștini. Biserica universală, pe atunci în naștere, găsi cei mai mulți adepți între, „evrei și afiliații evreilor”, precum spune istoria Apo stolilor; pe de o parte ea înainta prin această împrejurare, căci evreii locuiau răspândiți pe întregul orbis terrarum, pe de alta era însă împiedicată, fiind și ea implicată în turbata ură națională a romanilor contra evreilor. Acel loc din Tacit n-a fost nicicînd altfel priceput și nici poate fi priceput altfel decît că atestă atât aversiunea religioasă politică a anticei cetățenimi contra tinerei religii universale, precum și ura apusenilor contra evreilor.

Această ură contra evreilor le e comună tuturor scriitorilor anticității mai tîrzie: Pliniu, Quintilian, Tacit, Juvenal și mulți alții. Același sentiment trăi mai tîrziu în toate popoarele romanice și germanice; la ce atrocități au dus e îndestul zăgrăvit cu culori vii în cunoscuta scriere volantă a lui i Schleiden. Scrierea botanistului creștin mi se arată de cătră amicii d-lui Graetz ca un luminos prototip. Din nefericire d. Schleiden n-a scăpat de soarta comună a tuturor naturaliștilor, diletanți în istorie: arată o respectabilă sîrguință de compilator, dar o deplină lipsă de simț istoric. Cine cunoaște chiar numai elementele științei noastre cată numaidecît să vadă că nici se poate imagina ca -ntr-o luptă de două mii de ani să fi fost de-o parte numai cruzime, sete de domnie, aviditate, iar de alta numai răbdătoare nevinovăție. Nici se poate înlătura întrebarea: De ce atîtea nații nobile, bine-nzestrate, să fi dat vînt numai în contra evreilor acelor puteri de rînd, diabolice nu mă feresc de acest cuvînt cari dormeau în adîncimea sufletului lor? Răspunsul e simplu. De la risipirea ei asupra lumii jidovimea se mișca într-o nedisolută contrazicere interioară; ea avu soarta tragică a unei nații fără stat. Evreii voiau să

trăiască sub scutul legilor Apusului, voiau să tragă foloase din comunicația Apusului și totuși pretindeau de-a rămâne o nație strict deosebită. O asemenea atitudine însă stă în flagrantă contradicție cu aspra necesitate a unității statului, încât a trebuit să provoace mereu lupte reînnoite:

Romanas autem soliti contemnere leges

Judaicum ediscunt et servant ac metuunt jus

această imputare a lui Juvenal răsună în formele cele mai varii prin întreaga istorie modernă.

Astăzi nefasta luptă e la capăt, egalitatea civilă a evreilor e câștigată în toate statele civilizate și nu cunosc în Germania nici un politic cu minte care ar voi să răstoarne acest fapt împlinit. Evreii germani se bucură de ilimitata libertate a cultului lor; nimenea nu-i tulbură în vechile lor datine și tradițiuni, nici în particulara lor știință cosmopolită; ba societate a civilă în daraverile ei fine adeseori seamă și de simbătă, desigur o rânduială supărătoare pentru noi creștinii. Dar, deodată cu emanciparea, pretenția evreilor de-a fi o nație de capul ei a căzut cu totul. În secolul acesta al formațiunilor statelor după naționalități, evreii numai atunci vor juca un rol pacinic și priincios civilizației când se vor decide întru cât le-o permite religia, tradiția și felul ginții lor de-a se pierde în popoarele a căror limbă o vorbesc. Fiecine recunoaște ușor că o parte a evreilor germani au luat demult hotărârea aceasta și lucrează în acest sens; dar o altă parte, și încă foarte influentă, a jidovimei noastre nu gândește deloc astfel. Drept probă îmi permit a arunca ochii asupra volumului al unsprezecelea al Istoriei Evreilor de d. Graetz.

De vreme ce fiecare popor mare, pentru a fi judecat cu dreptate, cată să-l judeci pornind dinlăuntrul ființei sale, de aceea un istoric care judecă regestele germane dintr-un punct de vedere specific evreiesc va pricepe multe lucruri în mod strâmb și unilateral; când d. Graetz ne spune că Lessing* al nostru a fost, „cel mai mare om” pe care Germania l-a produs vrodată, aserțiunea sa e fundamental falsă, însă din gura unui evreu lucrul e lesne de înțeles. Un asemenea scriitor va vorbi asemenea adeseori cu asprime despre creștinism, va trebui să condamne cu asprime orice trecere la creștinătate a coreligionarilor săi; ba vom trebui să-i trecem cu vederea chiar puțină amărăciune și o seamă de nedreptăți, pentru că are de spus atâtea lucruri triste.

Numai două cereri trebuie să-i facem ca polemica sa contra religiei imensei majorității a concetățenilor săi să nu treacă peste orice margine a moderațiunii și apoi ca să vorbească cu oarecare respect și cruțare despre poporul ale căruia legi blinde îl ocrotesc pe el însuși. Cum satisface d. Graetz aceste modeste cereri? De la pagina întâia până la cea din urmă dumnealui predică ură, sălbatică ură contra creștinismului și un îngîmfat, provocator despreț contra poporului german.

Mai deunăzi am zis că d. Graetz numește creștinismul un inamic moștenit (Erbfeind). D-sa răspunde însă cu sfînta indignare a unei nevinovății adînc-atinse că acest cuvînt nici nu se află în cartea sa. Într-adevăr, dacă aș avea cu d. Graetz un proces de poliță, l-aș pierde: căci polița sa e în regulă întru cât s-atinge de literă, pe când a mea suferă de o mică eroare de formă. Înaintea judecării morale a cititorului însă totuși cred că voi învinge dacă voi mărturisi că am citit volumul în vara trecută și nu mi-am scos notițe de pe el; astfel memoria mi-a jucat festa neiertată de a confunda litera b cu z. E drept că d. Graetz nu numește creștinismul un dușman moștenit (Erbfeind) cel puțin n-am găsit expresia răsfoind volumul dar [i]l numește rădușman (Erzfeind), care a primit mîntuirea de la jidovism, pentru a-l întemnița și a-l scuipa mai pe urmă (p. 389). Erbfeind sau Erzfeind, dușman moștenit sau rădușman nu știu zău care expresie e mai blîndă, mai cuviincioasă, mai demnă de un om care strigă mereu contra netoleranței creștine!

Și acel loc nu e defel izolat, din contra el dă tonul pe care -i strunit volumul întreg. Dacă un evreu se botează, „el trece în tabăra inamică” (172) și, „părăsește izvorul de apă vie pentru a se răcori din bălți lustruite” (186). Și

* Lessing a fost un însemnat reprezentant al toleranței religioase în Germania. În drama sa Natan înțeleptul el face din evreul Natan un model de înțelepciune și de virtute, o icoană cu totul opusă celei zugrăvite de Shak[e]speare în Shylock SAU de Alesandri în Lipitorile satelor, N.R.

astfel fierb mereu cuvintele de hulă asupra „îngîmfatei fice a mumei robite”, asupra „Dumnezeului răstignit”, asupra „abisului pe care creștinismul l-a săpat între sine și rațiune”. Apoi se susține de-a dreptul că „e cu totul neadevărat cumcă creștinismul predică generală iubire de oameni și frăție” (197) și apoi: „în realitate nici un evreu n-a fost Shylock, desigur însă nu creștin”. „Un domn anume Israel Jacobsohn introdusese în sinagogă rugăciuni germane și confirmățiunea („recitarea ca din minaveta crezului”, zice cartea noastră); d. Graetz nu se unește deloc cu această. Nu mă judec deloc cu dumnealui, căci din principiu nu mă amestec în afacerile interioare a unui cult străin. Dar și aci găsim același ton; d. Graetz află că e „rușinos” și ridicol „de a împopoțona pe muma îmbătrînită cu bulendrele sclipicioase ale ficei, cari o carichează în loc de a o împodobi” (412). După asemenea expresii asupra creștinismului nu ne vor mai părea stranii opiniile sale pline de moderațiune asupra teologilor noștri. Discursurile lui Schleiermacher asupra religiei acea scriere genială cu care a

început redeșteptarea spiritului bisericesc între protestanții culți se numește „copil de gemene” a Lucindei lui Schlegel, aproape cea mai frivolă carte a întregii noastre literaturi; și fiindcă Schleiermacher a ademenit pe evreii din Berlin la creștinism*, d. Graetz compară activitatea acestui bărbat cu cultul Astartei (181 sq). Din mijlocul acestor virtuozități dumnealui asigură în fine că e „prejudeciul prostesc sau minciună când cineva zice că jidovismul predică ură contra creștinătății”

O seamă de cititori vor fi punând toate acestea în socoteala zelului religios; dar pentru huirile sale în contra Germaniei d. Graetz nu poate solicita o asemenea scuză. „Germanii, acești inventori ai servituții, ai nobilimii feudale și simțului comun de slugărnice.” astfel ne descrie d-sa (260). Boerne în tinerețe zice era deja atât de germanizat prin „amețeală patriotică, încât predică ascultare oarbă” (372). „Boerne la maturitate însă și Enric Heine deveniră doi îngeri răzbnători, cari biciuірă cu vergi de foc căpăținele strîmbe ale germanilor și descoperiră fără cruțare meschina lor micime” (367). „Străvechiul nostru timp german îl răpi la admi rare pe inamicul Tacit însuși : acel timp însă e pentru acest cetățean al statului german” o stație îngrozitoare a evului de mijloc” (329). D. Graetz declară verde că nu consideră Germania ca patrie a sa ; pe Gabriel Riesser îl descrie ca remarcabil exemplu al unui evreu „care s-au contopit cu totul în întâmplătoarea sa Patrie” și adaogă apoi cu oarecare scoborire: „Riesser împărțea îngustimea spiritului german, acea beată credulitate, [Prezumpțiunea pedantică și sfiata de orice faptă repede” (471). D. Graetz e într-adevăr atît de bun, precum o și relevază în scrisoarea sa, de-a numi odată pe Gothe și pe Fichte două spirite de rangul întâi ; însă el retace cu ce cuvinte odioase [i]i atacă pe acești doi la pag. 245 sq ; el retace grațioasele sale observa țiuни asupra „fructului veninos din sămînța lui Fichte” (361).

Dumnealui povestește cum în iarna anului 1806-7 evreii din provinciile noastre poloneze au dat mînă de ajutor dușmanilor țării și întreabă apoi cu încredere : „Ce? Poate că trebuia să rămînă credincioși și supuși Casei regale a Prusiei pentru acea lege care le impunea mărğiniri nouă și care i-a sustras de sub arbitrariul nobilimei polone pentru a-i supune îngîmfării biurocraților prusieni?” (294). Dumneasa nici nu mă va înțelege dacă-i voi răspunde în ton sec: Desigur că trebuiau să rămînă credincioși. Dar dumneasa nu se mulțumește numai cu caricarea odioasă a faptelor din istoria noastră; nu se sfieste de scorniri chiar numai dacă-i par proprii a batjocori poporul nostru. Când poporul de jos din Copenhaga a maltrat pe evrei la anul 1819 „aceasta s-a-ntîmplat poate în urma escitării comercianților germani” o insinuațiune pentru care nu există nici o umbră de probă.

Când apoi venerabilul Thibaut** și studenții din Heidelberg au apărut cu pericolul vieții lor pe evreii persecutați în contra poporului de jos, germanii au fost „mai omenește dispuși poate prin atingerea cu Franța” și totuși d. Graetz trebuie s - o știe că Thibaut era un inamic declarat al francezilor, iar junimea academică din Heidelberg era pe atunci cu totul neatinsă de idei franceze și gîndea tot atît de creștinește și germanic ca și tinerii teutoni de la Jena și Breslau. Și pe lângă toate acestea acest ton nespun de obraznic și de cîrțitor: acest om se scutură de plăcere de cât e ori poate spune germanilor vro mîrșăvie.

Alături cu asemenea hulă în contra Germaniei d-sa are o imensă prezumpțiune. D. Graetz nu ostenește de-a sfătui pe consîngeni săi să aibă „mîndrie de strămoși”, le vorbește despre „străvechea lor nobilitate”.

N-am nimic de zis împotriva, dar cine gîndește astfel mai, poate stigmatiza pe germani ca pe „inventorii nobilimei feudale” ? D. Graetz susține că Moses Mendelsohn a emis întâi ideea că religia nu trebuie să aplice mijloace silnice și continuă apoi cu aer triumfător : „înlăuntrul creștinătății nu-i venise nimănui în minte aceasta”. Într-adevăr, nici Grotius, nici Leibniz, nici Coorhert, nici Bayle, nici Milton, nici Locke, nici Puffendorf, nici Thomasius nu avuseră asemenea idee ! După ce d. Graetz ne-a spus că „Lessing a fost germanul cel mai mare”, ne încredințează cu măreție : „că Boerne a fost mai mare decît Lessing”. Avem așadar fericirea de a onora în Boerne pe cel mal mare fiu. al pămîntului german, suntem însă turburați numaidecît în plăcerea asta, căci ni se declară în mod espres că Boerne nu era deloc german, ci evreu.

Întreb : poate să treacă de german un om care cugetă și scrie astfel? Nu, d. Graetz e un venetic pe pămîntul „întîmplătoarei sale patrii”, un oriental care nici pricepe poporul no stru, nici voiește să-l priceapă; el n-are nimic comun cu noi decît dreptul nostru de cetățenie și nu se servă de limba noastră maternă decît . . . spre a ne batjocori. Când oameni de teapa aceasta, cari nici în vis nu înțeleg spiritul lui Natan Înțeleptul , [i]și îngrădesc ura lor și prezumpțiunea lor de rasă cu numele lui Lessing, ce era creștin și german, atunci ei pîngăresc mormîntul unui erou al națiunii noastre. Cartea d -lui Graetz e privită însă de o parte a jidovimei noastre ca un standard work (deviză) și ceea ce bodrogănește el cu greociunea unui zelot se repetă în nenumărate articole ale jurnaliștilor evrei sub forma unor odioase persiflări contra creștinismului și germanismului.

* Christeln zice cartea d-lui Graetz. Acest cuvînt e o formare în analogie după vorba germana Jüdeln, buiguială

jidovească. N.R.

** Profesor de drept roman. N.R.

La sfârșit d. Graetz mai relevează că evreii sunt poporul lui Dumnezeu și -și rezumă astfel planurile pentru viitor: „Recunoașterea jidovilor ca membrii egali îndreptățiți a cam pătruns pînă astăzi: recunoașterea jidovismului însă e supusă unor grele lupte.” Spre a face ideea aceasta și mai străvezie citează cu bucurie în scrisoarea sa deschisă acea modestă vorbă a lui Benjamin Disraelis că, față cu popoarele europene, evreii sunt o rasă superioară”. Jidovimea fiind de mult recunoscută la noi ca comunitate religioasă, ce mai rămîne, ce mai poate a se înțelege alta din pretențiunea d -lui Graetz decât că jidovimea să fie recunoscută ca o nație alături de cea germană și în ea. La asemenea pretenție orice german căruia-i sunt sfinte creștinătatea și naționalitatea sa trebuie să răspundă scurt: Niciodată ! Statul nostru n -a văzut în evrei nicicând altceva decât o comunitate religioasă; de la această concepție de drept, singura cu puțință a fi susținută, el nu se va abate în nici o împrejurare ; poporul nostru le-a îngăduit egalitatea civilă numai în așteptarea că ei se vor sili de -a deveni asemenea concetățenilor lor. Cultura noastră veche e -ndestul de bogată și de tolerantă pentru a suporta contraziceri cît de tari: cum trăiesc în pace cei ce confesează biserica singură fericitoare alături cu ereticii, tot astfel privim cu nepăsare dacă o parte a concetățenilor noștri se crede în taină poporul ales al lui Dumnezeu. Dar cînd această presupunție de rasă iese în piață, cînd jidovismul pretinde chiar recunoașterea naționalității sale, atunci se surpă terenul de drept pe care se bazează emanciparea. Pentru îndeplinirea acestor dorințe nu există decât un singur mijloc: emigra rea, fondarea unui stat jidovesc undeva în străinătate, care apoi să vază de -și va cîștiga recunoașterea celorlalte națiuni.

Pe pămînt german nu e loc pentru o naționalitate dublă. La munca de o mie de ani a formațiunii statelor germane evreii n-au luat parte pînă încoace în timpul cel mai nou. Asemenea în cele trei mari epoce a muncii intelectuale, cari au determinat caracterul culturii noastre: în timpul de înflorire al poeziei evului mediu, în timpul Reformațiunii, în epoca literaturii clasice, evreii n-au jucat nici un rol sau unul foarte subordonat. Cînd au început a însemna și ei ceva în stat și literatură au găsit de mult asigurate fundamentele culturii germane și, atît pentru ei cît și pentru francezii imigranți, desigur nu mai puțin talentați, s-a ivit necesitatea de-a se germaniza. Mulți dintre ei au ajuns la o vază meritată ca învățați sau artiști germani, ca stîlpi ai culturii germane. D. Graetz și cei asemenea lui merg alte căi. Dar opinia noastră publică începe a -și deschide ochii. Pușini ani încă și înjurăturile la adresa răsplebei germanice (Ur-Mob) cari cutreieră azi gazetele jidoveștii, vor fi și în Germania tot atît de imposibile precum sunt de neimaginabile în Anglia.

Mai la vale publicăm partea ultimă a broșurii d -lui Treitschke asupra evreilor germani.

III

10 ianuarie 1880

Zi cu zi o oștire întregă de scrieri volante și articole de gazetă dau năvală asupra cuvintelor cu care încheiasem revista mea din noiembrie. Adversarii mei par a simți singuri că în lupta intelectuală maxima negust orească „mulțimea face parale” nu prea are trecut; căci după ce-au ucis fiece șir al articolului meu prin tot atâtea coale de tipar pline de întâmpinări, totuși în fiece dimineață se ivește un nou luptător care vede trebuința de -a reîncepe d-a capo sângeroasa muncă.

În vravul acesta de întâmpinări se află una pe care-am citit-o cu sinceră părere de rău; e scrisoarea deschisă a colegului meu Harry Bresslau, demnă și obiectivă în atitudinea ei. Cînd mi -am scris articolul am gîndit fără voie la un amic din tinerețe răposat deja, un bun german de origine evreiască, unul dintre oamenii cei mai credincioși, mai plini de iubire, mai dezinteresați ce-am cunoscut vrodată; deci mi-am așezat cuvintele în așa chip ca și cînd aș vorbi cu el și speram consentimentul tuturor evreilor cari, fără rezervă, se simt germani. Cînd însă un om cu convingeri de tot germane ca Bresslau, care nu poate să ia asupra -și observațiile mele despre supercreștențele jidovimei noastre, îmi declară azi că se simte adânc jignit prin cuvintele mele, eu nu pot vedea în aceasta decât o probă despre acea exagerată susceptibilitate prin care evreii germani se deosebesc de consinginii lor din Anglia și Franța. Susceptibilitatea aceasta e atît de bolnăvicioasă încît nu mai știi la urma urmelor ce nume să alegi cu căsă -ți fie permis de a numi pe concetățenii noștri izraeliți. De zici semit și se răspunde că e o grozavă insultă; de zici izraelit o foaie din Bresslau mă mustră pentru această îngâmfiată frază cavalerescă ; un coleg evreu de la o universitate mică, un om binevoitor care cugetă ca și Bresslau, îmi exprimă speranța că numele injurios de evreu va dispărea cu totul și nu va mai fi vorba decât despre izraeliți. Față cu această iritabilitate nu ne rămîne decât vechea mîngâiere: de nu-i una, e alta.

Deși-mi concede unele, Bresslau ajunge totuși la concluzia că, preocupat de -o inesplicabilă idee fixă, aserțiunile mele sunt din vînt. Să sicem că-i așa, dar atunci de ce ideile arbitrare ale unui sfânt curios nu escită un zâmbet de comizațiune, ci, din contra, o furtună nepomenită de întâmpinări pasionate ? Desigur numai pentru că o parte a jidovimei germane se

simte atinsă prin cuvintele mele și pentru că ei ghicesc că eu n-am exprimat numai părerea mea personală, ci opinia a sute de mii de oameni. Bresslau se înșală cu totul când crede că mișcarea aceasta a fost provocată abia de la 1875 încoace de către ultraconservatori și ultramontani.

În realitate ea e mult mai veche ; eu însumi am văzut-o crescând pe nesimțite de zece ani și mai bine. De mulți a ni se dezbate tot mai des și tot mai aprins în conversațiile societății celei bune cestiunea cum se cade să apărăm vechea noastră datină germană contra puterii crescânde și a prezumpțiunii crescânde a jidovimei. Mulți oameni cumsecade se sfiesc și astăzi încă de-a-și da pe față opiniile lor în cestiunea aceasta, dar rezerva lor e cauzată tocmai de considerația că cele două partizi extreme ar căuta să exploateze în folosul lor particular nemulțumirea existentă, răspândită în sferile cele mai largi, și nu fiecine voiește să se espună pericolului de-a trece drept aderent al clericalilor. Mie, din contra, mi s-a părut că e bine ca asupra mișcării de azi să se rostească fără încunjur un om pe care nu-l poți ignora cu citatele din Lessing „popă netolerant” sau „jidovul trebuie pus pe foc”.

Să nu observăm poate acea schimbare plină de consecuențe care se operează înaintea ochilor noștri ? E pozitiv că numai în Berlin trăiesc aproape tot atâți evrei câți sunt în Franța. După cele mai nouă recensimente oficiale din Franța care mi-au venit în mână, locuiau în Franța 49439 evrei (ceea ce se potrivește cu totul cu indicațiile ceva mai vechi ale lui Morpurgo pe care le-am citat) ; în Berlin erau în anul 1875 45464 evrei ; populația evreiască a capitalei noastre e de la 1811 încoace de patrusprezece ori mai mare, pe când totalitatea locuitorilor e abia de șase ori mai mare. Și acest neam care se grămădește cu atâta putere în centrul statului nostru și al culturii noastre cuprinde în sine pe lângă o seamă de oameni onorabili și buni patrioți și o ceată de orientali pur sang, precum am descris pe unul mai deunăzi, apoi un roi de gazetari internaționali fără de patrie, apoi câțiva potențați bănoși cosmopoliți căci casa Rothschild cu toate câte se țin de ea nu va susține nimenea că e germană și în fine unele elemente de-a dreptul stricătioase societății, elemente despre semnificațiunea cărora ne dă dovezi jargonul pungășilor, atât de mult împodobit cu vorbe evreiești. Emanciparea a fost priincioasă nu mai pentru că a surpat orice rațiune pentru plângeri îndreptățite. Dar pe de altă parte emanciparea a îngreuiat amestecul de sânge care în toți timpii au fost mijlocul cel mai bun pentru nivelarea deosibirilor de rasă ; numărul celor ce trec la creștinism s-au împușinat foarte, iar căsătorii mixte între creștini și evrei nebotezați vor rămânea pururea excepții rare pe câtă vreme poporul nostru va ține cu sfințenie la credința lui creștină.

Evreii cată să fie mulțumitori nouă Germanii pentru actul eliberării lor ; participarea însă la conducerea statului nu este deloc un drept natural al tuturor locuitorilor, ci fiecare stat hotărăște în privirea aceasta după propria lui socotință. Dar în locul unei asemenea gratitudini vedem într-o parte a jidovimei noastre răsărind ca buruiana rea un spirit de prezumpțiune care nu se manifestă numai în mizerabila persiflare a religiei din partea unor gazetari, ci caută uneori de-a dreptul de-a micșora libertatea religioasă a majorității creștine. Din multe exemple acreditate voi cita numai unul, relatat de gazete. În Linz lângă Rin e o școală primară catolică vizitată de câțiva copii de evreu. În ora de religie, la care evreii se înțelege că nu iau parte, învățătorul s-a servit de un manual al istoriei biblice în care se zice, conform Noului Testament, că Hristos a fost răstignit fără vină de către evrei. Numai decît capul havrei locale s-a plâns la guvern, cerând înlăturarea acelui manual pentru că escită ură și dispreț contra evreilor. Așadar în numele toleranței pitica minoritate [i]și arogă dreptul de-a reclama contra credinței creștinilor ; pentru sine însă ea cere libertate absolută. Fără îndoială că Bresslau judecă asemenea lucruri ca și mine ; trebuie însă să ne ia nouă, creștinilor, a nume de rău dacă zicem că e timp de a da piept pe față unor asemenea opinii, cari, puțini ani după emancipare, aduc asemenea fructe și că trebuie a le da piept înainte de a ni se sui în cap terorismul unei spornice minorități încurajate prin lașa noastră răbdare ?

Bresslau mă silește, spre părerea mea de rău, de-a accentua din nou deosebirea ce există între cele două mari rase ale jidovimei europene. El vorbește așa ca și când aș fi inventat eu această deosebire. Ceea ce am zis însă se poate dovedi cu acte din istoria legislațiunii franceze. Când se apropiau pr imele alegeri comunale și departamentale din epoca revoluției s-a depus în Adunarea Națională un proiect de lege care acorda tuturor necatolicilor dreptul electoral și facultatea de-a ocupa funcțiuni publice. Maury însă și Rewbell, alsacianul, au propus ca evreii să fie excluși de la acest drept, fiind prea urâți în Alsas. Adunarea decise în fine de-a admite, în legea votată la 24 decembrie 1789, un amendament conform căruia Constituanta [i]și rezervă de-a hotări mai târziu asupra drepturilor evreilor. După consultări nouă se votă la 26 ianuarie 1790 o lege asupra „evreilor de la sudul Franței”. Evreii ziși spanioli les juifs connus en France sous le nom de juifs portugais, espagnols et avignonnais dobândiră drept electoral activ. Contra evreilor germani ai Franței însă rămase în vigoare rezerva de la 24 decembrie 1789, deși ideea egalității stăpânea atunci toate capetele ; ei dobândiră egalitatea abia prin Constituția de la 3 septembrie 1791. Din acestea rezultă că francezii cunoșteau bine deosebirea ce exista înlăuntrul jidovimei și că evreii spanioli erau mult mai puțin urâți de către creștini decît evreii germani. Franța de sud însă e cunoscută ca țara clasică a pasiunilor religioase. Cât de îngrozitoare au fost acolo furia religioasă în curs de secole în războaiele contra albigenilor și hugenoșilor ; în suta a optsprezecea încă s-au văzut aci atrocitățile luptelor camisarzilor și

execuțiunea pe eșafod a lui Jean Calas, ba în anul 1815 încă terorismul alb domnea în țară, în Nîmes și Montpellier poporul de jos a ucis pe protestanți. Dacă un asemenea popor vestit prin fanatismul lui religios trăia mai prietenos cu evreii lui decât bonomii alsasiani, cari după felul lor german erau de mult deprinși de a îngădui lângăolaltă confesiuni deosebite și cari de o sută cincizeci de ani scăpaseră deja de groaza războaielor religioase, dacă acestea sunt așa atunci rezultă pentru noi neînlăturata concluzie că rasa spaniolă de evrei se adaptează mult mai ușor cu maniera de -a fi a Apusului decât rasa de evrei germani. Atitudinea evreilor spanioli au exercitat precum se vede mai târziu o influență priincioasă asupra poziției jidovimei din Franța toată, precum și asupra năravurilor imigrațiunii evreo -germane de mai târziu.

Nici obiecțiunile mele asupra precumpănirii jidovimei în presă nu-mi par înlăturate prin enumerarea foilor redijate de creștini. Cumcă evreii sunt foarte numeroși între corespondenți concede și Bresslau: cine însă cunoaște mai de aproape ruajul dinlăuntru al gazetelor noastre acela știe că redactorii nu pre a sunt atât de neatârnați față cu reporterii lor precum admite Bresslau. Multe redacții sunt cu totul în neputință de-a se espune dizgrației corespondenților lor evrei din Paris și Londra. Apoi vine menajamentul pentru abonați. „Schlesische Zeituny" („Gaze ta sileziană") a pierdut dintr-o dată șase sute și mai bine de abonați evrei numai pentru că îndrăznise de a-și spune de-a dreptul opinia asupra unor manifeste dovezi de preumțiune evreiască. La urmă mai vine încă ceva: aproape toate gazetele germane își iau venitul lor curat din inserțiuni; pentru că abonamentul, la noi obicinuit atât de mic, nu acoperă nici cheltuielile; ce însemnează însă mușterii evrei pentru această branșă a întreprinderii jurnalistice poate vedea oricine dacă-și aruncă privirea la pagina a patra a foilor noastre locale. Eu însumi m-am convins pe deplin asupra tăcutei puteri sociale a evreimei strâns unite și solidare abia în săptămânile din urmă prin scrisorile multor oameni onorabili, cari mi-au exprimat sincera lor adeziune, dar m-au rugat cu multă insistență de-a tăgădui numele lor, căci nu se pot espune răzbunării evreiești. Dacă facem suma tuturor împrejurărilor

acestora atunci se esplică de ce o mare parte a presei noastre liberale nu are pentru escesele sumeției jidovești nici a zecea parte măcar din critica pe care o revarsă asupra oricărui caz de netoleranță creștină.

Am spus : nu voim ca după secole de civilizație germană să urmeze o epocă de cultură corce germano -jidovească. Bresslau răspunde că civilizația noastră e deja c orce. [Î]mi pare un joc de cuvinte. Toate popoarele moderne au drept sprijin munca intelectuală a miilor de ani cari au trecut. Civilizația noastră germană răsare, precum observă cu drept cuvânt Bresslau, din trei mari izvoare, al anticității clasice, al c reștinismului, al germanismului; dară pentru aceasta nu este deloc o cultură corce , căci noi am contopit atât idealurile clasice cât și cele creștine cu însăși ființa noastră, încât ele ne -au trecut în sânge și-n carne. Nu voim însă ca pe lângă aceste trei puteri ale culturai să se adaoge o a patra, natura evreilor noi; căci ceea ce în jidovism se potrivește geniului german a trecut de mult în civilizația noastră prin mijlocirea creștinismului. N -o voim, repet, pentru c-am simțit amar deja cu spiritul nou evreiesc, opunându-se de capul lui spiritului nostru, ne duce poporul pe căi rătăcite.

În zilele așa-numitei „June Germanii" lucus a non lucendo literatura noastră era stăpânită de Boerne și de Heine. Cu cât ne depărtăm de acea epocă, cu cât o privim mai în liniște, cu atât mai limpede cunoaștem că era un timp de decadență intelectuală și morală. Nici o epocă a literaturii noastre de la Klopstock încoace n -a produs mai puțin de o valoare trainică. Idei străine, radicale, abstracte pătrunseră atunci în viața noastră, o imitație slugarnică a tot ce e străin ni se propovăduia în numele libertății; și pân-n ziua de azi cele mai bune puteri intelectuale pe cari le avem muncesc spre a elibera și întoarce nația de la idealele negermane ale acelei epoce sterpe . Bresslau se-nșală când crede a găsi în scrierile lui Boerne ironia superioară a lui Pufendorf. Publicistului „Junei Germanii" [i]i lipsește cu totul superioritatea, care nu se poate întemeia decât pe învățatura pozitivă: ce distanță între temeinica sârguință a lui Pufendorf și superficialitatea lui Boerne, care n-a gândit și n-a cercetat nicicând serios o cestiune politică! Ironia însă e justificată în politică numai atunci când răsare dintr-o puternică mândrie națională. Ce ironiza Pufendorf ?Formele corupte ale Sfântului Imperiu, deșarta nimicnicie a statelor mici. Dar, în mijlocul celei mai mari decadențe, el nu vorbea despre nația germană decât c -o fericită mândrie, iar omului celui mai mare al timpului, marelui elector al Prusiei, el i-a ridicat un monument care va dura cât statua lui Schlüter. Boerne însă târă pe cel mai mare german al timpului său, pe Goethe, în noroi, numindu -l slugă rimată și batjocori pe germani, numindu-i un popor de slugi, cu toată obrăznicia unui om care înlăuntru se simțea străin de ei. Istoria a judecat deja. Boerne e mort, ideile lui învinse, scrierile lui nu le mai citește nimenea afară de specialiști, Heine trăiește și va trăi. De ce ? Nu pentru că Heine era într-adevăr o natură cu mult mai bine înzestrată decât Boerne, nu numai pentru că poezia are o viață mai trainică decât scrierile publiciștilor, ci înainte de toate fiindcă Heine era mai german decât Boerne. Operele nemuritoare ale lui Heine nu sunt acele persiflări internaționale din cauza cărora era numit „le seu l poete vraiment parisien", ci poeziile lui simțite nemțește. Astfel Loreley, copil adevărat al romanticei germane, apoi versurile De mii de ani din Grecia, care rezumă încă o dată tot ce germanii spususeră sau cântaseră asupra frumuseții lumii elenice de la Winkelmann încoace. Heine are chiar în limba sa, ca toți autorii cei mari, o ușoară nuanță de provincialism. Goethe e franc, Schiller suab, Lessing și Fichte, oricât de deosebiți îndealmitrelea, trădează originea lor din Saxa Superioară, Heine, unde e

mai puternic, e din țara Rinului, Boerne, din contra, vorbește acea limbă cultă și abstractă a gazetelor, care poate străluci și orbi, dar nu va fi nicicând într-adevăr puternică, într-adevăr germană; îi lipsește izul pământului, puterea primordială, vorbele nu se cufundă în sufletul cititorului.

Astăzi talentele sănătoase și într-adevăr însemnate dintre artiștii și învățații evrei s-au convins demult că nu pot produce nimic mare decât pe căile spiritului german, deci se poartă în consecință. Numai mediocritatea prezumțioasă se opune c-o închipuită superioritate cavalerescului Esau germanic; numai mediocritatea încearcă a introduce în sanctuarul limbei noastre strigătele de iarmaroc și păsăreasca burselor. Când ne opunem. la asemenea cabazuri a elementelor re le din jidovimea noastră oameni ca Bresslau ar trebui să ne susție. O deosebire serioasă și adâncă între opiniile mele și ale lui nu pot descoperi.

Nu stă tot astfel cu scrierea polemică a unui alt coleg al meu. D. Lazarus, în dizertația sa intitulată *Ce e național ?*, pornește de la teza necombătută că esența naționalității nu stă numai în origine sau numai în limbă, ci în neîndoielnică, via conștiință de unitate. Dar, deși vorbește c-o elocuență patetică asupra însemnătății religiei, totuși nu cercetează m ai de aproape greaua întrebare dacă o asemenea conștiință de unitate e posibilă când sentimentele religioase sunt cu totul deosebite. Din contra, dumneasa admite ca ceva dovedit că toți evreii germani sunt germani în orice privință. și de la aserțiunea aceasta ajunge la concluzia monstruoasă că: „Jidovismul e tot atât de german ca și creștinismul. Fiece naționalitate cuprinde azi mai multe religii, fiecă religie mai multe naționalități”. Tăgăduiesc absolut aceasta. Nu sunt aderent al doctrinei statului creștin, căci statul e o ordine mireană și trebuie să-și exercite puterea lui c-o nepărtinitoare dreptate și față cu necreștinii. Dar fără de nici o îndoială noi germanii suntem un popor creștin. Pentru a răspândi religia aceasta între păgâni strămoșii noștri au vărsat râuri de sânge, pentru a o dezvolta și forma au suferit și luptat ca martiri și eroi. La orice pas pe care-l fac în cunoașterea istoriei patriei mă conving din ce în ce mai mult cât de adânc a congrescut creștinismul în orice fibră a națiunii noastre; necredința chiar, dacă nu degenerază în persiflaj frivol, nu e-n stare a părăsi cu totul terenul creștinismului. Idei creștine vivifică arta și știința noastră ; spirit creștin trăiește în toate instituțiile sănătoase ale statului și ale societății noastre. Jidovismul însă e religia națională a unui neam prin origine străin nouă, jidovismul e în esență defensiv nu convertitor, deci prin natura lui chiar mărginit la o rasă. La dezvoltarea jidovismului germanii n-au luat nici o parte în curs de sute de ani; ideile lui întru cât n-au trecut în creștinism n-au exercitat nici o influență asupra statului, asupra civilizației noastre. Cine susține în fața unor fapte atât de patente că jidovismul e tot atât de german ca și creștinismul comite un păcat în con tra măreției istoriei germane.

Tot atât de greșită în generalitatea cu care a fost pusă e aserțiunea că fiecă naționalitate cuprinde azi mai multe religii. Cele mai civilizate națiuni ale prezentului, cele din Europa apuseană, sunt toate popoare creștine,

Acea vie conștiință a unității, condiția naționalității, nu se poate de regulă forma între oameni cari gândesc radical deosebit asupra cestiunilor celor mai-nalte și mai sfinte ale vieții sufletești. Să ne închipuim numai că jumătatea poporului nostru s-ar lepăda de creștinism ; nu-i nici îndoială că nația s-a desface, că s-ar risipi tot ce numim german. Lazarus nu observă deosebirea între religie și confesie ; el își închipuiește că noțiunile : catolic, protestant, jidov sunt coordonate.

Deosebiri confesionale înlăuntrul aceleiași religii poate suporta o nație deși destul de greu, precum ne-o dovedește istoria suferințelor Germaniei. Deosebirea între catolici și protestanți, oricât de odioasă s -ar ivi la lumina zilei, rămâne totuși o ceartă în familie, înlăuntrul creștinismului; noi protestanții împărtășim cu catolicii o sumă de principii de dogmatică și morală creștină. Când vitejii noștri părinți, după o luptă aprinsă, își repuneau spada în teacă și -și întindea mâinile spre a încheia pacea religioasă, ei puneau regulat în tractatele lor clauzula donec per Dei gratiam de religione ipsa convenerit. De aceea nici astăzi un german creștin nu trebuie să piarză speranța că se va ivi cândva o formă mai pură a creștinismului, care să reîmpreuneze pe frații despărțiți. Coexistența mai multor religii însă înlăuntrul aceleiași naționalități se află uneori ca stadiu de tranzițiune; dar de ținut nu poate ținea, precum o dovedește istoria popoarelor apusene, decât așa, că una din religii formează regula iar eterodocșii escepția, mica minoritate. Aceasta e poziția evreilor în Europa apuseană. Popoarele creștine ale Apusului n-au devenit însă creștino-evreiești pentru că un mic număr de evrei trăiește între ele. Ele au putut să dea acestei minorități toate drepturile cetățenești și deplină libertate religioasă; dar și după emancipare popoarele sunt în drept și datoare de-a persista în mersul început al civilizației creștine, de-a păstra spiritul creștin al instituțiilor lor. Greșeala fundamentală a dizertației lui Lazarus e că oratorul nu e în stare de-a pricepe toate lucrurile acestea și ignorează cu sumeție rolul modest și escepțional care i se cuvine jidovimei în lumea culturii creștine.

Din celelalte scrieri polemice voi pomeni numai una încă, pentru că în ea se vede un târâie-brâu c-o insultătoare prezumțiune de rasă unsă cu mir creștinesc. Cine cunoaște persoanele și împrejurările din Berlin va pricepe numaidacă de ce d. Paulus Cassel s-a simțit adânc jignit prin observațiile mele asupra abuzului de reclamă a literați lor evrei și de ce d-sa m-a zugrăvit pe mine cu obicinuita-i grație ca pe un „fariseu al conștiinței moderne”. Nepriceput e însă ca un preot creștin să crează a rezolva cestiunea izraelită a prezentului prin vorbele lui Hristos: „Mântuirea vine de la evrei !” și prin prorocia

nebiblică, adunată din mai multe locuri ale Bibliei. „ Toate popoarele trebuie să locuiască sub corturile lui Hristos Sem.”. D. Cassel retace însă o nemica toată, că Hristos a rostit vorbele acelea înainte de ce evreii ar fi respins mână tuirea și înainte de a-l fi răstignit. A spune creștinilor de azi „Mântuirea vine de la evrei” e o mai mare nebunie decât dacă un protestant ar zice altui protestant „Mântuirea vine de la Roma” pentru că Luther a plecat din punctul de vedere al bisericii romane și pentru că protestantismul datorește mare parte a culturii sale bisericii celei vechi. Fiecare putere intelectuală tânără care învinge pe una mai veche e fiica adversarei ei. Mărimea doctrinei creștine consistă tocmai într-asta, că, răsărită dintr-un popor semitic, au învins semitismul și a devenit o biserică universală. Dacă d. Paulus Cassel ar cerceta serios scrierile marelui apostol Pavel, a cărui nume l-a primit când s-a botezat, s-ar instrui lesne asupra acestor simple adevăruri. Vază d. Cassel de va găsi auditori cu crezare pentru doctrina inventată de dumnezeu despre „Hristos Sem”, pe care testamentul nou nu-l cunoaște; noi germanii creștini ne ținem de Evanghelia fiului lui Dumnezeu. Același spirit de imensă prezumțiune se vede din aserțiunea d-lui Cassel că poporul evreiesc a fost abătut de la evlavie prin germanii cei frivoli. Heine învățase, se înțelege, destrămarea sa morală de la acea junime germană care s-a luptat în războaiele de eliberare (contra lui Napoleon I) !

Curios rămâne că tocmai ideile acelea ale revistei mele din noiembrie cari pentru mine erau cele mai importante nici nu sunt pomenite de către numeroasele întâmpinări. Observațiile adică asupra vinei ce-o au germanii în împuternicirea iudovimeii. Prin marile vorbe de toleranță și „cultură” ne-am lăsat seduși de-a comite o mulțime de stângăcii în învățământ, erori cari amenință a corupe cultura creștină a tinerimii noastre, și abia acum începem a înțelege că școlile simultane primare sunt numai pentru ca să nu fie „mai rău fără rău”. E un minunat lucru toleranța, însă ea presupune că omul și-a câștigat deja o convingere religioasă puternică. Un bun învățământ elementar câtă să fie pătruns în toate ramurile de același spirit. A preda istorie universală unor copii cari, după felul lor copilăresc, nu pot distinge decât bine de rău și adevăr de minciună și a o preda cu toate astea astfel încât să nu jignești nici pe protestanți, nici pe catolici, nici pe evrei însemnează a juca pe ouă și nu i-ar succeda nici unui mare învățat, necum modestei culturi a unui învățător de școală primară. Nimic însă nu e mai periculos pentru sufletul copilului decât fraza fără de cuprins. E datoria statului de a priveghea cu asprime ca sub firma toleranței să nu se deprinză nepăsarea pentru religie. Și în contra tiraniei cametei exercitată pe-n trecut de către evrei și creștini statul ar putea să dea mai multă apărare decum dă cai.

Mai însemnată decât toate măsurile puterii statului va fi însă atitudinea nației chiar. Nepăsarea și greociunea noastră ar fi putut să-nvețe mult de la virtuțile economice ale neamului evreiesc. Noi, din contra, n-am fost primitivi decât de slăbiciunile și boalele caracterului evreiesc. Cosmopolitismul nostru [i] ieși înainte celui evreiesc, gustul nostru de critică se bucura de discursurile asmuțitoare a presei evreiești. Un popor ce-o puternică mândrie națională n-ar fi îngăduit nicicând înjurăturile epigonilor lui Boerne; un popor cu datini pe deplin formate și-ar fi păzit limba cu mai multă trezvie contra barbariei gazetelor umoristice iudovești. Înainte de toate însă destrămarea fatală a vieții noastre bisericăști, gustul de batjocură și materialismul multor creștini au dat vânt prezumțiunii iudovești. În sferele frivole și lipsite de credință ale evreilor e o părere stabilită că marea majoritate a germanilor culți a rupt-o de mult cu creștinismul. Va veni vremea, și poate că nu e tocmai departe, în care nevoia ne va-nvăța a ne închina, în care modesta pietate va ajunge la oarecare vază alături cu mândria culturii. La urma urmelor orice cestiune socială grea readuce pe observatorul serios la religie. Cestiunea izraelită din Germania nu se va liniști, raportul între creștini și evrei nu va redeveni pacinic până ce concetățenii noștri izraeliți nu vor ajunge la convingerea că s-untem și voim să rămânem un popor creștin.

[26, 29 ianuarie, 1 februarie 1880]

DIN TRANSILVANIA

Foia „Telegraful român” publică următorul articol inspirat de indignare și de pericolul iminent. Articolul e aspru, s-ar putea zice provocător, ca și notița din „Pester Journal” care l-a inspirat. Dar, după cum zice chiar „Telegraful”, manoperile sunt vechi și poporul român de atâtea veacuri viețuiește neclintit păstrându-și limba și moravurile. Cât pentru acele „așchii uscate”, gata a-și renega limba și naționalitatea, să nu îi plângem, ci din contră, asemenea spartanilor, să ne îmbrăcăm eu haine de sărbătoare, căci am scăpat de Pausania. Reacțiunea nu într-o târziu va începe și legătura va cădea de pe ochii asupritorilor ! Vijelia mugește împrejurul stîncei care cu nepăsare ține capul sus, disprețuind eforturile ei zadarnice. Norii se risipesc, stîncea a rămas neclintită la locul ei, tot cu fruntea sus; iată viața naționalității române din vremuri uitate. Dacă s-ar urma apelului „Telegrafului român”, apoi cel mai bun mijloc de apărare ar fi nepăsarea și disprețul, căci nu într-o târziu reacțiunea va începe. Legea fizică a perseveranței nu-și va schimba deloc urmările. Dacă „Pester Journal” înțesește pe maghiari, laudă procederea lor, necalificabilă ce e drept, pentru atingerea unui scop, germanizarea, atunci nu e just, nu e

logic ca și ziarele române de preste Carpați să lucreze tot spre acest scop la care tind gazetele evreiești! Unitate în limbă, unitate în biserică, iată în scurte vorbe un întreg program pentru apărarea naționalității române amenințate.

[30 ianuarie 1880]

[CA UN FEL DE REFUGIU...]

Ca un fel de refugiu de multe inconveniente ale vieții, Dumnezeu, în înalta sa bunăvoință, a dat omului răsul, cu toată scara, de la zâmbetul ironic pâna la clocotirea homerică. Când vezi capete atât de vitreg înzestrate de la natură încât nu sunt în stare a înțelege cel mai simplu adevăr, capete în care, ca în niște oglinzi rele, totul se reflectă strâmb și în proporții pocite, făcându-și complimente unul altuia și numindu-se sarea pământului, ai avea cauză de a te întrista și de a despera de viitorul omenirii dacă n-ai ști că după o sută de ani, de pildă, peste amândouă despărțămintele geniilor *contemporani*, peste balamuc și pușcărie, va crește iarba și că în amintirea generației viitoare toate fizionomiile acestea vor fi pierit fără de nici o urmă, ca cercurile din fața unei ape stătătoare.

Garanția învingerii adevărului și binelui în lumea aceasta este moartea. Dacă moartea nu s-ar îndura să ne scape de o generație în dissecțiune, care produce atâția Mihălești, Fundești, Pătărlăgeni, Costinești, dacă moartea n-ar pune adevărul la adăpost de onoarea de a fi coexistat alături cu partea criminală și stupidă a omenirii, niciodată națiile n-ar fi putut strânge acel capital de adevăruri care înobilează aspra lor luptă pentru existență.

E o fericire pentru noi că, prostia și perversitatea fiind nemuritoare, cel puțin proștii și perversii *in concreto* sunt muritori.

De acolo răsul, ca un voios semn de încredere în zădărnicia acestei priveriști.

La aceste considerațiuni, pe jumătate melancolice, pe jumătate vesele, ne-au condus numărul „Românului” de la 30 ianuarie, în care găsim următoarea frază la adresa roșilor mai tineri.

„Sunteți tineri, aveți prin urmare puterea de-a lucra”;

„Sunteți *învățați*, aveți deci inteligența și capacitatea de -a corespunde la însărcinarea ce vi s-a dat de națiune”.

Tineretea e într-adevăr un defect incurabil, mai cu seamă al inteligențelor roșii, căci o organografie a radicalilor nu ne-ar arăta în cele mai multe capete ale lor decât numai începuturile embrionare a ceea ce se numește creier, însă o dezvoltare hipertrofiată a acelor părți ale capului cari corespund cu șiretlicul și în fine o lipsă totală a simțului de distingere între lucruri proprii și lucruri ale altuia.

Dar *învățații* roșii? Asta e ceva cu totul nou. Carada, Pundescu, Costinescu figurând ca învățați sunt în stare a face să zâmbească și pe omul cel mai deprins cu curiozitățile lumii.

Căci într-adevăr e curios ca niște bieți oameni cari abuzează în mod periculos sănătății lor de surogatul pe care natura răutăcioasă le-au dat în loc de creieri, surogat abia suficient pentru a distinge un om de un car cu lemne, incapabil însă de -a înțelege semnificațiunea vorbelor chiar, ceea ce ni se dovedește atât de des prin articolele de fond ale foilor liberale, să mai fie espuși la primejdia de a fi numiți *învățați*!

Între roșii abia se află câțiva cari pot fi taxați cu epitetul biblic de „ființe cuvântătoare”, abia câteva excepții cari, printr-un defect nedescoperit încă al conformațiunii craniului, sunt ceva mai inteligenți, *deși* roșii. Încolo chiar elementelor liberale inteligente li e rușine de -a fi confundate în acea masă de hidos întunec, în acea grămădire de perversitate catilinară și de adâncă, uimitoare nerozie.

Guvernul însuși face foarte bine că nu întrebuițează asemenea oameni decât la funcțiunea machinală a votului; ar fi vai de țară dacă ar mai și discuta. Astfel cum ies proiectele de lege din pana șefilor de biuro ai ministe-riilor sunt lucruri mai mult ori mai puțin indigeste, dar nici au pretenția de -a fi altceva decât lucrări făcute de silă, menite de a nu fi nici înțelese, nici ascultate de poporul românesc. Dar închipuiesc -și cineva că pe aceste canevale de copist s-ar mai broda discursuri roșii și lucrul ar deveni o adevărată spaimă. De aceea repede se fac, repede se votează proiectele de legi, adesea mai mult într-o singură zi și obiceiul existenței, destul de trist prin el însuși, e cel puțin scutit de platitudinile machinelor votătoare.

De aceea „Românul”, sau cel puțin finul d. C. A. Rosetti, în loc de a -i consilia pe tinerii și învățații lui amici la vorba sau ferească Dumnezeu la lucru, ar face mai bine, a le reaminti singura lucrare de care inteligențe roșii sunt capabile: votarea, votarea fără scrupul, fără considerante, fără frază.

[1 februarie 1880]

[UNUL DIN PUNCTELE STATORNICE ...]

Unul din punctele statornice ale programei acestui ziar, o temă adeseori dezbătută, a fost reforma învățământului într-o direcție mai realistă. Dar ceea ce li s-a întâmplat multora ni se întâmplă și nouă. Aceiași oameni cari au combătut odinioară proiectul de lege adus de ministrul Maiorescu în timpul cabinetului Catargiu nu se sfiesc astăzi de a-și apropria, fără a le înțelege, ideile aceluia proiect. Astfel aflăm în numărul de joi -vineri, 31 ianuarie-1 februarie al „Presei” următorul pasaj încântător:

Pentru a pune capăt acestui rău se pot lua următoarele măsuri : două licee, unul în Iași și altul în București, sunt de a juns pentru a forma buni profesori de *gimnazie* și a permite unor amatori distinși să cultive literile sau belele -arte. Celelalte *licee* sau *gimnazii* trebuiesc transformate în școli reale și profesionale, unde științele cu aplicațiunea lor să se predea cu folos pentru junimea studiosă. O mulțime de juni cari n-ar putea, din cauza lipsei de mijloace, să se ocupe de studii superioare ar găsi în aceste școli asigurarea de-a îmbrățișa o carieră utilă și onorabilă în industrie, în agricultură sau în comerț; drumurile de fier, lucrările de canalizare, de poduri, lucrările de mine, ar deschide noi și bogate cariere junilor studiosi; ei ar putea să găsească în acest vast câmp de activitate independința și averea câștigată printr-o muncă fecundă și onorabilă.

Ca să vadă câtă pricepere și adâncime are scriitorul aceluia articol și ce sistematic își închipuiește dumnealui învățământul, cititorul n-are decât să observe cum sus se formează buni profesori de gimnazii și cum c-un șir mai jos toate gimnaziile se desființează.

Scriitorul aceluia articol habar n-are de ce propune, nici prin vis nu-i trec urmările unilateralității cu care privește învățământul. Școlile pe cari le dorește introduse în România cu escluderea culturii și puterii educative a clasicității ar deveni escelente pepiniere de ... mari oameni de stat. Nu-i vorba, și școlile actuale produc asemenea fructe, căci dacă nu le-ar fi produs n-am avea plăcuta ocazie de-a face observații „Presei”.

O direcție realistă însă a școlilor cată, să țină seamă de trebuințele *reale* ale societății, fie acele materiale, fie *morale*. E însă evident că necesitățile morale ale prezentului sunt aproape înzecit de mari decât cele materiale chiar. Diferiți mari oameni de stat cari-și fac din șiretlic și neadevăr o virtute, apoi o organizație întreagă bazată pe minciună că poporul e cult și bogat, pe când în realitate era incult și sărac, o generație prezumpțioasă, fără sațiu și imorală de advocați la cari mintea e înlocuită prin viclenie, a căror meserie consistă în a corumpe

caracterele prin amăgire, a face din negru alb, din alb negru, o lipsă totală de judecată pentru orice formă de cultură care nu corespunde c-un paragraf de lege, toate relele acestea care ne bântuie, Presa” crede a le putea remedia prin prefacerea câtorva biete gimnazii în școli reale ! Încă o dată nu s-a dovedit adevărul proverbului latinesc : *Non idem est si duo dicunt idem.*

[5 februarie 1880]

[„CÂND, MULȚUMITĂ...”]

Când, mulțumită extraordinarei dibăcii cu care patrioții conduc destinele țării, s-a ivit în Congresul de la Berlin cestiunea izraelită, ca din senin, fără ca, după propria lui mărturisire, cabinetului să-i fi trecut măcar prin vis eventualitatea aceasta, ne aducem aminte că atât presa guvernamentală cât și înaltele sfere ale roșiilor dibuiau prin întuneric și-și pierduseră capul. Țara nu voia să dea nimic, ea era uimită de acest amestec în suveranitatea ei interioară, necontestată nici în vremile lui Pasvanoglu. Guvernul, din contra [1]și făcuse, în înțelegere cu străinii, vreo șapte -opt așa-numite categorii, pe cari puteau intra în dragă voie toți evreii. Atât era de mare spaima generală, atât de amar devenise tonul jurnalistic, atât de agitate erau spiritele încât garda civică a fost dezarmată, patrule petreceau Bucureștii în lung și în lat, s-aștepta izbucnirea unor sângeroase turburări.

Era necalificabilă cererea. Se cerea poporului românesc să recunoască cetățenia unor oameni al căror cel întâi act politic era un act de înaltă trădare în contra țării care-i hrănea, în contra poporului care fusese îndestul de creștin de-a-i îngădui în mijlocul lui. Cu ușurința cea mai mare acești oameni se constituiseră în asociație internațională, ca și socialiștii, și drepturile rasei lor erau pentru ei lucrul principal, chiar dacă statul român ar fi pierit nevoind a le acorda. Pentru drepturile lor ei puseseră statului cestiunea de existență sau de neexistență, și această cestiune se înscrieseră în instrumentul păcii de la Berlin, în articolul 44.

Pe de altă parte era evident că roșii noștri, cosmopoliți cum sunt, fără tradiții, fără trecut, fără simț istoric, având drept toată cultura în capul lor un roi de fraze stereotipe în toate țările unde există proletariatul sub o formă oarecare, cătau să recunoască în fundul inimei lor că evreii aveau dreptul să comită o trădare de țară, de care ar fi fost și ei capabili de ar fi fost în opoziție. Căci roșii, după cum [1]i definea liberalul Iancu Negură, în opoziție conspiră contra tronului, la guvern conspiră

cu străinii contra țării.

Pentru conservatori poziția era a semenea grea. Mulți dintre ei vedeau în exigența art. 44 al Tractatului de la Berlin un precedent atât de periculos și nemaipomenit de amestec direct în autonomia internă a țării, încât erau dispuși a răspunde împreună cu țara c-un refuz net al cererii. Afară de aceasta guvernele conservatoare nu se distinsese nicicând prin persecuțiunea evreilor, în rândurile partidului erau chiar o seamă de bărbați independenți cu totul prin averea lor și dezinteresați cari simpatizaseră cu aspirațiunile evreilor. Purtare a Alianței izraelite însă, graba bucuroasă cu care o seamă din evreii noștri alergaseră să pună cestiunea de existență statului din care voiau să facă parte, a rupt toată tradiția paciniceii conviețuiri și au prefăcut pe amicii cei mai sinceri ai evreilor în cei mai sinceri adversari ai tendențelor lor.

Trebuia puțin simț istoric, puțină cunoștință a spiritului popoarelor europene pentru a vedea limpede că singurul rol ce se cuvenea statului român era rezistența acută în contra exigențelor art. 44. N-avem nevoie să încredințăm că în ochii oricărui stat din Europa art. 44 era o oroare. Dacă evreii din Rusia ar fi cutezat, în înțelegere cu Alianța universală, să formuleze o asemenea cerere către Congres, guvernul rusesc ar fi împlut cu ei temnițele și minele din Siberia; oricare rasă care se crede apăsată și care ar fi formulat cereri în contra guvernului legitim, spre a-l sili la concesiile prin intervenție străină, ar fi fost tratată de statele respective cu pedepsele cari se aplică trădătorilor de patrie.

Era deci evident că art. 44 nu putea să fie ceea ce semăna a fi, nu putea să fie o teorie juridică aprobată de puterile semnatoare, ci, redus la proporțiile lui naturale, era un pretext, nu o cauză de intervențiune sau precum s-a exprimat un deputat în delegațiunea austriacă un *escellent mijloc de presiune* asupra României. Acest deputat imputa guvernului său de ce nu s-a servit cu mai mult folos de acest mijloc. Spiritul articolului era acesta, litera lui însă se îndrepta contra esclusivismului absolut al art. 7 din Constituția noastră.

Presupunând că art. 44 ar fi stipulat emanciparea evreilor, nimeni n-ar putea contesta că noul art. 7 al Constituției e tocmai contrariul lui și că tocmai încetățenirea individuală e înlăturarea pentru totdeauna a ideii emancipării.

Mijlocul de presiune a fost însă întrebuițat de deosebite părți c-un succes cam inegal. Astăzi, când i s-a secat izvorul și când nu mai e nimic de stors din el, astăzi când el nu mai are de sprijinit nici un interes străin, va veni în fine recunoașterea independenței României. În câteva zile prin recunoașterea oficială și generală a neatârării cestiunea izraelită va fi moartă și sperăm că pe de-a pururea. Dacă nu ne-ar cuprinde numai tradiționala noastră nepăsare pentru gravele neajunsuri economice și sociale ale țării, dacă nu ne-am crede din nou puși la adăpost de orice pericol prin această nouă dovadă de bunăvoință a apusului european!

Recunoașterea neatârării României este deci o confirmare deplină a manierei de a vedea pe care „Timpul” o e misese din capul locului. Era evident că aceeași Germanie care aruncase în temniță pe bancherii evreii ce *subscriseseră un împrumut* al guvernului francez în timpul războiului avea o conștiință juridică ce nu putea încăpea exigențele nedrepte ale art. 44, cu m-tele erau formulate de presa amică evreilor, precum pe de altă parte nu există nici o îndoială că oricare din puterile semnate ale Tractatului din Berlin ar fi judecat ca și noi procedura criminală a unor supuși ai lor cari ar fi cutezat a cere intervențiunea străinătății în afacerile interne ale țării. Dacă irlandezii Angliei, polonii Rusiei, românii coroanei ungare, arabii Franței ar fi îndrăznit a cere de la un congres european ceea ce nu sunt în drept a cere decât de la puterea statului lor nu știm de s-ar fi găsit o singură voce în favorul art. 44.

Confirmarea vederilor noastre emise din capul locului ne bucură și, oricare ar fi fost întrebuițarea făcută de art. 44 ca unealtă de presiune, necesitățile politice ale prezentului ne silesc a o trece cu vederea și a o da uitării pentru moment măcar. Europa monarhică și creștină, Europa împărțită după rase și care datorește estrema sa dezvoltare intelectuală și economică tocmai principiului împărțirii în rase, cari, una după alta, își încarcă umerii cu sarcina civilizațiunii câștigate de celelalte ginți surori, această Europă ne-a dat dreptate în fundul inimei ei, iar art. 44, departe de-a fi espresia unui principiu juridic cosmopolit, n-a fost decât manipulațiunea unor interese trecătoare de ordine secundară. Pentru cel care nu cunoaște adevăratele motive cari determinează voința oamenilor, precum nici firele subțiri cu care se împăinjenează ochii opiniei publice, art. 44 a fost uimitor prin stabilirea unui principiu ce este în contradicțiune cu însăși natura cea mai intimă a statului în genere. Pentru cel care știe însă ce va să zică a pune un motiv pretextat înainte și a sili pe partea adversă de -a face concesiile pe un teren cu totul alt și străin motivului pretextat, pentru acela intențiile adevărate erau, de nu clare, cel puțin întrevăzute într-o lumină cu totul alta. Pentru cei simpli art. 44 era un principiu de drept, pentru înțelept un problem.

Dezbrăcat acum de caracterul lui problematic și trecut în domeniul cestiunilor rezolvate fără contestare, ora recunoașterii oficiale a neatârării noastre se apropie, o nouă eră se începe în istoria luptei pentru existență a individualității noastre naționale.

Nu știm într-adevăr încă în ce legătură stă cu începutul acestei nouă ere știrea despre o adâncă schimbare a cabinetului actual. Evident este că nemulțumirea cu purtarea guvernului, dar mai cu seamă cu aceea a elementelor roșii din el, merge crescând. Toate succesele pe câte le-au avut le datorește opoziției, le datorește liniei de conduită impusă fie de conservatori,

fie de liberalii moderați, toate însușirile se trec în registrul cel mare de neprevăderi și naivități radicale. Fie că s-ar fi convins în sfârșit de ineptia lor înăscută, fie că disoluțiunea a intrat în rândurile lor în urma ducerii *ad absurdum* a teoriilor lor cosmopolite, destul că putem înregistra, fără explicația care ne lipsește încă, noutatea despre necesitatea simțită a unui guvern nou, o necesitate despre care s-ar fi convins însăși unitatea în două fețe Rosetti -Brătianu.

În interesul țării ar fi într-adevăr un guvern serios cu principii sigure, concrete și constitutive, în locul partidului a cărui listă de fraze coprinde discompunerea, agitația perpetuă și tirania elementelor ignorante și ambițioase din țară.

[7 februarie 1880]

[DIMITRIE CANTEMIR...]

Dimitrie Cantemir, Domn Moldovei, unul din oameni cei mai învățați ai secolului său, în prefața latinească a *Cronicei românilor* povestește cititorului ne va ierta parțiala incertitudine a citatului, de vreme ce nu avem cartea la îndemână că romanii, pătrunzând în

Rhaetia, vitejii locuitori ai acelei țări le-a luat armele și i-au combătut cu armele lor proprii. Astfel venerabilul cronicar român, în asprul său patriotism (ceștiune de *creștere*, cum ar zice „Presa”), se încumetă a combate pe toți hulitorii neamului său cu propriile lor arme.

Pe un teren și mai priincios decât acela al vechiului cronicar, îmbrăcat în platoșe de fier și înmuind un condei de fier în contra dușmanilor neamului său, ne aflăm noi față cu organul marelui om de stat, față cu „Presa”.

În numărul ei de joi, 7 februarie, „Presa” se miră de reintrarea d-lui Epureanu în partidul conservator, adaogă apoi câteva parafrazări a vorbelor d-lui Boerescu despre lipsa de domiciliu a dreptei conservatoare etc. etc. Vorbe ieftene într-adevăr, de care nu ne preocupăm într-o țară și într-un secol în care epitetele împlă ulițele, încât le pot găsi și cei mai târziori la pricepere.

Nu vom face așadar polemică cu „Presa”, căci nu ne-am înțelege, mai întâi pentru că nu vorbim aceeași limbă. No i știm românește; „Presa” nu. Noi căutăm pentru ideile noastre cuvântul cel mai adecvat ce se poate; „Presa” găsește arareori câte un echivalent francez. Cestiune de creștere sau, mai exact, de atavism. Omul a cărui părinți n-a fost român neam de neamul lor ar pricepe cu greu adâncimea vorbei țărănești, căci oamenii de țară se-nțeleg chiar între străini cari le știu limba, nu doar dând cuvintelor un înțeles arbitrar, ci punându-le numai într-o ordine sintactică alta decât cea obicinuită și așezând accentu logic pe unele vorbe. Se-nțeleg prin accente, căci au dorința de -a se înțelege.

Deci nu pe terenul acestei înțelegeri pe care discută oameni ce au dorința de a se convinge și îndupleca vom vorbi cu organul marelui om de stat, ci pe acel neutru al argumentului, absolut valabil pentru persoanele la cari ne adresăm, pe acela al dovezii numite *ad hominem*.

Acum câteva luni, la 15 mai 1879, „Presa” relatează alegerea colegiului I pentru Senat.

Ce zicea „Presa” pe atunci?

Toți fruntașii națiunii pe cari un sistem fatal li persecutase cu o furie neuzită națiunea -i îmbrățeșează și -i trimite ca să -i puie față-n față cu persecutorii lor.

Aceia pe care partidul *radical* îi declarase de trădători *națiunea-i recunoaște din nou ca stâlpi ai săi*.

Cari erau acei *stâlpi*, acei fruntași? „Presa” -i subliniază în lista aleșilor colegiului întâi, îi tipărește cu cursive, deci iată -i:

Constantin Bosianu

Iancu Strat

C. Sillion

C. Cornescu

Al. Știrbei

Vasile Aleandri

Prințul Dim. Ghica

Petre Mavrogheni

G. Gr. Cantacuzino

Menelas Germani

G. Giurgea

M. K. Epureanu

General Mann

T. Rosetti

General Florescu.

Ce mai zice însă „Presa” despre această *opозиțiune* ?

Opozițiunea, deși în minoritate, reprezintă în realitate adevărata *espresiune a țării*, căci numai aleșii opozițiunii, până la unul, întrunesc calitățile ce trebuie să însușească un reprezentant al țării în orice împrejurări și mai ales când se tratează de chestii importante ... Partida radicală, cu o *neînsemnată excepțiune*, nu este reprezentată decât de niște *docile instrumente* ale guvernului, cari strălucesc prin necunoștința lor și prin lipsa de orice titluri meritorii și cari nu -și înțeleg într-altfel misiunea decât a face gălăgie la un ordin dat ca să turbure discuțiunea și să voteze tot felul de *ilegalități*.

Tot în acest articol, mai la vale, „Presa” vorbește de violarea Constituției prin recunoașterea alegerii d -lui Morțun în locul d-lui Nicu Gane, ce avea mandatul de deputat de Suceava, și zice :

... Tot asemenea va putea da afară din Cameră pe toți deputații opozițiunii și a -i înlocui, după capriciu, cu d-alde Mărgăritești, Dimănțești, Pătărlăgeni etc.

Dar oare citarea Mărgăriteștilor și Pătărlăgenilor e izolată în ciclul de articole de fond ale „Presei”*?

Deschidem numărul de la 20 mai 1879 și vedem următoarele asupra partidului roșu.

Afară de vreo două personalități și de un foarte mic număr de tineri instruiți dar a căror acțiune asupra direcțiunii afacerilor este *nulă*, partidul care guvernă țara (cel roșu) nu se compune decât de indivizi ce nu pot decât a -i compromite toate interesele, exercitând în stat cea mai tristă și periculoasă influență ...

Oricât de audace și de compact poate fi mândrul și cu penele falfăitoare batalion al Pătărlăgenilor și Manoleștilor din Cameră și Senat, autoritatea, prestigiul și talentele, înțelepciunea, tactul și prevederea politică a atâtor bărbați însemnați pe care națiunea i -a trimis în Parlament vor și a ține în loc și a paraliza acțiunea funestă a acestor triști politici.

Aceasta este convicțiunea noastră !

Aceasta trebuie să fie convicțiunea națiunii !

Aferim, ar zice turcul.

Apoi azi, când d. Boerescu nu mai nemerește domiciliul partidului conservator, pe care -l știa odinioară foarte bine, noi n-avem dreptate a ne plânge că adevăratul flagel al nefericitului nostru popor sunt ... *advocații* ? Ceea ce ieri era stâlpi al țării, astăzi n-are domiciliu ? Se potrivește aceasta ? Se potrivește ca nuca în perete și ca sarea -n ochi, ar zice povestea vorbii.

Dar aceasta nu e destul. Rămâne să dovedim tot din „Presa” că ilustrul partid al Centrului a recunoscut asemenea pe d-nul Epureanu de șef al său.

În no. său de 31 mai 1879 „Presa” scrie asupra alegerii prezidentului Senatului:

Dar, cunoscându-se declarațiunea P.S. Sale (Mitropolitului), pe care unii o comparau cu fabula vulpei care, neputând ajunge la struguri, [î]i găsea acri, a trebuit ca și opozițiunea (deci și d -nul Boerescu cu ai săi) să pună un alt candidat la prezidenție, și acest candidat a fost d. M. K. Epureanu.

Tot în acest număr „Presa” dovedește într-un mod exact că majoritatea guvernamentală la acea alegere n-a fost decât de șase voturi, deși guvernul pusese contracandidat pe d. Bozianu, simpatic tuturor partidelor.

În realitate dosarul nostru *ad hominem* în privirea „Presei” e foarte bogat. Dacă nu uzăm de el pe deplin, reticențele noastre sunt cauzate mai mult de lipsa de timp de a ne ocupa cu neconsecvențele unor adversari despre cari nicicând n -am avut o opinie mare.

Nouă nu ne inspiră respect decât o inteligență superioară, osândită fatalmente de a urma adevărului oricare ar fi caracterul purtătorului ei, sau un caracter superior, osândit asemenea de a fi adevărat oricare ar fi inteligența purtătorului lui. Respectăm pe Baco de Verulam, autorul scrierii *Novum Organon*, întemeietorul științei moderne, care, cu toate defectele caracterului său, prin mărirea creierului era condamnat a fi un rob al adevărului, respectăm, căci aci putem fi mai acasă, pe frații Golești, cari, cu toată mărginirea intelectuală, aveau caractere statornice și limpezi. Tot ce e la mijloc, pe jumătate onest sau pe jumătate inteligent, e pentru noi lume problematică, nimic.

Aurea mediocritas e pentru noi o oroare în amândouă laturile ființei omenești, precum era pentru divinul Dante. Acest „element moderator”, dacă voiți, al caracterelor și inteligențelor, e loca șul minciunii, al tertipului, al meschinăriei, locașul celui advocat pe care Scaunul papal îl numea *advocatus diaboli*. Aceștia sunt oamenii născuți spre a pretexta intenții bune și a face fapte rele, oameni ce nu cred ceea ce zic și nu zic ceea ce cred; e i nu sunt nici buni, nici răi, ei sunt de -a dreptul mici, și existența lor în lume este o persiflare a existenței.

[9 februarie 1880]

[„«PRESA» DE VINERI 8 FEVRUARIE...”]

„Presa” de vineri 8 februarie ne răspunde nouă următoarele :

Adversarii noștri se agăț de o eroare *tipografică* ca să facă mare zgomot și să ne taxeze de inconsecvenți. În adevăr, în paragraful citat de „Timpul” s-a omis vorba *jumătate* ce venea imediat înaintea cuvântului *gimnazii* și astfel se completa

ideea d-a restabili echilibrul între studiile clasice și reale; dacă am fi dorit să se suprimă cu totul învățământul clasic, am fi cerut desființarea tuturor liceelor, pe când noi am lăsat să subziste *jumătate* aproape din liceele din țară.

În materia erorilor *tipografice* experiența noastră e foarte bogată.

Când d. M. Schina a plagiat pe un autor francez, fără a -i cita numele, omisiunea era o eroare tipografică.

Când d. Sion numea versurile lui Dosoftei metropolitul hexametri și pentametri, aserțiunea era o eroare tipografică.

Când d. Ureche omite ingratul numele autorilor spanioli pe cari-i plagiază, lucrul se reduce la o eroare tipografică.

Când în fine un scriitor de la „Presa” zice : „Rămân liceele în care să învețe carte profesorii de gimnaziu, iar gimnaziile le desființăm ca să facem școli reale”, atunci se-nțelege că această abdicăție formală de la judecata omenească a fost numai ... o eroare tipografică.

Mai vine însă un alt pasaj, tot atât de caracteristic.

Terminăm prin a rectifica o altă eroare comisă de „Timpul” ; nu d. Maiorescu a conceput pentru prima oară ideea de a da o direcțiune realistă învățământului public, ci *respectabilul d. Constantin Crețulescu* care, încă de la 1861, a publicat în broșură *importantă.*, unde semnală inconvenientele grave și consecvențele fatale la cari se espunea viitorul țării de nu se va îndrepta către agricultură, industrie și comerț o mare parte din activitatea națională.

Apoi *regretabilul G. Costaforu* în mai multe ocazii s-a făcut apostolul călduros al acestei mari idei naționale și ne mirăm cum cei de la „Timpul” caută să atribuie d-lui Maiorescu un *merit ce nu-l are și să-l îmbrace cu pene străine.*

Respectabilul d. Constantin Crețulescu poate fi un om foarte onorabil, precum și regretabilul G. Costaforu asemenea; unul a scris o broșură, altul a vorbit în privirea aceasta. Toate acestea nu schimbă faptul că proiectul de lege propus de d. Maiorescu a fost cel întâi în direcția reformării învățământului și, tocmai fiindcă acest proiect de lege era singurul bun, singurul netradus din limbi străine, răsărit din trebuințele țării, singurul care, ca orice reformă adevărată, tăia în cei ce privesc catedrele lor ea pe niște sinecure, de aceea toată suflarea problematică din țara aceasta s-au opus proiectului, inducând în eroare și pe unii de bună-credință, încât a trebuit să cază.

Dacă sunt pene străine acestea, cel puțin sunt mai vechi decât cele citate de „Presa”. Deja răposatul Marțian, unul din rarele capete cugetătoare a acestei țări, indica în stilul său plin și energic calea realistă în învățământ ca singura mântuire de generația de advocați și postulanți pe care -i simțea crescând ca iarba împrejurul lui, iar, înaintea lui Marțian, Eliad pe când era om cu minte și nu-și sucise numele în Heliade vedea în direcția unilaterală a învățăturilor puterea țării. Eliad ajunsese atât de departe încât susținea că sistemul instrucției publice la noi o introdus și menținut prin instigațiunile Rusiei, pentru ca să facă din români o nație de turburători și panglicari de meserie, slabă înlăuntru, paralizată în afară, totdeauna matură de a cădea în brațele colosului de la nord.

Acestea erau opiniile lui Eliad. Supoziția lui fundamentală poate fi o exagerare, sigur este însă că rezultatele învățământului prevăzute cu ochiul lui uneori profetic s-au putut constata în timpul războiului oriental și se vor putea constata și de acum înainte.

Dar între scrieri mai mult sau mai puțin platonice și între încercarea sinceră, cu sacrificiul persoanei sale, de -a realiza cele scrise, e o deosebire cât cerul de pământ.

Și iadul e pavat cu intenții bune dar ce folos ?

[9 februarie 1880]

[„ASTĂZI PATRUSPREZECE ANI..”]

Astăzi patrusprezece ani era mare mișcare în București și în țară. O conspirație se urzise în contra lui Vodă Cuza, care n-ar fi izbutit nicicând dacă o seamă de naturi criminale care, spre rușinea țării și a oștirii, făceau parte din puterea armată n-ar fi ridicat cu lașitate mâna lor nelegiuită contra Domnului țării. Mișcarea care purta în frunte -i stigmatul trădării de Domn, a unuia dintre Domnii cei mai patriotici din câți au fost vrodată în Țările Dunării române, căta să aibă în caracterul ei întreg sămânța unor rele și mai mari.

De atunci am dat zi cu zi și an cu an îndărăt. De la țaran începând, pentru care toți pretextează a se interesa și care cu tot interesul platonice a ajuns ilot și la sapă de lemn, și sfârșind cu proprietarii mari, cu negoțul, cu meseriile, toată țara și anume elementele românești dintr-însa au apucat pe clina unei continue și repezi înapoieri. Pe când datoria publică se urca repede de la câteva zeci de milioane la sute de milioane, întrecând astăzi cu mult jumătatea de miliard, pe atunci drumuri de fier, votate în pripă și sub dictatul străinilor, cari ei în de ei discutau

și puneau la cale cestiunea, după chiar mărturisirea d-lui Brătianu, au sustras muncii naționale piețele noastre, încât astăzi am ajuns ca până și obiecte de prima necesitate, precum făina, să se importe din străinătate. Asemenea toate obiectele de

îmbrăcăminte ale țăranului, apoi toate obiectele de manufactură și industrie care corespund cu trebuințele, în mare parte factice, a plebei de postulanți și advocați, toate se importă azi de peste graniță.

În loc ca munca să se diversifice, să se împartă din ce în ce mai mult, subvenind o ramură celeilalte, ea din contră se simplifică din ce în ce, din ce în ce s-a redus la cea mai simplă, mai grea, mai brută expresie, la exploatarea directă și primitivă a pământului, la producerea de grâu și porumb, care trebuie să ecuivaleze toate necesitățile noastre.

Clase numeroase care aveau un drept la muncă și care azi sunt lipsite de ea, fiindcă, fideli teoriei „om și om”, le-am pus să concureze cu universul întreg, persistă și azi în aceeași veche orbire, amețite de fraze liberale -cosmopolite, ca și când fraza ar fi fost cândva un ecuivalent al muncii reale și al câștigului real. O generație de oameni care abia știu citi și nu știu scrie, învățând câteva fraze banale din gazete, s-au gerat în oameni mari și au luat masca, când de oameni de stat, când de reprezentanți ai nației, când de oameni de litere chiar, și tot ce ei făceau, fie lungi discursuri insipide și fără bun-simț, fie literatură plagiată, fie ignoranță botezată cu porecla de știință, fie pledoarii pline de sofisme, se traduceau din partea nației în plată peșin a tuturor actelor acestora de periclitate a bunului ei simț și a existenței ei. Mai multe generații viitoare, și cea actuală cu de prisos, sunt osândite a plăti cu sudoarea și munca lor colosalul capital de palavre și mistificațiuni grosolane care s-au debitat de cătră plebea postulanților în cei din urmă patrusprezece ani.

Dar lucrurile nu ce opresc aci.

Pe când independența *reală*, proclamată de Vodă Cuza, în loc de-a costa un ban roșu, adusesse din contră, în urma numeroaselor acte de suveranitate înlăuntru, imense foloase materiale și morale statului, precum: secularizarea a o a cincea parte din pământul României, sporirea armatei, împrumutarea clasei celei mai numeroase și mai importante a țării, autonomia bisericii naționale, paralizarea puterii consulilor, un spornic avânt pe calea culturii intelectuale; independența nominală de astăzi și seria de acte din care ea a rezultat a costat șase sute de milioane în bani, o provincie pierdută cătră Rusia, douăsprezece mii de oameni uciși de florile-mărului pe cîmpiile Bulgariei, amestecul direct al străinătății în chiar legislațiunea și autonomia internă a țării, iar în spiritul public, în inteligența claselor conducătoare o duplicitate nemaipomenită, o plecare sistematică spre panglicărie și amăgire în sus și în jos. Neadevărul, iată semnul caracteristic al celor din urmă patrusprezece ani.

Străinii vor drumuri de fier, și presa națională încearcă a dovedi în sute de articole că e un interes eminent național la mijloc.

Străinii voiau răscumpărarea drumurilor de fier, și primul-ministru declară că e cestiunea cea mai populară din România.

Străinii voiau emanciparea evreilor, și organe românești s-au aflat care să zică că un popor atât de civilizată și mai cu seamă atât de bogat ca cel românesc are datoria de-a se închina exigențelor secolului.

Străinii voiau război cu Turcia, de îndată această luptă nefastă se botează „război al independenței”.

Străinii vor voi anexarea, și se vor găsi și în viitor cete de masalagii cari să alerge ulițele și să strige „Trăiască cu tare ori cutare formă a pieirii României”.

Evident e un lucru. Poporul de mult nu mai participă la toate panglicăriile acestea. Recăzut în fatalismul raselor nefericite, el a pierdut de mult orice speranță în îndreptarea răului și precum cu răceala a privit proclamarea independenței din partea Corpurilor legiuitoare, cu ironie a văzut intrarea triumfală a vitezei noastre armate, coincidând cu ziua cesiunii Basarabiei, tot astfel cu răceală și ironie întâmpină și recunoașterea independenței din partea puterii lor.

Și ce ar mai aștepta de la viitor, când acesta e pe deplin compromis de către o generație în care inteligența omenească e la români reprezentată prin Pătărlăgeni și Serurii.

În fenomenologia frazei advocățești intră de ex. și o independență recunoscută în modul următor:

Guvernul Majestății Sale nu *ar ști să considere că, răspunzând cu totul vederilor cari au condus puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin, nouăle dispozițiuni constituționale* de cari s-a fost dat cunoștință, și în particular pe acele din cari rezultă, pentru persoanele de rit necreștin, domiciliat în România, neapartînând de alminterea nici unei naționalități străine, necesitatea de a se supune formalităților unei naturalizațiuni individuale”.

Ceea ce mai de-a dreptul va să zică:

„Noul art. 7 e în contradicție cu art. 44 al Tratatului de la Berlin”. Știm bine că paragrafe din buget vor trebui să acopere și astăzi cheltuielile pentru masalale și masalagii, știm bine că banul istovitelui contribuabil va pune și azi în mișcare cheful patrioților de industrie și că

măturătorii Bucureștilor nu așteaptă decât francul, colacul și ocua de rachiou pentru a saluta cu entuziasm era independenței roșie. Dar poporul a primit cu răceală această știre, ca și Faust cântecele învierii:

Aud solia, dar nu cred în ea”.

[12februarie 1880]

[UNUL DIN MITURILE CELE MAI SEMNIFICATIVE...]

Unul din miturile cele mai semnificative din câte a păstrat poporul nostru este următorul: La leagănul unui copil se coborâseră cele trei ursitori, menindu -i una tărie, alta istețime, a treia mărire lumească. Muma copilului, nemulțumită că i se dăruiseră și lui bunuri pe cari le-a avut atâția oameni, rugă pe cele trei zâne ca îndeosebi copilului ei să -i hărăzească ceva ce n-a avut încă nici un muritor. Cu nstristare-i răspunse una din zâne : „Ca toți oamenii nici judeci, nici poți judeca ceea ce ai cerut, dar totuși îți împlinesc dorința și dăruiesc copilului tău tinereță fără îmbătrânire și viața fără -de moarte". Copilul creștea văzând cu ochii, într-o zi cât alții într-un an, și, mânat de instinctul de neîmbătrânire și de nemurire sădit în pieptul lui, luă lumea în cap, spre a mântui împărățiile de pieire, omenirea de dușmani. Trecu pe rând când prin pustii primejdute de zmei puternici, unde nici om, nici turmă nu putea petrece și ucidea pe acei zmei, deșchizând locuri așezării oamenilor, când prin păduri locuite de fiară, pe cari le nimicea făcând drum vânătorilor și cărbunarilor, când iar prin împărății înflorite și vechi, prin orașe puternice și avute, până ce într-un târziu ajunse în palatul unei zâne aeriene, unde-l aștepta neîmbătrânirea și nemurirea.

Aci petrecu trei zile în deplină liniște.

După trei zile, plecând însă la vânat, adormi într-o vale frumoasă, în care pietre și copaci, râuri și izvoare începură a vorbi cu el și a-i aduce aminte de casa părinților, de locurile părintești și tot amestecul acesta de vorbiri îl fermecă și -l ademini atât de mult încât, cum se deșteptă, încălică și lua drumul spre casă. El adormise în valea „aducerii aminte". Cum ieși din cercul magic al zânei, începu a nu mai cunoaște lumea. Ajunse într-un loc unde știa că e un oraș mare și nu găsi decât ruine pe care pășteau caprele. Întrebă pe păzitor de nu știa unde e orașul cutare, dar acesta răspunse că neam de neamul lui nu pomenise acolo decât ruine. Trecu mai departe și, unde fusese acum trei zile un pustiu întins află un oraș foarte mare. Ba în piața orașului văzu un grup de marmură care-l reprezenta pe el însuși luptându-se cu un zmeu. El întrebă pe-un orășan ce însemnează acel grup. Acesta-i răspunse că acum câteva sute de ani un viteaz se zice că -ar fi ucis un zmeu în locurile acestea, care erau pustie, și că de atunci încoace a fost cu puțință să se așeze oameni acolo și să se ridice acel oraș.

Dar bine, eu sunt acela zise atunci cavalerul nemuritor.

Lumea ce se strânsese împrejurul lui râse de dânsul și -l crezu nebun.

Și astfel pe orișunde trecea, pe orișunde vedea înflorire în urma faptelor lui, lumea -și bătea joc de el, îl lua în râs, nevoind nimeni să-l creadă că el fusese acela care curățise codrii de fiară și pustiurile de monștri. Nu trei zile, cum i se părea lui, sute de ani trecuseră din timpul când el plecase în lume după nemurire.

Cam astfel pate și geniul neîmbătrânit al istoriei românilor. Dacă acest geniu ar veni astăzi sub forma lui Mircea cel Bătrân și ar zice : „Eu v-am dat independența țării, căci după ce am înfrânt oștirile turcești m-am supus împăratului sub condiții cari au trebuit să vă păstrează țara și naționalitatea", mulți ar lua în râs pe bătrân . Dacă acelaș geniu sub forma lui Cuza Vodă ar zice : „Eu v-am dat toate drepturile câte le aveți astăzi, și numai datoria publică de șase sute de milioane e meritul vostru de patrusprezece ani încoace", roșii i -ar răspunde, „că nainte de a se pripăși un fanariot în Strada Doamnei nu existau asemenea idei". Nu ne-am mira dacă într-una din zile roșii s-ar lăuda că ei au „creat universul", care înainte de partidul național-liberal nici nu exista. Și cu toate acestea e evident că o țară care există de 700 d e ani aproape parte independentă, parte pe deplin autonomă înlăuntrul său, nu are să -și mulțumească existența unui partid care nu e decât [de] ieri-alaltăeri și independența, departe de a fi meritul actualii generații, e suma vieții noastre istorice, minus inepție unui partid compus din oameni ignoranți și de rea -credință, care ne-au dat această sumă știrbită.

A dovedi această știrbire nu e greu.

Reproducem mai la vale textul autentic, cel francez, al formulei cu care cele trei mari puteri ne-a recunoscut independența.

(lipsește sfarsitul acestui articol, plus urmatorul : De bine, de rau...)

DIN MANUSCRISE

1877

JUNEȚEA LUI MIRABEAU. DRAMĂ ÎN 4 ACTE

2254

Tânărul Gabriel Mirabeau e în¹ închisoare pentru că o damă, uzurpând alături cu tatăl^{304r} său locul mumei, împodobită cu diamantele pe care aceea le² purtase, îl prigonește de cinci ani. Tatăl său, robit de frumusețile acestei femei, își persecută pre însuși fiul său sub pretextul că ar [fi] stricat prin înrâurirea lui⁴ Voltaire și în genere a ideilor care aveau să îngroape vechea monarhie franceză și cu ea întreaga strălucire feerică a Curții de la Versailles. Dar Gabriel scapă. El intră în casa tătăne-său, ingenunche înaintea⁶ chipului de marmură a mumei și -n această poziție îl află Sofia. Această⁶ femeie, măritată după un prezident de Curte⁷, moșneag de 70 de ani, ea care nu iubise niciodată și care avea sete de amor adevărat, îl îndrăgește⁸ de la cea dintâi privire pe⁹ tânărul Mirabeau. Un moment după aceasta el intră în¹⁰ conflict cu¹¹// favorita tatălui său, îi rupe de la gât colierul de diamante ale mummii, o insultă; aprinde^{12 305r} prin asta mai mult mânia tatălui și e arestat din nou. Cu asta se mântuie actul întâi.

În actul al doilea se tratează înaintea Parlamentului (căci așa se chemau Curțile¹³ pe atunci) procesul tânărului. Cu toate astea el împlă liber în casa prezidentului în care e iubita sa, îi face daruri, îi dă chiar o scrisoare. Un tânăr avocat numit¹⁴, o figură cavalierească, din popor, pledează procesul, animat de ochii unei frumoase „chanoinesse”; judecătorii sunt aproape să-l achite, însă prezidentul, ce simțise istoria cu femeia lui, aduce circumstanțe agravante, încât ei îl condamnă¹⁵. Dar, în vreme ce judecătorii se consultau, în casa prezidentului se petreceau // ciudate lucruri. Sofia îi dă lui Mirabeau scrisoarea pecetluită înapoi și -i^{16 306r} spune că nici¹⁷ el nu are nimic de zis nici ea lui; deci ruptură. Când s-anunță însă sentența, când comandorul temniței, care¹⁸ el însuși o îndrăgise pe Sofia, hotărăște¹⁹ că nu-l va mai lăsa liber, atunci Sofia îi cere scrisoarea înapoi. Mirabeau e fericit de aceasta și pleacă, ea citește¹ singură scrisoarea, rămâne visătoare e, o scapă din mâni, iar d. prezident intră atunci, o ridică și, cu această scrisoare în mână²⁰, [i]i propune un *modus vivendi* foarte rău. Ea i-o cere înapoi²¹, el vrea să se răzgândească până-a doua zi și pleacă; ea rămâne iar singură. Intră Mirabeau care iar au scăpat.. Scenă de amor și fug amândoi pe²² fereastră. Actul al doilea.

Actul al treilea se petrece-n Olanda. Într-o odăiță petrec trei oameni : Mirabeau care -și^{307r} câștigă pâinea copiind,²³ dând lecții de limba franceză, Sofia de limba italiană.

Ușor se poate presupune că le merge cât se poate de rău. În Franța ei au fost condamnați *in contumacian*, el la moarte, ea la muncă silnică pe viață. Mandat de estrădare contra lor există²⁴ asemenea. Lucrul cel greu al agentului polițienesc este să constate prin iscălituri identitatea care o și constată din partea lui. Ei²⁵ află de aceasta și vor să fugă, iar pentru a-l plăti drumul Sofia-și vinde părul. Pentru a-l mântui pe el însă ea-i propune agentului polițienesc schimbul s-o ia pe dânsa care asemenea e urmărită. El²⁶ nu știe nimic de sacrificiul Sofiei, de aceea scena de adio, pretins pentru câteva minute, // e și foarte frumoasă. Însă când agentul intră s-o ieie^{308r} pe ea, el se-ntoarce și sunt arestați amândoi.

Al patrulea act se petrece iar înaintea²⁷ tribunalului. El se-nvinuiește numai pe sine, ea asemenea, și rămâne ca hotărârea²⁸ s-o deie regele. Regele pune în mâna prezidentului, a bărbatului lezat, dreptul de -a grația și acesta²⁹ grațiază pe Mirabeau sub³⁰ condiția ca ea să se-n-toarcă în domiciliul conjugal. Aici³¹ urmează o scenă între Mirabeau și Sofia în care ea propune ruptura, iarăși fără să-i spuie sub ce condiții el a fost grațiat. El voiește să se ucidă dacă ea se va întoarce acasă, dar ea -i smulge pumnalul din mână. Prezidentul intră s-o ieie cu dânsul dar ea se-njunghie. Actul al // patrulea și cel din urmă.^{309r}

1. supraintercalat 2. aceea le supraintercalat 3. după, pentru că șters 4. după vreun șters 5. după în această [poziție] șters 6. după femeia, soția unui prezident de tribunal șters 7. prezident de Curte supraintercalat 8. deasupra lui se-namorează șters 9. deasupra lui de șters 10. după n-apoi într-[u]n șters 11. reluat la început de pagină din inadvertență 12. după și șters 13. deasupra lui tribunalele șters 14. numele nu este indicat în manuscris 15. ei îl condamnă provine prin

supraintercalări ștersături și corecturi din ei l-au condamnat și el e condamnat 10. modificat din o 17. deasupra lui nu șters 18. după

îndră[gise] șters 19. după îi șters 20. cu această scrisoare în mână *supraintercalat* 21. după înap[oi] șters 22. modificat din în 23. numele nu este indicat în manuscris 24. inițial există 25. după Atunci șters 126. după El și merge până la barcă fără șters 27. după înaintea șters 28. deasupra lui sentența șters 29. după el gr[ățiază] șters 30. după pent[ru] șters 31. după Rămasă singură șters

[SOCIALISTUL BEBEL.."]

2257

^{288r} Socialistul Bebel zice în organul său „Volksstaat” a. 1873

Sau există un Dumnezeu și-atunci suntem trași pe sfoară, sau n u există, și-atunci putem să ne facem de cap, putem începe orice om pofti.

[„...VOINȚEI POZITIVE...”]

2264

^{299r} voinței¹ pozitive *quot capita, tot sensus*. Germanii² n-au voit amestecul Franței în politica lor internă, știu ei însă ce vor ? Nici un parlament nu-i atât de împărțit în partide și nuanțe de partide ca cel german. Exemplele le -am putea continua *in infinitum*, pentru a dovedi că omul și poporul știe totdeauna ceea ce nu vrea; pe când formularea voinței pozitive e cu mult mai grea, încât³ trebuie o organizație, care s-o păzească de influințarea prin iluzii și neadevăruri.

Tot⁴ astfel e și cu cestiunea ce-am propus a se pune dobrogenilor. Vor sau nu vor unirea cu România ? Dacă nu vor, ce ne pasă nouă de diferitele forme ale voinței lor pozitive; a ceasta din urmă va atârna de la gradul lor de cultură, de la cunoașterea intereselor lor, de la împrejurări.

^{300r} Răspunsul negativ ar fi însă o deplină expresie a Suveranității lor ⁵.

De aceea dar repetăm⁶ că voința dobrogenilor⁷ este consultabilă, oricare ar fi gradul lor de cultură, oricare tendințele. Aceasta ⁸ este atât de adevărat încât exemplele voinței *negative* ale popoarelor împlu și astăzi istoria contimporană cu pagine ⁹ sângeroase. Mohametani din Bosnia nu vor unirea cu Austria și o dovedesc acea sta, cei din munții Rodop n-o voiesc cu Bulgaria și o dovedesc asemenea, deși nici bosniacii, nici pomacii nu pot fi citați ca modele de cultură.

1. după pe terenul șters 2. după Ex[emplele.] șters 3. deasupra lui și șters 4. după Când [însă <cest[iune a]> cestiunea pusă unui popor e astfel consistă din două lucruri contradictorii atunci voința lui se poate exprima cu siguranță șters 5. urmează ca și cel mai* simplu afirmativ care nu-i decât contradictoriul celui dentâi și se știe că între contradictorii *tertium non datur*. În acest înțeles zicem șters 6. după. repetăm dar șters 7. după dob[rogenilor] șters 8. după Cumcă aceasta e adevărat șters 9. după pagine șters

[ORGANUL HIDOASEI POCITURI...”]¹

2264

^{263r} Organul hidoasei² pocituri și al ³ stârpitorilor Fanarului ajunge să împlore guvernul rusesc prin următoarele cuvinte din n-rul său de marți 26 septembrie:

Suntem încredințați zice că⁴ însuși guvernul rusesc, mișcat de un simțământ de *delicateță*, va fi fericit a cruța României, Domnului și guvernului său o formalitate pe atât de penibilă, pe cât și de cu totul de prisos pentru un imperiu

așa de puternic față cu un mic stat care nu poate decât să se supui deciziunilor colective ale Europei. Acest simțământ // de delicateță îndeamnă negreșit pe guvernul rusesc să dorească a face României cât se poate mai puțin amară ^{264r} despărțirea ei de frații de peste Prut. Această procedură n-ar contribui puțin a *alina durerile* și a face ca **cele mai bune raporturi** să se restabilească între România și *puternica ei vecină*, căci marile interese ale României reclamă să stea în cele mai amicale relațiuni cu toți vecinii ei.

Într-adevăr, principe ⁵ Gorciacof, îndură-te de acele nenorocite instrumente⁶ ale Altesei⁷ ^{265r} tale, nu-i⁸ face cu totul imposibili în această țară. Nu vezi că⁹ ei bucuroși cedeză în toate celea, ei ușor își alină durerile și vor să restabilească *cele mai bune raporturi*, numai milostivește-te¹⁰ de-i cruță

Adu-ți¹¹ aminte că așa îmblau bizantinii CU turcii, // adu-ți aminte că așa îmblă popoarele ^{266r} în decadentă și dezbrăbătate de corupțiune și că insulta azi¹², lingușirea mâni, lingușirea până la pământ cu *restabilirea celor mai bune raporturi* sunt semnele de putrejună internă, semne că mărușul e copt, putred de copt pentru a vă cădea în poale, puternici

vecini!

De aceea, aveți îndurare de spuma Fanarului¹³, de cucuvaia pripășit[ă]¹⁴ de ieri alaltăieri în această țară, și ce deriziune !
! șef al partidului zis național¹⁶, care v-a făcut // atât^{267r} de bine trebile și nu-l siliți să se¹⁶ sinuciză. Ușurați-i slujba¹⁷ ca să
mai poată trăi și mâni, căci și mâni o s -aveți trebuință de el, poate mai multă decât azi; și mâni o s -aveți trebuință de acest
fanariot¹⁸ care să amăgească poporul românesc ca să vă primească cu pâne și cu sare, cu buchete de f lori pentru vestita
voastră sfințenie întru ținerea tratatelor¹⁹.

Și oare de ce România să beie acest păhar ? De ce ea, biruitoare²⁰, ea să fie umilită^{268r} de²¹ moarte, când cel umilit
trebuie să fie cel care și -a călcat cuvântul, juruit²² prin tratat în formă, cu iscăliturile încă umede ? Cine -a dat dreptul acestui
guvern de-a ceda părți din țară, acestei Camere de -a încuviința // prin *încheieri* asemeni²³ cesiuni ? De ce nu lasă domni din
^{269r} Dealul Mitropoliei ca Rusia să bea până la drojdie păharul c ălcării sale de tratat, să ia un²⁴ pământ pe care-a pretextat că
voiește să-l mântuie de sub așa-numitul jug turcesc ? De ce nu se lasă a se dezvăli pân -la ultima consecvență neadevărul
acelor umanitare și creștinești protestațiuni cu cari s -a-nceput războiul contra turcilor ?

Noi cei insultați în sentimentele noastre cele mai sfinte, noi cei prădați de averea^{270r} noastră străveche, noi să fim acia
cari să primim și umilirea de -a *încuviința* răpirea²⁶ teritoriului nostru. Căci este o răpire strigătoare l a cer, pe față,
nemaiauzită, care nu se poate consuma decât călcând un tratat pozitiv și astăzi încă în vigoare.

De ce ? Pentru că există în țară noastră oameni ca d. C. A. Rosetti²⁶, // pentru că^{271r} legiitorii noștri se recrutează din²⁷
oameni²⁸ fără de nici o meserie, pentru cari statul și resursele sale sunt singurele mijloace de trai și cari, pentru a se mântine,
își alină lesne durerile și vor să restabilească cu orice preț *cele mai bune raporturi*.

Și cine oare se găsește ca să susție chiar cu decla mări dreptul²⁹ actualelor Camere de -a primi sau de -a respinge
dispozițiunile Tratatului³⁰ de la // ^{272r} Berlin ?

Dar cine oare decât chiar deputatul colegiului al III-lea de Ismail ? Cine altul decât Pseudo-Ureche³¹ ?

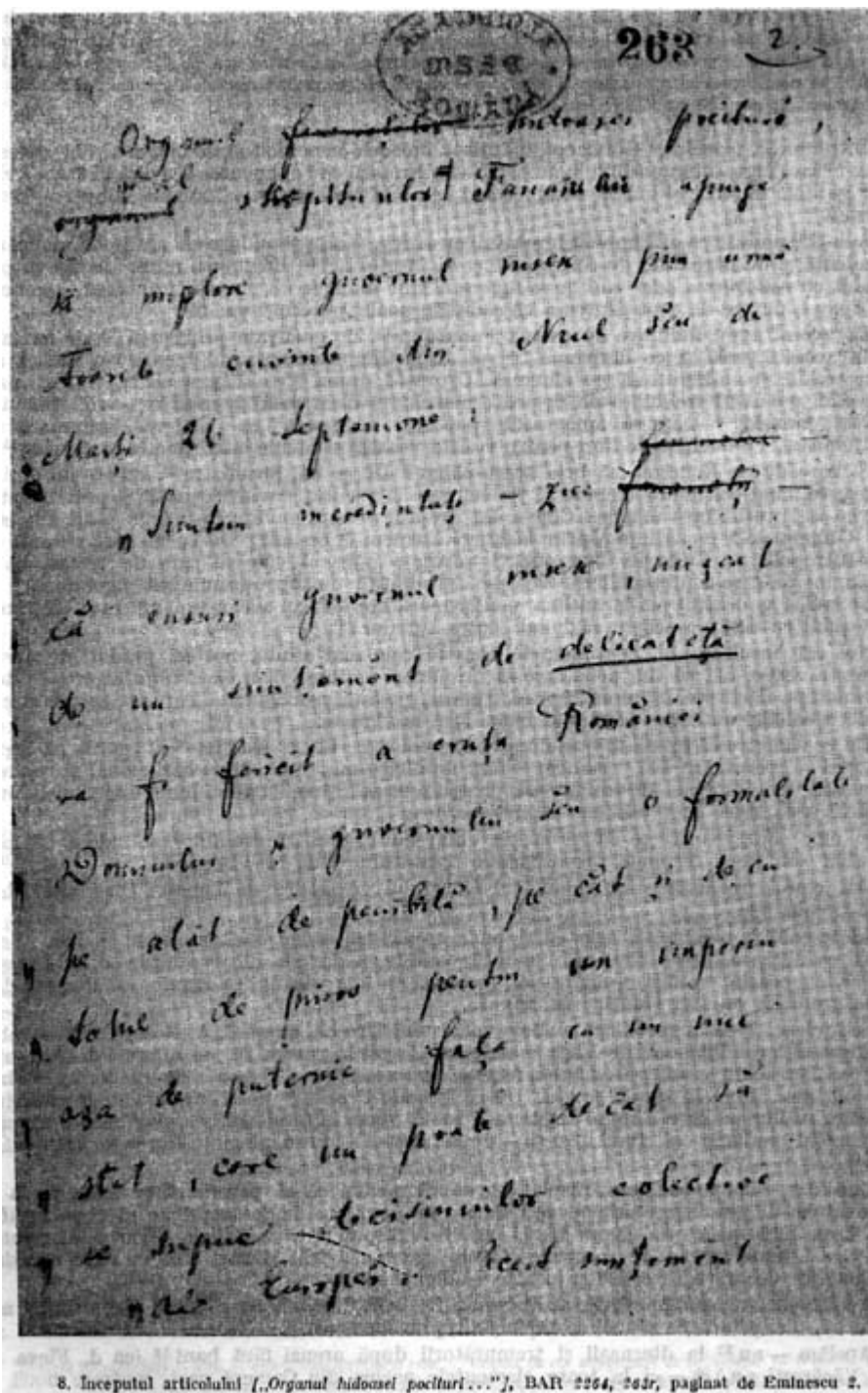
El se-nchină necesității celor mai bune raporturi, având încă cinismul³² de-a zice că n-o face ca alții, o face *protestând*.
Ba încă voiește a dovedi din vorbirile d -lor Latesș și Pascal³³, cu ocazia votării Constituției, // cumcă³⁴ într-adevăr Camerele
au dreptul de -a ^{273r} *rectifica* granițele cu trei ținuturi *în minus*.

Se-nțelege. D -sa a rectificat numele vomicului Ureche, ca și C. A. Rosetti³⁵ Basarabia, a rectificat scrierile lui Lope de
Vega³⁶ ș -ale lui Ascoli în partea sa, ce minune daca se-nvoiește a rectifica acum granița României, recunoscând necesitatea
⁸⁷ de-a ceda rușilor un³⁸ ținut care // l-au ales. *Similis simili gaudet*. De ce Pseudo-Ureche³⁹ s -ar înfricoșa de -o ^{274r} procedură
din partea rușilor pe care d -sa a practicat -o toată viața cu mult succes, plagiindu -și numele, plagiindu⁴⁰ -și scrierile și fiind
însuși după mutră vrun plagiat din⁴¹ țara⁴² căzăcească.⁴³

Iată dar, popor românesc, răsplata grozavă pentru că au permis să se calce legea^{275r} ta fundamentală, ai permis ca prin
alegeri făcute de comitete de salut public să ți se falsifice voința ta⁴⁴. Iată pedeapsa că nu te -ai pus din răspuseri a mântine
tocmai elementele acelea⁴⁵ cari n-au nevoie de resursele statului pentru a trăi și cari sunt în stare a rezista și la ploaia de
decorații rusești⁴⁶ și la alte⁴⁷ ademeniri.

Apelăm la voi, români⁴⁸, fie în⁴⁹ Senat fie în⁶⁰ Cameră, ca să nu⁶¹ // consfințiți nici^{276r} prin vorbă, nici prin scris atacul
ce se face drepturilor noastre.

Apelăm nu⁵² la diumașii și tremurătorii după arenzi fără bani⁵³ (ca d. Fleva cu moșia Văcărești ș.a.)⁵⁴ ci la toate
elementele acelea din Cameră cari, contrare nouă în

politică⁵⁵ internă, au cu toate acestea vederi iden tice cu noi când e vorba de atitudinea⁵⁸ noastră în afară. D.Vernescu își oferea odinioară toată starea pentru a mântui Basarabia. Nu e nevoie de aceasta. // Să mântuie cu glasul său cel puțin onoarea nației ^{277r} românești. Să nu lase ca să fim umiliți, ca pentru restabilirea celor mai bune raporturi noi înșine să **conștințim rușinea și umilirea noastră.**

Apelăm⁶⁷ în fine chiar la persoana Măriei Sale Domnul, pe care cu tot respectul am ^{278r} privit-o precum ni se prescrie de Constituțiune, și-i aducem art. 96 din acea Constituție, conform căruia nu are alte puteri decât cele ce se dau prin ea, precum și art. 87 conform căruia la urcarea sa pe tron, pe care cu mâna sa pe sfânta cruce au jurat a păzi Constituțiunea și legile poporului, de-a mănține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului nostru ⁵⁸. Și de acest jurământ nu-l poate dezlega decât numai nația, de va voi; și nu va voi poate ⁵⁹.

Retragă-se toate elementele curate și neatârnate dimprejurul bufniței ⁶⁰, ca să rămâie singur⁶¹ între creaturile sale, să rămâie între Flevi, Fundești, Pătărlăgeni ⁶², Serurie, Pseudo-Ureche⁶³ și⁶⁴ // între toți ⁶⁵ cei afurisiți de-a nu avea odihnă nici în mormânt ca să ^{279r} îndeplinească slujba sacrilegiului.

Nu răsturnarea lor de la guvern voim.

Din contra. În fața lui Dumnezeu, a țării, a Domnitorului declarăm solemn⁶⁶ că nu se va găsi un singur membru al partidului conservator, unul singur, care să -și deie mâna de ajutor pentru a consfinți silnicia Tratatului de la Berlin, nici unul care ar primi a-l reprezenta, nici // care și-ar mânji viața și sufletul, vârandu-se între acești oameni și primind o parte cât de mică^{280r} din neagra lor răspundere. Când s-a luat Bucovina, Domnul a protestat și și-a pierdut capul; când la 1812 s-a luat Basarabia, un fanariot a vândut-o; dar nici în cazul întâi, nici într-al doilea nu s-a găsit un singur român care să fie trădător, care să nu proteste contra acelei nedreptăți⁶⁷.

Dați-vă dar înlături dimprejurul jucătorilor vechi și deprinși în viața lor a juca de^{281r} multe ori *va banque* până la inelul de căsătorie de pe deget.

Dați-vă dar înlături dimprejurul ciumaților, ca⁶⁸ să-i vadă lumea și să cunoască pe cei cari prin uneltiri criminale contra intereselor[or] naționale ale acestei țări⁶⁹ care-i hrănește, contra tratatelor ce ne asigu rau existența, au trimis brava noastră armată în foc⁷⁰, în frig și în foamete, ca să se lupte pentru interese străine, și cari acum⁷¹ vor pecetlui uneltirile⁷² lor cu pierderea iubitei⁷³ Basarabia.

Dați-vă-n laturi, pentru ca, prin golul cumplit dimprejurul lor, să se vadă bine ce negri^{282r} sunt, ce străini sunt, ce fără de lege sunt.

1. filele pe care este scris articolul poartă numerotarea autografă a lui Eminescu, de la 2 la 21 2. după fanarioților șters 3. și al deasupra lui organul șters 4. după fanariotul apoi fanarioții suprapuse și succesiv șterse 5. deasupra lui sfinte șters 6. nenorocite instrumente deasupra lui nevrednice slugi șters 7. deasupra lui tale șters apoi restituit cu linie întreruptă 8. după îndură-te de ctitorii cafenelelor chantantes la cari te-au purtat și pe tine, șters 9. după tu șters 10. după cruță-i mi [lostivindu-te] * șters 11. deasupra Astfel îmbl[au] șters 12. insulta azi deasupra lui obrăznicia grosolană azi șters 13. deasupra lui spuma Fanarului șters 14. inițial grecoteiul pripășit 15. și ce deriziu!! șef al partidului zis național *supraintercalat* 16. modificat din ne 17. după calea șters 18. inițial de acest fanariot <dânsul> de-o făptură a iadului 19. pentru vestita noastră sfințenie întru ținerea tratatelor *deasupra lui* în loc de glonți și șrapneluri // precum ați fi meritat -o de la Ungheni începând, pentru vestita voastră sfințenie întru ținerea tratatelor *șters* 20. *deasupra lui* să-și recunoască rușinea *șters* 21. după adânc *șters* 22. *deasupra lui* juruit *șters* 23. după acces[te] *șters* 24. după cu sila *șters* 25. după în mod form[al] *șters* 26. urmează cu alți fanarioți *șters* 27. după dintre emancipați ca d-nii Fundescu <Ștefan Bellu, Fulger sau> și Fleva <Pătărlăgeanu> apoi d-ni ca d-ni ca Fundescu, Fleva, Ștefan Bellu, Pătărlăgeanu *șters* 28. *dedesubtul și repetat deasupra lui* grecotei *șters* 29. după bombastice *șters* 30. după act[ului] *șters și cu silaba ta dublă ștersă* 31. după Popovici care s-a poreclit *șters* 32. *deasupra lui* cinismul *apoi* neobrăzarea *succesiv șterse* 33. *deasupra lui* Pascal *șters* 34. după vorbiri cari dovedesc cel mult că/nici unul nici altul nu știa de ce e vorba, voiește să dovedească *șters* 35. după rușii *șters* 36. *deasupra lui* Calderon *șters* 37. după cedarea cătră *șters* 38. *deasupra lui* un *șters* 39. după d. Ureche V. Alexandrescu *șters* 40. după plagiindu[-și] *șters* 41. după bulgăresc împământenit *șters* 42. după pe *șters* 43. *deasupra lui* bulgărească *șters* 44. *întreaga frază inițial era* Iată dar, popor românesc, plata grozavă pentru că prin leg ea ta fundamentală ai permis ca ulița și stâlpii de cafenele să-ți facă legi 45. elementele acelea *deasupra lui* pe acia *șters* 46. după străine *șters* 47. după ploaia de ruble *șters* 48. *deasupra lui* oameni neatârnați de nici o decorație rusească *șters* 49. fie în *deasupra lui* din *șters* 50. fie în *deasupra lui* și din *șters* 51. urmează vă supu[neți] *șters* 52. după la *șters* 53. *deasupra lui* parale *șters* 54. *paranteză supraintercalată* 55. după afa[cerile] *șters* 56. după atitudin[ea] *șters* 57. după Apelăm la senatori să nu se lase înduplecați în[duplecați] de < senatori > colegi asemenea aleși în Basarabia, ca d. Ștefan Belu, carele, după cât auzim, uneltește <pentru a convinge pe unii despre necesitatea > în calitate de samsar <rusesc> în favorul necesit[ății] ce lor mai bune raporturi *șters, cu intenția nerealizată de a fi reluat pe verso, conform trimiterii v. 16a (de fapt, în numerotarea autografă a lui Eminescu, 17) 58. prin adăugiri, supraintercalări, ștersături din* Apelăm în fine la chiar M. Sa Domnul care cu mâna sa pe cruce au jurat a apăra integritatea teritoriului nostru. 59. și nu va voi poate *deasupra lui* dar ea trebuie consultată *șters* 60. *deasupra lui* bidoasei < negrei > pocituri *șters* 61. după pur și simplu *șters* 62. Flevi, Fundești, Pătărlăgeni *supraintercalat* 63. după Fundescu *șters* 64. urmează a[lii] *șters* 65. *supraintercalat* 66. *deasupra lui* sus și tare *șters* 67. urmează trimiteria v. 20 a fără *corespondent* 68. după fanarioți *șters* 69. inițial contra păcii Europei, contra păcii țării 70. inițial au condus armata în foc 71. cari acum *supraintercalat* 72. după unelte *șters* 73. după unei provincii *șters*

[„SE ȘTIE ÎNDEALTMINTRELEA..."]

2264

^{258r} Se știe îndealmtintrelea că în politica esternă n-am făcut o opoziție sistematică guvernului. Astfel, înaintea deschiderii Congresului de la Berlin, puțin după încheierea păcii de la San -Stefano, un¹ diplomat bătrîn al unei țări depărtate, însă amice nouă, ne scria cam următoarele :

Încep a-mi pierde iluzia de dv. românii. Vă credeam fini și văd că sunt eți copii. Vă spun verde că Basarabia este pierdută, trebuie s-o considerați ca și când n-ați mai fi având-o. Dar, când un lucru este fatalmente neînlăturabil, omul cuminte cată a -l și privi ca atare și cată să tragă² cel puțin toate foloasele posibile di ntr-un rău care vine cu toată certitudinea. Dacă nu vă veți aranja de bunăvoie cu Rusia, or să vie alte chestiuni cu mult mai grele pentru d-voastră (cestiunea^{259r} izraelită) și aveți să pierdeți toate // foloasele unei amicale puneri la

cale. Vi se oferă Dobrogea, oricât de mare o doriți, ținutul Vidinului și nu știu câte ³ milioane de ruble în schimb. De nu voiți, Rusia tot va învinge, avându-și asigurată unanimitatea voturilor congresului ⁴, iar d-voastră veți rămânea cu minimul posibil al compenzației datorite pentru o retrocesiune, o mărturisesc, nu tocmai corectă. Dar, corectă ori nu, trăim într -o lume în care dreptul e pururea în luptă cu puterea; iar aceasta din urmă creează drepturi ⁶ nouă și reîmprospătează altele vechi. Știu foarte bine că acest sacrificiu e cel mai mare pe care un om de stat poate să-l aducă; dar de aceea și este om de stat și nu om de rând. Muciu Scaevola, arzându -și mâna, e un copil pe lângă martiriul unei asemenea sinucideri morale ⁶ !

1. după. dep[utatul] șters 2. după să fo los[each] șters 3. inițial și un miliard de ruble în schimb 4. după congresul șters 5. după și reîmprospătează drepturi nouă șters 6. inițial pe lângă martiriul unei morți morale

[„2) SĂ BINEVOIASCĂ A DISTINGE...”]

2264

^{301r} 2) Să binevoiască a distinge punctele¹ de vedere din care un guvern e combătut. Sunt poate unii ce -l combat pentru că nu e destul de liberal, alții pentru că nu respectă legile ș.a. Noi avem cu totul alt punct de vedere. Partidul roșu formează la noi sămânța otrăvită pentru toate acele înnoituri costisitoare, care au sărăcit poporul românesc, a dat preponderanță elementelor străine din orașe, l -a slăbit și l-a îngenuncheat, încât astăzi trebuie să se plece la vânturile de dinafară. Dacă n -ar fi existat² niciodată acești fără-minte cari și-au făcut educația prin cafenelele Parizului și pretind astăzi a fi stele pe cerul țării, creându-și posturi, diurne ș.a., țara ar fi avut mijloace de -a rezista contra tendențelor de alianță ale Rusiei și poate cumcă, pe malurile Prutului deja ³, Rusia întâlnea o Plevnă mai săngeroasă decât ⁴ cea a lui Osman. Crima de-a fi răpit ~

1. după princ[ipiile] șters 2. după fost șters 3. malurile Prutului deja deasupra lui plaiurile Moldovei șters 4. repetat din inadvertență

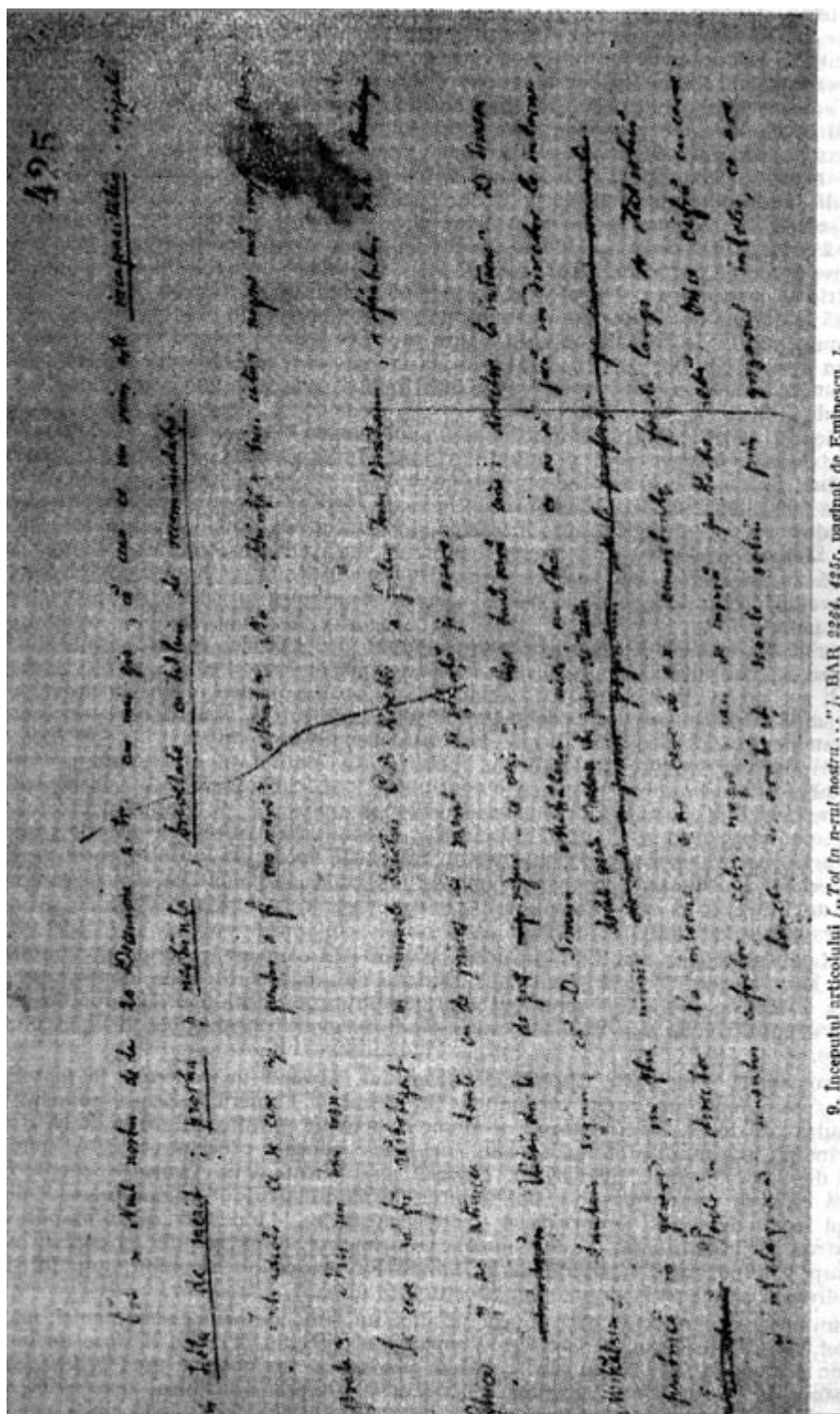
[TOT ÎN N-RUL NOSTRU...]

2264

^{425r} Tot în n-rul nostru de la 20 decembrie a[nul] tr[ecut] am mai zis că ceea ce nu voim este *incapacitatea erijată în titlu de merit; prostia și neștiința brevetate ca titluri de recomandare.*

Într-adevăr ce se cere azi pentru a fi om mare ? Merit ? Nu. Știință ? Nici câtu-i negru sub unghie. Avere poate ? Nici un ban roșu.

Se cere să fii războtezat în numele tatălui C. A. Rosetti, a fiului Ioan Brătianu, a sfântului duh Carada ² și ai atunci toate cu de prisos, și merit și știință și avere.

Uitându-te³ de jur împrejur ce vezi? Așa bunăoară cine-i director la Interne? D. Simeon Mihălescu. Suntem siguri că d. Simeon Mihălescu nici nu ști e ce va să zică un director la Interne, pentru că în genere nu știe nimic decât poate a traduce rău piese de teatru⁴.

Pentru-un⁵ director la Interne s-ar cere de ex. cunoștințe foarte largi de statistică și -nțelegerea sensului cifrelor celor negre cari se înșiră pe hîrtie albă. Orice cifră cu caracterele ei^{426r} arăbești scoate ochii prin grozavul înțeles ce are // câteodată. Ici se vede urcarea mortalității și nu știi cauza care trebuie cercetată și remediată, dincolo scade cifra articolului⁶ cutăruia sau cutăruia de esport, ici scade numărul unor meseriași folositori sau productivi și se urcă numărul celor improductivi, colo se urcă cifra unor soiuri de crime și toată fluctuațiunea aceasta de numere te amețește dacă nu le știi înțelesul și⁷ dacă n-ai pătruns legătura între cauză și efect. Dar pentru a da un înțeles acestor semne arabe, cari ți se par chinezești, trebuie să pricepi încă ceva economia politică; adică să știi raportul între producere, consumare și reproducere, între muncă și capital, între

valoare și preț, să cunoști condițiile sub cari o industrie se poate naște și piedecele de cari ea trebuie să piară; iar lucrurile acestea toate trebuie să le știi nu așa, dintr-o⁸ cărticică de 100 de fețe, ci în mod *genetic*, să cunoști adecă în ce anume sta diu de dezvoltare se află țara ta, și ce anume măsuri ar fi de luat pentru a -i întâmpina greutățile. Dar pentru a ști aceasta trebuie să cunoști istoria administrației, ca să știi ce anume măsuri administrative s -au luat în țări cari erau într-o stare analogă cu aceea a țării tale.

^{427r} Și, ca să știi de poți să impui sarcini nouă pentru⁹ îndreptarea administrației cată să știi finanțele, să vezi dacă poți să impui dări într-adevăr productive și daca reformele ce vrei să introduci nu costă mai mult decât fa c ș.a.m.d.

Sunt într-adevăr oameni în țară cari știu toate chițibușurile acestea, dar aceștia sunt retrograzi vânduți străinului, sunt austro-maghiari și vânzători de țară, conservatori.

D. Simeon Mihălescu nu-i austro-maghiar¹⁰, nu-i conservator, nu-i vândut străinului¹¹ pentru că nu știe nimic din toate acestea. Dumnealui¹² știe să numească prefecti cari să -i facă alegerile la Cameră, Senat, consilii județene și primării și astfel administrația României e făcută gata¹³.

Unul¹⁴ din relele culturii în stră înătate și mai ales a acelei culturi care în doi¹⁵ sau trei ani, adesea în mai puțin, galopează prin facultatea juridică, este că tinerii iau în mod absolut ceea ce li s -a predat în mod relativ numai. Cutare teză e pentru ei absolut adevărată pentru că profesoml a susținut-o, cutare adevăr e absolut statornic¹⁶, pentru că cutare carte franțuzească sau nemțescă zice așa. Despre judecată proprie nici vorbă.

^{428r} Pe¹⁷ când în fericita și-ntr-adevăr neîntrecuta anticitate greco-romană școala era o gimnastică a minții¹⁸ omenești, adecă o continuă și roditoare dezvoltare a inteligenții propriie, tinerii noștri cred a fi oameni mai mari cu cât mai multe coji de gândiri străine au grămădite nemistuite în cap, cu cât mai puțină cugetare proprie au. Pentru țările resp ective, în cari tinerii învață carte, nenorocirea nu-i tocmai mare. Lucrurile ce se predau sunt rezultate¹⁹ ale unei culturi vechi și continuitive, încât în momentul în²⁰ care se predau se și potrivesc sau²¹ c-o²² stare actuală de lucruri sau c-un viitor foarte apropiat la care nația aspiră.

Dar oare e tot astfel la noi?

Să luăm un singur caz. Cum se predă și cum știu oamenii la noi dreptul roman? Astfel cum l -au avut romanii ? Astfel cum l-am avut noi cu modificările aduse de bizantini, cunoscut prin su ta a XVI și a XVII²³ până mai alaltăieri sub numele de pravilă împărătească ? Defel. ^{429r} Se predă dreptul roman așa cum el // au fost admis, modificat și înțeles de spiritul popoarelor germanice.

Și tot astfel e cu toate disciplinele dreptului. Lipsa²⁴ de judecată în materia aceasta e atât de mare încât am auzit vorbindu-se în Senat și Cameră²⁵ despre principii eterne și nestrămutate de drept. Deie -ni-se voie a spune că această eternitate nestrămutată e un moft²⁸. Acele principii, așa-numite eterne, nu sunt juridice, ci morale. Cine voieștesă se convingă n-are decât să deschiză *Coranul*, *Evanghelia*, *Drumul spre Virtute* a lui Laotse²⁷, cărțile budiste, și va vedea că acele eterne principii sunt identice la moralistii de²⁸ origine foarte²⁹ deosebită și din timpi foarte deosebiți. Dreptul însă după natura sa e pozitiv, adecă stabilit de oameni după natura lor individuală, după scopurile ce urmăresc, după nevoile cu cari au a se lupta, după timp și împrejurări și, asemenea³⁰ individelor, scopurilor, nevoilor, timpului și împrejurărilor, dreptul adevărat e supus unei neconținute mișcări, e trecător.

^{430r} C-un cuvânt științele de stat și cele juridice nu sunt, asemenea astronomiei, matematicii, mecanicii, științe absolute, ci istorice și cazuistice oarecum. Pentru o stare de lucruri *data*, ele au un sistem *dat*. De aceea ele trebuiesc predate și învățate în mod *genetic*, arătându-se cum o stare de lucruri s-au dezvoltat dintr-alta și o teorie dintr-alta, ceea ce la astronomie de ex. ar fi un lucru cu totul de prisos. La științele istorice adevărul stă nu³¹ în ceea ce sunt astăzi în cutare punct al pământului, ci în consecțiune, în seria de întâmplări cari au premers.

Deci aproape tot bagajul droaii³² de juriști cu care se împle în³³ fiecă an înapoiata³⁴ noastră țară nu e de nici o treabă, căci d-nia lor, în loc să fi-nvățat a potrivi legile cu țara, vor din contra să schimbe țara dată, obiect al naturii greu de strămutat, cu istoria și ginta ei, după legi cari s -au născut din alte stări de lucruri, adaptate unor alte împrejurări.

Ei bine, această minimă sumă de cunoștinți despre raporturile juridice dintr -o țară străină^{431r} e la noi alfă și omega a³⁵ întregii înțelepciuni politice. Această adevărată³⁶ ignoranță, pe lângă ceea ce trebuie să știe un om de st at, respiră la noi din presă, din discuții parlamentare. Se vorbește atâta despre civilizațiunea noastră. Cu toate astea nu există țară în lume neesceptând Serbia, Grecia, poate chiar Bulgaria în care să se citească mai puțin decât la noi în țară. Între be cineva bunăoară³⁷ câte exemplare din *Dicționarul etimologic* al lui Cihac³⁸ s-a vândut în România, câte exemplare din cartea lui Rosler sau a lui Jung, câți abonați au foile literare³⁹ ? Câte exemplare s-a petrecut⁴⁰ din *Istoria* lui Bălcescu sau din colecția de *Documente* a⁴¹ lui E. Hurmuzache ? Se vor afla cifre ridicole pentru un stat de cinci milioane de locuitori, pentr-o⁴² nație de aproape zece milioane.

Alfă și omega tuturor lucrurilor rămân advocații și pace.

O ignoranță grea ca⁴³ plumbul despre tot ce atinge țara, poporul și lumea -ntreagă^{432r} apasă toate spiritele. Niciuna din breslele și tagmele de cultură ale vechei României n -au putut rezista erei înnoiturelor și importului de legi încurcate din toate colțurile lumii.

Și⁴⁴ câtă avere națională s-au cheltuit pentru acest nimic ?

S-ar putea zice ca România și-a preschimbat pătura cea mai roditoare a pământului, milioane de kilograme de grâne, produsă de o grea muncă omenească, pe cuvinte deșerte, pe fraze stereotipe, pe -un raționalism insipid și cosmopolit, cari acestea formează astăzi averea unică a acelei clase de cârciocari ce trăiește din traficul zilnic al frazei, cheltuită în moneda mică a profesiilor de credință, a articolelor de fond, a discuțiilor parlamentare, a pledoariilor la⁴⁵ tribunale.

Vlad Țepeș, Lăpușneanu, Mihnea cel Rău sau⁴⁶ Aron Vodă erau⁴⁷ asupritori stăpâni, dar^{433r} stăpânirea lor era tiranică⁴⁸, nu rușinoasă⁴⁹. Acum însă România are rușinea de-a geme sub jugul *cârciocarilor*, a oamenilor a căror breaslă, meșteșug, meserie este ca să prefacă negrul în alb și albul în negru, de -a arăta⁵⁰ că ce-i strâmb e drept și ce-i drept, strâmb ; România e prada minciunii disciplinate, și⁵¹ pentru corifeii și reprezentanții minciunii se face totul în țara aceasta și toate ramurile vieții publice îi sunt aservite.

Cu puține⁵² deosebiri, caracterele acestei nouă clase domnitoare sunt: incapacitatea, prostia, neștiința.

Și, cu toate acestea, cum vine vro minune de astea cu ochi din străinătate, care -n țară^{434r} s-a strecurat cu greu prin liceu sau poate nu l-a făcut defel, iar în⁵³ Apus și-a înjghebat de la italieni sau de la belgieni vro teșcherea, își anunță numaidecât⁵⁴ sosirea prin vro broșurică în care vorbește despre regimul⁵⁵ catargiesc de pildă și de-a doua zi e candidat la deputăție, de-a treia zi la minister. Roșii, partid compus din oameni ce n -au nimic și nu știu nimic, primesc cu brațele deschise pe acești vlăstari plini de speranță ai țării, căci le trebuie asociați, și toate gurile flămânde le sunt binevenite⁵⁶ în asociația C. A. Rosetti et Comp. Dacă⁵⁷ nu i-ar primi însă, roșii⁵⁸ ar da de⁵⁹ primejdia de a-i avea contra lor, căci mai sunt grupuri la⁶⁰ izbutirea cărora ei speră. Caracteristice⁶¹ că, orice treabă i s-ar propune unui asemenea cârciocar netrebnic, e gata s-o primească numaidecât. Profesor de științe naturale? Primește. Revizor școlar ? Primește. //Amplioat administrativ⁶² ? Cu mare plăcere. Vameș ? Cu patru^{435r} mâni. Chiar medic de regiment sau vlădică de i s -ar propune, se face numaidecât. Dacă se fac undeva întruniri literare, advocații se grămădesc să facă literatură; dacă e vacantă vro catedră de pedagogie, de psihologie⁶³, de matematici, de agronomie pe advocați îi vezi grămădindu-se s-o ia. *Sunt* advocați profesori de filozofie, de istorie universală, de limba latină, directori de școli normale, aspiranți la agenții diplomatice, revizori școlari⁶⁴, învățători la școli teologice și tehnice, șefi poștali, c -un cuvânt în toate ramurile activității naționale se bagă acest parazit, care⁶⁵ ia numai lefi fără a face nimic, căci n-are teamă de nimeni, știindu -se sprijinit de clica imensă a cârciocarilor tot atât de ignoranți, tot atât de inepti, de incapabili⁶⁶ ca și el.

Desigur că sînt în neagra mulțime de advocați și oameni cari merită tot respectul, dar^{436r} pe acesta-l merită nu pentru că sunt advocați, ci tocmai pentru că se deosebesc de turma în care au nenorocirea de -a se afla.

Ce lucru mai plăcut putea fi pentru roșii acum trei ani decât existența unei asemenea clase, pe care -o puteau sumuța în contra guvernului. Era destul ca o⁶⁷ asemenea nulitate, o asemenea turpitudine⁶⁸ personificată să strige prin cafelele și pe uliți, să se puie în fruntea a doi -trei mahalagii⁶⁹, pentru ca de-a doua zi să fie scris între corifeii ortalei roșie.

Dar de când amăgind poporul prin neadevărul⁷⁰ nerușinat al programei de la Mazar Pașa și al dării în judecată a⁷¹ fostului cabinet s-au văzut mari și tari, au început a deveni

foarte neplăcuți chiar și pentru marele vrăjitor care i -a scos la maidan; căci fiecare din ei,^{437r} după ambiția de-a⁷² deveni deputat, // mai are și pe aceea de -a păta numele țării făcându -se ministru.

De la începutul formării ministerului Brătianu el s -a transformat într-un caleidoscop care ne-a arătat pe rând prefacerea personalului chemat a-l compune prin trecerea la minister, fiecare la rândul său, a tuturor corifeilor din ortaua roșilor de toate nuanțele.

Lucrul a ajuns a fi o mare greutate de învins pentru d-nii Rosetti & Brătianu din cauza neputinței în care se află de -a satisface destul de repede nerăbdarea tuturor nulităților marelui partid. Supărarea celor ce rămân în așteptare devine din ce în ce mai mare și nu puțină turburare provoacă în rândurile majorității din Cameră.

Și, pentru că între ei se mănâncă și se desfac în cliici, pretind ca țara să se dezbine de dragul lor. Ceea ce e mai trist e că țara într-adevăr ia oarecare parte la aceste lupte și⁷³ crede programele lor cele minciunoase.

^{438r} Deodată vezi numai 2 5 oameni (ba adesea unul singur) configurându-se în partid politic, scoțând ga zetă și spuind că cutare și cutare principii sunt ale d -nia-lor.

Dar cine-i întrebă ?

Din nenorocire țara fără⁷⁴ cultură temeinică crede că așa trebuie să fie, crede ca orice frază⁷⁵ nouă e un nou adevăr. Dacă zicem că țara-i incultă avem dreptul s -o spunem⁷⁶, fiindcă o cunoaștem și fie supărare la mijloc sau nu fie așa este.

CU toate acestea criteriul⁷⁷, măsura cu care să se măsoare oamenii e așa de ușor de aflat. N -avem decât a întreba pe marele politic ce ni se arată înainte cere prezintă să -ntrebăm pe noul partid ce grup economic i -a încredințat onoarea de a-i pleda interesele. În cele mai multe cazuri se va vedea că nu e nimeni îndărățul lor și că tot partidul se compune din acei doi - trei cari fac gură și urmăresc pe socoteala lor, nu a unor grupuri de interese ale nației, venirea la putere.

1. filele pe care este scris articolul poartă numerotarea autografă a lui Eminescu de la 1 la 14 2. cu creion negru deasupra lui Pantazi Ghica șters 3. după Într-adevăr șters 4. decât poate a traduce rău piese de teatru deasupra lui decât a primi prezenturi dela prefectii pe care -i numește șters 5. după Într-adevăr șters 6. inițial scade suma esportată de grâne 7. supraintercalat 8. după din șters 9. după în aceas[tă] șters 10. nu-i austro-maghiar supraintercalat 11. nu-i vândut străinului supraintercalat 12. după Dlui șters 13. inițial fraza suna astfel Dumnealui știe să numească prefectii tot atât de învățați sau și mai -mai cari au obiceiul de a-i trimite curcani la ogradă și administrația României e făcută gata 14. după Într-adevăr apoi Tr[ei] apoi Unul șters 15. după trei șters 16. după și șters 17. după Pen[tru] șters 18. după a o[mului] șters 19. după urmările șters 20. supraintercalat 21. după aproape șters 22. după cu st[area] șters 23. inițial cunoscut prin veacul al XV apoi XVI și al XVII sub num[ele] 24. după. Neștiința în mat[eria] șters 25. în Senat și Cameră supraintercalat 26. inițial aceste principii sunt mofturi 27. după La-o[-tse] șters 28. după din șters 29. origine foarte deasupra lui nație șters 30 după ca și șters 31. după în consecuțiune șters 32. modificat din droaie 33. după aproape șters 34. după ap[roape] șters 35. supraintercalat 36. supraintercalat 37. după de [exemplu] șters 38. inițial câte dicționare de -ale lui Cihac 39. au foile literare deasupra lui avea „Columna lui Traian”, câți <are > au „Convorbirile” ? șters 40. deasupra lui vândut șters 41. după al Șincai șters 42. după pentr șters 43. deasupra lui de șters 44. după S-ar putea șters 45. deasupra lui de șters 46. supraintercalat 47. după. Mircea Ciobanul șters 48. era tiranică deasupra lui cel puțin șters 49. după. era șters 50. după face din șters 51. după privilegiate șters 52. după pretinse șters 53. supraintercalat 54. după. sosi[rea] șters 55. după infamul șters 56. după binevoii[toare] șters 57. după Dar șters 58. supraintercalat 59. da de deasupra lui avea șters 60. deasupra lui de șters 61. Caracteristic e deasupra lui Ceea ce-i mai ciudat șters 62. deasupra lui financiar șters 63. după loc* șters 64. revizori școlari deasupra lui membri de șters 65. după p[e] șters 66. după și de proști șters cu creion negru 67. deasupra lui un șters 68. corectat din turpitudine 69. deasupra lui bețivi șters 70. după p[rograma] apoi marele succesiv șters 71. dării în judecată a deasupra lui acuzării foștilor șters 72. după am[biția] bănoasă de-a fi deputat (prin trebușoare) șters 73. după. Însă în calitate de jertfă sfâșiată șters 71. după nu șters 75. după ori[ce] șters 76. după spunem șters 77. după e așa șters

[„DREPTE CU ADEVĂRAT..”]

2264

București 24 aprilie

^{432r} Drepte cu adevărat sunt plângerile cari se aduc la noi contra administrației [statului] și a justiției mici. Dar pe de altă parte nu se poate tăgădui că incap[acitatea] erijată în titlu de merit, neștiința brevetată ca titlu de recomandație n -ar¹ fi ajuns nici să stăpânească atât de deplin în țara noastră fără sfâșiarea în partiz[ani], fără constituționalismul pripit

exagerat² și în³ cele mai multe [cazuri] pretestat numai, al căruia scop propriu⁴ este ca toți, câți nu știu a se ocup[a] [cu] ceva serios și nici avere au, să ajungă a se hrăni vremelnic

1. după din p[rostitie] își [are] originea într-o împrejurare care atâră de legiuitor șters 2. după și șters 3. după ades[ca] șters 4. supraintercalat

[DIM. GHICA. NOBLESSE OBLIGE... ”]

2264

Dim. Ghica. *Noblesse oblige*. D. I. Brătianu este obligat să rămâie la post. Credeți că ^{359r} chestia de feliul ei nu e destul de spinoasă ca s -avem nevoie să ne irităm unii pe alții ? Înainte de alegeri au apărut un manifest. L -ați citit dv. ? Dacă poporul n -ar fi atât de înțelept, acel manifest nu l -ar fi ațâțat până la un război civil? Între subsemnatori sunt 10 - 12 străini încetățeniți curând. De -ar fi fost de mult în țară, ar fi văzut¹ că între adversarii lor sunt membri [i] unor familii vechi cari nu vor s -arunce țara în turburări. Am văzut în manifest vorbindu -se de Basarabia. Aș² fi înțeles să văd apărându -se guvernul. Eu însumi am susținut că s -a pierdut fără complicitate. Cum ați făcut însă dv. ? Ne -ați acuzat pe noi, schimbând rolurile. Noroc că poporul nostru e înțelept, e rar a se găsi un popor și mai răbdător. Dar răbdarea lui are margini.

Voiți a ne prezenta ca conspirând cu străinii în chestia de față. Îndrăznesc a spune că ^{360r} numai opinia minorității exprimă sentimentele unui Corp serios.

Îndată ce proiectul guvernului va fi posibil pentru România îl voi vota împreună cu toată opoziția.

D. Ioan Ghica. Reprezentantul minorității, d. general Manu, a cerut să nu se zică nimic ce ar face să se crează că acest Senat ar fi, în drept să continue. D. general Manu a venit cu o contraadresă care nu cred că ar fi exprimând opinia minorității. A venit apoi d. Strat și a redus cestiunea la alegeri. Cele mai dependente colegii sunt cel I și al II [-lea], căci în ele sunt funcționarii înalți cari atârnă direct de un decret al guvernului.

Totuși au ales opoziția. Eu mă bucur că rămas numai ³ influența morală căci înainte de aceasta era și cea morală și cea materială.

^{361r} Ni se zice să primim proiectul minorității. După rechizitorul ce i s-a făcut ministerului, se mai poate aceasta ? Atunci aș consfinți acușările aduse ministerului.

Ministrul ⁴ *de justiție* mulțumește pentru moderațiunea adusă în discuție. Caricatura Charivari.

Vom veni la punctele ce ne despart în realitate. Din toate discursurile n-am văzut decât două idei ce par a stabili o divergență de opinii. Minoritatea se miră cum guvernul nu ia inițiativa în cestiunea izraelită, făcându-i din aceasta o acuzațiune că voiește să escamoteze cestiunea și ascunzându-se în adăpostul majorității să scape de răspunderea ce incumbă. Al doilea se supără pentru lauda legalității, care ar fi fost asemenea o cauză a liniștei. N-aveți *drept* să cereți fin proiect de lege. Ele sunt sesizate prin voturile adunărilor, prin Tractatul de la Berlin, prin mesaj.

^{362r} Dar oare pe tărâmul bănuielelor nu ar fi loc să fie temem că o soluțiune redactată n-ar fi fost cu mai mult cuvânt [că] ați prejudecat chestia, că ați exercitat o presiune morală ? Ce garanție avem că dv. nu ați venit ⁵ asemenea cu acuzațiuni. Dacă tăceți vă menajați rolul de a critica. Sunt precedente 66 și 68. Era în urma unei ⁶ revoluții care zguduise țara. Sorgința acuzațiunilor, (Armand Lévy). Un pact ocult cu alegătorii din Moldova. Nu dau crezământ la ceea ce am auzit ⁷-o că trimiterea tuturor somităților partidului conservator se datorește pactului ocult între ei și alegători. E din dezmințirea adusă corpului electoral din Moldova că nu voiește a da nimic izraeliților. Nu este abis între inteligența de acolo și evrei. Su- b ocrotirea intereselor marilor proprietari s-a făcut invaziunea Moldovei de către evrei.

^{363r} 1866 în Constituție, un principiu care să aducă omagiu marilor principii etc. Să ne epargneze umiliațiunea. A lăsat cuvânt a se crede că nu era străin de această ăsculare a maselor și a iritațiunii. Eu cred, eu cred mai mult 70 73.

74. lege comunală. Nu s-a sfârșit s-aducă un proiect de lege care în desprețul unui articol pozitiv al Constituției 4 categorii, drepturi comunale. Simțămintele nu puteau fi necunoscute țării. Dacă aceste sunt precedente, proprietarii mari din Moldova a trimis cunoscându-i. Țara nu vrea să dea nimica. Guvernul să spuie care-i opinia străinătății ? Art. 44. Criteriul de reticențe. Pericolul cel mare diviziunile intestinale.

Cestiunea alegerilor. Omagiu rezervat atitudinii guvernului. După minoritate dacă al [alegerile] s-au petrecut liniștit, nu este meritul guvernului, ci este numai a rezervei și moderațiunii partidului conservator. Amenințări cu răscoală. Limbajul ziarelor conservatoare este să se spăimânte cineva de licența ziarelor conservatoare. Nu mai departe decât ieri, citeam un articol

^{364r} menajerie. Un nenorocit Crainic ⁸, ce măsuri a luat guvernul? Delictele de ingerențe în alegeri.

În ce-i vinovat guvernul de presiune în alegeri. Cari sunt faptele ?

Râmnicul-Vâlci

Din Moldova. La Tecuci. Delegați primari. S-a pus parchetul la dispoziția acelor denunțatori. Col. IV ⁹ Anchetă judecătorească. Col. II iscălitura falsă.

Râmnicul Sărat. Vot cumpărat. Alegătorii Mateescu. A daugă *martorii*.

Un mag[istrat] de la R[âmnicul] S[ărat] permutat la Focșani numit supleant la Curte.

Ciurea. S-a găsit nedreptățit. [Aceasta] [în]aintea alegerilor.

Epitetul de *cinici* istoria ¹⁰

M[anu] Simțul public e vițiat. O țară *exclusiv* agricolă. Toată recolta în mâna zapciului. Colegiile orașelor.

^{358r} *D. general Florescu, Discursul tronului.* Ferit de îndoieli. Să se ferească de -a pune ceva care ar da loc la controverse. Mesajiu. Cea mai perfectă legalitate. Au urmat exemple de culpabile ingerențe. Ilegalitățile cele mai monstruoase. Retevei, bătă invențiune liberală. Prințul Constantin Ghica. A fost ordine pentru că acei cari fac dezordine nu erau la putere. Nu V -am acuzat, V-am deplâns. Eram să mor și nu știam că partidul conservator e susceptibil de -a turbura apa. De ce m-au ales municipalitate. La Giurgiu. Dorința unor anume oameni de -a întreține ura între noi.

Candidaturile oficiale. Programul de la Mazar Pașa de -a face să lucească la ochii mizeriei și a slăbiciunii. Decretele domnești de numiri în funcțiune sau ¹¹ teroarea destituirilor.

Întruniri publice.

Întrunire. După ridicarea ședinței s-a pronunțat acele cuvinte. Introduceați anarhia în armată. Amicul d -niilor lor. Nu-i treaba mea să vă spun pentru ce s-a stricat // ^{358v} credința jurată. A detrona pe Domn. Jurnalele conservatoare ¹². Poate aspira la Bene-Merenti. Pierderea Basarabiei, Arab Tabiei, nici un protest la Berlin.

Vineri. Tratatul cu Austria cadavru sângerând al României, promulgare decorației.

1. după fost șters 2. după Ani șters 3. c-a rămas numai *deasupra lui* de șters 4. după General Florescu șters 5. *supraintercalat* 6. *supraintercalai* 7. după fost șters 8. *supraintercalat* 9. Col IV *supraintercalat* 10. *urmează două cuvinte ilizibile din cauza unei pete de cerneală*: dr ***** tător 11. *modificat din* și 12. Jurnalele conservatoare *supraintercalat*.

CESTIUNEA IZRA[E]LITĂ

2264

II. Rezultate ale uzurei în România

Între variile schimbări ce s-au săvârșit în România de la 1859 în ordinea publică și ^{365r} privată e și libertatea absolută, consacrată pentru creditor prin noul Cod civil, de -a-și stipula pentru ~

[„TOATE DEOPOTRIVĂ AU O EGALĂ NEVOIE...”]

2261

toate deopotrivă au o egală nevoie ¹ de un loc neutru în care să se scurgă toate ² murdăriile ^{60r} lor sociale și, considerând lașitatea și lipsa de caracter a plebei de sus precum și estrema mizerie și anemie a claselor de jos de ³ la noi, a găsit că loc mai potrivit pentru latrinele Europei decât pământul românesc nu mai este altul.

Eu ⁴ cred din contra. Un semn de sus și peste trei zile art. 44 al Tratatului de Berlin precum și art. 7 din Constituție rămân fără obiect. Dar ceea ce știu asemenea din nefericire e că nimeni nu are curajul de -a propune *unicul* mijloc de soluțiune, unica tratare *pe picior egal* a tuturor străinilor, unica ștergere deplină a tuturor deosebirilor ⁵ de confesiuni prin acelaș ascuțiș.

1. după de șters 2. după toate șters 3. după a gă[sit] șters 4. după Noi credem șters 5. după deosebitelor șters

[„SE VEDE ÎNSĂ...”]

2264

Se vede însă că, pe lângă brevetul l de incapacitate, prostie și neștiință care e ^{424r} neapărat trebuitor unui roșu ca să ajungă om mare, se mai cere o doză oarecare de aspirațiuni de pușcăriaș : multă rea -credință, mare obrăznicie și neclaritate de idei în privirea proprietății altuia.

[ȘTEFAN MICLE]

Ștefan Micle, chemat anume în Moldova sub Grigore Ghica Vodă ¹ pentru a preda științele naturale în Academia Mihăileană, a servit statului de la 27 februarie 1856 până la 16 febr 1879, în total 23 de ani 3 luni 18 zile, precum dovedesc certificatele Curții de Compturi sub Nro 789 din 1869 și N° 4688 din 1879.

Numit ² la Universitate, el a predat nu numai cursul de fizică pentru care era numit, ci cincisprezece ani ³ și cursul de chimie, acest din urmă gratis, până la înființarea catedrei de c hemie, ocupată azi de d. Poni ⁴.

Legea de împământenire a lui Șt. M. s-a promulgat abia în februarie 1868. Pe motivul că numai de la data împământenirii i se poate da pensia, *Comitetul Casei pensionarilor nu a recunoscut văduvei și copiilor nici un drept la pensiu.*

Scrierile lăsate în urmă sunt: Un compendiu complet de fizică, care e o prelucrare a *Fizicei*⁵ Müller-Pouillet și un compendiu de chimie.

Arhivele Statului București, *Colecția M. Eminescu*, pachet I, act 10

1. sub Grigorie Ghica Vodă *supraintercalat* 2. *după* La șters 3. *supraintercalat* 4. ocupată azi de d. Poni *adăugat ulterior între rânduri* 5. *după* scrierii șters

[„ÎNDATĂ CE...”]

2264

^{395r} Îndată ce¹ aceste explicațiuni au fost² date atât asupra formei cât și asupra fondului este însă de datoria noastră³ cătră istoria acestor din urmă ani ai vieții noastre politice a afirma că⁴ *retragerea d-lui Boerescu din ministerul Catargiu au fost bazată formal pe incompatibilitatea ce s-a văzut că există între funcțiunea de ministru și aceea de membru, fondator și activ al unui mare stabiliment de credit.*

1. *supraintercalat* 2. au fost *supraintercalat* 3. *supraintercalat* 4. *după*. din nou șters; urmează un semn F de trimitere fără corespondent

[ÎN ARTICOLUL NOSTRU...”]

2264

^{357r} În articolul nostru se¹ strecurase ideea că în intențiunea unora din fondatori[i] Băncii din București² era menită să negocieze³ cu răscumpărarea drumurilor de fier. Această idee se răspândise prin împrejurarea⁴ că banca⁵ s-a creat în momentul în care guvernul conservator negocia răscumpărarea unei părți din căile ferate ale Societății acționarilor și că ea a lichidat îndată ce proiectul de răscumpărare a fost respins. Am⁶ rectificat⁷ deja această aserțiune și ne grăbim a da și mai mult temei retractării noastre, publicând următoarea scrisoare.

1. *după* în care șters 2 Băncii din București *supraintercalat* 3 să negocieze *deasupra lui a specula șters* 4 *inițial* idee care repauza pe împrejurarea *apoi* Această idee se fonda pe împrejurarea 5 *după* această bancă *șters* 6 *după* Prin *șters* 7 *după* rect[ificat] *șters*

CU PATERNITATE INCERTĂ

1877

ÎNTUNECIME TOTALĂ

A privi la o întunecime totală a Soarelui sau a Lumii este o petrecere; a te rătăci însă noaptea prin întunecimea totală a Bucureștilor, a da în gropi și a te lovi cu capul de ziduri este de asemenea o petrecere pe care se pare a ne fi păstrat -o cu părintească îngrijire primăria noastră. Într -adevăr frumoasă iluminare cu gaz avem acum. Lumea nu mai există decât numai pentru Podul Mogoșoaiei. Aici tot mai licurește din ce în ce mai palidă câte -o lumină de felinar asemenea unei speranțe aproape a se pierde. Încolo lasiate ogni speranza !" încolo se-ncepe infernul lui Dante. Pasagiul primăriei, bogat în gropi, sanțuri și Plevne improvizate, formațiuni geologice din epoca terțiară, elemente hidrografice perfide în care alunecă picioarele celor muritori, coboare-se aceștia din neamul biman, coboare -se din cel mai fericit al cuadrupedelor. Din când în când câte o trăsură, cu fuga .

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum, încolo prin depărtatele mahalale încercări modeste de muzică clasică din partea cânilor, cari, după cum se știe, trăiesc sub regimul unei deosebite circulare a prefectului de poliție.

Mult [se] va mai repeta acest „misticism gazos” al primăriei?

[1 noiembrie 1877]

ASALTUL ANGELESCU

Un corespondent al „Nouăi prese libere” dă oarecare relații asupra modului cum s-au făcut cel din urmă atac al diviziei a patra asupra Griviței mari. Ținem seama de aceste relații, pentru că ele sunt foarte apropiate de zgomotele ce circulă la noi asupra rolului prea neatârnat pe care d. colonel Angelescu au binevoit a-l juca pe pielea și cu sângele altora, pentru a-și plăsmui de pe saltea și „en spectateur” gloria de a fi luat Plevna poate. Corespondentul zice că i se pare într-adevăr că d. colonel au ordonat atacul fără a-și fi luat învoirea de la M. S. Domnul, ba că însuși raportul trimis din Poradim în aceeași noapte din partea Prea Înălțatului nostru Domn către marele d. uce Nicolaie în Gorni-Studen afirmă că, fără învoirea Înălțimii Sale, colonelul au îndrăznit a ordona un atac care au pierdut atâtea vieți fără de nici un folos. Corespondentul zice că -ar fi vorbit cu mai mulți ofițeri români întorși de curând de la Plevna și aceștia i-ar fi dat următoarea explicație. În cartierul general se hotărâse ca divizia a patra, care pierduse două treimi din efectivul ei, să fie înlocuită prin divizia a doua, intactă până acuma. Colonelul Angelescu s-au dus atunci la Măria Sa Domnul și-i espuse că până-acuma divizia a patra executase toate lucrările și c-ar fi nedrept ca tocmai acuma, când izbutirea e aproape sigură, divizia să fie înlocuită și alți soldați și alți ofițeri să aibă ușor o glorie a cărui condiții grele le împlinise tocmai divizia a patra.

M. Sa Domnitorul se plecă atunci rugămintii colonelului și amână înlocuirea diviziei pe ziua de 24 octombrie, sperând că până atunci se va hotărî a se face un nou atac general. Dar termenul se apropia mereu și tot încă nu se auzea nimic de un atac general. Atunci d. colonel, cuprins de nerăbdare de a culege lauri, s-au hotărât a face atacul pe socoteala d-sale și întreprinse un asalt cu urmări atât de dezaastroase și cunoscute de toată lumea.

E de prisos a mai zice cumcă raportul din „Monitor”, plin de reticențe și apucături, arată lucrurile altfel. Dar în orice caz întrebarea de căpetenie la care ar trebui ca opinia publică să capete răspuns este: dat -au sau nu M. Sa Domnul învoirea Sa la asaltul Angelescu?

Credem că nu ni se va răspunde evaziv sau prin acuzarea CĂ ținem seama de ceea ce spune o foaie discreditată ca, „N. fr. Presse”. Faptele relatate de corespondentul ziarului vienez ne pot fi indiferente și nouă; întrebarea însă pe care o dezbate e cu totul teoretică și atinge disciplină a neapărată oricărei armate. Este sau nu adevărat că d. colonel s-au făcut vinovat de o călcare atât de gravă a disciplinei, de o desconsiderare atât de deplină a înaltului său Suveran?

[2 noiembrie 1877]

PROBE DE STIL

Unul din semnele caracteristice ale speciei „animal scribax” din familia Liberales este că nu știe carte. Neștiind carte și având a vorbi cu publicul lor în toate zilele, animalele condeiului în România câștigă la știri repetând fără trebuință cuvinte care n-au nici vreo greutate retorică, nici vrun înțeles deosebit, care să merite a fi întipărit minții.

„Românul”, care de altminterlea numai românește nu -i scris, au ajuns la treapta de a ști că verbul are proprietatea de a putea fi conjugat, prin urmare nu se mulțamește numai c-un timp sau c-o persoană care s-ar cere pentru însemnarea înțelesului, ci pune câteva dupăolaltă, pentru ca să se pară că zice ceva.

Am spus, spunem și vom spune cumcă națiunea a fost, este și va fi. Deci cetățenii iubitori și iubiți s-adună, s-au adunat și se vor aduna, ca să se sfătuiască, să zică, să dezbată, să vadă, să priceapă și să înțeleagă că bine nu este, n-a fost și nu va fi cu noi, între noi și -n noi, acum și totdeauna și pururea și -n vecii vecilor, dacă ... n-om fi noi cu ai noștri între noi la putere.

Aceasta e ținta a toată democrația română, spusă în stilul înflorit al gazetei celei mai vechi și celei mai ... netrebnice din București.

Cititorii noștri cred poate că luăm peste picior pe mult și mai mult decât onorabilii noștri confracți: dar rău cred.

Românul”, vorbind într-unul din cele din urmă numere ale sale despre un conventicul al celor chemați (multi chemați și puțini „aleși”) ce se va ținea la Bacău, introduce „frumosul” apel al d-lui A. D. Holloan, inserat în „Gazeta de Bacău”, cu următoarele cuvinte:

Am cerut și cerem ca românii să se întrunească cât de des, să se vadă, să se cunoască, să cugete, să dezbată și să caute împreună calea și metoda cea mai patriotică, cea mai înțeleaptă și totdata și cea mai practică. Astfel, și după noi numai astfel, națiunea poate merge cu pași

siguri spre realizarea dorințelor și trebuințelor ei.

„Unde veți fi întruniți doi, în numele meu, voi fi în mijlocul vostru”, zicea Isus, atunci când inamicii îl pândeau pentru ca să -l oprească de a surpa comploturile fariseilor.

Când cetățeanii s-adună cu iubire și cu sinceritate, geniul națiunii este în mijlocul lor.

..

Să se întrunească dar, să se întrunească necurmat toți cei cari pun interesele generali mai presus chiar de interesele de partită, căci mare, foarte mare nevoie este, acum ca totdeauna, și poate mai mult decât totdeauna, ca gândul națiunii române să fie neclintit cu noi, între noi și în noi.

Știe „Românul” ce stil e acesta? Să i-o spunem noi: stil jidovesc. Redactorul n-are decât să deschidă *Psalmii* împăratului și prorocului David și să vadă cum toată poezia jidovească nu consistă decât în repetarea aceleiași idei, adesea foarte sărace, cu alte cuvinte. Dar nici în cuvinte variate nu sunt bogăți stilistiții „Românului”. Ei declină și conjugă în sus și-n jos același cuvânt fără de nici o trebuință și-apoi zic că presa e ... lumina. Multă lumină trebuie să fi intrat în capul cititorilor „Românului” când li se spune că trebuie să vadă, să cunoască, să cugete, să dezbătă, să caute calea și metoda.

Oare puțină, cât [de] puțină gramatică românească nu se poate introduce prin contrabandă la redacția „Românului” ?

Dar să contenim. Deja am atacat prea mult tot ce este românesc și am ating susceptibilitățile națiunii. Națiunea nu știe a scrie; ar fi o crimă pentru redactorii „Românului” să știe ei asemenea moft conservator și austro-maghiar.

[6 noiembrie 1877]

[„PRIMIM URMĂTOAREA SCRISOARE...”]

Primim următoarea scrisoare trimisă la adresa d-lui autor al articolului Revista teatrală:

Domnule,

Nu voiesc a vă cere să fiți drept cu nimic, vă permit să fiți chiar puțin politic cu mine. „Point ne me chauffe”, cum zice vechea zicătoare franceză. Însă nu cred că aveți dreptul d-a spune lucruri neadevărate.

Poate că n-ați citit *Le rêve de Dochia*, precum era datoria d-voastră, înainte d-a începe critica acestei piese. Dacă ați fi citit -o, ați fi găsit aceste versuri la sfârșitul invocațiunii :

O toi, jeune Heros, qui ramasses l'épée,

A la main de Michel expirant échappée etc.

Ca să fiți siguri, vă trimet broșura.

Nu sper că veți fi destul de drept ca să îndreptați, chiar în „Timpul”, nedreptatea ce ați făcut; dar am voit să vă probez cât de întemeiate sunt zicerile d-astră.

Ura este totdeauna cea mai rea povățuitoare. Dar, vă întreb, ce va să zică ura în contra unui om care nu vă cunoaște, pe care nu -l cunoașteți și care nu v-a făcut nimic.

Vă salut.

Frederic Dame 48,

Calea Mogoșoaiei

București, 12/24 noiembrie 1877

D-nul Frederic Dame va trebui să mărturisească că nu poate să ne ceară pentru scăpa rea din vedere de care ne-am făcut vinovați o mai mare satisfacțiune decât pe aceasta pe care i -o dăm, publicând chiar scrisoarea ce ne -a adresat-o d-sa. Pentru ca însă satisfacțiunea să fie și mai deplină, iată și versurile de care vorbește d -sa :

O toi, jeune Heros, qui ramasses l'épée

A la main de Michel expirant échappée

Et du sang des bourreaux encor toute trempée,

Du haut des monts je te benis! ...

Va donc, Prince, va donc, réaliser mon rêve,

Que le destin par toi s'achève,

Que le vieux tronc latin où bouillonne la seve

Reverdisse aux rayons de l'aube qui se lève,

Et que, sous ses rameaux benis,

Après tant de maux infinis,

Mes enfants, enfin réunis,

Saluent dans l'avenir ta gloire.

Et toi, Dieu tout puissant, donne-nous la victoire!...

Constatăm dar, cu viuă mulțumire, că am fost nedrepti, când în numărul de la 12 noiembrie al ziarului „Timpul” ziceam:

Se vorbește de vitejia armatei, nicăiri însă că cu aceeași vitejie Domnul însuși s -au expus focului dușman și că ghiulele zburau

împrejurul capului său. Republicanismul nu poate merge mai departe.

În *Le rêve de Dochia* se vorbește de vitejia Domnului pe care autorul îl numește „jeune Heros”, adică republicanismul nu merge atât [de] departe încât să nu poată merge și mai departe.

Încă o dată : recunoaștem că d. F. Dame este mai puțin republican decât cum îl credeam.

Făcând această mărturisire, ne câștigăm însă dreptul de a constata că d -l Frederic Dame ne credea mai puțin drepti decât în adevăr suntem.

Înainte de toate „Timpul” nu a făcut nici un fel de dare de seama asupra poemului *Le rêve de Dochia*. Acest poem, scris și publicat în limba franceză, este o lucrare, pentru noi românii, cu totul nevinovată.

Îndată însă ce această lucrare nevinovată se traduce în limba română și se reprezintă pe scena română, datoria noastră e de a controla efectul pe care-l produce. Noi am făcut o

dare de seamă asupra reprezentației ce s-a dat în teatrul din București sub titlul *Visul Dochiei*. În trei rânduri am fost de față la reprezentația acestei piese și una singură dată nu ne aducem aminte să fi auzit versurile citate din poemul *Le rêve de Dochia*.

Poate că nu am auzit bine; poate că am uitat; atunci cerem iertare pentru greșeala de care s-au făcut vinovate urechile noastre ori, dacă nu urechile, memoria noastră; dar cerem totodată dreptul de a pretinde că nimeni să nu [ne] învinovățească de a fi comunicat impresii pe care în adevăr nu le aveam.

Noi am ieșit din teatru cu impresia că despre Domnul nostru nu s-a vorbit nimic în *Visul Dochiei* și această impresie ne jignește, și pentru că în adevăr ne jignește am zis ce am zis.

Cătuși de puțin nu ne pasă dacă în poemul *Le rêve de Dochia*, este ori nu este ce ne lipsea în *Visul Dochiei*. Dacă e însă vorba, atunci chiar și aceea ce este în *Le rêve de Dochia* este atât de puțin încât noi, din punctul nostru de vedere, adevăr am grăit când am zis că nu este nimic. Vine d-nul Frederic Dame și ne spune că îl urâm „fără ca să-l cunoaștem, fără ca să ne cunoască și fără să ne fi făcut ceva”.

Negreșit, în asemenea împrejurări, „ură” ar fi un simțământ lipsit de orice temei firesc. Dar tocmai fiindcă nu-l cunoaștem, nu ne cunoaște și nu ne-a făcut nimic, nu îl putem urî pe d-sa personal. Cunoaștem însă scrierile d-sale, și pe aceste le urâm.

I-am spus-o că a „comis mai multe scrieri dramatice”; nu ne mai poate dar spune că nu ne-a făcut nimic. Cine știe dacă nu mai bucuroși l-am vedea pe d-l Dame batjocorind pe eroii noștri decât laudându-l în modul în care îi laudă. Ei bine ! Mihai, Ștefan și Mircea sunt în gândul nostru niște chi puri atât de sfinți în măreția lor încât ne cuprind fiori când le privim; vine apoi un om neastâmpărat și străin de pietatea noastră, vine, ia aceste sfinți icoane, le târăște prin noroiul zilei, face din ele niște caricaturi puse la vânzare și apoi zice că nu ne-a făcut nimic. Da ! nimic nu ne-a făcut: a luat numai numele Domnului în deșert.

Iar astăzi oștenii români se aruncă cu bărbăție în luptă; pământul se cutremură sub picioarele lor; cad și iarăși cad, și totuși merg înainte; lumea întreagă stă ui mită; un fior de jalnic și totuși senină mândrie înalță sufletele tuturor românilor : în clipa aceasta vine un om și își bate joc de acei oșteni, vine un om și face marfă de vândut din senina mândrie a românilor, apoi zice că nu ne-a făcut nimic.

Dar, în sfârșit! Urmărim o țintă ne bună ! Lumea se adună, privește, gustă din otrăvă și rămâne mulțumită. Dacă nu ar fi astfel, am fi aruncat scrisoarea d-lui Frederic Dame în foc ; când vedem însă că un om care scrie asemenea scrisori poate să vorbească spre mulțumirea românilor despre Ștefan, Mihai și Mircea și poate să se însărcineze cu lauda marilor fapte ce chiar nici nu sunt încă cu totul îndeplinite, atunci ne apucă deznădăjduirea și, îngroziți, ne gândim că viermii nu se pot prăsi decât acolo unde e ceva putred.

Dacă luptăm, lupta nu e împotriva d-lui Frederic Dame, ci împotriva curentului bolnăvicios în virtutea căruia niște scrieri de felul *Oștenilor români* pot să fie gustate.

Lupta e poate zadarnică; dar în sfârșit, ne facem și noi, în felul nostru, datorie de români.

[15 noiembrie 1877]

[„«ROMÂNUL» RĂSPUNDE LA BĂNUIALA...”]

„Românul” răspunde la „bănuiala de radicalism aruncată asupra guvernului actual de către conservatori.

Teza discutată este că Rusia și Europa nu poate să aibă încredere într-un guvern radical. „Românul”, admitând calificarea de „radical”, dă acestui cuvânt un înțeles pe care nu-l poate avea.

Guvernul nostru, zice „Românul”, cerea negreșit Rusiei, Austriei și celorlalte puteri să respecte susceptibilitatea, onoarea, drepturile și

legitima mândrie a națiunii, iar bărbații politici din centru [i] acuzau de radical și cereau astfel ca el să fie răsturnat de către puterile străine, care în locu-i să-i recomande pe domnielelor.

Acesta e dar înțelesul bănuielii de radicalism; calificând guvernul actual de radical, conservatorii vor să zică că el prea mult ține la drepturile și susceptibilitățile națiunii, că el „prea e patriotic”.

Românul" prin urmare zice :

Ca să nu fiți și voi taxați ca radicali, în patriotism, negreșit c -ați fi făcut orice concesie, ați fi mers până la cea mai de jos umilire.

Noi credem că ziaristii din Strada Doamnei au făcut din rea deprindere acest *salto mortale* silogistic : deoarece nu credem că dinadins ar fi cu putință o logică atât de părăsită de toți dumne zeii.

[19 noiembrie 1877]

BĂLCESCU ȘI URMAȘII LUI

Peste două-trei zile va ieși de sub tipar *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul* de Nicolae Bălcescu.

Se știe neobositul zel cu care acest bărbat, plin de inimă și înzestrat de na tură c-o minte pătrunzătoare și c-o fantezie energică, au lucrat la istoria lui Mihai Vodă. Din sute de cărți și documente el au cules c -o adevărată avariție pentru gloria nației românești toate colorile din relații și notițe cu cari apoi au zugrăvit acea icoană măreață din care figura voievodului românesc iese în prosceniu, vitejească și mândră și vrednică de a se coborî din strălucita viță a Basarabilor.

Limba lui Bălcescu este totodată culmea la care au ajuns românimea îndeobște de la 1560 începând și pâ nă astăzi, o limbă precum au scris-o Alecsandri, Const. Negruzzi, Donici, și care astăzi e aproape uitată și înlocuită prin „păsăreasca" gazetarilor. Deși Bălcescu se întemeiază pretutindena pe izvoare și scrierea lui e rezultatul unei îndelungate și amăn unțite munci, totuși munca nu se bagă nicăiri de samă, precum în icoanele maestrilor mari nu se vede amestecul amănunțit de vâpsele și desennul îngrijit linie cu linie. O neobicinuită căldură sufletească, răspândită asupra scrierii întregi, topește nenumăratele nuanțe într-un singur întreg și, asemenea scriitorilor din vechime, el [i] vede pe eroii săi aievea și -i aude vorbind după cum le dictează caracterul și -i ajunge mintea, încât toată descrierea persoanelor și întâmplărilor e dramatică fără ca autorul să-și fi îngăduit a întrebuița undeva izvodiri proprie ca poeții.

Nicolae Bălcescu e dealtmintrelea o dovadă că limba românească pe vremea lui și -nainte de dânsul era pe deplin formată și în stare să reproducă gândiri cât de înalte și simțiri cât de adân ci, încât tot ce s-a făcut de atunci încoace în direcția latinizării, franțuzirii și a civilizației „pomadate" au fost curat în dauna limbei noastre.

Deși nu mai împărțăm entuziasmul cărții lui Bălcescu pentru ideile profesate azi de colegii lui dela 184 8, deși ne-am încredințat cu durere că chiar aceia ce azi le reprezintă nu mai sunt pătrunși și se slujesc numai de dânsule ca de o părghie pentru ajungerea unor interese mici, deși știm că, dacă inima lui era vie în vremea noastră, prin cartea lui ar fi t recut o suflare rece de ironie asupra piticilor care îngâna u împărțăși simțirile unei inimi pe care n -au știut-o prețui niciodată, totuși entuziasmul lui ca atare ne încălzește, căci este sincer, adevărat, energic, s -arată cu acea neșovăire de care ne mi nunăm în caracterele anticității.

Dumnezeu a fost îndurător și l-au luat la sine înainte de a-și vedea visul cu ochii, înainte de a vedea cum contemporanii care au copilărit împreună cu dânsul și în cercul lui de idei le -au exploatat pe acestea ca pe o marfă, cum a introdus formele goale ale Occidentului liberal, îmbrăcând cu dânsule pe niște oameni de nimic.

El s-ar spăimânta văzând cum a fost să se realizeze pe pământul nostru libertate și lumină. El ar vedea parlamente de păpuși neroade, universități la cari unii profesori nu știu nici a scrie o frază corect, gazetari cu patru clase primare, c -un cuvânt oameni cari, văzând că n-au încotro de lipsa lor de idei, fabrică vorbe nouă, risipind vechea zidire a limbii românești, pentru a părea că tot zic ceva, p entru a simula o cultură care n -o au ș-o pricepere pe care natura n-au voit să le-o deie.

Murind în Italia, sărac și părăsit, rămășițele lui dorm în pământul din care au pornit începătura neamului nostru, cenușa sa n-au sfințit pământul patriei, ci e pe ve ci amestecată

cu aceea a sărăcimii din Palermo. Cu limbă de moarte însă și -a lăsat manuscriptele sale d-lui Ioan Ghica, și astăzi, după un pătrar de veac din ziua morții lui, Societatea Academică a însărcinat pe d. A. Odobescu cu reviziunea și editarea sc rierii, care va vedea lumina la vreme, astăzi când vitejia și virtutea țaranului nostru ne face să uităm fățarnicia și micimea de suflet a oamenilor dela 1848 și nemernicia unora dintre comandanții improvizaiți de frații roșii, cari, pentru a -și dura glorie pe acții duc ca d. colonel Angelescu la o moarte sigură și fără de nici un folos pe acest popor viteaz și vrednic de a fi altfel guvernat.

Facă-se această scriere evanghelia neamului, fie libertatea adevărată idealul nostru, libertatea ce se câștigă prin muncă. Când panglicarii politici care joacă pe funii împreună cu confrății lor din Vavilonul de la Seina se vor stinge pe rudă pe

sămânță de pe fața pământului nostru, când pătura de cenușeri, leneșă, fără știință și fără avere, va fi împinsă de acest popor în întunerecul ce cu dreptul se cuvine, atunci abia poporul românesc își va veni în fire și va răsufla de greutatea ce apasă asupra lui, atunci va suna ceasul adevăratei libertăți.

Dar suna-va acel ceas ? Oare tinerețea care astăzi își uită limba și dat inele prin cafelele Parisului și care se va întoarce de acolo republicană și îmbuibată cu idei străine răsărite din alte stări de lucruri, va mai fi în stare să înțeleagă pe acest popor, a cărui limbă și istorie n-o mai știe, ale cărui trebuințe nu le înțelege, ale cărui simțiri o lasă rece ? Fi-vor în stare acei tineri să înțeleagă că nimic pe acest pământ, pentru a fi priincios, nu se câștigă fără muncă îndelungată, că toate cocoșările lor de-a gata, prin intrigi de partidă și prin lingușirea deșertilor și fățarnicilor roșii, nu sunt de nici un folos pentru țară ? Fi-vor destul de înțelepți ca să nu lingușească patimile mulțimei cu fraze sunătoare, ci să-o facă a vedea lămurit că munca și numai munca este izvorul libertății și a fericirii și cumcă cei ce pretestează că bunurile morale și materiale se câștigă prin adunări electorale, prin discursuri de cafea și prin articole de gazetă sunt niște șarlatani cari amăgesc poporul în interesul lor și spre risipa buneistării ? La întrebările acestea răspunsul e greu; ne temem chiar de a face concluzia finală.

Oare un stejar care-l rupi de la rădăcină și-l sădești în mod meșteșugit într-o grădină de lux are viitor ? Oare neamul românesc, cu toată trăinicia rădăcinilor, are viitor când trunchiul e rupt de întregul recutul nostru și răsădit în mod meșteșugit în stratul unei dezvoltări cu totul străine, precum este pentru noi cea franțuzească ?

Iată întrebări la care nu îndrăznim a răspunde. Dumnezeu părinților noștri să aibă îndurare de noi.

[24 noiembrie 1877]

[ÎN REVISTA ZIARELOR...]

În revista ziarelor din numărul nostru de la 26 noiembrie s-au strecurat câteva cuvinte de care s-au simțit atinși confrății noștri de la „Presa”. Aceste cuvinte sunt în adevăr regretabile; ele nu emană nici de la direcțiunea, nici de la redacțiunea „Timpului” și ne pare rău de scăparea de vedere care a făcut să treacă necontrolate cuvintele de care cu dreptul se plânge „Presa”. La rândul nostru găsim că „Presa” în rostirea nemulțumirii sale n-a ales bine expresiunile și a mers pe ea departe atacând cu o violență neașteptată și nejustificată atunci când avea mai întâi a cere o explicațiune pe care și fără acele cuvinte violente ne-am fi grăbit a i-o da.

Red.

[2 decembrie 1877]

1878

[„ROMÂNUL» ESTE ADÂNC ÎNTRISTAT...]

„Românul” este adânc întristat; „Românul” plânge cu amar; „Românul” geme și se vaită că înfrățirea nu s-a făcut !

În ziua de 26 ianuarie, zice sibila radicală în numărul din 1 februarie, toate partidele s-au întrunit la un vot unanim; și în aceeași zi „Timpul”, după 24 de ceasuri „Presa” și peste 48 câțiva senatori au sfâșiat pactul și atacă iarăși guvernul. Vai ! vai ! ce răi mai sunt acești oameni.

Mai încet, domnilor de la „Românul”, ia să ne înțelegem bine !

Votul unanim din 26 ianuarie cui era adresat ? Ați putut crede oare un singur minut că era o aprobare a miniștrilor noștri, un vot de încredere dat patriotismului și capacităților lor sau un bil de indemnitate ? Voi știți prea bine că nu este așa, este bine a se mai preciza lămurit încă o dată. Acel vot era o manifestațiune îndreptată către Europa întregă în contra unui pericol de care țara este amenințată.

Dacă conservatorii din Cameră și din Senat s-au unit pentru această manifestațiune cu restul deputaților și senatorilor, ei au făcut-o pentru că, totdeauna când este vorba de un fapt patriotic și bărbătesc, ei sunt în fruntea tuturor. Ei au făcut-o fără a privi, precum o ziceam sunt acum trei zile, nici la cei ce erau alături cu dânșii, nici la cei mai ales ce erau în fața lor. La 26 ianuarie nu era vorba nici de a judeca, nici de a spăla pe miniștri. Toate vin la vremea lor pe această lume; va veni și ziua unde va avea a se hotărî și despre dă-nealor; însă nu a sosit încă.

Prin urmare încetați de a vă încerca să convingeți pe cineva că la 26 ianuarie s-a încheiat un pact de înfrățire ce s-a sfârșiat a doua zi.

Încetați de a mai zice că retragerea acuzațiunii în contra foștilor miniștri nu a fost decât urmarea acelei înfrățiri. Rătăciți într-un dedal din care nu mai știți cum să ieșiți, ați apucat cu fericire pretextul ce vi s-a înfășoșat pentru a vă scăpa înșivă. Fiți modești, precum ați fost prudenți; nu mai arătați ca un act de insolentă mărînimie aceea ce a fost un fapt de perfidie și de inichitate.

Dacă voi ați înfrățire trebuia să trimiteți pe foștii miniștri înaintea Curții de Casațiune, ca să spulbere ineptele voastre acuzațiuni. Întru aceasta, Prințul A. Știrbey și d. Rosetti v-au dat o lecțiune în Cameră votând contra moțiunii de retragere a acuzațiunii. Acest singur fapt ajunge pentru a arăta cum înțeleg bărbații cu inima și cu simțirea demnității pretinsul vostru act de înfrățire.

[2 februarie 1878]

[REPUTATUL NOSTRU ARTIST...]

Reputatul nostru artist, d. Grigorescu, care a urmărit armata românească în campania ei peste Dunăre, a început a expune dintre tablourile sale lucrute după schițele militare ce a cules în Bulgaria.

Întâiele două tablouri sfârșite sunt expuse la magazinul de muzică Gebauer, Calea Mogoșoai[ei].

Unul înfățișează *Un transport de provizii pentru armata românească prin mijlocul nămolurilor și mlaștinelor Bulgariei*; celălalt înfățișează *O năvală de tunuri și călărime românească la atacul Opanezului*.

E de prisos a mai aduce laude deosebitului talent al d-lui Grigorescu; destul e să spunem că și aceste din urmă două tablouri nu dă de minciună penelul din care a ieșit *Un iarmaroc în Moldova*.

[26 februarie 1878]

MILLO ÎN BUCUREȘTI

Luni d. Millo a reprezentat în sala Bossel *Lipitorile satelor*, cu care ocazie am văzut că bătrânul artist n-a pierdut nimic din vigoarea și virtuozitatea lui.

Rolul său propriu l-a jucat cu o vervă care ne făcea să uităm cu totul că artistul are astăzi peste 65 de ani. Aceeași viiciune, același joc al fizionomiei, aceeași putere de mai nainte.

Publicul era încântat, ba chiar actorii erau cuprinși de acelaș curent de veselie, de râdeau împreună cu publicul. Un lucru avem însă de observat, care ni se pare destul de însemnat pentru a reveni și altădată asupra lui.

Actorii cari au dat concursul lor în această piesă sunt în mare parte diletanți ori începători, încât nu s-ar fi convenit ca d. Millo să se înconjure cu ei. Nu zicem nimic de d. Mincu, care, ca rutinar în vârstă, joacă în maniera lui toate rolurile cu un fel de haz cu totul propriu, care privește mai mult persoana și maniera lui de -a juca decât caracterul reprezentat. Dar Măriuca, de ex., ar fi trebuit reprezentată de o persoană cel puțin simpatcă. Cităm tocmai acest exemplu, pentru că nu se cuvine indulgență acolo unde observăm o absolută greșală în alegerea carierei. Alegându-și cineva cariera reprezentării dramatice, trebuie să știe că tocmai arta aceasta are exigențe fizice, pentru că instrumentul artistului e chiar fizicul lui. Cu acea zestre fizionomică pe care o are d-na ce a jucat pe Măriuca din *Lipitorile satelor* nu se prezintă cineva pe scenă.

O părere nefavorabilă avem și despre restul trupei improvizate. Deci, oricât am prețui de mult geniul individual al lui Millo, găsim totuși că se cuvine neapărat ca să se înconjure oare altfel. Nu zicem că toți acești domni ar fi lipsiți de talent, dar a recunoaște un talent mediu sau ascuns sau nedezvoltat nu va să zică a recunoaște că el are deja dreptul de a se afla pe un om ca Millo într-o piesă cu care acest din urmă a cules atâția lauri și atâtea aplauze.

Cestiunea se prezintă sub [două] puncte de vedere, unul estetic, altul de bună -cuvîință.

Esteticeste o piesa e totdeauna un întreg, ca și un tablou, ca și o statuă. Un tablou în care o singură figură e escelentă, foarte escelentă chiar, iar celelalte caricate, e un tablou rău.

Din punctul de vedere al bunei-cuviințe întâmpinarea noastră e și mai aspră. Asemenea înjghebări sau improvizări de trupe arată din două lucruri unul: sau puțin respect pentru public sau ignorarea deplină a exigențelor unui oraș mare cum sunt Bucureștii.

Foarte cu greu ne-am hotărât a face aceste observații numai pentru că n-am dori să atingem persoana unui oaspe atât de iubit care, după ce a lipsit un an aproape din București, vine astăzi înapoi și are drept de-a fi întâmpinat cu bine și cu bucurie. Dacă deci reprezentația în întregul [ei] ar fi fost, oricât de mediocră, numai admisibilă, dacă privazul ce înconjură portretul

măiestru al cârciumarului evreu ar fi fost cătuși de puțin bun, am fi tăcut. Dar r eprezentăția a fost purtată, întreagă, de la început până la sfârșit, de umerii unui singur om. E drept că publicul venise să -l vadă pe Millo și l-a văzut tot așa plin de spirit și viociune ca și mai nainte, dar publicul venise să vadă și o piesă, nu numai scene izolate, căci adesea când personajul evreului lipsea de pe scenă fundul salei Bossel nu mai semăna a scenă, ci a altceva.

Găsim că e interesul artistului, în interesul său cel mai bine înțeles, ca să se încunjure altfel; nu zicem cu genii sau cu artiști eminenți, dar din șirul celor ce-l secundează să lipsească cel puțin figurile „imposibile”. Repetăm dar că, deși întâmpinăm cu bucurie sosirea d -lui Millo, deși prețuim fără rezervă talentul său propriu, suntem totuși siliți a stabili, ca o exigență inevitabilă, ca să joace înconjurat de o trupă regulată, care să -și învețe rolurile, încât să putem vedea piese întregi și nu numai virtuozitatea individuală a unui singur personaj din piesă.

[21 aprilie 1878]

[NU TRECE SESIUNE...]

Nu trece sesiune, fără ca să se grămădească noi nori grei asupra țării, fără ca incapacitatea cristalizată și neonestitatea politică din dealul Mitropoliei să nu amenințe țara cu nouă și grele loviri.

Ctitorii piosului așezământ de canțonete Alcazarul -Ionescu, după ce s-au constituit odată în judecători de instrucție; după ce-au călcat hoștește casele oamenilor, ca să le fure scrisori și poate și lingurițele de argint; după ce -au dispus asupra țării întregi rechizițiuni, luând averea oamenilor în contra literei și spiritului c onstituției; după ce-au votat convenția cu Rusia, războiul și alte nevoi; după ce se constituie în suverani, ignorând și justiție și Domn și tot, mai primesc astăzi asigurarea că tot ce vor binevoi a vota e și voința Coroanei.

Deci d-nii miniștri pun în gura augustului purtător al Coroanei renunțarea la prerogativele sale, supunerea sub votul conventului din dealul Mitropoliei, și într -adevăr acea renunțare era neapărat necesară, pentru că altfel nația n -ar fi pierdut ultimul reazim și ultima garanție con tra tentativelor ucizătoare ale acestor oameni.

Într-adevăr, acea renunțare e prea la locul ei, căci fără ea nu s -ar putea vota nici cedarea Basarabiei, nici banca de fițuici și nici *noua Convențiune cu Rusia*, care nu înseamnă alta decât prefacerea Români ei într-o semi-autonomă gubernie rusească

Iată dar ce soartă ne-au pregătit adâncile prevederi și luminatul patriotism al celor la cari spirtul ține locul spiritului și punga diurnașă locul inimii.

Nu sunt destule până acuma călcările fățișe și piezișe ale legilor fundamentale ale țării, nu destule sacrificiile de sânge și bani, făcute pentru interese nu numai străine, dar de -a dreptul dușmane existenței poporului românesc, nu -i destul c-am ajuns la discreția Tratatului de Berlin prin înțelepciunea d -lor politică, acuma se mai pregătesc caimelele și prefacerea țării în șosea rusească, și a orașelor noastre în conacuri căzăcești.

Și pe când toate uneltirile acestea contra rămășițelor de autonomie și de avere ale țării se pregătesc, parte în taină, parte pe față, gazetarii guvernului pretind să stăm cu brațele încrucișate, să ne minunăm de fericirile revărsate cu îmbelșugare asupra poporului, să fim politicoși, prevenitori, amabili; să ne închinăm înțelepciunii Patărlăgenilor și Fundeștilor, s -alegem Vodă pe d. C. A. Rosetti și să-ntemeiem astfel viitorul lui Smintilă, iubitul moștenitor al Coroanei României. O asemenea purtare ar fi se-nțelege patriotică, națională, măreață; ea ne -ar duce cu vremea, nu la împărțirea muncii, ci la munca împărțirii, adică la comunism și la republica universală cu împărat neogrecesc.

Copii, a mai rămas Plevna internă, cetățuia reacției. Dați năvala bărbătește, căci tot se mai află câțiva oameni în țara aceasta cari au moșiile lor străbune, știu carte și răsar deasupra mulțimii. Daț i copii și scurtați-i c-un cap ca să fie toți de-o potrivă la minte, la avere, la obiceiuri. Atunci va răsări aurora unei nouă lumi, întâi sub formă de ghilotină, în urmă sub formă de cnut, care va pune capac de-a pururea comediei liberalo-patriotice.

Fie dar. Primim lupta propovăduită de d. C. A. Rosetti, marele rabin al roșilor și al belferilor, și vom sta ca Plevna în fața negrei mulțimi a invaziei rusești pentru a mântui onoarea numelui românesc.

[22 septembrie 1878]

TEATRUL ROMÂNESC.

DESCHIDERA STAGIUNII 1878 79

Duminea trecută, 1 octombrie, Asociația dramatică și -a deschis stagiunea cu reprezintația *Fiica lui Tintoretto*, melodramă în 5 acte.

Ca toate melodramele „de boulevard”, după cum se zice în termeni de teatru, și *Fiica lui Tintoretto* este un spectacol interesant, în care o intrigă încâlcită și presărată cu situații enigmatice ține loc de tot: patimi umflăte câte vrei, dar la caractere să nu te aștepți, minuni închipuite destule, dar adevăr lumesc deloc. Eroii se nasc, trăiesc și mor, umblă, se mișcă, intră și ies, totdeauna *ex machina*, fără altă noimă decât spre a sluji încâlcirii melodramatice. Un intrigant, cel puțin un om mârșav și spurcat (după fapte numai, că aminteri, după vorbele lui naive, se vede a fi băiat bun), încurcă și turbură fericirea și liniștea a o sumă de alte persoane cinstite, ori din ambiție, ori din dragoste, ori din „sfânta foame” a banilor, ori din cine știe ce altă netrebnică pornire, sau, și mai bine, din toate deodată, ca să fie melodrama și mai grozavă. Ba încă, mulți intriganți de melodramă, dacă i-ai întreba la o adică, nici ei n-ar ști să spuie pentru ce fac atâtea mișelii și supără pe oamenii de treabă, buni-nevinovați; dar îi supără pentru că-i supără; aminteri, ce fel de melodramă ar fi aceea fără un „infa m intrigant”? Intrigantul umblă ce umblă, patru acte d-a rândul, dar în sfârșit, în actul al cincilea, i se înfundă și lui; ori că -l ia și-l duc la poliție; ori că victimele lui chiar îl răpun; ori că se ucide el însuși de muștrarea cugetului; ori, dacă nu i se întâmplă una din astea, apoi trebuie neapărat să-i cază apoplexie sau tavanul în cap, pentru satisfacția înaltei nobilimi și onor. public.

Acesta e calapodul literar pe care e turnată și *Fiica lui Tintoretto* și în adevăr, în această melodramă mișelul Arezzo, după ce a făcut atâtea ticăloșii, moare la sfârșit trăsnet de o încurcătură galopantă de intestine, și astfel se descurcă toată comedia.

Astfel dar, pentru deschiderea stagiunii unui mare teatru național, nouă ni se pare că alegerea unei bucăți de soiul cam *rococo* al melodramelor „de bulevard” nu este tocmai nemerită.

Traducția melodramei *Fiica lui Tintoretto* se datorește unei pene strălucite, ce nu pentru întâia oară păcătuiește numai de hatârul muzelor românești. (Vorba ceea : El iubește muzele românești. Dar muzele pe el? Și el pe ele.) Și se poate zice într-adevăr că e o traducție minunată, de vreme ce traducătorul, anume d. *Frideric Dame* nu știe, nu poate să știe românește.

Onor. comitet teatral are în frunte-i, ca director general, pe d. Ion Ghica, prezidentul Academiei Române, și în sânu -i pe d. G. Sion, membru în aceeași Academie; nu mai pomenim și de multiscusitul d. Pseudo -Ureche, membru și în comitetul teatral, care se zice c-a părăsit jețul academic fiindcă, din nenorocire și dimp otrivă cu speranțele-i legitime, nu s-a dat premiul Năsturel operelor d-sale *spurii*, tipărite ad hoc. Prin urmare, de la acest onor. comitet teatral, bucățică ruptă din Academie, suntem în drept a cere puțin respect pentru limba românească. Întâiul teatru. românesc din țară, cârmuit de membri din Academia românească, pe a cărui scenă se vorbește o limbă ce numai românească nu -i, e cam ciudat lucru, ce-i drept. Și de aceea nici nu putem crede că onor. direcție generală a avut ceva în știre despre traducția minunată a d-lui Fr. Dame, cu care s-a deschis alaltăieri seara stagiunea teatrală.

Deschiderea unei stagiuni nu e tocmai un prilej pentru a se critica fiecare actor în parte, mai ales când toți sunt cunoscuți din trecut publicului. Însă o observație sau două, chiar de pe acum, într-o cât privește aceea ce în franțuzește se zice *l'ensemble*, credem că și-ar găsi loc în această dare de seamă.

Este elementar într-un teatru că toți actorii trebuie să vorbească tot într-un glas, adică să aibă cu toții un diapazon statornic. Duminică seara multe scene s-au jucat așa încât părea că un actor vorbește din pivniță și altul din podul casei; iar când vorbeau mai mulți era și mai ciudat. La o întrebare șoptită, un actor poate răspunde într-un glas cât vrea de tare, însă nu într-un glas mai înalt sau mai adânc decât glasul căruia -i răspunde.

Apoi ar mai fi de dorit ca figuranții, coriștii și rolele de a doua și a treia mână să se arate ca făcând parte vie din comedia ce se desfășoară pe scenă; adică, la moartea vreunui erou, jalnici să fie, iar la nuntă cheflii; și dacă s-ar putea să nu mai stea drepti și la rând, soldățește, că doar disciplina dramatică se deosebește de cea de la cazarmă. Un erou zelos asudă în fața scenei în agonia ceasurilor din urmă; iar tovarășii lui de luptă, chip și seamă, pe cari el îi conjură cu limbă de moarte să -l răzbune și să scape patria de vrăjmași, voinicii lui, stă drepti la linie, fără să -l asculte, și se gândesc : unul că s-apropie Sfântul Dumitru, altul că n-are palton ori că s-a rupt ghețele, altul că n-a plătit abonamentul la birt fel de fel de nevoi, mă rog, cum are tot omul, măcar corist să fie. Toate aceste nevoi însă fiecare și le știe și nu privesc deloc pe public, care ar dori să vază pe „tovarășii de luptă” ai eroului ce moare puțin mai mișcați de pierderea căpitanului lor.

Direcția de scenă ar trebui să se cam gândească la îndreptarea acestor cusururi inveterate în teatrul românesc.

Sfârșim, sperând că la locurile competente din teatrul românesc părerile critice cinstite vor fi citite măcar cu aceeași luare-aminte cu care se citesc măgulirile și laudele banale, gratuite sau nu.

[6 octombrie 1878]

[„AFLĂM DIN TULCEA...”]

Aflăm din Tulcea că autoritățile rusești de acolo au oprit în mod absolut pe locuitori de a face vreo manifestație de bună primire la intrarea trupelor române. Acest fapt a fost raportat deja în străinătate (însă nu din partea guvernului nostru), unde se va cunoaște cu mult înainte cauza adâncii tăceri ce vor observa -o populațiunile la luarea în posesiune a Dobrogei.

Cu această ocazie rugăm pe confrății noștri de la „Presa” de a fi atât de buni să nu ne mai dea lecții de patriotism prin notițele cronice. Cu *intenție* comunicăm toate știrile date, nu de „Le Nord” ci de „Curierul guvernului”, jurnalul oficial al Împărăției rusești, asupra pretenției bune primiri a rușilor în Basarabia noastră. Tot cu această intenție publicăm și următoarea depeșă a guvernului Basarabiei, generalul Șebeco, către Împăratul, CU data Ismail, luni 21 octombrie :

Astăzi am proclamat în mod solemn unirea Basarabiei române cu teritoriul nostru. Granița vamală s-a înaintat până la Prut și la Dunăre, teritoriul ne-a fost predat în mod oficial de către delegații români. Bucuria populației e nemărginită.

Episcopul de Chișinău a celebrat serviciul divin, invocând binecuvântarea cerului asupra Maiestății Voastre. Toate clasele populațiunii au dat expresie celor mai loiale sentimente pentru Maiestatea Voastră.

Predarea s-a făcut deci duminică, în aceeași zi în care trupele noastre au intrat în triumf în capitală. *Sapientia sat.*

[14 octombrie 1878]

DIN ISTORIA CALULUI

Homer nu cunoaște încă cavaleria, eroii săi merg la luptă în căruțe, și numai Odisseu și Diomed se suie de două ori pe cai. Abia în timpul istoric al Greciei oamenii încep a călări, iar căruța de bătălie, cu două roți, se mai păstrează pentru alergări în arenă. În timpul lui Solon era o mică trupă de călăreți la Atena, iar în războiul peloponeziac cavaleria avea deja 1000 de oameni. Scări și șarpe nu existau în antichitate, ci numai chingă, frâu și cel mult o cergă. Tot așa era la greci și la teutherii germani, ai căror cai Cezar îi găsește mici, urâți și cu coame lungi.

Frâul era adesea un simplu căpăstru. Scara a fost cunoscută abia în sută de ani după Hristos și anume de la parții; înainte omul pune mâna în coama calului și se arunca pe el. Alexandru cel Mare se urca astfel pe calul său Bucephalos. Cea dintâi potcoavă cu cuie s-a găsit în mormântul regelui francilor, Childerich I, la Tournay.

Pentru a înlesni suirea la deal, Via Appia și orice drum roman pentru armate avea trepte de piatră pentru cai, apoi călărimea romană avea la lănci un fel de călcâi, cum sunt catalicii, pentru a se urca pe cai. Grecii și romanii creșteau cai mai cu seamă pentru petrecerile publice. Se călărea și se umbla în căruți cu câte patru cai sau mânzi. La alergări s-alegeau oamenii cei mai ușori, băieți chiar ca în zilele noastre, jockeyi. În Roma trăsurile cu două și patru roate se introduseră abia în zilele lui Cezar.

Rasa excelentă a cailor arabi durează după tradiție, din cele cinci iepe ale lui Mohamed; în realitate însă e mai veche.

Dar Mohamed, în contrast cu ovreii, pe cari legea-i oprea de a avea călărime (5 Moisi, 17 16, Jes. 2 7), a făcut din contra din cultura calului o prescriere religioasă. Rasa spaniolă, îmbunătățită prin cai arabi, a căzut iar sub Carol V prin cultura catârilor. În zilele războiului de 30 de ani cultura spaniolă veni în Germania, mai cu seamă în Mecklenburg, Friesland, în Austria și-n Danemarca.

Până-n zilele dinastiei Hohenstauffen femeile îmblau călărește ca și bărbații; abia mai târziu se-introduse șaua de-a curmezișul. Cele dintâi trăsuri le-a adus la 1533 Catarina de Medicis din Italia în Franța, la 1601 Maria de Spania în Germania.

Nobilul cal arab trece până azi de rasă cea mai bună; se țin registre de familie și de șirul strămoșilor pentru ei, în cari se arată descendența lor. Calul arab e cel mai sprinten și mai iute, dar totodată cel mai nobil și mai elegant în mișcările lui. De la el descind calul englez și cel andaluz. Ali Pașa din Cairo, care ținea mult la nobilii cai arabi și susținea că niciun cal englez nu se poate întrece cu unul arab într-o alergare de patru mile engleze. Halim Pașa se oferă a se rămăși pe orice sumă că pe calul său englez Companion se va-ntrece cu orice cal arab. Și-ntr-adevăr calul englez învinse pe cel mai bun cal arab a lui Ali cu jumătate de ceas.

În structura capului cailor arabi și cei englezi sunt ușori și eleganți, spre deosebire de cei finlandezi și danezi. Din vremea migrațiunii popoarelor rasele de cai s-au amestecat și s-au corcit. Cailor polonezi sunt mici, cei din Ucraina și cei căzăcești sunt foarte răbdători, deși neînșamnați.

Corcirea cailor s-ntâmplă cu măgari, zebra, ba chiar cu cerbii. Mulul asemănător cu caii se trage din măgar și iapă, catârul din armăsar și măgărița. În Bruxelles era un corciu de cal și zebra, în Berlin unul de cerb și iapă. Cultura catârilor e străveche, ba Moisi o oprește chiar. Cu toate acestea în vremea lui David cei mari călăreau pe asemenea animale, precum Absalon, sirienii și armenii. Încă și azi armenii din Rusia și din Turcia se ocupă cu cultura catârilor.

[28 octombrie 1878]

1880

[ZIARELE DIN VIENA...]

Ziarele din Viena ne aduc știrea că *Francisc Schuselka*, renumitul publicist austriac și redactorul revistei politice ebdomadare „Reforma”, ar fi fost lovit de damba în ziua de 7/19 ianuarie și că starea sa inspiră serioase îngrijiri.

Schuselka e un om cam în vârstă, căci e născut la anul 1811, la Budweis în Boemia, a studiat dreptul în Viena și a fost mai întâi practicant la tribunalul criminal, în urmă institutor privat în Viena, Salzburg și Praga.

De la 1835 a început a se ocupa cu publicistica. La 1845 apăru cel dintâi roman al lui. În urma unui conflict cu cenzura austriacă a mers întâi la Weimar, apoi la Jena, unde -a publicat între altele broșura *Este Austria germană?*. Aproape toate broșurile lui politice au avut drept urmare cercetări, avertismente și espulsiuni. Astfel, în urma scrierii *Cestiunea orientală adecă rusească* a fost dat în judecată și avertizat. Broșurile *Războiul jezuiților contra Austriei și a Germaniei și Biserica nouă și politica veche* au avut drept rezultat espulsiunea din ducatul Sachsen-Weimar. De aci merse la Hamburg, unde fu unul din fondatorii comunității religioase germano -catolice. În urma scrierii *Austria, progrese și regrese*, librăria Hoffmann et Comp. din Hamburg a pierdut în Austria debitul pentru toate cărțile ce le edita.

În timpul revoluției de la 1848 se întoarse în Austria. A fost ales în Parlamentul de la Frankfurt, și anume în comitetul de cincizeci, apoi de către cercul electoral Klosterneuburg în Adunarea germană -națională, unde-a fost la stânga extremă, apoi fu ales în Parlamentul austriac, unde făcea parte din stânga moderată, iar în adunarea de la Kremsier dezvoltă o crâncenă opoziție parlamentară.

După dizolvarea adunării din Kremsier se întoarse la Viena. La intrarea rușilor în Ungaria scrisese broșura *Nemțește sau rusește*, prin care făcu mare zvon.

La 1850 fu espuls din Viena, fără a i se cita motive, și trăi internat doi ani la vila sa din Gainfarn, unde trecu la biserica evanghelică.

După ridicarea acestei internări merse la Dresda, unde scrisese broșura *Fatalitatea turcească și marile puteri*.

Întors la 1854 în Austria, trăi retras. Abia la 1859 ținu un discurs cu ocazia unei aniversare a lui Schiller și făcu iar mult zgomot, dar guvernului-i displicu atât de mult discursul încât a oprit publicarea, iar autorul a primit un avertisment. La 1860 începutul erei constituționale el luă parte la mișcările pentru alegerile comunale. "Un discurs ținut înaintea unei adunări de cetățeni avu drept urmare că poliția l-a oprit de-a lua parte la adunările electorale din Viena, nefiind înscris între alegători și vienezi. Totuși fu ales la 1861 de vienezi în Dieta Austriei de jos, unde pledă pentru o organizare federativă a monarhiei, părere pe care-a espus-o și în broșura *Austria, și Ungaria*.

La 1862 înființa revista politică „Reforma”, în care continuă lupta contra centralismului. Ca redactor al acestei reviste avu mai multe procese de presă, fu condamnat de mai multe ori la închisoare, pedepse pe cari i le -a iertat împăratul, deși prin ele își pierduse drepturile electorale. Când vienezii îl aleseră totuși, împăratul îi iertă și urmările juridice ale acelor condamnări, încât putu să primească mandatul de deputat.

Din epoca apărării federalismului datează și simpatiile de cari Schuselka s -a bucurat între naționalități. Coloanele revistei sale erau pururea deschise și pentru cestiunile românilor din Austria, pe cari le -a apărat cu obicinuita lui putere de raționament și de dicțiune.

[13 ianuarie 1879]

[„CUM SUB OCHII PĂRTINIRII...”]

Cum sub ochii părtinirii și sub logica pasiunilor virtuțile se schimbă în vicii și viciile în virtuți ! Lessing dacă nu ne înșală memoria povestește cazul unui om din India care comisese un omor pentru o femeie urâtă. La întrebarea judecătorilor cum s-a putut una ca aceasta vinovatul răspunse : „O dac -ați vedea-o cu ochii mei!"

Tot așa am ajuns astăzi și cu monopolul tutunurilor : „O, dacă l-am vedea cu ochii fraților liberali, ce frumos, ce admirabil ni s-ar părea atunci".

Singura deosebire între omul din India și decanul ziaristicii liberale este că acel om era statornic în vederea lui pe când „Românul” își schimbă ochii după împrejurări și are vedenii înfricoșate și apocaliptice atunci când frații căzuși au numai rolul ingrat de-a striga prin cafenele; și perspective trandafirii atunci când aciași frați ajung să puie țara la cale.

Știți ce era odată monopolul tutunurilor când erau conservatorii la putere în ochii ziarelor liberale și ai tovărășiei de la Mazar Pașa ?

„Românul” singur mărturisește tonul ce-l creaseră liberalii în țară. „Când s-au înființat monopolul tutunurilor la noi n-a fost decât un strigăt în toată țara în contra acestei noi măsuri fiscale”. El însemna: uciderea unei ramure de producție națională, o spoliațiune a țării din partea străinilor.

Puși în vesela necesitate de-a ilustra purtarea liberalilor de pe atunci, vom spune numai că Regia era compusă din hoți cari înșelau publicul la cântar și dădeau fidea de carâmbi vechi în loc de tutun în pachetele de calitate întâia. Experții roșii cântăreau și răscântăreau prin „Românul” și prin alte ziare liberal e hărtia învelitorii pachetelor, staniolul, smoala cu cari sunt lipite și făceau ingenioase exerciții de adunare și scădere asupra celor 25 de grame. Un colaborator vremelnic recomanda cititorilor „Românului”, prin scrisoare deschisă, tutunul Regiei ca mi jloc excelent contra anghinei diferice, de vreme ce *tăbăcește* gâtul în așa chip încât nu se mai poate prinde nimic de el.

Știți însă ce este azi monopolul ?

„Românul” de la 10 curent ne răspunde : „monopolul tutunurilor este, *fără îndoială, cel mai echitabil* din toate impozitele indirecte; el nu izbește un obiect de prima necesitate, ci din contra un *rău obicei*, un fel de *viciu*”.

Acest viciu trecea odată drept mucenic. Astfel de ex. st. marele mucenic Mărculescu își tăbăcise gâtul cu tutunul Regiei, pentru a da învățătură sărmanei omeniri ce otrăvuri cată să întrebuițeze contra anghinei. Își răstignise beregata pe altarul omenirii. Un viitor martirologiu al tuturilor candidaților academiei de înțelepți de la Mărcuța va păstra cu grațitudine numele tuturor acelor ilustrațiuni cari au vorbit pe atunci în „Românul” contra monopolului.

Va să zică fumatul era sub conservatori un martiriu, o virtute *par excellence*, sub liberali a devenit un rău obicei, un viciu, iar fumătorii trebuie să-și spășească păcatele, căci tot „Românul” zice că acești vicioși n-au nici un drept să vorbească; bine li se face ceea ce li se face și, dacă nu vor să fie loviți pentru viciul lor, n-au decât să [nu] mai fumeze și vor fi mai ... *sănătoși*. Va să zică fumătorii nu sunt numai niște vicioși, ci totodată și bolnavi. „Prin urmare nu se poate zice nimic contra monopolului tutunurilor ca impozit indirect”.

Și dacă fumatul e un *viciu*, știți ce vor deveni contravenitorii, fie în cultura, fie în contrabandă, după ordinea actuală de idei a ziarului guvernamental ?

Cel puțin *criminali*.

Căci „dacă regia va consimți la modificări și complectări ale controlului, i se vor da și ei în schimb garanțiile pe cari le cere în contra contrabandei și a culturii ilicite” .

Aceste garanții, pe care însă „Românul” nu le citează, sunt pedepse criminale de ani de închisoare contra cultivatorilor sau introducătorilor iliciți, și încă pedepse pronunțate nu de jurați, ci cu judecată scurtă, încât cine ucide pe un om va veni și de azi înainte la jurați și va fi achitat, iar cine va cultiva zece fire de tutun în mod ilicit merge pe câțiva ani la pușcărie fără judecată.

Dacă există opinie publică la noi compare atunci declamațiunile liberale din vremea înființării monopolului cu declamațiunile de astăzi, compare obli gațiunea luată de tovărășia de la Mazar Pașa de -a aboli darea cu tendința de azi de -a o mănține cu orice preț, și judece în consecuență.

Noi n-am amăgit niciodată oamenii și de aceea deie -ni-se voie a nu admite nici sofismele cele noi ale „Românului”, precum n-am admis nici pe cele vechi. A fuma nu este nici un rău obicei sau un viciu, dar nu este nici o virtute, ci pur și simplu o trebuință *contractată*, ca oricare alta. Cumcă omul poate fără fumat nu -i nici o dovadă pentru viciozitatea și răul obicei al fumatului, căci omul poate fără multe. Dacă nu -și poate face casă șade-n bordei, dacă nu poate frige carnea o mână crudă, în fine dacă nu se poate îmbrăca umblă și -n hainele lui moș Adam. Toată mișcarea economică a omenirii consistă în crearea de trebuințe nouă și numai *escesul* acestor trebuințe e un viciu. Dacă cineva ar admite teoria „Românului” atunci toate artele : muzică, pictură, arhitectură, teatru; industriile: mătasă, catifele, broderii, țesături, toate ar fi un viciu, pentru că nu constituiesc o primă necesitate, ar fi un rău obicei de care, dacă oamenii s -ar lăsa, ar fi mai... *sănătoși*. În realitate însă obiecte de prima necesitate nu sunt decât acelea cari se-ntrebuițează pentru nutrirea și conservarea individului; acele obiecte sunt foarte puține

la număr, iar tot restul de produse omenești sunt obiecte pentru îndestularea unor trebuințe contractate, fără cari mai nu ne putem închipui existența omului modern.

Aceste trebuințe nu sunt contractate de cătră sistemul nutritiv, ci de cătră cel nervo s, adecă de cătră organele acelea cari fac din om om, pe când obiectele de prima necesitate sunt acelea cari au a face cu existența sa ca animal.

Și într-adevăr animalele au nevoie de mâncare, de acoperământ contra intemperiilor, dar nu le -am văzut încă nici îmblând la teatru, nici fumând, nici cumpărându-și tablouri, nici făcând muzică. Adecă de ! o spunem și noi aceasta în nevinovăția noastră: poate că *între* dd-lor vor fi văzut și cazul contrariu. A numi dar fumatul un rău obicei, un viciu, e o sofismă pentru a îndreptăți impunerea unei dări, ceea ce nu era necesar.

Mai bine s-apuca "Românul" s-arate de ce darea aceea a trebuit să se creeze. Pentru că tot d -nii liberali votaseră drumul de fier Stroussberg, pe care apoi n-a voit să-l plătească, și pentru că, plata fiind obligatorie prin iscălitura țării, conservatorii trebuiau s-o realizeze, creând resurse nouă. Departe dar de -a vedea în monopol o dare bună, contra căreia nu e nimic de zis, ea [a] fost privită așa cum este în adevăr, adecă ca o nouă sarcină, dar care se impunea prin greutățile create de guvernul dumnealor.

O dare este dar totdeauna o neplăcere, individual vorbind, numai poate că sub roșii va deveni o fericire sau o beatitudine chiar de-a plăti biruri. De aceea noi nici apărăm, nici combatem m onopolul. Necesitatea lui e evidentă, pentru că reprezintă un venit sigur de zece milioane, cari trebuiesc și sunt deja angajate în cheltuielile asemenea neapărate ale statului. Ceea ce voim însă este a stigmatiza din nou acel sistem al minciunii și al amă girii publicului și de-a arăta cum dd-nii liberali nu pot ține promisiunea lor de-a aboli monopolul și cum acea promisiune nu era decât o manevră electorală, făcută cu deplina conștiință că n-o vor putea ținea.

Cel mai hazliu pasaj însă din articolul, meni t a face epocă, al „Românului” e următorul:

Daca nimeni nu murmură în contra băuturilor spirtoase, care atinge un obiect ce *adesea este de prima necesitate ...* cum ar avea dreptul să se revolte în contra impozitului indirect pus pe fumători.

Noi credeam cum că băuturile spirtoase sunt arareori obiecte de primă necesitate, dd -lor zic *adesea*. Știm că acele băuturi produc proroci în șirurile dd-lor, cari, mai competenți fiind în materie, ne impun plăcuta datorie de -a le da dreptate în privirea aceluia esces de necesitate.

Fiziologicește însă lucrul nu-i adevărat. Alcoolul, întrucât e trebuitor nutrițiunii, se poate substitui, c -un înzecit folos pentru sănătate, cu hrana substanțială.

[17 ianuarie 1879]

[„PUBLICĂM URMĂTORUL ARTICOL...”]

Publicăm următorul articol care ni se trimite și care va fi urmat de alții. El ni s -a părut un studiu conștiințios, o fotografie nemerită a partidului de la putere. El are cu atât mai multă greutate, căci iese din pana unui om pe care totul îl apropia de acel partid care ar fi putut mai mult decât oricine *a fi procopsit* de dânsul, dară pe care un spirit independent și un instinct de onestitate politică l-au depărtat pentru totdeauna de acea sectă în care intrând cineva trebuie mai întâi să lase afară, ca într -o anticameră, și înțelegerea cu care l-a înzestrat Dumnezeu și conștiința -i de om onest. Lăsăm cuvântul corespondentului nostru.

[22 februarie 1879]

VÂRFUL CU DOR [„DUPĂ CUM AFLĂM...”]

După cum aflăm, compozitorul cantatei *Vârful cu Dor*, d. Ladislav Lubici, pianistul curții M.M. L.L., a fost invitat de directorul Societății de muzică din Londra ca să trimită toate partiturile pentru a se începe repetițiile cantatei, care va fi reprezentată în curând în Covent -Garden

teatrul M.S. Reginei. Piesa se va reprezenta cu tablouri vii, care se vor schimba mereu pe scenă, după înțelesul textului. Afară de aceea, directorul Societății din Londra a cerut permisiunea de -a reprezenta cantata în deosibite concerte și în teatrul privat al principelui de Wales.

Compozitorul a fost ales membru al societății muzicale.

Costumele naționale române necesare cântăreților ce vor lua parte la reprezentație s -au și trimis din București.

Ar fi îndealtmintrelea de dorit ca d. compozitor să fie față la reprezentare și să dirijeze însuși esecutarea m uziciei sale.

[18 martie 1879]

[„ȚĂRANUL ROMÂN, SĂRMANUL ȚĂRAN ROMÂN!...”]

Țăranul român, sărmanul țăran român !

I-am dat moșie de veci pentru ca să o lase în părgănire; l -am făcut singur stăpân pe sine pentru ca nimeni să nu le mai stea în cale celor ce voiesc să-și facă parte din averea lui; i-am dat drepturi pentru ca noi înșine să tragem foloase din ele; l -am făcut liber ca cerbul în pădurea cutrierată de vânători și neatârnat ca frunza purtată de vânturi; l -am înăbușit cu binefacerea libertății, încât astăzi îi vine să strige: „Dă-mi, Doamne, o stăpânire aspră și dreaptă, ca să mă scape [de] cei ce mă iubesc în gura mare!”

Atunci când coconașii, unii flămânzi și alții îmbuibăți, au venit cu „libertatea” și cu „fasoanele” de prin țările străine și au început să îmbete lumea cu vorbe frumoase, erau atunci oameni cu greutate și cu pricepere, care cunoșteau țara, obiceiurile și nevoile ei și care ne ziceau să nu prea grăbim cu „libertățile” și cu primirea așezămintelor străine, pentru ca nu cumva să ne e pară rău mai târziu.

Liberalii strigau în gura mare că acești oameni cumpătați sunt vânduți străinilor, că urăsc poporul și că vor să -l asuprească.

Ia să vedem acum unde ne-au dus liberalii cu iubirea lor cea mare.

În sat liberalii au așezat diregătorii pe tipic străin, în care oameni străini poartă trebile satului după străine legi și străine obiceiuri, încât bietul român nici nu mai știe când i se poruncește ori i se ia cu drept și când e năpăstuit. Românul are drept să aleagă pe sfetnicii satului; ca c etățean liber, el are vot; nu are însă voie să deie acest vot celui mai vrednic și mai cu pricepere din sat; nu are voie să-și pună în fruntea satului un om ca sine, ci trebuie să aleagă un cărturar. Iară dacă în sat nu sunt cărturari, dacă între cărturari din sat nu e nici un om cumsecade, ori nici unul care voiește să primească „slujba” de primar, românul poate să aleagă pe vreunul dintre oamenii fără de căpătâi ce cutrieră țara ca o haită hămisită, pe vreun neguțător scăpătat, un logofăt, un vâtaf ori un fecior boieresc.

Astfel am ajuns că în cele mai multe sate din țară coada e căpătâi și netrebnicul om de frunte. Numai pe ici pe colo mai găsim câte un țăran ori alt om cumsecade în fruntea satului, și primarul cu notarul, în loc să -i apere pe săteni, dau mâna cu ovreii și cu arendașii, ca să -i asuprească; primarul și notarul sunt cele mai nesățioase lipitori ale satului.

Chiar mai rău decât în sat stau trebile în plasă.

Guvernul trimite de prin târguri câte un flămând în plasă și noul subprefect, în vede rea câștigurilor legiuite și nelegiuite, își cumpără numaidecât cai și trăsură și, din om fără de căpătâi ce era, începe a -și da aerul de boier. El se simte stăpân pe plasa în care se află. Primarii și notarii nu pot face nici o treabă fără de voia lui și, prin urmare, ei trebuie să -i facă parte din câștig. Arendașii și proprietarii, fără de ajutorul lui, rămân cu pământurile nearate și cu recolta părăsită. El vinde prin urmare munca țăranului și arendașul ce voiește să aibă totdeauna brațe și plugari și car e îndeprisos, nu are decât să câștige cu un preț oarecare pe subprefect. E în sfârșit o înțelegere între toți cei ce vor să trăiască bine fără de a munci câtuși de puțin : ia fieștecare ceea ce -i cade îndemână și în cele din urmă toate se sparg în capul hoșilor de păgubași.

Dar guvernul, liberalii cei mari, miniștrii plini de iubire cătră popor, Camera, Senatul, fruntea țării ce face ?

Face fiecare ce poate.

Cei mai mulți dintre „liberali” acum trei ani erau plini de datorii și, după o muncă, de trei ani, s-au făcut, slavă Domnului, oameni cu stare.

Căci unii au câte două-trei lefi, alții posed moșii de ale statului cu arendă scăzută și iarăși alții cumpără ori vând : ei n -au vreme să umble după nimicuri și să mai caute ce fac primarii, notarii, pomojnicii și subprefecții.

Un lucru cere guvernul de la primari și de la subprefecți: ca la alegeri să -i ducă pe țărani la urnă și să -i facă să voteze pentru acela pe care îl dorește guvernul de deputat.

De aici înainte fiecare să ieie de unde poate.

Și dacă subprefectul vinde munca țăranilor din plasa în care se află, directorul Ministeriului de Interne, mână dreaptă a d-lui I. C. Brătianu, cel mai mare peste toți primarii și toți subprefecții, prefectul prefecților vinde munca tuturor țăranilor din țară.

În vreme ce românii își varsă peste Dunăre sângele pentru o cauză străină, se hrănesc pe apucate, mor de foame, umblă goi și degeră, liberalii se îmbogățesc din rechizițiuni și din antreprize, din moșiile statului și din samsarlăcuri; în vreme ce un român rabdă la foame și frig și își varsă sângele fără ca să știe pentru ce, câțiva oameni vând cu un preț de nimic carele, boii și viața altor români.

Ani și iarăși ani de zile vor trebui să treacă până ce se va umplea golul pe care l -a lăsat vânzarea cătră străini în gospodăria țăranului român; milioane și iar milioane s -au pierdut și se vor mai pierde pentru ca vreo doi -trei oameni să-și poată face stare.

De jos până sus și de sus până jos nu e decât jaf și vânzare; ceea ce primarul face în sat și subprefectul în plasă face prefectul în județ și biuroul ministrului de interne în țară.

Iată pentru ce strigă nesăţioşii mereu „libertate !”.

„Libertate” le trebuie lor, căci în „libertate” sunt toate cu putinţă.

Directorul Ministerului de Interne face ce face, apoi se pune în înţelegere cu prefectii, subprefecţii şi primarii şi le zice : „Voi ştiţi prea bine că e vorba de pielea noastră; alegeţi dar deputaţi liberali ca noi, căci ei ne vor ierta !”

Unul dintre liberali fură milioane; ceilalţi liberali îl dau în judecată, îl trimit la puşcărie, dar peste câteva luni pun la cale graţiarea lui. „Formele” sunt împlinite şi de aici înainte toate sunt bine. Pe ceilalţi „liberali” îi va scăpa, tot după „formele” constituţionale şi legiuite, votul celor jăfuiţi, căci românului i s -a dat votul pentru ca să aleagă însuşi pe împilătorii săi:

Aceasta e libertatea”.

Sărmanul ţăran român ! Sărmana ţară românească !

[19 aprilie 1879]

O SERATĂ LITERARĂ. *DESPOT VODĂ*

Vineri seara, la d. Titu Maiorescu, a avut loc o serată extraordinară a Societăţii literare „Junimea”, unde d. Vasile Alecsandri a citit noua d-sale producţie *Despot Vodă*, dramă în 5 acte în versuri.

Între asistenţi, cari erau în număr de peste treizeci, se aflau dd. Bariţ, Babeşi, Roman, Hăsdeu, Hodoş, Maniu, Caragiani, membri ai Academiei, d. I. Jarnic, romanist şi profesor, de filologie din Viena, dd. Circa, Frolo, Haret, D. A. Laurian, Şt. Mihăilescu, Manliu, profesori câţiva deputaţi şi senatori şi mai mulţi membri ai „Junimei” din Iaşi, unii împreună cu damele lor.

Citirea dramei *Despot Vodă* a făcut cea mai bună impresie asupra aceluşi distins auditor, şi serata s -a sfârşit tocmai după miezul nopţii, când asistenţii s-au retras. Fiecare dintr-înşii împreună cu oaspeţii au mulţumit poetului de onoarea ce le făcuse venind în sânul Societăţii şi citindu -le noua sa producţie.

Asupra acestei producţii dramatice suntem scutiţi de a mai face vreo laudă banală; credem a fi spus destul arătând numele autorului şi cine erau auditorii cari i -au dat admiraţia lor întreaga.

[30 mai 1879]

[„DE DOI ANI ŞI MAI BINE...”]

De doi ani şi mai bine „Timpul” a atras atenţia cititorilor lui asupra neajunsurilor economice ale ţării, neajunsuri care stau într-un fel de influenţare reciprocă cu corupţiunea politică produsă de liberalismul cosmopolit.

Împrejurarea prin care organul nostru s-a distins de aproape toate celelalte este că pe de o parte n -a scăpat din vedere realitatea lucrurilor, pe de alta n-a renunţat la gândirea proprie în favorul unor citaţiuni din autori francezi sau germani. În sferele noastre aşa-zise culte s-au lăţit obiceiul de a mi gândi nimic din proprie iniţiativă şi de a se ţine ca orbul de gard de cărţi străine cari, mai cu seamă în materia mişcătoare şi pretutindeni alta a economiei poporului, nu au decât o valoare relativă, căci sunt răsărite din reflecţiunea asupra unor stări de lucruri cu totul altele decum sunt ale noastre. Nu numai legile noastre sunt copiate *ad literam* de pe legi străine, fără a se ţine în seamă nici dreptul naţional moştenit, trecut în codicele vechi, nici stările de lucruri de la noi, dar până şi regulamentele speciale ale serviciilor publice, până şi *circularele* ministeriale sunt traduse adeseori după calupuri străine, de se potrivesc sau nu se potrivesc. Această stare de lucruri devine şi mai tristă când vedem că ea, în loc de a înceta, continuă mereu, crescând încă prin vecinica emigrare a junimei studioase în străinătate, de unde ea în locul culturii adevărate aduce multă suficienţă şi pretenţii cu asupra de măsură exagerate.

E adevărat că în timpul din urmă neajunsurile economice ale ţării au devenit atât de pipăite şi atât de văzute de toţi încât nu pot scăpa din vederea nimărui; cu toate acestea procedările sumare din trecut în privirea unor materii analoage ne inspiră o adevărată spaimă de a vedea tratate şi aceste neajunsuri într -un mod sumar, după calupuri priimate *ad libitum*, cu acea grozavă superficialitate cu care se tratează toate cestiunile la noi.

Cauzele sărăcirii clasei agricole sunt multe, dar vom cita pe cele principale : 1) termenul de despăgubire pentru pământurile acordate ţăranilor a fost prea scurt, suma anuală de plătit prea mare, încât această sarcină, care a venit în mod spontan asupra populaţiunii rurale, trebuia s -o apese în mod neobicinuit de greu; 2) la chiar începutul împroprietăririi, tocmai atunci adevărată când populaţiunea avea nevoie de ani buni pentru a se deprinde cu nouăle greutăţi, s -au întâmplat ani cu desăvârşire răi şi foamete în toată forma; 3) statul, privind pe ţărani ca pe nişte cetăţeni pe deplin formaţi pentru sistemul reprezentativ, i-au încărcat c-o organizare costisitoare şi bogată în funcţionari *plătiţi*, judeţeni şi comunali, încât printr-asta s -a creat o nouă şi cumplită clasă de lipitori ale satelor, avizaţi de -a dreptul la bugetele supraîncărcate ale comunelor rurale; 4) sarcinile nouă, venite peste noapte asupra ţăranului, l -au dat cu totul pe mâna uzurei în cele mai deosebite forme ale ei.

Trebuind să se împrumute pentru a plăti despăgubirea, dările către comună și județ, el face acest împrumut în condițiile cele mai grele posibile, tocmai pentru că cererea acestor împrumuturi era generală. Mai adăogând pe lângă acestea obligațiunile contractate pentru pământul ce-i trebuia aproape fiecăruia din țărani peste pogoanele ce le avea, se va vedea l esne că greutatea trebuiau să devie insuportabile pentru oameni cari abia începeau economia lor în mod independent; 5) dările indirecte a comunelor urbane fiind în mare parte dări asupra consumațiunii, ele sunt asemenea purtate de țărani cari introduc în orașe obiectele de consumațiune. Deosebirea genetică între producția agricolă și cea industrială consistă tocmai în asta, ca dările și cheltuielile de transport la articolele producției industriale se *adaogă* la prețul lor original, pe când la cele agricole se scad din prețul lor original.

Astfel avem dar spectacolul unei țări în care tot importul, care consistă din articole străine și toate clasele, consistând în cea mai mare parte din speculanți cu produse străine, se hrănesc cu toate, dând în schimb un singur articol : grâul produs cu capitalul în pământ al proprietarului mare și cu munca țăranului.

Mai adăogând pe lângă acestea că concurența ce ne -o fac provinciile de sud ale Rusiei și America crește din ce în ce, avem tabloul complex al unei țări osândite de a da mereu îndărăt dacă va continua a avea exigențele de până acuma.

Pe lângă acestea toate, se mai adăogă apoi pericolul pentru țărani ca *clasă* de a-i vedea devenind proletari prin împărțirea micului lor număr de pogoane între copiii adesea foarte numeroși. Cumcă acești copii ar fi economicește și mai slabi, și mai espuși de a fi esploatăți apoi, în neputință de a -și întemeia căminul lor propriu e evident pentru oricine.

Față cu toate cauzele generale de înapoiare „Românul” speră de a fi găsit un mijloc care le va înlătura pe toate : *băncile rurale*. De unde se vor găsi banii necesari, fără camătă, a se da țăranilor, cum acești bani vor putea fi un mijloc contra răului organic al *divizibilității* pământurilor țărănești, rămân întrebări deschise.

Noi am propus deja singurele mijloace cari ni se par și practice și posibile pentru a da clasei țărănești și mai multă putere și un teren de lărgire a activității ei: maioratul și parcelarea sistematică a moșiilor statului în majorate. Acest sistem înainte de toate ar favoriza înmulțirea populației, aducând -o la o proporție mai justă cu întinderea teritoriului, și ar putea să înceteze atunci când valoarea averii mobiliare a unui țăran ar întrece cu mult valoarea averii sale imobile, când dar împărțirea moștenirii între copii s-ar putea face fără pericolul de a vedea parcelele țărănești dărăburindu -se în fărâșuri neînsemnate.

În orice caz însă *băncile agricole*, dacă se vor înființa, vor avea marele neajuns de a servi nu la dezvoltarea agriculturii, ci la plata de biruri, căci pentru aceasta, nu însă pentru lărgirea economiei, le trebuiesc țăranilor bani. Afară de asta băncile acestea n-ar avea nici o siguranță în privința rambursării împrumuturilor, de vreme ce pământul țărănesc e deocamdată inalienabil și n-ar putea servi ca ipotecă sau ca obiect de despăgubire.

Ni se pare că în loc de a-i împrumuta țăranului bani ca să -și plătească dările ar fi mult mai practic de -a reduce acele dări la o măsură în care el să le poată plăti cu înlesnire.

Dar aceasta e atât de simplu încât n-ar conveni nici unui din tineri[i] cari vor să lecuiescă toate relele cu medicamente speciale, aduse din străinătate.

[27 iulie 1879]

[„ȘTEFAN MICLEA...”]

Ștefan Miclea, vechi rector al Universității din Iași, după o muncă neobosită de 29 de ani ca profesor de științele fizice, a încetat din viață.

În lunga și spinoasa lui carieră, dânsul și-a îndeplinit datoria totdeauna cu prisos și fără preget. Sentimentele lui dezinteresate pentru datorie și pentru țară, caracterul lui independent, inteligența lui superioară și cunoștințele lui, după ce i -au atras în viață stima concetățenilor lui, i -au asigurat după moarte regretul tutulor acelora ce au avut fericirea să -l cunoască.

Răposatul lasă în urmă -i o văduvă și două copile. Numele văduvei, d -na Veronica Miclea, este destul de cunoscut iubitorilor de adevărată literatură prin producțiile poetice de un talent hotărâtor ce d -sa le-a publicat în *Convorbirile literare*.

Toate organele presei române, deplângând moartea lui Ștefan Miclea, sunt de părerea , pe care noi ne grăbim a o împărtăși, că ar fi un act de justiție a se trece cu vederea lipsa celui din urmă an de serviciu și a se acorda familiei sale pensiunea corespunzătoare serviciului de 30 ani, din care defunctului abia -i mai lipsea un singur an. Aceasta mai ales că atât numele răposatului cât și al văduvei sale sunt niște nume ce netăgăduit au dreptul la deosebită considerație și în privința căroră, în viața publică, se pot și trebuie a se face oarecari excepțiuni.

Ne unim glasul cu acei ce trimit familiei răposatului sentimentele lor de condoleanță, esprimându -i adâncul nostru regret pentru pierderea venerabilului rector al Universității ieșene.

[11 august 1879]

[„DĂM ASTĂZI LOCUL ÎNTÂI...”]

Dăm astăzi locul întâi importantului discurs ținut în Cameră de d. T. Maiorescu, deputatul colegiului I de Iași, în ședința Camerii de marți, cu ocazia dezbaterii asupra răspunsului la mesajul de deschidere a sesiunii ordinare. Ideile partidului al cărui organ suntem asupra situației sunt expuse în acest însemnat discurs cu claritatea și energia proprie a oratorului. Credem dar de prisos orice altă dezbatere din parte -ne asupra răspunsului la adresa tronului.

[14 decembrie 1879]

[„ȘEDINȚA DE IERI A SENATULUI.”]

Ședința de ieri a Senatului a fost fără îndoială una din cele mai semnificative și mai interesante de când se discută în Corpurile legiuitoare cestiunea cu viclenie numită a răscumpărării.

Ședința era prezidată de d. Dimitrie Ghica pe care l-am văzut jucând oarecare rol de care nu are a se fel icita, când, din nenorocirea țării, s-a dat concesiunea Strusberg și, din când în când, se arăta pe scaunul prezidențial figura ursuză a d-lui N. Bibescu.

Și băncile Senatului ca și tribunele publice erau aproape goale : se vedea bine că lumea e dezgustată de această comedie organizată în detrimentul țării de aceiași oameni cari au organizat altădată ceea ce tot ei au numit coțcăria Strusberg.

În această lipsă de auditor a luat cuvântul d. Ioan Ghica, cu o silă vădită.

Discursul d-lui I. Ghica a fost foarte semnificativ. Silit să susție, cine știe pentru ce, acest nenorocit proiect de lege, d. Ghica nu s-a înjosit, și aceasta-i face onoare, să adune din pulberea în care le -a aruncat opozițiunea armele sfărâmate ale d-lor Sturza-Costinescu. El le-a desprețuit! Un lucru încă care-i face onoare este că a recunoscut că strămutarea domiciliului Societății la București este imposibilă, așa încât tot auditorul s -a convins că strămutarea domiciliului societății în București nu era decât un pișicherlăc al d-lui Sturza ca să înșele pe gură-cască și să-i facă a vota convențiunea de răscumpărare.

Dar atunci cum a susținut d. I. Ghica convențiunea ? Daca în adevăr calculele d -lui Sturza sunt neesacte, daca afirmările lui sunt neesacte, convențiunea e rea !

Ca să scape de această consecință fatală, onor. d. I. Ghica s -a pus să susție două idei cari nici unui monstru nu se cădea să-i treacă prin minte.

D -sa a susținut mai întâi că noi am fi datori să plătim în timp de 90 ani anuitatea ce plătim astăzi; deși în 50 ani se amortizează cu totul capitalul drumurilor de fier !

Pe urmă că noi am fi datori să plătim nu numai acțiunile primitive, dar și acțiunile de prioritate; cu toate că noi nu ne -am obligat să plătim decât acțiunile primitive!

Rarii ascultători din sală priveau la d. I. Ghica cum se muncea ca să susție aceste enormități vrednice de oameni ce nu știu să roșască de nimic și surâdeau cu milă uitându -se când la d. I. Ghica, când la d. Sturza, cugetând la cauzele cari fac pe un om care se numește prinț mai roșu decât roșii.

D. Mavrogheni, care a luat cuvântul după d. I. Ghica, a adunat lumea în sală.

D -sa a început prin a pune în evidență metoda nenorocită pe care guvernul d -lui I. Brătianu o întrebuințează în toate cestiunile cele mari naționale.

D. Mavrogheni a demonstrat că, de la Cameră până la Senat, s -a spulberat asigurarea dată de guvern că domiciliul Societății se va strămuta în București; că chiar guvernul, cerând suprimarea amendamentelor, recunoaște ceea ce încolo afirmase toate ziarele independente și ceea ce s -a demonstrat în Cameră, că perspectiva strămutării, ce se prezintă la început de guvern ca sigură, era o iluziune înșelătoare; că capitalurile României de sute de milioane se vor administra din nou la Berlin ca odinioară vestita ladă cu două chei, că se vor administra de o delegațiune a unei societăți străine în care noi nu figurăm decât ca acționari, sub supravegherea tribunalului de comerț din Berlin și sub mâna cea grea a guvernului prusian !

La acest cuvânt puternic, în prezința acestui tablou luminos al viitorului acestei convențiuni în care toată lumea vedea încercăturile primejdioase ce ne așteaptă, auditorul, deja numeros, rămăsese înmărmurit și cu ochii țițiți la guvernul cel rău al României, la sirena fatală sub auspiciile căreia atâtea nenoroc iri se revarsă asupra țării.

Nu făcea diversiune la acest tablou atrăgător decât unii din membrii majorității Senatului cari, cu un aer stupid, se uitau în toate părțile și căutau distracțiuni ca să -și înăbușească vocea unei conștiințe împovărate de greuta tea crimei ce erau hotărâți a comite !

La finele discursului său d. Mavrogheni a atins punctul de vedere internațional.

„Nu știu a zis în substanța, cari sunt nevoile dv. diplomatice, nu știu ce aș face daca aș fi în locul dv.; dar știu un lucru :

eu m-aș fi ferit de a ajunge în starea în care sunteți!"

Și lumea, care știe că d. Mavrogheni pune totdeauna pe adversarii săi în cea mai bună poziție pentru dâșii, impieta asupra cuvintelor sale și adaoga :

„Daca astăzi ne cer cu sila 100 milioane ca să intrăm în tovărășie cu dâșii, ce ne garantează că mâine nu ne vor cere tot cu sila alte 100 milioane ca să ieșim din tovărășia lor !”

După câteva cuvinte neînsemnătoare ale d -lui D. Sturza, d. general G. Manu a luat cuvântul.

31 C. 832

Discursul său a fost cel mai complect din aceasta ședință. D. Manu n -a menagiat pe nimeni și mai puțin pe d. Sturza; și, interpret al indignațiunii publice, d -sa a numit pisica pisică, și calculele d -lui ministru de finanțe calcule fantastice.

Într-o repede ochire retrospectivă d -sa a parcurs toate fazele cestiunii Strussberg și a adus aminte d -lui prim-ministru, care zâmbea, că cu aceeași zâmbire ironică a dat concesiunea Strusberg și mai târziu a fost silit să recunoască singur că cu zâmbetul pe buze a ruinat țara !

D -sa a spulberat apoi ideile puse înainte de d. Ioan Ghica, dovedind că sunt nu numai neadevărate, dar și absurde.

D. Manu a demonstrat în fine că chiar după cifrele arătate în espunerea de motive, și capitalul datoriei va fi mai mare decât crede d. ministru, și anui tăfile vor întrece cu mult anuitatea ce plătim astăzi.

În privința capitalului, cu cifrele din espunerea de motive d. general Manu a demonstrat că capitalul datoriei ce contractăm prin această convențiune va fi nu de 237 mil. cât pretinde d. ministru ci mu lt mai mare, și a arătat d -lui ministru anume sumele pe care le-a lăsat de o parte ca să ajungă la rezultatul ce a prezentat. Aceste cifre sunt arătate în alte părți ale espunerei de motive, dar sunt lăsate cu îngrijire de o parte când se adună suma de 237 milioane : Uite popa, nu e popa !

Și în privința dobânzilor, cu codul german în mână, a aprobat că acționarii ce nu vor voi să preschimbe au dreptul la un dividend nu de 31/3% pentru fiecare acțiune, ci cu mult mai mare, și că prin urmare anuitatea ce vom plăti va întrece cu 300 sau 400 de mii lei anuitatea ce plătim astăzi.

Argumentațiunea d -lui Manu a fost așa de puternică încât d. ministru de finance, d. Sturza însuși, oh, rușine !, a fost nevoit să-l întrerupă zicând aceste cuvinte : „Espunerea mea de motive nu e lege !”

Toata sala s -a scandalizat de acest *cinism* și un vuiet de indignare a răsunat în toată sala !

În urma acestor dezbateri putem zice că opozițiunea din Senat și -a făcut datoria precum și -o făcuse opozițiunea din Cameră, precum și -o făcuse în general toată presa independentă !

Putem zice asemenea că numai acei ce nu vor să vadă nu văd acum limpede în această cestiune.

Toți s -au putut convinge că această răscumpărare este și mai nenorocită pentru țară decât chiar concesiua Strusberg.

Că, ca și atunci, dar mai pe față decât atunci, intrăm în tovărășie cu coțcari prusaci, cum zicea odată „Românul”.

Că precum atunci am lăsat 248 mil. ale țării la Berlin în lada cu 2 chei pre mâni de oameni avizi și necinstiți, tot astfel și acum lășăm un mai mare capital să fie administrat la Berlin supt puterea justiției prusace, pe care o știm din experiență cât a fost de dreapta, și supt mâna guvernului german, pe care -l vedem cât este de generos !

Nimic nu lipsește pentru a fi acum reproducția celor ce a fost atunci!

Până și pre Winterhalder îl cunoaște un observator bun în îndoita figură a lui Sturza -Costinescu.

Până și zâmbetul ironic al d -lui I. Brătianu contra opozițiunii prealabil aduse la neputință prin alegeri.

Și nu lipsesc nici înșălătoriile bizantine de atunci ! Guvernul recunoaște însuși că cu strămutarea domiciliului social a înșelat țara ! Căci a adus un art. de convențiune pre care -l știa inaplicat și părerea a doi jurisconsulți pre care o știa izolată, pe când toți ceialți, ne -a spus-o chiar Beichröder, erau contra și d -l Sturza o știa și cu toate astea afirmă contrariul!

Ce să mai zicem de recunoașterea d -lui Sturza că espunerea sa de motive nu este lege, adică, cu alte vorbe, că e mincinoasă și făcută ca să arunce pulbere în ochii lumii?

Nu avea oare dreptate d. general Manu să numească acest guvern un guvern cinic?

Și nici mijloacele prin care s -a adus lumea atunci să voteze nu ne lipsesc astăzi, *mutatis mutandis*.

Atunci erau pre față ademenirile Prusiei și pe ascuns roșii afirmău că așa vrea I. S. Domnitorul.

Acum pre față sunt amenințările Germaniei și la ureche se șoptește că așa vrea A. S. Regală.

Când tot ce se petrece astăzi se aseamănă cu ceea ce ,s -a petrecut atunci nu suntem oare în drept să ne așteptăm că consecințele convențiunii ce se votează acum vor fi lot așa de ruinătoare pentru țară ca și consecințele concesiunii Strusberg ?

Opozițiunea și -a făcut datoria și și -o va face până în sfârșit!

Rămâne acum ca țara care are să plătească aceste consecințe să se gândească de e bine să mai la se destinele ei în mâna acestui partid care o umilește în afară, care o ruinează înăuntru.

Rămâne încă astăzi, când opoziția, din cauza violentării alegerilor, este neputincioasă, ca M. S. Regală să cugete serios dacă se cuvine a se lăsa să fie încă o dată compromis de guvernul liberal al d-lui Brătianu.

Să-și aducă aminte și țara și Domnitorul că partidul liberal al d-lui Brătianu, după ce a compromis tronul prin concesiunea Strusberg, a voit să-l răstoarne mai întâi printr-o vastă conspirațiune organizată în toată țara, și care a scos capul numai la Ploiești, și pe urmă prin intrige parlamentare provocate de prințul ministru d. I. Ghica și susținute prin turburări de strade, ațâțate de poliție.

Este adevărat că conspirațiunea s-a făcut ridiculă grație energiei d-lui Manolache-Costache, este adevărat că intrigele parlamentare și turburările de ulițe au încetat grație generalului Solomon mai întâi și în urmă grație curagiului cu care d. Lascăr Catargiu a primit situațiunea.

Dar, dacă partidul conservator a reușit atunci să scape țara de răsturnarea pregătită de liberali și să apere tronul și Constituțiunea, nimic nu ne garantează că partidul conservator, atât de rău tratat, atât de încercat, va mai putea, deși tot atât de dinastic acum ca și atunci, să triumfe încă o dată de indignațiunea țării dată pradă prin zisul proiect de răscumpărare !

Când guvernul, care are majoritatea în Corpurile legiuitoare, nu mai are majoritatea în țară, datoria Domnului constituțional este de a face apel la țară !

Să spuie țara dacă mai vrea un Strusberg cu vârș și îndesat!

[25 decembrie 1879]

1880

RUINELE ARENDAȘIEI

O piesă al căreia interes consistă numai într-o intrigă complicată, unde scenele sunt tot atâtea surprinderi neașteptate, nenaturale, îngrămădite fără nici o legătură și în care mi se deliniază nici un caracter, nu se susține nici un sentiment nu știu dacă este bine aleasă pentru dezvoltarea tinerilor talente și pentru satisfacerea unui public inteligent . Și regret a o spune că, de ce vizităm mai mult Teatrul Național, ni se întărește convingerea că arta dramatică este la noi foarte înapoiată și gustul publicului celui mare foarte puțin format, încât cea mai mare îngrijire, chiar a unei bune direcțiuni, în ceea ce privește alegerea serioasă a pieselor și distribuirea nemerită a rolurilor abia ar putea ajunge să atingă cu voi să zic banalicește culmea artei dar oarecare grad de perfecțiune care ar scăpa-o de ridicol, să contribuie astfel ca publicul să-și formeze o părere despre teatru, care să nu aibă un atare caracter problematic. Dar, din contra, se continuă cu asemenea piese, nu se ține seamă de viitorul talentelor, ci numai de surprinderea țintită asupra mulțimei incompetente și suntem condamnați să vedem teatrul la noi într-o stare foarte puțin demnă dacă nu se vor lua alte măsuri.

De aceea nu ne putem hotărî a aduce măguliri deșarte direcțiunii.

... Dar să lăsăm acestea și să notăm impresiile ce ne-au lăsat artiștii din piesa *Ruinele moștenirii*. Admir temperamentul cel foarte liniștit al d-șoarei Pătrașcu, care o ferește de emoțiuni chiar în locurile cele mai desperate. Ea vorbește în mod egal, oricare ar fi înțelesul vorbelor și situațiunea momentului. Pe urmă are o manieră uniformă de a gestivula cu mâna în orice împrejurare. Anume, ține mâna apropiată de piept, o depărtează și iar o apropie, repetând aceeași mișcare de la actul întâi până la fine. În scena dintre ea și fiul generalului, unde ar trebui să izbucnească disprețul unuia și ura altuia, ei se urăsc și se desprețuiesc fără aprindere, fără violență. La finele actului al doilea, când servul lui Keronan [1] spune unde se află copilul Luisei, cu toată graba și bucuria infernală să pună mai iute mâna pe copil, zice: „vino vino cu mine” cu atâta liniște și atâta de domol încât nu trădează deloc nici graba, nici bucuria ce resimte. Are un joc de scenă foarte imperfect. Așteaptă impasibilă până când [1] vine rândul replicii următoare.

Caracterul esențial al d-șoarei Popescu este o afectare exagerată și o încredere neascunsă în talentul d-sale. Luând bine seama la jocul ei se vede răceala care provine din nepriceperea rolului și lipsa de simțire, iar trăsătura de mai sus provine din ovațiunile nemeritate ce le-a primit din partea prea indulgentului nostru public. Ea nu vorbește din abundența simțirii și nu este stăpână pe voce sau, dacă este stăpână, nu are ce stăpâni. Vorba și gesturile ei, între care nu există nici o legătură firească, unite cu deplina neschimbare a trăsăturilor feței, dovește că nu este pătrunsă de ceea ce zice că simte. Scena între dânsa și George d'Esteve nu este nici înțeleasă, nici exprimată din partea d-lor. Replicile iuți, înflăcărâte, vorbele înecate de emoțiunea sentimentului, mișcările cele desperate, nimic, nimic nu se vedea. Aceste le scriu

pe când ascult pe Luisa. Tot ce spune ea e fără culoare și el o ascultă cu multă și vizibilă liniște, nu pare deloc emoționat și trimete din când în când publicului o privire în care se citește o perfectă indiferență. Glasul unei nenorocite ar trebui să fie jeluit și duos, ar trebui să răsfângă în mii de chipuri suferința care o apasă și o consumă. Glasul d -rei Popescu este din contra și nu zice nimic prin el însuși, și ea acopere acest mare defect scoțând mereu batista și uscând niște lacrimi ce nu curg. Totul este recitat, studiat pe dinafară. Când ea fuge cu bucurie ca să -și poată îmbrățișa copilul vine cuiva mai degrabă să răză decât să plângă.

Ne place jocul cel modest al d-rei Bărsescu, regretăm că nu se dă nici o în grijire de a o face să propășească pe calea artei, căci face erorile cele mai elementare. Întâlnind pe marchizul de Monteclair îl întreabă dacă n -a văzut pe George. Dar nu pune semnul întrebării. În alt loc, pândind o convorbire, ea ar trebui să ia o poziție mai atentivă și să știe că în asemenea împrejurări nu se mișcă mâna la piept și iar înainte obiceiul artiștilor noștri. În scena când tatăl o învinovățește de necinstire nici ea nici el nu sunt la înălțimea situațiunii. Scena gingașe între Lucia și Lu isa este interpretată mediocru când fratele ei cu mințile pierdute voiește să meargă la moarte, ea ar trebui să împreune mânele și să -l implore cu mai multă căldură.

D. Manolescu joacă cu prea multă solemnitate, se suie pe coturnul tragic chiar când nu e v orba d-a înfățișoșă caractere înalte, pasiuni adânci, așa de mult păstrează manierile convenționale încât în cea mai mare emoțiune nu uită unde și -a lăsat pălăria și mănușele. Răul este că i se dau niște roluri pentru care nu are poate predispoziție naturală . Ca amarez, nu are destulă gingășie, pentru caractere înalte, nu destulă adâncime. D -sa copiază mersul și mișcările artiștilor celor mari, mai cu seamă a lui Rossi, fără să fie cu alegere și tact, cum și când să facă întrebuințare din ele. Așa de exemplu nu simte cât e de ridicol a pași ca Othello când joacă pe George d'Esteve, mai ales când nu e deplin stăpân nici măcar pe acest din urmă rol.

D-nul Fraivalt juca pe bătrânul general. Însă de multe ori uita de bătrânețele sale și gesticula cu cărja, pe care trebuia să se sprijine, cu toată îndemânarea unui tinerel. De altminteri vocea dezmințea etatea generalului. Se înțelege că iritarea și violența dă omului o putere juvenilă extraordinară, dar cu toate acestea, în toate împrejurările de emoțiune, am trebui să recunoaștem pe gârbovitul bătrân. Să nu crează că d -sa își pierde mințile în momente de aceste. Când aude că fiica lui era singură la braț cu marchizul, vocea, mișcarea și figura d -sale nu arată că aceasta îl surprinde și -i inspiră o cumplită bănuială. De asemenea în actul al 5-lea, când își deplânge soarta, nu -l credem.

D. Velescu are statură, are voce, are pornire, însă aceste toate nu ne par a fi în proporție cu talentul pe care -l dezvoltă și cu cunoștințele sale dramatice. D -sa este același și iar același în oricare rol. În Keronan a avut un joc foarte greu și, putem zice, aceasta-i întrecea puterile. Suntem în drept a spune aceasta, amintind ultimele acte în cari, cu toată lăudabila silință ce a pus, s-a obosit foarte mult, fără să ne atingă atât de adânc precum ar fi voit poate; d. Hagiescu înțelege rolul ce i se încredințează și-l studiază asemenea, însă, nedându-i-se roluri cari să se potrivească pe deplin cu înzestrarea sa naturală, e împiedicat de a se identifica în roluri nepotrivite. De multe ori bătrânul soldat a produs efecte comice când nu era intențiunea autorului. Așa, când toți stau pe malul înalt și pe punte, plini de groază și emoțiune, zăresc pe Luisa, sergentul strigă „vino, vino la noi”, publicul bufnește de râs.

Se înțelege ca de er a altul cu o voce mai puțin comică vorbele aceste nu ar fi distrat publicul.

D. Mateescu a jucat cu mult efect, însă aceasta nu vrea să zică că d -sa a conceput rolul său în mod adecuat cu intențiile autorului. Purnic este un servitor simplu și nesocotit. D ar vorbele d-lui Mateescu erau însoțite de un aer așa de semnificativ și de un gest așa de îndemânatic și ușor încât ai fi jurat că Purnic face pe prostu fără a fi. Am observat însă că d -sa a fost aplaudat chiar de unii membri din comitetul teatral. Desigur acestea priveau dispunerea lui comică și nu fidelitatea cu care pătrunsese rolul. Scena de amenințare între d. Hagiescu și Mateescu a fost foarte bine ezeșcutată.

Cu multă părere de rău constatăm că oamenii cari dau direcțiunea teatrului nostru nu au ins tructul cuvenit și poate nici experiența cuvenită de-a întrebuința talente într-adevăr pronunțate, precum sunt aceste două din urmă, numai în roluri ce se potrivesc pe deplin cu natura lor, ba de-a le crea chiar un capital de roluri, un repertoriu, potrivit nu atâta cu necesitățile de senzație a publicului celui mare pre cât cu necesitățile de dezvoltare a talentelor tinere.

Mai fericit decât tinerimea artistică de astăzi a fost bătrânul Millo, care -a jucat totdeauna ceea ce i-a convenit lui și s-a dezvoltat astfel în linia dreaptă, pe când talentele tinere sunt adeseori silite, contra predispozițiilor lor naturale, să umble pe cotiturile unor roluri nepotrivite cu ele, ceea ce nu se poate întâmpla decât în detrimentul lor.

[10 februarie 1880]

BIBLIOGRAFIE de D. VATAMANIUC

BIBLIOGRAFIE

Cuprinde lucrările puse la contribuție în elaborarea comentariilor și notelor din acest volum. Bibliografia generală și exhaustivă a operei lui Eminescu este elaborată de Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

I

1. Eminescu, Mihai. *Nuvele*. Iași, Edit. Librăriei Fraților Șaraga, [1893], p. 144 – 150.
2. Eminescu, M. *Icoane vechi și icoane nouă*. („*Timpul*”, decembrie 1877). Republicate cu prilejul comemorării a 20 de ani de la moartea scriitorului de K. Vălenii-de-Munte, Tipografia Neamul românesc”, 1909, p. 5 – 47.
3. Eminescu, M. *Articole politice*. București, „Minerva” Institut de Arte Grafice și Editura, 1910, p. 5 – 61.
4. Eminescu, Mihail. *Opere complete*. Poezii Nuvele Roman Teatru Cugetări Scrieri : Literare, Economice, Politice și Filosofice. Scrisori. Critica rațiunii pure de Kant cu o prefață și un studiu introductiv de A. C. Cuza. Iași, Editat de Librăria Românească Ioan V. Ionescu și N. Georgescu [și] Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefa niu & Co, 1914, p. 484 – 509, 529 – 549.
5. Eminescu, M. *Scrieri politice*. Ediție comentată de D. Murărașu, Craiova, Scrisul Românesc, [1931], p. 92 – 206; Ed. a II-a, Craiova, Scrisul Românesc, [1935], p. 92 – 206; Ed. a III-a, Craiova, Scrisul Românesc, [1937], p. 158 – 272; Ed. a IV-a, Craiova, Scrisul Românesc, [1938].
6. Eminescu, M. *Opere*, II, III. Ediție îngrijită de Ion Crețu. București, Edit. „Cultura românească” SAR, 1939, p. 154 – 471 (II), 13 – 284 (III).
7. Eminescu, M. *Opera politică*. Volumul I: 1870 – 1879. Volumul II: 1880 – 1883. Ediție îngrijită de I. Crețu. București, Cugetarea Georgescu Delafras, 1941, p. 116 – 584 (I), 7 – 29 (II).
8. Eminescu, Mihai. *Scrieri de critică teatrală*. Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 99 – 141.
9. Eminescu, M. *Articole și traduceri* I. Articole literare, cronici dramatice, E. Th. Röttscher : Arta reprezentării dramatice (traducere). Ediție critică de Aurelia Rusu. Introducere de Aurel Martin, București, Edit. Minerva, 1974, p. 86 – 131, 171 – 174, 219 – 259, 538 – 554, 559.
10. Eminescu, Mihai. *Icoane vechi și icoane nouă* (Pagini de ziar). Antologie, studiu introductiv. note și glosar de Gh. Bulgăr și Al. Melian. [București], Editura Eminescu, [1974], p. 1 – 38, 98 – 147.
11. Eminescu, Mihai. *Scrieri pedagogice*. Ediție critică de Mihai Bordeianu și Petr u Vladeovschi. Cu un cuvânt înainte de Mihai Bordeianu. Iași, Edit. Junimea, 1977, p. 71, 80 – 81, 140 – 173.
12. Eminescu, M. *Fragmentarium*. Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 125, 277 – 537, 565.
13. Eminescu, Mihai. *Economia națională*. Antologie. Studiu introductiv, note și comentarii de Vasile C. Nechita. Iași, Editura Junimea, 1983, p. 116 – 117, 120 – 145, 185 – 189.

II

14. București, 31 decembre [„Sunt la gazeta «*Timpului* niște băieți. ...”]. DOR, I (1878), nr. 46, 1 ian., p. 1.
15. [„Simțimintele, iubirea de adevăr ...”]. ROM, XXII (1878), 1 ian., p. 2.
16. * * * *Correspondență particulară a „Timpului”*. T, IV (1879), nr. 76, 8 apr., p. 2.
17. Grigore G. Păucescu, Tip. Gutenberg, 1897, p. 22.
18. Ibrăileanu, G. *Evoluția spiritului critic. Eminescu și socialiștii*. VR-1, III (1908), nr. 5, mai, p. 250 – 279; *Spiritul critic în cultura românească*. Iași, „Viața românească”, Edit. rev. „Viața românească”, 1 909, p. 149 – 188; Ediția a II-a. Iași, „Viața românească”, 1922, p. 153 – 192; Ediție selectivă, introducere, note și tabel cronologic de Const. Ciopraga. Iași, Edit. Junimea, 1970, p. 119 – 142; *Opere I*. Ediție critică de Rodica Rotaru și Al. Piru. Prefață de Al. Piru. București, Minerva, 1974, p. 102 – 126; *Mihai Eminescu*. Studii și articole, Ediție îngrijită, prefață, note și bibliografie de Mihai Drăgan. Iași, Edit. Junimea, 1974, p. 29 – 54.
19. Slavici, Ioan. *Zbuciumări politice la românii din Ungaria*. București, „Minerva” Institut de Arte Grafice și Editură, 1911, p. 15 – 16.

-
20. T[ăușan] G. *Nu omul, ci opera lui Mihail Eminescu o admirăm și o slăvim*. VIIT-1, VII (1914), nr. 2280, 17 iun., p. 1.
 21. D. K[arnabatt]; *Partidul conservator și Eminescu*. SEA, IV (1914), nr. 1589, 22 iun., p. 1.

22. * * *Conservatorii și Eminescu*. VIIT-1, VII (1914), nr. 2285, 22 iun., p. 1.
23. D. K[arnabatt] *Liberalii și Eminescu*. SEA, IV (1914), nr. 1590, 23 iun., p. 1.
24. * * *Eminescu*. ÎNF, II(1914), nr. 26, 29 iun., p. 1.
25. Ștefanelli, T. V. *Amintiri despre Eminescu*. București, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1914, p. 155 – 160.
26. Anghel, C. D. *Grigore Păucescu*. București, Tip. Curierul judiciar, 1922, p. 12 – 13.
27. Lovinescu, E. *Istoria civilizației moderne. II. Forțele reacționare*. București, Edit. „Ancora”, [1925], p. 139 – 145; Ediție, studiu introductiv și note Z. Ornea. București, Edit. Științifică, 1972, p. 298 – 305.
28. Maiorescu, Titu. *Istoria contemporană a României (1866 – 1900)*. București, Edit. Librăriei Socec & Co, 1925, p. 35, 146 – 176.
29. Săteanu, C. *Un conflict între Al. Lahovary și M. Eminescu. Cum l-a tranșat Lascăr Catargiu*. A, XLIV (1931), nr. 14463, 21 febr., p. 1.
30. Murărașu, D. *Eminescu despre Bălcescu*. BME, II (1931), nr. 5, p. 45 – 49.
31. Murărașu, D. *Naționalismul lui Eminescu*, [București], Edit. „Bucovina” I.E. Torouțiu, [1932], p. IX, XLIV.
32. Călinescu, G. *Eminescu și Machiavelli*. ROMA, XII (1931), nr. 2, [febr.], p. 8 – 16.
33. Călinescu, G. *Viața lui Mihai Eminescu*. București, Edit. „Cultura națională”, [1932], p. 367 – 375; Ed. a IV-a revăzută. București, EPL, 1964, p. 277 – 282 ; *Opere 11 Viața lui Mihai Eminescu*. București, EPLA, 1969, p. 253 – 258.
34. Torouțiu, I.E. și Gh. Cardaș. *Studii și documente literare I "Junimea"*. București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1931, p. 7, 10.
35. Torouțiu, I. E. *Studii și documente literare II „Junimea"*. București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1932, p. 280, 282, 288.
36. Torouțiu, I. E. *Studii și documente literare III „Junimea"*. București. Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1932, p. 126 – 130, 202.
37. Torouțiu, I. E. *Studii și documente literare IV „Junimea"*. București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1933, p. 10.
38. Torouțiu, I.E. *Studii și documente literare V „Junimea"*. București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1934, p. 122 – 123.
39. Manoilescu, Mihail. *Eminescu economist*. București, M.O. Imprimeria Națională, 1935, 12 p.Extras din RFR nr. 1/1935.
40. Călinescu, G. *Opera lui Mihai Eminescu II Cultura. Descrierea operei*. București, Fundația pentru literatură și artă, 1935, p. 5 – 129; *Opere 12. Opera lui Mihai Eminescu (1)*. București, EPL, 1969, p. 337 – 523.
41. Călinescu, G. *Opera lui Mihai Eminescu V. Analize. Eminescu în timp și spațiu*. București, Fundația pentru literatură și artă, 1936, p. 299 – 311; *Opere 13. Opera lui Mihai Eminescu (2)*, [București], Edit. Minerva, 1970, p. 175, 556 – 566.
42. Săteanu, G. *Figuri din Junimea"*. București, Edit. Bucovina, [1936], p. 141 – 143.
43. Bălan, Teodor. *Procesul Arboroasei 1875 – 1878*. Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei”, 1937, p. 49 – 59.
44. Maiorescu, Titu. *Însemnări zilnice*. Publicate cu o introducere, note, facsimile și portrete de I. Rădulescu-Pogoneanu (1855-1880). București, Edit. Librăriei Socec, [1937], p. 276, 294, 311, 324 – 325.
45. Massoff, Ioan. *Istoria Teatrului Național din București 1877 – 1937*. București, Edit. Librăriei „Universala” Alcalay & Co, [1937], p. 126 – 131.
46. Cioculescu, Șerban. *Ziaristul*. RFR, VI (1939), nr. 7, 1 iul., p. 118 – 133.
47. Perpessicius. *Întâia cronică dramatică și întâia polemică a lui Eminescu la „Timpul"*. RFR, VII (1940), nr. 9, 1 sept., p. 614 – 616.
48. Bogdan-Duică, Gh. *Un necrolog de Eminescu*. BME, XII (1941), nr. 19, p. 20.
49. Manoilescu, Mihail. *Rostul și destinul burgheziei românești*. București, Cugetarea – Georgescu Delafras, 1942, p. 149 – 152.
50. Pop, Augustin Z. N. *Din Eminescu necunoscut*. Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1942, p. 4 – 7.
51. Perpessicius. *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*. [București], Casa Școalelor, [1944], p. 257 – 261, 309 – 318.
52. Călinescu, G. *Eminescu și clasele pozitive*. N-2, I (1946), nr. 32, 29 apr., 1 ; *Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal moralist*. II (1943, 1949). [Ediție de Geo Șerban]. București, Edit. Minerva, 1974, p. 330 – 333; *Mihai Eminescu (studii și articole)*. Ediție îngrijită, postfață și bibliografie de Maria și Constantin Teodorovici. Iași, Edit. Junimea, 1978, p. 145 – 152.

53. Călinescu, G. *Eminescu și „clasa de mijloc”*. N-2, I (1946), nr. 33, 1 mai 1946, p. 1 ; *Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, II (1943-1949). [Ediție de Geo Șerban]. București, Edit. Minerva, 1974, p.333-335; *Mihai Eminescu (studii și articole)*. EDIȚIE îngrijită, postfață și bibliografie de Maria și Constantin Teodorovici, Iași, Edit. Junimea, 1978, p. 149-152.
54. Slăvescu, Victor. *Ion Strat. Economist Financiar Diplomat*. 1836-1879. București, Monitorul oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1946, p. 37-39.
55. Barbu, N. *Caragiale om de teatru*. IL, IV (1952), nr. 1, ian., p. 143-156.
56. Froda, Scarlat. *Odobescu cel dintâi director al Teatrului Național*. SCLA, II, (1955), nr. 1-2, p. 356-361.
57. Tornea, Florin. *Eminescu despre caracterele dramatice*. SCTA, II (1955), nr. 3-4 (iul. dec.), p. 285-300.
-
58. Tornea, Florin. *M. Eminescu și arta actorului*. TEATR-2, I (1956), nr. 2, iun., p. 37-42.
59. Barbu, N. *Eminescu despre creația artistică*. IL, VII (1956), nr. 8, aug., p. 109-115.
60. Boeriu, Ion V. *Înlăturarea unei erori*. GL, V (1956), nr. 3, 16 ian., p. 5.
61. Mihail, Radu St. *Caragiale om de teatru*. IL, IX (1958), nr. 2, febr., p. 117-118.
62. Boeriu, Ion V. *Autorul cronicii*. TRIB-2, V (1961), nr. 13, 30 mart., p. 12.
63. Boeriu, Ion V. *Contribuții la cunoașterea activității de cronicar dramatic a lui Eminescu la „Timpul”*. IL, XIV (1963), nr. 2, febr., p. 80-81.
64. Crețu, I. *Eminescu despre Hașdeu*. LUC-B, VII (1964), nr. 6, 14 mart., p. 4.
65. Pop, Augustin Z. N. *Un proiect de dicționar economic*. VE, II (1964), nr. 24, 12 iun., p. 16.
66. Ghelare, Ion I. *Publicist economic*. VE, II (1964), nr. 24, 12 iun., p. 16.
67. Crețu, I. *Pseudonime și semne convenționale folosite de Eminescu*. RITL, XV (1965), nr. 1/ian. mart., p. 197-201.
68. Cioculescu, Șerban. *Aspecte de critică socială eminesciană*. În *Studii eminesciene*. [București], EPL, 1965, p. 241-259; [București], Edit. Albatros, [1971], p. 115-133.
69. Paleologu, AI. *Frederic Dame, critic dramatic*. SCIA, XIV (1967), nr. 1 [ian. iun.], p. 13-23.
70. Marino, Adrian. *Viața lui Alexandru Macedonski*. [București], EPL, 1966, p. 188-199.
71. Crețu, I. *Mihail Eminescu*. Biografie documentară. [București], EPL, 1968, p. 225-370.
72. Vatamaniuc, D. *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*. București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 208-220, 275, 384, 395.
73. *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*. Sub redacția Acad. Tudor Vianu. București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 241, 400, 441, 470, 506, 558.
74. Bucur, Marin. *C. A. Rosetti mesianism și don quijotism revoluționar*. București, Edit. Minerva, 1970, p. 392-428.
75. Netea, Vasile. *C. A. Rosetti*. București, Edit. Științifică, 1970, p. 7, 20, 68, 72-74, 77, 334-336, 344, 352, 397.
76. Alterescu, Simion, Anca Costa-Foru, Olga Flegont ș.a. *Istoria teatrului în România*. București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1971, p. 439-444.
77. Perpersicius. *Eminesciana*. Tabel cronologic de Dumitru D. Panaitescu. București, Edit. Minerva, 1971, p. 123-135 (Biblioteca pentru toți).
78. Munteanu, George. *Constanțe ale gazetăriei eminesciene*. TRIB-2, XVI (1972), nr. 33, 17 aug., p. 5, nr. 34, 24 aug., p. 6.
79. Bucur, Marin. *Debutul lui Eminescu la „Timpul” (până la serialul „Icoane vechi și nouă”)*. CME, I (1972), p. 198-215.
80. Munteanu, George. *Hyperion. I. Viața lui Eminescu*. București, Edit. Minerva, 1973, p. 186-308.
81. Bugnariu, Teofil, Ioan Domșa, Dimitrie Vatamaniuc. *Ioan Slavici. 1848-1925*. Biobibliografie. București, Edit. Enciclopedică Română, 1973, p. 41-42, 169.
82. Gafița, Mihai. *Fața ascunsă a lunii*. [București], Editura Cartea Românească, [1974], p. 188-275.
83. Pascu, Ștefan. *Eminescu, om politic*. MANUSCRIPTUM, VII (1976), nr. 1, [ian. mart.], p. 31.
84. Pop, Augustin Z. N. *Duelul Eminescu-Macedonski*. ORIZ-T, XXVII (1976), nr. 26, 1 iul., p. 5.
85. Boeriu, Ion V. *Eminescu despre războiul pentru independență*. ST, XXVIII (1977), nr. 1, ian., p. 6-7.
86. Pop, Augustin Z. N. *Eminescu după plecarea din Iași*. CL-1, [VIII] (1977), nr. 6, iun., p. 4.
87. Bulgăr, Gh. *Bălcescu comentat de Eminescu*. CL-1, [VIII] (1977), nr. 11, nov., p. 5.
88. Țugui, Pavel. *Grigore H. Grădeanu. Omul și opera*. Craiova, Scrisul Românesc, 1977, p. 109-114.
89. *Eminescu în documente de familie*. Ediție de Gh. Ungureanu, București, Edit. Minerva, 1977, p. 354, 381, 388, 389, 390, 391.
90. Bulgăr, Gh. *Eminescu despre semnificațiile unei sărbători tradiționale*. ÎNV, VI (1978), nr. 4-6, apr. iun., p. 1-2.
91. Vatamaniuc, D. *Valențele polemice ale gazetarului*. MANUSCRIPTUM, IX (1978), nr. 3 [iul. sept.], p. 10-19.
92. Slavici, Ioan. *Opere IX. Memorialistică. Varia*. [Text ales și stabilit : C. Mohanu, note și indici: D. Vatamaniuc]. București, Edit. Minerva, 1978, p. 94-95, 122-123, 130, 156-159, 168-610.
93. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1979, p. 312-332, 441, 575-577, 668, 850-852.
94. Melian, Alexandru. *Cultul pentru muncă în publicistica lui Eminescu*. RITL, XXIX (1980), nr. 1, ian. mart., p. 39-47.
95. Vatamaniuc, D. *Valențele publicisticii*. MANUSCRIPTUM, XI (1980), nr. 1, [ian. mart.], p. 12-18.
96. Nechita, Vasile. *Teoretician al economiei naționale*. CRO-1, XV (1980), nr. 2, 11 ian., p. 7.

97. Vatamaniuc, D. *Eminescu și publicațiile sibiene*. TRANS-1, IX (1980), nr. 1, ian., p. 21 – 24.
98. Popescu-Cadem, Constantin. *Procesul de la Înalta curte de compturi*. MANUSCRIPTUM, XI (1980), nr. 1, [ian. mart.], p. 44 – 51.
99. Vatamaniuc, D. *Eminescu la "Timpul" în 1877*. ST, XXXII (1981), nr. 1, ian., p. 14 – 15.
100. Bogdan-Duică, G. *Mihai Eminescu*. Studii și articole. Ediție îngrijită, p refață, note și bibliografie de Ecaterina Vaum. Iași, Edit. Junimea, 1981, p. 247.
101. Iorga, N. *Eminescu*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Nicolae Liu. Iași, Edit. Junimea, 1981, p. 103 – 104.
102. Vatamaniuc, D. *Publicistica lui Eminescu la „Timpul” și edițiile critice*. LUC-B, XXV (1982), nr. 3, 16 ian., p. 3, 7.
103. Vatamaniuc, D. *Eminescu la „Timpul” și polemica cu „Poporul”*. TRANS-1, XI (1982), nr. 1, ian., p. 11 – 12.
104. Copoiu, N. *Despre gândirea istorică a lui Mihai Eminescu*. LUC-B, XXV (1982), nr. 31, 31 iul., p. 1, 3.
-
105. Vatamaniuc, D. *Literatura universală în manuscrisele eminesciene și în proza sa politică*. VR -2, LXXVIII (1983) nr. 3, mart., p. 1 – 12.
106. Oprea, Al. *Dosar al gândirii social-politice eminesciene (I-XIII)*. LUC-B, XXVI (1983), nr. 15, 16 apr., p. 1, 6; nr. 16, 23 apr., p. 1, 7; nr. 17, 30 apr., p. 1, 6; nr. 18, 7 mai, p. 10; nr. 19, 14 mai, p. 1, 7; nr. 21, 28 mai, p. 1, 7; nr. 23, 11 iunie, p. 1, 7; nr. 24, 18 iun., p. 1, 7; nr. 25, 18 iun., p. 3; nr. 26, 2 iul., p. 1, 7; nr. 27, 9 iul., p. 1, 5; nr. 28, 16 iul., p. 1, 11; nr. 29, 23 iul., p. 6.
107. Mușat, Mircea [și] Ion Ardeleanu. *De la statul geto-dac la statul român unitar*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 290 – 320, 348 – 431.
108. Oprea, Al. *În căutarea lui Eminescu gazetarul*. București, Editura Minerva, 1983, p. 111 – 214.
109. Murărașu, D. *Mihai Eminescu*. Viața și opera. București, Editura Eminescu, 1983, p. 253 – 300.
110. Perpessicius. *Eminescu*. Ediție îngrijită, prefață și bibliografie de Dumitru D. Panaitescu. Iași, Editura Junimea, 1983, p. 93 – 97, 145 – 156, 292 – 297, 351 – 354, 363 – 372, 390 – 419, 439 – 441, 444 – 446, 459 – 468, 530 – 532.
111. Bădescu, Ilie. *Sincronism european și cultură critică românească*. Contribuții de sociologie istorică privind cultura modernă românească. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 80 – 92, 98 – 99, 221, 240 – 250, 258 – 262, 278 – 317.
112. Cioculescu, Șerban. *Eminesciana*. București, Editura Minerva, 1985, p. 119 – 129, 140 – 152, 361 – 364.
113. Vatamaniuc, D. *Publicistica lui Eminescu 1870 – 1877*. [Iași], Junimea, 1985, p. 146 – 160, 287 – 298.
114. Rusu, M.N. *Eminescu și problematica istoriei*. SĂPT 2, (1986), nr. 2, 10 ian., p. 1, 3.
115. Georgescu, Nicolae. *Un jubileu al ediției*. LUC B, XXVIII (1986), nr. 2, 11 ian., p. 3, 6.
116. Rusu, M.N. *Eminescu între posibilitate și realitate*. SĂPT 2, (1986), nr. 3, 17 ian., p. 3.
117. Georgescu, Nicolae. *Ultima polemică a lui Eminescu*. LUC, XXVIII (1986), nr. 6, 8 febr., p. 6.
118. Melian, Alexandru. *Eminescu univers deschis*. București, Editura Eminescu, 1987, p. 182 – 230.
119. Munteanu, George. *Eminescu și eminescianismul*. Structuri fundamentale. București, Editura Minerva, 1987, p. 64 – 75.
120. Bulei, Ion. *Sistemul politic al României moderne*. Partidul conservator. București, Editura Politică, 1987, p. 11 – 44, 469 – 527.
121. Vatamaniuc, D. *Eminescu*. Manuscrisele jurnal al formării intelectuale și al lărgirii orizontului științific. Laborator de creație. Instrument de lucru. București, Editura Minerva, 1988, p. 287 – 290.
122. Ungheanu, M. *Fiii risipitori (Noi și secolul XIX)*. București, Editura Eminescu, 1988, p. 31 – 122.
123. Nechita, Vasile C. *Meditații economice eminesciene*. Iași, Editura Junimea, 1989, p. 68.
124. Jornescu, C. C. Petrescu. *Valori etice în opera lui Eminescu*. București, Editura Minerva, 1989, p. 9 – 173.

INDICELE NUMELOR DE PERSOANĂ*

A

Abdul-Aziz 461, 493, 535, 625, 688
 Abdul Hamid II 3, 461, 652
 Abdul-Kerim 637
 Abdul Medgid 645
 Abdula Effendi 679
 Adrian, G. 467
 Adrian, I. V. 551
 Aetius, Flavius 663
 Agarici, Ioan 597
 Agrigoroaiei, I. 477
 Agrippa Menenius 12, 465
 Ahiens (general) 221
 Aksakov, Ivan 74, 500, 501
 Alatri (deputat) 636
 Albert (rege) 61
 Albrecht (episcop) 74
 Albul (spătar) 59
 Aleco Pasa (Vogoride Alexandru) 218, 552
 Alecsandri, Ioan 55, 56, 484, 485, 487, 496
 Alecsandri, Vasile XIV, 22, 43, 46, 56, 85, 155, 186, 192, 193, 206, 236, 332, 344, 345, 401, 411, 441, 452, 463, 469, 471, 480, 491, 496, 543, 544, 548, 582, 587, 618
 Alexandrescu-Dersca Bulgaru, M. M. 499
 Alexandrescu-Urechia, Vasile *vezi* Urechia, V. A.
 Alexandrescu, V. 43
 Alexandru (fiul lui Iliș) 54, 493
 Alexandru (fiul lui Tugomir) 57
 Alexandru I (Romanov) 68, 486
 Alexandru II (Romanov) 34, 40, 46, 477, 481, 483, 485, 487, 503, 641
 Alexandru VI (Borgia) 387
 Alexandru cel Bun XII, 53, 54, 58, 59, 133, 344, 470, 493, 498
 Alexandru Macedon (Alexandru cel Mare) 179, 447, 539
 Alexandru Românul 671, 674
 Alexandru Șişman 208
 Alfons XIII 687
 Ali-Olu 67
 Ali Paşa 447
 Almos 666

Altăr Mărunțișarul 154
 Alter, Moritz 320
 Alterescu, Simion 715
 Ambronn (comisar guvernamental) 593
 Amedeo de Savoia 506
 Amiras, Alexandru 70, 498, 499
 Ammianus Marcellinus 663
 Ana (țarina) 68 B
 Ana Commena 124
 Ana Riva (Menea Rugea) 154
 Anca, Cosma 504
 Andrassy, Gyula 75, 94, 201, 269, 270, 289, 349, 387, 500, 567, 574, 631, 632, 682
 Andreescu (comisar) 225
 Andrei II 667
 Andrunopulos 19
 Angelescu, Gheorghe 3, 19, 437, 442, 461, 612
 Angelini, Tito 634
 Anghel, C. D. 714
 Anghel Rachierul 86
 Anghel, Radu 168, 201
 Anicet-Bourgeois, Auguste 619
 Anonymus 666, 667
 Antinescu, Zaharia 512
 Antistene (Antisthenes) 268, 269
 Antoninus (împărat) 97
 Arbore, Al. P. 508
 Ardeleanu, Ion XVIII, 484, 499, 716
 Arion, A. I. 112, 114, 223
 Arioni 19
 Aristip din Cirene 268
 Aristotel 71
 Aron Tiranul 429
 Arpad 667
 Asachi, Gheorghe 22, 471, 557
 Asan I 124, 208, 519, 671, 673
 Asanizi (familie domnitoare) 87, 88, 97, 124, 167
 Ascoli, Graziadio Isaia 6, 116, 118, 160, 423
 Aslan-Mîrza 67
 Aslan-Olu 67
 Aslan, Th. C. 471, 517, 549, 592
 Athanasiad (ziarist) 157
 Attila 663, 683, 701, 702
 Auersperg, Adolf 652

August(Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus) 32, 87
 Aurelian (Lucius Domitius Aurelianus) 662, 664
 Aurelian, Petre S. 466, 551, 597
 Azamet-Olu 67

B

Babeș, Vincențiu 452
 Bacalbașa, C. 524, 537
 Bacon, Francis baron de Verulam 412
 Baiazid I (Ildîrîm) 80, 81, 88, 191, 207, 208, 668
 Baiazid II 60
 Baldovin I 124, 519
 Balica 505
 Balzac, Honore de 6
 Baragnon, Numa 10, 12, 465
 Barbu, N. 615, 714, 715
 Bardas 39
 Barițiu, Gheorghe 83, 452, 504
 Baraovschi, Miron 71
 Barnum, Phineas Taylor 160, 532
 Baronischi, Safta 251
 Barozzi, Gh. 707
 Basarab (fiul lui Tugomir) 57
 Basarab, Nicolae Alexandru 208, 506
 Basarab, Vladislav 208
 Basarabescu, N. XIV
 Basarabi (familie domnitoare) 48, 49, 53, 54, 57, 58, 97, 134, 147, 441, 498, 683
 Basilescu, N. 584
 Batîr-Mîrza 67
 Bayle, Pierre 402
 Bazaran Bam 57
 Bădescu, Ilie 716
 Băican, E. X
 Băiceanu, Ioan 59
 Băicoianu, C. I. 538
 Bălan, Teodor 714
 Bălăceanu, Ion 509
 Bălăcescu, Constantin 22, 86, 217, 471, 504, 505, 552
 Bălănescu, G. 146
 Bălcescu Nicolae 22, 193, 236, 429, 441, 471, 544, 558, 613, 714, 715
 Băleanu, G. V

* Indicele cuprinde numele de persoană din text și comentarii, nume înregistrate în atestarea consacrată. Atunci când aceasta nu a putut fi stabilită cu instrumentele de lucru care ne-au stat la dispoziție, am păstrat forma din text. Am păstrat de asemenea formele onomastice create de Eminescu după numele persoanelor cu care polemizează (Costinești, Fundești, Mihălești, Pătărlăgeni etc.). [Acestea au semnificații caracterologice pentru anume categorii sociale. Mare parte a numelor de persoane din acest volum se întâlnesc și în publicistica ulterioară eminesciană.]

- Caron de 597
 Bebel, August 30, 155, 218, 422, 470, 530, 553, 608
 Beccaria, Cesare 157
 Beethoven, Ludwig van 74, 214, 549
 Bei-Mirza-Olu 67
 Bela IV 196, 664, 666
 Beldiman, Alexandru 706, 707
 Bellini, Vincenzo 691
 Belu (Bellio), Ștefan 165, 425, 533, 585
 Bendella, Dimitrie 479
 Benedetti, Vincenzo 380
 Benedict XII 196
 Beniamin de Tudela 124
 Bercan, I. A. 146
 Berg, L. S. 498
 Berindei, D. 539
 Berlescu, D. 568
 Bertrand, Arthur 541
 Beust, F. F. 632
 Bianu, Ioan 523
 Bibescu, D. 455
 Bibicescu, Ioan G. 475
 Bichat, Marie Francois Xavier 105, 513
 Bismarck, Otto XVIII, 90, 156, 157, 200, 201, 215, 278, 281, 282, 321, 340, 343, 380, 390, 490, 603, 632, 635, 653-655, 696
 Bitoleanu, Ion 508
 Birsescu, Agatha 458
- Blaga, Lucian 469
 Blaremburg, Nicolae 276, 324, 325, 463, 581
 Bleichröder, Gerson 374, 384, 456, 593
 Bluntschli, Johann Caspar 102, 108--110, 127, 273, 298, 299, 512, 514, 521, 565
 Boerescu, C. 360, 463, 594
 Boerescu, Vasile V, XIV, XIX, 158, 187, 188, 202, 274, 312, 314, 316, 323, 324, 328, 329, 342, 346-349, 353, 364, 366, 367, 369, 370, 378, 380, 381, 411, 412, 434, 463, 464, 514, 522, 531, 542, 556, 573, 574, 576, 579, 580, 587, 588, 590-592, 594, 595, 598, 599, 605, 606, 614
 Boeriu, Ion V. 618, 715
 Bogdan II 492
 Bogdan III (Bogdan cel Chior) 61, 62, 305
 Bogdani (dinastie) 50
 Bogdan-Duică, Gh. 530, 618, 714, 715
 Boldur, Alexandru 357, 499
 Boldur-Lățescu, Teodor 466
 Bolintineanu, Dimitrie 22, 236
- Bonifaciu VIII 196
 Bordeianu, Mihai 713
 Borgia, Alexandru 600
 Boris (prinț bulgar) 39
 Boris I (Boris-Mihail) 87
 Borne, Ludwig 398, 399, 402, 405, 406
 Borovski, Cr. 584
 Bosianu, Constantin 235, 411, 412, 563
 Bosizio (cavaler de) 185, 540, 571, 689
 Bosnagi (dr.) *vezi* Severin, Em.
 Bostangi-Aga 93
 Boswell, James 584
 Bota, Moisi 551
 Botez, I. 146
 Botezatu (antreprenor) 228
 Boue, Ami 508
 Braun, Wilhelm 32
 Brăiloiu, Constantin 360, 617
 Brăneanu, Mihai 706, 707, 709
 Brătianu, Dimitrie XVII, 164, 190, 478, 546
 Brătianu, G. I. 499
 Brătianu, I. C. XIV, XVII, 34, 71, 92, 104, 107, 141, 147, 152, 157, 158, 172, 173, 177, 178, 181, 188-190, 200, 203, 206, 213, 214, 218-222, 225, 228, 229, 231, 235-239, 244, 260, 264, 266, 270, 273, 275, 280, 283, 284, 287, 288, 290, 291, 295, 296, 302, 303, 339-341, 349, 354, 358, 359, 361, 362, 367, 369, 371, 372, 380, 381, 384, 386, 387, 390-397, 410, 414, 426, 430, 431, 452, 455-457, 464, 466, 471, 474, 500, 502, 509, 521, 526, 529, 530, 536, 542, 546, 547, 550, 551, 555-558, 561, 570, 572, 573, 577, 579-581, 586, 594, 600-602, 604, 609, 610, 614, 617, 637, 654, 655, 681, 682, 686, 693, 694
 Brătieni 155, 209
 Bresslau, Harry 403-405, 603
 Bret-Harte *vezi* Harte, Francis Bret
 Brisson (deputat) 206
 Brîncoveanu, Constantin 67, 68, 236
 Broglie, Albert 9, 205, 206, 653
 Brukenthal, Samuel 85
 Brutus, Marcus Iunius 140
 Bucur, Marin 715
 Buescu, Pană 210, 339, 342, 617
 Buești 273
 Bugallal (deputat) 157
 Bugek 57
 Bugnariu, Teofil 715
 Bujoreanu, I. M. 584
 Bulavin, Kondrati Afanasievici 507
 Bulei, Ion 606, 716
- Bülow, Bernhard von 567, 568
 Bumbac, Ion (Ioniță) 466
 Buol-Schauenstein (conte de) 488
 Burăh, Avram *vezi* Misail, George
 Burăh, Dreicop Leiba 154
 Burăh, Ghitla 154
 Burăh, Hene 154
 Buri 57
 Burlă, Vasile 534
 Bușilă, V. 146
 Buzatu, Gh. 477
- C
- Cairoli, Benedetto 156-158, 161
 Calas, Jean 404
 Calderon de la Barca, Pedro 425
 Calfa, George 550
 Calimah, Scarlat 69
 Calimaki-Catargi, N. 567, 574, 581
 Calinic *vezi* Miclescu, Calinic
 Calist (patriarh) 77-79
 Camarino, Nestor 499
 Camarino-Cioran, Adriana 499
 Candiano-Popescu, Alexandru 19, 37, 471, 475, 513, 534, 544, 553, 588, 610
 Candrea Ioan 504, 528
 Canning, George 522
 Cantacuzin, Toma 55
 Cantacuzino, G. Gr. V, 347, 411, 552, 592
 Cantacuzino, I. A. VII, 523
 Cantacuzino, L. 544
 Cantemir Const. 394
 Cantemir, Dimitrie 51, 55, 57, 58, 63, 64, 67, 68, 70, 410, 497, 499, 506, 605, 672, 703
 Cantemir, Dimitrie (dr.) 650, 651, 699
 Cantemir-Mirza 65
 Cantemir Pașa 63
 Cantili Const. 534
 Cantili, Gheorghe P. 152, 159, 167, 526, 529
 Cara George 350
 Carada, Eugeniu 19, 22, 172, 219, 350, 407, 426, 471, 604
 Caradale XIV, XVII
 Caragea, Ioan Gheorghe 69, 230
 Caragiale, I. L. VII, XI, XII, 467, 483, 502, 513, 523, 525, 527, 552, 564, 576, 591, 598, 615, 616, 714, 715
 Caragiani, Ioan 452
 Caramanlău, C. 225
 Carcano (traducător) 478
 Cardaș, Gh. 714
 Carey, Henri Charles 9, 464, 465, 509, 534

- Carlos de Bourbon 623, 687
 Carmen Sylva 540, 541
 Carol I (de Hohenzollern) XIV, 17, 87, 108, 140, 237, 390, 466, 475, 483, 503, 509, 524, 544, 593, 601, 632, 637, 651, 653-655, 708
 Carol I Robert (de Anjou) 57, 498, 669
 Carol V 344, 447
 Carol VI 53
 Carol cel Mare (Carol Magno) 52, 169
 Carp, Gr. 544
 Carp, P. P. V-VII, XVII, 44, 45, 73, 75, 187, 191, 192, 274-276, 325, 355, 373, 374, 377, 388, 391, 392, 479, 565, 566, 597, 706, 708, 709
 Carp, Șt. 544
 Carre, Michel 607
 Cassel, Paulus Stephanus 406, 603
 Castillo, Canovas del 157
 Catacazy, A. de 495
 Catargiu, A. V
 Catargiu, Barbu 610
 Catargiu, Lascăr V, VIII, IX, XIV, XVII, 13, 34, 82, 100, 102, 105, 117, 125, 129, 155, 178, 194, 269, 270, 296, 334, 340, 342, 349, 350, 357, 360, 368, 371, 372, 378, 384, 390, 408, 434, 457, 463, 467, 473, 474, 483, 540, 547, 564, 591, 714
 Catargiu, N. 597
 Caterina de Medicis 447
 Catilina, Lucius Sergius 227, 235
 Cavour, Camillo Benso 213, 486
 Călin, Liviu 483

 Călinescu, Athanasie 466, 597
 Călinescu, D. Șt. 512
 Călinescu, G. X, 469-471, 527, 528, 532, 534, 552, 558, 607, 714
 Căntești 89
 Cărădești 19
 Cătuneanu, C. I. 557
 Cămpineanu, J. 130, 152, 165, 166, 190, 207, 306, 339, 390, 466, 509, 517, 529, 546, 567, 572
 Ceballos (deputat) 157
 Cenzor (pseudonim) X
 Cerbu, E. S. 584

 Cerchez, Mihail C. 654
 Cernaev (Cernaief) 637, 693
 Cernat, Al. 475
 Cernătescu, P. 144, 215
 Cernovodeanu, Paul 499
 Cervantes de Saavedra, Miguel 14
 Cezar (Caius Iulius Caesar) 78, 97, 447
 Chibici-Revneanu, Alexandru 513
 Chiril 89
 Chirițescu (prefect) 303
 Chirițopoli XIV, XVII
 Chițimia, I. C. 539
 Chițu, Gheorghe XIV, 113, 128, 143, 145, 152, 167, 200, 460, 526, 534, 545, 697
 Choniates, Nicetas 124, 519, 664
 Christescu, N. VIII
 Ciacalopolu 550, 551
 Ciachir, Nicolae 483
 Cianciola (deputat) 243, 257
 Cicero, Marcus Tullius 235
 Cihac, Alexandru 115, 116, 429, 430
 Cimisceș, Ioan 39
 Ciobanu, Ștefan 499
 Ciobanu, Veniamin 484
 Cioculescu, Șerban 483, 528, 591, 598, 607, 615, 714, 716
 Ciopraga, Const. 713
 Cipariu, Timotei 114, 115, 675
 Circa, Irimie 452
 Ciurcu, A. 701
 Ciurea, I. G. 432
 Cîrjalii 590, 594
 Clairville, Louis-Francois Nicolas 543
 Claretie, Jules 216
 Climescu, I. 177
 Cloșca (Ioan Oargă) 193
 Coca (teolog) 11
 Codreanu, I. 192
 Codreanu, Nicolae 186, 187, 541
 Codrescu, Teodor 560
 Cohen (antreprenor) 221
 Colantes (deputat) 157
 Colbert, Jean-Baptiste 522

 Columb, Cristofor 523
 Comenius (Jan Amos Komensky) 150, 504
 Comșa, Dimitrie 164, 533
 Conforti Raffaele 157
 Constantin cel Mare 663
 Constantin Mihailovici de Ostrița 60, 497, 498
 Constantin Porfirogenetul 662
 Constantinescu (cămăraș) 117
 Constantinescu, Barbu 103, 385, 512, 599
 Constantinescu, D. 562
 Conta, Vasile 290, 325, 330, 355, 585
 Coornhert,
 Dirk Volkertszoon 402
 Copoiu, N. 715
 Corjescu, Const. 479
 Corne, D. 544
 Cornescu, C. 411
 Cortazzi 303
 Corvin, Otto von 683, 708
 Costa-Foru, Anca 715
 394, 470, 671, 672, 703
 Costin, Nicolae 171
 Costinescu, Emil 22, 210, 235, 236, 260, 263, 266, 280, 281, 285, 288, 290, 339, 384, 388, 392, 407, 455, 456, 471, 562, 604
 Costinești XIV, 273, 342, 407
 Costopolu (arendăș) 117
 Crainic, Ioan 610
 Crainic, P. 701
 Crawley, G. B. 378, 384, 647, 648
 Crăciunescu, Ioan 144
 Crăiniceanu 551
 Creangă, Ion 300, 471
 Cremieux, Adolphe 190, 227, 229, 262, 292, 330, 563, 581
 Crețu, I. VIII, X, XII, XIV, 517, 533, 571, 591, 713, 715
 Crispi, Francesco 156, 157
 Cristea, Gheorghe 560
 Cristian, V. 477, 481
 Croce, Enrico 134, 523
 Cromwell, Oliver 166
 Crouve (abate) 634
 Cumberland (duce de Hanovra) 167
 Cumberland Richard 95

 Cuza, Alexandru Ioan XII, XIX, 111, 131, 166, 204, 233, 236, 263, 266, 278, 289, 301, 303, 306, 334, 335, 337, 340, 390, 394, 413, 415, 475, 483, 511, 521, 534, 547, 558, 562, 572, 575, 584, 585, 605, 606, 653, 654, 684, 708, 713
 Czacki, Thaddäus 671, 674

D
 Dame, Frederic 6, 7, 215, 217, 235, 439, 440, 446, 462, 463, 541, 546, 548, 552, 612, 613, 616, 715
 Dan I 57, 208
 Dan II 88
 Danielopolu (Daniileanu), D. 117, 133, 199, 200, 202, 545, 546
 Danilewski, N. I. 341, 380, 586, 599
 Dante Aligheri 157, 412, 437, 523, 584, 605
 D'Ariengo 634
 Darius III Codomannos 179, 207
 D'Arnoult, Eugene 680

 Darwin, Charles 28, 211, 470, 604
 Dash, Gabrielle-Anne de Cisterne de Courtiras 561
 David (împărat) 156, 438, 447
 Decebal 17
 De la Roquette, Dezos 499
 Delaunay (conte) 271, 278
 Delavigne, Casimir 478

Childerich I 447
Chirescu (preot) 550

Costa-Foru, Ghe. 360, 413
Costiescu, A. 551
Costin, Lascăr 324

Demelrescu, G. 565
Densușianu, N. 701
Depretis, Agostino 158, 161

Derby, Edward Stanley 43, 48, 49, 481, 495
Descartes, Rene 177
Deslandes, Raymond 607
Diaconescu, Emil 481, 484
Diefenbach, Lorenz 666, 701
Diez, Friedrich 116
Dimancea, Nicolae 190, 287, 356
Dimănăcești (Dimanci) 363, 411
Dimitriu, Chiriac 510
Diogene (Cinicul) 269
Dionisie (mitropolit) 170, 535
Disraeli, Benjamin conte de Beaconsfield 180, 403
Dobrotici 207, 208, 505, 506
Docan, Ioan 545
Docan, P. 200
Dokuz-Olu 67
Domșa, Ioan 715
Donca, Iosif 610
Donducofi 164
Dondukov-Korsakov 97
Donici, Al. 22, 441
Donizetti, Gaetano 691
Döring, Theodor Haring 94, 510
Dosofoi (Dosothei) 413
Dragomanov, Mihail Petrovici 134, 523
Dragoș (voievod) 196, 667, 668, 672
Dragoșizi (dinastie) 55, 100
Drasch, Aloysio 537
Drasche, Anton Ritter 175, 176, 537
Drăgan, Mihai 713
Drăgescu, I. C. 551
Drăghicescu, D. 469
Droc-Barcianu, N. 701
Drosu, N. V
Droysen. Johann Gustav 603
Du Boys-Raymond, Emil 219, 553, 554
Duca, Gheorghe 535
Ducasse 552
Dufaure, A. 216
Dugan, Ilie 462
Dugue, Ferdinand 616
Dumanoir, Philippe-Francois Pinel
Dumas, Alexandre 478
Dumas, Alexandre (fiul) 680, 705, 706

E

Ecaterina II 61, 62, 65, 68, 544
Egunov, A. N. 498
Eisenmenger 398
Elias 266
Elisabeta (regină) 668
Elisabeta (Elisaveta Petrovna) 68
Elisabeth I 169
Elliot, Henry 289, 635, 644, 692
Emilian, Cornelia 706
Eminovici, Harieta 706

Engel (general) 88
Engels, Friedrich XVIII. 496, 530
Epureanu, Emanoil (Manolache Costache) VII, XVII. 151, 155, 167, 237, 269, 327, 337, 386, 411, 412, 457, 467, 523, 605, 606
Eraclizi 344
Erdmann von Hahn *vezi* Sturdza, Dini. A.
Erostrat 311
Esdra, Abramo 636
Essler, Jacob 54, 484, 493
Euclid 268
Eugenia de Montiso 564
Euler, Leonhard 482
Euthimie (patriarh) 208
Eutropiu (Eutropius) 38
Evanghele, George 550
Evlia Celebi 506

F

Fadeiev 656
Fallmerayer, Jakob Philipp 123, 124, 382, 519
Fazel Ulah-Rasid 57
Fălcoianu, Ștefan 96
Fejer, György 57, 498, 668
Feleşler, Moişe 154
Felix, Iacob 248, 559, 560
Feltre Alphonse Clarke 634
Ferry, J. F. C. 10
Feuerbach, Fr. 44
Fichte, J. G. 398, 402, 405
Fidias (Pheidias) 23
Filimon, Domnica 476, 698
Filip II (al Macedoniei) 219
Filipescu, G. V
Finzi, Giuseppe 156
Fischer, Gustave 530, 560
Fieckeles, Bela 196
Flegont, Olga 715
Fleischlen (Flaislen), G. 257
Fleva, Nicolae XI, 6, 168, 169, 335, 342, 347, 348, 350, 384, 423, 425, 543 585, 587, 590
Flevi 425
Fligier, G. 38, 476
Floquet, Charles 10, 11, 13, 465
Florescu, C. 146
Florescu, I. Em. V, 43, 131, 155, 204, 226, 229, 269, 270, 411, 432, 433, 480, 547, 556, 609
Florescu, I. G. 360
Florescu, N. 146
Fotino, Dionisie 672, 703
Fourtou Marie Francois Oscar Bardy de 653
Fraivald, V. 458
Franchetti, B. 478
Francisc II de Habsburg 486
Franco, Ivan Iacovlevici 523

Franz Joseph I 481, 544, 560
Franzos, Carl Emil 5
Friedrich Wilhelm III 559
Froda, Scarlet 714
Frollo 144, 452
Fruiu. D. 140
Fundescu, Ion C. XIV, 16, 22, 166, 235, 262, 320, 384, 407, 425, 467, 471, 534, 542, 604
Fundești 307, 407, 425, 445, 615
Furculescu N. 210

G

Gafița, Mihai 715
Galib Efendi 69, 656
Galilei, Galileo 144, 217, 373
Galițin 68
Gambetta, Leon 6, 203
Gane, N. 37, 411, 475, 706
Garibaldi, Giuseppe 330, 523, 654
Gaster, Mozes 530
Gavril (mitropolit) 68
George, Alexandru 476, 698
Georgescu, Nicolae 716
Germain, Henry 10, 11
Gerson, Edmund 202
Gervais (zidar) 634
Ghelase, Ion I. 715
Gheorghiu 177
Gheorghiu, Ion 146
Gherghely, Tobias 550, 551
Gherman (pârcălab) 54, 60
Ghermani, Menelas 411, 707, 708
Ghibu, Onisifor 504
Ghica, Constantin 270, 432
Ghica, Dim. V, 155, 269, 270, 411, 431, 455, 463, 477, 609
Ghica, George M. 551, 544
Ghica, Grigore Alexandru 5, 11, 43 306, 334, 394, 434, 462, 560
Ghica, Grigore II 64, 65, 67, 79 498, 501
Ghica, Grigore III 62, 484
Ghica, Grigore M. 483
Ghica, Ioan 75, 155, 215, 432, 442 446, 455 457, 503
Ghica, Mihail 24
Ghica, Pantazi 45, 73, 86, 133, 152 169, 193, 201, 237, 314, 320, 430 500, 611
Ghiculești 498, 499
Giacometti, Paolo 478
Giani, Dim. 152, 153, 192, 330, 331, 350, 529, 530, 545, 581, 707
Giauun-Mirza 67
Gibbon, Edward 662, 701
Ginea Olariul Cicală 237, 238
Gingis-Han 499
Giorgio Paolo 506
Giurescu, C. C. 499

Kemeny, I. 668
 Klapka, György 654
 Klopstock, Friedrich Gottlieb 405
 Kluber, Johann Ludwig 102
 Knechtel, D. W. 164
 Kogălniceanu, Mihail XVII, 9, 25, 34, 54, 70, 129, 130, 152, 155, 167, 175, 178, 189, 190, 192, 202, 221, 222, 230, 237, 278, 304, 314, 328, 334, 346, 364, 372, 384, 464, 466, 471, 473, 477, 497, 499, 503, 509, 516, 521, 529, 534, 537, 543, 544, 557, 572, 583, 588, 597, 671, 673, 684
 Konecpolski, (Koneç-Polski) Stanislaw 63
 Koos, Ferenc 83, 504
 Kossuth, Lajos 330, 654
 Kovalski 135
 Kremnitz, Mite 37, 475, 476, 584, 698
 Kretzulescu, Const. 413
 Kretzulescu (Crețulescu), Nicolae 155, 274, 314, 370, 384, 505, 573, 596
 Kromer, Marcian 672, 703
 Kutuzov (Golesnicev-Kuluzov), Mihail Ilarionovici 69, 656

L

Ladislaus IV Cumanul 196
 Lahovari, Alex. V, 290, 328, 378, 581, 584, 714
 Lahovari, Ion 383, 583, 584
 Lakeman, Stephen Bartlett *vezi* Mazar Paşa
 Lamarck, Jean-Baptiste de Monet 470
 Lambrecht, Felix-E.H. 292, 570
 Lannoy, Guillebert de 53, 58, 484, 493, 497
 Lao-Tzi 428, 430
 Laplace, Pierre Simon 220
 Lassolle, Ferdinand 155, 522, 530

Leonardescu, Constantin 115, 144, 177, 537
 Lepsș, Gheorghe 669
 Lerescu 550
 Lessing, Gotthold Ephraim 398, 401, 403, 405, 448
 Levasseur (cântăreață) 540
 Levițki (general) 650
 Levy, Armand 432
 Liebknecht, Wilhelm 155, 215, 218, 496, 530, 553
 Lindau, Paul 648, 698
 Liu, Nicolae 715
 Locke, John 402
 Lope de Vega (Lope Felix de Vega Carpio), 6, 14, 118, 160, 423, 466
 Lovinescu, E. 714
 Löwy, A. 309, 310, 574
 Lubicz, Zdislaw 202, 450, 540, 703
 Lüders (Luders), Aleksandr Nicolae-vici 204
 Ludovic I de Anjou 196, 669, 671, 674
 Lungu, V. 499
 Lupașcu, I. 117
 Lupu Zarafu 326
 Lurine, Louis 607
 Luther, Martin 84, 89, 137, 398, 406, 524

M

Macedonski, Al. 225, 550, 552, 555, 715
 Macedonski, M. D. 551
 Machiavelli, Niccolo 145, 387, 390, 396, 526, 600, 602, 694
 Mac-Mahon, Edme Patrice Maurice 9, 292, 465
 Maglianu, Ilie 146
 Mahmud Damat Paşa 3, 461, 462, 645
 Mahmud Gazon Khan 57
 Mahrenholz (industriaș) 624
 Maior Petru 197

Manolescu, N. 592
 Manu, Gheorghe V, 268, 269, 411, 455, 456, 563, 564, 609, 619, 708
 Manuilă, Sabin 508
 Marcere, Emile Deshayes de 10, 13, 465
 Marcus Aurelius Carus 663
 Marcus, Samuel 266
 Marechali 164
 Marghiloman, Al. 45, 707, 709
 Mari Adriano 156
 Maria (fiica lui Ludovic al Ungro-Poloniei) 671, 674
 Maria de Spania 447
 Marino, Adrian 550, 551, 715
 Marko Kraljevic (Marcu Crăișorul) 330
 Martens, Fiodor Fiodorovici 102
 Martin, Aurel 713
 Marțian-Pop, Dionisie 413
 Marx, Karl XVIII, 155, 484, 478, 496, 530, 549
 Masalski, N. F. 650
 Massof, Ioan 714
 Mateescu (alegător) 432
 Mateescu, Mihail 458
 Matei Basarab XII, 28, 63, 138, 237, 238, 360, 385, 394, 470, 524, 558, 683, 708
 Matei Corvin 669
 Mauriciu (Flavius Tiberius Mauricius) 663
 Maury (deputat) 404
 Mavrocordat (căpitan) 649
 Mavrocordat Const. 25, 470
 Mavrocordat, N. A. 65, 544
 Mavrocorchit, Șt. 544
 Mavroghcni, Petru V, VII, XVII, 155, 182, 185, 296, 334, 360, 411, 455, 540, 617
 Maxim (pârcălab) 54, 60
 Maximin (episcop) 664
 Mayer, Iulius Robert 220, 554

Mazar Paşa 8, 34, 467
 Mazzoli, A. 540
 Mărculescu 449
 Mărgăritescu, D. 262, 295
 Mărgăritești XIV, 295, 363, 411
 Mărzescu, G. 73, 154, 155, 289, 290, 325, 328, 530, 531
 Mecena (Caius Clinius Maecenas) 32
 Mehemet-Olu 67
 Mehmet Efendi 550
 Meitani, G. G. 463
 Melchisedec (Melchisedek) 70, 497, 499, 535
 Melegari, Amedeu 635, 636, 692
 Melian, Alexandru 713, 715, 716

Mironescu, Gh. 146
 Misail, George 86, 127, 153, 154, 206, 520, 530
 Misail, Ienache 154
 Misaili 192
 Mobarned I 88, 97, 207, 208, 447
 Mohamed II 60, 330, 498
 Mohanu, C. 483, 552, 715
 Mohl, Robert von 273, 297, 299, 565, 572
 Moise 294, 447, 666
 Moisil, Iuliu 504
 Moişe Leiba Roșu 153, 154
 Moldovanu, I. M. 220
 Moldovenu, N. T. 221, 226, 228,

Napoleon III 230, 271, 486, 488, 564, 653
 Napoleon IV 271, 564
 Napoleonizi (dinastie) 271
 Nastasi, L. 534
 Naumovici (deputat) 242, 243
 Nechita, Vasile C. 713, 715
 Neculescu, Gr. 562
 Negri, Const. 43, 236
 Negruzzi, C. 22, 192, 193, 441, 471, 543, 544, 597, 698
 Negruzzi, Iacob VI, VII, IX, XII, 37, 471, 472, 475, 478, 483, 706
 Negură, Iancu 409
 Nelidov (Nelidoff) 650, 654, 655

- Meline, Jules 216
 Mencikov (Mencicoff) 492
 Mendelsohn, Moses 266, 402
 Menger (deputat) 243
 Mengli Gherei Han 65
 Menumorut 667
 Mercadante, Giuseppe Saverio 634, 691
 Metodie 89
 Mezenzov (general) 90, 135
 Micle, Ștefan 434, 454, 576, 611
 Micle, Veronica IX, 454, 576, 611, 618, 619
 Miclescu, Calinic 64
 Miclescu, Sandu 171
 Midhat Ahmet Pașa 3, 218, 461, 626, 633, 654, 691
 Mihai Viteazul 7, 28, 46, 439 441, 470, 523, 669
 Mihail (mare duce) 37, 475, 634
 Mihail, Radu Șt. 715
 Mihăilescu, Ghe. 512
 Mihăilescu, Șt. 452
 Mihăilescu, Simeon XIV, 220 222, 224, 225, 228, 232, 239, 258, 260, 263, 266, 271, 272, 277, 279, 287, 288, 302 304, 308, 310, 359, 385, 389, 428, 521, 553 558, 561, 562, 566, 581
 Mihălești 264, 307, 310, 311, 384, 407
 Mihnea cel Rău 429
 Mișu Buzatul 54
 Miklosich, Franz 5, 12, 103
 Milesco, Nicolae 171
 Millo, Matei 192, 443, 444, 458, 543 614, 615, 619
 Millo, P. V
 Milton, John 402
 Mincu, C. 444
 Minghetti, Marco 156
 Mircea I Basarab 54, 88, 97
 Mircea cel Mare (cel Bătrân) XII, 7, 48, 53, 57, 64, 65, 71, 80, 81, 86, 87, 170, 171, 193, 207, 208, 305, 330, 361, 391, 415, 440, 493, 503, 506, 523, 581, 601, 668, 673
 Mircea Ciobanul 430
 Miron Roinanul *vezi* Romanul Miron 232, 239, 260, 264, 265, 271, 279, 303, 553 558, 561, 562, 565, 566
 Moliere (Jean Baptiste Poquelin) 214
 Moltke, Helmuth Karl Bernhard 395, 396
 Mommsen, Theodor 38, 662, 701
 Monnier, Sophie 607
 Montefiore Mozes Haim 227, 229, 262
 Morariu, Constantin 462, 479
 Moipurgo-Tagliabue, Guido 400, 404
 Morțun, Costachi 363, 411
 Moruzi, Alexandru M. 246
 Moruzi, Const. D. 484
 Moruzi, Dimitrie 40, 51, 55, 69, 70, 498
 Moruzi, Panaiot 70, 498
 Mouradgea, Constantin (baron d'Ohs-son), 57, 498, 499
 Movila, Ieremia 63, 357
 Movilești 63, 71
 Mozart, W. A. 79, 214
 Munteanu, George 715, 716
 Murad I 208
 Murad II 93
 Murad V (Damat) 3, 461, 632
 Murărașu, D. 713, 714, 716
 Mureșianu, Aurel 616
 Musceleanu 104
 Musceleanu, Gr. 157
 Mussa (fiul lui Baiazid Ildhîm) 88, 207
 Mussafia, Adolfo 116, 694
 Musset, Alfred de 85, 648
 Mustafa Pașa 63
 Mușat, Mircea XVIII, 484, 499, 716
 Mușatin (neamul) 55, 134, 167, 344
 Müller, K. 434
 Müller, Max 6
 München, Burkhard Christoph 68
- N**
- Nacu, Constantin 15, 466
 Nanu, M. 562
 Napoleon I 40, 55, 68, 69, 213, 271, 406, 494, 656
 Nemesis (pseudonim) X
 Nero (Tiberius Claudius Drusus Germanicus) 401
 Netea, Vasile 715
 Nevrut-Mîrza 67
 Nevtinav 179, 539
 Newton, Isaac 79
 Nica, Theodor 513, 701
 Niceta (sfânt) 664
 Nicetas Choniates *vezi* Choniates, Nicetas
 Nichifor (episcop) 535
 Nicolae (duce al Maramureșului) 662,
 Nicolae (mare duce) 146, 221, 223, 437, 494, 654
 Nicolae II 481
 Niculescu, C. K. 539
 Nicolici (deputat) 466
 Nifon 28
 Nikephor (Nicefor) 39, 476
 Nistor, I. 499
 Nobiling XIV, 218, 346, 349 351, 378, 553
 Nobilingi 386, 387
 Noga 207
 Noica, C. 469
 Nordenfels, D. 646, 698
 Nottara, C. 707
 Nubar Pașa 566
 Nuță 156
- O**
- Oană (pârcălab) *vezi* Pîntece, Ioan
 Obedenariu, M. G. 629, 631
 Obelensky (print) 221, 223
 Obrenovici, Milan 625, 634, 635, 690
 Obrenovici, Nicolae 631
 Ocășanu, G. 701
 Odobescu, Al. I. 37, 70, 144, 345, 442, 475, 498, 511, 517, 519, 552, 613, 714
 Offenbach, Jacques 214, 335, 549, 585
 Offenheim (bancher) 344, 381, 592
 Olănescu, P. 360, 594
 Oleg 59

Ollănescu-Ascanio, D. C. 463, 478
 Ollivier, Emile 292
 Omeiazi (familie domnitoare) 400
 Onorie III 196
 Opran, Remus 551
 Oprea, Al. 716
 Orășcu, Al. 463, 592
 Orășanu, N. T. 474, 553, 588
 Orășeni 311
 Orda 57
 Ornea, Z. 714
 Orsini 209
 Osman Pașa 195, 426, 654

Pellico, Silvio 478
 Penelea, Georgeta 521
 Perpessiciu 461 463, 465, 501, 504, 612, 704, 714 716
 Perrot 240
 Perugini, G. 540
 Peruzzi, Ubaldino 156
 Pelers, Karl F. 508
 Petrescu, Alex. 215, 551
 Petrescu, Dimitrie 118 121, 518
 Petri, Vasile 83, 84, 149, 150, 503, 504, 528
 Petrino, Alexandru 656
 Petrino, Dim. 85, 504

Popescu, Ianoș 196
 Popescu, Ion G. 146
 Popescu, Orest 462, 479
 Popescu, Stan 219, 311, 513
 Popescu-Cadem, Constantin 715
 Popescu-Spineni, Marin 484
 Popescul (student) 11
 Popovici, A. C. 469
 Popovici, Stancu 637
 Popovici V.A. *vezi* Urechia, V. A.
 Popovici-Barcianu, D. 504
 Populeanu 709
 Porumbaru 550

Oțetea, Andrei 484
Ovidiu (Publius Ovidius Naso) 87,
97, 183

P

Pachimeres, George 124
Paciurea, L. V
Paganini, L. F. 541
Palacky, Frantýsek 679
Paleolog, Mihail 124, 519
Paleologu, Al. 715
Palestrina, Giovanni Pierluigi da 23,
470
Pamfil, Vasile 146
Panait, Vasile 550
Panaitelescu, Dumitru D. 703, 715, 716
Pandravi 311
Pann, Anton 22, 272, 471
Panu, Anastasie 296, 334
Panu, G. 709
Panu, Ion 607
Papafil, Iorgu 146
Parthey, G. 511
Pascal, Aristid 423, 425
Pascu, Ștefan 715
Passamente 148
Pastia, Scarlat 45, 189
Paulus Diaconus 663
Pausanias 603
Pavel (apostol) 406
Pazvantoglu (Pasvanoglu) 304, 350,
409, 573, 590
Păcurariu, Mircea 499, 535
Păltineanu 550
Pătărlăgeanu (Pătirlăgeanu), Radu 167,
262, 295, 320, 367, 384, 388,
425, 634
Pătărlăgeni XIV, XVII, 295, 307,
314, 316, 342, 358, 361, 363, 378,
407, 411, 414, 425, 445, 615
Pătrașcu, Teodora 457
Păucescu, Grigore G. V, VIII, X II,
XIV, 713, 714
Păun, Octav 504
Păunescu, Gr. G. 463
Pelivan, G. 499
Pelletan, Camille 216

Petrovsky 222
Petru *vezi* Iosif fiul lui Petru
Petru (fratele lui Asan) 124, 519
Petru (țar bulgar) 39, 208, 476
Petru (vicevoievod al Transilvaniei),
668
Petru I (Petru Mușat) 674
Petru cel Mare 39, 57, 67, 68, 70, 74,
289, 492, 506, 615, 656
Petru Rareș 55, 61, 62
Petru Șchiopul 201, 394, 545, 546
Pfeferkorn 398
Phaedo 268
Pherechidis, M. 152, 368, 371, 529
Phrantzes, George 124
Phylostorgiu 664
Piasecki, Paul 672, 703
Pic, Joseph Ladislau 701
Picot, Emile 171
Pigault-Lebrun, Charles Antoine-
Guillaume 596
Pilat din Pont 77, 187, 541
Pilat (ginerele lui C. A. Rosetti) 174 Pinder, M.
511
Pipera, Ion 541
Piru, Al. 713
Pîntece, Ioan (Oana, Oanea, Oamnă)
54, 59, 60
Platen, August 648
Platter, Iulius 153, 240 244, 530,
550, 559, 699
Plaut (Titus Maccius Plautus) 532
Pliniu cel Bătrân (Caius Plinius Secun-
dus) 97, 401
Pogor, Vasile V, VI Polizu, C.
552
Pompilian, G. I. VI
Poni, D. 434
Poniatovski, Stanislaus August 68
Ponsard, Francois 6
Pontecorvo, Pellegrino 636
Pop, Aug. Z. N. 702, 714, 715
Pop, Maxim 504
Popeangă, Vasile 504
Popeseu, Al. I. 597
Popescu, Al. I. 597
Popescu, Anicuța 457, 458

Porumbescu, Ciprian 11, 462, 479
Potemkin, V. P. 477
Potvin, Ch. 484
Pouillet, Claude 434
Praxiteles 23, 45
Pridie, Atanasie 479
Priscus 663, 701, 702
Probu (Marcus Aurelius Probus) 663
Prodănescu 157
Protici 144
Protopopescu, Pake 202
Ptolomeu, (Ptolemeu) 78, 97
Pufendorf, Samuel 402, 405
Pușcașul, G. 146

Q

Quatrefages de Breau, Jean Louis
Armand de 604
Quintilian (Marcus Fabius Quintilia-
nus) 401

R

Racine, Jean 532
Racoviceanu, Al. 213
Racoviță, Ion 146
Racoviță (prefect) 188
Radovici, M. 146
Radowitz, Joseph Maria von 368,
371, 568, 574, 592, 595
Radu Armașul Vărzarul 237, 238
Radu IV cel Mare 28
Radu Negru (Negru-Vodă) 57, 667
Rafael (Raffaello Sanzio) 23, 74, 79,
470
Raiffeisen, F. W. 522
Ralea, Mihai 469
Ranieri, Antonio 634
Ranke, Leopold von 603
Rașcu, I. M. 607
Rădulescu, Adrian 508
Rădulescu-Dulgheru, Georgeta 476, 698
Radulescu-Motru, C. 469
Rădulescu Pogoneanu, I. 714

Reis Effendi 62, 484 Reuss 289 Rewbell, Jean Francois 404 Rhamsenit (faraon) 708 Ricardo, David 530 Richter (deputat) 640, 641 Rieger, F. L. 679 Riesser, Gabriel 402 Rigault, Raoul 218, 553 Rizo, Alexandru 62	Rumeanțev (Roumiantsof), P. A. 53, 54, 56 58, 60, 64, 67, 68, 482, 484 Rurik 39, 59 Russel, Nicolae 187, 188, 541 Rusu, Aurelia 713 Rusu, M. N. 716 Ruxandra (soția lui Lăpușneanu) 344 Ryzowsky (deputat) 241, 243	Schwicker, T. H. 702 Scobelev 651 Scribe, Eugene 478 Scurtescu, Nicolae 505, 552 Scurtu, Ion 670, 672, 702, 706 Secășanu, G. 701 Sefendache, G. 167 Seideman (cântăreț) 540 Sella Quintino 156 158 Selveanu, D. 146
---	--	--

<p>Rizo, Iacovachi 62, 484 Robespierre, Maximilien 206 Robledo 157, 158 Rochebouet, Gaetan de Grimandet de 10, 12, 206, 465 Rochefort, Victor-Henri 218, 553 Roesler, Robert 429, 661, 663, 664, 701 Rolla, C. 557 Roman (prinț bulgar) 39 Roman I 497 Roman, Alexandru 452 Romanul, Miron 196, 544 Ronetti-Roman, M. VII, 513, 579 Rönne, Ludwig Peter Moritz von 255 257, 559 Roque (călău) 634 Roques, Antonin 463 Rosenthal, M. 266 Rosetti, Al. 483 Rosetti, C. A. X, XIV, XVII, XIX, 6, 19, 22, 29, 34, 43, 52, 72, 89, 113, 114, 121, 122, 130, 131, 140, 141, 147 149, 151, 152, 155, 164, 166, 171 175, 177, 178, 181, 188 190, 193, 195, 203, 206, 209, 215, 218, 232, 236 239, 260, 266 268, 273, 284, 287, 290, 295, 310, 317, 318, 348 350, 380, 387, 393, 408, 410, 423, 426, 427, 429, 430, 443, 445, 471, 473, 480, 500, 516, 518, 528 530, 544, 546, 552, 556, 558, 575, 585, 600, 610, 654, 677, 704, 707, 715 Rosetti, Dim. 44, 45 Rosetti, Mircea C. A. 544 Rosetti, R. 503 Rosetti, Theodor V VII, XVII, 411, 706 709 Rosetti-Bălănescu, P. 544 Rosetti-Tețeanu (Tescanu), Dimitrie 175, 537 Rossi, Ernesto 42, 458, 478 Rossi, Lauro 634 Rossini, Gioacchino 634 Rossisky (Russisky, Rassisky), Evsevie Andreievici 220 224, 226, 228, 553 Rotaru, Rodica 713 Rothschild, James de 404 Rotti, C. 478 Rousseau, Jean Jacques 333 Rötscher, E. Th. 713 Ruban 222</p>	<p>S</p> <p>Saba (sfânt) 664 Sadi-Ionescu, Alex. 484, 499, 523 Sadullah Bey 655 Saharov, I. 53, 484 Saint-Simon, Claude Henri 24, 470 Salfon, Solomon 266 Saligny, Anghel 595 Salisbury, Robert Cecil 341, 643, 644, 655, 696 Salvianus 701, 702 Samuil (patriarh) 65 Sandru, D. 508 Sangle, Aylie 507 Sardoal (marchizul de) 623 Sardou, Victorien 6 Sasulici, Viera 90 Savfet Pașa 218, 644, 655 Say, Jean Baptiste 44, 530 Sayer (antreprenor) 647 Salageanu (pictor) 509 Săndulescu, Al. 476, 698 Sărățeanu 681 Săteanu, C. 714 Scaevola, Mucius 426 Scărlătescu 550 Schiemann, Theodor 603 Schiffner, Ludwig 5, 12 Schiller, Friedrich 405, 448, 478, 479, 649 Schina, M. 412 Schlegel, Friedrich 402 Schleiden, Mathias Jacob 297, 401, 572 Schleier, Hans 603 Schleiermacher, Friedrich Ernst 402 Schlütter, Andreas 405 Schmidt, Johann Caspar 44, 75, 76, 479, 480 Schönfeld 266 Schopenhauer, Arthur 44, 45, 73, 75 77, 115, 473, 479, 480, 501, 513, 572 Schorlemer (deputat) 373 Schuchardt, Hugo 116, 517 Schulze-Delitzsch, Hermann 253, 522 Schulze-Gavernitz, Hermann Johann Friedrich von 559 Schuselka, Francisc 448, 616 Schwann, S. 484 Schwarzeinberg (general) 69</p>	<p>Serret, J. A. 118, 120, 518 Serurie, Grigore 19, 166, 388, 425, 471, 534 Serurii 358, 384, 414 Severin, Em. 209, 235 Seydelmann, Karl 510 Sfentislav 207 Shakespeare, William 23, 42, 165, 169, 214, 401, 470, 478, 503, 528, 533, 534 Sigismund I de Luxemburg 80, 207, 503, 668, 669 Sigismund I Iagello 672, 675 Sihleanu, Alexandru 184, 187, 210, 324, 325, 363, 372, 539, 579, 596 Sihleni 184 Silion, C. 411 Silvela, Francisco 157 Silvestru (papă) 667 Si-Mokhrani 293 Simon, Jules 216 Simonescu, Dan 499, 539, 558 Sina 124 Singer, H. E. 608 Sion, Gheorghe 413, 446 Sireteanu, Eugen 11, 462, 479 Slaviani 663 Slavici, Ioan VI, VII, IX-XI, XV, 37, 461, 463 465, 471 476, 478, 481, 485, 501, 510, 512, 513, 518, 525, 527, 538, 552, 559, 563, 573, 574, 576, 587, 588, 591, 597, 607, 612, 613, 615, 618, 701, 713, 715 Slăniceanu, Gh. 36, 139, 474 Slătineanu, G. 694 Slăvescu, Victor 560, 714 Smith, Adam 44, 45, 530 Socrate 268 Sodescu, I. 154 Solon 447 Soulie, Melchior-Frederic 619 Spamer, Otto 708 Spratt, F. A. B. 508 Stan, Apostol 464 Stan Popești 311, 316 Stanciu (pârcălab) 54, 59 Stăncescu (doctor) 187, 188 Stăncescu, Constantin 616 Stătescu, Eugen 101, 112, 270, 271, 303, 339, 466, 515, 529, 554, 557, 609, 610 Stătești XIV Stern, A. 582, 584</p>
---	--	---

Stirner, Max *vezi* Schmidt, Johann Caspar Stoian 11
Stoicescu, C. S. 512
Stoicescu, D. 550

Șterca-Șuluțiu (Suluț), Alexandru 675
Știrbei, Alex. B. 346, 360, 411, 443, 588, 707, 708
Știrbei, Barbu Dimitrie 23, 230

Turgot, Anne Robert Jacques baron de l'Aulne 522
Tzimiskes, Ioan 476

Stolojan, Anastase 213, 302 304, 339, 572, 573
 Stolojeni 273
 Strat, Ioan D. 269, 337, 338, 411, 585, 714
 Strațimир, Ioan 208
 Strauss, David 77, 502
 Străjescu, I. 544
 Stroussberg (Strusberg), B. H. XIV, XIX, 203, 227, 310, 339, 342, 354 356, 358, 362, 369, 372, 374, 381, 384, 395, 450, 456, 457, 592 594, 632, 653
 Strykowski, Matei (Strjykowski, Maciej) 59, 62, 498, 499, 672, 703
 Stuart, D. F. 54, 486
 Sturdza, C. D. 54
 Sturdza (Sturza), Dim. A. 178, 182, 205, 212, 237, 339, 344, 354 356 359, 368, 369, 384, 390, 393, 455, 456, 501, 529, 538, 548, 549, 562, 586, 592, 593, 601
 Sturdza, Grigorie Mih. 51, 52, 373, 374, 544, 597
 Sturdza, Ioan Alexandru 676, 703
 Sturdza, Mihai Gr. 202, 230, 306, 675
 Sturzești 89
 Suleiman (fiul lui Baiazid I) 88
 Suțu, C. V
 Suvorov (Soumarof), A. V. 53, 54, 57, 67, 482
 Sviatoslav (Svietoslav) 39, 40, 207, 476

Ș

Șebeco (general) 446
 Șendrea (profesor) 177
 Șerban (canonic) 83, 150
 Șerban, Geo 714
 Șincai, Gheorghe 171, 197
 Șir-Ali 133, 156
 Șitak-Bei 67
 Șoarec, Fulger 86, 87, 425
 Șoimescu, N. I. 587
 Ștefan (fiul lui Alexandru cel Bun) 59, 493
 Ștefan I (cel Sfânt) 195, 664, 667
 Ștefan VII 344
 Ștefan cel Mare XII, 7, 23, 28, 49, 50, 54, 58, 59 61, 89, 134, 170, 236, 357, 361, 373, 391, 440, 470, 493, 497, 523
 Ștefan cel Tânăr 62

Știrbei, T. V
 Șulem III 679
 Șuțu (Soutzo), N. 249, 560
 Șuvalov, P. A. 48, 49, 94, 481, 494, 655

T

T. 145, 146
 Tache (preot) 104, 359
 Tacit (Marcus Claudius Tacitus) 662
 Tacitus (Publius Cornelius Tacitus) 6, 238, 399 402
 Tacu, D. 168
 Tahir Aga 484
 Tanco, Teodor 528
 Tăușan, G. 714
 Teisserene de Bort, Leon 289
 Tell, Cristian 155, 236
 Temelie, Trancă 359
 Teodorovici, Const. 714
 Teodorovici, Maria 714
 Teriachiu, A. 295, 296
 Tetoianu (inginer) 122
 Tewfik Pasa 566
 Theiner, Augustino 544
 Theodor (arhitect) 54, 59
 Theodorian Carada, M. 597
 Thibaut 402
 Thiel, Fr. 329
 Thierry, Amedee 701
 Thierry, Augustin 663
 Thiers, Adolphe 6, 149, 292, 570
 Thomas, Georg Martin 519
 Thomasius, Ch. T. 402
 Thugut, Francisc Maria (baron de) 62, 65, 68, 497
 Tihomir (Tugomir, Togomer) 57
 Tiktin, H. 530
 Timur Lenk (Tamerlan) 207, 208, 499
 Tirard, P. 216
 Tisza, Kalman 289, 552, 661, 662
 Tocilescu, Grigore G. 171, 605
 Tolly, Barclay de 68
 Tomescu 550
 Tomșa, Ștefan 344
 Tornea, Florin 714, 715
 Torouțiu, I. E. 714
 Toscano, Simone 636
 Traian (Marcus Ulpius Trajanus) 6, 17, 38, 148, 149, 153, 154, 263, 266, 311, 333, 401, 469, 662, 672, 676
 Trefort, August 195, 197, 544
 Treitschke, Heinrich von 397, 403,

Ț

Țakos 207
 Țugui, Pavel 715

U

Ubelin, Georges 54, 484, 493
 Ugetai 207
 Ulfila (episcop) 664
 Umberto (regele Italiei) 148
 Ungureanu, Gh. 715
 Ureche (Urechi), Grigore 6, 23, 60, 63, 171, 423, 470, 672, 674, 703
 Ureche, Nestor (Nistor) 63, 160, 171.
 Urechia (Ureche, Pseudo-Ureche), V.A. 6, 19, 22, 80, 110 113, 115, 116 118, 121, 127, 150, 159 161, 193, 217, 413, 423, 425, 446, 463, 466, 471, 477, 516, 520, 522, 528, 530 532, 544, 616
 Urechii 192
 Usedom (conte) 654

V

Vaillant, J. A. 541
 Valente (Flavio Valente) 663
 Varlaam 394
 Varro (pseudonim) X
 Vascanu, Tudor 59
 Vasilco, Alexandru 479
 Vasile II Bulgaroctonul (Basilius II Bulgaroctonos) 207, 208
 Vasile Lupu 28, 63. 64, 138, 171, 258, 385, 470, 524, 561
 Vasiliu, D. 146
 Vatamaniuc, Dimitrie 483, 552, 609, 687, 715, 716
 Vatamaniuc, Magdalena D. 713
 Vattel, Emmer de 102
 Vaum, Ecaterina 715
 Vacărescu, Ienăchiță 6
 Văcărești 264
 Vellescu, Ștefan 458
 Veltman, A. F. 498, 499
 Veratti, A. 540
 Vermont, B. V. 329, 580
 Vernescu, G. 44, 45, 86, 140, 191, 192, 199, 205, 237, 273, 325, 367, 381, 388, 425, 477, 479, 480, 525, 547,

Ștefanelli, T. V. XI, 462, 714	602, 603	549, 600, 708, 709
Ștefănescu, Gh. 518	Trepov, D. F. 90, 135	Vianu, T. 715
Ștefănescu, Gr. 118, 121, 517, 518	Triandafil, G. V	Victor Emmanuel (Victor Emanoil) II
	Tucidide (Thukyldes) 537	38, 213, 636

	W	X
Viena, I. C, 648		
Vincler (inginer) 146		
Vinke, V. 505	Waddington, William Henry 205, 206, 271, 546, 567	Xenopol, A. D. 300, 583, 584
Vitold (mare duce lituan) 53	Waldeck-Pyrmont, Ema de 164	Xenopol, N. X
Vizanti, Andrei 115, 133, 144, 150, 177, 522, 528	Ward 390, 600	
Vîrnav-Liteanu, George 567, 568, 592	Warszawski (Warsavschi, Warsawski, Warszawsky), A. M. XIV, XIX, 219 225, 228, 235, 238, 239, 258, 260, 263, 265, 266, 272, 277, 288, 302 304, 308, 310, 359, 389, 553	Y
Vlad Dracul 71	558, 561, 562, 581	Yovellar 157, 158
Vlad Țepeș 60, 429, 498	Weinlurg 310	
Vladcovschi, Petru 713	Welche 10	Z
Vladimirescu, Tudor 349, 350, 590	Wellesley (colonel) 43	Zachariae, Just Friedrich Wilhelm 109
Vladislav (Negru) 57	Welley (colonel) 494	Zalomit, Ion 463
Vladislav I (Vlaicu) 506	Widekin de Schwalenberg 164	Zanardelli, G. 157
Vladislav II 207	Wilezek, Ioan 675	Ziemovitz (print) 671, 674, 703
Vogoride, Alexandru <i>vezi</i>	Wilhelm I 483, 632, 696	Zinkeisen, Osman 656
Aleco Pașa	Wilhelm III 164, 533	Zonara (Syncellus Zonara), Ioan 662
Vogoride, Nicolae 552	Wilkinson, William 69, 70, 498, 499	Zosima (ierodiacon) 53, 58, 484, 493
Voinov 52	Winckelmann, J. J. 405	Zosimos 663
Voltaire (Francois-Marie Arouet) 217, 421	Winterhalder, Enrich 456, 543	Zotov, Pavel 651
Voronca, Zaharia 11, 462, 479	Wurm 240	Zotta, Izidor 479
Vulcănescu, Mircea 469	Wuttke, H. 400	Zotu, G. 510
Vulpe, Radu 508		

LISTA ILUSTRĂȚIILOR

1. Frontispiciul ziarului "Timpul", redactat de Eminescu cu începere din noiembrie 1877 4
2. Frontispiciile ziarelor care se alătură campaniilor de presă susținute de Eminescu între 1877 și 1880 14
3. Frontispiciile ziarelor cu care polemizează Eminescu între 1877 și 1880 35
4. Manualul lui Dimitrie Petrescu, *Elemente de aritmetică*, recenzat de Eminescu 119
5. Tratatul lui Robert von Mohl, *Staatsrecht, Völkerrecht und Politik*, și al lui Bruntschli, *Allgemeines Staatsrecht*, citate de Eminescu 298, 299
6. Tratatul lui Ioan Strat de *Economia politică*, citat de Eminescu 338
7. Tratatul lui Jakob Ph. Fallmerayer, *Fragmente aus dem Orient*, și al lui Constantin Jos. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, citate de Eminescu 382, 383
8. Începutul articolului [„*Organul hidoasei pocituri...*”], BAR 2264, 263r, paginat de Eminescu 2 .. 424
9. Începutul articolului [*Tot în n-rul nostru...*], BAR 2264, 425r, paginat de Eminescu 1.

- 427
10. Articolul [„Drepte cu adevărat...”], BAR 2264, 423r, pregătit de Eminescu ca editorial
..... 431
11. „Dorobanțul” din 26 noiembrie 1877 critică articolul lui Eminescu
Unde dai și unde crapă din 25 noiembrie 1877
..... 468
12. „România liberă” din 1 ianuarie 1878 elogiază articolul lui Eminescu *Dorobanții* din 30 decembrie 1877
. 472
13. „Războiul” din 4 noiembrie 1879 comentează polemica „Timpului” cu „Presa”
..... 589
14. Frontispiciul ziarului „Curierul de Iași” redactat de Eminescu între mai 1876 și octombrie 1877
... 623
15. Frontispiciile ziarelor „Neue freie Presse” și „Die Presse” din care își extrage Eminescu informațiile pentru
„Curierul de Iași” în mai 1876 octombrie 1877
..... 632
-

Sfârșit de volum